

Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı

SAFAHAT

Yayına Hazırlayan
Necmettin TURİNAY

YAYIN SAHİBİ

Prof. Dr. Numan KURTULMUŞ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

YAYINA HAZIRLAYAN

Necmettin TURİNAY

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Talip UZUN

Genel Sekreter

YAYIN YÖNETMENİ

Dr. Yahya COŞKUN

Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanı

GRAFİK TASARIM

Müge İMİR BALCI

Yeşim SEL

BASKI

1. Baskı Mart 2021
2. Baskı Eylül 2021
3. Baskı Ocak 2025

ISBN

978-625-6871-21-2

BASKI ADEDİ

2000

© Eserdeki yazı, fotoğraf ve
resimlerin tamamı veya
bir bölümü izin alınmadan optik,
elektronik veya mekanik
yolla basılamaz,
çoğaltılamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... ne bu şiddet bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl,
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim; bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garb'ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın... belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır atanı;
Verme, dünyâları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin ma'bedimin göğsüne nâ-mahrem eli!
Bu ezanlar-ki şehâdetleri dînin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım;
Her cerâhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır rûh-i mücerred gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek Arş'a değer, belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl;
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

MEHMET AKİF ERSOY

takdim

takdim

Prof. Dr. Numan KURTULMUŞ

Millî şairimiz; düşünce, aksiyon ve dava insanı Mehmed Âkif Ersoy, aziz milletimizin müşterek sevgisini kazanmış, şiiriyle olduğu kadar hatipliği, düz yazıları ve Millî Mücadele günlerinde üstlendiği vatanperver rol ile kendine has, müstesna bir isimdir.

Hayatı ile eserleri arasında en küçük bir tenakuz olmadan, yazdığı makaleleri, şiirleri ve vaazları ile milletimizi var eden değerlerin aydınlığında, ömrünü verdiği “Âsım’ın nesli” uğruna ahlak ve eğitim inkılabı için irfan yolunu ilmek ilmek örmüş bir şahsiyettir. Âsım’ın nesline seslenişi ne kadar değerlidir:

“Sen ki Âsım’ın neslisin, çiğnetme namusunu.

At üstünden korkunun ve gafletin kâbusunu.

Ateşler yakıp Nemrut misali, atsalar seni.

Sakin hâ! Terk etmiyesin imanını, dinini.”

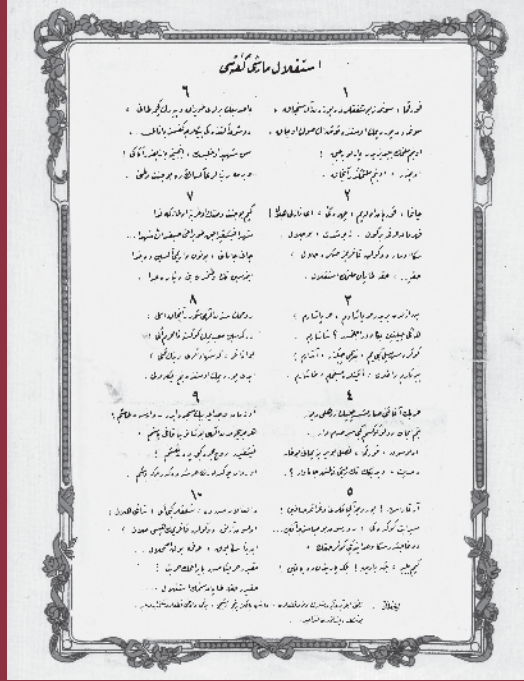
Edebiyat tarihçilerimizin ifadesiyle; Âkif’in gençliğe rol model olarak sunduğu Âsım’ın ismi, sahabelerden Âsım b. Sâbit’ten gelmektedir. O büyük sahabe, Uhut gününde herkes ganimet derdine düştüğünde, Hz. Resulullah’ın yanından asla ayrılmamış olmakla bilinir. Âkif’in, Âsım olarak idealize ettiği genç, hakikatten asla taviz vermeden mücadeleci ruhuyla inancını, milletini, memleketini, dinini, namusunu koruyacak kişidir. Hem dünyevi anlamıyla ilim ve fenle donanmış hem de kendi değerler dünyasına sadık, tertemiz bir gençliğin simgesidir Âsım...

Âkif; atılımı, aksiyonu, uyanışı, mücadele azmini ve kurtuluş umudunu mısralarında taşıyan bir büyük şair olarak Safahat adını verdiği yedi kısımdan mürekkep şiir kitabında, toplumcu-gerçekçi bir üslupla milletin ve devletin hayatına ayna tutmuştur.

Devletin içinde bulunduğu inkıraz durumunu, milletin kâh cehalet, kâh umutsuzluk içerisindeki zor durumunu olanca netliği ile tasvir edip çareleri de inanmış samimi bir mü’minin dirilişi, uyanışı ve safiyetiyle gözler önüne sermiştir.

Emperyalizmin İslam alemine yönelik tasallutuna karşı çıkarken ilim ve tekniğe sahip olunmasının önemine vurgu yapmıştır. Onun nazarında Müslümanlık, terakkiye değil cehalete, bölünmeye ve geriliğe engeldir.

Mehmed Âkif, yarınların dünden daha güzel olması için Âsım’ın şahsında gençlerin, İbn-i Sina’ların, İbn-i Rüşd’lerin, Gazali’lerin, Mevlânâ’ların var olduğu iftihar dolu geçmişimizden ilham alarak kararlılıkla geleceğe yürümesini istemektedir. Samimiyet, ıstırap ve heyecanla söylediği her söz, bu gaye uğruna taşan umutlarının ahenkle dile gelmesinden başka bir şey değildir.

Safahat'ın başından sonuna kadar Âkif'çe bir duruş, Âsım'ca bir ideal hâkimdir. Mehmed Âkif şiirleri, birlik şuuru ve kardeşlik hukukuna riayet uğrunda yol göstericidir. Ham hayaller bulunmaz onun sözlerinde... Alim ve arif bir zat olmasından dolayı, sanatı ve şiiri, davasının sağlam ve pak aracıdır sadece...

Mehmed Âkif, tarihimizin en zor zamanlarında çilenin her türlüşünü yaşayan fakat yılmayan, pes edip vazgeçmeyen ve yüce değerler uğruna yorulmak bilmeden koşan bir akıncıdır. Yitiği kayborduğu yerde arayan, çağını anlayan, yenilenmenin yok olmamamız için kaçınılmazlığına dikkat çeken bir ahlak abidesidir. Eseri de imanın aydınlatığı bir dünyaya ait ahlak, değer, ideal ve gelecekte ibaret bir Âsımname'dir...

Mehmed Âkif'in ait olduğu cihanşümul âlemin anlam haritası olarak Safahat, hâlen gerçekliğini ve geçerliliğini korumaktadır.

TBMM, aynı zamanda Gazi Meclisin muhterem bir mensubu olan aziz Âkif'e dair yeni çalışmalarla onun mirasına sahip çıkmayı ve ismini ihtiramla ölümsüzleştirmeyi bir vazife telakki eder. Eskiler derler ya: "Bülbülün kırk türküsü var, kırkı da gül üstüne." Bizim kırk türkümüzün kırkı da vatan, millet, devlet, değerler, güzel ahlak, yüksek karakter ve Türkiye üstünedir... Yani Âkif'in ve hepimizin peşinde gittiği varoluş davası üstünedir.

Alim, arif, fazıl ve büyük şair Mehmed Âkif'i rahmet, hürmet ve minnetle anarken eserin okuyucu ile buluşmasında emeği geçen Türkiye sevdalısı Âkif dostlarına teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Numan KURTULMUŞ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM/Prof. Dr. Numan KURTULMUŞ	vii
BÜYÜK Ş�İRE ARMAĞAN/Necmettin TURİNAY	09
GİRİŞ	15

TÜRKİYE'DE SAFAHAT BASKILARI	29
SAFAHAT OKUMALARI	29
YENİ SAFAHAT YENİ BÖLÜMLER	43

 STİKLAL MARŞI

Akif'in Marş Tarzı Eserleri

Marş, �stiklal Marşı, Mehter Marşı	63
ÜÇÜNCÜ ORDU'YA	90
CENK ŞARKISI	93
UYAN	95
KORKMA	97
KASİDE	98
ORDUNUN DUASI	100
�STİKL�L MARŞI	102

 LK SAFAHAT

Gençlik Dönemi Şiirleri

Gençlik Dönemi Şiirleri	107
TAHİR EFENDİ İÇİN TARİH	120
FARŐA MISRA	121
KAYIP Ő�İRLER	122
DESTUR	123
TERC-� BEND	125
GAZEL	126
ALLAH	127
GAZEL	128
GAZEL	129
GAZEL	130
GAZEL	131
GAZEL	132
GAZEL	133
TERK�B-� BEND	135
GAYRET'� TEBRÎK SADED�NDE GAZEL	141
KUR'�N'A H�TAP	142
TERK�B-� BEND	144
SER-� B�L�N-� CÂNANDA GAZEL	147
BURSALI HAF�Z EM�N'E VERD��	148
NAAT VE GAZELLER	148
RESİM ARKASI ŞÂİR	149
MEKTUP	150
BAK ŞU GÜZEL KIZ	151
YOK MUDUR İNSAF EDEN	152
TAKR�Z KİTASI	153
NAZİM	154
AŞIK GARÎB'E DÖNMEK	155
T�FL-� N��M	156
ESSELÂM	158
MEKTUP	162
BEY�T	164
MEKTUP	165
MAŐ�ER VE NAAT	167
L�T�FE	168
ZEVK-� HAYÂL	169
B�R MEKTUPTAN BEY�TLER	173
�ST��RAK	175
BEDREKA-� İRFAN	179
EL-HAKKU YA'L�	182
SAD�	184
KITA	187
KITA	188
GAZALÎ	189
FAHREDD�N-� R�Z�	194
ACZ	198
B�R MANZUM MEKTUPTAN	200
O GÜZEL TERANELERDEN	202
KITA	203
N�DA-Y� İBT�H�L	204
L�T�FE	208
KITA	209
YA BU ÂLEMDE	210
KITA	211
B�R MEKTUP	212
LEYLE-� VELÂDET	221
HAF�Z'IMA	223
B�R HASB�H�LDEN	224
O GÖZLERDEN	233
BEY�T	234
YA BU ÂLEMDE	235
MUH�T�BE-� Ő�M � PERVANE	236
BEY�T	238
Y�D EYLED���N	239
NEVMÎD-� V�S�L	240
HAKÎM SEN��'DEN	241
BEY�T	242
LEYLE-� M�R��	243

LEYLE-İ BERAT-I MAĞFİRET- ÂYÂT.....	245
BİR MEKTUPTAN.....	246
GÖRÜNMEZ KAZA.....	248
MEHMET AKİF BEY'LE HALİL EDİP'İN MÜLÂTEFELERİ/1.....	249
MEHMET AKİF BEY'LE HALİL EDİP'İN MÜLÂTEFELERİ/2.....	251
NEŞVE-İ MUHYİDDİN.....	253
OSMANLI EDEBİYATI.....	254
HİKMET NE EZELDE?.....	255
HERSEKLİ ARİF HİKMET.....	256
HAYRET.....	264
BÜTÜN HAYALİM.....	265
ALİ ŞEVKİ HOCA'NIN KAYDETTİĞİ ŞİİRLER.....	266
YOK YERE BU IZDIRAB.....	267
FAZLI YEGÜL'E MEKTUP.....	268
ÇALIŞMAK SONRA DİNLENMEK.....	271
HASBIHAL.....	272
FAZLI YEGÜL'E MEKTUP.....	274
VEHBİ VE LÜTFİYYE'Sİ.....	277
FAZLI YEGÜL'E MEKTUP.....	278
NE YALAN SÖYLEYİYİM?.....	283
MAZHAR-I DİDAR.....	284
BİR ŞÂKİRT LİSANINDAN.....	285
HURÛŞA GELİP.....	286
ÜÇÜNCÜ ORDUYA.....	287
ALLAH'TAN UTAN.....	290
KITA.....	291
BEYİT.....	292
KÜFE.....	293
EZANLAR.....	294
İLÂHİ BU MU GÂYET?.....	295
MAKSAD-I HALLÂK.....	296
KITA.....	297
ŞAİR.....	298
NEŞİDE-İ GİRYÂN.....	299
ACEM ŞAHINA.....	300
KÜPLÜCE CAMİİ İÇİN TARİH.....	302
BAYRAM.....	303

KURBAN BAYRAMI.....	304
KITA.....	305
MUSAHABE.....	306
LEYLE-İ MEVLİDİ'N NEBİ.....	308
SİYÂNET-İ HAK GİBİ.....	309
HÂLIK-I HÜRRİYET'E.....	310
KITA.....	311
RAMAZAN HÜRRETİNE.....	312
BAYRAM.....	313
MÜTENEBBİ'DEN.....	314
HASBIHAL.....	315
LEYLE-İ MEVLİDİ'N NEBİ.....	321

SAFAHAT YAYINLANDIKTAN SONRA.....323

SAFAHAT HAKKINDA.....	324
RAMAZAN GELDİ.....	325
FECR-İ ÂTİ.....	326
RÜH-U SANAT.....	327
BEŞİKTEN MOLLA.....	328
BEYİNİ VAR.....	329
YOK BAŞKA İSTEDİĞİM.....	330
CENK ŞARKISI.....	331
YARASI OLMAYAN GOCUNMASIN.....	333
BİZ Kİ.....	335
TA EZELDEN.....	336
ZENCİ MUSA.....	337
O BİKES ÜMMETE.....	338
GÖRDÜM Kİ.....	339
UMAR MIYDIN?.....	340
İTHAF KİTASI.....	341
AZİMDEN SONRA TEVEKKÜL.....	342
KARTAL KÖYÜ.....	343
KASİDE.....	345
ZALİM PERDE.....	347
EY LEYLÂ.....	348
ÇOCUKLARA.....	349
HASTA YATAĞINDA.....	350
BİN SELÂM.....	351

SAFAHAT

Şair Akif Hikayeci Akif

Şair Akif Hikâyeci Akif.....	355	EZANLAR.....	446
BANA SOR SEVGİLİ KARİ.....	371	CANAN YURDU.....	449
FATİH CAMİİ.....	372	BİR MERSİYE.....	451
HASTA.....	375	DİRVAS.....	454
TEVHİD YAHUT FERYAD.....	379	MAHALLE KAHVESİ.....	457
K�FE.....	384	KÖSE İMAM.....	466
DURMAYALIM.....	387	NAZİM PARÇALARI.....	472
HASIR.....	389	RESSAM HAKLI.....	473
GEÇİNME BEL�Sİ.....	391	BİR MEZAR TAŞINA YAZILMIŞ İDİ.....	474
MEYHANE.....	393	BİR RESMİN ARKASINA YAZILMIŞ İDİ.....	475
MEZARLIK.....	398	ŞAİR HUZURUNDA M�NEKK�T.....	476
BAYRAM.....	402	BU DA BİR MEZAR TAŞI İÇİN YAZILMIŞ İDİ.....	477
HASBİHAL.....	406	G�L-BÜLBÜL.....	478
SELMA.....	409	TERCÜMEDİR.....	479
MERH�M İBRAH�M BEY.....	412	TERCÜMEDİR.....	480
AZÎM.....	417	HÜSRAN-I MÜBÎN.....	481
SEYF� BABA.....	419	AH�RET YOLU.....	482
�NSAN.....	423	�ST��RAK.....	486
K�R NEYZEN.....	425	AM�N ALAYI.....	488
ACEM ŞAH�.....	427	HASBİHAL.....	490
�ST�B��D.....	431	BEBEK YAHUT HAKK-I KARAR.....	492
HÜRRİYET.....	438	YEMİ��� İHT�YAR.....	496
KOKAKARI İLE ÖMER.....	440	�T�RAF.....	497

Akif'in Fikir Romanları I

S LEYMAN YE KÜRSÜSÜNDE

Esere Gösterilen Yüksek Alâka ve Sebebi.....	501	S�LEYMAN�YE KÜRSÜSÜNDE.....	515

HAKKIN SESLER 

İztıraptan Doğan Yeni Bir Şiir Dili

Hakkın Sesleri Akif'in Kilit Eseri ve		BU U�URSUZ GECEN�N.....	578
Yeni Bir Şiir Dili.....	551	H�� B�LENLERLE B�LMEYENLER.....	580
SUS EY D�VANE.....	567	BİR ZAMANLAR.....	582
GEÇENLER VARSA.....	569	ŞARKA BAKMAZ GARB� BÖLMEZ.....	584
�� BEYİNSİZ YÜZÜNDEN.....	572	BAHAR.....	586
�T�Y� KARANLIK GÖREREK.....	576	PEK HAZ�N BİR MEVL�D GECES�.....	588

Akif'in Fikir Romanları II

FATİH KÜRSÜSÜNDE

Çağdaş Bir Müslüman Entellektüelin Fikir ve

Ruh Dünyası 595

FATİH KÜRSÜSÜNDE.....612

Akif'in Fikir Romanları III

HATIRALAR

Berlin Hatıraları

Büyük Savaşın Romanı ve Şiiri Hatıralar 669

YÂDINDA DEĞİL.....685

UYAN.....687

NE İRFANDIR 689

MÜSLÜMANLIK NEREDE? 691

BU ÂLEM 693

BİZ Kİ 695

HAKİKİ MÜSLÜMANLIK 697

EL UKSUR'DA 699

BERLİN HATIRALARI AKİF'İN

FİKİR ROMANLARI III 703

NECİD ÇÖLLERİNDEN MEDİNE'YE.....727

EK (FERİT KAM).....734

Akif'in Fikir Romanları IV

ASIM

Mütareke Karanlığında Nesl-i Evvel, Nesl-i Hâzır, Nesl-i Ahir

Asım için Yepyeni Bir Yol Fatih Kürsüsünden

Asım'a Geçiş Denemesi 741

ASIM.....758

ŞU BOĞAZ HARBİ NEDİR? VAR MI Kİ DÜNYADA EŞİ?.....819

GÖLGELER 1

Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi Şiirleri

Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi Şiirleri 841

HÜSRAN 865

ŞARK 866

KİŞİ HİSSETTİĞİ NİSBETTE YAŞAR.....868

ALINLAR TERLEMELİ.....870

UMAR MIYDIN? 872

SES 874

SADİ İŞİLAY'A.....875

MEHMET ALİ'YE 876

HÂLÂ MI BOĞUŞMAK.....877

RESMİM İÇİN 879

RESMİM İÇİN 880

YEİS YOK.....881

AZİMDEN SONRA TEVEKKÜL 883

NASIL DÖRT İNGİLİZ.....885

İKİ BEYİT.....886

KASİDE.....887

ORDUNUN DUASI.....889

İSTİKLÂL MARŞI.....891

SÜLEYMAN NAZİF'E 893

BÜLBÜL 895

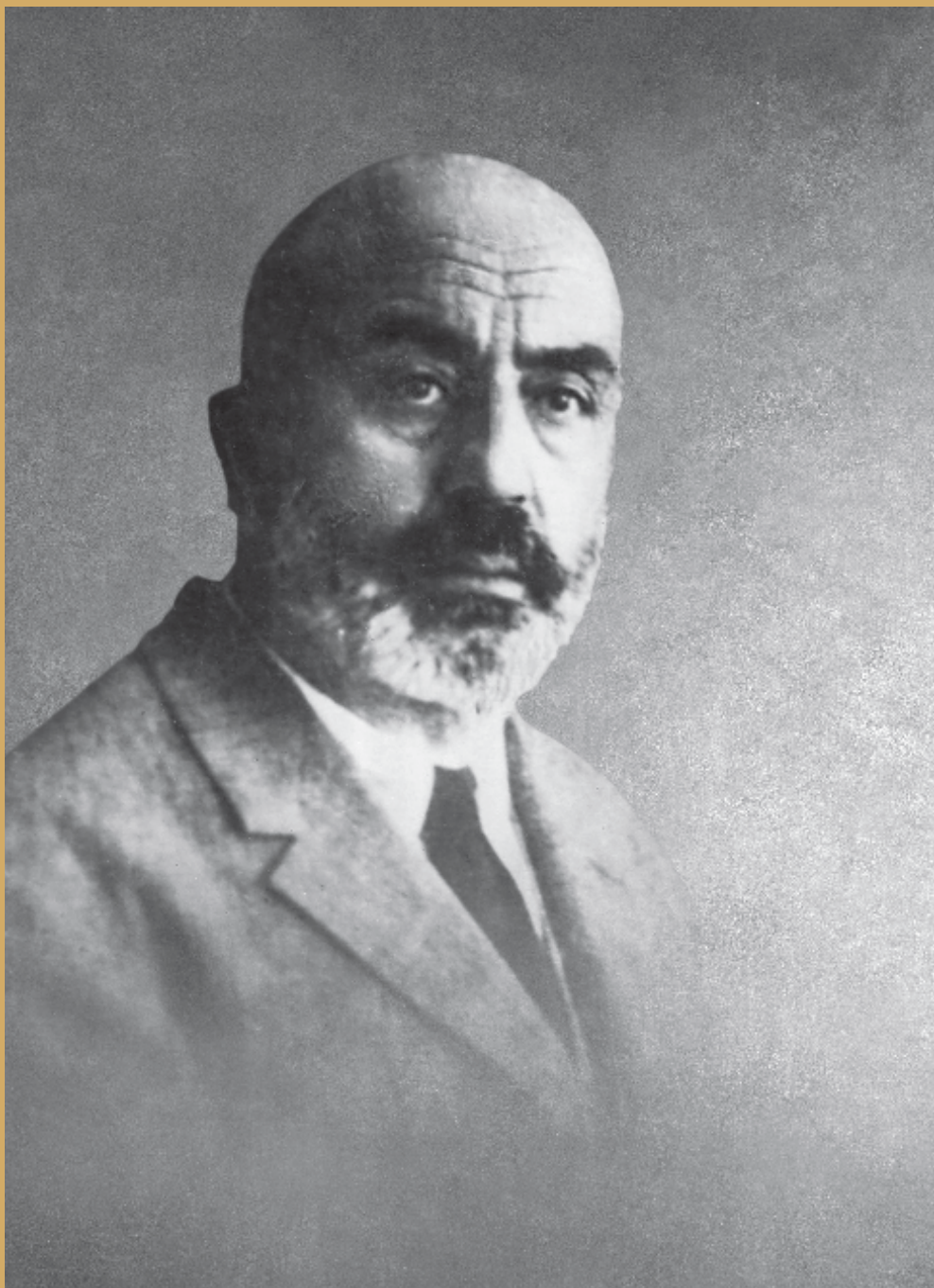
AĞARAN TAN YERİDİR.....897

HÜSEYİN AVNİ İÇİN ŞİİR	898	VAHDET	913
LEYLÂ	899	GECE	915
KARESİ	901	EZELDEN AŞINANIM	917
KİTÂBE	902	HİCRAN	918
FERYAD ve KÜRSİ-İ İSTİĞRAK	903	SECDE	920
FİRAVUN İLE YÜZ YÜZE	904	MEVLİD-İ NEBİ	922
ŞEHİTLER ABİDESİ İÇİN	911	HÜSAM EFENDİ HOCA	923
İKBAL'DEN	912		

GÖLGELER 2

Mehmet Akif'in Mısır Dönemi Şiirleri

Mehmet Akif'in Mısır Dönemi Şiirleri	928	SAİT PAŞA İMAMI	969
SAFAHAT İÇİN	950	RESMİM İÇİN	973
FERDA KADIN	951	NEFS-İ NEFİS	974
KISSADAN HİSSE	952	İKİNCİ MEKTUP	975
TEBRİK	953	YAŞ ALTMİŞ	978
TEBRİK	954	NEVRUZ'A	979
RESMİM İÇİN	955	NERDESİN?	980
SADİ'DEN TERCÜME	956	TEK HAKİKAT	981
TEBRİK	957	HAYAT ARKADAŞIMA	982
ÇOCUKLARA	958	SANATKÂR	983
YÂ RAB	959	RUBAİ	990
BİR ARİZA	960	KASR-I GÜLŞEN	991
BİR GECE	962	VİRANELERİN YAŞÇISI	992
NE ESER NE DE SEMER	963	RESMİMİN ARKASINA	993
DERVİŞ AHMET	964	KENDİM İÇİN	994
ŞARKIN YEGÂNE DÂHİ-İ SANATINA	967	ARKAMDA SERİLMİŞ YERE	995
Kaynakça	997	İndeks	1001

MEHMET AKİF ERSOY

(20 Aralık 1873-27 Aralık 1936)

Yirminci yüzyıl Türk şiirinin önde gelen temsilcilerinden. Türk milleti için millî mutabakat metni niteliği taşıyan İstiklal Marşı'mızın yazarı. Edebiyat ve düşünce hayatımızın önemli dergilerinden *Sıratı Müstakim* (27 Ağustos 1908-Mart 1912) ile *Sebilürreşat*'ın (8 Mart 1912-5 Mart 1926) başyazarı ve bir anlamda da asıl kurucusu. Düşünce hayatımızın etkili isimlerinden biri. İstanbul Üniversitesi/Darülfünun (11 Kasım 1908-11 Mayıs 1913) ile, Mısır'da Câmîâtü'l Mısıriyye'de (1929-1936) Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi. Türk edebiyatında en çok baskı yapan eserlerin başında gelen *Safahat*, Akif'in şiirlerinin bir araya getirildiği eser olarak çok tanındı. Aslında birbirinden bağımsız ve ayrı tarihlerde yayımlanmış eserler olmakla birlikte, *Safahat*'ı teşkil eden eserlerden her birinin müstakil hüviyetleri bulunduğu çoğu zaman göz ardı edildi. Bunlar sırası ile *Safahat* (1911), *Süleymaniye Kürsüsünde* (1912), *Hakkın Sesleri* (1913), *Fatih Kürsüsünde* (1914), *Hatıralar* (1917), *Asım* (1924) ve *Gölgeler* (1933) adlı eserlerdir. *Gölgeler* hariç diğer altı eseri, kendisi Mısır'da bulunduğu bir sırada ve harf devriminden hemen önce (1928) eski harflerle tek cilt halinde toplandı. Bu toplu yayında ilk defa olarak *Safahat* adı kullanıldı.

Sayırsız şiirleri ezberlerde dolaşan ve bestelenmiş olan Mehmet Akif'in öğrencilik yıllarında başladığı şiir hayatı, ömrünün sonuna kadar devam etti. Gençlik yıllarında Mevlâna'yı, Hafız'ı ve *Sadî*'yi iyi okuyan Akif, Batılı romantikleri, realistleri ve naturalistleri de aynı şekilde inceledi ve okudu. Onun şiirinde, imparatorluğun yıkım yıllarından kuvvet alan toplumcu bir taraf ile Mevlâna'yı ve Fuzûlî'yi çağrıştıran vecidli, istiğraklı bir söyleyiş hep yan yana seyretti. Ya da insanî-toplumsal sorunlardan yola çıktığı şiirlerinde bile, ani sıçramalarla cezbeli bir söyleyiş erdi. Dolayısıyla Akif şiirinin asıl merkez noktası burada aransa yeridir.

İstanbul Fatih'te, bugünkü Vatan Caddesi civarında Sarıgözel Mahallesi'nde dünyaya gelen Akif (Aralık 1873) gene doğduğu ay içinde, 63 yaşında vefat etti (27 Aralık 1936). Babası Tahir Efendi, Fatih Medresesi müderrislerindendi (1826-1888) ve İkinci Mahmut Döneminde Balkanlar'dan (Kosova) İstanbul'a hicret etmiş bir ailenin çocuğudur. Annesi Şerife Hanım ise (1836-1926) Orta Asya'dan (Özbekistan/Buhara) önce Tokat'a, oradan İstanbul'a gelip yerleşen bir başka ailenin kızıdır. Dolayısıyla Akif'in ailesi Türk-İslam âleminin uzak doğusunun ve batısının kesiştiği bir noktada teşekkül etmişti. Akif'in Balkanlar/Rumeli sorunlarına yönelik ilgisi ile Orta Asyalı ve Rusyalı fikir ve politika öncülerine gösterdiği alâkanın temelinde bu aile yapısı yatmaktadır.

Dört yaşında mahalle mektebine başlayan Akif (1877), yedi yaşında Emir Buhari İlkokuluna (1879), dokuz yaşında Rüstiye'ye (1882), on iki yaşında Mektebi Mülkiye'nin lise kısmına (1885), on

dört yaşında aynı okulun yüksek bölümüne kaydoldu (1887). Bir yıl sonra babasının vefatı (1888) ve ailesinin içine düştüğü fukaralık yüzünden, yenice açılmış Veteriner Fakültesine geçiş yaptı. Bu okuldan yirmi yaşında mezun oldu (22 Aralık 1893). Mezuniyetini müteakip “mübarek belde” olarak nitelediği Edirne’de göreve başladı (26 Aralık 1894). Akif’i 1896 yazından itibaren Halep, şam ve Adana taraflarında görüyoruz. 1905’te Ziraat Orman ve Madenler Bakanlığında müfettiş muavinliği ve Halkalı Ziraat Lisesinde kompozisyon hocalığı (1906) yaptı. Edirne’de bulunduğu sırada bütün Balkanlar’ı, şam ve Adana’da iken de bazı Orta Doğu şehirlerini dolaştı. Vazifesi dolayısıyla doğrudan insan ve toplumla yüz yüze oldu. İnsan  ve toplumsal her sorun onu ilgilendirdi. “Adam aldırma da geç git.” diyemeyen bir sorumluluk şuuruna erdi. “Kanayan bir yara gördüm m , yanar ta ciğerim.” diyen bir şuura.

İttihat ve Terakki iktidarı ile yakın ilişki içinde bulunan Akif, Meşrutiyet’in il ninin (24 Temmuz 1908) ardından Darülfünun’a edebiyat müderrisi olarak atandı. 11 Mayıs 1913’te bu görevi bırakması üzerine yerine Ferit Kam tayin edildi. Basın ve sanat hayatındaki iş yoğunluğu ve savaş içindeki vazifeleri dolayısıyla bir daha resmî görev almayan Akif’i, son olarak Darül Hikmetil İslamiye adını taşıyan bir akademide genel sekreter ve  ye olarak görüyoruz.

İttihat lar tarafından 13 Ağustos 1918’de teşkil edilen akademi, Akif gibi bazı  yelerin Milli Mücadele’ye destek vermesi ve Ankara’ya geçişleri sebebiyle bir süre sonra feshedildi (1922). Evrensel bir tasfiye niteliği taşıyan savaş ortasında İngiliz, Fransız ve Rusların zorla savaşa soktuğu, fakat sonunda Almanlara esir düşen Hintli, Endonezyalı, Afrikalı, Orta Asyalı ve Sibiryalı müslüman askerlerle temas etmek ve onlara İngiltere’nin sömürgeci politikalarını anlatmak üzere Almanya’ya gitti (1914). Buradan *Berlin Hatıraları* adlı eseri doğdu. Bu dönemde ayrıca İngilizlerin ayaklandırığı Arap kabilelerini yatıştırmak amacıyla Arabistan’a gitti (1915). En büyük korkusu, Hicaz’ın (Mekke-Medine) İngilizler tarafından işgali idi. *Necid   llerinden Medine’ye* adlı şaheseri de bu topraklarda doğdu.

Mehmet Akif, İstanbul’un işgal edilip koca bir imparatorluğun tasfiye edildiği yıllarda, işgali göğüsleyen en ruhlu eserleri kaleme alan iki isimden biridir. Bu  nc  ve yürekli isimlerden biri Mehmet Akif ise, diğerisi de Süleyman Nazif’tir. Süleyman Nazif, *Batarya ile Ateş* (1917), *Firak-ı Irak* (1918), *Asitan-ı Tarihte* (1919), *Hitabe* (1920) ve *Malta Geceleri* (1924) gibi eserlerinde ve *Daussıla*, *Dicle* ve *Ben* gibi şiirlerinde hep bu acıyı dile getirdi. Aynı şekilde Akif de şark, *Hüsran*, *Umar mıydın* ve *Yeis Yok* gibi şiirlerini bu yıllarda yazdı. Mehmet Akif ve Süleyman Nazif’in başlatıcısı olduğu işgal karşıtı edebiyata bilâhare Falih Rifk , Yahya Kemal, Abdülhak şinasi Hisar, Hamdullah Suphi, Yakup Kadri ve Ruşen Eşref gibi isimler katıldı.

Mütareke karanlığında birer yıldız gibi parlayan ve dillerde dolaşan şiirler yazan Akif, işgal karşıtı tutumu dolayısıyla Ankara’ya özellikle davet edildi. Milleti toplu bir ideal etrafında birleştirmek ve Millî Mücadele’yi ruh cephesinden kuvvetlendirmek amacıyla açılan *İstiklâl Marşı* yarişmasında onun eseri birinci oldu. Bu eserini, *Safahat*’ına dâhil etmedi ve onu milletine armağan etti. Böylece adı da eseri de ebedileşmiş oldu. Bu arada Burdur milletvekilliğinde bulundu (1920-1923). Bilahare Mısır’a gitti ve oraya yerleşti (Kasım 1926-1936). 1936’da hasta ve bitkin bir surette yurda döndü ve 27 Aralık 1936’da vefat etti.

Mehmet Akif’in *Safahat* dışında *Edebi Makaleler*’i ve Ferit Vecdi, Muhammed Abduh, Sait Halim Paşa ve Abdülaziz  aviş’ten bazı tercümeleri bulunmaktadır.

önsöz

Akif Mısır'da, gurbette ve yalnız:

"Vatan-cüdâ gibiyim ceddimin diyarında / Ne toprağında şu yurdun, ne cûybârında /
Bir aşına sesi, yahut bir aşına izi var / Sadâma beklediğim aksi vermiyor ovalar"

Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın
Derdim, sana baktıkça a bıçare kitabım
Kim derdi ki sen çok de senin arkana kalsın
Uğrunda harab eylediğim ömr-ü harabım

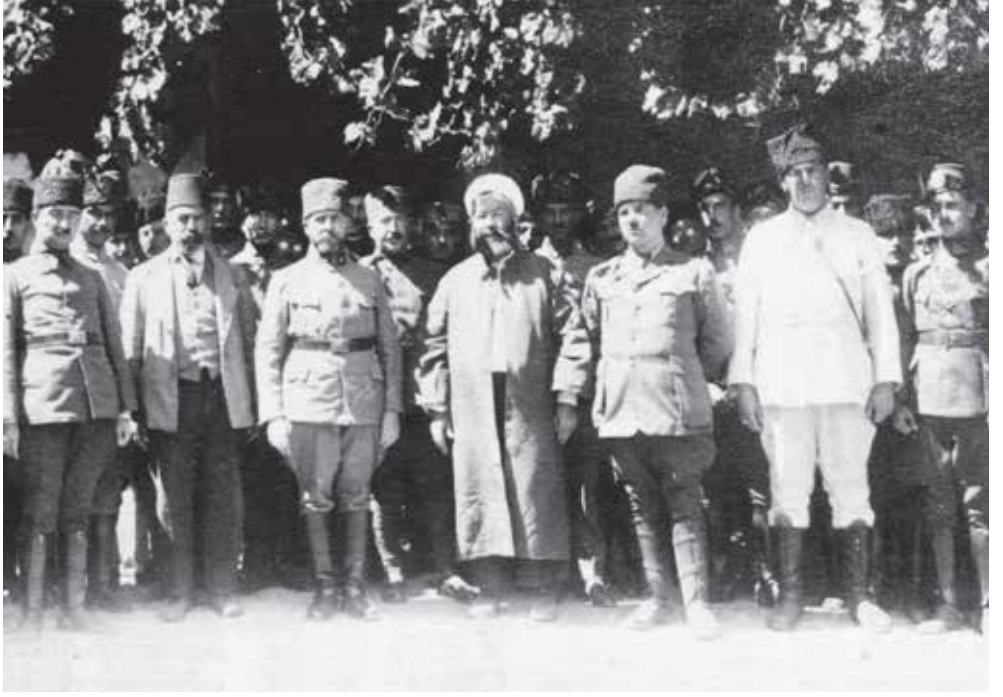
BÜYÜK ŞAİRE ARMAĞAN

Necmettin TURİNAY

Mehmet Akif adı Türkiye'nin gündeminden hiç mi hiç düşmüyor. Bu ifadelerle, vefatı veya *İstiklâl Marşı*'nın kabulü dolayısıyla yapılan anmaları kasıtlı olarak unutmuyoruz. Bu tür anmalar olsa da olmasa da, Akif hemen yanı başımızda birisi imiş gibi geliyor bize. Ya bir dost meclisinde sohbet arasında, ya da meydanlara büyük kalabalıkların toplandığı bir sırada anlı-ansız onun adı geçiyor, sanki bir darbimesel gibi dillerden mısraları eksik olmuyor. Bu ilgiye bakarak millet hayatında Akif'in ne mutena bir yeri bulunduğu sonucuna ulaşıyoruz.

Kuşkusuz böyle bir sevgi, hesap veya kitapla izah edilir bir şey değildir. Çünkü sevgi içte doğan, ruhta cereyan eden bir haldir ki, çoğu zaman onun varlığından muhatapları bile haberdar olmayabilir. Fakat bu tür bir sevgiyi yerlere ve göklere, tabiata, tek insana veya büyük kalabalıklara, daha doğrusu da aşkın ve müteal bir varlığa yönelik olarak ömür boyu sürdürenler ve bundan bıkmayanlar vardır. Mevlâna veya Yunus gibi, mısraları dilimizde bir vird ü zebana dönüşen Süleyman Çelebi veya Fuzûlî gibi büyük ruh mürebbileri vardır. İşte onlardan bütün insanlığı şâmil büyük bir aşk yayılır etraflarına. Dolayısıyla tek tek insan veya kalabalıklar olarak biz onları severiz, onların sevgisini de devamlı üzerimizde hissederiz. Nitekim Mehmet Akif'e olan ilgimizin, sevgimizin altında da böyle bir yan bulunuyor. Buradan o kanaate varıyoruz ki, Akif de kendi milletini öyle derinden seven, nabız atışlarını ona göre ayarlamış büyük ruh mürebbilerinden biridir.

İşte büyük ruhunu sanki bir yorgan gibi kendi milletinin, Orta Doğu'nun, Türkistan'ın, *âlem-i İslâm*'ın, daha ötede de umum Şark milletlerinin üzerine bir yorgan gibi seren bu adam, ömrü boyunca hep bu coğrafyaların acısını ve ızdırabını duydu, haklarını savundu. Onun bu ızdırabından ya da ızdırablı şehâdetinden de işte elinizin altındaki bu kitap yani *Safahat* doğdu. Yerine göre ahlâka susamış vicdanların sesi olarak, yerine göre de evrensel sömürgeciliğin şiddet ve baskısı karşısında haykıran bir isyan çılgılığı olarak!.. Yani Akif öyle biri idi ki o bizim içimizden konuşuyor, bizim kendimizi unuttuğumuz bir anda da yasımızı gene o tutuyordu. İşte tarihin o yaralı vicdanı-

Çünkü içinde bulunduğumuz yıl, bizi Akif'le yan yana düşüren bir özelliğe sahip. Zira *İstiklâl Marşı*'mızın 100'üncü kabul yılını hem de ilk kitabı *Safahat*'ın (1911) neşrinin yüz onuncu yılını bir arada idrak etmekteyiz.

İşte büyük millet ve vatan şairi, aynı zamanda da Hint şairi İkbal'le birlikte *âlem-i İslâm*'ın yerine göre muhrik, yerine göre de gür sadası olan Akif'e armağan olmak üzere hazırlandı bu çalışma. Eser kuşkusuz onun ve ona ait!.. Fakat hazırlık, çalışma ve yorum ise bize!.. Bunu yaparken hareket noktamızın gene Akif ve eseri olduğunu belirtmemize gerek var mıdır? Ancak buna rağmen de elinizin altındaki çalışmanın, bildiğiniz *Safahatlardan* farklı bir yanı bulunduğunu belirtmemiz gerekir. Çünkü bu eser sırf bir *Safahat* değil. Akif'in ilk gençliğinden vefatına kadar yazdığı hemen bütün şiirlerin *Külliyât*'ı mesabesinde bir eser. Dolayısıyla bu çalışmanın birkaç özelliği daha bulunmaktadır. Onlardan biri, Akif şiirinin ilk doğduğu zamanlardan nihayetine kadar, kronolojik bir sıra dahilinde okunmasına imkân sağlamak. Yani bu şiirin geçirdiği tarihi, bu edebi istihaleyi, okuyucular nezdinde izlenebilir kılmak!..

Onun için, ayrı bir kitap veya bölüm olarak düzenlediğimiz *İstiklâl Marşı* ile diğer marşların ardından gelen bölüme, *İlk Safahat* adını vermeyi uygun gördük.

Belki daha başka bir adlandırma da tercih edilebilirdi. İlk gençlik Dönemin-den itibaren ve fakat daha *Safahat* (1911) çıkmamışken yazdığı şiirler bulunuyor o bölümde. Bölümdeki şiirlerin çoğu, geniş geniş dipnotlarla beslendi ve böylece Akif şiirinin bir nevi kablet tarihi kurulmaya çalışıldı. Dolayısıyla 200'e yakın Akif şiiri bulunuyor *İlk Safahat* bölümünde. Sonra da, asıl bildiğimiz *Safahat* bölümleri başlıyor. Ne var ki Akif'in son eseri *Göl/geler*'e, orada burada dağınık kalmış ya da *Göl/geler*'in çıkışından sonra kaleme alınmış

25 şiirin daha ilâve edildiğini hatırlatalım. Kaldı ki bu yeni ilâve şiirlerin tefrik edilmesi zor olmayacaktır. Çünkü hem dipnotlarda onlara işaret edildi, hem de kitabın içindekiler listesinde ilgili şiirler italik olarak gösterildiler.

Bir başka husus yedi değil on bölüm/kitap olarak düzenlediğimiz *Safahat*'ın, bölüm/kitap başlarına müstakil değerlendirmeler koymamız. Her eseri sanat-edebiyat ve düşünce değeri olarak ayrı ayrı tahlil, eserlerin birbirinden farklarını tebarüz ettirmek, ayrıca da dönem edebiyatı içinde bu eserlerin yerini belirlemeye çalışmak gibi... Onun eserine böyle yaklaşıncada Akif'in hem sanatı, hem de tefekkür derinliği daha bir vuzuha kavuşmuş oluyor. Ayrıca gerek kendi Döneminde, gerekse ileriki zamanlarda Akif'ten yansıyan bitmez tükenmez tesirler!.. Necip Fazıl'dan Şevket Süreyya Aydemir'e, Nazım Hikmet'ten Falih Rıfkı'ya, Arif Nihat Asya'dan Tarık Buğra'ya ya da meselâ büyük düşünür Nurettin Topçu'ya, Sezai Karakoç'a...

Dolayısıyla şunu söylemek mümkün görünmektedir. Elinizin altındaki bu büyük eser, sadece bir *Safahat*'tan ibaret değildir. Kuşkusuz bütün haşmetiyle, ilgili çalışmanın merkezini gene *Safahat* teşkil ediyor. Ancak bundan ayrı olarak orada, bir de Mehmet Akif'in *Safahat* öncesinde yazdığı 200'e yakın şiirleri bulunmaktadır ki, o bölüm başlı başına ayrı bir eserdir. Bundan ayrı olarak, on bölüme ayırdığımız *Safahat*'ın her bir kitabı üzerine yaptığımız geniş değerlendirmeler!.. Neresinden bakılırsa bakılsın ilgili değerlendirmeler toplamda ayrı bir eser hüviyeti arz etmekte değil midir?

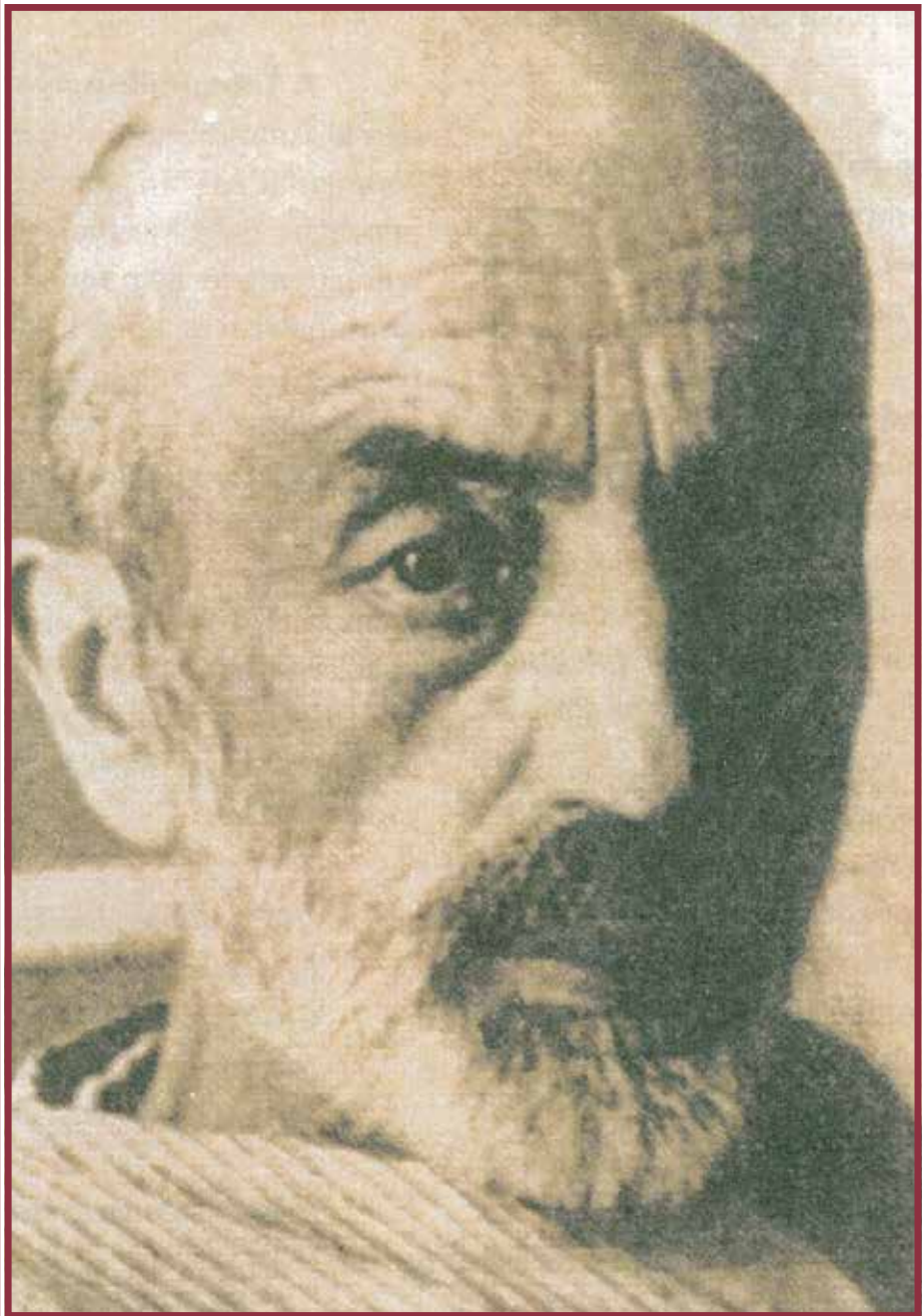
Fakat bunları söylerken amacımız, ilgili bölümlerin ayrı ayrı hüviyetler arz ettiğini söylemek olamaz. Tam tersine hemen her şey *İstiklâl Marşı* şairimizin büyüklüğünü ve onun eseri olan *Safahat*'ın derinliğini ortaya çıkarmaya matuftur. Akif'in daha iyi anlaşılması ve kendi milletinin *İstiklâl Marşı*'nı yazmak noktasında, hangi ruhsal evrelerden geçtiğinin daha iyi kavranabilmesi için!..

Dolayısıyla gerek şiir ve sanatı, gerekse düşünce tekâmülü bakımından Akif ve *Safahat*'ı bizi söylüyor. Yaradılışından gelen yüksek aşk kabiliyetini, nasıl olup da millet ve toplum aşkına transfer edebildiğini hikâye ediyor. Nitekim yüz yıl önce Büyük Meclis, onun bu yanına vakıf olarak *İstiklâl Marşı*'nın yazılmasını ondan beklediği gibi, şimdi de aynı Büyük Meclis büyük bir kadirbilirlikle Akif'le yeniden buluşuyor.

GİRİŞ

Mısır'dan döndükten sonra hasta yatağındayken çekilmiş bir Akif fotoğrafı. Müsterih ve her türlü dünyevî kaygıyı geride bırakmış bir yüz ifadesi. Belki de veda anında öbür âleme çevrilmiş nazarlar...

MEHMET AKİF'İN BÜYÜK ÂLEMİ

Büyük sanatkârların ruhlarında ve kalemlerinde öyle bir iksir mevcuttur ki, ele aldıkları her mevzuyu yekpare bir bütünlüğe erdirir; dağınık ve paramparça duran eşyayı, tabiatı, kelimeleri ve geçmiş uzun bir tarihi yepyeni bir tevhide dönüştürürler. Bu yüksek ruhlu sanatkârların dilinden dökülen nice mısralar böyle olduğu gibi, nice karışık ve karmaşık sesleri tek bir makamın ahenginde toplamasını bilen büyük soluklu bestekârlar da öyledir. İşte onun için biz klasik büyük romanları okurken de, içimizdeki derin vecdi harekete geçiren büyük musiki formlarını dinlerken de, kademe kademe kendimizi âlemin künhüne ermiş gibi hissederiz. İçimizde ve dışımızda yüksek bir galeyan hasıl olur, etrafımızı kuşatan sayısız teferruat, içimizden esen uğultulu nakaratlara tâbi olarak akar da akar.

Bunun dışında bu büyük sanatkârlar, hemen her şeyi “tek”e indirgemeyi bilirler. Mimar Sinan kubbelerle oynayarak bunu yaparken; bütün varını ve yoğunluğunu tek bir kavrama, *Büyük Doğu* kavramına indirgemeyi başaran Necip Fazıl’da olduğu gibi yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde, nice güneşlerin doğup batmasının destanını yazan Mehmet Akif’in yaptığı da bundan farklı değildir.

Çünkü Akif’in kaleminde ve ruhunda da öyle bir iksir mevcut ki, eski devirlerin büyük mutasavvıflarında olduğu gibi, ele aldığı her mevzuyu ve teferruatı tek bir *vahdet* noktasında cem etmesini biliyor. Nasıl eski mutasavvıflar gezip dolaştıkları tabiatı, temas halinde bulundukları nesneleri, daha ötede, yerler ve gökler dahil bütün bir âlemi tanrısal bir zikir içinde idrak ediyorlarsa, Mehmet Akif’te de aynen öyle, büyük sanatkârların soyundan geldiğine dair sayısız işaretler mevcut. Bir yandan klasik büyük şairlerimizin, diğer yandan da batılı büyük romantiklerin mirasını kendinde cem etmesini bilen Akif’te, bu bakımdan gür ve coşkulu bir şiir, suyu kesilmeyen büyük ırmaklar gibi boşanıyor da boşanıyor.

Böyle yüksek bir şiir kabiliyeti eğer on altıncı yüzyılda yaşasa idi, ikinci bir Fuzûlî ile karşılaşacağımızdan emin olabilirsiniz. O takdirde de Akif’ten, aynen Fuzûlî’nin *Leylâ vü Mecnun*’unda olduğu gibi, *Su Kasidesi*’nde olduğu gibi yüksek aşk terennümleri dinlemekten geri kalmayacaktık. Ya da diyelim

ki Akif on     nc  yüzyılda ya asaydı... O takdirde de karşımıza, daha başka bir Mevlâna olarak çıkacak, co kulu bir aşkın serenatları suretinde bize yeni yeni *Mesneviler* armağan etmekten geri durmayacaktı.

Yani çok yazmak ve co kulu yazmak gibi, kımıldadık a rahat ve kolay şiirler s yl yormu  gibi bir tesir üretmek, hemen bütün büyük şairlerin harcı değil midir?  şte Akif de aynen o büyük  stat şairler gibi durmaksızın yazdı, durmaksızın söyledi.  inden gelen hep bir acı ve hep bir a kla söylenmiş bu şiirler; neredeyse koca bir divan teşkil edecek hacmiyle, onu büyük şairler kafilesi arasında zikretmemize yetip de artıyor. Aynen Yunus'ta, Mevlâna'da, Fuzûlî'de,  eyh Galip'te ve Abdülhak Hamit'te olduğu gibi!.. Ya da kendi  a da ı Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'de olduğu gibi, Türk edebiyatının yüz akı büyük şairlerden biridir Mehmet Akif.

Büyük  airlerin Yolunda Fakat Yepyeni Bir  iir

Mehmet Akif'i eski yüzyılların büyük  airlerinden Yunus, Mevlâna veya Fuzûlî'ye benzetmemiz sebepsiz değildir. Alemlere sığmayan bir ıztırap ya da bütün insanlığı ihata edecek çapta yüksek bir a k duygusu. Tabiatı ve her türlü tefferruatı cezbeli bir vahdet ihtiyacı  inde algılamak ve buradan hasıl olan yüksek bir a k duygusu ile de, bir nevi kovalardan su bo altır gibi yazmak... Sürekli aynı duyguyu tekrar etmek. Her seferinde de daha iyiye, daha güzele ve müteal olana bir adım daha yaklaşmak. Bu, i i hayatının yegâne mesaisine dönüştürmek gibi bir şey.

Fakat biliyoruz ki Akif ne on     nc  yüzyılda, ne de on altıncı yüzyılda ya amı  bir şair değil. Dolayısıyla her büyük şairin, yaşadığı yüzyılın  uuruy-la konu tu unu unutmamak icap eder. Nitekim Akif de aynen öyle yaptı ve kendi döneminin diliyle yazdı. Ya da yaşadığı dönemi ve facialarını, kendi fırçasıyla boyadı durdu. Bu bakımdan o büyük  airlerle Akif arasındaki fark, aradan geçen nice yüzyılların farkıdır. Dil, kültür, her türlü zevkler de i mi , sanatın ve şiirin göstergeleri farklıla mı ; ne büyük imparatorlukların kuruluş heyecanı, ne de g l devirlerinden b lb l  kalmış... Daha ötede insan ve toplum de i mi . Din  tel kkiler alt-üst olduğu gibi,  a da  Batı emperyalizminin ölüm dünyasına verdiği büyük yıkım karşısında, neredeyse herkes  a kın ve ne yapacağını, ne s yleyece ini bilmez bir vaziyette.

 şte Mehmet Akif bu sebeple, aynı familyadan gelen şairlerden biri olduğu halde; onlardan daha farklı bir dil ile yazıyor, onlardan daha farklı bir sanat ortaya koyuyor. Veya şöyle dememiz belki daha uygun: Mevlâna, Yunus ya da Fuzûlî gibi şairler kendi yüzyıllarında değil de, Akif gibi facia ve   k  

zamanlarımızda yaşasalardı, hiç kuşkusuz onlar da Akif'in takındığı gibi bir tutum takınır, şiirlerini öyle yazar, öyle söylerlerdi.

Bir nevi uyarma ve “inzâr”dır hemen bütün büyük şairlerin yaptığı. Onlar devirlerinin diliyle konuşur ve içlerindeki bir aşkı bıkıp usanmadan tekrar eder dururlar. Hemen her şiirlerinde de aynı şeyi söylerler. Bıkıp usanmadan, asıl söylemek istediklerini henüz daha yenice söylemeye başlamışlar gibi bir duygu içinde yazarlar. Fakat biz bu şiirleri okurken, idrakimizde yeni yeni açılmalar hissederiz. Çünkü onlarda mevcut olan “inzârın dili ve şuuru”, bizi içimizden ve dışımızdan uyarır durur. Bir farkla ki, eski büyük şairler varlığın tâbi olduğu gizli devinimden bizi haberdar kılmak isterken; Akif onlardan farklı olarak, kendi yüzyılının şuuruna veya şuursuzluğuna hitap etmek durumunda kalır:

Viranelerin yasçısı baykuşlara döndüm
Gördüm de hazanında bu cennet gibi yurdu
Gül devrini görseydim onun bülbülü olurdum
Yâ Rab beni evvel getireydin ne olurdu?

Mehmet Akif'te İzdırabın İki Kaynağı

Yukarıdaki dörtlük o kadar önemli ki, neredeyse Akif'in hemen bütün hayatının özeti mesabesinde. Koca bir imparatorluk çökmüş, geriye kalan topraklar viraneden farksız bir hâl almış. İşte bu harap ülkede şair kendini, adeta bir “baykuş” gibi hiss ediyor. Burada baykuşların meskûn yerlerde, insanın ve kalabalıkların barındığı mekânlarda yaşamadığını söylemeye gerek yoktur sanırım. Çünkü bu uğursuz hayvanlar hemen daima viranelerde, insanın yaşamadığı ıssız terkedilmiş diyarlarda yaşarlar. İşte Akif, uğrunda verilmiş büyük mücadelelere rağmen yurdun son manzarasını ancak böyle tasvir edebiliyor.

Buna karşılık dönüp geriye baktığı, zaman zaman daha uzak bir maziye hatırlamaya çalıştığı da oluyor şairin. Kaldı ki buna hatırlamak bile denemez. Çünkü onun kastettiği gül devirleri daha, daha eski yüzyıllara ait bir âlem. Yani çocukluk yılları bile kastedilmiyor burada. Haliyle Akif, eğer bu ülkenin gül devirlerinde dünyaya gelmiş biri olsaydım, ben de bülbüller gibi şakır, o yolda şiirler söylerdim demek istiyor. Dolayısıyla aynı ülkenin gül devirleri çok gerilerde kalmış, hemen her yer “virane-misal” olmuş ve şairin kaderine de, gül karşısında aşk serenatları söylemek değil, acının ve ıstırapın terennümelerini bestelemek düşmüştür.

Kuşkusuz her şairde karşılaşmıyoruz böyle bir durumla. Şairin kendini, kendi devrinin ve bireysel ızdıraplarının daha ötesinde bir acıya kilitlemesi ile yani. Namık Kemal'in, "Kendi derdi gönlümün billâh gelmez y dım " dediği gibi, Akif de aynı makamdan bunun için konuşmuş oluyor. Fakat onun şiirinin merkez noktasını teşkil eden bu yüksek ızdırabın menşeini de tayin etmek gerekir diye düşünüyoruz. Burada da ister istemez onun çocukluğu ve aile durumu karşımıza çıkacak demektir.

1873'te İstanbul Fatih'te dünyaya gelen şair, Osmanlı-Rus Savaşının büyük yıkım ortamında  ocukluğuunu geçirir. 93 Savaşı da dediğimiz, ikinci Abdülhamid'in ilk iktidar yılına tesadüf eden o geriye çekilme ve ardı arkası kesilmeyen Balkan tehcirleriyle sürüp giden ölüm ve korku yılları... Neredeyse Bütün Balkanlar'ın yerinden yurdundan koptuğu, Türk ve Müslüman ahalinin payitaht İstanbul'a, anne kucağına sığınır gibi sığındığı çaresizlik zamanları. Fukaralık, yoksulluk, yurtsuzluk hep bir arada. İstanbul'un bütün camileri ve avluları, sokak araları muhacir kafileleri ile dolu. Yer gök acı, hüsran ve gözyaşı!..

Bu vahşet manzaraları, hiç kuşkusuz, hemen her İstanbullu üzerinde çarpıcı tesirler meydana getirecek cinstendir. Babası ile *Fatih Camii*'ne gelip gittiğini bildiğimiz Akif'in, yaşı küçük olmasına rağmen, bu korkunç facia manzaralarına şahit olmaması tabii ki düşünülemez. Kaldı ki yıllarca devam edecek bu harap insanlık tablolarının, şairin ruhunda ne derin yaralar açtığını tahmin zor olmamalıdır. Dolayısıyla onun ruhunda bu insanlık faciasının, kalıcı tesirler meydana getirmesi ihtimali her bakımdan yüksektir.

Burada unutulmaması gereken bir husus da, Akif'in babası Mehmet Tahir Efendi'nin (1826-1888) Balkanlı birisi oluşudur. İkinci Mahmut döneminde Kosova'dan İstanbul'a gelen ve yaptığı tahsilin sonunda da Fatih Medresesinde müderrisliğe yükselen bu babanın evinde, Yahya Kemal de olduğu gibi eski fetih yıllarının *hatıralarının* konuşulmaması, ya da 93 Savaşının meydana getirdiği ölüm ve korku şoklarının hissedilmemesi mümkün müdür? Yani kuvvetle muhtemeldir ki küçük Akif'in Fatih'teki evi; aile kökleri, hatıraları ve 93 Savaşının meydana getirdiği olumsuz manzaralar dolayısıyla, daha o yıllardan bir ızdırap merkezine dönüşmüş bulunmalıdır.

Mehmet Akif'in *Safahat'*ını baştan sona istila eden insan ve toplum merkezli ızdırapların kaynağı, işte buralarda aranmalıdır diye düşünüyoruz. Kalabalık, kargaşa, fukaralık, acı ve feryat!.. Ve bu durum karşısında, daha küçük yaşlarda onda teşekkül etmeye başlayan bir nevi acıya ortak olma duygusu ve bundan doğan bir yüksek sorumluluk şuuru. Bu sorumluluğuun kendine yüklediği acı ve ıstırap halleri... Daha ileriki yıllarda okuyucusuna:

“Elemim bir yüreğin kârı değil, paylaşalım” derken, onun neler hissettiğini kestirmek bu bakımdan zor olmamalıdır.

Dolayısıyla Akif’in bir yanını ifade eden bu “kök duygu”, onun Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, ya da Millî Mücadele yıllarındaki tutumunu açıklamakta kullanabileceğimiz önemli bir anahtar mesabesinde.

Mehmet Akif, Yahya Kemal, Ömer Seyfettin

Sadece Akif’te değil, büyük şairimiz Yahya Kemal’de ve hikâyeci Ömer Seyfettin’de de benzer bir durumla karşılaşyoruz. Ömer Seyfettin’in hemen çoğu hikâyelerinin, Balkan faciaları etrafında dönüp dolaştığı ortada değil midir? Ya da Akif’in “gül devirleri” olarak ifade ettiği zamanlara dönük tarihî hikâyeler veya anekdotlar. Nitekim Yahya Kemal de benzer duygular içerisinde. Üsküp’te doğan ve burasını evlâd-ı fatihan diyarı olarak İstanbul’a, Bursa’ya benzeten şair, *Açık Deniz* şiirinde bakın neler söylüyor:

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum
Her lâhza, bir alev gibi hasretti duyduğum.

(.....)

Her yaz şimale doğru asırlarca bir koşu,
Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu.
Mağlûpken ordu, yaslı dururken bütün vatan,
Rüyama girdi her gece bir fatihâne zan.
Hicretlerin bakiyyesi hicranlı duygular,
Mahzun hudutların ötesinde akan sular,
Gönlümde hep o zanla beraber çağıldadı.
Bildim nedir, ufuktaki sonsuzluğun tadı.

Bu bakımdan Mehmet Akif’in insana ve topluma dönük acılar karşısında, son derece duyarlı biri olup çıkması sebepsiz değildir. Hemen her olumsuz durum onun vicdanını kanatmaktadır ve buradan da yeni bir şiir üretmeye artık hazırdır şair. Ya bir fukaralık, ya bir adaletsizlik, ya da her haliyle insandan yardım dilenen manalı bir bakış karşısında, içindeki gizli mızrabın harekete geçmemesi mümkün değildir. *Safahat*’ın ilk cildini dolduran *Küfe, Meyhane, Mezarlık, Bayram, Seyfi Baba, Koca Karı ile Ömer, Mahalle Kahvesi*, gibi şiirler, işte hep bu merkez etrafında dönüp dolaşırlar.

Sıratı Müstakim'den Müdafaa-i Milliye Cemiyetine

Eşref Edip'le birlikte çıkardıkları ve başyazarlığını da kendisinin yaptığı *Sıratı Müstakim* dergisi bu bakımdan önemlidir. İnsana, topluma ve yönetici elitle-re bir şeyler söylemek için çıkarılan bu dergi kısa zamanda dikkati çeker ve İmparatorluğun uzak beldelerinde de önemli tesirler meydana getirir. *Sıratı Müstakim*'in 27 Aralık 1908'de, İkinci Meşrutiyet'in il nının hemen ardından çıkarıldığını ve 183' nc  sayıdan itibaren (1912) *Sebilürreşat* adını aldığını bu-rada yeri gelmişken ifade edelim. Akif'in yukarıda adlarını verdiğimiz şiirleri bu dergide yayınlandığı gibi, fikrî ve edebî yazıları da gene aynı dergide çıkarlar. Yani *Sıratı Müstakim* bir yandan yeni bir şiirin, bir yandan İslâmi muh-tevası ile dikkati çeken fikrî ve edebî bir nesrin merkezi olmaya başlarken; öbür yandan da Kırım'dan, esir Balkan  lkelerinden, Sibiryaya veya Kazan'dan, Orta Asya'dan ve muhtelif İslâm memleketlerinden İstanbul'a gelen aydınların u rak merkezine dönüşmektir.

Yani Akif her geçen gün, yaşının üstünde bir sorumluluğun altına giriyor, eski ve yeni nesiller arasında her geçen gün daha bir ön plana çıkıyordu. Tabii bu arada, *Safahat*'in ilk cildinin de yayımlanmış bulunması, onun tesi-rini daha da artırıyor. Nitekim bu tür tesirlerle izah etmek gerekir ki, onu dönemin üstatlarından teşekkül eden farklı bir heyetin içerisinde görüyoruz.

Balkan harbi yılları Akif'in asıl temayüz ettiğı ve doğrudan bir kanaat önderi seviyesine yükseldiğı zamanları teşkil eder. 1908 Meşrutiyet'i son-rasında, meşrutiyet ve demokrasi adına her türlü cinayetin i lenebildiğı o yıllarda siyasi parti kurmakla dernek kurmak arasında bir fark bulunmaz, as-kerler siyasi partilere  ye olabilir, daha ötede ayrı ayrı siyasi partiler kurarak değişik kümeler olu turabilirlerdi. Bir de üstüne üstlük, sermayesi itibariyle karanlık bir takım yayın organları. Fikir hürriyeti anarşiye dönüşmüş, ülkenin dış politika tutumu (meselâ Balkan savaşlarında olduğı gibi) açıktan açığa tahrip edilmeye kalkışılmış, yani mevcut h k metin ve ordunun ma l biyeti bile arzu edilir bir hâl almıştı. İşte İttihat ve Terakkinin i  tasfiyelere mecbur kaldığı (1913), belki de yenice uyanmaya başladığı yıllara doğru ilerleyecek-tik artık.

Abdülhamid'in devrilmesinin ve Meşrutiyet'in il nının ardından, yani i i-ne düştüğümüz kaos ve kargaşaya zamanlarından bir çıkış arayışı olmak üzere yeni bazı gelişmelere şahit olunuyor. Nitekim Mehmet Akif'in de içinde bu-lunduğı *Müdafaa-i Milliye Cemiyeti* gibi, kendilerine hemen herkesin sayğı duyduğı önemli bazı şair ve fikir adamlarından meydana gelen bir heyet bunun için teşkil ediyor.

Amaç, Balkan harpleri dolayısıyla yeni bir tutum belirlemek ve ülkenin ihtiyacını derinden duyduğu daha sağduyulu yaklaşımlar üretmek. İşte bu dönemde teşkil edilen Müdafaa-i Milliye Cemiyetinin İrşat Heyeti Neşriyat Şubesinde (Heyet-i Tenvîriye) Abdülhak Hamid, Cenap Şehabettin, Süleyman Nazif, Hüseyin Kâzım gibi isimlerle birlikte Mehmet Akif'in adı da dikkatimizi çekiyor. Akif'in bu kuruldaki görevi ise, kurulun genel sekreterliğini yapmak. Akif bu sıralarda Darülfünunda, Edebiyat-ı Umumiye hocalığını da yürütüyor.

Millî Bir Destana Doğru

Fakat burada asıl önemli olan, Müdafaa-i Milliye Cemiyetinin başkanlığını yapan yaşlı şair Recaizade Ekrem'in, Mehmet Akif'e söylediği bir husustur. Akif'in şiirini iyi tanıdığı ve iyi takip ettiği anlaşılan Recaizade Ekrem'in, bir ara Akif'e: "*Millî bir destan'a* ihtiyacımız bulunduğunu ve bunu da ancak kendisinin yapabileceğini" söylemesidir.

Burada Akif'in şiirinin ve sanatının, zamanın ileri derecedeki üstat sanatçıların dikkatini çekmesi bir yana, bu sözlerin ruhundaki gizli meyili açığa çıkarması bakımından da ayrı bir önemi vardır. Akif'in *millî bir destan* yazması, bu milletin destanını ancak kendisinin yazabileceğine dair bir şuur uyanması!.. Düşünebiliyor musunuz? Kademe kademe *İstiklâl Marşı*'na doğru evrilen bir süreç nerelerden başlayıp nerelere ulaşıyor? Dolayısıyla Akif şiirinde asıl Balkanlar dönemi, neredeyse Ömer Seyfettin'in hikâyeleriyle aynı anda ve bu sıralarda başlamıştı desek yeridir. Kaldı ki *Cenk Şarkısı* marşı da (1912) gene bu sıralarda yazılmamış mıydı?

Bir başka husus da, gene bu heyetin umumi ricaları ile Akif'in Fatih, Beyazıt ve Süleymaniye Camilerinde verdiği meşhur vaaz-konferanslardır. Ülkeyi, toplumu ve yönetici eliti birliğe ve bütünlüğe davet ettiği bu meşhur konuşmaları, Mehmet Akif'i gerçekten lâayık olduğu kamuoyu önderliği seviyesine yükseltmekte gecikmeyecektir. Nitekim Akif'in bu mekânlarda yaptığı konuşmalar, günler-haftalar öncesinden gazetelerde öne çıkan ilânlarla duyuruluyor; ardından da *Sebilürreşat* dergisinde peyderpey yayınına geçiliyordu. Yani neresinden bakarsanız bakın, Balkan Savaşları'ndan itibaren Mehmet Akif, ülkenin ön plandaki kanaat önderlerinden biri olup çıkmıştı.

Burada hatırlanması gereken husus, Akif'in sırf İslâmi-muhafazakâr kesimler nazarında değil, hemen bütün fikir ve sanat çevreleri bakımından da umumi bir kabule mazhar olduğu gerçeğidir. Batıcılar, Liberaller, Türkçüler, Turancılar ve tabii İslâmi muhafazakâr kesimler de dahil, hemen bütün fikrî ve siyasî çevreler nazarında saygı duyulan, güven uyandıran bir kişiliğe

sahip oluşudur. Kuşkusuz bunun temelinde de, yukarıdan beri özetlemeye çalıştığımız ülke meseleleri karşısındaki hasb  tutumu ve bu tutumun şiir dahil her türlü imk nlar vasıtasıyla içten gelen bir coşku ile desteklenmesi hususudur.

Daha ötede şairin, fikri veya siyasi görüşleri itibariyle kendini olduğu gibi ifade etmesi, hemen bütün kesimler nazarında kompleksiz bir tutum takınması, sekte ve marjinal tutumlara asla tenezzül etmemesidir. Daha mühimi de şairin, maşeri vicdanın ortak dilini keşfederek konuşması ve yazmasıdır. Yani Akif daha o yıllardan itibaren herhangi bir sınıfın, siyasi görüşün, hizbin veya bölgesel inırat ılığın ağına düşmemek gerektiğini keşfederek yazmış ve söylemiş birisidir. İşte buna *maşeri vicdanın dili ile konuşmak* diyoruz; fikir ve politika arenasında da benzeri bir konuma bürünerek, kendine saygın bir yer edinmek!.. Dolayısıyla burada şunu da ifade edelim: Mehmet Akif, *İstiklâl Marşı*’nı yazmakla *millî şair* sıfatını kazanmadı. Daha başından itibaren o, böyle bir çizgi üzerinde ilerledi. Balkan Savaşları ile Birinci Dünya Savaşı boyunca da benzeri bir saygı ve kabul duygusu üretmekten geri kalmadı.

Nitekim Birinci Dünya Savaşı yıllarında, İttihat ve Terakki iktidarının şaire karşı beslediği saygılı tutumunun altında da bu tür bir yaklaşım söz konusudur. Kuşkusuz İttihatçıların çeşitli kusurları ve noksanlıkları bulunmakla beraber, onların Teşkilât-ı Mahsûsa ve çeşitli İşl m -kültürel irşat heyetleriyle esir Türk ve İşl m memleketlerine yönelik sömürgecilik karşıtı politikaları, uluslararası emperyalizme dönük yaklaşımları, ya da bu yolda kapitülasyonları dahi iptal etmekten geri durmamaları; ister istemez Akif’in de onlara karşı aynı anlayışla yaklaşmasını sağlamıştı.

İşte böylesi şartlar karşısında Akif’e bir bakıyorsanız Berlin’e taşınmış, orada İngilizlerden ve Ruslardan esir alınmış müslüman askerlerle temas ediyor; onlara İngiliz ve Rus politikalarını, İşl m ve Türk ülkelerine karşı yürütülen uluslararası sömürgecilik politikalarını anlatıyor. Bir bakıyorsanız şam, Beyrut, Mekke-Medine ve Necid   llerinde dolaşıyor. İngilizlerin tahrik ettiği isyank r bazı Arap aşiretlerini teskine çalışmaktan adeta bitap düşüyor. İşte böyle böyle de yeni yeni *Safahatlar* ortaya çıkıyor; bir yandan da *Berlin Hatıraları*, *Çanakkale şehitleri* ve *Necid   llerinden Medine’ye* gibi emsalsiz şiirler doğuyor. Yani  m r boyu mücadele, ömür boyu savrululur bir yanda, öbür yanda da durmaksızın akan bir şiir ırmağı...

şaire Anne Tarafından Yansıyan İzdıraplı Hal

Bazan *manzum hikâyeler* veya *mesnevi romanlar* biçiminde, çoğu zaman büyük destan parçaları suretinde, yer yer de normal k  k şiirlerden oluşan

onun eserleri ekseriyetle coşkulu, derin söyleyişler seviyesine yükselmekten geri kalmazlar. Hemen daima yüksek bir lirizm bu şiirlere eşlik eder durur. Şairin istiğrak halinde seyreden bu tarafı, unutmayalım ki toplumcu yanından daha derin ve daha kuşatıcıdır. *Necid Çöllerinden Medine'ye, Çanakkale Şehitleri, Gece, Leylâ, Hicran* ve *Secde* gibi parçalarında, ani yükselişler biçiminde seyreden şairin bu tarafı, doğrudan doğruya anne kökleri ile ilgili olmalıdır.

Akif'in Orta Asya meselelerine ve Orta Asyalılara, Kazan ve Kırım'a ilişkin sorunlara karşı duyduğu ilginin kaynağı hep bu merkezde aranmalıdır. Onda dinî idrakin ve şiirin yarı yarıya bir istiğrak ve yarı yarıya panteist bir cezbe biçimindeki tezahürünü, gene anne tarafıyla izah etmek durumunda kalıyoruz. İstenildiği takdirde, bu tesirleri daha da çoğaltmak mümkün gözükmemektedir.

Meselâ Akif'te yer yer karşılaştığımız *asr-ı saadetçi* İslâm telâkkisine karşılık, beklenmeyen derecelere varan *mevlid* yüceltmeleri, gene aynı şekilde ezgili ilâhi söyleyişler karşısında içinin-dışının bir hoş olması, yani kendinden geçecek bir hal alması ve daha mühimi de hemen daima sekte tutumlardan uzak durmaya çalışması gibi... Dolayısıyla baba tarafından ve Balkan facialarından doğup beslenen *toplumcu tarafı* ile anne tarafından geçen istiğrak halindeki *vecidli din tutumu* öyle bir noktada kesişime uğruyor ki, biz Akif'i bir bütün olarak *toplum mistiği* biçiminde algılamaya başlıyoruz. Aynen Mevlâna'da, Yunus'ta, Remzi Oğuz Arık'ta, Şevket Süreyya Aydemir'de ve Nurettin Topçu'da olduğu gibi!.. Kuşkusuz bu isimlerin çoğu Akif'ten farklıdır. Fakat *toplum mistiği* tarafları onları bir arada düşünmemize gene de bir mani teşkil etmemektedir.

İşte Akif'in bu vecitli ve istiğraklı tarafı ile Balkan facialarından kopup gelen toplumcu damarı onu öyle bir seviyeye yükseltti ki, hemen bütün Şark âleminin ısırap ve acılarının tercümanı seviyesine taşıdı. Pakistan-Hint müslümanlarından tutun da, Orta Asyalılar, Kırım ve Kazanlılar, Mısır müslümanları; onun sesini ve mesajını işitmek hevesiyle, İstanbul'u adeta siyasi bir kible hüviyetinde algılamaya başladılar.

Dolayısıyla *Sebilürreşat* dergisinin Kalküta ve Bombay'da; Taşkent, Semerkant ve Doğu Türkistan'da; Kazan, Kırım ve Sibiryâ içlerinde, Mısır dahil bütün Orta Doğu memleketlerinde ve Balkanlar'da, Kafkas ülkelerinde okunması, oralara kadar ulaştırılmaya çalışılması dikkat çekici değil midir? Yani Akif *Sebilürreşat* dergisi ve şiiri ile öyle bir dil yakalamıştı ki, bugünün tabiri ile buna *küresel bir dil* demek durumunda kalıyoruz. Bu bakımdan adı geçen dergiyi Türkiye'nin ve Türkçemizin son evrensel açılımı olarak mütalaa edebiliriz.

Milli Mücadele ve İstiklâl Marşı

H liyle Millî Mücadele'nin o yalnızlık günlerinde, tarihi geleneğin ve hil fe-tin merkezi olan İstanbul ile yepyeni ümitlerin ve bağımsızlık heyecanla-rının sembolü seviyesine yükselen Ankara arasında tereddüde düşüldüğü zamanlarda, Akif'in tercihi her bakımdan önem arz edecek demektir. Nite-kim i te tam da o sıralarda TBMM h k meti, Mehmet Akif'i Ankara'ya da-vet lüzumunu duydu. Bu davete anında icabet eden şair yollara düştü ve Anadolu'da yer yer ba  gösteren isyanların bastırılması noktasında büyük gayretler sergiledi.

Bu arada kaybolan, çöken bir imparatorluğun ardından, yeni yeni u  vermeye ba layan Anadolu hareketi için ruhları harekete geçirecek ve top-lumu bir arada tutacak millî bir mar  ihtiyacının duyulmaması mümkün de-ğildi. Dolayısıyla Akif'in İstanbul'dan Ankara'ya daveti ile böyle bir mar  ih-tiyacının kuvvetle kendini hissettirmesi arasındaki rab ta, ilâhi kaderin sevk-i ile izah olunabilecek bir hadise olarak çıkıyor karşımıza.

Ankara Taceddin Derg hi'nda şairin dışa yönelmesi ile değıl, doğırudan doğıruya kendi ruhuna eğılerek, oradan çekip çıkardığı bu *millî mar * g f-tesinin nasıl doğı  lama bir tesir meydana getirdiğı hepimizin mal umdur. Bizzat şairin, bir çırpıda ve ani bir kasılma suretinde, eserin doğıduğunu s y-lemesi oldukça manidardır. Ve daha mühimi de şairin kendi güftesine sahip çıkmayarak, adı geçen eserin millete ait olduğunu sürekli vurgulamasıdır.

İşte büyük  aire yakı an bu büyük tavır, onu kendi milleti nazarında daha büyük bir kemale erdirmi  olmuyor mu?

Klasik edebiyat devirlerimizin büyük veli  airleri gibi, ya da halk edebi-yatımızın *bade içerek* ermi lik seviyesine yükselen ozanları gibi içten gelen bir coşku ile yazıp söyleyen bu adam; *İstiklâl Marşı*'na hazırlanırken, Mevlâ-na'nın *neyi* gibi i inin bombo  olduunu ve oradan Türk milletin n  uurunun ve  uuraltının esatiri sesler biçiminde, coşkun bir sel gibi bo alıp aktığının kuşkusuz farkında olmalıdır. Kendi milleti için "Ne büyüksün ki kanın kurtarı-yor tevhidi" diyebilen ve Çanakkale'de  ehit d  en askerlerin üzerine de *t l-lenen mağrib  akşamları*  al gibi   rtmeye kalkışan bu adamın  izdiğı ebedi tabloların, bir başka örneğı değıl de nedir *İstiklâl Marşı*?

Gene kendi milletine böyle yüksek bir anlam yükleyerek, ebediyet ayna-sında onu unutulmaması gereken tarihi bir sorumluluk  uuru içinde vASFet-mesi oldukça manidardır. Ayrıca milletimiz için tarihî bir şamandıra niteliğı taşıyan bu metnin; milletin ma eri vicdanında edindiğı haklı yer ile tam ve k mil manada bir *millî mutabakat belgesine* d n  m   bulunduğunu kim

inkâr edebilir? Nitekim Haziran 1936'da şairin Mısır dönüşünde, *İstiklâl Marşı*'nın değiştirilmesi düşüncesini dile getiren gazetecilere verdiği cevap ne kadar anlamlıdır:

“İstiklâl Marşı bir daha yazılamaz. Kimse bir daha İstiklâl Marşı yazamaz, ben de yazamam!.. Allah bu millete bir daha İstiklâl Marşı yazdırmayın.”

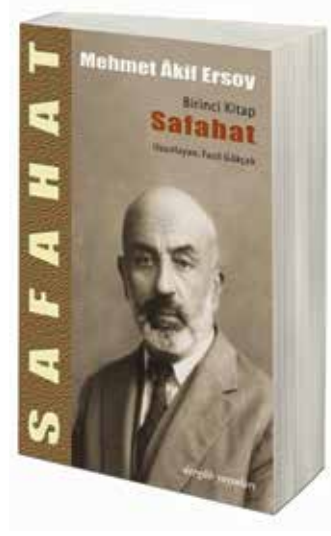
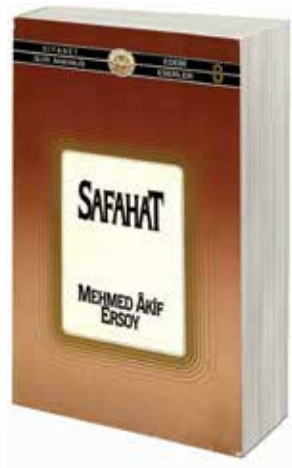
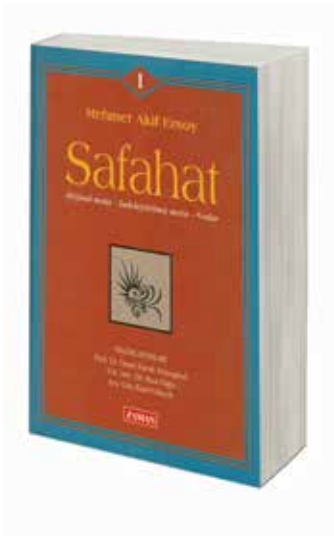
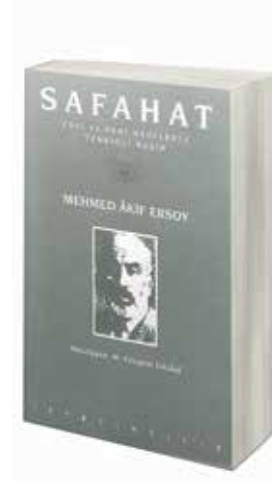
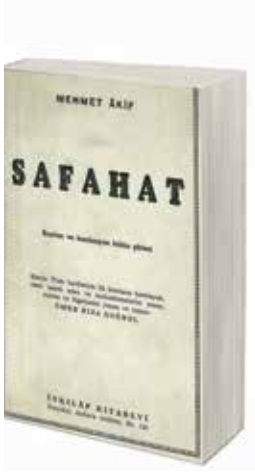
Bu sözleri söylemesinin ardından ve aradan fazla bir zaman geçmeden 27 Aralık 1936'da vefat eden şairin, gurbet zamanlarında hissettiği derin acıya tercüman olan şu beyti ile bu bölümü tamamlamış olalım:

Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağı,
Çok görme İlâhi bana bir avuç vatan toprağını.

TÜRKİYE'DE SAFAHAT BASKILARI SAFAHAT OKUMALARI

1.  . Rıza Doğrul'un hazırladığı, yeni harfli ilk *Safahat* baskısı (1943).
2.  . Rıza Doğrul'un 1950 sonrası *Safahat* baskıları. Portre, Münif Fehim'e ait.
3. Ertuğrul Düzdağ tarafından hazırlanan edisyon kritikli baskı (1987). Son baskıları eski harflerle birlikte.
4. Prof. Dr.  . Faruk Huyugüzel, Doç. Dr. Rıza Bağcı ve Fazıl Gökçek tarafından hazırlanan bir başka *Safahat* (1994).
5. Orhan Okay ve Mustafa İsen'in hazırladıkları *Safahat*, (Ankara-1992).
6. Prof. Dr. Fazıl Gökçek'in hazırladığı yedi ayrı kitap halindeki *Safahat*'lardan birincisi (2007).

İLK TOPLU SAFAHAT YAYINI

Akif'in şiirleri tek bir cilt içinde ve *Safahat* genel başlığı altında topluca basılmak adet olduğu için, onların ayrı ayrı kitaplardan meydana geldiğine çoğu zaman dikkat bile edilmemektedir. Bu bakımdan *Safahat*'ın elinizdeki yeni yayınında, ayrı ayrı kitap bölümlerini daha bir görünür kılmak için özel bir çaba sarf edildi. Bunda da ayrıca sayısız faydalar bulunduğunu düşünüyoruz. Bu şekilde yapmakla Akif'in şiir ve sanatını daha bir tebarüz ettirebilir, fikri ve edebi hayatındaki evrilmeyi de daha anlaşılır kılabiliriz kanaatini taşıyoruz.

Dolayısıyla Akif'in şiirlerini bir arada toplayan eserin adı *Safahat* olmakla beraber, onların her birinin ayrı ayrı adları bulunduğunu unutmamak gerekir. İşte bu yedi ayrı şiir kitabından sadece birinin adı *Safahat*'tır. O da Akif'in 1911 yılında yayımlanan ilk eseridir. Öyleyse *Safahat*'ın içinde bulunan ve birbirini takip eden yedi ayrı eseri, yayın tarihlerine ve yerlerine göre şu şekilde sıralanabilir demektir:

Safahat, İstanbul 1911, 1918 ve 1928 baskıları (44 müstakil şiir)

Süleymaniye Kürsüsünde, İstanbul 1912, 1914, 1918 ve 1928 baskıları (mesnevi)

Hakkın Sesleri, İstanbul 1913, 1918 ve 1928 baskıları (10 müstakil şiir)

Fatih Kürsüsünde, İstanbul 1914, 1918 ve 1924 baskıları (mesnevi tarzında)

Hatıralar, İstanbul 1917, 1918 ve 1928 baskılar, (9 ayrı şiir, bir uzun mesnevi)

Asım, İstanbul 1924 ve 1928 baskıları (mesnevi tarzında)

Gölgeler, Kahire 1933 baskısı (41 müstakil şiir)

Mehmet Akif'in şiirlerini bir araya getiren ve 1911'den 1928'e kadar çeşitli kereler baskısı yapılan altı ayrı eserinin ilk defa ve kendisinin de Türkiye'de bulunmadığı bir sırada topluca yayını cihetine gidildi (1928). Bu toplu yayında *Fatih Kürsüsünde*'nin 1924 baskısı, diğerlerinin ise 1928'de yapılan yeni baskıları esas alındı. Bugün için böyle toplu bir basım yoluna neden başvurulduğunu bilemiyoruz. Çünkü o yıllarda günümüzde olduğu gibi şairlerin

hemen bütün şiirlerini bir araya getirmek ve toplu bir cilt içinde toplamak yaygın bir adet değildi.

Fakat  lkemizin geçirdiği Takrir-i Sükûn gibi önemli badirelerin ardından, 1928 yılında Akif'in şiirlerinin toplu bir cilt halinde yayımlanabilmesi, gene de önemli bir gelişme kabul edilmelidir.      bundan önceki birkaç yıl içinde *Sebilürreşat* dahil önemli basın organlarının çoğu kapatılmış, 1939 yılına kadar devam edecek yeni bir dönemin içine girilmi ti. Bu bakımdan Takrir-i Sükûn Yasası'nın ardından, fakat Harf Devrimi'nin de hemen öncesine denk d  en *Safahat* yayınına her bakımdan önemsemek icap etmektedir.

Bu arada yeni *Safahat* baskısının yapılmasında, Mehmet Akif'in yakın arkadaşı Eşref Edip ile damadı  mer Rıza Doğrul'un gayretlerini anmamak olmaz. Ömer Rıza Doğrul bugün çoğu kişi ve  evre tarafından yeterince tanınmasa bile, ülkemizin yetiştirdiği önemli bir fikir adamı ve alimlerden biridir. 1928-1935 yılları arasında yayınladığı on ciltlik *Asr-ı Saadet* tercümesi ile, 1934'te yayımladığı iki ciltlik Tanrı Buyruğu adlı tefsirini burada behemehal anmak icap eder.

Bu arada *Safahat*'ın Cumhuriyet döneminde topluca yayımlanması kuşkusuz onun büyük bir  ansıdır. Fakat bu yayının harf devriminin hemen öncesine denk d  mesi, ardından da aynı yıl içerisinde Harf Devrimi'nin gerçekleşmesi, *Safahat* açısından olumsuz bazı sonuçlar doğurmadı değil. Yani *Safahat* böylece, eski harfleri bilmeyen nesiller tarafından okunması imkânı bulunmayan bir eser derekesine düşmekten kurtulamadı.

1943'e Kadar Safahat'ın Yeni Bir Baskısı Neden Yapılamadı?

Denilebilir ki yeni dönemde, *Safahat*'ın yeni bir baskısı yapılamaz mıydı? Ayrıca bunu düşünenler bulunmadı mı? Hayır, bulundu kuşkusuz. Fakat Türkiye'nin 1930'lu yıllarında maalesef buna imkân bulunmuyordu. Şairin kendisinin Mısır'da bulunması, bunda ayrıca bir g    k yaratıyordu. Fakat bu demek değildir ki Akif hakkında sonu gelmez bir ambargo söz konusu idi. Hayır, bunu iddia etmek mübalağalı ka ar.      ne 1928 ve 1930'larda, ne de daha sonraki yıllarda dönemin edebiyat programlarında Akif'e karşı her hangi bir ambargo uygulanmadı. Süleyman  evket'in ortaokullarda, İsmail Habip Sev  k ile Ali Canip Yöntem'in liselerde okutulan ders kitaplarından bu durumu açık olarak izleyebiliyoruz. Ama hiç kuşkusuz onu l yıkı veçhile yücelten, *İstiklâl Marşı*  airi olarak g    n  gere gere savunan bir yaklaşımdan da söz edilemez. İşte böyle bir duruma rağmen ilgili dönem içerisinde *Safahat*'ın yeni bir baskısı maalesef ger ekle tirilemedi.

Bu arada hemen kaydedelim ki Harf Devrimi'nden 1940 başlarına kadar Akif gibi, Ziya Gökalp'in de her hangi bir eseri basılamamıştır, Türkiye adına özel bir dönem olarak kabul edilmesi gereken bu sürenin, 1939 başlarına doğru kısmen açıldığına şahit oluyoruz. Nitekim bu yıllarda Türkiye yeni yeni yayın hamlelerine soyunmuş, Batı klasiklerinin yanı sıra Şark-İslâm klasiklerinin yayınına da girişilebilmiştir. Bu arada devletin resmi neşriyat olarak, *İslâm Ansiklopedisi*'nin yayınına kalkışması önemli bir hadise teşkil etmektedir. Bunun hemen ardından da Türkçü veya sosyalist-Marksist ve İslâmi-muhafazakâr dergilerin önünün açıldığı bir döneme girilir. Yani bir yandan Akif'in *Safahat*'ının, diğer yandan da Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları* gibi eserlerinin yeni harflerle basılması için böyle uzun bir sürenin geçmesi icap etmiştir. Dolayısıyla *Safahat*'ın yeni harflerle 1943'te yapılabilen baskısı da her bakımdan önemlidir. Bir defa Mehmet Akif'in vefatının ardından yapılabilen *ilk Safahat* baskısıdır bu. Ayrıca Akif eski harflerden yeni harflere çevrilmeyen, bu yüzden de yeni bir baskısı yapılamayan kitabı dolayısıyla oldukça üzgün, oldukça bedbin bir psikoloji içerisinde idi. Akif'in, kendinden evvel öldüğü düşüncesiyle (basılmaması yani yokmuş mesabesine indirgenmesi dolayısı ile), *Safahat İçin* yazdığı (1928) şu dörtlüğü ne kadar anlamlıdır:

Arkamda kalırsın beni rahmetle anarsın
Derdim, sana baktıkça a biçâre kitabım!
Kim derdi ki sen çok de, senin arkana kalsın,
Uğrunda harap eylediğim ömr-ü harabım.

Görülüyor ki *Safahat*'ın yeni harflerle basılmaması ve şahsının gördüğü itibarsızlık nedeni ile Akif son derece karamsardır. Fakat sonradan sonraya, bu halin tersine döndüğü de bir gerçektir. Çünkü 1943 yılından itibaren *Safahat*'ın sayısız baskıları gerçekleşmiş, Akif de *millî şair*, *İstiklâl Marşı* şairi olarak, lâıyk olduğu bir seviye içinde bütün gönüllerde kendine haklı bir yer edinmiştir. Bu arada *Safahat*'ın Türkiye'de, en çok baskısı yapılan eserlerin başında geldiğini unutmamak icap eder.

Safahat Yayıncılığında Ömer Rıza Doğrul Geleneği

1943 yılındaki *Safahat* baskısının 1928'de yapılan eski harfli, ilk toplu *Safahat* baskısına göre en belirgin farkı, 1933'te yayımlanan *Gölgeler*'in bu yeni baskıya dahil edilmesidir. Bilindiği gibi *Gölgeler*, 1928'deki ilk toplu *Safahat* baskısından daha sonra yayımlanmış bir eserdir. Dolayısıyla 1943'te yapılan

Safahat baskısını, bugünkü muhtelif *Safahat* baskılarının ilk tertibi ve kaynağı olarak mütalaa etmek mümkün gözükmektedir.

Ayrıca Akif'in damadı da olan  mer Rıza Doğrul'un gerek bu husustaki gayreti, gerekse eserin başına koyduğu geniş "mukaddime" (toplam 47 sayfa), yani Akif'in biyografisine ilişkin değerlendirmeleri son derece önemlidir. Çünkü o zamandan bu zamana,  mer Rıza Doğrul'un ortaya koyduğu yaklaşım pek fazla değişmemiş, değiştirilememiştir. Bu hususta Eşref Edip ile Mithat Cemal Kuntay'ı hareket noktası kabul eden, Akif'le olan ailevi yakınlığından gelen müşahedelerinden de beslenen  mer Rıza Doğrul'un kurduğu " er eve metin"e, son yıllarda yapılan *Safahat* baskılarında hâlâ daha bağlı kalınması bu bakımdan manidardır. Dolayısıyla Türkiye'deki halihazır Akif algılamasında olduğu kadar, onun portre ve karakterine dair materyalin değerlendirilmesinde de,  mer Rıza Doğrul yorumu doğrudan etkilidir. Kaldı ki *Safahat*'ın çok baskı yapan bir eser olmasının yanı sıra, eski yıllarda Eşref Edip ile Mithat Cemal Kuntay'ın Akif'le ilgili eserlerinin arandığı her yerde bulunmaması, Akif'e ve *Safahat*'a dair piyasadaki yaygın yorum ve algılamaların ister istemez  mer Rıza Doğrul ile izahını zorunlu kılmaktadır.

Nitekim son yıllarda Akif ve *Safahat*  zerine yoğunlaşmasına şahit olduğumuz Ertuğrul Düzdağ'ın yaklaşımı da genelde bu çizginin devamı mahiyetindedir. Akif'in biyografisine ilişkin yeni yeni malzemelerin bulunması, bu durumu maalesef değiştirmeye kâfi gelmemektedir. Çünkü bu uğurda sarf edilen her türlü mesai şairin biyografisine, kişiliğine ve maruz kaldığı mağduriyete dönük olduğu için, onun eseri *Safahat*  zerine yoğunlaşmaya kimse fırsat bulamamaktadır. Daha ötede bu tür yaklaşımlar açısından *Safahat*, adeta bir ahlâk ve karakter abidesinin kişiliğini açıklama, tevsik ve tespit aracına dönüşmüş bulunuyor ve öyle kullanılıyor. Dolayısıyla bu yolda üretilen her türlü bilgi anonimleşerek, neredeyse mir  malı bir havzaya dönüşmüş bulunmaktadır.

Safahat yayınlarında gördüğümüz bir başka  mer Rıza Doğrul tesiri de, doğrudan eserin tertibi ile ilgilidir. İlgili kişi, ilk defa 1943 baskısında, Akif'in *Safahat* dışında kalmış şiirlerini eserin sonuna, *Son Safahat* başlığı altında ek olarak yerleştirmeyi denemi ti. Kuşkusuz bu tür şiirlerin sayısı o gün için, bugünkü kadar fazla değildi (toplam 16 şiir). İşte buradan bir gelenek daha doğdu ve bilâhare yeni *Safahat* baskılarında bu bölüm giderek genişledi.

Bu arada  mer Rıza Doğrul tarafından hazırlanan ve sık aralarla da basılan eserin yayıncılığını İnkılap Kitabevi yapmakta idi. İlgili yayınevinin kitap üzerindeki baskı tekeli 1986 yılına kadar devam etti. Şairin vefatının ellinci yılı dolunca, o zamanki telif kanunu mucibince, *Safahat*  zerindeki yayın te-

keli de sona ermiş oldu. Bir süre sonra da yeni yeni *Safahat* baskılarının önü böylece açılmış oldu.

Safahat Dışı Şiirlerin Tespiti Yolundaki Çalışmalar

Mehmet Akif'in *Safahat* dışı şiirlerinin tespiti yolunda en çok katkı sağlayan kişi, kuşkusuz Eşref Edip'ten başkası değildir. Eşref Edip'in Akif'in özellikle eski şiirlerine, *Sıratı Müstakim* öncesinde *Mektep* ve *Resimli Gazete*'de çıkan (1896-1898) şiirleri üzerine yoğunlaştığı biliniyor. Bunlara bir de Akif'in *Sıratı Müstakim* ve *Sebilürreşat*'ta yayımladığı halde, *Safahat*'a dahil etmediği şiirlerini eklemek gerekir. Eşref Edip'in bu yolda tespit ettiği şiirler için, elinizin altındaki kitabın *İlk Safahat* bölümüne, ya da adı geçen kişinin iki ciltlik *Mehmet Akif/Hayatı ve Eserleri*'nin ilgili bölümlerine bakılabilir (Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938 ve Mayıs 1939 ciltleri).

Mehmet Akif'in *Safahat* dışı kalmış şiirlerinin tespiti yolunda emek sarf edenlerden bir başkası da rahmetli Fevziye Abdullah Tansel'dir. Eşref Edip ve Mithat Cemal Kuntay gibi Akif'in iki yakın dostu dışında, Akif'e ve eserine yönelik ilk ciddi çalışmaları başlatan Fevziye Abdullah'ı, Türkiye'de Akif ve *Safahat* araştırmalarının başlatıcısı olarak buradan selâmlamak gerekiyor. Nitekim Fevziye Abdullah Tansel'in konu üzerine çalışırken, *Safahat*'a dahil edilmemiş 21 parça şiir tespit ettiğini öğreniyoruz (*Mehmet Akif Ersoy*, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1945, 256 s).

Bu şiirler ilgili eserin son bölümündedir. Eşref Edip ve Mithat Cemal'in tespitleriyle kendi bulduğu parçaların sayısının, daha o zamandan (1945) 60 sayısına baliğ olduğunu ifade eden Fevziye Abdullah Tansel, bu yoldaki çalışmalarla şiir sayısının daha da artacağına işaret ediyor.

Bu arada Akif'in *Safahat* dışında kalan bazı şiirlerinin tespiti hususunda Prof. Dr. Kaya Bilgegil'in verdiği emeği de anmamak olmaz. Akif Edirne'de vazife yaparken, orada kitapçılık yapan Süleyman Efendi'den intikal eden defterler/evraklar arasında, Akif'in üç gazeli ile meşhur bir *terkib-i bendi* de bulunmaktadır. Bunlar bir vesile ile Kaya Bilgegil'e kadar da ulaşır. Akif'in Edirne'de iken yazdığı birkaç mektubu ile, biyografisine ilişkin önemli bazı notlar da bu aradadır. (*Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1980, s. 403-431).

Bütün bunlara, Mithat Cemal ile Hasan Basri Çantay'ın Akif'le ilgili çalışmalarına serpiştirdikleri eski-yeni parçalarla, bazı özel mektup ve kartlara düştüğü beyit veya kıtaları, fotoğraf arkası şiirleri de eklenecek olursa, Akif'in *Safahat* dışında kalan şiirlerinin sayıca kabarıklığı kendiliğinden ortaya çıkar. Tabii bu arada Akif'le ilgili çalışmalar da aralıksız sürdürülmek-

tedir. Dolayısıyla Faruk Nafiz Çamlıbel, Orhan Seyfi ve Mahir İz nakillerinin (U ur Derman) yanı sıra, son kuşak araştırmacılarından Ertuğrul D zda  (Fazlı Yegül'e gönderilen şiirler), Alim Kahraman (*Gayret*'te çıkan şiirler) ve Fazıl Gökçek'in tespit ettiği *Resimli Gazete*'deki şiirlerin dışında Şemsettin Şeker'in, M. Rüyan Soydan'ın, Yusuf  a lar'ın, U ur Derman'ın çalışmalarının da bu listeye dahil edilmesi gerekir. Hele bir de bunlara *   nc  Ordu'ya*, *Cenk Şarkısı*, *Ordunun Duası*, *İstiklâl Marşı* ve *Berlin Hatıraları*'na dahil edilmemiş uzun bölüm de eklenecek olursa...

Tabii bu arada mevcut listeye, bizim de ilâve ettiğimiz sayısız parçalar oldu. Bunları burada teker teker zikretmek taraftarı değiliz. Ancak yaptığımız çalışmalarla bu sayının daha şimdiden 200'e yakın bir seviyeye ulaştığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ayrıca bu çalışmanın yayını sırasında elimize ulaşan Fazlı Yegül kaynaklı bir kıta ile, Millî Mücadele dönemine ait bir-iki parça maalesef esere dahil edilemedi. Metinler ve altına d şt  m z dipnotlarda bunlar ayrıca kayıtlıdır. Fakat nice şiirler için yaptığımız izahlar, tashihler, unutulmuş mısra ve beyit tespitleri, imzasız bazı şiirlerin Akif'e ait olup olmadığına ilişkin muhtelif irdelemeler. Daha önemlisi de, altında bir tarih bulunmayan nice şiirlerin yazım zamanlarının tayini hususu. Çünkü elinizin altındaki çalışmanın bir  elli i de bu olmaktadır. Akif'in bilinmeyen şiir tarihinin ortaya çıkarılması, ya da yeniden kurulması gibi bir denemedir burada yapılan.

Bütün bu bilgileri şunun için topluyor veya izah ediyoruz: Türkiye'de üretilen bilginin patentine ve terak m ne maalesef yeteri derecede önem verilmiyor. Sanki bu şiirler kendiliğinden ortaya çıkmış gibi, her önüne gelen, yayınladığı *Safahat*ların sonuna bunlardan bir kısmını ekleyiveriyor. Hiç bir ölçü, kayıt ve kaynak da kullanılmayarak yapılıyor bütün bu i ler.

Netice olarak Akif'in *Safahat* dışında kalmış şiirlerinin toplamı, daha şimdiden 200'e yakın bir sayıya b li  olmuş durumda. Bu parçaların hacim itibariyle Akif'in *Safahat* (1911), *Fatih Kürsüsünde* (1914) ya da *Asım* (1924) gibi eserlerinden daha geniş olduğu ortadadır. Fakat bu hacimdeki şiirlerin, şimdiye kadar ne sistematik bir tasnifi ne de diğer eserleri ile ilişkilendirilmesi cihetine de asla gidilmedi. Çünkü bu şiirlerin bazıları Akif'in *Safahat*  ncesi dönemine denk d  mekle beraber, ilgili dönemin dışında kalan şiirler de gene bir haylicedir.

Bu şiirler arasında meselâ Mütareke ve Millî Mücadele dönemine ait olanlar bulunduğu gibi, *Gölge*ler'in (1933) yayınından sonra kaleme alınmış, Mısır dönemine ait olanlar da eksik değildir. Dolayısıyla şairin *Safahat* dışında kalmış bur tür şiirinin tasnifinin yapılması ve bunların kendi dönemleri içinde, diğer *Safahat* ciltleri ile az çok ilişkilendirilmesi zorunlu hale gelmektedir. Meselâ şa-

irin *Safahat* öncesi şiirleri bir yana; diğer şiirlerinin yazıldığı veya yayımlandığı dönem nazarı itibara alınarak, her bir *Safahat* cildi ile ilişkilendirilmesi düşünülemez mi? Hiç olmazsa böyle bir usûl şimdiye kadar niçin denenmemiştir? Dolayısıyla bütün bunları sakın bir kafa ile yeni baştan düşünmek durumundayız. Ne var ki burada Ertuğrul Düzdağ'ın uygulamasından da söz edilmesi gerekiyor. Düzdağ son yıllarda bu şiirleri kısmen gruplandırmaya çalıştı, onları yayımlandığı dergi ve kaynaklara göre ayrı ayrı öbeklendirmeyi denedi. (*Safahat*, İz Yayınları, İstanbul 2009). Fakat bizim bu hususla ilgili tamamen farklı bir yol izlediğimiz görülecektir. Amacımız da bir kaynağı veya dergileri

 ne çıkarmak değil, Akif Őirin tarihini meydana çıkarmaktır. Kaldı ki bunu yaparken, diğer hususları da ihmal etmiş olmuyoruz.

Safahat Yayınlarındaki Tekdüzelik

Safahat'ı yayına hazırlayanların çoğunda görülen bir başka  mer Rıza Doğrul tesiri daha vardır. O da ayrı ayrı *Safahat*/bölümleri hakkında bilgi verilirken, bu mal matın ana kitabın giriş bölümüne yığılması hadisesidir. Sanki bu bir kaide imiş gibi, hemen her yayıncının yaptığı, bir diğerinin yaptığından farklı bir tesir bırakmıyor insanın üzerinde. Bu noktadaki tek farklılığa ise, Fazıl Gökçek'in Dergâh Yayınları için hazırladığı *Safahat* baskılarında şahit olabiliyoruz.

Kaldı ki kitabın baş tarafına konulan o tür mal matın, çoğu *Safahat* baskısında  zg n bir metin değeri taşıdığı da söylenemez.   -beş cümlelik kitabiyat bilgisi, daha ziyade de hayat hikâyesi, *Fatih Kürsüsünde* ve *Süleymaniye Kürsüsünde* veya *Asım* için yapılan üstün k r  bölüm özetlemeleri ile iktifa edilmesi gibi. Hemen her esere karşı sergilenen bu sathı yaklaşımların, aslı ve özü itibarıyla doğrudan Akif'e yönelik olduğunu söylememiz fazla kaçmamalıdır.

Fakat bize göre asıl ihmal gerek Akif  zerine, gerek onun eseri *Safahat*  zerine yeteri derecede zihni mesai sarf edilmemesinde aranmalıdır. Yukarıda bir yerde işaret ettiğimiz gibi de,  oklarına şairin eserinden ziyade kendisi ve mazlumiyeti kâfi gelebiliyor. Ömer Rıza Doğrul ile başlayan, gene çok masumane başlamış olduğundan da kuşku duyulmayan bu geleneğin, hâlâ daha sürdürülüyor olmasını başka türlü nasıl izah edebiliriz? Sanki *Safahat* dokunulmaz bir esermiş gibi, sanki ciddi editoryal çalışmalarla yeni baştan düzenlenip yayınlanamazmış gibi bir tutukluluk, doğrudan esere dönük değerlendirmeler için de söz konusudur.

Nitekim bu tür bir tıkanmanın doğurduğu yeknesaklık sonucu olmalı, Dergâh Yayınları, *Safahat*'ı müstakil kitaplar halinde yayımladı ve son derece de isabetli bir tutum sergiledi. Kaldı ki bunun gibi, *Safahat* için daha yeni baskı ve yayın biçimleri düşünülebilir. Bu husustaki her türlü yenilik hem şairin, hem eserin lehine sonuç vermek kaydıyla, bundan geri de durmak gerekir. Bütün bu çalışmaların amacı eseri bozmak değil, anlamlı kılmak olduktan sonra! Ancak burada Ertuğrul Düzdağ'ın edisyon kritikli *Safahat* yayını da önemine binaen ayrıca anmamız icap ediyor (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, İstanbul 1987).

Tek Boyutlu Akif/Safahat Okumaları

İşte yukarıdan beri yaptığımız izahların ışığında, bu büyük eserin hem daha bir öne çıkarılması ve anlamlı kılınması, hem de *İstiklâl Marşı* şairimizin şiir dönemleri ve tarihi itibarıyla daha iyi tebarüz ettirilebilmesi için, *Safahat*'ın yeni bir tertip ve düzen içinde yayına hazırlanması lüzumu kendiliğinden ortaya çıkıyor. Kuşkusuz böyle bir çalışma için, yeni bir bakış açısına ihtiyaç duyulacağı da aşikârdır. Ayrıca hem mevcutlardan farklı, hem de Akif'in şiirinin ve şiir dönemlerinin kavranmasına imkân veren bir anlayışa dayanmalı idi bu çalışma. Daha mühimi de *Safahat*'ı sırf Akif biyografisini açıklamak, ya da belirli hadiseler karşısında şairin ahlâk ve karakter tutumunu tespiti yarayan bir malzeme deposu olmaktan kurtarmaya çalışmak gibi.

Dolayısıyla *Safahat*'ın bu tek boyutlu okuması, Türkiye'de o kadar yaygın bir hal aldı ki tahmin edilemez. Nitekim böyle bir okumadan yapılabilecek çıkarımlar yıllardan beri tekrar edile geldiği için, okuyucunun kendine mahsus okumasının önü ister istemez daha baştan kesilmiş oluyordu.

Çünkü son yıllarda yaygınlaşan Akif telâkkisinin zaruri bir sonucu idi bu durum. Yani bu tür bir okuma biçimine göre, eserin kendinden ziyade yazıcısı önemli idi. Dolayısıyla eserin yazıcısını ve mücadelesini az çok tanıdıysak, bu hususta yeterli bir kanaate erişmişsek daha ne gerekirdi?

Bir de şu var ki bazı çevreler, Akif ve şiirinin fazla bir değerinin bulunmadığını söylemeye kadar vardırıyorlar işi. Yerine göre Haşim veya Yahya Kemal, yerine göre de Necip Fazıl şiirinin meclûbu bulunanlar, Akif şiiri söz konusu olduğunda belli belirsiz bir ihtiyat zırhına bürünüyorlar. Şu unutulmamalıdır ki hiç bir büyük şiir bir değerinin alternatifi olmadığı gibi, Türk şiiri de tek bir sese ve anlayışa indirgenemez. Çünkü büyük dillerin aynı anda, birbirinden farklı ve büyük sesleri ve şiirleri bulunur. Yani aynı yüzyılda yaşayan ne Baki ve Hayali Fuzûlî'ye, ne de Fuzûlî bir değerine feda edilemez. Aynı durum Haşim, Yahya Kemal, Necip Fazıl, ya da Abdülhak Hamid, Muallim Naci, Tevfik Fikret ve Cenap Şehabettin için de geçerlidir. Dolayısıyla burada önemli olan, her büyük şiiri anlamak veya anlamaya çalışmak, ilgili şiirin kendi dönemi içindeki yerini tayin edebilmek, etmeye çalışmak; fakat asla onlardan birini tekleştirmeye kalkışmamaktır. Kaldı ki bu söylediklerimizin, ne bir şiiri hareket noktası kabul etmekle, ne de zevklere bir sınır çizmekle herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır.

Hatırlamak gerekir ki *Safahat*'ı dikkatle okumamaktan, ona yeterli emeği vermemekten kaynaklanan bu eleştirilerin mazisi, vara vara *İstiklâl Marşı*'nın değiştirilmek, onun yerine bir başka güfte veya marşın ikame edilmek denemelerine kadar uzanabilir. Yani 1937-1938'den daha gerilere gitmez. Çünkü

Akif'in Mısır'da bulunduğu yıllar da dahil, onun şiirine karşı böyle bir önyargı ile yaklaşıldığını asla hatırlamıyoruz. İdeolojik eleştiri kabul. Fakat Akif'in şiir değeri olarak reddi ve küçümsenmesi asla söz konusu olmamıştı. Hem de Akif'in yurt dışında bulunduğu yıllar da buna dahil olmak üzere.

İşte bu tür bir eleştiriye, yani Akif'in şiir değeri olarak itibarsızlaştırılması denemelerine, ancak 1937-1938'lerden itibaren tesadüf edebiliyoruz. Çünkü o yıllarda güdümlü bazı çevreler tarafından, böyle bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştı. Dolayısıyla Akif bir yandan *İstiklâl Marşı*'nın muhtevası açısından yargılanırken, öbür yandan da öz-şiir açısından iyi bir şair olmadığı, alelade manzumecilikten öteye geçemediği biçiminde eleştiriliyor da eleştiriliyordu. Hem de vefatının hemen ardından, sanki bir merkezden düğmeye basılmış gibi. Bunun altında yatan sebep, vefatının ardından Akif'e gösterilen yoğun gençlik-halk ilgisidir. "Mehmet Akif'in Büyük Âlemi" başlıklı bölümde onun şiiri hakkında durduğumuz ve ilgili *Safahat* bölümlerinde bu izahları daha bir detaylandırdığımız için, meseleyi bu safhada daha fazla açmanın bir gereği bulunmamaktadır.

Ancak şunun özellikle belirtilmesi gerekir: Onun şiirinden ziyade şahsiyetine, sanatından ziyade karakterine, dahası eserinden ziyade mücadelesine vurgu yapıp duranlar büyük bir ihmal içerisinde. Çünkü neredeyse sanatçıyı eserinden bağımsızlaştırıp tecrit etmeye kadar varıp dayanan bu tür bir algılama biçiminin, son kırk yıla ait konjonktürel bir kırılmadan kaynaklandığını unutmamak gerekir. Burada bize asıl lâzım olan dikkati esere yöneltmek, sanatkârın fani varlığını da eserin mânâlandırılması noktasında bir imkâna dönüştürmek değil midir? Çünkü asıl büyük söz burada başlayacak, Akif'in tefekkürüne ve sanatına da asıl buradan yükselinebilecektir.

YENİ SAFAHAT YENİ BÖLÜMLER

1. Süleyman Nazif'in *Mehmet Akif'i*, İstanbul 1924. Yukarıdaki kapak Ertuğrul D zda  baskısı (1991).
2. Eşref Edib'in *Mehmet Akif'i* (2 Cilt), İstanbul 1938-1939.
3. Mithat Cemal Kuntay'ın *Mehmet Akif'i*, İstanbul 1939.
4. Fevziye Abdullah Tansel'in *Mehmet Akif Ersoy'u*, İstanbul 1945. Yukarıdaki 1973 baskısı.
5. M. Emin Eri irgil'in, *  l mc  Bir  airin Roman *, İstanbul 1955, Yukarıdaki kapak   Bankası baskısı (1986).
6. Hasan Basri  antay'ın, *Akifname'si*, İstanbul 1966.

ESKİ ŞİİRLER, İSTİKLÂL MARŞI VE GÖLGELER ÜZERİNE MÜLÂHAZALAR

Her şeyden evvel şunu belirtelim ki elinizin altındaki *Safahat*, Mehmet Akif'e ait şiir külliyyatının sistematik bir yayını niteliğini arz etmektedir. Akif'in *Safahat*'a dahil ettiği veya etmediği ya da son *Safahat* olarak nitelenebilecek *Gölgeler*'den (1933) sonra kaleme aldığı şiirleri de dahil olmak üzere. Bunun yanı sıra görülecektir ki şairin *Safahat* dışı kalmış şiirleri yeni baştan tasnif edilerek, onlardan bazılarının değişik *Safahat* ciltleri ile ilişkisi yeni baştan kurulmaya çalışılmaktadır. Bu bakımdan yeni *Safahat* baskısının sonunda fonksiyonsuz, yığma bir "ek şiirler" bölümü bulunmayacaktır.

Böyle bir yola niçin başvurduğumuzun ve bunu nasıl gerçekleştirdiğimizin kuşkusuz bir izahı da gerekir. Fakat bundan önce şunu ifade edelim: Takip ettiğimiz usul, *Safahat*'ın daha vuzuhlu bir algılamasına yol açacağı gibi, Akif'in şiir dönemlerini ve tarihini kavramak bakımından da faydalı sonuçlar hasıl edecektir ümidindeyiz.

Özet olarak söylememiz gerekirse yaptığımız iş en başta *İstiklâl Marşı* olmak üzere, *Safahat*'ın yedinci kitabı *Gölgeler* ve *Gölgeler* sonrasında Mısır'da yazdığı şiirlerin ve ilk gençlik Dönemi şiirlerinin yerlerinin yeni baştan tayini esasına dayanmaktadır. Çünkü Akif'in her biri farklı bir döneme ait şiirleri; birbiri ile iç içe geçmiş, karmaşık bir yığın manzarası teşkil ediyor, onların gerek Akif, gerekse çeşitli *Safahat* dönemleri ile herhangi bir ilişkisi kurulamamış olarak kalıyordu. Dolayısıyla işaret ettiğimiz ve etmediğimiz hususları, *Safahat*'ın yeni baskısı için giriştiğimiz tasarrufları burada sırası ile izah etmeye çalışalım:

Akif'in Safahat Dışı Kalmış Şiirlerinin Tasnifi Meselesi

Mehmet Akif'in vefatının ardından yapılan çalışmalarda, *Safahat*'a dahil edilmemiş şiirlerini derleyip toplamak, bir araya getirmek yolunda çaba sarfedildiğine işaret etmiştik. Son derece faydalı olan bu çalışmaların amacı, Akif okuyucusunun bu şiirler hakkında da bir fikir sahibi olmasını temin etmektir. Yukarıda, Türkiye'de *Safahat* baskılarına ilişkin bölümde de izah edildiği

gibi, bu şiirlerin sayısı günden güne artış kaydetmekte ve şimdiki halde de geniş bir yek na ulaşmış bulunmaktadır. İşte Akif'in bu tür şiirleri tasnif edildiği zaman, onların birbirinden farklı dönemlerde kaleme alınmış parçalar olduğu görülecektir. Dolayısıyla bu tür şiirleri şöylece gruplandırmak mümkün gözükmektedir. En sondan başlayarak:

1. şairin Mısır'da yayımladığı *Gölgeler*'in neşrinden sonraki şiirleri. Yani 1933'ten, şairin vefatı tarihi olan 27 Aralık 1936'ya kadar söylediği veya yazdığı şiirleri.
2. şairin Türkiye'den Mısır'a gidip yerleştiği ve *Gölgeler*'in neşrine (1933) kadar geçen süre içinde kaleme aldığı şiirlerden bazılarının ilgili eserine dahil etmediği görülebiliyor.
3. *İstiklâl Marşı* ve *Ordunun Duası* gibi Mütareke ve Millî Mücadele döneminde kaleme alınmış, fakat buna rağmen de *Gölgeler*'e veya *Asım*'a (1924) dahil edilmemiş şiirleri.
4. Akif'in ilk altı *Safahat*'ını yayımladığı sıralarda kaleme aldığı, aynı zamanda *Sıratı Müstakim* ve *Sebilürreşat*'ta da neşredilen, fakat buna rağmen de her hangi bir eserine dahil etmediği şiirleri.
5. İlk çıkan eseri *Safahat*'tan (1911)  nceki dönemlerde yazdığı şiirleri. Diğer bir ifadeyle de gençlik dönemi şiirleri!..
6. Bir de bütün bunların dışında bazı şiirleri var Akif'in. *İstiklâl Marşı* veya marş nitelikli diğer şiirleri gibi. Onları bu çalışmada, *İstiklâl Marşı* adını verdiğimiz bir bölümde bir araya getirmeyi denedik. Bu hususta gerekli izahları ise o bölümde yaptığımızı hatırlatalım.

Fakat bizim asıl üzerinde durmak istediğimiz husus, beşinci gruptaki şiirleri yani *Safahat*'ın çıkışından önce yazdığı şiirleridir. Çünkü bu gruptaki şiirler sayıca çok fazla olduğu gibi, rahatlıkla da ayrı bir kitap teşkil edilebilecek seviyededir. Dolayısıyla onların *Safahat*'a dahil edilmemiş diğer şiirlerle bir arada, anlamsız bir yığın olarak bırakılmalarına gönlümüz el vermedi.

Dahası, burada sorulması gereken husus şudur:

Akif bu şiirlerin çoğunu niçin *Safahat*'ına dahil etmemiştir? Maalesef şairin bu noktadaki tercihi üzerine, şimdiye kadar yeterli ve ikna edici bir açıklamanın yapılamamış olması manidardır. Kuşkusuz söylenen bazı şeyler olmadı değil. Meselâ Akif'in çoğu şairlerin yaptığı gibi, en güzel parçalarını bir araya getirerek, *İlk Safahat*'ını yayımladığı gibi... Fakat bu tür genel-geçer izahlarla meselenin ge iştirilemeyeceğini ifade etmek isteriz.

Zira çoğu şairlerin yaptığı gibi kaliteli ve seviyeli şiirlerin seçilip bir araya getirilmesinden ziyade, Akif'in şiir telâkkisindeki bir kırılmanın bunda daha etkili olduğu kanaatine varıyoruz biz. Yani 1900 başlarında Akif yeni bir şiir telâkkisinin içine girmiş, Batılı natüralist ve romantiklerden edindiği bir imkânı da kullanarak, manzum hikâyeler yazma dönemine geçmiştir. Dolayısıyla Akif'in yeni dönemine ait şiirlerinin toplamıdır *Safahat* adlı eseri.

Fakat dikkat edilirse aynı *Safahat* içinde *Fatih Camii*, *Tevhid Yahut Fer-yat*, *Hasbıhal*, *Merhum İbrahim Bey*, *İnsan*, *Ezanlar*, *Canan Yurdu*, *İstiğrak*, *Gül-Bülbül* gibi şiirleri, *manzum hikâyeler* dönemi şiirlerinden tamamen farklı bir eksen teşkil ederler. Yani demek istiyoruz ki bu son şiirler, Akif şiirinin ikinci bir damarını teşkil etmektedir.

Yazılışı itibariyle de bu şiirlerden bazılarının, Akif'in *manzum hikâyeler* r'nden daha önceki bir döneme tekabül ettikleri ihtimali de gözden uzak tutulmamalıdır. Dolayısıyla 1900 başlarında Akif, ikiye bölünmüş bir şair hüviyeti ile karşımızdadır. Aynı anda iki şiir bir arada, fakat birinden diğerine de evrilmeler biçiminde. Yani vecidli, istiğraklı bir şiirden, manzum hikâyelere doğru kademe kademe evrilen bir şairdir.

Dolayısıyla ilk kitabı ile şiirine aşına olduğumuz Akif'in öncesinde, bir başka Akif'in daha varlığı söz konusudur. Bu Akif unutmayalım ki ileride *Gece*'yi, *Hicran*'ı, *Secde*'yi yazacak Akif'i, daha 1900 başlarında ve öncesinde müjdeleyen Akif'ten başkası değildir. Onun için Akif'in biraz da karanlıkta kalmış yanının tebarüz ettirilmesi ihtiyacı ile bu eski şiirlerin kendi aralarında bir bütün teşkil edecek şekilde, ayrı bir kitap teşkiline hakları vardır diye düşünüyoruz. Dahası Akif'in bu dönem şiirlerini, müstakil bir kitap olarak yayımlaması da beklenirdi. Ancak şiir anlayışındaki bir kırılmanın buna mani teşkil ettiği ortadadır. Dolayısıyla şunu söylemek istiyoruz: Akif *Safahat*'ına, yeni Dönemini ifade eden *manzum hikâyelerin* hemen bütünü alıyor. Bu tür şiirlerin hiç birini dışarıda bırakmıyor. Fakat buna karşılık manzum hikaye öncesi veya aynı zamanlı şiirleri arasında ise bir takım seçmelere başvuruyor ve ancak onları eserine dahil ediyor.

Bu bakımdan Akif'in geride kalan şiirleri, manzum hikâyelerin öncülleri olmayıp, tam aksine adını yukarıda zikrettiğimiz diğer şiirlerin girizgâhı mahiyetindedirler. Fakat her şeye rağmen de Akif'in manzum hikâyeye geçmesi bakımından, bu şiirlerin ayrı bir önemi vardır. Bunlar bazı karmaşık zevklerle iç içe olsalar bile.

Dolayısıyla Akif'in milâttan öncesi diyebiliriz bu şiirlere. Hatta biraz daha ileri giderek, *İlk Safahat* demek bile mümkündür. İşte bu yeni *Safahat* baskısında, Akif'in o eski şiirleri, ayrı bir bölüm/kitap olarak yeni baştan ele alınıyorlar.

Akif'in aynen yukarıdaki parçalarda olduğu gibi üzerinde durulmayı, yayımlandıkları dönemin *Safahat*'ları ile ilişkilendirilmeyi gerektiren birkaç şiiri daha bulunmaktadır. Nitekim *Cenk Şarkısı* (17 Ekim 1912) ile *Berlin Hatıraları*'nın dışında bırakılmış uzunca bir bölüm bu meyardadır. Bu iki parça şiirden sonuncusunun *Hatıralar*'la ilişkisi meydandadır. Bu yeni basımda onları *Hatıralar*'ın sonuna "ek" olarak yerleştirmiş bulunuyoruz. Yani *Hatıralar* adlı eserde, *Berlin Hatıraları* bölümünün sonuna... Böylece ilgili şiiri hem *Berlin Hatıraları* ile ilişkilendirmek, hem de müstakil hüviyetine dikkati çekmek istedik. Bundan ayrı olarak hem yazılış, hem de kitaba dahil edilmeyiş gerekçesini, lâzım gelen bir dipnotla da takviye etmiş olduk. Bilindiği gibi eserine dahil etmediği bu uzun parçası ile Akif, Tefvik Fikret'in *Tarihi Kadim*'ine cevap vermekte, romancı Mehmet Rauf hakkında da önemli bazı iddialarda bulunmaktadır.

Bu iki parçadan diğeri olan ve Balkan Harbi'nin başladığı bir sırada kaleme alınan, ayrıca da doğrudan bir marş niteliği arz eden *Cenk Şarkısı*'nın, *İstiklâl Marşı* adlı kitaba/bölüme dahil edildiğini söyleyelim. Ancak Akif'in uzun geniş şiir ırmağı içinde, onu fark edilir kılmak bakımından *İlk Safahat*'ın sonuna da koyduk. Nitekim benzeri bir uygulamaya *Ordunun Duası* ve *İstiklâl Marşı* için de başvurduk. Yani marş tarzındaki bu şiirleri yerine göre *İstiklâl Marşı* bölümünde, yerine göre de *Gölgeler*'de yazıldığı ve yayımlandığı tarihe uygun düşen yerlerde görülebileceklerdir.

Gölgeler Üzerine Bazı Mülâhazalar

Akif'in ilk eseri nasıl eski ve yeni şiirlerini bir arada barındırıyor, *Gölgeler*'in durumu da bundan farklı değildir. Hatta denilebilir ki *Gölgeler*, *Safahat*'tan daha karmaşık bir yapı arz eder. Çünkü bu eserdeki şiirler, Akif'in üç farklı dönemini birden kapsıyor. Mütareke dönemi, Millî Mücadele dönemi ve Türkiye'den ayrılışını takip eden Mısır dönemine ait şiirleri gibi.

Kuşkusuz ilgili eserin karmaşık yapısı ve bunun sebepleri üzerine çeşitli görüşler ileri sürülebilir. Bize göre burada söylenmesi gereken, *Gölgeler*'in zamanında yayımlanmamış, yayını bayağı gecikmiş bir eser olmasıdır. Çünkü eserin yayınındaki gecikme, Akif'in ruh halindeki iniş çıkışlar kadar, onun şiir tarzındaki değişmelerin de doğrudan esere yansması sonucunu doğurmuş, neticede de *Gölgeler* eklektik, birbirinden farklı şiirlerin üst üste bindiği kabarık bir yığına dönüşmüştür.

Dolayısıyla Akif'in *Gölgeler*'i çok da isteyerek yayımlamadığını, çevreden gelen bin bir talep ve baskıya cevap olmak üzere neşrettiğini rahatlıkla ifade edebiliriz. Unutmamalı ki Akif Mısır'da *Asım*'ın ikinci cildini, yani Millî

Mücadele destanını, gene aynı şekilde *Asr-ı Saadet*'i ve *Endülüs* dönemlerini ş irleştirmek istemiş, fakat bu tür projelerini maalesef gerçekleştirme imkânı bulamamıştır.

Bütün bunlara şu hususların da ilavesi gerekir: Mısır döneminde hemen her çevrenin Akif'ten beklentileri farklı farklıdır. Nitekim Türkiye'deki dostları ile mektuplaşmalarından çıkartıyoruz bu sonucu. O şartlarda kimileri Akif'ten *Asım*'ın ikinci cildini, kimileri bildik ş irinin devamı niteliğinde gümrah söyleyişler beklerken, kimileri de bir an evvel Kur'an mealini bitirmesi taraftarıdır. Kur'an mealini bitirir, fakat buna karşılık şâir verimi de alabildiğine düşer.    -beş parça şâir ve bazı kıtalar, işte o kadar... Mektuplarında da sık sık belirttiği gibi, şâir  retememekten dolayı büyük bir sıkıntı içindedir bu döneminde Akif.

Çoğu büyük şairde olduğu gibi, Akif'in Mısır dönemi şâir veriminde dikkati çekecek derecede bir düşüş söz konusudur. Bu durumu yadırgamamak, fakat altında yatan sebebin de farkında olmak icap eder. Nitekim Akif'in son yıllarında karşımıza çıkan bu hal, Cenap şehabettin'den Sezai Karakoç'a, Yahya Kemal'den Tanpınar'a çoğu şairlerde gördüğümüz bir durumdur. Neticce olarak Akif çevreden gelen yeni eser beklentileri karşısında, yıllardan beri elinde birikmiş bu ş irleri yayına dönüştürüyor. Dolayısıyla o şartlarda, yani böyle bir halet-i ruhiye içinde Akif'in, kendine kalsa *Gölgele*'i yayımlamak taraftarı olmayabileceğini düşünüyoruz. Belki yeni bir eser, fakat anlaşıldığı kadarıyla o da mümkün görünmüyordu.

Kuşkusuz bunları söylerken, *Gölgele*'in yayının yanlışlığını kastediyor değiliz. Bilâkis bu gecikmeye bir vurgu ve belki de Türkiye'de şâir, dil ve edebiyat alanında yaşanan tarihi kırılmaların ardına düştüğünü kastediyoruz. İşte bu uzun aralı gecikmeyi, *Gölgele*'in büyük bir talihsizliği olarak değerlendiriyoruz.

Bu durumda Akif'in Mısır dönemi şâir verimindeki düşüş için neler söylenebilir? Kuşkusuz burada ilk hatıra gelen, bizzat kendisinin ileri sürdüğü bir gerekçedir. Nitekim şair 1930 başlarına kadar Kur'an mealine ağırlık verdiğini ve ş ire yeteri derecede zaman ayıramadığını söylüyordu. Dolayısıyla Kur'an meali üzerine yoğunlaşması, onun ş ire ara vermesi sonucunu doğurmuştur demek gerekiyor. Kaldı ki bu gerekçeyi kabul etsek bile, 1930 sonrasını açıklamaya gene de kâfi gelmiyor bu açıklamalar.

İşte bu sıralarda Akif, elinin altında bitmiş hazır bekleyen meal, Türkiye'ye gönderip g ndermemekte tereddütler geçiriyor. Çünkü otuzlu yıllarda Türkiye yeni bazı devrim dalgalarına maruz kalmış, Türk Ocakları ve Dar lf n n gibi tarihi kurumlar tasfiye edilmiş; bir haylisi Akif'in de arkadaşı

olan ğretim yeleri Darlfnn'dan uzaklaştırılırken onların yerine yabancı hocalar istihdam olunmuş; Fatih'in armağanı Ayasofya Camii müzeye dönüştürülmüş, bütün bunlar yetmezmiş gibi ezan trkeleştirilmiş ve masa başı yapılan bazı ayet mealleri Kur'an makamlarıyla okutulmaya kalkışılmıştır.

Acaba meal çalışmasının akibeti de, aynen Türkçe ezan denemelerinde olduğu gibi, mecburi bir hal alabilir miydi? Bu havanın değil Türkiye'ye, dalga dalga bütün dünyaya yayıldığını ve Mısır şartlarında yarı münzevi bir halde yaşayan Akif'e kadar uzandığını düşünün!.. Akif'in ne hissedeceğini tahmin edebilir misiniz? İşte büyük şair, yurdundan kopmanın ne demek olduğunu asıl o zaman duydu ve derin, tarihi şoklar yaşadı. Çünkü o, Mısır'da bulunan diğer bazı Türkler gibi, ağzına gelen sözü ulu orta sarf edenlerden değildi. Yani Akif'in her acıyı içine atan biri olduğunu burada yeni baştan hatırlamamız gerekir.

Bir de bunlara yerine göre derin bir vatan hasretini, yerine göre hanımının ağır hastalığını ve daha ziyade de parasızlığı ve borçlu yaşamak gibi mecburiyetleri eklerseniz, durumun vehameti kendiliğinden ortaya çıkar. Düşünün ki bu şartlarda o, kuşkusuz Mısır'daki evre imkânlarını da tk-etmesi sebebiyle, Girit adasında sürgün yaşayan eski Teşkilât-ı Mahsûsa lideri Eşref Kuşçubaşı'dan borç para isteyecek durumlara kadar vardırımıştır işi. İşte böyle bir halet-i ruhiye içinde Akif, elinde olmayarak şiirden uzaklaştı. Büyük soluklu, vecitli eserler yazamaz, düşünemez hale geldi. Haliyle de zaman zaman küçük bazı kıtalarla, dörtlüklerle iktifa etmek mecburiyetinde kaldı. Bu durumun sırf şiiriyle sınırlı kalmayıp, doğrudan Akif'in hayattan kopuşuna kadar varıp dayandığını niçin kabul etmeyelim?

Gölgeler'in Edebiyatımızdaki Yeri ve nemi

Netice olarak Akif, hiç olmazsa şiirinin srdğu gibi bir duyguya kendini ve çevresini inandırmak ihtiyaı ile, *Gölge/er*'i Mısır'da ve ister istemez eski harflerle yayımlamak mecburiyetini hissetti. Fakat o yıllarda okuyanı, söz edeni de olmayınca, *Gölge/er* edebiyatımız açısından yankısız bir esere dönüşmek durumunda kaldı. Bunun bir sebebi eserin yurt dışında basılması ise, diğeri de eski harfli yani Osmanlıca oluşu ve Türkiye piyasasında dağıtımının yapılamaması idi.

Daha mühimi de Türkiye'de dilin ve şiirin ortamı değişmiş, Akif'ten söz etmenin şartları da giderek zorlaşmıştı. Dolayısıyla neresinden bakarsanız bakın *Gölge/er*, çok dar bir dost çevresi dışında, edebiyatımız açısından yok mesabesinde bir eser durumuna düştü.

Dolayısıyla Akif Mütareke döneminin başlarından itibaren yazdığı şiirlerini, Millî Mücadele'nin sonunda veya şöyle böyle 1924-1925'te, yani Mısır'a yerleşmeden evvel kitap olarak yayımlayabilse idi; hem böyle karmaşık bir yapı ile karşılaşılmayacak, hem de *Gölgeler* asıl o zaman kendi dönemine tekabül eden bir eser olmak şansına erecekti.

O takdirde de *Gölgeler* Mütareke döneminin karanlığından, Millî Mücadele'nin zaferle sona erdiği an'a kadar olan dönemi derleyip toparlamış olacak, millet olarak ruh  inkişafımızı tablolaştıran muhteşem bir eser intibası oluşturduğu gibi, zihinlerden hiç silinmeyen bir tesirle de devamlı y d olunup duracaktı. Akif şiirinin zaferle ta lanmış bir timsali, son bir final cümlesi gibi bir şey olacaktı. Dolayısıyla *İstiklâl Marşı* ve *Ordunun Duası* da içinde olarak *Gölgeler*, ilgili yıllarda yayınlanabilse ve Akif ondan sonra Mısır'a gidecekse gene gitse idi!..      *Gölgeler* kadar dönemin ruhunu aksettiren bir başka eserle karşılaşma imkânı bulamıyoruz edebiyatımızda.

Fakat işte öyle de olmadı. Her nedense Akif, *Asım* (1924) adlı eserini daha bir önemsedi ve son yıllarında (Mısır'a gitmeden önce) onunla meşgul olmayı tercih etti. Unutulmamalı ki *Asım* ne kadar büyük bir eser olursa olsun, nihayetinde o büyük savaşın veya Mütareke döneminin eleştirilmesi, aşılması yolunda bir eserdir. Ayrıca da evrensel çaptaki bir savaşa ve mücadeleye rağmen, sonuç vermeyen bir büyük idealin gelecek zamanlara doğru uzun vadeli tehirinin hik yesidir.

Bu bakımdan Akif'in *Asım* yerine *Gölgeler*'e daha bir ağırlık vermesi, dolayısıyla da *Gölgeler*'in yayınının daha bir  ne çekilmesi icab ederdi diye düşünüyoruz. Eğer  yle olsa idi, *Gölgeler*'in daha başka bir adla piyasaya sürüleceğini, yani millet olarak o günkü şartlarımızı sembolleştiren daha başka bir ismin tercih edileceğini tahmin zor olmamalıdır. Ya da her iki eserin birden veya birer yıl ara ile yayınlanması da düşünülebilirdi. Kuşkusuz bu daha büyük bir iş olurdu. Zira böylece sanatçı sırf *Çanakkale şehitleri*, *İstiklâl Marşı* ve *B lb l *'  ile değil, her iki eserin müşterek ağırlığıyla dönem edebiyatına tam manasıyla yerleşmiş olurdu.

     1930 başlarına kadar edebiyatımızda, herhangi yeni bir şiir hareketi doğmadı. *Yedi Meşale* gibi mevzi ve *primitif* bir hareketi saymazsak tabii ki. Ayrıca Yahya Kemal de şiirlerini kitaplaştırmadığı için, sanki meydan bomboş gibi bir manzara arz ediyordu. Geriye dönük sadece Ahmet Haşim'in *G l Saatleri*'nin (1921) hatırlanabildiği mevcut ortamda sesi ve Türkçesi güzel olan Orhan Seyfi'nin *Gönülden Sesler*'inden (1922), Faruk Nafiz'in * oban  eşmesi*'nden başka bir ses işitilmez durumdaydı. Dolayısıyla 1930'lara kadar olan dönemde, Akif'in *Gölgeler*'ini sel mlayabilecek bir-iki

eser ya çıktı, ya çıkmadı. Onlar da olsa olsa, Akif'in çok takdir ettiği Faruk Nafiz'in *Çoban Çeşmesi* (1926) ile gene Ahmet Haşım'ın küçük minyatürlere dönüşmüş şiiri *Piyale*'den (1926) başkası değildi.

Daha ötede Necip Fazıl'ın, Tanpınar'ın, Cahit Sıtkı'nın ve Ahmet Muhip Dıranas'ın yeni şiiri için daha bir hayli zamanın geçmesi gerekiyordu. Dolayısıyla Millî Mücadele'nin verdiği yüksek heyecanlara tercüman olan ve Mütareke dönemi karanlığından ruhlara inşirah veren bir ses olarak kademe kademe yükselen bu şiirin, orda burda dağınık kalmaması ve Türk milletinin suurunun ve şuur altının yüksek bir yansıması olarak muhakkak kitaplaşması gerekiyordu.

Ancak *Gölgeler*'in talihsizliği sırf bununla da sınırlı değil. O zamana kadar kitaba dönüşmemeleri sebebiyle bu şiirler, haklı olarak altı *Safahat*'tan oluşan 1928 yayınında da yer alamamış oldular. Yani Akif, yeni Türkiye'nin siyasi ve içtimai şartlarının dışına düşerken, bu dönem şiirlerinin kitaplaşması yüzünden, sanatı bakımından da kendini tecride zorlamış gibi bir sonuçlar hasıl oldu. Akif'in hatırlanmaması, hatırlanmak istememesi açısından, kendine mahsus olumsuz bazı şartların oluşmasına bizzat şairin de katkı sağladığı gibi bir durum!..

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Akif, *Asım* yerine bu şiirlerini yayınlarsa dönem edebiyatında kendine daha sağlam bir yer edineceği gibi, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki şiir boşluğunu tek başına doldurma kabiliyeti ile daha bir temayüz edecekti. Ayrıca edebiyat tarihleri de onu, Meşrutiyet'ten kalma eski bir şair olarak değil, doğrudan doğruya Cumhuriyetin ilk dönemine yerleştirmek mecburiyetinde kalacaktı. Dolayısıyla *Gölgeler*'in kendi döneminde yayımlanmamış olmasını hem edebiyatımız, hem de Akif'in şahsı bakımından büyük bir talihsizlik olarak değerlendiriyoruz.

Gölgeler: İki Dönem İki Ayrı Safahat

Fakat sırf bu tespitlerle sınırlı kalmayarak, Akif'in Mütareke ve Millî Mücadele döneminde yüksek bir ruhun galeyanları suretinde fıskırıp yükselen şiirleri ile Mısır dönemi şiirlerinin birbirinden tefriki düşüncesiyle, *Safahat*'ın bu yeni baskısında *Gölgeler*'i iki ayrı dönem, iki ayrı kitap olarak düzenlemeyi uygun gördük. Burada güttüğümüz amacın *Gölgeler*'i bozmak ve tahrif etmek olmayıp, bilâkis hem eserin daha iyi kavranması, hem de Akif'in büyük şiir ırmağının dönemler halinde algılanmasına imkân sağlamak olduğu herhalde hatırdan çıkarılamaz. Bu bakımdan elinizin altındaki *Safahat*'ta *Gölgeler*'i, iki ayrı kitap/bölüm olarak düzenlenmiş görürseniz şaşmayacağınız umulur:

Gölgeler 1: Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi Şiirleri

Gölgeler 2: Mısır Dönemi Şiirleri.

Hatırlatalım ki *Gölgeler* hakkında giriştiğimiz bu tasarruf, eseri iki ayrı döneme ayırmakla da sınırlı kalmıyor. *Gölgeler*'in her iki dönemine, şair tarafından kaleme alınmış, fakat şimdiye kadar da *Safahat*'a dahil edilmemiş şiirlerinin yerleştirilmesi cihetine de gidiliyor.

Mısır Dönemi Şiirleri

Mesela *Gölgeler* 1933'te yayımlandığına göre, eserin yayımından şairin vefatı olan (27 Aralık 1936'ya) kadar olan üç yıllık zarfında içinde kaleme alınan parçalar, *Gölgeler* 2 ile yani Mısır dönemi şiirleri ile ilişkilendirilmek lüzumu kendiliğinden hasıl oldu. Bunların dışında *Gölgeler*'e dahil edilmemiş önemli bazı şiirler daha bulunuyor: Şerif Muhittin Targan'a ithaf ettiği şiiri, Abbas Halim Paşa'nın yazı geçirmek üzere İstanbul'a geldiği bir sırada, onun ardından kaleme alınmış *İkinci Mektup* (1933'te *Anayurt*'ta yayımlandı) ve 1935'te Hatay'ı ziyareti sırasında söylediği *Viranelerin yasıcası baykuşlara döndüm* mısrasıyla başlayan harika kıtasında olduğu gibi:

Viranelerin yasçısı baykuşlara döndüm
 Gördüm de hazanında bu cennet gibi yurdu
 Gül devrini bilseydim onun bülbülü olurdu
 Ya Rab, beni evvel getireydin ne olurdu?

İşte bu türden, şairin Mısır dönemi şiirleri arasına yerleştirilebilecek parçaların sayısı on biri bulunmaktadır. Bunlar ilgili bölüm ve sayfalara dipnotlarla da izah edilerek ilâve edildiler. Dolayısıyla ilgili bölüm okunurken, hangi şiirin sonradan ilâve edildiği kolayca teşhis edilebilecektir. Bundan ayrı olarak *Gölgele*'e sonradan dahil edilen şiirleri, eserin “İçindekiler” bölümünde bayağı belirginleştirdik. Nitekim çalışmanın “İçindekiler” bölümü gözden geçirilirken o tür şiirlerin italik dizildiği kolaylıkla fark edilecektir.

Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi Şiirleri

Benzeri bir uygulamaya *Gölgele* 7'de de, yani Mütareke ve Millî Mücadele dönemi şiirleri için de başvurduğumuzu hatırlatalım. Bu bölüme dahil ettiğimiz yeni şiirlerin sayısı ise on altıdır. Bunlar arasında, Hasan Basri Çantay'ın Mütareke yıllarında Balıkesir'de çıkardığı haftalık *Ses* gazetesinin hemen her sayısında, başlık altında yayımlanan bir dördlük ile 1922 yılında gene Balıkesir için söylediği, *O yeşil toprağın ey yüzler ağartan Karesi* mısrasıyla başlayan ve:

Ey benim her taşı bir mabed-i iman yurdum
 Seni er-geç bana mutlak verecek Mabud'um

beyiti ile sona eren bir şiiri de vardır. *Gölgele*'de bulunmayan ve biri Mütareke dönemine, diğeri Millî Mücadele dönemine ait bu iki parçanın, *Gölgele* 7'e dahil edilmesi münasip değil midir?

İşte bu örneklerde olduğu gibi, Akif'in dostlarına gönderildiği nice mektup, yazı ve kartlardan parça parça bazı beyit veya kıtalar tespit olunabilmektedir. Dolayısıyla bunların hem derlenip toparlanması, fakat bununla da yetinilmeyerek *Safahat* ciltleriyle ilişkilendirilmesi icap etmektedir. Nitekim bizim bu çalışmada takip ettiğimiz usullerden biri budur. Dolayısıyla Akif'e ait bu tür örnekleri, zaman içinde daha da çoğaltmak mümkün olabilecektir.

Meselâ şairin Mütareke dönemi şartlarında, Abdülhak Hamid ve Ziya Gökalp'le beraber bulunduğu bir sırada, bestekâr Sadi Işılây'dan dinlediği tesirli bir musiki parçasının ardından söylediği bir kıtası vardır. Akif bu kıtasını o anda, sanki irticalî bir surette ve Sadi Işılây'ı takdir sadedinde yazıp kendisine takdim edivermiştir. Nitekim Akif'in böyle güzel, harika bir kıtasının varlığı-

nı, Sadi İşilay'ın hatıralarından tespit edebiliyoruz. Aşağıda vereceğimiz şiirin önemi şuradadır: Akif bu parçası ile ileriye doğru *Gece*, *Hicran*, *Secde* gibi şiirlerinde; geriye doğru da ilk kitabında yer alan *Tevhid Yahut Feryat*, *Hasbıhal*, *İnsan*, *Ezanlar* ve *Canan Yurdu* gibi şiirlerinde açığa çıkan ‐kök şiir‐i ile bizi karşı karşıya bırakmaktadır.

Bütün eşya H da'yı zikreden bir sırrı hikmettir
Kemanın b -g m n Allahu ekber'den ibarettir
Hul sumla tes'id edersem çok mudur Sadi
Tecelli eyleyen kudret elinde başka halettir.

Söz musikiden açılmışken, rahmetli şerif İçli tarafından *h seyin * makamında bestelenen Akif'in diğer bir eserini de burada anmamak mümkün olmaz. Hemen herkesin radyolardan ve televizyonlardan dinlediği, çoğu kere de güftesinin Akif'e ait olup olmadığını bilmediği bu şaheserin de *Gölgeleler* 7'deki yerini alması uygun düşmez mi? İşte o harika bestenin ruhuna sindirilmiş mecn nane yakarışların arkasında, Akif'e ait kök-şiir cevheri derhal kendini hissettirmektedir:

Ezelden aşın nım ben, ezelden hem zebânımsın
Beraber ahde bağlandık, ne olsan yârı canımsın
Ne olsam zerrenim, kalbimde çarpar esrarın
Gel ey canan, gel ey can, kalmasın ferdaya d darın.

‐Ezelden aşına'nım ben‐den daha farklı bir parçaya da, ‐İlk Meclis/Birinci dönem Milletvekillerinin Gelecekten Beklentileri Anketi‐nde tesadüf ediyoruz. Nitekim o parça da *Safahat*'ta mevcut değildir:

Nasıl dört İngiliz dünyayı oynatmakta hayrettir
Bunun elbette var bir sırrı derler. İngiliz der ki:
Sefil evlâdı şayet ırkımın cüretli şeylerse,
Necip evlâdı onlardan cer dir elli kat belki.

Bu son parça şiir değeri olarak fazla bir kıymet ifade etmese bile, dönemin şartlarına açıklık getirmesi bakımından gene de önemlidir. Kaldı ki bütün bu parçaların sağda solda dağınık bir şekilde savrulup durması yerine, ilgili Safahat bölümleri ile ilişkilendirilmeleri uygun düşmez mi?

Fakat bu şiirleri *Gölgeleler* 7'e yerleştirirken, nasıl bir yol izlemek gerekir? Kuşkusuz bunu bir hayli düşünmemiz icabetti. Bizim bu husustaki düşünce-miz, *Gölgeleler*'deki mevcut şiirlerin yanı sıra, sonradan ilâve edilen parçaların da tarihî akış içinde sıraya sokulmaları biçiminde idi. Yani Akif'in Mütareke döneminden itibaren yazdığı şiirleri, tarih olarak sıraya sokmak biçiminde!..

Nitekim aynı düşünce Mısır dönemi şiirleri için de geçerli olabilirdi. Dolayısıyla her iki *Gölgeler* bölümü okunurken, Akif'in hangi şiiri hangi şartlar altında kaleme aldığı ve bu şiirin, şiirlerin genel seyri içindeki yeri hususu rahatlıkla kavranır bir durum kazanırdı. Fakat bunun aşırı bir zorlama olacağını hesap ederek bundan vazgeçtik. Kitaptaki şiirler böylece, şairin yerleştirdiği sıralarını muhafaza etmiş oldular. Ancak dikkat edilirse Akif'in şiirlerini yazılış ve yayımlanış tarihlerini nazar-ı itibare alarak kitaplarına yerleştirdiği görülür. Dolayısıyla biz de ilâve yeni şiirleri, tarih sırasına sokarak bununla iktifa etmiş olduk. Böylece sağda solda savrulup duran ve çeşitli *Safahat* baskılarının sonunda "*Ek Şiirler*", "*Safahat Dışında Kalmış Şiirler*" biçiminde yama gibi duran sayısız parça, bir yandan yazıldıkları veya yayımlandıkları tarihler tebarüz ettirilerek, bir yandan da *Gölgeler*'deki yerleri daha bir belirginlik kazanarak, daha fonksiyonel bir konuma yükseltilmiş oldular. Kaldı ki böyle bir okuma biçiminin *Gölgeler* kadar, Akif'in büyük şiir ırmağını da daha anlamlı kıldığından şüphe bulunmamaktadır.

İşte yukarıdan beri izah etmeye çalıştığımız ameliye için, küçük bir hatırlatmada da bulunmamız gerekiyor. O da şudur: Özellikle *Gölgeler* l'e ilâve ve tekrar niteliği taşısa bile, *İstiklâl Marşı* ile *Ordunun Duası* adlı şiirlerin de dahil edildiği hususu!.. Bilindiği gibi *İstiklâl Marşı*'nı ayrı bir eser, bölüm olarak düzenlemiş ve *Safahat*'ın ilk bölümüne yerleştirmiş bulunuyoruz. Dolayısıyla Akif'in Mütareke ve Millî Mücadele dönemi şiir veriminin bir bütün olarak algılanabilmesi açısından, son iki örneğin de bu bölümde bulunmasının faydalı olacağı sonucuna ulaştık.

Gölgeler'in Kesişme Noktası

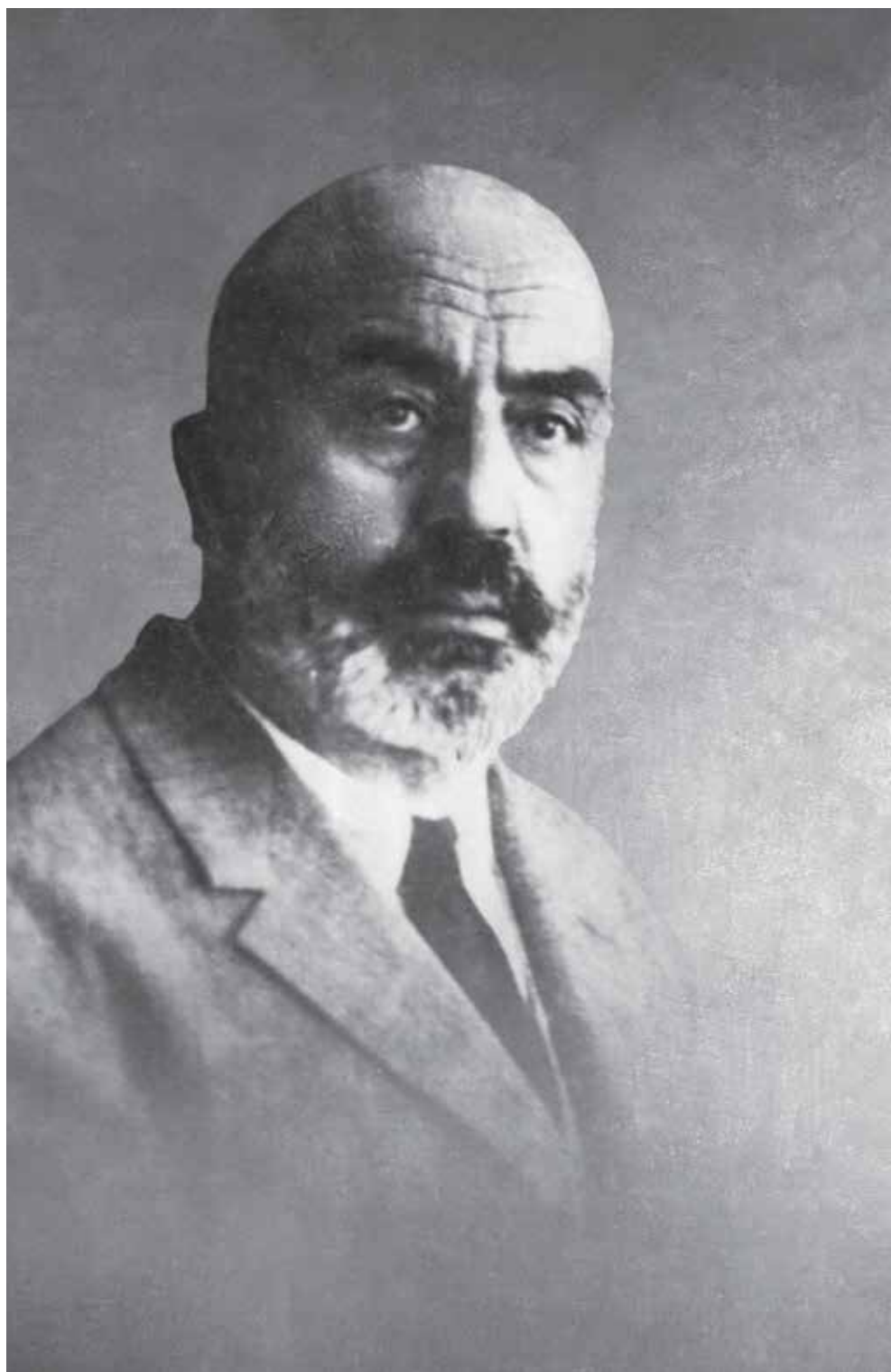
Gölgeler'i Mütareke ve Millî Mücadele dönemi ile Mısır dönemine ait şiirler olarak ikiye ayırırken, ne kadar güçlük çektiğimizin belirtilmesi gerekir. Bu şiirleri neresinden ve nasıl ayırırsınız? Bu o kadar güç bir iş ki tahmin edilemez. Ancak bu ayırımın lüzumuna inandıktan sonra ki yukarıda izah edildi, nihayet bir karara da varmamız gerekiyordu.

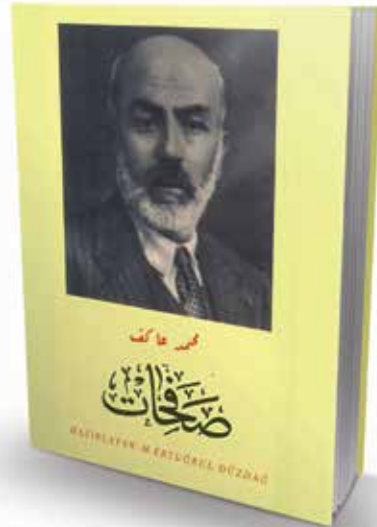
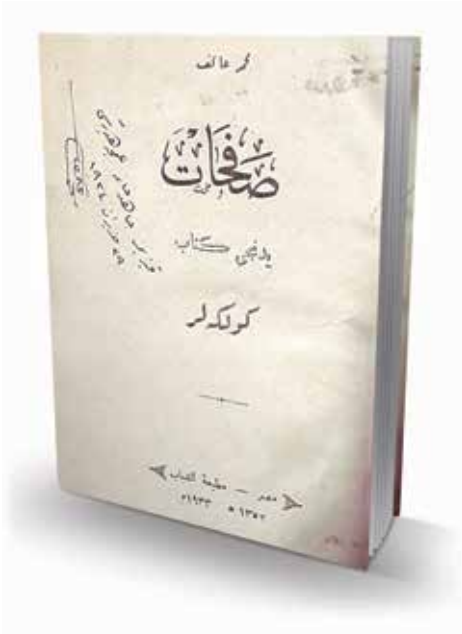
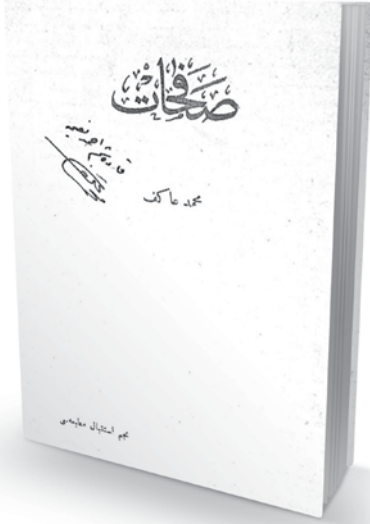
Biz bu ayrımı yaparken, kendimize nirengi bir tarih belirledik. Bu tarih Akif'in, Birinci Meclisin feshinden sonra kışı geçirmek üzere, geçici olarak Mısır'a gidip gelmeye başladığı tarihler olmayıp; bilâkis Mısır'a tam olarak yerleşmeye karar verdiği ve bir daha da Türkiye'ye dönüş yapmadığı bir tarihtir. Yani Mısır'a kesin yerleşmek üzere gittiği bir tarih ki, o da 1925'in sonbaharına denk düşmektedir. İşte 1926 yılından önceki birkaç sene içinde Akif kışları Mısır'da kalıyor, yaz-bahar ayları gelince Türkiye'ye dönüş yapıyor ve kış soğukları başlayınca kadar da İstanbul'da kalıyordu.

Nitekim eski Türk yaşama geleneğinin  ağdaş bir versiyonu kabul edebileceğimiz bu gidip gelmeler, Mısırlı aileler arasında neredeyse moda gibi bir şeydi. Eski Mısırlı ailelere ait bazı İstanbul yalı ve kasırları  oklarının mal mudur. Nitekim Akif'in velinimetini telâkki ettiği Abbas Halim Paşa da her yaz İstanbul'a, Heybeliada'ya gelir ve orada yazlardı. *Gölgeler*'in ikinci bölümünde, Akif'in Mısır dönemi şiirleri arasında yer alan *Bir Arıza* (1929) ve *İkinci Mektup/İkinci Arıza* (1933) adlı şiirleri, yazlamak üzere Heybeliada'ya gelen Abbas Halim Paşa'ya arkadan yazılıp gönderilmiş mektup-şiirler mahiyetindedir.

İşte Akif'in geçici olarak Mısır'a gidip gelmeye başladığı dönemle, Mısır'da ik mete karar verdiği 1925 sonu arasında yayımladığı bazı şiirleri bulunmaktadır. Nitekim bu şiirlerden bazılarının altında, yazıldığı yer olarak (Hilvan) kaydı da bulunuyor. Fakat burada hatırd tutulması gereken husus, Akif'in bu şiirleri Mısır'da değil Türkiye'de yayımladığı, yayımlamak istediği hususudur. Bu açıdan *Firavun ile Yüz Yüze*, *şehitler Abidesi İçin*, *Vahdet*, *Gece*, *Hicran*, *Secde* gibi 1923-1925 arasında yazılan, fakat ya Mısır'dan İstanbul'a posta vasıtası ile gönderdiği, ya da bizzat kendi yanında getirerek *Sebilürreşat*'ta yayınıni sağladığı şiirleri de aynı şekilde *Gölgeler 1* ile ilişkilendirmektedir.

1. Akif'in, Ahmet Naim'e imzaladığı *Safahat* baskısı "Kardeşim Ahmet Naim'e!"
2. Dostu (Mehmet) Fuad'a imzaladığı *Safahat*: "Fuad beyefendi oğlumuza hatıra-i tazimimdir."
3. Cahit Uçuk'a imzaladığı *Safahat* Gölgeler nüshası "Kızımız Cahit Uçuk'a amca hediyesi."
4. Ertuğrul Düздаğ'ın hazırladığı *Safahat* tıpkı basım kapağı (2007).

İSTİKLÂL MARŞI

Mehmet Akif'in Marş Tarzı Eserleri

İlk Ankara yılları ve ruhunu arayan kalabalıklar...
Milletin mâşeri vicdanı konuşmaya hazırlanıyor:

“Ruhumun senden ilâhi şudur ancak emeli
Değmesin mabedimin göğsüne nâ-mahrem eli
Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.”

MARŞ, İSTİKLÂL MARŞI, MEHTER MARŞI

Maşeri Vicdanda Teşekkül Eden Millî Mutabakat Metni

Mehmet Akif'in ortaya koyduğu şaheserler arasında en başı çekenil.. Türk şiirinde, söylenişi itibariyle doğaçlama bir tesir bırakan ve kalpten gelen heyecanları galeyana dönüştüren nadir eserlerden biri. Türk milleti için iftihar vesilesi olan ve okunmaktan asla bıkmayan muhteşem bir deneme!..

Büyük Akif Millî Mücadele'nin karanlık günlerinde, yani hemen herkesin bezginliğe ve karamsarlığa kapıldığı şartlarda kaleme aldığı bu şaheserini, *Safahat*'ına koymak taraftarı olmuyor. Nitekim koymadı da!..

Akif, ilgili şiir için konulan ödülü kabul etmediği gibi, onu kendisinin değil milletin addetmek büyüklüğünü de gösterdi.

Bilindiği gibi yarışmaya katılan 724 şiir arasında, *İstiklâl Marşı* olmaya lâyık bir eser bulunamaması üzerine; dönemin Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver bu şiiri ancak Mehmet Akif'in yazabileceğini düşünerek, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına kendisine müracaatta bulunmuş, konulan ödül kaldırılmış ve bu eser de ancak öylece yazılabilmektedir. Ankara'da Taceddin Dergâhı'nda şairin bir çırpıda ortaya çıkardığı bu büyük eser karşısında; Mustafa Kemal başta olmak üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ürpertili bir heyecan içine girmiş, tekrar tekrar okunması sağlanarak, umumi bir kabul ile Türk milletin *İstiklâl Marşı* olarak ilan edilmiştir (12 Mart 1921).

Daha sonra, zaman zaman *İstiklâl Marşı*'ndan rahatsızlık duyan bazı çevreler olmadı değil. Fakat bunların hemen çoğu sekter, marjinal teşebbüsler olmaktan ileriye gidemedi. Milletimizin derin şuur altında yer tutmuş *hilal, yıldız, ocak* gibi sembolleri harekete geçiren ve hürriyet, bağımsızlık ve uluslararası sömürgeciliğe karşı verilen *anti-emperyalist* mücadele yıllarımıza vurgu yapan bu eser, neresinden bakılırsa bakılsın emsalsiz bir edebiyat şaheseridir.

Güftesi bestesinden daha üstün olan bu eser gerek muhtevası, gerekse taşıdığı şiir gücü itibariyle, halkımız ve aydınlarımız tarafından da umumi bir kabule mazhar olmuştur. Yani yazarı tarafından kendisine ait addedilmeyen bu eser, belki de Akif'in arzusuna uygun olarak millet tarafından benimsenmiş, bu benimsenme ile de daha derin ve şumullü bir kabule ermiştir.

Neresinden bakılırsa bakılsın, milletimizin maşeri vicdanında, Yunus Emre'nin *ilâhileri* ile Süleyman  elebi'nin *Mevlid*'inden sonraki en büyük ortak kabul... Dolayısıyla maşeri vicdanda bu derecede büyük bir yer edinen *İstiklâl Marşı*'na, Türk milletinin *millî mutabakat metni* olarak bakılabilir demektir.

İstiklâl Marşı ve Safahat

İstiklâl Marşı, Mehmet Akif'in en çok okunan, en çok tanınan şiiri olduğu halde, *Safahat*'la ilgisi kolay kolay temin edilememiştir. Daha doğrusu Akif'in şiirlerini bir araya getiren Safahat basılırken, bu şiirin nereye ve nasıl yerleştirileceği hususunda birtakım tereddütler yaşıandığı anlaşılmaktadır.

Bunun altında da kuşkusuz *İstiklâl Marşı*'nın, bizzat şairi tarafından *Safahat*'a dahil edilmemesi yatmaktadır. Nitekim *İstiklâl Marşı*'nın yayınından sonra Akif iki şiir kitabı daha neşretmiş, fakat bunlara *İstiklâl Marşı*'nı dahil etmemiştir. Mesela 1924 yılında çıkan *Asım*'a bu şiiri dahil etmediği gibi, kendisinin Mısır'da bulunduğu bir sırada çıkardığı *Gölgeler*'e de (1933) *İstiklâl Marşı*'nı koymak taraftarı olmamıştır. Bu eserlerden *Asım*, kendi içinde bütünlüğü olan manzum bir hikâye niteliği taşıdığı için, orada *İstiklâl Marşı*'na yer verilmemesi doğal karşılanabilir. Çünkü *Asım*, parça parça şiirlerin bir araya getirildiği bir eser değildir. Daha doğrusu da mesnevi nazım türü ile kaleme alınmış bir nevi fikir romanı niteliğindedir. Dolayısıyla *İstiklâl Marşı*'nın *Asım*'a dahil edilmemesi kadar tabii bir şey olamaz.

Fakat 1933'te Mısır'da yayımlanan *Gölgeler*  yle değildi. O eser Akif'in Mütareke, Millî Mücadele ve Mısır yıllarında kaleme aldığı parça parça şiirlerin bir araya getirilmiş şeklidir. Yani *İstiklâl Marşı*'nın, ilgili dönemlerde kaleme alınan şiirler gibi, bu kitaba dahil edilmesi kadar tabii bir şey olamazdı. Aynen *Bülbül*, *Süleyman Nazif*'e ve *Leylâ*'da olduğu gibi!.. Nitekim adını verdiğimiz bu    şiir gibi *İstiklâl Marşı* da Ankara'da, aynı dönem içinde kaleme alınmıştır. Hal böyle olunca *İstiklâl Marşı*'nın, onlarla birlikte aynı kitabın sayfalarına yerleştirilmesi beklenirdi. Fakat Akif ne düşündü ve nasıl düşündü ise, Mısır'da yayımladığı *Gölgeler*'e *İstiklâl Marşı*'nı dahil etmek taraftarı olmadı.

Dolayısıyla *İstiklâl Marşı* yazıldığı ve yayımlandığı tarihten itibaren boşlukta kalmış, herhangi bir eserine dahil edilmemiş, müstakil bir parça halinde yaşımasına öyle devam etmiş bir eserdir. Akif'e ait bir eser, fakat şiir kitaplarının herhangi birinde de bulunmayan bir eser!.. Bu bakımdan *İstiklâl Marşı* o yaygın şöhretine ve ezgili/şifahi okunuşlarına rağmen kolay kolay temin edilmeyen, ancak özel defterlere kaydedilen, ender-i nadirattan bir eser olarak yaşımasını sürdürdü gitti.

Fakat bunun küçük bir istisnası olmadı değil. O da bestelenmiş bir eser olarak *İstiklâl Marşı*'nın, güfte ve notası ile birlikte ayrı basımlarının yapılmış olması. Onlara da ya kütüphanelerde, ya da özel bazı ellerde ancak tesadüf edilebilirdi. Anlayacağınız *İstiklâl Marşı*, uzun Cumhuriyet yılları boyunca adı olan, fakat kendisine kolay kolay ulaşılmayan bir eser olarak kaldı. Tabii şimdi gibi *İstiklâl Marşı* o yıllarda, ders kitaplarında da yer bulmazdı. Ya da yerli yersiz göze çarpması istenmezmiş gibi bir durum söz konusu idi. Herhalde bunun için olmalı, ilgili dönemlerde yayımlanan üç-beş antolojide bile *İstiklâl Marşı*'na yer verilmediği görülmektedir.

Dolayısıyla 1940 öncesinde *Safahat*'ın yeni harflerle basımının yapılamaması, ya da *Gölgeler* Mısır'da basılsa bile ondan da kimselerin haberdar olmaması bir yana, *İstiklâl Marşı*'nın onlara göre yine de bir talihsizliği söz konusu idi. Çünkü eser büsbütün ortalıktan çekilmiş, dillerde söylene bile, kolayca ulaşılabilecek herhangi bir kitapta kendine yer edinememişti. Dolayısıyla şairin Mısır dönüşü ile onun *Gölgeler*'de de yer almadığı fark edilince durum daha bir netleşmiş, *İstiklâl Marşı*'nın talihsizliği iyiden iyiye hissedilmeye başlamıştı. Hele bir de şairin Mısır dönüşü ağır hastalığı, vefatı ve üstüne üstlük bir de *İstiklâl Marşı*'nın değiştirilmesinin düşünüldüğü biçimindeki mülâhazalar karşısında kamuoyunun nutku tutulup kalmıştı.

İstiklâl Marşı Karşısında Akif'in Tavrı

Fakat Akif'in Mısır dönüşü hasta yatağında, *İstiklâl Marşı* hakkında yaptığı üç-beş cümlelik açıklamasının da hatırlanması gerekir:

“İstiklâl Marşı... O günler ne samimi, ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının bir ifadesidir. Bin bir facia karşısında bunalan ruhların, ızdıraplar içinde halâs dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan marş, o günlerin kıymetli bir hatırasıdır. O şiir bir daha yazılamaz. Onu kimse yazamaz. Onu ben de yazamam!.. Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lâzım. O şiir artık benim değildir. O milletin malıdır. Benim millet(im)e karşı en kıymetli hediyem budur.”

Tabii burada önemli olana açıklamasının son cümleleridir. Nediyor orada Akif? “O şiir artık benim değildir. O milletin malıdır. Benim millet(im)e karşı en kıymetli hediyem budur” demiyor mu? Yani kendi içinde Akif'in bu hususla ilgili bir karara ulaşmış olduğu anlaşılmıyor mu?

Hadisenin Akif'e bakan tarafı böyle!.. Yani *İstiklâl Marşı*'nı millete hediye etmiş, onunla ilişkisini kesmiş gibi bir hava vermektedir. Ancak iyi düşünülürse Akif'in tavrı, sırf *İstiklâl Marşı* ile sınırlı bir hadise de değildir. Çünkü

İstiklâl Marşı'ndan biraz önce kaleme aldığı *Ordunun Duası*'na karşı da tavrı aynıdır. Yani o şiirini de Akif kitaplarına dahil etmiyor. Nitekim geriye doğru gidersek, Akif'in daha böyle kitaplarına dahil etmediği şiirlerinin bulunduğunu hatırlamak zor olmuyor. Meselâ Balkan Savaşı sırasında kaleme aldığı *Cenk Şarkısı*'nda (17 Ekim 1912) olduğu gibi... Her    şiirin ortak özelliği, milletimiz adına varlık-yokluk kaygısının derinden duyulduğu zamanlarda yazılmış olmalarıdır. Biri Rumeli'nin bütünüyle kaybı ile sonuçlanan Balkan Savaşları, diğer ikisi de evrensel bir tasfiyeye maruz kalan koca bir imparatorluğun son çırpınışı zamanlarında. Dolayısıyla Akif'in ya milletimize armağan ettiği; ya da "*Kahraman Ordumuza*" (*İstiklâl Marşı*) veya "*kahraman askerlerimize*" (*Cenk Şarkısı*) ithaf ettiği bu tür şiirlerini, kitaplarına dahil etmek istemediği sonucuna ulaşıyoruz buradan. Herhangi bir "ithaf" ifadesine tesadüf etmesek bile, *Ordunun Duası* için de aynı şekilde düşünmek gerekir. Çünkü o şiirde de doğrudan Millî Mücadele'nin isimsiz kahramanlarına, yani mehmet iklere hitap edildiği açıktır. İşte buradan doğan bir sonuca göre Akif'in, bu tür şiirlerini eserlerine dahil etmek taraftarı olmadığı anlaşıyor. Yani o tür şiirleri Akif'in, yaptığı şiir seçmeleri sırasında elediği, gözden çıkarıldığı biçiminde düşünmemek gerekir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi bu tercihler bütünüyle Akif'e ait. Fakat o ne söylerse söylesin, ne düşünürse düşünsün ilgili şiirler ve özellikle de *İstiklâl Marşı*, her bakımdan yine ona ait eserlerdir. Bir eserin başka birine veya millete, askere ithafı veya hediyesi, onu  airinden ne derecede bağımsızla tırabilir? Ayrıca bu mümkün müdür?

Ancak Akif  yle düşünmüyor... *Asım*'a veya *Gölgeler*'e girip girmediği, *İstiklâl Marşı*'nın *Safahat*'la ilişkisi gibi meselelerle hiç mi hiç meşgul değil o. "Ben onu milletime hediye ettim" diyor ve kafasından silip atıyor. Kaldı ki böylesi bir alicenaplık  rneği ve mürüvvet yüksekliliği de ancak Akif'ten beklenebilir. Çünkü Akif'in huyu ve karakteri böyle!.. Zira o, *İstiklâl Marşı* yarışmasında konulan  d l  kabul etmemesini bir kere daha açacak, onun da üstünde bir konuma yükselecek!.. Ve bunu da kimselere duyurmak ve ders vermek amacıyla yapmayacak!.. Çünkü onun bütün ideali ve ihtirası, kendi içinde derinden duyduğu bir aşkınlığa ayarlı. O böyle yaparken kimseye bir nisbeti de düşünülemez. Ayrıca yıllarca incinmiş veya mağdur olmuş, onun için bu bir şey fark eder mi? Dahası Akif, kendini savunmaya ve mazur göstermeye de asla tenezzül etmeyen birisi. Yani kendi çölünde yalnız bir Mecnun gibi, her şey kendi içinde cereyan ediyor gibi bir durum.

Burada söylediklerimiz kuşkusuz Akif'in hayatta bulunduğu dönemler için geçerli hususlardır. Fakat nihayet gün gelmiş Akif vefat etmiş, İkinci Dünya Savaşı'nın uygun bir anında da *Safahat*'ın yeniden basımına fırsat

doğmuştur. Bu baskı ayrıca *Safahat*'in yeni harflerle ilk basımı da olacaktır. Yani harf inkılabından (1928) bu yana baskısı bir daha yapılamamış olan eser, yeni harflerle ilk defa Türkiye kamuoyuna arz edilecektir. Hele hele *Gölgeler*'in de içinde yer alacak olması, bu yeni baskıyı haliyle daha bir önemli kılmaktadır. Dolayısıyla Cumhuriyet'ten sonra dünyaya gelmiş kuşakların, yani eski harflere ünsiyeti bulunmayan nesillerin, ilk defa Akif ve *Safahat*'la buluşması gibi bir anlamı olacaktı bu baskının.

Fakat bu olumlu gelişmeye karşılık yine de bir sıkıntı söz konusu idi. O da kuşkusuz *İstiklâl Marşı*'nın *Safahat* karşısındaki durumu idi. Çünkü Akif onu kitabına dahil etmemiş, hariç tutmuştu. Yakın dostu Eşref Edip olsun, damadı Ömer Rıza Doğrul olsun, Akif'in bu noktadaki tutumunu biliyor ve hassasiyetine karşı da bir nevi saygı duyuyorlardı.

İstiklâl Marşı Müstakil Bir Eser midir Yoksa?

İşte bu noktada *Safahat*'ı yayına hazırlayan Akif'in damadı Ömer Rıza Doğrul önemli bir tercih geliştirdi ve *İstiklâl Marşı*'nı *Safahat*'a dahil etmeyi düşündü. Çünkü *Safahat*'la *İstiklâl Marşı*'nın şöyle veya böyle bir alâkası kurulamasa bile, onun Akif'ten ayrı düşünülmesi de mümkün olamıyordu. Bu durumda da *İstiklâl Marşı*'nın *Safahat*'ın bir yerine veya bir bölümüne yerleştirilmesi icap edecekti. Fakat onun yeri neresi idi? İşte bu noktada Ömer Rıza Doğrul'un duyduğu bir tereddüdü veya tercihi anlamak lâzım gelir.

Ömer Rıza bu işi yaparken, Akif'in *Safahat* dışında kalmış diğer şiirleri ile *İstiklâl Marşı*'nı kuşkusuz bir arada düşünüyor. Elinin altında o gün için, *İstiklâl Marşı* ile birlikte on yedi şiir bulunduğu anlaşılıyor. İşte Ömer Rıza o şiirlerden on altısını, "*Son Safahat*" adı altında bir grupta topluyor ve *Safahat*'in en sonuna, bir bölüm olarak eklemeyi deniyor. Ancak *İstiklâl Marşı*'na o bölümdeki şiirler arasında yer vermeye de bir türlü gönlü razı olmuyor. Ona daha ayrı, müstakil bir eser gibi muamele yapmak istediği anlaşılıyor buradan. Nitekim 1943 ve daha sonraki *Safahat* baskılarına bakılırsa, *İstiklâl Marşı* *Safahat*'ın sonunda, fakat "*Son Safahat*" bölümünün de önünde, daha ayrı müstakil bir esermiş gibi takdim edilmektedir. Yani *İstiklâl Marşı* orada, kendisiyle başlayıp kendisiyle biten müstakil bir kitap olarak düşünülmüş ve öylece takdim edilmiştir. Ayrıca da onun başına, *İstiklâl Marşı Hakkında* adıyla, makul bir takdim yazısı ihmal edilmeyerek!.. Ömer Rıza Doğrul bu tutumuyla, *İstiklâl Marşı* kendi başına müstakil bir eserdir ve diğer şiirler gibi mütalea edilemez demek istemektedir.

İşte Ömer Rıza Doğrul'un bu isabetli yaklaşımı zamanla unutuldu gitti. Akif'in yeni yeni şiirleri ortaya çıktıkça da, *Safahat* dışında kalmış şiirlerin

sayısı haliyle artış gösterdi. Daha sonrası ise şöyle gelişti; *İstiklâl Marşı*, *Safahat* dışında kalmış, ya da *Safahat*'a dahil edilmemiş herhangi bir şiiri gibi muamele görmeye ba ladı. Özellikle de 1980'lerden sonra yapılan *Safahat* baskılarında bu tutum alabildiğine yaygınlaştı.  şte o tür *Safahat*'ların hemen çoğunda *İstiklâl Marşı*; "*Safahat*'a girmemiş  iirlerinden", "*Safahat* dışında kalmış  iirlerinden", "Mehmet Akif'in *Safahat*'ında yer almayan  iirleri", "*Safahat* dışında kalmış şiirlerin bir kısmı", "*Safahat*'ta bulunmayan şiirlerin bir kısmı", ya da doğrudan doğruya "*Ekler*" adı altındaki şiir yı malarının arasına kaybolup gitti.

Doğrusu biz bu tür tercihleri asla uygun bulmuyor ve tek başına bile olsa *İstiklâl Marşı*'nı ayrı, müstakil bir eser olarak telâkki ediyoruz. Yani Ömer Rıza Doğrul'un takdiri, bugünkü mevcut yaklaşımlara göre daha bir isabetli görünüyor. Bu sebeple de *İstiklâl Marşı*'nı bu çalışmamızda, herhangi bir Akif  iiri gibi değil, doğrudan müstakil bir eser gibi, kitap bölümü gibi takdir ediyoruz. Yani Akif'in yedi şiir kitabının dışında, onlardan daha ayrı müstakil bir eser olarak!..

Bunu yaparken, *İstiklâl Marşı*'nın şiir değerinin dışında bir mar  olduğunu da d  ş nerek, aynı bölüme *Ordunun Duası* ile *Cenk  arkısı*'nın da dahil edilmesi gerektiğine karar verdik. Nitekim Akif o  iirleri de benzeri gerek erlerle, eserlerine dahil etmemeyi d    nmemi  miydi? Dolayısıyla Akif'in milletimize armağan ettiği, bu yüzden kitaplarına dahil etmediği, ya da mar  olarak bestelenmi  veya bestelenmeye müsait eserleri bu vesile ile bir araya getirilemez miydi? Yani neresinden bakılırsa bakılsın bu deneme ile, Akif'in daha yeni ve farklı bir eseri ile karşı karşıya kalaca ımız ortadadır.

Akif'in Mar  Tarzı Eserleri

İstiklâl Marşı, *Safahat* ve *Safahat*'ta *İstiklâl Marşı*'nın yeri üzerindeki bu genel değerlendirmenin ardından, şimdi de Akif'te mar  yazma d    ncesinin geçirdiği evreler üzerinde durmaya çalışalım.

Bilindiği gibi *İstiklâl Marşı* sürüp giden yıkım ve çöküntü zamanlarımızın ardından doğan son bir isyan  ı lı ıdır. Fakat bu heybetli  ı lı ın sırf şairin kendi bireyselli inden kuvvet almadığını, tarihin derinliklerinden gelen hamleli bir ruhla da birleşerek öyle do du unu ifade etmemiz gerekir. Ayrıca bu şiirde "ben dili" ile konuşan sırf şairin kendisi değil, bazı büyük şiirlerden bildiğimiz şekliyle, doğrudan "ma er  vicdan"ın kendi dilidir. Yani Akif burada mensubu bulunduğu milletin ma er  vicdanı olarak karşımıza çıkıyor. Mecnun'un Leylâ'sına karşı duyduğu a k gibi, evrensel bir din vecdi ile de onu adeta i  içe kılıyor. Dolayısıyla *İstiklâl Marşı*'nda  ahidi olduğumuz bu

yüksek terkip kabiliyeti, Akif'i millî bir şair hüviyetine yükseltirken, esere de öbür milletlerin marşlarına göre bayağı bir üstünlük kazandırıyor.

Şu hususa da ayrıca işaret edilmek gerekir:

Akif *Çanakkale Şehitleri* ile, evrensel bir tarih ve medeniyetin son final cümlesini kuruyordu. Bir hilal uğruna nice güneşlerin battığı, tek tek mehmetçiklerin veya koca bir imparatorluğun kendini feda ettiği muhteşem bir final... İşte *Çanakkale Şehitleri* bu yüksek aşkın son serenadı, son bir final cümlesidir. Dolayısıyla Akif *Çanakkale Şehitleri* ile bu muhteşem finale, aynı seviyede muhteşem bir şiirle mukabele etmiş oluyor.

Ne var ki *İstiklâl Marşı*, *Çanakkale Şehitleri*'nden tamamiyle farklı bir eserdir. Belki bir diriliş denemesi, ba'su badel mevt gibi bir şeydir. Dolayısıyla *İstiklâl Marşı*'nın geleceğe dönük bir irade beyanı ve inşa tarafı bulunduğu unutulmamalıdır. Bu bakımdan *İstiklâl Marşı* milletimizin gönlünde öyle taht kurmuş bir eserdir ki, millet olarak şuurumuzun ve şuur altımızın kutup yıldızı gibi bize kendi hakikatimizi hatırlatıp durmaktadır.

Fakat böyle bir marş yazmak fikri Mehmet Akif'te nasıl doğdu? Daha doğrusu onu bu tür şiirler yazmaya sevk eden husus nedir? İşte bu tür sorulara cevap verebilmek için, Akif'in marş tarzı şiirlerde geçirdiği tekâmülü izlemekten başka bir çare bulunmamaktadır.

Elinizin altındaki çalışmanın bu bölümden sonra gelen ve *İlk Safahat* adını verdiğimiz gençlik dönemi şiirlerinden takip edilebileceği gibi, 1908 öncesinde Akif'in toplumu uyarmaya dayalı şiirleri ile fazlaca karşılaşmıyoruz. Yani onda şiire ve insana dönük yüksek bir aşk mevcut olsa bile, bu aşk kalabalığa ve muhalefete veya herhangi bir beşeri idealizme tevcih edilmiş değildir. Dolayısıyla onun şiiri bu ilk döneminde, din vecdi ile iç içe bir şekilde kendi etrafında dönüp duruyor. Bunlara bir de Akif şiirinin kök noktasını tayin bakımından, tabiata ve insana ait sayısız teferruatı tevhid edebilmek kabiliyetini eklemek gerekir.

İşte ilk eseri çıktıktan sonra, yani Balkan Savaşlarının başladığı bir sırada, Akif'te bu tür duyguları uyanmış görüyoruz. Nitekim bu sıralarda *Sebilür-reşat* ceride-i İslâmiyesinin kahraman askerlerimize armağanı olarak *Cenk Şarkısı*'nı yazıyor (17 Ekim 1912).

Fakat Akif'in, bu dergi yayına başlamadan evvel yazdığı diğer bir marş denemesinin bulunduğunu da hatırlatalım. *Üçüncü Orduya* adını taşıyan bu eser nedense hep gizli kalmış; bilenler tanıyanlar tarafından da fazlaca gündeme getirilmek istenmemiştir. *Safahat*'a girmediği gibi, *Sıratı Müstakim*'de de yayın imkânı bulamayan *Üçüncü Orduya* şiirine bu bakımdan dikkati çek-

Yurdunu Allah'a bırak çık yola
 Cenge deyip çık ki vatan kurtula
 Böyle müyesser mi gazâ her kula
 Haydi levent asker uğurlar ola!

Akif'in *Üçüncü Orduya*'dan sonra kaleme aldığı marş güfteleri ile, burada bir daha ortaya çıkıyor. O da marş yazma gerekçesinin Akif'te büsbütün değişmesidir. Nitekim *Üçüncü Orduya* doğrudan iç politika, rejim veya iktidar değişikliği temeline otururken, *Cenk Şarkısı*'nda amaç değişmiş, vatan savunması ile dinin muhafazası gibi düşünceler daha öne çıkmıştır. Dolayısıyla *Cenk Şarkısı*'nın yurdumuza düşmanların ayak basmaması ve Balkan memleketlerimizdeki mescitlere çanlar takılmaması için kaleme alındığı kolayca söylenebilir. Yukarıdaki amaç doğrultusunda sefere çıkan askere moral destek üretmek, halkta da benzer duyguları harekete geçirmek gibi... Bu şiirin Akif'te doğrudan ezgili bir marş olarak doğduğu, adındaki "şarkı" sözünden de anlaşılmasa da değildir. Ayrıca şiirdeki dörtlük aralarının nakaratlarla beslenmesi de, şiirin marş olarak düşünüldüğünün bir işareti kabul edilebilir.

Dolayısıyla *Üçüncü Orduya* ve *Cenk Şarkısı*, yazıldığı dönemin şartları ile yakından ilgilidirler. Bunlardan ilkinin bir rejim değişikliğinin (1908) ardından gelen Meşrutiyet ve hürriyet havası içinde, diğerinin de Balkanların kaybı gibi bir tehlike karşısında yazıldığı açıktır. Fakat *Cenk Şarkısı*'nın yazılışına dair elimizin altında bir başka anekdot daha bulunmaktadır ki, onun da üzerinde durulması gerekir. Nitekim *Safahat* çıktığı sırada (1911) hakkında çeşitli yazılar kaleme alınmış, muhtelif açılardan eser değerlendirilmek istenmiştir. Dönemin hakim edebi akımı *Fecr-i Ati* ile *Safahat* arasındaki açı farkı, bu değerlendirmelerin merkezini teşkil etmektedir. İşte bu yazılar arasında biri var ki oldukça dikkat çekici geldi bize. O da Akif'in 1896'dan beri arkadaşı olan Ispartalı Hakkı'ya ait bir eleştiri yazısıdır. Ispartalı Hakkı *Akif ve Sanat* başlıklı yazısında *Safahat*'ı dil, üslup ve şiir değeri bakımından değerlendirirken, sözü Namık Kemal'e getiriyor ve oradan hareketle de aşağıdaki görüşleri ileri sürüyor:

"Bakınız biz 600 bu kadar senelik bir milletiz. Hem de cihanca en müselleme meziyetimiz askerlik!.. Hani askerlik şiirlerimiz? Ey Gaziler Marşı kırk yıl evvel muâheze edilmişti. Askeri teşvik etmez, ruhlandırmaz, belki zincirleri gevşetir denildi. Hâlâ ordumuz bununla yürüyor. Osmanlılık âlemi şu kadar zamandır edebiyat velvelleriyle sarsılmış iken, bu boşluk nedir? (Akif ve Sanat, *Sıratı Müstakim*, 21 Nisan 1327, c. 6, n. 140, s. 152-156)

G r ld   gibi Ispartalı Hakkı halkta veya askerde kahramanlık hislerini harekete geçirecek hamasi/epik, şiirlere işaret ediyor. Yani mar  gibi algılanmaya veya bestelenmeye müsait şiirlere. Nitekim onun bu tarz şiirlere ihtiyaç duyması, Namık Kemal'in açtığı bir  ı ırın sürdürülmesi ihtiyacı ile ilgilidir. Kaldı ki 1897 Türk-Yunan savaşı sırasında edebiyatımızda epik/hamasi şiirlerde bir patlama ya anmı , fakat bunun da arkası getirilmemi ti. O günkü edebiyatın bu yöndeki zafiyeti İkinci Abdülhamid'in baskısıyla izah edilse bile, 1908 Me rutiyetini takip eden yıllarda da böyle bir edebiyat geli memi , bilâkis ülkenin yaşadığı sosyal-politik şartlardan büsbütün ba ım-sız *Fecr-i Ati* gibi bir edebiyat anlayışı ortaya çıkmıştı.

İşte bu yüzden Akif'in şiiri, -buna bir de Rıza Tevfik'in şiirini eklemek gerekir- 1908 sonrasının en farklı edebi tutumu olarak dikkati çeker. Bu bunun farkında olanlardan biri kuşkusuz Ispartalı Hakkı'dır. Dolayısıyla Ispartalı Hakkı "Osmanlılık  lemi  u kadar zamandır edebiyat velvelleriyle sarsılmış iken (burada bir istihza ve kınama söz konusu) bu boşluk nedir?" derken, aslında Akif'in hislerine de tercüman olmakta, fakat arzuladığı türden şiirlerin yazılmasını da yine Akif'ten beklemiş olmaktadır. Nitekim Akif Ispartalı dostunun temennisini bo a çıkarmayacak, şartların olgunla ı ı bir sırada da *Cenk  arkısı*'nı kaleme alacaktır. Dolayısıyla iki dost arasındaki yakınlığı düşünerek *   nc  Orduya*'nın, Ispartalı Hakkı ile yapılmış sohbetlerden do mu  olabileceğini düşünmek bile mümkündür. Her halde bu dostluk hal-kası içinde Mithad Cemal'in de bir yeri bulunmalıdır.

1908 Meclisinde İttihat Terakki listesinden milletvekili olan, fakat sonraki dönemde seçilemeyen Ispartalı Hakkı'yı, Akif'in Darülfünun'a hoca olarak taşımak arzusu, bu dostluğun bir neticesidir. Dolayısıyla Ispartalı Hakkı ile Akif'in dostluğu hem çok eski, hem de oldukça derindir. Nitekim Akif'i Muallim Naci yolunda gazeller yazmaktan alıkoyan, klasik şiirin modasının geçtiği düşüncesiyle onu yeni bir şiire ve fransızcaya yönlendiren kişi de yine Ispartalı Hakkı değil midir?

İşte Ispartalı Hakkı'nın yukarıdaki teşvikleri ile Akif'te yepyeni bir kanal açılıyor. İkinci Meşrutiyet döneminde sosyal hayat göstergelerini canlı tablolar halinde şiirle tirmeye çalışan ve bunda da oldukça muvaffak olan Akif, *İstiklâl Marşı*'na doğru evrilip gelişecek yeni bir sürece böylece girmiş oluyor. Ayrıca yukarıda sözünü ettiğimiz *Cenk  arkısı* tarzındaki şiirleri birbiri ardınca s k n ederek.

Nitekim bu bölümde yer vermedi imiz fakat Akif'in millete, askere veya orduya hitap eden diğer bazı şiirlerini bu vesile ile hatırlamak gerekir. Meselâ *Hakkın Sesleri* ve *Hatıralar*'da insanı ve toplumu uyarmaya, a kınlı a davet eden parçaları bu arada düşünülebilir. Bu şiirlerin çoğunun Balkan

Savaşı ve Cihan Savaşı'nın yıkım şartları arasında doğduğu unutulabilir mi? İşte bu şiirler Akif'in en derûni yanını açığa vururlar ki, onlar bizi kademe kademe *İstiklâl Marşı*'na doğru hazırlar gibidirler.

Meselâ *Safahat*'ın üçüncü kitabı *Hatıralar*'da fazlaca dikkati çekmemiş bir şiiri bulunuyor Akif'in. *Uyan* başlıklı bu şiir, aynı eserdeki diğer şiirlerden, kıtalar halinde yazılışı ile bayağı bir farklılık arz eder. Ayrıca bu şiir, havası bakımından da doğrudan *Cenk Şarkısı*'nı hatırlatır gibidir. Dolayısıyla Akif *Uyan*'ı, *Cenk Şarkısı*'nın devamı gibi bir duygu ile, adeta bir marş havası içinde kaleme almıştır gibidir. Fakat ondan tek farkı, araya nakarat bölümlerinin konmamasıdır. Bu bakımdan *Uyan*'a da *İstiklâl Marşı* bölümünde yer vermek lüzumu buradan doğuyor.

Yine aynı eserde Akif'in, Almanya intibalarını anlattığı *Berlin Hatıraları* adlı uzun bir anlatımı vardır. Bu uzun bölümün yazıldığı sırada Cihan Savaşı bütün şiddeti ile devam etmekte, Akif savaşa ilgili gelişmeleri büyük bir heyecanla takip etmektedir. İşte Akif'in çeşitli savaş cephelerinden aldığı haberler üzerine yazdığı bölüm, bize uzaktan uzağa *Çanakkale Şehitleri*'ni veya *İstiklâl Marşı*'nı çağrıştırmaktadır. İlgili bölümün aynen *İstiklâl Marşı*'nda olduğu gibi "Korkma!" hitabıyla başlaması, bu bakımdan insanı derin derin düşündürüyor.

Korkma!
 Cehennem olsa gelen göğsümüzde söndürürüz;
 Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz yürürüz!
 Düşer mi tek taşı sandın, harîm-i namusun?
 Meğer ki harbe giren son nefer şehit olsun.
 Şu karşımızdaki mahşer kudursa çıldırsa;
 Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa;
 Bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar,
 Taşıp da kaplasa âfâkı bir kızıl sarsar;
 Değil mi cephemizin sinesinde iman bir
 Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir
 Değil mi sinede birdir vuran yürek... yılmaz!
 Cihan yıkılsa emin ol, bu cephe sarsılmaz!

Bu arada aynı şiirin yer yer *Asım*'da da izlerini sürmek mümkündür. *Asım* Cumhuriyet'in hemen ardından 1924 yılında yayımlansa bile, İkinci Meşrutiyet ile imparatorluğun tasfiyesi arasındaki döneme ilişkin bir nevi durum değerlendirmesi niteliği taşıdığı açıktır. Yani *Asım* bir nevi dönem değerlendirmesi veya eleştirisi niteliğinde bir eserdir. Ayrıca istikbale dönük yeni bir yol arayışı fikri hakimdir o eserde. Tabii bu arada *Asım*'da, Çanakkale savunması

 zerinde de genişliğine durulmaktadır. İşte eserin bu kısımlarında,  anakka-
le’de şehit düşen askerlerimize hitap ediyor Akif... Dolayısıyla ilgili bölümler
Akif şiirinin ulaştığı yüksek zirvelerden birini teşkil etmektedir. Ayrıca *İstiklâl
Marşı* ayarında bir şiirdir * anakka-Şehitleri*.

Dikkat edilirse Akif orada  anakka- cephesinde şehit düşmüş, adı sanı
belli olmayan mücerret bir askeri/şehidi muhatap almaktadır kendine. şim-
diki yaygın tabiri ile de, bir tür “meçhul asker” anıtı dikmektedir:

Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor,
Bir Hilâl uğruna ya Rab ne güneşler batıyor!
Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker
Gökten ecdad inerek o p k alnı  pse değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhidi...
Bedr’in arslanları ancak bu kadar şanlı idi.
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
G melim gel seni tarihe desem sığmazsın.

Ancak Akif savaş sonrasının bezgin atmosferine kendini fazlaca kaptırma-
mış, doğan ilk fırsatla da Anadolu’da başlamış olan Millî Mücadele’ye işti-
raktan geri durmamıştır. Dolayısıyla Akif aynı dönemde de benzer nitelikte
eserler yazmaya devam etmiştir. Nitekim Akif’in Millî Mücadele yıllarında
kaleme aldığı iki marş g ftesinden biri olan *Ordunun Duası* (1920), onun en
tanınmış parçaları arasında yer almaktadır:

Yılmam ölümden, yaradan askerim;
Orduma gazi dedi peygamberim.
Bir dileğim var, ölürüm isterim:
Yurduma tek düşman ayak basmasın!..
Amin desin hep birden yiğitler
Allahu ekber gökten şehitler
Amin, Amin, Allahu ekber!..

Ordunun Duası Akif’in, *İstiklâl Marşı*’ndan hemen önce yazdığı eserlerden
birdir. İlgili parçanın *İstiklâl Marşı*’nda olduğu gibi, kendisine rica üzerine
yazılması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim eser Akif’in yakın arkadaşı Ali Ri-
fat  ağatay tarafından bestelenir bestelenmez, zamanın Genelkurmay Baş-
kanlığı tarafından orduya tamim edilmiş, besteli halde de okunur hale ge-
tirilmiştir. Bu arada *Ordunun Duası*’nın, *İstiklâl Marşı*’nın bestelenmesindeki
gecikmeler sebebiyle, bir süreliğine bile olsa, *İstiklâl Marşı* gibi bir vazife
gördüğünü unutmamak gerekir.

Nitekim Millî Mücadele'ye ulaştığımız bir sırada, dönemin ruhunu ifade etmek üzere yepyeni bir marş yazdırılması fikri, önce Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti/Genelkurmay Başkanlığında uyanıyor. Yani bu ihtiyacı önce askerler duyuyor. Bilâhere de ilk Millî Eğitim Bakanlarından Rıza Nur bu yolda bir yarışma açıyor. Onun döneminde ilgili yarışma için ancak otuz şiir müracaat ediyor. Rıza Nur'un Moskova'ya görevli olarak gitmesi üzerine de, bakanlık görevine Türk Ocakları Reisi Hamdullah Suphi atanıyor, yani yarışmayı o yürütüyor. Onun döneminde yarışmaya müracaatlar artarak 724'e ulaşıyor. Kurulan edebî heyetin ve bizzat Hamdullah Suphi'nin incelemelerine göre, *İstiklâl Marşı* olmaya lâyık kaliteli bir eserin çıkmadığı da belli oluyor. Daha açığı kendisi de bir sanatçı olan Hamdullah Suphi, ortaya çıkan sonuçtan bir türlü tatmin olmuyor. Bu durumu TBMM'ye arz ederek, yarışmaya katılmadığı bilinen Mehmet Akif'e teklif götürmek üzere bizzat yetki talep ediyor.

Yani bu noktada Hamdullah Suphi adı oldukça önem kazanıyor. Eğer Hamdullah Suphi'nin bu zevk yüksekliği olmasa, eğer Akif'i ve Akif şiirini yakından tanımasa, ya da *İstiklâl Marşı* olmaya lâyık şiiri ancak Akif'in kaleme alabileceğini öngörmese; hiç şüphesiz Akif bu işe teşebbüs etmeyecek ve elimizin altındaki metin hiç yazılmamış olarak kalacaktı. Kuşkusuz *İstiklâl Marşı*'nın yerine geçecek başka bir marş güfitemiz yine de bulunurdu. Fakat bu şiir, asla böyle yüksek seviyeli bir eser olmazdı. Dolayısıyla Akif'in marş nitelikli şiirler yazması noktasında yönlendirici ilk isim Ispartalı Hakkı ise, *İstiklâl Marşı* gibi bir eserin ortaya çıkması fikri de doğrudan Hamdullah Suphi ile ilgili bir hadise olmaktadır.

Toparlayacak olursak *Mehmet Akif'in Şiir Külliyyatı* adlı bu çalışmada, şairin marş tarzı eserleri bir araya getirilmiş ve ayrı bir kitap/bölüm olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. İşte bu bölümde Akif'in sırası ile *Üçüncü Orduya* (1908), *Cenk Şarkısı* (1912), *Uyan* (1915), *Ordunun Duası* (1920) ve *İstiklâl Marşı* (1921) gibi şiirleri bir araya getirilmiş olmaktadır. Bu şiirden sadece ve sadece *Uyan* Akif'in *Hatıralar*'ı adlı eserine girme şansı bulmuş, diğerleri maalesef böyle bir şansa nail olamamışlardır. Bunun sebebini yukarıda izah ettiğimiz için tekrarında fayda mülâhaza edilemez. Ne var ki marş tarzı şiirlerin bir arada toplanmasını Akif'in farklı bir yanını ortaya çıkardığı da su götürmez bir gerçektir.

Sonradan sonraya bu beş şiire, yeni bir ilave daha yapmaya karar verdik. O şiir yukarıdaki parçalar gibi bir marş niteliği arz etmese bile, değil mi ki bestelenmiş bir güftedir, bu niteliği dolayısıyla onu da bölüme dahil etmeyi uygun gördük. *Kaside* adlı bu eserle *Safahat* okuyucuları ilk defa karşıla-

şacaklardır. İlgili şiir *Kaside* adını taşısa bile o bildiğimiz cinsten bir *kaside* değildir. Yani bu başlıkla divan edebiyatının yaygın nazım t r  *kasideler* kastedilmiş olmamaktadır. Makamla yani besteli tarzda okunması dolayısıyla bu adla takdim ediliyor şiir.

Fakat *Kaside* adlı şiirin özelliği daha bir başka!.. Akif Millî Mücadele yıllarında, Anadolu halkını uyarmaya çalıştığı sıralarda şehirlerin büyük camilerinde verdiği vaazlara başlamadan önce yanık bir sesle ve ezgili bir tarzda okunan bir *kaside* bu!.. Dolayısıyla sözünü ettiğimiz *Kaside*’yi bu özelliğine bakarak *İstiklâl Marşı* bölümüne dahil etmek l z m n  duyduk.

Marş, İstiklâl Marşı, Mehter Marşı

Marş dilimize Fransızcadan geçmiş bir kelimedir. “Marcher” yürümek, “march” da y r , haydi y r , ileri gibi anlamlar taşır. Nitekim bu gün de yürüyüş kollarını harekete geçirmek için, “marş!..” veya “ileri marş!..” biçiminde komutlar verilmektedir. Hatta bu tabirin bazı  ocuk oyunlarında, “arş ile-ri-marş ileri” biçiminde tekerlemelere dönüştüğü de bilinmektedir.

Hal böyle olunca, marş tarzında bestelenmiş müzik parçalarının doğrudan yürüyüş ritmi ile al kalı olması tabiidir. Bu bakımdan grup halindeki askeri birliklerde, yürüyüş düzenini sağlamak için bu tür ezgili eserlere ihtiyaç duyulmaktadır denilebilir. Fakat marşların amacı, sırf yürüyüş düzenini sağlamakla sınırlı olamaz. Onlara coşkulu, galeyanlı bir ruhun sindirilmesi, savaş durumlarında da kahramanlık hislerini harekete geçirmesi beklenir. Ancak bunun ötesinde, yani bu tür marşların üstünde ve ötesinde, millî nitelikler arz eden marşlar da bulunur. Bu arada Türkiye’de askeri okulların, Deniz-Kara ve Hava ordularının, süvarilerin, yedek subay sınıflarının, izcilerin ayrı ayrı marşları vardır. İşte bütün bunların üstünde ve ötesinde, millet olarak varlığımızın ve istikl limizin ifadesi olmak üzere bir de *İstiklâl Marşı*’mız vardır. Dolayısıyla *İstiklâl Marşı* bizim millî marşımız demektir.

Bu manasıyla millî marş alelâde bir marş değil, doğrudan bağımsız bir millet ve ülke olmamızın alâmet-i f rikalarındandır. Nitekim sırf bugün için değil, tarih boyunca da geçerliliği olan bir semboldür bu. Çünkü değil Osmanlılar ve Selçuklular, daha eski devirlerde de benzeri bir durumla karşılaşılmaktadır. Mesela *mehter marşı* dediğimiz askeri musiki bunun bir örneğini teşkil eder. Bu müzik uygulaması gelenek olarak tahminlerin ötesinde eskidir. Bilâhare mehter, Fatih Sultan Mehmet tarafından yeni bir düzenlemeye tabi tutulmuş, İstanbul’un fethinden sonra da Mehterhane-i Hakani adıyla yepyeni bir kuruma dönüştürülmüştür. Dolayısıyla mehter

uygulamasının, doğrudan bir askeri musiki icrası olduğu ortadadır. Tarih içinde, savaş meydanlarında askerleri vecitli bir mücadeleye erdirmek bakımından mehter müziğinin üzerine yoktur. Osmanlı tarihinde vuku bulan mücadeleler, genelde hep Avrupa topraklarında cereyan ettiği için, Rumeli türkülerinin ruhuna sinmiş ve orada adeta donup kalmış mehter ezgileri ile karşılaşmak şaşırtıcı olmamaktadır.

Fakat uygulama böyle sürüp gitmemiş, İkinci Mahmud'un yeniçeriliği kaldırması sırasında, onunla birlikte Mehterhane de kapanmak durumunda kalmıştır. Böylece askeri bir kurum olan yeniçerilik devreden çıkarken musiki de bundan nasibini almış, bundan böyle askeri musiki Batılı usullere göre icra edilmeye başlanmıştır.

Ancak Birinci Dünya Savaşı sırasında duyulan bazı zaruretler dolayısıyla, İttihatçılar (Enver Paşa'nın işareti ile) Mehterhane'yi yeni baştan ihya etmiş, yeni mehter besteleri de ayrıca teşvik edilmiştir. Nitekim şimdiki halde icra olunan mehter parçalarının hemen bütününün o döneme ait olduğunu kaydetmek gerekir. Fakat bu tarihi geleneği Ankara hükümetleri sürdürmek taraftarı olmadı. Ne var ki 1953 yılında İstanbul'un 500'üncü fetih yıldönümü sırasında Mehter takımına ve müziğine tekrar ihtiyaç duyuldu. O günden bugüne de önemli gün ve gecelerde mehter musikisi halen icra olunagelmektedir.

Dolayısıyla Mehter'in, Osmanlı İmparatorluğu'nun resmi ve askeri musikisi olduğu, bağımsız bir ülke ve millet olmanın da alâmet-i farikalarından biri bulunduğu hatırdan çıkarılamaz. Fakat kurumsallaşmış Mehterhane uygulamasından çok daha eski yüzyıllarda, Tuğ nevbetleri (nevbet vurmak) ve Cenk gülbankleri (gülbank çekmek) icra olunmak adet idi. Yani Türklerde askerî musiki, çoğu Batılı ülkelerle mukayese edilmeyecek derecede eskiliğe sahiptir. Fakat ne olursa olsun, eski yüzyılların *nevbet vurmak*'ları, *gülbank çekmek*'leri ve *mehter peşrevleri* artık çok gerilerde kalmış, özellikle de İkinci Mahmut'un Batı tarzı askeri musikiyi devreye sokmasıyla, klasik/askeri musiki geleneği büsbütün hatırlanmaz bir duruma düşmüştür.

Neticede de İkinci Mahmut'tan itibaren, Batılı esaslara uygun yeni yeni marş besteleri yapılmaya başlanmıştır. İşin enteresan tarafı İkinci Mahmut, klasik musiki geleneğinin önemli temsilcilerinden biridir. İşte bu özelliği dolayısıyla, yenice kurulan Asakir-i Mansûre-i Muhammediye adlı ordu adına yapılan ilk beste Sultan İkinci Mahmut'a aittir (1825). Fakat bilâhère, Mehterhane yerine teşkil edilen Mızika-yı Humayûn'un başına Donizetti Paşa'nın getirilmesi ile, askerî marşlar tamamiyle değişti. Donizetti Paşa önce Sultan Mahmut adına Mahmudiye, o vefat edince de yerine geçen Sultan

Mecid adına *Mecidiye* marşlarını besteledi. Sonra bunlara Rifat Bey’le Dikran Cuhacıyan’ın *Hamidiye Marşı*; 1897’deki Türk-Yunan Savaşı’nın ardından “muvaaffakiyet-i ahire-i galibiyetimize hatıra olmak üzere” Mösyö Lanke tarafından bestelenen *Ertuğrul Marşı* (süvariler için), *Yıldız Marşı* (piyadeler için); İtalo Selvelli’nin Sultan Reşat adına bestelediğı *Reşadiye Marşı* ve son olarak da Guatelli Paşa’nın *Osmaniye Marşı* eklendi.

Haliyle bu sürecin 1918’e, yani İstanbul’un işgaline kadar sürüp gittiğı ortadadır. Öbür yandan da Ankara merkezli Millî Mücadele hareketi başlamak üzeredir. Konunun daha iyi anlaşılması bakımından, ilgili süreci olduğı yerde bırakarak, bir başka paralel gelişmeyi takip daha bir lüzumlu olmaktadır. O da şöyledir:

Marseillaise, Namık Kemal ve Akif

Tanzimat döneminde öğrenim için Avrupa’ya gönderilen ya da yönetime muhalefet ederek Fransa’ya giden aydınlar (meselâ Namık Kemal), orada yeni bir manzara ile karşılaşırlar. Fransız İhtilâli’nin sürüp giden tesirleri yanında, askeri yürüyüş kastının büsbütün dışında, toplumun ve ihtilâl taraftarlarının coşkularına tercüman olan heyecanlı bir marştır bu: *La Marseillaise!*. Başlangıçta ihtil lcilerin ortak sembolü olan bu beste, bilâhare rejim değış-tirmiş yeni Fransa’nın millî marşı olmak seviyesine yükselmiştir (1792).

İşte bu tecrübeden istifade ile, Osmanlı sultanları adına yapılmış marş bestelerinin yanı sıra, toplumsal ruhu harekete geçirecek daha yeni, coşku-lu eserlere duyulan ihtiyaç zamanla artış kaydetti. Nitekim Ebüzziya Tevfik Fransa’dan dönen Namık Kemal’in, coşkulu anlarında *La Marseillaise*’i ezbe-re okuduğunu söylemektedir. Namık Kemal’in aşkly vatan ve hürriyet şiirleri hatırlanacak olursa, ilgili Fransız marşını nasıl bir heyecanla okuduğı az çok tahmin edilebilir. Kaldı ki sadece Namık Kemal değıl, dönemin çoğı aydın-larının da *La Marseillaise*’i tanıdığı, bildiğı anlaşılyor. Nitekim daha aradan fazla bir zaman geçmemişken, Dönemin Meşrutiyet i aydınlarından Suphi Paşazade Ayetullah Beyin, *La Marseillaise*’i tam metin olarak tercüme ettiğı ve 1870 yılında *Terakki* gazetesinde yayımladığı görülüyor.

Burada iki şeyi birden hatırd tutmak gerekir: Birincisi, gelecekte T r-kiye’nin *İstiklâl Marşı*’nı yazacak olan Mehmet Akif, henüz bu sıralarda doğı-mamıştır bile. İkincisi de, *İstiklâl Marşı*’nı Mehmet Akif’in yazabileceğini  n-gören, bu marşı TBMM’de taşkın bir ruhla tekrar tekrar okuyan Hamdullah Suphi’nin, yukarıda adı geçen Suphi Paşazade Ayetullah Bey’le aynı aileye mensup olmaları!

Tabii böyle bir marş için, önce vatan ve milliyet hislerini merkeze alan yeni bir edebiyatın doğması gerekirdi. Nitekim Namık Kemal'in *Hürriyet Kasesi*, bu yolda kaleme alınmış örneklerden biridir. Ayrıca onun *Vatan Yahut Silistre* piyadesinde kullandığı aşağıdaki şiiri de ziyadesiyle dikkat çekicidir.

İşte adû karşıda hazır silâh
Arş yiğitler vatan imdadına
Arş ileri, arş bizimdir felâh,
Arş yiğitler vatan imdadına

.....

Y re nişandır tenine erlerin
Mevt ise son rütbesidir askerin
Altı da bir üstü de birdir yerin
Arş y ğitler vatan imd dına.

Namık Kemal'in yukarıdaki şiiri, *La Marseillaise*'ten esinlenerek yazdığı kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca Ispartalı Hakkı'nın edebiyatımız adına ihtiyaç duyduğu, bu yolda Akif'i teşvikten geri kalmadığı şiirler herhalde bu türden örnekler olmalıdır.

Netice olarak edebiyatımızda Namık Kemal'le başlayan süreç Akif'le devam etmiş, ülkenin millî marşını yazmak da sonunda gene Mehmet Akif'e nasip olmuştur. Burada Namık Kemal ile Akif arasında kalan dönemi ihmal ettiğimiz sanılmamalıdır. Eğer Tefvik Fikret sa  olsaydı, ondan böyle bir şiir do maz mıydı diye sorulabilir. Fakat Tefvik Fikret'in hürriyet ihtiyacı ile yazdığı kuvvetli şiirleri bulunsa bile, onda ve diğer *Servet-i Fünuncular*da seviyeli, kucaklayıcı bir mill yet ve tarih şuurunun bulunmadığı mal mdur. Kaldı ki o şiirler de i  ihtil flarımız etrafında döner dolaşırlardı. Nitekim Akif'in de böyle şiirleri yok değildir. Mesela Abdülhamid aleyhtarı, istibdat karşıtı şiirlerinde olduğu gibi... Belki bu noktada Ahmet Haşim'i ve Yahya Kemal'i de hatırlamak gerekir. Haşim'in bu alana dönük herhangi bir ilgisi g r lm yor. Fakat Yahya Kemal  yle değildir. Derin bir tarih ve mill yet şuurunun varlığı onda aşikârdır. Ancak onun da böyle bir hevesine şahit olunmadı. Kaldı ki Yahya Kemal'in şiiri, böyle bir i  için lâzım gelen yüksek mistifikasyon kabiliyetinden yoksundur. Dolayısıyla Akif, millet hayatımız ve edebiyatımız bakımından bu i i yapabilecek yegâne isim olarak kalıyor demektir.

Çeşitli  lkeler ve Millî Marşları

Yukarıdan beri izahına çalıştığımız şekliyle o gün için ülkemizde iki ayrı marş geleneği söz konusu. Birincisi, İkinci Mahmut'la başlayan ve Donizetti Paşa ile devam eden marş geleneği!.. İkincisi de, Namık Kemal'in Fransa örneğinden hareketle peşine d şt   diğer bir gelenek!..

Buradaki soru şudur: Türk millî marşı, bu çizgilerin hangisini takip ederek do abilirdi? Bu soruyu hem muhteva, hem beste tarzı olarak bir arada düşünmemiz gerekiyor. Fakat bundan önce de diğer ülkelerin millî marşlarına, bu marşlarda  ne çıkan temalara bakmakta fayda vardır.

İngiliz millî marşı, edindiğimiz bilgilere göre, bunlar arasında en eskisidir. Bizdeki mehter ve askeri musiki örneklerinde olduğu gibi!.. Fakat İngiliz millî marşının en bariz özelliği, Krala ve krallı a duaya, yakarı a dönüşmesinden toplanır. İngiliz millî marşının bayrağı, İngiliz vatanını, maddi ve manevi

değerleri yüceltmek yerine, doğrudan krallığın kutsanmasına ağırlık vermesi oldukça manidardır. Nitekim Batı ülkelerinde, tarihi/toplumsal oluşumlar bakımından *sınıflı toplum* manzarası arz eden milletlerde, kral kutsamaları egemen bir yaklaşıma dönüşebilmektedir. Bunu unutmamak icap eder. Edindiğimiz bilgilere göre İngiliz millî marşı, on yedinci yüzyılda anonim olarak söylenmeye başlanmış, 1774'ten itibaren de iyice yaygınlaşmış. İşte ondan bazı mısralar:

Uzun ömürler soylu Kralımıza,
Tanrı Kralımızı korusun!..
Muzaffer kılsın onu
Mutlu ve şanlı...
Tanrı Kralımızı korusun!..

Fransız millî marşı ise kuşkusuz bir ihtilâl hatırasıdır. İhtilâlin hemen ardından 1792'de, Rouget de Lisle adlı bir yüzbaşı tarafından yazılıp bestelendiği ifade edilmektedir. Bu marşın gerek sözleri, gerekse bestesi bakımından çabucak yaygınlaştığı da biliniyor. Marşın 1795 ve 1879'da, yani iki ayrı tarihte, iki ayrı kabulü söz konusu. Bu tarihler, Fransa'nın iç işleri, hükûmet değişiklikleri ile ilgili tarihlerdir.

Fransız millî marşının özelliği iç çatışmaya ve kraliyet (monarşi) karşıtlığına, yani sınıfsal bir çelişki temeline oturmasında toplanır. Hedefinde iç düşmanın (*krallık ve aristokrası*) bertaraf edilmesi yatar. İlgili marştan doğan türlü siyasi fikirler ihtilâlin ilkeleri ile birlikte, başta Avrupa olmak üzere, hemen bütün dünya ülkelerinde etkili olmuştur. Fransız millî marşı *Marseillaise*'in sözleri oldukça uzundur. Dolayısıyla Mehmet Akif'in yazdığı *İstiklâl Marşı*'nın uzunluğu, onun Fransız millî marşını tanıdığı, bildiği ihtimalini kuvvetlendiriyor. Fransızcası kuvvetli olan Mehmet Akif'in, bu marştan haberdar olmaması zaten mümkün olamazdı.

Fransız millî marşından bir bölüm şu şekildedir:

İleri kardeşler vatan için ileri,
Şan-şeref günü geldi çattı işte!..
Karşımıza geçmiş, kanlı sancağını
Tiranlık (Kraliyet, Kraliyet yanlıları) çekiyor göndere.
Haydi yurttaşlar sıklaştıran safları, silâhları kapın
Yürüyün ki, şu alçakların kanıyla toprağımız sulansın!..

Marşın güftesi ve bestesi Rouged de Lisle adlı bir yüzbaşıya ait olduğu için, "İleri kardeşler, vatan için ileri!" davetini veya yönlendirmesini yapan askeri bir sınıf olmuş oluyor demektir. Yani merkez gücü askerlerin teşkil ettiği, bir nevi ayaklanma çağrısı!.. İşte askerle halkın birbirine kenetlenerek, mevcut

bir iktidarı devirmesi modeli, bundan böyle çeşitli ülkeler tarafından örnek alınacak ve hep tekrar edilegelecektir.

Rus ve Çin millî marşları, Fransız marşının az çok devamı gibidir. Dola-
yısıyla her iki ülkenin marşları da, marksist yönetime geçiş döneminin *dev-
rimci romantizmini* esas alır. Ne var ki *Enternasyonal* adı verilen Rus millî
marşı, 1943 yılında yani İkinci Dünya Savaşı ortalarında değiştirilmiştir. Bu
değişikliğin sebebi, daha evrensel temalardan Rus mill yet iliğine doğru
geçişi sağlamak ve dönemin lideri Stalin'in adını  ne çıkarmak biçiminde
 zetlenebilir. Diğer bir sebep de eski *Enternasyonal* marşının savaş içinde
askerleri yeterince motive edemediği iddiasıdır. Fakat Sovyetler Birliği'nin
dağılmasından sonra (1990), ilgili marşın tekrar değişikliğe uğradığını s y-
lemek durumundayız.

Bu arada *Çin millî marşı* 1932'den itibaren kullanılmaya başlamış, fa-
kat kanunla kabulü ise 1949'da gerçekleşmiştir. Çin millî marşının bir ben-
di şu şekildedir:

Kalkın... K le olmak istemeyen insanlar
Elimizle kanımızla Çin seddimizi yeniden inşa edelim
Çin halkı en tehlikeli dönemine girdi
Herkes son k kreyişe hazırlanıyor
Kalkın, kalkın, kalkın!..

Dikkat edilirse bu marşta k leleşmek, s m rgeleşmek tehlikesine dönük bir
işaret söz konusu. Bunun için başvurulacak tedbir ise, yeni bir Çin Seddi'nin
inşasıdır. Öyleyse dış tehlikeye karşı marşın, Çin halkını uyarmak amacı taşı-
dığı ifade edilebilir.

Buna karşılık *ABD millî marşının*, aynı kökten geldiği halde, İngiliz millî
marşından büsbütün farklı temalar üzerine oturduğu gerçeğidir. Mesela bu
marşta krala veya krallığa vurgu yoktur. Zaten ABD yönetimi daha kurulurken,
krallık olarak teşekkül etmemiş idi. Yönetimde soy geleneğini esas almayan
ABD idaresinin, kral figürünü yumuşatarak, seçimle gelen başkanlık sistemine
dönüştürdüğü bilinmektedir. Bundan dolaydır ki ABD millî marşının bayrak
sevgisi, hürriyet vurgusu ve düşmanla mücadele esası üzerine oturtulduğu
söylenebilir. Marşın yazılış tarihi 1814, kanunla kabulü ise 1931'dir.

Federal Almanya millî marşının ilk kabulü 1922, tekrar kabulü ise 1950
tarihidir. Dikkat edilirse her iki tarih, iki büyük dünya savaşının bitimi ile ya-
kından ilgilidir. Marşın sözleri Hoffmann adlı bir şaire aittir (1841). Bestesi de
aynı yıl (1841) Haydn tarafından yapılmıştır:

Birlik, hak ve özgürlük/Alman vatani için
 Kardeşçe yürekler el ele/
 Bu uğurda çaba gösterelim
 Birlik, hak ve özgürlük/Mutluluğun simgesi
 Bu mutluluk içinde parla/Parla Alman vatani.

Yukarıdaki bentte marşın öne çıkardığı vurgu, Alman vatani ve birlik çağrısıdır.

Yine bu arada *Finlandiya millî marşının* 1846'da yazılıp, 1848'de bestelendiğini; *Hindistan millî marşının* sözlerini Rabindranath Tagore'un yazdığını; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1950'de kabul edildiğini (bağımsızlık sonrası); *Pakistan millî marşının* ise Ebul Asar Hafız adlı bir şair tarafından kaleme alınıp, 1953 yılında resmen kabul edildiğini kaydedelim.

İşte yukarıdaki marşlara bakıldığında, karşımıza üç türlü marş çıktığı görülür. Bunlardan birincisi, kralı ve krallık rejimini takdis esası üzerine kurulu İngiliz millî marşı!.. İkincisi de krallık rejimi ile birlikte aristokratik sınıfların tasfiyesi temelinde gelişen Fransız millî marşı!.. Rusların 1917 Devrimi sonrasında kabul ettikleri ilk marş bu kategoride değerlendirilebilir. Üçüncüsü de ya bir işgalden kurtuluşu, ya da dış düşmanın bertaraf edilmesi fikrinden kuvvet alan diğer millî marşlar!..

Diğer Ülke Millî Marşları Karşısında İstiklâl Marşı

Mehmet Akif tarafından kaleme alınan *İstiklâl Marşı'nın*, diğer ülke marşları karşısındaki yeri her bakımdan önemlidir. Burada belki ilk elde sorulabilecek husus, Akif'in izlediği yolun, İngiliz ve Fransız millî marş geleneğinden hangisine yakın düştüğüdür. Açıktır ki Akif hem şahsi fikirleri, hem de marş kaleme aldığı Millî Mücadele ve Ankara şartları dolayısıyla, İngiliz millî marşı gibi bir marş kaleme alamazdı. Çünkü ülkenin hiç olmazsa bir yarısı, halen devam eden saltanat idaresinin büsbütün dışında idi. Ayrıca İstanbul işgal altında bulunduğu ve Millî Mücadele'nin de doğrudan halk, millet, eşraf ve askerler tarafından yürütüldüğünü görerek, marşını böyle bir realite üzerine oturtmak mecburiyetinde idi. Nitekim Akif'in marşı okunduğunda ve incelendiğinde, onun binlerce yıllık Türk-İslâm saltanat veya hakanlık geleneğine herhangi bir vurgu yapmadığı görülecektir. Ayrıca herhangi bir aristokratik sınıfa vurgu ve kutsama da yoktur onun eserinde.

Bu arada Akif marşını "Kahraman Ordumuza" ithaf etmiş olsa bile, onun kendini askerî sınıflar adına konuşan biri olarak telâkki etmediği de bellidir. Yani o, Fransız millî marşını yazan ve besteleyen Rouget de Lisle gibi, askeri sınıfa mensup biri değildir. Dikkat edilirse Rouget de Lisle, devrim ruhunun

vatan, hilâl, yıldız ve şairin kendisi olarak algıladığımız *ben* kavramı bile, hemen hepsi reel şartları aşan soyutlanmış varlıklar, semboller olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani şiir bu haliyle Akif'in çoğu şiirlerinden ayrılmakta, en sıcak bir mücadele ortamı da alabildiğine soyutlaştırılarak anlatılmaya çalışılmaktadır.

İşte meselâ orada geçtiği şekliyle millet fakirliği veya zenginliği, çaresizliği ile yansıtılmıyor. Bunun aksine orada varlığı ezelle başlatılan, ebediyete kadar da var olacağı kabul edilen, soyutlanmış bir millet varlığı söz konusu!.. Ve bu varlık, bir takım içtimai şuur altı sembolleriyle ifade edilmeye de ayrıca özen gösteriliyor. *Ocak* gibi, *hilâl* ve *yıldız* gibi!.. Hatta *vatan* da aynı şekilde. Bu şiirde vatani biz, herhangi bir coğrafi realite olarak algılamıyoruz. Nitekim o vatanın toprağı sıkılsa, ondan şüheda kanlar fışkıracaktır ki, orası üstünde ezanların ebediyete kadar okunduğu, adeta mübarek kılınmış bir *O Belde* diyarıdır. Yani şiirdeki vatan, şair nezdinde bir nevi *Tur Dağı* gibi, *Hicaz diyarı* gibi, veya eski Türklerin *Ergenekon*'u gibi mukaddes, alabildiğine mücerretleştirilmiş bir ülkedir ve dikkat edilirse ona bir sınır da tayin edilmemektedir.

Yine bu arada şiirde yer yer geçen ve "ben" diliyle konuşan kişi de, şairin somut varlığının daha ötesinde, mücerretleştirilmiş daha farklı bir "ben"dir. Yani şiiri okuyan her kişi bu "ben" in yerine kendini ikame edebilir. Bazan da bu "ben" tek başına, bütün millet varlığının tek kişi üzerinden ifadesi olup çıkmaktadır. Dolayısıyla şiirdeki "ben", ezelden ebede millet varlığının, tek kişiye dönüştürülmüş sembolünden başka bir şey değildir. Tarihin uğultulu karanlıkları arasından bazan feryad eden, çoğu zaman isyan eden korkunç, önü alınmaz, evrensel bir irade gücüdür o "ben"!.. Karşısındaki hiçbir güce boyun eğmeyen ve eğmeyeceği de anlaşılan bu "ben", kuşku yoktur ki içtimai şuur altının derin tezahüründen başka bir şey olamaz.

Yine bu ben, her ne kadar o günkü ulusal varlığımızın ifadesi biçiminde algılsa bile, onun derin bir tarih ve medeniyetin şuuru ile konuştuğundan da kuşku bulunmamaktadır. Dolayısıyla hem bu sembolleştirilmiş "ben", hem de *İstiklâl Marşı*'nın anlam olarak bütünü; kendini lokal bir ülkenin sınırları içine hapsetmemekte, yani kendisine ulusal sınırlar çizmemekte ve bir nevi Ziya Gökalp'in *Turan*'ı gibi, sınırsız ve müebbet bir ülke ve millet gerçeğinden hareket etmektedir. Yani mevcut *İstiklâl Marşı* bu haliyle, eski-tarihi imparatorluk zamanlarımızdaki evrensel genişlikleri ihata edebilecek şekilde, öylesine ürpertili bir heybet ve şümul ile karşımıza çıkmaktadır.

Haliyle destani/epik bir karakter arz eden *İstiklâl Marşı*'na, soyutlama teknikleri de dikkate alınarak rahatlıkla *klasik bir eserdir* denilebilir. İşte onun asıl bu hüviyeti, yani yazıldığı şartları aşarak, hemen bütün zamanları

ihata edebilen tarafıdır önemli olan!.. Dolayısıyla onu, sırf doğduğu Şartlara mahkûm kılmayı amaçlayan tefsir ve yorumlara fazlaca bel bağlamaya gerek bulunmamaktadır.

Burada bir hususa daha işaret etmek lüzumu hasıl oluyor. O da *İstiklâl Marşı*’mızdaki hürriyet ve istiklâl/bağımsızlık vurgularıdır. Bu arada Akif’in, tarihsel derinliğimizi ve Birinci Dünya Savaşı’nın katı realitesini de hatırdan  ıarmayarak, bütün dünyayı ikili bir yapı ve cephe olarak algıladığı gerçeğidir. Bu haliyle de bütün yeryüzü, iki farklı medeniyetin karşılaŐmasından, çatıŐmasından ibarettir. Dolayısıyla Akif’e göre Millî Mücadele, geçen yüzyılda maruz kaldığımız evrensel çatıŐmanın yeni bir tezahüründen başka bir Şey değildir. İŞte Millî Mücadele’yi böyle algılayan Akif, ona iŐtirakte de hiçbir tereddüt yaŐamamıŐtır.

Dolayısıyla tarihi imparatorluğumuz Osmanlı’nın son finalini yazmak Akif’e nasip olduğu gibi *Çanakkale Şehitleri*; sanki bir ba’su badel mevt gibi, yeni dönemin ruhunu kurmak ve ifade etmek de yine ona nasip olmuştur (*İstiklâl Marşı*). Fakat onun kaleme aldığı metnin, ne kadar ulusal ihtiyaçlardan yola çıkarsa çıksın, bunun daha ötesinde evrensel bir medeniyet havzasının sözcülüğü çapında bir geniŐliđi haiz olduğu daima hatırdan tutulmak gerekir.

İŞte ihtiva ettiği bu ruhla birlikte *İstiklâl Marşı*, büyük milletimizin gelmiş-geçmiş bütün zamanlarını, ebediyete kadar da devam edecek olan diğer bütün zamanlarını kuŐatacak geniŐlikte, bir istiklâl ve bağımsızlık beyanamesi ve sembolüdür.

İstiklâl Marşı’nın Bestelenmesi Problemi

YazılıŐındaki sürat ve Birinci Meclisteki heyecanlı kabulünün aksine, *İstiklâl Marşı*’nın bestelenmesi ve bestesinin seçimi öyle kolay olmamış, neredeyse on yılı bulan sancılı süreçlerden geçilmiŐtir. Buna sebep de Millî Mücadele’nin ilk başlangıç yılları ile, Lozan sonrası Türkiye arasındaki bazı anlayış farklarıdır. Dolayısıyla *İstiklâl Marşı*’nın bestelenmesi işi ilk yıl içinde gerçekleşmiş olsa bile, bestenin seçimi ve bu noktada yaŐanan ciddi bazı tereddütler, neredeyse inkıl bın ilk on yılını doldurmuŐtur denilebilir.

Bilindiği gibi marşın yazımı sırasında Maarif Vekili olan Hamdullah Suphi, eserin bestelenmesi hususunda lâzım gelen bir gayretten geri durmamıştır. Nitekim marşın Mecliste kabulünün hemen adından (12 Mart 1921) Hamdullah Suphi, beste konusunda bir yarışma açmıŐtır (17 Mart 1921). *Hâkimiyeti Mill ye* gazetesinin verdiği bir habere göre, yarışmaya katılacak eserler (notalarıyla birlikte) aynı yılın mayıs ayının sonuna kadar bakanlığa teslim edileceklerdir. Buradan anlaşıldığına göre yarıŐmacılara mart ortasından mayıs

sonuna kadar bir süre verilmektedir. Birinci gelen esere, aynen güftede olduğu gibi 500 lira ödül konulduğu bilgisini ediniyoruz.

İstiklâl Marşı beste yarışmasına o günün şartlarına göre oldukça ilgi gösterilmiş, müzik araştırmacısı Etem Ruhi Üngör'ün verdiği bilgiye göre katılım 20'nin üzerine çıkmıştır. Etem Ruhi Üngör'ün tespit edebildiği kadarıyla, *İstiklâl Marşı* beste yarışmasına katılan isimler şunlar olmaktadır:

Ahmet Celâlettin (Cinkılıç), Giriftzen Asım Bey, Hüseyin Sadettin (Arel,) Kâzım (Uz), Mustafa (Surer), Zeki Arca, Ahmet Yekta (Madran), Bedri Zabaç, İsmail Hakkı Bey, Lemi (Atlı), Rauf Yekta Bey, Zeki (Üngör), Ali Rifat (Çağatay), Hasan Basri (Çantay), İsmail Zühdü, Mehmet Baha (Pars) ve Sadettin (Kaynak)... Etem Ruhi (Üngör) bunların dışında, yarışmaya katıldığını tahmin ettiği isimleri de şöyle sıralıyor: Ahmet Muhtar (Ataman), İzzettin Hümayi (Elçioğlu), Bimen (Şen), Kâzım (Karabekir), Santuri Etem Efendi, İsmail Fenni (Ertuğrul), Leylâ (Saz), Sedat (Öztoprak) ve Subhi (Ezgi) gibi.

Bakanlığa teslim edilen eserlerin nasıl değerlendirileceği hususu, 1 Kasım 1921 tarihinde TBMM'de görüşmeye açılıyor. Bakanlık eserlerin İstanbul'da, yetkili bir heyete incelettirilmesi fikrindedir. Fakat Ankara Meclisi bu tutumu Millî Mücadele'nin ruhuna aykırı buluyor ve bu *Heyet-i Musiki*'nin Ankara'da teşekkül ettirilmesi yolunda karar alıyor. Ancak bu karara rağmen de yarışma bu türlü sonuçlandırılmıyor. Bu gecikmede Hamdullah Suphi'nin, Maarif Vekâleti görevinden ayrılmasının büyük bir payı bulunması ihtimali yüksektir. Çünkü ondan sonra göreve gelen İsmail Safa Özler ile Vasıf Çınar'da, Hamdullah Suphi'ye benzer bir gayrete şahit olunmamaktadır. Kuşkusuz tek sebep bu olmamakla beraber, yine de marşın yazımı sırasındaki yüksek heyecanlar yavaş yavaş tavsamaya, işin içine çeşitli faktörler karışmaya başlamaktadır.

Fakat sonradan öğreniyoruz ki İkinci Meclis döneminde, yani Hamdullah Suphi'nin ikinci bakanlığı görevinden ayrılmasından bir zaman sonra ve Meclis iradesinin hilafına bir kararla bestelerin İstanbul'a gönderildiği anlaşıyor.

Ne var ki 1921 yılında İstanbul'da teşkil edilen *Heyet-i Musiki*'nin, Millî Mücadele şartlarında Anadolu'da teşekkül eden ruha yine de bağlı kalmaya çalıştığı gözden kaçmamaktadır. Çünkü açıklanan yarışma sonucuna göre Ali Rifat Çağatay'ın bestesi birinci gelmiş, şimdiki *İstiklâl Marşı*'nın bestekârı Zeki Üngör'ün eseri ise ancak dördüncü olabilmıştır. Birinci gelen eser Türk klasik musikisi formuna uygun bir beste iken, diğeri bildiğimiz cinsten Batılı marşlar tarzında bir eserdir. Arada kalan ikinci ve üçüncü besteler kimlere aittir, onları maalesef tespit edemedik. İşte İstanbul komisyonu belirlediği

dört eseri Ankara'ya Maarif Vek letine gönderiyor. Arkasından da bakanlık, Ali Rifat  a atay'ın eserini kamu kurumlarına, orduya ve yurt çapındaki okullara tamim ediyor.     yıllık bir gecikme ile bile olsa, * stikl l Marşı* nihayet kendine uygun bir beste ile eşleşme fırsatı buluyor.

Bu arada marşın bestek arı Ali Rifat  a atay'ın, Akif'in şiirine v k f birisi olduğunu hatırlatalım. Nitekim Ali Rifat Çağatay Millî Mücadele'nin ilk yıllarında, Mehmet Akif'in *Ordunun Duası* adlı eserini marş olarak bestelemi ti. Onun hem *Ordunun Duası*, hem Akif'ten yaptığı diğer bir bestesi (Bülbül)    -dört yıldan beri sivil veya askeri kurumlarda okunmaya devam edilmekte idi. Aynı şekilde daha 1921'de yaptığı * stikl l Marşı* bestesi, daha yarışma öncesinde yavaş yavaş İstanbul ve  evre illerde söylenir, bilinir hale gelmişti. Dolayısıyla Ali Rifat  a atay'ın eseri, her türlü gecikmeye rağmen hak ettiği başarıya ulaşmıştır denilebilir. Bu marşın bir başka özelliği de, Osmanlı Muzıkası-yı Humay n geleneği doğrultusunda teşekkül etmemesi ve Millî Mücadele'nin ruhuna uygun olarak yerli ve millî musiki formları ile bestelenmesidir.

Ne var ki * stikl l Marşı*'nın metni ve muhtevası bir yana, onun yerli musiki formuna uygun bestesi yeteri derecede kabul görmüyordu. Yani hil fetin kaldırıldığı, hanedan üyelerinin yurt dışına sürgün edildiği, medreselerin kapatıldığı, yerli klasik Türk ve halk musikisi eğitimine son verilmeye doğru gidildiği bir aşamada, Türkiye böyle bir eserle mi temsil edilmeliydi? deniyordu. Dolayısıyla Birinci Meclisteki yüksek heyecanların ardından Türkiye, İkinci Meclis ve devamı yıllarda marşın bestesi konusu ile çok meşgul oldu ve nihayetinde de bir karara ulaşıldı. Ali Rifat  a atay'ın 1924 yılında resmiyet kazanan bestesi 1930'a kadar okunmaya devam edilirken, aynı yıl içinde alınan bir kararla Osman Zeki  ng r n marşına geçiş yapıldı. Nitekim halen resmi * stikl l Marşı* olarak bu eser okunmaya devam edilmektedir. Kuşkusuz bunlar daha sonraki yıllara ait gelişmelerdir.

Fakat daha 1924 şartlarında Akif oldukça bunalmış, kış aylarını dostu Abbas Halim Paşa'nın daveti ile Mısır'da geçirmeye ba lamı tı. Abbas Halim Paşa bilindiği gibi, İttihat ve Terakki döneminin ba bakanlarından ve önemli düşünürlerden Sait Halim Paşa'nın karde idir. O, Cihan Savaşı yıllarında İttihat ve Terakki kabinelerinde bakanlıklar yapmış birisidir. İstanbul'da yaşamaya a k derecesinde bağlı olan pa a, aynı zamanda Türk şiirine ve musikisine derinlemesine vakıf birisi idi. Özellikle de Akif'in son derece hasbi ve a klı şiirlerine!.. Her yaz Mısır'dan İstanbul'a gelen (   nk  İstanbul Mısır'a göre bir nevi yayla teşkil ediyordu) ve sanatçı çevrelerle sık sık bir araya gelen Abbas Halim Paşa,  yle anlaşılıyor ki Akif'i mevcut ortamın dışına çıkarmak istemi , kendini büsbütün sanatına teksif etmesini etmişti. Onun düşüncesine göre bu iki dost kışları Mısır'da, yazları İstanbul'da ge irebilirlerdi. Nitekim Akif

milletvekilliğinin ardından yani Birinci Meclisin feshinden sonra, kış aylarında paşanın misafiri olarak Mısır'a gitmeye başlamış, yazları da beraberce İstanbul'a döner olmuşlardı.

Fakat Akif'in Mısır'dan dönüş yaptığı 1925 yılı baharı bir garip geldi ona. Solcu bazı dergilerle birlikte *Sebilürreşat* da kapatılmış, dostu Eşref Edip başta olmak üzere nice tanıdıkları İstiklâl Mahkemelerine sevk edilmişti. Yani Akif olup bitene bir mana veremiyor, yalnızlığını ve mahzûnluğunu daha derin duyuyordu. Nitekim bu sıralarda kendini toplumdan büsbütün çekmiş, ıssız mezarlıkların koyu gölgeli uhreviliğine bırakıvermişti. Onun bu yalnızlık zamanlarını Mithat Cemal şöyle anlatıyor:

"Bir kenarda olmak, kimseye çarpmamak için az mevcut olmak istiyordu. Kımıldadıkça başkalarının yerini alıyormuş gibi çekingen bir hali vardı. Dertlerini kendi emziriyor, kendi büyütüp yetiştiriyor, bir kadın kadar gizli ağlamasını beceriyordu" Bkz. (Mehmet Akif, İstanbul 1986).

Akif böyle bir haleti ruhiye içine düşmüşken, bir de ne görsün, *İstiklâl Marşı*'nın değiştirilmesi yolunda teşebbüsler başlatılmamış mı? Yani kendisine ulaşan bu tür haberler karşısında Akif alabildiğine yıkılmış, dahası ülkesinde bile kendini fazla bulmaya başlamış; eski aşıkların kendini dağlara, çöllere vurması, gurbete salması gibi hislerle dopdolu bir hale gelmişti. Anlaşılan o ki Akif son Mısır yolculuğuna böyle yorgun, böyle bezgin, adeta kendini tüketmek ve unutturmak gibi son derece karmaşık hislerle çıkmıştı.

       ORDU'YA *

Senin g  s n dururken, ruha cennetler penâh olmaz,
Adın varken de destan istemem dersen günâh olmaz,
Vatan bir hatırandır, bin güneş sönsün siyâh olmaz,
Bu millet,  lmeyen isminle dolmuştur, tebâh olmaz
Senindir yerde her yer, bunda artık iştibâh olmaz.

Senin p l d elin tutmuş, kolay çökmez bu hürriyyet;
Cihan altüst olur hatta, yıkılmaz böyle bir kudret,
Mezarlardır ki topraklarla eyler daima  lfet,
Senin ruhun ki bir gök kubbedir, kudsi bir ulviyet,
Senin ruhun dururken ruha gökler bir penâh olmaz.

Vatan topraktır amma    nenilmekten muall dır,
Zulümden  c alan insandan evvel çünkü Mevlâ'dır.
Vatan  lmez,  len evlâdı saf saf m heyy dır,
Senin hiç  lmeyen n m n, beka lâfzında mânâdır,
Adın destanım olmuştur desem artık günah olmaz.

* Mithat Cemal Kuntay, *T rk n  ehn mesinden*, Tasvir Neşriyatı, İstanbul 1945, s. 72-75.

Yukarıdaki  iir, şair ve romancı Mithat Cemal ile Mehmet Akif'in müşterek bir eseridir. Eserin ilk altı bendi Mithat Cemal'e, yıldızla ayrılmış kısımdan sonra gelen be  bendi de Mehmet Akif'e aittir. Mithat Cemal 1945'te Tasvir Neşriyatı'nın onuncu ve şiir dizisinin birinci kitabı olarak yayımlanan *T rk n  ehn mesinden* adlı eserine bu şiiri de koymuş ve yüksek bir kadirbilirlik duygusu ile de  u izahatı vermiştir:

"1908 Me rutiyeti'nin ilk günlerinde *Safahat*  airi Mehmet Akif'le beraber yazdığımız ve bir destan halinde bastırdığımız bu manzume, birden altıncı kıtasına kadar benimdir, yediden on birinci kıtasına kadar onundur. Benim olan kısmı bugünün diline göre düzeltmeye çalıştım."

Me hur Hareket Ordusu'nun Selanik merkezli 3. Ordu birliklerinden oluştuğunu, ilgili ordu birliklerinin İstanbul'a gelişinin ardından ikinci Abdülhamid'in tahtan indirildi ini (27 Nisan 1908) ve bil here 24 Temmuz 1908'de de ikinci Meşrutiyet'in ilan edildiğini hatırlatalım.   te *      Ordu'ya*  iiri bu gelişmelerin ardından kaleme alınıyor. Nitekim aradan fazla bir zaman geçmeyecek, bir ay sonra (27 Ağustos 1908)'da *Sıratı Müstakim* dergisi yayıma ba layacaktır. Mithat Cemal'in sözünü ettiği o bro  r , yaptığımız bütün araştırmalara rağmen bulabilmi  değiliz. Burada merakı mucip olan husus, ilgili bro  re bir sunuş/ takdim metni konulup konulmadı ıdır.

Bu arada Akif'te, millî bir mar  yazmak duygusunun ne kadar eski ve köklü olduğunu ortaya koyuyor bu  iir. O bunun ardından, Balkan Savaşı ba larında *Cenk  arkısı'nı* (*Sebilürreşat* 4 Teşrinievvel 1328/17 Ekim 1912, c. 9, n. 215, s. 12), Birinci Dünya Savaşı sırasında *Uyanı 'ı* (*Sebilürreşat*, 5  ubat 1330/18  ubat 1915), c.13, nr. 327, s. 111), daha sonra *Çanakkale  ehitleri'n*i, Milli Mücadele yıllarında da *Ordunun Duası* (1920) ile *İstiklâl Mar 'nı* (1921) kaleme alacaktır.

Bu vadiden ki milyonlarca âh u zâr yükseldi,
 Bu deryadan ki kanlardan mahûf esrâr yûseldi,
 Bu topraktan ki dağ dağ kabr olan ahrâr yükseldi,
 Bugün mağrur alınlar kalkarak efkâr yükseldi,
 Vatan bir abidendir, bin güneş batsın siyâh olmaz.

Büyükdür bir şehidin kabri bazan memleketlerden,
 Cesetler bazı milletlerden üstündür ölürsen sen,
 Bu millet yok demek bitmiş demektir; her taraf medfen
 Kadar hüsranlıdır, hicranlıdır... yok yok eminim ben,
 Bu millet ölmeyen nâmınla dolmuştur, tebâh olmaz.

Bu Balkanlar senin bir remzin olmuş böyle heybetle,
 Şafaklar böyle ulviyyet, bulutlar böyle rikkatle
 Geçerken, hûn-i necdet birleşip eski hamîyyetle,
 Senindir gökler, ay yıldızlar artık sermediyyetle,
 Asırlar hep senindir; bunda hâşâ ıstibâh olmaz.

Eğilmek bilmeyen yüksek alınlar fers-i râhındır,
 Esaret görmeyen sâfi yürekler hayme-gâhındır,
 Şu parlak devri ey Enver, açan nûr-u nigâhındır,
 Zaman artık sabâh-ı semediyy-i intibahındır
 “Bu millet, ölmeyen isminle dolmuştur, tebâh olmaz.”

Semalardan mı nâzilsin, gönüllerden mi sâidsin?
 Hayal-i pâk-i hürriyet misin? Her fikre vâridsin!
 Salâhaddîn-i sânisin, ne âlî bir mücâhidsin;
 Sözüüm vahy-i ilâhîdir, ki elbet sen de şâhidsin.
 “Vatan bir âbidendir, bin güneş batsın siyâh olmaz.”

“Çalış idrâki kaldır muktedirsen âdemiyyetten”
 Diyen tehdîd-i mensîyi sen îkâ eyledin birden,
 Bu istibdâdı istihsâle bir el yok mudur derken,
 Müeyyed bin eli ilâ için bir pençe oldun sen!
 “Senin göğsün dururken, rûha cennetler pehâh olmaz.”

Yıkılmıştır esasından, bugün zindan-ı istibdâd;
Gezer âvâre bir millet mübâhi, muhterem dil  d;
Unut maziyi ey biçâre millet, etme artık y d
Senindir  imdi müstakbel, senindir herçi b d b d;
   enindir yerde her yer, bunda artık i tib h olmaz.”

Siz ey en  anlı erk n , alemd r n-ı ebr r n
Ne müstahkem bir yer tuttunuz kalbinde ahrâr’ n!
Gezer sıyt-i b l nd-i azminiz, fevkinde efk r n
Kalır bir y dig r  r h olup yâdında as r n;
Kalır yâdında Mevlâ’n n desem, hatt  günâh olmaz!

1908

CENK ŞARKISI*

*Sebilürreşâd ceride-i İslâmiyyesinin
kahraman askerlerimize armağanı*

Yurdunu Allah'a bırak çık yola
"Cenge!" deyip çek ki vatan kurtula.
Böyle müyesser mi gazâ her kula?
Haydi levend asker, uğurlar ola.

Ey sürüden arkaya kalmış yiğit
Arkadaşın gitti, yetiş sen de git.
Bak ne diyor cedd-i şehîdin, işit
Durma git evlâdım uğurlar ola.

Durma git evlâdım, açıktır yolun...
Cenge sıvansın o bükülmez kolun;
Süngünü tak, ön safa geçmiş bulun.
Uğrun açık olsun, uğurlar ola.

Yerleri yırtan sel olup taşmalı
Dağ demeyip, taş demeyip aşmalı
Sendeki coşkunluğa el şaşmalı
Haydi git evlâdım uğurlar ola.

Yükselerek kuş gibi Balkanlar'a,
Öyle satır at ki kuduz Bulgar'a
Bir daha Osmanlı'ya güç sırtara
Git de gel evlâdım... uğurlar ola.

* *Sebilürreşat*, 4 Teşrinievvel 1328/17 Ekim 1912, c. 9, nr. 215, s. 121
Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1938, s. 649

Mehmet Akif'in, Mithat Cemal'le birlikte kaleme aldığı *Üçüncü Orduya*'dan beş yıl sonra, Balkan Savaşları'nın başlaması (8 Ekim 1912) üzerine yazdığı ikinci bir marş denemesi. Akif'in baba tarafının Kosovalı olması ve Edirne dönemi dolayısıyla da Balkanlara yönelik her türlü gelişmeye duyarsız kalmamasının bir işareti olan *Cenk Şarkısı*, onun kademe kademe *Uyan'a*, *Çanakkale Şehitleri'ne*, *Ordunun Duası'na*, *İstiklâl Marşı'na* doğru evrilisinin bir işaretidir. Akif'in millî meseleler karşısında, siyasi ihtilâfların daima dışında ve üstünde kalabildiğinin bir göstergesi olan *Cenk Şarkısı'nın*, *Sebilürreşat'ta* imzasız yayımlandığını kaydedelim.

Düşmana çiğnetme bu toprakları
Haydi kılıçtan geçir alçakları!
Leş gibi yatsın kara bayrakları!
Kahraman evlâdım, uğurlar ola.

Balkan'ı bildin mi nedir, hemşeri
Sevgili ecdâdının en son yeri.
Bir sıra isterdin a çoktan beri
Şimdi tamam vakti... Uğurlar ola.

Balkan'ın üstünde sızan her pınar
Bir yaradır, durmaz içinden kanar
Hangi taşın kalbini deşsen: Mezar!
Gör ne mübarek yer... uğurlar ola.

Eş hele bir dağları örten karı
Ot değil onlar, dedenin saçları
Dinle şehit sesleridir rüzgârı!
Durma levend asker, uğurlar ola.

Ey vatanın şanlı gazâ mevkibi,
Saldırınız düşmana arslan gibi
İşte Hudâ yâveriniz, hem Nebi
Haydi gidin, haydi, uğurlar ola.

17 Ekim 1912

UYAN*

Baksana kim boynu bükük ağlayan?
Hakk'ı hayâtın senin ey müslüman!
Kurtar o biçâreyi Allah için,
Artık ölüm uykularından uyan!

Bunca zamandır uyudun, kanmadın;
Çekmediğin kalmadı, uslanmadın.
Çiğnediler yurdunu baştan başa,
Sen yine bir kerre kımıldanmadın!

Ninni değil dinlediğin velvele...
Kükreyerek akmada müstakbele,
Bir ebedî sel ki zamandır adı;
Haydi katıl sen de o coşkun sele.

Karşı durulmaz, cereyan sîne-çâk...
Varsa duranlar olur elbet helâk.
Dalgaların anlamadan seyrini,
Göz göre girdâba nedir inhimâk?

* *Sebilürreşat*, 5 Şubat 1330/18 Şubat 1915, c. 13, nr. 327, s. 111

Çanakkale Savaşları'nın en hararetli döneminde, Teşkilat-ı Mahsusa heyeti ile birlikte Almanya'ya giden Akif; *Uyan*'ı orada, Berlin'de kaleme alıyor. Rus ve İngilizlerin müstemleke ülkelerinden teşkil ettikleri ordulardan Almanlara esir düşen müslüman askerlere savaşı anlatmak üzere Berlin'e giden Akif, orada savaşın akıbeti hakkında derin endişeler içerisinde. Dolayısıyla aynen *Berlin Hatıraları* gibi *Uyan* da savaş atmosferi içinde kaleme alınmış ve oradan İstanbul'a gönderilerek *Sebilürreşat*'ta yayımlanmış bir eserdir. Bu bölümde yer alan marş nitelikli parçaları *Safahat*'a dahil etmeyen Akif'in *Uyan*'ı, *Hatıralar* (1917) adlı eserine ikinci şiir olarak yerleştirdiği görülüyor. Fakat bu şiirin *Hatıralar*'da ayrıksı bir duruşu vardır. Çünkü o eserde ayet tefsirlerinden yola çıkan başlıksız şiirlerle, *Berlin Hatıraları* adlı uzun mesnevi-roman'ın yanında, çok farklı bir duruşu vardır *Uyan*'ın. Bu fark da onun marş tekniği ile yazılmasından ileri gelmektedir. Bu haliyle de Balkan Savaşı başında kaleme alınan *Cenk Şarkısı*'nı, ya da Milli Mücadele sırasında yazılan *Ordunun Duası*'nı hatırlatmaktadır. Fakat Balkan Savaşı'nın acı akıbetini unutmayan Akif, Birinci Dünya Savaşı'nın nasıl sonuçlanacağından emin olamadığı için ilgili şiiri marş şeklinde düşündüğünü zikretmeyecektir.

Bu arada Akif'in savaşın başladığı yılın (1914) aralık ayında Almanya'ya gittiğini ve orada üç ay kalarak, 18 Mart 1915'te İstanbul'a döndüğünü kaydedelim. Akif'in İstanbul'a dönüş haberi *Sebilürreşat*'ta şöyle duyurulmaktadır:

"Baş muharririmiz Mehmet Akif Beyefendi ile Fazlı muhterem Şeyh Salih Şerif et-Tunusi Hazretleri Almanya'dan avdet buyurmuşlardır." 5 Mart 1331/18 Mart 1915, c. 13, nr. 331, s.143.

Deh et-i m z yi getir yâdına;
Kimse yeti mez yarın imd dına.
Merhametin yok diyelim nefesine;
Merhamet etmez misin evlâdına?

  Ben onu dünyaya getirdim...   diye,
Kalkı acaksın demek öldürmeye!
Sevk ediyormuş meğer insanları,
Hakk-ı  b vv t de bu c n li e!

Doğru mudur ye's ile olmak tebâh?
Yok mu gelip gayrete bir intibâh?
Bekledi in subh-i kıyâmet midir?
Gün batıyor, sen arıyorsun sabâh!

Gözleri mâziye bakan milletin,
 mr-  tem disi olur nekbetin.
Kar ına m stakbeli dikmi  Hudâ,
Görmeye, lâkin daha yok niyyetin!

Ey koca  ark, ey ebedî meskenet!
Sen de kımıldanmaya bir niyet et.
Korkuyorum, Garb'ın elinden yarın,
Kalmayacak  ekmedi in mel'anet.

Hakk-ı hayâtın daha  i nenmeden,
Kan dökerek almalısın merd isen.
Çünkü bugün ortada hak sâhibi,
Bir kişidir:   Hakkımı vermem!   diyen.

Berlin, 18 Şubat 1915

KORKMA*

Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;
 Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz!
 Düşer mi tek taşı, sandın, harîm-i nâmûsun?
 Meğer ki harbe giren son nefer şehid olsun.
 Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa;
 Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa;
 Bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar,
 Taşıp ta kaplasa âfâkı bir kızıl sarsar;
 Değil mi cephemizin sinesinde iman bir;
 Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir;
 Değil mi sinede birdir vuran yürek... Yılmaz!
 Cihan yıkılsa, emin ol, bu cebhe sarsılmaz!

1915

* *Sebilürreşat*, 23 Cemaziyelevvel 1333/26 Mart 1331 (8 Nisan 1915), c. 13, n. 334, s. 167 (İlk bölüm).

Sebilürreşat, 29 Zilkade 1336/5 Eylül 1334 (5 Eylül 1918), c. 15, n. 368, s. 61 (Son bölüm)

İlgili şiir bu haliyle *Berlin Hatıraları*'nda bulunmaktadır. Almanya'da bulunan Akif yaşadığı kaygılar arasında, Çanakkale cephesindeki askerlerle konuşuyor. Onlara endişelerini aktarıyor. Cephedeki askerler de büyük şaire, "Korkma! hitabıyla yukarıdaki şekliyle hitap etmektedir. Şiirin bu haliyle daha 1915'lerde, uzaktan uzağa İstiklâl Marşı'nı çağrıştırdığı meydandadır.

KASİDE*

İlâhî! Din için feryâd eden bir âh için olsun,
Bu dinin izzeti için yükselen ervâh için olsun,
Gazâsında seni tekbir eden efvâh için olsun,
Uyandır bizleri, bundan gerû âgâh için olsun,

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun,
Gözet namus-u Kur'ânı Resûlullah için olsun.

Revâ mı, şân-ı imanı sefahatle heba kılmak,
Revâ mı bâğ-ı tevhîde, hazân-ı küfr ile solmak,
Revâ mı şevket-i İslâm, mezelletle zevâl bulmak,
..... (hatırlanamamıştır)

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun
Gözet namus-u Kur'ân'ı Resûlullah için olsun

* Suat Kemal Akünal, "Akif'in Bugüne Kadar Basılmamış Bir Kasidesi ve Birkaç Söz", *Chiron* (Veteriner Fakültesi  ğrenci derneğinin dergisi), 27 Aralık 1947, nr. 1, s. 9-10.

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi  ğrencileri tarafından Mehmet Akif'in on birinci ölüm yıl dönümü dolayısıyla  karılan *Chiron* adlı dergide, hem Akif'le ilgili yazı ve hatıralara yer veriliyor, hem de 1947 yılının 27 Aralıkta düzenlenen Akif'i anma programı sunuluyor. İlgili dergide asıl önemli olan, "Akif'in Bugüne Kadar Neşredilmeyen Bir Kasidesi ve Birkaç Söz" başlığını taşıyan Suat Kemal Akünal'ın yazısı olmaktadır. Nitekim yukarıda verdiğimiz *Kaside* de, Suat Kemal Akünal'ın yazısı içinde verilmektedir. Akünal ilgili *Kaside*'nin yazılışı ve kendisine intikali hususunda şunları söylemektedir:

"Merhumun (M. Akif) Yunan istilası için yazmış olduğu aşığıdaki kaside hiç bir yerde neşredilmemiştir. Bu muhteşem *Kaside*, bizzat Akif tarafından, o kara günlerde kendisinden ayrılmayan dostu, veteriner hekim Mahmut Karındaş'a hediye edilmiştir. Bu kasideyi bize vermek l tfunda bulunan sayın meslektaşımız Karındaş'a minnettarlığımızı sunmayı bir borç biliriz. Memleketin isyan mıntıklarında Akif vaiz, Mahmut Karındaş okuyucu olarak (beste şeklinde) vilâyet vilâyet, cami cami dolaşarak *mevlid* bahirleri arasında okunan bu *Kaside*, Mahmut Karındaş'ın kendisine has sesinin ton, ahenk ve tesiriyle gönüllü alaylar teşkiline sebep olmuştur."

Suat Kemal Akünal'ın yakından tanıdığı anlaşılan Mahmut Karındaş, eski tiyatro sanat larımızdan Altan Karındaş'ın babasıdır. *Mehmet Akif*'le meslektaş olan Mahmut Karındaş, Askeri Veteriner Okulu'nu 1919 yılında bitirmiş, işgal yıllarında İnebolu  zerinden Kastamonu'ya geçmiş (1920) ve muhtemelen Akif'le dostluk ilişkileri bu sırada gerçekleşmiştir. Daha sonra da Mahmut Karındaş'ın, Akif'le birlikte çeşitli Anadolu illerini birlikte dolaştıkları anlaşılmaktadır.

Revâ mı, bunca mescitler ola küffâra meyhane!
 Revâ mı türbe tekke ola, aynı umûm hâne,
 Revâ mı kızlar, oğullar ola teslim Yunan'e
 Revâ mı bunca İslâmlar sükût etsin mehinâne,

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun
 Gözet namus-u Kurân'ı Resûlullah için olsun

Revâ mı ehl-i tevhid, aksakallı ihtiyar bir pîr,
 Tutulsun pençe-i zulme, vurulsun boynuna zincir,
 Gelini dest-i düşmanda, hem oğlu tâmi-i şimşir,
 Edildi ehl-i imanın harîm-i ismeti tahkir

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun
 Gözet namus-u Kur'ân'ı Resûlullah için olsun

Medet yâ fahr-i Âlem!.. Bir günahkâr ümmetin geldi,
 Bu derde çâre – sâz ancak seni buldu, seni bildi
 Bugün gülzâr-ı tevhîdin hazân gülleri soldu,
 Değil bu abd-i kemter, bütün ümmet sefil oldu

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun
 Gözet namus-u Kur'ân'ı Resûlullah için olsun

1920-1921

ORDUNUN DUASI*

Yılmam ölümden, yaradan, askerim
Orduma gazi dedi peygamberim.
Bir dileğim var, ölürüm isterim:
Yurduma tek düşman ayak basmasın.

Âmin desin hep birden yiğitler
Allâhu ekber gökten şehidler
Âmin! Âmin! Allâhu ekber!

Türk eriyiz, silsilemiz kahraman
Müslümanız, Hakk'a tapan müslüman
Putları Allah tanıyanlar, aman
Mescidimin boynuna  an asmasın.

Âmin desin hep birden yiğitler,
Allâhu ekber gökten şehidler.
Âmin! Âmin! Allâhu ekber!

Millet için etti mi ordum sefer
K kremit  arslan kesilir her nefer
Döktüğü kandan göğü vursun zafer
Toprağ  bir damlası boş akmasın.

Âmin desin hep birden yiğitler,
Allâhu ekber gökten şehidler.
Âmin! Âmin! Allâhu ekber!

* Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. I., Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 633-634.

Akif'in, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kendisine yazdırılan ve Meclisin 12 Mart 1921 tarihli i timainda kabul edilen *İstiklâl Marşı*  ncesinde kaleme aldığı diğ r bir mar  güftesi. Eşref Edip, Mehmet Akif'le ilgili eserinde bu mar tan söz ederken *Ordunun Duası*, *İstiklâl Marşı'nın* bestelenmesine kadar milli mar  olarak kullanılmaya devam etmiştir. " stad bunu halk dili ile yazmıştır. Ali Rifat Bey tarafından bestelenmi  ve bu eser Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyasetince kabul olunarak orduya tamim olunmuştur." diyor.

Ey ulu peygamberimiz nerdesin?
Dinle, minâremde öten gür sesin!
Gel bana yâr ol ki cihan titresin,
Kimse dönüp süngüme yan bakmasın.

Âmin desin hep birden yiğitler,
Allâhu ekber gökten şehidler.
Âmin! Âmin! Allâhu ekber

1920

İSTİKLÂL MARŞI*

Kahraman Ordumuza

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir g l... Ne bu şiddet, bu cel l?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

* *Sebilürreşat*, 17 Şubat 1337/ 17 Şubat 1921, c. 18, nr. 468, s. 305

Açık Söz (Kastamonu), 21 Şubat 1337/ 21 Şubat 1921, nr. 123

Hakimiyet-i Milliye, 14 Mart 1337/ 14 Mart 1921, nr. 132

Ceride-i Resmîye (Resmi Gazete), 21 Mart 1921

Milli Mücadele'nin, daha Sakarya Meydan Muharebesi kazanılmadan evvel ulaştığı yüksek ruh halinin ifadesi. İmparatorluğun düştüğü noktadan başlayan yeni ve büyük bir hamlenin ruhlarda meydana getirdiğı büyük dalgalanma. Evrensel bir tasfiye savaşının ve teslim şartlarının ardından, ruhları bir galeyan gibi saran büyük bir meydan okuma denemesi... Millet olarak istikbalimizi yeni baştan inşaya dönük tarihi projeksiyon. Bir devrin battığı noktada, milletimizin bilinçaltını harekete geçiren büyük mistifikasyon denemesi.

şair sanki, eserinin anlamını daha o zamandan kavramış olarak onu *Safahat*'a dahil etmek istemiyor. Savaş şartlarında "kahraman ordumuza" ithaf edilen eser ihtiva ettiğı büyük ş m l  dolayısıyla, şairin kendi milletine armağanı olarak da kabul edilmek gerekir. Taceddin Derg hi'nin loş duvarları arasında kaleme alınan ve doğırudan şairin "zâde-i tab'ından" doğıan bu eser önce *Sebilürreşat*'ta, sonra Kastamonu'da yayımlanan *Açık Söz* gazetesinde neşredildi. *Açık Söz*, büyük şairin eserini okuyucularına şu c mlerle takdim etti:

"şair-i muazzam ve muhterem Mehmet Akif beyefendi  stadımız, *İstiklâl Marşı*  nvanlı bed a-i nefiselerinin ilk neşri şerefini gazetemize lut f buyurdular. (*Sebilürreşat*'taki neşirden henüz haberdar olmadıkları anlaşılıyor). Her mısradaki Türk ve İşl m ruhunun ulvî ve mübarek hisleri titreyen bu abide-i sanatı, kemali hürmet ve muhabbetle derc ediyoruz."

İstiklâl Marşı bilâhare, ilk Meclisteki kabulünün ardından *Hakimiyeti Milliye*'de yayımlandı (14 Mart 1337/14 Mart 1921) Gazetenin *İstiklâl Marşı*'nı, şu ifadelerle takdim ettiğı görülüyor:

"Büyük Millet Meclisinin 12 Mart 1337/12 Mart 1921 tarihli içtimaında takdirat-ı mahsûsa ile kabul olunan *İstiklâl Marşı*'nı derc ediyoruz."

İstiklâl Marşı bu haliyle Akif'in *   nc  Ordu*'ya (1908), "*Cenk şarkısı*" (1912), Birinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı *Uyan* (1915), *Çanakkale şehitleri* (Asım'ın içinde) ve *Ordunun Duası*'ndan sonra (1920) ulaştığı en yüksek merhaleyi teşkil etmektedir.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış, şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Garb'ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim îman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma... Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefansız yatanı.
Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün vârimı alsın da Hüdâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, İ  hi, Şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin g  ğs  ne n  mahrem eli;
Bu ezanlar -ki Őeh  detleri dinin temeli-
Ebed  , yurdumun   st  nde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım;
Her cer  hamdan, İ  hi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır r  h-u m  cerred gibi yerden na'Őım!
O zaman y  kselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de Şafaklar gibi ey Şanlı hil  l!
Olsun artık d  k  len kanlarımın hepsi hel  l.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihl  l:
Hakkıdır h  r yaşamış, bayrağımın h  rriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan, milletimin istikl  l.

17 Şubat 1921

İstiklâl Marşı nota kitapçığı.

Ali Rifat Çağatay İstiklâl Marşı'nı klasik musiki esaslarına uygun olarak bestelemişti. Uzun yıllar da bu beste icra edildi. Bilâhare 1930 yılında alınan bir kararla şimdiki marş icra edilmeye başlandı.

İLK SAFAHAT

Gençlik Dönemi Şiirleri

Akif'in Baytar Mektebi'nde talebe iken çekilmiş bir fotoğrafı.
Bu fotoğraf Akif'in tespit edilebilen en eski görüntüsüdür.
Akif bu sıralarda son derece âşıkâne şiirler söylüyordu.
Hasan Basri Çantay'a yazdığı bir mektubunda, *İlk Safahat* dönemi için Akif
şöyle diyor: "Hengâm-ı tufûliyetimde meczûp idim, şimdi
gördüğün vechile yine meczûbâne vadilere rücû ediyorum.
Mahalle Kahvesi'ni yazan herifle, bu *Hicran*'ı nazm eden herifin
aynı herif olduğu güç anlaşılır değil mi?"

İLK SAFAHAT

Gençlik Dönemi Şiirleri

Mehmet Akif, Eşref Edip’le bir sohbeti sırasında ona diyor ki, “İlk şiirlerim *Resimli Gazete*’de çıktı. Takriben rumi 1313-1314 senelerinde (1897-1898). O şiirler *Safahat*’ta yoktur. Bunlar kemiyet itibariyle, hacim olarak Safahat’a muadildir. Mevzuları muhteliftir. En çok ahlaki, dini, hikemi, pek az garami idiler.” (Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. I, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 653-654)

Akif’in yaptığı bu açıklama üzerine Eşref Edip devam ediyor: “Üstat bu şiirlerini nedense *Safahat*’ına almadı. Keyfiyet itibariyle bunları hafif mi gördü, yoksa nazım itibariyle kusurları mı vardı? Mevzuları saha-i şiirinden hariç olmadığı halde, bunları tamamıyla o gazetenin sinesine gömülü bıraktı. *Sıratı Müstakim*’e bile almadı. Ara sıra bahsi geçtikçe, “Onlar ehemmiyetli şeyler değil, eski şiirler” der geçerdi. Biz de üzerinde durmazdık. Yoksa onları toplayıp kitap halinde neşretmiş olurduk. Şimdi hayat-ı edebiyesini, şiirde tekâmül safhalarını tetkik edenler için bunların da bilinmesi, görülmesi icap edeceği tabiidir.”

İşte elinizin altındaki kitabın *İlk Safahat* bölümünde, Eşref Edip’in sözünü ettiği Akif’in o eski şiirleri yer alıyor. Fakat Akif’in eski şiirleri, sırf *Resimli gazete*’de çıkanlardan ibaret değildir. Çünkü onun önünde ve arkasında Akif’in farklı farklı şiir dönemleri vardır. *Resimli gazete* öncesinde bir şiir dönemi (gazel dönemi), *Resimli gazete* dönemi ve sonrasında da bir başka şiir dönemi gibi.

Bu şiirleri derleyip toplayınca, önümüze gerçekten büyük bir tablo çıkıyor. Neresinden bakarsanız bakın, iki yüze yakın bir rakam. Akif hakkında yapılan araştırmalar sürdükçe ve gizli kalmış bazı mektupları ortaya çıktıkça, bu sayının daha da artması mümkün gözükmemektedir.

Gerçi bu şiirlere rahmetli Akif lâzım gelen bir ehemmiyeti vermese bile, onların bizim nazarımızda gene de bir kıymet ifade edeceği aşîkârdır.

      yirminci yüzyıl Türk Şiirinde ayrı bir kanal teşkil eden Akif'in sanatı nereden gelip, nereye gitmektedir? Bu Şiir hangi merhalelerden geçmiştir? Sürekli, kendi istikametinde bir tekâmülü m  ifade etmektedir bu Şiir? Yoksa geride kalan zamanlar içinde, bizim Şimdiye kadar v k f olamadığımız bazı iniş-çıkıŐlara mı maruz kalmıştır? Daha doğrusu da Akif Şiirinin milattan  n-
ceki bu zamanları için neler söylenebilir?

İŞte elinizin altındaki Şiirler (*İlk Safahat*), hem Akif'in sanatının karanlık dönemlerine ışık tutacak, hem de hayli müphem kaçan gençlik yıllarını daha yakından tanımamıza imkân sağlayacaktır. Ayrıca gençlik yıllarını Abdülhamid döneminde ikmal eden Akif'in, bir yandan düşünce hayatındaki geliŐmeler, öbür yandan da din ve politikaya dair görüşleri daha bir vuzuha kavuŐacaktır. Meselâ onun Abdülhamid karşıtı ve Meşrutiyet yanlıŐı tutumu bu yıllarda neyi göstermektedir? Sonraki yıllardan tanıdığımız din ve tasavvuf konusundaki fikirleri, gençlik yılları için de geçerli midir gibi. Yani geriye dönük olarak, Akif hakkında hatırmıza gelen her türlü sorunun cevabı ile bu metinlerde karŐılaŐmamız mümkün görünüyor. Dolayısıyla kimisi beyitlerden ibaret, kimisi kıtalar halinde, kimisi de uzun mu uzun mesneviler bi i-minde karşımıza çıkan bu Şiirler, her okuyanın ihtiya ına uygun bin bir veri ile y kl d rl r. Hem bir Şiir ve sanat; hem din-tasavvuf ve fikri gelişme, hem de Akif'e dair karanlıkta kalmış sayısız biyografik mal matla dolu.

Kuşkusuz bir Şiire böyle yaklaşmak gerekemeyebilir.       Şairler Akif'in burada yaptığı gibi eski Şiirlerine gereken önemi vermeseler bile, yazıldığı ve yayımlandığı dönemlerde onlara nasıl bir emek harcadıkları bilinen bir husustur. Nitekim Akif de sanatını kurarken, mısra ve beyitlerini  atarken nasıl bir heyecan duyuyor, ŐaŐar kalırsınız. Sık sık kendindeki bir Şiir iptil sından söz ediyor, kendilerine Şiir g nderdiğı arkadaŐlarına  ektiğı Şiir sancılarını açıyor, onların görüşlerini soruyor ve derinden derine duyduğu bir Şiir tazyikinin mısralarına yansıyor yansımadığını adeta test etmek istiyor. Dolayısıyla genç Akif kendine özgü bir Şiirin peşine düşmüş ve karanlık bir âlemde tek başına yol alırken, onun eserine böyle Şiir dışı mülâhazalarla yaklaşmayı denemek reva mıdır diye düşünülebilir.

Fakat günümüzde Akif'e yönelik ilgiler de çeşit çeşit. Kimisi onun yaşadığı mek nları ve zamanları, kimisi geçirdiğı fikri ve siyasi tekâmülü, kimisi de dini ve tasavvufi telâkkilerini daha yakından tanımak arzusundadır. Daha doğrusu da bildiğimiz cinsten *Safahat*'ları ve *İstiklâl Marşı*'nı ibda eden bir kabiliyete, hemen bütünüyle vak f olmak arzusu!.. Dolayısıyla bu tür merakların giderilebileceğı önemli bir kaynakla yüz yüze bulunduğumuzu rahatlıkla söyleyebiliriz.

İşte bu beklentilere cevap verecek şekilde, Akif'in gençlik dönemi şiirlerini kronolojik bir sıra dahilinde yayımlamayı uygun gördük. Böylece de hemen her şiiri, tarihî bir akış halinde kavranabilir kılmaya çalıştık. Onları oldukça geniş dipnotlarla, izahlarla takviye ederek, şiirlerin yazıldığı dönemle Akif'in kendisini bire bir eşleştirmeye de ayrı bir özen gösterdik. Dolayısıyla ilgili şiirlerin bir sıra dahilinde okunması, Akif hakkındaki bilgilerimizi daha genişletecek, şiirle iç içe geçmiş bir ömrün başlangıç dönemlerini daha bir yakından tanımamıza imkân sağlayacaktır.

Bu vesile ile *İlk Safahat* bölümünü okuyanlar, Akif'in farklı farklı şiir evrelerine şahit olacakları gibi, bu şiirler üzerinde şimdiye kadar kimlerin çalıştığını, onları ilk defa karanlıktan kimlerin çıkardığını da öğrenme fırsatı bulacaklardır. Şiirler üzerine çalışırken onu bir kere daha fark ettik ki, bilgi dediğimiz şey bir anda oluşmuyor. Bir şiir, bir mısra, şairin hayatına dair bin bir ayrıntı şimdiye kadar kimleri meşgul etmiş ve bugün hepimiz için malûm olan sayısız bilgiye nasıl ve ne tür süreçlerden geçilerek ulaşılmış? İşte geçmiş uzun yıllar arasında, Akif üzerine teksif edilmiş bütün bu emekleri bir bir tebarüz ettirmek istedik. Akif hakkındaki sayısız ortak bilginin ilk üreticileri kimlerdir, ya da bu bilgilerin ilk patenti kime aittir gibi!.. Kaynaksız hazır bilgi kullanımının tam bir istismar manzarası arz ettiği günümüzde, bu tutumumuzla Akif'e emek vermiş hemen bütün araştırmacıları anmak, hatırlatmak istedik. Yani Akif hakkında sahibi olduğumuz bugünkü bilgilerimizin tekâmülünü, alabildiğince gözler önüne sermeye çalıştık.

Bu Şiirlerin Talihsizliği

İlk Safahat'ı yayına hazırlarken dikkatimizi en çok çeken şu oldu: Elinin altında bunca şiir varken, Akif bunları ne için bir veya iki kitaba dönüştürmeyi denemedi? Çünkü bu yıllarda olduğu gibi, o yıllarda da şiir kitabı yayımlamak az çok bir moda idi. Hemen her şair bundan geri kalmaz, orda burda yayımlanmış şiirlerini bir kitapçık içinde toplamaktan geri durmazdı. Bugünden geriye bakarak, Akif'in şiirlerini kitaplaştırmaktan geri duruşunun sebeplerini, ister istemez düşünmek durumunda kalıyoruz.

Gerçi bu hususta Akif bize bir şeyler söylemiyor değil. Nitekim Eşref Edip'e ne diyordu? "Onlar ehemmiyetli şeyler değil, eski şiirler" demiyor muydu? Fakat onun sözlerinin, *Safahat*'lar yayınlandıktan sonraki bir döneme ait olduğu her halde unutulamaz. Yani Akif yeni bir şiire, şiir anlayışına erdikten sonra sarf ettiği sözler. Dolayısıyla bu sözler ne kadar doğru olursa olsun, gene de Akif'in son dönemleri için geçerli olmalıdır. Belki de Akif'in o sözleri, şiirindeki bir kırılmaya bile işaret ediyor olabilir. Yani eski şiirlerin değersizliğini değil, demek istiyoruz.

Nitekim yıllardan beri de bu şiirler böyle değerlendirildi durdu. Akif o şiirlere eski, ehemmiyetsiz dediği için de, kimse bu hükmü irdelemeye kalkışmadı. Nitekim Necip Fazıl'ın da bazı şiirleri için böyle iddiaları olmamış mıdır? O da meselâ 1934 öncesi dönemleri için, acımasız hükümler vermekten yana değil miydi? Yani şairlerin kendileri, sanatları veya düşünce tutumları bakımından böyle acımasız iddiaları, redleri olabiliyor. Dolayısıyla Necip Fazıl bunu düşünce hayatı bakımından yaparken, Mehmet Akif de şiir anlayışındaki bir kırılma dolayısıyla yapmış oluyor. Yoksa bunu Akif'in iddia ettiği gibi, eski şiirlerinin başarısızlığı biçiminde değerlendirmek büyük bir hata olur. İşte bunu açıkça ifade etmek istiyoruz burada: Akif'in son dönem şiirine göre, bu metinlerde bir gerilik, ilkelik, acemilik asla söz konusu değildir.

Öyleyse diyebiliriz ki bu şiirler, Akif'in iddia ettiği gibi "ehemmiyetsiz" yani kalitesiz değil; bilâkis kitap olarak yayınındaki gecikmeler dolayısıyla, belki de bir önceki şiir dönemine ait sayısız örneklerdir. Akif ne kadar ehemmiyetsiz şeyler derse desin, onlar gene de Akif'in bir dönemine ışık tutan ayna mesabesinde ve bizim için ayrı bir önemi haizdirler.

Fakat bunları söylerken, Akif'in eskiden yazdığı hemen her şiir kıymetlidir demek de istemeyiz. Nitekim ilgili şiirler okunurken görülür ki, onların arasında ayaküstü s ylenivermiş beyitler bulunduğu gibi, 1911'de çıkan *Safahat*'taki şiirlerini aratmayacak örnekler de az değildir. Hatta *Safahat*'taki şiirlerin neredeyse üçte birinin, şairin eski Dönemine ait bir anlayışa göre yazıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bazı bayram-kandil tebrikleri ile *manzum-hikâye* tarzı şiirleri hariç, *Safahat*'taki diğer şiirlerin bir haylisi bu dönemdeki bir anlayışa göre yazılmış metinlerdir. Kaldı ki bu hususlara, bundan sonra gelen *Safahat* bölümünde ayrıca temas edilecektir.

Bir de tabii Akif'in eski şiirleri, tek bir şiir anlayışı doğrultusunda üretilmiş şeyler değildir. Yani onların arasında da bazı dönem farkları,  beklenmeler, yeni yeni arayışlar söz konusudur. Meselâ bu şiirin ilk  rnekleri Divan yolunda gazeller ve *terkib-i bentler* şeklindedir. Daha on-on iki yaşlarında şiire başlayan Akif'in, bu yolda örnekler vermesi kadar tabii bir şey olamaz. Evinden, çevresinden edindiği kültür böyle olduğu gibi, okuduğu Baytar mektebinde de onu bu yönde teşvik edenler bulunmaktadır. Ayrıca bu yoldaki denemeleri, kendi çevresinde de kabul gördüğüne göre!.. Nitekim onun şiirlerini Baytar mektebinden veya Edirne döneminden itibaren defterlerine kaydedenler çıktığı gibi, bazılarının da değişik dergilerde yayımlandığı görülebiliyor. *Hazine-i Fünûn*, *Mektep*, *Gayret* vs.

Akif'te Muallim Naci Meşkleri

Unutulmamalı ki o dönemler, Muallim Naci şiirinin zirvelerde dolaştığı bir zaman dilimidir. Ayrıca muhafazakâr Fatih sokakları Muallim Naci şiirinin yankıları ile dopdoludur. Okuduğu okullarda da hem Muallim Naci, hem Peyami Safa'nın babası İsmail Safa onun hocaları durumundadır. Dolayısıyla şiir vadisine, hocası Muallim Naci'nin açtığı bir çıkır üzerinden girmesi kadar tabii birşey olamaz. Bu noktada Akif'in en yakın arkadaşı ve belki onu en iyi tanıyan ve tahlil eden Mithat Cemal bakın neler söylüyor:

“Çocukluğunda Naci'nin manzumelerini örnek tutuyor, Naci'nin şiirlerini nesre çeviriyor, sonra bunları nazma çekiyor imâleleri, zihafı kaldırmak için Naci hangi kelimeleri baş tarafa, hangilerini ortaya veya sona koyuyor, bu nazım oyunlarına bakıyordu.” (s. 25) “Ve bir yarış şimendiferinin hangi keramete koştüğünü anlamak için oyuncağını parçalayan çocuk gibi, Akif de Naci'nin mısralarını kırıyor, kendi nazmıyla yeniden yapııştırıyor ve kendi yazdığı manzumeyle Naci'ninkini yan yana koyuyordu. İmâleye, zihafa kendi neden düşmüş, Naci neden düşmemişti? Bu soruların cevaplarını Naci'nin manzumelerinde bularak, bir kelimeyi bir mısra da kaç kere koymanın mümkün olabileceğini görüyordu ve bana kendisinin dediği gibi, mesela ortadaki kelime başa geçmekle meydana gelen pürüzsüz bir mısra çıkıyordu.”

Mehmet Akif,

İş Bankası Yayınları, İstanbul 1986, s. 346.

Mithat Cemal'den yaptığımız bu alıntılar, Akif'in işte bu dönemine ışık tutmaktadır. Fakat burada bir şey daha dikkatimizi çekiyor. Kelimeye, dile ve kendine mahsus bir şiir cümlesine ermek için çekilmiş bin bir meşakkat!.. Nitekim Akif'in dönem şiirleri okununca görülür ki, onlarda gerçekten bir akışkanlık, rahat ve kolay söylenivermiş gibi bir hava dikkati çekmekten geri kalmaz. Dolayısıyla Akif'e ilerisi için, Naci'den miras kalan yanın bu olduğunu, yani şiir dilini kavramak ve keşfetmek olduğunu rahatlıkla söylenebilir.

Zaten edebiyatımızda Naci'den yola çıkanların hemen çoğu böyledir. Yahya Kemal'den Rıza Tevfik'e, Tevfik Fikret'e, hatta hatta Hüseyin Cahit, Ömer Seyfettin, Refik Halit'e, kadar, hemen bütününün mezun olduğu okul, Naci mektebi değil midir? Dolayısıyla ileride ortaya çıkacak olan *millî edebiyat* cereyanını da, *Servet-i Fünun*'dan bir geçiş değil, Naci ekolünün bir devamı ve istihalesi olarak düşünmek gerekmez mi?

Fakat Akif böyle Naci meşkleri ile kendini unutmuş gözükürken, onu bu yolda uyaran biri çıkıyor:

“O zaman Akif çocuk denecek yaşıydı. Gelir, bana şiirlerini okurdu: Muallim Naci tarzında gazeller!.. Ben bu şiirleri yalnız dinler, bir şey söylemezdim. Bir gün geldi, yine bir gazelini daha okudu, ben yine bir şey söylemedim.

Beğenmedin mi Hakkı dedi. Beğenmedim Akif dedim. Başını çevirdi, daldı. Dakikalarca sonra döndü:

- O kadar mı fena, dedi.

“Ben, onun üzerine, seninle biraz konuşmamız lâzım geldi. Yazdığın Şeyleri sen beğeniyor musun Akif? Bu gazellerle nihayet bir Mualim Naci olursun. Halbuki edebiyat bu mu? Meden  memleketlerin edebiyatından haberin yok. Bak ben senden on yaş büyüğüm. Kon-ya’nın bir köyünden (Isparta) İstanbul’a gelmiş bir adamım. Sabah Mekteb-i Hukuk’a, öğleden sonra Emekli Sandığı’na (gidiyor), gece de Fransızca’ya çalışıyorum. Ben! şu köylü adam! Bu yaşımda! Fransızca  ğreniyorum. Boilleau’dan tercümeler yapıyorum. Sen kalkmış, Naci’nin arkasından koşuyorsun. Bu devirde bu gazeller ayıptır. Sen bu şairliğı bırak da evvel  bir lisan  ğren. Ondan sonra şair mi, âlim mi karar ver.”

Mithat Cemal, s. 16

Dolayısıyla böylesine sert, böylesine haşin bir ikazın, genç Akif’in şuurunda meydana getirdiğı şok tesirleri düşünün. Böylesi zamanlar insan için tam bir ifl s anı değıl midir? şte Akif’in İstanbul’da veya Suriye   llerinde bir yanı böyle yıkılıyor ve ondan sonra da yepyeni bir Akif olmaya öyle karar veriyor. Haliyle bir yandan Fransızca çalışmaya başlarken, öbür yandan da şiirini yenileme ihtiyacı ile adeta kıvranıyor. “Kendinden bir çok acı, fakat doğıru sözler işittiğim Ispartalı Hakkı” dediğı bu adam, *Safahat*  ıktığı zaman (1911) eser hakkındaki ilk yazıyı kaleme alan kişi olacaktır.

Sonra Akif ne yapıyor biliyor musunuz? Ciltler, defterler dolusu o eski şiirlerini (gazelleri) bir daha gözü görmez oluyor. Dergilere de göndermiyor artık onları. Daha ileriki bir dönemde defterler, dosyalar dolusu o gazellerin çoğı yanıyor. Son kalan bir cildi de kendisi imha ediyor. şte onlardan sağı sola saçılmış, bazılarının gençlik döneminde arkadaşlarına gönderilmiş olanları, biz şimdi parça parça derlemek, toparlamak mecburiyetinde kalıyoruz.

Fakat bu arada Akif memur olarak tayin edildiğı Edirne’den ayrılmış (12 Mart 1896) ve Adana, Halep, şam bölgelerinde vazifeye başlamıştır. şte onun bu dönemi bizi, daha yeni bir şiirle karşı karşıya bırakmaktadır. Nitekim *İlk Safahat*’ta Adana, Halep, şam bölgelerinde yazdğı bazı mektup-şiirler göreceksiniz. Fakat bu dönemine ait asıl şiirleri onlar değıl, bilâkis İstanbul’a döndükten sonra *Resimli Gazete*’de yayınlanacak olanlardır. Yani Akif’in, “ilk şiirlerim *Resimli Gazete*’de çıktı” dediğı şiirleri... “Onlar ehemmiyetli değıl, eski şiirler” diye de üzerini örttüğü şiirleri...

Hersekli Arif Hikmet ve Resimli Gazete

Akif'in yeni şiirinden söz etmeden önce, bu şiirlerin çıktığı *Resimli Gazete*'den de bahsetmek gerekir. *Resimli Gazete* bazan Samih Rifat'ın, bazan Halil Edip'in (İbnülemin'in kardeşi) yönetiminde bir dergidir. Orası *Servet-i Fünun*'dan farklı, belki de daha muhafazakar ve İslâmî bir edebiyat muhitidir. Dergide yazı yazan, şiir yayımlayanların başında da eski Encümen-i Şuara azalarından Hersekli Arif Hikmet gibi bir üstat bulunmaktadır. Dindar ve muhafazakâr bir dergi olan *Resimli Gazete*'nin, Abdülhamid yönetimine kısmen mesafeli durduğunu da kaydedelim.

Arif Hikmet'e gelince, onun karşısında dönemin yenilikçileri de, gelenekçileri de el-pençe divan! Tahminlerin ötesinde bir saygınlığı söz konusu. Coşkulu, tasavvufa meyyal, yerine göre meczup, mütehakkim, ayrıca korkunç bir hafıza birikimi ve şiir okuma kabiliyeti ile tanınıyor. Namık Kemal üzerinde, Leskofçalı Galip'le birlikte en etkili olan kişi odur. *Encümen-i Şuara*'yı bir araya getiren, hem de yirmi yaşında iken bu işi becerebilen gene Hersekli'dir. Dolayısıyla böyle bir otorite karşısında Recaizade Ekrem bile yılığındır. İşte böyle kutup seviyesindeki bir otorite Akif'i tanıyor, seviyor ayrıca da onu takdir ediyor. Nitekim Akif'in düğününde Hersekli Arif Hikmet ön planda olup, en ağır misafir konumundadır. Ayrıca Akif'in onun hakkındaki duygu ve düşünceleri de önemlidir. Fakat burada onlara giremeyeceğiz. Bu bölümde sadece Hersekli Arif Hikmet başlıklı ve üstadın vefatının hemen ardından (20 Nisan 1903) kaleme alınmış uzun şiirine işaretle yetineceğiz.

İşte Akif Adana, Halep, Şam bölgelerinden dönüşünde, asıl şiirlerini bu dergide yayımlıyor. Fakat gene de davet ve rica ile!.. İlk şiiri *Zevk-i Hayal* başlığıyla 10 Ocak 1898'de çıkıyor. Yani *Sebilürreşat*'ın çıkışından on yıl kadar önce... Dolayısıyla biz de hayli değişmiş, yeni bir Akif şiiriyle karşılaşma imkânı buluyoruz. Orada Akif "Bahar geçmeden ey çare-saz-ı ömrüm" diyor, "Seninle devredelim gel sühûl ü hadrâyı" diyor, dahası "Nesimi, bülbülü, aheng-i cûyu dinleyelim" diye de devam ediyor. Buradan anlıyoruz ki Akif'in şiirinde belirgin bir değişme başlamıştır. O da doğrudan doğruya tabiata açılma ihtiyacı, yerine göre de tabiatın kendinde meydana getirdiği imajlarla şiirini takviye gayretidir. Artık Akif, kendi şiiri için duyduğu bu geçiş lüzumuna sık sık vurgu yapacak ve:

Elvâh-ı bedîa-i tabiat
Tasvir olunursa hoştur elbet
Lâkin kim eder bu resmi itmâm?
Zira ne o fırça var, ne ressam!

Taklid-i tabiat'e esasen
Vaktiyle alışmamış idim ben
Ben sade gazel yazar dururdum
İğneyle kuyu kazar dururdum!
Hem anlayamam ne hâl olurdu
Kim hepsi de yek-meâl olurdu!
Ya kafiye darlaşınca artık
Fikrim kesilirdi kapkaranlık,
Kaamusa müraacat ederdim
N    r l gat arar giderdim!
Bilsen neler  eker kaside-g y n
Biçare, acırsın l hsan...

biçiminde mısralar söyleyecektir. (*İlk Safahat* bölümünde, Bir Hasb halden şiiri.)

Resimli Gazete'de çıkan *Zevk-i Hayal* herhalde çok beğenilmiş olmalı ki, aynı sayıda şiirin sonuna, dergi yönetiminin şöyle bir not düştüğü görülüyor:

“Sah  f-i edebiyata revn k efz d r
Bu türlü şi'r-i nev, uslûb u l 'l  mensûr
Devam edip yazınız, biz de iftihar edelim
Zaman zaman-ı terakki, rev  mı ye's   f tur?

Böylesi bir şiir, hem de yepyeni bir şiir ve üslup ile edebiyat sayfaları s s-
lendiğine göre, şiirin ve sanatın geleceğinden yeis ve f tura düşmeye gerek
var mıdır? Nitekim içinde bulunduğumuz zaman bir terakki  ağ dır ki, bu şiir
de bu zamanın ruhuna uygun düşmektedir.   leyse ey şair, yazmaya devam
ediniz, biz de bu yeni şiir denemeleri ile iftihar edelim.”

Yukarıdaki beyitlerde tok ve tepeden söyleyişle, açıktan açığı ortaya
konan takdir duyguları oldukça dikkat çekicidir. Dolayısıyla bir yandan y k-
sek bir özgüvenle, bir yandan da açık takdir hisleriyle beslenmiş bu imzasız
beyitlerin, kimin tarafından yazılmış olabileceğ  önemlidir. Bunlar bilmem
Halil Edip'e veya kardeşi İbnülemin'e ait olabilir mi diye de çok düşündük. İlk
anda İbnülemin'in tok dilini  ağrıştırmıyor değ l bu mısralar. Fakat birbirine
az çok yaşıt sayılabilecek kişilerden, bu tür takdir ifadeleri beklenebilir mi?

Nitekim Akif'in aynı dergide, *İstiğrak* ve *Bedreka-i İrfan* başlıklı şiirleri-
nin ardından, *Sadi* ve *Gazali* adıyla iki şiiri daha yayımlanıyor. İşte *Sadi* baş-
lıklı uzun şiirin sonunda da, aynen *Zevk-i Hayal*'deki gibi, dergi tarafından
düşülmüş benzer notlarla karşılaşıyoruz. Aynı teşvikler, aynı tepeden takdir
ifadeleri...

Yaz, ey şair-i ter-zebân yaz
 Bu tavır, bu âhenk pek dil-nüvâz
 Bu intak u teşhisine bî-güman
 Olur Sadi de takdir-hân
 Bilir birbirin ehl-i hal ü kemal
 Eder daima hikmetle imtisal
 Bu feyz ü bu im'ân ü itibar
 Nasıl olmasın bâis-i iftihar!

Buradaki “şair-i ter-zebân”a hitaplar, şairin tavır ve ahengini pek “dil-nüvâz” bulmaklar, Akif’in bulup çıkardığı intak ve teşhis denemelerinin Sadi tarafından da takdir edileceğine dair ifadeler, bize ister istemez *Zevk-i Hayal*’in sonuna düşülmüş notları çağrıştırıyor. Demek istiyoruz ki ordaki takdir ifadeleri gibi, buradaki notlar da aynı kaleminden çıkmış olmalıdır. Ve bir de şurası önemli ki bu notları düşen kişi, “Bilir birbirin ehl-i hâl ü kemal” demekle, işin içine bir yanıyla Sadi’yi katarken, bir yanıyla da kendini açığa vurmuş olmuyor mu? Burada bütün bunları inceden inceye düşünürken, Sadi başlıklı bu güzel şiirin ithaf edildiği kişi dikkatimizi çekiyor. O kişi de, “Şair-i hakîm Arif Hikmet Beyefendi hazretleri” olmasın mı? İşte buradan yola çıkarak, Akif’in şiirlerinin sonuna düşülen bu önemli notların, doğrudan Hersekli Arif Hikmet’e ait olabileceğini düşünmek durumunda kalıyoruz. Yani Akif’i yazılı edebiyat alanında ilk fark eden, keşfeden, dahası onun yerini tayin eden kişi, Hersekli Arif Hikmet olmalıdır demek istiyoruz. Kuşkusuz bu söylediklerimizin yoruma açık bir yanı yok değil. Fakat unutmayalım ki bu kanaatimizi, daha başka kaynaklarla da takviye imkânı da yok değildir.

Şairin damadı Ömer Rıza Doğrul, kendi yayımladığı *Safahat*’ların başına, Akif’in Sanatkâr Tavrı Hakkında Notlar başlıklı bir bölüm koymuş ve orada Akif’in mesnevi tarzı şiirlerine işaret ederken sözü Arif Hikmet’e getirerek, “Mevkiinden çok emin olan Hersekli Arif Hikmet Bey gibi azametli bir şairin Akif’e ihsâs ettiği ‘ilâhü’l mesnevi (mesnevinin ilâhı) ünvanını nesil farkına rağmen hepimiz biliyorduk” der. Bu bilgilerini de, Akif’in Şam’da beraber vazife yaptığı baytar miralay İbrahim Bey’den aktardığı notlarla takviye eder. Konuyu merak edenlerin, İbrahim Bey’in notlarını ayrıca okumaları tavsiye olunur. (*Safahat*, 1950 ve sonraki baskıları)

Dönemin Şiir Ortamı İçinde Akif Muallim Naci’den İsmail Safa’ya Oradan Abdülhak Hamid’e

Dolayısıyla Akif’in *Resimli Gazete*’deki şiirleri belli ki dikkati çekmiş, erbabı tarafından da takdirden geri kalmamıştır. Yani Akif şiiri daha bu sıralarda,

rahatlıkla kitaba dönüştürülebilir vaziyette idi. Hacim olarak da, seviye ve muhteva olarak da kendi  a daşlarından geri kalan bir yanı bulunmuyordu bu şiirin demek istiyoruz. Fakat Akif'in zaman zaman kendi şiiri hakkında düştüğü bazı tereddütler, zaman zaman da daha iyinin ve daha yeninin peşine kapılarak kaybettiği zamanlar vardır. Bu yüzden de *Resimli Gazete* dönemi şiirlerini, maalesef zamanında kitaba dönüştürme imkânı bulamamıştır. Kuşkusuz bu ihmal onun için ciddi bir kayıp sayılmalıdır. Aynen Mütareke ve Millî Mücadele dönemi şiirlerini, zamanında kitaplaştıramaması gibi!.. Kaldı ki bu hususa *Gölgeler 1* Mütareke ve Millî Mücadele dönemi şiirleri bölümünde genişliğine temas edilecektir.

Yalnız burada, özellikle *Resimli Gazete*'deki şiirleri için birkaç hususa daha temas etmek gerekmektedir. Dikkat edilirse ilgili şiirler bayağı uzun parçalardır. Uzun şiir bu sıralarda sırf Akif'e ait bir özellik olmayıp, dönemin hemen bütün şairleri için geçerlidir. Aynı şekilde *mektup* veya *hasbıhal*, ya da *resim altı* şiir denemeleri de bu devirde çok yaygındır. Akif'te gördüğümüz bu tür denemelere, devir özelliği demek yanlış kaçmaz sanıyoruz.

Gene bu arada Akif'in, Ahmet Naim'le birlikte geçirdiği kısa bir *Servet-i Fünun* dönemi vardır. Orada Akif İran, Ahmet Naim de Arap klasik şiirinden tercümeler yayımlamışlardır. Ahmet Naim'le Mehmet Akif'in *Servet-i Fünun*'cularla kurduğu iliği kuşkusuz normal karşılanmamış, dini kesimler tarafından bazı eleştirilere konu teşkil etmiştir. Maalesef bunların detayına girme imk nımız bulunmuyor. Dolayısıyla sırf konunun önemine işaretle yetinmek durumunda kalıyoruz. Bir de *Resimli Gazete*'deki şiirleri arasında Akif'in zaman zaman tardiyeleri ile karşılaşılmaktadır. Daha  nceden Fuzûlî'yi ve özellikle de *Leylâ ile Mecnun*'u tekrar tekrar okuduğunu bildiğimiz Akif'in, bil here yeni şiir arayışları sırasında Şeyh Galib'e ve onun *Hüsn   A k*'ına ba vurdu u sonucunu çıkarıyoruz buradan.

Sonra bir de ş : *Mektup* veya *Hasbıhal* tarzı şiirler onda, Muallim Naci sonrasında ikinci hocası olan İsmail Safa'dan gelirken, tabiata yönelme noktasında örnek aldığı sanatçı ise doğrudan Abdülhak Hamid'dir. Tabii ki bu ilgi, sırf Hamid'le de sınırlı tutulamaz. Çünkü Akif bu döneminde kendi asıllarından Batılı romantikleri okumakta, hem de *Servet-i Fünun*'un yanı başında ve belki daha öncelerden ba layarak edebiyatımızda romantik bir dönem yaşanmaktadır. Dolayısıyla Akif bu hava içinde şiirler yazan biri kabul edilmelidir.

Sonuç olarak Akif kendinden önceki önemli bazı şiir damarları ile, kendi döneminin belli ba lı şairlerini yakından izlemiş ve kendi şiirinde bütün bunları cem etmeyi başarmıştır. Fakat onlardan herhangi birine de bütünüyle teslim olmuş Akif. Yani Akif daha bu döneminde bile, şiiri olgunlaşmış bir

şair hüviyetinde görünüyor. Ne var ki bu olgun şiir zamanında kendini kitaba dönüştürememiş, 1899'dan sonra dergilerde şiir yayımlamadığı için de ba-
yağı unutulmuş bir sanatkâr durumuna düşmüştür. Hele bir de buna Akif'in
yalnızlığı seven tabiatı, edebiyat ve sanat muhitlerinden uzak yaşamayı ter-
cih eden kişiliği eklenecek olursa!..

Kuşkusuz bu yıllarda da gene sürekli şiir düşünen, şiirler yazan birisidir
Akif. Nitekim 1911'de çıkan *Safahat*'taki şiirlerin hemen çoğu bu dönemine
aittir. Yani çok önceden yazılmış bu şiirler, 1908'de *Sıratı Müstakim*'in çıkışı
ile birlikte peyderpey yayımlanmaya başlamış ve Akif adı da neredeyse bir
on yıl aradan sonra tekrar hatırlanır hale gelmiştir.

Bu Şiirler Toplamı Hakkında

İşte Akif'in çoğu şimdi hatırlanmayan, kronolojik bir sıra dahilinde de ilk
defa okunabilecek bu şiirleri, yıllara göre gruplandırılacak olursa şöyle bir
manzara ile karşılaşılacaktır: 1892, 1899 ve 1901 yıllarında birer şiir, 1893'te
beş, 1894'te yedi, 1895'te beş, 1896'da sekiz, 1897'de üç, 1898'de kırk bir,
1903'te beş, 1904'te üç, 1905'te yedi ve 1906'da da iki şiir!.. Tarihini tespit
edemediğimiz şiirlere ise bu dağılımda yer vermediğimizi ifade edelim.

Bu arada kronolojiye dikkat edilirse, Mehmet Akif'in *Sıratı Müstakim*'de ya-
yınladığı, fakat *Safahat*'ına da dahil etmediği bazı şiirlerle bölümün sürdü-
rüldüğü görülecektir. Dolayısıyla ilgili bölüm, *Safahat*'ın ilk çıktığı nisan 1911
tarihine kadar devam etmektedir denilebilir. Bir de Mehmet Akif *Sıratı Müs-
takim*'de çıkan şiirlerini eserine dahil ederken, onların üzerinde değişiklikler
yapmış, aynı şekilde *Safahat*'ın 1928 baskısı öncesinde de ilk kitabını tekrar
gözden geçirerek yeni bazı değişikliklere başvurmuştu. İşte bu değişiklikler
sırasında Akif'in sarfı nazar ettiği, fakat hem güzel hem de anlamlı bazı mıs-
ra ve beyitleri ile karşılaştık ki, onları da bu şiirlerin devamına eklemekten
kendimizi alamadık. Dolayısıyla bölümün, *Safahat*'ın ilk çıktığı nisan 1911 ta-
rihine kadar devam ettiği kolayca anlaşılabilecektir.

Dikkat edilirse bütün bunlardan ayrı olarak, *Safahat*'ın ilk çıktığı tarihten
(1911) sonraki şiirleri de bölümün devamı olarak vermekteyiz. Bunları, önceki
şiirlerden farkını belirtmek için, "*Safahat* (1911) Yayımlandıktan Sonra" ara
kapağı ile belirginleştirmeye çalıştık. Sayıları fazla olmasa bile bu kısımda
da, farklı farklı Akif şiirleri ile karşılaşacağınızı şimdiden söyleyebiliriz.

TAHİR EFENDİ İÇİN TARİH*

Cennet olsun ruhuna Tahir Efendi'nin mek  n!

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih L  tfi Kitabevi, İstanbul 1939, s.16
Eşref Edip, *Mehmet Akif, Hayatı ve Eserleri*, Sebil  rreşat Neşriyatı, İstanbul 1962, s.380

Mehmet Akif idadide talebe iken babası Tahir Efendi'nin vefatı   zerine (1888), Haşim ve Aziz adlı iki arkadaşı ile birlikte, yukarıdaki mısraı ortaklaşa kuruyor ve bir nevi tarih d  ş  r  yorlar. Bu mısraı ve ortak hatırayı Akif'in idadiden arkadaşı ve bilahare İttihat Terakki D  neminde Posta Telgraf Nazırlığı yapan Haşim Bey naklediyor. Hen  z bu sıralarda *Mehmet Akif*, on d  rt-on beş yaşımda ancak bulunuyor. Aynı bilgi ve mısra i  in, Eşref Edip'in eserine de bakılabilir. Haşim Bey'in Eşref Edip'e nakline g  re, ilgili tarih mısraı do  rudan Akif'e aittir. Onun i  in yukarıdaki tarih mısraını, Akif'in tespit edilebilen ilk şiirlerinden biri tel  kki etmek gerekmektedir. Bu mısra Akif'in şiirle ilgisini on d  rt-on beş yaşılarına do  ru   ekerken, şairin   ocukluk arkadaşı İbn  lemin Mahmut Kemal İn  l bu tarihi biraz daha zorluyor ve on-on iki yaşılarına indiriyor. Nitekim onun tespitleri şöyledir:

"Hen  z on-on iki yaşımda iken Akif'te şairlik al  metleri g  r  lmeye başıladı. Vezinli vezinsiz, manalı manasız nazımlar s  ylemeye   alışırdı."

Bkz. Hasan Basri   antay, *Akifname*, İstanbul 1966, s. 15-19

FARŞÇA MISRA*

İmşeb tâ be-seher nehâbidem be-ışk-ı yâr

* Hasan Basri Çantay, *Akıfname* (İbnülemin'le ilgili bölüm), Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1966, s. 15-19

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Hasan Basri Çantay'ın *Akıfname* adlı eserinin baş kısımlarında, Akif'in çocukluk dönemine ait bazı hatıralarını naklederken, onda şiir duygusunun ilk *uyanış* dönemlerine işaret ediyor. Bu sıralarda Akif ancak 10-12 yaşlarındadır ve babası Tahir Efendi İbnülemin ailesinin çocuklarına dersler vermektedir. İşte bu sıralarda çocuk denecek yaştaki Akif, İbnülemin'in kendilerinden yaşça daha büyük olan amca kızı Hatice Cemile'den Farsça dersleri alır ve *Gülistan*'ı birlikte okurlar. Akif'te *Sadi* tesir ve sevgisinin uyanmaya başladığı bu yıllarda, bazı Farisi beyit ve mısralar söylemeye çalıştığını kaydeden İbnülemin, onlardan ancak yukarıdaki mısrayı hatırlayabildiğini söylüyor. Bu mısranın türkçe anlamı aşağı yukarı şöyledir: "Yârin aşkından bu gece, ta sabaha kadar gözüme uyku girmedir." Bu arada İbnülemin'in şu sözlerini de not etmek gerekir: "Akif'i şair yapan, o mâsûmane güzelliklere gönül verişler, o suretle kendinden geçişlerdir. Aşık olmayan şair olamaz. Onun âşıkane, şairane beyitleri çoktur."

KAYIP ŞİİRLER*

* Hasan Basri  antay, *Akifname* (İbnülemin'le ilgili bölüm), Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1966, s. 15-19

Mehmet Akif'in çocukluk döneminden arkadaşı olan İbnülemin, onun daha bu sıralarda söylediği veya yazdığı şiirlerin bulunduğunu ifade ederken şunları da kaydediyor:

"Yaşımız başımız, bilğimiz görg m z şiir söyle dursun, düzgün birkaç cümle yazmaya da müsait değildi. Fakat Akif'in sözlerinden bazıları, bizim s zlerimizden daha iyice idi. Eşyamız, kitaplarımız ve k ğitlarımız, senelerden beri envâ-i inkılâba uğradığından, o "eş'âr-ı letafet-nisâr" da z yi oldu. Bugün ellerde bulunsaydı, birkaç parçasını naklederdim de, -bilâhare en değerli şairler derecesine yükselen Akif merhumun sab vet- heng mindaki sözlerini okurdunuz ve muhtelif suretlerde mütehasis olurdunuz."

Akif'in çocukluk döneminde yazdığı, söylediği bu şiirleri kayıptır. Fakat İbnülemin yaptığı bu izahlarla yetinmeyerek, onun ilk gençlik döneminde de şiirler yazmaya devam ettiğini, onların birer örneğini kendisine verdiğini söylüyor ki, işte bu ilk gençlik şiirlerinin de "kayıp şiirler" arasında zikredilmesi gerekiyor. Akif hafta sonlarında mektepten çıktığı zaman, "Bir gece anasının yanında, bir gece de bizde kalırdı. Mektepte derslerden fırsat buldukça yazdığı manzumelerini bize okur, birer suretini bırakır, bize gelemediği zamanlar mektepten mektup ve manzume gönderirdi. Bunların hepsi mahfuz iken, evimizin işgalinde (Mütareke dönemindeki İngiliz işgali kasdediliyor) onlar da mahvoldu."

DESTUR*

Şeydâ-yı gamem beste-i zencir-i hevâyım
Uşşâka şu hâlim ile ben gıpta-fezâyım

Mahv eyledin ey âfeti can akl u şuûrum
Allah bilir garka-i seylâb-ı kazayım

İster isen öldür beni ey rûh-u revanım
Bir emrine canım da feda, ben de fedayım

Dûr eyledi devran beni bâb-ı kereminden
Ümmid-i telâki şerefinden de cüdâyım

Sen bezm-i rakîbâna çerâğ olmasın ah
Ben Halkalı'da çilekleş-i derd ü belâyım

Bilmem ne hayal gösterir âyine-i gerdûn
Nâçâr olarak muntazır-ı lûtfu Hudâ'yım

* Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s.10-12 ve 231-232

Safahat'ta bulunmayan bu şiiri ilk defa gün ışığına çıkaran Fevziye Abdullah Tansel, halasının kocasında bulunan *Safahat*'ın ilk cildinde, Akif'in kendi el yazısıyla kaydedilmiş bir örneği ile karşılaşıyor. Şiirin altında "22 Teşrinievvel 1308/3 Kasım 1892 perşembe" kaydı göze çarptığına göre, *Destur*'un Akif Baytar mektebinde talebe iken yazıldığı anlaşıyor. Gerek *Destur* başlıklı şiirin biçimi ve gerekse Akif'in öğrencilik döneminde *Terci-i Bend* formuyla uzun bir şiir yazdığı bilgisinden hareketle, Fevziye Abdullah Tansel bu parçanın kayıp durumda olan *Terci-i Bend*'in en son bölümü olabileceğini öne sürüyor. Fevziye Abdullah Tansel'e göre *Destur* başlıklı şiir, Akif'in tespit edilebilen, yayımlanmış en eski şiiridir. Kuşkusuz bizim en başa koyduğumuz, Akif'in babası için tarih düşürme denemesi daha önceki bir döneme ait olmakla birlikte, kendi içinde bütünlüğü olan bir şiir olarak *Destur*, bu özelliğini her şeye rağmen muhafaza ediyor demektir.

Sensin beni şairliğe sevk eyleyen ey mâh
Şevkin ile bir Rûhî-i rengin-edayım

Âteş saçıyor hâme-i esrâr-nüvisim
Âciz değilim şair-i icâz-nümayım

Ey bâd-ı seher uğrar isen söyle nigâra
Ben böyle hemdem-i envâ-ı cefâyım

Arz eyle neler çektiğini Akif-i zârın
Öldürdü beni dâğ-ı gamı rahme sezâyım

Sor kim dil-i bîcâreciğim kâm alacak mı
Hicrân elemi yoksa müdâmen kalacak mı

3 Kasım 1892

TERC-İ BEND*

* Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, Sebilürreşad Neşriyatı, İstanbul 1962, s. 334

Mehmet Akif'in çeşitli kaynaklarda zikredilen kayıp şiiri.

Bu kayıp şiirin varlığından ilk söz eden kişi, Akif'in yakın dostlarından Kuşadalı Ali Rıza Efendi'dir. Bu hususla ilgili olarak, Eşref Edip şu geniş malûmatı naklediyor:

"Kendi ifadesine göre Ali Rıza Efendi, 1307/1891'de Darülmualimin'den çıkmış. 1309/1893'te Üsküdar'da Ravzai Terakki Mektebine muallim olmuş. O sırada üstad Halkalı mektebinde talebe. Üstadın güzel sesli bir arkadaşı da Ravzai Terakki'de hoca. Üstat yazdığı şiirlerini ona veriyor. O da tanıdıklarına okuyor. Bir gün bu zat, Rıza Efendi'ye bir *Terci-i Bend* okur. Rıza Efendi bu şiiri çok beğenir. Bunu kim yazdı diye sorar:

- Halkalı'da Akif namında bir talebe var, o...

Rıza efendi buna bir takriz yazar. Üstat memnun olur. Karşılık olarak bir medhiye tanzim eder. Rıza Efendi buna bir kaside ile cevap verir: "Bir zaman gelecek en büyük şair olacaksın" der. Üstadı Üsküdar'a, mektebe davet eder. Gelir, görüşürler. Davette mektep muallimlerinden İsa Ruhi Efendi, farisi hocası Şeyh Sadık Efendi (Amerika Sefiri Münir Ertegün'ün dayısı) da bulunurlar. Henüz bir talebe olan üstadın şiirine hepsi hayran... Şeyh Sadık Efendi de üstadı çok takdir eder, istikbalde büyük bir şair olacağını söyler".

Yukarıda kayıp olarak zikredilen bu şiiri, Akif'in eserleri arasında velev ki bir isim olarak bile olsa muhafazasını arzu ettiğimiz için buraya özellikle kaydettik. Kayıp şiir *Terci-i Bend* için ayrıca, *Destur* başlıklı şiirin dipnotuna da bakılabilir. Akif'in hiçbir yerde neşredilmeyen bu *Terci-i Bend*'inden İbnülemin de ayrıca söz ediyor ve "mevcut evrakları arasında bulabileceğini" Eşref Edip'e naklen söylüyor.

GAZEL *

Arzu-yu intisab etmem rical-i asra ben
Var mı bir   l   mahal derg  h-ı Yezd  n'ım kadar.

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c.1, Asar-ı İlmiye K  t  phanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 395-396.

Tahir Olgun, "Ben merhum Akif'i 1892-1893 seneleri içinde tanımi tım.   nk   o vakit ki Makam-ı Seraskeri k  tiplerinden Hafız Tahsin bana, "kadar" redifli bir gazel g  stermi , M  lkiye Baytar Mektebi talebesinden Mehmet Akif'e ait olduğunu s  ylemi ti. Gazelin suretini almamış, vezini, kafiyesi, redifi hatırımda kaldığı için bir nazire yazmı tım ki bu g  n yalnız:

Arzu-yu intisab etmem rical-i asra ben
Var mı bir   l   mahal derg  h-ı Yezda'nım kadar

beyitini tahattur edebiliyorum" diyor.

Bu ifadelerden anla ıldı ına g  re Mehmet Akif'in, Baytar Mektebinde   ğrenci iken kaleme aldığı "kadar" redifli bir gazeli bulunmaktadır. Maalesef bu   ir de bug  n elimizde bulunmamaktadır. Fakat o kayıp   iire işaret etmesi ve "kadar" redifini muhafazası cihetiyle, Tahir Olgun Bey'in beytini burada zikretmeyi l  zumlu g  rd  k. Daha ileride Akif'le tanı an ve *Sıratı M  stakim*'deki   iirlerini okuyan Tahir Olgun, gene bu konuda   unları ifade ediyor:

"Bunlar yepyeni bir vadide idi. Benim tanzir ettiğim "kadar" gazeline hiç benzemiyordu. Bir g  n kendisi ile tanı tık. Sohbet esnasında o gazelden ve naziresinden bahsettim. Gazelcili i   oktan bırakmış olduğunu s  yledi."

ALLAH*

Ey kudreti insanları lâl eyleyen Allah!
Âcizlere ey bahş-ı mecâl eyleyen Allah!

Teslîm ediyor akl-ı selîm hayretle her dem
Her kârda izhâr-ı kemal eyleyen Allah!

İdrâk-i sıfatın bize mümkün mü ki heyhât
Âkılleri pâ-bend-i ikâl eyleyen Allah!

Aşk âteşini kalplere sensin koyan elbet
Âlemlere mecnûn-u cemâl eyleyen Allah!

Hâl ehlini âlâm u mesâib ile giryân
Biçareyi mehcûr-u visâl eyleyen Allah!

Yârab! Kerem et beni dildâra kavuşturun
Gamgînleri âzâd-ı melâl eyleyen Allah!

1893

* Mustafa Koç, "Mehmet Akif Ersoy'un Meçhul Kalmış Şiiri", *Dergâh*, mayıs 2018, c. 29, nr. 339, s. 23

Mehmet Akif'in daha yirmi yaşında iken kaleme aldığı bir şiiri. Akif'in, Muallim Naci yolunda gazeller yazdığı bir döneme ait olan şiiri pürüzsüz dili ile dikkati çekiyor. Onun bu yolda kaleme aldığı *Kuran'a Hitap* başlıklı şiiri de aynı derecede dikkat çekicidir (Bkz. *Mektep mecmuası*, 2 Mart 1311/14 Mart 1895, c. 2, nr. 26, s. 577-578). Aynı yolda söylediği *El-Hakku Yâ'û* adlı şiiri de bu bakımdan önemlidir (*Resmî Gazete*, 12 Mart 1314 (24 Mart 1898), nr. 67, s. 794).

İlgili şiirlere, kronolojik sıra takip edilerek ulaşılabilir.

GAZEL*

Allâh'ı seversen nazarımdan g zer etme
M şt kını b şın için olsun heder etme

Kurb n oluyor bir nige -i hışmına rûhum
Sevd -zededen böyle dir -i nazar etme

Ey m h yetiş, bezm-i safâ zulmet içinde
Herkes uyuyor, gayrdan asla hazer etme

Aşkın ne azab olduğunu sen de bilirsin
Gel hatırımı kırma, beni p r-keder etme

Ben k yunu terk eyleyemem,  h gar bim
B bındaki nevm dini mey s-ter etme

Tard etme kapından şu ci er-s zu yazıktır
H n- b'ına rahm et de, anı derbeder etme

Ey nûru d - eşmim, bu tem ş ya doyulmaz
Allah'ı seversen nazarından g zer etme

28 Aralık 1893

* *Hazine-i Fünun*, 16 Kanunuevvel 1309/28 Aralık 1893, nr. 25, s. 200.

Akif'in *Hazine-i Fünun*'da yayımlanan bu şiiri ile daha ileride Edirne'de Baytar Müfettişi Muavinli i yaptığı sırada, Kitapçı Süleyman Efendi'nin tuttuğu defterde de karşılaşma imk n  buluyoruz. Fakat orada gazelin beyit sayısı beşe indiği gibi, ifade ve terkiplerde de önemli bazı değişiklikler göze çarpmaktadır. Bu şiirin *Hazine-i Fünun*'daki yayım tarihi her bakımdan önemlidir. Çünkü şiir, Akif'in Mülkiye Baytar Mektebinden mezuniyetinden (22 Aralık 1893) altı gün, Orman ve Meadin ve Ziraat Nezareti Birinci şube Baytar Müfettişi Muavinli ine atanmasından da (26 Aralık 1893) iki gün sonra yayımlanıyor. Akif'in, *Hazine-i Fünun*'da yayımlanan gazelinin başına şöyle bir giriş notu koyduğu görülüyor;

"Uzun bir zaman g z r eylediği halde mazhar-ı telakisi olamadı ım, yâr-ı kadimime bu gece (30 teşrinisan ) rüyada m l ki oldum. Sırac-ı kudretten bir lem'a olan o çehre-i f ru -eşanın temaşa-yı cezbe-ferması beni saatlerce  aşeyledi. Dilbeste-i sevdası bulunduğu hengamda kendinden sitem   azardan başka bir hal g rmemişken -her ümidin fevkinde olarak- g n g n iltifatlarına, n vazişlerine mahrem oluşum gönlümde meserret ve *hayretle* memzu  bir his peyda eyledi. Nihayet ihtiyaım, idrakimle birlikte elimden giderek ve ruh-ı m cesseme şu vadiye niyaza başladım."

Akif, gazelin sonuna da şöyle bir not düşmüş:

"Cananımın ezhâr-ı baharda bile g remedi im sabahat-ı âleminde o kadar v lihane vakf-ı *isti rak* olmuşum ki, bîdâr olup da cihan-ı zulmete avdet eylediği zaman bile bir müddet evvelki ân-ı şevk  şevki tahayyül etmekten kendimi alamadım."

GAZEL*

Allah'ı seversen nazarımdan güzer etme
Müşâtakını bâşın için olsun heder etme

Kurbân oluyor bir nige-h-i lûtfuna rûhum
Sevda-zedeye böyle diriğ-ı nazar etme

Aşkın ne azab olduğunu sen de bilirsin
Gel hâtır-ı viranemi zîr ü zeber etme

Tard etme kapından bu ciger-sûzu yazıktır
Feryadıma rahmeyle, beni derbeder etme

Ey nûr-ı uyûnum bu temâşâyâ doyulmaz
Allah'ı seversen nazarımdan güzer etme

28 Aralık 1893

* Prof. Dr. Kaya Bilgegil, *Yakınçağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Makaleler*, c. II, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1980, s. 405-433

Daha önce 16 Kanunuevvel 1309/28 Aralık 1893 tarihinde, *Hazine-i Fünûn* dergisinde yayımlanan bu gazel ile Edirne'de kitapçılık eden Süleyman Efendi'nin tuttuğu defterde de (*mecmua-i eş'âr*) karşılaşma imkânı buluyoruz. Fakat burada gazelin beyit sayısı yediden beşe inmiştir. Ayrıca Akif'in ifadesinde de önemli bazı değişiklikler göze çarpmaktadır. Biz bu farklılıkları, Süleyman Efendi'nin şahsî tasarruf veya ihmalleri olarak değil de, doğrudan genç Akif'in kendi şiiri ile sürekli meşgul olması, onları yenilemeye çalışması yolundaki gayretleri ile izah ediyoruz. Akif'in *Hazine-i Fünûn* neşrinde gazelinin başına ve sonuna koyduğu metinler, Süleyman Efendi'nin *mecmua-i eş'âr*'nda bulunmamaktadır.

GAZEL *

Çeşmin ki kılar âlemi mağlûb-ı nigâhî
Mâhiyyetini anlamıyor kimse kemâhî

Bir işvesi âbâd ediyor bezm-i harâbı
Bir nazrası berbâd ediyor âşıkı gâhî

Bâlî-i serinde oturup bir nazar ettim
Setr etmiş idi gözlerini zülf-ü siyâhı

Güyâ ki güneş girmiş idi zîr-i sehâba
Yahut o bulut münhasif etmiş idi mâhı

Bilmem ne teessür ile hûnâb-nisârım
Gördükçe ben ol dîde-i eşvâk-penâhı

Mir'ât-ı cemâlinde tecelliyle olurlar
İsmetle melâhat gibi bin nûr mübâhı

Ser tâ-be-kadem rûhtur ol yâr bu hâle
Cânım da zebânımla eder arz güvâhı

Ömrüm ile dâim olarak bulmasın asla
Yâ Rab, şu derûnumdaki ezvâk tenâhı

18 Ekim 1894

* *Hazine-i Fünûn*, 8 Teşrinievvel 1310/18 Ekim 1894, nr. 15, s. 119

Hazine-i Fünûn'da çıkan bu şiire ilk olarak Fevziye Abdullah Tansel işaret etti ve birinci mısrasını verdi. Bkz. *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınları, İstanbul 1973, s. 14 ve 14 numaralı dipnot. Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif* adıyla neşredilen bu şiirin, Akif'e ait olmayabileceğine işaret ediyor. Onu bu kanaate sevk eden ise Eşref Edip'in kanaatidir. Buna rağmen de Ertuğrul Düzdağ'ın ilgili şiiri, Akif'in *Safahat*'ta yer almayan şiirleri arasına derc ettiği görülüyor. Fakat gazeldeki hava ve dili kullanım biçimi, ilgili şiirin Akif'e ait olduğu hususunda herhangi bir kuşkuyla yer bırakmamaktadır.

GAZEL*

Şevk-i a'mak-ı hayalât etmede her an beni
Kürretü'l aynım o güzel eyliyor hayran beni

Dil-i harâb-ı ızdırabım, nevha-saz-ı hayretim
Ah-ı sevda-yı elîmindir eden giryân beni

Bilmedim mazilerim, hengâm-ı ikbalim imiş
Sevk-i yâdı hasret eyler şimdi ol ezmân beni

Şerha-dâr-ı nâveg-i aşk olduğum günden beri
Hiç rahat koymuyor bu yareli vicdan beni

Derd-i takatsûz-ı hecrin Âkif'i mahv eyliyor
Merhamet kıl etme terk, Allah için ey can beni

1894-1896

* Prof. Dr. Kaya Bilgegil, *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Makaleler* c. II, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1980, s. 405-433

Mehmet Akif'in ilk görev yeri Edirne'de, Baytar müfettişi muavini olarak vazife yaptığı sırada tanıştığı ve orada kitapçılık eden Rizeli Taşçıoğlu Süleyman Efendi tarafından istinsah edilmiş gazellerinden bir başkası. Süleyman Efendi Akif'in şiirlerini, tuttuğu bir defterde, "Edirne'de Baytar Müfettişi Mehmet Akif Efendi'nin Tertip Etmiş Olduğu Gazeliyat" başlığı altında toplamıştır. Ancak bu gazellerden sadece üçü elimize geçmiş bulunuyor. Rizeli Taşçıoğlu Süleyman Efendinin defterleri oğlu Ali Taşçıoğlu'na, ondan da Prof. Dr. Kaya Bilgegil'e parçalanmış olarak intikal ederler. Rizeli Taşçıoğlu'ndan, Akif'e ait bu üç gazelin yanı sıra, bir terkeb-i bend ve üç de mektup intikal ediyor. Bilâhere Kaya Bilgegil, Akif'in bu şiirleri ile üç mektubunu, mufassal bir makale halinde yayımladı.

GAZEL*

Bir lem'ası yok tâbiş-i ruhsârına benzer
Hurşid nasıl meş'al-i didârına benzer

G lzârda bülbüllerin aheng-i lâtifî
Haşa ki senin şive-i g ftârına benzer

Binlerce nazar mest-i temâşâ-yı hırâmın
Bir işve bulunmaz hele reftarına benzer

Meyhane-nişîn eyledi z hh d-ı kiram
Ben görmemişim dîde-i sahbasına benzer

Gönlüm ki ezelden beri lebrîz-i hev dır
Sâki o senin sâgar-ı ser-ş rına benzer

Naçar kalıp eylediğ n va'd-i mülâkat
D n b se için verdiğ n ikr rına benzer

Tavsifine tezyifine halkın ne bakars n
N dir bulunur Akif'in e 'arına benzer

1894-1896

* Prof. Dr. Kaya Bilgegil, *Yak n   Türk Kültür ve Edebiyatı  zerine Makaleler*, c. II, Atatürk Üniversitesi Yay mları, Erzurum 1980, s. 405-433

Rizeli Taş  oğ lu Süleyman Efendi'nin tuttuğ  "mecmua-i e ' r"da, "Edirne'de Baytar Müfettişi Mehmet Akif Efendi'nin Tertip Etmiş Olduğ  Gazeliyat" ba lığ  altında istinsah ettiğ  şiirlerden bir başkası.

GAZEL*

Kürsiye çıkıp bâde-perestâna atarsın
Ey hâce-i pejmürde fazilet mi satarsın

Bir kere şu sâkî-i melek-çehreyi görse
Destârı başından atarak, sen de atarsın

Meyhane nişinâna melâmet ediyorken
Billâh gelir, hâki mezellette yatarsın

Üç günde elinden giderek Emsile, Maksud
Kalmaz satacak mâmelekin borca batarsın

Çok molla gördüm sana benzer, a hocam ben
Elbet bir gün olur, bir gözü mahmûra çatarsın

1894-1896

* Prof. Dr. Kaya Bilgegil, *Yakınçağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Makaleler*, c. II, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1980, s. 405-433

Rizeli Taşçıoğlu Süleyman Efendi'nin tuttuğu "mecmua-i eş'âr"da, "Edirne'de Baytar Müfettişi Mehmet Akif Efendi'nin tertip etmiş olduğu gazeliyat" başlığı altında istinsah ettiği şiirlerden bir diğeri. Bu üç gazel muhtemelen Akif Mülkiye Baytar Mektebinde talebe iken, daha ziyade de Edirne'de vazife yaparken (1894-21 Mart 1896) kaleme alınmış olmalıdır diye düşünüyoruz.

Şer   kanun ile bunda soyulur hep insan...*

1894

* Şeref Aykut, "Akif Edirne'de", *Yedigün*, 19 Kanunusani 1937, nr. 201

Mehmet Akif'in Edirne döneminden arkadaşı olan Şeref Aykut, şairle ilgili hatıralarını naklederken şöyle bir anekdota yer veriyor:

"Edirne Paşa Konağı'nın kapısında bir tarih taşı vardı. Orada şöyle bir mısra okunurdu: "Şer   kanun ile bunda kurulur hep divan!" Akif bu taşı okurken, sıra bu mısraya gelince şöyle okurdu: "Şer   kanun ile bunda soyulur hep insan..."

Osmanlı Devleti'nin temeli olan adalet ilkesine vurgu yapılan bu tarihi mısrayı Akif, o günkü gençlik duyguları ile, bir nevi ta yir ve tebdil ederek bu  ekle dönüştürmüş ve kendine ait kılmış oluyor. Burada dikkatimizi çekmesi gereken, Akif'te karşılaştığımız yönetime muhalefet fikrinin eskiliği hususudur. Dolayısıyla sorulması gereken, bu muhalefet düşüncesinin başlangıcını Edirne yılları ile mi, yoksa doğrudan doğruya Baytar Mektebi dönemi ile mi izah etmek gerektiğidir. Bu arada Akif'in Edirne dönemi arkadaşlarından, orada kitapçılık eden Taşçioğlu Süleyman Efendi'nin varlığını biliyoruz. Nitekim o, Akif'in bazı şiirlerini bir deftere de kaydetmişti. Şeref Aykut ilgili yazısında, bu dost çevresini biraz daha genişleterek, bunlara yeni bazı isimler ilâve ediyor: Müverrih ve şair Bedii, Ömer Seyri, Hulk , Aşık Seda  vs. Şeref Aykut'un belirttiğine göre, "Bunlar arasında Akif'in en çok sevdiği  mer Seyri'dir. Akif, Seyri'nin hatırımda kalan şu beyitlerini durmaz, tekrar ederdi:

Meriç'in  ağlayışı, göklere ser çekmiş ağaçlar,

Bana Türk'ün o büyük geçmişini anlatıyor

Bakma d ş k nl ğ ne sen bu büyük tarihin

Onda hâlâ atamın ruhu dirilmiş yatıyor.

TERKİB-İ BEND*

Sâki, getir ol bâdeyi kim rûh-u revandır
 Peygüle nişînân-ı gama neş'e-resandır
 Her katresi erbâb-ı kemalin nazarında
 Hurşîd-i hakikat gibi envâr-feşandır
 Her müntesib-i sâgar-ı gül-rengi müdâmın
 Ayine-i ikbali müdâmü'l lemeândır
 Sâki, içelim aşkına yârânı kadîmin
 Kim her biri bir kûşe-i firkatte nihandır
 Sâki içelim, geçmez ele ahd-i cevânî
 Hengâm-ı safa işte bu kıymetli zamandır
 El çekme bu ser -germ-i şarab-ı ezeliden
 Bîçare felâket zededir hali yamandır
 Nâ-mahrem olan âlem-i feyzâver-i âba
 Heyhat ne bilsin, bu da bir başka cihandır
 Rindan oturup işret ederler o meyanda
 Mutrib dahi bülbül gibi feryad-künandır
 Gûya ki o sâki-i kadeh-kâr-ı lâtifin
 Peymane-i lûtfunda füyûzat ayândır
 Her kûşede bin nûru tecellâ mütecelli
 Meyhane değil, gülşen-i feyyâz-ı cinandır
 Hem-dem olamaz âdeme peymaneye benzer
 Yok cây-i selâmet hele meyhaneye benzer

* Prof. Dr. Kaya Bilgegil, *Yakınçağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Makaleler*, c. II, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1980, s. 405-433

Rizeli Taşçıoğlu Süleyman Efendi tarafından tutulan "mecmua-i eş'âr"da kayıtlı, Mehmet Akif'e ait *terkib-i bend*. Akif'in Edirne'de Baytar Müfettişi Muavini bulunduğu sıralarda (1894-1896) düzenlendiği bilinen "mecmua-i eş'âr"da, onun üç *mektubu* ile birlikte, üç gazeli ve bir *terkib-i bend*'i bulunmaktadır. Ne var ki, yıllar içinde dağılıp parçalandığı anlaşılan şiir mecmuasında mevcut olan bu *terkib-i bend*in son hanesi eksik, dolayısıyla da kayıp durumdadır. Edirne'de kitapçılık eden Rizeli Taşçıoğlu Süleyman Efendi'nin "mecmua-i eş'âr"ı parçalanıp dağılmamış olsa idi, genç Akif'in daha başka şiirleri ile de karşılaşma imkânı bulunabilirdi diye düşünüyoruz. Kendisine intikal eden bu malzemeyi Prof. Dr. Kaya Bilgegil, önce Erzurum Üniversitesi *Edebiyat Fakültesi Araştırma* dergisinde (1972, nr. 3); bilâhare de *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar* c. II adlı eserinde, *Mehmet Akif'e Dair* bölümünde yayımlandı. Kaya Bilgegil bu makalesinde, genç Akif'e ait bu *terkib-i bend* ve gazellerin tahlilini de gerçekleştirdi.

136

Cahil geziyor zevrâk-ı ikbâl-i safada
Âkil yüzüyor merkez-i girdab-ı belâda
Ser-tâc olacak yerde kemâl ehli yazık kim
Makhûr oluyor dest-i habîs-i cûhelâda
Kimler sürüyor zevkini gülzâr-ı baharın
Kimler görüyor şiddeti hengâm-ı şitâda
Kimler çekiyor sineye mahbûb-u meramı
Kimler geziyor ye's ile dünya-yı fenada
Kim yaslanıyor bister-i nazende-i vasla
Kim paslanıyor kûşe-i sengîn-i cefada
Âkil olan âdemde şetâret göremezsın
Cahilde ise istediğinden de ziyade
Ey hikmeti fâzılları hayran eden Allah
Bir nimet-i hayret mi bıraktın fuzalâda
Âlemde eğer mazhar-ı acz olmasa insan
Hâşâ ki hatalar bulacak sun'u Hudâ'da
İnsan ne yapsın ne ki pervaza mahal yok
Esrâr-ı Hüdâ, sidre-i ulyâ-yı hafâda
Allah bilir, hikmetini başkası bilmez
Yok zerre kadar marifet erbâb-ı dehâda
Girdâbe-i hayrette kalır akl nihayet
Hayret yine hayret, yine hayret, yine hayret

Takdir-i sıfatında melâik bile hayran
Yâ Rab, seni idrake nasıl yol bulur insan
Esrar-ı ulûhiyyete irfan ne yapsın
Hep aczini derpîş ediyor gayet-i irfan
Her yerde tecelli kılıyor şâhid-i feyzin
Misbâh-ı cemalinle muşâşa bütün ekvân
Kudsiyyetinin bârikıdır mihr-i muzîa
Ulviyyetinin nâtıkıdır mâh-ı f r zan
Kudret, azamet zatına mahsûs u müsellem
Kudret, azamet sadece zatında nümâyan
Birsin, ezelsin, ebed sin, samedsin
Ya Rab, sana yoksun demeye var mıdır imkân
Sensin bütün ef' lde fa' l-i hakik 
Sensin melik 'l arş olan sahib-i ferman
Bir kısmı bu halkın seni Mâbud bilirler
Bir kısmı ise etmiyor el'an sana iman
Ser-dîde-i iman iken erbâb-ı fazilet
 ftade-i hüsran oluyor bunca hak man
Her nazarda çarpar göze bin ukde-i hikmet
Lâkin onu keşf eyleyemez dîde-i iz' n
K nun-u il hideki ahkâm büyüktür
Mikyas-ı tefekkür ise g yetle küçüktür

Her canlı olan heykeli âdem mi sanırsın
İnsanlığı bir şekl-i mücessem mi sanırsın
Mâdâm ki âdem olacak mazhar-ı tekrîm
Hep gördüğün eşhası mükerrem mi sanırsın
Âzürde-dil-i devr-i dil-âzâr-ı felektir
Âlemde ukûl ehlini hurrem mi sanırsın
Ebnâ-yı zamanın keremi onların olsun
Mükrim görünen mâkiri Hâtem mi sanırsın
Ey müstenid-i mesned-i yekrûze-i ikbal
İkbalini, iclâlini her dem mi sanırsın
Bir kerre de karşıdaki bîçareyi söylet
Bak gör ki ne söyler, onu ebkem mi sanırsın
Nâçâr olarak mülzem olan acize bakma
Sen gerçek, o bîçareyi mülzem mi sanırsın
Ey devlet-i dünya ile fahr eyleyen ahmak,
Kendin gibi dünyayı da sersem mi sanırsın
Bin türlü hakâyık ki var ondan haberin yok
Üç şeyle hocam, kendini a'lem mi sanırsın
Âlem dediğin, anladığın gûne değildir
Gafletle geçen demleri âlem mi sanırsın
Minhâc-ı hidây dîde-i tahkike ayândır
Yol doğru iken aksine gitmek hezeyandır

Halkın kimi müstakbele rekz-i nazar eyler
Müstakbel ise kendiliğinden g zer eyler
Müstakbel için hâli feda eyleyen  dem
N hak yere gayetle büyük bir zarar eyler
Maziye teessüfle geçen ömre yazık kim
Beyhude esef, ömrü heba v  heder eyler
Âkil diye ol  deme derler ki zamanda
Boş durmayarak kesb-i kemal   hüner eyler
Gafil diye ol  deme derler ki cihanda
Daim oturup, eski zamana keder eyler
Maksat ne imiş bilmeli dünyaya geli ten
Dünyaya gelen sanma ki bir hoş sefer eyler
Mazhar olur  m line esh b-ı tahammül
 kdam ise her mukdimi sahib-zafer eyler
Tedbire tevessülde olanlar m tek sil
Bilmez de hat atını haml-i kader eyler
A k olsun o esl fa ki ahl fını me's d
Eyler de onun namı gönüllerde yer eyler
Binlerce kişi hayr ile y d olmayı ister
Binlerce kişi l nete kendin siper eyler
Âlemde ne ektinse biçersin onu mutlak
Öyleyse nedir,  er yaparak faide ummak

1894-1896

GAYRET'İ TEBRİK SADEDİNDE GAZEL*

Âlem-i İslâmî minnettarın etti Gayret'in
Tâ ebed tezkîre şâyândır şu ulvî himmetin

Yek-zebân-ı ıftiharız zatını takdiste
Hak bilir hayranıyız fikrindeki kudsîyyetin

Aferin ey kıble-i erbâb-ı irfan aferin
Oldu âlem feyzyâb-ı hâme-i zî-kudretin

Çok zamanlar müstefid-i fazlın olsun ârifan
Daima takdir edilsin böyle hüsn-ü hizmetin

An-samimü'l kalp tebrik eyliyorlar Gayret'i
İtilâ-yı şânına ikdam edenler milletin

25 Ocak 1895

* *Gayret*, 13 Kanunusani 1310/25 Ocak 189, nr. 3, s. 2.

Alim Kahraman, "Mehmet Akif'in Gençlik Dönemine Ait Bilinmeyen Bazı Şiirleri ve Bir Mektubu", *İlmi Araştırmalar*, İstanbul 1998, nr. 6, s. 345-353

Mehmet Akif'in bu gazeli, kendisi Edirne'de vazifeli iken Filibe'de neşredilen *Gayret* gazetesinde yayımlanmıştır. *Gayret* üzerinde çalışmalar yapan edebiyat araştırmacısı ve eleştirmen Alim Kahraman, ilgili dergide Akif'e ait iki gazel ve bir terki-i bend ile karşılaşmış ve bunları mufassal bir makale ile birlikte yayımlamıştır. Bu gazel, *Gayret*'in yayıma başlamasını tebrik sadedinde kaleme alınıyor. Dergi, Akif'in tebrik mahiyetindeki gazelini şu satırlarla okuyucusuna takdim ediyor:

"Edirne vilâyeti Baytar müfettiş vekili izzetlü Mehmet Akif Beyefendi'nin gazete-i âcizânemiz hakkında hâme-i icâzetname-i âlisinden çıkan iltifat-name-i belâgat iltimâsiyle târih-i mücevher-i garrâsıdır."

Gayret yöneticilerinin gazelin sonuna düştüğü not ise daha önemlidir:

"Yalnız ism-i âlilerin tanımak şerefiyle mübâhi olduğumuz mümâileyh hafız Akif Beyefendi hazretlerinin, gazete-i âcizimiz hakkında ibzâl buyurdıkları şu lûtf u iltifata mingayr-i haddin suret-i mahsûsada arz-ı teşekkür eder, ve ara sıra ihtilâs-ı vakt buyurdukça, bergüzide-i edebiyesiyle tezyin-i sûtûnu mefharetimiz hususunda inâyet-i aliyyelerini temenni eyleriz."

KUR'ÂN'A HİTAP*

Ey nüsha-i c nı ehl-i dinin
Ey n sih-i şanı m nkir nin
Ey meş'al-i hikmeti İlâhî
Ey mecma'-ı feyz-i b -ten h !
Takdir-i meziyyetinde efkâr
Heyhat eder mi kudret izhâr?
Sen cilvegeh-i cem l-i Hak'sın,
Âyîne-i Hak desem ehaksın.
Tenz l-i cel li Kibriy 'sın,
Burh n-ı cel let-i Hudâ'sın.
Feyz aldı cihan senin yüzünden
Bir bârika-i kemalsin sen,
Bir bârika kim bekaya mazhar,
Her lem'ası t  zaman-ı mahşer,
Bir ş le-i intif -mas nsun,
Her an bu şerefle r -n m nsun.
Ettin bizi feyz-i Hak'tan  g h
Ey n r-u mübin teb rek-Allâh!
Mahl k değil, kelâm-ı Hak'sın
 l -i sun f-ı m -hal ksın.
Furkan ki kitab-ı Mustafa'dır,
Bir mucize-i Hudâ-n m dır.
Olmakta ul 'n-n h ye a'len,
Bin harika her bir ayetinden.
Kuran'ı görüp duh t-ı urban

* *Mektep*, 2 Mart 1311/14 Mart 1895, c. 2, nr. 26, s. 577-578

Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 191-193

Bu şiir Akif'in mesnevi nazım tarzına yönelme arayışına girdiğini ve kendine mahsus yeni şiiri arayıp bulma yolunda önemli bir adım attığını gösteriyor. *Safaha'ta* bulunmayan *Kur'ân'a Hitap* şiirine ilk dikkati çeken ve onu tespit eden kişi rahmetli Eşref Edip olmuştur. Eşref Edip ayrıca *Kur'ân'a Hitap*'ın, Akif'in yayımlanmış en eski şiiri olduğunu söylüyor. Kuşkusuz bu iddia, 1939 yılı şartları için geçerli olsa bile şimdiki bilgilerimiz ışığında geçerliliğini yitirmiş bulunmaktadır. *Mektep* dergisinde çıkan *Kur'ân'a Hitap* şiirinin altında Mehmet Akif adıyla birlikte "Orman ve Me din ve Ziraat Nezaret-i aliyyesi Heyet-i fenniyesi"nden ifadesi dikkati çekmektedir. Bunun sebebi o sıralarda, Mehmet Akif adlı daha başka şair adaylarının bulunması ve herhangi bir karışıklığa meydan verilme istenmemesidir. Nitekim Akif'in bu dönem şiirlerini araştıran Eşref Edip, *Mektep* dergisinde olduğu gibi *Musavver Fen ve Edep* adlı dergide de aynı imza ile çıkılmış şiirlerle karşılaştığını ifade ediyor. Fakat Eşref Edip'e göre *Musavver Fen ve Edep*'te çıkılmış birçok şiir Akif'e ait değildir. İlgili dergide yer alan (c. 4, nr. 12, 13, 21, 22 ve 23) şiirlerin Akif'e ait olamayacağını Fevziye Abdullah da kaydediyor.

Hep kalmadılar mı lâl ü hayran?
 Furkan ki zahîr-i müminîndir,
 Misbâh-ı münîr-i müminindir,
 Şehrâh-ı Hüdâ onunla mekşûf,
 Mechul kalır o olsa meksûf.
 Yâ Rab, bu nasıl kitâb-ı âli
 İdrake sığışmıyor meâli.
 Ulviyyetin eyleyenler inkâr,
 Bir mislini eylesinler izhâr.
 Elhak, o kitab-ı bî-nazire,
 Meydana getirmeden nazire
 Aciz bu cihâniyân aciz
 Kim muktedir, ins ü can aciz...
 Mâdâm ki iktidar yoktur,
 Tanzîre de ictisâr yoktur.

*

Ahmed ki nebiyy-i bî-gümandır,
 Kuran ile feyz-yâb-ı şandır.
 Fe'tû... diyerek Resulü ekrem,
 Eylerdi muannidîni mülzem.
 Fe'tû... denilince ehl-i inkâr,
 Kabil mi ki eylesinler ısrâr.
 Davâya mahal kalır mı artık,
 Kavga ve cedel kalır mı artık?

Ey zîver-i dest-i ihtirâmım,
 Âlemde muhassalü'l-meramım,
 Pîrâye-i hâfızam sen oldun,
 Sermaye-i hafızam sen oldun.
 Sensin hele ey Kitâb-ı a'zem
 Haşa buna hiç tereddüd etmem,
 Dünyada refik ü hem-zebanım
 Ukbâda mu'in ü müsteânım.

14 Mart 1895

TERKİB-İ BEND*

S k  getir ol c m  ki  yine-i c ndır
Ser-  r-ı safâdır, tarab-efzâ-yı cin ndır

Allah için olsun bana bir bâde yeti tir
Zira dil-i hayret-zedenin hâli yam ndır

  r de-hayâl etti beni s ik-i sevdâ
Mecnûn gibi derbederim bunca zamandır

C n n beni girdâb-ı fel kette bıraktı
Ke  t -i    dim ise âheste-rev ndır

S f  ne bilir meydeki ulviyyet-i zevki
B  nelere onda olan feyz nih ndır

Rind n-ı Hud y z nazar-ı hikmetimizde
Bir mevce-i meyde nice bin nükte ayândır.

Hayrân-ı tem   s  olur dîde-i u   k
Yâ Rab bu nasıl n r-ı lat f 'l cerey ndır

Kurban olayım, s garı gel bir daha doldur
C ndan geçecek, k m alacak  n bu  ndır

M stakbeli end  e gibi cinnet olur mu
Bir kimseye kalmış mı cihân t  ki cih ndır

Peym ne-ke  ol meygede-i zevk   saf da
   delik istersen eğer dehr-i fen da

* *Gayret*, 31 Mart 1311/12 Nisan 1895, nr. 13, s. 4

Gayret, 7 Nisan 1311/19 Nisan 1895, nr. 14, s. 4

Alim Kahraman, "Mehmet Akif'in Gençlik Dönemine Ait Bilinmeyen Bazı Şiirleri ve Bir Mektubu", * lmi Araştırmalar*, İstanbul 1998, nr. 6, s. 345-353.

Yukarıdaki terkeb-i bendin ilk iki hanesi, *Gayret* adıyla Filibe'de yayımlanan bir derginin (31 Mart 1311/12 Nisan 1895, nr. 13, s.4) nüshasında; son hanesi de gene aynı derginin (7 Nisan 1311/19 Nisan 1895, nr. 14, s. 4) nüshasında yayımlanmıştır. *Gayret*'te terkeb-i bend yayımlanmaya başlanırken, dergi yönetiminin ilgili metnin başına  u notu koyduğu göze çarpmaktadır: "Edirne Baytar müfettişi şair ve edib-i mâhir izzetl  hafız Mehmet Akif Beyefendi tarafından ihd  buyurulan terkeb-i benddir." Terkeb-i Bend'in üçüncü hanesinin yayımlandığı 14. sayıda da *Gayret* idaresinin  u notu dikkati çekiyor: " air-i n zhet-perver ve edib-i fet net-göster izzetl  Mehmet Akif Beyefendi tarafından ihd  buyurulmuştur." Mehmet Akif'in Edirne'de bulunduğu yıllarda Filibe'de yayımlanan *Gayret*'i tetkik imk n  bulan  lim Kahraman, terkeb-i bendin devam  olan bölümlerin çıkmış olması gereken 15'inci sayıyı g rememi , dolayısıyla aynen birinci terkeb-i bend gibi, Akif'in bu ikinci terkeb-i bendi de maalesef eksik kalmıştır.

Bin cân ile şâhid-i cezzâba esîriz
Zencirde ciddiyet arar merd-i basîriz

Divane değil âkil-i mecnûn-nümâyız
Bîgâne değil cümle-i esrâra habîriz

Ulviyyeti surette arar bazı edânî
Varsın bizi zanneylesin onlar ki hakîriz

Hâlık var iken halka müdârâ edilir mi
Biz müntesib-i dergâh-i Mevlâ-yı Kadîriz

Âlemleri işrâk ederiz tal'atımızla
Arzû'l edebin bârikıyız mihr-i münîriz

Dervişleriz bî-haberiz çûn ü çerâdan
Dergâh-ı tevekkülde yatar cemm-i gafîriz

Bin mevce hedef olmadayız bahr-i belâda
Mihnet-zede, gam-dîdeyiz amma ki habîriz

Şayeste midir rağbete, heyhât bu âlem
Âzade-ser-i dağdağa-i tâc-ı serîriz

İşret demidir bâdeler âmâde mi sâkî?
Bir bâde içün can veririz gerçi fakîriz

Doldur içelim aşkına rindân-ı Hüdâ'nın
Sâlik olalım irsine merdân-ı Hüdâ'nın

12 Nisan 1895

Merdim diyen efs rdeleri er mi sanırsın
Emv t ile ahy yı beraber mi sanırsın

C n n diye aklın gidiyor ey deli  şık
Kurban olayım, sen bunu dilber mi sanırsın

K rın mı senin, atla yarış eylemek ey har
Sen kendini ey tilki Gazanfer mi sanırsın

Hem nâmı Al  olsa da bir f ide yoktur
Her askeri Haydar gibi safder mi sanırsın

Her gördüğün  demden edersin kerem ümmîd
Fery dına on p re verirler mi sanırsın

Sen kendine rahm eylemiyorsun a günahkâr
Allah acep merhamet eyler mi sanırsın

Takb l edemem d menini doğrusu  yle
Mîrim beni p yindeki çöker mi sanırsın

 nsanlığ  insanda fazilettir olan d l
Fazl ehlini âlemde muhakkar mı sanırsın

Ey mukbil-i g fil ne içündür bu gur run
 kb li bekâ feyzine mazhar mı sanırsın

  n geçmeyecek sen dahi terk eyleyeceksin
Dünyayı sebat eyleyecek yer mi sanırsın

 kb li de idb rı da kalp akçeye değmez
Rahat ya ar ol kimse ki dünyaya ba  eğmez
(ma'bâdı var)*

19 Nisan 1895

* *Gayret*'te çıkan terkeb-i bendin bu bölümünde böyle bir "ma'b d" ifadesi yer alıyor. Yani diğ r hanelerin, gelecek sayıda yayımlanacağına dair bir işaret. Fakat Alim Kahraman *Gayret*'in bundan sonraki sayılarına ulaşma imk n  bulamıyor. Maalesef biz de buna imkân bulabilmi  değıliz.

SER-İ BÂLİN-İ CÂNANDA GAZEL*

İsterse gönül dâğı tahassür ile yansın
Rahat bırakın sevdiğimi uykuya kansın

Varsın uyusun, değmeyin ol şîr-i jiyâne
Yok çeşm-i terimden yine kanlar mı boşansın

Bir nûr-u semavî mütecelli iken, Allah...
İnsan şu güzel çehreyi bilmem ki ne sansın

Ben mest-i harâbım bana levm eyleyen âdem
Gîsû-yı perişanına baksın da utansın

Ey can-ı belâ-cu ne içindir halecanın
İster misin âfet-i can şimdi uyansın

Ey kalb yetişmez mi, kes artık darabâtın
Darben dahi sabrım gibi pâyâna dayansın

Ey merdûm-i dîdem uyu, sen Akif'e bakma
İsterse gönül dâğ-ı tahassür ile yansın

3 Mayıs 1895

* *Gayret*, 21 Nisan 1311/ 3 Mayıs 1895, nr. 16, s.4

Alim Kahraman, "Mehmet Akif'in Gençlik Dönemine Ait Bilinmeyen Bazı Şiirleri ve Bir Mektubu", *İlmi Araştırmalar*, İstanbul 1998, nr. 6, s. 345-353.

Akif Edirne'de iken, *Gayret* dergisinde yayımlanan ve ilk defa olarak Alim Kahraman tarafından gün yüzüne çıkarılan Akif'in diğer bir gazeli.

BURSALI HAFİZ EMİN'E VERDİĞİ NAAT VE GAZELLER*

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 207-210 (Bir Ezan bölümü)

Mehmet Akif'in Edirne'de iken tanıştığı, bil h re İstanbul'da da dostluğunu sürdürdüğü Bursalı Hafız Emin adında bir arkadaşı bulunmaktadır. Hafız Emin, sesinin g zelliğ  ve y ksekliliğ  ile Akif'i adeta büyülemiş birisidir. Onun, Mimar Sinan yadig r  Selimiye minarelerinde okuduğ  ezanlar, şimdi Yunanistan hudutları dahilinde bulunan Karaağ ç taraflarından bile duyulabilmektedir. Nitekim Akif'in Bursalı Emin'le tanışması, vazife icab  Karaağ ç'ta bulunduğ  bir sırada, ta oralardan duyduğ  bu ezanlar dolayısıyladır. Dahası Akif, Bursalı'y  İstanbul'da Neyzen Tevfik'le de tanıştırmış, onun sesini gramofonlardan da dinlenebilir hale getirmek istemiştir. Akif, sesine hayran olduğ  bu arkadaşı tarafından bestelenerek okunmak üzere sayısız gazeller ve naatler kaleme almıştır. Bursalı'nın iştirak edeceğ  mevlid törenlerinde veya camilerde okunacak eserleri Akif kaleme alır, ona bırakır giderdi. Mithat Cemal'in nakline göre "mesafelerle alay eden bu ses", Akif'in Sarıg zel'deki aşap evini de zang r zang r titretirmiş. Ve Akif, Ke ezizade İzzet Molla'nın bir n ktesiyle "Bursalı ile ben birbirimizi tamamlarız; o okur, ben yazarım. İkimiz okur-yazar bir adam oluruz; Keçecizade ile Yesarizade gibi..." dermiş. İşte Akif'in bestelenerek okunmak üzere Hafız Emin'e verdiğ  bu gazel ve naatların hiçbiri bugün elimizde bulunmamaktadır.

RESİM ARKASI ŞİİR*

Takdim edeyim Şu resmi derken
Ey zat-ı mübeccelü'l hasâil,
Birden bire geçti hâtırımdan
Nerden ise bir alay mesâil.

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 424

Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif* adlı eserinde, Akif'in fotoğraf arkası bir şiirine işaret ediyor. Şiirin aslı on altı mısra olmakla beraber, Kuntay nedense bu kadarlık bir bölümünü kaydediyor. Mithat Cemal'in kanaatine göre bu parça, Akif'in mektup-şiiirlere geçiş dönemine tesadüf etmektedir ve Baytar Miralay İbrahim Bey'e takdim ettiği büyükçe bir fotoğrafın arkasına kaydedilmiştir.

MEKTUP*

Hepsi tamam, bir bu mu eksik idi
Hangi uğursuz sana evlen dedi?
Bitmiyor evl  dı doğurmakla k  r,
Onları insanca b  y  tmek de var.
Sen yetişseydin eğer insan gibi
    piçin olmaz idi hayvan gibi.
Koş bakalım ey peder-i derbeder
Evde yumurcakların olsun heder
G  vde cılız, beyni genişlememiş
Terbiyenin te'sini   ğrenmemiş
Boy sırik olmuş da elif bilmiyor
Ummacıdan korkusu eksilmiyor
S  yle babam, s  yle   bevvet bu mu,
Aileden maksad u hikmet bu mu?
Neydi sadet, işte şaşırdım yine
Silsile-i bahsi kaçırdım yine

.....

Bazı hakikatleri insan bilir,
Bilmemek ister, bu da bir cilvedir
Mevt hakikatlerin en m  dhişi
Var mı taraftarı olan bir kişi?

.....

Saçma sapan s  yleterek hep beni
Ah g  lersin, seni zalim seni...

1894-1896

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih L  tfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 425-426

Mithat Cemal'in *Mehmet Akif* adlı eserinde bazı b  l  mleri yayımlanan bu *Mektub*'u Akif, Edirne'den Ahmet Bey adındaki bir arkadaşına yazıyor. Yani mektup, Akif'in Baytar Mektebinden mezun olup, Edirne'de vazife yaptığı bir sırada kaleme alınıyor. Mithat Cemal'in ifadelerine g  re mektuptaki tarzlar, muhatap Ahmet Bey'e değil, ortak arkadaşları olan Mehmet adındaki     nc   bir şahsa y  neliktir. Muhtemelen Ahmet ve Mehmet adındaki bu kişiler, Akif'in İstanbul'dan tanıdığı   ok yakın arkadaşları olmalıdır. Mehmet Akif'in kızları vasıtasıyla Mithat Cemal'e intikal eden evraklar arasında yer alan mektubun aslı daha bir hayli uzunmuş. Mithat Cemal     y  z beyiti aşan bu uzun mektuptan ancak bu kısımları vermektedir. Mektuptaki l  ubali hava, doğrusu dikkat   ekecek cinstedir. Yukarıdaki mektup par  asına başlığını biz koyduk.

BAK ŞU GÜZEL KIZ*

Bak şu güzel kız acaba böyle neden ağlıyor
Eşk-i teri âdetâ cûyu gibi çağlıyor

Belli yüzünden kızın, sineciğin dağlıyor
Eşk-i teri âdetâ cûyu gibi çağlıyor

Tîr-i nigehe batıyor nâle-i cangâhına
Ağlayışı benziyor bir veremin âhına

Yalvararak söylüyor derdini Allah'ına
Eşk-i teri âdetâ cûyu gibi çağlıyor.

1894-1896

* Hasan Basri Çantay, *Akıfname*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1966, s. 275-276

Akif bu şiiri henüz daha Baytar Mektebinde talebe iken, Hafız Mehmet isimli musikişinas bir tanıdığı ile Edirne'ye düğüne gittikleri bir sırada ve dönemin meşhur bir şarkı güftesine nazire olarak söylüyor. Hafız Mehmet, Üsküdar Valide Camii kayyumunun oğludur ve Şazeli Dergâhı'nın müezzinliğini yapmaktadır. Musikiye aşına arkadaşı tarafından o anda, yani düğün sırasında bestelenen şarkıyı ve Akif'in güftesini, Balıkesirli avukat Tefik Zerdecî'nin 1937 yılında Hasan Basri Çantay'a verdiği bir yazısından öğreniyoruz. Tefik Zerdecî, sözünü ettiği buluşma için 1312/1896 tarihini veriyor. Akif, Baytar Mektebinden 22 Aralık 1893 tarihinde mezun olduğuna göre, burada bir yanlış hatırlama söz konusu olmalıdır. Muhtemeldir ki burada zikredilen yıl doğru, fakat Akif'in talebelik dönemine ilişkin hatırlama bütünüyle yanlış olmalıdır. Çünkü Akif'in talebelik döneminde, bir düğün için Edirne'ye gidebileceği makul gözüküyor. Ayrıca ailenin ekonomik durumunun buna el vermeyeceği de aşîkârdır. Dolayısıyla vaki Edirne seyahatinin, Akif'in orada vazife yaptığı bir sırada, iş vesilesiyle İstanbul'a gelip gidişleri esnasında gerçekleşmiş olması ihtimali daha yüksektir. Bu şarkı güftesi ile Akif'in şiirine, vazife yaptığı kırsal kesimlere ilişkin yeni bir tema daha girmiş oluyor. Bunda hem dönemin romantizm temayüllerinin, hem de Muallim Naci'nin "Köylü Kızların Şarkısı" gibi şiirlerin tesiri bulunmaktadır.

YOK MUDUR İNSAF EDEN*

Allah Allah, yok mudur insaf eden bu millete,
Fıkr ile vicdan dayanmaz fakr-ı hâl   zillete.
Kalmamış san'at, ticaret ... her taraf sersemlemiş,
Bir ziraat vardır amma ehli düşmüş hayrete

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*,  ř Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1986, s. 314

Mithat Cemal, "Meşrutiyet'ten evvel Akif'in, hep iki hicviyesi var. Biri, Baytar Mektebinden çıktığı zaman yazdığı kıtadır. Başkasından dinlediğim bu eserini, kendisi haklı olarak hatırlamıyordu." diyor ve yukarıdaki kıtayı zikrediyor. Eski şiirlerini anmayarak yerine göre onları kaybettiğini, yerine göre de yırtıp attığını söyleyen Akif'in, ilgili kıtayı hatırlamaması gayet tabiidir. Fakat Mithat Cemal'in ilgili kıtayı kimden dinlediğini zikretmemesi ise daha bir üzüntü vericidir.

Mithat Cemal'in bu kıtayı, Akif'in Baytar Mektebini bitirdiğı bir sırada kaleme aldığı şeklindeki tespiti ihtiyatla karşılanmalıdır.       Akif'te karşılaştığımız dönem eleştirilerinin, Edirne'de vazife yaptığı bir sırada toplumu, insanı ve yönetimi yakından tanınması ile geliştiğini düşünmek gerekir. Dolayısıyla yukarıdaki kıtayı, Akif'in Edirne dönemi şiirleri arasına yerleştirmek uygun düşmektedir.

TAKRİZ KİTASI*

Bahar-ı marifetin bir sabah-ı behçetidir
 Ne şariane tulû eyliyor şu Fecr-i hazin
 Nazar bu levha-i vecd-âverin füyûzuyla
 Gider gider de olur müntehâ-yı şevke yakın

1896

* Abbas Haverî, *Fecr*, İstanbul 1313/1897

Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 234

Akif bu kıtayı, şair dostu Abbas Haverî'nin *Fecr* adlı şiir kitabına takriz suretinde kaleme alıyor. Haverî, Akif'in Edirne Dönemi arkadaşlarındandır. Şiir, Akif Edirne'den ayrılmadan önce kaleme alınmıştır. Kıtayı bu haliyle ilk tespit eden, değerli edebiyat araştırmacısı Fevziye Abdullah Tansel olmuştur. Bu arada Akif, görevli olduğu Edirne'den kesin ayrılışını müteakip İstanbul'a geliyor ve oradan İzmir'e geçiyor. İzmir'den Rizeli Taşçıoğlu Süleyman Efendi'ye yazdığı 25 Nisan 1312/12 Mayıs 1896 tarihli mektubunda, Abbas Haverî'nin kitabının basılmış olduğunu haber veriyor. Fakat ilgili kitabın baskı tarihinin 1313 (1897) olduğunu da biliyoruz. Bu durumda Akif'in gördüğü, herhalde forma halindeki baskılar olmalıdır. Dolayısıyla kitabın kapağı bilâhare basılmıştır. Nitekim kitabın iç kapağındaki tarih de bu görüşü doğruluyor ve 1313 yerine 1311'i gösteriyor. *Fecr*'in başına konulan Akif'e ait takriz kıtasının üst kısmına, Abbas Hâverî'nin şu notu düştüğü görülüyor: "Aşağıdaki kıta şair-i şîrin-eda Mehmet Akif biraderimizin takrizidir."

AŞIK GARİB'E DÖNMEK*

Heyhât söndü şevkim, şevkimle ben de söndüm:
Hanlarda sürte sürte Aşık Garib'e döndüm.

1896

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 213

Akif yukarıdaki beyiti, 1313/1896-1897 yılında, Neyzen Tevfik'ten aldığı ney derslerindeki başarısızlığı üzerine söylüyor. Akif'in ilk çocukluk döneminden itibaren Kur'an ve ezan seslerine, vecdini harekete geçiren ilâhi ve mevlid okumalarına yönelik hassasiyetini biliyoruz. Nitekim Bursalı Hafız Emin'e ve Şazeli Dergâhı müezzini Hafız Mehmet'e gösterdiği ilgi de bunun işaretidir. Bu seslerin ve ses çağrışımlarının ona ileride, *Ezanlar* başlıklı müthiş şiiri kaleme aldiracağını unutmamak icap eder.

İşte Akif Edirne'den İstanbul'a gelip gittiği bir ara dönemde, Neyzen Tevfik'ten ney dersleri alıyor. Önce Fatih'te Sirkeci Hanı'nda iki ay ve bilahare Çukur Çeşme'deki Ali Bey Hanı'nda bir ay devam eden bu derslerde, nedense Akif muvaffak olamıyor ve "heyhat söndü şevkim" diye hayırlandığı bu beytini söylüyor. Nitekim Akif, Bursalı Emin'i Neyzen'le bu sıralarda tanıştırdığı gibi, kendisi de değişik musiki çevreleri ile Neyzen'in vasıtası ile tanışmıştır.

Bu arada Akif, Şam'da bulunduğu bir sırada Neyzen Tevfik'e yazdığı 15 Ağustos 1318 tarihi *mektubu* ile, Mısır'dan Asım Şakir'e yazdığı 25 Kasım 1924 ve 17 Aralık 1924 tarihli iki *mektubunda* da bu derslerden söz etmektedir. Bkz. Mithat Cemal'de "Ney Dersleri" başlıklı bölüm.

TİFL-İ NÂİM*

Mışıl mışıl uyuyor bister-i sabâvette

Bakın şu dürr-i melâhat-n m -yı tıfl-ı behiç
Ziya-yı fecre bürünmüş ne dil-niş n uyuyor
Doyar mı gözleri şu tatlı tatlı uykuya hiç
Ki g ş-i n zı kelâm-ı mel iki duyuyor
Sevimli uykusuna kendisi de hayrandır
Saf -yı h b onun d ver-i mel hatidir
Neş t-başı-ı devam-ı dem-i sab vetidir
şu tavrı: Neş ve-res-i r h u kalb-i insandır
Sanır, şu tıfl-ı eda-p şeyi gören insan
şafak bulutlarına gizli mihr-i n h de
Verir bahar cihana safa-yı feyz-efş n
şu körpe yavru bulundukça böyle h b de!
Meş mm-ı canıma dek b y-i anber ni değer
Nesîm-i subhu safâ titretince saçlarını
Bulutların arasından düşüp ziya-yı seher
Gar k-ı pertev ederken cem l-i z -ferini

* *Musavver Malûmat*, 31 Teşrinievvel 1312/12 Kasım 1896, c. 3, nr. 56
Metin Kayahan  zg l, *Resmin Gölgesi şiire D ş *, YKY, İstanbul 1997, s. 130.

Yukarıdaki parça, *Musavver Malûmat* dergisinin ağıtı bir yarışmada dereceye giren üç şiirden biridir. Dergi, (31 Teşrinievvel 1312) tarihli sayısında uyuyan bir  ocuk resmi yayımlıyor ve okuyucularından resmin şiirle yorumlanmasını istiyor. Bir ay sonra okuyuculardan gelen eserler tasnife tabi tutularak il n ediliyor. *Tıfl-ı N im* başlıklı üç şiirin sahipleri; Malatyalı Abdurrahim Ulvi, Edirne'den *Sadi* ve L nkaza Düyûn-u Umumiye Aşar Katibi Galip'tir. Derginin ağıtı yarışma duyurusu şu şekilde:

MÜSABAKA-  EDEB YE

"Bu nüshamızda Tıfl-ı N im ünvanıyla dercettiğimiz levhayı mevk-i müsabakaya koyduk. Müsabaka, şiir ve nesir olmak üzere yazılıp idaremize gönderilecek  s r-ı edebiye bi'l mukayese takdir olunacak ve  s r-ı v ride müddet-i müsabakanın hitabında *Malûmat*'a dercedilecek; nazım ve nesirde birinciliği kazananlara *Malûmat*'ın altışar aylık abonesi verilecektir. şayet bir zat ikisinde de birinci olursa bir senelik aboneyi alacaktır. Müddet-i müsabaka üç haftadır. Ondan sonra gelecekler kabul edilmez." Bkn. *Musavver Malûmat*, 31 Teşrinievvel 1312, c. 3, nr. 56)

Burada her şeyden evvel Edirneli *Sadi* ismi dikkatimizi çekiyor. Akif'in Edirne'de bulunması, ayrıca da onun zaman zaman *Sadi* müstearını kullanması, ilgili şiirin Mehmet Akif'e ait olabileceğini hatıra getirmiyor değil. Hele bir de Akif'in devrin modasına uyarak, resim/tablo altı şiirler yazdığı düşünülecek olursa... Fakat Akif'in 21 Mart 1896 tarihinde Edirne'den ayrılıp, Adana-Halep-şam taraflarına gittiği düşünülecek olursa, artık kendisi için "Edirneli" gibi bir ifade kullanması beklenemez. Bundan aynı olarak Akif'in daha ilk gençlik yıllarında ulaştığı şiir dilindeki akışkanlıkla, bu şiir arasında fazla bir alâka kurulamamaktadır. Ayrıca Akif'in teşbih, istiare ve mecaz mekanizmaları ile de büyük farklılıklar arz ediyor bu şiir.

O penbe ruhlarına aks eden ziya-yı hafîf
Seher bulutlarının revnak-ı sabahâtidir
Cebîn-i tâbını tezyin eden o reng-i latîf
Bahar çiçeklerinin hande-i taravetidir
Civar-ı hâbgehini gark-ı tâb eden envâr
Sema-yı tal'atinin âfitâb-ı safvetidir
Vücud-u pâkini örten o setre-i zer-târ
Şebâb-ı bâhirinin hicâb-ı ismetidir.
Yüzünde lem'a-i kudsiyyet olmada Rahşan
İhâta eylemiş etrâfını füyûz-ı bahâr
Şu hali etse revadır melekleri hayran
Önünde nûr-ı sabâvet olurken hande-nisâr
Uçar ziya-yı tebessüm güzel dudağından
Melekler okşasa rüyâ-yı can rübâsında
Hafifçe ra'selenir pister-i safâsında
Öperken huri-i sevda o al yanağından

12 Kasım 1896

ESSELÂM*

Esselâm ey m ssellem 'l irfan,
Esselâm ey zar f-i n diredan,
Esselâm ey  er  -ı bezm-i edeb,
Ey edib na m nteh -yi taleb.
Ba'd-i teslim-i tuhfe-i teslim
Sana evvelce eylerim takdim,
Mahz-ı ihl s olan uhuvvetimi,
O mukaddes hukukuna h rmetimi.
 rifi, bir zaman  u ismini ben
F ri  olmam tezekkür etmekten.
Her ne dem gark-ı iktir b olurum,
Seni anmakla ne ve-y b olurum.
Ân-ı mâziye ric'at eyler iken
Acaba y d eder misin beni sen?
Azıcık munsıf ol unutma beni
Hubb-u fill h ile seni seveni.
Seni en önce gördüğüm günden

* Ömer Rıza Doğrul, *Manzum Bir Mektup, Selâmet*, 24 Ağustos 1949, c. 4, nr. 99, s. 3

Akif'in Adana-Halep- am bölgesinde vazifeye ba lamasının hemen ardından kaleme aldığı ilk mektup  iri. Bilindiği gibi Akif, Edirne'den ayrılı ının ardından İstanbul'a, oradan deniz yoluyla İzmir'e geçmiş ve bil h re tekrar deniz yolu ile Adana'ya ulaşmıştır. Bundan  nceki "Nazım" başlıklı  irin dipnotuna bakınız. Yukarıdaki mektup  iri *Selâmet* dergisinde ilk olarak yayımlayan, şairin damadı  mer Rıza Doğrul  u bilgileri veriyor:

"Büyük  airimiz Mehmet Akif, 1312 senesinin mayısında Adana'da hayvan m b yaasında memurdu. Oradan aziz dostu Arifi Bey'e yazdığı manzum bir mektubu, merhum Arifi Bey'in damadı emekli Albay Nuri Besem kayınpederinin evrakı arasında bularak, merhum Akif'in damadı olmak dolayısıyla bize ihd  etmek l tfunda bulunmuştur. Bu manzum mektubun muhatabı olan Arifi Bey, eski adliye m ste arıdır ve memleketin en tanınmış avukatlarındandır. Onunla büyük  airimiz arasında sağlam bir uhuvvet ve mukaddes hukuk bulunduğu yazdığı mektuptan anlaşılıyor. Mektup, yarım asırdan fazla bir zaman önce yazılmıştır ve yarım asır önceki edebi zevki, bütün samimiyet ve g zelli iyle aksettirmektedir."

Akif, mektubun derkenarında da şöyle diyor: "Peder beyefendi hazretlerinin kemâl-i hürmetle d men-i devletlerini takbil eylerim. Nuri Bey karde imize takdim-i tahiyat olunur m rim..."

Bahis mevzu olan peder beyefendi, Adliye Nezareti evrak m d r  Ne et Bey'dir. Okurlarımıza bu son derece kıymetli ve Akif'in hayatında bir sa hayı aydınlatan bu eseri vermeyi, emekli albay Nuri Beyefendi'nin l tuf ve al kasına borçluyuz. Kendisine en samimi   ranlarımızı sunar ve fırsat elverdikçe bizi de, bütün okurlarımızı da bu çeşit bed alardan hissemend etmelerini temenni ederiz. Yine bu fırsattan faydalanarak Akif'i de, muh tabı olan Arifi Bey'i de rahmetle anar, bu hatırayı ne retmenin ruhlarını   d etmesini dileriz."

Ömer Rıza Doğrul yukarıdaki  iri *Manzum Bir Mektup* başlığıyla yayımladığı halde, biz ona *Esselâm* adını daha uygun bulduk. Bu arada *Selâmet* (dinî, fikri, ilmi ve edebi) bir dergi olarak, 1947-1949 yılları arasında, Akif'in damadı  mer Rıza Doğrul tarafından ne redilmi  önemli bir yayın organıdır. *Selâmet*, 104 sayı çıkmıştır.

Beri sermest-i iştiyâkım ben.
 Bunun imkânı var mıdır bilmem,
 Seni görsün de sevmesin âdem!
 Seni halk eylemiş Hakîm-i Ezel,
 Şekli, ahlâkı, cümle hali güzel.
 Seyyiâtta değil mi tâhirsın,
 Fıtraten bir vücûd-u nadirsın!
 Suretin, sîretin mükemmeldir,
 Her biri diğ erinden ecmeldir.
 Sûretin zahiren ne rânâdır,
 Sîretin iş te ondan alâdır.
 Sîretinden de dil tefeyyüz eder,
 Suretinden salâ bulursa nazar.
 Müstetirdir yüzünde mihr-i zekâ,
 Dembedem lem'a-tâb olur güya.
 Gözlerinden cemâlin anlaşılır,
 Sözlerinden kemâlin anlaşılır.
 Sana nisbetle bahtıyarım ben,
 Tâir-i evc-i ifti hârım ben.
 Sen benim yâr-ı gam-güsârımsın,
 Merdüm-i çeş m-i demâ-bârımsın!
 Ben senin manevî biraderinim,
 Bir muhibb-i sadâkat-âverinim!
 Sen benim râzdân-ı kalbimsin,
 Tercemân-ı lisân-ı kalbimsin!
 Ben senin hem-hayâl ü hem-deminim,
 O metanetli fikre mahreminim.
 Sen benim verd-i bâğ-ı ş evkimsin,
 Sen benim ş eb-çerağ-ı ş evkimsin
 Ben senin vâyedân-ı ülfetinim,
 Sermsâr-ı kemâl-i minnetinim.

Mâ-hasal sen benim hayatımsın,
 Her zaman ç are-i necatımsın.
 Ben senin bir refîk-i hâdiminim,
 Râh-ı merdîde sabit âdeminim!

Sana çoktan arıza gönderecek
İdim amma ki mani oldu felek!
Kardeşim, bir zaman kararım yok,
Mâni'im, meşgalemse hadden çok!
Fikrim olmaz gum mdan hâli,
Pek tuhaftır bu gurbetin hâli.
Daima rikkat üzredir vicdan,
Daima girye-n k olur eşman.
Hele akşam olunca insana,
Bir gariplik çöker hazin ne!
Arz-ı end m eder hayâl-i vatan,
H tıram herc   merc olur birden.
Böyle sevda eser iken serde,
Gönül  r m eder mi bir yerde?
Gezinirsin zaman geçirmek içün,
Bu da kabil olur mu ya her gün!
V kia var mesireler amma,
Arkadaş hiç bulunmuyor hayfâ!
Gerçi تنها gidiş de kabildir,
Yalınız gezmeden ne h sıdır?
Yalınızlık selâmet olsa bile,
O selâmet de hoşça geçmez ele.
Sen Boğazi'lerinde gezmedesin,
Bahr-i ezvâk içinde y zmedesin!
Gâh zevrak-s v r-ı izzet olup,
Gâh gerd ne-s z-ı haşmet olup,
Bazı Beykoz'da, bazı Göksu'da,
Her zaman hülâsa bir s da
Geirirsin, ne mutlu ey Arif
Gel de bir g r neler eker Akif?
Maksadım gıpta, ya haset sanma,
Öyle zanneyleyip de aldanma!
İtikadımca merd olan  dem,
Ş di-i gayr ile olur hurrem.

Sergüzeştim gariptir, çoktur,
şimdi tafsil için zaman yoktur.
Sağ olursam öbür arızemde,
Her ne gördümse başlarım serde,
Lâkin ey mîr-i âtîfet-efzâ,
Beni afveyle, eyledimse hata!
Maksat izhâr-ı iktidar değil,
Öyle bir emre ictisâr değil.
Evvel âhir rica budur sizden,
Kesmeyin bir teveccühü bizden.
Bu garîbü'd diyarı yâd ediniz,
İltifat-nâmenizle şâd ediniz.
Esselâm, esselâm ey Arif,
Sana bin ihtirâm ey Arif.

8 Haziran 1896

MEKTUP*

Sen ol hız ne-i n y b idin ki bir müddet
Yanında durmak idi bence en büyük fırsat
Bilir misin ki vatang h ayn-ı izzettir
Vatan-c dalık ise âdetâ saadettir
Evet senin gibi bir yâr-ı c na hemdem iken
Garib-v r imişim, hiç düşünmüyordum ben
Huzur-u devletine çıktığım zamanlarda
Cihanda zevk-i hakikiyi cidden anlar da
F y z içinde kalırdım, H da bilir böyle!
Yalan mı söylerim ey r h-ı  şikan söyle
Tev fuk eyleyivermişti hem de hissiyat
Ne  şik ne maîşet, ne şâirâne hayat!
 abuk giderdi neh rım, güzel geçerdi leyâl
Ne vardı sende melâlet, ne vardı bende kel l
Me er o zevkimizi bir hum r beklermi 
Felek bu günleri b -istib r beklermi 

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif/İstiklâl Ş iri*,  lk  Kitabevi, İstanbul 1944, s. 2
Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 233-234

Bu mektup parçasını ilk olarak ve Akif'in kendi el yazısı ile yayımlayan Mithat Cemal oldu. Mektup, Mithat Cemal'in *Mehmet Akif / İstiklâl Ş iri* adlı eserinde kli e suretinde verildi. Mithat Cemal, Akif'in el yazısı ş irinin altına *İstiklâl Marşı* şâiri Mehmet Akif'in bir arkadaşına yazdığı manzum mektuptan bir sahife ve ş irin el yazısı" notunu düşüyor. Akif'in el yazısı mektup parçasını ilk olarak okuyan Fevziye Abdullah Tansel, ilgili mektubun doğrudan Mithat Cemal'e yazılmış olabileceğini ileri sürüyor ki bu fikir bütünüyle yanlıştır. Çünkü Akif ilgili mektubu, Adana-Suriye bölgesinde beraber çalıştığı Miralay İbrahim Bey'e, onun Malatya'ya gittiği bir sırada yazıp göndermiştir. Bir başka husus da bu mektubun, İzmir'de iken kaleme aldığı 12 Mayıs 1896 tarihli nazım parçasından sonra, Akif'in tespit edilebilen ikinci şâiri oluşudur.

Halep'te bâdiye-peymâ-yı hasret etti beni
Malatya dağlarına attı nâ-be-vakt seni
Bu demde lem'a-i ikbalimiz ki sön müştür
O eski âlemimiz bir hayale dönmüştür
Cüdâ-yı bezmin olan âşinâna merhamet et
Belâ içinde kalan mübtelâna merhamet et
Bu intizârımız artık yeter, tamam olsun
Bir iltifat yetişir, yeter selâm olsun
Kalemde kalmadı rûhum mecâl tahrîre
Te'attuf eyle, vefa eyle, bakma (üç hece eksik)
Recâ zamanı değil, geldi söz duaya beyim
Hüda muîniniz olsun, ilânihaye beyim

17 Kasım 1897

BEYİT*

Ayran daha midesinde kaynar,
Kalkar da teres bil rdo oynar.

Adana, 1897

* Mithat Cemal Kuntay, "Akif'in Sanatkâr Tarafı Hakkında Notlar", *Safahat* (1950 baskılarından itibaren)

Giriş bölümü Akif'e ait bu hicviyeyi ilk olarak yayımlayan Mithat Cemal Kuntay oldu. Ömer Rıza Doğrul tarafından hazırlanan yeni harfli *Safahat* baskılarında (1950 baskılarından itibaren), Mithat Cemal tarafından kaleme alınmış önemli bir değerlendirme mevcuttur. Bu beyit işte bu metinde yer almaktadır. Mithat Cemal'in Akif'in kendi ağzından not ettiğini sandığımız beyit, muhtemelen şairin Adana dönemine ait olmalıdır. Nitekim Mithat Cemal'in kanaati de bu yöndedir. Zira bu beyit, on dokuzuncu yüzyıl sonlarında, Çukurova bölgesinde ortaya çıkmaya ba layan yeni sınıfların eleştirisinde buluyor anlamını. Burada aynı sınıflara yönelik çapraz bir eleştiri söz konusu.

MEKTUP*

Hayalinledir şimdi hep iştigalim
 Habîbim, halîlim, enîsü'l hayâlim
 O sima-yı sâfın, o parlak nigâhın
 O tavrın, o güftâr-ı irfan penâhın
 Hûda şahit olsun, gözümde çekilmez
 Bu âvâre dil, yâr der başka bilmez
 Geçer hatırımdan senin cümle halin
 Hitabın, itâbın, cemâlin, celâlin
 Anarken o hengâmı, çeşmânım ağlar
 Durur gâh olur gözlerim, canım ağlar
 Bu âlemde yâr-ı vefâdar sensin
 Evet eyliyor kalbim ikrar sensin
 Benim en büyük bildiğim mertsin sen
 Fazilette yoktur eşin, fertsin sen
 Cihan-dîdesin, tecrüben hadden aşmış
 O nazik vücudun ne yerler dolaşmış
 Edip her adımda bir ibret telâkki
 Seyahatle efkârın etmiş terakki
 Çocuklukta sây-ı belîğ eylemişsin
 Şebâbında bu mevkîi peylemişsin
 Müyesser değil başka yoldan teâlî
 Senin mesleğindir sebîlü'l meâlî
 Neden bahs olursa rüsûhun ayândır
 O mahviyet altında varlık nihandır

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939.
 Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 247-249

Mehmet Akif'in Adana, Halep, Şam bölgelerinde beraber hizmet ettiği Baytar Miralay İbrahim Bey'e yazdığı bir başka mektubu.

Mektubun aslı oldukça uzundur ve buradaki kısım ancak bir bölümü olmalıdır. Bu şiirin eldeki mevcut bölümlerini, Akif'in el yazısı halinde, ilk olarak Mithat Cemal yayımlamıştır. Oradan naklen şiirin yeni harflerle okumasını yapan ise, gene Fevziye Abdullah Tansel olmuştur. Aynı şiirin *Bir Mektuptan* adıyla, *Resimli Gazete*'deki neşrine de bakılabilir (Bkz. 15 Temmuz 1315/27 Temmuz 1899, c. 1, nr. 12, s. 170). Orada, bu iki farklı yayıma ilişkin bazı izahlarda bulunuyoruz. Akif'in, üzerinde büyük tesiri olduğunu bildiğimiz İbrahim Bey'in vefatı dolayısıyla, 12 Mayıs 1321/25 Mayıs 1905 tarihinde kaleme aldığı önemli bir mersiyesinin daha bulunduğunu kaydetmek gerekir. *Safahat*'ın ilk cildine alınan *Merhum İbrahim Bey* başlıklı mersiyesinin başında, ilgili kişi hakkında geniş bilgi verilmektedir.

Sözünden hakikat tecelli ederken
Tuhaf, ge miyorsun o b   nelikten
Der  n-  inasın, fakat    phe yoktur
Bu boş bir rev  tir ki erbabı çoktur
Tev  zu, fazilet, kemal ehlinindir
Ki big  nelik tavrı h  l ehlinindir
M  sellem kem  lin, m  kemm  l h  s  lin
G  zel suretin, ondan ahsen me  lin
Senin meclisinden bıkılmaz, doyulmaz
Devam etse gitse mel  hat duyulmaz
Terakki ederken dem  dem kemalin
Te  li mi etmez kem  l-i cemalin
Kalem saptı bahs-i d   v  ra n     h
Saded nerde, ben nerdeyim Allah Allah?

1896-1897

MAHŞER VE NAAT*

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 220-223

Eski edebiyat hocalarından Cemalettin Server Revnakoğlu, Fatih Camii baş imamı meşhur Arap Hoca'dan Mehmet Akif'le ilgili bazı hatıralar naklediyor. Akif'in çocukluk yıllarına, talebeliğine ve Adana-Şam civarında geçen dönemlerine ilişkin bu hatıraları, Eşref Edip, *Mehmet Akif* adlı eserinin ikinci cildinde kaydediyor. Bu anlatımların bir yerinde, Fatih Camii baş imamı şu önemli bilgiyi aktarıyor:

"Çocukluğunda bile emsali görülmeyen fevkalâdelikleri vardı (...) Baytar Mektebini birincilikle bitirdikten sonra Adana'ya memuren gitti. Bir müddet sonra geldi. Hatıra olarak orada yazdığı "Mahşer" adlı bir şiir ile, bir de "Naat-ı Şerif" verdi. "Mahşer"i hâlâ saklım. Görseniz, mahşeri vukûundan evvel tahakkuk etmiş sanırsınız."

Akif'in sanatı bakımından önem arz eden bu iki şiire dikkati çekmek için, onların adlarını buraya özellikle kaydediyoruz. Fakat bu bilgiyi veren Fatih Camii baş imamı, Akif'in hastalığı ve vefatı sırasında henüz hayatta olduğu halde (vefatı: 2 Eylül 1937), Eşref Edip'in hiç olmazsa adı geçen şiirleri kendinden istememiş olması doğrusu bir gariptir. Ne var ki şiirlerin, bir gün ortaya çıkabileceğinden gene de ümidi kesmemek gerekiyor.

LÂTİFE*

Yapar herze-günün biri bir gazel
Ki m n s  yok, l fz  da müptezel!
Fakat kendi gayetle parlak bulur;
Kerr ren okur, dinletir, mest olur.
Biraz sonra ne reylemek de kurar,
Zar f n-ı asrın birinden sorar.
G zetmez o da hiç hat r, huzûr,
Be endim demez, hem bulur bin kusur.
Herif  imdi tenkide hiddetlenir,
Rezil ne bir çok s ver, söylenir!
S v  ler teselsül edince zar f
Demi : ‘Nesriniz nazm n zdan lâtif!

7 Temmuz 1898

* *Lâtife*, *Resimli Gazete*, 25 Haziran 1314/7 Temmuz 1898, nr. 81, s. 1062
Let iften, *Sıratı Müstakim*, 10 Temmuz 1326/23 Temmuz 1910), nr. 99, s. 354
İbrahim  zt rk , ‘‘Mehmet Akif’in Bilinmeyen Birkaç  iiri Etrafında’’, *Türk Edebiyatı*, Aralık 2016, nr. 518, s. 54-59

Mehmet Akif’in *Resimli Gazete* döneminden bir *L tifesi*.
İlgili parça, * air Huzurunda Münekkit* ba lı ı ile *Safahat*’a da dahil çevrilmiştir. Ne var ki  iirin *Resimli Gazete*’deki hali ile, *Safahat*’a dahil edilmiş şekli arasında önemli bazı farklar göze çarpmaktadır. Bu farklılıklara dikkati çekmek için, şiiri bu bölümde de kullanmayı uygun bulduk. Dolayısıyla *Lâtife* başlıklı şiirin    ayrı yayımı söz konusudur. İ ki *Resimli Gazete*’de, ikincisi *Sebilürreşat*’taki yayımı (nr. 99, 10 Temmuz 1326/ 23 Temmuz 1910) ve en son olarak da 1911 baskısı *Safahat*’taki şeklidir.

Şiirin ilk yayımı ile *Safahat*’a dahil edilmesi arasında geçen on    yıllık dönem, Akif’in dil zevkindeki gelişmeleri ve dolayısıyla nerelere müdahale ettiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bu arada Akif’in yukarıdaki parçasına ilk işaret edenin, değerli araştırmacı İbrahim  zt rk  olduğunu kaydedelim.

ZEVK-İ HAYÂL *

Eder de lem'a-i fîtrattan istifâze-i nûr
 Olur likâ-yı seher besmezâr-ı şevk u sürûr
 Yavaş yavaş uyanan kâinatı gördükçe,
 Kalır nigâh-ı basiret, o neşveden mahmûr!
 Sabâh içinde geceymiş bûtün zamân-ı hayat
 Temenniyâtı kılar vehleten hayale hutûr.
 Bahar geçmeden ey çaresâz-ı ömrüm gel,
 Ki ben de eyleyeyim cebr-i hâtır-ı meksûr.
 Hayat içinde hayat istemez misin rûhum,
 Bu zevk âlemi varken kalır mısın mehcûr?
 Seninle devr edelim gel sühûl ü hadrâyı
 Biraz da biz görelim ömr içinde rûy-i huzur!
 Nesîmi, bûlbûlü, âheng-i cûyu dinleyelim
 Yetiştirdi olduğumuz nâle-senc-i ye's ü fûtur!

* *Resimli Gazete*, 29 Kanunusani 1313/10 Ocak 1898, nr. 61, s. 723 (ilk 22 beyit)
Resimli Gazete, 5 Şubat 1313/17 Şubat 1898, nr. 62, s. 734-735 (şiiirin kalan kısmı)
 Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1939, s. 196-197 (sadece 7 beyit)
 Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri I", *Yedi İklim*, Mart 1996, c. 10, nr. 72, s. 26-30

Akif, bir sohbeti sırasında Eşref Edip'e şöyle diyor: "İlk şiirlerim *Resimli Gazete*'de çıktı. Takriben 1313-1314 rumi senelerinde. O şiirler *Safahat*'ta yoktur. Bunlar kemiyet itibariyle *Safahat*'a muadildir (İlk *Safahat* cildini kastediyor). En çok ahlâki, dinî, hikemî, pek az garâmî idiler."

Daha önce *Hazine-i Fünun*, *Mektep* ve *Gayret*'te çıkmış şiirlerini anmayan Akif, *Resimli Gazete*'dekileri böylece zikretmiş oluyor. İşte *Zevk-i Hayal* Akif'in, *Resimli Gazete*'de çıkan ilk şiiridir. Nitekim bundan sonraki sayfalarda gelecek bir hayli şiiri de aynı dergide yayımlamıştır. Arada, ancak birkaç parça şiiri ve tercümesi *Servet-i Fünun*'da çıkacaktır. Mehmet Akif'in *Resimli Gazete*'de çıkan şiirlerine, ilk olarak Eşref Edip işaret etti. Bu şiirlerin adlarını, yayım tarihlerini, çıktığı dergi sayılarını ve mısra adetlerini, bir tablo halinde düzenleyerek yayımladı: Bkz. (*Mehmet Akif*, c. I, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938). İlgili eserlerin, "İlk Neşrettiği Şiirler" bölümü, s. 653-657.

Eşref Edip aynı eserin ikinci cildinde (1939), "Akif'in İlk Şiirleri" bölümünde (s. 189-202) bunları ayrı ayrı zikrediyor: *Zevk-i Hayal*, *İstiğrak*, *Bedreka-i İrfan*, *El-Hakku Ya'lû*, *Sadi'den* iki kıta, *Gazali*, *Fahreddin-i Razi*, *Acz*, *Bir Mektuptan*, *Bir Mektup*, *Sadi'den* tercüme iki kıta, yine *Bir Mektuptan*, *Nida-yı İbtihal*, *Leyle-i Veladet*, *Hafızıma* ve *Bir Hasbîhalden* (Toplam 19 parça). Ayrıca onlardan bazı bölümler de yayımlanıyor. Şiirlerin tamamını vermemesini ise, çok uzun oluşları ve kendi kitabının hacmini aşırı derecede şişireceği ile izah ediyor.

İşte Akif'in *Resimli Gazete*'de neşrolunan bu şiirlerine, son olarak Fazıl Gökçek el attı ve onları metin olarak *Yedi İklim* dergisinde yayımladı: Toplam 17 şiir. Eksikliğin sebebi ise, yeri geldikçe izah edilecektir. *Resimli Gazete*'nin 61-93 sayıları arasında çıkan bu şiirleri ve derginin ilgili sayılarını biz de özellikle gözden geçirdik ve Akif'in ilâve bazı yeni şiirleri ile karşılaştık. Bunlara yeri geldikçe işaret edeceğimizi hatırlatmakla iktifa edelim. Bu arada *Zevk-i Hayal*'in sonuna, *Resimli Gazete* yönetiminin, Akif'in şiirini ve sanatını takdir sadedinde şu notu düşüştüğü görülmektedir:

Sahâif-i edebiyata revnak efzâdır
 Bu türlü şîr-i nev, uslûb u lû'lü mensûr
 Devam edip yazınız, biz de iftihar edelim
 Zaman zaman-ı terakki, reva mı ye's ü fûtur?

Hevâ-yı sâf-ı rebîi teneff  s eyleyelim
Bu inzivaya bizi kimdir eyleyen mecbur?
Gehî nişîmen edip bir mahall-i m  rtefii
Nigehb  n olalım k  inata d  r  d  r!
Med  r-ı bahsimiz olsun ser  ir-i kudret
Hak  yık şöyle bulutlarla kalmasın mest  r!
  u ho   ma  şetimiz t   nih  ye s  ylensin,
Hayatı anlamayanlar da bizden   ğrensın!

Geh   çıkıp gezelim tarlalar civarında
Geh   kar  r edelim bir suyun kenarında.
  u c  yb  r-ı let  fet-fez  ya bak, Allah
Ne    ir  ne men  zır verir g  z  rında.
Semada n  ru sab  hat temevv  c ettik  e
Cih  niy  n  n olur     m-i ibtis  rında:
Cemal-i subha bir   yine-i cil  -efr  z
Ki S  n  'in asılı dest-i iktidarında.
Cib  l, heykel-i erbab-ı azmi andırıyor
Ne ho   kar  r ediyor merkez-i vak  rında.
Nazar tahayy  r i  inde kalır tab  idir
Bu k  in  tta bir manzar ihtiyarında.
Gel ey ref  k-i hay  tım, hayat b  yle imi  
Cihanın olmayalım gel yo  unda varında.
Seninle   lem-i vahdette m  sterih olalım
Bırak   u halkı, biraz kendi g  r    d  rında,
Yazık de  il mi ki solsun      fe-i   mm  d
  eb  bımızda, hayatın o nev-bah  rında.
Gel ey ned  m-i hay  lim, yeti   ki muntazırım
Bırakma r  humu b  lin-i ihtiz  rında.
Yeter bu   ekti  im   l  m-ı intizar, yeti  
Azab i  indeyim ey y  r-gam-k  s  r, yeti  ...

Gehî nigâhımızı okşasın hazin hazin
 Gurûb, o levha-i sevdâ meal-i hüzn-âgîn.
 Lâtif bir sarılık aks edip bulutlardan
 Ne reng-i câzibe-perver alırsa rûy-i zemin.
 Nazar-rübâ olur elbette sevdiğim ondan
 Senin o cebheni işrâk eden ziyâ-yı mübin.
 Rıdâ-yı leyle bürünsek de bir zaman olsak
 Şu kâinâta görünmek gavâilinden emin.
 Lisan-ı hâl ile âlem güvâh-ı vahdet iken
 Sen ol hakâyıkı etsen, yegân yegân tebyin.
 Kulak kesilse vücudum da dinlesem seni tâ
 Muhît-i a'zam için hasıl olsa bende yakîn.
 Gözüm dehân-ı belîğinde kalsa subha kadar
 Zihî merâm-ı hayâlî, zihî hayâl-i bihîn
 Seninle dest-be-dest-i vifâk olursak eğer
 Nigâh-ı ibrete bir levha eyleriz tezyîn.
 Ki tavr-ı ülfeti ahd-i muhabbeti o kadar
 Sarâhaten edemez kimse bir zaman tâyin.
 Gel ey hayât-ı ümmidim, gel ey ümmid-i hayat
 Bu yaşta olmayayım ye's ile memât-ı güzîn.
 Seninle geçmeyecek ömrü istemem hiç ben
 Fedâ-yı can ederim geçmemek için senden.

O nâsiyendeki sâfiyyetin hayali kadar
 Kemal gösterebilmiş midir cemâl-i seher?
 Edîb-i kudreti seyr et ki eylemiş te'lif
 Kitâb-ı vechine benzer dehâ-nümâ bir eser!
 Bakınca mahv-ı temâşâsı olmuşum, çok mu
 Birer bedîa-i fitrat o dilrübâ gözler.
 Ziya kadar nazar-ârâ, onun kadar nâfiz
 Nigâhı gör ki hafayâ-yı kalbi seyr eyler.
 Dudaklarındaki rikkat sezâ-yı dikkat ise
 Dehân-ı pâk-i latîfin sözün kadar dilber!
 O sözlerin ki, birer nağme-i hakikattir

Terenn  m  t-ı hez  r-ı bah  rdan ho  -ter!
Senin naz  rini g  rmez, bu pek tabiidir
Nazar av  lim-i s  fl  de ey melek-manzar!
Aceb o   hre-i esmer kadar sevimli midir,
Tecess  m etse de g  rsek cih  nda r  hu be  er.
Garib, hep seni ters  m eder nig  h  mda
Zem  ne m  n'atıf olduk  a mihr-i c  zibe-ver.
  u ahter  n-ı muz  a,   u kubbe-i hadr  
  u mevce-h  z   emenler, hul  sa her bir yer!
Olur ni    ne-i r  yun reb  'i n  miye-z  
Olur n  m  ne-i hulkun o v  s'atiyle fez  !

Gittin beni kimsesiz bıraktın,
Milyon ile halk i  inde b  yle,
Haksız mıyım i  tik  da, s  yle!
Sen kim bana at  -yı Hak'tın,
Ey hatırasıyla kaldı  ım y  r,
Cevr eyleme hatırım i  in gel!
Terk etmez idim bileydim evvel,
D  m  n  n   kalmadık  a n    r

10 Ocak 1898

BİR MEKTUPTAN BEYİTLER*

Seninle devr edelim gel füsûl-i hadrâyı
Biraz da biz görelim ömr içinde reng-i huzur!

.....

Şu hoş maîşetimiz tâ nihaye söylensin,
Hayatı anlamayanlar da bizden öğrensin!

.....

Gel ey refik-i hayatım, hayat böyle imiş
Cihanın olmayalım gel yoğunda varında.

.....

Revnak-ı leyle bürünsek de bir zaman olsun,
Şu kâinata görünmek telâşesinden emin.

.....

* Mithat Cemal Kuntay, "Akif'in Sanatkâr Tarafı Hakkında Notlar", *Safahat* (1950) baskısı, giriş bölümü.

Akif'in Adana, Halep, Şam bölgelerinde birlikte vazife yaptığı Baytar Miralay İbrahim Bey tarafından tespit edilmiş şiirlerinden biri. Bunlar sayıca çok olmasına rağmen eline geçen defterden Mithat Cemal Kuntay ancak bu beyitleri naklediyor. Yine Mithat Cemal'in açıklamalarına göre bu beyitler; terkeb-i bend tarzındaki uzun bir şiirin parçalarıdır ve Hacı İbrahim Efendi mektebinden yetişmiş Ali Bey adındaki bir arkadaşına yazılmışlardır. Bu bilgileri, 1950 baskısı *Safahat*'ın giriş bölümüne yazdığı mufassal değerlendirmesinde veren Mithat Cemal Kuntay, Akif'in hayatı ve dünya görüşü üzerinde etkili kişilerden biri olan Miralay İbrahim Bey'in ilgili şiirin başına şu notları düştüğünü de kaydediyor:

"Şair-i mâhir-i fahr-i nâzımân, münşî-i edib-i belîğü'l beyân ve şair-i hassen-pesend, Arif Hikmet lisanından ilâhü'l mesnevî ünvân-ı mübecceliyle gıpta-fermâ-yı akrân, Orman Nezareti'nde Ziraat heyet-i fenniyesi erkânından Akif Efendi ile Adana ve Şam memuriyeti muhâlâsât-ı müteakabilemizi temin etmekle, ondan sonra mümâileyhin nâmı nâçizaneme olsun olmasın, tahrir ve inşâd ile lûtfen ırsâl ettiği mekâtıp ve mesneviyatını teşekküren kayd ve zapteyledim."

Dolayısıyla İbrahim Bey'in "kayt ve zapt" ettiğini söylediği sayısız mektup ve mesnevi tarzı şiir, bugün maalesef kayıp hükmündedirler. İşte, gerek Miralay İbrahim Bey'den naklen Mithat Cemal'in, gerekse Mithat Cemal nakli olarak Ertuğrul Düzdağ'ın yayımladığı bu şiir (*Safahat*, İz yayıncılık, İstanbul 2009, *Ali Bey'e Mektup'tan* başlıklı şiir) üzerinde biraz durmak gerektiği ortaya çıkıyor.

Şahsen biz, Ali Bey'e gönderilmiş olsa bile bu parçanın Akif'e ait yeni, müstakil bir şiir olduğundan o kadar emin değiliz. Çünkü şiirin ilk üç beyti ve bazı mısraları, Akif'e ait *Zevk-i Haya*'nın ilk üç bendinde birer beyit halinde yer almaktadır. *Safahat* ve Akif'in şiirleri üzerine vukufundan emin olduğumuz Ertuğrul Düzdağ'ın bu durumu gözden kaçırmış olması manidardır. Dahası Mithat Cemal ve Ertuğrul Düzdağ, ilgili mısraların terkeb-i bend tarzında kaleme alınmış tek bir şiirden seçilmiş beyitler olduğunu söylemektedirler ki, o takdirde de şiirin diğer beyitlerinin, *Resimli Gazete*'de yayımlanan *Zevk-i Haya*'de yer almamasının bir izahı gerekir. Bizim bu husustaki kanaatimiz, Ertuğrul Düzdağ'ın *Ali Bey'e Mektup* başlığı ile yayımladığı şiirin, *Zevk-i Haya*'den ayrı bir şiir olmadığı, ayrıca *Zevk-i Haya*'nın, *Resimli Gazete*'de çıkan kısımlarından daha uzun bir şiir olduğu ve seçilmiş çoğu beyitlerin de, şiirin mütebâki kısımlarından alınmış olabileceği şeklindedir. Bu arada şiir için Mithat Cemal'in ve Ertuğrul Düzdağ'ın verdiği 1900 tarihi ise büsbütün yanlıştır. Çünkü şiirin Akif'in Adana-Şam dönemine ait olduğu açıktır. Oralardan İstanbul'a, İstanbul'da oturan bir arkadaşına (Ali Bey'e) gönderilmiştir. 1900 civarında İstanbul'da bulunan Akif'in, gene İstanbul'da bulunan arkadaşına mektup-şiir göndermesi çok gerçekçi gözükmemektedir. Onun için biz şiirin sonuna, 1896-1897 tarihini koymayı uygun buluyoruz.

Kiminle akd-i kemal-i vedad kılmış isem
Lisan-ı hal ile her g  n diyor peş manım.

.....

Vefa semaya çekilmiş, cihanda n  m   gezer
Eğer bir ehlini buldunsa, s  yle kurbanım.

.....

Devam-ı leyle-i maziden olmuşuz b  zar
A ıl ki g  n g  relim ey sabah-i istikbal!

.....

Ağırca davranalım, her hayale kanmayalım,
Cihan yalancı kesilmiş, sakın aldanmayalım.
Riya y  z   rt  s   olmuş bu b  -hay   halka,
Yok eski aln   açık mertler, aranmayalım.

.....

Acep bu d  d u sitem   leminde biz de Ali
Niçin ziyan edelim de, niçin kazanmayalım?
Ya h  b-g  h-ı atalette b  yle kalmayalım,
Ya b  sb  t  n uyuyup, bir daha uyanmayalım.
Vatan c  dalığı bir ibtil   sanırken   h,
Garip, gurbete h  hişker olduğum encam!

.....

Zaman geçer, nice bir inkıl  b olur zahir,
Fakat bu ş air-i pejm  rde hep o Akif'tir!

1896-1897

İSTİĞRAK*

Eyler mi seni ihâta idrak
 Ey nûr-u muhît-i hâk ü eflak!
 Kabil mi feza kıyas olsunun,
 Mümkün mü ki gâyetin bulunsun?
 Nerden geliyor bu feyz-i îlâhi
 Bî-hadd ü bidâyet ü tenâhî?
 Olmak emeliyle sanki mahrem
 Daldıkça dalar hayale âdem.
 Lâkin ne kadar teemmül etse
 A'mâk-ı tasavvurâta gitse
 Beyhude gider bütün o gayret,
 Bir hiçe çıkar bu yol nihayet!
 Bir noktaya saplanır ki efkâr
 Ondan öte gitmek emr-i düşvâr!
 Düşvâr ise neyse, âh lâkin
 Geçmek o hududu gayrı mümkün!
 Milyonla hakîm-i hikmet âgâh
 Kalmış bu revîşde hâh u nâ-hâh!
 Çok fikr-i ziyâ-süvar durmuş,
 Çok dîde-i ibtisâr durmuş!
 Bir lâmîa iktibâsa yâ Râb!
 Yol vermişsin ne sırr-ı agreb?
 İdrak-i hakîkatinde ya Rab
 Tasvir-i hüviyyetinde ya Rab!
 Dünyalara sığmayan hayâlât

* *Resimli Gazete*, 19 Şubat 1313 / 3 Mart 1898, nr. 64, s. 758-759

Eşref Edip, *Mehmet Akif* c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 197 (sadece 6 beyit)
 Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri I", *Yedi İklim*, Mart 1996, c.10, nr.72, s.26-30

Mehmet Akif'in Adana, Halep, Şam döneminde başlayan şiirlerinden ikincisi.

Bu şiire ilk olarak Eşref Edip dikkati çekerek bir bölümünü yayımladı. Akif'in yeni döneminde karşılaşmaya başladığımız bu yüksek tevhid fikrinin onda istiğraklı, vecidli algılamalara yol açtığı gözden kaçmıyor. Akif'in bu dönem şiirlerinde, toplumsal fayda ve algılamalardan ziyade, kendi ruhunda meydana gelen dalgalanmaları ifade gayreti daha bir ön planda gözüküyor. Dolayısıyla Akif'in *Gece*, *Hicran* ve *Secde* gibi daha nice şiirlerinin köklerine, bu dönemde kaleme aldığı eserlerde tesadüf edebiliyoruz. Zaten o, ne kadar mesnevi-hikâyeler kaleme alırsa alsın asıl, derin şiir damarının bu vadide cevelân edip durduğunu fark etmemek mümkün değildir. Akif'in *Birinci Safahat*'ta gene böyle, *İstiğrak* başlıklı harika bir şiirinin daha bulunduğunu kaydedelim.

Bir nokta kadar gelir mi, heyhât!
Kalmaz mı ki farz içinde efkâr
Bir zulmet-i mahz içinde esrâr!
Her nesnede kudretin ayândır,
Her zerre senin için zeb ndır.
 hs y  geçer Ő h d-u vahdet
Hem her biri nev-zeb n-ı hikmet:
Ulviyyeti sakf-ı  sm n n
Devv r oluşu bu h kd n n!
Etvâr-ı vak r  k hsar n
Nazende edas  l lez r n!
Her nefhi nesîm-i m stet b n
Her katre-i rahmet-i seh b n
Her lem'as  neyyir-i m n rin
Her kabzas  hâk-i m sten rin!
Her yaprağı yerdeki nebat n
Her cilvesi ondaki hayatın!
Her yıldı ı âlem-i seman n
Her dalgası bahr-i b -ker n n
Terk bi Şu münteŐir havanın
Tertibi o yeksanak gıdanın!
Edv r-ı hayat  k in t n
Her devre tasallutu memat n!
Aheng-i l tifi c yb r n
Binlerce f y zu nev-bah r n!
Leylin o hazin s k nu hâlâ
Fecrin o cema-i b -kemâli!
M rg n n o savt-ı cezbe-z s 
Savt n da hev da i'til s !
 nsandaki iktidâr-ı temyiz
Hayvandaki hiss-i hayret-engiz
EŞyadaki ihtilâf-ı b hir
Y  R b, seni eylemez mi zâhir?

Ecrâm arasındaki kavânin
 Bir vâzı etmiyor mu tebyin?
 Her fer oluyor asla maktûb!
 Her zerre de başkasıyla meczûb!
 Her kûşede bin cihan mahfi
 Hem her biri ictihada kâfi!
 Allâh... Nedir bu inkılâbât
 Bî-hadd ü nihâye incizâbât!
 Elbet bu şuûna bir mukallib
 Elbet bu kadar cihana sahib
 Vardır ki, sen işte ol Hudâ'sın!
 Vâreste-i bedü intihâsın!
 Sübhânallah... Nedir bu kudret
 Baktıkça gelir ukûle hayret!
 Bir kabza türâb olunsa tahlîl
 Azdır sana sad hezâr tehli!
 Bir katre-i âb edilse tedkik
 Hayran kalır ehl-i rey ü tahkik!
 Teşrih-i hayata söz yetişmez
 Tedkik-i nücûma göz yetişmez!
 Zahirde egerçi lâ-mekânsın
 Her yerde, fakat ziyâ-feşânsın!
 Her yer sana cilde-zâr-ı vahdet
 İnsanda gerek fakat basiret!
 Yâ Rab... niye bir ridâ-yı hâciz
 Altında bu kibriyâ-yı muciz?
 Olmak dilerim şu sırra âgâh
 "Lâ-yüs'el"e karşı söz mü yok, âh
 İnsandaki iktidâr mahdud
 Derlerdi, bütûn bütûn mü mefkud?

Ey mebd-e-i sahib 'l bedâyi,
Ey cümle m kevv-en ta merci
Sensin bu kadar cihana malik
Meml klerin cem'i h lik!
Her Şey oluyor fenaya mülhak
B ki ise  h, sensin ancak!
Lakin bu vücud hep ademse,
Varlıkta hudud hep ademse,
Bilmem ki nedir lüzum-u hilkat,
Gelmekte cihana yok mu hikmet?
 cadı abes mi k inatın
 lmek mi nihayeti hayatın?
Maksat yaŐayıŐta bir sefer mi
 nsan yalnız gelir, gider mi?
Yok yok... Bu gidiŐte başka iş var
Elbette ikinci bir geliŐ var!
EŞya ki bütün me sirindir
Hep mahfaza-i ser irindir!
Efs s ki, görmüyor da gözler
Pek d r oluyor yak ne sözler!
Ekv nı muhît olunca fazlın
Takdirine haddi var mı aklın?
Yâ Rab... Bana  n    n gerekmez
Esrâr-ı cihan   can gerekmez!
 ll  bana eyleyip del let
Göstermeli nerdedir hakikat!
Tevfik, refik-i r hım olsun
 mdadın ümid-g hım olsun!
Günden güne artıp ictih dım
Kalsın sana mutmain fu dım!
Mahrum bırakma re'fetinden
D r olmayayım hidayetinden!

3 Mart 1898

BEDREKA-İ İRFAN*

Nümunedir azminden fezâ-yı nâ-mahdûd
Kemâl-i zatına yâ Rab bu kâinât-ı şühûd!

Semada, yerde, ufukta, denizde göllerde
Celâl-i kudretin olmakta cilde-sâz-ı şühûd

Senin celâil-i âsar-ı hâlikânendir
Tabiatın bu kadar hârikâtı ey mâbûd!

Zemin, bu nâ-mütenâhî fezâda bir seyyâh!
Döner gider o zamandan beri ki buldu vücud

Sema ihâta-i efkârdan da âlîdir
Nedir o âlem-i pehnâ-yı bî-kerân u hudûd?

Cihâniyâna nihânsın, fakat nişanelerin
Uyûn-ı hikmete her yerde, her zaman meşhûd!

Bakın avâlimi tanzîm eden kavânine,
Bakın nasıl ediyor arz-ı insicâm u hulûd?

Bi-nefsihî mi zuhûr eylemiş bu masnû'ât
Nedir o halde dünyaya gelmeden maksûd?

Nazar ne mertebe sathi de görse eşyâyı
Vücûd-u Hâliki idrâke yol açar mevcûd!

İnadı terk ederek ey sebûkserân-ı zamân
Huzûr-ı Hak'ta durun cebhe-ber-zemîn-i sücûd!

* *Resimli Gazete*, 26 Şubat 1313/10 Mart 1898, nr. 65, s. 770 (ilk iki hane)

Resimli Gazete, 5 Mart 1314/17 Mart 1898, nr. 66, s.782 (son hane)

Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 197-198 (Sadece 7 beyit)

Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri I", *Yedi İklim*, Mart 1996, c. 10, nr. 72, s. 26- 30

Bedreka-i İrfan ırfana yol gösteren, kılavuz anlamında. Yani yepyeni bir idrak ve bakış açısı ile özgün bir dünya ve âlem telâkkisi inşa edilmeye çalışılıyor bu şiirde. Kâinatı böyle derinden bir kavrayış, edebiyat ve düşünce hayatımız bakımından yepyeni bir hamle olarak kabul edilmelidir. Hem bir *tevhid* hem de özgün bir *münâcat* karakteri arz eden *Bedreka-i İrfan* başlıklı bu şiir, Akif'in Adana, Halep, Şam döneminde ortaya çıkan yeni şiirinin tipik örneklerinden biridir.

Odur yegâne Hüdâ, başka bir Hüdâ yoktur

D n n, o saptığınız yolda ihtidâ yoktur!

Ul vv-  ş nını izhâr için cen b-ı Kad r
Hud s-u âlemi kılmış bu tarzda takd r.

Es s-ı fitratı vaz' ettiğinde dest-i ezel
Ne madde vardı, ne kuvvet, ne gördüğün bu esîr!

Deh -yı ukde-ber-end zı bunca d h nin
Seb t eder şu hak katte, eylemez taks r!

Odur sem yı amidsiz bina kılan r fi'
Odur n c mu bu s r'atle eyleyen tedv r!

Sem dan arzı odur fetk eden bi-hükm-i sar h
Odur kılan bütün ecrâmı inciz ba esîr!

Fez  ki n -mütenâhi deyip b y lt yoruz,
Onun kem line olmaz Hudâ bilir ki naz r!

Onun cem l-i cem linden işte bir lem'a
M kevven t  ziy d r eden sabâh-ı münîr!

Ne b rik t-ı il h si mümkünü'l ihs 
Ne  yle zât-ı il h si k bil 't tasv r!

Nedir bu acz   tereddüd beşerde y  Rabb ?
Neden ukûl oluyor böyle p y-der-zencir?

Tar k-i   n    er  pek vahimdir zira
Bu yolda mahv u harâb oldu bir alay nihr r!

Odur yegâne Hüdâ, başka bir Hüdâ yoktur
D n n, o saptığınız yolda ihtidâ yoktur!

Benî beşerde tecelli eden fûrûğ-ı kemal
Ziyâ-yı Hak'tan olur feyz-yâb-ı istikmal.

Kiminde fart-ı zekâvet olur refik-i sedâd
Kiminde naks-ı dirâyet olur esâs-ı dalâl!

Dilerse nûr-u basiret verir de bir şahsa
Kılar o şahsı makâm-ı hakikate isâl.

Dilerse mürşîd-i irfan-penâhı da eyler
Onun muradı îlâhisi vehleten idlâl!

Ne âşinâları bîgâne-vâr terk ederek
Ne nâ-sezâları taltif eder, bakın müteâl!

Tecelliyâtı onun işte kâbilü'l idrâk
Değil ne mertebe vâsi de olsa fikr ü hayâl!

Ukûlü durduruyor hârikât-ı Rabbânî!
Nedir bu kahr-ı celâli, nedir bu tavr-ı cemâl?

Nedir bu hâl-i garâib-meâl, yâ Rabbî
Neden miyân-ı serâirde kalmış istikbâl?

Ne semte doğru teveccüh ederse etmededir
Zavallı fikri hemân acz ü hayret istikbâl!

Kazaya arz-ı rızâdan güzel tarîk olamaz
Hudâ'ya rabt-ı ümid eyleyen kalır hoş-hâl.

Odur yegâne Hudâ, başka bir Hudâ yoktur
Dönün, o saptığınız yolda ihtidâ yoktur!

10 Mart 1898

EL-HAKKU YA'L *

Evet, görmemiştir bu âlemde göz
şu "el-hakku ya'lâ" kadar doğru söz!
Hakikat te lidedir daima
O şahb za mahs stur itil !
Hakikat hub t eylemez yükselir
O miraca nerden ten hi gelir?
Ziya, perde-p şu zılâl olsa da
Sad  dursa, b -intikal olsa da
Hakikat gurûb eylemez bir zaman
O eyler fezalarda tayy-ı mek n!
Te mi, tec h l, teg f l, inad
Değil hiç şâyeste-i istin d!
Bu gerdenkeşi sürsün    gün meğer
Yalan doğruya akıbet baş eğer!
Evet bir an için belki perdedir
Güneş nerde, yoksa bulut nerededir?
G r nmezse evvelce mâh-ı sıyâm
Gelir bir gün elbet olur bedr-i tüm!
Sem v ta korkar da bakmaz isen
Ne hacet azizim, emin ol ki sen
Onun nuru yerden de rahş n olur
Gezen dîde-berp  nasıl kurtulur?
Tarassut edenler hil li görür
Teann d eden bedre karşı yürür!

* *Resimli Gazete*, 12 Mart 1314/ 24 Mart 1898, nr. 67, s. 794

Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 198 (Sadece 6 beyit)
Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayınlanan şiirleri I", *Yedi İklim*, Mart 1996, c. 10, nr. 72, s. 26-30

"H k daima üstün gelir, hiçbir şey ona baskın çıkamaz" anlamına gelen *El-hakku Ya'lu*, *Bedreka-i İrfan*'ın devamı mahiyetindedir. Aradaki fark bu parçanın mesnevi biçimi ile karşımıza çıkmasıdır.

Ne lâzım bu nâ-hak yere iddia
Hata başka, hak başkadır daima!
Zemin başkadır, âsuman başkadır
Mekân başkadır, lâ-mekân başkadır,
Bekâ başkadır, intiha başkadır
Ezel başkadır, ibtida başkadır,
Haber başka şeydir, ayân başkadır
Duyan başkadır, anlayan başkadır.
Bilen bilmeyen bir değil, bir zaman
Filânla falân olmuyor hem-zeban
Garaz bir midir safvet-i kalb ile,
Değil der, garazkâr olanlar bile!
Hakîmin birinden işitmiş idim,
Çocukken bakın ezber etmiş idim:
Tedavisi en müşkil, en güç maraz
Garazdır, garazdır, garazdır, garaz!

24 Mart 1898

SADİ*

Şair-i hakîm Arif Hikmet

Beyefendi hazretlerine

 u  stad-ı irfan-pen h n bu gün
Hakikatte  akirdiyiz biz bütün
M rebbi-i efkâr-ı  mmet odur,
Eden halka tedris-i hikmet odur.
Odur  i'ri hikmetle mezc eyleyen
Odur  iir nam yle hak söyleyen
Tasavvur edilsin, olur şey değil
Ki geçmiş iken altı yüz bunca yıl.
Gülistan'ı hâlâ hazan bilmiyor,
Safa-yı reb isi eksilmiyor!

Ne mezher ki bir verdinin bin bahar
Kadar zevk-i b n n için hükmü var!
Ne mazhar ki bir d  sse nûru nigâh
Gelir başka yerler karanlık, siyah!

* *Resimli Gazete*, 19 Mart 1314/ 31 Mart 1898, nr. 68, s. 806-807

Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 198 (Sadece 4 beyiti)
Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayınlanan  iirleri II", *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63

Resimli Gazete yönetiminin, Akif'in dergiye verdiği şiirlerden son derece memnun olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 61'inci sayıda *Zevk-i Haya'l*'in sonuna konulan, *Resimli Gazete* imzalı dörtlük bunun açık bir kanıtı idi.   te bu sayıda çıkan *Sadi* başlıklı şiirin sonuna d   len aşağıdaki beyit/notlar da, aynı yöndeki bir kanaati ifade etmektedir:

Yaz, ey şair-i ter-zeb n yaz
Bu tavır, bu ahenk pek dil-n v z
Bu int k u teşhisine bi-g m n
Olur ruh-ı Sadi de takdir-h n
Bilir birbirin ehl-i hâl   kemal
Eder daima hikmete imtis l
Bu feyz   bu im' n   itibar
Nasıl olmasın b is-i iftihar

Sadi başlıklı  iir, Akif'in yeni şiir döneminde ikinci bir kanal teşkil ediyor. Mesnevi biçimi ile kaleme alınan şiirin bir yerinde Akif:

Odur sade pir ye-i hafızam
Ne var başka sermaye-i hafızam?

dediği gibi, bakt  -gördüğü her şeyin arka planında yatan hikmete ermek onun için oldukça önemli bir mesele haline gelmektedir. Diğer bir hususa daha işaret etmek gerekiyor:  lgili şiirin sonunda, *Sadi*'den iktibas Farsça on beyit daha bulunmaktadır ki onları buraya almayı gerekli görmedik.

Bu gülşen ki her lâhza meftûhtur
 Temâşâsı nev-neşve-i ruhtur!
 Bakın her yerinde hezâran hezâr
 Letafetle olmaktadır nevha-kâr!
 Bütün nağme-sencân-ı dehre salâ,
 Duyan var mı bir böyle ulvi sadâ?
 Ne ateşli sözler, ne parlak meâl
 Serâpâ makâlâtı rûhu'l kemâl!
 Güler güldürür, ağlayıp ağlatır
 Fakat daima bir esas anlatır!
 Küçük kıssalardan büyük hisseler
 Çıkarmış mıdır kimse Sadi kadar?
 Lafonten mi Sadi'ye sâni olur?
 Bu davaya kim istitâat bulur?
 Çıkın, söyleyin siz de ey şairan,
 Yazılmış mıdır başka bir Bostan?
 Letâifte kâ'bında yoktur edip
 Mevâizde bir bî-müddânî hatip!
 Hakikatten ayrılmamak şanıdır
 O âlemde maşûk-ı vicdanıdır!
 Bekâ, namının her zaman yâridir
 Fenâ bilmeyen varsa âsâridir!
 Odur sade pîrâye-i hafızam,
 Ne var başka sermâye-i hafızam?
 Hayalim onun mehbîti'n nûrudur,
 Gözüm gerçi müştakı, mehcûrudur!
 Cebîn-i mübîninde lâmi dehâ!
 Cemâl-i kemâlinde sâti zekâ!
 Nigâhında bir hârikulâdelik
 Külâhında pejmürdelik, sadelik!
 Tekellüfden asûde, bî-kayd ü bâk
 Kalender, âbâ-pûş bir pîr-i pâk!
 Gelir hatırımda tecessüm eder
 Zarifâne güya tebessüm eder!

Fakat  yle bir hoş sab hat ile
Ki subhunda yoktur baharın bile!
Edib ne bin nükte eyler beyan
Hakim ne çok bahs eder dermeyen.
Biraz la b licedir meşrebi
Taassup götürmez imiş mezhebi!
O söyler de ben istim  eylerim!
Coşup gâh olur kim, sema eylerim
Benim şeyh-i sâhib-f t hum odur
Delilim, m zekk -i ruhum odur!
Durun söylüyor, şöyle bir dinleyin!
Hakikat nasılmış görün belleyin:
  Ben   dem a z -yı yek-digerend
Ki der  fer neş zi yek gevherend  

31 Mart 1898

KITA*

Bir gün azıcık kazmayı vurdum yere nâgâh
Aks etti derinden bana şu nâle-i cângâh:
Zinhâr, yavaş vur ki bu toprak yığnında
Bilsen ne kadar baş, ne kadar göz yatıyor âh!

7 Nisan 1898

* *Resimli Gazete*, 26 Mart 1314/7 Nisan 1898, nr. 69, s. 820

Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II", *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63

Akif'in *Sadî*'den (*Bostan*) yaptığı bir çeviri.

KITA*

Bir gün satılık bir k le gördüm gidiyordu
Biçare dönüp sahibine böyle diyordu:
Çok bende bulurlar sana benden iyi lâkin
Bulmak bana zâtın gibi heyhât ne mümkün?

7 Nisan 1898

* *Resimli Gazete*, 26 Mart 1314/ 7 Nisan 1898, nr. 69, s. 820

Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II", *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63

Akif'in *Sadî*'den (*Bostan*) yaptığı bir başka  evirisi.

GAZALİ*

Üstâd-ı fâzılımız Hoca
Hâlis Efendi hazretlerine

Gazali ki şark ufkunun nûrudur
Füyûzâtı garbın da manzûrudur.
Kemâlinde bürhâna yoktur lüzûm
Gazalî nedir, bir muhîtü'l ulûm!
Hakikat o dâhi-i ulvî-nazar
Görünmekte enzâra fevka'l beşer!
Bakın bunca âsâr geçmiş iken
Onun devri âzâdedir geçmeden!
Gazali ki şâkird-i irfânıyız!
Hudâ şahit olsun ki hayranıyız!
Ferâmûş eylemez o üstâd-ı kü
Bu hâlet olur şân-ı ahlâfa zül
Kütüphâneler terk eden bir kerîm
Hem İslâm'a hüccet olan bir hakîm
Ferâmûş olunmak muvâfık mıdır?
Bu küfrân-ı nimet de lâyıf mıdır?
Gazali ki vermişti ilme hayat
Tasavvur olunmaz onun'çün memât!
Bekâsında yoktur vukûf u hudûd

* *Resimli Gazete*, 2 Nisan 1314/ 14 Nisan 1898, nr. 70, s. 830-831
Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 198 (sadece 2 beyit)
Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II", *Yedi İklim*, Nisan 1996, c.10, nr.73, s.52-63

Şiirdeki bazı beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla Akif, Seyhan/Adana civarında beş ay kadar vazife icabı dolaşmış, vazife dışı zamanlarında da Gazali okumaları ile meşgul olmuştur. Dolayısıyla Gazali'yi konu edinen bu güzel şiirin, Akif'in Adana'da bulunduğu bir sırada kaleme alınmış olması kuvvetle muhtemeldir:

"Dolaşmışım evvelce hasbel kader
Havâli-i Seyhan'da beş ay kadar.
Yazın, çok sıcak bastığı bir zaman
Bizim hücre olmuştu düzah-nişân!
Oturmuştum akşama dek öğleden
Garibane nehrin kenarında ben!
Kitabıyla meşgul iken hazretin
Şaşırdım o dâhi-i zi-kudretin
Makâlinde mahsûs ulviyete
Sarıldım hemân hâme-i hayrete!"

Ki olmuş m beşşer bi-feyz 'l hulûd!
Evet, eylemiştir bugün r zg r
O timsâl-i ulviyeti târumâr!
Vücudundan asla görünmez eser,
Mezarında otlar,   ekler biter!
Kalan varlığından bir arşın t r b!
O toprakta hatta edersek hes b
Görürsün nasıl inkil b t ile
Evet, kaç bin ecsâd-ı emvât ile
Teşekkül-pez r oldu? Lâkin, bu hâl
Değil bizce mevz u bahs u mak l
Bu varlık esasen ademdir adem!
O varlık ki bitmez, odur mültezem!
Kalır n m  b k  kalan ber-hayât
Bu c v d olan ömre yoktur memât!
Gazali ki ervâh bezmindedir
Hakikatte dünyadadır, zindedir!
Bırakmış bu âlemde bin yâdigâr
Olur y d-ı irf n  da p yid r!
O allâme-i maşr k  şimdi yok
Tel m zi lâkin adedden de çok!
şu  at  m d m g ip değil
O neyyir de  yleyse gâib değil!
O hoş kubbedir ki cihan, daima
Kalır hâl-i asl si üzre sad !
Neler söylemişse mukaddem selef
Haberdar olur böylelikle halef.
Fonoğraf mıdır yoksa bilmem nedir
 l h   l h , bu âlem nedir?
Sadedden uzaklaştı zannım kelâm
Bu mebhas değildir esasen meram!
Gazali bugün var mıdır, nerededir?
O lâzım mı? As rı ellerdedir!

Dolaşmışım evvelce hasbel kader
 Havâli-i Seyhan'da beş ay kadar.
 Yazın, çok sıcak bastığı bir zaman
 Bizim hücre olmuştu dûzah-nişân!
 Oturmuştum akşama dek öğleden
 Garîbane nehrin kenarında ben!
 Kitabıyla meşgul iken hazretin
 Şaşırdım o dâhi-i zî-kudretin
 Makâlinde mahsûs ulviyete
 Sarıldım hemân hâme-i hayrete!
 Büyük iş imiş, etmemiştim hesap
 Bakın eylemiştim şu yolda hitap:
 Bürhân-ı kemâlisin bu dinin
 Ey râh-nümâsı vâsılînin!
 Zatında nedir o feyz-i sermed
 Ey lem'a-i neyyîr-i Muhammed!
 Muhyî-i ulûmsun Gazâlî!
 Allah meziyyetin ne âlî?
 İlham ile yazdığın eserler
 Şâyândır olunsa yekser ezber!
 Kimya-ı Saadet'inde işte
 Bir ukde bırakmadın güzeşte!
 Eyler reh-i müstakimi isbat
 Kıtasına söz gelir mi heyhat!
 Yoktur kizbin haberlerinde!
 Olmuştu bütün eserlerinde
 Tevfik-i Hüdâ refik-i râhın
 Düstûr-ı Nebî li-hâza-gâhın
 İslâm'a şerefte hüccet oldun!
 Bir hüccet-i istitâat oldun!
 Dünyada bizim penâhımızsın!
 Ferdâda ümmîd-gâhımızsın
 Terk eylediğin hizânelerden
 Bir hayli kurâza topladım ben!

Ben kim imişim? Bug  n e  zım
G  rmekte bu iltik  t   l  zım!
Hem-asrın olaydı İbni Sina
Dersinde olurdu halka-p  r  !
Zira sana ey hak  m-i f  zıl
  lemde g  r  lmemiş mu  dil.
F  zıl mı dedim, nedir bu tabir?
İrf  n  n   m  mk  n olsa takdir
Allah bilir ol kadar b  y  kt  r
Efdal s  z   nisbeten k    kt  r!
Mantıkta imam-ı ter-zeb  nsın
Hikmette m        n bi'l-ben  nsın!
Var harikadan eser s  z  nde
Bir   i'r-i beli   her s  z  nde!
Varken o Gaz  liyy  ne tedkik
Kar  şında durur mu hi   zındık?
Sayende olup sed  da mazhar
    n almadadır Muhammed  ler!
Meydan-ı   refte safder oldun
Dahilere gıpta-  ver oldun!
Ahl  k  n   g  sterir kitab  n
El-hak o kitab-ı m  stet  b  n
Her satır   define-i edebdir!
Her bir s  z   bizce m  ntehabdır!
Her safhası ebla  u'l hutebdir!
Mecm  'u da hikmet  'l Arebdir!

Pîrâye-i dest-i hürmetimdir,
Ta'zîmi yegâne tâ'atimdir!
Vahdette refîk-i ülfetimdir!
Bâdî-i kemâl-i miknetimdir
Elhâsıl ey âsmân-ı vâzıh
Her kevkebin iktidâya sâlih!
Medhinde ne söylesin zebânım?
Hayran bu ulüvvü şâna canım!
Durdukça cihanda nûru hikmet
Sensin hele âb-rû-yı ümmet!
Ey server-i zümre-i ekâbir!
Bizler oluruz seninle fâhir
Sen vâris-i feyz-i Mustafa'sın!
Dinin gibi bâhirü'l bekâsın!
Aşk olsun o dine kim, hakikat
Ahkâmı verir ukûle hayret!
Her ferdi kemale kâdir eyler
Binlerce hakîm zahir eyler!
Bir merd yetiştirir ki dünya
Meftûnu olur onun serâpâ!
İnkâra kimin kalır mecâli
Meydanda durur iken Gazalî!
Artık sözü kesmek isterim ben
İtnâbdan ihtisâr ahsen!
Etsem bile acizane takdim
Azdır sana sad hezâr ta'zîm

14 Nisan 1898

FAHREDDİN-İ R Zİ*

Namı sername-i manzumem olan Fahreddin
Yedi yüz yıl kadar olmuŗ, olalı huld-g z n
Elli altmıŗ sene tahsil ile uŗraŗmıŗken
Hikmetin, marifetin g yetini aŗmıŗken
O dehasıyla, o fazlıyla diyor kim: "Eyvâh!
Olduŗum var ise ömrümde nihayet  g h
Sade mahiyet-i aczimden ibaret kalıyor,
Anlaŗılmaz hele binlerce hakikat kalıyor!
H ke ric'at ediyor gerçi bu fani ecsâd
Hangi yer olsa gerektir fakat ervaha me d?
Öyle pek nâmütenâhi deŗil idrak-i beŗer
Halli matlûb mesâil ise bitmez, o biter!
Yer gelir hiç yürümez sendeki ilm-i ma'k l
Orda k steklidir ikdâm-ı terakki-i ukûl
 h, yetmiŗ iki yıl daim olan hayât
Bana bir f ide bahŗ etti mi sandın, heyhât!"

*

Bunu ben s ylemiŗ olsam olamaz tesiri
D ŗ n n, âlemin üstadı olan nihr ri!
Öyle nihr r ki asrında geçen cümle ulûm
Ona malûm idi, hem öyle ki cidden malûm
Fıkh u tefsirde, mantıkta, riy zide imam
Tıpta, heyette, ak idde serefr z-ı en m
Görmedik kimsede R zi gibi her fende r s h
Beŗerin kârı deŗildir bu kadar fende r s h!

* *Resimli Gazete*, 9 Nisan 1314/21 Nisan 1898, nr. 71, s. 842-843

Eŗref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neŗriyatı, İstanbul 1939, s. 199 (sekiz beyit)

Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II", *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63

Mehmet Akif'in Sadi, Gazali ve Fahreddin-i Razi gibi klasik İslâm m tefekkirlerini řiirleŗtirmeye  alıŗtıŗı bu eserleri, dönemin d ŗ nce hayatı ve edebiyatı bakımından çok yeni denemelerdir. Akif'in hemen tamamıyla kendine mahsus kabul edebileceŗimiz bu yeni idrak biçimini, dönemin d ŗ nce hayatı ve edebiyatı için yeni bir damarın harekete geçirilmesi olarak deŗerlendirmek gerekmektedir. Çünkü onda g rd ŗ m z yeni hal ile ne de İsmail Safa'da karŗılaŗma imkânı bulabiliyoruz. *Servet-i F ununcuların* ise zaten böyle bir yanı bulunmuyordu.

Bilir erbabı ki bir mesleğe hakkıyla vukuf
 Ona tahsis-i hayat etmeye ancak mevkuf!
 Akla hayret veriyor işte bunun'çün hazret
 Bu ne himmet, ne metanet, ne dehadır hayret!
 Bilemem şahide muhtac mıdır davâmız?
 Haydi olsun! Ne olurmuş, değiliz ya aciz.
 Bunca âsâr-ı hakîmanesi var ellerde,
 Sade ellerde değil, bir çoğu da ezberde!
 Bu kütüphane-i âlemde Mefâtîhu'l-Gayb
 Duracak şan u şerefle ebediyen lâ-reyb.
 Hazretin kuvvet-i irfanını nâtık o eser
 Pâyidâr olsa gerek metn-i semavisi kadar!
 Nass-ı kâtı gibidir ordaki ahkâm bütün
 Hangi bir mebhâsi şayeste-i tarîz bugün?

*

Bir gün üstad-ı muazzam oturup ağılarken
 Biri gelmiş yanına kendi ahibbâsından.
 Hazretin halini gördükte maal-istiğrâb
 Sormuş esbâbını, almış bakınız böyle cevap:
 Tam otuz yıl ki hakikat diye neşr eylediğim
 Bir mühim meseleden şimdi habîr oldum kim,
 Başka bir türlü imiş, bense hata eylemişim
 Anladım zannederek, anlamadan söylemişim.
 Ye'si tadil ne mümkün, bana durmak ne demek?
 İşte mahv oldu bir anda o kadar yıllık emek!
 Ya bugün hak görünen şeyde nedir elde sened?
 Ki yarın olmayacak böylece şayeste-i red!
 Sıyt-ı irfanı semalarda gezen Fahreddin
 Görerek aczini olmakta iken ser-be-zemin
 Ne bu tavrın, ne bu vaz'ın senin ey gerdenkeş
 Üç buçuk söz ile allâme mi oldun a gebeş!
 Ne küçük der ne büyük der, ne selef der ne halef
 Sade tahkire yürürsün bu mudur sence şeref!

Niçin eslâfı muhakkar görelim ey ahlâf,
Biraz insâf gerektir bize insaf, insaf...

*

Ben demem eldeki âsâr ile kani olalım
Müteceddidlere, say ehline mani olalım!
Gayret erbabını hürmetle telâkki ederiz
Ne demek, çünkü biz onlarla terakki ederiz.
Biliriz biz ki oturmakla yol almak olamaz,
Bunca akvâm giderken geri kalmak olamaz.
Bakın, esl f nasıl sa'y-i beliğ etmişler
Hangi himmettir o himmet ki diriğ etmişler!
Biz de onlar gibi cehd eyler isek elh sıl
Oluruz Kâbe-i ulyâ-yı mer ma vasil.
Demi  olsak, selevin yazdığı âsâr yeter
Ayb olur.. Onları teks rdedir çünkü hüner
Demi  olsak, o kütüphanelerin hepsi bugün,
K hne şeyler ile m l , bırakın da ç r s n!
Duyan erbab-ı dirayet diyecek, a k olsun!
Yazalım da  u hak m ne sühan me k olsun!
Oğlum onlar ç r mez, taze durur ha re kadar
Sen ç r rs n, buna yoktur ya s z n zerre kadar!

*

Sevk-i mebbasle sadeden azıcık d r oldum,
Herkesin bildiğini yazmaya mecbûr oldum.
Fazla sözler deverân eyledi m d m yine
Bahsi irc  edelim hazret-i Fahreddin'e.
Rûhu mağf runu takdis edelim,   d edelim
N m-ı ulvisini hürmet ile ir d edelim
  n-ı irfanına hayrettedir erbâb-ı kemâl
Kimi bulmuş sana tarih, seleflerde misal?
Sade mazide mi takdir olunurdun, heyhat!
Sana hürmette kusur etmeyecek istikbal

Her zaman âlemi tenvir edecektir feyzin
Bu ufuklarda müdâmen kalacaksın cevâl
Nasıl olsun bu kadar şa'saa pââmâl-i zevâl
Ebediyyet seni etmekte iken istikbâl?
Milletin mefhar-i şân-âverisin Fahreddin
Allah Allah bu ne parlak, bu ne ulvî ikbâl?
Nam-ı pâkin cevalân eyleyecek maşrıkta
Daim oldukça bu âlemde esîr-i seyyâl
Tuttuğun mevkîe varmak hele dursun şöyle,
Sanırım eyleyemez bir çoğumuz sevk-i hayâl!
Yürümez oldu kalem şerh-i kemâlâtında
O da benden daha râcil, daha mahrum-i mecâl.
Hiç bir nâzım-ı şûrîde-serin kârı mıdır
Böyle bir bahsi tutup eyleyebilmek ikmal?
Artık evsafını ihsâya çalışmaktan ise
Bârekallâh deyip, etmeliyim hatm-i makal

21 Nisan 1898

ACZ*

Ma'd m oluyor zavallı gayret
Mübhem kalıyor bütün hakikat
Her mes'elenin zemini ibret
İdrak olunan meâli hayret
Bak âleme her taraf ser sir!
Dünyaya geliş hayat için mi
Yahut yaşayış memât için mi
Bilsem ki bu kâinat için mi
Ya onda biraz sebat için mi
Bin velvele bir merama dair!
Hiçbir şeyin hakikatinden
Vakıf değilim sorar isen ben
İndimde şu oldu sade r şen
Kim zulmet-i mahz imiş fen
Efkâr ise yokla uğraşırmış!
Aklın o kadar kemali yokmuş
Hal anlayacak mecali yokmuş
Hem anlamak ihtimali yokmuş
Varmış sözünün meali yokmuş
İnsan yalnız heves taşırmış!

* *Resimli Gazete*, 30 Nisan 1314/ 12 Mayıs 1898, nr. 73, s. 866

Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 199 (sadece 2 bendi)

Akif'in oldukça hareketli, adeta seke seke ilerleyen yeni bir şiir denemesi.

Sanki şeyh Galib'in tardiyelerinden yola  kmış gibi bir havası var bu şiirin. Fakat şiir, muhtevası itibariyle Galib ne değil, tamamıyla Akif ne'dir. Ertuğrul Düzdağ, Akif'in yukarıdaki şiiri Edirne'de baytarlık yapan Fazlı Yegül'e 1905 yılında bir mektupla birlikte gönderdiğini belirtiyor. Ayrıca bu güzel şiir için Akif mektubunda, "Eski şeylerden" biçiminde bir not düşmüş. Bkz. *Safahat*, İz Yayımcılık, İstanbul 2009, s. 596.

Tahsil-i kemale yoktur imkân
İkmal olunur mu bunca noksan?
Dursun hele iktisab-ı irfan
Bir haddini öğrenirse insan
İnsanlığı anlamış demektir.
Ey mîr-i mükemmelü'l hisâlim
Pek sade görünmesin makâlim
Bir kerre melâl içinde halim
Yok şi'r ile bir de iştigalim
İnsafı bırakmamak gerektir

12 Mayıs 1898

BİR MANZUM MEKTUPTAN*

Ey peyk-i safâ-resân-ı cânân
Ey levh-i nazar-rübâ-yı vicdân!
Kabil mi ki bir bakışta hâşâ
Kansın sana dîde-i temâşâ?
Sinemde vişâh-ı şevksin sen
Hayran-ı füyûzunum senin ben!
Günden güne artan iştîyâkın,
Yıllarca devam eden firakın
Makhûru olan bu yâr-ı mehcûr
Bir lâhza içinde oldu mesrûr!
Nerden bu zuhûr-u nâgehânî?
Ey nûr-u mübîn-i âsmânî!
Bilmem ki ne oldum, Allah Allah
Hep dîde kesildi cân-ı âgâh!
Sen kuhl-ı uyûn-ı hasretimsin,
Sen fâtiha-yı saadetimsin!
Mihnet-zede bir garîb-i zârın,
Yakûb-u hazîn-i girye-bârın
Pîrâhen-i müşk-bûyu dildâr
Çeşmânını eylemez mi nevvâr?
Şükrânesidir kudûmunun can
Kurbânınım ey beşîr-i cânân!
Feyz-i seher-i sabîhi geçtin,
Can vermekte Mesîh'i geçtin!
Dildâr edeli cefâyı mu'tâd

* *Resimli Gazete*, 28 Mayıs 1314/9 Haziran 1898, nr. 77, s. 1014

Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 199-200 (Sadece 2 beyit)

Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II", *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63

Akif'in *Safahat*  ncesi dönemine ait, fakat kime yazıldığı da malûm olmayan bu manzum-mektup  rneği, onun *Resimli Gazete*'de çıkan en güzel şiirleri arasında yer almaktadır. Bu şiirin adı *Bir Manzum Mektuptan* olduğuna göre, aslının daha uzun olabileceği, ya da yayımlanmamış bazı kısımlarının bulunabileceği hatıra gelmiyor değil.

Bir lâmia etmiyordu îkâd
Bilmem, nasıl oldu sen göründün
Zulumât arasında nûra döndün!
Yârin bana yâdigârisin sen
Mazi görünür bakınca senden
Mazi, o da bir zaman imiş âh!
Rüya gibi oldu şimdi billâh
Gel bârika-zâ-yı mahfilim ol
Muzlim gecelerde meş'alim ol!
Gel bezm-i elemde hem-demim ol
Bîgâne bulunma mahremim ol!
Gel koynuma gir de hırz-ı can ol
Ya gerden-i şevke bir nişan ol,
Ya çık ser-i hürmetimde tâc ol,
Ya parla gönülde, bir sirâc ol
Tâ mahv olayım o nûr içinde,
Cevlân edeyim sūrûr içinde.

9 Haziran 1898

O GÜZEL TERANELERDEN*

Yandım o güzel ter nelerden
Ey bülbül-  nev-nev -yı lâhût!
Duysaydı  u lahn-i hak-pesendi
Dâvûd bile olurdu mebhût!

9 Haziran 1898

* *Resimli Gazete*, 28 Mayıs 1314/ 9 Haziran 1898, nr. 77, s. 1014

Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II", *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-53

Akif'te şiir damarını harekete geçiren faktörlerden biri olan "ses" uyarmaları, bu kıtada bir kere daha karşımıza çıkıyor. Şairin o anda, "L huti âlemlerden ilgili yepyeni, bakir sesler taşıyan ya da o âlemlere has ezgilerle söyleyen" birisini dinlediği kuşkusuzdur. Güzel ses ve ezgilere karşı onda gördüğümüz bu yüksek teyakkuz durumu ile Akif şiirinin sonuna kadar kar ıla ma imkânı bulacağız. Kıtaya yukarıdaki ba lı ı biz verdik.

KITA*

Oluyor yâd-ı hazîniyle gönül mahv-ı garâm
O tabîî, o rebîî negamâtın Hâfız!
Sen figan etmelisin, ben dahi mest olmalıyım
Başka yok zevki bu âlemde hayatın Hâfız!

9 Haziran 1898

* *Resimli Gazete*, 28 Mayıs 1314/ 9 Haziran 1898), nr. 77, s. 1014

Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II", *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-53

İleriki sayfalarda yer alacak ve gene *Resimli Gazete*'de yayımlanmış olan *Hâfız'ıma* başlıklı şiire bakınız. Orada da Akif, kim olduğunu bilmediğimiz bu meçhul Hâfız'ın okuyuşu karşısında duyduğu yüksek tesirleri ifade ediyor. Fakat *Hafız'ıma* başlıklı şiirde, kendisinden söz edilen bu Hafız'ın, Akif'in Edirne'den arkadaşı Bursalı Hafız Emin olması ihtimali çok yüksektir. Dolayısıyla bu ihtimali hatırdan uzak tutmamak gerekir. Ayrıca bu ve bundan önceki kıtanın Adana, Halep, Şam bölgelerinde değil de, İstanbul'da yani okuyuşlarına hasret kaldığı eski dostlarına kavuştuğu bir tarihte kaleme alınmış olmaları icap eder.

NİDA-YI İBTİHÂL*

Ey ş ri'-i nev-zeb n-ı mülhem
Hayrân-ı kemâlin oldu  lem!
Zira bu cihan-ı marifet bir
Hem-feyzine mazhar olmamıştır.
Hurş disin âsmân-ı fazlın
Bir d nesisin cihan-ı fazlın
 rfan sana hasr olunsa şâyân
Allâh, nedir o ş nlu  rf n?
Hâlık seni b i-bedel yaratmış
Halken, hulken güzel yaratmış,
Mecz b-u sab hatindir enzâr
Mecl b-u fes hatindir efkâr,
D hileri durdurur mak lin
Ay ne-i Hak mıdır hayâlin?
Mülhem idin ey hatib-i yekt 
Yoksa ne bu sânihât-ı ulyâ?
Mazi sorulursa söylüyordun
Ayniyle hik yet eyliyordun,
M stakbelden haber verirdin
Ash bına müjdeler verirdin,
Eyy m ise eyliyor mücerred
Her kavli-i ker mini müeyyed!
Yok yok, hele sen beşer değilsin

* *Resimli Gazete*, 18 Haziran 1314/ 30 Haziran 1898, nr. 80, s. 1050-1051.

Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. II, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 200 (sadece 2 beyiti)
Fazıl Gökçek, Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II, *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63

Hasan Basri  antay'ın *Akıfname*'de zikrettiği bir hususu burada hatırlamak gerekiyor. Çantay, " stada, bir naat-i Res lyazmasını rica etmiştim. Hayretle silkindi dedi ki: "Onun n it-i v sıfı bizzat Allah'tır, Kur'an'dır. Ben nas lyazabilirim?" Hakikaten Akif hayatında tek bir naat-i Res lyazmamıştır. Korkardı, titrerdi. Kur'an'ın tercümesi hakkında vaziyeti de böyle idi." Bkz. *Akıfname*, İstanbul 1966, s. 214
Bütün bu ifadelerden çıkan sonuca göre, bunlar Akif'in 1908 sonrasına ve özellikle de Mütareke ve Milli Mücadele dönemine ait görüşleri olmak gerekir. Zira görüyoruz ki *Nidâ-yı İbtih l* şiiri, baştan sona şaheser bir naat'tır. Hem de bildiğimiz klasik naatlerden bambaşka bir hüviyet içinde. Bu döneminde Akif'in daha başka naat denemeleri kaleme aldığını da unutmamak icap eder. Akif'in Adana'dan döndüğü bir sırada, Fatih Camii baş imamı Arap Hoca'ya, *Maşer* adlı kayıp şiirin yanı sıra, bir de naat verdiğini biliyoruz çünkü.

Lâkin bilinir eser değilsin!
 Ümmîliğini düşünse efkâr
 Elbette eder tahayyür izhâr.
 Ey heykel-i bî-misâl-i hikmet
 Ey bârika-i cemâl-i hikmet!
 Sende görünür kemâl-i hikmet
 Senden okunur meâl-i hikmet
 Ey maşrık-ı neyyirü'l fezâil,
 Meftûnun olan bütün efâzıl!
 Zatındaki feyz-i mahza hayret!
 Bîgâneler eyliyor şehadet!
 Ben “eşhedü” der de başka bilmem
 Allah eridir o zât-ı Ekrem
 Allah eridir o, Resûl-ü Hak'tır
 Tasdîki ise kabûl-u Hak'tır
 Vazettiği şer-i ekmelinden,
 Düstûr-ı münîf-i ecmelinden
 İnsaf edelim ki hangi kanun
 Vardır ki ola hataya makrûn?
 Heyhat, bugün bütün o ahkâm
 Elhâsıl esâs-ı dîni İslâm
 Bir mahkemedir binası hikmet
 Bir bârikadır ziyası hikmet
 Bir medresedir dühâtı câmi
 İrfan taşıyan zevatı câmi
 İnsaf, behey muannid insaf,
 Herkeste olur mu böyle evsaf?
 Yetmez mi bu cahilâne ısrar
 Hâlâ mı acep tereddüdün var?
 Peygambere şöyle böyle dersin
 Ashabını neyle reddedersin?
 Ahlâkını eyledinse tedkik
 Gördün ya nasıl şerefli Sıddîk?
 Fâruk ise başka bir hümâdır

Osman hele rûhu asfiy dır.
Haydar, o hakîm-i b -m d ni
Yok zatına marifette s n 
Her bir sözü c mi 'l iberdir
El-hak ne dak k n ktelerdir
Bunlar ki Resûl'e hem-dem olmuş
Bunar ki onunla feyz bulmuş
Hakkıyla cihanda ferddirler
 m' n ile bak ne merddirler!
Suretleri cilve-gâh-ı iman,
S retleri muktez -yı Kur' n.
Hikmetleridir meh fetu'llâh,
 detleridir it atu'llâh.
Rehberleridir her i te insaf
Mahv olsalar eylemezler israf
Bunlar ki bütün m cahid ndir
Maksatları ne r-i nûru d indir
Allah diye bez-i can ederler
T  maksada iktir n ederler
Bunlarla de i ti tavr-ı dünya
Bunlardır eden cihanı  l 
Ekv nı donattı adl   ihsan
Af ka  er re saldı irfan
Dünya yüzü mehd-i rahat oldu
Her k  e misâli cennet oldu
G ya ki sema-yı feyz açıldı
Alemlere marifet saçıldı
Efrâd arasındaki m s v t
Enz rda adli kıldı isbât
Bunlarla taammüm etti Kur' n
Kur'ân o  eh d-i   n-ı Yezdân
Bir  zge  er re-i edebdir
Beht- ver-i dîde-i Arabdır!
L -reyb, bütün cihan-ı hikmet

Görmez o kadar şerefli tal'at
Etmekte ulü'n nihâyı meclûb
Sübhânallâh, nedir o uslûb?
Her ayeti cilve-gâh-ı i'câz
Tafsîl fakat be-şart-ı icâz
Her cümlesi meşherü'l meâlî,
Her suresi ma'şerü'l meâlî
Bir safhası lem'a-pâş-ı hikmet,
Bir levhası reh-nümâ-yı hey'et
Tarihe temas eden cihetler
Erbabını sevk-i hayret eyler!
Ahlâk ise her yerinde cevval
Mücmel ise de ne ecmel icmâl
Ahbâr-ı ani'l guyûba dair
Binlerce nüket ıyân u zâhir
Bir satrına bin bed'ia dolmuş
Her harfi de işte mu'ciz olmuş
Her kıssada münceli hakâyık
Hem her biri diğerine fâik!
Oldukça o hârikât, hazret
Pîrâye-i hâtîrât-ı ümmet,
Yok şer'-i kavîminin zevâli
Sönmek bilmez o nûru âlî!

30 Haziran 1898

LÂTİFE*

Midemde biraz za'f-ı basar var diye bir zat,
Bir meclis-i ülfette eder fazlını isbât!
Herkeste henüz kahkahalar başlamamışken
“Gözlük yutuver” der biri huzzârın içinden!

7 Temmuz 1898

* Lâtife, *Resimli Gazete*, 25 Haziran 1314/7 Temmuz 1898, nr. 81, s. 1062

İbrahim Öztürkçü, “Mehmet Akif’in Bilinmeyen Birkaç Şiiri Etrafında”, *Türk Edebiyatı*, Aralık 2016, nr. 518, s. 54-59

Yukarıdaki kıtaya ilk işaret eden ve onu *Resimli Gazete*’den bulup çıkaran, ayrıca *Türk Edebiyatı* dergisinde yayımlayan İbrahim Öztürkçü’dür. Fakat yukarıda zikredilen makalesinde Öztürkçü, Akif’in hiç yayımlanmadığını söylediği bir kıtasından daha bahsediyor: “Araştırmacılar tarafından fark edilmeyen bir kıta da, *Resimli Gazete*’nin 82. sayısında yer almıştır ki o da Akif’in *Sadî*’den tercüme ettiği iki kıtanın altındaki dörtlüktür” diyor ve aşağıdaki kıtayı veriyor:

Akif’in nazm-ı bi-meâliyle
Hâme-i rû-siyâh-ı Vasfî’den
Zıllı-i zâil-misal kalmıştır
Şu karaltı gelip geçenlerden.

Halbuki Akif’in bu parçası, yıllar önce tarafımızdan yayımlanmış ve “*Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat*” adlı çalışmamıza da dahil edilmiş idi (2011). *Resimli Gazete* ve *Sıratı Müstakim*’deki şekilleriyle ve her iki yayının altına düşülen dipnotlarıyla birlikte elinizin altındaki çalışmamıza da dahil edilmiş kıta için, *Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat*’ın TOBB Yayınları, Ankara 2011, *İlk Safahat* bölümünde s. 268 ve 428’e bakılabilir.

KITA*

İclâlîne dair duyulan söylenilen hep
Tahmindir, ey berter-i idrak olan Allah!
Meclis dağılıp ömr ise pââyâna erişti
Biz evvel-i vâsfında tahayyürde iken âh!

14 Temmuz 1898

* *Resimli Gazete*, 2 Temmuz 1314/ 14 Temmuz 1898, nr. 82, s. 1075
Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 200
Fazıl Gökçek, Mehmet Akif'in *Resimli Gazete*'de Yayımlanan Şiirleri II, *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s.52-53
Yukarıdaki kıta *Sadi*'den tercümedir.

YA BU  LEMD *

Ya bu âlemde vefa yok zaten
Ya vefasız bütün ebnâ-yı zaman!
Kime ok atmayı  ğrettimse
Sonra bir gün beni de aldı nişan!

14 Temmuz 1898

* *Resimli Gazete*, 2 Temmuz 1314/14 Temmuz 1898, nr. 82, s. 1075.

Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 200

Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II", *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63

Bu kıta da Akif'in Sadi'den yaptığı bir tercümedir. Aynı kıtanın *Servet-i Fünun*'daki yayımı için bkz. 22 Teşrinievvel 1314/3 Kasım 1898, c. 16, nr. 399 Akif, *Serveti Fünun*'da *Bedâyiü-l Acem* ba lı ı altında, klasik İran şiirinden tercümeler yayımlıyordu. Bu kıta tercümesi orada da yer aldı.

KITA*

Akif'in nazm-ı bî-meâliyle
 Hâme-i rû-siyâh-ı Vasfî'den
 Zıll-i zâil-misal kalmıştır
 Şu karaltı gelip geçerlerken

14 Temmuz 1898

* *Resimli Gazete*, 2 Temmuz 1314/14 Temmuz 1898, nr. 82, s. 1075

Akif kıtanın çıktığı *Resimli Gazete*'de şiirinin altına şöyle bir not düşüyor: "Bir mesirede, bir kahve duvarına yazılmıştır." Akif'in ifade ettiği mesire yerinin İstanbul'da, Boğaz'a yukarıdan bakan Yuşa Tepesi olduğunu biliyoruz. 1910 yılı civarında, Kastamonu'da Darülmualim Müdürlüğü yapmakta olan Hoca Vasfî ile Akif, Yuşa Hazretlerini ziyarete gitmiş ve bir gece orada kalmışlardır. Gene Akif'in verdiği bilgilere göre Vasfî Efendi "gayet lâtif ta'lik yazar"mış. İşte bu kıtayı Vasfî Efendi, kendi hattı ile orada bulunan kahvenin duvarına kaydediyor. Akif'in kendi kıtasına ve ilgili ziyaret gününün hatrasına verdiği değeri ortaya koyan bu açıklamaları önemli bulmamak mümkün değil. Bkz. *Sıratı Müstakim*, nr. 99, s. 354

BİR MEKTUP*

“Şam’dan yazılmış idi”

Bir zamanlar nevâ-yı vecd-eserin
O refi ’l meâl hutbelerin,
İhtiz z eyledikçe c nımda
 u harab olmuş  şiy nımda,
Seni dinler idim haz n haz n
Ruhum olmazdı böyle nevha-g z n!
Şimdi ey m rg-i g l en-i lâhût
Söyle Allah için nedir bu sükût?
Ne için duymuyor ter neni g  ,
Neden oldun a bülbülüm h m  ?
Nagam t nla mest olan  z n,
Zemzemenden hur   eden vicdan
Bir m ellim s k n dinlemede
Hasret- b d-ı gamda inlemede
Böyle geçtikçe nevbah r-ı hayat
Yaşamak bir azâb imiş heyhat!
Bir sada duysa rûhu mehc rum
Heyecanlar içinde mahv olurum
 emenin eski  n     nı mı yok?
Ya reb ’in bu yıl ni  nı mı yok?

* *Resimli Gazete*, 25 Haziran 1314/ 7 Temmuz 1898, nr. 81, s. 1062 (1 nr’ya kadar olan bölüm)
Resimli Gazete, 2 Temmuz 1314/ 14 Temmuz 1898, nr. 82, s. 1074-1075 (2 nr’ya kadar olan bölüm)
Resimli Gazete, 9 Temmuz 1314/ 21 Temmuz 1898, nr. 83, s. 1087 (3 nr’ya kadar olan bölüm)
Resimli Gazete, 23 Temmuz 1314/ 4 Ağustos 1898, nr. 85, s. 1110-1111 (4 nr’ya kadar olan bölüm)
Resimli Gazete, 30 Temmuz 1314/ 11 Ağustos 1898, nr. 86, s. 1122 (5 nr’ya kadar olan bölüm)
Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. II, Asar-ı İlmiye kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 199 (3 beyit)
Fazıl Gökçek, “Mehmet Akif’in *Resimli Gazete*’de Yayınlanan  iirleri II”, *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63

Şiirin yayımlandığı dergide, “ am’dan yazılmış idi” kaydı dikkati çekiyor. Buradan anlaşılan odur ki  iir, Akif’in  am’da bulunduğu bir sırada yazılmış ve elinin altında hazır beklerken *Resimli Gazete*’ye verilerek yayımlanmıştır. Akif’in *Safahat*’a girmemiş ve arada *tardiyeler*le de beslenmiş olan bu en uzun  iiri *Resimli Gazete*’de be  sayı devam etmiştir. *Bir Mektup* adını taşıyan bu uzun şiirin bir özelliği de, doğrudan Akif’in kendinden,  am’da bulunduğu yıllardaki ruh halinden, hastalığından, uzaktaki ailesinden/ annesinden ve daha mühimi de, kendi  iirine ilişkin önemli bazı teredd tlerinden söz etmesidir. Fakat onun geçirdiği ciddi bazı tereddütlere rağmen *Bir Mektup* başlıklı bu  iir; Akif’in *Safahat*  ncesi dönemde ulaştığı yüksek şiirin seviyesini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Keşke bu şiirler, daha o zamanda *Safahat*’ı beklemeden, ayrı bir kitap olarak yayımlanabilse imiş demekten kendimizi alamıyoruz. Çünkü *Safahat*lardan bildiğimiz çoğu Akif  iirleri, bu dönem şiirinin bir tekâmülü olmaktan ziyade, onlar daha ayrı, Akif’in ulaştığı yeni şiir telâkkisinin tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu hususu, burada özellikle vurgulamak ihtiya ını duyuyoruz. Çünkü bu parçalar Akif’in ne gençlik ne de acemilik dönemi eserleri olarak kabul edilemezler.

Suların kalmamış mı mevceleri,
 Nerde şehrin latîf merceleri?
 Parlayan mâhtâb hep o mudur?
 Leyli tenvir eden ziya bu mudur?
 Asmân hep o âsmân mı acep,
 Ahterân hep o ahterân mı acep?
 Bana bilmem şu gülistan-ı na'îm
 Geliyor sanki şûre-zâr-ı cahîm!
 Ben kimim, bir garip hâne-harâb!
 Bu nasıl hâl, yâ ulü'l elbâb?

*

Ey bülbül-ü ter-zebân-ı irfân!
 Hayran o sadaya nağme-sencân
 Gel etme şu bî-nevâyı giryân
 Kalsın yine vecd içinde vicdan
 Lutf eyle ki muntazırdır âzân
 Bir vakt idi kim fezâ-yı nâsût
 Olmuştu nevâlarınla mebhût
 Ey mutrib-i bezm-i âl-i lâhût!
 Olsun mu geçen zaman meskût
 Kalsın mı hazâna fasl-ı elhân
 Gel gülşeni behredâr-ı şevk et
 Sükkânını bî-karar-ı şevk et
 Mürgânını nağmekâr-ı şevk et
 Allah için ihtiyar-ı şevk et
 Bir lahzacık ol besîm ü handân
 Revnaklı değil bahar sensiz
 Her yer bana şûre-zâr sensiz
 Madem ki yok mesâr sensiz
 Dünyada nedir karar sensiz
 Olsun sana bin hayat kurban!
 Ruhum ki serâir-âşinâdır
 Lahnindeki feyze mübtelâdır
 Bilmem bu ne nâ-becâ edâdır
 Bilmez misin ibtilâ belâdır

Yoktur sanırım niyaza meydan
Pîş-i nazarımdadır hayalin
Yâdımda durur b  t  n mak  lin
Çıkmaz y  reğimden infi  lin
Allah, nedir senin bu halin
M  bh  m kalacak me  l-i hicran
  ndimde bu k  inat hi  tir
R  ya gibidir hayat hi  tir
Can vermek ise mem  t hi  tir
Merd  na g  re sebat hi  tir
  ll   ki   ekilmiyor bu hirm  n! (1)

*

Seni rahatsız eyliyorsa   eğ  r
Bu kadar bir kus  ru ho   g  r  ver.
Ger  i g   t  r-ı b  -me  lim ile
En m  sait zamanlarında bile
Seni tasd  'a c  retim ne kadar
Afv olunmaz hata say  lsa değ  r
L  kin insaf edin ki ma'z  rum
B  yle bir hasb  h  le mecburum!
Gel de g  r H  lik'ın ne kulları var,
  u hayatın ne sa'b yolları var?
Kimi han k  şesinde paslanıyor,
Kimi   g  şu h  ke yaslanıyor.
Kimi d  şm  ş fir  ş-ı mevte esir
Kimse duymaz   l  r gider de fakir!
Kimi eyler hayata istiğ  na
Kimi uzlet-g  z  n-i fakr u fena,
Kiminin karnı a  , fakat g  z   tok
Zannedersin cihana minneti yok!
Kimi h  ir fez  -yı zillette,
Kimi dair muh  t-i hayrette
Kimi olmu   da borca m  stağ  rak
Ona bir intihar var yapacak!
Kimi icb  r-ı r  zg  r ile   h

Âr u ırzından eylemiş ikrâh,
 Kimi pûyân hevâ-yı gaflette
 Kimi beyhûde bir nedâmette,
 Kimi âtiye rabt-ı kalb etmiş
 Kimi yolsuz, harab olmuş gitmiş
 Kimi bîzâr-ı can iken, ne garib!
 Kimi serder-hevâ-yı vasl-ı habîb!
 Kimi dünyayı anlamış, yanıyor
 Kimi ümmide düşmüş, aldanıyor,
 Kimi ikbâl için zelîl oluyor
 Kimi şan istiyor, sefîl oluyor,
 Kimi sa'y eyliyor harab oluyor
 Kimi nâgâh feyz-yâb oluyor,
 Bin garabet ki böyle mevc uruyor
 İşte idraki, akli durduruyor

*

Yâ Rab, ne bu cilve-i hîred-sûz!
 Kılmakta hayali hayret-endûz
 Tevfikini eyle meş'al-efrûz
 Tâ kim olalım hakikat-âmûz
 Minhâc-ı Hüdâ tezâhür etsin!
 Yâ Rab, ne bu kıyl ü kâl-i hilkat,
 Herkeste hayal-i hâl-i hilkat
 Hayfâ ki nihân meâl-i hilkat
 İrfan ise sırr-ı âl-i hilkat
 İnsan bunu bir tefekkür etsin!
 Heyhat, nasıl tefekkür eyler
 Varken emelinde bunca şeyler,
 Efkârı heves peşinde muztar!
 Olmaz ki ferağ-ı bâle mazhar
 Âlem ne imiş tasavvur etsin! (2)

Tardiyyelerim nasıl, fena mı
Bilmem bu soruş da n -bec  mı?
Usl b-u hik yetim sa ık mı
Müstakbel-i Şi'r'imın açık mı?
Şair olamam, o belli zaten
Bir nâzım aceb olur muyum ben?
Nesrimde rek ket olmasaydı
Evvelce gözüm de dolmasaydı
Hiç nazma temayül eylemezdim,
Bir sadece beyt söylemezdim
Heyhât, bir ibtilâ imiş bu
Ben bilmez idim hata imiş bu!
Bazan diyorum ki "Ey hevesk r!
Tab'ındaki l knetin be-dîdâr
Al aczini de hayale artık,
Bir h time ver Şu hale artık,
Ő irlik için tabiat ister
Herkes olamaz o feyze mazhar.
Bir parça düşün, hatan  derk et,
Çıkmaz, bu hatarlı r h  terk et
Sen kalmıŐsın hayal içinde
Ems line bak kemal içinde!
Ettin bu kadar zam n  israf
M stakbele bari eyle insaf!
Bak aklını "f il t n" almış!
Fazlın ise bir  enende kalmış!
S kmez bu hevâ-yı şairane
Bir kerre gelir, gelen cihane.
Bir noktada devr eder durursun
Her meseleden de dem urursun!
Bir k fiye hatiriy  n eyvah
Bin s nihadan edersin ikrah!
Evz na mut b k olmayınca,
"Mef' l " bel s  dolmayınca
Mu'ciz bile d Ő se v rid t n
Bakmaz ona çeşm-i iltif t n!

Ey pes-rev-i sâlikân-ı gaflet!
 Bir kere düşün nedir bu halet?
 Tutmuş yolu, muttasıl gidersin
 Encâmı nasıl kıyas edersin?
 Bir maksada hâdim ol ki ahir
 Olsun sana bir netice zahir (3)

*

Ger nefesine olmuyorsa hayrın
 Meddâh-ı kemâli olsa gayrın
 Garbîlere bak nedir o gayret
 Hayret veriyor ukûle, hayret!
 Bak sen o tarîkden berîsin!
 Haylazlık olursa müşterisin!
 Onlarda olan muhasseâtı,
 Aklın iyi bulduğu sıfatı
 Taklide tenezzül etmiyorsun,
 Yol doğru olursa gitmiyorsun.
 Asâr-ı sefahet olsa lâkin
 Alâsını yapmamak ne mümkün?
 Ey hoppa çocuk nedir bu cûşîş?
 İnsanlığı hedme bezl-i kûşîş!
 Gel fikr-i Frenke hâdim olma
 Beyhude yorulma, nâdim olma!
 Mümkün ise git mukallidinden,
 Hikmet öğren, fazilet öğren!
 Biz hikmetin eski sahibiyiz
 Öyleyse bugün de talibiyiz.
 Etmiş bizi şer'-i sâtiu'n-nûr
 Her yerde bulursak ahza memûr
 Etvâr-ı Frenk'e tapmak olmaz,
 Vadi-yi hata'ya sapmak olmaz!
 Var bazı hasîsalar ki elhak,
 Şayestedir imtisal kılmak
 Bizlerce o kısmı muhteşemdir
 Hak nerde olursa muhteşemdir:

İrfan ile rûhu bir tanırlar
Onsuz olamaz bekâ san rlar,
Her türlü me  kk  hoş bulurlar
T  Sidre-niçin-i ay  olurlar
Fey aları l lez r ederler
Muzlim geceyi nehâr ederler
 m k-ı fez ya dek giderler
Bir anda cihanı devr ederler
Efl ke su da azm ederler
Her m ni'e karşı rezm ederler
Çok m  kili eyliyorlar  s n
Onlarca geniş muhît-i imkân!
İdrak-i al yı pek severler
Tahsil-i bek yı pek severler
Onlarca ulûm mu'ten dir
Her cevherden girân-bahâdır
Erbabına ihtiram çoktur
Teks rine ihtimam çoktur
Madem ki ilm   fenne hizmet
Himmetleri   n lıdır hakikat
Hep hali nazarda tutmuyorlar
M stakbeli de unutmuyorlar
Esl f  tahattur eyliyorlar
Ahl f  tasavvur eyliyorlar
Herkeste bekâ-yı n ma rağbet
Herkeste bu yolda bir rekabet!
Efr da kadar taammüm etmiş
Gayret sanılır tecessüm etmiş
Ta'm m-i ma rif eyliyorlar
 mmileri arif eyliyorlar
Herkes biliyor nedir te l 
Efkâr bütün bununla m l 
Bir  ift yi z -f n n bulursun
Bir köylüye g bta-ke  olursun! (4)
Söz böyle te ett t eylemi ken
Bahs etmeli mi kendimizden?

Mîrim beni dinle şimdi sade
 Haksız mı göründüm iştikâda?
 Manzûmelerim neden atılsın
 Lâyık mı ki kardeş aldatılsın!
 Israrıma bakma böyle hâlâ
 Aciz değilim, muacciz aslâ!
 Ben sendeki feyz ü şana baktım
 Amma ki müdekkikâne baktım
 Gördüm ki cedîrsin senaya
 Düştüm o hevesle hâk-i pâye
 Bildim ki ulûma âşinâsın
 Hem-vâra karîn-i itilâsın
 Her tavrına eyledikçe dikkat
 Hakkındaki fikrim oldu hürmet
 Eylerse kader bu azmi te'yîd
 Etmekteyim istifade ümmid
 Hatırda egerçi meyl çoktur
 Lâkin buna şimdi çare yoktur
 Her lâhza bu ayrılık muhakkak
 Bilahare yok vatanda kalmak!
 Günler geçerek şu çile dolsa,
 Gelsem o civara, kabil olsa
 Malûm değil egerçi encâm
 Lakin edemem sanırsam ârâm
 Bekler beni kim bilir ne yerler!
 Davet de gelince gitmek ister
 Derdâ ki bu iğtirâb içinde
 Ömrüm geçecek azâb içinde
 Gurbette ne yâr var, ne hem-dem
 Nefrîn ediyor hayata âdem
 Yârân-ı vatan vefâsız amma
 İnsan yine eyliyor temenna
 Var bir buçuk ay ki, hastayım çok
 Kaldım buralarda rahatım yok
 Yalınız yalınız yatıp usandım
 Bir hemdem-i câresâz arandım

Heyhat garîbi kim tanırmış
Bîçâre meğerse aldanırmış!
Za'fım giderek tezâyüd etti
Bin vâhimeye, hayâle düştüm
Günden güne inkıhâle düştüm!
Zulmet ile hasbîhâl ederdim
Tâ subha dek ibtihâl ederdim
Derdim ki Cenâb-ı Hakk'a, yâ Rab
Kâfi beni ettiğin muazzeb
Bulmaz mı bu cilverler tenâhî
Çektiklerim elverir îlâhî!
Bir ailenin hayatıyım ben
Yâ Rab beni mahv eder misin sen?

*

Şimdi azıcık değışti halim
Avdette yavaş yavaş mecalim
Lakin yine za'f içinde cismim
Benzerdi kadîde çıksa resmim!
Fikrimdeki ihtilâle bakma,
İnsafı da kardeşim bırakma!
Ger var ise bende bir kabahat
Vicdanına eylerim dehâlet
Bî-behre değil isen vefadan
Vaz geçme bu yâr-ı âşinâdan! (5)

7 Temmuz 1898

LEYLE-İ VELÂDET*

Ey leyl devam edip gideydin
Ferdâyı da nûra kalb edeydin!

Olsaydı ebedle iltisakın,
Ya haşre kalaydı infilâkin!

Ruhumdaki şule sönmeyeydi
Dünya zulûmata dönmeyeydi.

* *Resimli Gazete*, 23 Temmuz 1314/ 4 Ağustos 1898, nr. 85, s. 1109

Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmîye Kütüphanesi, İstanbul 1939, s. 2011

Akif'in *Resimli Gazete*'deki şiirlerini *Yedi İklim* dergisinde yayımlayan Fazıl Gökçek (Mart-Nisan 1996, c. 10, nr. 71-72, s. 27-30 ve 52-53) *Leyle-i Velâdet*'in Akif'e ait olmayabileceği kanaati ile, bu güzel şiirin yayımından sarfı nazar etmektedir. Nitekim bu şiirleri yayımladığı makalesinin (8) numaralı dipnotunda şöyle demektedir:

"Eşref Edip *Resimli Gazete*'nin 85'inci sayısında yayımlanan *Leyle-i Velâdet* ve 92'nci sayıdaki *Leyle-i Mirâç* manzumelerinin Mehmet Akif'e ait olabileceğini tahmin etmiş ve *Leyle-i Velâdet*'i kitabına da almıştır. Ancak biz altında imza bulunmayan bu şiirleri Mehmet Akif'e ait olduğu konusunda herhangi bir bilgiye sahip olmadığımız için dışarda bırakmayı tercih ettik."

Fakat *Leyle-i Velâdet*'in altında Akif imzası bulunmasa bile, şiirin Akif'e ait olduğundan gene de kuşku bulunmamaktadır. Çünkü böylesi durumlarda imza kaydından ziyade şiirin ruhu, şaire has algılama biçimi ve imgeler bizi daha sağlam sonuçlara ulaştırabilir. Bu hususta fazla bir izaha girmeden, sırf *Leyle-i Velâdet*'in ilk beyitine dikkati çekmekle yetinelim:

Ey leyl devam edip gideydin
Ferdâyı da nûra kalb edeydin!

Nurlu ve vecidli bir ânı yani geceyi ebedileştirmek, onun sonsuza kadar devam edip gitmesi biçimindeki bu yoğun arzu; asıl Akif şiirinin rûkûnlerinden biri değil midir? Nitekim bu duygu Akif'in sayısız şiirlerinde tekrar eder durur. Bu açıdan *Sıratı Müstakim*'de çıkan (11 Mart 1326/24 Mart 1910, nr. 81, s. 4) *Leyle-i Mevlid'in Nebi* şiirinde de, aynı beyitin bir leitmotif gibi tekrar edildiğini hatırlamak gerekir.

Ey leyl devam edip gideydin
Ferdâyı da nûra kalb edeydin.

Dolayısıyla Eşref Edip'in sezgileriyle Akif'e ait olduğunu ileri sürdüğü bu şiirin, Akif tarafından kaleme alındığından hiç bir kuşku bulunmamaktadır. Nitekim *Leyle-i Velâdet*'i Akif'in *Safahat*'a girmemiş şiirleri arasına dâhil eden Ertuğrul Düздаğ'ın da, Eşref Edip'in kanaatine iştirak ettiği görülüyor ki bu son derece tabiidir. Fakat bu imzasız şiirin niçin Akif'e ait olabileceğine dair, onun da metin değerlendirmesine girmekten yana olmadığı görülüyor. *Resimli Gazete* ilgili şiiri kapaktan yayımlıyor. Bunun sebebi de *Leyli-i Velâdet*'in, dergi yazı kadrosunun bütününe temsilen sunulmak arzusudur. Şiirin imzasız yayımlanmasını da böyle düşündürmek gerekir.

Varken olmaz o feyz-i ş  mil
Bir lem'ana bin seher mu  dil!

Durmaz mı sabah  tinda enz  r
Hayran-ı h  viyetindir efk  r

Ey mev'id-i inşirak-ı d  d  r
    y  z milyon m  beşşirin var.

Kadrin olunur semada tebcil
D  nyayı tutar nev  -yı tehl  l.

Her k   e behiştten nişane
Her yerde hazin bir terane.

Reşk-  ver olur zemin semaya
B  di ise bunca itil  ya

Bir seyyid imi  .. O zat sensin
Ey mefhar-ı k  inat sensin!

4 A  ustos 1898

HAFİZ'IMA*

Böyle sen demsâz olurken subh-dem fevka'l hayâl
Cûş edip Allahu ekber der hemân rûh-u Bilâl!

El-amân, ey mûrg-i lâhûtî-nevâ müştâkım
Olma Allah aşkına bâlâ-güzîn-i ihtiyâl.

Asumânîlerle hem-âvâz-ı yâ Mevlâ olup
Eyle Rabbü'l arşa ol suretle arz-ı ibtihâl

Vecde gelsin zevk-yâb-ı aşk olan erbab-ı hal
Lem'alar yağsın gönüller eyledikçe iştiâl

İnfilâk'ın bî-karâr etmez mi sevdâvîleri
Ey seher, ey mevce-zâr-ı nûr-ı seyyâl-i cemal!

Yâdigâr oldukça Hafız, yâd-ı lahnin ruhta
Aşıkâne döktüğüm göz yaşları olsun helâl!

18 Ağustos 1898

* *Resimli Gazete*, 6 Ağustos 1314/ 18 Ağustos 1898, nr. 87, s. 1135

Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1939, s. 202 (2 beyit)

Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II", *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63

Hafız'ıma başlıklı bu şiirde, İranlı şair Hafız'ın konu edildiği hatıra geliyor olsa bile bu ilk intiba yanıltıcıdır. Bu şiir okunduğu zaman bu husus daha bir aydınlığa kavuşuyor. Çünkü parçada şiiri takdir edilip yüceltilen bir şairden ziyade, daha başka bir Hafız'dan söz edildiği meydandadır. Adı zikredilmeyen bu Hafız'ın Kur'an veya dinî musiki okuyuşuna muhatap olan Akif, o anda kendinde meydana gelen yüksek hisleri ifade etmiş oluyor. Onun, şiir halini harekete geçiren ve bir nevi vecidli patlamalara yol açan yüksek, tesirli sesler karşısındaki konumu hemen daima böyledir. Şair böyle durumlarda anında transa geçiyor ve hemen bütün âlemleri, küresel bir koro halinde, tanrısal yakarışlar biçiminde idrak etmeye başlıyor. Akif şiirinde gördüğümüz bu hal, ona annesi tarafından yansıyan bir hususiyet olarak sonuna kadar devam edecektir. Hatta Akif'in toplum merkezli şiirlerini bile bu çerçevede izah etmek mümkündür. İkinci bir husus olarak da burada adı verilmeyen Hafız'ın; Akif'in Edirne'den tanıdığı, Selimiye'den okuduğu ezanları bugün Yunanistan hudutları dahilinde kalan Karaağaç'tan bile işittiği ve bilâhare İstanbul'da da dostluklarını sürdürdüğü, ayrıca ezgili okuyuşlara dönüştürmesi için kendisine sayısız gazel ve naatler yazıp verdiği Bursalı Hafız Emin olması ihtimali son derece yüksektir.

BİR HASBİH LDEN*

Vermesin ey yâr-ı bed  'l cem l
Ruhuna kasvet bu uzun hasbîhâl!
Olmuş ile geçmişe lâzım r z 
 are nedir şimdi, mez  m -meza
Derd   elem, zevk ile hem-seyrdir
 k bet 'l emr ise hep hayrdır
Ke f edemezsem dahi m stakbeli
Halde bir tavr-ı saadet cel 
M stenedim Hazret-i Allah'tır
Hazret-i Allah ise     t r!
Ben ki kaza b bına     deyim
Emri  l   'ye r za-d  deyim
Git dedi, geldim yine ric'at için
Her ne zaman istese     deyim
 steyen ancak o, me iyyet onun
Hâkim-i mutlak o, h k met onun
Kim ona cidden mütevekkil ise
Her şeyi hoş görmeli kabil ise
Hükmü sem videki esrar  biz

* *Resimli Gazete*, 5 Teşrinisani 1314/ 17 Kasım 1898, nr. 88, s. 1146 (1 no'lu nota kadar olan bölüm)
Resimli Gazete, 12 Teşrinisani 1314/ 24 Kasım 1898, nr. 89, s. 1158 (2 no'lu nota kadar olan bölüm)
Resimli Gazete, 19 Teşrinisani 1314/ 1 Aralık 1898, nr. 90, s. 1170 (3 no'lu nota kadar olan bölüm)
Resimli Gazete, 26 Teşrinisani 1314/ 8 Aralık 1898, nr. 91, s. 1182 (4 no'lu nota kadar olan bölüm)
Resimli Gazete, 10 Kanunuevvel 1314/ 22 Aralık 1898, nr.93, s. 1206 (5 no'lu nota kadar olan bölüm)
Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 202 (13 beyit)
 bn lemin M. Kemal İnal, *Akifname*, İstanbul 1966, s. 15-19, (10 beyit)
Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayınlanan  iirleri II", *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63
Ertuğrul D zda , *Safahat*, İz Yayın ılık, İstanbul 2009, s.556-564

Akif'in, *Resimli Gazete*'de mabadlı olarak be  bölüm devam eden bu uzun  iirine ilk  aret eden Eşref Edip olmuştur. Karde i Halil Edip'le birlikte *Resimli Gazete*'nin bir nevi yöneticilerinden olan  bn lemin Mahmut Kemal İnal, bil h re bu  iirden on beyit yayımlandı. İlgili bölüm, Akif'in vefat  üzerine bir kitap hazırlamaya kalkışan ve her nedense yayımı 1966 yılına kadar geciken Hasan Basri  antay'a ait *Akifname*'de yer aldı. Daha sonra  iiri, Akif  zerine çalışmaları ile tanıdığımız Fazıl Gökçek yayımladı. Fakat  iirin ilk bölümü eksik kalmıştı. Bu kısmı *Resimli Gazete*'nin noksan sayısını temin eden Ertuğrul D zda  tamamladı. "*Bir Hasbihalden*" adını taşıyan bu uzun şiirin bir özelliği de, onun aynı zamanda bir mektup-şiir niteliği arz etmesidir. Nitekim bu şiirde,  li ve İhsan adlı iki ayrı dostuna hitaplarda bulunmaktadır. Onun  li adlı bu me ul dostu ile, bir başka şiirinde daha kar ıla ma imk n  bulundu umuzu hatırlatalım. Fakat bu mektupların adı geçen kişilere gönderilip g nderilmedi i ya da onlardan bazılarının gerçek şahıslar olup olmadığı çok da kesin değildir. Eğer  yle olsa idi Akif bu tür şiirlerini yayımlamaktan sarf-ı nazar edebilirdi. Dolayısıyla bu tür  iirleri, görünmez-bilinmez, me ul muhataplara içini a malar ya da kendi kendisiyle gerçekleştirdiği i  konuşmalar biçiminde değerlendirmek belki daha sağlıklı olur.  ste bu tür  iirler, Akif'in başkaları ile payla amadı ı i   tiraplarının yanı sıra, doğrudan doğruya kendi şiirini kurma ve olgunla tırma yolunda geçirdiği i  tekâmülü yansıtması bakımından ayrı bir önemi haizdirler.

Doğruca keşf eylemeden aciziz
 Zâhir-i âsâra bakan aldanır
 Ettiği tahmini hakikat sanır.
 Olmayalım biz dahi sathî-nazar
 Geçmez ele bir daha dârü'l-iber
 Levha-ı hoş-manzara-ı âleme
 Dîde-i hikmetle bakan âdeme
 Bir azamettir ki eden incilâ
 Mebde ü mâhiyyeti hayret-feza!
 Bildiği bir şey değil insanların
 Bakma teârüflerine onların!
 Hangi hakikatte sebat ettiler,
 Hangi yola doğru deyip gittiler?
 Üç kişinin fikri değil müttehid
 Her biri eşhâs kadar münferid
 Hepsî de davâ-yı isabettir.
 Kim hakem olsun, o da hayrettedir.
 Dünkü hakikat bugün olmuş hayal,
 Şimdiki de yarına kalmak muhâl!
 İşte şu söz en güzel, en muhtasar:
 Cehlîni bilmek gibi olmaz hüner. (1)

*

O sergüzeşti garîbâne yâda aldıkça,
 O hâtırata, o leyl-i amîka daldıkça
 Aşar hesabı benim nâdimâne ağladığım,
 Bu yolda böylece, geçmiş zamana ağladığım!
 Zamana “nakd” diyorlar, fakat bu yanıltır
 Egerçi darbı mesel suretinde kalmıştır
 Hasar-ı nakdi telâfi hayale vâriddir
 Evet emel de, amel de buna müsâiddir
 Fakat zamanı telâfi nasıl müyesser olur,
 Muhale karşı çalışmakla kim muzaffer olur?
 Nasılsan öyle mi kaldın zavallı istidâd
 Bulaydın ehlini elbet eder idin irşâd.

Olaydı y ver-i azmin senin eğer gayret,
Biraz da gayreti tahk m edeydi ciddiyyet
Ne varmadık yer olurdu, ne aşmadık hâil
Olurdu manialar hep birer birer zâil
Delil   s ikim ey y r, şimdi hep sensin
Hüdâ bilir bana necm-i h d -yı r şensin
Senin ned m-i huz run olur da feyz alırım
Hayali olmasa hatırda b -emel kalırım!
Seninle geçmelidir ömrümün bakiyyeleri,
Seninle gitmeliyim ben de b dem  ileri
Sen olmasan bana mahrem değil lik -yı f t h
Hayatım işte senindir, senindir işte bu ruh!
Cebîn-i h rmetim etsin zeminine secde
Bırak ki gelmişim ey y r-i mihr b n vecde!
Bu n siyem ezeli ferş-i  sit nındır,
Bu gözlerim ebediyen nig hb nındır!
Hayalim ayrılamaz bir zaman huzurundan
Nasib alır o da hem neşve, hem f t rundan
Nev -yı şevkini duydukça r h-ı m ncezibim
Ne hale gelmede bilsen bu cism-i muğteribim!
Kılar cem l-i cemâlin cihet cihet leme n
Zaman zaman eder envâr-ı vechinin cevelân
Ne s ya atfı nazar eylesem odur görünen
Bu cilve-z rda hayret içinde kaldım ben!
Ul vv  ka'binı y d ettirir sem -yı ber n,
Rah b-i fikrini ihtar eder bis t-ı zem n
Kemal-i n m ten hisinin naz ri feza,
Onunla ölçülür ancak o b -k y s deha.
Sabah, muhtıra-i ibtis m-ı reng nin,
Leyâl, cilve-i sevdâ-yı mâtem- k nin,
Tulû, manzara-i cebhe-i f r z n n,
Gur b, levha-i h t r-h r ş-ı hicran n,
Bahar, şaşaa-i âfitâb-ı r yundur,
Haz n, benim nazarımda nikâb-ı r yundur! (2)

*

Durma da ey şi'r-i terim büsbütün,
 Tek biraz âheste-revân ol bugün!
 Parlayın ey lem'alarım, durmayın
 Çağlayın ey dem'alarım, durmayın!
 Söyle sabâ, nerde o ârâm-ı rûh?
 Gelmeyecek rûhuma onsuz fütûh!
 Nerdesin ey yâr-i bedîü'l-cemal!
 Nerdesin hem-dem-i sâhib-kemal!
 Sade senin ma'kesin olmuş hayal,
 Başkasının aksine yok ihtimal!
 Böyle tahassürle mi geçsin demim?
 Nerdesin ey hem-dem ü hem-âlemim!
 Nerdesin ey yâr-i vefâ-âşinâ
 Bak ne harab etti beni ibtilâ!
 Cism perişan, mütegayyir hayat,
 Hâtırı ta'zîb ediyor hâtırat.
 Sinede bin berk-i tahassür çakar
 Didelerimden hele ateş akar.

*

Geldi saadetle fakat nev-bahar
 Bende ne ol neşve, ne ol şevk var
 Annemin ıssızca kalan lânesi,
 Kardeşimin eşk-i yetîmanesi,
 Mevce-ger oldukça hayalimde âh
 Görmez olur âlemi artık nigâh!
 Güç ise de, ben nasıl olsam olur
 Validem amma ne teselli bulur?
 Hem o kadın hayli belâ-dîdedir,
 Gördüğü âlâm ise nâdidedir!
 Ailesi münkariz olmuş bütün
 Kimsesi yoktur, yalnızdır bugün
 Lânesi birkaç sefer olmuş harâb
 Canına yetmiş doğalı iğtirab!

Şimdi de bir yavrusu bisterdedir
Bilmiyorum... Belki de makberdedir!
Zaten onun etmiş imiş r zig r
Böyle beş on lem'asını t rumar!
Hisseme düşmüş olanı hiç iken
Ben kocadım çektiğimiz çileden!
Yirmi beşe gelmedi sinnim, tuhaf
Saçlarımın bir çoğu olmuş telef,
Kalmış olanlar da a armaktadır,
Kıhfımı tırtıl gibi sarmaktadır.
Aile mebhasleri dinlenmez a
Ye's beni söyletiyor galiba
Halimi tasvir edeyim der iken
Böyle sadedden çıkarım  h ben!
Şi'r-i terim koşmasa imdadıma
Sade nev ib gelecek y dıma
Şi'r-i terim yâr-ı vefâ-d rdır,
Gamlı da olsam bana gam-h rdır.
Şi'rimi dünyaya değişmez iken
Aldın elimden şunu en sonra sen (3)
Ey subh-u safâ-yı leyl-i  m l
Bir hâl ile eyledin ki ikbâl
Can vakf-ı nez ren oldu kaldı,
Bir  lem-i inşir ha daldı
Bir neşve-i r h ile uyandım
Dünyayı bahar içinde sandım!
Heyhât, ben olmadan haberdar
Gelmiş geçiyor rebi'-i nevvâr

*

Yâ Rab, ne olmuş süfli cihane!
 ıkmak mı ister t   sumane?
Efl ki tanzîr etmekte yerler
Hayrette kaldım Allahu ekber
Cennet de inmiş olsaydı gökten
Olmazdı dünya bundan daha şen

Âfâkı feyzin etmiş de âgâh
 Ben şimdi duydum sübhâneka'llah...
 Ezhârı açmış reng-i tarâvet,
 Eşcâra vermiş evrâk-ı behçet
 Ol mürğ-zâra dönmüş ki vadi
 Her mevcesinden seyyâl şadi
 Gûya özenmiş dest-i tabiat
 Levh-i bahara vermekte ziynet
 Ressam-ı kudret bak âsumâne
 Bir gölge vurmuş pek şâirâne!
 Cûlarda câri bir feyz-i ulvi
 Baksan sanırsın feyyâz-ı hâvi!
 Gülşende sâri envâr-ı sevda
 Her yaprak olmuş bir şi'r-i rânâ
 Bülbül-i hatîb-gûyâ-yı vahdet
 Güller, çemenler, kuşlar cemâat!
 Aktır, açıktır âfâkı görsen
 Erbab-ı namusun cebhesinden
 Derya sanırsın âyine-i nûr
 Baktıkça eyler enzâr-ı meshûr
 Etmiş hadâretten istifâza
 Sahra huzur etmez mi ifâza?
 Ettikçe etmiş dağlar teâlî,
 Almış hakikat bir tavr-ı âlî
 Yerler münevver, gökler fûrûzân
 Baktıkça vecde dalmakta vicdan
 Her yer baharın bir cilvegâhı
 Firdevse dönmüş dünya îlâhî!

*

Bizler gibi şâirân, tabîî
 Bir bülbüle hasr eder rebîî!
 Elvâh-ı bedîa-i tabîat
 Tasvîr olunursa hoşdur elbet
 Lakin kim eder bu resmi itmâm?
 Zira ne o fırça var, ne ressam!
 Taklid-i tabîat'e esasen
 Vaktiyle alışmamış idim ben
 Ben sade gazel yazar dururdum,
 İğneyle kuyu kazar dururdum!

Hem anlayamam ne hâl olurdu,
Kim hepsi de yek-meâl olurdu!
Ya kafiye darlaşınca artık
Fikrim kesilirdi kapkaranlık,
K m s'a müracaat ederdim
N    r l gat arar giderdim!
Bilsen ne  eker kas de-g y  n
B  arelere acırsın,  hsan!
Zaten bu kadar belâ iken hal
Mana aranırsa artar  ş  l
Var bazı m nekkid n-i b -  n
Kim nasfeti etmemişler  y  n.
Bir parça ar  z'dan  akarlar
Gördükleri nazm'a yan bakarlar
Hem lafz'da intizam ararlar,
Hem veznde insicam ararlar!
Bir sor ne  eker zavallı nâzım,
B  areye merhamet de lâzım.
Gel veznini hoş görüp me le
Kıl şöylece bir nazar im le
Baktın ki g zelcedir kav f 
M na nene lâzım,  şte k f !
Hem k fiye, hem meâl-i mevz n
Bir g  iledir ki hadden efz n
 ns f  bırakma ey münekkid
ş irleri yakma ey münekkid!

*

Seni anmaktayım garib garib,
Nerdesin ey ned m-i dîde-fir b!
Manzarım her zaman hayalindir,
Sözlerim daima mak lindir.
Gözlerim n r alır hay linden,
Fikrim ateşlenir mak linden.
Hırz-ı cân ettiğim o n melerin,

Ruhtan yükselen o nağmelerin,
 Dilde oldukça ihtizâz-güzîn
 Seni ihtâr eder hazin hazin,
 Bu gıyâbî muhataben böyle....
 Ya nasıldır musahaben söyle?
 Ayrı düştümse huzûrundan
 Pertev almaktayım ya nûrundan!
 Keşke her zaman garib olsam,
 Tek bu ikbâli daima bulsam..
 Bilirim ey refik-i ruh-nevâz
 Sana hoş gelmiyor bu hal biraz
 Sence nâhoşsa, bence hiç değil
 Söylerim hâlisâne böylece bil:
 Ruhu sermest eden terânenden,
 O hitâbât-ı şâirânenden
 Duyduğum zevk u şevk ulvidir
 Bence onlar bütün semâvidir!
 Ey hezâr-ı latîfû'l-elhânım,
 O behiştî-edâya hayranım!
 Münşerihdir gönül figânından,
 Oku bir parça dâsitânından..
 Böyle sen eyledikçe arz-ı nevâ
 Bana her dem bahar olur dünya!
 Ne çemen-zâra eylerim minnet
 Ne de elhân-ı bülbüle hürmet!
 Seni tanzîr eder mi bülbüller,
 Yasemenler, menekşeler, güller!
 Bunların ân u şânı ânidir,
 Feyz-i rûyunsâ câvidânidir!
 Sana bülbül demek ne lâyıktır,
 Hangi bülbül bu yolda nâtıktır?
 Sen ki timsâl-i âdemiyysin,
 Cilve-gâh-ı kemâl-i fitratsın,
 Etmiş olsa tecessüm insanlık
 Sen olursun o heykel-i nâtık.

Ey melek-haslet, ey s  t  de-siyer!
Be  eriyyet seninle fahr eyler.
Eylemi   fitraten H  d  -yı ker  m
Nev'-i insanı v  k  a tekr  m
Sade bundan ne mefharet h  s  l?
"Verefa'n  " da baz  lar d  hil!
Sen bu ikbale mazhar olmu  sun,
El-hased, imtiyaz   bulmu  sun.
Sizi vasf eyliyor kitab-ı m  b  n
Bakınız ey g  r  h-u ehl-i yak  n!
Doğru varken yalan mı s  ylemeli,
  imdi mahs  dum oldun i  te Ali!
Ne demek, biz ni  in gar  b olalım,
Ya neden b  yle b  -nas  b olalım?
Biz de s  y eyledik bu   lemde
Yoksa tal  , ne yaps  n   demde!
S  y,   ok defalar teselliymi  !
Mazhariyyet, o bir tecelliymi  .
Bu kabahat kimin, benim mi aceb?
Bende hi   bir kus  r yok y   Rab!
   p  e yok, istemi   olayd  n sen
Bir fazilet-  in  s olurdu  m ben!
Bana yokluk mu d   t   k  smette
Bu "kasemn  "ya akıl hayrette!
Hikmetinden suale hakk  m yok,
Yoksa m   kil mes  ilin pek   ok!
Bir tecelli ki g  yeten m   cmel..
Allah Allah, nedir o "l  -y  s'el?"

18 Ağustos 1898

O GÖZLERDEN*

Bana hiç bakmayan o gözlerden
 Bir nazar beklesem ne var, çok mu
 Deme çeşm-âşinalığım yoktur
 Çeşmine âşinalığım yok mu?

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 304

Mehmet Akif'e ait daha başka bir kıta.

Böyle bir kıtanın varlığı, Mehmet Akif'i yakından tanıyan Mahir İz vasıtasıyla Eşref Edip'e intikal ettirilir. Akif'in bu kıtası herhangi bir yerde yayımlanmamış, şifahi olarak kalmıştır. Şiir bu haliyle Mahir İz nakli olarak, ilk önce Eşref Edip tarafından tespit edildi. Aynı bilgileri Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy* adlı eserinin (İrfan Yayınları İstanbul, 1973) *Safahat*'a dâhil edilmeyen şiirler bölümünde (onuncu şiir olarak) veriyor ve kıtayı tekrar ediyor. İlgili kıtanın, Akif'in hangi dönemine ait olduğu hususunda Eşref Edip kitabının "ek" bölümünde şu açıklamayı yapmayı ihmal etmiyor: "Üstad Mehmet Akif'in gençliğinde yazıp neşredilmeyen gazeliyat ve gariyaya (aşk) dair şiirlerinden elimizde hiç birşey bulunmadığını bu cildin 194'üncü sahifesinde yazmıştık. Ahiren bu hususta Muallim Mahir Bey'le görüşürken merhumdan şu kıtayı işittiğini ve çok beğendiği cihetle hafızasında sakladığını söyledi" diyor. Bu açıklamanın başına da Eşref Edip "Gençlik Devrindeki Şiirlerinden" notunu düşüyor. Kıtanın başlığını biz böyle münasip gördük.

BEYİT*

Olsaydı beşer gaybı da idrake muzaffer
Bir kimseye asudelik olmazdı müyesser

3 Kasım 1898

* *Serveti Fünun*, 3 Kasım 1898, c. 16, nr. 399, s.135

Resimli Gazete'de şiirlerini ve bazı tercümelerini yayımladığı bir sırada, Mehmet Akif adıyla *Serveti Fünun* sayfalarında da karşılaşma imkânı buluyoruz. Daha önemlisi yakın dostu Ahmet Naim de bu sıralarda, Akif'le beraber *Serveti Fünun*'da yazmaya başlamıştır. Akif, *Bedâyiü'l Acem* başlıklı sütununda Sad 'den tercümeler yayımlarken; Ahmet Naim Bey de *Bedâyiü'l Arap* başlığı altında, İbni F r z vs. klasik Arap ş irlerinden tercümeler yapmaktadır. Akif ve Ahmet Naim'in *Serveti Fünun*'la kurduğu bu ilişki, *Serveti Fünun*'a muhalif bazı dergiler tarafından eleştiri konusu edilir. Burada söylenebilecek diğ er bir husus, Abdülhamid yönetimine muhalefet noktasında Batıcı ve muhafazakâr çevreler arasında kısmi bir yakınlaşmanın başlamış olmasıdır. Akif'in *Serveti Fünun*'da yayımlanan yukarıdaki ve bil h re gelecek olan beyit, kıta vs. tercümeleri, *Bedâyiü'l Acem* başlıklı yazılarından alınmıştır.

YA BU ÂLEMDE*

Ya bu alemde vefa yok zaten,
Ya vefasız bütün ebnâ-yı zaman.
Kime ok atmayı öğrettimse
Sonra bir gün beni de aldı nişan!

3 Kasım 1898

* *Serveti Fünun*, 22 Teşrinievvel 1314/3 Kasım 1898, c. 16, nr. 399, s. 135

Akif'in *Serveti Fünun*'da yayımlanan *Bedâyü'l Acem* başlıklı makalesinde, Şeyh Sadî Şirazi'nin *Bostan*'ından yaptığı kıta tercümesi. Bu dörtlük *Resimli Gazete*'nin 82'nci sayısında da yayımlandı. Akif'in *Serveti Fünun*'da çıkan tercümelerinin bir bütün halinde görülebilmesi için buraya özellikle alıyoruz. Nitekim Akif'in *Serveti Fünun*'da çıkmış şiirleri üzerine çalışan bazılarınin ilgili kıtayı gözden kaçırdıkları bilinmektedir.

MUH T BE-İ Ş M   PERVANE*

Durur hatırımda o leyl-i hazin
Ki bîdâr idim, ansızın bir enîn
İşittim garib ne pervaneden.
Diyordu yanan ş m'e: "Ey ş m, ben
Fedâ-yı gar mım, yanarsam bile
Revadır bu vecd   teh l k ile.
Meh fil v cudunla nevvâr iken
Senin s zişin, giryen  y  neden?"

Duyunca bunu ş m'-i ateş-zeb n
Dedi: "Ey hev d r-ı n -mihribân,
Bana yâr-ı ş r n idi eng b n,
Nasıl olmayım şimdi matem-g zin?
Fırakıyla ş r n'imın d ġd r
 ken, yanışım çok mu Ferh d-v r?"
Gözünden hurûş eyleyen seyl-i nûr
Sararmış yüzünden ederken g z r,
O ateşli yaşlar, o muhrik figan
 cinden, şu sözler olurdu  y n:

"Nedir aşktan böyle dem urduġun?
Ki yoktur ne sabr n, ne durduġun.
Harif n-ı aşka, en evvel gerek
Tevekkül, tahammül, sebat eylemek.
Sebat eylemek nerde? Heyhat sen
Ka ars n hemen h m bir şuleden!
Ben ist deyem büsbütün ihtir k

* *Serveti Fünun*, 5 Teşrinisani 1314/17 Kasım 1898, c. 16, nr. 401, s. 167-170

Mehmet Akif'in *Bedâyi' l Acem* başlıklı ikinci yazısında şirazlı şeyh Sadi'den tercüme ettiġi klasik bir aşk hikayesi. *ş m   Pervane* hikâyesi divan edebiyatında, büyük mesnevi-romanlar biçiminde çok işlenmiş bir konudur. *Muhatabe-i ş m   Pervane*'nin bir  zelliġi de şudur: Akif'in 1908 sonrasında yayımladıġı manzum-hik yelerde çok sık kullandıġı diyalog tekniġi ile bu şiirde de karşılaşma imkanı buluyoruz.

İçin işte mihrak-ı hasrette, bak.
Bu sûzişli feryâdlardan utan!
Senin per ü bâlinse ancak yanan,
Ya görmez misin ki lehîb-i garâm
Benim yakmada cismimi bi't-tamam!
Evet, revnâkım meclis-efrûzdur;
Fakat çektiği derd-i dil-sûzdur!”

Henüz geçmeden leylden çok zaman,
Mumu üfledi bir peri nâgehan.
Diyordu, o en son deminde bile,
Serinden çıkan dûdu sevda ile:

“Budur işte pâyân-ı edvârı aşk
Benim, varsa ancak fedâkâr-ı aşk!
Eğer aşkı öğrenmek ister isen:
Bir ateş ki yok kurtuluş, ölmeden!”

17 Kasım 1898

BEYİT*

Bulsan da benim halimi şayeste-i nefret
Sen hulk-i kerîmaneni terk etme, ne hacet

17 Kasım 1898

* *Serveti Fünun*, 5 Teşrinisani 1314/17 Kasım 1898, c. 16, nr. 401, s. 170

Mehmet Akif'in *Servet-i Fünun*'da yayımlanan *Bedâyiü'l Acem* başlıklı ikinci yazısında, Şeyh Sadi Şirazi'nin *Gülistan*'ından yaptığı beyit tercümesi.

YÂD EYLEDİĞİN*

Derim hep ederken nesîm ihtizaz
Seher vakti ser-be-zemin-i figan
Beni hiç yâd eylediğin var mıdır,
Hayalimden ey bir zaman çıkmayan!

17 Kasım 1898

* *Serveti Fünun*, 5 Teşrinisani 1314/17 Kasım 1898, c. 16, nr. 401, s. 170

Mehmet Akif'in, *Serveti Fünun*'da yayımlanan *Bedâyiü'l Acem* başlıklı ikinci makalesinde, Şirazlı Şeyh Sadi'nin *Gülüstan* adlı eserinden gerçekleştirdiği kıta tercümesi. Kıtanın başlığını biz koyduk.

NEVMÎD-  VİSÂL *

Nevmîd-i visal eyleme artık beni ey merg
En son emelimdir, şunu bari heder etme:
Canan geliyor can gidiyor... Şimdi  l hi,
Bir lâhza aman ver de kıyamette diriltme!

27 Kasım 1898

* *Serveti Fünun*, 19 Teşrinisani 1314/1 Aralık 1898, c. 16, nr. 403, s. 203

Akif'in *Bedâyiü'l Acem* başlığı altında, *Serveti Fünun*'da yayımlandığı        ve son makalesinde yer alan bir başka tercüme  rneği.

Serveti Fünun'un bu sayısında Akif, baştan sona İranlı şair Hafız'dan tercümeler ger ekleştiri or. *Serveti Fünun*'daki tercümelere son vermesinin sebebi ise, Ahmet Naim'in "Bedâyiü'l Arap" başlıklı yazılarına karşı, dönemin muhafazakâr dergilerinde yayımlanan eleştiriler olmaktadır. İlgili eleştiriler  zerine Akif yazılarını keserken, Ahmet Naim'in bunlara aldırış etmediği ve *Serveti Fünun*'daki yazılarını sürdürdüğü görülmektedir. Ahmet Naim'in *Serveti Fünun*'daki yazılarına dönük eleştiriler üzerinde ise burada durma imk nımız bulunmuyor. Kitanın başlığını biz koyduk.

HAKÎM SENAI'DEN*

Ne yazdıysam eser namıyla hepsinden rücû ettim
Sözün mânası yok, mâna için söz bulmak imkânsız

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 304

İlgili beytin Akif tarafından Hakîm Senai'den tercüme edildiği bilgisi, Mahir İz nakli olarak Eşref Edip'e intikal ediyor. Akif'in tercümesi *Resimli Gazete*, *Serveti Fünun* veya *Sıratı Müstakim*'de yayımlanmış değildir. Eşref Edip bu bilgiyi *Mehmet Akif* adlı kitabının "ek" bölümünde veriyor. Aynı bilgileri Fevziye Abdullah, *Mehmet Akif Ersoy* adlı eserinin (İrfan Yayımevi, İstanbul 1973) *Sahafat*'a dâhil edilmeyen şiirler bölümünde veriyor ve beyiti tekrar ediyor. Kanaatimizce ilgili beyiti Akif, *Bostan* ve *Gülîstan*'dan yaptığı çeviriler sırasında tercüme etmiş olmalıdır.

BEYİT*

Vazgeçtim o söylediklerimden, onlar sanki yoktur
Mâna sözdedir, fakat mânada söz yoktur

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, (Haz. Fahrettin Gün), Beyan Yayınları, İstanbul 2010, s. 622

Araştırmacı Fahrettin Gün'ün yayıma hazırladığı Eşref Edip'in iki ciltlik Mehmet Akif çalışmasının bir yerinde, Akif'e ait farklı bir beyitle karşılaşyoruz. Eserin bu yeni baskısında, şairin "Şiir Hayatına Ait Devreler"den söz edilirken kullanılan bir dipnotta geçen bu beyitin, Hakim Senai'den tercüme olduğu belirtilmektedir. Bu arada Fahrettin Gün'ün kullandığı dipnot, bizi ister istemez kitabın Eşref Edip tarafından yapılmış asıl baskısına sevk ediyor. Orada (ilk baskı 1939, c. 2, s. 304) Mahir İz'den naklen verilen Hakim Senai'ye ait beyitin, Akif tarafından yapılmış Türkçe tercümesi daha farklıdır ve aynen şöyledir:

"Ne yazdıysam eser namiyle hepsinden rücû ettim
Sözün mânası yok, mâna için söz bulmak imkânsız..."

İşte buna rağmen de aynı Farsça beyitin, Akif tarafından yapılmış Türkçe tercümesi, Fahrettin Gün'ün dipnotunda daha farklı bir şekilde verilmektedir:

"Vazgeçtim o söylediklerimden, onlar sanki yoktur
Mâna sözdedir, fakat mânada söz yoktur."

Dolayısıyla aynı beyitin, iki farklı tercümesi ile karşı karşıya bulunduğumuz bir gerçektir. Demek ki Akif, beğendiği bu beyiti iki farklı zamanda iki ayrı tercüme denemesine tabi tutmuş olmaktadır. Burada asıl dikkatimizi çekmesi gereken, Fahrettin Gün'ün verdiği Akif'e ait tercüme beyitin kaynağı meselesidir. Dipnottan anlaşıldığına göre buradaki kaynak da gene Mahir İz hocadan başkası olmamaktadır.

LEYLE-İ MİRÂÇ*

Teâlî-i fikret cenah-ı fûnûn
 Olup bir zamandır havârik-nümûn
 O gâmız-ı hakayık ki muzlimdi dün
 Demâdem tecelli-nümâdır bugün
 Ne mu'dil mesâil olunmakta hall
 Ki iğmâza, inkâra yoktur mahal
 O güneşten gelen nûr-u gabra muhit
 Edilmekte tahlîl... gayet basit
 Bu ibdâa söz yok ki meydandadır
 Benim maksadım başka bir yandadır

* *Resimli Gazete*, 3 Kanunuevvel 1314/ 15 Aralık 1898, nr. 92, s. 1193

Akif'in *Resimli Gazete*'de çıkan dikkate değer bu şiiri imzasız yayımlanmıştır. Aynen *Leyle-i Velâdet*'te olduğu gibi, dergi ilgili şiiri kapaktan vererek, yazı ailesi ona ayrı bir önem atfettiğini göstermek istemiştir. Fakat gene *Leyle-i Velâdet*'te olduğu gibi, Akif'e ait bu güzel şiir de imzasız yayımlandığı için, Fazıl Gökçek ilgili parçanın Akif'e ait olmayabileceği kanaatine varmıştır. Fakat biraz dikkat edilirse, şiirin muhtevâsından aksi sonuca ulaşmak hiç de zor olmamalıdır. Kaldı ki *Resimli Gazete*'nin iç kapak sayfasında yer alan "Mündericat" bölümünde, *Leyle-i Mirâç* şiiri verilirken, hizasında Mehmet Akif ismi açık şekilde okunabilmektedir. *Leyle-i Velâdet*, *Leyle-i Mirâç* ve daha ileriki sayılarda yayımlanacak olan *Leyle-i Berat-ı Mağfîret-Ayât* gibi *Resimli Gazete*'de kapaktan verilen bu tür şiirlerin imzasız yayımlanmasının herhalde bir sebebi bulunmalıdır. Zira burada bir ihmal ve zühul mevzu bahis olmayıp bilâkis idrak edilen mübarek gün ve geceler karşısında *Resimli Gazete* yazı ailesinin müşterek duygularını, Akif'in şiirleri üzerinden yansıtmak arzusu söz konusu olmalıdır. Fakat bir hata değilse bile, gözden kaçırılmış diğer bir hususun daha burada tashihi gerekmektedir. Akif ve *Safahat* üzerine yıllardır çalıştığı bilinen değerli araştırmacı Ertuğrul Düzdağ, Akif'in *Safahat*'a girmemiş *Leyle-i Mirâç* şiirinden söz ederken "Tamamı 18 mısradır. Bu nüshanın ilk sayfasında imzasız olarak çıkmıştır. Ancak her sayıda ikinci sayfanın başına konulan "mündericat" listesinde, bu nüshada '*Leyle-i Mirâç*: Mehmet Akif Bey' kaydı bulunmaktadır." demekle birlikte, bu şiiri nedense eksik olarak tespit ettiği görülmektedir. Zira *Leyle-i Mirâç* 18 değil, 20 mısradan oluşan bir şiirdir. Dolayısıyla ilgili metne, dokuzuncu beyit olarak aşağıdaki iki mısranın ilâvesi lüzumlu bulunmaktadır:

Serâir evet çünkü bir, bin değil
 Düşündükçe peydâ olur muttasıl

Diğer bir husus da şudur: Fazıl Gökçek ve Ertuğrul Düzdağ *Resimli Gazete*'yi tetkik ederken 94'üncü sayıda, Akif'in gene böyle bir şiirinin bulunduğunu gözden kaçırmışlardır. *Leyle-i Berat-ı Mağfîret-Ayât* başlığını taşıyan o şiirden ayrıca bahsedilecektir. Bkz. Bundan sonra gelen şiir.

Acep bir gün ey leyl-i heybet-penâh
 u sinende t bende n r-u siyah
Tahallül eder mi? Ne mümkün bu hal
O h l ttandır ki derler muhâl
Tecelliye olmaksızın namzed
Bu ulvi serâir kalır t  ebed
Serâir evet çünkü bir, bin değil
D   nd k  peyda olur muttasıl
Serâir fakat celb-i enzâr eder
F y zat-ı manz re-i din kadar

15 Aralık 1898

LEYLE-İ BERAT-I MAĞFİRET- ÂYÂT*

Ey leyl, ey avâlîme Hakk'ın inâyeti
 Saçtın kulûb-u ümmete nûr-u beşâreti
 Buldu husûl cezbeli kalbimde bir hurûş
 Atf eyledim sevâbıka çeşm-i basireti
 Karşımda bir cihan-ı kemâl oldu münceci
 Billâh mucib oldu temâşâsı hayreti
 Ey âfitab-ı subh, tecellâ-yı kirdigâr
 Nûrunla buldu âlem-i ekvân bu sureti
 Furkân ki bir kitab-ı hakayık-nisâbdır
 Derc etti anda Hak nice envâr-ı hikmeti
 Tefsir eder celâil-i kadr-i Muhammed'i
 Tavsif eder o mihr-i münir-i nübüvveti
 Bedrû'd deca, hatib-i ümem, sâhibü'l livâ
 Hakk'ın Habib-i Ekrem sahib-fazileti
 Nûr-u mukdesindir âyâ rûh-u kâinat
 Dünyaya gösteren bu tarîk-ı hidâyeti

*

Bahr-i ulûmsun sen âyâ ekmelü'r rüsûl
 Hatm eyledin kitab-ı celil-i risâleti
 Sen eşref-i cihansın, illâ cihâniyân
 İzhar kıldı sende kemâl-i şerafeti
 Ey hâzin-i künûz-ı kerem, Rabb-i erham'ın
 Yağdı seninle âleme bârân-ı rahmeti
 Ey leyl, ey hazine-i Kudsiyye-i rahim
 Feyzin cihana verdi Berat-ı saadeti

30 Aralık 1898

* *Resimli Gazete*, 16 Şaban 1316 /18 Kanunuevvel 1314/30 Aralık 1898, nr. 94, s. 1217

Mehmet Akif'in *Leyle-i Velâdet* ve *Leyle-i Miraç* gibi, *Resimli Gazete*'de imzasız yayımlanmış şiirlerinden bir diğeri. *Resimli Gazete*, mübarek gün ve gecelere verdiği önemi göstermek üzere sanki bu tür şiirleri özellikle Akif'e yazdırıyor. Ya da dergi yazı ailesinde bu anlamlı gün ve geceleri şiire dönüştürmek istidadında Akif'ten daha başarılı bir şair bulunmuyor. Nitekim Akif bu yoldaki imzasız şiirlerini ileriki yıllarda da sürdürecektir. Sonraki sayfalarda bazı mübarek gün ve gecelere dair duygularını ifade ettiği daha başka Akif şiirleri ile karşılaşma imkânı bulunabilecektir. Dolayısıyla Akif'in *Resimli Gazete*'de çıkan bu şiiri, onun mübarek gün ve gecelere dair yazdığı üçüncü şiiri olmaktadır. *Leyle-i Velâdet* (nr. 85) ve *Leyle-i Miraç*'ın (nr. 92) on'ar beyit olmasına karşılık *Leyle-i Berat-ı Mağfîret Âyât*'ın on iki beyit olduğu gözden kaçmamaktadır.

BİR MEKTUPTAN*

Şu varak-pâre ki âyîne-i efkârımdır
Çeşm-i im'ân ile baktınsa, benim hep görünen!
İhtifâ etmez idim bunca zamandır lâkin
Böyle pejmürde kıyafetle sıkıldım senden!
Senin hatırandır bütün k r u b rım,
Ved d-ı kad mindir artık ş iarım.
Hayalim senin mehbit 'n n run olmuŗ,
Fu dım tecell -gehin, T r'un olmuŗ!
Hayalinledir Şimdi hep iŗtig lim,
Habibim, halilim, en s 'l hayâlim!
O s m -yı s f n, o parlak nig h n,
O tavr n, o güftâr-ı  rfan-pen h n
Hudâ Őahid olsun gözümden çekilmez
Bu âvâre dil, "y r!" der baŗka bilmez!
Hayalimde cevvaldir cümle halin,
Hitab n, it b n, cemalin, cel lin!
Anarken o heng m   eŗm n m aŗlar
Durur gâh olur gözlerim, canım aŗlar!
Bu âlemde yâr-ı vef d r sensin
Evet eyliyor kalbim ikr r, sensin!

* *Resimli Gazete*, 15 Temmuz 1315/ 27 Temmuz 1899, c. 1, nr. 12, s. 170

Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, (kliŗe baskılı sayfalar)

Fevziye Abdullah T nsel, *Mehmet Akif Ersoy*,  rfan Yayımevi, İstanbul 1973, s. 247-249

Ertuŗrul D zdaŗ, *Safahat*,  z Yayımcılık, İstanbul 2009, s. 566-567

Mehmet Akif'in Adana, Şam, Halep bölgelerinde beraber hizmet ettiŗi Baytar Miralay  İbrahim Bey'e hitaben yazd ŗı bir baŗka mektubu.

Şiirin adı *Bir Mektuptan* olduŗuna göre, aslının daha uzun olması ihtimali yok deŗildir. Bu şiiri Akif'in el yazısı halinde ilk kez Mithat Cemal yayımladı. Oradan hareketle şiirin yeni harflerle okumasını yapan, gene Fevziye Abdullah T nsel olmuŗtur. Ne var ki bilâhare ilgili şiirin *Resimli Gazete*'de de  ıkt ŗı fark edildi. Buradan çıkan sonuca göre, *Resimli Gazete* neŗrindeki ilk    beyitle, sondan ikinci ve        beyitlerin Mithat Cemal metninde bulunmad ŗı anlaŗılmakta ge ikmedi. *Bir Mektuptan* baŗlıklı bu şiiri, daha önce Mithat Cemal ve Fevziye Abdullah neŗri olarak buraya aktarmıŗken bilâhare Ertuŗrul D zdaŗ'ın, *Resimli Gazete*'den tam metnini tespit ettiŗini fark ettik ve o metni buraya aldık. Dolayısıyla *Resimli Gazete*'nin 1899 yılı koleksiyonları iyi tetkik edildiŗi takdirde daha baŗka Akif şiirleri ile karŗılaŗma imk n  bulunabileceŗine iŗaret etmek gerekir. Nitekim Eŗref Edip de buna vurgu yapıyor ve  oŗu sayıları g remediŗini kaydediyor.

Bu arada Akif'in üzerinde derin tesirleri olduŗunu bildiŗimiz İbrahim Bey'in vefatı dolayısıyla (12 Mayıs 1321/25 Mayıs 1905) kaleme ald ŗı önemli bir mersiyesinin bulunduŗunu belirtelim. *Safahat*'ın ilk cildinde yer alan *Merhum İbrahim Bey* baŗlıklı bu mersiyesinin baŗında, ilgili kiŗi hakkında geniŗ bilgi bulunmaktadır.

Benim en büyük bildiğim merdsin sen
 Fazilette yoktur eşin ferdsin sen!
 Cihan-dîdesin, tecrüben hadden aşmış
 O nazik vücudun ne yerler dolaşmış!
 Edip her adımda bir ibret telâkki
 Seyahatle efkârın etmiş terakki
 Çocuklukta sa'y-i belîğ eylemişsin,
 Şebâbında bu mevkii peylemişsin.
 Müyesser değil başka yoldan teâlî
 Senin mesleğindir sebîlü'l meâli
 Neden bahs olunsa rûsûhun ayândır,
 O mahviyyet altında varlık nihandır!
 Sözünden hakikat teceli ederken
 Tuhaf, geçmiyorsun bu bîgânelikten!
 Derûn-âşinasın, evet şüphe yoktur,
 Bu hoş bir revîştir ki erbabı çoktur.
 Küçüklük, tevazu, kemal ehlinindir
 Ki bîgânelik tavrı hâl ehlinindir!
 Müsellem kemalin, mükerrem hisâlin,
 Güzel suretin, andan ecmel meâlin!
 Senin meclisinden bıkılmaz doyulmaz
 Devam etse gitse melâlet duyulmaz
 Terakki ederken demâdem kemalin
 Teâlî mi etmez kemal-i cemalin?
 Ne âlem imiş âh, ey yâr-ı cânım
 Geçermiş huzûrunda bir çok zamanım
 O edvâr-ı mâzîye ettikçe ric'at
 Karanlık görür hali çeşmân-ı hasret!
 Kalem saptı, bir bahs-i düşvâre nâgâh
 Saded nerde, ben nerdeyim Allah Allah!

27 Temmuz 1899

G  R  NMEZ KAZA*

Zat-ı hilâfet-penah d  deden olmuş nihan,
Bir s  r   it gezmede bende-i Has'ız diye.
Var g  r  n  r bin kaza, bir de g  r  nmez kaza,
T  rbeler ihz  r edin   mmet-i merhumeye.

1900-1903

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih L  tfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 379

Akif, *Safahat*'larına d  hil etmediği kıtayı, Mithat Cemal'e istibdat d  neminde okumuştur. Mithat Cemal ile ilk tanışmaları 1903 yılına tesad  f etmekle, kıtanın 1903-1908 tarihleri arasında okunmuş olması icabeder. Fakat bu tarih, kıtanın ne zaman yazılmış olabileceği hakkında gene de bir fikir vermez. Buna rağmen de kıtanın ş  yle b  yle, 1900 başlarında kaleme alınmış olması ihtimal d  hilindedir. Mithat Cemal'in eserinde, ilgili kıtanın ni  in kaleme alındığı hakkında geniş bilgi vardır. Akif'in şimdiye kadar   zeri   rt  k kalmış bu hicviye kıtasına, burada   zellikle işaret etmiş oluyoruz.       ilgili kıta Akif'te, Abd  lhamid d  neminde y  nelik eleştirel tutumun derinliğini ortaya koyuyor. Onun Edirne d  neminde ait gene b  yle bir eleştirisinin bulunduğunu unutmamak gerekir. Kıtaya uygun başlığı biz koyduk.

MEHMET AKİF BEY'LE HALİL EDİP'İN MÜLÂTEFELERİ/1*

Mehmet Akif Bey:

Ya odur dünyada insan kalmamış
Ya ki insanlarda iz'an kalmamış
Kim demiş âlemde cânan kalmamış
Yoksa ehl-i zevk bir can kalmamış
Söyleme beyhude çan çan, kalmamış
Hey Edip'im sen de irfan kalmamış

.....

Kim bu şanslı dilberi tahkîr eder
Herkes idrâki kadar takdir eder
Duymasın Neyzen seni tekdîr eder
Bilmem ammâ belki de tekfîr eder
Söyleme beyhude çan çan, kalmamış
Hey Edip'im sende irfan kalmamış

Ağustos 1319/1903

* *Mecmua (Müntehabât-ı Eş'âr)* Adnan Ötügen II Halk Kütüphanesi, s. 107b-113a

Yakup Şafak, "Yazma Mecmualar Arasında Mehmet Akif Beyle İlgili Birkaç Not", *Yedi İklim*, Aralık 2013, c. 26, nr. 285, s. 42-46

Mehmet Akif'in *Resimli Gazete* döneminden arkadaşı Halil Edip Bey'le karşılıklı atışmalarına dayalı bir parçası.

Halil Edip Bey bir ara *Resimli Gazete*'nin yöneticiliğini de yapmıştır. Halil Edip Bey'in adı, Akif'in *Hersekli Arif Hikmet* başlıklı uzun şiirinde de geçmektedir. Hersekli'nin cenazesine katılacak olan Mehmet Akif, önce Halil Edip'e uğrar, ardından da cenazeye birlikte iştirak ederler. İlgili parçanın dikkati çeken diğer bir yanı da, Neyzen Tevfik'le ilgili atıflar barındırmasıdır. Şiirin başlığında geçen *mülâtefe* kelimesinin anlamı, iki dostun karşılıklı lâtifeleşmeleri, birbirlerine karşılıklı lâtifeler söylemeleri şeklindedir.

Halil Edip Bey:

Hak budur d  nya da var, insan da var
Hem de insanlarda bir im'an da var
Can nasıl mevc  d ise c  nan da var
Yok deme her Şey için, imk  n da var
  kif'im aldanma h  sne,   n da var
Necme karşı bir meh-i t  b  n da var

.....

Őanını bilmem, fakat yoktur yeri
Etmedim tahk  r ben bir dilberi
Sence Neyzen'se bu meyd  nın eri
Giysin, alsın deste t  g    miğreri
  kif'im aldanma h  sne,   n da var
Necme karşı bir meh-i t  ban da var

23 AĞustos 1319/5 Eyl  l 1903

MEHMET AKİF BEY'LE HALİL EDİP'İN MÜLÂTEFELERİ/2*

Mehmet Akif Bey:

Can da var cânan da var, kim yok demiş
Âlem-i imkân hakikat pek geniş
Yalnız im'an biraz müşkilce iş
Nicesi böyle sen istersen çıkış
Hüsn ü ândan anlamaz insan da var
Mihre karşı şebpere-çeşmân var

.....

Neyzen'im zaten eli bayraklıdır
Başı miğferli değil, yavaşaklıdır
Çeşm-i temyîzi fakat revnaklıdır
Bak hakem olsun, ne derse haklıdır
Hüsn ü ândan anlamaz insan da var
Mihre karşı şebpere-çeşman da var

Eylül 1903

* *Mecmua (Müntehâbât-ı Eş'âr)*, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, s. 107b-113a;

Yakup Şafak, "Yazma Mecmualar Arasında Mehmet Akif Bey'le İlgili Birkaç Not", *Yedi İklim*, Aralık 2013, c 26, nr. 285, s. 42-46

Mehmet Akif'le, *Resimli Gazete*'den dostu Halil Edip'in birbiri ile latifeleşmeleri. Şiirin altındaki tarihe dikkat edilirse, *Resimli Gazete* döneminin sonlarına denk gelmektedir. Bu tarih, Akif şiirinin yeni bir evrilmeye daha maruz kalacağı bir zamana tesadüf etmektedir.

Halil Edip Bey:

Anlaşıldı can u c n n sence hiç
Boş değil bunca telâş   t b u p  
Gelsin aklın başına bir m şhil i 
Kabza uğratmış seni  kif, o p  
Gel(...)etme kâfir, g r inan
Hüsn    n  fark eder insan olan

.....

Neyzen-i b    eyi sarmış hevâ
Hiç ayılmaz kec-nazardır b -nev 
Kehlesi canlanmasın, dur az daha
Belki bir cevher yumurtlar ez kaz 
Gel(...)etme kâfir, g r inan
Hüsn    n  fark eder insan olan

26 Ağustos 1319/ 8 Eylül 1903

NEŞVE-İ MUHYİDDİN*

Gâh temsil ederek neşve-i Muhyiddin'i

26 Haziran 1903

* Hersekli Arif Hikmet, *Sıratı Müstakim*, 12 Şubat 1324/ 25 Şubat 1909, c. 2, nr. 27, s. 6-8

Akif'in *Safahat*'ına dahil etmediği, *Hersekli Arif Hikmet*'in vefatı üzerine kaleme aldığı uzun şiirinde geçen yukarıdaki mısrayı özellikle öne çıkarmak istedik. Akif'in son derece takdir ettiği bir şair olan *Hersekli Arif Hikmet*'i, Muhiddin-i Arabi'nin neşvesi ile eşleştirmesi bayağı dikkat çekicidir. Daha ileriki yıllarda tasavvufa biraz mesafeli göreceğimiz Akif'in, 1903 yılı civarında öyle düşünmediğini ortaya koyuyor yukarıdaki mısra.

OSMANLI EDEBİYATI*

Hele Osmanlı edebiyatını merhum kadar
Taniyan görmemiştım, varsa edilsin inkâr.

26 Haziran 1903

* Hersekli Arif Hikmet, *Sıratı Müstakim*, 12 Şubat 1324/25 Şubat 1909, c. 2, nr. 27, s. 6-8

Akif'in, *Hersekli Arif Hikmet* adlı şiirinde geçen yukarıdaki beyiti her bakımından önemli geldi bize. Akif'in *Hersekli Arif Hikmet*'te, kendi hocası Muallim Naci'nin divan edebiyatına olan vukufunu aşan bir yetkinlik gördüğü anlaşılıyor. Burada daha da önemli olanı, her iki üstadın müktesebatının farkında olan Akif'in gizli bir mukayeseye başvurabilmesidir. Bu arada Hersekli'nin, Akif'in şiirini ilk fark ve takdir eden eleştirmen olduğunun da kaydedilmesi gerekecektir.

HİKMET NE EZELDE?*

Hikmet ne ezelde yazmamaktan
Yârab bizi de ganiyy-i şâkir?
Aç karnına çok mu kulluk ettik,
Olduk da bugün fakir-i sâbir?

* Hasan Basri Çantay, "Akif'e Dair Hatıralar", *Fetih* gazetesi, 27 Aralık 1957

Hasan Basri Çantay'ın Mütareke ve Milli Mücadele yıllarında, Akif'le olan yakın dostlukları sırasında, ondan tespit ettiği bir dörtlük. Çantay'ın Akif'ten tespit ettiği bu dörtlüğün, tespit edildiği tarihten daha eski zamanlara ait olabileceği düşüncesi ile buraya yerleştirdik.

HERSEKLİ ARİF HİKMET*

 mr  koşmakla, didinmekle geçen hane-harâb
Gece olmaz mı, kalır düştüğü yerde bitâb.
Ben de bilmem ne sabahıydı çıkıp l nemden,
D ne- n olmak için s y-ı sefil nemden,
Hayli dağ aşmış idim, hayli yar inmiş idim;
Akşam olmuştu da bir yer bularak sinmiş idim.
Uyuşukluk iken ekser benim uykum, heyhat,
O gece uğramamıştı yanıma hiç şubat.
Asabi bir heyecan kalbimi ezmekte idi:
V himem ufukta bir hadise sezmekte idi.
Ortalık s tre-i sevdâ-yı şeb altında hazin
Bir kıyafet ile olmuş idi ârâm-g zin.
Maddiyat ile ruhum da olup hem-ahenk:
O karanlıkta kesilmişti hayâlim şeb-renk!
Meşeler serv gibi h tır -ferm -yı mezar,
Hep mekabirdi bütün meşcere-i velveledâr.
Dereler  mr  beşer-vâri akıp gittikçe,
Öteden dağları tabut hayal ettikçe,
Baykuşun nevhası telkin gelir oldu bana;
Çeşm-i vehh mıma makber gibi darlaştı fezâ.
Asuman bir adem- b d gibi h  -hiç

* *Sıratı Müstakim*, 12 şubat 1324/25 şubat 1909, c. 2, nr. 27, s. 6-8
Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 234-247

Hersekl  Arif Hikmet'in (1839-20 Mayıs 1903) vefatının ardından kaleme alınan şiirin altında, 13 Haziran 1319/26 Haziran 1903 tarihi bulunmaktadır. Hersekl  Arif Hikmet'in vefatının şöyle böyle bir ay sonrasına denk düşen bu tarihe rağmen ilgili şiir herhangi bir yerde yayımlanmamış ve ileride yayıma başlayacak olan *Sıratı Müstakim* mecmuasını beklemek durumunda kalmıştır. Mehmet Akif'in hem Hersekl  Arif Hikmet'e hem de ilgili şiire o kadar önem vermesine rağmen onu gene de *Safahat*'ına dâhil etmediği görülmektedir. Sebebinin şimdilik bilemiyoruz. Bu şiirin *Safahat*'ta yer almadığına dikkat çeken Fevziye Abdullah Tansel, ilk defa olarak onun yayımını gerçekleştirdi. Fakat bu yayım, şiirin *Sıratı Müstakim*'deki şekli değil, Akif'in üzerinde çalışarak kısmi değişikliklerde bulunduğu ve 14 Kanunusani 1319/27 Ocak 1904 tarih kaydı ile İbnülemin'e teslim ettiği bir başka şeklidir. İbnülemin bil here bu şiiri, 1911'de yayımladığı Arif Hikmet'le ilgili *Kemal 'l Hikme* adlı eserine almıştır. şte Fevziye Abdullah'ın metni, şiirin bu eserdeki yayımına dayanmaktadır ki biz de onu esas almış bulunuyoruz. Daha arkaik bir şekli olduğu için... Burada işaret etmemiz gereken diğer bir husus da şudur: Aynı metni esas alarak hem Fevziye Abdullah, hem de Ertuğrul Düzdağ, ilgili şiirin *Sıratı Müstakim*'deki yayımı ile arasındaki farkları tesp te çalışmışlardır (E. Düzdağ'ın bu çalışması için bkz. *Safahat*, ağrı Yayınları, İstanbul 2006, s. 537-547). Bilâhere Ertuğrul Düzdağ'ın bu sefer de, *Sıratı Müstakim* neşrini esas alarak, diğeri ile olan farkları tesp te çalıştığı görüldü. Bkz. *Safahat*, İz Yayınları, İstanbul 2009, s. 572-580.

Görünüp cismimi etmekte idi pîça-pîç.
 Dedim Allah bu kâbus mudur, yoksa nedir
 Rûh-fersâhlık için her demi güyâ senedir.
 Ben o fetret batağında nice dem çalkalandım,
 Sonra bir sevki tabîiyle hemen davrandım.
 Belki bir hemdem arar da bulurum ümmidi,
 Bana Mecnûn gibi vadileri devr ettirdi!
 Kim olur hiç o muvahhiş dem-i tenhâyîde?
 O zaman garb bile şark gibi hâbîde!
 Yalınız encüm, o milyarla mesâbîh-i ezel,
 O kanâdil-i ziyâ-küster-i nûru evvel,
 Zindedârân-i şebîn haletini andırarak
 Bakıyorlardı birer gözle ki gayet parlak.
 Dönüyorlar idi pervane-i âvâre gibi...
 O ne lem'aydı, ne cezbe'di aman yâ Rabbi!
 Dalmışım ben o temâşa-yı safa-âvere de,
 Gitmişim fecre kadar farkına varmak neredede!
 Ortalık açtı, kapandı gözü hep ecrâmın,
 Oldu âsârı nümûdar batan hülyamın.
 Az zaman sonra uyandı bütün erbâb-ı hayat
 Sıyrılıp gitti kefen vâri ridâ-yı zulemât.
 Yeniden başladı eşbâhta hiss ü hareket,
 Aldı tatil edilen seyrini faaliyet.
 Ben de terk eyleyerek olduğum âvâre yeri,
 Yürüdüm hissime peyrev olarak hep ileri...

*

Yürümez olsa idim, ah belâ karşı imiş
 Yolumun uğradığı zira ufak bir çarşı imiş.
 Bir müvezzi çıkıverdi önüme, ben de "Tamam,
 Bari bir meşgale olsun!" diye aldım İkdâm;
 Atladım baştaki dibâceyi, tevcihatı,
 Sonra gözden geçirip şöyle siyasiyyatı
 Çevirince öteki yaprağı birden, bir ah

Oldu eşm n-i felâket-zede, matem- g h:
“Haber aldık ki vefat eylemiş Arif Hikmet,
Eylesin ruhunu Allah garik-i rahmet...”
Gibi h yide beş on cümle-i mal me o gün
Bezl olunmuştu bütün f zıl-ı yekt mız için...
Bu ne dehşetli haber, öldü m  Arif Hikmet
Kapasın defter-i esl fı da artık millet.
O ne kıymetli ved ydu seleften halefe,
Hayf sad hayf ki, düşmüştü yed-i n -halefe.
Utan ey kavm ki Hikmet gibi ash b-ı kemal,
Ediyor sine-i sefalette hayatı ikmal.
Var olun ey s feh , hazreti mahv eylediniz,
 lmemişken, aman ölsün diyerek beklediniz!
Öyle d rdane-i irfana kıyar mı insan,
Utan ey  mmet-i merhume, şu namından utan!
Enbiya varisine böyle mi hürmet edilir,
Size bunlar gün olur öğretilir, söyletilir.
Garb heykel dikeyor namına ehli h nerin,
S keriz bizse mezar taşını biçarelerin.
Fuzal  garpta binlerle sayılmakta iken,
Kadr   kıymetleri  s dedir eksilmekten;
Bizde yüz yılda bir  dem yetişirken, o bile
Hiç mazhar olamaz zerre kadar tebcile.
Bu mudur din yazık, hey gidi isl miyyet,
Bizi gördükçe utansın bütün insaniyyet,
şark, bir hufre-i nisyana atar da  leni,
 ld r r sonra onun namını y d eyleyen .
Garpta öldü m  bir ehl-i fazilet faraza,
O bulur hatır-ı millette hayat-ı uhr .
Bizde ölmüş fuzal nın çoğu hatta gidiyor,
Buluyor garpta  s r  gibi feyz-i nüşûr.
Sürünüp de ölen erbab-ı meziyyet burada,
Sürüyor hale bakın, ömr-  müebbed orada!
Size  ğretmededir şark’ı müsteşrikler,

Utanın kukla kıyafetli beyinsiz şıklar.
 Kafanın dış yüzü benzer, bu kolay Efrenc'e
 İçini onlara benzetme hünerdir bence...
 Bize insan demek insanlığa bir bühtandır,
 Nâtıkız doğru, fakat silsilemiz hayvandır!

*

Bakmadan başladığım hiddetimi tekmile,
 Bari son hizmeti olsun görelim! Fikriyle
 Tuttum İstanbul'a doğru yolu avare-misal,
 Öyle bir hâl-i garabetle ki tasviri muhal
 Evvela yâr-ı vefâdarım Edib'e gittim,
 Hikmet'in öldüğünü kendine ihbar ettim.
 O haberdar imiş evvelce esasen benden,
 Okumuş zannıma İkdâm o sabah erkenden.
 İki matem-zede düştük yola, hem-râh olarak,
 Öyle bir yolculuğu bir daha göstermeye Hak!
 Etmedik yolda teati, iki sözden fazla,
 Sade gittik, sebebi mübhem olan bir hızla.
 Müteessir o, ben ondan daha mahmûr-u harab,
 Kimde var tâb-i sühan her ikimiz de bîtab.
 Hikmet'in hanesi Şehzâdebaşı'ndaydı ki biz
 Doludur halk ile zannetmiş idik her ikimiz.
 Bir de vardıkta ne görsek, koca bir cemm-i gafîr:
 Beş-on âdemle, beş on zâkir ü dervîş-i ecîr!
 Bir bulut kaplayarak beynimi işte o zaman,
 Etti didemdeki âvâre dumû'um feyezân.
 Yüklenip mahmil-i tabutu musallaya kadar,
 Sonra ettik oradan belde-i emvata sefer.
 Yolda üç beş kişi, gerçek, peyda oldu,
 Ehl-i teşyi o zaman yirmiye ancak buldu!
 Kimdi bunlar bilemem, saymağa var mı hacet,
 Olsa bilfarz, neden külfete mecburiyet...
 Biz idik der isem en hallisi mevcudun eğer
 Var kıyas eyle kalanlar ne kabil âdemler!

Hazretin defni uzun s rmeyerek pek  yle
Ben çekildim oradan Neyzen-i     re ile.

*

Hikmet'in tercüme-i halini yazmış  deba,
Sen de yaz bir iki söz dendi, münasip amma
Hazretin p ye-i irf nına şâyân olacak
Sözü, b v ye hayalim ne yapıp da bulacak!
Öyle bir f zıl-i nihr r idi Arif Hikmet
Ki onun mislini nadir görecektir  mmet.
Has idi kendine pek şanlı olan vadisi,
Ümmetin oydu hakikatte hele Sadi'si.
şi'r-i l hut-i g zin nesi ilham bütün,
Nesri hep terceme-i vâzıh-i âyât-ı ledün.
Seyf-i mesl l-i hakikat gibi gâhi kalemi,
Görünüp batıla eyler idi me'v  ademi.
Gâh ney-pare-i Mans r gibi cûş ederek,
Duyururdu dem-i can bahşını yüksek yüksek.
Neydi Allah o enf s, o kudsi nefehat,
Ki verirdi "ve nefahn "da olan ruha hayat,
Hele bezmindeki ezvâk... o bir âlem idi,
Öyle  lem ki durur yâdı gönülde ebedî.
Gâh Sahban kesilip Arif-i pakize-nij d,
Bize yüz hutbeyi bir anda ederdi irad.
Gâh ihya ederek Hazret-i Muhyiddin'i:
Hep F t hat gelirdi o zaman telkini.
Ağlatır mev'iza-p r lığa meylederse,
G ld r r nükteli bin sözle eğer söylerse.
 deba-yı Acem'in ekseri mazbutu idi,
Arab'ın birkaçı bilhassa magb tu idi.
Edebiyatımızı  yle bilir şair ben
Görmedim, hem g remem şimdiki şairlerden.
Hangi bir nadire-i şi'r olunursa inşâd,
Altını üstünü ezberden okurdu  stad;

Hangi bir mebhas-ı hikmet sürülürse ileri,
 Bırakırdı onun efkârı hep ârâyı geri.
 Bezle-gûluk'ta Ubeyd'in bile fevkinde idi,
 Akla gelmez nüketin kendisi farkında idi.
 Gâh tarihe dalıp gitmiş olan âsârı,
 Gösterirdi bize tasvib-i füsûn âsârı.
 Canlanıp feyz-i beyanıyle rical-i millet,
 Bezm-i ervaha dönerdi o zaman cemiyet.
 Ben beş on meclisinin mahremi oldukta dedim:
 Böyle bir şey olacak garptaki ispiritizm
 Münkeşifti bütün âti nazar-ı nafizine,
 Hal olmuştu hakikat ona bir âyine
 İşte meydanda Levâmî'le Levâyih duruyor,
 Bütün elvahına bak Sânihalar mevc uruyor.
 Ya o Misbâh ne ulvî, ne kadar parlaktır,
 Çâr-ı rûkn-i edebın çârumu dense haktır.
 Hele Divan'ı için söyleyecek söz bulamam,
 O kadar doğrusu idrakime mağrur olamam.
 Arab'ın şair-i yektâsı Cerîr'in bir gün,
 Sorulur reyi beş on Nâbiga-i şî'r için;
 Serd eder her biri hakkındaki efkârını da,
 Sıra Hansa'ya gelince durur artık orada.
 Sonra huzzâr, niye sustun diye sordukta Cerîr
 Der, onu çünkü benim haddime düşmez takdir!
 Hikmet'in şî'ri de aynıyle budur şimdi bana,
 Ben dahi bilmeliyim mevkiimi doğrusu ya!
 İyiydi, hoştu, fakat meşrebi rindâne idi,
 Lâubaliliği vardı deniyor, dur şimdi,
 Düşünülsün, bu da bir söylenecek laf mıdır;
 Lâubaliydi demek hazrete insaf mıdır?
 Lâubaliydi, fakat kimlere karşı acaba?
 Kimdi biçareyi baştan çıkaran ehl-i heva?
 Böyle kavmin içine düşmüş olan âdemden
 Tavr-ı ciddi mi kuzum bekleyeceksin, daha sen?

Öyle bir kavm ki, dinlerse neveyi ninni
Gibi dinlerdi onun zembere-i hikmetini!
Öyle bir kavm ki  şık  mer'i ezberler,
Sonra Kur'an'ı sıkılmaz da yüzünden heceler.
Öyle bir kavm ki Köroğlu'na peygamber der;
Sonra Peygambere binlerce hata nisbet eder!
Öyle bir kavm ki, tahsili tanır da bid'at,
Kara cahilli e sünnet gibi eyler hürmet!
Öyle bir kavm ki her yaveyi bir ilm sanır,
Öyle bir kavm ki hep meskeneti hilm tanır.
D ş n ls n ki bu merkezde iken hâl-i muhit,
Hazretin tavrını ta'lil de olmaz mı basit?

*

Bir gün ez-cümle huzurunda idim ben de, evet
Galiba Sânihalar'dan okuyordu Hikmet.
 ıkageldi biri, bin yâve-seralık ederek.
Ben sıkıldım da, hazret ne desin hoş görecek...
O devam eyledi bahsinde vakurane yine
Beriden susmadı heyhat bu divane yine;
İyi amma a efendim diye en sonra o har,
Varak-ı mihr   vef yı kim okur, kim dinler?
 i'ri ma'r funu bir tavr ile in ad etti...
Hikmet'in sabrı da,  r mı da elden gitti:
Gayr-ı me   f girîbân-ı  ut mu açtı,
Tatlı dilden ona bir hayli s    ler saçtı.
Haydi  imdi bulunuz, haksız olan yer neresi
Bana kalsa d  erdim alimallah teresi!

*

İşte Hersekli budur, böyle bilin ey ahlâf,
Neyseler  yle tanılrsa ne güzeldir esl f!
ah, biz kendimizi bilmiyoruz, nerde selef,
 alı ın haydi çocuklar sizin olsun bu  eref!
Ge mi e rahmet okuttuk bu g zerg hta biz,
Bari canlandırınız  mmet-i merh meyi siz.

*

Ârif, bize sen barika-i hikmet-i Hak'tın,
 Dar geldi cihan şaşaa-i feyzine baktın,
 Yükseldin ufuktan bizi zulmette bıraktın
 Madem ki bir gün gelecek ayrılacaktın,
 Evvel ne için kalbimizi nârına yaktın!
 Yüksel daha yüksel, bu teâliyi tamam et,
 Aksâ-yı makamâtı kemalinle makam et,
 Ta sîne-i lâhutu yarıp rekz-i hiyâm et;
 Ervâh-ı şehidân-ı hamiyetle hırâm et,
 Gör âşık-ı Hürriyeti bizden de selâm et!
 Cismin duruyor sine-i makberde emanet,
 Yâdın buluyor hatıra-i ilmde hürmet;
 Ruhun yüzüyor âlem-i itlâkta, Hikmet!
 Sen ölmeyeceksin, bu evet işte hakikat,
 Ben şimdi nedir anlıyorum zevk-i fazilet!
 Ashab-ı kemâlin bugün efrâdı azaldı,
 Onlar da bütün kûşe-i mensiyyete daldı,
 Meydanı bakın bir sürü divaneler aldı,
 Yerleşti cenabet, kökünü her yere saldı,
 Yâ Rab, bu günün akşamı ferdaya mı kaldı!
 Vaktinde çekildin hele hazret içimizden,
 Zaten duramazdın, duracak olsa idin sen
 Artık bu ufuklar olamazdı sana mesken,
 Heyhat, bu hikmetleri hakkıyla bilirken,
 Bilmem ki nedir şimdi bu feryat, bu şiven!
 Arif, bize sen bârika-i hikmet-i Hak'tın,
 Dar geldi cihan şa'saa-i feyzine baktın,
 Yükseldin ufuktan, bizi zulmette bıraktın.
 Madem ki bir gün gelecek ayrılacaktın,
 Evvel ne için kalbimizi nârına yaktın!

26 Haziran 1903

HAYRET*

Ne s ya atf-ı nazar eylesem odur görünen,
Bu cilve-z rda hayret içinde kaldım ben

Uluvv  ka'bını y d ettirir sema-yı ber n
Rah b-i fikrini ihs r eder bis t-ı zemin

Kemâl-i n m ten hisinin naz ri feza
Onunla  l    r ancak o b -k y s deha

Sabah, muhtıra-i ibtis m-ı reng nin
Leyâl, cilve-i sevda-yı matem-ag nin

Tulû, manzara-i cebhe-i f r zanın
Gurub, levha-i h t r-h r  -ı hicranın

Bahar     a-i âfitâb-ı vechindir
Hazan, benim nazarımda nikâb-ı vechindir.

3 Ocak 1904

* Şemsettin  eker, "Büyük  aire Saygıyla", *Dil ve Edebiyat*, Mart 2009, nr. 3. s. 50

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde, İbnülemin Mahmut Kemal İnal'a ait dökümanlar üzerinde çalışmalar yapan Şemsettin  eker, orada değerli tarih ve edebiyat  limine ait bazı şiir mecmuaları ile kar ıla ma imk n  bulmuştur. Bu mecmualardan (T11143) numarada kayıtlı, 37 sayfalık bir hacim ihtiva eden defterde, kendi el yazılarıyla on ayrı şairin  iirleri bulunmaktadır. Şemsettin çeker bu defterde ayrıca, güzel bir tesadüf sonucu İbnülemin'in çocukluk döneminden arkadaşı ve *Resimli Gazete*'de beraber bulundukları Mehmet Akif'e ait iki yeni şiir görmüş, onları *Dil ve Edebiyat* dergisinde "Büyük  aire Saygıyla" başlıklı bir yazı ile birlikte yayımlamıştır. 21 Kanunuevvel 1319/ 3 Ocak 1904 tarih ve Akif'in kendi el yazısıyla deftere kaydedilen bu şiirler her bakımdan önemlidir. Akif'in *Resimli Gazete* ile *Sıratı Müstakim* arasında kalan döneminin, daha bir aydınlığa kavuşması için de bu tür yeni şiir  rneklarine ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü bu yıllar, Akif  iirinin daha *Safahat*  ncesinde, yeni bir kırılmaya maruz kaldığı zamanlara tesadüf etmektedir. Onun için şairin bu dönemine ait daha yeni şiir  rneklarine ihtiyaç her bakımdan ziyadedir. Bir de  unu ifade edelim ki İbnülemin'in defterine bu iki şiir ba lıksız olarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla ba lı ı biz koymuş bulunmaktadır. Ayrıca da edebiyat araştırmacısı Şemsettin  eker'in Akif'e ait daha yeni bazı şiir, nesir, mektup vs. ile kar ıla abilece ine dair ümidimizi muhafaza ediyoruz. Fakat elinizdeki kitabı yayıma hazırlarken, Şemsettin  eker'in İbnülemin arşivinden tespit ettiği bu şiirin müstakil bir eser olmayıp 1898 yılında *Bir Hasb halden* ba lı ı ile yayımlanmış uzun  iirden bir bölüm olduğunu fark ettik. Bkz. *Bir Hasb halden*'in iki numaralı bölümünün sonları. Ancak bu durum, Şemsettin  eker'in eme ini gene de bo a çıkartacak değildir.

BÜTÜN HAYALİM*

Döner feza-yı ümidimde yâl ü bâlindir
 Bütün hayalim, o fevka'l hayal halindir.
 Gönül ki her gece feyza-(yı) nur u hayrettir
 O serserîye refakat eden hayalindir.
 Sema-güzin olarak gittin ey mücessem-i nur
 Peyinde şimdi ufuktan geçen zılâlidir.
 Bu kâinat senin hatıranla hep lebrîz
 Zemin, zaman bana yâd-âver-i cemâlindir
 Bütün cihâтта aks eyleyen hemâlindir
 Esîr sanki bir âyine-i celâlindir
 Nücûm-ı lâmi'a-zâ bârikat-ı irfanın,
 Leyâl, ihâta-i eşyadaki kemalindir
 Seher o nasiyeden bir nişane-i feyyâz
 Şafakta dalgalanan renk, reng-i âlindir
 Bülend fikrini tasvir eder nigâhımda
 Şu âsumân ki teâlîde bir misalindir
 Cibal, heykel-i sahib-vakar-ı azmindir
 Suhûr, hiffete düşmen olan hisâlindir,
 Bulut penbe leâl-i nisâr-ı cûdudur
 Güneş müfekkiye-i her dem iştiâlindir
 Tulû levha-i cezzâb-ı ibtisâmındır
 Gurub, safha-i magmûm-ı infiâlindir
 Havada mevcelenir sânihat-ı kudsiyyen,
 Riyâh ruhumu pür cûş eden makâlindir.
 Çemende cilveler eyler bahar-ı dîdarın,
 Saba, nüvid-i ümid- âver-i visâlindir.
 Şitâ hurûşa gelen vâridât-ı ilhamın
 Rebia ruh veren feyz, feyz-i âlindir
 Hülâsa nazra-i im'ânımın önünde cihan
 Senin sahife-i zâtın, senin meâlindir.

3 Ocak 1904

* Şemsettin Şeker, "Büyük Şaire Saygıyla", *Dil ve Edebiyat*, Mart 2009, nr. 3, s. 50

Lâzım gelen bilgi için bir önceki *Hayret* başlıklı şiirin dipnotuna bakılabilir. Bu arada yaptığımız *Safahat* okumaları sırasında, *Bütün Hayalim* başlıklı şiirin de müstakil bir eser olmadığını fark ettik. Akif'in ilk kitabı *Safahat*'ta yer alan *Merhum İbrahim Bey* başlıklı şiir ile bu parça hemen hemen aynıdır. Küçük bazı değişiklikler söz konusudur.

ALİ ŞEVKİ HOCA'NIN KAYDETTİĞİ ŞİİRLER*

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 54-59

Mehmet Emin Erişirgil, *İslamcı Bir Şairin Romanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986, s. 91-93

Akif'in kendisine değer verdiği kişilerden biri de Ali şevki Hoca'dır. Ali şevki Hoca'nın Fatih Camii'ne nazır evi tam bir k t phaneyeyi andırır. Alabildiğine tok sözlü ve hemen her şeyi g   beğenen birisi olan Ali şevki Hoca'yı Akif, her hafta salı günleri ziyaret eder, ona yeni şiirlerini okur. Ne kadar beğenirse beğensin, bu şiirleri eleştirmekten gene de geri kalmayan Ali şevki Hoca, bir yandan ilgili şiirleri tuttuğu bir deftere kaydeder, öbür yandan da Akif'in yokluğunda, gelip giden misafirlerine onları göklere çıkararak okumaktan geri durmaz. Yani ne kadar hoşlanırsa hoşlansın bu düşüncelerini Akif'e ifadeden nedense geri durur. Neticede Ali şevki Hoca'nın bu tok, nobran tavrı Akif'in hoşuna gider, aralarındaki ilişki yıllar boyu böyle devam eder gider. Akif'in bu kişiye verdiği değeri şuradan anlıyoruz ki, hem şiirinde hem de *Asım* adlı eserinde onu geniş geniş yazmak, anlatmak ihtiya ını duymuştur. Ali şevki Hoca ile Akif arasındaki ilişkiyi Mithat Cemal, şöyle anlatıyor:

"Ali şevki Hoca yazı masasına oturur, haftada iki-   defa Akif'i beklerdi, gelmediği zaman gelenlerle onu konuşur, onun şiirlerini okur, misafirlerine yazdırırdı. Birinci *Safahat*'taki şiirler, Meşrutiyet'te tabolunmadan evvel, istibdatta bu evde neşrolundu." Nitekim *K fe* şiirini Celâl Sahir, bu evde Ali şevki Hoca'dan dinlemiştir. Akif ve Ali şevki Hoca arasındaki yakın ilişkiye dikkat çeken Mehmet Emin Erişirgil de şunları söylüyor: "Hoca tok sözlü, mert bir adamdı. Her salı günü Akif ona uğradı mı, yeni yazılmış şiiri olup olmadığını ondan sorar, varsa okutturur, sonra (bu olmamış, ama ver bakayım, onu şu bizim deftere kaydedivereyim) diyerek, kendi eliyle o şiiri defterine geçirirdi."

İşte Erişirgil, Ali şevki Hoca'nın bu defterinde, Akif'in basılmamış yani birinci *Safahat*'a dâhil edilmemiş sayısız şiirinin bulunabileceğine işaret ediyor. Ne var ki Ali şevki Hoca'nın evi, içindeki kitaplarla birlikte (tabii şiir defterleri de dahil), meşhur Fatih yangınında yanıp kül olmuştur.

YOK YERE BU IZDIRAB*

Feyz-i rebîye bak
 Zümrüde dönmüş türab
 Bulmuş o tesir ile
 Köhne cihan âb ü tâb
 Bizde neden var fakat
 Yok yere bu ızdırab?
 Zulmet-i âti ise
 Ruha veren pîç ü tâb
 Ah ne müdhiş hata,
 Ah ne yanlış hesap!
 Mübhem olan ân içün
 Doğru mu çekmek azab?
 Sen demiyor muydun ey
 Yâr-ı belîğü'l hitab!
 Hîz ü ganimet şumâr
 Fursat-ı ahd-i şebab
 Tekye ber-eyyâm nist
 Tâ diger âyed behâr

* "Mehmet Akif'in Saklı Şiiri Ortaya Çıktı", *Yeni Şafak*, 15 Aralık 2010.

1453 *İstanbul Kültür Başkenti*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayımı, Aralık 2010.

İlgili dergide yukarıdaki şiiri ilk defa yayımlayan Yusuf Çağlar, Kadıköy'de eski bir kitapçıda bulunduğunu söylediği tomarda, Akif'in yakın dostlarından İspartalı Hakkı'ya ait bazı mektuplarla karşılaştığını ifade ediyor. İşte yukarıdaki şiir de bu tomarların arasından çıkmıştır. Gene Yusuf Çağlar'ın ifadesine göre şiir, asıl metin halinde, kendisi tarafından Başbakan Tayyip Erdoğan'a hediye edilmiştir. Yusuf Çağlar şiirin kaleme alındığı tarih olarak 1900 başlarını öngörmektedir. Bu arada Yusuf Çağlar'ın şiiri, Akif'in Darülfünun'da hocalık ettiği bir sırada, öğretim üyeleri ile birlikte çekilmiş fotoğraflar ile beraber yayımladığını kaydedelim. Bu fotoğrafta yer alan öğretim üyeleri şunlardır: Filibeli Ahmet Hilmi, Hüseyin Daniş, Ali Ekrem (N. Kemal'in oğlu), Ahmet Hikmet Müftüoğlu, İzmirli İsmail Hakkı, Ahmet Mithat Efendi ve Ahmet Naim Bey ve bir de tabii Akif'in kendisi! Yusuf Çağlar'ın verdiği bilgiye göre bu fotoğraf, dönemin önemli dergilerinden *Şehba*'de yayımlanmıştır (28 Haziran 1911). Başlıksız olarak yayımlanan şiire, bu başlığı bizim koyduğumuzu hatırlatalım.

FAZLI YEGÜL'E MEKTUP*

Cevabın gecikmekte ma'z r idin,
Evet, hastalık vardı memur idin.
Beş on gün teehh rde yoktur zarar,
Hususiyle bir  zr-  ciddi de var.
 u ahenk tek durmasın büsbütün,
Mev ni tabiidir insan için.
Zuh r ta mahkûm zaten beşer;
O hâlâ, fakat h kimim der gider!
Bugün bin bin -yı emel r -n m n,
Yarın hepsi birden bakar ser-nig n!
Kalır bin tasavvur, teşebbüs akim,
Olur sa'y-i sad-s le birden ad m.
Eder i te ummân-ı aks -yı  ark,
Asırlarca perverde  m li gark:
Sef in, m himm t n y b olur,
Kader [her ne yapsın] zafer-y b olur.
Em n si halkın bütün aldanı ,
Nedir emr-i makz -i hak? Bir danı !
 l h , hîred-söz dur kudretin
Uzak bizden idrak-i mahiyyetin.
 u me   d olan sun'a hatta ukûl
  in bir zaman mümkün olmaz v s l
 ebist n-ı hayret yem n   yes r
Ne bir r h-ı münci, ne bir yolcu var!
Ezel bir muamma, ebed b -nişan;
Ne mâzi hüveydâ, ne  ti  y n
Ridâ-p  -i zulmet serâir bütün,

* Ertuğrul D zda , *Safahat*,  z Yayım lık,  stanbul 2009, s. 634-647

Mehmet Akif'in Fazlı Yegül'e yazd   28 Ağustos 1320/10 Eylül 1904 tarihli manzum *mektubu*. Akif ve *Safahat*  zerine çalışmalarını sürdüren Ertuğrul D zda , son olarak yeni bazı şiirlere ulaşma imk n  bulmuştur. 1904-1906 yılları arasında Edirne'de baytarlık eden Fazlı Yegül'e gönderilen bu  iirler, D zda 'ın yayımladığı son *Safahat* baskısında altı şiir olarak yer almaktadır. Bazıları mektup şeklinde, bazıları da müstakil şiirler olarak. Bundan sonraki şiirlerde Fazlı Yegül'e yazılmış veya gönderilmiş olanlar dipnotlarla belirtilecektir. Yukarıdaki mektup- iirle ilgili bir hususa daha işaret edelim: Metin içinde italik olarak dizilmiş dört mısra *Sadi*'den tercüme bir bölümdür ve Akif'in *Bedâyiü'l Acem* ba lı ı ile *Serveti Fünun*'da yayımladığı metinlerde yer almaktadır. Bkz. 5 Teşrinisani 1314/17 Kasım 1898, c. 16, nr. 401, s. 167-170.  lgili şiir için ayrıca, tarih sırası takip edilerek elinizin altındaki çalışmaya da bakılabilir.

Metâlib de esrâra dair bütûn!
 Nedir bildiğin dense, bilmez durur
 Beşer bir de idrakten dem vurur!
 Hayat anlaşılmaz derin bir meâl,
 Nedir sırr-ı Kayyûm, fevka'l hayâl!
 Nedir mucidin kasdı icâddan,
 Ne bekler bu âvâre bünyâddan?
 Kazalar kaderler muamma mıdır,
 Birer lâfz-ı [bî-ser] bî-mâna mıdır?
 Tahayyürse efkâr için [son] hudûd,
 Nedir hırs-ı fitrî-i derk-i vücud?
 Nedir sırr-ı insan, nedir asl-ı rûh,
 Nedir kalbe mülhem bu ulvi fûtûh?
 Bu cirm-i musaggar ki gayet hakir,
 Nasıl onda matvî cihan-ı kebir?
 Nedir âdemiyyet, nedir gayeti?
 Nedir [alçaklığı] nedir rif'ati?
 İlahî İlahî, bu âciz beşer
 Nasıl bunca esrârı idrâk eder?
 Tekâlîf-i mâ- lâ-yutak-ı hayat;
 Mesâib [belâ, bir] alay hâdisât
 Göz açtırmıyorken neden biz acep,
 Neden etmeyiz istirâhat talep?
 Nedir ömrü yek-rûzedden hazzımız,
 Nedendir ki râzı-yı mevt olmayız?
 Ne memnûn olur güldüğünden beşer,
 Ne ister ki etsin cihandan keder!
 Tecellilerin yâ Rab iz'ân-firîb;
 Ne yapsın bu mahlûk-ı gaflet-nasîb?

*

Hoca'yla buluşmuşsunuz bak ne hoş
 Bizim çıktı niyetlerin hepsi boş!
 Bileydim gelirdim, fakat olmuyor
 Müdâm eyliyor aksi bir iş zuhûr.
 Mülâki olaydık eğer şöylece,
 Ne âlem ederdik, velev bir gece!

Fakat n r-u dîdem, gelir bir zaman
Olur baht-ı n -mihriban mihriban.
Eder fer-i  mm dimiz infilâk,
Müebbed değil ya zal m-ı fir k;
Beraberce imr r-ı ömr eyleriz,
Beraberce m f t  cebr eyleriz

Hasan, sen, ben    arkadaş ictim 
[Eder de] eyleriz halktan inkit 
Tel kiyi  t ye ta'lik edin,
Hüdâ'dan temenni-i tevfik edin.
Hasan nerdesin şimdi, ey yâr-ı can
Bu yıllarca hasret çekilmez inan!

Derim hep ederken nesîm ihtiz z
Seher vakti ser ber-zem n-i figan:
Beni hiç y d ettiğin var mıdır?
Hayalimden ey bir zaman çıkmayan!

Ne  lem imiş gör ki mâzi bugün
O âlemde cevval fikrim bütün!
 midin ki hakkımda, pek çoktu pek
şu hale bakarsan hederdir demek!
Çocuklukta olmuş idin mürşidim
Fakat sonra bir terbiyet görmedim!
Bugün der idin görsen: "Uslanmamış,
Sakallanmış ama akıllanmamış!"

*

şikayet mi encamı bahsin yine?
Eminim diyorsun: usandım bu ne?
Evet eski âdet ki terk etme zor,
Bu [mecr ya] geldikte söz durmuyor!
Tuhaftır, nelerden de bahs   mışım
Sıkıldınsa afvet kuzum kardaşım.

10 Eylül 1904

ÇALIŞMAK SONRA DİNLENMEK*

Beden hazzeyler amma, ruh zevk almaz atâletten
Çalışmak sonra dinlenmektir, ancak kârı dünyanın
Eğer eğlence iş olmaz da, iş eğlence olmuşsa
Güzâr etmiş demektir zevk içinde ömrü insanın

21 Mart 1905

* Cemal Kutay, "Mehmet Akif'te Sanat ve Sanatkâr Övgüsü", *Tarih ve Toplum*, Mart 1987, nr. 39, s.17-19

Akif yukarıdaki kıtayı sarığı ve sakalı ile yaşlı, köşe başına oturmuş eski bir seyyar satıcıyı görüntüleyen kartpostal üzerine yazmış ve altına da 10 Mart 1321/21 Mart 1905 tarihini düşmüştü. İlgili kartpostaldaki görüntüyü, üzerindeki kıta ile birlikte yayımlayan Taha Toros şunları söylüyor:

"Mehmet Akif'in hususiyetlerinden biri Edebiyatı Cedide'cilerin aksine halka inen bir şair oluşudur. Şiirlerinin çoğunun konusunu halk kahvelerinden, kûfecilerden, fakirlerden, öksüzlerden, tabandakilerin yaşantılarından seçmiştir. Yukarıda gördüğünüz, eski İstanbul'un seyyar satıcılarından birini yansıtan kartpostal üzerine -82 yıl önce- yazdığı şiir, bir atasözü niteliğindedir."

Şiire uygun düşen başlığı biz koyduk.

HASBİHAL *

Bugün yaşıım otuz   , ben demek otuz    yıl
Kapılmışım bu ser b-ı hayat , hem de nasıl?
Bütün kav fil-i  m l  n mce can-ber-leb
Durur iken yine ben, sîne p r-hey m-ı taleb,
Uzakta şöyle hey l da görsem ümmîd
Teşahhus etti sanır da hemen seyirtirdim!
Hayale peyrev olup döndüğüm bu feyf da,
Değildi bir demim olsun bel dan  z de,
Adım başında felâket, adım başında memât,
Ne bir kenar-ı selâmet, ne bir tarîk-i nec t.
Sağımda ağızına   m ş amîk bir uçurum,
Solumdan etmede dehşetli bir kasırğa hücum!
Gidilse, leyle-i  ti kadar karanlık   l
D n lse, devre-i mazi gibi kapanmış yol!
Fakat tereddüde,  r ma var mıdır imkân
Sürüklenir gider elbette dalgaya kapılan.
Boğuştuım onca muh cimle bir zaman heyhât!
Sonunda t b   t v nım kesildi, bitti seb t;
Karardı gözlerim artık ne oldu bilmiyorum,
Açıldı p ş-i hayalimde başka bir uçurum!
Yuvarlanıp d şecektim o   h-ı muzlime ben,
Önümde n r-u  l  h  gibi göründün sen;
Yarıp o zulmeti sayende i te kurtuldum,
Dal le doğıru giderken re  de doğırudum!
Göründü dîde-i hak-b ne şimdi âlem-i ruh,

* Ertuğrul Düzdağ, *Safahat*,  z Yayımcılık,  stanbul 2009, s. 646-647

Ay e Adlı, "Akif'in Albümünden Bir Sima: Ispartalı Hakkı", *Aksiyon*, 28 Aralık 2009, nr. 786

Akif'in Fazlı Yegül'e yazdığı, tarihi bulunmayan bir mektubuna eklediğı şiir. Şiirin ilk mısrasında "Bugün yaşıım otuz   " dediğine göre, Akif bu eserini doğıdu tarihten otuz    yıl geçmesi üzerine ve bir muhasebe ihtiyacı ile kaleme almıştır denilebilir. Akif'in doğıumu aralık ayında vuku bulduğı için (20 Şevval 1290), biz de şiirin altına aralık 1905 tarihini koymayı düşündük. Belki bu tarihi biraz daha netleştirecek 17 Aralık 1905 kaydını düşmek bile mümkün. Ancak aynı şiirin bir başka neşri daha gerçekleştirildi. Ay e Adlı'nın neşrine göre şiirin altında 23 Mayıs 1321/5 Haziran 1905 tarihi okunabilmektedir. Akif bu doğıum günü muhasebesini, arkadaşı Ispartalı Hakkı'ya da bir mektupla birlikte ulaştırm ş oluyor. Bu durumda Ispartalı Hakkı'ya gönderdiği şiire koyduğı tarih, mektup tarihiyle ilgili olmalıdır diye düşünüyoruz.

Uyandı leyl-i rûhumda bir sabah-ı fütûh.
 Hayat namına ben gerçi sersericesine,
 Dolaşmışım bu feza-yı hayâli bunca sene;
 Fakat bugün o geçen demlerin nihayetidir,
 Hayat varsa benimçün bugün bidâyetidir.
 Felekte ben de acep gün görür müyüm derken,
 Sabah-ı sermede kalb eyledin leyâlimi sen!
 Sen ey nigâhımı bî-dâr eden îlâhî nûr,
 Kemal-i feyzin ile olduğun zaman manzûr;
 Değişti sanki muhîtim, açıldı başka cihan;
 Çekildi ufkumu tazyik eden sehâb-ı giran!
 Baharlar uçuyor şimdi âsumânımda;
 Terâneler ötüyor tâ samim-i canımda!
 Muhabbetin ne kadar mucizâta mazharmış,
 Bugün anlıyorum başka bir cihan varmış!
 Gel ey hayalime suret veren musavvir ruh,
 Kitâb-ı sîneme bir bak, ne dil-firîb-i vühûh
 İçinde gösteriyor âlem-i sabâhatini;
 O safhadan oku gel, sen de kendi hikmetini!
 Bu kâinatta görmekteyim bütün seni âh!
 Biraz da gel edeyim sende kâinata nigâh!
 Ümidi, ye'si, maîşet belâ-yı hâilini;
 Bu kâr-zâr-ı cihanın bütün gavâilini,
 Hülâsa her ne kadar kayd varsa cümlesini
 Hayalden silerek yazdım işte sade seni!
 Bugün düşünmüyordum hiç kendi âtimi;
 Düşürmek istemiş olsam da nerde, kabil mi?
 Senin fezaları lebrîz eden hayalinle,
 Sığar mı başka bir endîşe tenknâ-yı dile?
 Seninle başladı madem bende feyzi hayat
 Hüdâ bilir edemem bir de mâsivâ isbât!

5 Haziran 1905

FAZLI YEG  L'E MEKTUP*

Ne mazi var hayalimde ne   tiden haberdarım
E  er sen olmasan derdim, hayatımdan da b  z  rım
Nedir zaten hayatın zevki im'  n olsa insanda,
Ne var bir h  y u h  y-u d  imiden ba  ka meydanda?
Otuz   c yıl, otuz   c g  n kadar s  ratle seyretti
Tuf  liyyet,   eb  bet ge  ti, l  kin sor ne ne hayretti!
Mai  set b  rı altında ezildim bunca m  ddettir;
  u h  l     ekti  im dert on sekiz yıllık esaretti!
Evet, ben   demiyyet fitratında halk edilmi  tim
Nedir insanlı  ın m  n  s   idr  kimle bilmi  tim.
Bu takdirimden amma m  stefid olmak nasıl kabil
Olurdu, var iken   ehr  h-ı ikd  mımda bin h  il?
M  sait bir muhit olsaydı elbet b  yle kalmazdım
Geni   birkaç nefes almı   olaydım ben bunalmazdım!
Nasıl yanmaz y  rek, bir şöyle istid  d-ı m  der-zad
Atıldı hufre-i nisy  na, dindi her  i-b  d-  b  d.
Kabahat hi   mi yok bende? Evet var, eylemem ink  r
Fakat   ok    re-c  y oldum da kaldım akıbet n    r:
Hen  z on be   ya  ındaydım babam azmetti ukb  ya
K    k bir kızla annem kaldılar b  -  re, b  -v  ye.
Nasıl etsem, ne yapsam bir sefalet    kmeden derken,
Bizim ev g   t   bir yangında, yandık biz derdinden!
Peri  an oldu h  lim,    nk   toplanmı  tı bir yerde
Mai  set kaydı, ev derdiyle mektep, ders o g  nlerde!
Muallimler kadar her bahsi etrafıyla anlar da,
M  meyyizlerle cenk eylerken evvel imtihanlarda;
Sınıf ge  mek de hatta sonra bir emr-i az  m oldu;
Rekabet, s  y    gayret hissi k  lliyyen ad  m oldu.

* Ertu  rul D  zda  , *Safahat*,   z Yayımcılık, İstanbul 2009, s. 638-639

Mehmet Akif'in Fazlı Yeg  l'e yazdı  ı 30 A  ustos 1321/ 12 Eyl  l 1905 tarihli manzum mektubu.

Akif'in yukarıdaki mektubunu otuz   c ya   civarında kaleme aldı  ı ve bu sıralarda olduk  a ciddi sıkıntılar   ekti  i anla  ılmaktadır.

Çalıştım gerçi son demlerde, ciddi bir metanetle
 Pek az şey elde ettim, lâkin artık fazla himmetle.
 O fenler ta mebâdiden gerekti üstüvâr olsun,
 Temelsiz bir bina mümkün mü yoksa pâydâr olsun?
 Nihayet bitti mektep, etmeden tahsil hiç bir fen
 Şehadet-nâme aldım, baytar oldum sanki ben resmen!
 Utandım kendi kendimden, dedim mektepte kalsam da,
 Muavinlik kabilinden ufak bir hizmet alsam da
 Çalışsam başlayıp baştan. Fakat kabil mi anlatmak?
 Cevaben dendi: Sen hâlâ çocukmuşsun be hey ahmak!
 Nezaret'te vazifen şimdi katiyyen mukarrerken,
 Seninçün orda pek parlak bir istikbal beklerken,
 Muavinlikte kalmak istemen ma'kûl bir iş mi?
 Fakat ben bekliyordum başka bir surette âtimi.
 Devam ettim tabîî imtisâlen aldığım emre,
 Peşimanlık da göstersem iş işten geçti bir kerre!
 O günlerde yağardı şubeye yüzlerce tahrirat
 Bütün gündüz o tufanda kulaç attıkça ben heyhât!
 Düşerdim akşam olmaz mı ne tabım var, ne idrakim
 Olurdu bir rehâvet fikrime, asabıma hâkim.
 Dokuz ay zannedersem böyle bir iş yapmadan geçti,
 Muvakkat bir seyâhat çıktı, dendi haydi gez şimdi!
 Dolaştım üç buçuk yıl serserilerden beter oldum;
 Çalışmak şöyle dursun, ben o sevdadan da kurtuldum!
 Zaman geçtikçe meslekten kalıp hakkıyla bî-vâye
 Sıkıntımın mı, hırkımdan mı daldım şi'r'ü inşâyâ!
 Bu mesleksizlik artık bence meslek oldu, iş bitti
 O istidâd-ı mâder-zâd hiç gün görmeden gitti!
 Hikâyetten, şikâyetten meramım intibâhındır,
 Çalışmaz, âdem olmazsan derim kendi günâhındır!

Çalış, hem çok çalış ey n  ru didem ibret al benden,
K    ks  n yaşı  a, lâkin biz b  y  kl  k bekleriz senden.
Baban varken, ge  inmek kaydı yokken, durma yol al yol
Bilinmez, belki m  stakbelde olmaz b  yle vaktin bol!
Biz artık ge  miş âdemlerden olduk, siz de âtiye
Yarar âdem olun, yaklaşmayın zinh  r m  ziye!
  midim şimdi hep sensin, senin âti-yi feyzindir,
Saadet istemem d  nyada ondan başka Allah bir.

1905

VEHBÎ ve LÛTFİYYE'Sİ*

Tutup Lûtfiyye yazmış oğlu Lûtfullah için Vehbi,
 Yazardım ben de Fazliyye kudret yoksa nâ-kâfi.
 Ne var oğlum değilsen? Kardeşimsin, yâr-ı cânımsın,
 Müşahhas bir ümidimsin, vefik-i râzdânımsın.
 Ne var Vehbi değilsem? Ben de elbet nâzımım az çok!..
 Eğer şairlik istersen ne Vehbi'den ne benden, yok!..
 Hakikat söylemek lâzımsa Vehbi'nin kitabında
 Fünûn inkâr edilmiştir kavâfî pîç ü tâbında!

7 Eylül 1321/20 Eylül 1905

* *Hasbihal, Sıratı Müstakim*, 5 Mart 1325/18 Mart 1909, c. 2, nr. 30, s. 57

Mehmet Akif, *Sıratı Müstakim*'de çıkan *Hasbihal* başlıklı şiirini *Safahat*'a dahil ederken, şiirin içinde geçen yukarıdaki dört beyitten sarfı nazar ediyor. Bunun sebebi, *Hasbihal*'in bütünlüğünü zedelediği ve şiirde sadetin dışına çıkıldığı endişesidir. Akif'in *Safahat*'a dahil etmediği yukarıdaki beyitleri buraya almamızın sebebi, Vehbi ve *Lûtfiyye*'si hakkındaki kanaatleri dolayısıyladır. Buna göre Akif, Vehbi'yi kuvvetli bir şair olarak görmediği gibi, kendini de yeterli derecede başarılı bir şair addetmemektedir. Diğer bir husus da *Lûtfiyye*'de, müsbet ilimlerin inkâr ediliyor olmasıdır ki Akif bu fikre zaten katılamazdı. Baytar Mektebindeki öğrenimi sırasında modern bilim tecrübesini edinen Akif'in böyle düşünmesi son derece tabiidir. Son bir husus da şiirin altındaki tarih kayıdır. O kayıt, *Hasbihal*'in *Sıratı Müstakim*'deki yayımının altında da bulunmaktadır. Buna bakarak *Hasbihal*'in 1905 sonbaharında yazıldığı sonucuna ulaşılabilir.

FAZLI YEGÜL'E MEKTUP*

Yine  o kunlu um üstümde bugün,
Eziyor kalbimi ölüm bütün.
Bir zaman ruhuma   d k e mel l
Da ıttırdım seni eyler de hayâl;
Şimdi y dın bana bir diğer dert,
Nasıl olmaz ki o tayf-ı  eb-gerd,
Bulut altında aydan da haz n,
Bakıyor  ehreme gam-gün gam-gün!
Senin ey nûru siyeh-p     emel
Kendi lem'andı nik bın evvel.
Ne için şimdi bu  eb-renk sehâb
Oluyor fecr-i cemâlinde hicâb?
Uyan ey dîde-i mahmûr-u  m d,
A ıl ey subh-u safâ-yı c v d!
Geçme ey perde-i deycûr ileri
T  görünsün, o  afak- ehre peri!
Gel bu maziye veda eyleyelim
Diyorum, dinlemiyorsun güzelim!
Hele müstakbele bir bak ne güzel,
Parlıyor ufk-u sab hinde emel,
Gel de bir c m-ı safâ n   edelim,
Geçen eyyâmı fer m   edelim!
Akif'in bahtı senin hakkından
Gelemez; geçti bütün hakkından!
Bu da bir şey mi ya fevkalade

* Ertuğrul D zda , *Safahat*,  z Yayımcılık,  stanbul 2009, s. 640-644

Akif'in Fazlı Yegül'e gönderdiği 14 Eylül 1321/27 Eylül 1905 tarihli mektup. Manzum mektubun sonuna Akif'in  u mensur bölümü eklediği görülüyor:

"Bu mektup da  athiy t ile geçsin. Bundan sonrakileri in aallah, öyle bir surette tertibe  alı aca ım ki yazması bana, okuması sana müfid olsun. Her birinde,  ark'ın Garb'ın  s r-ı ilmiye ve edebiyyesinden birer tercüme, birer lâtife-i tarihiyye bulunduraca ım. Ara sıra şiir de yazacağım. Fakat  iirlerimde hep bir maksad takibine, velev basit olsun, bir hikmet telkinine hasr-ı nazar edeceğim. Meramım seni, o yalnızlık âleminde e lendirerek, müstefid etmektir. Yalnız sen de yazılarımı bir kere okuyup atıvermemelisin. Birkaç defa, hem de dikkatle okumalısın ki, bana devam için  evk gelsin. Her hususta haksız olsam bile,  u ihtarımda haklıyım değil mi?"

Sade senden geçemez dünyada.
 Seni andıkça o şûrîde-i şevk
 Duyuyor âh, ne vicdâni zevk!
 Seni andıkça demek doğru değil,
 Bunu ey dâder-i can böylece bil.
 Yâdını etmediğim bir an yok,
 Nasıl olsun buna hiç imkân yok.
 Seni ey fıtratı ulvi meleğim,
 Bir nefes var ise yâd etmediğim,
 Olsun Allah bilir son nefesim!
 Anla, neymiş sana şevkim hevesim.
 Sana Âli dedimse âlîsin,
 Demedim büsbütün semâvisin.
 Bu kadar şiddetin neden böyle
 Bana ey yârı mihribân söyle.
 Önce dersin: “Sezâ-yı merhametimin
 Hem-demim yok, garîb-i memleketim;
 Bu melâlimde rûha eğlence
 Sen iken, sen de olma işkence!”
 Sonra işkenceler içre beni
 Bırakırsın değil mi âh seni!
 Sıkışınca hakem filân pek çok,
 Hani sen kimsesiz idin a çocuk!
 Hakemin pek de bî-teraf gerçek;
 Bizim iş kaldı Girdigâr’e demek.
 Hoca kestirme bir sokak bulmuş
 Hem hakem, hem de müddeî olmuş!
 Hükmü artık savâb ü hikmettir,
 Bizce iş varsa tâbiyyettir.
 Haydi hepsinde haklısın Fazlı,
 Şu bizim hak da kalmasın saklı:
 Hasbîhâl’imde bir alay ebyât
 Yazmışım zannedersem, heyhat
 Galiba hiç okunmamış ki biri,

İntikâd 'a görülmemiş değeri!
Yave olmuş da olsa her tarafı,
Bu sükûtun gör lm yor kâfi.
Serd-i fikr et, "Bu hoş, bu n hoş" de,
T  ki bir ye's uyanmasın bende.
Onu ben az emekle yazmıyorum,
Etmiyor sanki vâridât hücum!
Kısa yazmak da gerçi var bence,
O fakat muteber değil sence.
Sence mektup beş dakikalık iş,
S ratin filhak ka pek müdhiş.
Sade kurşun kalemle bir yaprak
Kağıt olsun, otur hemen çabucak
Doğrudan doğru yaz bitir, gönder
Ne düşünmek, ne başka şey ister!
Ya muhatap ne söylemiş, ne demiş
Onu kim dinlesin? Evet uzun iş.
Aferin, aferin sana su kuşu
S de sen  t, çeken benim yokuşu!
Hemşire-zadem İcl l bir kış,
-Bir kıştı lâkin g yetle müdhiş-
Sırtımda, gitmekteydim yavaşça.
Artık o masûm pek b tel ş a
"Hiç gitmiyorsun, hızlansan artık,
Bak akşam oldu yollarda kaldık"
Tarzında, vermekteyken cesaret,
Derdim: "Kızım yol pek buzlu sabr et
 heste gitmek m z'icdir amma
S ratlenirsem düşmek m heyy !"
En sonra kız bir ş irlik etti,
Ge mişken on yıl, yâdımda şimdi:
"Düşmek mi dersin? Boştur bu pervâ
Sen düşme, yoksa ben d şmem asla!"
Bak altı yıl olmuşken vefatı,

Hâlâ o masûmun hâtıratı
 Gitmez hayâl-i âvâremizden,
 Ayrılmamıştır güya ki bizden.
 Fıkram sanırsam nahoşça oldu!
 Nakl et, ne durdun nutkun tutuldu.
 Aciz bulursan derhal ezersin,
 Kâfir ne yapsam birden sezersin!
 Gelmekte artık savtın derinden,
 Yükseldi perden yâ hû deminden!
 Geçtin sanırsam davâ-yı haktan,
 Geçtinse göz kıp bâri uzaktan!
 Ya haklı olmak âlîdir amma
 Teslîm-i hak var ondan da alâ.
 Evvece âlî dersem kızardın
 Tehdid eder, bir şeyler yazardın!
 Korkum yok artık sen korkuluksun
 Kız haydi işte: Âlî çocuksun!
 Hak gasb ederken bir yâr-ı candan
 Bahs etmiyordun oğlum hocandan!
 Müftü mü olmuş, fetva mı vermiş
 Sen haklısın, o haksız mı dermiş?
 Ondan da hatta korkum yok asla!
 Âdi çocuksan fetvanı yolla!
 Hiç ummuyordun bak işler açtı,
 Müstef'ilâtün dehşetli kaçtı.
 O ne sustunuz, niye durdunuz
 Ya niçin bu hileyi kurdunuz?
 Hadi birleşin de verin karar,
 Ere zor gelir a kuzum firar!
 Sayalım mı hakladınız beni
 Yalnızca yokladınız beni
 Yine yoklayın gücünüz mü yok?
 O ne ağlıyor musun? Ah çocuk?
 Çalarak davul kaçılır mı ya,

Bug  n anlaşıldı mesel daha.
Dokunursam ağlayacaksınız,
Beni yaşla bağlayacaksınız!
Çekinirsem ağlatacaksınız
Beni sonra aldatacaksınız!
Hele sen   ocuk, bilemem nesin
şu kadar bilindi ki fitnesin!
Nazarın ki safveti andırır,
Ne yapar yapar beni kandırır!
Yine ağlıyor hele bak şuna,
Dayanır mıyım a kuzum buna?
Ben alınca sazımı bir ele
G  lecekseniz diye her tele,
Basarak   kartıyorum sada
Buna   fkelenme de var mı ya?
Hoca kızma, ben kızıyor muyum,
Darılıp da yan   ziyor muyum?
Sen uyar da bir   ocuk aklına,
G  venirsin şöyle mi Fazlı'na!
Hele dinleyeydin eğer biraz,
Sana perdeler a  acaktı saz!
M  tef  il  n hoşa gitti mi
Beğenir misin hoca şi'rimi?

27 Eyl  l 1905

NE YALAN SÖYLEYİYİM?*

Seni sevdim, yalan mı söyleyeyim
Ey hakikat kadar güzel meleğim!

Ebedidir bu incizâbım inan
Şâhidim, nûr-u Lemyezel meleğim.

Bana sen gaye-i hayat oldun
Tanımam başka bir emel meleğim!

Çekerim bin belâ da olsa fakat
Çekemem dameninden el meleğim!

7 Ekim 1905

* Ertuğrul Düzdağ, *Safahat*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 645

Akif tarafından, 24 Eylül 1321/ 7 Ekim 1905 tarihinde Fazlı Yegül'e gönderilen mektuba eklenmiş bir şiiri.

Akif'in beyitler halinde kaleme alınmış bu şiiri, sanki bir şarkı güftesini andırmıyor değil. Ayrıca şiirin su gibi akan havası, Akif'in dilediği takdirde bu tür şiirler kaleme almakta güçlük çekmeyeceğini ortaya koyuyor. Gene bu arada Akif'in Edirne'de iştirak ettiği bir düğün sırasında kaleme aldığı şarkı güftesini hatırlamak icabeder. Yukarıdaki şiirin aslı başlıksızdır, başlığını biz böyle uygun gördük.

MAZHAR-I D DAR*

T r olur mazhar-ı dîdâr, zavallı M sa
“Len Ter n ”deki dehşet ile baygın hâlâ!
Niye muzlim diyorum cilve-i kudretteki r z,
Bu da bir cilve-i d ger deniyor  menn !

7 Ekim 1905

* Ertuğrul D zda , *Safahat*, İz Yayımcılık, İstanbul 2009, s. 645

Akif tarafından, 24 Eylül 1321/ 7 Ekim 1905 tarihinde Fazlı Yegül’e gönderilen mektuba ili tirilmi  bir başka şiir. Şiirin aslı ba lıksızdır, ba lı ı biz koyduk. Akif’in mana bakımından hayli derin ve ilginç şiirlerinden biri. Metni ilk olarak Ertuğrul D zda  yayımladı.

BİR ŞÂKİRT LİSANINDAN*

Rüfekâ, sûret-i ciddiyede gayret edelim
İlm ü irfân (ü) fûnûn kesbine, himmet edelim

Geliniz kim, bu çalışmak bize hâdi olacak
Âkıbet bir gün olup câlib-i şâdi olacak

Edelim mektebe rağbet ile hep atf-ı nazar
Arkadaşlar ediyor böylece tahsil-i hüner

İşimiz, isteğimiz böylece tahsil olsun
Bize lâzım olacak fenler tekâmül olsun

Söyleyin var mı oyun oynamanın faidesi
Onları terk ola mekteplilerin kaidesi

Dinleyin bir dahi var hâceye (etmek) tâ'zim
Buna yoktur sanırım belki lüzûm-ı tefhîm

Çünkü artık o muallim bizi ihyâ edecek
Ne (...) bakınız bizleri i'lâ edecek

Hâce hakkı biliniz hakk-ı pederden âlî
Bizi ta'lîm ile tedris onun a'mâlî

Bu (kadar) ilm ile fahr etmeyiniz (ki) her an
O mürebbi edecek (biz)leri her dem şâyan

Gayret ü himmet ile bizleri i'lâ edecek
Zihn-i efkâr-ı hamîde ile imlâ edecek

11 Ocak 1906

* *Mecmua (Müntehabat-ı Eş'âr)*, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, s. 6a-7b.

Yakup Şafak, "Yazıma Mecmualar Arasında Mehmet Akif Bey'le İlgili Birkaç Not", *Yedi İklim*, Aralık 2013, c. 26, nr. 285, s. 42-46

Altında 11 Ocak 1906 tarihi bulunsa bile, ilgili şiiri Akif'in Baytar Mektebindeki öğrenciliği sırasında kaleme almış olması kuvvetle muhtemeldir. Şiirde, bir şâkirtin (öğrenci) bakış açısından eğitim, eğitimin önemi, öğrenci olarak M. Akif'in psikolojisi ve hocalara yönelik algılamaları öne çıkmaktadır.

HURÛŞA GELİP*

Aşındırmış öpüp lâyenkatı d m nını a's r,
O lâkin işte end mıyla p -berc -yı istikrar.

.....

Evet hurûşa gelip bahr-i rahmet-i Subb h
Kul ba indi semadan da bir ilâhi ruh.

27 Ağustos 1908

* Fatih Camii, *Sıratı Müstakim*, 14 Ağustos 1324/27 Ağustos 1908, c. 1, nr. 1, s. 30

Mehmet Akif'in *Fatih Camii* şiirinin *Sıratı Müstakim*'deki neşrinde mevcut olan yukarıdaki iki beyit bilâhare çıkarılmış ve yerlerine daha başka beyitler yazılıp yerleştirilmiştir. Dilindeki eskilik dolayısıyla değiştirildiği anlaşılan beyitler, bu hali ile de son derece güzel görünüyorlar.

ÜÇÜNCÜ ORDUYA*

(1)

Senin göğsün dururken, ruha cennetler penâh olmaz,
Adın varken de destan istemem dersem günâh olmaz,
Vatan bir hatırandır, bin güneş sönsün siyâh olmaz,
Bu millet, ölmeyen isminle dolmuştur, tebâh olmaz
Senindir yerde her yer, bunda artık iştibâh olmaz.

Senin pûlâd elin tutmuş, kolay çökmez bu hürriyyet;
Cihan altüst olur hatta, yıkılmaz böyle bir kudret,
Mezarlardır ki topraklarla eyler daima ülfet,
Senin ruhun ki bir gök kubbedir, kudsi bir ulviyet,
Senin ruhun dururken, ruha gökler bir penâh olmaz.

Vatan topraktır amma çiğnenilmekten muallâdır,
Zulümden öc alan insandan evvel çünkü Mevlâ'dır.
Vatan ölmez, ölen evlâdı saf saf müheyyâdır,
Senin hiç ölmeyen nâmın, beka lâfzında mânâdır,
Adın destanım olmuştur desem artık günah olmaz.

* Mithat Cemal Kuntay, *Türkün Şehnâmesinden*, Tasvir Neşriyatı, İstanbul 1945, s. 72-75.

Üçüncü Orduya adını taşıyan ve İkinci Meşrutiyet'in ilanı üzerine yazılan bu marş, şair ve romancı Mithat Cemal ile Mehmet Akif'in müşterek bir eseridir. Eserin ilk altı bendi Mithat Cemal'e, yıldızla ayrılmış kısımdan sonra gelen beş bendi de Mehmet Akif'e aittir. O dönemde *Üçüncü Ordu*'nun merkezi Selanik idi. Üçüncü Orduya bağlı birliklerden oluşan Hareket Ordusu, Selanik'ten İstanbul'a gelerek Meşrutiyet'in ilanını zorunlu hale getirmişti. Mithat Cemal 1945'de Tasvir Neşriyatı'nın onuncu ve şiir dizisinin birinci kitabı olarak yayımlanan *Türkün Şehnâmesinden* adlı eserine bu marşı da koymuş ve şu izahatı vermiştir:

"1908 Meşrutiyeti'nin ilk günlerinde *Safahat* şairi Mehmet Akif'le beraber yazdığımız ve bir destan halinde bastırdığımız bu manzume, birden altıncı kıtasına kadar benimdir, yediden on birinci kıtasına kadar onundur. Benim olan kısmı bugünün diline göre düzeltmeye çalıştım."

Mithat Cemal'in sözünü ettiği o broşür, yapılan bütün araştırmalara rağmen henüz bulunabilmiş değildir. Burada merakı mucip olan husus ise, ilgili broşüre bir sunuş/takdim metni konulup konulmadığı meselesidir. Bu arada Akif'te millî bir marş yazmak duygusunun ne kadar eski ve köklü olduğunu ortaya koyuyor bu şiir. O bunun ardından, Balkan Savaşı yıllarında *Cenk Şarkısı*'nı (Sebilürreşat, 4 Teşrinievvel 1328/17 Ekim 1912, c. 9, nr. 215, s. 12), daha sonra *Uyan ve Çanakkale Şehitleri*'ni, Millî Mücadele yıllarında da *Ordunun Duası* ile *İstiklâl Marşı*'nı kaleme alacaktır.

Yıkılmıştır esasından, bugün zindan-ı istibdâd;
Gezer âvâre bir millet mübâhi, muhterem dilşâd;
Unut maziyi ey biçâre millet, etme artık yâd
Senindir şimdi müstakbel, senindir herçi bâdâbâd;
“Senindir yerde her yer, bunda artık ıstibâh olmaz”

Siz ey en şanlı erkânı, alemdârân-ı ebrârın
Ne müstahkem bir yer tuttunuz kalbinde ahrârın!
Gezer sıyt-i bülend-i azminiz, fevkinde efkârın
Kalır bir yâdigârı rûh olup yâdında asârın;
Kalır yâdında Mevlâ'nın desem, hattâ günâh olmaz!

1908

ALLAH'TAN UTAN*

Yok eğer h  l   sıkılmak bilmiyorsan halktan,
Bari Allah'ın kulu, Allah'tan olsun utan.

29 Aralık 1906

* Durmayalım, *Sıratı M  stakim*, 28 Ağustos 1324/ 10 Eyl  l 1908, c. 1, nr. 3, s. 34

Mehmet Akif'in yukarıdaki beyiti *Durmayalım* adlı şiirinin en son kısmında yer alırken, bil  hare şair tarafından değiştirilmiş ve yerine aşağıdaki beyit ilave edilmiştir:

Ey b  t  n d  nya ve m  fih   ayaktayken, yatan
Leş misin, davranmıyorsun? Bari Allah'tan utan!

KITA*

Yâdında mı doğduğun zamanlar?
Sen ağlar iken gülerdi âlem.
Bir öyle ömür geçir ki, olsun
Mevtin sana hande, halka matem.

* Ahmet Hamdi Akseki'nin, Akif'in Şehzadebaşı İlmiye Kulübü'nde verdiği dersler sırasında kendisinden tespit ettiği bir kıta. Bazı yerlerde Akif'e ait olduğu iddia edilen kıta ne yazık ki ona ait değildir. Akseki'nin de işaret ettiği gibi ilgili kıta, Amasya Mebusu Merzifonlu Cudi Efendi tarafından yapılmış bir tercüme denemesidir. Bkz. Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c.1, İstanbul 1938, s. 594. Aynı kıta ile ilgili olarak Fevziye Abdullah Tansel de şunları söylemektedir:

"Akif'in İstiklâl Savaşı sırasında, 1921'de Kastamonu kazalarındaki camilerde verdiği vaazlardan birinde, bu kıtanın arapçasını okuduktan sonra, "henüz hayatta olan pek kıymetli bir üstadımız bu kıtayı şu suretle tercüme etmişti" diyerek Türkçe metnini de okuması, bunun kendisine ait olmadığını açıkça anlatmaktadır."

Mehmet Akif Ersoy, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 230.

BEY T*

Geçen geçmiştir artık,  n-ı m stakbelse m bhemdir
Hayatından nasibin bir şu geçmek isteyen demdir.

1908-1909

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 1, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 593

Ahmet Hamdi Aksekili'nin Akif'ten hatırladığı bu beyit, *Safahat*ların herhangi birinde bulunmamaktadır. Eşref Edip, Ahmet Hamdi Aksekili'den dinlediğı beyiti, yukarıdaki eserinde zikrediyor. Bu beyiti Aksekili, Meşrutiyet'ten sonra Akif'in İttihat ve Terakki'nin şehzadebaşı İlmiye Kulübü'nde verdiğı dersler sırasında kendi ağızından tespit etmiştir.

KÜFE*

Bu güzergâh-ı sefalette İlâhi, beşerin
Karşılık çektiği âlâmına elbet var bir
Ebedî zevk ü safa âlemi ferdâda; fakat
Beklenen rahat için bir ebediyyet hiçtir.
Bunca yorgunluğu nisyân için, avare beşer
Bir değil nâ-mütenahi ebediyyet ister.

17 Eylül 1908

* *Sıratı Müstakim*, 4 Eylül 1324/17 Eylül 1908, c. 1, nr. 4, s. 51
Safahat (Ömer Rıza Doğrul), İnkılâp Kitabevi, 1950 İstanbul (3. Baskı), s. XXV-LIV.

Şairin damadı Ömer Rıza Doğrul tarafından yayıma hazırlanan 1950 baskısı *Safahat*'in giriş bölümünde, Mithat Cemal Kuntay'ın yazdığı "Akif'in Sanatkâr Tarafı Hakkında Notlar" başlıklı bir inceleme yer almaktadır (s. XXV-LIV). Kuntay, sözünü ettiğimiz inceleme metninde, Akif'in *Küfe* şiiri hakkında bilgi verirken özel bir duruma işaret etmektedir. O da şudur: Akif, *Küfe* adlı şiirini *Sıratı Müstakim*'de yayımlarken en sonunda bulunan üç beyiti çıkarmış ve şiiri böylece yayımlamıştır. Dolayısıyla sözünü ettiğimiz bu üç beyit, ne *Sıratı Müstakim*'deki yayımda ne de *Safahat* baskılarında yer almamaktadır. Okununca görülecektir ki, Akif'in tercihi son derece yerindedir. Çünkü ilgili mısra ve beyitlerdeki kekrelik kolayca fark edilebilmektedir.

EZANLAR*

Gelir enfâs-ı subh-âsâ, olur vicdana vecd-efgen
Bakarsın her taraf numâyân sû-be-sû

8 Ekim 1908

* *Sıratı Müstakim*, 25 Eylül 1324/8 Ekim 1908, c. 1, nr. 7, s. 98

Şairin *Ezanlar* adlı muhteşem şiirinin üçüncü kısmında bulunan yukarıdaki beyitin çıkarıldığı ve yerine daha başka bir beyitin yerleştirildiği anlaşılmaktadır.

İLÂHÎ BU MU GÂYET?*

Îlâhî bu mu gâyet: şu feryat nihayet
Îlâhî bu mu gâyet: şu sözlerle nihayet.

19 Kasım 1908

* *Sıratı Müstakim*, 6 Teşrinisani 1324/7 19 Kasım 1908, c. 1, nr. 13, s. 196

Safahat'ta yer alan *Geçinme Belâsı* adlı parça, ilk neşrinde yukarıdaki beyitle başlarken, bilâhare şair tarafından değiştirilerek onun yerine aşağıdaki beyitin konulduğu görülmektedir.

Doksan senelik ömre ilâhi, bu mu gâyet?
Bilmem ki ne âlem bu cedel-gâh-ı maişet.

MAKSAD-I HALL  K*

Kum dalgalarıyla, hatar  tıyla fey  f  ,
Her hatvede bin t  rl   v  h  şuyla sah  r  

.....

  mr  n bu kadar berk-s  v  r  ne g  z  r  
Dehrin Ş u bin velvele-i ıyŐ -med  r  .
G  stermededir maksad-ı Hall  k'ı cihane,
  yleyse Ő ik  yetlerimiz b  -edeb  ne!..

19 Kasım 1908

* *Sıratı M  stakim*, 6 TeŐ rinisani 1324/19 Kasım 1908, c. 1, nr. 13, s. 196

Safahat'ta yer alan *Ge  inme Bel  s  * adlı Ő iirin *Sıratı M  stakim*'deki neŐ rinde mevcut olan yukarıdaki beyitlerin, bil  hare Ő airi tarafından de  iŐ tirildi  i anlaŐ ılmaktadır. Mehmet Akif'in 1908'de, *Sıratı M  stakim*'in on     nc   sayısında dile getirdi  i hususlarla ne kadar erken y  zleŐ ti  i anlaŐ ılıyor bu beyitlerden. Nitekim Akif daha ileride kaleme alaca  ı *Fatih K  rs  s  nde* (1914) adlı eserinde de aynı temaları iŐ lemeye   alıŐ maktadır.

KITA*

Sefalet olsa hatta müntehâsı râh-ı irfanın
 Yakışmaz fâriğ olmak bir zaman kesb-i faziletten
 Cehaletten utanmak kendine aittir insanın
 Fakat eyyâm utansın, “bî-nasib erbab-ı himmetten!”

11 Ocak 1909

* *Sıratı Müstakim*, 29 Kanunuevvel 1324/ 11 Ocak 1909, c.1, nr. 20, s. 312
 Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 1, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 645

Akif’in *Safahat*’ta yer almayan bu kıtasını ilk olarak Eşref Edip yayımladı. Bu kıtayı Akif’in arapçadan tercüme ettiği bilinmektedir. Yukarıdaki kıtada, tırnak içerisinde kullanılan “bi-nasib erbâb-ı himmetten” ifadesinin, Namık Kemal’in *Hürriyet Kasidesi*’nden aktarıldığını hatırlamak gerekir. Bu arada Akif’in, Namık Kemal’in yüksek takdirkârları arasında yer aldığı bilinen bir husustur. *Sıratı Müstakim*’de yayımlanan kıtayı, İttihat ve Terakki’nin Şehzadebaşı İlmiye Kulübü’nde Akif’in verdiği dersler sırasında kendisinden tespit eden Ahmet Hamdi Aksekili de zikrediyor (Bkz. aynı eser s. 593). Bu arada Aksekili, birinci *Safahat*’ta yer alan aşağıdaki kıtanın da, aynı dersler sırasında Akif tarafından tercüme edildiğini belirtiyor:

“Kendi feryadımdır ancak ses veren feryadıma
 Kimseler yok âşinadan, yârdan hâli diyar.
 Nerde yâranım dedikçe, ben bülend âvâz ile
 Nerde yâranım diyor vadi, beyâban, kûhsar!”

ŞAİR*

Cevv-i sâfiden çemenzârın muattar hâkine,
Her sabah indikçe n khet iktitâf'iy n nesîm
N zımın gülzâr-ı efk rından alsın ruhlar,
Asum n  bin ter vet, c vid n  bin şemim!

9 Mart 1909

* Florinalı Nazım, *Defter-i Meşâhir*, İstanbul 1934, s. 14
Beşir Ayvazoğlu, "Türk Şiir Krallığı Nasıl ve Niçin Doğmuşt ?", *Zaman*, 9 Ağustos 2007

Florinalı Nazım'ın *Defter-i Meşâhir*'ine, Mehmet Akif'in kaydettiğı kıta. Beşir Ayvazoğlu'nun *Zaman* gazetesindeki, 9 Ağustos 2007 tarihli yazısından naklen. Şiirde geçen "nâzım" lâfzı, kişi ismi olarak değıl, doğırudan doğıruya "nazım yazar" manasında.

NEŞİDE-İ GİRYÂN*

Bu bir neşide-i giryan ki her enîninden
Sımâh-ı dehşete çarpar meâl-i zâr-ı hayat
Yazık ki şi'rimizin böyle en güzîninden
Nasibimiz oluyor en acıklı hissiyat

27 Mayıs 1909

* *Sıratı Müstakim*, 14 Mayıs 1325/ 27 Mayıs 1909, c. 2, nr. 38, s. 181
Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 1, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 645

Safahat'ta yer almayan kıtayı ilk tespit eden ve onun yeni harflerle yayımını gerçekleştiren Eşref Edip olmuştur. İlgili kıta *Sıratı Müstakim* imzası ile, Hüseyin Cavid'in *Son Baharda* şiirinin alt kısmında yayımlandı. Hüseyin Cavid'in şiirini beğendiği anlaşılan Akif, hem bu şiire bir telmih hem de takdir ifadesi olarak yukarıdaki kıtayı yayımlıyor. Fakat kendi imzasıyla değil de, *Sıratı Müstakim* imzasıyla..! Kitanın başlığını biz koyduk, aslı başlıksızdır.

ACEM ŞAHINA *

Gürüz-i girân-ı zulm n  ey kanlı nâsiye
Eyvân-ı zer-cid rına as ziynetin diye.
Al kanlı bir kefenle donat haymeg hını
Canlarla yak me   il-i matem-pen hını.
Medfenlerin açılması bitmez deh nları
Dendân-ı intikama dönen  st hanları.
Nakl eylesin bu zulm n  hiç durmadan senin
Ey taclı bir kitabesi bin kanlı kellenin.
Ey han erinden önce olan kalbi kaskatı
Ey bir hayale müjde yapan bin hakikati.
Asrın hayat ufuklarını hercümerc eden
Mevtin uzun karanlı ını asra mezceden
Ey tacid rı sade rıyanın, yalanların
Anlat o kıllı pen ene m nkad olanların
G l-gonce-i mezarı mıdır tâc-ı ha metin
Tutmu sa kâinatı eğer, böyle   hretin.
Zannetme ki kellesiz, babanın efseriyledir
Sadi'lerin mezar-ı  emen-beriyledir.
Mazi ki toprağın, gecenin m ver sıdır
Sabrın tahammül etse de baksan zal mına
Akv ma gözlerin takılır l  e namına
D r 'ların o nâsiye-i t rumarını

* Mithat Cemal Kuntay, *T rk n  ehnamesinden*, Tasvir Neşriyatı, İstanbul 1945, s. 116-121

Acem  ahına, Mithat Cemal ile Mehmet Akif'in müştereken hazırladıkları bir eserdir. Yıldız ile ayrılan kısma kadar Mithat Cemal'e, devamı olan kısımlar da Mehmet Akif'e aittir. *Safahat*'a dâhil edilmiş şiiri burada zikretmemizin iki sebebi bulunuyor. İki farklı imzaya ait olsa bile nihayetinde tek bir  iirden ibaret olan bu eser üzerinde  alı an Mithat Cemal, *T rk n  ehnamesinden* adlı eserini yayıma hazırlarken kendine ait olan bölümde hayli değişikliklere ba vurmu tur. Kendine ait bölümde beyit sayısını 23'ten 21'e indirmek ve birtakım sadele tirmelere gitmek gibi... İşte ilgili şiiri bu yeni haliyle ve tabii Akif'e ait olan kısımlarıyla birlikte 1945'te çıkan kitabına da dercetmi tir. Bundan ayrı olarak ilgili şiirin kaleme alındığı şartları vuz ha kavuşturmak bakımından aşağıdaki dipnotu düşmekten de geri kalmamıştır:

"İran hükümdarı Mehmet Ali  ah 1909'da Tahran'da bir irtica darbesi yaparak, İran parlamentosunu topa tutturdu ve mebuslardan bir takımı astırdı. Bu manzumeyi o zaman *Safahat*  airi Mehmet Akif'le beraber yazmı tık. (Mef il  f il t  mef il  f il n) vezniyle olan bu birinci kısım benim; dört (mef il n) vezniyle olan ikinci kısım kendisindir. Benim olan parçayı bugünün diline çevirmeye çalışarak bazı kısımlarını düzelttim. Bir kısmını da de i tirdim."

Burada ayrıca  u hususa da işaret edelim. İlgili  iirde Akif'e ait kısımdan sadece iki beyit kaydettik. Bu kısım aslında 22 beyittir, tamamı için *Safahat*'a bakılabilir.

Ecdadının delik gibi bomboş mezarını.
 Bir an nigâh-ı ibret atup şöyle bir düşün
 Neslen o boş mezarlara hep sen gömülmüşsün.
 Bir taclının zevali de gayet kolay bir iş
 Keyhüsrev'in hayalini üç-beş böcek yemiş.
 Bir zalimin mi saklayacak sanki yâdını?
 Tarih unutmuş âdil olan Keykubad'ını.
 Eşkaniyân'ı kim anıyor, kim Keyâniyân?
 Ferdin hayatı başlamış artık, uyan uyan!
 Toprak görünmez ağzını açmış, ne bulsa yer
 Lâvlar köpürse ufka Demâvend olup eğer
 En son zevâl oyuncağıdır tahtın, efserin
 Saf saf hayal olup da sükût eyleyenlerin
 Yaşdan hazin sükûtuna değmez bu velvelen
 Zülmün sefil oyuncağıdır kanlı hâilen!
 Fermanı bir kader gibi İran'ı râm eden
 Ecdadının -bugün düşünürsen- değil iken
 Toprak dolan ağızları feryada muktedir
 Hâlâ senin bu velveleden maksadın nedir?

*

Bu müdhiş velvelen İran'ı dâim inletir sanma
 Muzaffersin diyen sesler bütün haindir, aldanma.
 Zafer-yâb olduğun kimdir, düşün bir kere, millet mi?
 Adalet isteyen bir kavmi vurmak galibiyyet mi?

1909

KÜPLÜCE CAMİİ İÇİN TARİH*

Hüsn   niyyet, s y   himmet, bir de tefvik-i H da
Birleşip geldi vücuda, böyle tesis-i g zin
Levh-i dilden çıktı bir tarih cem lullah için
Bu muall  camii yaptırdık bak ihvan-ı din

1909

* Eskiden İstanbul Küplüce Camii imamlığı yapan ve halen Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlar Dairesi Başkanı (2010) bulunan  mer Menekşe'den aldığımız bilgilere göre, yukarıdaki dörtlüğü bizatihi Mehmet Akif kaleme almıştır. Ömer Menekşe'ye de bu bilgi, İstanbul Radyosunun eski ses sanatçılarından Vecihe Daryal'ın babası Abdülmecid Daryal vasıtası ile ulaşmıştır. Hatta Abdülmecid Daryal o sıralarda Beylerbeyi'nde oturmakta olan Akif'e gitmiş ve ilk mısrayı kastederek, " stad, siz tevfik-i H da'yı en sona bırakmışsınız, bu nasıl olur?" demiş. Akif de bunun  zerine, "Burada bir yanlışlık yok; önce niyet ve s y   gayret, sonra da tevfik-i H da lâzım gelir" demiş. Tarih, kültür ve sanat meselelerine ilgi duyan ve vazife yaptığı cami ve cami çevresinin tarihini aydınlığa kavuşturmak yolunda her türlü gayreti elden bırakmayan  mer Menekşe, Abdülmecid Daryal'ın naklettiği bu bilgi ile yetinmeyerek, Küplüce Camii'nin eskiden v rîdat defterlerini tutan maliye mümeyyizlerinden Cemaleddin Bey'in kızı, eski ressamlarımızdan Fatma Zahide Hanım'a ulaşmış ve bu bilginin o kanaldan da tahkikini sağlamıştır. Dahası, Ömer Menekşe'nin verdiği bilgiden hareket eden hikâyeci Mustafa Kutlu da, 18 Nisan 1993 tarihli *Zaman* gazetesinde çıkan "Bir Demet İstanbul" başlıklı yazısında aynı konuya temas etmiştir.

BAYRAM*

Sen ey cihan-ı muvahhid ki mâh-ı gufrânı
Mücahadeyle geçirdin, Hüda rızası için

Nasib-i pâkini al durma hân-ı kudretten
Helâl olur sana Hakk'ın naîm-i lûtfu bugün

Odur tevakkuumuz bârgâh-ı Mevlâ'dan
Ki ıyd-ı fıtrı saîd eylesin cihana bütün

Semadan arza nigâh eyledikçe aynı hilâl,
Umum âlem-i İslâm'ı mübtehiç görsün

14 Ekim 1909

* *Sıratı Müstakim*, 1 Teşrinievvel 1325/ 14 Ekim 1909, c. 3, nr. 58, s. 81
Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 1, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 646

Safahat'ta bulunmayan yukarıdaki şiire ilk işaret eden ve onun yeni harflerle yayımını gerçekleştiren Eşref Edip olmuştur. İlgili eserin, "*Safahat*'a Dercedilmeyen Şiirleri" bölümü. Şiirin başlığını biz koyduk. Şiir *Sıratı Müstakim*'in ilk sayfasında yayımlandı.

KURBAN BAYRAMI*

Şarktan başlayarak mağrib-i aksâya kadar
Dayanan bir koca dünyadaki       milyon
Sineden yükselecek ism-i H da hürmetine
İydir ey  mmet-i merhume mübarek olsun
Bugün  f k  f r zan edecek n r-u mübin
Parlasın ha re kadar, sönmesin  min,  min...

23 Aralık 1909

* *Sıratı Müstakim*, 10 Kanunuevvel 1325/ 23 Aralık 1909, c. 3, nr. 68, s. 241

Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 1, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 646

Sıratı Müstakim'de yayımlanan fakat *Safahat*'a da dâhil edilmeyen *Kurban Bayramı*  iirine ilk işaret eden ve onun Latin harfleri ile ne rini gerçekleştiren Eşref Edip oldu. İlgili eserin "Safahat'a Dercedilmeyen  iirleri" bölümüne bakılabilir. Bu parça, derginin kapak sayfasında yayımlandı. Ba lıksız ve imzasız olarak yayımlanan şiire böyle bir ba lı ı biz uygun gördük.

KITA*

Şirâzî'dir iç afiyetle...
Olsun şu da hatırında lâkin:
Bir tömbekidir bugünkü feyzi,
Sadi'yi yetiştiren o hâkin

17 Mart 1910

* *Sıratı Müstakim*, 4 Mart 1326/17 Mart 1910, c. 4, nr. 80, s. 28

Sıratı Müstakim'de yayımlanan fakat *Safahat*'a da dâhil edilmeyen kıtayı Akif, Şirazlı bir Azeri Türk'ü olan arkadaşına armağan ediyor. *Sıratı Müstakim*'de yayımlanan kıtanın üstüne Akif'in şöyle bir not düştüğü görülüyor:

"Şirazlı bir arkadaşım vardı. Sizin toprak adam yetiştirmez diye bana takılırdı. Bir gün, lâtife yollu şu kıtayı bir kâğıda yazdım. İçine de elli dirhem tömbeki koyarak kendisine hediye ettim."

MUSAHABE*

-Yine şairleniyorsun.. Ne dedin, millet mi?
Sana anlatsam eğer Şimdi düşündüklerimi,
Ebediyyen bu hay l ta edersin de veda,
Kalkar artık aramızdan bütün esbâb-ı niz .
Hasta canlandı, o iş bitti diyorsun.. heyhat
Olamaz böyle sefil  mmet için hakk-ı hayat,
Duyulan nağme-i hürriyyet onun son nefesi...
Yaşamaz yoksa, emin ol ki bu barbar  etesi,
Medeni Avrupa'nın d men-i irfanında.
Asya'nın belki o kumluk Arabistan'ında,
L Şe halindeki bir devlete medfen bulunur...

-Varsa dünyada siyaset, o da hakk  ki budur,
Gladiston müteveffa bile eyler tahsin!
Sen onun yoksa beyim nüsha-i s nisi misin?
Çünkü kalbinde bütün nutk-u h kim nenizin,
R h-u b z rı tepinmekte o kart İngilizin...

-Kim ne isterse desin... Ben pesimistim monŐer!
-Optimist ol demedik biz de ya.. lâkin ben eğer
Şimdi kalkar da niçin milletin  tisinden
Büsbütün kat'-ı ümid etmeli dersem.. beni sen
Hangi ma'kul del linle edersin ikna?
Size zannım düşüyor Şimdi hay l ta ved !
Haberin varsa eğer memleketin halinden,
N  mid olmayacaksın onun ikb linden:
Ne yürektir kabaran sine-i milliyyette

* *Sıratı Müstakim*, 11 Mart 1326/ 24 Mart 1910, c. 4, nr. 81, s. 47

İkinci Meşrutiyet'in il ninin üzerinden iki yıl gibi kısa bir süre geçtikten sonra yazılan Şiiri, Akif'in *Safahat*'ına dâhil etmemesi ilginçtir. Şiirde "optimist-pesimist" Şeklinde kategorize edilen zihniyet farklılaŐması harikadır. İkinci bir husus olarak da Şiirde geçen "sefil  mmet", "milletin  tisi", " ks z vatan", "bikes kavim", "medeni Avrupa", "Asya" ve "kart İngiliz" vs. biçimindeki kavramların, bundan böyle Akif'in Şiirinde daha sık yer alacağına dikkati çekelim. Ayrıca Şiirin son kısımlarında vurgulanan vatanda "ebedi yaşamak" irade ve arzusunun, *İstiklâl Marşı*'na doğru Akif'in geçirdiği evrelerde bir durak teşkil ettiği meydandadır.

Onu bir kere işit, sonra gelip ölmüş de!
Önden evlâdını asker yapıyor, gönderiyor
Arkadan tarla, öküz bakmayarak hep veriyor:
Gemi alsın bize millet diye... Yahu utanın,
Cûd-i masumunu gördükçe bu öksüz vatanın!
Pesimizmin yere batsın; ona hakkın var mı?
Sanki yıllarca çalışmış da bu bîkes kavmi
Adam etmek için, âmâli bütün mahv olmuş...
Bu ne ca'li heyecanlar, bu ne beyhûde hurûş!
Doğru yol işte budur, gel diye sen bir yürü de,
O zaman bak, ne koşanlar göreceksin sürüde!
Milletin yok deyip insanlığa istidâdı,
Bırakın siz de bütün sâyi, bütün irşâdı,
Dağılıp herkesin efkârına binlerce semûm,
Doğmadan rûh-u emel ölmeye olsun mahkûm!
İki şeydir verecek mülke hayat-ı câvid;
O da hiç gevşemeyen azm ile, hiç bitmez ümîd.
Ye's ecelden daha salgın, ona yaklaşmayarak,
Yaşamak isteyelim, hem ebediyyen yaşamak...

24 Mart 1910

LEYLE-İ MEVLİDİ'N NEBİ*

Zulmette kalan zemin-i şarka
Saçtın yeniden semâ semâ n r,
Bir feyzi azîm var ki sende
Hayran ona bin sabâh-ı mahmûr!
Ey leyl devam edip gideydin
Ferdâyı da n ra kalb edeydin!

24 Mart 1910

* *Sıratı Müstakim*, 11 Mart 1326/ 24 Mart 1910, c. 4, nr. 81, s. 4
Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 1, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 644-653

Safahat'ta yer almayan kıtayı ilk olarak tespit eden ve onun yeni harflerle yayımını gerçekleştiren Eşref Edip oldu. *Resimli Gazete* döneminden beri Akif'in mübarek gün ve gecelere yönelik böyle güzel şiirler kaleme aldığını biliyoruz. Nitekim *Resimli Gazete*'de de Akif bu manada bir *Leyle-i Velâdet* şiiri yayımlanmış, orada kullandığı bir beyiti kuşkusuz çok hoşuna gittiği için olmalı, on iki yıl aradan sonra tekrar etmek durumunda kalmıştır.

Ey leyl devam edip gideydin
Ferdâyı da n ra kalb edeydin

Eşref Edip'in yayımladığı *Leyle-i Mevlidi'n Nebi* için bkz. "*Safahat*'a Dercedilmeyen Şiirleri" bölümü.

SIYÂNET-İ HAK GİBİ*

Dûş-u mâsumu sâye-pûş-u huzûr,
Koca bir belde bî-telâş ü fütûr
Uyuyorken, Ömer siyânet-i Hak
Gibi etrafı devr edip duracak!
O semalar kadar bülend cebîn,
İki şeb-i zinde-dâr gözlerinin
Parlıyor in'itâf-ı nuruyla.

6 Mayıs 1910

* Kocakarı ile Ömer, *Sıratı Müstakim*, 22 Nisan 1326/ 6 Mayıs 1910, c. 4, nr. 87, s. 150

Akif'in *Kocakarı ile Ömer* adlı mesnevi hikâyesinde geçen yukarıdaki beyitler, şiirin ilk neşrinde mevcut iken bilâhare değiştirildiği anlaşılmaktadır.

H  LİK-İ H  RRİYET'E*

Madem ki g  rd  n bu g  zel g  nleri artık,
Ey millet-i merhume hayatın ebedidir.
İkbalini teyid edecek nasr-ı İ  l  hi
  mmid kavi,        mev  id kavidir.
  f  kta enf  ste ay  n,   evk ile biz de
Kalkın edelim H  lık-ı h  rriyete secde.

21 Temmuz 1910

* *Sıratı M  stakim*, 8 Temmuz 1326/ 21 Temmuz 1910, c. 4, nr. 98, s. 333

E  ref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1, Asar-ı İ  miye K  t  phanesi Ne  riyatı, İstanbul 1938, s. 647.

Sıratı M  stakim'de yayımlanan fakat *Safahat*'a d  hil edilmemi   bulunan bu g  zel kıtaya ilk dikkati   eken ve onun Latin harfleri ile yayımını sa  layan E  ref Edip oldu. Bkz. (*Safahat*'a Dercedilmeyen Şiirleri b  l  m   s. 647-653 Me  rutiyet'in il  ninin ikinci yıl d  n  m   vesilesiyle kaleme alınan ve derginin birinci sayfasından verilen şiirde ba  lık kullanılmamı  tır. Şiirde ba  lık yerine Rum Suresi'nin 5. ve 6. ayetlerinden bir b  l  m yer almaktadır: "O g  n m  minler Allah'ın yardımıyla fel  h bulacaklardır." Şiire uygun ba  lığı biz koyduk.

KITA*

Akif'in nazım-ı bî-meâliyle
 Hâme-i rû-siyâh-ı Vasfi'den
 Zıll-i zâil-misâl kalmıştır
 Şu karaltı gelip geçerlerken.

28 Temmuz 1910

* *Sıratı Müstakim*, 15 Temmuz 1326/28 Temmuz 1910, c. 4, nr. 99, s. 354

Akif'in *Sıratı Müstakim*'de neşredilen ve *Safahat*'a da dâhil edilen *Şair Huzurunda Münekkid* başlıklı şiirinin devamında yer aldı. Başlıksız olarak yayımlanan kıtanın üzerinde, Akif'in şu açıklaması yer almaktadır:

"On sene kadar oluyor. Şimdi Kastamonu Darülmuaallimin müdürü bulunan Hoca Vasfi Efendi kardeşimizle Yuşa Tepesine çıkmış, bir gece kalmış idik. Züvvârın dinlendikleri kahvenin duvarı, manzum-mensur birçok hatıralarla dolu idi. Vasfi, gayet lâtif ta'lik yazar. Eline bir kalem geçirerek şu kıtayı duvara nakşetti." Kuşkusuz kıta Akif'in, kitabeti de Vasfi Efendi'nin. Böyle anlamak lazım gelir. Aynı kıta *Resimli Gazete*'de çıktı. Bkz. nr. 82, s. 1075.

RAMAZAN HÜRMETİNE*

Y  Rab, Şu muazzam Ramazan hürmetine,
Kaldır aradan vahdete hâil ne ise,
Yârab, Şu asırlarca süren tefrikadan
Artık ezilip düŐmesin  mmet ye'se.
Madem ki verdin bize bir ruh-u nevin,
Yâ Rab daha bir nefha-i teyid insin.

8 Eylül 1910

* *Sıratı Müstakim*, 26 AĞustos 1326/ 8 Eylül 1910, c. 5, nr. 105, s. 1

EŞref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 647

Sıratı Müstakim'de yayımlanan fakat *Safahat*'a da dâhil edilmemiş bulunan bu *Ramazan* Şiirine ilk dikkati çeken ve onun yeni harflerle neşrini sağlayan EŞref Edip oldu (Bkz. İlgili eserin "Safahat'a Dercedilmeyen Şiirleri" bölümü). *Sıratı Müstakim*'in ilgili sayısında ve birinci sayfadan verilen Şiir başlıksız olarak yayımlandı. Şiire bu başlığı biz münasip gördük.

BAYRAM*

Üç yüz milyon sahifelik bir
 Mecmua demekse müslümanlar,
 Şirâze-i içtimâi dindir.
 Yok râbîta başka, varsa din var...
 Bayram diye ey kucaklaşan halk,
 İnsanları hangi kayd bağlar?
 Sen din ile pâyidar olursun
 Din gitti mi, tarümar olursun.

6 Ekim 1910

* *Sıratı Müstakim*, 23 Eylül 1326/ 6 Ekim 1910, c. 5, nr. 109, s. 71

Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1, Asarî İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 648

Akif bir önceki *Ramazan* kıtasını, 1910 yılı ramazan ayının girişi dolayısıyla kaleme alırken, *Sıratı Müstakim*'in bu sayısında yayımlanan yukarıdaki *Bayram* kıtasını da oruç ayının sonunda idrak edilen Ramazan bayramını tebrik sadedinde söylüyor. Mehmet Akif'in kandil gecelerinin ve bayramların maneviyatını tebâruz ettirmeyi amaçlayan bu tür şiirleri ile yer yer *Safahat*'ta da karşılaşıyoruz. Mehmet Akif kadar *Sıratı Müstakim* dergisi de bu hususa gereği derecede önem verir, ilgili bayram günlerine ve mübarek gecelere hümeten böyle şiirler ve nesirler neşretmeyi ihmal etmezdi. Bu şiir dergide imzasız ve başlıksız olarak yayımlandı. Dolayısıyla başlığı biz koymuş olduk.

MÜTENEBBİ'DEN

Sen hem n eyle tekellüm, r z y m d     ma ben...*

* *Let  if-Araptan, Sıratı Müstakim*, 29 Eylül 1326/13 Ekim 1910, c. 5, nr. 110, s. 88-89

Mehmet Akif'in bir zamanlar *Bed yi l Acemden* ba lı ı ile *Serveti Fünun*'da yayımladığı yazılarda olduğu gibi, *Sıratı Müstakim*'de ne retti i *Let  if-i Araptan* başlıklı bir başka yazısında da önemli şairlerden seçme beyitler naklediyor. Bu yazıda, Akif'in üzerine e ildi i meşhur Arap  airi Mütenebbi ile onu himayesinde barındıran Emir Seyf ddeve arasında geçen l tifeli sözler yer alıyor. Yazısında Akif, Mütenebbi'nin mısra ve beyitlerini aslı ve anlamıyla vermeye çalışırken, çok serbest cümleler kuruyor ve özellikle de nesiri tercih ediyor. Yani Mütenebbi'nin şiirlerini, şiir biçimine dönüştürerek tercüme etmiyor. Ne var ki bir keresinde, farkında olarak ve olmayarak (f  i l  t n / f  i l  t n / f  i l  t n / f  i l n) ahengine tabi bir mısra tercümesine başvuruyor. O da şairin yukarıda, Seyf ddeve'ye hitaben söylediği şiirde geçen bir mısra olmaktadır: "Sen hem n eyle tekellüm, r z y m d     ma ben..." İlgili yazıda Mütenebbi'nin  iri ve sanatı tarife çalışılırken, Akif'in bilgiyi    mleme gücü bir kere daha kendini hissettiriyor: "Bizim Koca Ragıp Paşa merhumun hikmetiyle Nefi'nin cez leti, şiddeti bir yere getirilir de aynı  aire verilirse, i te size Mütenebbi..." diyor.

HASBIHAL*

Âh ki lebrîzin iken kâinat,
 Sen yine ey yâr-ı misâl-i hayat,
 Burka-i mahfiyyete girmektesin;
 Dîdemi haybetle çevirmektesin!
 Kâbe-i didârını hülya ile,
 Rahlini şedd eyledi bin katile;
 Mevkib-i enzâra fakat sedd-i râh
 Oldu o estâr-ı kesâfet-penâh.
 Perde senin, emr senindir bürün,
 Ben ne derim, tek bana gâhi görün.
 Ey bana dünyayı haram eyleyen,
 Ey bana dünyayı makam eyleyen,
 Çalkanıyor bîm ile ümmidde,
 Sabrını seyret, dile nevmidde.
 Çoktan olurdum hele makber-güzün,
 Olmasa âlemdeki feyzin mübin.
 Ömür benim'çün bir ağır bâr iken,
 Serde sefer gâilesi var iken,
 Sen beni tuttun, bana verdin sükûn.
 Buldu huzurunla teselli derûn.
 Oldu şebâbım gibi hep mün'adım,
 Âh, o yıllar ki enîsin idim.
 Bezm-i kemalinde geçen demlerim,

* *Sıratı Müstakim*, 10 Şubat 1326/ 23 Şubat 1911, c. 5, nr. 129, s. 407-408
 Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayımevi, İstanbul 1973, s. 251-256

Akif'in *Hasbıhal* adlı bu şiiri, *Sıratı Müstakim*'de 1911 Şubatında yayımlanmış olmasına rağmen, onun yazılış tarihi itibarı ile yeni bir şiir olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü şiirdeki hasbıhal veya mektup havası, Akif'in daha önceki şiir dönemlerini hatırlatmaktan geri kalmıyor. Bu bakımdan *Hasbıha*'e, Akif'in daha *Resimli Gazete* döneminden elinde kalmış eski bir şiiri olarak bakabiliriz. İkinci bir husus da bu özelliğinden dolayı Akif'in bu şiiri *Safahat*'ına koymak istemediğidir. Bir başka husus ise, ilk *Safahat* cildinin kitap olarak çıktığı yıl yayımlanan *Hasbıha*'ın doğrudan Mehmet Akif adıyla değil, onun müstearlarından biri olan Sadi ismiyle yayımlanması gerçeğidir. Bunun sebebi Akif'in, *Sıratı Müstakim*'de yayımlamaya başladığı yeni şiir ile ortaya koyduğu sanat anlayışını gölgelemek istememesidir. İşte bu yüzden Akif, elinde kalmış bu eski şiirini, *Sadi* müstearı ile yayımlamayı tercih ediyor. Akif'in *Safahat*'ına dahil etmediği şiire ilk olarak Eşref Edip işaret etti. (*Mehmet Akif*, c. 1, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 648')de "*Safahat*'a Dercedilmeyen Şiirler" bölümü. Bilâhare Fevziye Abdullah Tansel ilgili şiiri, *Sıratı Müstakim*'den latinize ederek tam metin halinde yayımladı.

Yadıma geldikçe figan eylerim.
Y adıma geldikçe dedim gafleten,
Gitti i yok h atır-ı   v areden.
Olmasa e  lencem o hoş hatırat,
Ben bu kadar eyleyemez idim sebat.
Ey beni insanlığa ir ad eden,
Ey bana tavrıyla edeb    reten;
Ey bana ahl  k nedir g  steren,
Ey bana bin ders-i me' ali veren,
Sen bana bir misli yok   stadsın.
Sen bana   st  d-ı H  d  -d  dsın.
Ben senin etv  rına hayran olur,
Ben seni dinim gibi ulvi bulur,
  ylece takdis ederim daima.
  ster isen   ahid-i   dil: H  d  ...
Bende h  ner sorma, o devletli yok
Ehline h  rmet arıyorsan o   ok.
Hiç demedim, hem de demem neyl var
Dilde al   yok, yalnız meyl var.
  şte o meylim bile sayendedir,
Varsa hil  fım onu Allah bilir.
Meyl-i al   var, onu isbat i   n,
Meyl-i der  num sana k  fi bu g  n.
Meyli al   var diye fahr eylemem,
Meyl de  ildir yalnız m  ltezem.
Kesb-i al   etmeli insan olan,
Meyl yeti  mez yalnız bir zaman,
   nk   al   g       -i t  m istiyor;
Durmaksızın ol kimse ki n  m istiyor,
Yok yere sahb  -yı emel dolmuyor,
Sa'y-ı beli   eylemeden olmuyor.
H  b ile olmu  sa ley  lin sabah,
Yok o seherden sana bir in  sirah.
G  nler olursa g  zer  n zevk ile,

Meyl-i alâ nâfile bir gaile.
 Olmalı encüm gibi şeb zindedâr,
 Kim ki meâliye eder intizâr.
 Nefse huzûzatı haram etmeli,
 Azm, fakat azmini tam etmeli.
 Sineden âmâli bütün silmeli,
 Maksud-ı hilkat ne imiş bilmeli.
 Varmalı ol gayete kim ictihad,
 Olmalı âtıl yaşayış irtidat.
 Nerde ise cevher-i feyz almalı
 Olsa da bilfarz deniz dalmalı.
 Hatve-i ikdâmı metin atmalı
 Dağları, vadileri oynatmalı!
 Seyl-i hurûşan gibi cûş etmeli,
 Mânia gördükçe hurûş etmeli.
 Dönmemeli hâil'e çatmak ile,
 Himmet olursa sökölür dağ bile!
 Çıktı mı bir kerre yola gitmeli,
 Durmamalı, tayy-ı mekân etmeli.
 Durmaya gelmez ki zaman, durmuyor
 Devr ediyor, hem sana hiç sormuyor.
 Durmaya, eğlenmeye meydan mı var,
 Arkadaşın eylemiyorken karar?
 Merhale mahrumu değildir tarik,
 Olsa şu ömrün sana ni'me'r-refîk.
 Râh-ı meâliye çıkan durmasın,
 Yoksa oturmakla emel kurmasın!
 Er yolunun yolcusu da er gerek,
 Her yiğidin kârı değil dönmemek.
 Hasılı merd olmalı azm eyleyen,
 Hâtırına gelmemeli râh-zen.
 Kalb gerek, yağsa belâ yılmasın
 Sine gerek, dağ gibi sarsılmasın.
 Öyle ya, olsun mu 'alâ sâhibi

Canını pek tatlı bilen zen gibi?
Bister-i izzette geçen  mrden,
F ide  mmid edemem hiç ben.
İ yüzü neymiş acaba âlemin,
Kesb-i vukûf etmek için  demin,
Dide-i im' nı açık durmalı;
Herkes uyurken uyanık durmalı.
Fikrine dar gelmeli de h kd n,
Olmalı perv z-gehi âsmân.
Ruhu şu efl ki bütün yarmalı,
Matla-ı aslisine dek varmalı.
Olmalı efkârına aşık mid d,
Kalmalı r şen ona mebde, me' d.
Nüsha-i kübrâ deniyor  deme,
Mazhar imiş hem koca bir âleme;
İşte şu makhûr vücûd-u basit
Anlamak ister nasıl olmuş muhit.
Sendeki irfân-ı ad m 'l misâl,
Sendeki idrâk, o parlak kemâl,
Bunları elbette yakinen bilir
İlmine esrâr ıy nen gelir.
Kadrini icl l değil maksadım,
Öyle bir  dem daha ben olmadım.
Ben kimim, evsâfını icmâl kim?
Doğrusu yoktur o kadar c r'etim.
Anlatabilmek seni mümkün müdür?
Anlamış olsam yalnız elverir.
Zatına ey merd-i hakayık-şin s,
Yol bulamaz değme tasavvur kıy s.
İşte sadedden yine d r olmuşum,
Halime koyver ki beni, dolmuşum!
Merd m idin dîde-i ahh bta,
şule idin meclis-i ash bta.
Söyle niçin zulmete katın aziz,

Böyle neden olmalı merdüm-giriz?
 Elverir artık bu kadar ihticâb,
 Bir görün ey nûr ki, hâlim harâb!
 Aşık-ı hicran-zedenin derdi çok,
 Derdine derman olacak fert yok,
 Her nereye baksam olur rû-nümâ:
 Ye'simi teşdid edecek bir belâ!
 Leyl-i mesâib gibi muzlim günüm,
 Gel de elimden tutuver, düşkünüm!
 Tayfına kani değilim sadece,
 Olsa kûdumun ne olur bu gece.
 Nerdesin, ey yâr-i celâil-penâh.
 Hangi megârib sana ârâmgah?
 Rûh-u sebûk-seyr eden sen var iken,
 Şimdi ağır bir yüke girmiş beden.
 Uzleti ettin edeli ihtiyar,
 Kûşe-güzin olmaya verdim karar.
 Âlemi vahdette bütün hatıram,
 Hatıran ey yâr-ı îlâhî-şiyem.
 Tayf-ı lâtifin gelerek gizlice,
 Ruhumu pür-cûş kılar her gece!
 Sonra o cezbeyle geçer gündüzüm,
 Görmez olur bir yeri artık gözüm.
 Bak haberim yok, meğer olmuş bahar,
 Eylemiş âfâkı bütün lem'adâr!
 Kisve-i hadrâya bürünmüş cihan,
 Didede hem-reng semâ hâkdân
 Feyz ile meşbû bütün kâinat,
 Âleme gelmiş yeniden bir hayat.
 Fıtratı bîdâr görünce nigâh,
 Sandım açılmış seher-i intibâh!

Semâ safâ-yı r  ha bir mis  l-i lem'a-b  rdır
Zemin ikinci bir hayat i  inde cilve-k  rdır.
Sab  da nefha, nefh-i s  r ile hem-iktid  rdır
Ser  ir-i n    r her taraftan    ik  rdır!
  emen   i  ekleriyle ol zaman ki mevce-d  rdır,
G  ren sanır k  p  kl   bir l  tif c  yb  rdır!
Yem  ne bak, yes  ra bak nuk   tur, nig  rdır
Riy  zdir, hiy  zdir, fez  -yı l  lez  rdır,
Kenar-ı selsebildir, miy  h-ı b   kar  rdır
  u      -i feyzden nasib alan ne bahtiyardır!
G  n  l nasıl durur ki dem, dem-i tarab-med  rdır
Bahardır, bahardır, bahardır, bahardır!

23   ubat 1911

LEYLE-İ MEVLİDİ'N NEBİ*

On dört asır evvelki meşîmen senin ey leyl,
 Bir nûru sema-pare doğurmuştu değil mi?
 Âgûşunu bir aç, görelim tayfını olsun!
 Sinende nihândır sanırım yâd-ı yetimi.
 Yâ Rab, o harîminde yüzen dürr-ü yetîm'in,
 Tâ haşre kadar Şer'i yetîm olmasın... Amin...

16 Mart 1911

* *Sıratı Müstakim*, 3 Mart 1327/16 Mart 1911, c. 6, nr. 132, s. 17

Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c.1, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 647-653

Akif'in mevlid kandili münasebetiyle kaleme aldığı bu parçasının da gene imzasız ve gene derginin kapak sayfasından verildiği görülmektedir. Hazreti Peygamberin yüksek vasıflarının şiirli bir dil ile ifadesi demek olan "naat"ler yazmaya pek mütemayil görünmeyen Akif'in gene de *Leyle-i Velâdet*, *Leyle-i Mevlidi'n Nebi* tarzı şiirleri ihmal etmediği ortadadır.

SAFAHAT (1911) YAYINLANDIKTAN SONRA

SAFAHAT HAKKINDA *

İki gözüm, kardeşim Mithat Cemal'e

Safahat'ımda eğer şiir arıyorsan arama,
Yalnız bir yeri vardır ki hazindir.. Göster..
K fe

yok,

Hasta

değil,

Kahve

hayır,

Hangisi ya?

   buçuk nazma g m lm   koca bir ömr-  heder!

20 Haziran 1911

* *Büyük Duygu*, 10 Temmuz 1329/23 Temmuz 1913, nr. 131
Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939

Mehmet Akif'in, ilk kitabı *Safahat*'ın Nisan 1911'deki yayımının hemen ardından kaleme aldığı, kendi şiirinden söz eden bir kıtası. Akif ilgili kıtayı, arkadaşı Mithat Cemal'e *Safahat*'ı takdimi sırasında kaleme almış ve kitabın boş sayfalarına kendi el yazısı ile de kaydetmiştir. Dolayısıyla şiirin altındaki 17 Haziran 1327/30 Haziran 1911 tarihi, hem şiirin kaleme alını  hem de *Safahat*'ın Mithat Cemal'e takdimi tarihini ifade etmektedir. Haliyle *Safahat*'ın Nisan 1911'deki ilk baskılarında bu kıta yer almamış, bil h re ve muhtemelen Mithat Cemal'in vermesi ile, dönemin dergilerinden *Büyük Duygu*'da yayımlanmak imk n  bulabilmi tir. Bu kıta yayımı dolayısıyla edebiyat ve sanat çevrelerinin de mal mu haline gelince, *Safahat*'ın ikinci baskısı sırasında Akif onu eserinin sonuna koymak durumunda kalmıştır. Dolayısıyla Akif'in kendi şiiri hakkında değerlendirmelerde bulunduğu bu "ithaf" kıtası, toplu *Safahat* baskılarının hemen hepsinde bulunmaktadır. (Bkz. İlk *Safahat*larda en son şiiri). Yalnız *Safahat*larda yer alan şiir, Akif tarafından gözden geçirilmiş en son  ekliidir ve Mithat Cemal'e takdim ettiği şeklinden hayli farklıdır. Bizim burada verdiğimiz, haliyle Mithat Cemal'e yazılan  ekliidir. Akif'in kendi el yazısı, imzası ve yazılı  tarihini ihtiva eden bu ilk şekli için, Mithat Cemal'in Mehmet Akif'inde, fotoğraflı sayfalara bakılabilir.

Bu arada şiir, *Büyük Duygu* dergisinde yayımlanırken, Başında "İki gözüm, kardeşim Mithat Cemal'e" ithaf cümlesi bulunmamaktadır.

RAMAZAN GELDİ*

Ramazan geldi zamanında bu yıl hamd olsun,
 O biraz belki azaltır çekilen âlâmı.
 Hastalık, zelzele, yangın, karışıklık, kıtlık
 Daha binlerce felâket eziyor İslâm'ı...
 Halk çok azdı da, ondan bu belâlar deniyor,
 Azmayan yok mu, bütün ehl-i sıyâm azgın mı?
 Kimse Yâ Rab süfehâ, onları imhâl etme
 Yoksa millet-i mâsumeyi pâmâl etme.

31 Ağustos 1911

* *Sıratı Müstakim*, 18 Ağustos 1327/ 31 Ağustos 1911, c. 6, nr. 156, s. 401
 Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c.1, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 647-653

Akif'in, Ramazan ayının girişi dolayısıyla kaleme aldığı şiir, *Sıratı Müstakim*'in ilgili sayısında ve kapaktan verildi. Aynen *Resimli Gazete* dergisine yazdığı *Leyle-i Velâdet*, *Leyle-i Miraç* ve *Leyle-i Berat-ı Mağfiret Âyât* parçalarında olduğu gibi... Gene *Resimli Gazete*'deki bu tür şiirler gibi, Akif bu şiirini de imzasız yayımlamayı tercih etmiştir. Ayrıca imzasız neşredilen şiire, başlık yerine Araf Suresi'nin 155'inci ayetinden şu bölüm verilmiştir: "İçimizdeki beyinsizler yüzünden bizi de helâk eder misin Rabbim!"

FECR-İ ÂTİ*

Fecr-i âti denilip, millet-i merh  me i  in
Şeb-i rihlet gibi muzlim g  r  nen bir neslin.

11 Ocak 1912

* *S  leymaniye K  rs  s  nde* (Birinci tefrika b  l  m  ), *Sıratı M  stakim*, 29 Kanunuevvel 1327/11 Ocak 1912, c. 7, nr. 175, s. 291

Akif'in *S  leymaniye K  rs  s  nde* (1912) adlı eserinin *Sıratı M  stakim*'deki ilk tefrika b  l  m  nde g  z  m  ze   arpan yukarıdaki beyitin, bil  hare eserin kitaba d  n  şt  r  lmesi safhasında metinden hari   tutuldu  u anla  ılmaktadır. Beyiti buraya almamızın sebebi, i  inde ge  en Fecr-i Âti kavramı dolayısıyladır.     nk   Akif'e ait şiir ve metinlerde ilgili kavramın ilk defa burada kullanıldığı g  r  lmektedir. Di  er bir husus ise bu beyitin, Mehmet Akif'in Fecr-i Âti'cilere bakışını ortaya koymasıdır. Nitekim *Safahat*'ın ilk   ıkışının ardından yapılan eleştiriler sırasında Fecr-i Âti'ciler ikiye b  l  necek, bu vesile ile de ilgili akım da  ılmakla y  z y  ze kalacaktır.

RÛH-U SANAT*

Rûh-u sanat uçuyor ebr-i seher şeklinde

11 Ocak 1912

* *Süleymaniye Kürsüsünde* (Birinci tefrika bölümü), *Sıratı Müstakim*, 29 Kanunuevvel 1327/1 Ocak 1912, c. 7, nr. 175, s. 291

Mehmet Akif yukarıdaki mısraını, Süleymaniye Camii'nin sanat değerini ifade için kullanıyor. Seher vaktindeki bulutlar gibi, yerden göklere doğru yükselen, uçuşan bir ruh, sanatın ruhu!.. O caminin kendi üzerindeki tesirini böyle ifade ediyor şair. Her nedense Akif bu güzel mısraından sarfı nazar ederek, onun yerine "Sanatın ruhunu seyyal bulut şeklinde" gibi mısra ile gidermeye çalışmış.

BEŞİK TEN MOLL A*

Anne karnından ic zetli, beşik ten molla;
Dolayın bir de sarık: Haydi reis 'l ulemâ!

11 Ocak 1912

* *Süleymaniye Kürsüsünde* (Birinci tefrika bölümü), *Sıratı Müstakim*, 29 Kanunuevvel 1327/11 Ocak 1912), c. 7, nr. 175, s. 291

Mehmet Akif'in eski molla veya ulema sınıfını eleştirdiği ağır bir beyiti. Eserin ilk tefrika bölümünde kullanılan bu beyit bilâhare değiştirilmiş ve aşağıdaki şekli tercih edilmiştir:

Ana karnından icazetlidir, ecdada çıkar,
Y r s n, bir de sarık, al sana kadiasker.

BEYİNİ VAR*

Beyni var şapkası yok, san'atı var tırnağı yok.

1 Şubat 1912

* *Süleymaniye Kürsüsünde* (Üçüncü tefrika bölümü), *Sıratı Müstakim*, 19 Kanunusani 1327/1 Şubat 1912, c. 7, nr. 178, s. 339

Akif'in gene çok ağır, ironik tarzda söylediği bir mısraı. O mısranın eserden sonradan çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Görüldüğü gibi şair ilgili yıllarda, iki tür sanatçı tipinin varlığına işaret etmektedir.

YOK BAŞKA İSTEDİĞİM*

Ki yanardağ gibi coştı mu âteş kesilir
Sinem, artık duramam dinlenemem bir yerde:
Can, vatan, aile hissiyle takayyüt nerde!
Hiç benim azmime hâil mi olurmuş bunlar?
Başka yok istediğim, bir emelim var o kadar!

11 Şubat 1912

* *Süleymaniye Kürsüsünde* (Birinci tefrika bölümü), *Sıratı Müstakim*, 29 Kanunuevvel 1327/11 Şubat 1912, c. 7, nr. 175, s. 291

Süleymaniye Kürsüsünde'nin ilk tefrika bölümünde bulunan, fakat sonradan değiştirilen bir başka kısmı.

Yukarıdaki ifadeler Orta Asya'yı, Japonya ve Çin'i, Hindistan gibi ülkeleri dolaştıktan sonra İstanbul'a gelen ve Süleymaniye Camii'nde cemaate hitap eden Kazanlı Türk Abdürreşit İbrahim'e aittir. O bu ifadeleri kürsüye ilk çıktığı sırada, kendini cemaate anlatırken kullanıyor.

CENK ŞARKISI*

*Sebilürreşâd ceride-i İslâmiyesinin
kahraman askerlerimize armağanı*

Yurdunu Allah’a bırak, çık yola
“Cenge!” deyip çık ki vatan kurtula.
Böyle müyesser mi gazâ her kula?
Haydi levend asker, uğurlar ola.

Ey sürüden arkaya kalmış yiğit
Arkadaşın gitti, yetiş sen de git.
Bak ne diyor, cedd-i şehîdin, işit
Durma git evlâdım, uğurlar ola.

Durma git evlâdım, açıktır yolun...
Cenge sıvansın o bükülmez kolun;
Süngünü tak, ön safa geçmiş bulun.
Uğrun açık olsun, uğurlar ola.

Yerleri yırtan sel olup taşmalı
Dağ demeyip, taş demeyip aşmalı
Sendeki coşkunuğa el şaşmalı
Haydi git evlâdım, uğurlar ola.

* *Sebilürreşat*, 4 Teşrinievvel 1328/17 Ekim 1912, c. 9, nr. 215, s. 121
Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1, Asarı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1938, s. 649

Mehmet Akif’in, Mithat Cemal’le birlikte kaleme aldığı *Üçüncü Orduya* marşından beş yıl sonra, Balkan Savaşları’nın (8 Ekim 1912) başlaması üzerine yazdığı ikinci bir marş denemesi. Akif’in baba tarafının Kosovalı oluşu ve Edirne dönemi dolayısıyla da Balkanlara yönelik her türlü gelişmeye duyarsız kalamadığının bir işareti olan *Cenk Şarkısı*, onun kademe kademe *Çanakkale Şehitleri’ne*, *İstiklâl Marşı’na* doğru nasıl evrildiğinin bir işaretidir. Akif’in millî meseleler karşısında, siyasi ihtilâfların daima dışında ve üstünde kalabildiğinin bir göstergesi olan *Cenk Şarkısı’nın*, dergide gene imzasız yayımlandığını kaydedelim..

Yükselerek kuş gibi Balkanlar'a,
Öyle satır at ki kuduz Bulgar'a
Bir daha Osmanlı'ya g  c sırtara
Git de gel evlâdım... uğurlar ola.

Düşmana    netme bu toprakları
Haydi kılıçtan geçir alçakları!
Leş gibi yatsın kara bayrakları!
Kahraman evlâdım, uğurlar ola.

Balkan'ı bildin mi nedir, hemşeri
Sevgili ecdâdının en son yeri.
Bir sıra isterdin a çoktan beri
Şimdi tamam vakti... Uğurlar ola.

Balkan'ın üstünde sızan her pınar
Bir yaradır, durmaz içinden kanar
Hangi taşın kalbini deşsen: Mezar!
G r ne mübarek yer... uğurlar ola.

Eş hele bir dağları örten karı
Ot değil onlar, dedenin saçları
Dinle şehit sesleridir r zg r!
Durma levend asker, uğurlar ola.

Ey vatanın şanlı gaza mevkibi,
Saldırınız düşmana arslan gibi
İşte Hudâ y veriniz, hem Nebi
Haydi gidin, haydi, uğurlar ola.

17 Ekim 1912

YARASI OLMAYAN GOCUNMASIN*

Yâr-i cânım Hoca Fahreddin'e

Ümidin her zaman hâib, nasibin dâima nekbet
Hayatın geçti hüsrânlarla ey gün görmeyen millet!
Ne devletsiz başın varmış, ne mel'un tâiin hayret!
Müebbed bir hayat ummuş da içmiştin.. Fakat seyret
Nasıl zehr oldu birden diktiğin sahbâ-yı hürriyyet!

Meğer alt-üst olurmuş en muazzam arş-ı istiklâl,
Meğer pâmâl edermiş en bülend akvâmı izmihlâl,
Meğer birden ölmüş altı yüz yıl beslenen âmâl,
Ufuklar bak adem renginde, zulmetlerle mâlâmâl
Ne beklerdik, nasıl çıktın sen ey ferdâ-yı istikbâl!

Bu istikbali rüyamızda görseydik inanmazdık,
Sabah olmuş derdik, sezmekle bir âvâre aydınlık.
Ne haybettir, değilmiş fecr-i kâzibler kadar sadık!
Cahîmî bin hatar kat kat yığılmış, gel de yırtıp çık
İlâhi... Bir ışık göster, bunaldık büsbütün artık!

Fakat hey şaşkın, istimdâd için Hak'tan yüzün var mı?
Kitabullâh'a yüksekten bakan gözler de ağlar mı?
Muhakkar gördüğün kuvvet bu gün bir bak, muhakkar mı?
Demezdin rûhu Kur'ân'ın, o lâkaydiyle muztar mı?
Ya sen muztar kalır feryad edersen, aldırırlar mı!

* *Sebilürreşat*, 2 Muharrem 1331/29 Teşrinisani 1328/12 Aralık 1912, c. 9, nr, 222, s. 249
Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İstanbul 1973, s. 257-258

Şiir, Balkan Savaşı'nın olumsuz giden havası içinde yazılmıştır. Bu şiirin *Safahat*'a dâhil edilmediğine Eşref Edip işaret etmiş olsa bile, onun Latin harfleri ile ilk neşrini sağlayan kişi Fevziye Abdullah Tansel olmuştur.

Evet, sen böyle bir ferd -yı mahşer-h zi ummazdın.
Haberdar eyleyenler oldu; g ld n, pek de kurnazdın!
Kudurmu tan beter bir hale geldin, durmazdın azdın!
D   en mas ma, çıkmak gayr-i kabil bin çukur kazdın:
Gömüp ahl k , artık fu     in bah-nâme'ler yazdın!

Utanmak bilmiyorsun anladık, lâkin ne isterdin
  u milletten ki, levsiyy t  bir meslek deyip verdin
 b dull h  saptırdın, fakat bir yol mu gösterdin?
Görürsen nerde bir namus, fu  - b da gönderdin;
Sezersen kimde n -merd ne bir fitrat, kanat gerdin!
Büyük k rp k, sakal yontuk da tırnaklar birer parmak
Y kanmaz bir surat; sol gözde beyz  cam, fakat parlak
Hamamsız ensenin sırtında bir ya  var: Kayar yav ak!
  u kal ınlarla kıvr k pantolon altında, k sk vrak
Seken Osmanlı centilmende hiç bir duygu yok mutlak..
Utanmak ver yeter, k bilse Allah' m utandırmak!

12 Aralık 1912

BİZ Kİ*

Rûh-u gayret ölmüş artık, her şenâet bizdedir,
Duygusuzluk bizde, bin mühlik kanâat bizdedir!

.....

Müslüman kim? Din nedir, evvelce tahkik etmeli;
En büyük düstur odur, hakkıyla tatbik etmeli.

3 Temmuz 1913

* *Sebilürreşat*, 20 Haziran 1329/3 Temmuz 1913, c. 10, nr. 251, s. 269

Mehmet Akif'in üçüncü kitabı *Hakkın Sesleri*'nde, Balkanların kaybı üzerine duyduğu acıları ve Arnavut isyancılarına karşı kullandığı ağır eleştirileri dile getirilir. Fakat Akif aynı tarzdaki şiirlerini, *Hakkın Sesleri*'nin kitap olarak yayımından (1913) sonra da sürdürmüş, onları da *Hatıralar* (1917) adlı eserinin baş kısımlarına yerleştirmiştir. İşte Akif'in yukarıdaki beyitleri ilgili eserde, "Biz ki yaratmıştık şuünün en büyük ummânını" mısraıyla başlayan şiirde yer almaktadır. Beyitler, şiirin *Sebilürreşat*'taki yayımında mevcut iken, sonradan şairi tarafından değiştirilmiş ve yerine başka beyitler yerleştirilmiştir.

TA EZELDEN*

Namık Kemal

T  ezel ahd eyledim, merd ölmeye ş nımla ben
Hüccet-i n musumu imzaladım kanımla ben.

 zzet-i dünya için halktan mükâfat beklemem;
Hakk-ı temin eyledim dinimle, imanımla ben.

Mehmet Akif

Cehennem olsa gelen g  s m zde söndürürüz;
Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz yürürüz.

Düşer mi tek taşı sandın, harîm-i n musun
Me er ki harbe giren son nefer şehid olsun.

18 Mart 1915

* Necmettin şahiner, *Mehter ve Mehter Marşları*, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1977, s. 56

Mehter marşı formuyla bestelenen yukarıdaki beyitlerin ilk ikisi Namık Kemal'e, son ikisi de *Mehmet Akife* aittir. Cihan Savaşı yıllarında unutulmuş eski askerî marş gelene imizin yeniden canlandırıldı ı bir dönemde, sahibini bilmediğimiz bir mehter bestek rının Namık Kemal ile onu çok seven M. Akif'i bir araya getirdiği görülmektedir. Dolayısıyla ilgili bestenin Cihan Savaşı yıllarında yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir ya da başka bir ihtimal söz konusu ise, o bilginin de tevsiki icap eder. Nitekim Necmettin şahiner'in eserinde bu hususla ilgili herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

ZENCİ MUSA*

Eşref Bey'in emireri zenci Musa
Omuz vermiş, göğre çıkmış Nebi İsa.

Mayıs-Ekim 1915

* "Cemal Kutay'a Göre Mehmet Akif", *Zaman*, 27 Aralık 1999
Tahsin Yıldırım, *Milli Mücadele'de Mehmet Akif*, Selis Kitaplar, İstanbul 2007, s. 119

Mehmet Akif'in, Teşkilât-ı Mahsûsa reisi Eşref Kuşçubaşı'nın emireri Zenci Musa için söylediği bir beyiti.

İlgili beyit Cihan Savaşı yıllarında, Şerif Hüseyin ve avnesinin başlattığı isyanlar dolayısıyla Mehmet Akif'in Arabistan'da bulunduğu bir sırada (Mayıs-Ekim 1915) söylenilmiştir. Cemal Kutay, isyancılarla görüşmek üzere Ceziretü'l Arab'a gönderilen heyetle Teşkilât-ı Mahsûsa reisi Eşref Sencer, Tunuslu Şeyh Salih, Enver Paşa'nın Başyaveri Mümtaz Bey ve Mehmet Akif'in bulunduğu kaydediyor ve ilgili kıtanın bu seyahat sırasında doğduğuna işaret ediyor. Dolayısıyla seyahat esnasında Eşref Kuşçubaşı'nın maiyetinde Zenci Musa'nın da yer aldığı anlaşılabilir.

O B KES ÜMMETE*

O b kes ümmete va'd ettiğin saadet için,
Yegâne bezmine mahrem sirâc-ı sermed için,
Resûl-  muhteremin, sevgili Muhammed için!

Mayıs-Ekim 1915

* *Necid   llerinden Medine'ye, Sebilürreşat*, 4 Temmuz 1334/4 Temmuz 1918, c. 14, nr. 361, s. 193.

Mehmet Akif'in *Hatıralar* adlı eserinin ilk baskısında bulunmayan *Necid   llerinden Medineye*'de geçen tesirli bir dua ifadesi.

GÖRDÜM Kİ*

Gördüm ki nihayet uçuvermişsin elimden,
Feryat!.. Fakat kubbe sağır, hem kime kimden?

23 Ekim 1918

* *Evlâdım Mehmet Ali'ye, Serveti Fünun*, 23 Teşrinievvel 1334/ 23 Ekim 1918, c. 56, nr. 1432
Bir Mersiye, Çağlayan (Balıkesir), 15 Teşrinisani 1341/ 15 Kasım 1925, nr. 3

"*Evlâdım Mehmet Ali'ye*" adlı şiirin *Serveti Fünun* ve *Çağlayan* (Balıkesir) dergilerindeki yayımında mevcut olan yukarıdaki beyitin, daha sonra *Gölgeler*'e dahil edilirken çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Mevcut hali ile de güzel olan beyitin, bu bölümde de bulunması lüzumlu görüldü.

UMAR MIYDIN?*

Hayâ sıyrılmış inmiş, öyle yüzlerden ki her yerde
Ne  irkin yüzleri örter meğer kim incecik perde.
Vefa yok, ahde hürmet hiç, emanet lâfzı b -medl l,
Yalan r yi , hıyanet mültezim, her yerde hak me chul
Yürekler merhametsiz, duygular süfli, emeller hunh r
Nazarlardan taşan m n : İb dullahı istihkar
Ne din kalmış ne iman, din harab iman harab olmuş
Ne tüyler ürpertir ya Rab, ne korkunç inkılâb olmuş.
Mefâhir gürleyip gitsin de, vicdanlar kesilsin l !
Bu izmihlâl ahl k  yürürken, durmaz istikbal!

24 Ekim 1918

* Abdurrahman Dilipak, *Mehmet Akif ve İzmihlâl*, Akit, 11 Temmuz 2011
Umar mıydın?, *Sebilürreşat*, 24 Teşrinievvel 1334/ 24 Ekim 1918, c. 15, nr. 375, s. 197

Abdurrahman Dilipak ilgili tarihte Akit'te çıkan "Mehmet Akif ve İzmihlâl" başlıklı yazısında, İzmirli bir okuyucusunun kendisine gönderdiği yukarıdaki Akif  iirinin *Safahat*'ta bulunmadığını kaydederek şunları söylüyor:

"Bu gün size Akif'in *Safahat*'ında yer almayan bir şiirini takdim edeceğim.  iir İzmir'den bana ulaştı. Ve ben bu karde imizle Mekke-i Mükerreme'de, son umre seyahatinde tanıştım. Adı, Osman Zeki. İşte o  iir. Yılı 1936. Ölümünden kısa süre önce kaleme alınmış. 17 Haziran 1936'da d nd   ne ve 27 Aralıkta da vefat ettiğine göre, o be -altı aylık dönemde bu şiiri yazmış olması gerekir."

Halbuki ilgili şiir hem eldeki *Safahat* baskılarında hem de yukarıda görüldüğü üzere *Sebilürreşat* dergisinde yayımlanmış bulunmaktadır. Herhangi bir iltibasa mahal verilmemesi için burada kaydı uygun görüldü.

İTHAF KITASI*

Bir şeydi benim hilkatimin gayesi: Feryat
Susmak ki düşünmekti, ben ondan pek uzaktım.

* *İthaf Kıtası, Serveti Fünun*, 16 Ekim 1919, c. 56, nr. 1431, s.

İthaf Kıtası, Sebilürreşat, 23 Teşrinievvel 1338/23 Ekim 1919, c. 18, nr. 445, s. 26

Akif'in *Gölgeler* adlı eserine *Hüsrân* başlığı ile giren şiirin, *Sebilürreşat* ve *Serveti Fünun* yayımlarındaki adı, *İthaf Kıtası* şeklindedir. Şiirin ilk yayımında bulunan yukarıdaki beyitin, *Gölgeler* düzenlenirken çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Akif'in ilgili beyitin yerine daha sonra, aşağıdaki beyiti yazdığı görülmektedir:

Gür hisli, gür imanlı beyinler coşar ancak,
Ben zaten uzun boylu düşünmekten uzaktım.

AZİMDEN SONRA TEVEKKÜL *

Din nâmına tazyiki,  ocukmuŗ diye  ekmiŗ
Millet bu sefer r ŗd n  isbat edecekmiŗ.
 f kına muzlim geceler   km ŗ, oturmuŗ
M zi yakılaymıŗ, biraz aydınlık olurmuŗ.
M stakbele  ıkmaksa garaz, büsbütün  ry n
Hep yıkmalı m zileri... Lâkin ne bu isyan!
İsyan mı ya?  ılgınları yoklar hezeyandır;
Söylenmesi im na değil akla ziyandır.

13 Kasım 1918

* *Azimden Sonra Tevekkül*, *Sebil rreŗat*, 13 Teŗrinisani 1335/ 13 Kasım 1919, c. 18, nr. 448, s. 61

Azimden Sonra Tevekkül adlı ŗiirin *Sebil rreŗat*'taki yayımı ile, *Gölgeler*'deki hali birbirinden farklıdır. Yukarıdaki beyitler *Sebil rreŗat* yayımında mevcut iken, *Gölgeler*'e bu kısımlar dahil edilmemiŗ ve onların yerine Mehmet Akif daha yeni bazı beyitler yazmayı tercih etmiŗtir. ŗairin ŗiir üzerindeki bu tür bir tasarrufunun Mısır'da vuku bulduğunun bilinmesi icap eder.

KARTAL KÖYÜ*

Şu bayırlarda, ki vaktiyle bütün bağlardı
 Sesi dünyayı tutan bir bereket çağlardı:
 Dağlar orman, tepeler bağ, ovalar hep tarla
 Koca mer'a dolu baştan başa sağmallarla.
 İğne atsan yere düşmez, o ekin bir tufan
 Atlı girsen gömülür, buğdayın altında kafan.
 Köylünün, kırları tutmuş yayılırken davarı,
 Sökemezsin sarar âfâkını yün dalgaları!
 Dolaşır sal gibi göllerde hesapsız manda,
 Fil sanırsın, hani bir çıksa da görsen karda.
 Geniş alnıyla yarar otları binlerce öküz,
 Besiden her birinin sırtı bakarsın dümdüz.
 Ne de ıslak pati, burnundaki mosmor meneviş!
 Hadi gelsin bakalım damların altında geviş.
 Diz çöker, buldu mu yaslanmaya kâfi meydan;
 Sürünür toprağın üstünde o kat kat gerdan.
 Çifte gözler süzülür, tek çene durmaz çiğner
 İki yandan yere şeffaf iki ipliktir iner;

* *Asım, Sebilürreşat*, 4 Kânunuevvel 1335/ 4 Aralık 1919, c. 18, nr. 450, s. 85
Sebilürreşat (Kastamonu), 25 Teşrinisani 1336/ 25 Kasım 1920, c. 18, nr. 464, s. 260
 Süleyman Şevket, *Yeni Güzel Yazılar 3*, (Dördüncü tabı), İstanbul 1927, s. 112-113
 Sadık Kemal Tural, "Mehmet Akif'in Bir Şiiri", *Türk Yurdu*, Aralık 1987

Eşref Edip, Mithat Cemal ve Fevziye Abdullah Tansel'in, *Safahat* dışında kalmış şiirlerin tespiti yolundaki gayretlerine vurgu yapan Prof. Dr. Sadık Kemal Tural, *Türk Kültürü* dergisinin Aralık 1986 tarihli Akif özel sayısında, şaire ait *Kartal Köyü* başlıklı yukarıdaki şiiri yayımlıyor. Tural'ın *Safahat*'ta bulunmadığını söylediği şiir, eski edebiyat hocalarından ve aynı zamanda çeşitli ders kitaplarının da yazarı bulunan Süleyman Şevket'in 1927 baskılı *Yeni Güzel Yazılar* kitabında yer almaktadır. *Mehmet Akif*'in, İbnülemin'le birlikte çocukluğunu geçirdiği Yakacık/Kartal civarındaki hayatın tasvirine dayalı bu şiiri Süleyman Şevket'in kitabında, *'pastoral şiire'* örnek olarak vermektedir. Ne var ki Sadık Kemal Tural, ilgili şiiri yayımlarken şu açıklamada bulunuyor:

"Ne zaman yazıldığını, başka bir yerde yayımlanıp yayımlanmadığını -mevcut bilgilere göre yayımlanmamış görünüyor- katiyetle bilmediğimiz *Kartal Köyü* başlıklı şiiri bu sayfalarda Latin harfleriyle yayımlıyoruz. (...) Hemen belirtelim ki şiirde bir bitmemişlik havası vardır. Acaba şiir Süleyman Şevket tarafından, kitabın muhtevsından bahsedilerek ısmarlanmış mıdır?" diye soruyor.

Ne var ki ilgili şiiri, Akif'in *Asım* adlı eserinin ilk bölümlerinde tespit imkânı buluyoruz: (Ali Şevki Hoca), Hocaade'nin (Akif) evine gelmiş, İstanbul ve taşradaki içtimai ve iktisadi çöküntüyü daha iyi vurgulamak için İstanbul'un taşrası kabul edebileceğimiz Kartal köyünün eski ve yeni halini gözler önüne sermektedir. Buraların Akif'in çocukluğunun geçtiği yerler olduğunu hatırlamak gerekir. Ayrıca ilgili şiir bölümünde Kartal köyünden bahsedilmekle beraber, 'Kartal Köyü' gibi bir başlık bulunmamaktadır. Adı geçen başlığın, Süleyman Şevket tarafından konulduğunu bu vesile ile hatırlatmış olalım.

Bunların ağdalanır, ma ma öterken sakızı,
Öteden bir süre gürbüz, demev  köylü kızı,
Tarayıp hepsini evlat gibi bir bir kınalar...
Tepeden kuyruğu dikmiş inedursun danalar,
Dalar etrafa köyün damgalı yüzlerce tayı,
 nletir at sesi, kısrak sesi, gömgök ovayı...
Gündüzün kimse görünmez: Kadın erkek çalışır
Varsa meydanda gezen tostopak oğlanlardır
Akşam olmaz mı fakat, toplar  h liyi ezan,
Son cemaat yeri hatta adam almaz bazen...

4 Aralık 1919

KASİDE*

İlâhî! Din için feryâd eden bir âh için olsun,
Bu dinin izzeti için yükselen ervâh için olsun,
Gazâsında seni tekbir eden efvâh için olsun,
Uyandır bizleri, bundan gerû âgâh için olsun,

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun,
Gözet namus-u Kur'ânı Resûlullah için olsun.

Revâ mı, şân-ı imanı sefahatle heba kılmak,
Revâ mı bâğ-ı tevhîde, hazân-ı küfr ile solmak,
Revâ mı şevket-i İslâm, mezelletle zevâl bulmak,
..... (hatırlanamamıştır)

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun
Gözet namus-u Kur'ân'ı Resûlullah için olsun

* Suat Kemal Akünal, "Akif'in Bugüne Kadar Basılmamış Bir Kasidesi ve Birkaç Söz", *Chiron* (Veteriner Fakültesi Öğrenci derneğinin Dergisi), 27 Aralık 1947, nr. 1, s. 9-10

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi öğrencileri tarafından Mehmet Akif'in on birinci ölüm yılı dönümü dolayısıyla çıkarılan *Chiron* adlı dergide, hem Akif'le ilgili yazı ve hatıralara yer veriliyor, hem de 1947 yılının 27 Aralık'ta düzenlenen Akif'i anma programı sunuluyor. İlgili dergide asıl önemli olan, "Akif'in Bugüne Kadar Neşredilmeyen Bir Kasidesi ve Birkaç Söz" başlığını taşıyan Suat Kemal Akünal'ın yazısı olmaktadır. Nitekim yukarıda verdiğimiz *Kaside* de, Suat Kemal Akünal'ın yazısı içinde verilmektedir. Akünal ilgili *Kaside*'nin yazılışı ve kendisine intikali hususunda şunları söylemektedir:

"Merhumun (M. Akif) Yunan istilası için yazmış olduğu aşağıdaki kaside hiçbir yerde neşredilmemiştir. Bu muhteşem kaside, bizzat Akif tarafından, o kara günlerde kendisinden ayrılmayan dostu, Veteriner hekim Mahmut Karındaş'a hediye edilmiştir. Bu kasideyi bize vermek lütfunda bulunan sayın meslektaşımız Karındaş'a minnettarlığımızı sunmayı bir borç biliriz. Memleketin isyan mıntıklarında Akif vaiz, Mahmut Karındaş okuyucu olarak (beste şeklinde) vilâyet vilâyet, cami cami dolaşarak *mevlid* bahirleri arasında okunan bu kaside, Mahmut Karındaş'ın kendisine has sesinin ton, ahenk ve tesiriyle gönüllü alaylar teşkiline sebep olmuştur."

Suat Kemal Akünal'ın yakından tanıdığı anlaşılan Mahmut Karındaş, eski tiyatro sanatçılarımızdan Altan Karındaş'ın babasıdır. Mehmet Akif'le meslektaş olan Mahmut Karındaş, Askeri Veteriner Okulunu 1919 yılında bitirmiş, işgal yıllarında İnebolu üzerinden Kastamonu'ya geçmiş (1920) ve muhtemelen Akif'le dostluk ilişkileri bu sırada gerçekleşmiştir. Daha sonra da Mahmut Karındaş'ın, Akif'le birlikte çeşitli Anadolu illerini birlikte dolaştıkları anlaşılmaktadır.

Revâ mı, bunca mescitler ola k  ffâra meyhane!
Revâ mı t  rbe tekke ola, aynı um  m h  ne,
Revâ mı kızlar, o  ullar ola teslim Yunan'e
Revâ mı bunca İsl  mlar s  k  t etsin mehin  ne,

Uyan ey   lem-i İsl  m, uyan Allah i  in olsun
G  zet namus-u Kur  n'ı Res  lullah i  in olsun

Revâ mı ehl-i tevhid, aksakallı ihtiya bir p  r,
Tutulsun pen  e-i zulme, vurulsun boynuna zincir,
Gelini dest-i d  şmanda, hem o  lu t  mi-i şimşir,
Edildi ehl-i imanın har  m-i ismeti tahkir

Uyan ey   lem-i İsl  m, uyan Allah i  in olsun
G  zet namus-u Kur  n'ı Res  lullah i  in olsun

Medet y   fahr-i   lem!.. Bir g  nahk  r   mmetin geldi,
Bu derde    re-s  z ancak seni buldu, seni bildi
Bug  n g  lz  r-ı tevh  din haz  n g  lleri soldu,
De  il bu abd-i kemter, b  t  n   mmet sefil oldu

Uyan ey   lem-i İsl  m, uyan Allah i  in olsun
G  zet namus-u Kur  n'ı Res  lullah i  in olsun

1920

ZALİM PERDE*

Ya sıyrılsın bu zalim perde, yahut yırtılıp artık
Ufuklardan bir aydınlık boşansın, tek bir aydınlık.

8 Nisan 1922

* *Sebilürreşat*, 8 Nisan 1338/ 8 Nisan 1922, c. 20, nr. 496, s. 14
İkdam, 3 Nisan 1338/ 13 Nisan 1922

Mehmet Akif'in yüreklerle işleyen ürpertili şiiri *Leylâ*'nın *Sebilürreşat* ve *İkdam* baskılarında mevcut olan yukarıdaki beyiti, *Gölgeler*'e dahil edilirken ondan sarfınazar edildiği anlaşılmaktadır. Onun yerine Akif'in *Leylâ*'ya, aşağıdaki beyiti yazıp yerleştirdiği bilinmektedir.

Bu kat kat perdeler, bilmem, neden sıyrılmasın artık,
Niçin serpilmesin hâlâ, ufaklardan bir aydınlık?

Ne var ki ilgili beyitlerin her ikisi de son derece başarılı bulunmaktadır. Ayrıca söyleyiş güzelliğini ve anlam bütünlüğünü nazarı dikkate alarak, ilgili beyitin ilk şeklinin de bu bölüme dahil edilmesini uygun bulduk.

EY LEYLÂ*

Henüz göz yummamış dünyadan ey Leylâ hev d r n
Tecelli et ki kaldırs n, bütün bir şark'ı d d r n.

8 Nisan 1922

* *Leylâ, Sebilürreşat*, 8 Nisan 1338/ 8 Nisan 1922, c. 20, nr. 496, s. 14
Leylâ, İkdâm, 13 Nisan 1338/ 13 Nisan 1922

Mehmet Akif'in en başarlı şiirlerinden biri olan *Leyla*'nın *Sebilürreşat* ve *İkdâm* gazetelerindeki yayımlarında ilâve bir beyit daha bulunmaktadır. şair o beyiti, *Gölgeler*'i yayıma hazırlarken çıkarmak istemiş ve kitabına dahil etmemiştir. Yukarıda verdiğimiz beyit, şiirin dergi ve gazetede ki yayımında mevcut iken, *Safahat* baskılarında bulunmamaktadır. İlgili beyit, taşıdığı anlam derinliği ve güzelliği düşünülerek müstakil bir şiir olarak kabul edilerek dahil edilmiştir.

ÇOCUKLARA *

Ne odunmuş babanız, olmadı bir baltaya sap!
Ona siz çekmeyiniz, sonra ateştir yolunuz.
Meşe halinde yaşanmaz, o zamanlar geçti;
Pek de incelmeyiniz, sade biraz yontulunuz.

1928

* Yukarıdaki şiir daha önce herhangi bir dergi veya gazetede yayımlanmamıştır. Onunla ilk defa 1929 yılında, Mehmet Akif'in Mısır'dan Mahir İz'e gönderdiği bir mektup vasıtası ile haberdar olabiliyoruz. Dolayısıyla şiirin yukarıdaki şekli, Akif'in Mahir İz'e gönderdiği 15 Recep 1348/17 Aralık 1929 tarihli mektubundaki şeklidir. Fakat *Gölgeler* yayımlanırken yukarıdaki kıtanın değiştirildiği ve sonuna da ilâve bir beyitin daha eklendiği görülmektedir. Dolayısıyla ilgili kıtanın her iki haliyle de muhafaza edilebilmesi için onun 1928'de yazıldığı ilk şekliyle buraya kaydı uygun bulundu.

HASTA YATAĞINDA*

Kuşadalı Ali Rıza:

Bu sene oldu yaşıım tam elli
Elli olduğu yüzümden belli.

Mehmet Akif:

İhtiyarlıkta yüzün sa mada n r
Fakat  stad, sakalın şâhid-i z r.

1936

* Prof. Kâmil Miras, "Kur'an Tercümesi Hakkında Tarihi Hatıralar ve İlmî Hakikatler", *Sebilürreşat*, Nisan 1949, c. 2, nr. 38, s. 194-196

Eski müderrislerden olan ve 1908'den sonra medreselerin ısl hı çalışmalarında önemli katkıları bulunan Prof. Kâmil Miras (Afyon, 1875-1957), Akif'in yurda dönüşünün ardından Kuşadalı Ali Rıza Efendi ile birlikte *İstiklâl Marşı* şairini şişli'deki şıfa Yurdu'nda ziyarette gidiyorlar. Kâmil Miras o güne ait olmak üzere, Ali Rıza Efendi ile M. Akif'in karşılıklı l tifeleşmeler şeklinde cereyan eden bir hatırasını naklediyor.

Ziyaret sırasında Akif, Kâmil Miras'a hitaben, "Hocam, bizim ihtiyar şair maşallah hâlâ genç!" diyerek ziyaretçileri ile şakalaşıyor. Bu söz  zerine Ali Rıza Efendi "Bu sene oldu yaşıım tam elli/Elli olduğu yüzümden belli" diyerek, eski ve yakın dostu Akif'e aynı yolda bir mukabelede bulunuyor. Bu l tifenin altında kalmayan Akif de, kırk yıllık dostuna benzeri bir mukabelede bulunmaktan geri kalmıyor ve irticallî olarak ş nları söylüyor:

İhtiyarlıkta yüzün sa mada n r
Fakat  stad, sakalın şâhid-i z r

Kâmil Miras yukarıda künyesini verdiğimiz metninde, daha o anda bu hatırayı defterine kaydettiğini söylemektedir. Bu arada yaşı çok ileri olduğu halde sa ı-sakalı ağarmayan Ali Rıza Efendi'nin Akif'in vefatının ardından yazdığı mersiye nitelikli bazı şiirlerinin bulunduğunu hatırlatalım. Ayrıca Prof. Kâmil Miras'ın, Ahmet Naim Efendi'nin vefatının ardından (13 Ağustos 1934), *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tercüme ve şerhi* adlı çalışmayı üstlendiğini ve tamamladığını da kaydedelim. (c. IV – XII)

BİN SELÂM

Ey semâvi hâk, benden bin selâm olsun sana

SAFAHAT 1911

Evlâdım Mehmed Ali'ye yâdigâr-ı vedâdımdır.

Safahat ilk çıktığı sırada (1911) Akif üniversitede (Darülfünun) hoca.

Safahat 'ın çıkışından iki ay sonra *Darülfünun*'da yapılan bir mezuniyet töreninde, hocalar ve öğrenciler bir arada.

Önde, yerde oturanların arkasında, Akif'in de

aralarında bulunduğu o günkü öğretim üyeleri. Soldan sağa: Şehbenderzade Hilmi, Hüseyin Daniş, Ali Ekrem,

Ahmet Hikmet (Müftüoğlu) ve Mehmet Akif... Devamında ise Ahmet Mithat Efendi, İzmirli İsmail Hakkı,

Reşat Bey, Safvet Bey, Şevket Bey ve Fehmi Bey...Öğrenciler arasında belki, Akif'in talebelerinden Falih Rifkî Atay ve Reşat Nuri de

vardır, bilemiyoruz. Bkn. Şehbal, 28 Haziran 1911.

* Hicaz Valilerinden Müşir Ahmet Ratip Paşa'nın oğlu olan Mehmet Ali, Akif'in özel dersler verdiği öğrencilerden biridir. Zekâsına, çalışkanlığına ve hafızasına hayran olduğu bu öğrencisine Akif, ilk kitabı *Safahat*'ı armağan etmekten büyük haz duyuyor.

SAFAHAT

Şair Akif Hikâyeci Akif

Şairler ve yazarlar gibi kitaplar da kendi kaderleri ile doğar. Kitaplar yazıcılarının damgasını taşır, bazan da kitaplar kendi yazıcılarının kaderini ömür boyu etkiler durur. İşte Akif'in ilk kitabı *Safahat*, bunun tipik örneklerinden birini teşkil eder. Nitekim *Safahat* daha ilk neşredildiği sırada önemli bazı tartışmalara yol açmış, bu tartışmalar arasında da hem Akif'in kendine ve sanatına, hem de bu esere dönük kategorik algılamaların kapısı aralanmaya başlamıştır. Bu vesile ile de Akif, fikir ve sanat hayatımızın hemen her döneminde gündemde kalacak şekilde, kendine sağlam bir yer edinmiştir.

Yirminci yüzyıl Türk edebiyatının hangi sayfasını açarsanız açın, orada Akif'e ait bir izle karşılaşrsınız. Özellikle de Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale savunması, ya da ağır Mütareke şartları ile ardından gelen Millî Mücadele dönemi!.. Akif geçen yüzyılın başlarından itibaren, millet olarak geçirdiğimiz her türlü badire ile iç içe yaşamış ve onun eseri de bu yüzden, bir nevi millî destan hüviyetine bürünmüştür. Kendini milletin vicdanı seviyesine yükseltmiş bir sanatkârın dönemler boyunca duyduğu acı, hüsrân ve feryat çığlıkları!.. Bütün bunlar bazan ferdi ızdıraplar biçiminde, bazan da külli tazarrulara dönüşmüş olarak onun eserlerinden boşanır da boşanır.

Safahat'ın Kapsamı

Bilindiği gibi *Safahat*, Akif'in sağlığında yayımladığı kitapların ilkidir. Onun her kitabının ayrı ayrı adları olduğu halde, bu ilk kitabın adı nedense Akif'e daha bir manalı görünmüş, ileride şiirlerinin toplu basımında da bu adın, genel başlık olarak özellikle tercih edildiği görülmüştür. Kaldı ki Akif'i Türk okuyucusu bugün *Safahat*'la özdeşleşmiş olarak algılıyor. *Safahat* denilince Akif, Akif denilince de *Safahat* hemen hatıra gelmekte güçlük çekilmiyor. Bu haliyle *Safahat* Türkiye'de en çok tanınan, bilinen şiir kitaplarının başına yerleşiyor. Dolayısıyla *Safahat*'ın adı da kendisi kadar önemlidir. Ayrıca bu şiiri tanımakla ilgili bir durum bu. Onun için *Safahat*'ı tanımaya adından başlamak yerinde olur diye düşünüyoruz.

Safahat'ın kelime olarak safhalar, çeşitli hayat sahneleri, manzaralar, devir ve  nemler, bir işin ve durumun çeşitli safhaları gibi manaları bulunmaktadır. Fakat bu kitaba göre onu, çeşitli hayat sahneleri biçiminde düşünmek daha isabetli olur sanıyoruz. Çünkü kitapta yer alan şiirlerin çoğu, insana ve topluma ilişkin çeşitli ahval etrafında dönüp dolaşıyor, şair de toplumsal sorunlar karşısında vicdanından yükselen bir acı duygusu ile adeta kıvranıp kalıyor: *Hasta, K fe, Seyfi Baba, Mahalle Kahvesi, Meyhane* gibi...

Fakat Akif'in şiiri sırf bu örneklerden ibaret değil, *Safahat* da bu tür toplumsal nitelikli şiirlerin toplamı değildir. Çünkü eser okunduğunda, bu örneklerin dışında daha farklı şiirlerle de karşılaşılır. Nitekim *Resimli Gazete* döneminden beri sürüp gelen bir anlayışa göre yazılmış bazı parçalar dikkat çekicidir. Bu bakımdan sayısı hayli fazla olan *Hasbıhal, Bir Mersiye, Merhum İbrahim Bey, Tevhid Yahut Feryat, Ezanlar, İnsan, Canan Yurdu, Bir Mersiye* ve *İsti rak* gibi şiirleri ayrı bir grup olarak değerlendirmek gerekir.

Yine bu arada *Safahat*'ın son bölümünde yer alan *Bir Resmin Arkasına* Yazılmış idi gibi kısa parçalarla, bazı tercüme kıtaları da böyle düşünmek icabeder. Meselâ Akif'in ilgili bölüme koyduğu kıta tahminimize göre o kadar eskidir ki, o şiiri *Resimli Gazete* veya daha önceki bir döneme kadar çekmek bile mümkündür. Ayrıca elinizin altındaki eserin *İlk Safahat* bölümü tetkik edilecek olursa, Akif'in bu tür şiirlere hangi döneminde ağırlık verdiğini kavramak zor olmaz. Baytar Mektebinden mezun olduğu ve Muallim Naci yolunda sürdürdüğü gazel denemelerini geride bıraktığı bir aşamada!.. Akif'in *Resimli Gazete* döneminin henüz başlamadı ı, sırf *mektup-şiirlere* ağırlık verdiği bir ara kesitte yani.

Fakat Akif gençlik döneminde denedi i bu tür tarzı sevecek, fırsat buldukça da o tür şiirler yazmaktan geri durmayacaktır. Nitekim Mütareke döneminde kaleme aldığı böyle iki kıtası bulunduğu gibi, Mısır yıllarında ektirdi i bazı fotoğrafların arkasına da benzer kıtalar düşmekten geri kalmayacaktır.

İşte *Safahat*, içinde yer alan *Koca Karı ile  mer ve Dirvas* gibi İslâm tarihine dayalı birkaç parçanın yanı sıra, *Resimli Gazete* dönemindeki bir anlayışa göre yazılmış çoğu lirik şiirlerin, fotoğraf arkası şiir denemelerinin, ayrıca da Akif'in şiiri bakımından en son örnekler kabul edebileceğimiz *manzum-hikâye* tarzı şiirlerin bir arada toplandığı bir eserdir. Yani *Safahat* her ne kadar Akif'in ilk eseri olsa bile, 1896'dan itibaren içine girdiği yeni şiir yolunun genel bir toplamı mahiyetindedir. Dolayısıyla *Safahat*'taki şiirlere farklı farklı hayat sahneleri olarak bakılsa bile, o bir manasıyla da Akif'in farklı farklı dönemlerinin toplamı,  zeti gibi bir mahiyet arz etmektedir.

Akif'in *Safahat*'ı hakkında yaptığımız bu değerlendirme, kuşkusuz onun şiirini dıştan, kabataslak bir gruplandırma esasına dayanıyor. Daha doğrusu da Baytar Mektebinden itibaren takip edebildiğimiz bir şiirin, devirden devire geçişlerine işaret ediyor. Fakat bundan sarfınazar; *Safahat*'taki şiirler okuyanların üzerinde nasıl bir tesir bırakmaktadır?

Fecr-i Atı Dönemi'nde Akif Şiirini Kavrama Denemeleri

Bu sorunun cevabını ilgili şiirlerin bizim üzerimizde bıraktığı tesirlerden değil de, kendi döneminde uyandırdığı akislerden takip etsek nasıl olur? İşte bu noktada, elimizin altında önemli bir kaynak bulunuyor. *Safahat* 1911'de kitap olarak çıktığı sırada, hakkında yapılmış ilk tespit bize oldukça anlamlı geldi. Akif'e ve şiirine dair zaman içinde yapılmış sayısız değerlendirme arasında, aşağıda okuyacağınız tespitlerin ayrı bir önemi bulunuyor. Bu tespitlerin önemi kitap çıkar çıkmaz, sıcağı sıcağına yapılması; ayrıca da Akif hakkında, Hersekli Arif Hikmet'in yaptığı değerlendirmenin ardından gelmesi!.. Yani *Resimli Gazete* (1898) döneminden beri, ilk defa ciddi bir değerlendirmeye tabi tutuluyor Akif ve şiiri...

İttihatçıların yarı-resmî gazetesi *Tanin*'de çıkan ve kimin tarafından kaleme alındığı belli olmayan bu yazı, bilâhare ardı arkası kesilmeyecek Akif ve *Safahat* değerlendirmelerinin en şümullülerinden biridir. Nitekim bu eleştiride Akif bir tarafı ve hususiyeti ile öne çıkarılmıyor. Aksine Akif'in şiiri ve sanatı toplu olarak kavranmaya çalışılıyor:

"Edebiyat-ı Osmaniye yeni bir eser-i nefis ile ziynetlendi. Bu yeni ziynet-i millî-i edebî'nin ismi *Safahat*'tır. Safahat nazm-ı muktediri Mehmet Akif Bey, ilân-ı hürriyete kadar kendi âleminde, kendi kâinat-ı hissiyatında yaşamış, görmüş ve beklemiş bir kalb-i şairdi. *Safahat*'ı takip eden şiirlerin bazan ulvi, lâhuti, bazan debdebesiz, gürültüsüz, mütevazî sahâif-i fikriye ve hayat-ı hakikiye sahnelerinden müteşekkil olan manzumelerin sadegî-i beyanı, tenevvü-ü mevzûatı, *üryânî-i hissiyatı* bedâyi-perverân-ı edebî teshir eder. Mehmet Akif Bey, hudûd-ı şiirin nâmütenahi olduğuna, onun *hudûd-ı garâmiyât* içinde mahsur bulunmadığına, bilâkis şair için zahiren en hasis zan olunabilecek mevzuat-ı mahrûsenin pek derin şiirler ilham edebileceğine kail olan şairlerdendir.

Her kavmin eş'ârı, an'anât-ı milliye ile ruhlarda terâküm etmiş olan hazine-i hissiyattan nebeân etmek itibarıyla bir hususiyeti haizdir. Bu cihetle her kavmin edebiyatı, mensup olduğu milletin ruhuna tercüman olur. *Safahat*'ta nazar-ı memnuniyeti celbeden mehâsinin bir kısmı da bu noktadadır. Yani *Safahat* bir Türk ruhundan, bir Türk kalbinden nebeân etmiş bir Osmanlı şiiridir. Bu nefise-i sanatı müş-tâkîn-i edebe tavsiye ederiz."

Tanin, 4 Nisan 1327/17 Nisan 1911.

Akif'i hürriyetin il nından önceki yıllardan tanıdığı ihtimali bulunan bu isim-siz yazıcı, *Safahat*'ı teşkil eden şiirleri *hayat-ı hakikiye* ve *sahâif-i fikriye* olmak üzere iki ayrı grupta topluyor. Yani ilgili şiirlerin bir kısmı *K fe*, *Mahalle Kahvesi* ve *Hasta* gibi gerçek hayat sahneleri/toplumsal tablolar üzerine kurulu; diğer bir kısmı da zihni/fikri inşir hlardan ibarettir demek istiyor. Bizim daha önceden işaret ettiğimiz, *Resimli Gazete* döneminden itibaren geliştirilen diğer bir şiir kolu yani. İşte iki kolda birden gelişen bu şiirler gürültüsüz, g steri siz, mütevazi hallerinin yanı sıra, hissiyat itibarıyla da  ryan  tesirler bırakmaktadır okuyanın üzerinde. Dönem şiiri bakımından ilk defa Akif'te kar ıla tığımız çıplak, ürkek, ürpertili bir tesirdir bu...

Bunun dışında bir de Akif'in hudud-u şiiri genişleten, hatta onun sınırlarını büsbütün ortadan kaldıran bir yanının bulunduğu. Akif'in *garamiy t*/a k teması ile şiirini sınırlandırmadığına, hudud-u şiiri genişletmesi dolayısıyla da hemen her mevzu ve durumdan ilhamlar çıkarabilen bir şair olduğuna özellikle işaret ediliyor. Çünkü şiiri doğuran ne mevzu, ne tema, ne de birbirinden kopuk sayısız imgeler olamaz. Kaldı ki onlar şairin dışında bir şey değil, doğrudan şairin kendisinden harekete geçen tezah rlerdir. İşte bu tespit, Akif'teki sanatkâr kabiliyeti teşhis bakımından bize önemli göründü. Dolayısıyla Akif'te baktığı her şeyi şiire d n  t rebilmek gibi bir kabiliyetin mevcut olduğuna işaret ediliyor bu satırlarda.

İlgili değerlendirmede bir husus daha var: O da Akif şiirinin millî niteliğine vurgu bakımından ayrıca anlamlıdır. Akif şiirinin, sırf şairin kendisiyle izah edilemeyen, mensubu bulunduğu milletin ortak, derin tahass satına tekabül eden bir yanının bulunduğu. Millî ananelerle ruhlarda birikmiş hissiyat hazinelerinden sızan bir şiir. Bu yönüyle Akif'in şiiri, sırf kendine ait bir duyarlılıkla sınırlandırılmamakta, Türk ruhundan ve kalbinden nebeân eden, bo anan bir şiir tesiri de bırakabilmektedir.

Buradan da anlaşılan odur ki Akif'in şiiri, kendinden önceki hiç bir edebî akıma ve şiire indirgenmemekte, bıraktığı  ry n  hisler, bakir ve  zg n tesirler bakımından oldukça dikkat çekmiş gözükmektedir. Kaldı ki bu değerlendirmenin yapıldığı sırada, *Fecr-i Ati* akımının edebiyatımızda yaygın bir hakimiyeti söz konusudur. Dolayısıyla böyle bir edebiyat ortamında *Safahat*'ın tek başına ayrıksı duruşu, onun kıyıda-k  ede ihmaline mi yol açacaktı? Yoksa *Fecr-i Ati*'nin hakim şiir telâkkisi karşısında *Safahat*, meydan okuyan bir eser hüviyetine mi b r necekti? İşte 1909'dan itibaren yeniden şekillenen ve "sanat şahsi ve muhteremdir" gibi ne anlama geldiği tam olarak kestirilemeyen *Fecr-i Ati* karşısında, *Safahat*'ın kendine yer açabilmesi her bakımdan önem arz etmektedir. Burada belki *Fecr-i Ati* dışında kalan iki ayrı şiirden daha söz edilebilir. Onlardan biri Rıza Tevfik'in halk şiirinden ve

tasavvufi neşveden kuvvet alan şiiri ise, diğer biri de Mehmet Emin Yurdakul'un 1897'den beri devam eden Türkçe şiirleridir.

İşte Akif'in bir kastı ve niyeti bulunmasa bile, *Fecr-i Ati* akımı ve şiiri ile Akif şiirinin beklenmeyen bir karşılaşması oldu. Yani *Fecr-i Ati* ile bu yüzleşme, nedense diğer iki şair vasıtası ile değil de, bizatihi Akif ve şiiri üzerinden gerçekleşti. Dolayısıyla buradan da öyle önemli bir sonuç hasıl oldu ki Akif şiiri etrafında sürdürülen tartışmalar arasında, *Fecr-i Ati* grubu bütünlüğünü koruyamadı ve dağılıp gitti. Fakat konuyu biraz daha geriden almamız da gerekiyor.

Fecr-i Ati'yi Sarsan *Safahat* Tartışmaları

Safahat 1911 Nisanında kitap olarak yayımlandığında hakkında yapılan ilk değerlendirme yukarıda naklettiğimiz *Tanin*'deki yazı olmuştu. Bunu Akif'in dostlarından Ispartalı Hakkı'nın *Akif ve Safahat* eleştirisi takip etti. *Sıratı Müstakim*'de çıkan (21 Nisan 1327/4 Mayıs 1911, nr. 140) o yazıda, *Safahat*'ın dili üzerinde duruluyor, Akif de Namık Kemal yolunda millî, coşkulu şiirler yazmaya teşvik ediliyordu. Nitekim Akif bu teklifi cevapsız bırakmayacak, *Cenge Giderken Marşı* ile de mukabele edecektir. Bundan bir hafta sonra ise Raif Necdet, *Resimli Kitap*'taki musahabe-i edebiye'lerinden birini *Safahat*'a tahsis etti. Sonra bu kervana Mithat Cemal katıldı. Yani *Safahat*'taki şiirler daha ilk çıkışından itibaren, sanat-edebiyat çevrelerinde ilgi uyandırmış, hakkında da çeşitli yazılar kaleme alınmaktan geri kalmamıştı.

Safahat ve Akif hakkındaki tartışmalar bu sıralarda Raif Necdet ile Mithat Cemal, Hamdullah Suphi ile Celâl Sahir, Mithat Cemal ile Celâl Sahir arasında cereyan ediyor. Dönemin genç edebiyatçılarından Celâl Sahir ile Hamdullah Suphi *Fecr-i Ati*'nin öncü isimleri arasında yer alırken, Raif Necdet de *Resimli Kitap*'ta *Fecr-i Ati*'ye yer yer eleştiriler yöneltmekte fikri, ahlaki ve toplumsal sorumlulukları öne çıkaran bir edebiyat arayışı içinde gözükmektedir. Yani Mithat Cemal dışında bu isimlerin hiçbirisi ile, o sıralarda Akif'in tanışıklığı söz konusu değildir. Dolayısıyla *Safahat* üzerindeki tartışmalar, Akif'in içinde yer almadığı edebi muhitlerde cereyan etmekte idi denilebilir. Zaten Akif'in edebi hayatı hep böyle geçmiş, ömrü boyunca da herhangi bir edebî grup ve akımın içinde yer almamıştır. Ayrıca bu onun bir tercihi olmayıp, yalnız kişiliğinin zaruri bir sonucudur. Belki dönemine göre değişen üç-beş dost hariç, insanlardan uzak ve yalnız yaşamak onun hayat anlayışının bir gereği değil midir? Dolayısıyla *Safahat* hakkındaki eleştiriler genelde hep Akif'in dışında cereyan etmekte, Akif de bunlardan sonradan sonraya haberdar olabilmektedir.

Nitekim *Tanin*'deki değerlendirmeyi hatırlatan, fakat ona göre hem daha mufassal, hem de daha iddialı bir makale çıkmıştı *Servet-i Fünun*'da. *Fecr-i Atı*'nin  nc  isimlerinden Hamdullah Suphi'ye ait olan bu değerlendirme, doğurduğu sonuçlar bakımından daima hatırd  tutulması gereken bir yazıdır. *Safahat*'ın yayımından    ay sonra ve belki de *Safahat* hakkında yapılan yayımları takipten sonra kaleme alınan Hamdullah Suphi'nin makalesinde, daha başlangıçta önemli bir öngörüde bulunuluyor:

“*Safahat* itikaf içinde yaşamış h şı (huşû hisleriyle dopdolu), kani (doygun, mutmain) bir adam gibi, sessiz adımlarla seyahatine iptid r etti (başladı). Öyle bir seyahat ki pek uzun süreceğine, bu günden başlayarak uzun bir  tiye kadar imtid d edeceğine eminim.” *Musahabe-i Edebiye: Safahat, Servet-i Fünun*, 10 Temmuz 1327/23 Temmuz 1911, nr. 1050, s. 223-229

Hamdullah Suphi edebiyat ve sanat bakımından *Safahat*'ın bu uzun yürüyüşünü, yani uzun dönemli tesirini öngörürken bazı mukayeselere de başvuruyor. Ona göre eser, bizi lehinde düşünmeye sevkeden hiç bir yan desteğe ihtiyaç duymadan, şâyân-ı dikkat bir *sadeg * ve *tev zu* ile meydana çıkmıştır.  rneğine çok rastlanan *yaygaracı*, * l yişk r* şiir mecmualarının hiç birine benzemeyen *Safahat*'ın hali, Hamdullah Suphi'nin dikkatini çekmiş ve bu yazıyı da zaten bunun için kaleme almak lüzumunu duymuştur.

Henüz bu sırada değil, bir süre sonra Türk Ocakları Genel Başkanlığı-na getirilecek olan Hamdullah Suphi, *Safahat* yazarını bizde *lisan-ı nazm ile tahkiye*'nin ilk müessisi olarak sel mlıyor. Abdülhak Hamit başta olmak üzere “mukallitlerinin” denemelerini de, lisan-ı tekell mden ve temsil kabiliyetinden uzak denemeler olarak vasıflandırıyor. Dolayısıyla Akif ona göre edebiyatımızda, *m k lemeyi* yani şifahi konuşmayı ilk keşfeden sanatkâr mesabesinde-dir.  şte buradan yola çıkan Hamdullah Suphi, sözü Akif'in şiiri-ne ve kişiliğine getirerek de asıl söyleyeceklerine geçiyor:

“Kitabın başında muhterem şairin pek haklı olarak söylediği üzere, eş arının başlıca meziyeti çok tasannusuz, çok samimi olmasıdır.  ddia edebilirim ki sahiplerinin meşreb-i ruhuna *Safahat* kadar yakın, babalarına bu kadar vuz h ile benzeyen çocuklar nadirdir. Akif Bey'i biraz yakından görmüş olmak (acaba birbirini tanıyorlar mıydı?), onun r h-u l ub lisiyle 'lara, Seyfi *Baba*'lara dost çıkan sanatkâr arasında en küçük bir ihtilâf bulunmadığını, onun hakikaten kavmin sun f-u fakr   sefaleti de dahil olmak üzere, bütün kavmin bir muhibbi olduğunu itiraf etmeye kifayet eder. Akif Bey karilerin (okuyucuların) karşısına süslenerek, bir eda-yı temkin ve vakar olarak çıkan (...) bir adam değildir. O tahrik ettiği eş as gibi (hikâye kişileri) sade bir ruh, endişesiz bir mişv r ile, rahim ve ser z d bir kalp ile halkın arasında dolaşmasını biliyor. Burada bilhassa düşünülmesi lâzım gelen bir nokta olduğuna kailim. Bizde *zümre-i m tefekkirini* halkın diğer kısmından ayıran korkunç bir uçurum var. Biz onları içimizden istihkar ettiğimiz gibi, onlar da bize karşı i lerinden, bazan açıktan açığa istikr h gösteriyorlar. (...) Sanatkâr mevzularının intihabında serbest bırakmamanın bir hata olacağını düşünmekle

beraber, insanlığımızın saha-i muhabbetimizin vüsatıyla ölçülebileceğine kaniyim. Akif Bey'in sanatının pencerelerini İstanbul'un mensî (unutulmuş) hücre köşelerine, kollarını da kendilerini bütün kalbimizle sevmemiz, kemal-i ehemmiyetle telâkki etmemiz lâzım gelen ve bizim büsbütün unuttuğumuz bir sınıf hemşehrilerimize açmış olması şayan-ı dikkattir. Rusların *halka gitmek* diye ifade ettikleri maksadı, bizim de nihayet anlamış olmamız ve edebiyatımızın şimdiki dereke-i tasannudan kurtulması, onun bir âlet-i fuhuş ve sefahat olacak yerde sağ, erkek, hakikatiyle yüksek, mürşit (irşat edici) ve münci (kurtarıcı) bir kuvvet olmasını intac edebilir.”

Yukarıda da ifade edildiği gibi işte Akif'in insanı ve toplumu kucaklamaya dayalı sanatı ile, insan gerçekten bir değer seviyesine yükseltilmektedir. Fakat o bu yola, yani halka nüfuz yoluna özel bir teoriden hareketle değil, doğrudan kendi tabiatından gelen bir sevki tabii yönelmektedir. Nitekim onun mısralarında, Tanrıöver'in ifadesi ile insan ve toplum “bir şafak, bir deniz ve bir aşk” gibi, “cebri değil mutat bir kolaylıkla” tasvir olunmaktadır. Devam ediyor Hamdullah Suphi:

“Görülüyor ki onun nazarında hakikat hangi şekilde olursa olsun, lüzumunda zikredildiği takdirde, sanatın meşher-i mutenâsında ahz-ı mevki etmeye lâyıktır. Avâm-ı nassı maatteessüf muâsırlarında görülen meyelân-ı umumî (umumi temayülün) hilâfına olarak, kendisi için mücib-i şeref olacak bir surette sevdiği gibi, onların hususiyetlerinin hiçbir nev'ine karşı da eser-i istikrâh göstermiyor.”

Görüldüğü gibi Hamdullah Suphi, Akif'in *mükâlemedeki* başarısına işaret ederek giriştiği yazısında, asıl olarak ondaki derin samimiyete vurgu yapıyor ve sefalet içindeki sınıflar da dahil olmak üzere, kavmin bütününü şamil bir muhabbet tezahür ettirdiğini söylüyor. Dahası sanatının temelinde de tasannu değil, insana ve topluma dönük derin bir merhametin yattığına işaret ediyor. Sonuç olarak da Akif'in sanatını, Rusya'da yenice başlamış “Halka Doğru” akımının bizdeki bir karşılığı olarak memnuniyetle karşılıyor. Kaldı ki Hamdullah Suphi'ye göre *Safahat*'ın bu yanının dışında, daha başka yanları da bulunmaktadır. O da şudur:

“*Safahat*'ın en büyük kıymeti, mütehasir olduğumuz (hasretini duyduğumuz) benliğimizi bize parça parça (tek tek şiirler, tablolar halinde) göstermeye muvaffak olmasıdır. Onda İstanbul'un en eski yanı, en Türk kısmı, Türklük ve İslâmlık ne ibâdî (ibadet halinde), ne sahih bir şekilde ahz-ı mevki etmiş duruyor. (...) Herhangi eser ki iltizâmî ve gayr-ı iltizâmî bize kendimizi gösterir, en büyük hürmete kesb-i istihkak etmiştir. Biz kendimizi tanıdıkça, bütün aşinası olduklarımıza karşı perverde ettiğimiz muhabbet gibi bir muhabbet bizi etrafımıza raptedecek, bize muhtaç olduğumuz hiss-i millî'yi hatta hiss-i kibr ü vakarı (onur duygusunu) temin edecektir.”

İşte *Tanin*'de çıkan değerlendirmenin ardından gelen Hamdullah Suphi'nin bu eleştirisi, Akif'e ve *Safahat*'a dönem edebiyatı içinde önemli bir yer açtı. Nitekim Tanrıöver, diğer edebî eserlerle *Safahat*'ın mukayesesine dahi kalkışmıyor. Ayrıca buna ihtiyaç duymadığı da belli oluyor. Çünkü *Safahat* Hamdullah Suphi üzerinde bir tür rönesans gibi, ufuk ve yol açıcı nadir bir eser gibi tesirler bırakıyor. *Fecr-i Ati* tarafından ortaya konan görüşler de *Safahat* vasıtasıyla gözünden düşüyor. Hamdullah Suphi'nin insanı ve toplumu kavramaya dönük, ona değer olarak yaklaşmayı esas alan yeni bir sanat ihtiyacını derinden duymaya başlıyor. Dolayısıyla *Safahat*'ın Hamdullah Suphi  zerindeki tesirini bir uyanış, bir ba'su badel mevt gibi telâkki etmemiz gerekmektedir. Hamdullah Suphi yazısının bir yerinde bunu itiraf ettiği gibi, daha da ileri giderek bakın neler söylüyor:

“Yusuf Akçura Bey, Tolstoy'a dair *Resimli Kitap*'ta yazdığı bir makalede, “Biz yalnız esvaplarımızı, lev zım-ı maddiyemizi Avrupa'dan almıyoruz. Hatta yazdığımız eserleri bile, muayyen ve malûm kitaplardan parça parça istihsal ediyoruz” diyordu. İçimde, edebiyatımızı derbeder s iller (dilenciler) gibi şark'a-Garb'a başvurduran, kapı kapı dolaştıran sürü sürü mukallitlere karşı nefret ve husumet var!..”

İkinci Meşrutiyet'ten sonra *Servet-i Fünun* edebiyatını yeni baştan canlandırmak için kendi aralarında anlaşan ve *Fecr-i Ati* adıyla edebi bir topluluk oluşturan grubun ileri gelenlerinden biri olan Hamdullah Suphi'nin, yukarıdaki tespitleri karşısında doğacak şaşkınlığı düşünün!.. Hem de grubun yarı resmi yayın organı niteliğindeki *Servet-i Fünun*'da bu görüşlerin dile getirildiği de hatırlanarak!. Dolayısıyla Hamdullah Suphi'ye grup içinden yapılan itirazlar fazla gecikmedi. Bunların başında da, gene grubun ileri gelenlerinden ve bir ara grubun başkanlığını da yürüten Celal Sahir vardı. Celal Sahir g ya *Safahat* konusunda Hamdullah Suphi'nin görüşlerine itiraz etmek istiyor, fakat vukufu da onun kadar derin olmadığı için “avamı tatmin etmeyi amaçlayan birine sanatkâr denilemez”, “Tevfik Fikret ve Mehmet Emin varken, Mehmet Akif bizde nazım dili ile tahkiyenin kurucusu sayılamaz”, ya da Hamdullah Suphi'nin iddia ettiği gibi Akif büyük bir şair değil, sadece iyi bir n zımdır gibi sözler söylüyordu. “Mill yet” dediğimiz derin v kıyı teşkil eden her türlü insanı ve sınıfı şâmil derin merhametin sırrını tam olarak yakalayamıyor, böylece de hem Akif'e ve *Safahat*'a, hem de Hamdullah Suphi'de şahidi olduğumuz sancıyı anlamakta güçlük çektiğini gösteriyordu. *Safahat hakkında, Servet-i Fünun*, 21 Temmuz 1337/9 Ağustos 1911, nr. 1052, s. 272-279.

Fecr-i Atici bu iki isim arasında cereyan eden tartışmayı burada daha fazla sürdürmenin gereği yoktur. Çünkü aradan fazla bir zaman geçmeyecek, Hamdullah Suphi'nin yanı sıra Celal Sahir de gruptan kopacak, böylece *Fecr-i Ati* s ratle dağılmaya doğru yüz tutacaktır.

Safahat'ın Yanı Başında Yeni Nesir, Yeni Tahkiye

Bu arada *Safahat* hakkında yapılan tartışmaları yakından takip ettiğinden emin olduğumuz Ömer Seyfettin, Refik Halit ve Darülfünun'dan Akif'in talebesi Reşat Nuri'nin vuku bulan tartışmalardan ziyadesiyle yararlandıklarından ve ortaya koyacakları taze nesir için *Safahat*'ı hareket noktası telâkki ettikleri ihtimali yüksektir. Çünkü *Safahat* vasıtasıyla Türk Edebiyatı, Halit Ziya sonrasında daha yeni bir insana, ona derinlemesine nüfuza ve insanın çevre şartlarıyla izdivaç ettirilerek gerçekçi sahne ve kurgular olarak yazımına ilk defa şahit oluyordu. Dolayısıyla burada belki ilk defa söylenmiş olacak: *Safahat*'ın asıl derin tesirini bizde şiirden ziyade nesir, Türk tahkiyeciliği üzerinden izlemek gerekir diye düşünüyoruz.

Kaldı ki *Genç Kalemler* vasıtasıyla başlayan sade Türkçe cereyanının tesirini burada unutmuş değiliz. Kuşkusuz Türkçenin sadeleşmesi ziyadesiyle önemlidir. Fakat sanat dediğimiz hadise sırf bu tür çerçeve ve ilkelere de hapsedilemez. İnsana ve topluma dair bir tefekkür yani yeni bir insan telâkkisi; ayrıca insanı ve hayatı, tabiatı, kalabalığı vs. yazma tecrübesi. Eski klasik şairlerin yaptığı gibi sırf “kendini duymak” değil, kendi dışındaki insanı ve şartları da müşahede tecrübesi, bunu ifade etmenin bir yolunun muhakkak ki bulunması. Dolayısıyla hadiseyi sırf dilin sadeleşmesine indirgemek, problemi biraz olsun hafife almak sayılmaz mı? Yani demek istiyoruz ki *Safahat*'taki *Mahalle Kahvesi*, *Meyhane*, *Seyfi Baba*, , *Küfe* gibi sayısız örnekler, yeni dönem Türk nesri, hikâye ve romanı için emsalsiz meşklere mevzu teşkil etmiş olmalıdır. *Safahat*'taki *sahneleme teknikleri*, diyalog ve *mükâleme* örnekleri, özellikle de genel atmosfer çizimlerinden özele, yani asıl vaka veya hikâye anlatımına geçişlerin, o dönemin genç romancıları ve hikâyecileri tarafından nasıl bir dikkatle izlendiğini, bunun yeni eserlerde denenmeye çalışıldığını tahmin zor olmamalıdır. Dolayısıyla burada şunu söylemek istiyoruz. İkinci Meşrutiyet sonrasında yeni nesrinin sırf *Genç Kalemler*'le izahı yeterli değildir. İşte burada Akif'in ortaya koyduğu yeni tahkiyenin ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Dikkat edilirse dönem eleştirmenlerinin hemen bütününün Akif'in *manzum hikâyelerini* çok beğendiği, tartışmaların da bu merkezde cereyan ettiği görülür. *Tanin* yazarından Hamdullah Suphi'ye, Mithat Cemal'den Ali Ekrem'e, Raif Necdet'ten Celâl Sahir'e bütün eleştirmenlerin Akif'in bu yanını öne çıkarmaları ve *Safahat*'taki diğer şiirleri özellikle ihmal etmeleri size manidar gelmemekte midir?

Hadise ne kadar şiir üzerinden konuşulursa konuşulsun, meselenin sırf şiirle sınırlı olmadığını, Türk Edebiyatının daha köklü bir sorununun bu vesile

ile teşhis edilmeye çalışıldığını fark etmek lazım gelir. O da özellikle insanı kavramaya dönük yeni bir idrak arayışı, birey üzerinden de daha k ll  ve maşeri hislere yükselmenin yolunun aranıp bulunması!.. İkinci Meşrutiyet'in doğurduğu siyasal ve toplumsal karmaşa arasında insanı ve toplumu, daha ötede de milliyeti yeni baştan kavrama ihtiyacı. Yani mevcut realite içinde insanın yeni baştan keşfi ve ifadesi gibi bir şey belki de. İşte hem böyle bir kavrayış, hem de bunun karşılığı olmak üzere yepyeni bir yazış tarzı.

Anlayacağınız Halit Ziya nesri, yeni dönemin ihtiyacına cevap veremiyordu. Çünkü o nesirden devam edilmiş olsaydı, bunun bir işareti görülürdü edebiyatımızda. Onun için Akif'in manzum hikâyelerini değerlendirirken, dönemin eleştirmenleri bunlara sırf şiir nazarıyla bakmıyor, özellikle de *hikâye* veya *manzum hikâye* tarafını ziyadesiyle  ne  ıkartıyorlardı. Belki çok açıkça ifade etmeseler bile, özellikle *hikâyeleştirme teknikleri* bakımından Akif'in eserlerini son derece ileri ve başarılı örnekler olarak algılıyorlardı. Öyleyse bu değerlendirmeleri yabana atmamak ve gerçekten Akif'in şair kişiliğinin yanı sıra, hikâyeci tarafının bulunduğunda da hükmetmek gerekiyor. Fakat o nesirle yazan değil, manzum olarak yazan bir hikâyeci idi tabii ki... Yani bir eser düşünün ki bir yanıyla şiir, bir yanıyla da hikâye... Fakat bu hikâyenin i i baştan başa şiir muhtevasıyla dolu.

Peki bu hik yelerde şahidi olduğumuz o yoğun şiir duygusunu, biz kime ait sayacağız? Hik yeyi anlatan veya bakış açısını üstlenen sanatk rdan Akif'ten yansıyan bir şiir midir bu? Yoksa hikâye kişilerine bindirilmiş, yüklenmiş daha farklı bir şiir mi? İşte bunların ayrı ayrı tespiti, hiç bir komplekse kapılmadan da Akif'in manzum hikâyelerinin, hikâye antolojilerine dahil edilebilmeleri gerekiyor. Yani büyük şair Akif'in yanı sıra, büyük bir hikâyeci olarak, ayrı bir Akif'in daha bulunduğunu unutmayarak!.. Hem şair hem hikâyeci, iki ayrı Tanpınar veya Necip Fazıl gibi yani. Fakat işte o nesirle değil, nazımla yapıyor bu işi. Kaldı ki bunun izahı daha ayrı ve uzun mesele olup, burada genişliğine izah imkân bulunmuyor.

Tek Boyutlu Akif Okumaları: Nurullah At   ve Necip Fazıl'ın Akif'i

Ancak sanat eserinin tek bir okuması da söz konusu değildir. O kişiden kişiye farklı algılanabildiği gibi, devirden devire de sanat eserleri farklı algılamalara yol açabilir. Ya da bir eser karşısında herkes, kendi ihtiyacına göre bir tavır geliştirir. Nitekim Akif şiirinin manzum hikâye tarafı, İkinci Meşrutiyet ve sonrası yıllarda o kadar  ne çıkarıldı ki tahmin edemezsiniz. Akif bu yönü ile adeta donduruldu kaldı bile denebilir. Çünkü Akif sırf manzum hik yeden ibaret bir şair veya hikâyeci değildir. Onun bu yanı, dönemin bir zaafına ve

ihtiyacına tekabül etmişti çünkü. Dolayısıyla nesrin yapamadığı, denemeyi göze alamadığı yeni bir rolü, yerine göre bu şiir doldurmuş ve üstlenmişti. Ne kadar gariptir o zamanlar şiirin, nesrin sahalarına bu derecede bir tecavüzü kimseyi rahatsız etmiyor, bilâkis bundan herkes memnun gözüküyordu. İşte buradan yola çıkarak da dönemin edebiyat ders kitaplarına, antolojilere Akif'in hep bu türden şiirleri alındı. Sonra da bu usûl Mütareke ve Cumhuriyet yıllarında sürdürüldü gitti.

Halbuki Akif'in *manzum hikâye* dışında daha farklı bir yanı da vardı. Onu hatırlayanlar ve bilenler zaman içinde oldukça azaldı. Özellikle de *Çanakkale Şehitleri*, *Bülbül*, *Leylâ* vs. dışındaki şiirleri hatırlanmaz hale geldi. Ne var ki 1930 sonlarına doğru, bilhassa *İstiklâl Marşı*'nın değiştirilmesinin düşünüldüğü bir sırada, Akif ve şiiri yeni baştan gündeme getirildi. İşte o noktada Akif eleştirilmeye, şiiri de yıpratılmaya kalkışıldı. "Saf şiir" merkezli bu eleştirilerin başında Nurullah Ataç bulunuyordu. Sonra bu eleştirilere, *Büyük Doğu*'larda Necip Fazıl'ın da katıldığı görüldü. Sebep de Akif'in öz-yoğun şiirler yazan biri olmayıp, sanatını mahalle aralarında cereyan eden alelâde vakalara kadar indirmesi idi. Yani onun yukarıdan beri üzerinde durduğumuz manzum hikâye tarafına, ardı arkası kesilmeyen saldırılar!.. Kuşkusuz bütün bu eleştiriler tek yanlı, tek boyutlu Akif okumalarının doğurduğu bir sonuçtur. Kendisi ve asıl sanatı değil bir yanı, belki de bir dönemin kendi ihtiyaçları bakımından öne çıkardığı diğer bir yanındır. Dolayısıyla bu noktada Ataç ön yargılı davranırken (çünkü Akif'in asıl Batı karşıtı yanından hoşlanmıyordu Ataç); Necip Fazıl da türlü ısrarlara rağmen değiştirilemeyen *İstiklâl Marşı* ile ilgili tepkisini asıl muhataplarına yöneltemediği için, Akif'i bu işe engel görüyor gibi bir hava veriyordu.

Fakat Necip Fazıl'ın, *İstiklâl Marşı* olmaya aday *Büyük Doğu Marşı*'nı yazdığı sıralarda, ya da Akif'in yurda dönüşünün ve vefatının ardından başlayan tartışmalar arasında Akif'i ve *Safahat*'ı yoğun bir şekilde okuduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu okumanın üzerinden fazla bir zaman geçmemişken, Necip Fazıl'ın şiirinde peyderpey değişmeler baş gösterecektir. Nitekim 1940 ortalarından itibaren Necip Fazıl'ın eskisinden daha farklı olarak, toplumu uyarmaya dayalı şiirlere yönelmesinin sebebi burada aranmalıdır. Gene Necip Fazıl'ın eski yıllarında karşılaşmadığımız şekilde *Doğu*, *Büyük Doğu*, *Batı karşısında Doğu* gibi kavramların ortaya çıkışını da Akif ve *Safahat* okumaları ile izah etmek durumundayız. Hele de *Bülbül*'de:

"Bugün hânümansız bir serseriyim öz diyarımda"

Biçiminde geçen bir mısranın, *Sakarya Türküsü*'ne:

"Öz yurdunda garipsin, öz yurdunda parya"

 eklindeki bilinç dışı yansımaları unutulamaz. Dahası böyle Akif ve Necip Fazıl arasında böyle sayısız imge  akı malarının tespiti sanıldığı kadar zor değildir.

Görüyoruz ki büyük şairler birbirlerini biraz da kollayarak, izleyerek okuyorlar. Bu arada onların birbirini redlerine fazlaca bel ba layanlar da bulunuyor tabii ki. Fakat hiç bir büyük şiir, karşı bir eleştiri ile k   lmez ve yok olmaz. Onu yok saydı ınız anda, o bir başka noktadan gene hayatımıza nüfuz eder, size ve d neminize yeni yeni tesirlerle müdahale eder durur. Nitekim Akif bu noktada en enteresan örneklerden birini teşkil eder.

Şair Akifya da Manzum Hikâyenin Perdeledi i Me ul  air

D   n n bir kere!.. Manzum hikâyeler dışında *Safahat*'ta bulunan *Fatih Camii*, *Tevhid* veya *Feryat*, *Mezarlık*, *Hasbıhal*, *Merhum İbrahim Bey*, *İnsan*, *Ezanlar*, *Canan Yurdu*, *Bir Mersiye*, *İsti rak* gibi  iirleri!.. İşte Akif'in baştan sona kesintisiz devam eden asıl şiiri bu vadidekilerdir. Fakat kendini bir tekrara teslim etmiş gözüken edebiyat tarihleri kadar,  artlanmı  bir eleştirinin de bu şiiri fark etmesi kolay kolay mümkün olmayabiliyor. Ve tabii Akif'i ve şiirini kavramaktan ziyade, onu kendilerine kalkan edinmeyi deneyen sınıfların da bu şiire prim verdiği düşünülemez. Çünkü o tür şiirlerde ne bir devir ve dönem eleştirisi, ne de sa a ve sola fırlatılacak ta  veya sopa mevcut. Doğrudan  iir, ser pa şiirler bunlar çünkü. Asıl Akif'in  ahsiyeti bu şiirlerde mevcut olduğu gibi, zaman zaman inip çıksa bile *Gece*'lere, *Hicran*'lara, *Secde*'lere doğru bizi taşıyan vecidli, isti rak halindeki Akif'i gene bu şiirler ve mısralar arasında tespit imkânı buluyoruz.

Akif'in bu tür şiirlerini bugün maalesef ne okuyan, ne de onlara bir vurgu yapan var. Halbuki onlar co kulu bir lirizme kendini teslim etmiş, büyük sular gibi akan  iirlerdir. Bazılarında sanki Fuzûlî'den, *Leylâ ile Mecnun*'dan kopup gelmişler gibi  eyda bir gönül; bazılarında da  eyh Galip'ten, *Hüsn   A k*'tan sürüp gelmişler gibi derin zihni ürpertiler söz konusu... Gençlik yıllarında mısra disiplini ve Türkçe söyleyiş tecrübesini Muallim Naci'den edinen Akif'in, bu tür şiirlerde ula ı ı müzikalite de adeta harikadır. Fakat o tür şiirlerde hikâye unsuru neredeyse sıfıra indiği, ya da onlar doğrudan kalpte veya ruhta teşekkül ettiği için, dil bakımından insan üzerinde daha eski bir tesir bırakabilirler. Yani vaka veya hikâye üzerine bindirilenlere göre bu şiirler hem daha soyut, hem de kavranması bakımından daha zordurlar. Eğer Akif'in şiirini ve sanatını kavramaksa maksat, ister istemez bu m   l t  g   lemek gerekecektir.

Zihinde ve ruhta cereyan eden, kat kat idrak açılmalarına yol açan emsali şiirler, gerek dini vecdin ifadesi bakımından, gerekse baktığı her şeyi

şiiire dönüştürmeyi becerebilen bir kabiliyetin farkına vardırırlar bizi. Kolay söyleme, kelime ve kafiyelelerle dans ederken beklenmedik aşkın tesirler üretmek, bu şiirin meziyetleri arasındadır. Yani Akif'in bu tarafı, devrindeki hakim şiir telakkilerinin büsbütün üstünde ve dışındadır.

Dahası diyebiliriz ki, *Sıratı Müstakim* ve *Sebilürreşat* çevresindeki dostları da onun bu yanına maalesef vakıf değillerdier. Çünkü orası Akif'in fıkıh, toplum, hitabet siyaset ve mücadele yanını değil; son derece derinden yaşamış kalp, ruh, vicdan, irfan ve velâyet tarafını teşkil etmektedir. Kaldı ki bin bir yıkımın, vatan savunmasının ve sayısız savaşın anaforunda toplum ve aydınların böyle bir kalbin derinliklerine, ya da böyle bir idrakin bitmez tükenmez fezalarına yükselmeleri zaten mümkün değildi. Dolayısıyla Akif'in yerine göre münkesir bir gönül şeklinde, yerine göre insan idrakinin sınırlarını zorlayan inşirahlar suretinde ortaya çıkan bu şiirleri; sanki hiç okunmamış, değerleri de fark edilmemiş olarak öyle mahzun duruyorlar.

Fakat bu neticeyi fazla yadırgamamak da icap eder. Çünkü onun, vukuflarını o kadar yüksek bildiğimiz dostları için de geçerli bu söylediklerimiz. Zira bu şiirler hakkında ne Ahmet Naim'in, ne Eşref Edip'in, ne de Ferit Kam'ın her hangi bir şehadetine tesadüf edemiyoruz. Hem Akif için, hem de o muhterem zevat-ı kiram için ne büyük talihsizliktir bu?.. Hatta Akif'in şiiri üzerine iyi kötü bir şeyler söylemeye çalışan Hasan Basri Çantay bile, bizim burada işaret ettiğimiz şiirler için "onlar eski vadide" deyip geçmesin mi? Fakat bir başka yerde de *Gece*, *Hicran*, *Secde* gibi şiirler için Akif'in, "benim asıl vadem zaten bu idi" dediğini naklettiği halde... İşte böyle olduğu halde de, şamandırayı bu noktaya dikmiyor Hasan Basri Bey. Yani onun dikkati de hemen bütünüyle, *manzum hikâyeler* etrafında dönüp dolaşmaya yatkın duruyor. Dolayısıyla Akif, en yakın dostları tarafından bile yeteri derecede anlaşılamamışsa, kime ne diyebilirsiniz!

Akif'ten Arif Nihat Asya'ya ve Yahya Kemal'e Fatih Camii'nden Selimiye ve Süleymaniye'ye

Burada söylediklerimiz, Akif'in bu yanına ve şiirine bir işaret sadece. Yoksa o şiirlerin teker teker izahı ve tahlili değil. Fakat mesela *Safahat*'ın ilk şiiri olan *Fatih Camii*'ni, siz de okumuş olmalısınızdır. Bu şiirin, Tanpınar'ın *Bursa'da Zaman*'ından aşağı kalır bir yanı yoktur? Fakat derinden derine hayıflanmamız gereken gene de bir şeyler yok değil. Akif, o uzun Edirne yıllarının hatırası olarak, keşke aynen *Fatih Camii* gibi *Selimiye*'yi de yazsa imiş, diye hayıflanmaktan kendimizi alamıyoruz.

Bir de var ki Akif'in döneminde henüz ne felsefede Bergson, ne de edebiyatta Proust tecrübesi mevcut. Dolayısıyla tarihi bir nesne veya cami üzerinden sürüp giden zamanı okumak çok farklı bir imkân. Yani Akif böyle bir imkâna henüz daha sahip değil o sıralarda. Fakat büyük sanatkârlar için, imk nsızlık diye bir şey de düşünülemez. İşte Akif o noktada, Victor Hugo'nun Notre - Dame'ından mı yola çıktı, yoksa Abdülhak Hamid'in veya Muallim Naci'nin o yoldaki denemelerini mi açmak istedi bilemiyoruz, müthiş bir şiir çıkartıyor. Çocuklukta ve halihazırda alacakaranlıklarda ziyaret edilen *Fatih Camii*'ni öyle bir idrak ve kavrayış biçimidir ki bu, insana adeta pes dedirten bir şiir doğuyor buradan. *Fatih Camii*'ni yerlere kapanmış secdeler suretinde tasvir eden bu şiir, kuşkusuz romantizmin imk nlarından istifade edilerek yazılmış olmalıdır. Fakat dikkat edilirse orada romantiklerin sık sık başvurduğu psikolojik, duygusal kabarmalar değil, Kur'an seslerinin zihinde ve ruhta doğurduğu muazzam in irahlar söz konusu. Yani bu şiir fazlaca psikolojiye borçlu hissettirmiyor kendini. Bilâkis onda hem derin bir tefekkür, hem de zihnî in irahlar daha bir ön planda. Eski klasik *miraciye*'lerde, ruhun evci b l lara doğru y kseli lerinde olduğu gibi... Bu bakımdan *Fatih Camii*'nde, klasik zevk ile romantizmin imk nlarının birbirine izdivaç ettirildiği rahatlıkla s ylenabilir.

Akif'in manzum hik yelerine göre yazımı belki daha eski olan Fatih Camii'nin, Recaizade Ekrem'i nasıl  a kına çevirdiğini, Mithat Cemal bize çok iyi anlatıyor. Mithat Cemal'in yakından tanıdığı Recaizade'ye birlikte gidiyorlar ve Akif ona *Fatih Camii*'ni okuyor:

"Manzume okundukça Recaizade değişiyor, kaşlarını yukarı kaldırıp ba ını sallıyordu.  iir bitince Recaizade, odanın meçhul bir noktasına gözlerini kaldırarak, odada olmayan birine:

- Ah efendim ah, anlatamıyorum ki... Benim istediğim şiir işte bu... Dinlerken doydum efendim diyor. Sonra bana bakarak: "İşte bu şiir beni doyurdu" diyor, sonra Akif'e dönüyordu:

- Siz büyük  airsiniz Akif Bey, çok 'deskriptif'siniz."

Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Ankara 1986, s. 39-40

Bu ziyaret 1903 civarında vuku bulduğuna göre, şiirin ne zaman yazılmış olabileceğini varın siz tahmin edin. Fakat Recaizade ile de sınırlı olmamalıdır *Fatih Camii*  iirini dinleyen, okuyan, ayrıca takdir edenler. Meselâ herhangi bir belge ve bilgiye istinat etme imk nımız bulunmasa bile, Yahya Kemal'in *Süleymaniye'de Bayram Sabahı*'nı (1952-1954), Arif Nihat Asya'nın da *Selimiye Destanı*'nı (1948) yazmadan önce, Akif'in bu ha metli şiirini yani *Fatih Camii*'ni okumamı  olmaları düşünülebilir mi?

Fakat burada daha öncelikli soru, *Fatih Camii* gibi bir şiiri yazma fikrinin Akif'te nasıl doğduğu, uyandığıdır. Mesela Abdülhak Hamid'e o kadar hayran, Muallim Naci'ye bu kadar muhalif olan Recaizade'de tabiatı duymak var, fakat tarihi böyle idrak yoktur. İşte Akif'in farkı bu noktalarda kendini gösteriyor. O kimden neyi alacağını ve kimin ne yaptığını çok iyi bilir, takip eder. Namık Kemal'le başlayan yeni tarih yorumunun izlerini de gayet iyi sürer. Nitekim Namık Kemal'in medeniyet merkezli tarih tefekkürünün, bilâhare Abdülhak Hamid'e *Merkad-ı Fatih'i Ziyaret* (1879) ve *Kabr-i Selim-i Evveli Ziyaret* (1883) gibi haşmetli şiirler yazdığını iyi bilir. Aynı yolu takip eden Muallim Naci de, Yavuz Sultan Selim için *Selimiye*'yi (*Şerâre*, 1883) kaleme almamış mıdır? Dolayısıyla bir yönüyle Fuzûlî ve Şeyh Galip şiirini, diğer yönüyle de Abdülhak Hamid ve Muallim Naci çizgisini şahsında tevhit ettiği görülen Akif'in, üstat şairlerin bu yeni denemeleri karşısında hem bir şey yapması, hem de onların tesirine girmiş gibi bir hava vermemesi icap ederdi. İşte *Fatih Camii*'nin böyle bir hâletiruhiye içinde kaleme alındığını düşünmemiz gerekiyor. Küçük bir not da olsa, burda şu hususu unutmayalım. Hamid'in yaptığı bir camiye değil, büyük sultan türbelerini yazmaktır. Fakat onlar da aynı derecede müthiş şiirlerdir.

Zaten büyük şairler hep böyledir. Hem birbirinden yola çıkar, hem de bunu kimselere hissettirmemeye çalışırlar. Fakat asıl niyetleri örnek aldıkları, ya da kendisinden yola çıktıkları şiiri ve şairi behemehâl aşmaktır. Ayrıca da ortaya koydukları eser kendilerini tatmin ettiği takdirde, onu meydana çıkarırlar. Nitekim Akif'in *Fatih Camii*'ni Recaizade'ye okuması, aynı şiiri *Safahat*'in en başına yerleştirmesi, Akif'in bu şiire karşı duyduğu özgüveni ortaya koymuyor mu? Abdülhak Hamid'in ve Muallim Naci'nin ilgili şiirleri bir yanda, Akif'in *Fatih Camii* öbür yanda!.. Dolayısıyla şunu açıkça söyleyebiliriz: Akif'in şiiri, o eski üstatların şiirleri yanında, mukayese götürmez bir üstünlük tezahür ettirmektedir. Eğer Akif'in kanaati de bu yönde olmasa, *Fatih Camii*'ni herhalde *Safahat*'in başına koymazdı.

Büyük edebiyatlarda zirveleri teşkil eden eserler, işte böyle uzaktan uzağa birbirine el salları dururlar. Sanatkârların ruhlarında derinden duydukları bu gizli iptilâyı, bu birbirini aşmak dürtüsünü yadırgamamak ve takdir de etmek gerekir. Çünkü sanat bazen böyle aşkınlık denemeleri, bazen de sıçramalar suretinde kendini geliştirebiliyor. Ve belki de Yahya Kemal'in söylediği gibi, *şi'r-i kadîm* bir meşale şeklinde, elden ele devredilerek böyle seyrüsefer ediyor. Yani demek istiyoruz ki Arif Nihat Asya'nın *Selimiye*'yi (1948), Yahya Kemal'in de *Süleymaniye'de Bayram Sabahı*'nı (1952-1954) kaleme alışında, uzaktan uzağa bile olsa, Akif'in *Fatih Camii* ile ilgili anlatımının bir rolü, uyarıcı bir tesiri daima hatırdaki tutulmak gerekir.

Zirveler Birbirine Bakar

Nitekim Akif, 1936'dan itibaren yeni baştan Türkiye'nin gündemine oturmuş, *Safahat* da 1943'teki yeni baskısı ile Akif'i büsbütün popüler hale getirmişti. Yani Akif okuması yeni baştan g ncellenmişti Türkiye'de. İşte bu atmosfer içinde, İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda Adana'dan Edirne'ye tayin edilen Arif Nihat Asya'nın, orada muhteşem Selimiye'nin yanı sıra, hâlâ daha tazeliğini muhafaza eden Akif'in hatıraları ile karşılaşmaması, *Safahat*'ı da bu hava ile yeni baştan okumaması düşünülebilir mi? Bu söylediklerimiz, şiirleri birbirinden ne kadar farklı olursa olsun, Yahya Kemal için de geçerli değil midir? Yani büyük sanatkârlar bize fark ettirmeseler bile, birbirlerini daima takip ederler. Neticede de elimizin altında, birbirinin aynı veya farklı anıtsal eserlerin yazımından teşekkül eden bir birikim hasıl olur. Bu tür şiir anıtları da bizim üzerimizde, hakkında şiirler yazılmış mimari şaheserler gibi, anlamlı bir büyüklük tesiri üretmeye devam eder durur.

Sonuc olarak burada şunu söylememiz gerekiyor: Akif'in *manzum hikâyeler* yazan yanı ile üzerinde durduğumuz tarafı, sanıldığı gibi birbirine zıt kutuplar teşkil etmez. Nitekim burda bir tezat bulunduğunu söyleyenler oluyor ki, asıl yanılanlar onların kendisidir. Çünkü Akif'teki şiir idrakinde fazla bir değişme yok. Bilâkis değişen, sırf şiirin mevzusu veya materyali. Şair eski döneminde tabiatan, tabiat levhalarından, ya da ruhunu vecde getiren ve yüksek isti raklara sevkeden seslerden hareket ederken, manzum hikâyeler döneminde doğrudan insandan veya toplumsal göstergelerden yola çıkabilmektedir. Yoksa farklı farklı hisleri, tabiata veya topluma ilişkin sayısız göstergeleri, ya da Kur'an seslerinin kendinde meydana getirdiği inşirah hallerini bir mıkna s gibi anında cem etmesini bilen, buradan da derhal yüksek bir tevhit fikrine yükselmeyi becerebilen bu şiir, başından nihayetine tek bir çizgiden ibarettir. Dolayısıyla onu devir devir farklı ve tezatlı kavrayanların, sorunu kendilerinde aramaları gerekmektedir.

Akif'in şiiri Yahya Kemal'den ve Haşim'den, daha önceki nesile mensup Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'den, 1930'ların Necip Fazıl'ından kuşkusuz çok farklı bir şiirdir. Ayrıca Akif *Çanakkale Şehitleri* ile *İstiklâl Marşı* gibi şaheserler yazdığı için değil, bunların dışında kalan asıl şiirleri bakımından çok farklı ve büyük bir şairdir. Zaten edebiyat tarihlerinde birbirinin izinden gidenler değil; kendi yolunda tek başına ilerleyenler ve farkını da muhafaza edebilenler kalıyor. Dolayısıyla Akif şiiri karşısında komplekse d ş m ş bazıların, bu şiiri yeni baştan ve  n yargısız okumaları arzu edilir.

BANA SOR SEVGİLİ KÂRİ

Bana sor sevgili kâri, sana ben söyliyeyim,
 Ne hüviyette şu karşında duran eş'ârım:
 Bir yığın söz ki, samimiyyeti ancak hüneri;
 Ne tasannu bilirim, çünkü, ne sanatkârım.
 Şi'r için "gözyaşı" derler; onu bilmem, yalnız,
 Aczimin giryesidir bence bütün âsârıml
 Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyliyemem;
 Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bîzârım!
 Oku, şâyet sana bir hisli yürek lâzımsa;
 Oku, zira onu yazdım iki söz yazdımsa.*

* Başlıksız olarak ilk defa Safahat'ta karşılaştığımız şiir, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamıştır. Akif ilk kitabı *Safahat*'ı yayımlamaya karar verdiği sırada, yukarıdaki şiiri bir giriş olarak düşünüyor ve kitabının başına öylece yerleştiriyor. Akif'in bu uygulaması bilâhare çeşitli şairler üzerinde etkili olmuş, onlar da yayımladığı kitapların başına böyle şiirler yerleştirmişlerdir. Bunlar arasında en dikkati çekenlerden biri Faruk Nafiz olmaktadır. Nitekim Faruk Nafiz'in 1932'de yayımladığı *Bir Ömür Böyle Geçti*'nin başına, on dörtlükten meydana gelen *Okuyanlara* adlı bir bölüm koyduğu görülüyor. Aynı şekilde Ömer Bedrettin Uşaklı'nın da benzer bir denemesi mevcuttur:

Biliyorsun ki kaarı kalbin derinlikleri
 Damla damla biriken göz yaşlarıdır.
 Kudretimin oradan çıkarabildikleri
 Halis inci yerine bu *Çakıl Taşları*'dir.

FATİH CAMİİ*

Yatarken yerde ilhâdıyla haşr olmuş sefil efkâr,
Yarıp edvârı yükselmiş bu müdhiş heykel-i ikrar.
Siyeh-reng-i dalâlet bir bulut şeklinde maziler,
Civarından kaçır, bulmaksızın bir lâhza istikrar;
Ziyâ-rîz-i hakikat bir seher tavrında müstakbel,
Gelir fevkinden, eyler sermedî binlerce n r îsâr.
Derâg ş etmek ister nâzenîn-i bezm-i lâh tu:
Kol açmış her menârı sanki bir ümmîd-i c r'etkâr!
O revzenler, nazarlardan nihan didâra müstağrak
Birer gözüdür ki sıyrılmış önünden perde-i esrar.
Bu kudsî mabedin üstünde t ban fevc fevc ervâh,
Bu ulvî kubbenin altında c şan mevc mevc envâr.
Tecess d eylemiş g y  ki subhun r h-u mahmuru;
Semadan yahut inmiş hâke, S n -reng olup dîdâr!
Tabiat perde-p ş-i zulmet olmuş, h ba dalmışken,
O g y  kalb-i n r nisidir leylin, durur bîdâr.
Evet bir kalbdir, bir kalb-i c ş c ş-i  şıktır,
Ki cevfinden demâdem yükselir bin nâle-i ezk r.
Nümâyan cebhesinden sadr-ı İslâm'ın me l si:
O sadrın feyz-i enf siyle g y  bir y ğ n ahc r,
Kıyam etmiş de, yükselmiş de bir timsâl-i nûr olmuş,
Nasıl timsâl-i nûr olmaz? Şu pek sakın duran d v r,
Asırlar geçti hâlâ batılın p ş-i hücumunda,
Göğüs germektedir, bir kerre olsun olmadan b z r.
Bu bir mabed değ l, Mabûd'a yükselmiş ibadettir;
Bu bir manzar değ l, didâra v s l mevkib-i enzâr.
Semadan inmemiştir şüphesiz, lâkin semavidir:
Zemini olmayan bir cilve-i feyy z  h vidir.

* *Sıratı Müstakim*, 14 Ağustos 1324/ 24 Ağustos 1908, c. 1, nr. 1, s. 3.

Sıratı Müstakim'in ilk sayısında yayımlanan Fatih Camii şiiri, "Safahat-ı Hayattan" serlevhası ile veriliyor.

Bir infilâk-ı safâdır ki yâr-ı cânımdır,
 Sabahı pek severim, en güzel zamanımdır.
 Ridâ-yı leyli henüz açmamıştı dest-i sema;
 Sabâ da hâb-ı sükûndan ayılmamıştı daha,
 Feza-yı rûhda aksetti, es-salâ-perdâz.
 Müezzinin dem-i mahmuru, bir hazin âvâz..
 İçimde cûş ederek lücce lücce istiğrak,
 Ezanı beklemez oldum; açılmadan âfâk,
 Zalâmı sineye çekmiş yatan sokaklardan
 Kemâl-i vecd ile geçtim. Önümde bir meydan
 Göründü; Fâtih'e gelmiştim anladım, azıcık
 Gidince, mabede baktım ki bekliyor uyanık!
 Sokuldum artık onun sine-i münevverine,
 Oturdum öndeki maksûreciklerin birine.

Feza-yı mabedin encüm-nüma meşâ'ilini,
 O lem'a lem'a dizilmiş ziya kavâfilini
 Görünce geldi çocukluk zamanlarım yâda..
 Neler düşündüm o saatte bilseniz orada!

Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir "Bu gece,
 Sizinle camiye gitsek çocuklar erkence.
 Giderseniz, gelin amma namazda uslu durun;
 Meramınız yaramazlıksa işte ev, oturun!"
 Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi.
 Namaza durdu mu, haliyle koyverir peşimi
 Dalar giderdi. Ben artık kalınca âzâde,
 Ne aşıkâne koşardım hasırlar üstünde!
 Hayal otuz sene evvelki hâli pişimden
 Geçirdi, başladım artık yanımda görmeye ben:
 Beyaz sarıklı, temiz, yaşça elli beş ancak;
 Vücudu zinde, fakat saç sakal ziyadece ak;
 Mehîb yüzlü bir âdem: Kılar edeble namaz;
 Yanında bir küçücek kızcağızla pek yaramaz
 Yeşil sarıklı bir oğlan ki, başta püskül yok.
 İmamesinde fesin bağlı sade bir boncuk!

Sarık hemen bozulur, sonra şöyle bir dolanır;
Biraz geçer, yine r yet misali dalgalanır!
Koşar koşar duramaz, akıbet denir “Amin”
Namaz biter. O zaman kalkarak o p r-i g z n,
Alır çocukları, oğlan fener  eker önde.
Gelir düşer eve yorgun, dalar pek âsûde
Derin bir uykuya...

Derken bu hatırat-ı lâtif

 ekildi aslına, artık hakikatin o kesif
LİKası başladı karşımda cilve eylemeye;
Zaman da kalmadı zaten hayali dinlemeye:
Sağım solum,  n m arkam huşû’a müstağrak
Zılâl-i  dem iken, bir sad  b l nd olarak
O kâinat-ı huz u yerinden oynattı;
Feza-yı mahşere döndürdü gitti eb’ dı!
Suf f ayakta müselsel cib l-i velved r
Gibiydi. Her birisinden duyuldu sîne-fik r,
Birer enîn-i tazarru, birer niyaz-ı haz n
Ki kalb-i rahmeti sızlattı şüphesiz o enîn!
Eğildi sonra o dağlar huz ru  zzette,
Göründü sonra o dağlar zem n-i haşyette!
 nayetiyle Huda kaldırınca her birini,
Semaya doğru o dağlar da açtı ellerini.
O anda koptu yüreklerden öyle bir feryâd,
Ki ruhum eyliyecek t  ebed o dehşeti y d.
Kesildi bir aralık inleyen hazin  v z...
Ne oldu Arş’a kadar yükselen o söz   g d z?
O cûş içindeki iman?

Evet, hurûş ederek işte rahmet-i Subb h,
Bütün yüreklere serpildi kubbeden bir ruh:
R h-ı itminan.

27 Ağustos 1908

HASTA*

Vaka Halkalı Ziraat Mektebi'nde geçmişti

Bence doktor, onu siz bir soyarak dinleyiniz;
 Hastalık çünkü değil öyle ehemmiyetsiz..
 Sade bir nezle-i sadriyye mi illet? Nerde!
 Çocuğun hâli fenalaştı şu son günlerde.
 Ameliyyata çıkarken sınıf on gün evvel,
 Bu da gelmez mi, dedim: “Kim dedi oğlum, sana gel?
 Nöbet üstünde adam kaçmalı yorgunluktan;
 Hadi yavrum hadi, söz dinle de bir parça uzan.”
 O zamandan beridir za’fı terakki ediyor;
 Görünen: Bir daha kalkınması artık pek zor.
 Uyku yokmuş; gece hep öksürüyormuş; ateşin
 Olmuyormuş azıcık dindiği...

– Ben zaten işin,

Bir ay evvel biliyordum ne vahim olduğunu..
 Bana ihtara ne hacet, a beyim, şimdi bunu?
 Maamâfih yeniden bir bakalım dikkatle:
 Hükümü kat’î verelim, etmeye gelmez acele.
 – Çağırın hastayı gelsin.

– Kapının perdesini,

Açarak girdi o esnada düzeltip fesini,
 Bir uzun boylu çocuk... Lâkin o bir levha idi!
 Öyle bir levha-i rikkat ki unutmam ebedi:
 Rengi uçmuş yüzünün, gözleri çökmüş içeri;
 Elmacıklar iki baştan çıkıvermiş ileri.
 O şakaklar göçerek cebheyi yandan sıkılmış;
 Fırlamış alnı, damarlar da beraber çıkmış!
 Bet beniz kül gibi olmuş uçarak nûr-u şebâb;
 O yanaklar iki solgun güle dönmüş, bitâb!
 O dudaklar morarıp kavlamış artık derisi;

* *Sıratı Müstakim*, 11 Eylül 1324/ 24 Eylül 1908, c. 1, nr. 5, s. 66-68.

Bu şiir dergide yayımlanırken Safahat-ı Hayattan genel başlığı ile sunuluyor.

Uzamış sa gibi kirpiklerinin her birisi!
Kafa bir yük kesilip boynuna, çökmüş bağrı;
İki değnek gibi yükselmiş omuzlar yukarı.

- Otur oğlum, seni dikkatlice bir dinleyelim...

Soyun evvelce fakat...

- Siz soyunuz, yok halim!

Soydu bıareyi   beş kişi birden, o zaman
Aldı bir heykel-i  ry n-ı sefalet meydan!
Bu kemik külçesinin dinlenecek bir ciheti
Yoktu. Zannımca tabibin coşarak merhameti,
“Bakmasak hastayı nevmîd ederiz belki” diye;
Çocuğun göğüsüne yaklaştı biraz dinlemeye:
-  ks r oğlum... Nefes al... Alma nefes... Oldu giyin;
Bakayım nabzına...  l ... Sana yavrum kodein
Yazayım;  ks r yorsun, o keser, pek iyidir...
Arsenik hapları al, söylerim eczacı verir.
Hadi git kendine iyi bak...

- Nasıl ettin doktor?

- Edecek yok, ocuk artık yola girmiş, gidiyor!
Sol taraftan rienin zirvesi tekmil çürümüş;
Hastalık seyr-i tabi sini almış yürümüş.
Devr-i s listeki  s rı o mel’un marazın
Var tamamıyla, değil hiçbiri eksik arazın.
Bütün ar z, şehikiyle, zefiriyle...

-Yeter!

Hastanın ehresi meydanda ya! İnsanda meğer
Olmasın his denilen şey... O değil, lâkin biz
Bunu “tebd l-i hava” der de nasıl göndeririz?
Şurda   beş günü var... G nderelim: Yolda  l r...
“Git!” demek, hem düşünürsek ne büyük bir züldür!
Hadi göndermeyelim... Var mı fakat imkânı?
Kime dert anlatırız? Bulsana dert anlayanı!
- S z n z doğru Müdür Bey; ne yapıp yapmalı, tek

Bu çocuk gitmelidir. Çünkü eminim, pek pek
Daha bir hafta yaşar, sonra sirayet de olur;
Böyle bir hastayı gönderse de mektep ma'zûr.
- Bir mubassır çağırın.

- Buyrun efendim.

-Bana bak:

Hastanın gitmesi herhalde muvafık olacak.
"Sana tebdili hava tavsiye etmiş doktor;
Gezmiş olsan açılırsın..." diye bir fikrini sor.
"İstemem!" der o fakat dinleme, iknâe çalış:
Kim bilir, belki de biçâre çocuk anlamamış?

*

- Şimdi tebdili hava var mı benim istediğim?
Bırakın halime artık beni rahat öleyim!
Üç buçuk yıl bana katlandı bu mektep, üç gün
Daha katlansa kıyamet mi kopar? Hem ne içün
Beni yıllarca barındırmış olan bir yerden,
"Öleceksin!" diye koğmak? Bu koğulmaktır. Ben
Kimsesiz bir çocuğum, nerde gider yer bulurum?
Etmeyin, sonra sokaklarda perişan olurum!
Anam ölmüş, babamın bilmiyorum hiç yüzünü;
Kardeşim var, o da lâkin bana dikmiş gözünü:
Sanki atideki mevhum refahım giderek,
Onu çalkandığı hüsrânlar içinden çekecek!
Kardeşim, kurduğun âmâli devirmekte ölüm;
Beni göm hufre-i nisyâna, ben artık öldüm!
Hangi bir derdim için ağlayayım, bilmiyorum.
Döktüğüm yaşları çok görmeyiniz, mağdurum!

O kadar sa'y-i beliğın bu sefalet mi sonu?

Biri evvelce eğer söylemiş olsaydı bunu,

Çalışıp ömrümü çılgınca heba etmezdim,

Ben bu müstakbele mazimi feda etmezdim!

Merhamet bilmeyen insanlara bak, yâ Rabbi,

Koğuyorlar beni bir sâil-i âvâre gibi!

- Seni bir kerre koğan yok, bu sözün pek haksız.

"İstemem, yollamayın" dersin eğer, kal, yalnız...

Hastasın...

- Hem veremim! Söyle, ne var saklayacak?

-Yok canım, öyle değıl...

- Öyle ya, herkes ahmak,

Bırakırlar mı eğer gitmemiş olsam acaba!

Doğrudur, gitmeliyim... Koşturunuz bir araba.

Son sınıftan iki vicdanlı refikin koluna

Dayanıp çıktı o biçare sefalet yoluna.

Atarak arkaya bir lemha-i lebrîz-i elem,

Onu teb' d edecek paytona yaklaştı "verem!"

Tuttu bindirdi çocuklar sararak her yerini,

 pt ler girye-i matem dökerek gözlerini:

- Çekiver doğıruca istasyona...

- Yok yok, beni t 

Götür İstanbul'a bir yerde bırak ki: Gureb 

-Kimsenin onlara aldırmadığı bir sırada-

Uzanıp  lmeye bir şilte bulurlar orada!

24 Eylül 1908

TEVHİD YAHUT FERYAD*

Ey nûr-u ulûhiyyetinin zıllı avâlim,
 Zıllın bile esrâr-ı zuhurun gibi muzlim!
 Kürsî-i celâlin ki semalarla zeminler
 Bir nokta kadar sahn-ı muhitinde tutar yer
 İdrâkin eder gaye-i ümmidini haybet...
 Yâ Rab o ne dehşettir, İlâhî o ne heybet!
 Pervâzına yetmez gibi pehnâ-yı avalım,
 Gâhî seni bulsam diye âvâre hayalim
 Bir şevk ile lâhûta kadar yükseleyim der.
 Lâkin nasıl olsun ki bu mirâca muzaffer?
 Nâsût muhitinde henüz çalkalanırken,
 Bir dest-i tecebbür dayanıp göğsüne birden;
 Hüsrarla iner öyle sefil, öyle muhakkar:
 Hâlâ o sükûtun küreden tozları kalkar!
 Yalnız o mu? Bin fikr-i semavî bu zeminde,
 Bîtâb-ı taharri kalarak âh ü eninde!
 Eşbâha mı kurbün olacaktır cevelângâh?
 Ervah bütün mündehiş-i “sümme radednâh!”
 Sun’undaki esrara teâli bize memnu
 Olmaz mı, ridâ-pûş dururken daha masnû?
 Hurşîd-i ezelden nasıl ister ki haberdar
 Olsun daha bir zerreyi derk etmeyen efkâr?
 Ey namütenahi sana nisbet ile mahdûd.
 Mahsûr-u muhît-i kaderindir ne ki mevcûd.
 Dîbâce-i evsâfını almaz bütün eb’âd,
 A’dâd edemez silsile-i feyzini tadâd.
 Ummanı şuûnun ki birer mevcidir a’sar,
 Her mevcesi bir lücce-i bî-sâhil-i âsâr!
 Fermanına mahkûm ezeliyyet, ebediyyet;
 Ey pâdişeh-i arş-ı güzîn-i samedîyyet.
 İbdâ-ı bediî ki cihanlarla bedâyî
 Meydana getirmiş bize ey Hâlik-ı Mübdi,

* *Sıratı Müstakim*, 21 Ağustos 1324/3 Eylül 1908, c. 1, n. 2, s. 18.

Mübhem nasıl olmaz ki? Ademden değil isbât,
Bir zerre-i mevcudu yok etmek bile heyhat,
Kabil olamaz çıksa da bin dest-i muharrib.
Yâ Rab, bu nasıl âlem-i lebrîz-i gar ib 
Serhadd-i ezel bed-i hudûd-u melek tun,
Pehn -yı ebed gaye-i sahn-ı ceber tun,
Hükmün ki tahakküm edemez seyrine bir şey;
Bir anda bu p yansız olan cevvi eder tayy.
Bir an diyerek eylemi im bilmiyerek bak!
Takyîd zamanla seni ey F t r-ı Mutlak!
Bak yi beşer her ne kadar etse de tenzih,
F niyyeti ic b , eder kedine te bih!
Itl ka nasıl yol bulabilsin ki tefekkür?
E b h  görür, eyler iken ruhu tasavvur!

*

Ey r h-u feza-gerd, giran-seyr-i harîmin,
Ey n t ka, dem beste-i esrâr-ı az min,
Maks d bu hilkatten eğer marifetinse;
Varmı  mı o müthiş görünen gayete kimse?
Bir sahne midir yoksa bu âlem nazarında?
Bir sahne ki milyarlar oyun var üzerinde!
Bir sahne ki her perdesi tertib-i me iyyet;
E hası da b z  e-i âvâre-i kudret!
Canileri, katilleri meydana süren sen;
Canideki, katildeki cüret yine senden!
Sensin yaratan, başka değil zulmeti, nuru;
Sensin veren ilham ile takvay , f c ru!
Z limde teadd ye olan meyl nedendir?
Mazlum niçin olmada ondan m teneffir?
Âkil nereden gördü bu ciddi harek t ?
Cahil neden öğrenmedi  d b-ı hayat ?
Bir failin icbar  bütün gördüğüm  s r!
Cebr  değilim... Olsam  l h  ne suçum var?

Bir sahne demek âleme pek doğrudur elbet;
 Ancak görünen vakaların hepsi hakikat.
 Hem öyle vekaayi ki temaşası hazindir,
 Âheng-i tarab-sâzı bütün âh ü enindir!
 Zira ederek bunca sefâlet-zede feryâd;
 Vâveyl sadâsıyla dolar sîne-i eb'âd.
 Yâ Rab, bu yüreklerdeki ses dinmeyecek mi?
 Senden daha bir emr-i sükûn inmeyecek mi?
 Her an ediyorsun bizi makhûr-i celâlin,
 Kurban olayım nerde senin, nerde cemâlin?
 Sendense eğer çektiğimiz bunca devâhî,
 Kimden kime feryad edelim söyle îlâhî!
 Lâ-yüs'el'e binlerce suâl olsa da kurban,
 İnsan bu muammalara dehşetle nigehtan.
 Bir şahsa esir olmayı bir koskoca millet,
 Mekrinle mi yâ Rab sanıyor kendine devlet?
 Dünyayı yakıp yıkmaya bir seyf-i teaddî,
 Emrinle mi yâ Rab, ediyor böyle tesaddî?
 Zâlimlere kahrın o kadar verdi ki meydan:
 "Yok âdil-i mutlak" diyecek ye's ile vicdan!
 Yerden çıkıyor göklere bin âh-ı şererbâr,
 Gökler ediyor sade çıkan nâleyi tekrar!
 Bir yanda yanar iânesi bin hane-harâbın,
 Bir yanda söner lem'ası milyonla şebâbın.
 Kalmış eli böğründe felâket-zede mâder;
 Evlâdını gömmüş kara topraklara, inler!
 Ağlar beriden bir sürü âvâre-i tâli,
 Nan-pâre için eyleyerek ırzını zayı'.
 Bükmüş oradan boynunu binlerce yetîman,
 Me'vâ arıyor aileler lâne-perişan!
 Mazlum şikâyetle, nedamette sitemkâr;
 Hûnâbe-i maktule garîk olmada hunhar!
 Bîmârı, felâketliyi, üryanı, sefili,
 Meflûcu, amel-mandeyi, miskini zelili

Gaddarı, cefâ-dideyi, mahkûmu esiri
Heyhat, Şu p yansız olan cemm-i gaf ri
TeŐhir ile Őöhret kazanan sahne-i dünya
Gelmez mi îlâhî sana bir kanlı tem   ?

*

Lâkin bu sefil n-ı beŐerden kiminin, var
Kalbinde bir  mmid ki enc m gibi parlar:
 mandır o cevher ki  l hi ne büyüktür...
 mansız olan paslı yürek sinede yüktür!
Mümin ki bilir gördüğü yekr ze cihanın
Fevkinde ne âlemleri var subh-u bek nın
Bin can ile elbet çekecek etse de bilfarz,
Her devri hayatın ona binlerce bela arz.
Ferd daki ezv k  o ettikçe teemmül,
Eyler bugün  l ma nasıl olsa tahammül...
Bir m lhidi lâkin kim eder tesliye heyhat?
Sığmaz bunun  f kına ferd -yı mükâfat!
Baştan başa boşluk Şu semalar, Şu zeminler,
Bir g Ő-i kerem var mı akan yaşları dinler?
 lc -yı tesadüfle Şu “boş!” âleme düşmüş;
Etrafına binlerce Şed id gelip  Őm Ő.
Her lâhza boĐuŐmakla geçip devr-i hayatı,
Bir Şey olacak gaye-i h sr n : Mem t !
Varlıktan onun inleyerek ölme nasibi!
Bunlar beşerin işte en âvâre garibi!
Müminlere imdada yetiş merhametinle,
M lhidlere lâkin daha çok merhamet eyle:
G mrahlarınd r ki karanlıklara dalmış,
Bir rehber olur necm-i emel yok da bunalmış!
Sensin bu Őebist na süren onları elbet,
Senden doğacak doğsa da bir fecr-i hid yet.
Mülhid de senin, kalb-i muvahhid de senindir;
 lh d ile tevhid nedir? MenŐei hep bir.

Öyleyse nedendir bu tefâvüt ara yerde?
Esbâb-ı tehâlûf nedir efkâr-ı beşerde?
Yâ Rab, bu serâir gün olur da açılır mı?
Bir leyl-i müebbed olarak yoksa kalır mı?
Her zerrede aheng-i celâlin duyulurken,
Her nağmede binlerce lisan nâtık olurken,
Cilvendeki esrar nasıl kalmada muzlim?
Ey nûr-u ulûhiyyetinin zilli avalim!

3 Eylül 1908

K FE*

Beş on gün oldu ki, mutada inkıy d ile ben
Sabahleyin  ıkıvermişt m evden erkenden.
Bizim mahalle de İstanbul'un kenarı demek:
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek!
Adım başında derin bir buhayre dalgalanır,
Sular karardı mı, artık gelen gelir dayanır!
Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,
Selâmetin yolu insan için bu, başka değil!
Elimde bir koca değnek, onunla yoklayarak,
 n m adaysa basıp, yok denizse atlayarak
Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden,
Lisan-ı hâl ile amma r k a niyyet eden-
O s lhurde, harâb evlerin saçaklarına,
Sığınmış  yle giderken, hemen ayaklarına
Delilimin koca bir şey takıldı... Baktım ki
Genişçe bir k fe yatmakta, hem epey eski.
Bu bir hamal k fesiymiş... Aceb kimin derken;
On    yaşımda kadar bir  ocuk gelip öteden
Gerildi, tekme i indirdi öyle bir k feye:
Teker meker k fe b t b düştü t  öteye.
- Benim babam senin altında öldü, sen hâlâ
Kurumla yat sokağın ortasında böyle daha!
O anda karşıki evden bir orta yaşı ı kadın
Göründü:
- Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın!

Ne istedin k feden yavrum? Ağz  yok, dili yok
Baban sekiz sene kullandı... Hem de derdi ki: " ok
Uğurlu bir k fedir, kalmadım hemen yüksüz"

* *Sıratı Müstakim*, 4 Eylül 1324/ 17 Eylül 1908, c. 1, n. 4, s. 51.

 iir dergide yayımlanırken *Safahat-ı Hayattan* genel başığı ile sunuluyor. Akif bu şiirin altına, yazıldığı tarihi de kaydediyor. 16 K n nuevvel 1322/ 29 Aralık 1906.

Baban gidince demek kaldı adeta öksüz!
 Onunla besliyeceksin ananla kardeşini.
 Bebek misin, daha öğrenmedin mi sen işini?”
 Dedim ki ben de:

– Ayol dinle annenin sözünü...

Fakat çocuk bana haykırdı ekşitip yüzünü:
 – Sakallı yok mu işin? Git, cehennem ol şuradan!
 Ne dırlanıp duruyorsun sabahleyin oradan?
 Benim içim yanıyor: Dağ kadar babam gitti...
 – Baban yerinde adamdan ne istedin şimdi?
 Adamcağız sana, bak hâl dilince söylerken...
 – Bırak hanım o çocuktur, kusura bakmam ben...
 Adın nedir senin oğlum?

– Hasan,

–Hasan dinle.

Zararlı sen çıkacaksın bütün bu hiddetle.
 Benim de yandı içim anlayınca derdini...
 Fakat baban sana ısmarlayıp da gitti sizi.
 O, bunca yıl çalışıp alnının teriyle seni
 Nasıl büyüttü? Bugün, sen de kendini kardeşini,
 Yetim bırakmıyarak besleyip büyütmelisin.
 – Küfeyle öyle mi?
 – Hay hay! Neden bu söz lâkin?

Kuzum ayıp mı çalışmak, günah mı yük taşımak?
 Ayıp Dilencilik, işlerken el, yürürken ayak.
 – Ne doğru söyledi! Öp oğlum amcanın elini...
 – Unuttun öyle mi? Bayramda komşunun gelini:
 “Hasan, dayım yatı mekteplerinde zabittir;
 Senin de zihnin açık... Söylemiş olaydık bir...
 Koyardı mektebe... Dur söyleyim” demişti hani!
 Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!
 Söz anladım ki uzun, hem de pek uzun sürecekt;
 Benimse vardı o gün birçok işlerim görecekt;
 Bıraktım onları, saptım yokuşlu bir yoldan.

Ne oldu Şimdi aceb, kim bilir, zavallı Hasan?
Bizim  ocuk yaramaz, evde dinlenip durmaz;
Geçende Fatih'e çıktık ikindi üstü biraz.
Kömürcüler kapısından girince biz, develer
Kızın merakını celbetti, daima da eder:
O yamru yumru beden, upuzun boyun, o bacak
O arkasındaki püskül ki kuyruğu olacak!
Hakikaten görecek Şey değil mi ya? Derken,
Dönünce arkama baktım: Beş on adım geriden,
Belinde enlice bir Çal, başında  b ni,
Bir orta boylu, güler yüzlü p r-i n r ni;
Yanında koskocaman bir k feyle bir  ocukak
Yavaş yavaş geliyorlar. Fakat tesadüfe bak:
 ocuk, benim o sabah gördüğüm zavallı yetim...
Şu var ki yavrucağın hâli eskisinden elim:
Cılız bacaklarının dizden altı  ır ıplak...
Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne gezer!
Düğümlü alnının üstünde sade bir  ember.
Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryad;
Nazar değil o bakıŐlar, d m -i istimdad.
Bu bir ayaklı sefalet ki yalnayak, baş açık;
On    yaşında buruŐmuŐ cebîn-i safi, yazık!
O anda mekteb-i r Ődiyyeden taburla çıkan
Bir elliden mütecaviz  ocuk ki, muntazaman
Geçerken eylediler ihtiyar  vakfe-g zin...
Hasanla karŐılaŐırken bu sahne oldu hazin:
Evet, bu yavruların hepsi, p r-s r d-u Őeb b,
Eder dururdu birer  Şiy n-ı nura Őit b.
Birazdan oynayacak hepsi bunların, ne iyi!
Fakat Hasan, babasından kalan o pis k feyi,
Ki ezmek istedi görmekle reh-g z rında
 lelebed çekecek d Ş-u ıztır rında!
O yük değil, kaderin bir cezası masuma...
Yazık, g n h  nedir, bilmeyen Şu mahk ma!

17 Eylül 1909

DURMAYALIM*

Sadi diyor ki: “Bir gece biz kârbân ile
 Âheste-seyr iken yolumuz düştü bir çöle.
 Sûratle tayy için o beyâbân-ı vahşeti,
 Hep yolcular feda ederek istirâhati,
 Gitmekterdi. Bir aralık bende meşye tâb,
 Hiç kalmamış ki düşmüşüm artık zebûn-u hâb.
 Âvâre bir piyadeyi bekler mi kafiye?
 Nâçâr şedd-i rahl edecek tâ be-merhale.
 Durmuş, diyordu bir de uyandım ki, sârban:
 “Kalk ey zavallı yolcu, uzaklaştı kârban!
 Uykum benim de yok değil amma bu deşt-zâr,
 Âramgâh olur mu ki bin türlü korku var?
 Ser-menzil-i merama varır durmayıp giden;
 Yoktur necat ümidi bu çöller geçilmeden.
 Heyhat, yolda böyle düşen uyku derdine,
 Hep yolcular gider de kalır kendi kendine!”

Vaka hiç bir şey değildir; haklısın, lâkin düşün.
 Başka bir düstûr-u hikmet var mı, insaf et bugün?
 Varmak istersen diyor Sadi eğer bir maksada,
 Tuttuğun yollar tükenmekten muarrâ olsa da;
 Şedd-i rahl et, durmayıp git, yolda kalmaktan sakın!
 Merd-i sâhib-azm için neymiş uzak, neymiş yakın?
 Hangi müşkildir ki himmet olsun, âsân olmasın?
 Hangi dehşettir ki insandan hirâsân olmasın?
 İbret al erbâb-ı ikdamın bakıp asarına:
 Dağ dayanmaz erlerin dağlar söken ısrarına.
 Bir münevvim ses değil, yer yer hurûşan velvele:
 Fevc fevc akmakta insanlar bütün müstakbele.
 Nehr-i feyzâfez-i insaniyyetin ahengine
 Uymadan kabil değildir düşmemek bir engine,

* *Sıratı Müstakim*, 28 Ağustos 1324/ 10 Eylül 1908, c. 1, n. 3, s. 34-35.

Menzil-i maksûda varmazsın uyanmazsan eğer...
Var mı bak, yollarda hiç bîdâr olanlardan eser?
İşte at dır o ser-menzil denen  r mg h;
K rb n akvam, çöl mâzi, at let sedd-i r h.
Durma, mâzi bir mugaylanz r-ı dehşet-n ktir;
Git ki,  ti korkusuzdur, hem ne kudsî h ktir!
Çok  ed id iktih m etmek gerektir, doğrudur...
Vehleten âvâre bir seyyah  yollar korkutur;
Korku, lâkin azmi tey d eylemek icab eder:
Kurtulursun  edd-i rahl etmiş de gitmi sen eğer.
Çünkü d  m    n hayatın ezkaza fey fasına,
Gitmen icab eyliyor t  menzil-i aks sına.
D  memek madem elinden gelmemiş evvel senin,
Ölmeden olsun mu ey miskin, bu çöller medfenin?
İntihar etmek değilse yolda durmak, gitmemek,
Asumandan refref indirsin demektir bir melek!
 Leyse li'l-ins ni illâ m  se     derken H da;
Anlamam hiç meskenetten, sen ne beklersin daha?
Davran artık k rb n n arkasından, durma, ko !
Mahv olursun bir dakikan geçse hatta böyle boş.
Menzil almışlar da yorgun, belki senden b mecal!
Belki yok, elbette  yle! Sen ne etmi sin hayal?

Şöyle gözden geçse bir hilkat tem    -h nesi:
ıkmıyor bir zerre faaliyyetin big nesi.
 sum ni, h kd n  cümle mevcudat için
Kurtuluş yok sa'y-i d imden, terakkiden bugün.
Yer alı s n, gök alı s n, sen sıkılmazsan otur!
Bunların hakkında bilmem bir bahanen var mı? Dur!
M siva bir şey midir, boş durmuyor Hâlik bile:
Bak tecelli eyliyor bin  e'n-i g n g n ile.
Ey, bütün dünya ve m fih  ayaktayken, yatan!
Le  misin, davranmıyorsun? Bari Allah'tan utan.

10 Eylül 1908

HASIR*

Geçende, Yayla civarında bir ufak cevelân
 Bahanesiyle, bizim eski âşinâlardan
 Bir attarın azıcık gitmek istedim yanına,
 Ki her zaman beni davet ederdi dükkânına.
 Biraz musahabeden sonra söktü müşteriler:
 - Ver ordan on paralık zencefil, çöroğtu, biber.
 Geçenki beş para borcumla on beş etmedi mi?
 - Silik bu yirmilik almam...

- Uzatma gör işimi!

- Oğul çabuk... Bana tiryak... Okunmuş olmalı ha!
 Bizim çocuk, adı batsın, yılcık olmuş...

-Ya?

- Sübek kadar yüzü hüttağ kesildi!

-Vah vah vah!

-Hanım geçer, nefes ettir...

- Geçer mi? İnşallah.

- Bi yirmilik paket amma sabahki tozdu bütün...

-Ayol, hep içtiğimiz toz.. Bozuldu eski tütün!

- Efendi amca, sakız ver... Biraz da balmumu kes.

- Kızım, parayla olur ha! Peşinci bak herkes.

Beşer onar paralar hepsi yaklaşıp deliğe,

Süzüldüler oradan bir kilitli çekmeceye.

Epeyce fasıladan sonra geldi başka biri:

- Genişçe bir hasırın var mı? Neyse hem değeri.

Cenaze sarmak içindir, eziyyet etme sakın!

Mahallemizde beş aydır yatan o hasta kadın?

* *Sıratı Müstakim*, 18 Eylül 1324/1 Ekim 1908, c. 1, n. 6, s. 82-83.

Hasır başlıklı şiir *Sıratı Müstakim*'de "Safahat-ı Hayattan" genel başlığı ile takdim ediliyor.

Bug  n sabahleyin artık cihandan el   ekmiş...
- Ne   are! Kismetini bir b  yle g  nde   lmekmiş.
- Yanında kimse de yokmuş... Aman bırak neyse...
Ecel gelince ha olmuş, ha olmamış kimse!
- Dokuz kuruş bu hasır, siz sekiz verin haydi...
Pazarlık etmeyelim bir kuruş i  in şimdi!
Hasır b  k  ld   omuzlandı, daldı bir sokağa;
Sokuldu kimbilir ordan da hangi bir bucağa.
A  ıldı bir   l   saklanmak   zre sinesine;
Kapandı ketm-i adem heybetiyle sonra yine!
Beş on fakire olup b  r-ı d  ş-i istiskal,
Huz  r-u l  lini bir nevha etmeden ihl  l,
S  k  n i  inde uzaklaştı   şiy  nından.
Ge  ince s  runu şehrin, uzattı servistan
Garib yolcuyu tevkife bin b  k  lmez kol!
Omuzdan indi hasır, yoktu     nk   artık yol.
Mezarcının o k  rek y  zl   dest-i l  kaydı
  nesiyle nihayet mezara yaslandı.
H  c  m-u mihnet-i peyderpeyiyle d  nyanın,
Hayatı bir yığın   l  m olan zavallı kadın,
Hasırdan   rt  s   d  şunda hufreden indi...
En  n-i ruhu da artık m  ebbeden dindi.

Bu h  tirat ile kalbimde başlayınca mel  l,
Oturmak istemez oldum, kıyam edip derh  l;
-Y  z  mde   leme nefrin, i  imde şevk-i memat;
G  z  mde i   y  z   dehrin: yığın yığın zul  m  t!-
Bulunduğum o mukassı mahalden ayrıldım.
Bu perde bitti mi? Heyhat! Atmadım bir adım,
Ki ruhu eylemesin b  yle bin fec  a har  b!
Hayat n  mına y   Rab, nedir bu devr-i az  b?

1 Ekim 1908

GEÇİNME BELÂSİ

*“Ömr-i giranmâye der in sarf şûd
Tâ çihorem sayf, çipûşem şit’a”**

Doksan senelik ömre, İlâhi bu mu gayet?
Bilmem ki ne âlem bu cedel-gâh-ı maişet!
Korkunç oluyor böyle hakikatleri, gerçek,
Sadi gibi bir asr-ı faziletten işitmek.
Sadi o kadar felsefesiyle, hüneriyle,
Fikirindeki hürriyet-i fevka’l beşeriyle
Esbâb-ı maişet denilen kayda girerse,
Yâd etmesin azadeliğin nâmını kimse.
İnsan ki çıkar perde-i mektûm-u ademden,
Tâ sahne-i hestîde zuhur ettiği demden,
İkmâle kadar fâcia-i devr-i hayatı,
Atlatmaya mahkûm ne mühlik akabâtı!
Zannetme ölüm şahsına bir kerre muhacim...
Bin kerre olur günde o düşmenle müzâhim.
Âvâre beşer sâha-i gabrâya düşünce,
Etrafına binlerce devâhî üşüşünce,
Meydan mı bulur rahatı esbabını celbe?
Başlar o cılız kolları dünya ile harbe!
Kaynar güneşin ateş-i mihrâk-ı serinde;
Karlar buz olur hep beden-i bî-siperinde.
Medhûş nigâhında köpürdükçe denizler;
Beyninde bütün dalgalar öttükçe mükerrerr;
Sahilden uzansam der, eder tayy-i merâhil;
Lâkin onu bilmez, ki uzaklar daha sâil:
Dağlar o nihayetsiz olan silsilesiyle,
Ormanlar o dünyayı tutan velvelesiyle,
Emvâc-ı serâbıyla, vuhûsuyle bevâdî,
Her hatve-i azminde olur ye’sine bâdî.

* Şirazlı Sadi’nin *Gülîstan* adlı eserinden bir beyit.

Bu beyitin anlamı şöyledir: “Yaz ve kış ne yiyeceğim ne giyeceğim derken ömrüm tükendi gitti.” Akif’in damadı Ömer Rıza Doğrul tarafından yayıma hazırlanan *Safahat*’ın üçüncü baskısında (1950), Tahir Olgun bu beyiti şiir olarak şöyle tercüme ediyor:

Yazda yeyim kışta giyim derdine
Sarf olunup buldu ömür intiha.

Fevkinde semavâtın o ecrâm-ı mehîbi;
Pîşinde zeminin o temâsîl-i acîbi;
Bîcâreyi medhûş ederek her nefesinde,
Muzlar bırakır m n'adim olmak hevesinde.

Lâkin bu heves bir heves-i diğere mağlûb:
İnsan yaşamak hırs-ı cibillîsine meclûb.
Her devresi bir devr-i azâb olsa hayatın,
Râzısı değildir yine bir türlü memâtın!
 mr olsa da binlerce tekâlif ile meşh n,
İnsan yaşamaktan yine memnun, yine memnun!
Artık neye mevkuf ise te'mîn-i bekası,
Yalnız ona masruf olur âvâre kuvâsı.
Durmaz boğuşur, bunca muhacimlere rağmen,
Düşmez, o mesaî denilen seyfi elinden.
Çıplaktır o, ister ki soğuklarda ısınsın;
Bir dam çatarak her gece altında barınsın.
İster yiyecek şey, giyecek şey, yakacak şey...
Bin türlü havâic daha var bunlara der-pey.
 vare beşer işte bu bâzâr-ı cihanda,
Her gün yeni bir kâr peşinde cevelânda.
Maksad bu kadar dağdağadan bir yaşamaktır...
Lâkin, bunun altında ne maksad olacaktır?
Heyhat, onu idrâk için im l-i hayale
Yok vakti, bütün demleri mevkuuf cidale
İnsan ki onun r h ile insanlığı kâim,
Daim oluyor cisminin amaline hadim;
Gelseydi eğer ruhunu il ya da nevbet,
Anlardı nedir, belki hayatındaki gayet.
Bir anladığım varsa şudur: Hâlik-ı  lem,
Hilkat kalıversin diye bir ukde-i mübhem,
Daldırmada insanları h c t-ı hayata,
D nd rmede ezh nı bütün başka cih ta.
 mr n öteden berk-s v r ne şit bı,
Işın beriden lâzım-ı b hadd   hesabı,
Göstermede dünyaya, nedir maksad-ı Halik...
"Kimden kime şekva edelim biz de şaşırdık"

19 Kasım 1908

MEYHANE*

Huruşan bâd-ı süfliyyet derûnundan, kenarından;
 Girîzan rûh-u ulviyyet harîminden, civarından.
 Çıkar bin nâle-i nevmîd hâk-i ra'ş-e-dârından,
 İner bin zulmet-i makber feza-yı şeb-nisârından.
 Gelir feryâtlar ebkem duran her seng-i zarından:
 Yıkılmış hânümanlar sanki çıkmış da mezarından,
 Dehân-ı hasret açmış, rahnedâr olmuş cidarından!
 Çöker bir dûd-u matem titreyen kandîl-i târından:
 Sönüp gitmiş ocaklar yükselir güyâ gubârından!
 Giren bir kerre nadimdir hayat-ı müstehârından;
 Çıkan âvâredir artık cihanın kâr ü bârından.

Dökülmüş âb-rûlar bâde-i pesmande hâlinde...
 Emel bir münkesir peymânedir saff-ı niâlinde!
 Boğulmuş rûh-u insanî şarâbın mevc-i âlinde.
 Nümâyan mel'anet sakisinin çirkin cemâlinde!
 Ne mâzi var, ne âti, bak şu ayyaşın hayalinde...
 Tutup bir zehr-i âteşnâk dest-i bî-mecâlinde,
 Zevâl-i ömrü bekler hem şebâbın tâ kemâlinde!
 Merâret intiba etmiş cebîn-i infialinde...
 Derin bir iltivânın sîne-i zerd-i melalinde
 Odur ancak hüveydâ ser-nüvişt-i bî-meâlinde,
 Müebbed bir de nisyan nazra-i sengîn-i lâlinde.

Canım sıkıldı dün akşam, sokak sokak gezdim;
 Sonunda bir yere saptım ki önce bilmezdim.
 Bitince bir sıra ev, sonra bir de virane,
 Dikildi karşıma bir han kılıklı meyhane:
 Basık tavanlı, karanlık, sefil bir dükkân;
 İçinde bir masa, yahut civar tabutluktan

* *Sıratı Müstakim*, 9 Teşrinievvel 1324/22 Ekim 1908, c. 1, nr. 9, s. 134-135.

Meyhane başlıklı şiir dergide Safahat-ı Hayattan genel başlığı ile sunuluyor.

Atılma çok  l  görmüş acıklı bir teneşir!
Yanında hurdası çıkmış bir eski püskü sedir.
Sakat, bacaksız on onbeş hasırlı iskemle,
Kırık dökük şişeler, bir de çinko tepsiyle
Beş on kadeh, iki    testi... Sonra tezg hlık
Eden yan üstüne devrilme kirli bir sandık.
S n k s n k yanıyor rafta isli bir l mba...
 n nde bir küme: Fes, takke, hırka, salta, aba
Kımıldanıp duruyorken, sefil bir sohbet,
Bu isli zulmete vermekte büsbütün vahşet:
- Kuzum Dimitri, bu akşam biraz ziy dece ver...
- Ziy de, anladık amma ya i tiĒin şişeler?
-  izersin...

- Öyle mi? Lâkin silinmiyor  etele!

Bakın tavan tebeşirden görünmez oldu...

- Hele!

- Bizim peşin paramız.... Almadın mı d n kuruşu?
- Ayol tükendi mezen... Bari koy biraz turşu.
Arattı kendini ustan... Dinince dinlensin!
- Hasan be, sen de nasıl nazlı nazlı söylersin!
Nedir o t rk ... Aman başka yok mu? Hah, şöyle!
- Ömer, ne nazlanıyorsun? Biraz da sen söyle.
- Nevazil olmuşum Ahmed, bırak, sesim yok hiç...
- Sesin mi yok? Açılır şimdi: Bir imam suyu i !
- Yarın ne iştesin Osman?

-Ne işteyim... Burada!

- Dimitri  orbacı, doldur! Ne durmuşun orada?
- O kim gelen?

-Baba Arif.

- Sakallı, gel bakalım...

Yanaş.

– Selâmün aleyküm.

– Otur biraz çakalım...

– Dimitri hey, parasız geldi sanma, işte para!

– Ey anladık a kuzum...

– Sar be yoldaşım cigara...

– Aman bizim Baba Arif susuz, musuz, içiyor!

– Onun bi dalgası olmak gerek: Tünel geçiyor.

– Moruk, kaçınıcı kadeh? Şimdicek sızarsın ha!

– Sızarsa mis gibi yer, yatmamış adam değil a.

Yavaş yavaş kafalar, kelleler kızıışmıştı,

Ağız burun, hele sesler bütün karışmıştı;

Dikildi ağzına baktım, açık duran kapının,

Fener elinde bir erkek, yanında bir de kadın.

Beş on dakika süren bir düşünceden sonra,

Kadın da girdi o zulmet-serâ-yı menfura.

Gözünde ebr-i teessür, yüzünde hûn-u hicâb,

Vücûdu râ'se-i nâcâr-ı ye's içinde harâb,

Teveccüh eyleyerek sonradan gelen Baha'ya:

– Demek taşınmalı artık çoluk çocuk buraya!

Ayol, nedir bu senin yaptığın? Utan azıcık...

Anan da, ben de, yumurcakların da aç kaldık!

Ne iş ne güç, gece gündüz içip zıbar sade;

Sakin düşünme çocuklar aceb ne yer evde?

Evet, sen el kapısında sürün işin yoksa;

Getir bu sarhoşa yutsun, getir paran çoksa!

Zavallı ben... Çamaşır, tahta, her gün uğraş da,

Sonunda bir paralar yok, el elde baş başta!

O tahtalar, çamaşırlar da geçti: Yok hâlim...

Ayakta sallanışım zorladır Hüda âlim!

Çalışmadın, beni hep bunca yıl çalıştırdın;

O yavrucakları çıplak, sefil alıştırdın;
Bilir mahalleli kim aldıgın zamanda beni,
Çehiz çimenle donatmıştı beybabam evini.
Ne oldu şimdi o eşya? Satıp kumarda yedin.
Evet kumarda yedin, hem de Karşılar'da yedin!
Kızın yetişti alan yok, nasıl olur ki? Soran
"Şu sarhoşun kızı İffet değil mi? Vazgeç aman!"
Diyen kadınlara; "Pek doğru, pek" deyip gidiyor.
Bu söz zavallıyı bilsen ne türlü incitiyor!
Benim güzel meleğim, hiç de tâli'in yokmuş:
Anan benim gibi sersem; babansa bir sarhoş!
Necip de minderi koltukta geldi mektepten...
Demiş ki kalfa: "Sekiz aydır almadım hele ben
Ne haftalık, ne de aylık... Senin baban olacak
Kumarcı, oğlu için az yesin de tutsun uşak!"
Kovuldum anne deyip ağlıyor zavallı çocuk...
Ne yapsın annesi, dünyada bir güvendiğı yok!
O bari bir adam olsun da kalmasın cahil,
Demiştım olmadı... Lâkin kabahat onda değil,
O her sabah okuyordu g r l g r l cüzünü;
Ayırmıyordu kitaptan ne olsa hiç gözünü.

   akşam oldu ki yoksun. Necip: Babam nerde!
Ben isterim onu mutlak, demez mi? Bak derde!
Sular karardı; bu saatte hiç gezer mi kadın?
O sarhoşun biri; tut kim sokak sokak aradın...
Nasıl bulursun a yavrum? Yarın gelir belki,
Dedim. Fakat çocuğun durmuyordu. Baktım ki
Avutmanın yolu yok; komşunun Hüseyin A a'yı
Alıp dolaşmadayım yatsı vakti dünyayı.
Anam benim gibi evlâd doğurmaz olsaydı,
Bu hali görmeden evvel gözüm yumulsaydı!
Herif Şu h lime bak, merhametli ol azıcık...
Bırak o zıkkımı, i tiklerin yeter artık.

Efendiler, ağalar, siz de bir nasihat edin,
Sizin de belki var evlâdınız.-

- Hasan, ne dedin?

- Bırak, köpoğlu kadın amma çal çeneymiş ha!
- Benimki çok daha fazlaydı.

-Etme!

-Elbet ya!

Onun için boşadım. Sen işitmedin mi Halim?
- Kadın lâkırdısı girmez kulağıma zati benim.
Senin karım dediğin adetâ pabuç gibidir,
Biraz vakit taşınır, sonradan değiştirilir.

Kadın bu sözleri duymaz, tazallüm eylerdi;
Herif mezar taşı tavrıyla sade dinlerdi.
Açıldı ağzı, nihayet açılmaz olsa idi!
Taşıp döküldü, içinden şu lânet-i ebedî:
- Cehennem ol seni hınzır orospu, git boşsun!
- Ben anladım işi: Sen komşu, iyice sarhoşsun!
Ayıltınız şunu yahu!

-İlişmeyin!

- Bırakın!

Herif ayıldı mı bilmem, düşüp bayıldı kadın!

22 Ekim 1908

MEZARLIK*

Bakma kabristanının ancak sâha-i medh şuna,
Dur da bir müddet kulak ver nâle-i h m şuna!
Kalbi hiç benzer mi bak s m -yı heybet-p şuna!
Kim ki dalmıştır hayatın seyl-i c ş -c şuna.
Can atar, bir gün gelir yorgun düşüp  g şuna!

Ey mez ristan, ne  lemsin, ne yüksek fitratın!
Sende pinh n en g z n evladı insaniyyetin;
Senden istimdâd eder feryadı ye'sin, haybetin.
Bir yığın göz nurusun, yahut muhammer t ynetin,
R h-ı pâkinden coşan göz yaşlarında milletin!

şanlı bir t rihsin, mâzi-i millet sendedir.
Varsa ibret sendedir, hikmet de elbet sendedir;
Devr-i  stil  durur yâdında, devlet sendedir!
Çünkü hürriyet, hamaset sende, gayret sendedir,
Zindeg  zillettir artık, bence izzet sendedir!

Ey ademle varlığın ser-haddi, iklim-i salâh!
Başlarında sermedî bir saye, bir müşfik cenah
Olmasan, b -v yeler nerden bulurlar inşirah?
Zill-i memd dunda var âsûde bir reng-i felah.
Leyl-i d r -d runa olsun feda yüz bin sabah!

Cevherin toprak değil, pek başka bir maden senin.
Ah bilmezler ki üstünden geçerlerken senin,
Bin dimağın l bb d r her zerre h kinden senin.
Öyle feyyaz, ey zem n-i marifet, m yen senin:
Sâye-gâhından çıkarken r h olur her ten senin!

* *Sıratı Müstakim*, 13 Teşrinisani 1324/ 26 Kasım 1908, c. 1, n. 14, s. 213-214.

Bu şiir dergideki yayımı sırasında, *Safahat-ı Hayattan* genel başlığı ile sunuluyor.

Ey mezâristan, nihan ka'rında yüz binlerce mâh,
 Fıskıran hâk-i remîminden bütûn nûr-u nigâh!
 Nazeninler yal ü balinden nişandır her kiyâh...
 Serviler Mevlâ'ya yükselmiş birer berceste âh,
 Hufreler Mevlâ'dan inmiş en emin bir hâb-gâh.
 Ey şebistân, ey adem, ey perde perde kibriyâ,
 Sendedir ümmîdler: Senden doğar fecr-i beka.
 Her hacir-pâren okur bin şi'r-i lâhûtî-edâ;
 Her neşîden ruhu eyler sermediyyet âşinâ.
 Ey semavî hâk, benden bin selâm olsun sana.

*

Sıkınca ruhumu bazen metâlibiyle hayat,
 Olur yegâne mesirem mahalle-i emvât.
 Muhît-i velvele-dârında zindegânînin,
 Ferâğ-ı dâimi yoktur hayat-ı sâînin.
 Ne levs-i hırs ü mezellet zemîn-i pâkinde,
 Ne hây u hûy-u maişet harîm-i hâkinde,
 Bu kâinat-ı huzurun feza-yı sâmitini
 Görünce, ömr-ü perişanımın merâretini,
 Velez bir an için olsun atıp hayalimden,
 Uzaklaşır giderim mâsivâyâ artık ben.
 Şu mâsivâ denilen kayd-ı ukde ber-ukde
 Kırılmadan olamaz ruh bir dem asude.
 Fakat kırılmak için böyle bir zemin ister...
 Zemin değil, yalnız kalb-i âhenîn ister!

Geçen sabah idi Eyyûb'a doğru çıkmıştım.
 Aşıp da sûrunu şehrin atınca birkaç adım,
 Ufuk değişti, önümden çekildi eski cihan;
 Göründü karşıda fûshat-serâ-yı kabristan.
 Fakat o bir koca deryâ-yı sermediyyet idi,
 Ki her haziye-i sengîni mevc-i münce midir!
 Kenarda durmayarak girdim en derin yerine,

Oturdum arkamı verdim de taşların birine.
Ridâ-yı samta bürünmüş bütün yes r   yemin,
Huzur içinde ağaçlar, s k n içinde zemin.
Bütün o yükselen emvâc, o b -nihâye deniz,
Derin bir uykuya dalmıştı, her taraf sessiz.
Yavaş yavaş açılıp perde-i lik -yı muhit;
Har m-i ruhumu doldurdu kibriyâ-yı muhit.

Fakat bu beste-i lâhût nerden aksediyor,
Ki “Ellezi hal ka’l-mevte ve’l-hayate..” diyor?”
Nedir sam m-i s k nette böyle bir feryâd?
Neşide Hâlik’ın, amma kim eyliyor inşâd,
Zaman zaman ederek yükselen terane hurûş,
En ne başladı nâgâh kâinât-ı ham ş!
O serviler m teheyyic cemâat-ı kübra
Kesildi... Her birisinden duyuldu aynı sad .
Mek bir inledi, taşlar birer lisan oldu;
Kitabeler de o taşlarla hem-zeb n oldu.
Görünce zinde bütün mahşer-i heyulayı,
Mezara ruh veren nefh-i pâk-i Mevlâ’yı,
Hayale daldım; o f shat ser -yı d r -d r
Göründü dîde-i medh şa bir cihân-ı nüşûr!
Kefen be-d ş-i beka b -nihâye ecs dın,
O dehri hiçe sayan, kârbân-ı ecdadın
Akin akin geçerek p şg h-ı izzette,
Muhit-i havf   rec dan makâm-ı hayrette
Kıy m-ı aczini seyreyledim... Ne dehşetmiş
S c d-u hilkati görmek huzûr-u kudrette!

Bu herc ü merc-i kıyâmet-nümûna hâkim olan
Hatîb-i âlem-i ulvî nihayet oldu ayan:
Gözüm uzaktaki bir medfenin ayak ucuna
Çöküp ziyaret eden, bir çocukla bir kadına
İlişti. Sonra biraz yaklaşınca, iyden iyi
Tezahür eyledi: Baktım, çocuk “Tebâreke”yi
Kemâl-i vecd ile ezber tilâvet eylemede;
Yanında annesi gözyaşlarıyla dinlemede.
Zemine ra’şe verirken neşâid-i melekût,
Ne manzaraydı İlâhî o makber-i mebhût?
Çocuk hayata, o makber de mevte bir levha.
Tezâd-ı kudreti gör, bak şu levh-i zîrûhâ

*

Biraz geçince o sesler bütün hamûş oldu,
Deminki mahşer-i pür-cûş sâye-pûş oldu.
Çocuk kadınla beraber çekildi âlemine,
Gömüldü gitti mezarlık sükûn-ü dâimine.

26 Kasım 1908

BAYRAM*

Af  k b  t  n hande, cihan ba  ka cihandır;
Bayram ne kadar ho  , ne   etaretli zamandır!
Bayramda g  ler   ehre-i mas  m-i sabavet.
  mmit   ocuk suret-i safında ayandır.
Her cebhede bir n  r-u m  cerred leme  nda;
Her d  dede bir r  h dem  -dem cevel  ndır.
  l  m-ı hayatın iki kat b  kt  ğ   ecs  d
Feyzindeki tes  r ile   s  de revandır.
Ferd  -yı s  k  n-perveridir s  l-i cidalin,
Nevm  d d    en kalbe   mid-  ver-i candır.
Heyc  -yı mai  etteki fery  d-ı meh  bin
D  nyada biraz dindiğ   an varsa bu andır.
Subhunda baharın   u sab  hat bulunur mu?
Bak   ehre-i gabr  ya: Nasıl   en, ne civandır!
Her sinede bir kalb-i meserret darabanda,
Her kalpde bir   lem-i e  v  k nihandır.
Raks  n oluyor c  n      -i d    iyle an  sır,
G  ya ki b  t  n sadr-ı zemin p  r-galeyandır.
E  b  h   da c     n ediyor feyz-i m  b  ni,
Y   Rab bu nasıl r  h-u av  lim-sereyandır!
Bayramda gelir y  da ne ho   h  t  ralar ki:
Bin   mre verilmez, o kadar kadri girandır.
Iy  n bana d  im g  r  n  r levh-i ker  mi:
M  zi-i tuf  llyetimin y  d-ı besimi.

*

Birinci g  n hava bir par  a n  -m  s  itti;
  kinci g  n a  ılıp, sonra pek g  zel gitti.
Dedim ki: "F  t  h'e   ıksam yava   a, bir yanda
Durup o   lemi seyreyleşem de meydanda,

* *Sıratı M  stakim*, 14 Te  rinievvel 1324/ 27 Ekim 1908, c. 1, nr. 10, s. 149-150.

  iir, *Sıratı M  stakim*'de "Safahat-ı Hayattan" genel ba  lığ   ile sunulmu  tur.

Ziyaret etsem ehıbbâyı sonradan... Hoş olur.
 Bütün gün evde oturmak ne olsa pek boş olur.”
 Bu arzû-yu tenezzüh gelince, artık ben
 Durur muyum? Ne gezer! Fırladım hemen evden.
 Gelin de bayramı Fatih'te seyredin, zira
 Hayale hatıra sığmaz, o herc ü merc-i safa,
 Kucakta gezdirilen bir karış çocuklardan
 Tutun da, ta dedemiz demlerinden arta kalan,
 Asırlar ölçüsü boy boy asalı nesle kadar,
 Büyük küçük bütün efrâd-ı belde, hepsi de var!
 Adım başında kurulmuş beşik salıncaklar,
 İçinde darbuka deflerle zilli şakşaklar.
 Biraz gidin: Kocaman bir çadır... Önünde bütün
 Çoluk çocuk birer onluk verip de girmek için
 Nöbetle bekliyorlar. Aceb içinde ne var?
 “Caponya'dan gelen, insan suratlı bir canavar!”
 Geçin: Sırayla çadırlar. Önünde her birinin
 Diyor: “Kuzum girecek varsa, durmasın girsin.”
 Bağırmadan sesi bitmiş ayaklı bir ilan.
 “Alın gözüm, buna derler...” sadâsı her yandan.
 Alettirikçilerin keyfi pek yolunda hele:
 Gelen yapışmadan bir mutlaka o saplı tele...
 Terazilerden adam eksik olmuyor; birisi
 İnince binmede artık onun da hemşerisi:
 “Hak okka çünkü bu kantar... Firenk icadı gıram
 Değil! Diremleri dört yüz, hesapta şaşmaz adam.”
 – Muhallebim ne de kaymak!

– Şifalıdır macun!

Simit mi istedin ağa?

–Yokmuş onluğum, dursun.

O başta: Kuskunu kopmuş eyerli d ld ller,
Bu başta: Paldımı düşmüş semerli bülbüller!
Baloncular, hacıyatmazcılar, fırlıdaklar,
Horoz şekerleri, civ civ öten oyuncaklar;
Sağında atlıkarınca, solunda tahtırevan;
 n nde bir sürü çek ek, tepende  ifte kolan.
 bek  bek yere çökmüş kömür çeken develer...
Ferâğ-ı bal ile birden geviş getirmedeler.
Koşan, gezen, oturan, maniler düzüp  ağırان,
Davullu zurnalı “dans!” eyleyen, coşup bağıran
Bu kâinât-ı s r run içinde gezdik e,
Çocukların tarafındaydı en çok eğlence.
Güzelce süslenerek dest-i n z-ı m derle;
Birr    ek gibi nevvâr olan bebeklerle
Gelirdi safa-i mevv c-ı ıyde başka hayat...
Bütün s r r-u şetaretti gördüğüm harek t!
Onar parayla biraz sallanırdılar... Derken,
Dururdu “yandı” sad sıyla türküler birden.
- Ayol, demin daha yanmı tı  ! Herif sen de...
- Peki kızım, azıcık fazla sallarım ben de.

“Deniz dalgasız olmaz,
Gönül sevdasız olmaz,
Y ri güzel olanın
Başı bel s z olmaz!
Haydindi mini mini maşallah
Kavuşuruz inşallah...”

Fakat bu levha-i handana karşı, pek ya lı
Bir ihtiyaç kadının koltuğunda, g r ka lı,
Uzunca sa lı güzel bir kız ağılayıp duruyor.
Gelen geçen, bu niçin ağılıyor diyor, soruyor.
- Yetim ayol... Bana evlâd belasıdır bu acı.
 ocuk değıl mi? “Salıncak” diyor...

-Salıncakçı!

Kuzum, biraz bu da binsin... Ne var sevabına say.
Yetim sevindirenin ömrü çok olur...

-Hay hay!

Hemen o kız da salıncakçının mürüvvetine,
Katıldı ağlamayan kızların şetaretine.

27 Ekim 1908

HASBİHAL*

Ey bülbül-  ter-zeb n-ı irfan,
Dem-beste nevalarınla vicdan.
Hem-safvet-i r h olan o  v z
Oldukça harîm-i canda dem-söz,
P m lim olur bütün avâlim;
L h ta kadar çıkar hayalim.
E v k ma dar gelir de eb' d,
Eyler fikrim fezalar icad!
Ey n r-u m b ni Kibriya'nın,
Sinem olamaz mı asumanın?
Gökler mi bütün kararg h n?
Hiç yerlere u gramaz mı r h n?
Ey t ir-i n z-ı sidre-perv z,
Kalbimde olayd n   iyan-söz;
Bir başka terane g   ederdin,
Ruhum gibi sen de c   ederdin.
Y d mda duran ne  idinden
Daim cezeb t içindeyim ben.
Verdik e der na vecd o aheng,
Dünya nazar mda teng olur teng
Azadesi büsbütün kuy dun,
Bir  i'r-i sema-zemin s r dun!
Bir  i'r-i revân ki: C y-u car 
Feyziyle bahar-ı ömre s ri
Bir na me ki ruhtur, led nd r;
Kur'ân gibi r sih n içindir.
Bir nâle ki  evk-s z-u idrâk
Havlinde nidâ-yı "m -arafn k!"
Ey   ir-i r zdan-ı mülhem,

* *Sıratı Müstakim*, 11 Kânunuevvel 1324/ 24 Aralık 1908, c. 1, nr. 18, s. 277.

Hasbihal'in *Sıratı Müstakim*'deki yayımı sırasında altta, şiirin yazıldığı tarih de veriliyor: 10 Mayıs 1321/23 Mayıs 1905.

Ben razına olmasam da mahrem,
 Hayrân-ı kemâlinim... Beyânın
 Gûya ki hitabıdır Hüda'nın!
 Ey subh-u ezel cebîn-i safı,
 Envârının olmaz inkişâfı.
 Yeldâ-yı adem cihanı alsa,
 Eşbâh bütün zalâma dalsa,
 Hâlâ görünür o rûhü'l-ervâh
 Bir cevvi-i münîr içinde sebbâh!
 Ey safha-i vechi âyet-i nûr,
 Cebhinde meâl-i kevn mestur;
 Çeşminde ziyâ-yı sermediyyet;
 Sönmez ebedî sirâc-ı kudret,
 Lâhût ile âşinâ nigâhın
 Ecrâm-ı şühûd-i intibahın!
 Her dem lemeân eder o merdüm,
 Mihrakı da zâhirât-ı encüm!
 Her subh gelir nesîm-i dîlcû
 Dûşunda şemîm-i nâz-ı gîsû.
 Eyler yeniden hevâ-yı dîdâr
 Bir nefha ile beni hevâ-dâr!
 Sevda kesilir bütün süveydâ,
 Gûya açılır nikâb-ı Leylâ.
 Kehvâre-i dilde nâim ümmîd
 Eyler uyanıp figânı teşdîd.
 Susturmak için o tıfl-ı zârı,
 Kalkar ararım Leyâl-i târî!
 Ey leyli, vakârının misâli,
 Yahut bana karşı infiali!
 Vakta ki eder revâk-ı deycûr
 Altında yatan cihanı mahmur,
 Etrafta kalmayınca bir ferd,
 Hem-râhım olur hâyâl-i şeb-gerd.
 Kalkar gezerim garîb ü تنها;
 Bir yer bulurum sükûnet-ârâ.
 Fevkimde sema-yı encüm-âlûd;

Pişimde ridâ-yı leyl-i memdûd;
Yâdımda neşâid-i kemâlin;
Karşımda hayal-i yâî ü bâlin;
Âzâde kuy d-i mâsivâdan,
Bî-gaile havftan, recâdan;
Bir bezm-i f t h açar ki vicdan:
Lebrîz-i safâ-yı aşk olur can.
Tasvir değil o zevki hatta
Mümkün olamaz tasavvur asla!
Yâ Rab o ne feyz-i cûş ber-cûş!
Yâ Rab o ne leyle-i ziyâ-p ş!
Yâ Rab o ne cilve cilve envâr!
Yâ Rab o ne lem'a lem'a d id r!
Yâ Rab o ne encümen, ne âlem!
Yâ Rab o ne mahfil-i muazzam!
Ey leyl, neh rın olmasaydı...
Ey neşve, humarın olmasaydı!
B d rın iken uyanmasaydım;
Dünya var imiş inanmasaydım!
Ey y r-i vefâ-g z n-i canım,
Verdiyse mel l d st nım,
Mutadın olan inayetinle
Susturma bu r h-u z r , dinle!
Hep velvele-i hayat dinse,
Düşmez bu zavallı r h ye'se.
Olmazsa zemin, zaman m s id;
Feryadına âs man m s id!
G nder bana sen de neyse derdin.
Yâdında mı bir zaman ne derdin?
M stakbeli almayıp hayale!
Gel biz dalalım bu hasb hale!
Edv r-ı hayat perde perde...
Allah bilir ne var ilerde.

24 Aralık 1908

SELMA*

“Hemşirezâdemdir, dört yaşında öldü.”

Bütün gün işte boğuştum, içim sıkıldı, yeter!
 Yarın da aynı mezâhimle uğraşıp duracak
 Değil miyim? Bana öyleyse, şimdilik ister
 Ferağ içinde düşünmek, vücûdu yormayarak.
 Hayat, ceng-i maişet; cihansa marekedir
 Zaman zaman bu sükûnlar birer mütârekedir.”
 Dedim zemine uzandım. Fakat huzur o ne zor!
 Dakika sürmedi hatta benim bu yaslanmam...
 Bir eski komşu gelip: “Validen selâm ediyor,
 Diyor ki: Hasta ağırlaştı durmasın, akşam
 Hemen bizim eve gelsin” deyince davrandım,
 O âşiyân-ı perişana doğru yollandım.

Sarıldı boynuma annem, girince ben içeri.
 Diyordu ağlıyarak:

– Görme Akif'im çocuğu!

Senin değil, yedi kat ellerin yanar ciğeri,
 Ölüm döşekleri üstünde görse yavrucuğu.
 Şükür, bugün azıcık farklıdır, diyorduk dün...
 O pembe pembe yanaklar kireç kesildi bugün!

Filân hekim dediler. Geldi baktı, anlamadı.
 Hayır, filân daha bir anlayışlıdır dediler.
 Meğer yalan yere çıkmış o sersemin de adı!
 Bırak ki anlasalar var mı çâre hiç? Ne gezer!
 Hekim ilâçları oğlum, bütün tesellidir.
 İlâç yiyip iyi olmak, o bir tecellîdir.

* *Sıratı Müstakim*, 2 Teşrinievvel 1324/15 Ekim 1908, c. 1, nr. 8, s. 116-117.

Bu şiir *Sıratı Müstakim*'de, *Sahafat-ı Hayattan* genel başlığı ile veriliyor.

Kesildi kardeşin artık yemekten, içmekten;
Lakırtı dinlemiyor, kendini helak ediyor.
O hastadan daha şâyân-ı merhamet... Görsen...
Dedikçe “Anne çocuktan ümidi kes... Gidiyor!”
Telâş içinde kalıp büsbütün şaşırmadayım.
Eğer yetişmese imdada yok mu komşu hanım...

- Görünmüyor, hani hemşire nerededir? Gelsin.
Benim sözüm ne kadar olsa başkadır, belki
Biraz bulurdu teselli...

- Nasıl da söylersin!

Lakırdı kâr edecek kim? Duyar mı hiç beriki?
Kolay bir iş mi? Senin anne olduğun var mı?
Çocuk o halde iken anne sözden anlar mı?

Bu hem kaçınıcı felâket? Beşinci! Yâ Rabbi,
Tamam beşinci seferdir ki kız ölüm görecek!
Bu son ümidi de şayet giderse dördü gibi,
Zavallı kendini vaktinden evvel öldürecek.
Çıkıp da gör hele bir kerre şimdi Selma'yı...
Ne hale koydu felek, git de bak o simayı!

Sabahleyin dili, baktım biraz ağırlaşıyor...
Melil melil bakıyor şimdi bülbül evlâdım!
Ne zalim illet imiş: Bir çocukla uğraşıyor...
O olmasaydı da ben keşke hasta olsaydım.
Şikayet olmasın amma tahammülüm bitti...
Günaha girmedeyim durmuşum da bak şimdi!

Ne manzaraydı ki bir kuş kadar uçan o melek
 Dururdu bî-hareket, kol kanad kımıldamıyor!
 Gözünde nûr-u nazar titriyor, hemen sönecek...
 Dudakta nâtıka donmuş; kulak söz anlamıyor!
 Tûrâb rengine girmiş cebîn-i simini;
 Ölüm merâreti duydum, öpünce leblerini!

Başında annesi, matem tecessüm etmiş de
 Kadın kıyafeti almış gibi durur mebhût;
 Yanında komşu kadınlar hurûşa âmâde,
 Eğerçi ortada dönmekte bir mehîb sükût.
 Girince ben odadan hepsi kalktılar ayağa,
 Kızıyla annesi mihliydılar fakat yatağa!

Dedim: Nedir bu senin yaptığın, düşünsene bir...
 Bırak şu hastayı artık biraz da kendisine.
 Ne çare, hükm-ü kader akıbet zuhura gelir,
 Cenaze şekline girmekte böyle faide ne?
 Senin bu yaptığın Allah'a karşı isyandır;
 Asıl felâkete sabreyleyenler insandır...

Şu yolda başlayan âvâre bir talâkatle,
 Devam edip gidiyordum ben içtihadımda...
 Ne oldu, hastaya bir şey mi oldu, anlamadım...
 O beht içindeki kızıdan kemâl-i şiddetle,
 Şu sayha koptu ki, hâlâ enini yâdımda:
 “Ne taş yüreklisiniz... Âh gitti evlâdım...”

15 Ekim 1908

412

Tulû levha-i rengîn-i ibtisâmmıdır
 Gurûb, safha-i gamgîn-i infialındır.
 Havada mevcelenir sânihât-ı kudsiyyen,
 Riyâh, ruhumu pür-cûş eden mekâlindir.
 Çemende cilveler eyler bahâr-ı dîdârın,
 Sabâ nüvîd-i ümîd-âver-i visalındır.
 Şitâ peyinde hurûşan kıyâmet-i kübrâ,
 Rebî, hâtıra-i şî'r-i lâ-yezâlındır.
 Hülâsa, nazra-i im'ânımın önünde cihan
 Senin sahîfe-i zâtın, senin mealindir.

Senin hayal-i sahihin ki bir zaman ey yâr,
 Edince leyle-i ruhumda bin emel bîdâr;
 Kıyas ederdim açılmış sabâh-ı istikbâl
 Bugün bulutların altında eylemekte karar!
 Garib, şâm-ı gariban kadar hazin oluyor,
 Nigâh-ı rikkatimin karşısında fecr-i bahar.
 Birer bürehne kadîd-i mehîbi andırıyor
 Hayat hulle-i sebzinde cilveger eşcâr.
 Bütün bu sâha-i hadrâ, bu nev-demîde çemen
 Yeşil bir örtünün altında bir amîk mezar!
 Sımâh-ı canıma bin uhrevî sada geliyor
 Neşîdeler okuyorken gusûn-i terde hezâr.
 Temevvüc eyleyerek gözlerinde jale-i nûr
 Şükûfe-zârda güya ki ağlıyor ezhâr.
 Senin sahîfe-i zâtın, senin mealin iken
 Bütün cihân-ı bedâyide müncelî âsâr,
 Samîm-i ruhumu pür-cûş ü bîkarâr ediyor
 Bugün o sîne-i hilkatte inleyen eş'âr!
 Muhit şimdi şebistân-ı iğtirâbındır:
 Bugün uyanmıyor artık o nazenin eshâr!
 Sen ey semalar işrâk eden ziyâ-yı ezel,
 Bu hâkdânı bıraktın peyinde zulmet-zâr!
 Gerildi bir ebedî perde beynimizde, senin

Açıldı pîş-i celâlinde âlem-i dîdâr.
Cihan cihan dolaşırsın feza-yı lâhûtu,
Nasıl ki yâd-ı hazinin gezer diyar diyar!
Hayat varsa senin sermedi hayatındır,
Azâp yoksa, bu fânî hayat-ı velveledâr.
S k nu nerde bulur âh kalb-i mehc rum?
Derûn-u sinede bin herc   merc-i dâim var!

Demek, g r nmiyeceksin ilelebed bana sen,
Demek uzaktasın ey yâr-ı mihriban benden
Hayata sen beni rabt eylemiş iken, şimdi
Aceb nasıl yaşşarım söyle, ah sensiz ben?
“Günün birinde gelirsın de eski âlemler
Devam eder yine birlikte öyle şatır, şen...
Bu g r d r-ı maişetten el  eker, ararız
Seninle sîne-i uzlette gizli bir me’men...
Karışmayız ş  cihanın neb d   b duna hiç,
Nasıl ki bunca zamandır karışmadık zaten!
Uzakta aksede dursun o h y u h y-i meh b...
S k n içinde biz ey dost yek-revan, yek-ten,
Devam eder gideriz her zamanki âhenge,
Döner muhitimiz üstünde hep senin na men...
Bey n-ı ukde-g d zınla m bhem t-ı ş  n
Yavaş yavaş açılıp bir vuzuh olur r şen.
Ver -yı perde-i kudrette gizlenen razın
 n nde feyz-i bey nın açar da bin revzen,
 y n olur o zaman karşıımızda âlem-i r  h,
Düşüp gider gözümüzden bütün kuy d-u beden!
Birer terâne-i ilham olan neş idini
Kemâl-i vecd ile tekrar dinlerim...” derken,
Bugün emellerimin hepsi ser-nig n oldu...
Me erse olmayacakmış ne bir gelen, ne giden!
Me er a ılmayacakmış müebbeden artık
O perde perde hakaik, o ukdeler, o dehen!
Yazık ki yükselerek matla’ında etti karar
O lem’a lem’a s n h t... Hem de pek erken!
Niçin gurûb ediverdin sen ey sit re-i Şark,
Henüz kem lini derk etmeden zavallı vatan?

Şu son zamanda zıyâın kadar zıyâ-ı elim
 İsabet etmedi âfâk-ı Şark'a, İbrahim!
 Eğerçi milletin ümmîd-gâh-ı ikbâlî
 Olan beş on büyük âdem, beş on vücûd-u kerîm
 Birer birer heder olmuştu senden evvelce...
 Senin peyinde fakat kaldı bin ümîd-i akîm!
 Yarım asırda uyanmış çerâğ-ı feyze bakın:
 Bir anda oldu sönüp perde-pûş-u hâk-i remîm!
 Tasavvur eyleyemezdîm ki ansızın dursun
 Felâh-ı ümmet için çırpınan o kalb-i rahîm!
 Tahayyül eyliyemezdîm ki seyrden kalsın
 Muhit-i şarkta cevân eden o fikr-i hakîm
 Ridâ-yı hâke büründün sen ey sirâc-ı edeb,
 Fakat o lem'a ki yadımdadır... Zevali adîm
 Durup mezarının üstünde ağladıkça sehâb;
 Gelip basında enin eyledikçe rûh-i nesîm;
 İnip melâik-i rahmet cihân-ı bâlâdan,
 Harâm-i kabrine ettikçe her zaman ta'zîm;
 Bahar vakti çiçeklerde yâd-ı enfâsın
 Meşâm-ı cana duyurdukça bin lâtif şemim;
 Döner hayalimin en muhterem hariminde
 Senin o tayf-ı lâtifin ey âşînâ-yı kadim!
 Musâb olan yalnız ailen midir? Heyhat
 Bıraktın arkada binlerce hânümânı yetim!
 Olurdu dest-i teselli-medâr-ı lütfunla
 Sırışk içinde yüzen çehreler bir anda besim;
 Ederdi cûd-u merâhim-nümûd-u feyyazın
 Hazâin olsa bütün ehl-i fakaya taksim.
 O bir cihân-ı fezaîldi, mahv olup gitti...
 Nedir niçindir İlâhî, bu inkılâb-ı azîm?

Eyyâd-ı güzîn-i ihtiramı,
 Ruhumda hayatının devamı;
 Ey lem'a-i feyzinin tamamı,

Subh-u ezel nin ihtişamı;
Amaline dar gelince n s t,
 kb line sîne açtı lâhût.

Bakmaz da bu d r-ı ibtil ya,
Ruhun can atardı itil ya;
En sonra o n r-u ars-p ye
Yükseldi civâr-ı Kibriya'ya...
Dem Şimdi dem-i saadetindir:
Ervah ned m-i hazretindir.

Tevfik olarak yolunda hem-r h,
AŐtın Şu feza-yı tür nâgâh;
T  fecr-i bekada oldun agâh...
Hâlâ gidiyorsun Allah Allah!
Perv zına yok mudur ten h ?
Ey t ir-i gülşen-i  l h !

Her g l dibi medfen-i hayalin,
Her gonca kitabe-i kemâlin;
Her yerde nihân olan cemâlin,
Her yerde  y n olan mealin;
Bir yerde görünmüyorsun amma;
Her yerde bed yiin hüveydâ!

Ey sen ki harîm-i Hakk'a mahrem
Oldun da yabancın oldu  lem;
Y d eyleyecek misin ki bilmem?
Dünya denilen bu sicn-i matem
Hâlâ bana d r-ı imtihandır...
Kurtulmadım işte an bu andır!

Ey yâr-ı az z-i gam-k s rım,
Mahvoldu H da bilir kararım,
Sarsıldı olanca  stıbarım;
B -z r peyinde r h-u zarım!
Gittin, beni kimsesiz bıraktın,
Yaktın beni hasretinle yaktın!

12 Kasım 1908

AZİM*

*Sadi, o bizim Şark'ımızın rûh-u kemâli,
Bir ders-i hakikat veriyor, işte meali:*

“Vaktiyle beş on katile sahraya düzüldük;
Gündüz yürüdük hep, gece bir menzile geldik.
Çok geçmedi, baktım bir adam hâsir ü hâib
Koşmakta... Meğer eylemiş evlâdını gâib.
Biçâre gidip haymelerin hepsine sormuş:
Bir taş bile görmüşse, hemen oğluna yormuş.
Âvâre peder, nerde bulursun onul derken...
Gördüm ki ciğer-pâresinin tutmuş elinden,
Lebrîz-i meserret geliyor bizlere doğru,
Taşmış da gözünden akıyor şimdi süruru!
Yaklaştı şütürbâna nihayet, dedi yekten:
“Evlâdımı buldum... Nasıl amma? Onu bilsen...
Karşımda ne görsem, o dedim, geçmedim asla.
Aldatsa da tahminimi binlerce heyûlâ,
Azmimde fütur eylemedim, ye’si bıraktım...
Mâdâm ki dünyadadır elbet bulacaktım....
Kumlarda yüzüp, zulmetin a’mâkına daldım;
Hep rûh kesildim... Ne boğuldum, ne bunaldım.
Tevfik-i îlâhî edip en sonra inayet,
Gördüm gözümün nurunu karşımda nihayet.”

İm'an ile baksak oluyor işte nümâyan,
Sadi bize göstermede bir meslek-i irfan:
Bir gaye-i maksûda şitâb eyleyen âdem,
Tutmuşsa bidayette eğer azmini muhkem,
Er geç bulacak sa'y ile dil-hâhını elbet.
Zîrâ bu şu'ûn-zâr-ı tecellîde, hakikat,
Tevfik taharriye, taharri ona âşık;

* Sıratı Müstakim, 29 Kânunusani 1324/ 11 Ocak 1909, c. 1, nr. 25, s. 389

Azmin de emel lâzımıdır, gayr-ı müfârik.
Olsun da emel azm ü taharriye mukârin;
Tevfik zuhur eylesin sonra... Ne mümkün!
Bazen iki üç haybet olur rehzen-i ümmîd...
İnsan o zaman etmelidir azmini teşdîd.
Ye'sin sonu yoktur, ona bir kerre düşersen
Hüsrana düşersen, çıkamazsın ebediyyen!
Mahkûm olarak ye'se şu biçâre peder de,
Evlâdını şayet o karanlık gecelerde,
Vazgeçmiş olaydı aramaktan, ne bulurdu?
Elbette biri candan, biri canandan olurdu!

11 Ocak 1909

SEYFİ BABA*

Geçen akşam eve geldim. Dediler:

- Seyfi Baba

Hastalanmış, yatıyormuş.

- Nesi varmış acaba?

- Bilmeyiz, oğlu haber verdi geçerken bu sabah.

-Keşke ben evde olaydım... Esef ettim, vah vah!

Bir fener yok mu, verin... Nerde sopam? Kız çabuk ol.

Gecikirsem kalırım, beklemeyin... Zira yol

Hem uzun, hem de bataktır...

- Daha âlâ, kalınız:

Teyzeniz geldi bu akşam, değiliz biz yalnız.

Sopa sağ elde, kırık camlı fener sol elde;

Boşanan yağmur iliklerde, çamur ta belde.

Hani, çoktan gömülen kaldırımın, hortlayarak,
"Gel" diyen taşları kurtarmasa, insan batacak.

Saksağanlar gibi sektikçe birinden birine,

Boğuyordum müteveffayı bütün aferine.

Sormayın derdimi, bitmez mi o taşlar giderek,

Düştü artık bize göllerde pekâlâ yüzmek!

Yakamozlar saçarak her tarafından fenerim,

Çifte sandal yüzüyorduk, o yüzer ben yüzerim!

Çok mu yüzdük bilemem, toprağı bulduk neyse;

Fenerim başladı etrafını tektük hisse.

Vâkıa ben de yoruldum, o fakat pek yorgun...

Bakıyordum daha mahmurluğu üstünde onun:

Kâh olur, kör gibi çarpar sıvasız bir duvara;

Kâh olur, mürde şuââtı düşer bir mezara;

Kâh bir sakfı çökük hanenin altında koşar;

Kâh bir mabed-i fersûdenin üstünden aşar;

* *Sıratı Müstakim*, 4 Kânunuevvel 1324/ 17 Aralık 1908, c. 1, nr. 17, s. 261-262.

Akif, *Seyfi Baba*'nın altına yazıldığı tarihi de kaydediyor. 15 Kânunusani 1323/28 Ocak 1908. Ayrıca şiirin *Sıratı Müstakim*'deki yayımı sırasında, *Safahat-ı Hayattan* genel başlığı ile sunulduğu görülüyor.

Vakt olur pek sapa yerlerde, bakarsın dolaşır;
Sonra en korkulu eşhasa çekinmez, sataşır;
Gecenin s tre-i yeld sını çekmiş,  ryan
Sokulup bir saçağın altına g y  uyuyan
H n man yoksulu binlerce sefil n-ı beşer;
Sesi dinmiş yuvalar, hâke serilmiş evler;
Kocasından boşanan bir sürü biçâre karı;
O kopan rabitanın, darmadağın yavruları;
Zulmetin yer yer, içinden kabaran mezbeleler:
Evi sirtında, sokaklarda gezen aileler!
Gece rehzen, sabah olmaz mı bakarsın, sâil!
Serseri, derbeder, âvâre, harami, katil...
Böyle kaç manzara gördüyse bizim k r kandil
Bana göstermeli bir kerre... Niçin belli değil!
Ya o biçâre de rahmet suyu n   eyleyerek,
Hatm-i enf s edivermez mi hemen "cız!" diyerek?
O zaman s mianın l misenin Őevkiyle
Yürüyen k rlere döndüm, o ne deh etti hele!
Sopam artık bana hem göz, hem ayak, hem eldi...
Ne yalan söyliyeyim kalbime ha yet geldi.

Hele yâ Rabbi Şükür, karşıdan    tane fener
Geçiyor... Sapmayarak doğru y r rlerse eğer,
Giderim arkalarından... Yolu buldum zaten.
Yolu buldum diyorum, gelmiş iken hâlâ ben!
  te karşımda bizim yârı kadîmin yurdu.
Bakalım var mı  lık? Yoksa muhakkak uyudu.
Kapının orta yerinden ucu değnekli bir ip
Sarkıtılmış olacak, bir onu bulsam da çekip
A ıverssem...  yi amma kapı zaten aralık...
Galiba bir çıkan olmuş... Neme lâzım, artık,
Girerim ben diyerek kendimi attım içeri,
Ayağımдан çıkarıp lastiği geçtim ileri.
Sağa döndüm, azıcık gitmeden    be  basamak

Merdiven geldi ki zorcaydı biraz tırmanmak!
Sola döndüm, odanın eski şayak perdesini,
Aralarken kulağım duydu fakirin sesini:

- Nerde kaldın? Beni hiç yoklamadın evlâdım!
Haklısın, bende kabahat ki haber yollamadım.
Bilirim çoktur işin, sonra bizim yol pek uzun...
Hele dinlen azıcık, anlaşılan yorgunsun.
Bereket versin ateş koydu demin komşu kadın...
Üşüyorsan eşiver mangalı, eş eş de ısın.

Odanın loşluğu kasvet veriyor pek, baktım
Şu fener yansa deyip bir kutu kibrit çaktım.
Hele son kibriti tuttum da yakından yüzüne,
Sürme çekmiş gibi nûr indi mumun kör gözüne!
O zaman nîm açılıp perde-i zulmet, nâgâh
Gördü bir sahne-i uryân-ı sefalet ki nigâh,
Şâir olsam yine tasviri olur bence muhal:
O perişanlığı derpiş edemez çünkü hayal!

Çekerek dizlerinin üstüne bir eski aba,
Sürünüp mangala yaklaştı bizim Seyfi Baba.
- İhlamur verdi demin komşu... Bulaydık şunu bir.
- Sen otur, ben ararım...

- Olsa içerdik, iyidir...

Aha buldum, aramak istemez oğlum, gitme...
Ben de bir karnı geniş cezve geçirdim elime,
Başladım kaynatarak vermeye fincan fincan,
Azıcık geldi bizim ihtiyarın benzine kan.

- Şimdi anlat bakalım, neydi senin hastalığın?
Nezle oldum sanırım, çünkü bu kış pek salgın.
- Mehmed Ağa'nın evi akmış. Onu aktarmak için
Dama çıktım, soğuk aldım oluyor on beş gün.
Ne işin var kiremitlerde a sersem desene!

İhtiyarlık mı nedir, şaşkınım oğlum bu sene.
Hadi aktarmayayım... Kim getirir ekmeğimi?
Oturup k r gibi n merde el açmak iyi mi?
Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası:
Dostunun yüz karası; düşmanın maskarası!
Yoksa yetmiş beşi geçmiş bir adam iş yapamaz.;
Ona ancak yapacak: Beş vakit abdestle namaz..
Hastalandım, bakacak kimseciğim yok; Osman
Gece gündüz koşuyorum iş diye, bilmem ne zaman
Eli ekmek tutacak? İşte saat belki de   
Görüyorsun daha gelmez. - Yalnızlık pek güç.
Bazı bir hafta geçer, uğrayan olmaz yanıma;
Kimsesizlik bu sefer tak dedi artık canıma!
- Seni bir terleteyim sımsıkı örtüp bu gece!
A ılırsın sanırım, terlemiş olsan iyice.

İhtiyar terliye dursun gömülüp yorganına...
Atarak ben de geniş bir kebe mangal yanına,
Başladım uyku taharrisine, lâkin ne gezer!
Sızmışım bir aralık neyse yorulmuş da meğ r.
Ortalık açmış uyandım. Dedim artık gideyim,
 nce amma şu fakir  demi memnun edeyim.
Bir de baktım ki: Tek onluk bile yokmuş kesede;
M h r m boynunu bükmüş duruyormuş sade!
O zaman koptu içimden şu tehass r ebedî:
Ya hamiyyetsiz olaydım, ya param olsa idi!

17 Aralık 1908

İNSAN*

"Ve tez-umu enneke cirmün sagirün

Ve fike'ntave'l âlemü'l ekber."

(Hazreti Ali)

Haberdar olmamışsın kendi zatından da hâlâ sen,
 "Muhakkar bir vücûdum!" dersin, ey insan fakat bilsen...
 Senin mâhiyyetin hatta meleklerden de ulvîdir:
 Avalim sende pinhandır, cihanlar sende matvîdir:
 Zeminlerden, semalardan taşarken feyz-i Rabbani,
 Olur kalbin tecellî zâr-ı nûrâ-nûr-u Yezdânî.
 Musaggar cirmin amma gaye-i sun'-u İlâhîsin;
 Bu haysiyyetle pâyanın bulunmaz, bîtenâhîsin!
 Edîb-i kudretin beytû'l-kasîd-i şi'ri olmuşsun;
 Hakîm-i fitratin bir anlaşılmaz sırrı olmuşsun.
 Esirindir tabiat, dest-i teshîrindedir eşya;
 Senin ahkâmının münkaadıdır, mahkûmudur dünya.
 Bulutlardan sevâik sayd eder irfân-ı çâlâkin;
 Yerin altında madenler bulur nakkaad-ı idrâkin.
 Denizler bisterindir, dalgalar gehvâre-i nâzın;
 Nedir dağlar, sema-peymâ senin şehbâl-i pervâzın!
 Hava, bir refref-i seyyâl-i hükmündür ki bir demde,
 Olur dem-sâz-ı âvâzın bütün aktâr-ı âlemde.
 Dayanmaz pîş-i ikdamında mâniler müzâhimler;
 Kaçar, sen rezm-gâh-ı azme girdikçe muhacimler.
 Karanlıklarda gezsün, şeb-çerâğın fikr-i hikmettir,
 Ki her işrâkı bir sönmez ziyâ-yı sermediyettir;
 Susuz çöllerde kalsın, bedrekan ilhâm-ı sayindir,
 Ki her hatvende eyler sâye-küster vahalar zahir.
 Ne zindanlar olur hâil, ne menfalar, ne makteller...
 Yürürsün sedd-i râhın olsa hatta âhenîn eller.
 Yıkar bârû-yu istibdadı bir âsûde tedbirin;
 Semalardan inen te'yîdisin güyâ ki takdirin!
 Taharriden usanmazsın, tealiden teâliye!
 Atıldıkça, atılsam şimdi dersin, başka âtiye!

* *Sıratı Müstakim*, 15 Kânunusani 1324/ 28 Ocak 1909, c. 1, nr. 23, s. 357

Senin en şanlı eyyamında, en mes d hâlinde,
Bir istikbâl-i d ra-d r vardır hep hayalinde.
O istikb ledir şevkin, odur ma's k-u vicdanın,
O kudsî neşvenin şeydâ-yı b - r mıdır canın.
O şevkin dâim ilc sıyla seyrin ızır d r;
Terakki meyli artık fitratında r h-u s ridir!
Bütün esrâr-ı hilkatten haberd r olmak istersin,
Bu gaybist n-ı h c -hiçten kurtulmak istersin!
Me d n, mebd in, h lin ki  c müdhiş muammadır...
Durur edvâr-ı müstakbel gibi karşında hep h z r.
Koşarsın bunların sevdâ-yı idr kiyle durmazsın,
Hakikatten velev bir şemme duymazsan oturmazsın.
Serâir perde-p ş-u zulmet olsun varsın isterse...
Düşürmez düştüğün yeldâ-yı hirm n ruhunu ye'se:
Emel, meş'al-keşin, bir reh-n m  hem-r h n olmuşken,
Teh şi eylemezsin sîne-i deyc ra girmekten.
Gelip bir gün tecelli etse m hiyy t-ı masn  t,
Taharriden geçer, bir dem karar eyler misin? Heyhat!
Tutar mâhiyyet-i S ni, o en heybetli mâhiyyet
Olur  teş-zen-i  r m n, artık durma cevln  et!
Tevakkuf yok senin  n, daim  bir seyre t bisin...
Ne zira hale razıs n; ne m stakbelle kaanisin!
Dururken böyle b -pâyan terakki-z r karşında;
Nasıl dersin ya "Pek mahdûd bir cirmim" tutars n da.
Meleklerden büyük, hem çok büyük tebcile mazhars n:
Tek lifin em net-g h s n bir başka cevhersin!
Hayatın eksik olmazken ağır bin b r  arkandan;
 l mler, korkular savlet ederken hepsi bir yandan;
Şed id iktih m etmekte müdhiş bir mek netle,
Yolundan kalmayıp daim gidersin... Hem ne s ratle!
Senin bir nüsha-i kübrâ-yı hilkat olduğ n elbet
Tecell  etti artık; dur, düşün  yleyse bir hükmet:
Nasıl olmak gerektir şimdi ef' lin ki, hem-p yen
Beh im olmasın, kadrin mel ikten muazzezken?

28 Ocak 1909

KÖR NEYZEN*

Elinde nevha-i matem kadar acıklı sadâ
Veren bir eski kâş; koltuğunda bir yedici;
Şu kör dilenci, bakardım, olunca nâle-serâ,
Durup da merhameten dinleyen gelip gidici,
Önünde boynunu bükmüş zavallı keşkûlüne,
Atardı beş para, onluk değilse bari yine.

Kırık saziyla ederken zaman zaman feryâd,
Gelirdi gûşuna-onlukların tanîniyle
Birer nevâ-yı beşaret, birer peyâm-ı vedâd;
Birer sadâ ki neyin sîne-çâk enîniyle
Karışmayıp, yalnız dem tutardı sanki ona!
Bu ses, bu manzara, gayet hazin gelirdi bana.

Muhiti hep mütevâlî leyâl-i dîrâ-dîr...
Sabah yok onun âfâk-ı târ-ı ömrü için!
Yüzünde hande-i ümmîdi andırır bir nûr
Görölmüyor! O mükedder, elim çehre bütün
Kesif bir bulut altında perde-pûş-u melal...
Geçen zamanı karanlık, karanlık istikbâl!

Nasıl hakikat-i yeldâ? Hayatı git ona sor:
Bulur nazarlari dünyayı perde perde zalâm!
Belâyı görmüyor amma bütün belâ görüyor,
Bu kâinat-ı sefalette eyledikçe devam.
Arar bulunduğ u yeldâ-yı bî-tenâhîde
Zavallı bir çıkacak yol sabâh-ı ümmîde!

* *Sıratı Müstakim*, 20 Teşrinisani 1324/3 Aralık 1908, c. 1, nr. 15, s. 213-214.

Bu şiir, dergide Safahat-ı Hayattan genel başlığı ile veriliyor.

Görür Şed id-i eyyama karşı d Őunda,
Siper vazifesini lime lime bir abacık.
Fakat o s tre-i b tab  her hur Őunda,
A ar da dest-i in diyle r zg r; artık
K r n sakındıŐı  ryan vücûdu meydana
 ıkar g Ő s gerer, emvâc-  berf   b r na!

Geçende  arŐ  içinden çıkınca baktım ki:
Çamurlu taşlara yaslanmış inliyor sâil.
Hasırd  Őiltesi altında hem de pek eski,
Şadırvan olmasa üstünde yoktu bir hâil.
Duyulmuyordu uzaktan neyin de Şimdi sesi,
Yakından ancak işittim o v pesin nefesi!

O kendi kendine üfler mi, yoksa inler mi?
Ne dinleyen ne duyan var... Bakıp geçer herkes.
Mezardan akseden  v z  kimse dinler mi?
Zavallı,  lmeye bak, nâle-i tezall m  kes!
Fakat durun... Yine keŐ  lde bir tan n-i medîd
Duyuldu...  h ne n zendedir s r d-i  m d!

Őadırvanın, k r  altında saklayan sa aŐ 
DelinmemiŐ mi? Buluttan coşup gelen yaŐmur,
O sakbeden uzanıp bir sicim gibi aŐaŐ ,
Zavallı keŐ  l  baktım yavaşça kam ılıy r,
Duyunca k r, bunu bir cûş-u merhamet sand ,
Uzandı keŐ  le heyhat, işte aldandı:
MorarmiŐ elleri boş çıktı, sâde  landı!

3 Aralık 1908

ACEM ŞAHI*

"Be-merdî ki mülk-i serâser zemin
Neyerzed ki hûnî çeked ber zemin"
(Sadi)**

Gürz-i girân-ı zulmünü ey kanlı nâsiye;
Eyvân-ı zer-cidârına as ziynetin diye!
Al kanlı bir kefenle donat hayme-gâhını,
Canlarla yak meşâil-i mâtem-penâhını!
Makberlerin hufeyre-i muzlim-dehanları,
Dendân-ı gayz u kahra şebîh üstühanları
Yâd eylesin mezâlimini tâ ebed senin,
Ey cebhesi kitabesi bin kanlı medfenin!
Ey bir hayale tuhfe kılan bin hakikati,
Ey âhenîn eliyle kazıp kabr-i milleti,
Nûr-u hayat ufuklarını herc ü merc eden,
Leylin şedid zulmetini ruha meze eden!
Envâr-ı mihr-i fikri sen ey hâksâr eden,
Meyyitlerin izâmı gibi tarumar eden!
Ey hadimi serâçe-i mâtem-feşanların!
Raş-ı akûr-u zulmüne pâmâl olanların
Gül gonce-i mezarı mıdır tâc-ı devletin?
Tutmuşsa da avâlim-i efkârı şöhretin,
Zannetme ki hükümetinin efseriyedir...

* *Sıratı Müstakim*, 23 Teşrinievvel 1324/ 5 Kasım 1908, c. 1, nr. 11, s. 164-165.

Safahat-ı Hayattan genel başlığı ile sunulan şiirin altında, Mehmet Akif ve Mithat Cemal'in isimleri birlikte yer almaktadır. Nitekim şiir dergide yayımlanırken Akif şöyle bir not düşüyor: "Bu manzumeyi Mithat Cemal ile beraber yazmıştık. Bu birinci parça onun, aşağıda gelecek ikinci parça benimdir." Mithat Cemal, *Acem Şahı* başlıklı şiirde kendine ait olan kısmı bilâhare sadeleştirerek, fakat Akif'e ait kısımla birlikte yeniden yayımlama yoluna gitmiştir. Şiirin bu son şekli için, elinizdeki kitabın *İlk Safahat* bölümüne bakılabilir.

** Beyit bu haliyle Şirazlı Sadi'nin *Bostan* adlı eserinde geçmektedir. Anlamı aşağı yukarı şöyledir: "Baştan sona bütün dünya, bir damla kan dökmeğe değer mi?" Dolayısıyla bu beyitle İran Şahı, bir başka İranlı şairin ikazı ile uyarılmak istenmektedir. İran'da 1906'da ilan edilen Meşrutiyet rejimine, parlamento topa tutularak son verilmişti. Bunun üzerine 1909'da vuku bulan ayaklanma ardından Mehmet Ali Şah sürgüne gönderilmiştir. Şiirde sözü geçen Acem Şahı bu kişidir. Dolayısıyla Mehmet Akif ve Mithat Cemal birlikte yazdıkları şiirle, İran'daki baskıcı rejime tavır almakta ve Meşrutiyet taraftarı devrimcilere büyük bir destek vermektedirler. Gene bu arada Sadi'nin yukarıdaki beyiti, Akif'in yakın dostu Tahir Olgun tarafından da tercüme edilmiş ve Ömer Rıza Doğrul'un yayıma hazırladığı *Safahat*'in üçüncü baskısında (1950) dipnot olarak kullanılmıştır.

Yiğitlik namına ederim yemin
Ki arzın tamamen hakimiyeti
Değmez bir damla kan akmasına
Cerh etmesi zulmün kalbi-i milleti.

Sadi'lerin mezâr-ı çemen-ber-sereyledir.
Sadi'lerin mezarı, evet bir avuç t r b...
Tahtınsa bir cihan ki senin  s man-me b!
Lâkin o kabre bence feda taht   efserin...
Makber-g zin olup da sükût eyleyenlerin
Feryâd-ı v pesinine de mez bu velvelen...
Mudhik gelir nigâh-ı tema ama h ilen!
Bin mülkü, milleti yok eden pençe-i felek,
Bir şahsı şüphesiz ebedi kılmamak gerek.
M zi ki i te makbereler m ver sıdır,
Milletlerin haziye-i z ti-c d sıdır,
Atfeylesen nig hını ka'r-ı zal mına:
Milletlere g z n ili ir na'  nâmına!
D ra'ların o nâsiye-i tarumarını,
Ecdadının izamını,   km   mezarını
Pl -i nigâh-i ibretine al da bir d   n...
 oktur bu rütbe da da a bir kabza h k için!
 klimler alan o muazzam Napolyon'un
Bir hufredir kazandığı şey.   te bak onun
En son seriri makbere-i m temisidir,
Akreplerin nedimi, yılanlar enisidir!
Yer kalmamış sarây-ı muall na bak utan:
Matem-saraylarla dolu sâha-i vatan!
Emr-i cihan-mut i bu dünyayı r m eden
Esl finın -bugün düşünürsek- değil iken
Toprak dolan dehenleri feryada muktedir,
Hâlâ senin bu velvele-i nahvetin nedir?

*"Riyaset be-dest-i kesânî hatâst
Kî ez-destşân- desthâ ber Hudâst" (Sâdi*)*

Bu müdhiş velvelen İran'ı daim inletir sanma.
"Muzaffersin!" diyen sesler bütün hâindir, aldanma.
Zafer-yâb olduğun kimdir? Düşün bir kerre, millet mi?
Adalet isteyen bir kavmi vurmak galibiyyet mi?
Nasibin yok mudur bir parça olsun âdemiyyetten?
Nasıl aldırıyorsun yükselen feryada millettten?
Emin ol bunca mazlumun yüreklerden kopan âhı,
Tependen indirir elbette birgün lânetu'llah!
Sığınmış olduğun şevket-sarây-ı zulmü pek muhkem
Hayal etmekte... Lâkin ne bârûlar, ne müstahkem
Penâh-ı bî-amanlar, heybet-i kakhâr-ı Mutlak'la,
Kökünden devrilip bir anda yeksan oldu toprakla!
O bir çok memleket viran edip yaptırdığın eyvan
Harâb olmaz mı? Kabristana dönmüşken bütün İran?
Evet, İran'ı kabristana döndürdün, helak ettin;
Kefen yaptın girîbân-ı ümidi çâk çâk ettin!
"Bütün dünya için bir damla kan çoktur" diyorlar, sen
Şu masûm ümmetin seller akıttın hûn-u pâkinden!
Yüzünden perde-i temkini artık kaldırıp attın:
Ne mâhiyyet, nasıl f irattasın, dünyaya anlattın!

Livâü'l-hamd-i hürriyet iken İslâm için gayet,
Nedir pââmâl-i istibdadın olmak öyle bir râyet?
Kazak celbeyleyip tâ Rusya'dan sâdâtı çiğnettin;
Yezid'in ruhu şâd olsun... Eminim çünkü şâd ettin!
Şehâmet gösterip binlerce Beytullâhı bastırdın;
Şecaat arz edip birçok ricâlullâhı astırdın!
Ne Allah'tan haya ettin, ne peygamberden âr ettin:
Devirdin Kâbe-i ulyâ-yı dini, hâk-sâr ettin!

* *Safahat* üzerine çalışmaları ile tanıdığımız Prof. Dr. Fazıl Gökçek, yukarıdaki beyitin Sâdi'nin meşhur eserleri *Bostan* ve *Gülistan*'da bulunmadığını söylüyor. Bu beyite ise şöyle bir mana verdiği görülüyor: "Zulümlerinden halkın Allah'a sığındığı kimselerin devletin başında kalmaları doğru değildir." *Safahat*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007, s. 142.

Hamâset-perverân-ı kavmi tuttun bir bir öldürdün,
Um men Şark'ı ağılattın, umûmen Garb'ı g ld rd n.
Hayır, hiç bir g len yok, sızlıyor Garb'ın da vicdanı,
Görüp ecsâd-ı mazl m ne meşher hâk-i İran'ı!
O Sadi'ler, o Hafız'lar, o Firdevsi, o R zi'ler,
Gaz li'ler, o Kutb ddin, o Sadüddin, o Kaadi'ler
Yetiştirmiş; o  rfi'nin, o birçok şems-i irfanın
Ziyasından tenevvür eylemiş iklimi dünyanın,
Bugün makhûr-u n d n sidir bir fırka haydudun!
Nedir pinh n olan esrarı, bilmem bunda Mabûd'un?
Hayır, Mabûd'a irc ında yoktur bunların ma'n :
Yataklık eylemez canıye -hâşâ- bir zaman Mevlâ.
Şehâmet-perver  Ş h ! Zaman b -d dı kaldırmaz;
Hata etmektesin şayet diyorsan "Kimse aldırılmaz."
Bu istibdada artık bir nihayet ver ki: İstikbâl
Karanlık derler amma işte pek meydanda: İzmihlal!

5 Kasım 1908

İSTİBDÂD*

*Kardeşim Mithat Cemâl'e***

Yıkıldın, gittin amma ey mülevves devr-i istibdâd,
Bıraktın milletin kalbinde çıkmaz bir mülevves yâd!
Diyor ecdadımız makberlerinden: “Ey sefil ahfâd,
Niçin binlerce masûm öldürürken her gelen cellâd,
Hurûş etmezdi mezbûhâne olsun, kimseden feryâd?

Otuz milyon ahâli, üç şakinin böyle mahkûmu
Olup çeksin hükümet nâmına bir bâr-ı meş’ûmu!
Utanmaz mıydınız bir saysalar zâlimle mazlumu?
Siz ey insanlık istidadının dünyada mahrumu,
Semalardan da yüksek tuttunuz bir zıll-i mevhumu!”

O birkaç hayme halkından cihangîrâne bir devlet
Çıkarmış, bir zaman dünyayı lerzân eylemiş millet;
Zaman gelsin de görsün böyle dünyalar kadar zillet,
Otuz üç yıl devam etsin, başından gitmesin neket...
Bu bir ibrettir amma olmayaydık böyle biz ibret!

Sema-peymâ iken râyâtımız tuttun zelil ettin;
Mefahir bekleyen âbâdan evlâdı hacîl ettin;
Ne âli kavm idik; hayfâ ki sen geldin sefil ettin;
Bütün ümmid-i istikbâli artık müstahîl ettin;
Rezil olduk... Sen ey kâbus-u hûnî, sen rezil ettin!

* *Sıratı Müstakim*, 1 Kânunusani 1324/ 14 Ocak 1909, c. 1, nr. 21, s. 325-327
Bu şiir *Sıratı Müstakim*'de Safahat-ı Hayattan genel başlığı ile sunuluyor.

** Mithat Cemal Kuntay (1885-30 Mart 1956). Akif'in şiir ve sanat alanında en yakın dostu. Nitekim Akif hakkındaki en güzel eseri de o yazdı: *Mehmet Akif Hayatı, Seciyesi, Sanatı* (1939). Mithat Cemal, *Üç İstanbul* (1938) adlı romanında da Mehmet Akif'i, Raif adlı karakteriyle canlandırmaya çalıştı.

Hamiyyet gamzeden bir pak alın her kimde g rd nse,
"Bu bir cani!" dedin s rd n, ya mahkûm eyledin hapse.
M vekkel eyleyip casusu her vicdana, her hisse,
D ş rd n milletin en kahraman evlâdını ye'se...
Ne mel'unusun ki rahmetler okuttun r h-u İblis'e!

Değ l k busun artık, devr-i devlet intibahındır.
Gel ey n zende hürriyet ki canlar fer -i r hındır.
Emindir mevki'in: En p k vicdanlar pen hındır.
Serâpâ mülk-  Osm ni müeyyed taht-g hındır.
Serîr- r -yı ikbâl ol ki: Bir millet sip hındır.

*

Bir gün evvel

Bizim mahalleye poyraz, kışın da uğrayamaz;
Erir erir akarız semtimizde geldi mi yaz!
Bah rı görmeyiz amma lâtif olur derler...
  eklenirmiş ağ  lar, yeşillenirmiş yer.
Demek şu arsada ot bitse nev-bahâr olacak...
Ne var gidip Yakacık'larda dem-g z r olacak?
F s l  dörde çıkarmaz bizim sokaklarımız;
Kurak,  amur, iki mevsim tanır ayaklarımız!
M neccimin bereket versin, eski takvimi
Haber verir bize, mevsim şehirde gelmiş mi?

Sıcak, ziyade sıcak bir geceydi; baktım ki
Oturmak evde ölümden beter, dedim belki
 ıkar dışarda gezersem biraz nefeslenirim;
Ep y de yorgunum amma gelince dinlenirim.
Bizim müsamere meydanı Yayla t mseğidir;
Uzak çekerse de poyraz tutar, yazın iyidir.
Giyip ayağımı çıkarken sopam yetişti hele...

Emin olup gidemem, çünkü vermesek el ele.
 Odur cihanda benim, varsa yoksa mutemedim;
 Vakur, hatırı mer'î, vefalı, çok denedim.
 Bizim sokakları tahmin için deyin ki, Kuyu!
 Doğar şehirde güneş, yükselir minare boyu,
 İdare kandili karşımda göz kırpar hâlâ,
 Gurûb ikindiye bulmaz, leyâl hep yeldâ!
 Nasılsa bedrin o akşam nigâh-ı sîmîni,
 Tarassut etmek için sanki evlerin içini;
 Dikildi safha-i mînâda semt-i re'simize.
 Tavansız evlere yâ Rab, ne hoş bir avize!
 Dur ey sirâc-ı ezel, gitme olduğun yerden:
 Biraz şu sahne-i deycûru okşasın şulen.
 Şuâ-i muhriki altında gündüzün, şemsin
 Yanan alınlar için bir hayat olur lemsin...
 Açıkta pencereler; sağlı sollu her evden
 Gelirdi türlü sadâlar, acıklı, bazen şen.
 - Bak anne aydede, bak bak!

-Aman da maşallah!

Değirmi tabla kadar var...

- Susundu Ayşe, günah.

- İlâhi teyze tuhafısın, neden günah olacak?

- Günah dedim ya, bırak şimdi...

- Haydi sen de bunak!

- Bunak munak deme, billahi çarparım elimi...

Aşıfteler sizi... Âhir zaman tevekkeli mi?

Evin birinde nevâ-sâz bir güzel ûdi;

Birinde cezbe-feza bir sadâ-yı davudi,

Tilâvet etmede Kurân; gelip geçenlerse

Ayakta irkiliyor incizâb edip o sese.

Duyulmasın mı biraz sonra başka bir acı ses?
Aceb ne var diyerek koştı önceden herkes;
Fakat gidenlere baktım ki kaldırıp tabanı,
Bucak bucak kaçıyor: Kaç bilir misin amanı!
Kısıldı karşıkı evlerde mumların hepsi,
Kısıldı sanki bütün bir mahallenin nefesi!
Kesildi nağme-i Kur'ân, kesildi nağme-i söz;
Zaman zaman duyulan sâde bir rakîk  v z.
Niçin kaçıştı ahâli, ne var ki yâ Rabbi?
Yavaş yavaş sokulur, anlarım nedir sebebi.

Ne manzaraydı İlâhî, o gördüğüm sahne!
Beş on herif yapışıp bir fakirin ellerine
Sürüklüyor; öteden bir kadın diyor:

- Bırakın!

Kocam ne yaptı? Nedir cürmü b -günâh adamın?
Zavallının büyük evlâdı öldü askerde;
 kinci oğlu da sürgün Yemen'de bir yerde.
Acıklı, göğsü sakat koyverin, didiklemeyin;
G nahtır etmeyin oğlum, ayıptır eylemeyin.
Efendi kim o ne bilsin? Bilirse hem ne çıkar?
Kilercisiyle uzaktan biraz hısımlığı var.
Geçende komşuyu görmüş, demiş sel m söyle.
Demek alınmayacak Tanrı'nın sel mı bile!
Köpek s r r gibi insan sürüklenir mi ayol?
- Kadın  ekil, döverim ha! Sokulma, haydi defol!
- Herif bırak! diyorum... Durdu işte bak nefesi.
- Ne dırlanıp duruyor? Susturun canım şu pisi!
Demez miyim size ben her zaman ki "dağdağasız"
Yapın? Eşek gibi siz hiç l f anlamaz mısınız?
- Kadın, paşam, ne yaparsın?

Paşam mı? Nerde paşa?

Şu korkuluk gibi dimdik duran herif mi paşa!
 Tasavvur et: İki arşın kazık kadar bir boy!
 Getir de üstüne kalpaklı bir kemik kafa koy.
 ocak süpürgesi şeklinde bir sakal yaparak,
 “Senin bu, işte yüzün al” deyip o yüzsüze tak.
 ocak süpürgesi lâkin süpürmüyor, yıkıyor;
 Nedense bittiği yerden cenazeler çıkıyor!
 Budak delikleri tarzında aç da çifte oyuk
 Büyükçe bakla kadar, alnının az altına sok.
 Bilir misin çalı altında gizli inler olur:
 Yılan sabah çıkar, akşam usulcacık sokulur;
 Bıyık o kırdaki yetişmiş diken yemişli çalı;
 Ağız da in gibi asla görünmüyor kapalı.
 Bu şekli-mûhişi mümkünse bir düşün şöyle,
 Paşam dedikleri ucûbe işte aynıyle!
 Belinde seyf-i “sadâkat”, elinde bir kamçı,
 Ferik nişanları altında gördüğüm umacı,
 Ziyâ-yı bedr-i münîrin içinde yâ Rabbi,
 Dururdu sîne-i îmâna girmiş ukde gibi!
 Sema, zemin bütün envâr iken o pis gölge,
 Cebîni-pâkine leylin ne payidar leke!

– Kuzum, nasıl paşasın, görmüyor musun? Kocamı
 Sürükleyip duruyorlar...

– Defol kadın, adamı

Vurunca öldürürüm ha!. Benim şakam yoktur.

– Çekil hanım, paşa lâf dinlemez; vurur mu vurur!

Bilir misin onu? Şevket-meâb Efendimizin

Birinci bendesidir...

– Hay yetişmesin pampin!

– “Sürün!” demiş, ona Şevketli’nin irâdesi var.

– Sürüm sürüm sürünün tez zamanda alçaklar!

Ya sen zebani kıyafetli, gulyabâni paşa,

İlâhi yumru başın bir geleydi sivri taş!

Yılan bakışlı şebek, bir bakın şunun gözüne!
Kazık boyundan utan... T ! Herif, senin yüzüne!
Sakın mahallede erkek bırakmayın, götürün.
Sayıyla vermediler öyle, posta posta sürün!
Bakın şu hayduda, durmuş yıkın diyor evimi!
Torunlarım ya herif, a  kalıp dilensin mi?
Mahallemizde de çıt yok ne oldu komşulara?
Susup da kurtulacak sanki hepsi aklısıra.
Ayol, yarın da sizin h n m nınız. sönecek...
Ne var sıçan gibi evlerde şimdiden sinecek?
Yazık sizin gibi erkeklerin kıyafetine...
- Yetişti yaygaran artık...  ekil kadın evine!
Atın şu kaltağı gitsin, tıkın hemen içeri.
- Paşam, bayıldı kadın.

- Anlamam o hileleri.

Demek ki bekleyelim gelsin âlemin keyfi...
Saat    oldu geciktik, omuzlayın herifi.

Refik-i ömrü giderken cenaze halinde,
Serildi kaldı kadın  şiy n-ı l linde.
Benim de bitti nihayet tahammülüm, tabım;
Boşandı seyl-i d m 'um, boşandı asabım.
Utandım ağılayarak, ağıladım utanmayarak!
Diyordu sanki o biçâre karşıdan:

-Alçak,

Demin gerekti hamiyyet! Hem ağılamak ne demek?
Fig n ederse kadın, susturur koşup erkek.

Eve döndüm, bütün o facialar
Geldi karşımda durdu subha kadar.
Döndü d demde bin hayal-i elim!
 tt  beynimde bin figân-ı yetim.
Ağlasın inlesin de bir mazlum,

Olayım seyre sade ben mahkûm!
Yalınız ben miyim fakat canî?
Kim çıkıp “Yapmayın” demişti hani?
Sustu herkes duyunca feryadı,
Kimsecikler yerinden oynamadı.
Sesi hatta kısıldı Kur’ân’ın,
Sustu güyâ sadâsı Mevlâ’nın!
Sus! O susmaz: Nidâ-yı tehdidi,
Dinle bak nerden in’ikâs etti:
Arnavutluk’ta gürleyen toplar
Geliyor işte payitahta kadar!

14 Ocak 1909

HÜRRİYET*

-İki gün sonra-

Beyaz entarisiyle kar gibi kız
Sanki cennetten inme zâde-i h r;
Ya seher-paredir ki perrandır
D ş-i n zında bir seh be-i nûr.
Kuşanıp bir nit k-ı hürriyet
Geziliyor h k-d nı d r -d r!
Hâle-d r eyleyince bedri şafak
Bu kadar dil-niş n olur ancak.

Ya Şu oğlan, Şu tostopa  afacan
Ki fezalar gelir s r runa dar;
Taşıyor sanki sığmıyor kabına...
Kendisinden büyük de bayrağı var!
Geçti mâzi denen o devr-i melal,
Haydi feth et, senindir istikbâl.

Koşuyor el ele vermiş iki kardeş; birinin
Yaşı beş yoksada var altı kadar diğerinin.
Bakıyor arkalarından dayanıp değneğine
Hayli düşkün bir adam:

- Kız o ne? Düştün m  yine?

Sana bin kerre dedim koşma, yavaş git yaramaz!
Haydi kalk ağlama... Söz dinlesen olmaz mı biraz?
Silkiver  st n  Ahmed, bakiver ağlamasın.
-AĞlamam ağababa...

- Artık yetişir, oynamayın.

* *Sıratı Müstakim*, 8 K n nusani 1324/ 21 Ocak 1908, c. 1, nr. 22, s. 341.
Hürriyet başlıklı şiir dergide, Safahat-ı Hayattan genel başlığı ile sunuluyor.

Söktü baktım ki hemen bir alay etfâl öteden,
 O nasıl mevkib-i şâdî, o ne âlem görsen!
 Her çocuk bir kocaman bayrak edinmiş, geliyor;
 ‘Yaşasın!’ sesleri eflâke kadar yükseliyor.
 Görerek yapma değil. hem ne tabîi etvâr!
 Şu yumurcıklara bak: Sanki ezelden ahrâr!
 – Bağırın haydi çocuklar...

– Yaşasın hürriyet!

Derken alkış geliyor; sonra da nevbet nevbet,
 Ya Vatan Şarkısı, yahut ona benzer bir şey
 Okunup her köşe çın çın ötüyor... Hey gidi hey!
 Bir mezarlık gibi dalgın yatıyorken daha dün,
 Şu sokaklarda bugün dalgalanan ruhu görün!
 – Biz de gitsek azıcık, ağbaba olmaz mı?
 – Gidin.

Çok koşup terlemeyin ha! Amanın dikkat edin.

İki kardeş dalarak lücce-i etfâle hemen,
 İki dürdâne-i ismet gibi yüzmekte iken;
 Bakarak arkalarından bu güzel yavruların,
 Döndü birden bire siması duran ihtiyarın.
 Ne için ağladı bilmem. Şunu duydum yalınız:
 – Âh bir kerre gelip görse Yemen’den babanız...

21 Ocak 1909

KOCAKARI İLE ÖMER*

Üstad-ı necibim Ali Ekrem Bey'e

Yok ya Abbas'ı bilmeyen, kimdi?...
O sah biyi dinleyin Şimdi:

Bir karanlık geceydi pek de ayaz...
İbni Hattab'ı görmek üzre biraz,
Çıktım evden ki yollar ıpıssız.
Yolcu bir benmiŐim meĒer yalnız!
Aradan geçmemiŐti çok da zaman.
Az ilerden yavaŐa oldu  y n,
Zulmetin sinesinde ukde gibi,
Ansızın bir m heykel ar b !
Bembeyaz bir ridâ içinde garîb,
Geliyor muttasıl meh b meh b.
Ben sokuldum o geldi yaklaŐtık;
Durmadan karşıdan sel mlaŐtık.
Düşünürken sel m alan sesini,
O heyula uzandı tuttu beni:
Bir de baktım,  mer deĒil mi imiş!
- Y  Ömer! Böyle geç zaman, bu ne iş?
- Şu mahall tı devre çıkmıştım...
Gel beraber, benimle,    beş adım

*

Ne sada var, ne bir yürür bidâr;
Uhrev  bir s k n içinde civar.
Ömer olmuş gezer, sıyânet-i Hak...
Şu yatan beldenin huzuruna bak!
O semalar kadar yücelmiŐ alın,
 akarak sinesinden  f k n,
Bir zaman sönmeyen nig hiyle,
Necm-i s hirde sanki bir hâle!

* *Sıratı Müstakim*, 22 Nisan 1326/ 6 Mayıs 1910, c. 4, nr. 87, s. 150.

Kocakari ile  mer dergide Safahat-ı Hayattan genel baŐlıĒı ile sunuluyor.

Duruyor her evin önünde Ömer,
 Dinliyor, bî-haber içerdekiler.
 Geçmedik en harâb bir yapıyı,
 Yokladık sağlı sollu her kapıyı.
 Geldik artık Medine haricine;
 Bir çadır gördü, durdu kaldı yine.

*

Ocak başında oturmuş bir ihtiyarca kadın.
 “Açız, açız!” diye feryâd eden çocuklarının,
 Karıştırıp duruyorken pişen nevaiesini;
 Çıkardı yuttuğu yaşlarla çırpınan sesini:
 – Durundu yavrularım, işte şimdicek pişecek.
 Fakat ne hâl ise bir türlü pişmiyordu yemek!
 Çocukların yeniden başlamıştı nâleleri...
 Selâmı verdi Ömer, daldı akıbet içeri.
 Selâmı aldı kadın pek beşûş bir yüzle.
 – Bu yavrular niçin ey teyze, ağlıyor söyle?
 – Bugün ikinci gün, aç kaldılar.
 – O halde, neden

Biraz yemek komuyorsun?

– Yemek mi? Çömleği sen,

Tirid mi zannediyorsun? İçinde sâde su var;
 Çakıl taşıyla beraber bütûn zaman kaynar!
 Ne çâre! Belki susarlar dedim, ayıplamayın.
 – Peki! Senin kocan, oğlun, ya kardeşin, ya dayın...
 Tek erkeğin de mi yok?

–Hepsi öldü... Kimsem yok.

– Senin midir bu küçükler?

– Torunlarım.

– Ne de çok!

Adam Emîr’e gidip söylemez mi hâlini?

–Ah...

Emîr’e öyle mi? Kahretsin an-karîb Allah!

Yakında râyet-i ikbâli ser-nig n olsun...

Ömer belâsını, dünyada isterim bulsun!

- Ne yaptı teyze  mer, böyle inkisar edecek?

- Ya ben yetim avuturken, Emir uyur mu gerek?

Raiyyetiz, ona bizler ved atu'll hız;

Gelip de bir aramak yok mu?

- Haklısın, yalnız

Zavallının i i pek çok, zaman bulup gelemmez;

Gidip de s ylememi sen ne haldesin bilemez..

- Niçin Hil feti vaktiyle eylemi ti kabul?

Sonunda böyle çürük  zr  kim sayar makbul?

Zavallının i i  okmu ... Nedir muharebe mi?

  itme sen de civarında inleyen eleme,

Medine halkını  ryan bırak, Mısır'da dola ..

Gaza, gaza diye git soy cihanı, gel payla !

Çocukların bu sefer yükselince feryadı,

Kadın tehevvr  artık c n na vardırđı:

-  u nevhalar ki çıkar t  bulutların içine;

Ömer... Sev ik-ı tel'in olur, iner tepene...

Yetimin  hını ya mur duası zannetme!

O sayha ra'd-ı kazadır ki gönderir ademe!

'A ız... A ız... Bize bir lokma olsun ekmek ver...'

"Susundu yavrularım i te oldu, şimdi pi er!"

Gidip de söyleyeyim h ?.. Dilencilik yapamam!

Ömer de kim? Benim ondan kerîm adamdı babam,

 l r de yüz. suyu d kmem sizin Halifenize...

Ömer vuruldu bu son sözle...

- Haklısın, teyze!

Avut çocukları, ben  imdicek gider gelirim.

Halife önde bitik, suçlu, münfail, nâdim;
 Ben arkasında, perişan, çadırdan ayrıldık.
 Sabaha karşı biraz, başlamıştı aydınlık.
 Köyün köpekleri ejder misâli saldırıyor,
 Bırakmıyor bizi yoldan, fakat kim aldırıyor!
 Medine'nin dalarak münhanî sokaklarına;
 Dönüp dönüp hele geldik zahire anbarına.
 Halife girdi açıp, ben de girdim emriyle.
 Arandı her yeri, bir mum yakıp alelacele.
 – Şu tek çuval unu gördün ya! Haydi yükle bana;
 Bu testi yağ doludur, elverir o yük de sana.
 Çuval Halife'de, yağ bende çıktık anbardan;
 Kilitleyip geri döndük deminki yollardan.
 Mesafe baktım uzun; yük yaman Ömer yaralı;
 Dedim ki:
 – Ben götüreydim... Verir misin çuvalı?
 – Hayır yorulsa değil, ölse yardım etme sakın:
 Vebali kendine aittir İbni Hattab'ın.
 Kadın ne söyledi Abbas, işitmedin mi demin?
 Yarın huzûr-i İlâhî'de, kimseler Ömer'in
 Şerîk-i haybeti olmaz, bu günlük olsa bile;
 Evet, hilâfeti yüklenmeyeydi vaktiyle.
 Kenar-ı Dicle'de bir kurt aşırırsa bir koyunu.
 Gelir de adl-i İlâhî sorar Ömer'den onu!
 Bir ihtiyar karı bikes kalır, Ömer mes'ûl!
 Yetimi girye-i hüsrân alır, Ömer mes'ûl!
 Bir âşiyân-ı sefalet bakılmayıp göçse:
 Ömer kalır yine altında, hiç değil kimse..
 Zemine gadr ile bir damla kan dökünce biri,
 O damla bir koca girdâb olur boğar Ömer'î!
 Ömer duyulmada her kalbin inkisarından;
 Ömer koğulmada her matemîn civarından!
 Ömer Halife iken başka kim çıkar mes'ûl?
 Ömer ne yapsın İlâhî, beşer zalûm ü cehûl!
 Ömer'den isteniyor beklenen Muhammed'den...
 Ömer... Ömer... Nasıl aldın bu bârı sırtına sen?

- Sen almasan acaba kim gelip de senden iyi,
İdare eyleyecek düştüğün bu ma'rekeyi?
Evet adaleti "mutlak" hayal edersen eğer,
Ömer değil ya ne olsan, bırak ki hepsi heder!
Be er, adaleti "mutlak" tahayyül eylerse,
Görür ümidini mahkûm her zaman ye'se.
Sen ey  mer, ne meleksin, ne bir em r-i zal m...
Fakat elinde ne var? Fıtraten beşer mazlum!
Görür buruc-i semanın bütün sitareleri,
Zal m içinde, yük altında inleyen  mer'i!
Huzûr-u Hakk'a çıkarken bu unlu cebhenle,
Değil zemini, getir şahit  s m n  bile!
- Uzak mı yol? Daha çok var mı?
- Ancak    be  adım.

Mecali kalmamış artık zavallının... Baktım
Olanca azmini cebr eyleyip, nefes nefese;
Yavaş yavaş yürüyor. Geldi bin belâ ne ise!
Sokuldu haymeye, indirdi arkasından unu:
- Bırak da testiye yerleştirin kenara  unu.
Hemen çakılları çömlekten indirip attı;
Uzandı testiye ya  koydu, sonra un kattı.
Oturmak istedi, lâkin belâya bak ki ocak,
Hemen sönüp gidecek...
- Teyze, yok mu hiç yakacak?

Kadın getirdi be  on parça ya  diken  mer'e;
Ömer de yakmak için büsbütün serildi yere.
Ocak tüter,  mer üfler zefir-i h r yle;
Zemini lih e-i beyz -yı t rum r yle,
S c d tavr-ı hu  'unda, muttasıl süpürür;
İçinde ruhu yanar, cephesinde ter köpürür!
Döner muhit-i nigâhında t de t de duman;
Bulut geçer gibi necmin h y t-ı nurundan!
Ocak tutu tu, yemek pi ti;
- Var mı teyze kabın?
Getir de indirelim...

– Var büyükçe bir kap, alın.

Yemek sıcaktı, fakat kim durup da bekleyecek!

Ömer çocuklara bir bir yedirdi üfleyerek!

Kesildi haymede matem, uyandı rûh-u sürûr;

Çocuklar oynuyorlar, kadın ferîh ü fahur.

Ömer bu âlemi gördükçe gaşy içindeydi...

Dedim:

– Sabah oluyor kalkalım...

– Evet, haydi!

Yarın Emaret'e gel teyze, öğleyin beni bul;

Emîr'e söyleriz, elbette hayr olur me'mul.

*

Yüzü gülmüştü teyzenin, baktık

Biz de çıktık veda edip artık

Hiç görünmeksizin gelip geçene,

Doğru indik Halife'nin evine.

"Şimdi nerdeyse gün doğar, kalıver"

Diye, koyvermiyordu, çünkü Ömer

Etti az sonra subh-u velveledâr

Uyuyan şehri kamilen bidâr.

Öğle geçmişti, çıktı geldi kadın.

– Galiba, teyze, uykusuz kaldın!

İşte bağlanmak üzredir nafakan,

Alacaksın her ay gelip buradan.

Şimdi affeyledin değil mi beni?

– Böyle göster fakat adaletini.

6 Mayıs 1910

EZANLAR*

“İhtilâf-ı metâli sebebiyle

küre üzerinde ezansız zaman yoktur.”

Zaman geçmez ki yüz binlerce kalbin vecd-i sekr n 
Zeminden yükselip, göklerde vahdetz r-ı Yezdan'ı
Ararken, dehşet- k n etmesin bir sayha vicdanı.
Ne l h ti sad  “Allâhu ekber” sarsıyor canı...
Bu bir gülbank-i Hak'tır, çok mudur inletse ekv nı?

Bu l h ti sad  çıktıkça c  a-c   olup yerden,
 ner esrâr-ı kudret kibriyâ tavrıyla göklerden.
Bütün  heng-i hilkat y d ederken Hakk'ı ezberden,
Vicah  feyz alır artık o nûru'n-n r-u ezherden:
H veyd   imdi canandır seherden,   m-ı esmerden!

Seher vaktinde mevcudat, n  n h b içindeyken,
Bu r h n  neva  f k  mevc -mevc edip birden;
Muhitin kalb-i h m  unda ba lar bir hazin  iven.
Bakarsın her taraf zulmet, fakat bir zulmet-i r  en!
Sema bidâr, her yıldız Cem lu'llâh'a bir revzen.

Mai et kayd-ı can-fers sının mahkûmu, biz r ,
Bütün biçareler gündüz bu y d-ı merhametk r ,
Duyar sermest olur görmüş kadar ferd -y  Did r'ı!
O ne veyle yorulmak şöyle dursun, en ağır b r ,
Sürükler görmeden, göstermeden y lgınlık  s r .

G ne  ma rib-g z n olmuş, sema esmer, ufuk g lg n;
Zaman durgun, zemin mu ber, cihan dembest , can mahzun;
Gariplik r -n m  yer yer, sükûnet dembedem efz n...
Bakarsın bir de gülbank-i îlâhî'den dolup gerd n,
O tenhay -i sevd v  Allah ile meskûn!

* Sıratı Müstakim, 25 Eylül 1324/8 Ekim 1908, c. 1, nr. 7, s. 98.

 iir Sıratı Müstakim'd  “Safahat-ı Hayattan” genel ba lı ı ile takdim ediliyor.

İnip vakta ki leylin dest-i istilâsı gabrâya.
 Serer dünyaya zulmetten adem şeklinde bir saye;
 Nazar medhûş, müstağrak giderken zîr ü bâlâyâ.
 Döner, “Allâhu ekber” cûşu yükseldikçe Mevlâ'ya,
 O muzlim sine-i hilkat tecellizâr-ı Sina'ya!

Senin dem geçmiyor, yâdınla lebrîz olmadan eb'âd;
 Ne müdhiş saltanat yâ Rab, nasıl âsûde istibdâd!
 O istibdada hürmettir ezanlar, subhalar, evrâd...
 Hayır sen rûh-u rahmetisin, bu sesler senden ister dâd.
 Verir miydin, eğer dâd etmesen feryada isti'dâd?

*

Gunûde rûh-u tabiat samîm-i zulmette....
 Sitareler bile bâlâ-yı sermediyyette.
 Yavaş yavaş uyumak istiyor yumup gözünü;
 Seher semaların altında, açmıyor yüzünü.
 Firâş-ı leylde dinmiş olan enîn-i hayat,
 Ridâ-bedûş-u sükûnet önümde her safahat.
 Görüp muhitimi dalgın hamûş bir vecde,
 O hali ben de temaşaya daldım âsûde .
 Nigâhı mest ediyorken bu levha-i mahmur,
 Ufukta yükselerek bir sadâ-yı dûrâ-dûr,
 Yayıldı rûy-u zeminin o anda her yerine,
 Sokuldu leyl-i ketumun bütün serâirine.
 Cihân-ı nâimi kaldırdı bî-karâr etti,
 Zalâm içinde ne âlemler aşikâr etti!
 O yükselen sesi tekrîre başlayıp eb'âd,
 Duyuldu sîne-i şebden medîd bir feryâd.
 Semaya çıktı o feryâd, âh-ı ümmet olup!
 Semadan indi o feryâd, rûh-u rahmet olup!
 Uzaktan andırıyorken, demin heyulayı;
 Salâ'hâne-i leylin birer küçük nâyı

Gibiydi Şimdi hayalimde her men r-ı mehib...
O taş yürekte bu s zişli na meler ne garîb!
O n y-p relerin sonra hepsi hem-dem olup,
Uyandı r h-u s k nette bir azîm  Ő b.
CoŐunca  lem-i c midde sayha-i tehlîl,
Minareler bana gelmişti s ru  srafil:
Muhite çekmiş iken dest-i Şeb, ridâ-yı memat;
Uyandı karŐiki evlerde lem'a lem'a hayat.
Uyandı sonra avalim, uyandı r h-u sabah;
Uyandı hâb-ı ademden birer birer eŐb h;
Uyandı bende de bir Şeb- er  -ı zulmet-söz,
Ki t  ebed olacak feyz-i Hak'la sîne-fir z..
Tasavvur eylemem artık zeval o meş'al için...
Me er ki n r-u îlâhî uf l edip gitsin!

8 Ekim 1908

CANAN YURDU*

Eyvah ıssız diyâr-ı dilber...
 Her hatvesi bir mezâr-ı muğber!
 Uçmuş da bakındığım terâne,
 Kalmış sessiz bir âşiyâne.
 Yer yer medfun durur emeller...
 Güyâ ki kıyâm-ı haşri bekler!
 Yâ Rab! Niye böyle bir yığın hâk
 Olmuş yatıyor o buk'a-i pâk?
 Yâ Rab, ne için o lem'a nâbûd?
 Yâ Rab, ne için bu saye memdûd?
 Yâ Rab, ne demek harîm-i canan
 Üstünde bu perde perde hicran?

Lâkin görünen kimin hayali?
 Canan gibi tıpkı yâl ü bâli...
 Gîsû-yu siyâh tarumarı,
 Altında cebîn-i lem'a-dârı,
 Zulmetler içinde subh-u mahmur;
 Yâ göz bebeğinde nazra-i nûr;
 Yâ ebr-i bahar içinde cevval
 Baran şeklinde dürr-u seyyâl;
 Yâ sinede her zaman coşan yâd,
 Yâ kayd-i bedende ruh-u âzâd.

Ey tayf-ı nigah-firîbi yârın,
 Olmaz mı bir ân için karârın?
 Heyhat, serâb-ı şavka döndün...
 Karşımda parıldamanla söndün!
 Kimden sorayım ki nerde dilber?
 Makber gibi samt içinde her yer.
 Canan! Canan... dedim arandım...
 “Bir aks-i nida” dedikçe yandım!

* *Sıratı Müstakim*, 22 Kânunusani 1324/ 4 Şubat 19324, c. 1, nr. 24, s. 378.
 Bu şiir dergide Safahat-ı Hayattan genel başlığı ile takdim ediliyor.

Yâ Rab, neye hem sağır hem ebkem,
Dağlar dereler, bütün şu  lem?
Ey sevdiğimin sevimli yurdu,
H lin, bana şimdi pek dokundu!
Aç sineni; y d-ı n khetinden
Bir şemmeye kaailim bugün ben.
Bir vakt o şemîm-i n z-perver
T  subha kadar yanımda bekler,
- mm de verip bekaa sab hu-
Sermest-i safa ederd  ruhu.
Heyhat o nesîm-i s f şimdi
N zan n zan semaya gitti.
Ey l ne-i tarumar söyle,
Canan sana artık inmiyor mu?
Ey mâtem-i payidar söyle,
Sahandaki nevha dinmiyor mu?
Ey ebr-i sema-g z n-i seyyar,
Yâdında mıdır o nazlı rept r?
Ey darbe-i b da karşı, ra's n,
 nş d-ı enîn eden nih l n!
Bir şi'r-i revân olup da canan,
Geçmez mi bu gölgeden hır m n?
Ey dilber-i mihriban zuhur et!
 mr m gibi ansızın mürur et!
Ya kalb-i fezaya bir hutûr et:
 f kımı lem'a lem'a n r et.
Bin nevha-i cân içinde p r-cûş.
Geldim bu garîb yurda, medhûş.
Feryadımı yok mu eyleyen g ş?
Yâ Rab, bu nasıl cihân-ı hâmûş:
Bir "yok!" diyecek sada da yokmuş!.

4 şubat 1909

BİR MERSİYE*

*Henüz ondokuz yirmi yaşlarında iken
bu cihan-ı zulmete veda ederek,
âlem-i nûrânûr-u didâra yükselen
yâr-ı canım Hilmi hakkında*

Nihayet oldu nazardan nihân o nûr-u mübîn,
Peyinde kaldı ufuklarda bir hayal-i defin!
Zeval, o emr-i tabîî kemâle derpeydir:
Fezada yükselen encüm olur ufûle karin;
Fakat bu necm-i emel sanki berk-ı hatif idi,
Ki birden etti gurûbuyla ufku leyl-âkîn.
Tenezzül etmedi nâsûta, döndü lâhûta;
Kemine pâye-i iclâli oldu illiyyîn.
Hayal-i yâd-ı hazinimde, ruhu bâlâ-gerd,
Vücûdu bister-i makberde iğtirâb-güzîn...
Tehallül eyledi, güyâ o nûr-u yekpare,
Nigâh-ı bârika-bîn oldu bir de hârîka-bîn!
Bir asûmân-ı celâlin muhiti oldukça,
Nazarda arş ile yeksan olursa çok mu zemin?
Kitabe, seng-i mezarında hep kitâb-ı ledün;
Sirâc, fevk-ı serinde ziyâ-yı nûr-u yakîn.
Sütunu merkadinin Hakka yükselen tehlîl;
Revâkı meşhedinin nâzilât-ı arş-ı berin.
Zemîn-i hâkine ferrâş, dest -i nâz-ı nesîm;
Feza-yı kabrine sâkî sehâb-ı nesr-âyîn.
Nücûm, türbesinin türbedâr-ı bîdârî;
Bahar, lâhdine pûşîde sût-re-i rengin.
Açılmadan kuruyan gonce-i izârî için
Seherde nevha-i bûlbûl terâne-i Yâsîn!
Havada mevcesidir şehper-ı: melâikenin,

* *Sıratı Müstakim*, 18 Kânunuevvel 1324/31 Aralık 1908, c. 1, nr. 19, s. 294-295.

Akif, bu şiiri *Sıratı Müstakim*'de yayımlarken, altına yazılış tarihini de koymuş. 10 Haziran 1320/ 23 Haziran 1904.

Eden riyâh değildir bu servilikte enîn.
Leyâl o tayf-i lâtifin harim-i ismetidir;
Şafak ki hâtıra-i iğtirâbıdır ne hazin!
Bütün mekân, nazarımda o ruha nüzhet-gâh,
Eğerçi yükselerek oldu lâmekânda mekîn.
Ey aslına iltihâk eden n r,
Sensin bana her tarafta manzur;
Olsan da zılâl içinde mestur,
Bir an değilim o lem'adan d r:
Ruhumda ebed-karâr şulen.

Mevvâc sabâhatin seherde,
Berk urmada nâsiyen kamerde;
Şeb sahn-ı harem-serâna perde.
Matvî evrâk-ı verd-i terde
Bir şemme kitâb-ı n khetinden!

Nağmendir eden riyâhı tehz z,
Senden bu nevâ-yı ş riş-eng z!
Tayfın beni eyliyor seher-h z...
Ey hâtırasıyle r h lebrîz,
İndimde bu kâinat hep sen!

Ey lem'a-i şule-i ilâhî,
Ey subh-u ebed kar rgâh .
Hiç bulmaya tâbişin tenâhî...
Envârına gelmesin tebâh ...
Bir böyle bekaanı isterim ben.

Sönmez yanan ihtim li yoktur,
Sönmek sözünün meali yoktur...
Yok, n re demem zevali yoktur,
Nurun fakat öyle hâli yoktur.
Olmaz ona hiç adem nişimen.

Ey hâtırasıyle kaldığım yâr,
Artık aramızda bir cihan var!
Sen gökte safâ-güzîn-i didâr,
Ben yerde azâb içinde bizâr!
Gûşumda bütün terane şîven!

Şîven demi nây-ı nağme-kârın,
Şîven cereyanı cûybârın,
Şîven sesi bâd-ı bî-karârın,
Şîven bana âh yadigârın...
Sen gökleri hande-zâr ederken!

31 Aralık 1908

DİRVAS*

*Manzum bir fıkra-i tarihi***

Derler ki Ümeyye'den Hişam'ın
Devrinde, yakınlarında Şam'ın,
   yıl ekin olmamış kuraktan.
Can kaydına düşmüş artık urban.
Her hayme mezar olup kapanmış:
Altında beş on kadid uzanmış!
Bakmış ki meşâyih-i kab il:
Sıyrılmayacak bu derd-i hâil;
Bir karyede toplanıp demişler:
Durdukça hel kimiz, mukarrer.
Madem ki ş y huyuz bu halkın,
Kalkın gidelim Hişam'a, kalkın.
Bir duysa halife'miz bu hali;
Var merhamet etmek ihtim li.
Hiç ak sakalıyle bir alay p r,
Eyler de emire hâli tasvir,
Görmez mi o, halkı rahme şayan?
Sultansa da taş değil ya, i nsan!
Teklifi kabul eder bütün n s;
Derler yalınız: "Bulunsa Dirv s.
Sinnen daha pek çocuktur amma
Olmaz o kadar tal kat asla,"
Vakta ki girer ş y h Şam'a,
Derhal haber gider Hişam'a:
Derler ki, beş on kabile geldi.
Der: Gelsinler saraya şimdi.

* Sıratı Müstakim, 12 Mart 1325/ 25 Mart 1909, c. 2, nr. 31, s. 72.

** Şiirin Sıratı Müstakim'deki neşrinde böyle bir açıklama bulunuyor.

Birlikte çocuk dalar huzura,
 Evvelce dua eder de sonra,
 Hiç pervasız, girer kelâma...
 Lâkin bu tuhaf gelir Hişam'a;
 Der: Sus a çocuk, büyük dururken,
 Söz sâdır olur mu hiç küçükten?
 Dirvas o zaman kelâmı tekrar
 Teshir ile der: "Nedir bu âzâr!
 Mikyası mıdır zekâvetin sin?
 Dirvas'ı çocuk mu zannedersin?
 Bir dinle de sonra gör çocuk mu?
 İnsaf nedir o sizde yok mu?
 Ben söyleyeyim de bir efendim,
 Susturmak elindedir efendim."

Dirvas bakar melikte ses yok;
 Mecliste değil ki ses, nefes yok;
 Mutadı olan talâkatıyla
 Başlar söze eski şiddetiyle:
 "Üç yıl mütemadiyen kuraklar,
 Emsali görülmemiş sıcaklar,
 Samanımızı kuruttu gitti;
 Mezrûâtın umûmu bitti.
 Binlerle çadır kapandı kaldı,
 Çöl, mahşer-i mevt şekli aldı!
 Şehrîleri besleyen kabâil,
 Köy köy geziyor zelil ü sâil!
 Hâtemlere cûd eden o urban,
 Nan-pâreye can verir bugün can!
 Çıplakları giydiren de üryan,
 Gömleksizdir zükûr ü nisvan!
 Açlık ecelin zahiri oldu:
 Baştan başa çöl cesedle doldu.
 Her kûşede bin acıklı feryâd...
 Yok bir yerden sadâ-yı imdâd.
 Şubbân bütün ihtiyara döndü!
 Pîrân görsen, mezara döndü!
 Yok validelerde süt ki tutsun,

Evlâdını emzirip uyutsun.
Zannım bize münfail ki Mevlâ:
Bir bâdiye halkı yandı, hâlâ
Bir damla su inmiyor semadan,
Şebnem bile düşmüyor duadan!
Binlerce duaya bir icabet
Göstermedi bârgâh-ı rahmet.
Artık sana ilticaya geldik,
Reddetmez isen ricaya geldik:
Görmekteyiz ey em r-i âdil,
 nk r  bunun değil ya kaabil
Yok sendeki ihti ama p y n;
Bizlerse alay alay sefil n!
Bir yanda demek ki fazla var çok;
Hayfâ ki öbür taraf ta hiç yok.
Öyleyse biraz tevaz n ister.
Evvel beni dinle, sonra hak ver:
Nerden buldun bu ihti amı?
Halkın mı, senin mi, Hâlik'in mı?
Allah'ın ise eğer bu servet,
Bizler de onun kuluyken, elbet
Bir pay talebinde hakkımız var...
 nsaf olamaz bu hakkı inkâr.
Halkınsa  u b -nihâye emval
Ver, etme huk k-u gayrı pâmâl.
Yok böyle de, olmayıp da kendi
Malın ise çünkü fazla  imdi,
B -v yelere tasadduk eyle...
Dördüncüsü varsa haydi söyle!"
Mebhût ederek bu söz Hi am'ı,
Huzz ra demiş: "G r n kelâmı!
Yok bende cev b-ı redde kudret...
Hayret, bu civan-deh ya hayret!
 c b ediyor ki şimdi insaf:
Mes' l  hemen olunsun is' f."

25 Mart 1909

MAHALLE KAHVESİ*

*Kardeşim Hüseyin Avni'ye***

Mahalle kahvesi, Osmanlılar bilir ne demek
 Tasavvur etme sakın “Görmedim nedir?” diyecek.
 Dilenci şekline girmiş bu sinsî caniler,
 Bu gündüzün bile yol vermeyen, haramiler,
 Adımda bir dikilir, azminin gelir önüne...
 Zavallı yolcunun artık kıyar bütün gününe!
 Evet dilenci sanır, seyr eden kıyafetini;
 Fakat bir onluğa âgûş açan sefaletini,
 Görüp de rikkate şâyân, biraz sokulsa hemen,
 Vurur şikârını tâ kalbinin samîminden!
 Mahalle kahvesi hâlâ niçin kapanmamalı?
 Kapansın elverir artık bu perde pek kanlı!
 Hayır bu perde, bu Şark’ın bakılmayan yarası;
 Bu çehresindeki levsiyle yurda yüz karası;
 Hayatımızda gediktir “gedikli” nâmıyle,
 Açık durur koca bir kavmin ihtimâmıyle!
 Sakın firengiye benzetmeyin fecâatini:
 Bu karha milletin emmekte rûh-u gayretini.
 Mahalle kahvesi Şark’ın harîm-i kaatilidir;
 Tamam o eski batacak haneler mukaabilidir.
 Zavallı ümmet-i merhume ölmeden gömülür;
 Söner bu hufrede idrâki, sonra kendi ölür...
 Muhit-i levsine dolmuş ki öyle manzaralar:
 Girince nûr-u nazar simsiyah olur da çıkar!

* *Sıratı Müstakim*, 21 Teşrinievvel 1326/ 3 Kasım 1910, c. 5, nr. 113, s. 146-149.
Mahalle Kahvesi, *Sıratı Müstakim*’de Safahat-ı Hayattan genel başlığı ile sunuluyor.

** Hüseyin Avni (1887-1948) Akif’in en yakın arkadaşlarından biri. Millî Mücadele’ye beraber katıldıkları gibi, ilk Mecliste de beraber bulunmuşlardır. Şiirin yayım tarihi 3 Kasım 1910 olduğuna göre, Akif’le Hüseyin Avni Ulaş’ın dostluğu bir hayli gerilere gidiyor demektir. Bu arada Hüseyin Avni, Türk düşünce hayatının önemli isimlerinden Nurettin Topçu’nun kayınpederidir. Nurettin Topçu’da şahidi olduğumuz Akif takdîrkârlığının, kayınpederi Hüseyin Avni’den intikal ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu arada Akif’in Hüseyin Avni için yazdığı kayıp bir kıtası vardır. Bu kıta, kapalı bir zarf içinde kendisine teslim edilmiş olup, vefatından sonra eşi veya çocukları tarafından açılabilir. Bkz. *Gölgeler*/1’de, “Hüseyin Avni için Şiir”.

“Hayât-ı aile” isminde bir mâîşet var;
Saadet ancak odur... Dense hangimiz anlar?
Hayat-ı aile dünyada en safâli hayat,
Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heyhat!
Sabahleyin dolaşıp bir kazanca hizmetle;
Evinde akşam olursan kemâl-i izzetle;
Karın çocukların, annen baban, kimin varsa

Dolaşsalar; seni kat kat bu hâleler sarsa;
 Sarây-ı cenneti yurdunda görsen olmaz mı?
 İçinde his taşıyan kalb için bu zevk az mı?
 Karın nedîme-i ruhun; çocukların ruhun
 Anan baban birer âgûş-u ilticâ-yı masun.
 Sıkıldın öyle mi! Lâkin, biraz alışsan eğer,
 Feza kadar sana vâsi gelir bu dar çember.
 Ne var şu kahvede bilmem ki sığmıyorsun eve?
 Gelin de bir bakalım... Buyrun işte bir kahve:

*

Çamurlu bir kapı, üstünde bir değirmi delik;
 Önünde tahta mı, toprak mı? Sorma pis bir eşik.
 Şu gördüğüm yer için her ne söylesem caiz;
 Ahırla farkı: O yemliklidir, bu yemliksiz!
 Zemini yüz sene evvel döşenme malta imiş...
 “İmiş”le söylüyorum. Çünkü anlamak uzun iş,
 O bir karış kirin altında hangi mâden var?
 Tavan açık kuka renginde; sağlı sollu duvar,
 Maun cilasına batmış tütünle nargileden;
 Duman ocak gibi çıkmakta çünkü her lüleden,
 Dikilmiş ortaya boynundan üstü az koyu al,
 Vücudu kapkara, leylek bacaklı bir mangal.
 Şu var ki bilmeyen insan görürse birden eğer,
 “Balıkçılın kara saçtan yapılma heykeli!” der.
 Kenarda, peykelerin alt başında bir kirli
 Tomar sürükleniyor, bir yatak ki besbelli:
 Çekilmiş üstüne yağmurluğumsu bir pırtı,
 Zavallının güveden, lime lime hep sırtı.
 Kurur bu örtünün üstünde yağlı bir mendil;
 Ki “bir tependen inersem!” diyen hasır zenbil;
 Onun hizasına gelmez mi, bir döner şöyle;
 Sicimle kulpuna ilmikli çifte mestiyle!

Duvar da eski ocaklar kadar geniş bir oyuk,
İçinde camlı dolap var ya, raflarında ne yok!
Birinci katta s l k beslenen büyük kavanoz;
Onun yanında kan almak için beş on boynuz.
İkinci katta bütün kerpetenler, usturalar...
Demek ki kahveci hem diş tabibi, hem peruk r!
İnanmadınsa değildir tereddüdün sırası;
Uzun l kirdiya hacet ne? İşte mosturası:
 ekerken etli kemiklerle ayrılıp  eneden,
Sonunda bir ipe, boy boy, onar onar dizilen
şu kazma dişleri sen mahya belledinse, değil;
Birer mezara işaret düşün ki her kandil!
   nc  katta durur sâde havlu bohçaları.
Sağında cam dolabın hücre hücre bitpazarı.
Duvar da türlü resimler: Alındı  amlıbeli,
Ka ırmış Ayvaz'ı ağlar Köroğlu rahmetli!
Arab  zengi'yi çalmış şah İsmail g rz ;
Ağaçta bağlı duran kııda işte şimdi gözü.
Fıraklıdır Kerem'in "Of!" der demez, yanışı,
Fakat şu " h mine'l-aşk'a kim durur karşı?
Gelince Ezraka B n  denen acuze kadın,
K l ng  düşmüş elinden zavallı Ferhad'ın!
Görür de böyle R f 'yi: elde kamçı yılan
Beyaz bir arslana binmiş; durur mu hiç dede can?
Bakındı bak Hacı Bektaş'a: Deh demiş duvara!
Resim bitince gelir şüphesiz ki beyte sıra.
Birer birer oku mümkünse, sonra man  ver...
Hayır h l sasası kâfi, yek nu ömre sürer:
Bed haten kusulan herze-p reler ki düşün,
Epey zaman daha l zımdı herze olmak için!

Oturmadan içi yağ bağlamış bodur masanın,
 Yayılmış üstüne birçok kâğıt ki, oynayanın,
 Elinde yağlı meşin zanneder görünce adam,
 Ya tavlının kiri? Kabil değildir anlatamam.
 Harîta-vari açılmış en orta yerde dama;
 Beyaz mı taşları, yahut siyah mı, hiç sorma!
 Hutûtu, gayr-i muayyen hududu memleketin:
 Nazarda haylice idman gerek ki fark etsin!
 Deliklerindeki pislik lebâleb olsa, yine
 Bakınca bunlara gayet temiz, kalır domine.
 Delikli çekmece var ha! Demirbaş eşyadan;
 Yanında bir de kulaksız tekir... Unutma aman...

- Asıldı bey koza!

- Besbelli, bak sırttı aval;

- Bacak elinde mi?

- Kır, Hamdi sen de dağlıyı al.

- Ulan kapakta imiş dağlı... Hay köpoğlu köpek!

- Köpoğlu kendine benzer, uzun kulaklı eşek!

- Sekizli, onlu, ne çektinse ver de oryayı tut.

- Halim, ne uğraşıyorsun bu çıkmaz işte: Kaput!

- Cihar ü yek mi o taş?

- Hiç sıkılma öldü düşeş!

- Elimde yok mu diyor? Çek babam!

-Aman şeş-beş!

- Hemen de buldu be? Gelsin hesaplayıp durma!

- Bi parti yendi ya akşam, dikiz gelin kuruma!

- Dü-beşle bağlıyorum.

-Yağma yok!

-Elindeki ne?

- Se-yek

- Aman durun öyleyse: Penc ü yek domine!

- Mızıkçı dendi mi sensin diyor, bakın ağalar:

Kırık mı söyleyin Allah için şu canım zar?

-Kırık!

-Değil!

-Alimallah kırık!

- Değil billâh!

- Yeminsiz oynıyamazlar ki, ah çocuklar ah

- Karışmasan işin olmaz değil mi? Sen de bunak!

- Gelirsem  ğretirim şimdi...

- Ay şu pampine bak!

Gelip de  ğretecekmiş... Mezarıcı Mahmud'a git!

Bir  flesen gidecek ha... Tirit mi sâde tirit!

Zamane pi leri! Gördün ya hepsi besmelesiz

Ne saygı var, ne haya var. Eğer bizim işimiz,

Bu kaltabanlara kalmışsa vay benim başıma!

- Herif belâya sokarsın dırıldanıp durma!

- Mezarıcı Mahmud'a git ha? Bakın it  ğluna bir!

K f rbaz, alçak, edepsiz - Bu söylenir mi Bekir?

- Yolunca terbiye verdin ya aferin Hasan ağa.

- Bıraksalar beni, çoktan marizlemiştim ya...

- Mezarıcı Mahmud'a ha? vay babasının canına!

Bunun yaşında iken biz büyülerin yanına,

Okur da öyle girer, hem ayakta beklerdik;

Otur demezseler elpen e sade dinlerdik;

Hayır bu böyle değildir demek, ne haddimize!

Evet, desek bile derlerdi: Sus behey geveze!

- Otuz yaşında idim belki; annesiz, dışarı

Kolay kolay  ıkamazdım: D verdi çünkü karı!

Bugün, onaltıyı doldurmamış yumurcaklar,

Odun yemez, iyi bil ha! Geberse karşı koyar.

Geçende dövmek için yoklayım dedim Kerimi..

Bırak! Eşek değilim ben, deyip dikilmez, mi?

Dayak eşekler i inmiş, adam d v lmezmiş...

-Ya biz, sözüm ona, merkeb miyiz. Bekir, bu ne iş?
 Döverdiler bizi her gün de karşı koymazdık...
 Ben öyle terbiye oldum..: Kolay mı insanlık?
 - Dokundurur mu, ne mümkün, el oğlu hiç adama?
 O müslümanları sen şimdi, hey kuzum arama!

Gürültüsüz oyun isterseniz gelin damaya:
 Zavallı, açmaza düşmüş... Bakın hesaplamaya!
 Oyuncunun biri dalgın, elinde taş duruyor;
 Rakibi halbuki lâ-yenkati bıyık buruyor.
 Seyirciler mütefekkir, güzide bir tabaka;
 Düşünmelerdeki şiveyse büsbütün başka:
 Kiminde el, filân asla karışmıyorken işe,
 Kiminde durmadan işler benân-ı endîşe!
 Al işte: "Beyne burundan gerek, demiş de, hulûl"
 Taharriyât ı amîkayla muttasıl meşgul!
 Mühendis olmalı mutlak şu ak sakallı adam:
 Zemine, dâire şeklinde yaydı bir balgam;
 Abanmış olduğu bir yamru yumru değnekle,
 Mümâslar çekerek soktu belki yüz şekle!

Ayak teriyle cilalanma tahta peykelere,
 Külâhlı, fesli dizilmiş yığın yığın çehre:
 Nasîb-i fikr ü zekâdan birinde yok gölge;
 Duyulmamış bu beyinlerde his denen meleke!
 -Aman canım, şu bizim komşu amma uğraşıcı!
 - Ne belledin ya efendim? Onun bir ismi Hacı!
 - Çocuğu ha mektebe verdim, ha vermedimdi diye,
 Sokak sokak geziyor...

- Koymuyor mu medreseye?

- Koyar mı hiç? Arabî şimdi kim okur artık?
 - Evet, gâvurcaya düştük de sanki iş yaptık!
 - Binâ'ya üç sene gittimdi hey zamanlar hey!

İlimde kalmadı...

- Zaten ne kaldı? Hiç bir şey.

- Mahalle mektebi lâzımdır eski yolda bize;
S l s, nesih bitiyor yoksa hepsi... Keyfinize!
- On    yaşımda idim aldığım zaman ketebe.
Geçende, sen ne bilirsin? demez mi bir z bb ?
Dedim, ulan seni gel ben bir imtihan edeyim,
Otur da yap bakalım şöyle bir kıyak temmim.
- Nasıl becerdi mi?

- Kaabil mi? Rabbiyessir'i ben,

Tamam beş ayda değiştimdi kafamız sağ iken.

- Nedir elindeki yahu?

- Ceride.

-At şu pisi.

- Neden?

- Yalan yazıyor, oğlum, onların hepsi.

- Ya doğru yazsa asarlar... Ne oldu Volkan'cı,
Unuttunuz, mu?

- Bırak, boşboğazlık etme Hacı!

şu karşıdan g zet n fesli, zannım ağzıkara...

- Hayır, demem o değil...

- Durma sen bel n  ara!

- Canım lâtife yapar, bilmiyor musun  mer'i?

- Biraz rahatsızım Ahmed, yakın benim feneri!

Duyuldu bir iri ses, arkasından istiğfar...

Meğer geğirti imiş.

- Pek şıfalı şey şu hıyar:

Cacık yedin mi, ne hikmet, hazır hemen teftih...

- Evet şıfalı yemiştir...

-Yemiş mi? L -teşb h.

- G n ha girme. Tef sirde  yle yazmışlar...

Dayım demişti ki: Gördüm, hıyar hadîste de var.

- Hasan, bizim yeni dâmad ne oldu anlamadık,
Görünmüyor?

- Karı koyvermiyor: Herif, kılıbık.

- Evinde çan çan eden erkeğin de aklına şaş...

Lâf anlamaz dişi mahlûku, durma sen uğraş.

- Kim uğraşır a babam, bunca yıllık ehlim iken,
Adam hesabına koymam bizim köroğlunu ben.

.....

.....

Tavanın pervazı altındaki toprak yuvadan,

Bakıyor bunlara, yan yan, iki çift ince nazar:

“Ya sizin bir yuvarınız yok mu?” diyor anlaşılan.

Dişi erkek çalışan yavrulu kırlangıçlar...

3 Kasım 1910

KÖSE İMAM*

Kardeşim Ali şevki Efendi Hoca'ya

İlmi az, görgüsü çok, fıtratı yüksek bir imam
Tanırım ben, ki hayatında tanıtmıştı babam.
“Kim bilir; şimdi ne âlemde benim şanlı Kösem;
Görmedim    senedir, bari gidip bir görsem...”
Diyerek, dün gece g   hâl ile buldum evini.
Koca insan, ne şetaretle kabul etti beni:
- Gel ayol gel, Hocazâdem bizi ihya ettin...
Ne keramet e tesadüf, seni andıktı demin.
Kahveler, nargileler, enfiyeler, şerbetler,
Ruhu lebrîz-i safa eyleyecek sohbetler,
Hepsi mebzul idi mecliste. Ne al ; derken,
Kapı şiddetle  alınmaz mı?

- Bakın kim? Zaten

Ev değil, han gibi bir şey; gece gündüz işler...
Gönderin kahveye asım, gelen erkeke eğer.

- Ahmed'in annesi gelmiş...

- Nasıl Ahmet, oğlum?

- Hani bizdeydi bugün...

- Ha! Küçük Ahmed... Malûm.

Bize  it değil  yleyse... Haber ver içeri.

- Gir dedim, istemiyor; sen bana gönder pederi,
Diye ısrar ediyor.

*

- Girsene, hemşire hanım!

- Varmayın  st me!

- Nen var a kuzum; anlayalım?

- Ne kafam kaldı dayaktan ne gözüm, hep şişti;

* *Sıratı Müstakim*, 25 şubat 1325/10 mart 1910, c. 4, nr. 79, s. 3-5.

Köse İmam bu dergide Safahat-ı Hayattan genel başlığı ile sunuluyor. *Köse İmam*, Akif'in *Asım* adlı eserinde bir kere daha karşımıza çıkacaktır.

Karşı koysaydım eğer mutlak işim bitmişti.
 Ağladım, merhamet et, yapma dedim... Kim dinler.
 Boşamakmış beni dünden beri efkârı meğer.
 Üç çocuk annesi, emzikli kadın tek başına,
 Koca berhâneyi silsin de, süpürsün de sana,
 Yine sen bilmeyerek zâlim onun kıymetini,
 Dene biçârede kalkıp kolunun kuvvetini!
 – Dur kızım; ağlama sen, şimdi haber gönderirim;
 Karı dövmek ne kolaymış, ona ben gösteririm!
 Çağırın bekçiyi...

*

– İhsan beyi bildin ya, Memiş?
 Hadi git şimdi getir...
 – Kahvede yok,
 – Evde imiş;
 Şimdi gelsin...
 – Gelemem, kendisi gelsin dedi.
 –Ya!

Ben gidersem iyi kaçmaz.. Haydi git söyle ona:

*

Şimdi gelsin...
 – Ne kibarlık bu beyim? Bir davet,
 Yetmiyor, öyle mi?
 – Yorgundum efendim de...
 Evet,
 Haber aldık... O fakat sizce büyük bir şey mi?
 On kadın dövse yorulmaz, benim İhsan beyimi
 Bilirim ben ne tosundur!
 – Hoca bak, ben kızarım!
 Size hallet etme düşer.. Dövmüş isem kendi karım.
 Keyfim ister döverim, sen diyemezsin: “Dövme.”

Bu tec v z sayılır doğrusu haysiyyetime...

- Hangi haysiyyetin, oğlum? O da varmış desene!

Beyimin şimdiki haysiyyet-i mevh mesine

Diyecek yok... Yalınız rahat ararlarsa eğer,

Böyle külfetli kuy d altına hiç girmeseler!

- Sen imam, samalyorsun... Yetişir artık dur.

Beni ısrar ile davetteki maksad bu mudur?

- Haremin geldi demin ağlayarak, sızlıyarak...

- G z  çıksın domuzun, patlasın isterse bırak!

- D veceksin, ne boşarsın? Boşadın, dövmek ne?

Hem günah, hem de ayıp...

- Bakma onun sen sözüne,

Ne domuzdur onu bilsen!

- Nesi var, hırsız mı?

Yoksa yüzsüz m ?

- Değil hiç biri... Lâkin canımı

Sıktı akşam "edemem, üstüme evlenme!" diye.

Ne demek! Dörde kadar evlenir erkek, demeye

Kalmadan başladı şirretliğe... Kızmaz mı kafam?

- Kustuğun herzeyi yutsun diye, hey sersem adam!

D v yorsun, boşuyorsun elin  ks z kızını...

Haklı bir kerre ya! İnsan boşamaz haksızını.

- Boşamaz? Amma da yaptın! Ya şeriat ne için

Bize evlenmeyi t  dörde kadar emretsin?

İki alsam ne çıkar sâye-i hürriyette?

Boşamışsam canım ister boşarım elbette.

İşte meydanda kitap.... Hem alırız, hem boşarız!

- Dara geldin mi, şeriat! Sus ulan izansız!

Ne zaman camiye girdin? Hani tek bir hayrın?

Bir kızılbaşla senin var mıdır ayrın gayrın!

Ağzı meyhaneye rahmet okuturken, hele bak

Bana gelmiş de şeriati kesilmiş... Avanak!

Hangi bir seyyie yok defter-i am linde?

Seni dünyada gören var mı ayık halinde?

Müslümanlıkta şeriat bunu emretmiş imiş:
 Hem alır hem de boşarmış; ne kadar sade bir iş!
 Karı tatlıki için bak ne diyor peygamber:
 “Bir talâk oldu mu dünyada, semalar titrer!”
 İki evlense ne varmış... Bu yenir herze midir?
 Vâkıa bazen olur, dörde kadar evlenilir..
 Bu kimin harcı, a sersem, hele bir kerre düşün!
 Tek kadın çok sana emsal olan erkekler için.
 Hani servet? Hani sıhhat? Ne ararsan mefkûd;
 Tamtakır bir kese var ortada, bir sıska vücut!
 Sen dua et ki şeriat demiyor evde karın!
 Yoksa boynunda bugün zorca gezerdin yuların!
 Karı iş görmeyecek; varsa piçin bakmıyacak;
 Çamaşır, tahta, yemek nerde? Ateş yakmayacak
 Bunların hepsini yapmak sana ait şer'an!
 Çocuk emzirmeye hatta olacak bir süt anan!
 Boşarım, evlenirim bahsini artık kapa da,
 Hak ne verdiyse yiyip hoş geçinin bir arada.
 Al götür haydi...

*

Kızım, gel... Hele bak, gel diyorum!

Hatırım yok mu? İnatlık iyi olmaz yavrum..
 Söyledim yapmayacak bir daha... Mahcûb olmuş..
 Böyle şeyler olağandır...

- Ne desem hepsi de boş!

Bu benim alnıma bir kerre yazılmış...

- Öyle!

Gazı gösterece Asım! Gidiniz devletle.

- Gittiler neyse... Dua et ki ucuz kurtuldun;

Bazı davâlar olur, kış gecesinden de uzun!
Dinledin, gördün a oğlum. Ne bozuk terbiyemiz!
Ne yapıp yapmalı, insanlığı öğretmeliyiz
Şu bizim halkı uyandırmadadır varsa felâh;
Hangi bir millete baksan uyanık... Çünkü sabah!
Hele biçâre şeriatle nasıl oynanıyor!
Müslümanlık bu mu yahu? diye insan yanıyor.
Gölgesinden bile korkup bağırان bir ödle,
Otuz üç yıl bizi korkuttu “Şeriat!” diyerek.
Vahdetî muhlisiniz, elde asa çıktı herif,
Bir alay zabiti kestirdi. Sebep: “Şer-i şerif!”
Karı dövmüş, boşamış... “emr-i ilâhî” ne denir!
Bunların hepsi emin ol ki cehalettedir.
Bana sor memleketin halini ben söyleyeyim:
Bir imam çünkü, bilir evleri... Hâ bir de hekim.
Gel nikâh kıy demesinler diye, bazen kaçarım...
Düğün olmaz mı, gelirler de bütün komşularım:
Yine kondun hoca! derler, onu bilmezler ki,
Daha memnun olacaktım o düğünsüz belki.
Zerde karşımda durur kanlı yemek tavrıyla;
Öksüz ağlar sanırım çalgıyı duydum mu hele!
Bu neden? Çünkü nikâhın sonu ergeç boşamak,
Yahut akşamki gelenler gibi hırgür yaşamak!
Düğün olsaydı ne âlâ idi tek bir perde;
Ayrılık faslı da var sonra bunun, mahkemede.
Ne kadınlar, ne sefalet doğuranlar görürüz;
İşte binlerce çocuk, hem baba sağ, hem öksüz.!
Üç sınıf halka içim parçalanır, hem ne kadar!
İhtiyarlar, karılar, bir de küçükler; bunlar
Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan;
Yoksa insanlığı bilmem nasıl anlar insan?

Sözü bir parça uzattımsa da oğlum, affet...
Hasbîhâl etmek için başka adam yok ki... Evet
Kimse söyletmiyor artık bizi, bak sen derde;
Mürteci damgası var şimdi bütün ellerde.
Bir fenalık görerek, yapma desen alnına ta
İniyor hatt-ı celîsiyle Hamîdî tuğra!
İşte gördün ya, herif “sâye-i hürriyette”
Diyerek, başlamak üzreydi hemen tehdide!
Eskiden vardı ya meydanda gezen ipsizler:
Hani bir “sâye-i şâhâne” çekip her şeyi yer!
Onların bir çoğu ahrâr-ı izam oldu bugün;
Mürteci, nah kafa, bizler... Kerem et; hali düşün!
Bu cehalet yürümez; asra bakın: Asr-ı ulûm!
Başlasın terbiyeniz, ailelerden oğlum.
Sade hürriyeti ilân ile bir şey çıkmaz;
Fikr-i hürriyeti hazm ettiriniz halka biraz..

10 Mart 1910

NAZIM PAR  ALARI*

* Mehmet Akif, *Sıratı M  stakim*'in muhtelif sayılarında çıkan nazım ve kıtalarını, *Safahat*'ı kitap olarak yayımlandığı sırada bir araya getirmeyi denemiş ve onlarla ayrı bir b  l  m teşkil etmiştir. İşte bu b  l  mde yer alan nazım ve kıtaların diğ  r şiirlerden farkını tebar  z ettirmek i  in de, onların başına "Nazım Par  aları" gibi toparlayıcı bir başlık koymuştur. *Ressam Haklı* ve ardından gelen sekiz par  a bu şekildedir.

RESSAM HAKLI*

Bir zaman vardı ya tarih-i mukaddes modası...
 Yeni yaptırdığı köşkün büyücek bir odası,
 Mutlaka eski tesâvîr ile ziynetlensin
 Diye, ressam aratır hayli zaman bir zengin.
 Biri peyda olarak, ben yaparım der, kolunu
 Sıvayıp akşama varmaz, sekiz arşın salonu
 Sıvar amma ne sıvar! Sahibi der:

-Usta bu ne?

Kıpkızıl bir boya çektin odanın her yerine!
 - Bu resim, askeri basmakta iken Firavn'ın,
 Bahr-i Ahmer yarılıp geçmesidir Musa'nın.
 - Hani Musa be adam?

- Çıkmiş efendim karaya.

- Firavun nerde?

- Boğulmuş.

- Ya bu kan rengi boya?

- Bahr-i Ahmer a efendim, yeşil olmaz ya bu da!
 - Çok güzel levha imiş! Doğrusu şenlendi oda!

9 Aralık 1909

* *Sıratı Müstakim*, 26 Teşrinisani 1325/ 9 Aralık 1909, c. 3 nr. 66, s. 212.

Ressam Haklı adlı bu parça *Sıratı Müstakim*'de, *Letâiften* serlevhası ile okuyucuya takdim ediliyor. Ayrıca Akif şiirin altına yazdığı tarihi de koymayı ihmal etmemiş: 20 Teşrinisani 1325/ 3 Aralık 1909.

BİR MEZAR TAŞINA YAZILMIŞ İDİ*

Şu fâni zindegâniyle hayat-i câvidâninin,
Telâki-gâhıdır makber denen son menzil-i ârâm.
Hayat ölmekle bitmiş olsa bir şey anlaşılmazdı,
Evet, bir ömr-i sâni var: Değil hilkat abes m  d  m.
Sen ey gafil beşer,   lemde bir te'min-i istikbal
Edeydim der   ekersin ihtiyar   bir yığ  n   l  m.
Eğer     g  nl  k istikb  l i  in ferday   anmazsan,
Hederdir korkarım, d  nyada imr  r ettiğ  in eyyam.
Hakiki bahtiyar ancak o   demdir ki d  nyadan
Giderken m  melek nam  yle terk eyler b  y  k bir n  m.
  l  h  ! Doğru bir meslek nasıl bulsunlar insanlar,
Hak  ik hep dururken perde-p  ş-u zulmet-i evham?

17 Aralık 1909

* *Sıratı M  stakim*, 4 Mart 1325/ 17 Mart 1909, c. 47, nr. 80, s. 27.

BİR RESMİN ARKASINA YAZILMIŞ İDİ*

Kiminin yâd-ı ihtiramı kalır,
Kendi gittikte cânîşîni olur;
Kiminin bir yığın meberrâtı
Toplanır, heykel-i metîni olur;
Kiminin de olanca hatırası,
Böyle bir sâye-i hazîni olur

17 Aralık 1909

* *Sıratı Müstakim*, 4 Mart 1325/ 7 Mart 1909, c. 47, n. 80, s. 27.

ŞAİR HUZURUNDA MÜNEKKİT*

D zer yâve-g  bir herif bir gazel:
M edd  perişan, eda müptezel.
Tabi  o gayetle parlak bulur;
Okur, dinletir, söyletir, gaşy olur.
Biraz sonra bastırmak ister, fakat
Sakın olmasın der ufak bir sakat
Büyük, muktedir bir münekkid arar,
Nihayet zarifin birinden sorar.
G zetmez bu  dem de hatır, huzur,
Bulur lâfz u man da bir çok kusur.
Herif simdi tenkide hiddetlenir,
Rezil ne artık neler söylenir!
Biraz dinleyip sonra, bak der zarif:
Sizin nesriniz nazmınızdan lâtif!

28 Temmuz 1910

* *Sıratı Müstakim*, 15 Temmuz 1326/ 28 Temmuz 1910, c. 4, nr. 99, s. 353-354.
Bu şiir dergi okuyucularına *Let iften* genel başı ı ile takim ediliyor.

BU DA BİR MEZAR TAŞI İÇİN YAZILMIŞ İDİ*

Yâ Rab ne hatibdir ki makber:
İnsanlara en derin meali
Bir vahy-i bülend kudretiyle
Telkin ediyor lisan-ı halî!
Ondan da alınmıyorsa ibret,
Yok bir daha almak ihtimali!
Binlerce vücud-i nazeninin
Bir servi hayal-i yâl ü bâli,
Binlerce ser-i sema-güzînin
Bir kabza türâb olur zevali.
Her seng-i mezar bin hayatın
Fanilere karşı infiali.
Görsün de bu inkılâbı insan.
Dehrin nedir anlasın kemali!
Zâir bu hakâikin önünde
Hâlâ mı bırakmadın hayalî?

11 Ocak 1909

* *Sıratı Müstakim*, 29 Kânunuevvel 1324/11 Ocak 1909, c. 1, nr. 20, s. 312.
Şiir dergi yayımında *Bir Mezar Taşının Kitabesi* adını taşıyor.

G L-BÜLBÜL*

Konduğu her gusn-u ter minberidir bülbülün,
Zemzeme addettiğin hutbesi, faslu'l hit b.
Reng-i hakikat nedir, fark eden ebs r için,
Goncada matv  duran her varak  mm 'l kitâb.

11 Ocak 1909

* *Sıratı Müstakim*, 29 K nunosani 1324/ 11 Ocak 1909, c. 1, nr. 20, s. 312.

Bu kıta dergideki yayımında başlıksızdır. Bunun yerine, kendisi dahil bundan sonra gelen kıtalarla birlikte, *Birkaç Kıta* serlevhası ile topluca takdim ediliyor.

TERCÜMEDİR*

Kendi feryadımdır ancak ses veren feryadıma...
Kimseler yok, âşinâdan büsbütün hâli diyar.
“Nerde yarânım?” diyorken ben bülend âvâz ile,
“Nerde yarânım!” diyor vadi, beyâban, kûhsâr.

11 Ocak 1909

* *Sıratı Müstakim*, 29 Kânunusani 1324/ 11 Ocak 1909, c. 1, nr. 20, s. 312.

İlgili kıta *Sıratı Müstakim*'deki yayımında kendinden önceki bir, kendinden sonraki iki kıta ile birlikte, *Birkaç Kıta* serlevhası ile takdim ediliyor. Kıta, *Tercümedir* başlığı ile veriliyor.

TERCÜMEDİR*

N h fte kalb-i ket munda leyl-i deyc run,
Seninle biz iki âvâre-ser idik g ya:
Ki t  ebed kalacak muhtef  nazarlardan,
Me er ki onları etsin lisân-ı subh if a!

11 Ocak 1909

* *Sıratı Müstakim*, 29 K nunosani 1324/ 11 Ocak 1909, c. 1, nr. 20, s. 312.

İlgili kıta, *Sıratı Müstakim*'deki yayımında kendinden önceki iki, kendinden sonraki bir kıta ile birlikte *Birkaç Kıta* ba lı ı ile topluca takdim ediliyor. Kıta, *Tercümedir* ba lı ı ile verilmiş.

HÜSRAN-I MÜBÎN*

Başlattığı gün mektebe, duydum ki diyordu
Rahmetli babam: “Âdem olur oğlum ilerde.”
Annemse oturmuş, paşalıklar kuruyordu...
Âdemliği geçtik! Paşalık olsun, o nerde?
Âmâli tezâd üzre giderken ebeveynin,
Hep böyle harâb olmada etfâl ara yerde!

11 Ocak 1909

* *Sıratı Müstakim*, 29 Kânunusani 1324/ 11 Ocak 1909, c. 1, nr. 20, s. 312.

Bu parça *Sıratı Müstakim*'de başlıksız olarak veriliyor. Başlığın bilâhare, *Safahat*'in kitap olarak yayımı sırasında konulduğu görülüyor. *Hüsrân-ı Mübîn* ve kendinden önce gelen üç kıta ve bir de “Sefalet olsa da müntehâsı rah-ı irfanın” mısrasıyla başlayan diğer bir kıta (kitaba girmedir o kıta) topluca, *Birkaç Kıta* başlığı ile takdim edilmektedir.

AHİRET YOLU*

Sokakta sade bir “âmin! sadasıdır gidiyor:
Mahalle halkı birikmiş, imam dua ediyor.
Basık bir ev, kapının iç yanında bir tabut,
Başında çınlayan âvâzı dinliyor, mebhût
Denildi “Fatıha!”, âmîni kestiler bu sefer,
Göğüsler inledi, derken açık duran eller,
Hazîn alınları bir kerre okşayıp indi;
Deminki zemzemeler bir zaman için dindi.
Duyuldu sonra imamın nida-yı mağmûmu,
Diyordu:

- Söyleyin Allah için şu merhumu,
Nasıl bilirsiniz ey müslümanlar?

-İyi biliriz!

- Yarın huzûr-u İlâhî'de toplanıp hepiniz,
Bu yolda hüsn-ü şehadet edersiniz ya?

-Evet!

- İmam efendi helâlîlik da iste, merhamet et...
- Helâl edin hadi öyleyse şimdi hakkınızı.
- Helâl edin, hadi bekletmeyin adamcağızı!

Cemaatin yüreğinden kopup “helâl olsun!”

Nidâ-yı saffeti, birden cenaze, âh-ı derûn,
Misâli uğradı evden; fezada yükseldi.

İçerde başladı bir cûş-u nevhadır şimdi;

Baş örtüsüyle kadınlar gözükte pencereden:

- Bıraktın öyle mi; en sonra kardeşim, bizi sen!

- Yıkıldı dostlar evim barkım... Ah gitti kocam...

- Dayım melek gibi insandı; ben nasıl yanmam!

- Tamam otuz senedir komşuyuz da bir kerre,

Kızıp da “ey!” demiş insan değildi hemşire!

* *Sıratı Müstakim*, 19 Teşrinisani 1325/ 2 Aralık 1909, c. 3, nr. 65, s. 197.
Ahiret Yolu, dergide "*Safahat-ı Hayattan*" genel başlığı ile takdim edilmektedir.

- Zavallı Remziye! Boynun büküldü evlâdım...

- Babam ne oldu?

-Baban... Öldü.

- Etme Ayşe Hanım,

Bu söylenir mi ya? Hicran olur zavallı kıza...

-Ayol, şu öksüzü bir parçacık avutsanıza...

Açın da cumbayı etrafa baksın ağlamasın...

Göründü cumbada baktım ki tombalak, sarışın,

Sevimli bir küçücek kız... Beşinde ancak var.

Donuk yanakları üstünde parlayan yaşlar,

Zavallının eriyen rûh-u bî-günâhı idi.

Benim o mersiye yâdında ağlıyor ebedî.

Sefîne-pâre ki sırtında mevc-i bî-hissin,

Yüzer... Önünde ademden nişane bir engin,

Çeker durur onu sâhil-cüdâ açıklarına;

Bakar mı taşın üstünde durmuş ağlayana?

Cenaze dûş-u cemaatte çalkalandıkça,

O tahta-pareye benzerdi, düşmüş emvâca.

Nasıl duyar ki uzaklarda inleyen kadını?

Nasıl görür ki yetimin hurûş eden yaşını?

Bu hây u hûy u kıyamet-nümûn içinde söner,

Samîm-i hilkatî sûzân eden enîn-i beşer.

Değilmiş öyle geniş nâlenin hududu meğer:

Sokak bitip dönülürken kesildi matemler.

O tahta-pâre-i câmid, o iğbirâr-ı samût,

Güzer-gehindeki eşbâhı bir mehîb sükût

İçinde haşr ederek, dalgalarla seyrediyor;

Zemine bakmıyor artık, sema deyip gidiyor.

Bu mahmilin neye sık sık değişsin efradı?

Suali fikre büyük bir hakikat anlattı:

Namaz kılındı; dua bitti. Kârban yoluna
Düzüldü taht-ı memâtın girip birer koluna.
Yarım saat henüz olmuştu. Yolcular durdu;
Demek ki; komşusu dünyanın ahiret yurdu.
Cenaze indi omuzdan yavaş yavaş, sonra
Sokuldu servilerin ortasında bir çukura.
Atıldı üstüne üç beş kürek kemikli çamur,
Kabardı toprağın altında bir çıban, bir ur!
Evet çıban, ki yatan duymuyorsa dehşetini,
Dönün de arkadakinden sorun fecâatini;
Sükûn içinde uyurken şu bir yığın toprak,
İlelebed o küçük rûh çırpınıp duracak...

2 Aralık 1909

İSTİĞRAK*

Tasavvur et ki muzlim bir şeb-i ecrâm-nâpeydâ:
Yatar heybetli âgûşunda d r d r bir feyf ;
Düşen g mr h için yol bulma yok emvâc-ı zulmetten;
Gidilmez... Her adım attıkça bir girdâb olur rehzen;
O r kist na batmış,  alkanan seyyâh-ı âvâre
Nasıl müştak ise bir n ra, bir necm-i reh k re,
Sana ey lem'a-i ümmîd, ben de öyle müstakim
G r n bir kerre zira pek karanlık oldu  f k m!

Geçir p ş-i hayalinden ki c s c s bir umman:
Nişandır yükselen her mevc-i t f n-h zi bir dağdan;
Ölüm var kurtuluş yok, sahil-i imdad uzaklarda;
Demâdem r h titrer korkudan donmuş dudaklarda.
O coşkun unsurun savletleriyle uğraşan kimse,
Nasıl eyler teh l k bir kenar-ı tesliyet görse,
Muhît-ı lücce-i ye's olduğum bir böyle h limde,
Senin tayf n da aynıyla o sahildir hayalimde.

Düşün âvâre bir mâder ki evl d ndan olsun d r;
Tahayyül eyle yahut bir yetîm-i h n man-mehcûr;
O bedbaht n nasıl evl d  hiç gitmezse y d ndan;
Nasıl çıkmazsa mâder,  ks z n bir dem fu d ndan;
Benim y d m da ey ârâm-ı can, y d-ı g z nindir.
Ne yapsam çünkü manz rum, senin feyz-i m b nindir:
 emen emvâc-ı n rundur, fidanlar y l   b lindir;
Sulardan akseden suret cem l-i l yez lindir.
H r m-ı nazenindir o raksan mevceler c da;
Mutarr  n khetindir gizlenen ezhâr-ı hoş-b da.
Ley lin sinesinde h ba dalmış nazenin eshâr,
Eder g s na yaslanmış cebîn-i pâkini ihtar.
Nig h ndan saçılmış lem 'alard r p ş-i hayrette

* *Sıratı Müstakim*, 5 şubat 1324/ 18 şubat 1909, c. 1, n. 26, s. 410-411.

Yüzen ecrâm-ı nûrânûr bahr-i sermediyyette.
 Zemin lebrîz-i âsârın; sema pââmâl-i envârın:
 Avalim hep merâyâ-yı nazar pîrâ-yı dîdârın.

*

Çekilmek istemiş de subh-dem bir câ-yı tehhaya,
 Oturmuş sahil-i deryaya, dalmıştım temaşaya.
 Henüz âfâk açılmıştı: Sema mahmur idi hatta
 Nümâyân olmamıştı hâb-gâhından güneş hâlâ.
 Derin bir samta müstağrak, leb-i deryada hiç ses yok...
 Saba durgun, sular durgun, bütün eşyada durgunluk!
 O ferş-i nilgün üstünde, tıfl-ı nâzenin vâri,
 Uyurken dâye-i bidâr-ı subhun tıfl-ı envârı;
 Güneş, pîşinde dağlar perde-dâr olmuş, harîminden
 Görünmüş, sonra şehrhânda yükselmişti tedricen.
 Teâli eyleyince bir zaman bâlâ-yı kudrette,
 Ziyalar mevc mevc oldu o pehnâ-yı rûkûdette.
 Bu cuşışler o dalgın havz-ı sîmini uyandırdı;
 Saba enfâs-ı sevdâ-perveriyle dalgalandırdı.
 Açıklardan gelen emvâc-ı perderpeyle sahilden
 Demâdem oldu vecd-efzâ hazin bir nağme, bir şiven.
 Kulak verdim o âhenge: Meğer âheng-i şî'rinmiş!
 O cûşîş-zâr olan kulzüm, senin ummân-ı fikrinmiş,
 Güneş ruhun imiş; bir huzme şeklinde inen nuru
 O menba'dan hurûşan sânihanmış doğrudan doğru.
 Tecelli etti artık, anladım sensin bütün dünya...
 Bu senlikte fakat ey yâr-ı gâib, ben neyim âyâ?

18 Şubat 1909

AMİN ALAYI*

"Gözüm ki kana boyandı, şar b  neyleyeyim?

şar b  neyleyeyim?

Ciğer ki odlara yandı, kebab  neyleyeyim.

Kebab  neyleyeyim?

Ne y re yaradı cismim ne bana, bilmem hiç!

 l h  ben bu bir avuç t rab  neyleyeyim?

T rab  neyleyeyim?"

En önde rahlesi  Ğ ş-i ihtiramında,
AĞır ağır yürüyen bir dokuz yaşında melek;
Beş on adım geriden p ş-i ihtiyaında,
şafak ziyaları hatta uf l edip gidecek
Kadar l t f, iki ma'sumu bir açık payton
Vakar u nâz ile çekmekte; arkasında bunun
Küçük adımlı yaman bir tabur ki hayli uzun!

O ruhtan daha safi olan yüreklerden,
Zaman zaman bir ilâhi terane yükseliyor;
Bu cûş-u safvetin aksiyle t  meleklerden
Zemine doğru bir amin sadasıdır geliyor.
Muhiti her birinin bir sabah-ı nûrânûr,
Bütün bu kafil  efradı p r-s r d-i s r r,
Yarıp önünde duran halk  muttasıl gidiyor!

Bu bir ketibe-i mas medir ki ey millet
Sel ma durmalısın şanlı reh z rında;
Bu bir cenah ki: Atide bir ufak hareket
Yapıp cihanları oynatmak iktidarında!
Gelir de saye-i imdad-ı Hak'ta bir gün, bu
Girer diyar-ı meâliye doğrudan doğru.
Bu ancak işte, eğer varsa şanlı bir ordu!

* Sıratı Müstakim, 27 Teşrinisani 1324/ 10 Aralık 1908, c. 1, nr. 16, s. 244.

şiirin başına yerleştirilen ilâhi, Akif'in en çok sevdiği birkaç il hiden biridir. Bu ilâhi hüzzam makamındadır ve güftesi Saffet adlı bir şaire aittir. Akif  l m döşeğinde yatarken bile, bu il hinin sözlerini tekrardan geri kalmıyordu.

Evet, ilerlemek isterse kârbân-ı şebâb,
Yolunda durmaya gelmez. O çünkü durmıyarak
Sabah-ı sermed-i atıye eylemekte şitâb;
O çünkü isteyemez hale katlanıp durmak!
Onun kudûmü için nâzenîn-i istikbal,
Açar da sine, o olmaz mı per-güşâ-yı visal?
Durur mu artık onun karşısında mâzi, hâl?

Fakat o zemzemeler uçtu hep dudaklardan...
Sürûd-i neşve bu âlemde pek süreksizdir!
Ağır ağır geçiyorken alay sokaklardan,
Gelir de caddenin ağzında mıhlanır, dikilir,
Mehîb-manzara bir anlı şanlı gerdûne;
İçinde pudralı üç kanlı çehre! Neyse yine,
Yol açtı bir iri ses mevkibin geçip önüne:

– Siz ey heyâkil-i bî-rûhu devr-i mâzinin,
Dikilmeyin yoluna kârbân-ı atinin;
Nedir tarîkini kesmekte böyle isticâl?
Durun, ilerlesin Allah için şu istikbâl.

10 Aralık 1909

HASBİHAL*

Mâ medâ fâte; ve'l müemmelü gaybûn

Feleke's sâatü'İleti ente fihâ

Büyük bir şairin d st r-u hikmettir Şu ihtarı;
Velev duymuş da olsan, yolsuz olmaz Şimdi tekrarı:
“Geçen geçmiştir artık;  n-ı m stakbelse m bhemdir;
Hayatından nasibin: Bir Şu geçmek isteyen demdir”
Evet, mâziye ric’at eylemek bir kerre imkânsız;
 midin sonra istikbal için sağlam mı? Pek cansız!
Bugünlük iş bugün lâzım yapılmak, yoksa ferdâya
BırakmıŐsan... O ferdalar olur peyveste ukb ya!
Benim on beş yıl evvelden kalan işler durur hâlâ;
Yarın bir başlayıp yapsam demiştim, bak, demin hatta!
M sevvifler için dünyada mahvolmak tabiidir.
Bu bir k n n-u fitrattır ki yok tevili: Kafidir.
Sakin ey n r-u dîdem, geçmesin beyhude eyyamın;
 alış halin m s itken... Bilinmez çünkü encamın.
Diyorlar: “ mr  ins nın yetişmez, kesb-i irfana...”
Bu söz lâkin değildir her nazardan pek hak mane.
Muhakkaktır ya insanlar için bir gaye-i  m l;
Edenler ömrünün saatini hakkıyla istim l,
Zafery b olmasın isterse varsın asl-ı maksûda,
Düşer bin maksat idrak eyleyip bir zıll-i memd da.

* *Sıratı Müstakim*, 5 Mart 1325/ 18 Mart 1909, c. 2, nr. 30, s. 57.

Dergi yayımında Şiirin altında yazılış tarihi de mevcuttur: 7 Eylül 1321/ 20 Eylül 1905. *Hasbıhal* adlı Şiirin başında Arapça bir beyit bulunmaktadır. Bu beyitin anlamı, *Hasbıhal*’in ikinci beyitinde, tırnak içinde verildiği Şekildedir. *Hasbıhal*’le ilgili belirtilmesi gereken bir başka husus da Şudur: Şiirin, “Fakat, çok sevdiğimdendir ki, tekrar eyledim işte” mısrası ile biten birinci bendinden sonra, dergi yayımında müstakil bir bend daha bulunmaktadır. AŞağıda verdiğimiz bu dört beyitlik bend kitap baskısına dahil edilmemiştir. Şiirin kalan kısımlarında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

Tutup “L tfiyye” yazmış oğlu L tfullah için Vehbi
Yazardım ben de “Fazliyye” kudret yoksa n -kâfi.
Ne var oğlum değilsen? Kardeşimsin, yârı c nımsın
Müşahhas bir  midimsin, refik-i r z-d nımsın.
Ne var Vehbi değilsem? Ben de elbet n zımım az çok
Eğer Şairlik istersen ne Vehbi’den, ne benden yok!
Hakikat söylemek lâzımsa Vehbi’nin kitabında
Fünun inkar edilmiştir Kavafi piç   tabında!

Evet, her türlü manâsıyla irfan durdurur azmi...
 Fakat, insanlığın manâsı olsun öğrenilmez mi?
 Cibillîdir taharri-i hakikat hırsı âdemde,
 Onun mahsûlüdür meşhûd olan âsâr âlemde.
 Atalet fitratın ahkâmına madem ki isyandır;
 Çalışsın, durmasın her kim ki davâsında insandır.
 Zuhur etmekle her malûma karşı bir alay meçhul?
 Neden olsun o malûmatı idrak medhûl?
 Evet malûm olanlar, olmayan şeylerle bir nisbet
 Edilmiş olsa, gayet az çıkar evvelkiler elbet;
 Fakat câhille âlim büsbütün nisbet kabul etmez.:
 O bir kördür, bu lâkin doğru yoldan hiç udûl etmez..
 Diyor Kurân: “Bilenler, bilmiyenler bir değil... Heyhat
 Nasıl yeksan olur zulmetle nûr, ahyâ ile emvât!”
 Bu hikmetler bedîhîdir senin indinde elbette:
 Fakat çok sevdiğimdendir ki, tekrar eyledim işte.
 Sadedden galiba ayrılmışım... Söz neydi ihtar et;
 Dalarsam nûr-u dîdem, böyle bazen, durma bîdâr et.
 Usandın sen de gerçek hikmetimden, hasbîhalimden;
 Beş on söz kaldı lâkin dinle nazm-ı bî-meâlimden:
 Diyorlar: “İtirâf-ı cehl iken tahsilin encamı,
 Nedir beyhude itâb eylemek şehbâl-i ikdamı?”
 Evet, lâkin varıp serhadd-i malûmata bir insan,
 O gayetten demek lâzım ki: “Yok irfan için imkân!”
 Hakîkî itirâf altında parlar zıllı irfanın;
 Budur insanlığın manâsı, en son zevki vicdanın.

18 Mart 1909

BEBEK YAHUT HAKK-I KARAR*

Bizim Cemile, Feride'yle bir sabah gelerek,
"Unutma beybaba, akşam birer hotozlu bebek
Getir, kuzum..." dediler. Ben de kızların keyfi
Kırılmasın diye reddetmedim Şu teklifi.
Kiraz dudaklı,  z m gözlü, inci diŐli, iki
Edalı yosma getirdim. Aman o akşamki,
Sevinme halini bir görmeliydi yavruların!
Durup oturmadılar hiç, dedim "Yatın da yarın,
Bütün gün oynayınız..." Nerde! Kim yatar? O gece,
Yemekte sızmaya me'l f olan Feride'mce,
Kabul olunmayacak söz. olursa, yatmaktı.
Yatar mı hiç? O nasıl hisli bir yumurcaktı.
Feride'nin yaşı beş yok; Cemileninki yedi;
Şu var ki, abla hanım pek hanım tavırlı idi.
Büyük kız oynadı bir parça, sonradan yattı;
Küçük sabaha kadar hep bebeŐini hoplattı.
Ne ninniden alıyormuş, ne öyle hoppeladan...
"IŐıl ıŐıl bakıyor a! Bebek deŐil afacan!"
Sabaha kadar tükenmiş mecali yavrucuŐun:
Mışıl mışıl uyuyor... DeŐmeyin aman uyusun.

Benim bulunmadıŐım bir zamanda kız uyanır;
Bebek uyutmak için evde    saat kapanır.
- Aman da pek yaramaz, uyku sıçramıŐ başına.
Bakın beşik de getirdim, bakın yatar mı şuna?
Yatar mısın seni maymun? Kapar mısın gözünü;
Acık da dinlesen olmaz mı annenin sözünü?

* *Sıratı Müstakim*, 3 K n nuevvel 1325/ 16 Aralık 1909, c. 3, nr. 67, s. 227-228.

Şiirin dergideki yayımında yazıldıŐı tarih de verilmektedir: 29 Mayıs 1324/ 11 Haziran 1908. şiirde geçen Cemile ve Feride, Mehmet Akif'in iki kızıdır. Bunların dışında Akif'in Suad, İbrahim, Naim, Emin ve Tahir adlı çocukları da olmuştur.

Kapandı işte gözün... Oh, şimdi artık yat!
 Bebek ne yaptı bilinmez ki, sonradan, pat pat
 Dayak sadâları akseylemiş öbür odaya.
 Güzel güzel uyumuş olsa kız da dövmez ya.

*

Gelince akşama baktım Feride pek düşkün.
 Durur mu ablası? Ben sormadan atıldı:

- Bugün

Ne yaptı, beybaba bilsen... Zavalılık bebeğe?

-Ne yaptı?

- Dövdü bir âlâ, sonunda kırdı.

- Niye?

- Bilir miyim, ona sor... Kız, getir bebeğini hadi!

Feride kaçtı yanımdan, getirmek istemedi.

Çiçek çıkarmışa dönmüş, getirdiler ki yüzü;

Birer kafes gibi kalmış o kuş bakışlı gözü.

Başında saçtan eser yok, ayak topal, kollar

Omuzdan oynamıyor, kim bilir ne illeti var?

O kanlı canlı bebek şimdi işte bir kötürüm...

- Bu ölmüş artık ayol, göm götür de, hem ne ölüm!

*

Feride kaldı bebensiz, Cemile'ninki fakat

Güzel güzel duruyor; olmuyor ne kör, ne sakat.

Günün birinde beraberce oynuyorlarken,

Alıp Feride hazin bir niyaz tavrı hemen,

- Bebeğini ver, acıcık oynayayım, kuzum abla...

Demez mi? Kız ne diyor?... Galiba:

- İnayet ola!

Verir miyim sana ben hiç bebeğimi, yağma mı var?

- Hasislik etme kızım, ver!

- Alırsa sonra kırar.
- Nasıl kırar a canım? Etme oynasın, veri ver!
- Olur mu beybaba?
- Elbet olur.
- Kırarsa eğer?
- Yarın sabah, sana ben başka bir bebek alırım.
Bizim müdahaleden sonra, "Oyna al bakalım..."
Deyip Feride'ye kerhen uzattı kız bebeği.
Feride'nin yüzü gülmüştü, baktım iyiden iyi.
Sevindi, oynadı, lâkin bu müstear s r r.
Süreksiz oldu...
- Ver artık!
- Acık daha, ne olur...
- Bakındı beybaba?
- Kız ver de, sonradan yine al,
Mal olmaz, insana, âdet değil em net mal.
Tekerrür etti birazdan şu yolda aynı niyaz:
- Bebeğini ver yine olmaz, mı? Oynayım.
- Olmaz....
- Ben iltiması diriğ etmedim ikinci sefer.
- Çok oldu beybaba, ya! Sonra her zaman ister!
- Demin de aldı hemen verdi, işlenir, yapma!
Sen ablasın ne kadar olsa...
- Başka vermem ama,
 abuk verirsen eğer al da oyna kız, haydi...
Feride 'nin bu sefer keyfi pek yolundaydı.
Epeyce dandiniler yaptı hayli hoplattı;
Bebek kolunda, hasırlarda bir zaman yattı.
Fakat ne çare! Gelip çattı vakt-i istird d.
Kızın nazarları beyhude etti istimdâd.
Cemile istedi ısrar edip emanetini,
 ocuk da verdi, fakat görmeliydi hiddetini!

Büyük k z n eziyordu gur r-u masumu,
Bebek elinde gezerken, Şu t fl-ı mahrumu.
Ağır gelir ona elbette karşıdan bakmak.
Sokuldu bak yine, hiç Şüphe yok ki Őalvaracak,
“Bebeğini ver” diye, lâkin ben eylemem ibrâm.
Hayır, değil bu ed , bir ed -yı istirham:
“Bebeğimi ver!” demesin mi üçüncüsünde kıza?
Meğer hukuk da bilirmiŐ bakın Şu saygıs za...

16 Aralık 1909

YEMİŞÇİ İHTİYAR*

Sin n-i   mr-    d  id-g  z n  olmalıdır,
Cebîn-i p  kine p  rin bu   n-i ye'si veren.
Elinde tartısı, d  şunda m  lk-  seyyarı;
Y  r  r...   n nde mezar, arkasında bin   ven!
Zaman olur ki, uzaklarda bir ser  b-ı muz  
N  mayi  iyle, g  z nden ge  er hayal-i vatan;
S  n  k nig  h n  b  d  r ederd   belki   mid,
Hay  le olsa m  sait bu me  y-i t  b-efgen.
  ker    bu b  r   hayatında, hep hayat   i  in
Bilinse   h    bu b  r-  hayat     ekme neden?..

19 Kasım 1908

* *Sıratı M  stakim*, 6 Te  şrinisani 1324/ 19 Kasım 1908, c. 1, nr. 13, s. 197.

Bu   iir dergide Safahat-ı Hayattan genel ba  lı   ile sunulmaktadır.

İTİRAF*

Safahat’ımda evet, şi’r arayan hiç bulamaz;
Yalınız bir yeri hakkında, “Hazin işte bu!” der.
Küfe? Yok. Kahve? Hayır. Hasta? Değil. Hangisi ya?
Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-ü heder!

30 Haziran 1911

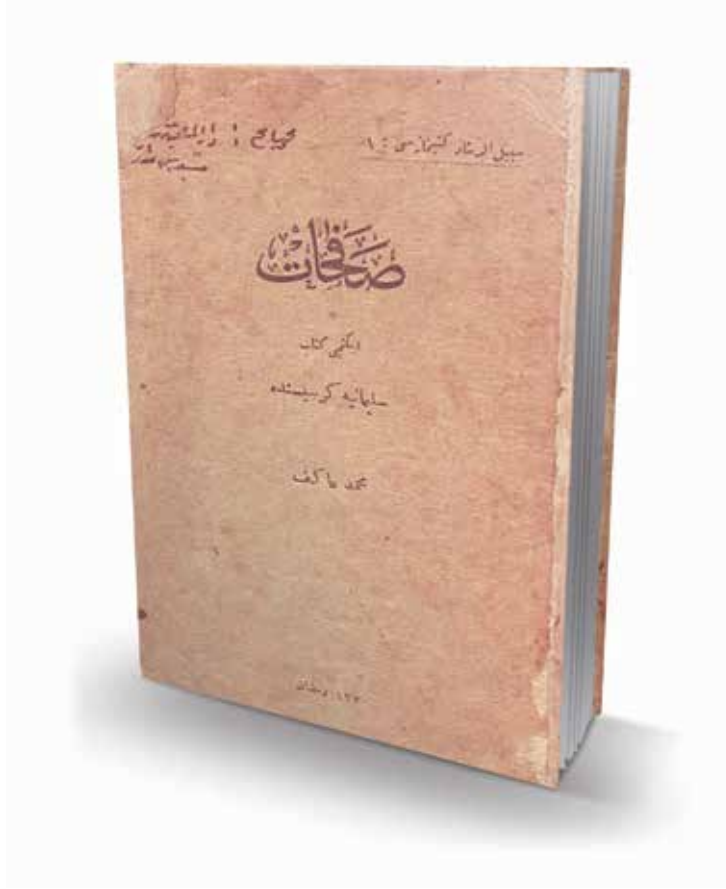
* Yukarıdaki parça *Safahat*’ın ilk baskısında bulunmamaktadır. Kitap ilk baskısının ardından, şair ve romancı Mithat Cemal’e takdim edilirken, üzerine “İki gözüm, kardeşim Mithat Cemal’e” hitabı ile birlikte, yukarıdaki kıta da kaydedilerek verilmiştir. Altındaki tarih ise 17 Haziran 1327/30 Haziran 1911’dir. Bilindiği gibi *Safahat* kitap olarak Nisan 1911’de yayımlanmıştı. Mithat Cemal ilgili kıtayı, Akif’in imzası ile bilâhare *Büyük Duygu* dergisine vermiş ve orada da yayımlanmıştır (Bkz. 10 Temmuz 1329/23 Temmuz 1913, nr. 131). Akif, ilgili kıtanın *Büyük Duygu*’daki yayımını da nazar-ı itibara alarak, onu *Safahat*’ın ikinci baskısı (1918) sırasında kitabına dahil etmek taraftarı olmuştur. Fakat kıtanın ilk şekli bundan biraz farklıdır. Kıtanın Mithat Cemal’e yazıldığı şekli için elinizdeki eserin *İlk Safahat* bölümüne bakabilirsiniz. Bu arada yukarıdaki kıtanın, Akif’in şiiri ile ilgili önemli ipuçları verdiği ortadadır. *Safahat*’ın başındaki ilk şiir de gene böyledir. Dolayısıyla Akif’in *Safahat*’ın başına ve sonuna, kendi şiiri ve şairliği ile ilgili parçalar yerleştirmeyi özellikle düşündüğü anlaşılmaktadır.

SÜLEYMANİYE KÜRSÜSÜNDE 1912

Kardeşim Fat n Hoca'ya*

Akif'in ikinci eseri *Süleymaniye Kürsüsünde*'ye ait kitap kapağı.  zerinde de, yenice kurulmuş Sebilürreşad Kütüphanesi'nin ilk eseri olduğu ve 1330 Ramazan kaydı okunuyor. Akif bu eserini bizde modern astronominin kurucusu  lim Fat n Hoca'ya (Gökmen) ithaf ediyor. Fat n Hoca'nın birikimi, asıl bundan sonra gelecek olan *Fatih Kürsüsünde*'de ortaya çıkacaktır. Bu eserde *Alem-i İslâm* yazarı Kazanlı Abdürreşid İbrahim konuşurken, orda da Fat n Hoca konuşuyormuş gibi bir hava söz konusu.

* Fat n Hoca (Gökmen), astronomi bilgini. İstanbul Kandilli Rasathanesinin kurucusu olan Fat n Hoca (1877-1955) Mehmet Akif'i İttihat ve Terakki Cemiyetine katılmaya ikna eden kişidir. Fat n Hoca Akif'in *Fatih Kürsüsünde* işlemeye çalıştığı astronomiye ait bilgilerin kaynaklarından biridir aynı zamanda.

AKİF'İN FİKİR ROMANLARI-I

Süleymaniye Kürsüsünde

Esere Gösterilen Yüksek Alâka ve Sebebi

Süleymaniye Kürsüsünde, Mehmet Akif'in en çok okunan eserlerinden biridir. Bundan önce çıkan *Safahat* kendi döneminde ne tür tartışmalara yol açarsa açsın, edebiyatımızda ne tür tesirler meydana getirirse getirsin, gördüğü alâka bakımından *Süleymaniye Kürsüsünde*'nin seviyesine gene de ulaşamaz. Nitekim *Safahat* 1911'deki çıkışının ardından ikinci baskısını 1918'de yapabilirken; *Süleymaniye Kürsüsünde* ilk çıkışını müteakip okuyucular tarafından öyle yoğun bir ilgi ile karşılanmıştır ki, daha aradan iki yıl bile geçmemişken ikinci baskısını yapmak durumunda kalmıştır. Bu bakımdan *Süleymaniye Kürsüsünde*'nin gördüğü alâkanın hatırdan çıkarılmaması, ayrıca bu ilginin altında yatan sebeplerin sağlıklı şekilde tahlili icap eder. Kaldı ki bu ilgi, eserin dergideki tefrikası sırasında da kendini hissettirmekten geri kalmamıştır. Buradan da eserin yayımlandığı döneme tekabül eden bir yanının bulunduğu sonucuna ulaşmak zor olmamaktadır.

Bir de bu arada Balkan Savaşı'nı, savaşın gerilimli atmosferini de düşünmek gerekir. Çünkü eserin yayın tarihi ile (Eylül 1912), Balkan Savaşı'nın başlama tarihi (8 Ekim 1912) birbirine o kadar yakındır. Dolayısıyla savaş şartlarının esere olan ilgiyi tahrik ettiği rahatlıkla söylenebilir. Ancak bu tür bir katkı söz konusu olsa bile, eserle Balkan Savaşı arasında doğrudan bir ilgi kurulması mümkün gözüküyor. Çünkü eser Balkan Savaşı'nda on ay kadar önce *Sıratı Müstakim*'de tefrika edilmeye başlanmış ve son bölümü de *Sebilürreşat*'ta Ağustos 1912'de çıkmıştır. Yani *Süleymaniye Kürsüsünde*'nin muhtevasının savaşıla, savaş şartları ile en ufak bir ilgisi bulunmamaktadır.

Nitekim Akif Balkan Savaşı'na dair düşüncelerini, 17 Ekim 1912'den itibaren yazmaya başlayabilir. O da, “*Sebilürreşat* ceride-i İslâmiye'sinin kahraman askerlerimize armağanı” olarak takdim ettiği *Cenk Şarkısı* ile... Yani *Süleymaniye Kürsüsünde* yazılırken, orta yerde savaşa ilişkin herhangi bir emare bulunmamaktadır. Onun için *Süleymaniye Kürsüsünde*'nin gördüğü

al kay , Balkan ve Birinci Dünya Savaşı'nın doğurduğu dinî ve millî heyecanlardan ziyade, eserin kendine mahsus  zg n muhtevası ile açıklamak daha uygun düşer diye düşünüyoruz.

Fakat bunları kaydederken, eserin istikbale dönük bir yanının bulunmadığını söylemek istemiyoruz. Çünkü eser 1908 Meşrutiyet'inden Balkan Savaşı öncesine kadar olan dönemde gerek şairin kendisinin, gerekse imparatorluk toplum ve aydınlarının karşılaştığı derin sarsıntıların arasından doğmuş, önemi de zaten buradan ileri gelmektedir. Dolayısıyla 1908 Meşrutiyet'inden sonra yönetimin, siyasal kadroların, mütefekkir sınıfların ve bizzat toplumun yaşıadığı derin karmaşı, ayrıca da önünü görememenin verdiği bir moral bozukluğu eseri alttan alta besler durur. Bu haliyle de eser kendi Döneminde, toplum ve aydınlar adına bir nevi ayna vazifesi görmüş sayılabilir. Orada hemen her  evre kendini izleme imk n  bulmuş, bir yönüyle de kendine çekidüzen verme ihtiyacını duymuştur. Bunun ötesinde eserde, toplum ve aydınlara, istikbale dönük yeni bir perspektif sunulmaya çalışılmaktadır. Döneme ilişkin her türlü toplumsal gelişmenin, idari zaafın, eğitimsizliğin, geriliğin, dünyaya ve özellikle de Türk ve İslâm dünyasına yönelik yaygın bilgi açlığının bu derece içten bir tasviri, eseri ister istemez önemli hale getirmiş, halk ve aydınlar da doğrudan kendisinin anlatıldığı bu muhteva karşısında ilgisiz kalmamıştır.

Bundan ayrı olarak *Süleymaniye Kürsüsünde*'nin birbiri ile i  içe, iki ayrı hususiyeti bulunduğu söylenebilir. Birincisi, 1908 Meşrutiyet'i sonrasında toplumun, aydınların ve idarenin yüz yüze kaldığı bir şaşkınlık; ikincisi de Akif'in istikbale yönelik geliştirdiği yeni önergeler bütünü!.. Buradan da anlaşılacığı üzere *Süleymaniye Kürsüsünde*, kendi içinde problematiği olan bir eserdir. İşte bu problematik tutum eseri yayımlandığı dönem açısından ilginç kılmış, netice olarak da ülkenin istikbaline yönelik önemli sonuçlar doğurmak-tan geri kalmamıştır. Nitekim *Süleymaniye Kürsüsünde*'nin bu özelliği, onu *Safahat*'a göre tamamıyla farklı bir eser hüviyetine büründürmüştür denilebilir.

Safahat'tan Süleymaniye Kürsüsünde'ye Geçiş ve Aradaki Farklar

Akif'in ilk eseri *Safahat* hakkında yaptığımız değerlendirme hatırlanırsa, oradaki şiirlerin kısmı azamının Meşrutiyet öncesinde yazıldığı belirtiliyordu. Onların bir kısmı *İlk Safahat* yani *Resimli Gazete* döneminde; çoğu bölümü de 1903-1908 arasında, yani Abdülhamid'in son döneminde kaleme alınmış parçalardır. Bu şiirlerin bir kısmı *manzum hikâyeler* biçiminde, bir kısmı da *Resimli Gazete* döneminin devamı istikametinde lirik nitelikler arz eder. Hangi tarzda olursa olsun, *Safahat*'ı işgal eden şiirlerin çoğunda siyasî hiçbir tutum göze çarpmaz. Yani *Sıratı Müstakim*'de yayımlanmış şiirlerin hemen çoğu, Akif'in eski d neimine, 1908 öncesine aittirler.

İşte *Süleymaniye Kürsüsünde* öyle değildir. Çünkü o, doğrudan doğruya problemin içinden doğmuş, hürriyet ortamında kaleme alınmış bir eserdir. Dolayısıyla bize eskiden *Meyhane, Mahalle Kahvesi, Hasta* veya *Küfe* gibi *manzum hikâyeler*, toplumsal eleştiriler yazan Akif, bu son eserinde önemli bir değişim geçiriyor, karşımıza yepyeni bir Akif olarak çıkıyor. Akif artık tek tek “ben”in, “sen”in veya “o”nun şirini ve hikâyesini yazmıyor. Bunların hepsini câmi bir kalabalığa, topluma ya da kolektif şuura hitap etmenin bir yolunu arıyor ve buluyor. Daha doğrusu da Akif’in bu yoldaki ilk eseri oluyor *Süleymaniye Kürsüsünde*...

Önceki eserle bu eser arasındaki bir farka daha işaret etmek gerekirse, o da şudur:

Akif’in önceki eseri *Safahat*’ta, birbirinden farklı iki tutumla karşılaşmakta idik. Birincisi asıl, büyük şair Akif... *Fatih Camii*’nde, *Hasbıhal*’de, *Ezanlar*’da, *Tevhid yahut Feryat*’ta ve diğer şiirlerde olduğu gibi... Dolayısıyla biz asıl bu şiirlerde Akif’i görüyorduk. Fakat onun özellikle de 1903 ve 1905’den sonra denemeye başladığı ikinci bir yol daha vardı. O da toplum içinde fazlaca dikkati çekmemiş sınıflar üzerine kurduğu *manzum hikâyeler*, yani doğrudan *hikâyeci Akif*.. Bu şiirlerde toplumsal veya bireysel olanı müşahade eden, çağdaş bir hikâyeci tavrı ile karşılaşılıyordu. O bize *Hasta* örneğinde olduğu gibi, öyle hikâyelik vakalar anlatmakta idi ki adeta şaşıp kalıyorduk.

Bu anlatımlar bizim üzerimizde iki türlü tesir bırakır. Birincisi kullandığı sahneleme teknikleri ile, başarılı tasvirleri ile tam bir gerçekçilik tesiri. İkincisi de, insani bir öz bu hikâyelere öylesine sindirilir ki, onlardan biz yoğun bir şiir duygusu tesiri alırız. Fakat dediğimiz gibi de bu hikâye bireyselin üzerine kuruludur. Daha böyle böyle sayısız durumun, kişinin ve sahnenin anlatımından, kuşkusuz gene toplumsal sonuçlar hâsıl olur. Fakat nihayetinde hikâyeci şairin de, okuyucu olarak bizim de dikkatimiz ferdi olanın sınırları dışına pek fazla taşmaz.

İşte Akif’in bu yanı *Süleymaniye Kürsüsünde*’de büsbütün değişiyor. Akif artık öyle tek tek kişiler, durumlar yazmıyor. Ona göre devir büsbütün değişmiş, problem yaygınlaşmış ve derinleşmiştir. İnsanları tek tek algılamak ve yazmak yerine, onlara yönelik daha külli kavrayışların lüzumu doğmuştur. Yani şair bundan böyle kalabalığa hitap etmek ve yazmak peşine düşecektir. Sanatkâr adına bu çok tabii bir tercih olmakla beraber, buradan da onun hem anlatma tarzı, hem de üzerine eğildiği muhtevaya şekil verme biçimi ister istemez etkilenecektir.

Fatih Camii'nden Süleymaniye'ye ve Süleymaniye'de Bayram Sabahı'na

Bu söylediklerimizin daha iyi anlaşılması, eser hakkında da daha etraflı bir fikir sahibi olabilmek için şu izahların yapılması lüzumludur:

şairin kendisi veya yerine geçen bir anlatıcı, Haliç Köprüsü üzerinden karşı tarafa geçerken, sahil çevresini bize anlatmayı deniyor. Bu anlatma o kadar canlı ve içtendir. Yerine göre de nüktelerle beslendiği ortadadır. Karşı sahilin dökülen tarafları ve eski yıpranmış yapıları ile, Yeni Cami'nin haşmeti arasındaki tezat bilhassa  ne çıkarılıyor. Bu anlatmaya göre sahil ve çevresi bir mezbelelik, göklere doğru yükselen Yeni Cami ise ulviliğin timsali mesa-besindedir.

Yeni Cami anlatımının sonunda, "Eğer gözlerin yoruldu ise, onları yere indirme, garba doğru çevir" daveti ile hem okuyucunun, hem metnin istikameti Süleymaniye Camii'ne doğru evriliyor. Anlatıcının yanı başında o anda, kari (okuyucu) adı verilen mücerret bir kişinin varlığı fark ediliyor. şte gerek  evre ve Yeni Cami, gerekse Süleymaniye'ye doğru kat edilen yollar, ilgili tarihî eser hakkındaki türlü bilgi ve intibalar, anlatıcının yanı başındaki "kari"ye şifahi olarak naklediliyor. Sonunda Süleymaniye Camii'ne şair ve yanı başındaki kari, şadırvan tarafından girmiş oluyorlar. Bu vesile ile Süleymaniye hakkında, aynen *Fatih Camii* şiirinde olduğu gibi, muhteşem bir şiir denemesine girişiliyor.

Bu bölümü edebiyatımızda, Süleymaniye Camii'nin anlatıldığı ilk deneme olarak kabul etmek gerekir. Yani Yahya Kemal'in *Süleymaniye'de Bayram Sabahı*'nı yazabilmesi için, ondan daha önce böyle bir denemenin muhakkak ki yapılması lâzım gelirdi. Eğer Akif bu tür denemeleri yapmamış olsa, Yahya Kemal'in böyle bir şiire kalkışması düşünülebilir miydi? Emin değiliz. Bu bakımdan Süleymaniye'nin anlatıldığı bölümlerin dikkatle okunması; Akif'in cami algılaması, cami çağrışımları ve tarihî eserlerin yazımı noktasında geliştirdiği imgelerin fark edilmesi gerekir.

Yalnız bir husus var ki önemli: Akif, *Safahat*'ın başına koyduğu *Fatih Camii*'ni doğrudan bir şiir olarak düşünür ve yazarken, *Süleymaniye Kürsüsünde*  yle yapmıyor. Yanı başında varlığını hissettiğimiz "kari"ye, camiye şifahi olarak anlatıyor, tasvir ediyor. Hem de üst üste binmiş imgelerle!.. Fakat şifahi anlatma ile doğrudan şiir olarak düşünmenin, ortaya çıkan metin üzerindeki tesiri bu vesile ile rahatlıkla fark edilebiliyor. Bir başka husus da Akif romantik-realist tutuma bağlı kalırken, Yahya Kemal'in hem klasik hem de Bergsoncu bir yaklaşım içinde olduğudur. Hatta Akif'in yer yer Zola-va-ri tezatları kullanmaktan geri durmadığı da görülebiliyor. Bunların anlatılan

hikâyeye bir katkısı bulunsa bile, şiir için olumlu sonuçlar doğurmadığı açıktır. Dolayısıyla Akif'in Süleymaniye anlatımı, *Fatih Camii* örneğinde olduğu kadar kuvvetli ve tesirli değildir. Bunun sebebi de buradaki şifahî tutumdan ve Zola-varî tezatların aşırı kullanımından kaynaklanmaktadır denilebilir.

Sibiryalı Türk Abdürreşid İbrahim Konuşuyor

Asıl konumuza dönecek olursak, anlatıcının burdaki maksadının daha başka olduğu ortadadır. O bize baştan söylemese bile *Haliç*, *Eminönü*, *Yeni Cami* ve *Süleymaniye* derken, biz kendimizi caminin içinde buluveriyoruz. O esnada camide kılınan öğle namazı bitmiş ve bir vaiz kürsüye doğru yönelmiştir. Eserin asıl bölümleri işte bundan sonra başlıyor:

Kimdi kürsüdeki? Bir bilmediğim pîr amma
Hiç de bigâne değil kalbe o cazip sima.
Bembeyaz lihye-i pâkiyle (tertemiz sakalı) beyaz destarı
O mehîb alnı, pek munis olan didârı,
Her taraftan kuşatıp bedri saran hale gibi,
Ne şehâmet, ne melâhat veriyor yarabbi!

Anlatıcının gözünden bu tanıtma yapılırken, o anda vaiz cemaate hitaba başlamıştır bile:

Beni kürsüden görüp vaaz edecek sanmayınız
Ulemâdan değilim şeklime aldanmayınız.
Dinin ahkâmını zaten fukahânız söyler,
Anlatırlar size bir müşkiliniz varsa eğer,
Bana siz âlem-i İslam'ı sorun, söyleyeyim.
Çünkü hiçbir yeri yok gezmediğim, görmediğim.
Şark-ı aksâdan alın, Mağrib-i aksâya kadar
Müslüman yurdunu baştan başa kaç devr'im var!

Dikkat edilirse Mehmet Akif buraya kadar olan bölümleri doğrudan müşahedeler biçiminde anlatıyor. Fakat daha ziyade de bir hikâye havasına büründürerek yapıyordu. Bunu bilerek ve tercih ederek yaptığından da kuşku yok. Ayrıca bütün bu anlatımları kendisine kari/okuyucu olarak hitap ettiği birisine yapıyor. O ise Akif'in hemen yanı başında, Akif'le beraber Haliç Köprüsü'nden geçen, Yeni Cami'ye veya çevreye bakan kişidir. Nitekim işte Süleymaniye'ye de şairle birlikte gelmiş ve vaizi birlikte dinlemeye başlamışlardır. Yani demek istediğimiz şu ki, eserin buraya kadar olan bölümleri, "anlatıcı" diyebileceğimiz biri tarafından nakledilmekte, "kari" adı verilen biri

de onu dinlemektedir. Ancak bundan sonra hik yede bir değişiklik meydana geliyor. O da yeni bir anlatıcının daha devreye sokulması hadisesidir. Yani “Ulemadan değilim, şeklime aldanmayınız” diyen kişidir o anlatıcı!.. Artık eser boyunca kürsüdeki kişi konuşacak, anlatma görevini o üstlenecektir. İşte bu esnada bir değişikliğe daha şahit oluyoruz eserde. O da, şair veya onun adına anlatma görevini üstlenmiş kişi ile “kari”nin, kendilerini büsbütün geriye çekmeleri.

Fakat * lem-i  sl m*’ı bütünüyle dolaşmış kişinin kürsüdeki konuşması oldukça ilginçtir. Nitekim dikkat edilirse, ulemadan olmayan o kişinin vaazı veya konuşması “ben dili” ile yapılmış bir nakilden ibarettir. Daha açık bir ifade ile de o bize, bir yönüyle yaptığı seyahatlere dair intibalarını, bir yönüyle de ge miş e dönük *hatıralarını* anlatan biri görünümündedir. Bunları bir de “ben dili” ile naklettiğine dikkat edilirse, ortaya *tahkiyeli* bir metin çıkacağına tahmin etmek her halde zor olmamalıdır.

Kürsüdeki kişi acaba kimdir? Böyle bir kişiyi Akif nereden bulup çıkar- mıştır? İşte bu noktada karşımıza Abdürreşit  brahim diye biri çıkıyor. Abdülhamid döneminde ve Meşrutiyet’in il nından hemen sonra olmak  ze- re iki kere  stanbul’a gelen Abdürreşit  brahim aslen Sibiryalı bir Türk’tür. * lem-i  sl m* adıyla da yaptığı seyahatleri, buralardan edindiği intibaları iki cilt olarak kitaplaştırmış birisidir. Son gelişinde  stanbul halkı ve aydınları ona yüksek itibarlar göstermiş,  ttihat ve Terakki yönetimi sayısız konferans- lar verdirmiştir. Seyahatlerini yazması, anlatması noktasında onu ikna eden kişi ise Akif’ten başkası değildir.

Nitekim Akif onu çok sever, Eşref Edip’in söylediğine göre de sabahlara kadar dinlermiş. Ayrıca o da Osmanlı Türklerini o kadar çok takdir edermiş ki, Rusya’daki Türklerin yönünü hep  stanbul’a dönük tutmak istermiş. Hatta daha ötede, zorda kalmış bölgeler halkının Türkiye’ye hicretini özellikle tav- siye edermiş.

İşte bir yandan anne tarafından gelen irsi tesirlerle, öbür yandan da  s- l m ve Türk âlemine dönük cibill , köklü temayülleri dolayısıyla Akif, Asyalı Türklerle karşı özel bir yakınlık duymaktadır. Nitekim bu tür ilgilerin sonunda Abdürreşit  brahim de, yarı yarıya  stanbul’u biri olup çıkmıştır. Kaldı ki Abdürreşit  brahim bu noktada, karşımıza çıkan ilk ve tek isim değildir. Gaspralı  smail’den (Kırım) Ataullah Bahaeddin’e (Şimal Türklerinden) sayısız Asyalı Türk’ n, *Sıratı Müstakim* veya *Sebilürreşat* ikinci bir evi gibi idi o yıllarda. Ni- tekim Akif bu noktada herhangi bir tefrik de yapmazdı. Hintli ve Mısırlı ileri gelenlerin uğrak yeri de gene aynı dergiler değil miydi?

Akif bir nevi hikâye havası vererek yazdığı eserinde, Sibiryalı bir Türk olan Abdürreşit İbrahim'i bir kahraman seviyesine yükselterek, ona önemli bir görev yüklüyor. Tabii onu bilinen kimliğinden de sıyrarak yapıyor bu işi. Yani biz onu Abdürreşit İbrahim olarak değil, İstanbul'a gelmiş ve Süleymaniye Camii'nde halka hitap eden adsız bir vaiz olarak okuyoruz, dinliyoruz. Dahası Akif Abdürreşit İbrahim'e, *Âlem-i İslâm* adlı eserinde anlattıklarından daha farklı mesajlar da yüklüyor. O camide konuşurken, adeta Akif konuşuyormuş gibi bir hava buradan doğuyor. Rusya, Orta Asya, Çin, Japonya ve Hint kıtasına giden, oralarda Müslüman halklarla temas eden ve bin bir intiba ile dönen kişi kuşkusuz Abdürreşit İbrahim'dir. Dolayısıyla Akif'in, sömürgeci güçlerin işgali altında yaşayan Müslüman belde halklarına dikkati çekmek, onların ve İstanbullu aydınların uyandırılması yolunda da bir fikir geliştirmek için, Abdürreşit İbrahim gibi bir karaktere özellikle ihtiyaç duyduğu anlaşılıyor. Bunun dışında vaizin gözünden anlatılan Abdülhamit dönemi ve Meşrutiyet sonrası İstanbul'un hali, dahası Balkan Savaşı başlamışken bile *Arnavut ve Araplar* arasında ırkçılık cereyanının baş göstermesi, Meşrutiyetin yanlış anlaşılmasına dönük eleştiriler, yerli üdeba ve mütefekkir sınıfların aşırı derecede hırpalanması gibi görüşler Abdürreşit İbrahim'in gözünden verilse bile, bunların doğrudan Akif'e ait fikirler olduğundan kuşku duyulamaz. Yani Akif, İslâm dünyasının hali pür-melâline yönelik bir fikir ve ilgi üretmek için, bu vaiz karakterini özellikle icat etmiş oluyor. Aksi halde buna ihtiyaç duymayabilir ve kendi görüşlerini doğrudan kendisi ifade etmeyi tercih edebilirdi demek istiyoruz.

Akif böyle bir hikâye karakteri öne çıkarırken, onu inceden inceye düşündüğünden de kuşku duyulamaz. Böyle bilgili ve görgülü, Türk ve İslâm dünyasına derinlemesine vakıf birisi, kuşkusuz Akif için iyi bir imkân sayılmalıdır. Türk ve İslâm memleketleri hakkında birinci elden müşahedelerin yanı sıra, gene böyle hem bizden, hem hariçten sayılabilecek birisine Türkiye hakkında değerlendirmeler yaptırmak!.. İşte Akif'in her iki açıdan da, böyle bir karakteri önemsemiği anlaşılmaktadır.

Adı verilmeyerek, fakat bir hayli de değiştirilerek canlandırılmaya çalışılan Abdürreşit İbrahim nerelere gitmiş, oralarda neler görmüş dersenez, bunun için *Âlem-i İslâm*'ı ve *Süleymaniye Kürsüsünde*'yi dikkatle okumanız gerekecektir. Fakat mevzunun bu kısmına fazlaca dalmadan şunu söyleyebiliriz: O, kendi memleketi Sibiryayı, Rusya'yı, Buhara ve Semerkant gibi Orta Asya Türk memleketlerini, Çin'in Müslüman bölgelerini (şimdiki Doğu Türkistan, Uygur bölgeleri), Mançuryayı, Japonyayı, Hint kıtasını ve bir de tabii Meşrutiyet öncesi ve sonrası İstanbul'u gezmiş görmüş, tanımış birisidir.

Onun seyahatler şeklinde dolaştığı ülkelerin çoğu, Türkiye ve Japonya hariç, o için sömürge durumundadır. Kazak, Kazan bölgeleri Rusların, Hint kıtası ise İngilizlerin işgali altındadır. Yani koca Asya kıtasının kuzeyi Rusların, güneyi de İngilizlerin işgali altında gibi bir durum!.. İşte bu realite karşısında yabancı vaiz, Türklere ve Osmanlılara bayağı bir önem atfediyor. Bu memleketler arasında sadece siz h rs n z, bunun kıymetini bilin, ona göre çalışın ve dikkatli davranın demek istiyor. Daha doğrusu da Akif bu *seyyah*-vaiz vasıtasıyla kendi ülkemizin merkezi rolünü bize bir kere daha hatırlatmış oluyor.

Vaizin gezdiği gördüğü  lkeler, Müslüman halklar hakkındaki kanaati de şöyledir:

Bunlar arasında Rusyalı Müslümanlar ile Hint Müslümanları kısmen biraz daha uyanmış vaziyettedir. Bura halkları maruz kaldıkları esaretin ve geri kalmışlığın  uurundadırlar. Basın vasıtasıyla kamuoyunun uyandırılması fikrine de çoktan ulaşmışlardır. İngiltere ve Rusya mekteplerine   renci göndermekte bir çekinceleri bulunmamaktadır. Dolayısıyla kendi milliyetlerini ve dinlerini unutmayarak; Ruslaşmak veya Avrupalaşmak gibi heveslere de kapılmayarak bu i i becerebilmektedirler. Buna karşılık Orta Asyalı, Çinli, Man uryalı Türk ve Müslüman belde halkları ise ziyadesiyle geridirler. Onların dünyadan haberleri bulunmamaktadır. Japonya ise gezgin vaiz için, kendi gelenek ve göreneklerine, kendi milliyetine merbut kalarak gelişmenin ileri bir merhalesini teşkil etmektedir.

Akif, İttihat Terakki ve İslâm Birliğı

Bütün bu anlatmalara bakarak, daha Balkan ve Birinci Dünya Savaşı başlamadan, Türk İslâm  lemi hakkında Akif'in böyle geniş bir perspektife ermesi anlamlıdır. Bu bakımdan eser vasıtasıyla doğrudan Osmanlılığı, T rkl    merkez alan böyle geniş bir perspektif ve algılama üretebilmek her bakımdan takdire değer. Kaldı ki o sıralarda, İttihat ve Terakki çevrelerinde dahi böyle geniş bir perspektif mevcut değildi. Kısmen Türkçü, milliyetçi düşüncelere sahip olsalar bile, onlarda böyle geniş bir * ark algılaması* ya da *İslâm dünyası tasavvuru* henüz mevcut değildi. İttihatçı  evrelerin, Birinci Büyük Savaş içinde ancak bu tür tasavvurlar geli tirebildiğı düşünülecek olursa, Akif'in bu noktadaki tekadd m  daha da anlamlı hale gelir. Yani *Süleymaniye Kürsüsünde* ilk çıktığı andan itibaren öyle büyük tesirler doğurmuş bir eserdir ki, bu tesiri de en ziyade İttihatçılar  zerindeki yansımalarından çıkarabiliyoruz. Nitekim İttihatçılar, özellikle de Büyük Savaş içinde, Rus sömürgeciliğine karşı *Turancılık* değil *Türkçülük*; İngiliz ve Fransız sömürgeciliğine karşı da *İslâm Birliğı* değil

İslâmcılık, yani esir Müslüman ülkelerin *antiemperyalist* bağımsızlık mücadelelerine destek politikalarını, buradan hareketle devreye sokabilmişlerdir. Haliyle Akif'in bu noktadaki öncelik hakkı ve uzaktan uzağa bile olsa, İttihatçılar üzerindeki tesiri meydandadır. Daha savaş başlamadan önce, Akif'in çok sevdiği ve takdir ettiği düşünür Sait Halim Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesi bunun bir işareti değil midir?

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, İslâm dünyasına yönelik böyle geniş bir perspektif geliştirmesi bakımından, *Süleymaniye Kürsüsünde*'nin apayrı bir önemi vardır. Bu yüzden de eserin sahasında, kendine mahsus bir öncülük rolü bulunmaktadır denilebilir.

Süleymaniye Kürsüsünde ayrıca Akif'in daha önceden mevcut olan şekilsiz, amorf İslâmcılığının bir şekle ve çerçeveye, dahası muhtevaya büründürülmesi denemesidir. Dolayısıyla o güne kadar olan Akif algılaması bundan böyle değişmeye başlayacak, aynı yoldan Akif'in şiiri ve sanatı da değişecektir. Daha doğrusu bu şiir kendini, bundan böyle bir amaca ve idealizme raptecektir: Toplumu uyarmak, kalabalığa seslenmek, vatan ve millet yolunda kendini aşkılı terennümlere dönüştürmek gibi.

Akif'in 1912 yılından itibaren sistemleştirmeyi denediği bu yaklaşıma, hemen herkes *İslâm Birliği* deyip geçiveriyor. *Süleymaniye Kürsüsünde* iyi okunduğu takdirde, bu tür kanaatlere iştirak pek de mümkün gözükmemektedir. Çünkü Akif'in eserinden bu tür bir sonuç çıkarmak oldukça zordur. O Osmanlıların, özellikle de Makam-ı Hilâfetin İstanbul'da bulunması dolayısıyla, diğer Müslüman ve Türk memleketler nezdindeki merkezî rolünün kuşkusuz farkındadır. Ancak o tür ülkelerin bütününün, Osmanlı ortak sınırları dahilinde birleştirilmesi gibi bir politika Akif'te yoktur. Bunun yerine o, böyle bir dünyanın varlığına işaret ediyor, bu dünyanın uyandırılması lüzumunu vurgulayıp duruyor. Dolayısıyla böyle bir yaklaşıma, herkesin anladığı şekilde *İslâm Birliği* nazarıyla bakılabilir mi? Doğrusu biz bundan emin değiliz.

Nitekim eserde resmedilen ülke realiteleri de buna imkân bırakmamaktadır. Hemen hepsi aşırı derecede geri, eğitimsiz ve uyandırılmaya muhtaç ülke ve milletler!.. Ayrıca sömürge durumunda ülkeler buraları. Osmanlı Türklerine gelince, onlarda da benzeri bir gerilik, eğitime ve bilime önem vermemek aynıyle vakidir. Bu arada Meşrutiyet'i yanlış anlamının doğurduğu bin bir siyasi ihtilâf da cabası!.. İrkçılık cereyanları artmış (azınlıklar), mütefekkir sınıflar kendi milliyetlerinden ve dinlerinden adeta soğumuş vaziyettedir. Avrupalılaşmak bir hastalığa dönüşmüş, çalışmanın değeri anlaşılmamış, eğitime önem verilmez olmuştur. İmparatorluk toplumunun da uyanmaya, uyandırılmaya ihtiyacı vardır. Haliyle toplum ve aydınlar bu yolda

el birliği etmez ve çalışmazsa, tek bağımsız İslâm  lkesi olan Osmanlı'nın akıbeti de diğerleri gibi olmayacak mıdır?

Dolayısıyla *Süleymaniye Kürsüsünde*'de Akif bize, doğrudan bir *İslam Birliği* tezi vazediyor sayılmaz. Fakat önüne gelen de bunun aksini söylüyor, aksini iddia ediyor. Nice Akif alışanlarının, *Safahat* yayımlayanların, edebiyat tarihçilerinin hemen bütünü!.. Fakat işte görüyorsunuz, Akif'in geliştirdiği fikri-siyasi çerçevenin böyle algılanması pek mümkün değildir.

O zaman da ister istemez şunu söylememiz icap ediyor: Akif'in tezi o manada değil; tam tersine İslâm dünyasına yönelik külli bir algılama üretmek, insanı ve toplumu uyarmak, eğitimi yaygınlaştırmak, çalışmayı teşvik, o ülkelerde bağımsızlık şuurunu beslemek ve belki harekete geçirmek gibi bir şeylerdir. Bu tutumu kavramlaştırmak gerekirse, buna *İslâm Birliği* anlayışı mı demek gerekir? Yoksa bilâkis *sömürgecilik* karşıtı, *antiemperyalist* bir mücadele tutumu mu? Dolayısıyla böyle bir tutumu *İslâm Birliği*, ya da *İttihad-ı İslâm* politikası biçiminde algılamak ziyadesiyle fazla kaçacaktır. Hiç olmazsa bu eser için, bizim söyleyeceklerimiz bu merkezdedir. İleride Akif diğer eserlerinde neler söylüyor, neler düşünüyor? Onları da o sırada değerlendirmek mümkün olabilecektir.

Eserin Edeb  Tür Olarak Niteliği: şâir mi, Hikâye mi, Roman mı?

Asıl söylemek istediğimiz husus sona kaldı. Peki *Süleymaniye Kürsüsünde*, edebî tür olarak nedir, nasıl bir eserdir? Yani şâir mi, hikâye veya roman mı? Meselâ ona bir bakıma *seyahatname* nazarıyla bakılamaz mı? Ayrıca fikri bir eser değil midir *Süleymaniye Kürsüsünde*? Ekseriyetle Akif alışması ve *Safahat* yayımı yapanlar, bu arada edebiyat tarihçileri onu, genellikle uzun bir şâir olarak değerlendiriyorlar. Fakat bu hüküm ne dereceye kadar doğrudur? Bunların irdelenmesi gerekiyor mu? Ya da sürekli aynı şekilde düşünmek mecburiyetinde miyiz?

Burada belki ilk söylenmesi gereken, eserin uzun bir *mesnevi* biçiminde kaleme alındığı gerçeğidir. Meselâ Akif eserini on beş, on yedi veya on sekizinci yüzyıllarda kaleme almış olsa idi, ona rahatlıkla *mesnevi* adı verebilirdi. Nitekim tarih içinde bir çok aşk hik yesine, ahlâki veya dinî esere mesnevi adı verilmemiş midir? Bu arada biliyoruz ki, on dokuz veya yirminci yüzyıl başlarından itibaren, mesnevi olarak kaleme alınmış nice esere artık özel adlar verilmeye de başlanmıştır.

Ancak bu eser bir şâir tarafından da kaleme alındığı için, ona doğrudan bir şâir muamelesi yapılabilmektedir. *Süleymaniye Kürsüsünde* kuşkusuz şi-

iridir, ya da içinde sayısız güzel şiirler yok değildir onda. Fakat şiirin dışında bazı yanlar bulunduğu da bir gerçektir.

İşte böyle alternatifli düşününce, ilgili esere bir yandan *seyahatname*, öbür yandan da düşünce eseri olarak niçin bakılamasın? Fakat bu seyahat-namenin veya fikri eserin, nesir diliyle değil de nazım diliyle, yani mesnevi tarzında kaleme alındığını da unutmamak kaydıyla!..

Diğer bir noktadan da *Süleymaniye Kürsüsünde*'nin, anlatma esasına dayalı bir metin olduğu gerçeğidir. Nitekim yaptığımız çalışma boyunca, eserin bu yanına işaret edip duruyoruz. Dolayısıyla Sibiryalı Abdürreşit İbrahim karakteri üzerinden bize ister seyahat intibaları anlatılıyor olsun, isterse bu seyahat ve intibalarından daha külli sonuçlar üretilerek, onlar bir fikir kılığına sokuluyor bulunsun. Neticede, kürsüde konuşan vaiz bize sırf fikirlerini söylemiyor, intibalarını nakletmiyor. Bilâkis onları hikâyeye ederek, onlara kendi şahsî psikolojisini, ümitlerini, İslâm âlemine dönük heyecanlarını, bazan da karamsarlığını boca ederek anlatıyor. Yani biz onu hem bir gezgin, hem bir fikir ve düşünce adamı olarak izlerken, aynı zamanda da canlı bir psikoloji olarak takip durumunda kalıyoruz.

Öyleyse yukarıdan beri söylediklerimizi derleyip toparlamaya çalışalım. Ya da onları daha anlaşılır hale getirmeye gayret edelim. *Süleymaniye Kürsüsünde*'yi şiir olarak değerlendirenler onun manzum yazılmasından; fikir eseri olarak değerlendirenler de muhtevassından hareket etmektedir. Eserin *seyahatname* niteliği ise, vaizin dolaştığı İslâm ülkelerine ait intibalarını, bir sıra dahilinde anlatmasından ileri gelmektedir.

Biz ise bunların hiç birini inkâr etmeksizin, esere daha farklı bir noktadan yaklaşıyoruz. Ortada en dikkati çeken husus da eserin canlı, renkli bir tahkiyeye istinat etmesidir. Birisi bir şey anlatıyor; ayrıca onu renkli, ibretli bir hikâyeye dönüştürerek anlatıyor. Eserin bu tahkiye yanı, diğer yanlarını göz ardı etmemek kaydıyla bize bir hayli anlamlı geliyor. Dolayısıyla eserin *tahkiye* tarafını daha bir merkeze çekerek; onun *şiir*, *fikir* ve *seyahatname* özelliğini, bu yanı ile ilişkilendirmek mümkündür diye düşünüyoruz.

Nitekim *Süleymaniye Kürsüsünde*'de Abdürreşit İbrahim bize, asıl olarak kendi bireysel hikâyesini anlatıyor. Hem de doğrudan *ben dili* ile yapıyor bu anlatmayı. Dolayısıyla eserden tezahür eden fikirler, salim bir kafa ile kendi tefekkürünü yazmaya kalkışmış bir adamın düşünceleri değil, bilâkis kendi yaşadığı hikâyeyi nakleden bir seyyahın intibalarıdır. Yani oradaki fikir ve tespitler, *gayr-ı şahsî* bir nitelik arz etmiyor. Çünkü asıl fikri eserler, öyle *gayr-ı şahsî bir dil* ile yazılırlar. Nitekim Sait Halim Paşa'nın veya Ziya Gökalp'in üslupları, bu görüşümüze iyi birer örnek teşkil eder. İşte *Süleymaniye Kür-*

s s nde'de türlü fikirler serdedilirken, Ziya Gökalp veya Sait Halim Paşa'nın izlediği gibi bir yol takip edilmemektedir. Dolayısıyla bu  sl plar arasındaki fark, sırf nesir veya nazım diliyle yazılmak farkına indirgenemez. Tam tersine birinin "ben dili"ni esas alarak ve fikirlerini intibalara dönüştürerek nakletmesinden; diğerlerinin ise *gayrı şahsi bir dil* ile yazmayı  ne  ıkarmalarından kaynaklanan bir farktır.

Burada tekrar bir toparlama yapmamız gerekirse: *Süleymaniye Kürsüsünde*'de kuşkusuz iyi, güzel, doğru veya yanlış, sayısız fikir ve değerlendirme mevcuttur. Fakat bunlar nihayetinde, herhangi bir roman ve hikâye kahramanına ait fikirler gibidirler. O derecede şahsi ve ya anmı  tecrübelere istinat eden fikirler...

  ir, Fakat Daha Farklı Bir   ir

Gene aynı şekilde eserde, sayısız güzel   ir parçaları mevcuttur. Bu   irleri bir önceki kitap *Safahat* ya da *Hakkın Sesleri* ile, *Gölgeler*'deki   irlerle de karıştırmamak icap eder.      buradaki   irsel parçaların, diğer eserlerdeki gibi m stakiliyeti yoktur. Nedendir dersiniz, bu eserdeki   irler cemaate hitap eden ve sayısız  sl m diyarını dola mı  bulunan bir vaizin, ruh halinin yansımalarından ibarettirler. Yani gezdiği dolaştığı yerlerde, ya da son olarak geldiği  stanbul'da gördüğü manzaralar karşısında üzülen, acı çeken, hüsrana d  en,  mide kapılan vaizin çeşitli hislerinin toplamı.   te ilgili anlatma sırasında vaizin bu tür hisleri, çeşitli   irler biçimine dönüşerek ortaya çıkıyor. Daha açık bir ifade ile de, herhangi bir roman kahramanının duygulanmaları veya i  m l hazaları biçiminde!..

Bu bakımdan Akif eserini yazarken ne düşündü, nasıl düşündü, tam olarak bilmemiz mümkün değil. Fakat  urası o kadar açık ki, Akif eserinin rahat okunmasını temin yolunda, ona bir tür tahkiye niteliği yüklediği meydandadır. Zaten Abd rre it  brahim gerçeğinden yola çıkmasının sebebi de budur. Hem onun gezip dolaştığı yerleri ve ulaştığı fikirleri kullanmak, hem de bu adamı merkeze alarak eserine bir nevi hareketlilik kazandırmak gibi.

Bütün bu izahların ardından s ylenebilece , *Süleymaniye Kürsüsünde* tarz olarak tahkiyeli bir eserdir. Öyleyse ona *Safahat*, *Hakkın Sesleri* ve *Gölgeler* gibi değil de, bilâkis *Fatih Kürsüsünde*, *Berlin Hatıraları* ve *Asım* gibi daha farklı bir muamele gerekir. Nitekim böyle bir denemeye, *Safahat* bölümündeki değerlendirmede de kalkı mı , oradaki   irleri asıl   irler ve manzum hikâyeler olarak iki ayrı kategoride ele almıştık.

Buna karşılık *Süleymaniye Kürsüsünde*'ki tahkiyeli anlatıma, ba ı-sonu belli bir hikâye de denemez.      ucu açık bir metin bu. Eğer Akif metni-

ni kurarken, eserin başına yerleştirdiği yarı çerçeve hikâyeye tekrar dönüş yapsa, belki işimiz biraz daha kolaylaşmış olurdu. Yani varlığını Akif'in yanı başında hissettiğimiz "kari" ile, vaaz sonrasında tekrar bir araya gelse ve onunla tekrar bir değerlendirme yapsa gibi. Ya da mesela vaaz sırasında, camiye beraber girdikleri "kari" ile yüz yüze bakışsalar, birbirine karşı zımni tasdik ifadelerinde bulunsalar gibi. Kaldı ki edebî eserlerin teknik tarafına ziyadesiyle vakıf olan, ya da tam bir kurgu ustası gibi davranan Akif'in, bu söylediklerimizi düşünmemesi mümkün değildir. Dolayısıyla Akif bu kısımları bilerek boşluğa bırakmış, okuyucu tarafından tamamlanmasını düşünmüş olmalıdır diyoruz.

Bir Fikir Adamının Romanı

İşte bu mülâhazadan hareket ederek, bir adım daha atmayı deneyelim: *Süleymaniye Kürsüsünde*'de birbirinin devamı, birbirini tamamlayan veya kuşatan iki ayrı anlatma, iki ayrı tahkiyeli metin söz konusu. Biri, Abdürreşit İbrahim'in kendi hikâyesi!.. Diğeri de ona bir girizgâh veya çerçeve teşkil eden diğer bir hikâye!.. Haliç Köprüsü'nden karşıya geçerek varlığını Akif'in yanı başında hissettiğimiz "kari"ye Yeni Cami ve civarını, Süleymaniye'yi anlatan bölüm.

Fakat bu son noktada, değerli hikâyeci Ömer Seyfettin'in Akif ve *Süleymaniye Kürsüsünde* ile ilgili bir değerlendirmesini nakletmemiz münasip düşecektir:

"*Safahat*'ta umman gibi bazan dalgalanan, bazan sakin, fakat son derece muhteşem bir ruhun akislerini görürüz. *Süleymaniye Kürsüsünde*, itiraz kabul etmez bir şaheserdir. Ben (...) ne vakit bu şaheseri okusam heyecanım değişir, İttihad-ı İslâm taraftarı bir ütöplast oluveririm. Bu şair, ilâhî ihtirasında son derece samimidir ve hiçbir yapmacığı yoktur."

İfham, 30 Eylül 1919

Ömer Seyfettin'in yukarıda, *Safahat*'ı tavsif ederken kullandığı ifadeler oldukça dikkat çekici: "Umman gibi bazan dalgalanan, bazan sakin, fakat son derece muhteşem bir ruhun akisleri..." İşte, "Umman gibi bazan dalgalanan, bazan sakin, fakat son derece muhteşem bir ruhun akisleri" biçimindeki bu nitelemeler sırf *Safahat* için değil, elimizin altındaki eser için ve özellikle de hikâye kahramanımız Abdürreşit İbrahim için geçerli. Yani bu bir nevi *otobiyografi*, eseri baştan sona doldurmaya yetip de artıyor bile. Dolayısıyla *Süleymaniye Kürsüsünde* ve ona bindirilmiş *otobiyografik hikâye*, aynen Sa-

514

SÜLEYMANİYE KÜRSÜSÜNDE*

*Kardeşim Fatîh Hoca'ya***

Köprü'den çok geçerim; hem ne kadar geçtimse,
 Beni sevk etmedi bir kerrecik olsun ye'se,
 Ne Haliç'in o yosun çehreli miskin suları,
 Ne onun hilkate küsmüş gibi durgun kenarı!
 Herkesin hissi bir olmaz. Meselâ karşıdaki
 Sahilin, başbaşa vermiş düşünen, pis, eski
 Ağlamış yüzlü, sakil evleri durdukça, sizin
 İçinizden acı şeyler geçecek hep... Lâkin,
 Bak benim öyle değil... Siz de biraz şâir olun:
 Meselâ geçtiğiniz yalpa yapan tahta yolun,
 Cedd-i merhumu aceb sal mı, demekten ne çıkar?***
 Geliniz farz edelim biz bunu: Sâbih bulvar!
 Köprüler asma imiş Avrupa âfâkında...
 Varsın olsun, o da bir şey mi? Bizim Şark'ın da,
 Böyle daldırma olur... Hem açınız âsârı,
 Köprünün nerde görülmüş, hani tahte'l-bahri?
 Anladım: Ben ne kadar şî're özensen de demek
 Seni, ey sevgili kâri, bu telâkki, pek pek
 Azıcık güldürecek... Yoksa öbür yanda, hazin
 Bin hakikat sırtırken kıyısından denizin,

* *Süleymaniye Kürsüsünde Akif'in* 501 beyitlik manzum, tahkiyeli bir eseridir. Eser 1912, 1914, 1918 ve 1928 yıllarında dört kere basılmıştır. *Sıratı Müstakim* dergisinde 1912 Ocağında tefrika edilmeye başlanan eserin yayımı, verilen uzun bir aranın ardından 29 Ağustos 1912'de tamamlanmıştır. Dergide dokuz sayı halinde tefrika edilen *Süleymaniye Kürsüsünde'nin* yayımı şu sırayı takip etmektedir:

1. *Sıratı Müstakim*, 29 Kânunuevvel 1327/ 11 Ocak 1912, c. 7, nr. 175, s. 291-295.
2. *Sıratı Müstakim*, 12 Kânunusani 1327/ 5 Ocak 1912, c. 7, nr. 177, s. 323-325.
3. *Sıratı Müstakim*, 19 Kânunusani 1327/ 1 Şubat 1912, c. 7, nr. 178, s. 339-340.
4. *Sıratı Müstakim*, 2 Şubat 1327/ 15 Şubat 1912, c. 7, nr. 180, s. 371-372.
5. *Sebilürreşat*, 19 Temmuz 1328/ 1 Ağustos 1912, c. 8, nr. 204, s. 415-416.
6. *Sebilürreşat*, 26 Temmuz 1328/ 8 Ağustos 1912, c. 8, nr. 205, s. 434-435.
7. *Sebilürreşat*, 2 Ağustos 1328/ 15 Ağustos 1912, c. 8, nr. 206, s. 459-460.
8. *Sebilürreşat*, 9 Ağustos 1328/ 22 Ağustos 1912, c. 8, nr. 207, s. 476-477.
9. *Sebilürreşat*, 16 Ağustos 1328/ 29 Ağustos 1912, c. 8, nr. 208, s. 485-494.

** Akif'in eserini ithaf ettiği Fatin Hoca (Fatin Gökmen/1877-1955) şairin dostlarından biridir. Bugünkü Kandilli Rasathanesinin kurucusu olan Fatin Hoca, Akif'in İttihat ve Terakki Cemiyetine girmesine vesile olan kişidir. Aynı zamanda Akif'in *Fatih Kürsüsünde* işlemeye çalıştığı astronomiye ait bilgilerin kaynaklarından biridir.

****Dini Felsefi Muhasebeler*, İstanbul 1329, s. 121 (Şairin notu)

Diyeceksin ki: “Hayalin yeri yoktur... Boşuna!”
Ya şu timsâl-i İ     de mi gitmez hoşuna?
Öyle ta’zib-i nig  h eyleme bedbin olarak,
Bırak etrafı da, karşında duran mabede bak: *
Başka bir sahile gehv re-i emv cından,
Böyle şeh-d ne çıkarmış mı yakınlarda zaman?
Ne seher-p re-i sanat ki ezelden mahmur...
Leb-i deryadan uçan bir ebedî hande-i nûr!
Sanki ummân-ı bekanın ezeli bir mevci
Yükselirken g  ge, donmuş da kesilmiş inci!
Bu g her-p renin eb’ d-ı semav sinde,
Yorulan d delerin hâke neden insin de,
Levse dalsın yeniden? Etme yazıktır, olmaz;
Garba tevcih ediver, gel onu sen şimdi biraz:
Dur da, Mabûd’una yükselmek için ilme basan **
Mabedin hâlini g r, işte serapa iman!
Yüce dağlar gibi, âfâka düşerken saye,
O bekadan daha cazib kesilen  bideye,
Bir nazar, zevk-i bed ini yeter tatmine...
Durma  yleyse, urûc et o ziya âlemine.
O ziya âlemi bilmez ki karanlık ne demek;
O semavî yuva kirlenmedi, kirlenmeyecek.
Onu il  eden etmiş ebediyyen il .
Etse dünyaları tufan gibi levs istilâ,
Bu, semalarda yüzen, şahikanın p k ete i,
Karşıdan seyredecektir o taşan mezbeleyi.
Yerin altında sinen zelzeleler fişkırsın;
Yerin üstünde ne bulduysa devirsin, kırsın;
Hakkı son sadme-i kahriyle bitirsin isyan;
Edebin şimdiki man sına densin “hezeyan”;
Kalmasın hasılı, altüst olarak hissiyat,
Ne yüreklerde şehâmet, ne şeh mette hayat;

* Yeni Cami (şairin notu)

** Süleymaniye Camii’nin temellerinden bir kısmını da medreseler teşkil eder (şairin notu)

Yine kürsi-i mehîbinde Süleymaniyye,
Kalacak, doğruluğun yerdeki tek yurdu diye.

Yıkılır bir gün olur mahkemeler, mabedler;
En temiz yerleri en kirli ayaklar çiğner;
Beşeriyet yeni bir din tanıyıp ilhâdı,
Beşerin hafızasından silinir Hakk'ın adı;
Gömülür hufre-i tarihe meâlî... Lâkin
Yine tek bir taşı düşmez şu Hüda lânesinin;
Yine insanlığa nâ-mahrem olan bigâne,
Bu harîmin ebediyyen giremez sinesine;
Yine yâdındaki Mevlâ'yı şu dört tane minâr,
Kalbe merbut birer dil gibi eyler ikrar;
Yine maziye gömülmez bu muazzam çehre:
Leş değildir ki atılsın o umûmi kabre!

Şimdi ey sevgili kari', azıcık vaktin eğer,
Varsa -memnun olacaksın- beni takib ediver
Gireriz koynuna, düşsek bile şayet yorgun,
Karşıdan baktığımız heykel-i nûrânûrun.
Göreceksin: O harîmin ebedî zıllinde,
Sanatın ruhunu seyyâl bulut şeklinde.
"Gördüğüm var..." deme! Gel bir de beraber görelim.
Nereden? Haydi şadırvan kapısından girelim:

Bir musanna kemer, üstünde kurulmuş tevhîd;
Daha üstünde bir âyet ki: Hüda'dan te'yid,
Emr-i mevkût-u salâtın bize kat'iyetine.
Şöyle bir baktı mı insan, kapının hey'etine,
Evvelâ her iki yandan oluyor çehre-nümûn:
Mütenâzır iki mihrâb, iki âzâde sütûn.
Sonra göz yükseliyor doğru yarım kubbelere
Ki dayanmış biri sağdan, biri soldan kemere.
İstalâktitle donanmış o hazin sineleri,
Okşayıp nûr-u nazar geçti mi artık ileri,
Geliyor kısmen açılmış iki heybetli kanat,

Ki te arici, tel fifi ne müdhiş sanat!
Sanki Mevlâ mütefekkir, kocaman bir beyni,
Açıvermiş bize göstermek için her yerini.
Görüyor Şimdi nazar, girdi mi derhal içeri
Aynı eb' d ile tesbit edilen kubbeleri.
Avlunun sâha-i  ryanına bin sâye-i nûr
D şeyen bunca kemerlerle sütunlarda vakur
Bir ten zur yoruyor görmek için irkileni.
Yalınız i  kapının üstüne y kseltileni,
-Mutlaka medhali göstermek için olmalı ki-
Bir siyak üzre atılmış, sıralanmış  teki
Kubbelerden daha yüksek, daha vâsi duruyor.
Aynı heybetli kanatlar göze tekrar vuruyor.
Aşar aşmaz eşiğinden bu musanna babın,
Şu yarım kubbe -ki pir yesidir mihr bın-
Çarpıyor  eşm-i temaşaya, asıl kubbe değil.
Buna eş lâzım, evet olmamak olmaz kabil.
Yoksa ihmal edilir Şey mi ten zur burada?
İşte tam ondaki eb' da nazır eb' da,
Semt-i re'sinde duran aynı da m lik, hele bak!
"Bu yarım kubbeler elbette açık durmayacak,
Mutlaka birleŐecektir" diye beş hatve kadar
Atıverdin mi, görür kubbeyi hayretle nazar...
Ki dayanmış sanacaksın o yarım kubbelere,
Ama pek doğru değil... Karőiki dört yekpare
Gıranittir taşıyan başları üstünde onu.
Kahramanlar ki, asırlar b kemez bir kolunu!

Mabedin Şimdiki tar fe bakarsak, az çok;
M stat l olması ic b edecek! Öyle mi? Yok!
Şu sütunlar ana divarına bağlanmak için,
Ara yerlerden atılmış müteaddid kemerin,
Konarak sırtına Şahin gibi durmakta olan,
Kubbeler yok mu ya? Onlar buna vermez, meydan.
Nerden icab ediyor sonra, bu âvâre zehab?

O kadar ince tutulmuş ki tenâzürde hesab:
 Haricen kubbenin üstünden inen hatt-ı mûmâs,
 Ediyor her iki cânibde tamamiyle temas,
 Tarafeynindeki sanatlı yarım kubbelere.
 Artık ey sevgili kaari', gel otur orta yere

Cephe divârına bak, camlara bak, minbere bak,
 Sonra mihrâb ile mahfillere, kürsilere bak.
 İşte her cephede, her yerde demâdem görünen,
 Lâkin esrara bürünmüş gibi müphem görünen,
 Seni bitâb-ı telâkki bırakan âyâtın,
 Kalarak mülhem-i âvâresi hissiyyâtın,
 Dalgalansın da denizler gibi kalbinde celâl;
 Görmesin didelerin reng-i sivâ, reng-i zılâl...
 Vecde gel; vahdete dal, âlem-i kesretten uzak...
 Yalınız sâni'i gör; sanatı, masnûu bırak!
 Ben de bir yer bularak şöylece tenhâ dalayım,
 Varlığımdan geçeyim, mahv-ı temâşâ kalayım.

Mabedin cephe cidârındaki loş pencereler,
 Güneşin sırtına bir ince tül almış, esmer
 Mütemadi sağıyor dahile bir gölgeli nûr.
 O inen perde-i seyyâl arasından manzûr,
 Koca bir mahşer-i iman ki ezelden medhûş...
 Sineler vecd ile pür-cûş, dudaklar hâmûş!
 Diz çöküp mermerin üstünde yalın kat hasıra,
 Bekliyor hepsi münâcâtı: Onun şimdi sıra.
 Esiyor cevî-i mehîbinde bu vahdet-zârın,
 Ebedî nefha-i rahmet ki, o binlerce yığın
 Gölge şeklindeki eşbâha teayyün veriyor:
 Tepeden tırnağa zerrât-ı vücud ürperiyor.
 İnliyor nâle-i gayret der ü divârından,
 Dâr duydukça gelen sayhayı deyyârından.
 Ruhlar yanmada bitâb-ı tecelli kalarak,

Dideler n -mütenâhî, ebedî m sta rak.
Akıbet, başladı mahfilde hazin bir feryâd;
Yeniden coştu eninlerle o b -h ş eb' d.
Bir de baktım ki: O her saftan uzanmış kollar,
Varacak sanki yarıp boşluğu Mevlâ'ya kadar!
şimdi    bin kişinin sîne-i mas mundan.
Kopan "amin" sadasıyle ic bet lerzan!
Sonra, bir okşanarak titreyen ellerle cib h;
Döndü k rsiye o âvâre cemâat nâgâh.

Kimdi kürsüdeki? Bir bilmediğim p r amma,
Hiç de bigâne değil kalbe o cazib sima.
Bembeyaz lihye-i p kiyle, beyaz destarı,
O meh b alnı, o pek munis olan did rı...
Her taraftan kuşatıp, bedri saran hâle gibi,
Ne şehamet, ne melâhat veriyor yâ Rabbi!
Hele gözler iki mihr k-ı semav dir ki:
Bir şu ıyla alevlendiriyor idrâki.
 h o gözlerden inen huzme-i n r n run,
Ba lı her tür-ı f sunk rına bir rûh-u zebun!

- Beni kürsüde görüp, vazedecek sanmayınız,*
Ulemâdan değilim, şeklime aldanmayınız!
Dinin ahkâmını zaten fukah nız söyler,
Anlatırlar size bir m şkiliniz varsa eğer,
Bana siz âlem-i ölüm'ı sorun, söyleyeyim;
Çünkü hiçbir yeri yok gezmedi im, görmediğim.
şark-ı Aksa'dan alın, Ma rib-i Aksâ'ya kadar,
Müslüman yurdunu baştan başa kaç devrim var!
Beni yormuştu bu yıllarca süren yolculuğun,

* Eserin buraya kadar olan kısmı bir nevi giriş mahiyetindedir. Asıl eseri, vaizin konuşturuldu u bölüm teşkil eder. Nitekim Akif, *Fatih Kürsüsünde* de aynı yöntemi uygulamış, fakat orada eserini *"İki Arkadaş Fatih Yolunda"* ve *"Vaiz Kürsüde"* olarak iki ayrı bölüm halinde takdim etmiştir. İşte eserdeki bu geçişin daha iyi fark edilmesi için, eserin aslında bulunmayan    yıldız işaretini özellikle koyduk. Ve buradan itibaren de yeni sayfa ile başlamasını münasip gördük.

Daha başlangıcı... Lâkin, gebereydim yorgun,
 O zaman belki devam eyliyemezdin yoluma;
 Yoksa ârâm edemezdin. Bana zira “Durma,
 Yürü, azminde devam et...” diye vermezdi aman,
 Bir sadâ, benliğimin fışkırıp a’mâkından,
 O sadâ işte benim gayret-i dîniyyemdir,
 Coşuvermez mi, içim sanki yanardağ kesilir;
 Yeniden davranırım, eğlenemem bir yerde.
 Ne cihan kaygusu derman bu devasız derde
 Ne de can, sonra filân duygusu engel, heyhat!
 Can, cihan hepsi de boş, gayededir varsa hayat.

Bir zamanlar yine İstanbul’a gelmiştim ben.
 Hâle batıkça, fakat ümmetin atisinden,
 Pek derin ye’se düşüp Rusya’ya geçtim tekrar.
 Geçmeseydim edeceklerdi ya zaten icbar!
 Sığmıyor en büyük endazeye işler artık;
 Saltanat namına, din namına bin maskaralık...
 Ne felâket, ne rezaletti o devrin hali!
 Başta bir kukla, bütün milletin istikbali
 İki üç kuklacının keyfine mahkûm olmuş:
 Bir siyaset ki didiklerdi, eminim, Karakuş!
 Nerde bir maskara sivrilse, hayasızlara pîr,
 Haydi Mabeyn-i Hümâyûn’a... Ya bâlâ, ya vezir!
 Ümmetin hâline baktım ki: Yürekler yarası!
 Ne bir ekmek yedirir iş; ne de ekmek parası.
 Kışla yok, daire yok, medrese yok, mektep yok;
 Ne kılıç var ne kalem... Her ne sorarsan hep yok!
 Kalmamış terbiye askerde, nasıl kalsın ki?
 Birinin ömrü mülâzımlıkta geçerken öteki,
 Daha mektepte iken tayy-ı merâtible ferik!
 Bir müşirlik mi var? Allâhu veliyyü’t tevfîk!
 Hele ilmiye bayağdan da aşağı bir turşu!
 Bâbı fetva denilen daire ümmi koğuşu.

Anne karnından icazetlidir, ecdada  eker;
Y r s n, bir de sarık, al sana kadiasker!
V kel  neydi ya? Curnalcı, m zevvir, ad ;
Ne H da korkusu bilmi , ne utanmı  ebedi,
G   okur, hiç yazamaz bir sürü hırsız  etesi...
Hani can sağlığıdır doğrusu bundan  tesi!
Belki    be  kişi olsun bulur, ir ad ederim
Diye etrafa bakındımsa da, endi elerim
 nkıl b eyledi bir namütenahi ye'se,
Görünüp sureti haktan kimi s ylettimse.
Ekseriyyet kafasız; varsa biraz beyni olan:
    h k met  u ahâliye biçilmiş kaftan!
Kime dert anlatacaksın? Hadi anlat  imdi...
Ben mi kaldım, neme lâzım!" diyerek yan çizdi.
Hüsn-  zan eylediğim bir iki fazıl hocanın,
 stedim fikrini açmak; dedim  artık uyanın!
Memleket mahvoluyor, din de beraber gidiyor;
Size Kur n, bakınız sade uzaktan mı diyor?"
-Memleket mahv olacak olmiyacak... Ba takiler,
D   n rl r ona mevcud ise bir çare eğer.
Gelelim dine: Ne mümkün çalışıp kurtarmak?
Bede'ed-d nu gar ben... sözü elbet çıkacak"
Dediler. Yoklayayım  imde av mın da biraz,
Nedir efk r  dedim. Hey gidi vurdum duymaz!
Öyle dalgın ki, meğer s runu  srafil'in
  itip, yattığı yerden azıcık silkinsin!
Yürüyor, altı çürük toprağa gelmiş, seyyar
Bir mezarlık gibi: Her nâsiye bir seng-i mezar!
Duymamı  kaygı denen duyguyu vicdanında.
Okunur her birinin cebhe-i h sranında,
  ne gelenden haberim var, ne gidenden haberim;
Serser -kevne gelelden beri sersem gezerim!"
Eskiden kalma bu söz, sanki o cansız beyinin,
Doğmadan rahmet-i Mevlâ'ya göçüp gittiğinin,

Dest-i kudretle yazılmış ezeli hatırası!
 “Geliyor ruhun için Fatiha çekmek sırası;
 Yazık ey millet-i merhume!” dedikten sonra;
 Atladım Rusya’ya gitmekte olan bir vapura.

O zaman Rusya’da hakimdi yaman bir tazyik...
 Zulmü sevdirmek için var mı ya bir başka tarik?
 Düşünen her kafanın mutlak ezilmekti sonu!
 Medeni Avrupa, bilmem, niye görmezdi bunu?
 Süngü, kurşun gibi, kestirme ölümlerle ölen;
 Yahut işkenceler altında ecelsiz gömülen:
 Ne soluk var ne ışık var, ne otur var ne durak,
 İki üç yüz kulaç altında zeminin, çıplak
 Aç, susuz işletilen kanları donmuş canlar,
 Size milyonla desem, fazlası yok eksiği var!
 Bilmiyorlar ki bu şiddetlerin olmaz hükmü:
 Göz yılar önce, fakat sonra kanıksar ölümü.
 Sanıyorlar kafa kesmekle, beyin ezmekle,
 Fikr-i hürriyet ölür. Hey gibi şaşkın hezele!
 Daha kuvvetleniyor kanla sulanmış toprak:
 Ekilen gövdelerin hepsi yarın fişkiracak!
 Hangi masumun olur hûnu bu dünyada heder?
 Yoksa kanun-u İlâhî’yi de yırtar mı beşer?
 Evvela gizlice bir matbaa tesis ettim;
 Beş on öksüz bularak basmacılık öğrettim.
 Kalemim çokça pürüzlüydü, fakat çaresi ne?
 Sonra bilmem kimin üslûbu, avamın nesine!
 Dilimin döndüğü şiveyle bütün gün yazdım;
 Okuyanlar o kadar çoktu ki hiç ummazdım.
 Usta, âsârını verdikçe çocuklar bastı;
 Altı ay geçti, bizim matbaanın çıktı adı.
 Göğsü imanlı beş on tane fedai gelerek,
 Dediler: “Sen ne basarsan, onu tevzi edecek
 Vasıtan işte biziz; korkulacak şey yoktur...

Para lâzımsa da bildir ki verenler bulunur.”
Bir cerideyle hemen başlayıverdim va’za.
Zaten en başlıca yol halkı budur ikaza.
Medeniyyetteki insanlar için matbuat,
Şimdi k rsilerin en yükseği, lâkin heyhat,
Sizde hiç böyle değil, belki tamamen aksi:
En fena bir cereyan gösteriyor en iyisi.
Müslüman unsuru az çok uyanıktır orada;
Biz de ancak bunu tezyid ediyorduk arada.
Parasızlıktı bidayette için korkulusu;
Ağniy  altını bezletti etekler dolusu...
A tık oldukça güzel medreseler, mektepler;
Okuyup yazmayı tamime çalıştık yer yer.
Tatarın yüzde bugün altmı ı hakkıyla okur;
Rusların halbuki nisbetleri gayet d nd r.
Ağniya, zannederim sizde de az. Çok olacak...
 u kadar var ki, çürük tahtaya basmazlar ayak!
Fukaranız kılıyor, aklına geldikçe namaz.;
Ağniy nızda da, hiç yoksa zek t olsa biraz
Şöyle dursun bu temenniye kulak vermeleri,
Sadrı a zam pa anız fitre alır, sunsa biri!

Sonra zenginlerimiz: “Haydi gidin, fen getirin”
Diye, her isteyenin  ahsına bilmem kaç bin
Ruble tahsis ile sevk eylediler Avrupa’ya;
Pek fedak r idi hem ehrilerim doğrusu ya.
Bu giden kafileden bir çoğu cidden tahsil
Ederek döndü. Fakat geldi ki    be  de sefil,
Hepsinin nâmını telv se bihakkın yetti...
G nderenler ne pe ıman oluyorlar  imdi!
Hiç unutmam ki c merdin biri, hem zengin adam,
Beni y zd rd  nihayette  u sözlerle: “ mam,
Günde on kerre gelip istediniz, hep verdim.
Yine vermezsem eğer millet için, namerdim.
Yalınız, ehline gitsin bu emekler... Olur a,

İş bizim Avrupa yârânına benzer sonra!
 Hali ıslah edecekler diyerek kaç senedir,
 Bekleyip durduğumuz zübbelerin tavrı nedir?
 Geldi bir tanesi akşam, hezeyanlar kustu!
 Dövüyordum, bereket versin edepsiz sustu.
 Bir selâmet yolu varmış... O da neymiş? Mutlak,
 Dini kökten kazımak, sonra evet, Ruslaşmak!
 O zaman iş bitecekmış... O zaman kızlarımız
 Şu tutundukları gayet kaba, pek manâsız.
 Örtüden sıyrılacak... Sonra da erkeklerden,
 Analık ilmini tahsil edecekmiş... Zaten,
 Müslümanlar o sebepten bu sefalette imiş:
 Ki kadın “sosyete” bilmezmiş, esarete imiş!
 Din için, millet için iş görecekt alçağa bak:
 Dini pâmâl edecek, milleti Ruslaştıracak!
 Bunu Moskof da yapar, şimdi rızâ gösterelim;
 Başka bir marifetin varsa haber ver görelim!
 Al okut, Avrupa tahsili desinler, gönder.
 Servetinden bölerek nâmütenâhi para ver;
 Sonra bir bak ki: Meğer karga imiş beslediğin!
 Hem nasıl karga? Değil öyle senin bellediğin!
 Sade bir fuhşumuz eksikti, evet Ruslardan...
 Onu ikmal ediverdik mi, bizimdir meydan!
 Kızımın iffeti batmakta rezilin gözüne...
 Acırım tükürüğe billâhi, tükürsem yüzüne!
 Demiş olsaydı eğer: “Kızlara mektep lâzım...
 Şu kadar vermelisin.” Kahrolayım kaçmazdım.
 Elverir sardığımız, bunları halkın başına...
 Ben mezarımda huzur istiyorum, anladın a!
 Biraz insafa gelin, öyle ya artık ne demek?
 Zengin olduk diye, lânet satın almak mı gerek?

İşte biz böyle didinmekte, çalışmakta iken,
 Bir sabah üç tanıdık, seslenerek pencereden
 Dediler: “Şimdi hükümet basacak matbaanı...
 Durmanın vakti değildir, hadi kaldır tabanı!”

Bir işaretle çocuklar çekilip ta geriye,
Daldılar hepsi birer sesleri çıkmaz deliēe,
Onların nevbeti geçmiş, sıra gelmişti bana:
Yolu tuttum yalınız, doēruca Türkistan'a.
Gece gündüz yürüdüm bulmak için Taşkent'i;
Getiēim yerleri tad da mahal yok şimdi.
Uzanıp sonra Buhara'ya, Semerkant'a kadar;
Eski dünyada bakındım ki ne âlemler var?
Sormayın g rd ēim âlemleri, hiç s ylemeyim:
Y dı temkinimi sarsar da kan aēlar y reēim.
O Buh r , o mübarek, o muazzam toprak;
Zilletin koyuna girmiş uyuyor m staērak!
 bn-  Sina'ları yüzlerce doēurmuř iklim,
Tek ocuk vermiyor  ē řuna ilmin, ne akim!
O rasad-hâne-i dünya, o Semerkand bile;
Öyle dalmış ki hurufata o m z siyle:
Ay tutulmuş, "Kovalım şeytanı kalkın!" diyerek,
D mbelek almada binlerce kadın, kız, erkek!
Bu havalide cehalet ne kadar çoksa, nifak
Daha salgın, daha dehşetli... Umumen ahlâk,
-“Pek bozuk” az gelecek, namütenahi düşkün!
Öyle murdarını görmekte ki insan fuhşun;
Bırakın söylenemez: Mevkiimiz c midir;
Başka yer olsa da tafsile haya m nidir.
Ya taassubları? Hiç sorma, nasıl maskaraca?
O, uzun hırkasının yenleri yerlerde hoca
Hem bakarsın eşi yok dine teadd sinde,
Hem ne söylersen olur dini hemen rencide!
Milletin hayrı için her ne düşünsen bid'at;
şer'i taēyir ile terzil ise -hâşâ- sünnet!
Ne H da'dan sıkılırlar, ne de Peygamber'den.
Bu ilimsiz hocalardan, bu beyinsizlerden,
ekecek memleketin hali ne olmaz, düşünün!
Sayısız medrese var gerçi Buhara'da bugün...

Okunandan ne haber? On para etmez fenler,
 Ne bu dünyada soran var, ne de ukbâda geçer!
 Üdeba doğrusu pek çok, kimi görsen şâir.
 Yalınız şi'rine mevzu, iki şeyden biridir:
 Koca millet edebiyatıya oğlan, ya karı...
 Nefsi emmâre hizasında henüz duyguları!
 Sonra tenkide giriş: Hepsi tasavvufla dolu:
 Var mı söfiyyede bilmem ki ibâhiyye kolu?
 İçilir, türlü şenâatler olur, bî-pervâ;
 Hafız'ın ortada Divan'ı kitâbü'l fetva!
 "Gönül incitme de keyfin neyi isterse becer"*
 Urefâ mesleği âlâ, hem ucuz hem de şeker!
 Şu kadar var ki şebâbında ufak bir gayret
 Başlamış... Bir gün olup parlayacaktır elbet.
 O zaman işte şu toprak yeniden işlenerek,
 Bu filizler gibi binlerce fidan besleyecek!

Çin'de, Mançurya'da din bir görenek, başka değil.
 Müslüman unsuru gayet geri, gayet cahil.
 Acaba meyl-i teâli ne demek onlarca?
 "Böyle gördük dedemizden" sesi milyonlarca
 Kafadan aynı tehevvrle bakarsın, çıkıyor!
 Arş-ı âmâli bu ses ta temelinden yıkıyor.
 Görenek hem yalınız Çin'de mi salgın; nerde!
 Hep musâb Âlem-i İslâm o devasız derde.
 Getirin Mağrib-i Aksa'daki bir müslümanı;
 Bir de Çin surunun altında uzanmış yatani;
 Dinleyin her birinin ruhunu: Mutlak gelecek,
 "Böyle gördük dedemizden!" sesi titrek, titrek!
 "Böyle gördük dedemizden!" sözü dinen merdud;
 Acaba sâha-i tatbiki neden nâ-mahdûd?
 Çünkü biz bilmiyoruz dini. Evet bilseydik

* Akif metinde geçen tırnaklı kısmın Farsça karşılığı olan beyiti dipnot olarak veriyor.
 Mebâş der pey âzâr ü herçi hâkî kûn
 Ki der şeriat-i mâ gayr ez in günahî nist

Ç re yok, g steremezdik bu kadar sersemlik.
“Böyle gördük dedemizden!” diye izmihlâli
Boylayan bir sürü milletlerin olsun hali,
 bret olmaz bize, her gün okuruz ezber de!
Yoksa, bir maksat aranmaz mı bu  yetlerde?
L fzı muhkem yalınız, anlaşılan Kur’ân’ın:
Çünkü kaydında değil, hiçbirimiz man nın:
Ya açar nazmı Celil’in, bakarız yaprağına;
Yahut üfler geçeriz bir ölünün toprağına.
 nmemiştir hele Kur’ân, bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için!
Bu havalidekiler pek yaya kalmış dince;
Öyle Kur’ân okuyorlar ki: Sanırsın  ince!
Bütün  detleri ayin-i mec siye karib;
Bir şehadet getirirler, o da oldukça garib.
Yalınız, hepsi de hürmetle anar namınızı.
Hiç unutmam, sarılıp h rkama bir Çinli kızı,
Ne diyor anlamadım, söyledi birçok şeyler;
Sonra mey s olarak ağladı... Biçâre meğer,
Bana Sultan’ı sorarmış da, “nasıldır?” dermiş:
Yol yakın olsa imiş, gelmeyi isterlermiş!

Sorunuz, şimdi Japonlar da nasıl millettir?
Onu tasvire zafer-y b olamam, hayrettir!
şu kadar söyliyeyim: Dini m binin orada,
R h-u feyyazı yayılmış, yalınız şekli Buda.
Siz gidin, safvet-i ölüm’ı Japonlarda görün!
O küçük boylu büyük milletin efradı bugün,
M sl manlıktaki erkânı siy nette ferid;
Müslüman denmek için eksiği ancak tevhid.
Doğruluk, ahde vefa, va’de sadakat, şefkat;
Acizin hakkını il ya samimi gayret;
En ufak şeyle kanaat, çoğa kudret varken;
Yine ifrat ile vermek, veren eller darken;

Kimsenin ırzına, namusuna yan bakmayarak,
 Yedi kat ellerin evlâdını kardeş tanımak;
 “Öleceksin!” denilen noktada merdane sebat;
 Yeri gelsin gülerek, oynayarak terk-i hayat,
 İhtirâsât-ı husûsiyyeyi söyletmeyerek,
 Nef-i şahsîyi umûmunkine kurban etmek;
 Daha bunlar gibi çok nâdire gördüm orada..
 Âdemin en temiz, ahfâdına malik bir ada.
 Medeniyet girebilmiş yalnız fenniyle..
 O da sahiplerinin lâhik olan izniyle.
 Dikilip sahile binlerce basiret, im’ân;
 Ne kadar maskaralık varsa kovulmuş kapıdan!
 Garb’ın eşyası, eğer kıymeti haizse yürür;
 Moda şeklinde gelen seyyie gümrükte çürür!
 Gece gündüz açık evler, kapılar mandalsız;
 Herkesin sandığı meydanda, bilinmez hırsız..
 Ya o mahviyyeti insan göremez bir yerde..
 “Togo”nun umduğunuz, tavrı mı vardır? Nerde!
 “Gidelim!” der götürür; sonra gelip ta yanıma;
 Çay boşaltırdı ben içtikçe hemen fincanıma.
 Müslümanlık, sanırım parlayacaktır orada;
 Sade Osmanlıların gayreti lâzım arada.
 Misyonerler, gece gündüz yeri devretmedeler,
 Ulema vahy-i İlâhî’yi mi bilmem, bekler?

Hind’i baştan başa gezmekti muradım, lâkin
 Nerde olsam, beni takibi yüzünden polisin,
 Takatım bitti de vazgeçmede muhtar kaldım;
 Kaldım amma yine her mahfile az çok daldım!
 Besliyormuş, bereket versin, o iklim-i kadîm,
 “Rahmetullâh”a muâdil daha yüzlerce hakîm,
 Rûh-u edyânı görür, hikmet-i Kur’ân’ı bilir
 Ulemâ var ki, huzurunda bugün Garp eğilir.
 Hele hayran kalır insan yetişen gençlere de:

Bunların bir çoğu tahsil eder İngiltere’de;
Sonra dindaşlarının ruhu olur, kalbi olur
      azminden,    m çıksa, o dönmez sokulur.
Şöyle maymun gibi taklide  zenmek bilmez;
Hiss-i milliyyeti sağlamdır onun, eksilmez.
Garb’ın almı sa herif, ilmini almış yalnız,
Bakıyorsun eli sanatlı, fakat tırnaksız!
Fuh u yok,   kisi yok, himmeti yüksek, gözü tok;
 er-i masuma olan hürmeti bizlerden çok.
Böyle evlat okutan milletin istikbalı,
Haklıdır almaya      na istiklâli.
Yarın olmazsa, öbür gün olacaktır mutlak...
Uzak olmuş ne çıkar? Var ya bir ati ona bak!

Haydarabad’a giderken, beni te  ye gelen
M zeb nın ne hazin çıktı  u ses kalbinden:
“Ah biz hayra yarar unsur-u iman değiliz....
Hind’in     m’ını pek Türk’e kıyas etmeyiniz..
Onların r  h-u     metle co an kanları var;
Bizde yok öyle samimi asabiyyet, o damar.
Bu ağır zillate ukb ya kadar mahkûmuz....
Duymuyor çektiği h sranları zira  o umuz!
Varsa   mmidimiz. Osmanlıların  evketidir.
Onu bir kerre i itsek... Bu saa det yeti ir.”

Beni a lattı herif. Lâkin onun genç oğlu,
Dedi: “Yok,  yle değil; sine-i millette dolu,
Galeyan emrine     de, hamiyyetli yürek;
 u kadar var ki henüz, kendini göstermeyecek.
Geçiyor  imdi esaretle deyip eyyâmı,
Müslümanlar gibi mazisi büyük bir kavmi,
Ebedi zillate mahkûm edemem doğrusu ben.
Daha biçare miyiz yoksa Mec silerden?
Diyeceksin ki: Asırlarca sefil ne hayat,

Söndürür meyl-i meâlîyi nihayet... Heyhat!
 Göz yumulmakla kör olmaz; külün altında ateş,
 Ne kadar kalsa bunalmaz: Hele bir aç, hele eş!
 Şunu öğretti ki İngiltere tahsili bana:
 Milletin, memleketin böyle sefil olmasına
 Bir sebep varsa, havâssın geriden bakmasıdır...
 Yoksa, Şarkın bu zeki unsuru her feyzi alır.
 Müslümanlık gibi, mahiyyeti cidden yüksek,
 Sonra, vicdanları bir nefhada tehyic edecek,
 Din-i fitrîdeki bir milleti irşada ne var?
 Daha yüksek mi aceb Şark'ı ezen fitratlar,
 Kabiliyyetçe? Hayır, ben buna asla kanmam.
 Adam ister yalnız, etmeye bir kavmi adam!
 Doğru yol işte budur, gel diye sen bir yürü de,
 O zaman bak ne koşanlar göreceksin sürüde!
 Evvela beynine bir fikr-i nezih aşlıyarak;
 Hangi bir müslümanın göğsüne tuttumsa kulak;
 Şunu duydum ki onun, hiç sesi çıkmaz, kalbi
 En temiz, hissile vurmakta çocuk kalbi gibi.
 Sineler gayzını fâş etmeye dursun varsın;
 Vakti gelsin, o zaman var mı yürek, anlarsın!"

Haydarabad'a yetiştim ki, bütün Hindistan,
 "Verdi Kanun-u Esasi'yi nihayet Sultan!"
 Diye birdenbire çalkandı. İnan, kabil mi?
 Hiç o binlerce havâtır kemirirken içimi,
 Bir cılız "belki!" nasıl hepsini tenkil etsin?
 Ansızın başladı beynimde ümidin, ye'sin,
 Doğduğumdan beri hiç görmediğim bir harbi...
 O ne müthiş heyecanlardı, aman ya Rabbi?
 Verdi Kanun-u Esas-ı... Bu, çıkar rüya mı?
 Yok canım öyle değil: Milletin istirhamı,
 Şekl-i tehdid alıvermiş, o da muztar kalmış...
 Hangi millet acaba? Her ne işitsen yanlıs.

C   a geldikçe fakat aynı teraneyle cihan,
Görür oldum dönen işlerde Yedu'llâh'ı nihan.
Bu ne  ahın i i y  Rab, ne sipahin k arı...
Bu senin kudretinin havsala-   k esrarı!
Yurdumun gülmeyen evladını artık g ld r.
A gladım sonra çocuklar gibi hüngür hüngür.
Azıcık ruhuma, asabıma geldikte s k n,
Döndü vaziyeti birden bire, baktım yolumun
Bir gün evvel yeti ip dalmak için sinenize,
Boyladım sahili, sahilden açıldım denize.

Gemi enginde iken bende de engindi hayal;
Kevser i mi  sofunun haline benzer bir hal!
 mr  haybetle cehennemde geçen hane-harap,
Verseler cenneti  a kın gibi çekmez, ya azap;
Ben de ruhumdaki zulmetleri artık ko dum;
En büyük hasmım olan ywe'si nihayet bo dum.
Bahr-i Umman'da henüz,  alkanıyormu  tekne...
Attı hülya beni t  Marmara sahillerine!
Görüyordum, iki    bin mil açıktan bakarak,
 u sizin kapkara İstanbul'u, kardan daha ak.
Parlıyor alnı uzaktan ayın on dördü gibi;
Gülüyor:   vesinin cazibeler m ncezibi.
Ne gezer şimdi o zillet, o sefalet? Heyhat
Bu ne m dhi  azamet, oh ne müthiş d r t!
Sayısız mektep açılmış; Kadın, erkek okuyor;
  liyor fabrikalar, yerli kumaşlar dokuyor.
Gece gündüz basıyor millete nâfi'  s r;
Adeta matbaalar bir uyumaz hizmetk r.
M lk  baştan ba a imar edecek  irketler;
Halkın ir adına hadim yeni cemiyyetler,
Durmayıp i  buluyor, gösteriyor, u ra ıyor;
Gemiler sahile boydan boya servet taşıyor...

Hasır üstünde bu rüyaları görmekte iken,
 İki mel'un gözün altında ayıldım birden:
 Müslüman düşmanı bir Rus tanırım çoktandır...
 Nerde görsem kaçarım, çiftelidir çünkü katır!
 Hele Osmanlıların nâmı anıldıkça biter;
 Ne eyer kabil olur sırtına vurmak, ne semer!
 Rusya'dayken beni gördükçe gelin derdi, "İmam
 Oku sen yoksa işin... Öldü sizin hasta adam!
 Çıkmıyor vâris-i meşruu da bizden başka..."
 Beni kaç keneler ağılattı bu hınzırca şaka!
 Yine "Lâ havle" deyip geçmede kaldım muztar;
 Çünkü altüst olacak bunca tasavvurlar var...
 İşte hülyalarımın canlı yerindeyken, of
 Nüksedip karşıma çıkmaz mı o illet Moskof!
 Gözlerim çoktan açık olmasa, derdim kabus...
 İyi amma nereden bitti bu kurnaz casus?
 Ayak üstünde dikilmiş, gözümün tâ içine
 Bakıyor, hem de o şimşek gibi gözlerle yine!

- Çelebim, gel bakalım gel... Dikilip durma, çay iç...
 Hasta canlandı, ne dersin? Bunu ummazdın a hiç...
 Kahraman milleti gördün ya: Biraz silkindi,
 Leş yiyen kargaların sesleri birden dindi!
 Eski sevdaları, kabilse unutsun Ruslar...
 - Ne dedin? Anlamadım! Hey gidi hülyacı Tatar!
 Kahraman milleti gördün... dediğin Türkler mi?
 Sana söylersem eğer, şimdi düşündüklerimi,
 Ebediyyen bu hayâlâta veda eylersin.
 - Ya senin votkacılardan mı hayır beklersin?
 - Hasta canlandı, o iş bitti diyorsun; heyhat!

Olamaz böyle sefil  mmet için hakk-ı hayat.
Duyulan na me-i hürriyet onun son nefesi!
Yaşamaz yoksa, emin ol ki bu barbar  etesi,
Meden  Avrupa'nın d men-i irfanında;
Asya'nın belki o kumluk Arabistan'ında,
L şe h lindeki bir devlete vardır medfen...

Anlıyordum ki, herif çatlayacak ye'sinden.
 ntikamın olamaz, böyle müsait sırası
Diye; nerdeyse bulup hasmımın artık yarası,
Başladım deşmeye. Lâkin bu cedel başlayalı,
Dinliyormuş bizi şahin gibi bir Afganlı
Vakıa Rusça konuştuk, yine k lh ni, fakat
Seslerin tavrına çoktandır edermiş dikkat.
 ay semaverlerinin hepsini birden yıkarak,
Rusu gırtlaklayı vermez mi? Aman, etme, bırak...
Demeden şaşkını ya mur gibi ıslattı hacı!
Ne tuhaftır ki zuhur etmedi bir davacı.
Etse zaten ne çıkar? Hak zıdır; yalnız;
Dövülen mahkemelerden kovulur, çünkü cılız!

Bir de İstanbul'a geldim ki bütün  arşı, pazar
Naradan  alkanıyor! Öyle ya... Hürriyet var!
Galeyan geldi mi mantık savuşurmuş... Doğru:
Vardı aklından o gün her kimi gördümse zoru.
Kimse farkında değil, anlaşılan yaptığının;
Kafalar t ts l  hülya ile, gözler kızgın.
Sanki zincirdekiler hep boşanıp zincirden,
Yıkıvermiş de tımarhaneyi çıkmış birden!
Zurnalar şehrin ahalisini takmış peşine;
Yedisinden tutarak t  dayanın yetmişine!
Eli bayraklı alaylar yürüyor dört keçeli;

En ağır başlısının bir zili eksik, belli!
 Ötüyor her taşın üstünde birer dilli düdük.
 Dinliyor kaplamış etrafını yüzlerce hödük!
 Kim ne söylerse, hemen el vurup alkışlanacak...
 – Yaşasın...
 – Kim yaşasın?

– Ömrü olan.

– Şak! Şak! Şak!

Ne devâirde hükümet, ne ahalide bir iş!
 Ne sanayi ne maarif, ne alış var ne veriş.
 Çamlıbel sanki şehir: zabıta yok, rabıta yok;
 Aksa kan sel gibi, bir dindirecek vasıta yok.
 “Zevk-i hürriyyeti onlar daha çok anlamalı”
 Diye mekteblilerin mektebi tek mil kapalı!
 İlmi tazyik ile talim, o da bir istibdad...
 Haydi öyleyse çocuklar, ebediyyen âzâd!
 Nutka gelmiş öte dursun hocalar bir yandan...
 Sahneden sahneye koşmakta bütün şâkirdan.
 Kör çıban neşterin altında nasıl patlarsa,
 Hep ağızlar deşilip kimde ne cevher varsa,
 Saçıyor ortaya, ister temiz ister kirli;
 Kalmıyor kimseciğin muzmeri artık gizli.
 Dalkavuk devri değil, eski kasâid yerine,
 Üdebanız ana avrat sövüyor birbirine!
 Türlü adlarla çıkan nâmütenâhi gazete,
 Ayrılık tohumunu bol bol atıyor memlekete.
 İt yetiştirmek için toprağı gayet münbit
 Bularak, fuşş ekiyor salma gezen bir sürü it!
 Yürüyor dine beş on maskara, alkışlanıyor,
 Nesl-i hâzır bunu hürriyyet-i vicdan sanıyor!
 Kadın erkek koşuyor borç ederek Avrupa’ya...
 Sapa düşmekte sizin şıklara, zannım Asya!

Hakk'a tefviz ile     tane yetişmiş kızıını;
Taşıyanlar bile varmış buradan baldızını,
Analık ilmi için Paris'e, y  ks  nmiyerek..
Y  k ağır, ecriden de nisbetle azim olsa gerek!
ş  phesiz yıktı o h  lyaları meş  datım..
Ama ben kendimi bir m  ddet için aldattım:
Galeyandır... Galeyan geldi mi kalmaz mantık..
Su bulunmazsa durulmaz.... Hele sabret azıcık..
  yi, l  kin ne kadar beklemiş olsan, işler
Eskisinden daha berbat, iyileşmek ne gezer!
Vatanın takati yoktur yeniden ihmale:
Dolu dizgin gidiyor baksana izmihl  le!
Ey cemaat, uyanın, elverir artık uyku!
Yok mu sizlerde vatan namına hiçbir duygu?
D  şmeden pen esinin altına istikbalin,
Biliniz kadrini h  rriyetin, istikl  lin.
S  yleyip başka memalikteki mahk  m  ni:
Hakimiyyet ne imiş,    reniniz kıymetini.
Yoksa, onsuz ne şu d  nya kalır   sl  m'a, ne din..
Kuşatır millet-i mahk  meyi h  sr  n-ı m  bin.
M  sl  manlık sizi gayet sıkı, gayet sağlam,
Ba lamak l  zım iken anlamadım, anlıyamam,
Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize?
Fikr-i kavmiyyeti şeytan mı sokan zihninize?
Birbirinden m  teferrik bu kadar akvamı,
Aynı milliyetin altında tutan   sl  m'ı,
Temelinden yıkacak zelzele kavmiyettir.
Bunu bir l  hza unutmak ebedi haybettir.
Arnavutlukla, Araplıkla bu millet y  r  mez....
Son siy  setse bu, hiç b  yle siy  set y  r  mez.
Sizi bir aile efradı yaratmış yaratan;
Kaldırın ayrılık esbabını artık aradan.

Siz bu davada iken yoksa, iyâzen-billâh
 Ecnebler olacak sahibi mülkûn nâgâh.
 Diye dursun atalar: “Kal’a, içinden alınır.”
 Yok ki hiç bir işiten... Millet-i merhume sağır!
 Bir diğer mahvedilen devlet-i İslâmiyye...
 Girdiler aynı siyasetle bütün makbereye.
 Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez;
 Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez.
 Bırakın eski hükümetleri meydandakiler
 Yetişir, şöyle bakıp ibret alan varsa eğer.
 İşte Fas, işte Tunus, işte Cezayir, gitti!
 İşte İran’ı da taksim ediyorlar şimdi.
 Bu da gayetle tabîî, koşanıdır meydan;
 Yaşamak hakkını kuvvetliye vermiş Yaradan.
 Müslüman, fırka belâsıyla zebun bir kavmi,
 Medeni Avrupa üç lokma edip yutmaz mı?
 Ey cemaat, yeter Allah için olsun, uyanın...
 Sesi pek müdhiş öter sonra kulaklardan çanın!
 Arzı oynattı yerinden yıkılırken İran...
 Belki bir kıl bile ürpermedi sizden, bu ne kan!
 Hiç sıkılmaz mısınız hazret-i peygamberden,
 Ki uzaklardaki bir mümini incitse diken,
 Kalb-i pâkinde duyarmış o musibetten acı?
 Sizden elbette olur rûh-u Nebi davacı.
 Ey cemaat, uyanın! Yoksa, hemen gün batacak.
 Uyanın korkuyorum... Leyl-i nedamet çatacak!
 Ne vapurlarla trenler sizi bidâr etti!
 Ne de toplar bu derin uykuya bir kâr etti!
 Sizi kim kaldıracak, sûru mu İsrail’in?
 Etmeyin... Memleketin hali fenalaştı... Gelin!
 Gelin Allah için sun ki zaman buhranlı;
 Perdenin arkası Mevlâ bilir amma kanlı!

Siz ki son lem'a-i  mm disiniz. İslâm'ın,
Dayanın gayzına artık medenî akv m n!
Şimdilik sulha sebep ordunuzun kuvvetidir;
Bir de vaziyet-i m lkiyyenizin kıymetidir.
Bu tezezb ble o kuvvet de fakat sarsılacak...
     isyanları bastırmaya memur ancak!
Ordu m d m ki efradını milletten alır;
Milletin ke meke inden nasıl azade kalır?
 yledir, memleketin hali düzelmezse eğer,
Kı lalar evlere, asker de ahaliye döner!
Durmasın sonra, kazan kaldıra dursun ordu,
D  manın safları  i ner bu mukaddes yurdu.
Enbiya yurdu bu toprak;   heda burcu bu yer;
Bir yıkık türbesinin üstüne Mevlâ titrer!
Dışı baştan ba a bir nesl-i kerîmin y adı;
  i boydan boya milyonla  ehid ecs dı.
Öyle me b 'u  ehadet ki bu  ks z toprak:

Oh, bir sıkısa adam otları kan fı kırarak!
Böyle bir yurdu elinden çıkaran nesl-i sefil,
Yerin üstünde muhakkar, yerin altında rezil!
Hem vatan gitti mi, yoktur size bir başka vatan;
     mirasyedi sâil kovulur her kapıdan!
G  ebeyken koca bir devlet kurmuş b ny d;
 erge halinde mi görsün sizi kalkıp ecdad?
" erge halinde..." dedim... Korkarım ondan da tebâh:
Yurdunuz, bir çökecek olsa, iyâzen-billâh
Öyle iğrenç olacak akıbetin manzarası!
Ki tasavvur bile vicdanlar için yüz kararı!
Azıcık bilmek için kadrini istiklâlin,
Bakınız  ehre-i me sumuna izmihl lin:

Yarılıp sanki zemin uğrayıvermiş, yer yer
 Bin sefil ordu ki efradı: Bütün aileler.
 Hepsi aç, bir paralar yok, kadın erkek çıplak;
 Sokağın ortası ev, kaldırımın sırtı yatak!
 Geziyor çiğneyerek bunları yüzlerce köpek,
 Satılık cevher-i nâmûs arıyor: Kâr edecek!
 Sen işin yoksa namaz kılmak için mescit ara...
 Kimi camilerin artık kocaman bir opera;
 Kiminin göğsüne haç, boynuna takmışlar çan,
 Kimi olmuş balo vermek için âlâ meydan!
 Vuruyor bando şu karşımda duran minberde;
 O, sizin secdeye baş koyduğunuz, mermerde
 Dişi erkek, bir alay murdar ayak dans ediyor;
 İşveler, kahkahalar kubbeyi gümbürdetiyor!
 Avlu baştan başa binlerce dilenciyle dolu...
 Eski sahipleri mülkün kapamışlar da yolu,
 El açıp yalvarıyorlar yeni sahiplerine!*

.....

.....

Bu sizin ağlamanız benzedi bir diğerine:
 Endülüs tacı elinden alınan bahtı kara,
 Savuşurken, o güzel mülkü verip ağyara,
 Tırmanır bir kayanın sırtına, etrafa bakar.
 Bırakıp çıktığı cennet gibi zümrüt ovalar,
 Başlar ağlatmaya biçareyi hüngür hüngür!
 Karşıdan valide sultan bunu pek haklı görür,
 Der ki: “Çarpışmadın erkek gibi düşmanlarla;
 Şimdi, hiç yoksa, kadınlar gibi olsun ağla!”

* Bir zamandan beri için için ağlayan cemâat, bu levhanın karşısında feryadını zaptedemedi. Mabedin içi bir mahşer halini aldı. O hây u hûy arasında ihtiyarın ne söylediği bir müddet iştilemedi. Nihayet o da beş on dakika beklemeye mecbur oldu (Şairin notu).

Bırakın matemî yahu! Bırakın feryadı;
Ağlamak faide verseydi, babam kalkardı!
G z yaşından ne çıkarmış? Niye ter d kmediniz?
Bari m stakbeli kurtarmaya bir azmediniz,
Ye'se hiç düşmeyecek zerrece iman  olan;
Sade siz derdi bulun, sonra kolaydır derman.

Sizde erbab-ı tefekkürle avamın arası
Pek açık. İşte budur bence vücudun yarası.
Milletin beyni sayarsak mütefekkir kısmı,
Bilmemiz lâzım olur, halkı da elbet cismi.
Bir cemaat ki dimağında dönen hissiyyat,
Cismin asabına gelmez, durur aheng-i hayat;
Felcin ar zını göstermeye ba lar a'z .
Böyle bir bünye için vermeli her hükme rıza.

Mütefekkir geçinenler ne diyor sizde bakın:
"Medeniyyette teatisi umumen Şark'ın,
Yalnız bir yolu takip ederek kabildir;
Başka yollarda selâmet gözeten gafildir.
Bakarak hangi zeminden y r m   Avrupalı.
Aynı izden sağa, yahut sola hiç sapmamalı.
Garb'ın efkârını mal etmeli Şark'ın beyni;
Duygular  ıkmalı hep aynı kalıptan; yani:
İçtimaî, edebî, hasılı her meselede,
Garb'ı taklit edemezsek, ne desek beyhude.
Bir de din kaydını kaldırmalı, zira o belâ,
Bütün esbâb-ı terakkimize engel hâlâ!"
Gelelim Şimdi, ne merkezde avamın hissi...
Şüphe yoktur ki tamamiyle bu fikrin aksi:
Görenek neyse, onun hükmüne münkâd olarak,
Garb'ın efkârını, asarını düşman tanımak;

Yenilik namına vahy inse kabul eylememek.
 Şöyle dursun o teceddüt ki, dışardan gelecek,
 Kendi milliyetinin kendi muhitinde doğan
 Yerli, hem haklı teceddütlere hatta udvan!
 Müşterek hissi budur işte avamın sizde.

Mütefekkirleriniz, tuttuğu yanlış izde,
 Öyle saplandı ki aldırmadı bir başkasına.
 Hiç o gitsin de dönüp bakmayarak arkasına,
 Nâsın efkârı -ki efkârı umumiyye odur-
 Gitmesin kendi yolundan... Bu nasıl kabil olur?
 Açılıp gitgide artık iki hizbin arası,
 Pek tabîî olarak geldi nizâm sırası.
 Yıldırımlar gibi indikçe “beyin”den şiddet,
 Bir yanardağ gibi fışkırdı “yürek”ten nefret.
 Öyle müthiş ki husûmet: Mütefekkir tabaka,
 Her ne söylerse fena gelmede artık halka;
 Hem onun zıddını yapmak ebedi mutadı.
 Bir felâket bu gidiş... Lâkin işin berbadı:
 Mütefekkir geçinenlerdeki taşkınlıktan,
 Geldi efkâr-ı umumiyyeye mühlik bir zan:
 “Bu fesadın başı hep fen okumaktır” dediler;
 Onu mahvetmeye kalkıştılar artık bu sefer.
 Neye ilmin adı yok koskoca millette bugün.
 Çünkü efkâr-ı umûmiyye aleyhinde bütün;
 Çünkü yerleşmek için gezdiği yerlerde fûnûn,
 Önce gayetle büyük hürmet arar, sonra sükûn.
 Asr-ı hâzırda geçen fenlere sahip denecek,
 Bir adam var mı yetişmiş içinizden, bir tek?
 Mütefennin tanılan üç kişinin kıymeti de,
 Münhasır anlamadan, dinlemeden taklide.
 Kim mesaisini bir gayeye vardırırdı, hani?

Gösterin p ye-i tahkike teâli edeni?
Nazariyyata boğulmakla geçen ömre yazık;
Amel  kıymetidir, kıymeti ilmin artık.
Bu hakikatleri lâkin kim okur kim dinler?
Sivrilen z bbelerin hepsi beş on söz beller,
Düşünür, "Dini nasıl yıkmalı bunlarla?" diye.
Böyle bir maksat için çok bile id diyye!

 deb niz hele, gayetle bayağı mahl kat...
Halkı irşâd edecek öyle mi bunlar? Heyhat!
Kimi Garb'ın yalınız fuşşuna hasbi simsar;
Kimi İran malı der, köhne alır hurda satar!
Eski d vanlarınız dopdolu oğlanla şarab;
Biradan, fahişeden başka nedir şî'r-i şebab?
Serseri: Hiç birinin mesleğı yok, meşrebi yok;
Feylesof hepsi; fakat pek çoğunun mektebi yok!
Şimdi Allah'a s ver... Sonra biraz bol para ver:
Hiç utanmaz, Protestanlara zango luk eder!
O benim en ebedi hasmım olan Rusya bile,
Hakkı teslim edelim! Hiç de değıldir böyle.
M tefenninleri t  keşfe kadar tırmanıyor;
Edebiyyatı anıldıkça zemin  alkanıyor.
Kudretim yetse eğer, on yedisinden yukarı,
 deba namına kim varsa, huduttan dışarı
Atarım taktırarak boynuna bah-nâme'sini;
Okuyan yaftayı, elbette çıkarmaz sesini.
Sonra bir tarz-ı telâfi bulurum; gerçi garib
Konturat akdederek Rusya'dan on onbeş edib
Getirir, yazdırırım millet için birçok eser!

Galiba bahsi değıştirdi bu m z'ic sözler...
Nerde kaldıktı? Evet, ortada bir pis uçurum,

Var ki, günden güne dehşetleniyor, korkuyorum,
 -Kapatılmazsa gelip bir yere şayet efkâr-
 Olmasın millet-i merhumeye bir kanlı mezar.
 Hem o hüsrân-ı müebbeddeki mes'ûliyyet,
 Mütefekkilere râci' kalacaktır elbet.
 Başı boş kaldı mı zira, şaşırpı bermutad,
 Bulamaz kendiliğinden yolu asla efrâd.
 Yalınız gösterilen yol tutacak yolsa gider;
 Hissidir çünkü onun azmine daim rehber.

Mütefekkirleriniz anlamıyorlar sanırım,
 Ki çemenzâr-ı terakkide atılmış her adım,
 Değişir büsbütün akvama, cemaate göre;
 Başka bir kavmin izinden yürümek, çok kerre,
 Adeta mühlik olur; sonra ne var, her millet
 Gözetir seyr-i tekâmülde birer ayrı cihet.
 Bir de hatırlamıyorlar ki, umûmen beşerin,
 Daima koştuğu son maksada yükselmek için;
 Tutacak silsile, akvama değildir hep bir;
 Belki her millet için ancak o "mâhiyyet"tir,
 Ki kopar kendisinin rûh-u umûmîsinden.
 Şimdi, bir kavmin içinden mütefekkir geçinen
 Zümre evvelce bu "mâhiyyeti takdir ederek,
 Sonra kaç safhası mevcut ise tenvir ederek,
 Çekecek oldu mu önden o îlâhî feneri;
 Arkasından da cemaat yürür artık ileri.
 Ruhudur çünkü karanlıkta elinden yedecek,
 Yolcu şaşkın mı ki dursun, mütemâdi gidecek.

Mütefekkirleriniz, dîni de hiç anlamamış;
 Rûh-u İslâm'ı telâkkileri gayet yanlış.
 Sanıyorlar ki: Terakkiye tahammül edemez.;

Asrın  s r-ı kem liyle tekâmül edemez..
Bilmiyorlar ki: Ul mun ezeli d yesidir,
Be erin bir gün olup yükselecek p yesidir.
M ndemi  sine-i s fında bütün insanlık...
Bunu teslim eder insafı olanlar azıcık.
Müslüman unsuru gayet m tedenn , doğru,
 u kadar var ki değildir bu, onun mahzuru.
“Müslümanlık” denilen r h-u îlâhî, arasak,
“M sl m nız” diyen insan yığınınından ne uzak!
Dini tedkik edeceksek, dönelim haydi geri;
Alalım ne et-i  sl m’a yakın bir devri:
O ne dehşetli terakki, o ne müthiş s rat!
Öyle bir harika gösterdi mi ins niyyet?
Devr-i fetrette kalan, hem de asırlarca kalan;
Vah etin, g lzetin amakına daldıkça dalan;
G merek dipdiri evladını kum çöllerine;
Bunda bir ne ve duyan hiss-i nedamet yerine!
 nce da dan getirip yonttu u ta  parçasını,
Sonra halik tanıyan bir sürü vahşi yığını;
Nasıl olmuş da, otuz yılda otuz bin senelik
Bir terakki ile dünyaya kesilmiş m lik?
Nasıl olmuş da o f zıl medeniyyet, o kemal,
Böyle bir kavmin içinden do uvermi  derhal?
Nasıl olmuş da zuhur eyleyebilmi  Sıdd k!
Nereden gelmiş o Haydar’daki irfân-ı amîk?
 nce dehşetli zıpırken, nasıl olmuş da  mer,
Sonra bir adle sarılmış ki: Değil k r-ı beşer?
H il olsaydı terakkiye eğer  er’-i mübin,
Devr-i mes’ dkud muyle giren asr-ı g zin,
En büyük bir medeniyyetle mi eylerdi zuhur?
M ndemi  olmasa ruhunda onun n -mahs r
Bir tekâmül, o kadar harika nerden doğacak?

Mütefekkirleriniz, anlaşılan, pek korkak,
 Yahut ahmak... İkisinden bilmem hangisidir?
 Sanıyorlar ki: “Bugün Avrupa tek mil kâfir.
 Mütedeyyin görünürsek, diyecekler, barbar!
 ‘Libri pansör’ geçinirsek, değişir belki nazar.

Şark’ı baştan başa yıllarca dolaştım, gezdim;
 Hem de oldukça görürdüm... Kafa gezdirmezdim!
 Bu Arabmış, bu Acemmiş, bu Tatarmış, demedim.
 Müslüman unsurunun hepsini gördüm kendim.
 Küçük âdemlerinin ruhunu tedkik ettim.
 Büyük âdemlerinin fikrini ta’mîk ettim.
 İstedim sonra, neden böyle Japonlar yüksek?
 Nedir esbâb-ı terakkisi? Yakından görmek.
 Bu uzun boylu mesâî, bu uzun boylu sefer,
 Bir kanaat verecekmiş bana dünyada meğer.
 O kanaat de şudur:

Sırr-ı terakkinizi siz,

Başka yerlerde taharriye heveslenmeyiniz.
 Onu kendinde bulur yükselecek bir millet;
 Çünkü her noktada taklid ile sökmez hareket.
 Alınız ilmini Garb’ın, alınız, sanatını;
 Veriniz, hem de mesâinize son süratını.
 Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız;
 Çünkü milliyeti yok sanatın, ilmin; yalnız,
 İyi hatırdan tutun ettiğim ihtarı demin:
 Bütün edvâr-ı terakkiyi yarıp geçmek için,
 Kendi “mâhiyyet-i rûhiyye”niz olsun kılavuz..
 Çünkü beyhudedir ümmîd-i selâmet onsuz.

Sonra, dikkatlere şâyân olacak bir şey var:
 İnkişâfâtını bir milletin erbâb-ı nazar,

Kocaman bir ağacın tıpkı çiçeklenmesine,
Benzetirler ki, hakikat, ne büyük söz bilene!
Bu muazzam ağacın gövdesi baştan aşağı;
Sayısız kökleri, tek mil dalı, tek mil budağı;
Milletin sîne-i mazisine merbut, oradan
Uzanıp gelmededir... Öyle yaratmış Yaradan.
Bir cemâat ki: Nihayet ona gelmez de iyi,
Ağacın heyet-i mecmuası, yahut çiçeği
Ta gider, sine-i milletten urup hâke serer;
Milletin kendi olur işte o baltayla heder!
İnki af etmesi atide de pek zordur onun:
     mey danda kalan kütle yığınlarca odun!
Hastalanmışsa ağaç, gösteriniz bir bilene;
Bir de en çok köke baksın o bakan kimse yine.
A ılarken de vurun kendine kendinden a ı.
Şayet isterseniz ağcın donanıp üstü ba ı,
Benzesin taze çiçeklerle bezenmiş geline;
Ge mesin dikkat edin, balta çocuklar eline!
İşte dert, i te deva, bende ne var? Bir tebliğ...
Size ait, size tahlis edecek sa'y-i beliğ.

Ya İ    bize tevfikini gönder...

- Amin!

Doğru yol hangisidir, millete göster...

- Amin!

R  -u İ   'ı  ed id sıkıyor, öldürecek.
Zulmü te'd b ise maks d-u meh bin, gerçek
N ra yansın mı beraber bu kadar mazl m n?
B -g n hız çoğumuz... Yakma İ   !

- Amin!

Boğuyor Âlem-i İslâm'ı bir azgın fitne,
Kıtalar kaynıyarak gitti o girdâb içine!
Mahvolan aileler bir sürü masûmundur,
Kalan âvârelerin hali de malûmundur.
Nasıl olmaz ki? Tezelzül veriyor arşa enîn!
Dinsin artık bu hazin velvele yâ Rab!

- Amin!

Müslüman mülkünü her yerde felâket vurdu...
Bir bu toprak kalıyor dînimizin son yurdu!
Bu da çiğnendi mi, çiğnendi demek Şer-i mübin;
Hâk-sâr eyleme yâ Rab, onu olsun...

- Amin!

Ve'lhamdulillâhi Rabbilâlemîn...

28 Ağustos 1912

HAKKIN SESLERİ

1913

550

HAKKIN SESLERİ Akif'in Kilit Eseri ve Yeni Bir Şiir Dilinin Doğuşu

Sanki Çağdaş Bir Fuzûlî

Mehmet Akif'i ve şiirini tanımak için *Hakkın Sesleri* önemli bir anahtar mesabesinde. Dahası Mehmet Akif'i ve şiirini *Hakkın Sesleri*'nden önce ve sonra olmak üzere, iki ayrı dönem halinde ele almak mümkündür. Çünkü Akif'in şiir çizgisinde bundan önceki döneme göre bir değişme, bir kırılma baş gösteriyor bu eseri ile. Bu kitap dahil bundan sonrakilerde daha canlı ve daha muzdarip bir Mehmet Akif portresi ile karşılaşma imkânı buluyoruz. Hani o herkesin toplumcu dediği, sanatını halkı uyarmak yolunda feda ettiğini iddia ettikleri Mehmet Akif'le!..

Fakat *Hakkın Sesleri*'nin Akif şiiri için önemi, sırf bir takvim başı teşkil etmesinden ileri gelmez. O aynı zamanda, bundan sonraki Akif şiirinin hareket noktalarından birini de teşkil eder. Bu bakımdan Mütareke ve Millî Mücadele döneminde kaleme aldığı şiirleri, *Hakkın Sesleri* ile ilişkilendirmeden izah hem yanlış hem de eksik kalır. Şundan dolayıdır ki en başta Çanakkale Şehitleri olmak üzere, *Umar mıydın*, *Şark*, *Bülbül*, *Süleyman Nazif'e*, *İstiklâl Marşı* ve *Leylâ* gibi nice meşhur şiirdeki kök fikirlerle, önemli teşbih ve çağrışım kalıpları ile ilk defa bu kitapta karşılaşma imkânı buluruz. Bu bakımdan *Hakkın Sesleri*'ni teşkil eden az sayıdaki şiir Akif'i tanımak, tanıdığımızı sandığımız şiirinin tekâmülünü izlemek bakımından ziyadesiyle önem arz eder.

Burada belki bazılarının hatırına Akif'in bundan önceki eseri *Süleymaniye Kürsüsünde* gelebilir. Ne var ki *Safahat*'tan *Süleymaniye Kürsüsünde*'ye geçerken Akif'in daha ziyade fikirlerindeki evrilme, açılma izlenebilir. Dolayısıyla *Safahat* sonrasında Akif'in yeni şiirini *Süleymaniye Kürsüsünde*'den ziyade, *Hakkın Sesleri* üzerinden takip mecburiyetinde kalıyoruz. Yani demek istiyoruz ki Akif önceki eserinde fikirlerini konuşuyor, tahkiye yapıyor, toplumun zihin dünyasında büyük dönüşümlere yol açmak istiyor. Onun için

Safahat sonrasında ortaya çıkan yeni şiiri *Hakkın Sesleri*  zerinden takip mecburiyeti kendiliğinden hâsıl oluyor.

İşte *Hakkın Sesleri*’ndeki şiirler hemen her okuyanı anında çarpan bir  zelliğ e sahip. Bu kadar içten, bu kadar kalpleri sızlatan bir yazış ve söyleyişle, edebiyat tarihimizde kolay kolay karşılaşma imkânı bulmadığımızı söylemek durumundayım. Nitekim Mütareke döneminin o karanlık, boğucu ortamında acı içinde kıvranan Akif, burada bir defa daha karşımıza çıkıyor. Acı içinde kıvranıyor, yaralı bir vicdan gibi adeta feryat ediyor... Aynen Fuzûlî’nin bir gazelinde s ylediğ i gibi:

şeb-i hicran yanar canım, döker kan çeşm-i giry nım
Uyarır halkı efganım, kara bahtım uyanmaz mı?

Fakat bu iki acılı söyleyiş arasında, önemli bazı farklar da bulunmuyor değil.  nce Fuzûlî ne diyor ona bakalım: “Ayrılık gecesinde çektiğim acılar dolayısıyla yanıyorum. Bu yüzden elimde olmayarak feryat figan ediyorum. Bu feryat figan dolayısıyla mahalle halkı uyanıp ayağ a kalkıyor. Bu kadar feryat ettiğime bir türlü mana veremiyorlar.” İşte bundan sonra Fuzûlî asıl söyleyeceğine geçiyor: “Bunca feryatlarım halkı uyur uykulardan kaldırdığı halde, maalesef kendi bahtımı uyandırmaya bunlar bile kâfi gelmiyor.”

Yani Fuzûlî on altıncı yüzyıldan feryat ediyor,  evre halk bu feryatlardan ayağ a kalkıyor. Buna karşılık yirminci yüzyıl başlarında (1913), o kadar bağıran  ağır, insanları uyarmak yolunda durmaksızın feryat eden Akif’in şik yetleri, maalesef Fuzûlî kadar da yankı bulmuyor. Çünkü sağır göklerle kara toprak arasında inip yüksele, sessiz ufuklarda yankılar yapa yapa yorgun düşüyor onun feryatları... Yani hiçbir feryadı yankı bulmuyor, iniltisi işitilmiyor, sonunda da tekrar kendine rücu ediyor o sesler. İşte Akif’in yeni dönem şiiri bu noktadan başlıyor. Yapayalnız, çaresiz, muzdarip Akif, kovalardan kaynar suların boşalması gibi yazıyor da yazıyor.

Dolayısıyla kendini yapayalnız hisseden ve bu yüzden de aczin en u  noktalarından konuşan yaralı ruhun mel li, artık yerlere ve göklere sığmamaya başlıyor. Göklerden yeryüzüne saliverilmiş sürgün bir  dem gibi feryatlar d z yor,  zdirabını söylüyor. İşte o anlarda Akif ya tanrısal yakarışlara başvuruyor ya da evrensel çaptaki bir yalnızlık girdabında, kendi bahtının akislerini andıran meçhul yolcular icat ediyor, onlara derdini açmaya başlıyor:

Gitme ey yolcu beraber ağlaşalım,
Elemim bir y reğ n k r  değil paylaşalım.

Izdıraptan Doğan Yeni Bir Şiir Dili

İssız aşıyanlar arasında, çöle dönmüş bir yalnızlık girdabında Akif, bu tür bir “yolcu” figürünü nereden bulup çıkarıyor bilemiyoruz. Yani kaynağı meçhul bu kavramın Akif şiirinde!.. Okuduğu bir halk hikâyesinden, ya da çocukluğunda dinlediği eski bir masaldan esinlenmiş benzeyen bu *meçhul yolcu* imgesi, ziyadesiyle önemli geliyor. Akif hangi acıyı kendisine açarsa açsın hiç konuşmayan, hep susan bu yolcu imgesi ile kastedilen, yoksa Akif’in bizatihi kendi bahtı mıdır, onu da bilmiyoruz. Yani Akif kendi bahtıyla mı konuşuyor, ya da halk şairlerinin içini açıp derdini döktüğü bir dağ veya pınar karşılığı mıdır? Maalesef onu da bilmiyoruz. Çünkü önceki *Safahat*’ta veya *Süleymaniye Kürsüsünde*’de böyle bir figürle hemen hiç karşılaşmamıştık. İşte böyle sayısız imge, teşbih, istiare ve mecaz kalıbı var ki *Hakkın Sesleri*’nde, onlar ilk defa bu kitapla birlikte ortaya çıkıyor. Ortaya çıkıyor ve bundan böyle de Akif şiirinde devam edip gidiyorlar. Mesela *İstiklâl Marşı*’nda Akif’in kendine hitap ettiği bir “arkadaş” figürü vardır. Kim olduğunu, neci olduğunu bilmediğimiz biri değil midir o da?

Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın
Siper et göğsünü dursun bu hayasızca akın.

Akif’in şiir izi sürüldüğü takdirde, o *meçhul yolcu* figürünün kademe kademe evrilişine, zaman zaman da değişik şekil ve kılıklar halinde karşımıza çıkışına şahit oluruz. Aynı şekilde yurt veya vatan kavramının, ıssız aşıyanların, *Çanakkale Şehitleri*’nde tasviri olarak sayılıp dökülen türlü dekorların, parçalanmış kol, bacak vs. şeklinde tasvir edilen “*enkaz-ı beşer*”in, terk edilmiş eski yurtlara ve mekânlara konmuş baykuşların, çaresizlik ve yalnızlık zamanlarında tek başına ıssız sahralara yönelmelerin, Akif’teki çeşitli soru biçimlerinin, kendi sesine veya feryatlarına, yerlerin ve göklerin bigâne kalmasının, Akif’teki başat kavramlardan *Şark* veya *Şark* algılamasının, *hilâl* kavramına yüklenen ve içtimai şuurlarından kuvvetini alan derin anlamların, gene *İstiklâl Marşı*’nda geçen *şafak* ve *fecirlerin*; *Bülbül*’den hatırladığımız matem durumlarının ya da şakımaların, Mehmet Akif’ten Necip Fazıl’a geçen bazı idrak biçimlerinin “vatansız, hanumansız bir garibim” (Mehmet Akif), “Öz yurdunda garipsin öz vatanında parya” (Necip Fazıl), vatani şüheda toprağı olarak kut-sallaştırmaların, hatta hatta Millî Mücadele sonrasında yazdığı *Gece*, *Secde* ve *Hicran* türü şiirlerde karşılaştığımız vahdetin ahengine tabi olmak gibi ihtiyaçların hemen bütünü; *Hakkın Sesleri*’nde ya mevcuttur ya da oradan hareket ederek Akif’in şiirini kademe kademe işgal etmeye başlayacaklardır denilebilir.

Dolayısıyla sayısı bir hayliyi bulan bu tür imgeli kullanışların, Akif şiirini tanımak bakımından nasıl bir önem arz edeceği ortadadır. İşte bu ortak malzemeyi Akif kullana kullana, hem kendi şiirini bir b t nl ge erdiliyor, hem de bu ortak vokabüler vasıtasıyla biz onun şiirini daha yakından kavrama imkânı buluyoruz.

Yukarıda tadat etmeye  alı tı ımız te bih, istiare, çağrışım ve mecaz biçimlerinden bazıları, onun eski şiirlerinde de karşımıza çıkabilirler. Meselâ “gariplik”, “gurbet” veya “vatan” gibi!.. Fakat  nceki hallerinde onlar hem daha sathi, hem de daha ferdidirler ve Akif’in romantik Dönemine mahsus kullanımlardır. Burda ise bu kullanımlar daha bir derinlik kazanıyor, hem de daha ma eri algılamalara d n  yorlar. Gene aynı şekilde, ilk eseri *Safahat*’taki manzum hik yelerde de muzdarip bir Akif yok değildir. Fakat o hikâyelere sindirilmiş ızdıraplar, daraltılmış küçük sahnelerden veya bireysel acılardan yayılmaz mı etrafa? Dolayısıyla *Hakkın Sesleri*’nde Akif, bireysel olanın dışına çıkmış, onu açmış ve daha külli ve ma eri olanın k n h ne ermiştir denilebilir.

Akif’in Geçirdiği  st üste  oklar

 zerine e ildi imiz muhtevanın Akif’te bu eserle birlikte ortaya çıkması-
nın sebebi, kuşkusuz şiirlerin yazıldığı dönemle ilgilidir. Çünkü bu şiirlerin
hemen tamamı, Balkan Savaşı sırasında veya hemen ardından kaleme alı-
nıyorlar. Dolayısıyla savaş esnasında ve sonrasında ortaya çıkan manzara
o kadar vahimdir ki, bu vahametın büyüklüğünü kavramak için ilgili şiirleri
gözden geçirmek kâfidir. Ayrıca onlar sırf siyasi, dini ve toplumsal yaraları
tasvir etmekle kalmaz, şairin ruh dengelerinde meydana gelen bir sarsıntıya
da işaret ederler. *Hakkın Sesleri* okunurken, Akif’in bu yanını gözden kaçır-
mamak icap eder. Yani *Hakkın Sesleri* değerlendirilirken, şairin sırf Balkan
Savaşı’nı nasıl yansıttığı, ya da hangi şiirin hangi Kur’an  yetinden kaynak-
landı ı biçimindeki izahlar son derece sathi kaçmakta, ne Akif’in şahsında
yaşadığı ruh sarsıntılarına ne de şiirinde şahit olduğumuz ani sıçramalara
açıklık getirmemektedir.

Nitekim *Hakkın Sesleri* okunurken, Akif’in derinden yaşadığı ruhsal  o-
kun farkına varmak zor olmuyor. Burada da “ ok” tabirini özellikle kullanı-
yoruz. Çünkü Akif’in gerek mantık silsilesinde, gerekse inanç seviyesinde
Öyle şiddetli gelgitlere, savrulma ve sıçramalara şahit oluyoruz ki  aşıp ka-
lıyoruz. İnsana ve topluma dönük aşırı itimat kayıpları, bezginlik, ümitsiz-
lik, kendini yapayalnız hissetmekler ve türlü isyan duyguları hepsi i  içel!..

İnsicamını kaybetmiş bir şuurun tezahürleri olarak da bunlar durmaksızın sayfalara boşanıyor.

Bu söylediklerimizin daha iyi anlaşılması için, *Hakkın Sesleri*'nde Akif'in ortaya koyduğu tepki biçimlerine biraz daha yakından bakmak faydalı olur: Nitekim bu şiirlerin yazıldığı sıralarda, Meşrutiyet'in veya hürriyetin hayırlı sabahı karanlık gecelere inkılâp etmiş, her taraftan hezimet ve bozgun haberleri gelir olmuştur. Neticede de Balkanlar'da ezanlar susmuş, ortaklıkta Hristiyanlığın sembolü çan seslerinden başka bir ses işitilmez olmuştur. Dolayısıyla bu şartlarda Şark/İslâm âleminin istikbalinden haberler verecek olan *hilâl*'in doğması da boşu boşuna beklenmemelidir.

İşte bu karanlık tablo karşısında asabı bozulmuş, sinirleri yerinden oynamış şair sürekli bir isyan halinde. Ayrıca bu akıbeti kendileri ile izah edebileceği bir sorumlu veya merkez arıyor. Fakat ilgili şiirlerden çıkarabildiğimize göre bu sorumluluk tek tek bireylere veya somut bir merkeze ait olmayıp; sayısız kişi, grup, zihniyet ve daha ötede insanlığın geneline şamil gibi bir görüntü vermektedir.

Dolayısıyla Akif kendinden bekleneceği şekilde, yeri geliyor “medeniyet denilen vahşete” lânetler yağdırıyor; yeri geliyor Balkanlar'da kaybettiğimiz topraklara, “vefasız yurt” biçiminde suçlayıcı hitaplara kalkışabiliyor. Sonra kullandığı bir “biz” genellemesi ile bu suçlamaları daha da genişletiyor:

Bizde leşten daha hissiz, daha kokmuş can var,

Bakmayın, hem tükürün çehre-i murdarımıza!

Tükürün: Belki biraz duygu gelir ârımıza

Tükürün: Cephe-i lâkaydına Şark'ın tükürün!

Yine bu isnatları “tükürün” vurguları ile daha da yaygınlaştırıyor: Milleti alçakça vuran darbelere, onlara alkış tutan kahpelere, hayasız yüzü ile *Ehl-i Salib*'e, maskeli mahlûk medeniyete vs. Dolayısıyla şairin maruz kaldığı sukut-u hayal o kadar derindir. Nitekim Balkan vahşeti karşısında, gök kubbe altındaki *bir buçuk milyarlık* insan kütlesinden en ufak bir ses çıkmamıştır. Yani Akif'e göre yeryüzünde “insanlıktan da eser kalmamış” gibi bir durum söz konusudur.

İşte şair bu acılı durum karşısında *İstiklâl Marşı*'nı hatırlatan vuzuhlu bir çıkış üretmediği gibi, *Çanakkale Şehitleri*'ni andıran yüceltmelere de başvuramamaktadır. Dolayısıyla ilgili şiirlerde savaşın yanı sıra ve belki daha ziyade de şairin şahsında yaşadığı ruh bozgunu öne çıkmaktadır. Bu yüzden şair, *Süleymaniye Kürsüsünde* veya Millî Mücadele dönemi şi-

irlerinde olduğu gibi vuzuhlu, berrak önermeler geliştirmek ve devamlı isyanlara oynuyor:

Yârab, bu uğursuz gecenin yok mu sabahı?
Mahşerde mi yoksa b  arelerin fel h ?
Nur istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun
Yandık diyoruz... Boğmaya kan gönderiyorsun

....

Mazlumu nedir ezmede, ezdirmede m n 
Zalimleri adlin hani öldürmedi hâlâ
Canı geziyor dipdiri... Can vermede masum!
Suç başkasınıdır da niçin başkası mahkûm?

G r ld ğu gibi Akif'in söyledikleri alelâde eleştiri boyutunu aşarak, doğrudan isyan noktasına var p dayanabiliyor. Meselâ Sus Ey Divane'de yer alan beşli bir kıtada: "Ey Allahım, "Cemal" sıfatınla şu ana kadar bir kerre olsun tecelli etmedin... "Celâl" sıfatınla ise, yeryüzünde (o gün için) mevcut olan 350 milyon Müslümanın ruhunu  ld rd n. İşte o anda m lhitler hâşâ, senin zevalinle oturmuş alay ederken, onlara sessiz bir infial ile mühlet vermenin manası nedir? Hem de sana inananları cezalandırmak için gösterdiğin acelecilik ortada iken..."

Üst üste şoklardan İçtimai şuur Altına Doğru Evrilmeler

İşte kitap boyunca karşılaştığımız bu tür soru, itiraz ve yerine göre de isyanlara kadar var p dayanan söyleyişlerden Akif sonunda pişman oluyor ve s k s k geri  ekilişlere başvuruyor. Fakat nihayet bütün bu ifadelerden, geçirdiği derin ruh  şok tezahür ediyor. Kaldı ki u  noktalara kadar uzanan bu tür sivri ifadelerle biz ne gençlik dönemi şiirlerinde, ne ilk kitabı *Safahat*'ta ne de *Süleymaniye Kürsüsünde*'de karşılaşıyorduk. Dolayısıyla aşırı derecede asabi, gergin bir ruh hali okunuyor bu m sralarda. İşte biz bu gergin ruh halini tanımlama noktasında, "şok"tan daha uygun bir ifade bulamıyoruz.

Hakkın Sesleri'ni baştan sona işgal eden bu psikolojinin üzerinde genişliğine durmamızın bir sebebi bulunuyor. O da ilgili şiirleri yazarken Akif'in sakin, dingin bir psikoloji ile hareket etmediğidir. Yani  nceki eserlerine göre daha farklı bir durum söz konusu bu şiirlerde. Meselâ *Süleymaniye Kürsüsünde*'de bir fikir adamı gibi davranmaya  alışan Akif,  nceki eseri *Safahat*'ta ya doğrudan şairdir (kelami-tasavvufi bir idrak) ya da hayatın dışına itilmiş, ötelenmiş bireyin hikâyesini söylemektedir. Bu  rneklerde Akif ne tür bir acıma duygusu üretmeye çalışırsa çalışsın, eserini meydana getirirken gene de kurgu ustası gibi bir hava vermektedir. Yani realist ve natüralist ya-

zarlarda olduğu gibi, alabildiğine sakın ve gerçekçi bir yazış biçimi. Nitekim Akif, kendini hislerine teslim etmiş, onların peşine düşmüş bir yazıcı gibi bir intiba bırakmaz o eserlerinde. Dolayısıyla şahsiyeti o eserlerde de kendini hissettirmekle beraber, orada daha ziyade kitabî bir kültürle ve sağlam, dengeli bir muhakeme tarzı ile karşımıza çıkan bir Akif söz konusudur.

İşte bu hususlar, *Hakkın Sesleri* için fazlaca geçerli sayılmaz. Çünkü şair bu yeni eserinde tamamen muzdarip, aşırı derecede asabi bir hava içindedir. Daha doğrusu da şairin hisleri tepkiler, refleksler biçiminde tezahür ediyor. Tespitleri ve intibaları asabî bir ruh hali ile izdivaç ederek tezahür ettiği için, onlar bildiğimiz mantık kalıplarının büsbütün dışına taşıyor, böylece de daha farklı bir üslûba bürünerek belirginlik kazanıyorlar. Ancak bu kırılğan, asabi söyleyişler, şairi bildiğimiz mantık ve muhakeme kalıplarının dışına iterken, aynı zamanda onu kitabi havadan da büsbütün uzaklaştırıyor. O anda Akif'in şuurlaltı diyemese bile; çocukluğundan itibaren ailesinden, mahallesinden, içinde yaşadığı Fatih civarlarından edindiğı daha farklı bir birikim devreye giriyor.

Nitekim Akif'in yaşadığı mahalle veya semtin bu noktada ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bu civarlar ilk fetih yıllarından itibaren, Fatih'in yaptırdığı camiye yakın yaşamak isteyen eski-yeni paşaların, erken dönem Osmanlı ulema sınıfının toplandığı bir merkez hüviyetindedir. Burada inşa edilen Fatih Camii, İstanbul'un ilk Selâtin camiidir ayrıca. Dolayısıyla Fatih Camii etrafında halkalar halinde genişleyen, birbirine yaslanmış mahalle ve sokaklara yerleşmiş aileler için bu bölgede oturmak hem bir itibar vesilesidir, hem de din adına itikâfa çekilmek gibi hisler tevlit etmektedir.

Bu arada Fatih çevresine yerleşmiş toplumsal sınıfların Yıldırım Beyazıt devirlerinin, Fetret zamanlarının, Rumeli fetihlerine iştirak etmiş gazi paşaların canlı hatıraları ile dopdolu olduğu unutulamaz. Aynı şekilde İstanbul'un fetihine iştirak etmiş gazi dervişler zümresini de bu gruplara eklemek icap eder. İşte ilk Osmanlı asırlarının gaza ruhuyla yetişmiş yüksek bürokrasisi buralarda oturduğu gibi, imparatorluk dahilinde ve haricinde (Horasan) yetişmiş yüksek ulema sınıfı da derslerini Fatih Medreselerinde yapıyor, gene onlar da aynı civarlarda oturuyordu. Yani ilk Osmanlı asırlarının *ilim ve gaza terkibi*, Fatih muhitinin bir manada ruhunu teşkil ediyordu. Dolayısıyla kitabi ilimlerin dışında, canlı yaşanmış fütuhatların destani menakıbı, şifahî tasavvuf kültürü ve halis, irfanlı bir medeniyetin türlü eserleri hep bu havzada toplanıyordu.

İşte bu ilk nüfus yerleşmeleri ile birlikte, Fatih semtine mahsus bir gelenek ve bu geleneğin kendine mahsus bir dili teşekkül etti. Dolayısıyla üzerinden asırlar geçe geçe kıvamını bulan bir Türkçe doğdu bu bölgede. Hepi-

mizin dilinde ortak bir kavrama dönüşen *İstanbul Türkçesinin* teşekkül ettiği mek nlar olarak, işte bu civarları düşünmek icap ediyor. Neticede de nice büyük Osmanlı  airlerinde olduğu gibi, Muallim Naci'de kar ıla tığımız Türkçe söyleyiş zevkinin altında da böyle bir gelenek yatmaktadır.

Anlayacağınız Akif, *Hakkın Sesleri*'ndeki  iirleri kaleme alırken, kendini kaptırdığı aşırı hassasiyet nedeniyle, bu tarihî-toplumsal dekorun refleksleri ile hareket etmeye daha bir m temayıl görünüyor. Dolayısıyla bu sinirsel algılama biçimi, o anda onu Doğulu ve Batılı manada *kitabı dilden* ziyade, yukarıdan beri izahına çalıştığımız tarihi,  ifahi ve yerli alana doğru çekti.

Bu alan kuşkusuz Akif'in  uuraltı olarak kabul edilemez. Fakat bu şiire i tima   uuraltından çok şeyler gerçeğini de ortadan kaldırmaz. Dolayısıyla merkezi Fatih olan bu muhitin yerli ve millî, tarihi ve irfani vokabüleri, deyim ve atasözleri, mecaz ve istiare kalıpları Akif'in  iirine bu vesile ile sıklıkla yer aldı. Yani Akif'in savaş sırasında harekete geçen tepkileri, bu muhitin tarihi ve  ifahi birikimini de harekete geçirmiş gibi bir durum söz konusu. Bu  ifahi alanın *İrani esatir*den fazlaca etkilenmediği de meydandadır. Buna karşılık klasik Osmanlı geleneğinden sürüp gelen tesirler ise kendini bol bol hissettiriyor. Daha ziyade de ilk Osmanlı asırlarına ve Fetih zamanlarına has bir gaza ruhu, akıncı cetlerin hatıraları, ilim ve irfanla i  i  geçerek zengin bir terkip meydana getirdiği kolayca anla ılabiliyor.

İşte bu toplumun  uru ve  uuraltı, her türlü sembolleri, mecaz ve istiare kalıpları dile dönüşerek, Akif'in dönem şiirinde kendini somutlaştırma imkânı buluyor. Neticede de Akif'in şiiri, önceki döneminden büsbütün farklılaşarak; dini olduğu kadar da millî nitelikler arz etmeye ba lıyor. Dolayısıyla bu şiirlerde, derin toplumsal vicdanın dili hemen kendini hissettiriyor. Aynen Yahya Kemal'in *yeni doğmuş ayı* gibi, tamamen bakir mazmunlardan teşekkül ediyor. *Hilâl* gibi, *ay*, *dolunay* veya *yıldız* gibi sembollerin, ocak gibi kavramların Akif  iirinde yüklendiği manaları böyle düşünmek gerekiyor.

Hakkın Sesleri'nin bu tür bir dikkatle okunması sayesinde, ilgili eserin Akif  iirinin geleceği üzerindeki tesirini yakalamak hiç de zor olmamaktadır. Bunlardan bir kısmına metnin ba  kısımlarında zaten işaret etmiştik. Daha buna benzer sayısız örnekleri her dikkatli okuyucu kolaylıkla tespit edecektir.

Akif'te Vatan Fikrinin Doğuşu ve Balkanlar

Hakkın Sesleri'nde ziyadesiyle  ne çıkan birkaç kavram daha bulunuyor. Onların başında da *vatan* veya *yurt* kavramları gelir. *Millet* kavramı da aynı

şekilde!.. Mesela ilgili şiirlerde, yurt ve vatan kavramının nasıl geçtiğine dair şu örneklerle bakmak yeterli olabilir:

İlâhî, şer'i masûmun şu topraklardı son yurdu

...

Vatansız, hânümansız bir garibim... Mülteca yok mu?

...

Ah... karşımda vatan namına bir kabristan

Yatıyor şimdi... Nasıl yerlere geçmez insan?

...

Vefasız yurt... Öz evlâdın için olsun vefa yok mu?

Daha bunlara benzer sayısız örnek bulunabilir... Aynen *Bülbül*'de, "Ezan sussun, nâkus inlesin beyinde Osman'ın" denildiği gibi, *Hakkın Sesleri*'nde de benzer kullanımlar yavaş yavaş meydana çıkmaya başlayacaktır.

Ezan sustu... Çanlar inletip durmakta âfâkı

Yazık... Şark'ın semasında Hilâl'in geçti işrakı (doğması)

Ne doğmaz günmüş ey acizlerin kudretli Hallâk'ı

Vatan veya *yurt* kavramı hakkında Akif'in daha bazı düşünceleri yok değil. Namık Kemal'i iyi okuduğunu bildiğimiz Akif'in, ondan bu yönde tesirler edildiği bellidir. Nitekim Akif'in şiirinde bunun örnekleri çok fazladır. Fakat unutmak gerekir ki vatan fikri Namık Kemal'de daha ziyade siyasidir. *Vâveylâ* gibi bazı şiirlerinde ise, Namık Kemal'in vatan için çizdiği tablo gerçekten muhteşemdir. Mekke ve Medine'den İstanbul'a, Balkanlar'a kadar bütün Orta Doğu'yu kapsayan haşmetli bir tablo!..

Akif'te gördüğümüz vatan ise, oradaki haşmete karşılık tam bir perişanlık manzarası arz eder. Sürekli göçler, hicretler, boşaltılmış yurtlar!.. Şiirlerde geçtiği şekliyle o gün için altı yüz bin civarında nüfus Balkanlar'dan sürgün edilmiştir. Bu nüfusun üç-beş misli de katledilmiş, yani soykırıma uğramıştır. Yani Balkan memleketlerinin nüfus dengeleri ile bilinçli şekilde oynandığı için, o ülkelerdeki Türk ve Müslüman varlığı kasdi olarak azınlık durumuna düşürülmüştür. Aynı tehcir ve katliam politikalarının Cihan Savası boyunca sürdürüldüğünü de kaydedelim.

Bütün bunlar yetmezmiş gibi bir de Atatürk, İsmet Paşa, Menderes, Demirel ve Turgut Özal dönemlerinde, çeşitli Balkan memleketlerinden tehcir

edilen n fuslarla ilgili göçmen politikalarını düşünün. Yani yirminci yüzyıl boyunca ardı arkası kesilmeyen zorunlu g çler sebebiyle Balkanlar, Endülüs' n tarihi kaderini paylaşmak durumunda kalmıştır. Dolayısıyla Akif'in duyduğu acıyı ve tarihi vatan/toprak kayıplarını daha o günden anlamak gerekiyor. Bu bakımdan *Hakkın Sesleri* ile Akif, daha o yıllardan *Balkanlar'ın End l s *'n  yazmaya başlamış gibidir. Akif'in çok çok ileriki yıllarda yazmayı vadettiği *Endülüs destanı* veya tarihinin de, ilk fikir olarak Balkan Savaşı yıllarında doğduğunu düşünmek yanlış olmaz. Yani diyebiliriz ki Akif'te vatan veya yurt; üzerinde sefası sürülen, huzur içinde yaşanan güvenli bir toprak parçası değil, aksine kaybı karşısında duyulan acılarla, ardı arkası kesilmeyen tehcir ve katliam politikalarıyla, susturulmuş ezanlarla, kiliseye döndürülmüş camilerle bir arada idrak edilen garip bir i  yarasıdır.

Haliyle böyle bir tablo karşısında Akif sırf yaralı biri değil; aynı zamanda eli ayağı çözülmüş, korkmuş, ürkmüş, ne yapacağını bilemez bir halde, ordan oraya d nenip duran bir çaresiz durumundadır. Ondaki paniğe ve tepkiye bakarak, bu tutumu sırf Akif'le sınırlamamak, o günkü İstanbul halkının duygularının da az çok bu merkezde olduğunu hatırlamak gerekir. Kaldı ki Akif aksini söylese bile, biz böyle düşünmek durumundayız. Çünkü aynen 93 Savaşı sırasında olduğu gibi, yüz binleri aşan muhacir kafileleri İstanbul'u doldurmuş, k  k büyük camilere muhacirler yerleştirilmiş; yaralı ve göçmen aileler kadar yerli İstanbul halkı da ne yapacağını bilemez hale gelmiştir. Dolayısıyla Akif hafakanlarını İstanbul halkı üzerine boca ederken insafı elden bırakmamak, onun eleştirilerini siyaset ve ordu sınıfı ile sınırlı tutmaya çalışmak daha yerinde olur diye düşünüyoruz.

Dönemin İki  nc  İsmi: Mehmet Akif ve  mer Seyfettin

Bütün bunlara bakarak *Hakkın Sesleri*'ne, Balkan Savaşı yıllarımızı en iyi yansıtan eserdir diyebiliriz. Çünkü Türkçenin ilgili dönemi yansıtan eserleri fazla sayılmaz. Ayrıca aynı sıralarda *Fecr-i Ati* dağılmış olsa bile, dönemin şair ve yazarları bu tür facia sahnelerini yazmaya ve anlatmaya yeterince alışık değillerdi. Onlar daha ziyade de dönemin bezgin ve bedbin ruhunu, vara vara *mensur şiirlere* dökmeyi biliyorlardı. Mensur şiirlere de ne savaşın ne de toplumun hali p rmel li yeterince yansımıyor, yani yaşadığımız dönem başarılı tasvirlerle tablolaştırılamıyordu. Bunun yerine de geçmişe ve geleceğe, topluma ve insana itimadını yitirmiş, *melodrama* benzeyen denemeler dolduruyordu ortalığı. Dolayısıyla tarihten, toplumdan ve dinden kopmuş, istikbale dair hiçbir  mit de tevhit etmeyen bu yazmalardan boşanan karamsarlığın üzerine eğilmek gerekir diyoruz.

İşte bu safhada karşımıza, aynı dönemi sanatının merkezi haline getiren bir başka yazıcı çıkıyor. O da çeşitli Balkan facialarını müstakil hikâyelere dönüştürmeyi başaran Ömer Seyfettin'den başkası değildir. Bu bakımdan Akif'le Ömer Seyfettin'i dönem edebiyatının en parlak iki ismi olarak düşünmek gerekecektir.

Tabii bu arada bazıları, Yahya Kemal'i ihmal ettiğimizi hatırlatabilirler. Yahya Kemal o sıralarda, Paris'ten İstanbul'a döneli daha bir yıl olmuş, ülke şartları ile izdivaç ettiremediği yeni bir nazariyenin peşine takılmış görünmektedir. *Nev-yunanilik* veya *Cezayir-i Bahr-i Sefid* adı verilen ve klasik Yunan üslubunu esas alan yeni bir şiir nazariyesi... Yakup Kadri ve birkaç kişi de onu takibe çalışıyor. Bir yandan eski Yunan esâtiri ile ilgili şiirler söylüyor, öbür yandan da Fransa'da iken edindiği *neo-klasik* meşklerle Lâle Devri'ni gazel tarzında yazmayı deniyor. Yani peşinde koştuğu sanatın henüz millî ruhu arayıp bulmak gibi bir kaygısı görülmemektedir. Ancak şunu belirtelim ki Yahya Kemal'e yakın duranlardan Yakup Kadri, *Fecr-i Atî*'yi en geç terk edenlerden biri olmakla beraber, aynı sıralarda yayımladığı *Rahmet*'i (1913) ile büyük bir dönüşüm geçirmiş ve millî edebiyata da öylece rücû etmiştir. Yahya Kemal ise benzeri dönüşümü Cihan Savaşı'nın sonlarına doğru gerçekleştirecektir. Yani siyasal ve toplumsal şartlar nihayet onu da kendine döndürecektir. Haliyle Yahya Kemal'in vatan, millet, millî tarih ve toplumun vicdanı demek olan dini keşfi ve bunları sanatında kullanması için daha biraz zaman geçmesi gerekecektir. Nitekim onda bu tür fikirlerin kıvama ermesi için Mütareke dönemini beklemek lâzım gelir. Dolayısıyla Mehmet Akif ve Ömer Seyfettin'in ardından, kaybedilmiş Balkan diyarlarının acısını, acılı hatıralarını yazmak sırası Yahya Kemal'e de gelecektir. Fakat tabîî bir hayli de gecikmeli olarak:

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum
Her lâhza, bir alev gibi hasretti duyduğum.
Her yaz şimale doğru asırlarca bir koşu,
Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu
Mağlûpken ordu, yaslı dururken bütün vatan
Rüyama girdi her gece bir fatihane zan
Hicretlerin bakiyyesi hicranlı duygular,
Mahzun hudutların ötesinde akan sular,
Gönlümde hep o zanla beraber çağıldadı.
Bildim nedir ufuktaki sonsuzluğun tadı.

(Açık Deniz, 1925)

Hakkın Sesleri ile Hatıralar Arasındaki İlişki

Hakkın Sesleri'nin diğ er bir özelliği de, kitapta yer alan şiirlerden sekizinin başında bir ayetin, diğ er birinin başında da bir hadisin yer almasıdır. Onuncu şiir "*Pek Hazin Bir Mevlit Gecesi*"nin başında ise, herhangi bir ayet ve hadis bulunmamaktadır.

Bu şiirlerin başına ayet ve hadislerin yerleştirilmesi üzerinde çok durulmuştur. Nitekim  okları ilgili şiirlerin, baş tarafa konulan ayet ve hadislerin tefsiri mahiyetinde olduğu görüşündedirler. Hele de ilgili parçalara diğ er şiirlerden farklı olarak isim konulmaması, bu yoldaki kanaatleri daha da kuvvetlendirmektedir. Yani başta bir ayet ve hadis, ardından da onu tefsir veya tahlil eden manzum bir metin!.. Görüldüğü gibi bu metinler nesir şeklinde değil, nazım şeklinde kaleme alınmış bulunmaktadır.

Yaygın kanaatler bu yönde olmakla birlikte, biz biraz farklı düşünüyoruz. Çünkü şiirler okunduğunda, bunların doğrudan bir tefsir niteliği arz etmediği açıktır. Zira bu şiirler oldukça geniş açılımlar sergilemekte, ayet ve hadislerin merkezinden oldukça uzaklaşılmakta, daha doğrusu da ayetlerin disiplin dairesini aşan gelişmelere şahit olunmaktadır. Bu yüzden ilgili parçalara biz doğrudan birer şiir nazarıyla bakılmasından yanayız. Kitaptaki ilk şiirin, ilgili ayetin sınır dahilinde tutulması hususunda, Akif'in yoğun bir çaba sarf ettiğini de bu arada kaydedelim.

Bütün bunları söylerken ilgili şiirlerin ayet ve hadislerle alâkası bulunmadığını, ya da onlardan büsbütün bağımsız şiirler olduğunu iddia ediyor değiliz. Dolayısıyla şiirlerle ayet ve hadisler arasındaki ilişkiyi şöylece toparlamak mümkündür. Mehmet Akif kitaptaki şiirleriyle ayet ve hadis tefsirleri yapmıyor, fakat bu hâl şiirlerin, ilgili ayet ve hadislerden yola çıkılarak yazıldığı gerçeğini de ortadan kaldırmıyor.

Kuşkusuz bu kadarla da sınırlı değil. Çünkü *Hakkın Sesleri*'nin doğduğu döneme bakan yanları daha ön plandadır. şöyle ki şairin nezdinde Balkan fel keti, problem olarak öncelikli bir yer tutuyor. Bu felâket karşısında şairin nevre dönüyor, şuuru alt üst oluyor. Ülkenin karşılaştığı türlü problemlerin, daha ötede de içine düştüğü paradoksların içinden çıkılamayan Akif'in yaşadığı açmazı elimizin altındaki şiirler çok iyi yansıtlıyor. Şiirlerin hemen bütününe yansıyan refleks tepkilerin sebebi burada yatıyor zaten.

İşte bu bunalım anında Akif bir çıkış yolu arıyor. Bu  ıkış ihtiyacı ülke adına olduğu kadar, bizzat kendisi için geçerlidir. Belki kendi adına, kendi ruhu ve zihni adına duyduğu ihtiyaç daha ön plandadır. Çünkü o sırada

Akif'i hafakanlar basmış, istikbale dönük kanaatleri sarsıntılar geçirmektedir. Ruhunun ve itikadının duyduğu bir istinat ihtiyacı ile şair, o anda yeni baştan Kuran'a sarılıyor. Dolayısıyla Akif adına bu başvuruyu, yeni bir okuma denemesi olarak düşünmek gerekir. Öncekilerden çok farklı, durup düşünerek, ayrıca da kendisinin ve ülkesinin düştüğü inkıraz halini anlamlandırmak amaçlı bir okumadır bu. Belki de Akif'in kabullenmekten kaçındığı Balkan akıbetini, yeni bir tefsir denemesi!.. İşte Akif ilgili ayet ve hadisleri Kur'an'dan seçerken, idrakini zora sokan açmazlara bir çare olmak üzere bölümler buluyor, onları öne çıkarıyor.

Ne var ki Akif'in ayet ve hadislerden yola çıkarak yazdığı şiirler, sırf bunlardan da ibaret değildir. *Hakkın Sesleri*'ni teşkil eden on parça şiirin dışında, Hatıralar adlı eserinde de (1917) bu nevi şiirler bulunmaktadır. Nitekim *Hatıralar*'ın ilk bölümünde yer alan altı şiir bu şekildedir. Onların, *Hakkın Sesleri*'ndeki şiirler gibi ayet ve hadisler başta verilerek, gene onlar gibi şiirlere müstakil başlıklar konulmayarak yayınlanmış olması bu bakımdan dikkat çekicidir. Gene bu şiirlerden ikisinin 1913'te, üçünün 1914'te, ikisinin de 1915'te yazıldığını ve yayımlandığını belirtelim.

Buradan çıkarmamız gereken sonuç, Akif'in bu tarz şiirler yazmaktan hoşlandığı veya ihtiyaç doğduğudur. Ayrıca başında ayet ve hadislerin yer aldığı bu şiirler okuyanları ziyadesiyle memnun etmiş, ilgilerini çekmekten de geri kalmamıştır. Dolayısıyla *Hakkın Sesleri*'ndeki on şiir ile *Hatıralar*'da yer alan ilk yedi şiir, kendi aralarında bir grup teşkil ederler. Hatırlatalım ki *Hakkın Sesleri*'ndeki son şiir ile *Pek Hazin Bir Mevlit Gecesi*, *Hatıralar*'da yer alan ikinci şiir *Uyan*, herhangi bir ayet ve hadisin tefsiri niteliğini taşımazlar. Ayrıca müstakil birer başlığı da bulunur o şiirlerin.

Burada son olarak söylememiz gereken, *Hakkın Sesleri* kitap olarak yayımlanırken, Akif'in lüzumundan fazla acele ettiğidir. Çünkü kitaptaki şiirler hem sayı bakımından az (on tane), hem de aynı türden şiirler bilâhare devam ettirmektedir. Nitekim *Berlin Hatıraları* sırasında yazımı tamamlanan ayet-hadis çıkışlı şiirler, *Hakkın Sesleri*'nin devamı gibi bir intiba bırakmaktadır. Bize kalsa idi bu yedi şiiri *Hatıralar*'dan alıp, *Hakkın Sesleri*'nin sonuna ilâve etmekte hiçbir mahzur görmezdik. Böyle yapmakla da *Hakkın Sesleri*'nin kendine mahsus ayrıcalığı, ayrıca da bütünlüğü sağlamış olurdu. Ayrıca *Hatıralar*'ın karmaşık yapısı bertaraf edilerek, o da daha sade ve kavranabilir bir esere dönüşürdü. Bu izahların ışığında *Hakkın Sesleri* ile *Hatıralar*'ın ilk yedi şiiri, kendi aralarında bir bütün teşkil edecek şekilde mütalaa edilmeli ve öyle okunmalıdır demek istiyoruz.

Yeni Dönem İsl mcıları: Yeni Bir Kelâm ve Tefsir Arayışı

Bir de burada Akif'in hatırına, ayet ve hadislerle dayalı şiirler yazmak fikrinin nereden geldiği üzerinde durmaya çalışalım. Akif'in *Kur'an*'la ilgisi bildiğimiz kadarıyla çocukluk, gençlik dönemine kadar uzanmaktadır. Nitekim ilk gençlik dönemi şiirleri arasında, *Kur'an'a Hitap* başlıklı güzel bir şiiri bulunmaktadır (Bkz. İlk Safahat bölümü). Kur'an üzerine düşünmek,  ağdaş bir yorumla *Kur'an*'ı yeni baştan idrak Akif için önemli bir meseledir. İşte bu okumaların sonunda Akif, daha gençlik yıllarında Kur'an'la ilgili şöyle mısralar kurmaktadır:

Yâ Rab bu nasıl Kitab-ı  li
İdrake sığışmıyor meâli

Sırf bu şiirle sınırlı değil, yazdığı çeşitli şiirlerde de Akif'in Kur'an'dan ilham alan, almaya çalışan tarafı hemen dikkati çekmektedir. Kaldı ki Kur'an'a dönük bu yoğun ilgiye, yeni dönemin genç ulema sınıfının çoğunda da şahit olunmaktadır. Elmalılı Hamdi, Musa Kâzım Efendi, Bediüzzaman Said Nursi, İzmirli İsmail Hakkı, Ispartalı Hakkı, Fatin Hoca, Ahmet Naim vs. Yani Kur'an ilgisi, dönemin yaşlı genç bütün aydınları için yaygın bir husustur. Çünkü toplumun, aydınların ve yönetimin Batı ile teması, Batı biliminin ürettiği bazı gelişmeler, Kur'an'a ve geleneğe yönelik yeni bir bakışı adeta zorunlu kılmaktadır. Kur'an'ın tasavvufi yorumu o sıralarda yaygın olmakla birlikte, içine düştüğümüz medeniyet krizine karşı o kanaldan fazla bir şey söylenmiyordu. Bildiğimiz cinsten geleneksel fıkıhçı tutumlar da aynı şekilde...

Fakat Cevdet Paşa ve Hoca Tahsin Efendi gibi nice ulemanın teşkil ettiği yeni bir yol da açılmış bulunuyordu. İşte ilk gençliğini Abdülhamid döneminde idrak eden Akif ve nesildaşlarını bu bir önceki neslin devamı olarak düşünmek gerekir. Ancak bunların onlardan farkı, Kur'an'a fıkıhçı bir bakıştan ziyade, *kelâm* noktai nazarından yaklaşmalarıdır. İnanç, iman, tabiatın ve âlemlerin külli olarak izahı ve Kur'an'da mündemiç hakikatlerin  ağdaş idrake yeni bir yorumla sunulması gibi. Dolayısıyla yeni nesil bu yaklaşımı ile, bir yandan batılı m steşriklere cevap üretmeye, öbür yandan da *pozitivizmin* tasallutu karşısında zihinleri altüst olmuş, itikatları sarsılmış yerli bazı sınıfları uyarmaya hazırlanıyordu.

Nitekim imparatorluğun son sancılı sınıfı olarak telâkki edebileceğimiz bu yeni nesil, ileriki yıllarda daha bir temayüz edeceklerdir. Onlardan bir kısmı, 1918'de teşkil edilen *D r 'l Hikmeti'l İslâmiye* azası arasında yer alacakları gibi, cumhuriyet döneminin temel islami kaynaklarını da gene aynı nesil yayıma hazırlayacaktır. Ahmet Naim, Bediüzzaman Said Nursi, Elma-

İlî Hamdi, İzmirli İsmail Hakkı, Ömer Rıza Doğrul bu arada zikredilebilir. Dolayısıyla ilmi kapasitesi onlardan aşağı olmayan, buna ilâve şiiri ve sanatı da bulunan Mehmet Akif'i, işte böyle bir grup içinde değerlendirmek gerekmektedir. Bir de tabii onlardan farklı olarak Akif yayıncıdır ve kamuoyu ile de yakın bir teması bulunmaktadır.

İşte imparatorluğun sarsıntılı döneminde Akif, Eşref Edip'le birlikte *Sıratı Müstakim* adlı dergiyi çıkarıyor. Orada da şiirinin yanı sıra, içinden geçtiği döneme ve *Kur'an'a* ilişkin makaleler yayımlıyor. Bu arada Akif'in *Kur'an* tefsir ve tahliline ilişkin düşünceleri de, ilgili dergiden rahatlıkla takip edilebiliyor. Nitekim *Sebilürreşat*'ın 24 Şubat 1327 tarihli, 183/1 numaralı sayısında çıkan Tefsir-i Şerif başlıklı yazısı bu bakımdan önemlidir. Dergi bu yazı ile tefsir konusuna önem verdiğini ortaya koyuyor, çeşitli ilim ve fenlere, tarihe, sosyal problemlere dair ayetlerin yeni bir bakış açısı ile tefsiri ihtiyacına vurgu yapıyor. Yani ulema sınıfı ve derginin mevcut yazı kadrosu bu yönde bir çalışmaya davet ediliyor. Ayrıca yeni anlayışa göre yapılmış tefsir denemelerini dergi yayımlayacaktır. Bu bakımdan yeni Dönemin öncelikleri arasında, tefsir konusunun önemli bir yer tuttuğu meydandadır. Tabii bu ihtiyacın, felsefe ve kelâm ile iç içe seyrettiğini de unutmamak gerekir.

Fakat Akif *Sıratı Müstakim* çıkar çıkmaz kendisi tefsirler yapmaya kalkışmıyor. İlk önce, Mısırlı düşünür Muhammed Abduh'tan *Asr Suresi*'nin tefsirini yayınlıyor. Bilâhâre kademe kademe kendisi de bu işe yöneliyor. Nitekim sadece 1912 yılında yeni bir bakışla, 32 ayet ve hadisin tefsirini yaptığı görülüyor.

Sürecin bizi ilgilendiren tarafı da zaten burada başlıyor. Çünkü 1912 yılında, Akif'in *Kur'an*'la meşgul olduğu bir sırada, Balkan Savaşı patlak veriyor. Uğradığımız ağır mağlûbiyet, geri çekilme, toprak kayıpları, çeşitli siyasi ihtilâflar, ayrıca da maruz kaldığımız toplumsal çözülme ve ırkçılık cereyanları, *Kur'an*'la nasıl izah edilebilir diye de düşünmek durumunda kalıyor. İşte o şartlarda da ya bir ayetten yola çıkarak şiirler yazıyor, ya da yazdığı şiirin ruhuna uygun ayetler tespit ederek, onları şiirlerinin başına koymayı deniyor. Böylece de Akif'in bu yöndeki şiirleri, kendi aralarında ayrı bir grup teşkil eder hale geliyor.

Akif'in bu işe başlarken, Muhammed Abduh'u kendine hareket noktası seçmesi önemlidir. Abduh ismi de bizi ister istemez Cemaleddin Efgani'ye götürüyor. Nitekim Akif'in Cemalettin Efgani ve Muhammed Abduh hakkında dikkate değer makaleleri bulunmaktadır. Akif'in her iki ismi önemseydiğini öğreniyoruz bu makalelerden. Fakat Akif'e onların bir tilmizi, öğrencisi gibi bakmak da büyük hata olur diye düşünüyoruz. Çünkü Akif

sanıldığı gibi kendini onlara istinat ettirmemekte, bilâkis kendi m l hazalarını teyit noktasında onları bir imkân olarak kullanılmaktadır.

Daha önemlisi de onlarla Akif arasında, metodik bazı tutum farklılıklarının göze çarpmasıdır. Bu meseleyi *Asım* bölümünde ele alacağımız için şimdilik bu kadarı ile iktifa ediyoruz. Yalnız şuna i aretten de geri durmalıyım: Muhammed Abduh İstanbul'a ve Osmanlı'ya son derece bağlı bir isimdir. Hele onun İstanbul izlenimleri birer harikadır ve doğrusu okunmaya da değer metinlerdir. Kaldı ki Muhammed Abduh hatıralarında kendisinden söz ederken, aile köklerinin Türkmen olduğunu tekrar tekrar vurgulamakta, ayrıca buna önem verdiği de kolaylıkla çıkarılabilmektedir.

SUS EY DİVANE*

*Habîbim de ki: "Ey mülkün sahibi olan Allah'ım,
sen mülkü dilediğine verirsin; sen mülkü dilediğinin elinden
alırsın; sen dilediğini aziz edersin; sen dilediğini zelil edersin; hayır
yalnız senin elindedir; sen, hiç şüphe yok ki her şeye kadırsın."*

Âl-i İmran Suresi, 26.âyet

İlâhî emrinin âvâre bir mahkûmudur âlem;
Meşîyyet sende, her şey sende... Hiçbir şey değil âdem!
Fakat, hâlâ vücud isbat eder, kendince, hey sersem!
Bugün, üç beş karış toprakta varlıktan vururken dem;
Yarın, toprak kesilmiş varlığından fışkırır matem!

İlâhî, "Mâlike'l mülk"üm diyorsun... Doğru, amenna.
Hakiki bir tasarruf var mıdır insan için? Asla!
Eğer almışsa bir millet, edip bir mülkü istilâ;
Eğer vermişse bir millet bütün bir mülkü bîperva;
Alan sensin, veren sensin, senin hükmündedir dünya.

İlâhî, en asil akvamı alçaltırsın istersen;
Dilersen en zelil eşhâsa izzetler verirsin sen!
Bu haybetler, bu hüsrânlar bütün senden, bütün senden!
Nasıl tâ Arş'a yükselmez ki me'yûsâne bin şiven?
Ne yerler dinliyor yâ Rab, ne gökler, ruhum inlerken!

Şu sessiz kubbenin altında insandan eser yokmuş!
Diyorduk: "Bir buçuk milyar... Meğer tek bir nefer yokmuş!
Bu hissiz toprağın üstünde mazlûmîne yer yokmuş!
Adalet şöyle dursun, böyle bir şeyden haber yokmuş!
Bütün boşlukmuş insanlık: Ne istersen, meğer yokmuş!

İlâhî, altı yüz bin müslüman birden boğazlandı...
Yanan can, yırtılan ismet, akan seller bütün kandı!
Ne masûm ihtiyarlar süngüler altında kıvrandı!
Ne bikes hanümanlar işte, yangın verdiler, yandı!
Şu küllenmiş yığınlar hep birer insan, birer candı!

* *Sebilürreşat*, 27 Kanunuevvel 1328/9 Ocak 1913, c. 9, nr. 226, s. 309.
Şiirin başlığı bulunmamaktadır. Böyle bir başlığı biz uygun gördük.

Sab   l hayr-ı hürriyyet,  l  l leyl-gün oldu;
Karanlık bir hezimet her taraftan r -n m n oldu!
 ehamet gitti; gayret söndü; kudretler zeb n oldu.
O mevc -mevc sancaklar ne m dhi  ser-nig n oldu!
S k tun deh etinden kalb-i rahmet, belki h n oldu:

Ezanlar sustu... Çanlar inletip durmakta  f k .
Yazık:  ark'ın sem sından Hilâl'in geçti i r k !
Zaman artık Salib'in devr-i istil s , ilhak .
Fakat, yerlerde kalmış hakların ferd -y  ihk k ,
Ne do maz g nm   ey  cizlerin kudretli Hallâk' !

 l  l,  er-i masumun  u topraklard  son yurdu...
Nasıl te'yîd-i kahr n en rezil akvama vurdurdu?
Evet, milletlerin en kahbesinden,    le m ordu
Gelip t  sinemizden vurdu, seyret hem nasıl vurdu:
Ki istikbâl için çarpan yürekler ansızın durdu!

Tecelli etmedin bir kerre, Allah' m, cem linle
 u    yüz elli milyon ruhu öldürdün cel linle!
Oturmu  e lenirken senin -h   - zevalinle,
Nedir ilh d  imh lin o s m t infialinle?
Nedir  l  m'  tenkilin bu müstacel nek linle?

*

Sus ey div  ne...urmaz k inat n seyr-i mutad .
Ne sand n? Fitrat n ahk m  hiç dinler mi feryad ?
Bugün, sen kendi kendinden ümid et ancak imdad ;
Evet, sen kendi ikdam nla kald r git de b d d .
Cihan k  n-u sa'y n, bak nasıl bir hisle m nk d !
Ne yapt n? "Leyse li'lins ni illâ m -se' " vardı.*

9 Ocak 1913

* "Hakikaten insan için kendi  alı tı ından ba kas  yoktur." Necm Suresi, ayet: 39 ( airin notu).

GEÇENLER VARSA*

*"İşte sana, onların kendi yolsuzlukları yüzünden
ıpissız kalan yurtları..."
Neml Suresi, 52. âyet*

Geçenler varsa İslâm'ın su çiğnenmiş diyarından;
Şu yüz binlerce yurdun kanlı, zâirsiz mezarından;
Yürekler parçalar bir nevha dinler reh-güzârından.
Bu matem kim bilir, kaç münkesir kalbin gubârından
Hurûş etmekte, son ümmîdinin son inkisarından?

Evet, son inkisarından ki yoktur cebrin imkânı;
Batıp gitmiş nazarlar, beklemekten fecr-i nâzânı!
Nasıl ey yolcu, bin lanet gelip ezmez ki vicdanı;
Dudaklar çâk çâk olmuş, içerken zehr-i hüsrânı,
Uzaktan baktı -koşmak nerde- milyonlarca yârânı!

Bu ıssız âşîyanlar bir zaman candan muazzezdi;
Bu damlar böyle baykuş seslerinden çın çın ölmezdi;
Şu kurbağlar seken vadide, ceylanlar koşup gezdi;
Şu coşmuş, ağlayan ırmak ne handan gölgeler sezdi;
Bütün maziyi bir tufan, fakat hep boğdu, hep ezdi!

Vefasız yurt... öz evladın için olsun, vefa yok mu?
Neden kalbin kararmış? Bin ocaktan bir ziya yok mu?
İlâhî, kimsesizlikten bunaldım, âşinâ yok mu?
Vatansız, hânümansız bir garibim... Mültecâ yok mu?
Bütün yokluk mu her yer? Bari bir "Yok...der sada yok mu?"

*

* *Sebilürreşat*, 17 Kanunusani 1328/ 30 Ocak 1913, c. 9, nr. 229, s. 357.
Şiirin başlığı yoktur. Böyle bir başlığı biz uygun gördük.

Gitme ey yolcu, beraber oturup ağlaşalım:
Elemim bir y reğın kârı değil, paylaşalım:
Ne yapıp ye'simi kahreliyeyim, bilmem ki?
Öyle dehşetli muhitimde dönen matem ki...
Ah... Karşımda vatan nâmına bir kabristan
Yatıyor Şimdi... Nasıl yerlere geçmez insan!
Şu mezarlar ki uzanmış gidiyor, ey yolcu
Nereden başladı yükselmeye, bak nerde ucu!
Bu ne hicr n-ı müebbed, bu ne hüsrân-ı mübin...
Ezilir r h-u sem , parçalanır kalb-i zemin!
Azıcık kurcala toprakları, seyret ne çıkar:
Dip ik altında ezilmiş, paralanmış kafalar!
Bereden reng-i h viyyetleri uçmuş yüzler!
Kim bilir hangi Ően atle oyulmuş gözler!
 Medeniyet  denilen vah ete lânetler eder,
Nice yekpare kesilmiş de sırtmış dişler!
S ng lenmiş, kanı donmuş nice binlerle beden!
Nice başlar, nice kollar ki c da cisminden!
Beşiğinden alınıp parçalanan m hl kat;
Sonra, namusuna kurban edilen bunca hayat!
Bembeyaz saçları katranlara batmış dedeler!
Göğsü baltayla kırılmış memesiz valideler!
Teki binlerce kesik gövdeye ait kümeler:
Sa , kulak, el, çene, parmak... Bütün enkâz-ı beşer!
Bakalım, yavrusu uğrar mı, deyip, karnından,
Canavarlar gibi Őiřlerde kızarmış nice can!
İşte bunlar o felâket-zedelerdir ki, düşün
Kurumuş ot gibi doğrandı bıçaklarla bütün!
M sl manlıkları bi  relerin öyle büyük
Bir cin yet ki: Cezalar ona nisbetle k  k!

Ey bu toprakta birer na's-ı perişan bırakıp,
 Yükselen, mevkib-i ervâh... Sakın arza bakıp;
 Sanmayın, şevk-ı şehâdetle coşan bir kan var...
 Bizde leşten daha hissiz, daha kokmuş can var!
 Bakmayın, hem tükürün çehre-i murdarımıza!
 Tükürün: Belki biraz duygu gelir arımıza!
 Tükürün cebhe-i lâkaydına Şark'ın, tükürün!
 Kuşkulansın görelim, gayreti halkın, tükürün!
 Tükürün milleti alçakça vuran darbelere!
 Tükürün onlara alkış dağıtan kahbelere!
 Tükürün Ehl-i Salib'in o hayâsız yüzüne!
 Tükürün onların asla güvenilmez sözüne!
 Medeniyet denilen maskara mahlûku görün:
 Tükürün maskeli vicdanına asrın, tükürün!

Hele ilânı zamanında şu mel'un harbin,
 "Bize efkâr-ı umûmiyyesi lâzım Garb'ın;
 O da Allah'ı bırakmakla olur" herzesini,
 Halka iman gibi telkin ile, dinin sesini
 Susturan aptalın idrakine bol bol tükürün...
 Yine hicran ile çılgınlığım üstümde bugün...
 Bana vahdet gibi bir yâr-ı müsâit lazım!
 Artık ey yolcu bırak... Ben yalınız ağlayayım!

30 Ocak 1913

   BEYİNSİZ YÜZÜNDEN*

"Niz r evlâdı: Yetişin ey Niz r oğulları...

*Yemenliler de: Yetişin ey Kahtan oğulları! dedi mi, hemen tepelerine
felâket iner; hemen Allah'ın nusreti üzerlerinden kalkar; hepsine
birden de kılıç musallat olur."*

(Hadis-i Şerif)

   beyinsiz kafanın derdine    milyon halk,
Bak nasıl doğranıyor? Kalk baba, kabrinden kalk! **
Diriler koşmadı imdadına, sen bari yetiş...
Arnavutluk yanıyor... Hem bu sefer pek müthiş!
Tek kıvılcım kabarıp öyle cehennem kustu:
Ki hemen kol kol olup sardı bütün bir yurdu.
O ne yangın ki: Ocak kalmadı s nd rmediği!
O ne tufan ki: Yakıp yıktı bütün vadiyi!
Aşına  ehre arandım... O meğer hiç yokmuş...
Yalınız bir kuru çöl var ki, ne sorsan: H m ş!
Aşına  ehre de yok, hiçbirinin yâdı da yok;
Yakılan bunca hayatın, hani, ecs dı da yok!
Yoklasan külleri altından, eminim ancak,
Kömür olmuş iki    parça kemiktir çıkacak!
Baba... En sevgili annen, o senin öz vatanın
Olacak mıydı feda hırsına    kaltabanın?
Dedemin sürdüğü, can ektiği toprak gitti...
Öyle bir gitti ki, hem bir daha gelmez, ebedî!
Ne olurdun bunu kalkıp da g reydin acaba?
"Meşhed'in beynine Haç saplanacak mıydı baba!
Ne felâket: D n versin de mes cid ahıra,
Hırvat'ın askeri tepsin çıkıp üstünde hora!
Bari bir hatıra kalsaydı Şu toprakta diri...
Yer yarılmış, yere geçmiş Şühedâ türbeleri!

* *Sebilürreşat*, 21 Şubat 1328/ 6 Mart 1913, c. 9, nr. 234, s. 437

** Babam Fatih müderrislerinden İpekli Hoca Tahir Efendi merhumdur ki, benim hem babam, hem hocamdır. Ne biliyorsam kendisinden öğrendim. Şiirin daha iyi anlaşılmasına, merhumun da rahmetle anılmasına vesile olur diye Şu h şiyeyi yazmaya mecbûr oldum (Şairin notu).

Nerde olsam çıkıyor karşıma bir kanlı ova...
 Sen misin, yoksa hayâlin mi? Vefasız Kosova!
 Hani binlerce mefahirdi senin her adımın?
 Hani sinende yarıp geçtiği yol Yıldırımın?
 Hani asker? Hani kalbinde yatan Şâh-ı Şehid?
 Ah o kurbân-ı zafer nerde bugün? Nerde o ıyd?
 Söyle Meşhed, öpeyim secde edip toprağını:
 Yok mudur sende Murad'ın iki üç damla kanı?
 Âh Meşhed... ne? Sahandaki meyhane midir?
 Kandilin görmüyorum, nerde? Şu peymâne midir?
 Ya harîminde yatan şapkalı sarhoşlar kim?
 Yoksa yanlış mı? Hayır, söyleme, bildim... Bildim...
 Basacak mıydı fakat, göğsüne Sırb'ın çarığı?
 Serilip yerlere binlerce şehidin sarığı,
 Silecek miydi en alçak neferin çizmesini?
 Dürtecek miydi geçen, leş gibi her limesini?
 Ya şu üç parçalı bayrak dikilirken tepene,
 Neye indirmede, kim çıktı bu halkın önüne?

Hani, milletlere meydan okuyan kavm-i necîp?
 Görmedim bir kişi, tek bir kişi meydanda... Garîp!
 Hani, haysiyyetinin gölgesi çiğnense eğer;
 -Olmadan üç kişinin, beş kişinin, hûnu heder-
 Kahraman gayzı yatışmaz, kanı coşkun efrâd?
 İşte haysiyyet-i kavmiyye muhakkar, berbâd!
 Hani "Nâ-mahreme ben söyleyemem kızlarımın,
 Karımın ismini... Hem öldürürüm, sorma sakın!"
 Diye, tahrîr-i nüfus istemeyen er kişiler!
 Hani, göstermediler eski celâdetten eser;
 Fuhşu ilâya koşan bir sürü nâ-merd öteden,
 Ne selâmlık, ne harem dinlemeyip çiğnerken!

Hani, ey kavm-i esaret-zede, muhtâriyyet?
Korkarım, şimdi nasibin mütemâdi haybet!
Hani, ey unsur-u bî-râbıta, istiklâlin?
Ebediyyen, sanırım, söndü bütün âmâlin!
Hani “Başkım”cıların kurduğu yüksek hülya?
Seni yıllarca avutmuş da o mel’un rüya,
Uyumuştun... Ya uyansaydın eder miydi tebâh
Mülkü, birden bire âfâka çöken kanlı sabah?

.....

.....

Üç sefil ordu çevirsin o metin ordumuzu,
Bizi kovsun elimizden alarak yurdumuzu..
Kimsesiz ailelerden kimi gitsin bıçağa;
Kimi bin türlü fecâatle çekilsin kucağa...
Birinin ırzı heder, diğerinin hûnu helâl...

.....

İşte, ey unsur-u isyan, bu elim izmihlâl,
Seni tahrik eden üç beş alığın marifeti!
Ya neden beklemiyordun bu rezil akıbeti?
Hani, milliyetin İslâm idi... Kavmiyyet ne!
Sarılıp sımsıkı dursaydın a milliyetine.
“Arnavutluk” ne demek? Var mı şeriatte yeri?
Küfr olur başka değil, kavmini sürmek ileri!
Arabın Türke; Lazın Çerkese, yahut Kürd’e;
Acemin Çinli’ye rüchânı mı varmış? Nerde!
Müslümanlık’ta “anâsır” mı olurmuş? Ne gezer!
Fikr-i kavmiyyeti tel’in ediyor peygamber.
En büyük düşmanıdır ruh-u Nebî tefrikanın;
Adı batsın onu İslâm’a sokan kaltabanın!
Şu senin akıbetin bin bu kadar yıl evvel,
Sana söylenmiş iken doğru mudur şimdi cedel?

Artık ey millet-i merhume, sabah oldu uyan!
Sana az geldi ezanlar diye, ötsün mü bu Çan?
Ne Araplık, ne de Türklük kalacak aç gözünü!
Dinle peygamber-i Zîşân'ın ilâhî sözünü.
Türk Arapsız yaşamaz, kim ki “yaşar” der delidir!
Arabın Türk ise hem sağ gözü hem sağ elidir.
Veriniz başbaşa; zira sonu hüsrân-ı mübîn
Ne Hilâfet kalıyor ortada billâhi, ne din!
“Medeniyet...size çoktan beridir dış biliyor;
Evvela parçalamak, sonra da yutmak diliyor.
Arnavutlar size ibret olacakken, hâlâ
Ne bu şûrîde siyaset, ne bu fâsit dava?
Görmüyor gittiği yanlış yolu, zannım çoğunuz....
Size rehberlik eden haydudu artık kovunuz!
Bunu benden duyunuz, ben ki evet, Arnavudum...
Başka bir şey diyemem... İşte perişan yurdum...

6 Mart 1913

ÂTİYİ KARANLIK GÖREREK*

*"Oğullarım... Gidiniz de Y suf'la kardeşini araştırınız;
hem sakın Allah'ın inayetinden  midinizi kesmeyiniz.
Zira k firlerden başkası Allah'ın inayetinden ümidini kesmez."*

Y suf Suresi, 87.  yet

Atiyi karanlık görerek azmi bırakmak...
Alçak bir ölüm varsa, emimim, budur ancak.
Dünyada inanmam, hani görsem de gözümle:
İmanı olan kimse gebermez bu ölümle.
Ey dipdiri meyyit...iki el bir baş içindir"
Davransana... Eller de senin, baş da senindir!
His yok, hareket yok, acı yok... Leş mi kesildin?
Hayret veriyorsun bana... Sen böyle değildin.
Kurtulmaya azmin, niye bilmem ki süreksiz?
Kendin mi senin, yoksa, ümidin mi yüreksiz?
Atiyi karanlık g r vermekle apıştın?
Esbabı elinden atarak ye'se yapıştın?
Karşında ziya yoksa, sağından ya solundan,
Te bir ışık olsun buluver... Kalma yolundan.
Âlemde ziya kalmasa, halk etmelisin, halk!
Ey elleri böğründe yatan, şaşkın adam, kalk!
Herkes gibi dünyada henüz hakk-ı hayatın,
Varken, hani herkes gibi azminde sebatın?
Ye's öyle bataktır ki: Düşersen boğulursun.
 mmide sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!
Azmiyle, ümidiyle yaşar hep yaşayanlar;
Mey' s olanın ruhunu, vicdanını bağlar,
L netleme bir ukde-i hatır ki:  z lmez....
En korkulu c n  gibi ye'sin yüzü gülmez!
M d m ki alçaklığı bir, ye's ile şirkin;

* *Sebilürreşat*, 14 Mart 1329/ 27 Mart 1913, c. 10, nr. 237, s. 37.

şiire uygun başlığı biz koyduk.

Mâdâm ki ondan daha mel'un, daha çirkin
Bir seyyie yoktur sana; ey unsur-u iman,
Nevmîd olarak rahmet-i mev'ûd-u Hûda'dan,
Hüsrana rıza verme... Çalış... Azmi bırakma;
Kendin yanacaksan bile, evlâdını yakma!

Evler tünek olmuş, ötüyor bir sürü baykuş...
Sesler de: "Vatan tehlikedeymiş... Batıyormuş!"
Lâkin, hani, milyonları örten şu yığından,
Tek kol da "Yapışsam..." demiyor bir tarafından!
Sahipsiz, olan memleketin batması haktır;
Sen sahip olursan bu vatan batmıyacaktır.
Feryadı bırak, kendine gel, çünkü zaman dar...
Uğraş ki: Telâfi edecek bunca zarar var.
Feryad ile kurtulması me'mûl ise haykır!
Yok yok... Hele azmindeki zincirleri bir kır!
"İş bitti... Sebatın sonu yoktur...deme, yılma
Ey millet-i merhume, sakın ye'se kapılma.

27 Mart 1913

BU UĞURSUZ GECENİN*

*“İçimizdeki beyinsizlerin işledikleri yüzünden,
bizi helâk eder misin, Allah'ım...”
 'raf Suresi 155. ayet*

Yâ Rab, bu uğursuz gecenin yok mu sabahı?
Mahşerde mi b carelerin, yoksa fel h !
Nur istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!
“Yandık...diyoruz... Boğmaya kan gönderiyorsun!
Esmezse eğer bir ezeli nefha, yakında,
Yâ Rab, o cehennemle bu tufan arasında,
Toprak kesilip, kum kesilip âlem-i İslâm;
Hep fıskırarak yerlerin altındaki esn m!
Biz r edecek, korkuyorum, Cedd-i H sey n'i,
En sonra, salîb ormanı görmek Haremey n'i...
Bin    yüz otuz beş senedir, arz-ı Hicaz' n
Ateşli muhitindeki s zişli niyaz n,
Emv c  hurûş- ver olurken melek ta;
Çan sesleri boğsun da, g m ls n m  s k ta?
S ns n de İlâhî, şu yanan meş'al-i vahdet,
Tels s ile çöksün m  bütün âleme zulmet?
   yüz bu kadar milyonu canlandıran iman
Olsun mu beş on sersemin ilh d na kurban.
Enf s-ı hab siyle beş on r h-u le min,
Solsun mu o parlak yüzü Kur'ân-ı Hakîm'in?
İslâm ayak altında sürünsün m  nihâyet?
Yâ Rab, bu ne hüsrandır, İlâhi, bu ne zillet?
Mazlumu nedir ezmede, ezdirmede man ?
Zalimleri adlin, hani öldürmedi hâlâ!

* *Sebilürreşat*, 28 Mart 1329/ 10 Nisan 1913, c. 10, nr. 239, s. 73.

Şiirin aslı başlıksızdır. Böyle bir başlığı biz uygun gördük.

Cani geziyor dipdiri... Can vermede masûm!
Suç başkasınıdır da niçin başkası mahkûm?
Lâ-yüs'el'e binlerce sual olsa da kurban;
İnsan bu muammalara dehşetle nige-h-ban!

Eyvâh... Beş on kâfirin imanına kandık;
Bir uykuya daldık ki: Cehennemde uyandık!
Madem ki, ey adl-i îlâhi, yakacaktın...
Yaksaydın a mel'unları... Tuttun bizi yaktın!
Küfrün o sefil elleri âyâtını sildi:
Binlerle cevâmi yıkılıp hâke serildi!
Kalmışsa eğer bir iki mabet, o da mürted:
Göğsündeki Haç, küfrüne fetva-yı müeyyed!
Dul kaldı kadınlar, babasız kaldı çocuklar,
Bir giryede bin ailenin matemi çağlar!
En kanlı şenâetle kovulmuş vatanından,
Milyonla hayatın yüreğinden gidiyor kan!
İslâm'ı elinden tutacak, kaldıracak yok...
Nâ-hak yere feryâd ediyor: Acize hak yok!
Yetmez mi musâb olduğumuz, bunca devâhî?
Ağzım kurusun... Yok musun ey adl-i îlâhi!

10 Nisan 1913

HİÇ BİLENLERLE BİLMİYENLER*

"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"

Zümer Suresi, 9. âyet

Olmaz ya... Tabi ... Biri insan, biri hayvan!
Öyleyse, "cehalet" denilen yüz karasından,
Kurtulmaya azmetmeli baŗtan baŗa millet.
Kâfi mi deēil yoksa, bu son ders-i felâket?
Son ders-i felâket neye mal oldu? D ŗ nsen
Beynin eriyip yaŗ gibi damlardı gözünden!
"Son ders-i felâket" ne demektir? Şu demektir:
Gelmezse eēer kendine millet, gidecektir!
Zira, yeni bir sadmeye artık dayanılmaz.;
Zira, bu sefer uyku ölümdür: Uyanılmaz!

Coŗkun, koca bir sel gibi, daim beŗeriyyet,
M stakbele koŗmakta verip seyrine Şiddet.
Daēlar, uŗurumlar ona yol vermemek ister...
Lâkin o ne yüksek, ne de alŗak demez örter!
Akvam o büyük nehre katılmıŗ birer ırmak...
Elbet katılır... Hangisi ister geri kalmak!
Bizler ki bu m thiŗ, bu muazzam cereyanla,
Uēraŗmadayız... Bak, ne kadar  ılgınız, anla!
Uēraŗ bakalım, yoksa iŗin, hey gidi Őaŗkın!
Kurŗun gibi s ratlı, denizler gibi taŗkın,
Bir  aēlayanın menba-ı dehh ŗına doēru,
Tırmanmaya benzer, yüzerek, baŗka deēil bu!
Ey katre-i âvâre, bu c ŗun, bu hur ŗun,
Ahengine uymazsan, emin ol, boēulursun!

* *Sebil rreŗat*, 11 Nisan 1329/ 24 Nisan 1913, c. 10, nr. 241, s. 105.

ŗiirin aslı baŗlıksızdır. Böyle bir baŗlıēı biz uygun gördük.

Yıllarca, asırlarca süren uykudan artık,
Silkin de: Muhitindeki zulmetleri yak, yık!
Bir baksana: Gökler uyanık, yer uyanıktır;
Dünya uyanıkken uyumak maskaralıktır!
Eyvah... Bu zilletlere sensin yine illet...
Ey derd-i cehalet, sana düşmekle bu millet,
Bir hale getirdin ki ne din kaldı, ne namus!
Ey sine-i İslâm'a çöken kapkara kabus,
Ey hasm-ı hakîki, seni öldürmeli evvel:
Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el!

Ey millet, uyan... Cehline kurban gidiyorsun!
İslâm'ı da "batsın...diye tutmuş, yediyorsun!
Allah'tan utan... Bari bırak dini elinden...
Gir leş gibi topraklara kendin, gireceksen!
Lâkin, ne demek bizleri Allah ile ıskât?
Allah'tan utanmak da olur ilm ile... Heyhat!*

24 Nisan 1913

* Fâtır Suresi, 28. ayet: "Allah'ın kullarından ancak âlim olanları korkar." (Şairin notu).

BİR ZAMANLAR*

*“Siz iyiliği emr eyler, kötülükten nehy eder,
Allah'a inanır olduğunuzdan,
nsanların hayrı için meydana çıkarılmış en hayırlı bir milletsiniz...”
 l-i  mr n Suresi, 110.  yet*

Bir zamanlar biz de millet, hem nasıl milletmişiz;
Gelmişiz, dünyaya milliyyet nedir  ğretmişiz!
Kapkaranlıkken bütün  f k  insaniyyetin,
N r olup fışkırmışız, t  sinesinden zulmetin;
Yarmışız, edvâr-ı fetretten kalan yeld ları;
Fikr-i ferda doğmadan yağdırmışız, ferdaları!
Öyle ferdalar ki: Kaldırmış serapa  lemi;
Dideler bir c vid ni fecrin olmuş mahremi.
Yirmi beş yıl, yirmi beş bin yıl kadar feyyâz imiş!
Bak ne ani bir tekâmül... Bak ki hâlâ m ndehiş
Y d-ı fevka'l itiy dından onun t arihler;
Görmemiş benzer o müdhiş seyre, hem görmez beşer.
Bir taraftan dinimiz, ahl kımız, irfanımız;
Bir taraftan seyfe makrûn adlimiz, ihsanımız;
Yükselip akvamı almış fevc fevc  g şuna;
Hepsi dalmış vahdetin aheng-i c ş  c şuna.
Emri bi'Imar f imiş ihv n-ı ölüm'ın işi;
Nehy edermiş, bir fenalık görse, kardeş kardeşi.
Kimse haksızlıktan etmezmiş teg f l ihtiyar;
Ferde râci sadmeden efrâd olurmuş lerzed r.

Biz neyiz? Seyreyle artık; bir de fikr et neymişiz?
Din de k rk n aynı olmuş: Ters çevirmiş giymişiz!**
Nehy-i mar f emr-i münkerdir gezen meydanda bak!
En metin ahl kımız yahut, görüp aldırmamak!
Yıktı bin mel'un kalem namusu, bizler uymadık;

* Sebilürreşat, 16 Mayıs 1329/ 29 Mayıs 1913, c. 10, nr. 246, s. 189.

Şiirin aslı başlıksızdır. Böyle bir başlığı biz uygun gördük.

** Bu teşbih  mam Ali'ye (ra) aittir (şairin notu).

“Susmak evlâdır” deyip sustuk... Sanırsın duymadık!
Kustu bin murdar ağız, Şer’in bütün ahkâmına;
Ah, bir ses bari yükselseydi nefret namına!
Altı yüz bin can gider; milyonla imân eksilir;
Kimseler görmez... Gören sersem de Allah’tan bilir!
Sonra, şâyet şahsının incinse, hatta bir tüyü:
Yer yıkılmış zanneder seyr eyleyen gümbürtüyü!
Kırkın aylıktan biraz, yahut geciksin vermeyin;
Fodla çiğ kalsın, “pilav bitmiş” deyin, göstermeyin;
Fes, külah, kalpak, sarık vermiş bakarsın el ele;
Midelerden fışkırır tâ Arş’a aç bir velvele!
Ortalık altüst olurken ses çıkarmazdım, hani
Öyle bir dernekte seyret gel de artık sen beni!
Göster Allah’ım, bu millet kurtulur, tek mucize:
Bir “utanmak hissi” ver gâib hazinenden bize!

29 Mayıs 1913

ŞARKA BAKMAZ GARBI BİLMEZ*

“Onlara: “Yeryüzünde fesat çıkarmayın” denildiği zaman, “Biz ıslahtan başka bir şey yapmıyoruz” derler. G z n  a , iyi bil ki: Onlar yok mu, i te asıl m fsid onlardır, lâkin farkında değiller.”

Bakara Suresi 11-12.  yetleri

Bir yığın kundak ıdan yangın görenler milleti,
Şimdi inmiş zanneder mutlak  u m dhi   yeti!
Ey vatansız derbederler, ey deni kundak ılar!
Milletin az çok, duran bir dini, bir namusu var.
Şimdi nevbet onların... Yansın da onlar, öyle mi?
Tarumar olsun bütün bir Müslümanlık  lemi!
Ey, haya namında bir hissin vücudundan bile,
Pek haberdar olmayan, yüzsüz, hayasız... Bak hele!
Arkasından takla attın en den  bir   hretin;
D  t  takken, çıktı cascavlak o kel mahiyyetin!
Bir külâh kapmaksa   yet bunca hırsın gayesi;
Kendi namusun olur ergeç onun sermayesi.
Yoksa numusuyla, vicdanıyla halkın oynama...
Sonra kat kat n siyenden sarkacak birçok yama!
Bir kızarmaz çehre bulmu sun ya, ey canı, b r n;
Hem bütün dünyayı ifs d eyle, hem muslih görün!
Kendi ırzından cömert olmasa mu’tadın eğer;
Kendi malındır senin, hakkın tasarruf, kim ne der?
Milletin lâkin, henüz masûm olan evlâdına,
Verme bir mel’un temayül m btezel mutadına!

Biz ki her mevcudu yıktık, gayesiz bir fikr ile;
Yıkmadık bir şey bıraktık... Sade bir şey: Aile.
Hangi bir b ny n  mahvettik de ıslâh eyledik?
 şte viran memleket... Her yer delik, her yer deşik!

* *Sebilürreşat*, 9 Mayıs 1329/ 22 Mayıs 1913, c. 10, nr. 245, s. 173.

Şiirin aslı ba lıksızdır. Böyle bir ba lı ı biz uygun gördük.

Bunların tamiri kabil... Olsa ciddiyet, sebat;
Lâkin Allah etmesin, bir düşse şâyet, âilât
En kavi kollarla hatta kalkamaz, imkânı yok.
Kim ki kalkar der, onun hayvan kadar iz'ânı yok!
“Âilî bir inkılâb olsun...diyen meyûs olur;
Başka hiçbir şey kazanmaz, sade bir deyyus olur.
Çünkü çıplak inkılâbâtın rezalettir sonu...
Ey deni kundakçılar, biz sizde çok gördük onu!
Bir de halkın dini var, sık sık taarruzlar gören.
Hale bak: Millette hissiyatı oymuş öldüren!
Dini kurban etmeliymiş, mülkü kurtarmak için...
Tut da, hey sersem, bu idrakinle sen âlim geçin!
Her cemaatten beş on dinsiz, zuhur eyler, bu hâl
Pek tabîdir. Fakat ilhâdı bir kavmin muhal.
Hangi millettir ki efradında yoktur hiss-i din?
En büyük akvama bir bak: Dini her şeyden metin.
Düşme ey âvâre millet, bunların hızlânına;
Vâkîfız biz hepsinin pek muhtasar irfanına:
Şark'a bakmaz, Garb'ı bilmez, görgüden yok vâyesi;
Bir kızarmaz yüz, yaşarmaz göz bütün sermâyesi!

22 Mayıs 1913

BAHAR*

"Allah'ın âsâr-ı rahmetine bir baksana...

Toprağı öldükten sonra, tekrar nasıl diriltiyor?

İşte o Allah, bütün  l leri muhakkak diriltecek, hem O her şeye kadirdir."

R m Suresi 50. âyet

Çık da bir seyret baharın cûş-u reng -rengini;
Nefh-i S r'un dinle mevc -mevc olan  hengini!
Bir yeşil kan, bir yeşil can yağıdırıp kudret yere:
Yemyeşil olmuş feza; gömgök kesilmiş dağ, dere.
En kısır toprak doğurmuş, emzirir birçok nebat:
Fıskırır bir damlacık ottan, tutup sıksan hayat!
D n, kemikten külçe halindeydi her çıplak fidan;
Bak: Ne sağılam kan bugün, dolgun yüzünden damlayan!
D n, kudurmaktaydı ormandan cah m  bin zefir;
 şiy n tutmuş bugün, her dalda perr n bir safir!
D n, nige -b n yd  milyarlarca z -ruhun s b t;
Silkinip çıkmış o mahbesten, bugün bir kâinat.
D n, ne matemdeydi  lem... Yer hazin, gökler hazin;
S r-u fitrattır bugün: Fıtrat bugün sahr -g zin!
İşlemiş kırlarda yer yer kudretin feyyâz eli,
Öyle yapraklar ki sun'undan: Gidip bir görmeli!

Öyle amma, gördüğüm elv h-ı şevkin rağına,
Bende hâlâ zevke benzer duygu yok, hâlâ yine!
Bir değıl, yüz bin bahar indirse hatta  suman;
Hiç kımıldanmaz, benim ruhumda kök salmış hazan!
Dem  eker bülbül... Benim beynimde baykuşlar  ter!
Sonra, karşımdan geçer, bir bir yıkılmış l neler!
Aşinalık yok, hayalin konsa en bildik yere,
Y d ayaklar çiğniyor: Düşmüş vatan y d ellere!

* *Sebilürreşat*, 23 Mayıs 1329/ 5 Haziran 1913, c. 10, nr. 247, s. 205.

Şiirin aslı başlıksızdır. Böyle bir başlığı biz uygun gördük.

Başka ses bilmem, muhitimden enîn eyler hurûş;
Beklerim dinsin bu matem, beklerim, olmaz hamûş!
Ah... Tek bir aşiyandan bin yetimin nâlesi
Yükselirken, dinleyen insan mıdır bülbül sesi?

Duygusuz olmak kadar dünyada lâkin dert yok;
Öyle salgınmış ki mel'un: Kurtulan bir fert yok!
Kendi sağlam... Hissi ölmüş, ruhu ölmüş milletin!
İşte en korkuncu hüsrânın, helâkin, haybetin!
Ey, ölüm renginde topraktan hayat ilâ eden,
Bir yığın toprak da olsak, sade çiğnenmek neden?
Başka tıynetler mi hep şâyân olan ihsanına?
Ah, yükselsem de, bir düşsem senin dâmânına!
Bir nesîm ister kımıldanmak için canlar bugün;
Bir nesîm olsun, ilâhî... Canlanır kanlar bütün.
Nev-bahârın ruhu etsin bir de bizlerden zuhur...
Yoksa, artık sûr-u İsrâfil'e kalmıştır nüşûr!

5 Haziran 1913

PEK HAZİN BİR MEVLİD GECESİ*

12 Reb  lewel 1331**

Yıllar geçiyor ki yâ Muhammed,
Aylar bize hep muharrem oldu!
Akşam ne güneşli bir geceydi...
Eyvâh, o da leyl-i matem oldu!
  lem bugün     z elli milyon
Mazl ma yaman bir   lem oldu:
    nendi harîm-i p ki Şer'in;
Namusa yabancı mahrem oldu!
Beyninde   ten anın sesinden
Binlerce minare ebkem oldu.
Allah için, ey Nebiyy-i masûm,
  sl m'ı bırakma böyle bikes,
  sl m'ı bırakma böyle mazlum.

20 Şubat 1913

* *Sebilürreşat*, 7 Şubat 1328/ 20 Şubat 1913, c. 9, nr. 232, s. 405.

** Başı  n altındaki 18 Şubat 1913 tarihi, o seneki mevlid kandilini ifade etmektedir. Peygamber Efendimizin dünyayı teşrif ettikleri g ne denk gelen mevlid kandillerine, Akif'in ayrı bir   nem verdi  ini biliyoruz. Akif'in bu hususla ilgili daha ba  ka şiirleri için, ilk *Safahat* bölümündeki parçalar gözden geçirilebilir.

EK*

Enis-i ruhum Akif'e,

Safahat'ın üçüncü kısmını neşre muvaffakiyetinden dolayı seni halisane tebrik eder; diğer kısımların da peyderpey neş-rine muvaffak olmanı Cenab-ı Hak'tan temenni eylerim.

Lisan-ı nazma mahiyetini tağyir etmeksizin müstâid olduğu inkişafı verdin. Türkçenin nazma gâyet elverişli olduğunu eserlerin ile isbat ettin. Bir müddetten beridir lisanımızda herkes istediği gibi tasarrufâta kıyam eylediğinden, lisanımız hepimizin lisanı olmak derecesinden, lisan-ı şahsî olmak derekesine düşmüştür. Filhakika üslûp şahsın malı, tabir-i diğerle sahibinin timsalidir; fakat lisanın ruhuna dokunulmamak şartıyla.

Herkesin lisanda bir tasarrufu mahsûs icrasına salâhiyetdâr olması bir hadde kadar mücâz olabilir; o haddi tecavüz edenlere dur demek lâzım gelir. Halbuki lisanımızda icra-yı tasarrufâta kıyam edenler, teceddüd gösterenler hiçbir hadde riâyet etmiyorlar; hiçbir mikyasa tabi olmuyorlar; onun için lisânımız da günden güne çığrından çıkıyor.

Mesela bir heykeltraş, tasarrufât-ı hayaliyesiyle eserini kemal-i mümkün-ine isale çalışır. Lâkin hiçbir zaman tabiatın tayin ettiği haddi tecavüz edemez. Eserini o had dahilinde kemal-i mümkün-ine isal eder. O haddi tecavüz ettiği anda, eseri bir eser-i sanat değil, bir nümune-i garabet olur. Zira sanayie has olan kemal-i nevînin zevk-i sahih denilen bir mikyası vardır. Âsâr-ı sanatta gösterilecek kemâl daima o mikyas ile ölçülür.

Ressamlık da böyledir. Ressam, eserinde göstereceği kemali, anâsır-ı sanatın nazm-ı tabiîlerini bozmamak şartıyla gösterebilirse maharet ibraz etmiş olur; gösteremez ise tabiatı kaba bir surette istinsah ederek adi bir mukallid derekesinde kalır.

Anâsır-ı sanatı vaz-ı tabiîlerinden çıkaran kimse, kavânîn-i sanatı ihlâl etmiş demektir. Vakıa bu hâl ender olarak duhâttan sudûr eder. Halbuki nazar-ı sahîh ile bakılacak olursa, dehâ-yı hakikinin bu hareketiyle kavânîn-i sanatı ihlâl etmediği, belki sanatın kavânîn-i mevcûdesine bir kanun daha

* *Hakkın Sesleri*'ndeki şiirlerden ayrı olarak, *Sebilürreşat*'ta yayımlanmamış olan Ferit Kam'ın bu mektubu ile ilk defa bu kitap vesilesi ile karşılaşıyoruz. Mektubun yazıldığı 12 Haziran 1913 tarihi şiirlerin yayımının ardına düşmektedir. Akif, Ferit Kam'ın mektubunu, şöyle bir cümle ile takdim ediyor:

"Bize, *Dînî Felsefî Musahabeler* gibi muazzam bir eser yazan yâr-ı canım, üstâd-ı hâkimim Hazret-i Feridin kıymetdâr bir hâtıra-i iltifatıdır."

ilâve eylediği g  r  l  r. Deh  ya has olan bu tasarrufu taklide kıyam edenler daima aldanırlar, daima muvaffakiyetsizlik girdabına d  şerler.

M  sik  nin de o gibi tasarruf  t-ı m  bdi  neye asla tahamm  l   yoktur. Heykeltraş olsun, ressam olsun, musikişinas olsun, daima sanata has olan miky  s-ı nev'  yi elinde tutmaya, sanatında g  stereceği eser-i kem  li o mikyas ile   l  meye mecburdur.

Bu şar  taya ri  yet etmeyen sanatk  rların eserleri   s  r-ı sanattan mad  d olamaz. Ne faide ki şiirde bu dakika, asla nazarı itibar alınm  yor.   ok kimseler s  ha-i nazmı tasarrufat-ı m  bdi  neleri i  in g  yet v  si, g  yet m  sait buluyorlar. O vadide g  sterdikleri garabetleri herkese birer bed  a-i marifet suretinde kabul ettirmek istiyorlar. Yeni şiirlerde bunun pek   ok n  mune-leri g  r  l  yor.   ok kimseler de şiirin hakikatini, şiirde g  sterilebilecek tasarruf  tın hadd-i tabi  sini tayinden aciz olduklarından bu ba  lıklara tecedd  t, yahut kem  l-i sanat nazarıyla bakıyorlar. Elhasıl   teki sanatların kabul etmedikleri o gibi tasarruf  t-ı d  hiy  neyi zavallı şiir kolayca kabul ediyor. E  er şiirimizde g  sterilen keyfi tasarruflar bilfarz heykeltraşlıkta, ressamlıkta g  sterilmiş olsa idi, heykeltraşın elinden   ıkan bir heykel herhalde bizim bilmedi  imiz bir mahl  k olur idi...eza bir ressamın b  yle bir tasarrufu neticesinde v  cuda getireceği eser de bize g  rmedi  imiz, bilmedi  imiz bir   lemin men  zırını tasvir eder idi. Şiirimizde bu garabet   oktan taayy  n etti. Fakat onun temyizi di  er sanatlardaki garabetlerin temyizi kadar kolay olmadı  ından bug  n o garabetlere, yukarıda s  yledi  im gibi tecedd  t, yahut kem  l-i sanat n  m   veriliyor. Bakalım bu hali ne zamana kadar devam edecek? Fakat sen lis  n-ı şiiri, mahiyet-i nev'iyesine has bir tek  m  le namzet kıldın; muvaffak da oldun; daha da olacaksın.

Gelelim ikinci m  l  hazaya:

İhtimal ki: "Sanat sanat i  indir; sanattan maksat yine sanattır; sanatta din  , ahlak  , siyas   bir gaye aramak abestir" diye, senin mesle  ine itiraz edenler, onu ho   görmeyenler vardır. Fakat o halde yani sanat hakkındaki bu d  st  r kabul edildi  i takdirde, onu dinsizli  e, ahl  ksızlı  a da alet itti-haz etmemek l  z  m gelir. Zira sanat, bu suretle kayıttan azade edilmi   olmayıp, belki kuy  dun en berb  diyle taky  d edilmi   olur. Ben senin eserlerinde, bu d  st  ra muhalefetini g  sterecek bir şey g  rm  yorum.    nk   sen de sanatta gaye aramıyorsun; l  kin gayede sanat arıyorsun. Mesle  in tamamıyla maksadını temine k  fidir. Hemen feyy  z kalemine istedi-

ġi cevelânı ver; ciddî eserlere teşne olanları feyz-i kaleminle reyyân et... *Safahat*'ın bu kısmını teşkil eden manzumelerin menbaı Furkân-ı Hakîm olduğundan, hepsinin ilhâm-ı mahz eseri olduğunu söylemek zaittir. Hemen söyle, hemen yaz... Tefik-i Hûda refikin olsun azizim.

Ferid Kam

12 Haziran 1913

FATİH KÜRSÜSÜNDE 1914

*Hamas  şairimiz Mithat Cem l'e **

Akif'in ilim zihniyetini edindiği okulu: Halkalı Baytar Mektebi. Buradan edindiği düşünce disiplini ile Akif gözlerini önce göklere, sonra da bütün yeryüzüne çeviriyor. Yani yerlerde ve göklerde Sünnetullah'ın izlerini sürüyor. Buradan da Fatih Kürsüsünde adlı bu muhteşem eser doğuyor. Amacı ise kelâm düşüncesinde bir yenilik! Ayrıca modern bilimin İsl mile tirilmesi noktasında yeni bir çığır   mak. İkincisi de Halkalı Baytar Mektebi şu anda bir  niversite. Fakat ne yazık ki Akif'in adını ta ıymıyor.

* Mehmet Akif'in en eski dostlarından biri olan Mithat Cemal Kuntay (1885-1956)  air, romancı ve hukukçudur. Akif'le beraber yazdığı iki  iirleri mevcuttur. Biri, *İstiklâl Marşı* bölümünde yer verdiğimiz *   nc  Ordu'ya*; diğeri de *Safahat*'ta görülebilecek olan *Acem  ahı'dır*. Mithat Cemal'in, Akif'in şiirini tahlil ve tanıtma amaçlı bir hayli yazısı bulunmaktadır. Ayrıca Akif hakkında bugüne kadar yazılmış en iyi kitap da gene Mithat Cemal'e aittir: *Mehmet Akif/ Hayatı, Seciyesi, Sanatı*, İstanbul 1939. Mithat Cemal, *   İstanbul* adlı başarılı romanında da (1938), Raif adıyla dostu Mehmet Akif'i canlandırmayı denemiştir. Her iki eser, Akif'in vefatının hemen ardından kaleme alınmaları ile dikkati çeker. Eşref Edip, Akif'i anlatırken biyografiye ve anekdota ağırlık verirken, Mithat Cemal daha ziyade tahlil kabiliyeti ile temayüz etmektedir.

AKİF'İN FİKİR ROMANLARI II FATİH KÜRSÜSÜNDE

Çağdaş Bir Müslüman Entelektüelin Fikir ve Ruh Dünyası

Türkiye’de Mehmet Akif algılaması genelde *İstiklâl Marşı*, *Çanakkale Şehitleri*, şairin Mısır dönemi ve orada çalıştığı *Kur’an* mealı etrafında döner dolaşır. Bu noktalardan kademe kademe genişleyerek de Millî Mücadele yıllarındaki tutumuna, ya da Mısır dönemindeki mağduriyetine varıp dayanılır. Yani Akif’in şahsı ve mağduriyeti etrafında dönüp dolaşan bir algılama olur burada dikkatimizi çeken.

Bu tür bir ilgi tabii olmakla beraber, Akif’in şanssızlıklarından biri olarak da kabul edilmek gerekir. Çünkü edebiyatımızın büyük şairleri arasında yer alan Akif, düşünce ve sanat hayatımız açısından önem arz eden eserleri ile maalesef yeteri derecede tanınmamaktadır. Yani sembol değerine yükselmiş bazı şiirleri dışında, müstakil eserleri ile Akif’in tanındığını söylemek güçtür. Bırakın genel okuyucuyu, Akif’i seven ve ona ilgi duyanlar bile *Safahat* ciltlerinin orasını burasını karıştırır bildiği, duyduğu şiirlere şöyle bir göz atar ve bununla iktifa ederler. Ya da ilgisi biraz daha gelişmiş olanlar, *Safahat*’ın baş kısımlarındaki biyografik bilgileri, Akif’in eserleri hakkındaki sathi özetlemeleri okurlar. Onların baktığı da nihayet, yeni baskıda daha farklı bir bilgi var mı, yok mu? İşte az çok bunu merak ederler. Eğer onu da göremezlerse, mevcut anonim bilgiye de zaten vakıf oldukları için, mutmain bir ruh konforu ile *Safahat* okumasını öylece tamamlamış olurlar. Ne genel okuyucu, ne de *Safahat*’a özel ilgisi bulunanlar, Akif’in sanat ve düşünce hayatında geçirdiği bir tekâmüle asla vakıf olamazlar. Dolayısıyla Akif’in ayrı ayrı eserleri, eserlerin birbirinden farkı ve ilgili eserlerin dönem edebiyatı ve düşünce hayatı içindeki yeri hususunda bir fikir edinilmemiş olarak kalır.

Asım'a Tekadd m Eden Şaheser

Fakat buna rağmen de Akif'in şiirleri (yedi kitap), vaaz-konferansları, tefsirleri, fikrî ve edebî makaleleri, ayrıca da önemli bazı tercümeleri arasında gene de en çok tanınmış olanı *Asım*'dır demek gerekiyor.       Akif orada, *Asım* adıyla yeni bir karakter v cud  getiriyor. Asım da g ya Tefvik Fikret'in Hal k'una karşılık olarak düşünüldüğüne göre!.. Dolayısıyla *Asım*'a yüklenen idealizme vakıf olmak için, onun anlatıldığı eseri baştan sona okumak gerekmeyecek midir? İşte bu yüzden *Asım*'ın diğ r eserlere göre bir faikiyeti bulunmaktadır. Tabii bir de buna, *Çanakkale Şehitleri* ile ilgili haşmetli şiiri ekleyecek olursanız!..       o şiir de *Asım* adlı eserde yer almaktadır. Bu ilgiye bir başka husus daha eklenebilir. O da şudur: Akif o eserinde, Cemaladdin Efgani ve Muhammed Abduh gibi  nc  İslâmî düşünürlerden söz ediyor. Hem de aralarında geçen harareti bir *İslâmi inkılâb* tartışmasını vesile kılarak. Dolayısıyla Abduh'u ve Efgani'yi seven sevmeyen, Akif'in bu düşünürlerin tesirinde kalıp kalmadığını merak edenlerden tutun da, türlü Akif muhaliflerine kadar aklınıza kim gelirse onlar da *Asım*'a başvurmaktan geri durmazlar. Bu bakımdan *Asım*, Akif'in en tanınmış eseridir demek gerekiyor. Fakat bu tür spekülasyonların bile, ilgili eserin beklendiği derecede okunmasına katkı sağladığı kanaatinde değiliz. Eğer  yle olsa idi, eserin asıl muhtevasına ve bütününe yönelik değerlendirmelerden geçilmez olurdu. Ayrıca da bunlar okuyucuyu diğ r eserlere ve meselâ *Fatih Kürsüsünde*'ye doğru  eker de çekerdi.

Bunun böyle olmadığı şuradan belli ki, bu tür konulara ilgi duyan okuyucuların ilk başvurması gereken eser *Fatih Kürsüsünde* olduğu halde, maalesef bunun bir işareti görülemiyor.       *Fatih Kürsüsünde*, kendi döneminde uyandırdığı akislerin ve yaptığı baskıların aksine, maalesef bugün Akif'in unutulmuş, değeri kaybolmuş eserleri arasında yer alıyor. Hatta onun bu noktadaki şansızlığının, *Süleymaniye Kürsüsünde*'yi bile geride bıraktığını söylemek yanlış hiç de yanlış olmayacaktır.

Demek istiyoruz ki düşünceleri bakımından Akif'e itibar edenlerin, onu daha tam olarak yansıtan bu eseri fark etmemeleri doğrusu bir gariptir.       *Asım*'a yüklenen şuur, bu eserde hem daha mufassal anlatılmakta, hem de Akif'in fikirlerinin tanınması bakımından ona oldukça tekaddüm etmektedir. Daha açığı da Akif'i son bir noktadaki tercihi ile sınırlamamak, geçirdiği fikrî istihaleyi baştan sona takip bakımından bu eser ziyadesiyle önemlidir.       Akif'in fikrî tekevvünü ile, dört başı mamur bir şekilde bu eserle karşılaşma imk n  buluyoruz.

Hem Fikri Hem Edebi Bir Eser

İşin garibi de Akif eserini, kitabın özgün muhtevasını yansıtacak bir isimle takdim yerine, doğrudan bir cami vaazı olarak sunuyor. Önceki bir eserine *Süleymaniye Kürsüsünde* adını verdiği gibi, bu son kitabına da *Fatih Kürsüsünde* demekle iktifa ediyor. Yani camide yapılmış birer vaaz ve bunlar deşifre edilerek kitaba dönüştürülmüş gibi bir intiba!..

Kuşkusuz bu eserler birer vaaz örneğidirler. Fakat okununca görülür ki, alışık olduğumuz cinsten vaazlar değil. Bilâkis Akif'in geliştirdiği son derece özgün, sistematik fikir çerçeveleridir. Çünkü Süleymaniye ve Fatih merkezli bu iki eser, her ne kadar cemaati muhatap alıyor gibi gözükseler bile, cemaat seviyesinin çok çok üstünde fikir muhtevalarıdır. Onlara neresinden bakarsanız bakın, yazıldıkları dönemin parlak fikri eserleri arasında yer almaktadırlar.

Ancak Akif geliştirdiği düşünceleri, Ziya Gökalp ve Sait Halim Paşa örneğinde olduğu gibi sakın, nesnel bir fikir dili ile de ifadeden yana da değil. Nitekim kendine ehl-i vukuf zümreleri muhatap almak istemezmiş gibi bir hava veriyor ve gidiyor, onları bir cami kürsüsünden sunmayı deniyor.

Bir de Akif'in kürsülerde konuşturduğu vaizler cemaati uyarmak, harekete geçirmek için olmadık diller döküyor, olmadık yöntemlere başvuruyor. Bu vaiz tiplerinin hitabet tarzları, mevzularını anlatma ve izah teknikleri, konuşurken duydukları türlü heyecanlar (üzüntü, nedamet vs.) ister istemez bizim üzerimizde de etkili oluyor.

Haliyle bu vaaz örneklerini, sistematik hale getirilmeye çalışılmış fikir çerçeveleri olarak değil, aynı zamanda onları nakleden vaizlerin psikolojisi ile birlikte takip ediyoruz. Bir yanda özgün fikirler, bir yanda da onların ülke realitesi ile örtüşen ve örtüşmeyen yanları!.. İşte o vaiz efendiler, hem cemaat zihninde arzuladıkları bir yenilenmenin peşinde, hem de yıkılış çatırtıları yakından duyulan bir imparatorluğun sancıları arasında konuşuyorlar.

Dolayısıyla biz bu eserleri tetkik ederken, farklı farklı tesirlerin altında hissediyoruz kendimizi. Hem fikrî bir tatmin, hem de acılı bir anlatış, yan yana akıyor sayfalarda. Haliyle de kendi içinde bir bütün teşkil eden metinler, bizi türlü yanlarımızdan sarıp kuşatıyor. Yani o vaazlar, büyük selâtin camilerinin boşluklarında hâlâ daha yankılar yapıp duruyor. Nitekim bu eserleri okusanız, bir asır önce yapılmış o konuşmalar, hâlâ daha devam ediyormuş gibi bir hisse siz de kapılırsınız: Kalabalığa yöneltilmiş canlı sorular, yer yer mukayeseler, yerine göre de şefkatli azarlamalar!.. Daha önemlisi de, vaiz efendilerin ruhlarında derinden duydukları bir acı!.. Eskiden okunmuş bir ro-

manın, seyredilmiş bir filmin tesirinin, hâlâ daha içimizde sürüp gitmesi gibi bir duygu.

Öyleyse eseri okurken sürekli hissedilen bu tesir nerden geliyor? Böyle bir soru bizi ister istemez, eserin edebilik boyutunu da yoklamaya sevk ediyor.       edebî bir  sl pla kaleme alınmış eserlerin tesiri böyle uzun olabilir diye d     yoruz.

Fatih Kürsüsünde'nin tesir eden bu yan n  size nasıl izah edebilir, ya da sizin nazarınızda onu nasıl anlamlı k labilirim? Bunun yolunu doğrusu, şu an için ben de bulabilmi  sayılmam.       eser manzum yazılm   olsa bile, ona doğrudan şiir deyip geçemiyoruz. Onda  iirin ötesinde bir şeyler daha var      .  iir orda amaç olmaktan ziyade bir vasıta. Dolayısıyla vas tay   ne çıkarıp, amacı gölgede bırakacak yaklaşımlar ne dereceye kadar sağlıklı olabilir? İkinci bir husus da    le namaz  sonrasında ba lam   konuşma, ikindi namazına kadar kesintisiz sürüyor. Kar ımızdaki de serapa bir konuşma metni!.. Dolayısıyla bildiğimiz cinsten ne bir hikâye, ne bir roman bu metin. Fakat bizim üzerimizde derin bazı tesirler meydana getiriyor ki, baştan sona okuyup bitirmek istiyoruz. S rf bir fikirler silsilesi olarak değil, sonunu merak ettiğimiz bir hikâye veya roman olarak değil!.. İhtiva ettiği sanat ve tesirin merkez kuvvetini tespit, bu bakımdan ziyadesiyle önemli hale geliyor.

Nitekim Fatih Camii'nin uhrevi lo lu unda, adını bilmediğimiz o vaiz konuşuyor. Bir gözümüz onun üzerinde, diğer gözümüz elimizin altındaki bu metinde. Vaiz konuşuyor ve onu cemaat dinliyor. Vaiz konuşuyor: Öyle bir an geliyor ki, karşısındaki cemaati bile unutmu  gibi bir hava veriyor. O konuşuyor!.. Daha büyük boşluklara, daha büyük cemaatlere, meselâ mem lik-i Osmaniye'nin ve * lem-i İslâm*'in bütününe hitap eder gibi bir havaya bürünüyor. Daha doğrusu da refleksleri, itirazları, tasdikleri fark edilmesi mümkün olmayan "issız bir insanlığa" doğru çeviriyor bak ı larını. Yani bırakın camideki muhataplarını, kendini bile unutmu , öyle sürdürüyor konuşmasını. İnsanlı ı inzâr eden bir bilge gibi, son sözlerini söyleyerek vedaya hazırlanan bir pîr-i fani gibi bir hava veriyor ve onun bu hali bizim üzerimizde, söylediği sözlerden ziyade tesire dönüşüyor. Dolayısıyla bu kürsülerde kendini unutmu  gibi, yerlerde ve göklerde *Sünnetullah*'ın düzenini izlemekten yorgun d  m   gibi; ya da imparatorluğun   k    karşısında son bir çareyi kendisi ke fetmi  gibi halden hale geçen bu adam, kuşkusuz Akif'in kendinden ba kas  değildir. Fakat buna rağmen de böyle bir ifade kullanmaktan özellikle kaçınıyoruz.       bu tür eserlere böyle yaklaşmak, garip bir zihin tembelli ine yol açıyor da onun için... Eser sahibinin sanat tutumunun fark edilmesinden bizi geri bırakt i için!.. O bakımdan ilgili vaizi Akif'in kendisi olarak

değil de, gene Akif'in icat ve ihdas ettiği anlatıcı bir kişi, çağdaş bir bilge olarak vasıflandırmak daha uygun görünüyor bize.

Nitekim bu konuşmalar Akif'in Balkan Harbi sırasında veya arkasında Beyazıt, Süleymaniye ve Fatih Camii'nde yaptığı vaazların aynısı değildir. Çünkü o vaazlar daha ziyade Balkan felâketiyle ilgili olup halkı uyarmaya, birlik ve beraberliğe, kısmen de yardıma davet eden konuşmalar olmalıdır. Fakat burdakiler tam tersine konuşulmamış, tasavvur edilip kurgulanmış, ayrıca Akif'in sanatkâr tutumundan aldığı bir katkı ile de edebiyat metnine dönüşmüş yazma metinlerdir. Bizim üzerimizde birer vaaz veya konferans nakli gibi bir intiba uyandırabilirler dahi... Çünkü onlar kabiliyeti yüksek bir sanatkârın tedvin ettiği eserler hüviyetindedir. Bu bakımdan ilgili kişi veya kişilere, Akif'in karihasından doğmuş entelektüel İslâm şahsiyetleri, müslüman aydın karakterler olarak bakmak daha bir uygun düşmektedir.

Fatih Kürsüsünde'nin Temel Tezi Evreni Yeniden Okuma Denemeleri

Eğer *Fatih Kürsüsünde'*ye böyle yaklaşmayı kabul ederseniz, ilgili vaize Akif'in hangi fikirleri yüklediğini, onun evreni ve tabiatı nasıl kavradığını, ya da bu algılama biçiminin genel toplum değerleriyle ne yönde ayrılıklar gösterdiğini konuşabiliriz demektir. Hele bir de bu kişinin mevcut toplum karşısındaki tutumunu, toplumu uyarma biçimini, devlet ve yönetim telâkkilerini, ayrıca da “gelişmiş Batı” ve “geri kalmış Doğu” İslâm medeniyetine ilişkin yaklaşımlarını.

Dolayısıyla Akif'in bu yanının, sırf fikir üreten değil, o fikirlerle özdeşleşmiş canlı kişilikler icat eden yanının ihmal edilmemesi gerekiyor. Çünkü Akif insandan ve toplumdan bağımsız, soyut fikirler peşinde birisi değildir. Bilâkis o fikirleri yaşanır kılmak yolunda, canlı örnekler sunmaktan yanadır. Bu bakımdan Akif'in icat ettiği o mutasavver kişilerdeki algılama bir aşk seviyesinde duyuluyor. Onlar da ulaştığı inancı veya fikirleri, kendi içlerinde aşklı bir dile dönüştürüyor ve öyle konuşuyorlar. Öyle de Akif'in ürettiği o entelektüel şahsiyete yüklediği fikirler nelerdir acaba?

Buna girişmeden önce oradaki bu fikirleri ikiye ayırmak gerekir: Onların vaiz kişide önce tarzı teşekkülü, bilahere de bu fikirlerin kamuoyuna vaz edilme biçimi. Bunlardan ilki düşüncenin doğuşu, teşekkülü ile ilgili; diğer kısmı da düşüncenin izahı, yorumu veya metoda dönüştürülmesi safhası!.. İşte Akif'in *Asım* adlı eserinde örneklemeye çalıştığı idealist karakter, işin sırf bu safhasında ortaya çıkıyor. Yani *Asım*'da eylem var, teşebbüs var, fakat asıl arka plan iyi izah edilmiş değildir. Hatta Efgani ile Abduh arasında cereyan

eden konuşmaların eksik olan yanı da burasıdır. Nitekim ilgili metin dikkatle okunduğunda, Akif'in o iki düşünürün yöntemi ile iktifa etmediğı açıkça görülür.

İşte *Fatih Kürsüsünde* konuşan vaiz, cemaate *Araf Suresi*'nin 185'inci ayetini izah ediyor olsa bile, onun tefsir tarzı bildiğimiz geleneksel yöntemlerden tamamen farklıdır. Onun yerlere ve göklere nazar ederek, oradan sonuçlar çıkaran birisi olduğı görülür. Nitekim *Fatih Kürsüsünde*'nin ilgili bölümleri okunduğı takdirde, vaiz efendinin klasik *n c m* ilmi ile, *felekiyat* bilgileri ile iktifa etmediğı, bilâkis bunlardan hiç mi hiç söz etmediğı görülür. Ya da mesela Batlamyus'tan beri sürüp gelen bir telâkkiye göre, birbirini kapsayan veya birbirinin içine geçmiş felek/gök katmanlarından da söz ediyor değıl. Klasik astronomi anlayışımıza göre dünya merkez olmak üzere, i  içe geçmiş gökyüzü küreleri, birbirinin etrafında dönerlerdi. Gezegenlerin her biri de, işte bu gök katmanlarında bulunurdu. Venüs şu gök katında; ay, güneş veya Satürn öbür gök katında gibi!.. Belki açıkça ifade edilmese bile uzay, bu gök katmanları ile sınırlı düşünülürdü eskiden. İşte cemaat karşısındaki vaiz bu klasik bilgiyi hiç mi hiç kullanmıyor konuşmalarında. Onun uzay, güneş sistemi, yıldızlar âlemi, samanyolu vs. hakkındaki yorumlarına bakarak, XIX. yüzyılda üretilmiş  ağdaş bilimsel bilgiyi haiz birisi olduğı sonucuna ulaşıyoruz. Ayrıca eski, *klasik kozmik telâkki* ile yeni uzay algılaması, vaizin zihninde herhangi bir tezada, karmaşaya da yol açmıyor. Bilâkis o vaiz bilerek, inanarak ve kendinden emin, öyle konuşuyor.

Daha ilgin i de göklere ait sistematik bilgi ile yeryüzünü, yani tabiata hâkim *kevn  yasaları* birbiri ile eşleştirebilmesi, bunun da ötesine geçerek toplumsal hayatlar, ülkeler, dinler ve medeniyet havzaları arasında benzer al kalar kurabilmesidir. Meselâ vaiz efendiye göre, güneş sistemi nasıl bir merkez ve ona tabi gezegenlerden meydana geliyorsa, yeryüzünde de aileler, kabileler, milletler, medeniyetler benzer b t nl k  yapılar arz ederler. Bu arada göklerde de sanki bir *ittir d-ı müebbet* söz konusudur. Onların kendi aralarında, sistemi zorlayacak cinsten istisn i hareketlerine asla şahit olunmaz. Yine bütün bu gökyüzü varlıkları kendi aralarında *lisan-ı hal-i tabiat* ile konuşurlar ki, bu da bir nevi *hasbıhal-i semavî* değıl de nedir?

Fatih Kürsüsünde'ki vaiz yüzü cemaate dönük, işte bu bilgi ve yorumlarını aktarıyor. Fakat yerlerin ve göklerin o kupkuru bilgisi, vaizin dilinde öyle bir kıvama eriyor ki, bizim üzerimizde de göklerden yerlere doğıru sağılan bir şiire ve bir iman telkinine dönüşüyor. Vaiz, felsefi-hikemî bir dille konuştuğı halde de bu böyle oluyor. Çünkü onun algılamasına göre *lisan-ı hal-i tabiat*tten, bu *hasbıhal-i semavinin* dehşetinden kalplerin  rpermemesi mümkün olmuyor. Nitekim o vaiz yüzünü göklere çevirdikçe, Meleket  lem-

lerinden dalgalar halinde sağılan sesler işitiyor, *hilkatin şiirini* duyuyor ve iliklerine kadar ürperiyor. Dolayısıyla hareket halindeki sayısız âlemlerden sağılan hilkatin şiiri, vaizin dilinden cemaate aktarılırken, tam bir iman telkinine dönüşüyor. Vaiz bunları anlatırken içi ürpertilerle doluyor, buna rağmen de mevzusundan uzaklaşıp gitmiyor. Bu bakımdan hem anlattığı sistem bir fikir olarak algılanabiliyor, hem de geliştirdiği yorum ve şiir bizim üzerimizde ziyadesiyle etkili oluyor.

Hilkatin Sırrı: Var Olmak, Harekete ve Çalışmaya Bağlı

Ancak vaizin cemaate veya bize anlatmak istediği sırf bunlardan ibaret değildir. O bütün bunlardan, kendine mahsus önemli bazı sonuçlar çıkarmış! İşte onu söylemek istiyor bize. O da, metin boyunca bir leitmotif gibi tekrar edip durduğu şu beyittir:

Bekayı hak tanıyan sây'i bir vazife bilir
Çalış çalış ki beka, sây olursa hak edilir.

Bu dünyada kalıcılık (ayakta durmak) ancak çalışmakla mümkündür. Yani ayakta kalmak, yerini muhafaza etmek bir gayrete ve emeğe bağlıdır. Sen de öyle çalış, öyle gayret et ki bu hakkı elde edebilesin!..

Vaiz göklere bakıyor, sistemi inceliyor; sonra yüzünü tabiata döndürüyor. Orada da hep bu beyit, bu beyite bindirilmiş hakikatler karşılamıyor mu onu? Çünkü onun kavramasına göre gökler ve yerler, ikisi arasındaki âlemler durmaksızın hareket halindedir. Bu hareketli manzarayı vaizin, *ittirâd-ı mü-ebbet* biçiminde tavsif ettiğine daha önce işaret etmiştik. Yani o bize demek istiyor ki, yerlere ve göklere hakim olan ezeli nizam, hareketin devamlılığı ile kaimdir. Dolayısıyla hareket durursa, sistem fesada uğramış olur. Daha doğrusu da dünyanın sonu gelir.

Fakat vaiz bu hakikati, kendi inandığı saplantılı bir fikir gibi de vazetmiyor bize. Tam tersine, yerlere ve göklere nakş olunmuş *Sünnetullah*'ın tezahürlerinden çıkarıyor onu. Onunla yüz yüze getirmek istiyor cemaatini ve bizi. İşte önemli ve tesirli olan yan da burası zaten. Meselâ bir yerde veya evrende mevcut, ya da olup biten hemen her şey, ezeli bir yasanın "kemal-i şevk ile mahkûm"u iken, oralardan da hep aynı hakikat tezahür etmiyor mu? Eserin devamı olan kısımlarda ademden (yokluk), varlıktan, zaman ve mekândan, göklerden, daha doğrusu da *tekvin*'den söz ediyor. Oralarda da hep aynı hakikat, yani yukarıdaki leitmotif beyit parlak ve iri harflerle yazılı değil miymiş? Dolayısıyla güneş ve seyyareler bölümünün sonu da, gene o hakikatli beyitle tamamlanıyor. Hem de tanrısal bir vecd halinde...

Saray-ı vahdetimin durma karşısında, çekil
Çekil de feyz-i mübinimle ta ezelden sana,
Musahhar eylediğim bir cihanın ortasına
Atıl... Fezayı dolaş, âsumane çık, yere in!..
Lisan-ı gaybım olan beyyinât-ı hikmetimin
Vücudu inleyen aheng-i yek-meâlini duy!..
Düşünme, haydi şu aheng-i sermediyete uy:
Bekayı hak tanıyan sây'i bir vazife bilir
Çalış çalış ki beka, sây olursa elde edilir.

Aynı hakikati bir yerde de, mevceler/dalgalar sahillere savuruyor. Diğer bir bölümde ise, Akif şiirinin coştığı beyitlerden fıskırıyor:

Fakat cidâl-i hayatın bütün bu gulgulesi,
Kalanların acı, ölmüşlerin acıklı sesi,
Zaman zaman göğe yaprak nisâr eden eşcâr
Zemin zemin yere kalıçeler (halı) seren ezhâr
Bahara karşı tuyûrun (kuşlar) garib nevâları,
Şikâr önünde vuhûşun mehîb sayhaları,
Bedâyi'îyle baharân, şedâidiyle hazan
Bu şi'r-i hakikati inşâd eder durur her an:
Bekayı hak tanıyan sây'i bir vazife bilir
Çalış çalış ki beka, say olursa hak edilir.

Öyleyse metin boyunca tekrar edilen bu “hakikat” vaizin kendi şahsi fikri olmayıp, canlı cansız bütün âlemlerin hal diliyle tekrar ettiği, daha doğrusu da onlardan tezahür edip duran ilâhi bir düstur mesabesindedir. Sünnetullah'ın işleyişinden, düzeninden tezahür eden önemli bir düstur!..

Bilimin İslâmileştirilmesi

Fatih Kürsüsünde'de konuşan vaizin yaptığı yorumlar, dönem açısından düşünülecek olursa yeni ve orijinaldir. Burada bilginin yenilenmesi, aynı zamanda da yeni bir yoruma dönüştürülmesi söz konusudur. Yani çağdaş bilimsel bilginin edinilmesi noktasında tereddüt göstermeyen, bu problemi aşmış bir kişilik olarak karşımıza çıkıyor vaiz. On dokuzuncu yüzyılda üretilmiş bilimsel bilginin dinî hakikatleri cerh ettiği, ilmî keşif ve hakikat-

lerle dinin çeliştiği yolundaki yaygın spekülasyonlara onun itibar etmediği görülüyor. Dolayısıyla vaiz efendi arkaik yorumları geride bırakarak, zihnî bir sıçrama gerçekleştirmiş oluyor. Batıda Hristiyanlığın köşeye sıkıştığı bir durumda da, İslâm adına yeni fütuhatlara yol açıyor: Her türlü bilimsel gelişme karşısında İslâm'ın söyleyecek bir sözü bulunduğu, bu gelişmelerden dinin zarara uğramasının söz konusu olmadığı ve daha mühimi de bilimsel keşiflerin *Sünnetullah*'ın yeni baştan teyidinde imkân sağladığı gibi önemli bazı sonuçlardır bunlar.

On dokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyıl başlarında sözünü ettiğimiz bilimsel gelişmelerin, Avrupa'da ve Türkiye'de ne büyük tartışmalara yol açtığı hatırlanacak olursa, vaizin bu husustaki salâbeti daha bir fark edilir. Özellikle bilim ve din konusunda takınılan pozitivist tutumlar geçen yüzyılda nice zihinleri idlâl etmiş, neticede de din karşısında lâkayt, kuşkucu, muhalif sınıflar yetişmişti.

İşte aynı sıralarda bu menfi istihale karşısında ızdırap duyan ve bunun önünü almak için tedbir düşünen bazı sınıflarla karşılaşıyoruz. Nitekim Mehmet Akif'i de 1897 yılından itibaren bu tür sınıflarla yan yana görüyoruz. En başta da ileride İttihat ve Terakki iktidarının şeyhülislâmı olacak Musa Kâzım Efendi, Elmalılı Hamdi, İzmirli İsmail Hakkı, Ahmet Naim, Mustafa Sabri Efendi, Ispartalı Hakkı, Şemsettin Günaltay, Ali Emiri, İbnülemin Mahmut Kemal, Fatin Hoca (Gökmen), Mahmut Esat Efendi ve Konyalı Mehmet Vehbi gibi!.. Yine bu gruba, İstanbul'a ilk gelişi 1896 yılına tesadüf eden Bediüzzaman Said Nursi'yi de eklemek gerekir.

Uluslararası sömürgeciliğin arttığı, sömürge durumundaki İslâm memleketlerine ait türlü haberlerin alındığı, İsviçre'de ilk Siyonizm Kongresinin tertip edildiği (1897), İngiltere'nin de tahripkâr yeni bir İslâm politikasını devreye soktuğu böyle bir zaman diliminde, yukarıdaki sınıfları ziyadesiyle tedirgin görüyoruz. Bir de bu arada fizik, kimya, biyoloji, astronomi ve tıp alanındaki gelişmelerin, dini hakikatleri tekzip ettiği yolunda ki yaygın yorumlar!.. Özellikle *pozitivizmin* zihinlerde ve ruhlarda açtığı derin yaralar!..

İşte bu noktada, yukarıdaki aydın sınıflar arasında devamlı müzakereler yapıldığı bilgisini ediniyoruz. Avrupa milletleri neden ileri ve güçlü? Biz ve çeşitli İslâm memleketleri neden geri durumda? Bunun içeriye ve dışarıya dönük sebepleri neler olabilir? Bu arada biz İslâm'ı yanlış anlıyor olabilir miyiz? Ya da dini telakkilerde bir problem mi söz konusudur? Bidayette büyük fütuhatlara yol açan İslâm, Şark milletlerinde ihtiyacını duyduğumuz yeni bir silkinişe neden önyak olamıyor gibi.

Nitekim o günün Müslüman aydınları bu hususlarla ilgili önemli bazı sonuçlara ulaşıyorlar: Birincisi, din anlayışımızda ciddi bir yenilenme ihtiyacı!.. Bunun için de öncelikle yeni bir *ilm-i kelâm* tedvin edilmeli idi. İşte bu ihtiyacı en önce ve açık şekilde vurgulayan ve yazılı bir metne de dönüştüren Musa Kâzım Efendi'den başkası olmuyor. Nitekim Musa Kâzım Efendi 1908 Me rutiyetinden hemen sonra, İttihat ve Terakki'nin yan kuruluşu * ehzadebaşı İlmiye Kulübü*'nde verdiği konferanslarda bu ihtiyaca sık sık vurgu yapıyor (*Kelâm Kitaplarının Asrın İhtiyacına Göre Islahı ve Yazılması, Külliyat-ı  eyh lisl m Musa Kâzım: Dini-İçtimaî Makaleler*, İstanbul 1326, s. 289-301). Akif'le Musa Kâzım arasındaki bir ilişkiye de temas edelim burada. Akif Musa Kâzım Efendi'den yıllarca ders okuyor  eyh Bedreddin'in *Varidat*'ın da bu okumalar sırasında yer alır.

İhtiyacı duyulan ikinci bir husus da, dini doğru anlamak için yepyeni bir *tefsir* lüzumudur.

Fakat burada dikkatimizi çeken, ilgili gruplar arasında Akif'in özel durumudur. Grubun ekseriyeti ya medrese mezunu müderrisler, ya da hukuk ve mülkiye gibi okullardan mezun kimseler olurken, Akif onların arasında müsbet ilimleri tahsil etmiş tek kişi görünümündedir. Kuşkusuz bir de Mehmet Akif'e astronomi bilgini Fatin Hoca ilâve edilebilir ki, Akif ona *Süleymaniye Kürsüsünde* adlı eserini ithaf etmişti. Yani  ağda  bilimsel gelişmeleri takip edebilen ve probleme ziyadesiyle v k f olanlar i te onlardı.

Diyebiliriz ki Akif, o yıllardan bu yıllara sürüp gelen yeni İslâm tel k-kisinin  nc  isimlerinden biridir. Nitekim onun *medreselerin ıslahı*, medreselerde müsbet bilimlerin ders olarak okutulması hususunda önemli çağrılar vardır. Dolayısıyla yukarıdaki gruplar arasında Musa Kâzım Efendi ile Akif'in, bir de Fatin Hoca'nın ayrı bir önemi bulunmaktadır. Diğer bir noktada da, bilhassa 1908'den sonra *Sıratı Müstakim*'in, bu camianın sözcülüğü rolünü üstlenmesidir. Nitekim Akif derginin ilgili sayılarında, yeni anlayışa uygun tefsir denemelerine davet ediyor bu çevreleri. Yeni,  ağda  bir tefsir  ığır  ba latmaktır onun muradı. Bu r zg rın akisleri her geçen gün daha da artarak, Cumhuriyet döneminde Elmalılı Hamdi'ye *tefsir*, Mehmet Akif'e *meal* ve Ahmet Naim'e de *hadis külliyatı* hazırlama görevi bunun için verilir. Dolayısıyla bu projeye, son devir Osmanlı entelektüel sınıflarının yirmi yıllık rüyası nazarıyla bakılabilir.

Fatih Kürsüsünde'de konuşan vaiz, işte bu arka plan bilgilerin ışığında, daha anlamlı ve fonksiyonel duruyor karşımızda. Dolayısıyla Akif onun omuzlarına tarihin en ağır yükünü havale etmiş oluyor. K rs lerde de onu

bu amaçla konuşturuyor. Akif neslinin duyduğu ihtiyaçların bütünü de o söylüyor, o dile getiriyor. Bu bakımdan kürsüden konuşan vaize veya onu konuşturan Akif'e, dinî anlayışımızı yenileyen, yeni bir "din dili" inşa eden müceddidler nazarıyla bakabiliriz. Nitekim çağdaş bilginin İslâmîleştirilmesi ya da yeni bir yoruma tâbi tutulması demek olan bu yaklaşımın, bugün de tesiri altında değil miyiz? Bu ne kadar sağlam ve etkili bir çığır olmalıdır ki, bugün de aynı mantık ve muhakeme biçimini kullanmaktan geri durmuyoruz. Ayrıca bilinmelidir ki bu yaklaşım biçimini çeşitli İslâm düşünürleri, son 30-40 yıldır ancak gündemlerine alabilmişlerdir. Son yüzyıl Osmanlı İslâm düşünürlerinin bu hususlardaki öncülük rolünün ise daha yeni yeni farkına varabiliyoruz.

Göklerden Yerlere Dönük Yansımalar

Dolayısıyla Akif bu akımın en etkili isimlerinin başında geliyor demektir. Şimdi o öncü sınıflardan çoğu unutulmuşken, Akif nasıl oluyor da unutulmuyor? İşte önemli olan da burasıdır. Bunu sağlayanın Akif'in sanatı, sanatlı söyleyişi olduğu herhalde hatırdan çıkarılamaz. İnsan tarafından üretilmiş hangi bilgi, geliştirilmiş hangi nazariye vardır ki eskimesin, pörsümesin? Fakat kendini güçlü bir sanatla takviye imkânına kavuşan, ya da yaşayan birinin psikolojisi ile eşleştirilebilen fikirler bundan müstesna. Haliyle de kendini edebiyata dönüştürebilen, sanatlı bir dil ile ifade imkânı bulan fikirlerin bunda bir ayrıcalığı söz konusu. İşte Akif'in canlı tesiri buradan ileri geliyor.

Akif'in *Fatih Kürsüsünde* öne çıkardığı yeni kelâm yorumları ve *Süleymaniye Kürsüsünde* ortaya koyduğu "umum Şark algılaması" üzerimizde hâlâ daha tesirini sürdürürken, ilk eserde vurguladığı bazı fikirler de vardır ki onların tesirini hissedemiyoruz. Nedir bunlar denilecek olursa, bu sefer de *Fatih Kürsüsünde*'nin diğer bölümlerine geçmek durumunda kalırız.

Üretilmiş bilimsel bilgiyi harekete ve nizama, daha doğrusu da hareket halinde bir nizama indirgeyen vaizin, yeni bazı kavramlar geliştirdiğine şahit olmuştuk. Kur'an'da ve akaid kitaplarında çok sık karşılaştığımız *sünnetullah* kavramıdır bu. Kâinata ait sayısız gerçeği, kanuniyeti ve üretilmiş her türlü bilimsel bilgiyi ihata eden bir genişlik içinde düşünülüyor bu kavram. Şu an için çok tabîî gibi görünen bu eşleştirmenin, o yıllar için çok da yeni olduğunu kabul etmemiz gerekir. Dolayısıyla vaizin gözünün önünde hareket halinde seyreden ilâhî bir nizam söz konusudur. Bu nizamın tâbi olduğu *ittirad-ı müebbed* de, Cenabı Allah'ın ihdas ettiği kanuniyetlerle doğrudan ilgilidir. Kaldı ki büyük Allah'ın yaratması da her an, kesintisiz devam etmektedir. Cenabı Allah'ın yaratma fiili kesintisiz sürdüğüne, bunun bir neticesi saymamız gereken evrendeki *ittirad-ı müebbed* de ortada olduğuna göre,

buradan tek tek insan ve toplumlar adına bir sonuç çıkarılmamalı mıdır? Bu bakımdan insan da, toplumlar da sürekli hareket etmek, çalışmak, muvaffak olmak mecburiyetindedir. Nitekim yerlere ve göklere nakşedilmiş bulunan s nnettullah, *lisan-ı hal-i tabiat* vasıtasıyla şu hakikati hatırlatıp durmuyor mu bize?

Bekayı hak tanıyan s y'i bir vazife bilir
alış alış ki beka, s y olursa elde edilir.

Dolayısıyla bütün âlemler için geçerli olan yukarıdaki d st r, doğrudan insan için, milletler ve ümmetler için de geçerlidir. Vaizde hakim olan bu kanat o kadar kuvvetlidir ki, buradan hareketle bir adım daha atıyor ve *mes inin tekâsüfû*, *s y*'in tecessümü gibi yeni bazı kavramlara daha ulaşıyor. Burada "mesâi" ve "s y" kelimelerinin çalışma, iş, faaliyet anlamına geldiği açıktır. Oyle olduğu takdirde de, *mes inin tekâsüfû* ile enerjinin, iş ve emeğin bir noktada teksifi kastedilmiş oluyor. Yani başarı ve muvaffakiyet, enerji ve aktivitelerimizin bir noktada teksifini gerektirir demek istiyor vaiz. Sonuçta da hangi iş ve amaç söz konusu olursa olsun, ordan mutlaka bir başarının fışkıracağı vurgulanıyor.

Diğer kavram biraz daha karışık: *S y'in tecessümü*... "S y" alışma demek olduğuna göre, çalışma bir an geliyor ve kendi dışında bir şeye dönüşüyor, yani cisimleşiyor veya maddeye inkılap ediyor. Dolayısıyla fizikteki madde-enerji ilişkisini hatırlatıyor bu kavram. Fakat gene de o noktaya vardırmamak gerekir. Çünkü orada bir de hız söz konusu. Vaizin kastettiği herhalde, insanın eşya, alet, makine üretme kabiliyeti olmalıdır. Nitekim çalışmanın ve emeğin bir noktada teksifi neticesinde, buradan her türlü ilime, fenlere ve terakkiye ulaşılır demek istiyor vaiz. Ayrıca ona göre büyük medeniyetlerin hareket noktası da gene bu prensipten başkası değildir. Olumsuz taraflarımıza vurgu yaparak, vaiz bizdeki durumu ise şöyle somutlaştırıyor:

Muhit-i ilme giren yok, diyar-ı fen kapalı
San yiin adı batmış, ticaret öylesine,
Ziraat olsa da  dem nebi usul  yine!
Hülâsa hepsi çalışmak, yorulmak isteyecek.
Fakat çalışmak için şart olan istek.
O yoksa, hangi vesileyle biz ilerleyelim?
Sıkıntısız mütefennin, üzüntüsüz  lim,
Ne tatlı şey, buna bir çare yok mu?

Çalışma ile ilgili bir başka kavram daha geçiyor *Fatih Kürsüsünde*'de. O da *vezâifi taksim*... Ahmet Mithat Efendi daha 1890'larda, ilgili kavramı *taksim-i mesâî* biçiminde kullanıyordu. Her ikisi aynı anlamda ve burada "iş bölümü" kastediliyor. Çalışkan, başarılı, gelişmiş toplumlarda iş bölümü esastır denilmek isteniyor:

Neden vezâifi taksime yanaşmıyoruz?
Olursa bir kişinin koltuğunda dokuz karpuz,
Öbür gelişte de mümkün değil selâmetimiz!
Yazık yazık ki, bu yüzden bütün felâketimiz.

Haliyle bu noktada bir hususa daha işaret lüzumu doğuyor. Metindeki vaizin veya Akif'in geliştirdiği "mesâinin teksifi" düşüncesi, buradan da behemehal bir başarıya ulaşılabilecek fikri dönem aydınları arasında oldukça ilgi çekici bulunmuştur. Akif'in doktrin vazeder gibi adeta kanuniyete dönüştürdüğü bu kavram, Bediüzzaman Said Nursi tarafından daha da geliştirilmiş, "tevhid" nokta-i nazarından ele alınmıştır. Bediüzzaman'ın bu husustaki yaklaşımı özet olarak şöyledir: Bizim dinimizin esası tevhiddir. Tevhid her şeyin başı ve temelidir. Tanrıyı birlemenin dışında tevhidin, günü birlik hayatımıza bakan bir yönü de bulunur. Dolayısıyla her muvaffakiyetin altında tevhid düsturu yatar. Dikkat, emek, gayret, sabır, sebat vs. Her türlü enerji ve aktivitelerimizin bir iş veya amaç üzerinde tevhidi halinde, oradan bir başarının doğmaması mümkün değildir gibi.

Akif'te karşılaştığımız evren/kainat yorumu ile ilm-i kelâm'ın yenilenmesi düşüncesi, Akif'e mahsus bir tabirle de bu işin "asrın idraki"ne başvurularak gerçekleştirilmesi fikri zamanla çok yaygınlaştı. Dolayısıyla bu yeni yorum biçimi, yirminci yüzyıl başlarından itibaren İslâmî camialar arasında bir tür "tec-did" denemesine dönüştü. Bu noktada Osmanlı merkezli ulema ve entelektüel sınıfların ulaştığı seviyenin, Mısır ulemasından kat kat ileri olduğu kabul edilir. Hem felsefî-hikemî bir idrak geliştirilmesi, hem de daha yüksek bir sorumluluk şuuru üretilmesi bakımından. Bu yüzden olmalı ki dönemin Müslüman entelektüellerinin çoğu ne kendilerini, ne de geliştirdikleri düşüncüyü herhangi bir muhalefet hareketine tahvil etmemişler, ülkeleri ve âlem-i İslâmın tamamı adına duydukları bir sorumluluk şuuruyla hareket etmişlerdir.

Netice olarak söylemek gerekirse kelâmı, tefsiri, siyeri, İslâm tarihini yenilemek düşüncesi, o yıllarda canlı bir fikir hareketi teşkil etmekte idi. Nitekim aradan fazla bir zaman geçmemişken, İzmirli İsmail Hakkı *Yeni İlm-i Kelâm*'ını (1923-1924) yayımladı. Bediüzzaman da bu alanlara ağırlık vererek *Muhâkemat* (1911), *Münâzarat* (1913) ve *İşârâtü'l İcaz*'ın (1916) ardından *Tabiat Risalesi*'ni

kaleme aldı. Bu eser, Akif'in *Fatih Kürsüsünde* geliştirdiği yorumun, tabiat üzerinden sürdürülmesi esasına dayanır. Ayrıca da daha girift mevzular etrafında dönüp dolaşır. Ölüm ve yeniden dirilme gibi!.. Zira pozitivist yaklaşım yaygınlığı karşısında dinî hakikatin savunulması o sıralarda pek kolay yapılamıyor, kabul veya inkâr şıklarından birine varıp dayanılıyordu. Fakat bu noktada hiç olmazsa pozitivizmin bazı tutarsız yanları izah edilemez miydi? İşte bu tutarsızlıkların bir tür eleştirisi yapılıyor dönem içinde yayınlanan eserlerde.

Gerek Akif'in ve gerekse de yukarıda isimlerini verdiğimiz diğer İslâm düşünürlerinin gayreti ile, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde İslâm böylece canlı bir düşünce hareketine dönüştü. Ayrıca Tanzimat sonrası yıllarda içine düştüğümüz düşünce boşluğu, biraz geç bile olsa telâfi edilmiş oldu. Daha açığı da batılı felsefe ve akımları karşısında özgüveni yüksek, doğunun ve batının birikimine aynı derecede haiz sınıflar ortaya  ıktı. Osmanlı'nın yıkımı yıllarında böyle yüksek bir ulemâ ve düşünür sınıfının yetişmiş olması gene de büyük bir tesellimiz arasındadır.

Eserin Hayatımıza Bakan Yanları

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız kavramsal çerçevenin yanı sıra, *Fatih Kürsüsünde* nasıl bir gelişme kayd ediyor? Daha doğrusu üzerinde durduğumuz teorik/felsefi  er eve ile insan ve toplum nasıl izah ediliyor?

Vaiz kürsüde konuşurken, s nnetullahın işleyişinden çıkardığı "hareket", "nizam", " alışma", "mes inin teksifi", "s yin tecessümü" veya "vezâifi taksim" gibi kavramlardan hareketle, Avrupa ile Osmanlı veya umum şark dünyası arasında bazı mukayeselere başvuruyor. Bir taraf aşırı derecede gelişmiş ve ileri, diğer taraf ise alabildiğine geri!.. Nitekim bu bölümlerde garp dünyası, *mücahit* kavramıyla tavsif ediliyor. Cehd eden, gayret eden manasında!.. Eserde şark için kullanılan sıfat ise "atalet"tir. Dolayısıyla garp kendini geliştirmiş, şark ise evrensel yasalara dayalı çalışma prensiplerine özü itibariyle lâkayt kalmıştır.

Eserin bu bölümlerinde, umûm şark âlemine ait geniş geniş tasvirler, tahliller mevcut. Konuşurken cel llendiği anlaşılan vaizin, bu noktadaki tespitleri de oldukça acımasız. İşte onlardan bir  rnek:

Zaman zaman görülen ahiret kılık  diyar
Cenazeden o kadar farkı olmayan canlar
Damarda seyri belirsiz, irinleşen kanlar
S r nmeler, geberip gitmeler, rezaletler
Nasibi girye-i hüsran olan nedametler

Harab olan azamet, târumar olan ikbal
 Sukût-u rûhu umumî, sukut-u istikbal
 Dilencilikle yaşar derbeder hükümetler
 Esaretiyle mübâhi zavallı milletler
 Harabeler, çamur evler, çamurdan insanlar
 Ekilmemiş koca yerler, biçilmiş ormanlar
 Durur sular, dere olmuş helâ-yı carîler
 Isıtmalar, tifolar, türlü mevt-i sârilere
 Hurafeler, üfürükler, düğüm düğüm bağlar
 Mezar mezar dolaşıp, hasta baktıran sağlar
 Atâlet'in o mülevves teressübâtı bütün.

Vaizin Garp memleketlerine dair tespitleri ise şöyledir:

Bakın mücahit olan Garb'a şimdi bir kerre,
 Havaya hükmediyor, kani olmuyor da yere.
 Nedir şu bir sürü fenler, ne türlü sanatlar?
 Nedir bu ilme tecelli eden hakikatlar?
 Sefineler ki tarar kıt'a kıt'a deryayı
 Şimendifer ki tarar buk'a buk'a dünyayı
 Şuûn ki berka binip seslenir durur ovada
 Balon ki rûh-u kesîfiyle yükselir havada.
 Hülâsa hepsi bu âsâr-ı dehşet-âkînin,
 Bütün tekâsüfüdür toplanan mesâî'nin.

Aradaki açığın kapatılması gerekmektedir ki, vaiz efendi de kürsüde bunun için çırpınıp duruyor. Dolayısıyla vaiz efendinin yaptığı eleştiri, tahlil ve önermeler bu bölümlerde oldukça ağırlık kazanıyor. Kitabın ilk bölümlerinde yüksek muhakeme kabiliyetine hayranlık duyduğumuz vaiz, toplumsal hayatı ve bazı sınıfları eleştirirken yerine göre bir istihzaya kaptırıyor kendini, yerine göre de önünü alamadığı bir ızdırabın içinde yüzer gözüküyor. Fakat son bölümdeki ağırlama sahnesinin dışında, o gene de kendine çok yakışan muhakemeli tavrın dışına pek çıkmıyor, çıkmamaya çalışıyor. Daha ziyade de aklî, gerçekçi önermeler geliştirmekten yana gözüküyor. Nitekim konuşması tahlil ve mülâhazalarla yüklü olan vaizin bu bölümlerde söyledikleri, aşağı yukarı şöylece özetlenebilir:

sürpriz teşkil eden sıçramalı bir finalle, *Berlin Hatıraları*'nda da karşılaştığımızı hatırlatalım.

Bir de bu dönemin halkında şahidi olunan bazı zaaflar söz konusu. İslâm itikadının temel rükünlerinden kaza, kader, tevekkül gibi meseleler var. Vaiz bu hususlarda da dikkate değer eleştiriler geliştiriyor. Gene ayrıca dinde içtihat kapısının kapalı mı, açık mı olduğu hususunda ilginç muhakemelere başvuruyor.

Sonuç Olarak

Bütün bunlardan dikkatimizi çekmesi gereken şudur. Akif bu eseri ile, *sünne-tullah* gerçeğiyle bizi yüz yüze getiriyor ve oradan yola çıkarak da kelâm düşüncesini yeniden tedvîne çalışıyor. Mükevvenâta yeni bir nazarla bakmak, oradaki sistemi okumaya çalışmak gibi. Aynı şekilde göklerdeki nizamın yeryüzündeki izdüşümünü tespit. Onunla toplumsal tekevvünler arasındaki alâkayı keşfetmek. Çalışma prensibine de buradan yola çıkarak ulaşmak. Ardından kademe kademe çeşitli soysal problemlere doğru ilerlemek!..

Dolayısıyla *Fatih Kürsüsünde*'ye ihtiva ettiği düşünce yoğunluğu bakımından Akif'in en dikkate değer eseri nazarıyla bakılabilir. Eser bu yönüyle *Asım*'a göre hem daha derin, hem de daha ruhludur. Ayrıca *Asım*, Hocazade'nin (Akif) yetiştirdiği birisi olarak, onun haiz olduğu her türlü fikri altyapı bu kitabın muhtevası olmak gerekir. Yani *Asım* adlı eserdeki genç hikâyeye kişinin, orada izah edilmemiş arka plan tarafını, *Fatih Kürsüsünde* ile tamamlamak lüzumu vardır. *Asım* ve *Fatih Kürsüsünde*'nin arasındaki ilişkiyi böyle kurduğumuz takdirde de, Akif'in *Asım*'ı ve ekibini niçin Almanya'ya gönderdiğini daha iyi anlama imkânı bulunur. Ayrıca Akif, Muhammed Abduh ve Efgani arasındaki metodik farklılıklara da yine buradan ulaşılabilir.

FATİH KÜRSÜSÜNDE*

İki Arkadaş Fâtih Yolunda

- Vapur yanaştı mı?
- Çoktan!
- Demek ki Köprü'deyiz.
- Aman, şu yolcular insin...
- Fakat bilir misiniz,
Yadırgıyor, hani insan o eski tekneleri!
"Yanaş" denildi mi nazlım, gider gider de geri,
Gelince hışm ile bir tos vururdu Köprü'ye ki:
Zavallının deşilen karnı, sağlam altı  eki
Odun yutar da biraz sancıdan bulurdu aman...
- Hekim getirmeye koşsan, hekim de yok o zaman!
- Tımarcılar bereket versin, usta şeylerdi:
Elinde balta gelir,    keser, beş eklerdi...
"Dayan o yanki başından  mer! Tutundu Memiş!"
Bakardınız, ameliyyata çarçabuk bitmiş!
Amasra sahili çok eski bir müessesedir;
Uşakların topu cerrah olur... Hemen kestir!
Bugünden ormanı göster kılağlı baltasına:
Temizleyip  ıkıversin, bırakmasın yarına!
- Biraz da dikmeyi  ğrenseler...
- Adam sen de!

* Akif'in önemli eserlerinden biri olan *Fatih Kürsüsünde*, 10 Temmuz 1913'ten itibaren *Sebilürreşat*'ta tefrika edilmeye başlanmış, yirmi sekiz sayı devam eden tefrika 23 Temmuz 1914'te sona ermiştir. Burada tefrikanın başlangıç ve bitişine ilişkin künye bilgilerini vermekle iktifa ediyoruz:
Sebilürreşat, 27 Haziran 1329/ 10 Temmuz 191), c. 10, n. 252.

Sebilürreşat, 10 Haziran 1330/ 23 Temmuz 1914, c. 10, n. 306.

Fatih Kürsüsünde, Mehmet Akif'in tefekkürünü tanımak bakımından ilginç bir denemedir. Süleyman Nazif ve  okları, *Asım*'ı Akif'in en başarlı eseri telâkki ederler. Fakat *Asım* ne kadar önemli olursa olsun, bu başarı *Fatih Kürsüsünde*'nin değerini asla g lgeleyemez. Çünkü Akif'in asıl fikirleri bu eserinde toplanmış ve sistematize edilmiş görünmektedir. Asım ise daha ziyade çöküşe yakın bir tarihte geriye dönük veya Mütareke dönemine ilişkin bir eleştiri eseridir. Ayrıca *Asım*'ı önemli kılan tarafın çanak kale anlatımı ve istikbale dönük yeni birtakım arayışlar olduğunu kaydetmek gerekir.

Düşündüğün şeye bak... Sen şu ilmi öğren de...

- O ilme hiç diyecek yok: müfâdı kât'idir!

Ulûm-u saire sun'î, o pek tabîidir.

- Ne var ki: Kalmadı tatbik için müsâit yer!

- Neden?

- Neden mi, görürdün çıkıp gezeydin eğer.

Eteklerinde zığın saklı bildiğin orman,

Bugün barındıramaz hale geldi bir tavşan!

O, sırtı hiç de güneş bilmeyen yeşil dağlar,

Yığın yığın kayalardır: Seraplar çağlar!

- Sabahleyin yine bir hayli nükte fırlattın!

Hayali bol bol akıttın, serabı çağlattın!

- Hayır, hayal ile yoktur benim alış verişim...

İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim.

Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:

Sözüm odun gibi olsun; hakikat olun tek!

- Fena değil yolun amma epeyce sarp olacak!

Odun dedin de, tuhaftır, ne geldi aklıma bak:

Zavallı memleketin yoktu başka mahsulü;

Odundu, nerde bulunsan, metâ-ı mebzûlû.

- Adam yetiştiremezmiş, demek ki toprağımız....

- Lâtime ber- taraf amma, adam değil yalınız,

Odun da isteriz artık yakında Avrupa'dan!

- Bizim filizleri göndermesin sakın o zaman!

- Ağırca davranıyorsun... Biraz çabuk yürüsek...

- Vakit kazanmak için isterim yavaş gitmek.

- O halde kuş gibi sekmek değil midir lâzım?

Ayıp değil ya, bu sözden ne çıktı, anlamadım.

- Bu itirazı niçin salladın muhakemesiz?

Vakit geçirmeyi bizler kazanma addederiz!

- Demek ki şimdi işin yok...

- Hayır birazdan var.

- Ne iştir, anlayabilsek... Mühim midir o kadar?

- Gidip de öğleyi Fatih'te kılmak istiyorum;

Gelir misin? Hadi?

- Artık    enmeden ne zorum,
Sıcakta kan tere batmak? Namazsa maksad eğer:
Sa ın solun dolu mescit, be en be en dalıver!
- Namaz değil yalnız maksadım... Bugün bir adam
 ıkıp da vazedecek   le üstü halka...

-Tamam!

Zamanıdır oturup, şimdi herze dinlemenin;
O yâve-g ları hâlâ, adam deyin be enin!
Sarıklı milletidir milletin başında belâ...
- Fakat, um munu birden batırmak i  değil a!
Bilir misin ne dehâlar yeti ti medreseden?
- Deh  mı? At bakalım, hiç sıkılma, bol keseden!
- Sıkılmadan atayım mı? Kuzum, niçin atayım?
 nanmıyorsan eğer dur ki ben de anlatayım...
- Sayıp da nafile malûm olan be  on ismi
Yorulma: Onları ezberlemek de bir i  mi?
Fakat  u va'z edecek herze-g  aceb kim ola?
Ne olsa hiç ya... Nihâyet, sarıklı bir molla!
- Seninle biz de birader, sabahleyin  attık!
 nada karşı ne yapsın da susmasın mantık?
  arıklıdır  diye hiç görmeden, bilâ-insâf,
Kib r-ı ümmeti haksız değil mi istihfaf?
Gelip de bir bulunaydın ge enki va'zında:
Kalırdı parmağın, Allah bilir ki ağzında!
Ne var inadına etsen de bir sefer galebe,
Benimle Fatih'e gelsen...

- Al i te, geldim be!

- Hid yet erdi mi? Hah   yle.... Aferin su ku u!
- Aman,  u düz yolu tutsak da tepmesek yoku u...
- Uzak yakın deme artık; ini  yoku  sorma!
Tı ı  tı ı  gidelim, haydi gir  u sa  koluma.

-Aman,  u ma'bed-i feyy zın ihti amına bak:
Bakar bakar doyamam: Açık olmu um mutlak!
- Hakikaten doyamaz dideler mel hatine...

Fakat yabancılar üşmüş civâr-ı ismetine!
Nedir harîmine yerleşmek isteyen şu salaş
Hüviyyetinde yığınlar ki hep birer kallâş!

- Evet, zemini uzaktan görüp bayılmışlar;
Yavaş yavaş sokulup sonradan yayılmışlar!
- O halde şimdi ayrılmak gerektir Evkaf ‘a...
- Ayıldı farz edelim... Yığmadıkça bir tarafa,
Şu gördüğün kara taşlar kadar kesif altın,
Nasıl temizleyebilsin, nasıl yıkıp çıksın?
- Hayır, kapatmalıdır “camiin!” deyip kemeri;
Birer birer yıkılır az zamanda kendileri.
- Nasıl kapatmalı?

- Gâyet kolay: “Şu meydanlık,
Ki yol geçen hanı olmuştu, avludur artık;
Bu avludan geçecekler namaz için geçecek.”
Deyip kapatmalı!

- Yahu, akıllısın gerçek!
- Geçende yıkmaya kalkıştıları mahfili ya!
- Demek ki zır deli bunlar!

- Sorar mısın? Deli ya!

Delirmedikçe bir insan nasıl varır eli de
Kıyar şu mahfile, yahut şu muhteşem geçide?
“Bizim de var medeniyetle aşinalığımız...
Hem eskidir...” diye bilmek için dayandığımız,
Yegane hüccet-i sengîni yırtacaklar da,
Sıkılmadan gezecekler “geniş” sokaklarda!
- “Sıkılmadan” diye bir nükte salladın... Lâkin,
Yerinde oldu...

- Değil, sende anlayış keskin!
- Ben anlamam ya, fakat pek değerli olsa gerek...
Hakikaten şu geçit çok güzel midir?

- Ne demek!

- Sahifeler yazıyor, belki fenn-i mimârı,
O, meyl-i nâz ile mahmur dîdeler-vâri,
Biraz meyilli bakan, mabedin güzelliğine...

- Kemer de öyle muvafik mıdır aceb fenne?
- Ne söyledin?
 - Şu atılmış verev kemer iyi mi?
- Fünûn-u hendesenin var ya bir de ‘‘ters m ’’
Denen us l ... Onun m hir ne tatbiki.
- Demek ki: Hayli mühimdir bunun da tedkiki.
- Senin g z n iyidir... Kaç muvakkıtl n saati?
- D zelteyim Şunu... Dur dur... Kurulmamış zati.
- Birinde on buçuk olmuş, birinde  ...
 - Ne güzel!

Zaman içinde zaman... Yoktu böyle Şey evvel.

- Büyük kusur idi lâkin...
 - Hakikat  yle idi:

Kamer hesabı, güneş devri, sonra mil di
Deyip de   yılı ezber bilen zeki millet,
Durur mu hiç yalınız bir saatle? Durmaz, evet!
- Nasıl Şu banka güzel bir bin  mı?

- Pek o kadar

Fena değilse de, nisbetle, bir biçimli duvar
Mesabesinde kalır c miin yanında...

- Garip!

Benim gözümle bakarsan: Ne muhteşem ne meh b

- O başka... Sorsalar  sl b için ‘‘şudur’’ denemez..

Asalet olmalı sanatta evvela... Bu: Melez!

Hayır, melez de değil... Belki birçok  sl bun

Halita hali ki, tahlile kalkışılsa: Uzun!

Necib eser arıyorsan: Sebile bak, işte...

Taşıp taşıp dökülürken o şiiri berceste,

Saf -yı fitratı şahit ki: Tertemiz, aslı;

Damarlarında yüzen kan da, can da Osmanlı...

Görüp bu c şiş-i sanatta r h-u ecdadı,

Biraz sıkılmalı, şehrin sıkılmaz evlâdi!

- Sıkılmak, eski adamlarda nadiren görülen

Bir ibtil ya denirmiş ki, simdi geçti!

- Neden?

- Değişti halet-i rûhiyye, çünkü asra göre...
 - Aman şu “halet-i rûhiyye” bir de “mefkûre”
 Ayıp değil ya, gıcıklar benim sinirlerimi!
 -Niçin sinirleniyorsun? Taassubun yeri mi?
 Biraz değişmeli artık bu eski zihniyyet.
 “Lisana hiç yenilik sokmayın!” demek: Cinnet.
 - Hayır taassub eden yok... Şu var ki: icabı
 Tahakkuk etmeli bir kerre; bir de, erbabı
 Eliyle olmalı matlûb olan teceddüdler..
 Düşünki böyle midir bizde?

- Şüphesiz..

- Ne gezer!

Delili: Kendi sözündür...

- Kimin, benim mi?

- Evet!

- Ne söylemiştim? Unuttum.

- Canım şu “zihniyyet!”...

- Beğenmedin mi? Fransızca yok mu “mantalite”?
 Onun mukabili...

- Zaten budur ya dert işte!

Tasarrufatını aynen alırsak İngiliz’in,
 Fransızın, ne olur hali sonra, şivemizin?
 Lisanın olmalıdır bir vakâr-ı millîsi,
 O olmadıkça müyesser değil teâlisi.

- Biraz muhafazakaranedir ya şimdi bu da...
 - Evet, muhafazakârım... Bilir misin, bu moda
 Taammüm etmeye başlarsa...

- Başlasın! Ne olur?

- İler tutar yeri kalmaz, lisanımız bozulur.
 Bugün ne maskara olmuşsa milletin kılığı;
 Lisan da öyle olur!

-Anlamam inatçılığı...

- Bilir misin bu garip ümmetin nedir hâli?
 “Yehâfû” sıygasının çingiraklı i'lâli!
 - Nasıl, nasıl?

- Hele sabret: "Yeh f  aslından..."

Deyip de ezbere birçok ibareler okutan
Hocam, hit ma yakın devresinde i'l lin;
Mey n-ı k fiye-d rında  ifte "fi'lh l"ın
Okur dururdu, bu bir ananeydi besbelli:
"Ka an ki s kin olur vav, onun da m -kabli
Hur f-u s limede harf-i gayr-i sakin olur;
O v vı müttefikan meddeder imiş cumhur...
O halde, biz dahi ettik: 'Yeh f  oldu"... Evet!
Ne yapsa Avrupa, bizlerce asl olan hareket:
"O halde biz dahi yaptık!" deyip hemen takl d.
Bu türlü bir yenilikten ne hayr edersin  mid?
- Fakat "yeh f "n n i'l li amma g  m   ha!
- Bu ihtisarı onun, çok s rerd  yoks  daha!
Fena mı? Bak, lâfa daldık da duymadık yoku u.
- Hakikat  yle! Epey yol kazanmı ız...  u ne,  u?
- Yıkık sebile bakıp a layan yanık mektep...
- Ge enki yangının enkazı i te bunlar hep!
- Demek ki: Camii kurb ndeyiz Süleyman'ın.
- "Demek" de var mı ya? Kar ında!

- Lâkin insanın,

Nasıl kararmada maziye tırmanan nazarı!
Bugün, bizim tepemizden bakan  u    arı,
Sıyanet eylemeden aciziz, değil yapmak...
- Hakikat  yle!  u mabed nedir?  u ha mete bak!
- Bırak ki camii, dünyada olmaz öyle eser;
Fakat nedir  u heyâkil, nedir  u medreseler!
Uzaktan andırıyorlar nit k-ı simini,
Ki sarmak isteyerek vahdetin nedimesini;
Atılmı     tarafından kemend olup beline;
Fakat değil beli, d m nı geçmemiş eline!
Be er değil mi? Te ali de etse irfanı?
Nasıl kucaklayabilsin harîm-i Yezdan'ı?
Evet med aris, o vahdet-serây-ı muhte emin
 n nde: H rmetidir dine her zaman ilmin.

Bütün şu kubbelerin mevce mevce silsilesi:

Huzûr-u Hak'ta kapanmış sücûd kafilesi!

- Bugün de öyle mi lâkin?

- Değilse kimde kusur?

Bu nâ-halefliği biz yapmışız; selef mazûr.

Oyup sıçan gibi her dört adımda bir kemeri,

Deden mi açmış o miskin kılıklı kahveleri?

Hayır, deden sana, bak hastahâneler yapmış!

Yanında Mekteb-i Tıbbiyeler, neler yapmış!

Şu gördüğün kocaman kütle yok mu? Dârü't Tıb.

- Demek: Bu medrese, Tıbbiyye Mektebi'ydi...

- Ayıp!

- Ayıp nedir?

- Bunu olsun görüp de bilmemeniz....

- Bakılsa öyle... Fakat "bilmeyin"diyen yine siz!

- Tababetin o kadar muhteremdi mevkii ki:

Birer tabîb-i fûnûn-âşinâ çıkar, eski

Müderrişînimizin en güzide efradı.

Yazık, o nesl-i kerîmin vefasız evlâdı,

Bırakmış öylece, hiç bakmamış müesseseye;

Neler görür neler insan girince medreseye!

Dolaşmak isteyerek daldığım olur bazı:

Adım başında asırlarca sa'yin enkazı,

Takılmamak, hani kabil değil ayaklarına!

Nazar nüfuz, edecek olsa hangi bir yığına:

Ya bir müdekkikin esrâr-ı tarumarı defin;

Ya bir müşerrihin âsârı saklı... Hem ne hazin!

Çamurda saplı geniş rahleler, bütün mermer...

Demek: Muallimi teşrihi vermemiş ezber;

Kitâb-ı na'şî serip taşların uzunluğuna,

Açıp açıp okumuş karşısında bulduğuna.

Bugün, o rahlelerin kendi na'ş olup yatıyor;

Üzerlerinde bekârlar fasulye kaynatıyor!

- Vefa'ya çıksa gerektir bu eğri büğrü sokak...

- Evet, Vefa'ya iner.

- Galiba epeyce uzak... Değil mi?
- Hiç de değil... Sen yoruldun anlaşılan!
- Unutmuşum hani yoktur da geldiğim çoktan.
- Sapınca, doğru Vefa meydanındayız. şimdi.
- Biraz tanır gibi oldum... Ya az mı getimdi!
- Al işte istediğin: Türbe, taş konak, karakol...
- Fakat bunun nesi meydan? Bu adeta bir yol...
- Tuhaf değil mi ya?
- Vaktiyle belki meydandı...
- Kapanmış olsa da gittikçe, kalmış eski adı.
- Epeyce kahve de var...
- Nerde yok ki? Her yerde!
- Onunla millet-i merhume uğramış derde!
- Bekası var mı cihanın, düşünme akıbeti!
- Uzan şu peykeye: Buldun demektir ahireti!
- Birinci defa imiş, binmiş ihtiya kayığa;
- Piyade yağ gibi kaydıkça doğrulup açığa;
- İşildamış gözü, bir kav akıp demiş: 'Y  Hay!
- Ömür  m r bu ömür işte: Hem otur hem kay!"
- şu peykeler de o tiryakinin " m r" dediği
- Piyadenin eşidir: Yan gelir misin... Ne iyi!
- Hayat akıp gidecekmiş... Ne var kederlenecek?
- Zaman zaman bu zaman... Durma bir nefes daha ek!
- Saf na bak ki ya çıktın, ya çıkmadın yarına!
- Dönüp dönüp bakıyorsun... Ne geldi hatırına?
- şu karşılıklı binalar düşündürür m  seni?
- Niçin düşündürecek, önce söyle hikmetini...
- şu sağ taraftaki?
- Mektep.
- Evet, bu cephedeki?
- Bir eski medrese olmak gerek... Değil mi?
- Peki.
- Peki nedir? Biraz izah edilse, çok eksik!
- Zavallı milleti vahdet-cüdâ eden "ikilik"
- Sırtmıyor mu? O pis dişleriyle karşında?

Nasıl tükürmesin insan şu hale baksın da?
 Yıkılmamış, ne kadar yıkmak istesek iman;
 Ayırmak istemiştiz, sonra dini dünyadan.
 Ayırmışız, ederek Şer'i muttasıl ihmâl;
 Asıl ikincisi olmuş, şu var ki, berzede-hâl!
 Evet, bu sıska vücudun yarın durur nefesi;
 Fakat şu gördüğün Ekmekçioğlu Medresesi
 Yaşar, demir gibi göğsüyle, belki on bin yaş...
 Ya her kaburgası: Kurşunla bağlı yalçın taş!
 Olaydı koskoca millette bir beyinli kafa;
 "Vücudu bir yana atmak, dimağı bir tarafa
 Akıllı kârı değil" der de böyle yapmazdı.
 Ne oldu, sor bakalım? Milletin öz evlâdı,
 Yabancıdan daha düşman kesildi birbirine!
 - Sonunda kardeş olurlar tabîatıyla yine.
 - Zaman bilir onu artık.

- Kemer gözüktü hele...
 - Gözükmesin mi ya? Bir hayli kısmı geçti bile.
 - Zavallı saklanıyor: Hali görmek istemiyor!
 - Kurûn-u maziye-mizden bakan şu "gözler"e sor:
 O neydi, dağ gibi erler ki arza hakimdi...
 Nedir karıncalanan nesl-i müzmahil şimdi?
 - Hakikat, öyle küçülmüş ki: "Yok!" de, geç artık...
 - Asıl bu, yok gibi varlık değil mi maskaralık?
 - "Gebermeliydi" mi dersin? Gebermişiz, ne çıkar?
 Kolay değil o da... İnsanca ölmenin yolu var.
 Cemaatin arasından "Kalırsa el beğenir;
 Ölürsa yer beğenir" dört adam çıkarsa, getir!
 Bırak da ölmeyi, anlat şu gördüğün kemeri;
 Büyüklüğünde midir, nerededir bunun hüneri?
 - Gelince baktılar Osmanlılar ki memlekete,
 Su yok. Su halbuki gâyet mühimdi...

- Elbette.
 - Düşündüler bunu nerden, nasıl getirmesini;

Sonunda  yle bir iş yaptılar ki: Pek fenn .
Tutulmuyor ya esasen bugünde başka tarik,
Suyun is lesi, tevzî'i, mutlaka tazyik
 anesiyle olur...

- şüphesiz.

- Fakat, makine

Henüz bilinmediğinden, o kuvvetin yerine,
Men bi'in değişen r kımından istihsal
Olunma bir sıkı tazyik edilmiş istimal.
Bulunca en iyi tazyikin en kolay yolunu;
Kaçırmamak için artık onun tef zulunu,
Hemen şu abideler başlanılmış il ya...
Fakat mehareti sanat bununla bitti mi ya?
Hayır! Görülmelidir ayrı ayrı maksemeler:
Bakınca hayret edersin... Ne ince iş, ne hüner!
Hakikaten şaşacak şey... Ne vakıf ne hesap!
Su  yle bir dağıtılmış ki... -Olmasaydı har p-
Alırdı hakkını her  eşme; damlanın kesri
Kadar tehall f , hatta sezerdi ölçüleri.

-şu karşımızda duran kubbe galiba türbe...

-Ayo! Namaz geçiyor... Amma dalmışsız lâfa be!

Bırak da türbeyi sen şimdicek biraz çabuk ol!

-Canım neden koşalım? Var ya vaktimiz bol bol...

Yetişmemiş bile olsak, kazası mümkündür!

-Hayır yetişmeli, madem edası mümkündür!

-Demek Sıvanmalı abdeste... Bari bir  eşme

Olaydı...

- eşme mi? Al işte!

- Dur, fakat gitme!

-Senin uzun sürecek, anladım ki, abdestin:

Fotin çıkarması bilmem ne... Çünkü yok mestin

Bırak da ben gideyim, sonradan gelirsin sen...

Gecikme ha!

- Gelirim... Görmek isterim zaten.

Vaiz Kürsüde

*“Onlar, Allah’ın göklerdeki ve yerdeki
kudret ve hâkimiyetini görmüyorlar mı?”*

(A’raf Suresi, 185. âyet)

Tutun da “zerre”lerinden, çıkın “sehâbiyye”
Denen yığın yığın eşhâh-ı âsümânîye;
Hulâsa, âlem-i imkânı devredin; o zaman
Şühûda bağlı bir imanla hükmeder vicdan:
Ki hilkatin ne kadar sekli varsa: ulvîsi,
Kesîfi, müdriki, uzvîsi, gayr-ı uzvîsi,
Kemâl-i şevk ile mahkûmu aynı kanunun...
Bütün suûn-u avalim tecelliyûtı onun.
Nedir ki etmededir fitratın bu kanunu,
Fezayı, beyâbanı, deryayı, deşti, hâmûnu,
– Adımlarında zekâdan seri olup hatta-
Esîri kaplayacak fûshatiyle istilâ?
Evet, soruldu mu idrake ansızın bu suâl,
Lisan-ı hâli şu düstûru haykırır derhâl:

*“Bekayı hak tanıyan sa’y-i bir vazife bilir;
Çalış çalış ki beka sa’y olursa hakkedilir.”*

Konulsa rahle-i tedkike hangi bir mevcud;
Olur tekâsüfû bir sa’y-i dâimin meşhûd.
Ademle karşılaşan zıd vücud olur, demeyin;
Onun mukaabil olan kutbu sa’ydir. Sa’yin
Gezip dolaştığı ıssız, çorak fezâ-yı adem;
Bakarsınız ki: Çıkarmış vücuda bir âlem.
Tevakkuf ettiği hestî-serây-ı dûra-dûr,
Görürsünüz ki: Ademdir... Ne bir ziya, ne de nûr!
Kulak verin de neler söylüyor bakın idrak:
Bu, lücce lücce tekâsüf, bu sa’y-i dehşet-nâk,
Belîğ sa’yidir ummân-ı kudretin ezeli,
Hurû-u feyz-i ezel her kutayresinde celi,

M kevvemat  ezelden halâs edip ebede
Sürükleyen; onu hayret-fezâ h viyyette
Tekall b t ile bir m nteh ya doğru süren;
Hem istikameti dâim o m nteh ya veren,
 rade hep ezeli sa'yidir, bak lsa, onun;
Kimin? O kudret-i mahz n, o sırr-ı mekn nun!
Ne dinlenir, ne de  t l kalır, velev bir an,
 u' n-u hilkati teksif edip yaratmaktan.

Tasavvur eyleyelim şimdi başka bir kudret,
Ki hep kuv y  doğurmuş, esas  madde... Evet!
Nedir bu? Başka değil, aynı cilvenin i idir.
Bütün ezeldeki sa'yin tekas f etmi idir.
 u madde yok mu ki almakta birçok e k li,
Onun da varmadadır sa'ye asl-ı seyy li.
Neden mi? Çünkü bütün kudretin tekas f d r.
Zaman da sa'ye çıkar: Çünkü hep onunla yürür.
Mekân da sa'ye varır: Sa'yi sıfra indiriniz,
Mekân tasavvur edilmez, muhal olur hayyiz..

Ulûm-u   hikadan fi k ran s t n-u ziya
Dayandı göklere; lâkin yeti miyor hâlâ,
B l nd n    -i icad n ilk sahifesine.
Bu ilk sahife müebbed zal m içinde yine!
Görünmüyor ki okunsun, sevâd-n  me-i gayb;
Yak ne set çekiyor her satırda yüz bin rey .
Ziyaya doğru yüzüp gitmek istedikçe hayal,
Sürüklüyor onu girdaba dalga dalga leyâl!
Meâl-i hilkate imk n  yok yeti memizin;
Fakat, o n    -i tekv n-i hayret-eng zin
Başında pek iri bir hatla parlıyor, yalnız.
 u cümleler ki, eğer g rmemi seniz, alınız:

* Bekay  hak tanıyan sa'yi bir vazife bilir;
 alı   alı  ki beka sa'y olursa hakkedilir."*

Kamer çalışmadadır, gökle yer çalışmadadır;
 Güneş çalışmada, seyyareler çalışmadadır.
 Didinmeden geri durmaz nücûm-u gîsû-dâr;
 Bütün alın teridir durmayıp yağın envâr!
 Yabancı sanmayınız seyredip de ecrâmı...
 Bir eski ailedir, gökyüzünde ârâmı.
 Şu var ki, merkezi tâ asumanda olsa bile,
 Gelip gelip bizi besler kemâl-i minnetle.
 Fakat bu aile hiç benzemez bizimkilere;
 Bozuşmamış onun efradı belki bir kerre.
 Lisan-ı hâl-i tabiat, lisandır onlara da,
 Bir ihtisas teâtîsidir dönen arada.
 Bir ihtisas ki pek incedir... Fakat keskin...
 Ne hasbîhâl-i semavi! Nasıl belâğ-i mübîn!
 Görün şu aile efradının sevişmesini:
 Küçük, büyüklerinin ruhu, kurretü'l-ayni;
 Büyük, küçükler için dâyedir, mürebbîdir...
 Gider, hayatını tanzim eder, görür gözetir.
 Güneş, ki ailenin mihriban reisi odur.
 Serîr-i muhteşeminden süzüp fezayı vakur
 Nazarlarıyla arar her tarafta mevkibini;
 Nasıl ararsa bir âvâre yâr-ı gâibini.
 Bulunca hepsini artık o nazenin sine,
 Alır birer birer âgûş-u hâr-ı şefkatine.
 Bu hânümânı tutan hep onun himayesidir;
 Üzerlerinde gezen saye kendi sayesidir.
 O sayedir ki: Yayıldıkça nuru eb'âda,
 Hayat ışıkları başlar sarây-ı mînâda.
 Evet, bu aile efradı durmuyor... El ele
 Verip, ezelde çizilmiş bir istikametle,
 Kemâl-i mümkün idrake doğru hep koşuyor;
 Fezada fûshatı gördükçe büsbütün coşuyor!
 Bu azm-i kahiri nevmid eder mi bir hâil?
 Yolun uzunluğu zira, vazifesinde değil!

Ne ittir  d-ı m  ebbed! Ne muntazam hareket!
Ya ellerindeki bern  mec, etseniz, dikkat,
Bir incelikle mes  iyi m  nkasimdir ki:
Ne inceliktir o, kabil değildir idraki.
G  r  lm  yor birinin istirahat eylediği...
Onun tevakkufu, zira, b  t  n bir aileyi
Dakikasında perişan eder, ezer, bitirir.
Demek ki: İstese bir zerre bin cihan devirir!
Fakat o zerre i  in nerededir at  lete meyl
Bakın durur mu S  reyya, bakın durur mu S  heyl?
G  r  p S  heyl'ini Şi'r   da her zaman   alışır;
Bakar uzaktaki Ayyuk'a, Ferkad  n   alışır.
Kararı yok hele R  mih'le A'zel'in bir an.
H  l  sa, his ile yahut nazarla fark olunan
N  c  m-u n  -m  ten  hi b  t  n   alışmakta...
S  k  n tasavvuru kabil mi bu'd-u mutlakta?

Bu mevkibin, gece g  nd  z koşan bu kafilenin
M  rettebatı, birer saltanatlı ailenin
Reis-i d  imidir; v  kıa bu aileler
G  r  nm  yor b  t  n eb'  dı yoklasak yer yer;
Fakat del  let-i n  ruyla gezsensiz ilmin,
V  cudu anlaşılır her adımda bin necmin.
Bu   il  t-ı sem  viyye ittih  d ederek,
Doğar ki s  ne-i m  n  da bir kabile, gerek
Ser  r-i ş  nı, gerek z  t   d  ima mestur
Kalan reisine m  nk  d olup, s  rekli, vakur,
Fakat sevimli bir   heng-i t  m-ı vahdetle,
  alışmadan geri durmaz, o muhteşem k  tle.
Bu k  tle işte bizim k  in  tımızdır ki:
-Kuşatmasıyla beraber nazarda efl  ki-
Hud  du   evriliyor kehkeşan nit  kiyle.

Ge  in n  c  mu... Seh  biyyeler de, hakkıyla
Tek  m  l etmek i  in uğraşır, d  ner, didinir,

Birer kabile, birer kâinât-ı vâsi'dir.
 Bu kâinât-ı semâiyyenin -ki bir takımı
 Deminki aile şeklindedir- kalan kısmı,
 Henüz meşîme-i hilkatte saklı efrada
 Hayat vermek için muttasıl çalışmakta.

Nedir ki sâha-i kudret denen bu zıll-ı medîd?
 Ziya adımları hatta mesâhadan nevmîd!
 Nedir nizâm-ı mesâi bu küll-i sâ'îde?
 Nedir ki sevk ediyor hiç dağıtmadan ebede?
 Bu bî-nihâye avalim idaresiz yürümez...
 Fakat idare için hangi noktadır merkez?
 Nedir ki mevki'i, eb'âda sığmayan bu yığın
 İçinde, şimdi bizim kendi kâinatımızın?
 Harîm-i hikmet-i eşyaya hiç sokulmamalı:
 O bir cihân-ı muamma ki büsbütün kapalı!

Bilir misin, ne kadar hiç imişsin ey idrak!
 Bu ukdeler edecek miydi böyle sineni çâk?
 Ya sen, ne aciz imişsin zavallı akl-ı beşer!
 Mücaheden çıkacak mıydı bi'n-netice heder?
 Evet, avalimi hiç şüphe yok ki, bir kanun
 İdare etmede... Lâkin nedir meali onun?
 Cihan şu gördüğümüz kütleden ibaret mi?
 Bütün avâlim-i meşhûde, yoksa, hiç ismi
 Bilinmeyen, sayısız, kâinât-ı uhrânın
 Kemîne cüz'ü müdür? Maverası ekvânın,
 Adem değilse nasıldır, nedir vücudu aceb?
 Neden bu leyl-i serâir açılmıyor yâ Rab?

Bu cûş-u cür'eti etmekte ansızın mebhût,
 Şu ses ki, mevc-i bülendiyle çalkalanır melekût:
 "Unutma kendini, hem bilmiş ol ki ey insan,
 Müebbeden kalacak hilkatın esası nihan.

Semayı alması kabil mi bir avuç h kin?
O sahalar ki yetişmez ziya-yı idrakin,
Tasavvur et: Ceber tum için bid yettir!
M kevv n t ki fikrince b -nih yettir,
Kem ne zerresidir  s m n-ı hilkatimin.
Gelip kenarına ummân-ı sermediyyetimin,
R k  eder ebediyyen, kıyam eden idrak;
Zeka s c da varır, vehm olur kar n-i helâk.
Senin o sahada yoktur işin! O saha, benim.
Bütün hal ika mesd d Kabe Kavseyn'im!
Har mi z ir-i tahmin için k ş de değil;
Sarây-ı vahdetimin durma karşısında, ekil...
Şekil de feyz-i m b nimle t  ezelde sana
M sahhar eylediğim bir cihanın ortasına
Atıl... Fezayı dolaş,  s m na ık, yere in;
Lisan-ı gaybım olan beyyinât-ı hikmetimin,
Vücudu inleyen aheng-i yek-meâlini duy!
Düşünme şu aheng-i sermediyyete uy:

*“Bekay  hak tanıyan sa'yi bir vazife bilir;
alış alış ki beka sa'y olursa hakedilir.”*

Alın da bir küçücük taş, ziya-yı ilme tutun,
Bütün nik tını evvelce; sonra, kalkın onun
Bakın vücuduna bir hurdeb n alıp, lâkin,
Bu hurdeb n olacak kendi nuru idrakin.
Zemin kadar b y t n;  s man kadar b y t n.
Hulasa, koskocaman bir cihan kadar b y t n;
Görürsünüz ki: O bir damlacık vücuduyla,
Katılmak isteyerek durmayıp giden seyle,
 n nde azmine hâil ne varsa, hep açıyor.
Demek ki: şimdi bu taş canla, başla uğraşıyor,
“Bütün avalimi lebriz eden mesa ye,
Benim de sa'yim olunmak gerek ilâve...” diye.
Bu seng-p reyi siz. şimdi görmeyin nâçiz,...

O, bir vücud-u muazzam; o, bir cihân-ı veciz.;
 Ki -encümüyle, şümûsiyle, âsümânîyle,
 Tevâbi'iyle, sehâbiyye'siyle- ayniyle,
 Bizim şu bildiğimiz, kâinatı gösteriyor!
 Hayal o manzaranın dehşetinden ürperiyor:
 Birer kabiledir eczâ-yı ferdi; zerrâtı
 Sırayla ailelerdir; alın zureyrâtı:
 Görünmemekle beraber yığın yığın efrâd.
 Demek, o, sine-i eb'âdı inleyen feryâd;
 O, her taraftaki aheng-i sa'y-i gulgule-hîz;
 O gîrûdâr-ı umûmi... Bakılsa en nâçiz
 Taşın nâzik-ı vücudunda mündemiç... Hayret!
 Bu seng-i camidin ecza-yı ferdi bir vahdet,
 Bir imtizac-ı müebbedle eyliyor deverân,
 Ki her tekâsüfû mahsûl-ü sa'yinin o zaman,
 Temessül etmede birçok kuvâ-yı gâlibeye:
 Ya inkılâb ediyor hey'etiyle cazibeye;
 Ya başka türlü hüviyyet alıp ziya oluyor;
 Ya reng-i şu'le-i berkinde rû-nümâ oluyor;
 Ya bir harâret-i seyyâle eyliyor te'sîs;
 Ya ihtizaz ediyor mevce mevce mîknâtis.

Aceb, nümûne-i ekvân olan bu, zaten ufak
 Vücudu nâ-mütenâhî küçültecek olsak?
 Küçüldü farz edelim, oldu akıbet zerre...
 Görün, şu zerreyi tedkik edin de bir kerre.
 Nasıl hurûş ile kalbinde eyliyor daraban,
 Avâlimiyle beraber şümûs-u bî-pâyan!
 Semalarında uçan aynı muttarid ahenk;
 Denizlerinde gezen aynı sa'y-i rengârenk.
 Bakın ki: Zerre de bir hiç olan vücuduyle.
 Muvaffak olmadadır kâinatı temsile;
 Görün ki: Zerreyi etmektedir cihan tanzîr.
 Fakat bu bahr-i serâir ki mümteni takdir,
 Güneşte, gölgede, her yer de cûşa geldikçe,
 Atar kenara şu yüksek meali bir mevce:

*“Bekayı hak tanıyan sa’yı bir vazife bilir;
Çalış çalış ki, beka sa’y olursa hakedilir.”*

G r n kuvâ-yı tabiatte sa’y-i mu’tadı:
Çalışmasaydı hararet, mev sim olmazdı.
O, bir zaman azalıp, sonra bir zaman çoğalıp;
Buhar eder suyu, teksif eder buharı alıp.
Ziya durur mu ya? Zulmetle dâima yarışır...
Ne varsa hasılı... Toprak, deniz, bütün çalışır.
Tesa’ud tı buharın bulut yığar havaya,
Teress b tı seh b n nehir yayar ovaya.
Zemin sem ya alev püskürür içinden t ;
Mukabilinde sağar yıldırım, zemine sema.
Duyup hur şunu cevvin hurûş eder enh r;
Köpük saçar bunu gördükçe bâd-ı velvele-d r!
Nedir bu gökteki sesler? Nedir bu yerdeki cûş?
Evet, kuvâ-yı tabiiyyenin bu dışa-d ş
M c hed tı ki bir b -nihâye silsiledir,
Tez humuyle yerin sinesinde, yükseltir,
Hayatın ismini te’bâde bir büyük timsâl,
Ki cephesinde tecell  eder durur şu meal:

*“Bekayı hak tanıyan sa’yı bir vazife bilir;
Çalış çalış ki beka sa’y olursa hakedilir.”*

Zevil-hayata bakın... Koşmuyor mu hakk-ı hayat
Peşinde cümle nebatat, cümle hayvanat?
M essir -ı tab iatle dâim uğraşarak;
Bütün cihan gibi onlar da istiyor yaşamak.
Av milin kimi te’yîd eder bekalarını;
Hücum eder kimi ta’c l için fenalarını.
Zavallılar, hani, biran içinde bin kerre,
Kaçıp ikinci takımdan koşar birincilere.
Hayatı hak tanıyanlar yorulmuyor... Heyhat!
S k n nedir, onu görmüş müdür ki uzviyy t?

Bu kâr-zâra düşen hangi ferd-i uzvi ki,
 Kimildamaz, onu çiğner geçer hemen öteki.
 Bu intiharı fakat nerden ihtiyar edecek?
 İlerleyip duruyor işte hiç kesilmiyerek,
 -Ezelde ruhuna mevdû-i dest-i fitrat olan-
 Güzide bir emelin arkasında koşmaktan.
 Değil visali, ki bir gayedir hayatı için,
 Hayal-i vaslı da câzib o nâzenin emelin!
 Bu gayenin, bu hayalin ümîd-i idraki,
 Dolaştırır gece gündüz o rûh-u çâlâkı.
 Zemini kendine hasretmek isteyip çalışır;
 Şu var ki başka emeller de ansızın karışır.
 Tezâhum etti mi âmâli birçok efradın;
 Kesilmez arkası artık cihâd-ı mu'tadin!
 Bu harp işinde kazanmaktadır çalışmış olan;
 Çalışmayıp oturandır gebertilen, boğulan.
 Nedir muradı, bilinmez, fakat Hakîm-i Ezel,
 Cihanı ma'reke halk eylemiş, hayatı cedel.
 Kimin kolunda mesâi denen vefalı silâh
 Görülmüyorsa, ümid etmesin sonunda felâh.
 Gerek hücumla geçilsin, gerek müdâfaaya;
 Müsellâh olmalı mutlak giren münâzaaya.
 Fakat cidâl-i hayatın bütün bu gulgulesi;
 Kalanların acı, ölmüşlerin acıklı sesi;
 Zaman zaman göğşe yaprak nisâr eden eşcâr;
 Zemin zemin yere kalıçeler yayan ezhâr;
 Bahara karşı tuyûrun garîb nevhaları;
 Şikâr önünde, vuhûşun mehib sayhaları;
 Bedâyi'yle bahârân, şedâidiyle hazân,
 Bu şi'r-i hilkatî inşâd eder durur her ân:

*"Bekayı hak tanıyan sa'yi bir vazife bilir;
 Çalış çalış ki beka sa'y olursa hakedilir."*

Değil mi ceng-i hayatın zebûnu  dem de?
M cahedeyle ya ar çaresiz bu  lemd .
Evet, mücahede mahs l d r hayat-ı beşer,
O olmadıkça ne efrâd olur, ne aileler.
G r n birer birer efradı: Muttasıl  alı ır;
Bakın ki aileler durmayıp nasıl çalışır.
Alın sırayla cema ti, sonra akvâmı;
Aceb cidâl-i mai etten ayrılan var mı?
Niz m-ı kevne nigezb n o sermedi kanun,
Bütün cihanı tutarken tahakkümünde zebun,
Garib olur be eriyyet çıkarsa müstesna.
Hayır! Adalet-i fitratta yoktur istisna.
Hayata hakkı olan kimdir anlıyor, görüyor:
 alı mayanları bir bir eliyle  ld r yor!
Bekayı gaye sayanlar ko up ilerlemede;
Yolunda zahmeti rahmet bilip m z hamede.
Terakkiyatını milletlerin gören, heyhat,
Zaman içinde zaman etse, haklıdır isbat.

Bakın mücâhid olan Garb'a şimdi bir kerre:
Havaya hükmediyor kani olmuyor da yere.
D n n de âtıl olan  ark'ı seyredin: Ne geri!
Yakında kalmayacak yeryüzünde belki yeri!
Nedir  u bir sürü fenler, nedir bu sanatlar?
Nedir bu ilme tecelli eden hakikatler?
Sefineler ki yarar kıt'a kıt'a deryayı;
 imendifer ki tarar buk'a buk'a dünyayı;
 u n ki berka binip seslenir durur ovada;
Balon ki r h-u kesifiyle yükselir havada...
Hülâsa, hepsi bu  s r-ı dehşet- k nin,
Bütün tek s f d r toplanan mes inin.
Aduvve karşı cehennem kusan meh b efvâh;
Omuzlarında sav ik yatan sehâb-ı sip h;
Uyûn-u h rsa aman vermeyen ridâ-yı medîd:

Kovuklarında yanardağ duran husûn-u hadîd;
 Refah içinde ömür sürmeler, meserretler;
 Huzûr-u hâtıra makrun büyük saadetler;
 Teeyyüd etmiş emeller, nüfuzlar, şanlar;
 Küçülmeyen azametler, sürekli ümranlar...
 Eder neticede sa'yin tecessümü'nde karar.

Zaman zaman görülen âhiret kılıkli diyar;
 Cenazeden o kadar farkı olmayan canlar;
 Damarda seyri belirsiz, irinleşen kanlar;
 Sürünmeler; geberip gitmeler, rezaletler;
 Nasibi girye-i hüsrân olan nedametler;
 Harab olan azamet, tarumar olan ikbâl;
 Sukût-u rûh-u umûmî, sukût-u istiklâl;
 Dilencilikle yaşar derbeder hükümetler;
 Esaretiyle mübâhi zavallı milletler;
 Harabeler, çamur evler, çamurdan insanlar;
 Ekilmemiş koca yerler, biçilmiş ormanlar;
 Durur sular, dere olmuş helâ-yı câriler;
 Isıtmalar, tifolar, türlü mevt-i sâriler;
 Hurafeler, üfürükler, düğüm düğüm bağlar;
 Mezar mezar dolaşıp hasta baktıran sağlar...
 Ataletin o mülevves teressübâtı bütün!

Nümune işte biziz – Görmek isteyen görsün!
 Bakın da haline ibret alın şu memleketin!
 Nasıldın ey koca millet? Ne oldu akıbetin?
 Yabancılar ediyormuş -eder ya- istikrah:
 Dilenciler bile senden şerefli dir billâh.
 Vakarı çoktan unuttun, hayayı kaldırdın;
 Mukaddesatı ısırdın, Hüda'ya saldırdın!
 Ne hatıratına hürmet, ne ananâtını yâd;
 Deden de böyle mi yapmıştı ey sefil evlâd?
 Hayatın erzeli olmuş hayat-ı mutadın;

Senin hesabına birçok utansın ecdadın!
Damarlarındaki kan adeta irinleşmiş;
O  kmak istemeyen can da bir yığın leşmiş!
İade etmenin imkânı yoksa maziyi,
Bu m btezel yaşayıştan gebermen elbet iyi.
Gebermedik tarafın kalmamış ya pek, zaten...
S r nmenin o kadar farkı var mı  lmekten?
Sürünmek istediğın şey! Fakat zaman peşini
Bırakmıyor, atacak bir çukur bulup leşini!
Bugün sahîfe-i âlemde sen ki bir lekesin;
Nasıl vücudunu kaldırmasın, neden çeksin?
   itmedim   diyemezsin;   ittin elbette:
  Tevakkufun yeri yoktur hayat-ı millette.  
S k n belirdi mi bir milletin hayatında;
Kalır senin gibi zillet, esaret altında.

Nedir bu meskenetin, sen de bir kımıldasana!
Niçin kımıldamıyorsun? Niçin? Ne oldu sana?
Niçin mi?..     nk  bu fâni hayata yok meyllin!
Onun neticesidir sa ye varmıyorsa elin.  
Değil mi?.. Ben de inandım! H da bilir ki yalan!
Hayata nerde g r lm  ş senin kadar sarılan?
Zorun: Gebermemek, ancak     ml  d nya  da!
Değil hakikati, mevtin hayali rüyada
Dikilse kar ına, hiç ş p he yok, ödün patlar!
D    n: Hayata feda etmedik elinde ne var?
Şeref mi, ş n mı, ş h met mi, din mi, iman mı?
Vatan mı, hiss-i hamiyet mi, hak mı, vicdan mı?
Mezar mı, türbe mi, ecdadının kemikleri mi?
Sal bi sineye çekmiş mes cidin biri mi?
Ne kaldı vermediğın bir çürük hayatın için?
Sayılsa   h giden fidyeler necatın için!
Çoluk  ocuk kesilirken; kadınlar inlerken;
Zavallılar seni erkek sanır da beklerken;

Hayayı, ırzı ekip yol boyunca, çırpıplak,
 Kaçarsın, öyle mi, hey kalp adam sıkılmıyarak!
 Değil ki “dön!” diye binlerce yalvaran geride;
 Dikildi karsına ecdadının mekâbiri de;
 “Yolumda durma kaçarken!” dedin, basıp geçtin!
 İşitmedin mi ne söylerdi muhterem ceddin: *
 “Zafer ilerdedir oğlum, hücum edip aşarak,
 Hudûd-u düşmanı, hiç yoksa, bir mezar almak;
 Geçip de ric’ate bin yıl muammer olmaktan
 Hayırlıdır...” Ne yaman söz, ne kahraman iman!
 Yazık ki sen şu büyük ruhu şerm-sâr ettin:
 Bütün mekâbir-i İslâm’ı küfre çiğnettin!
 Birer lisan-ı tazallüm uzattı her makber...
 Zavallı taşlara lâkin bakan mı var? Ne gezer!
 Değil mezardaki na’sın enîn-i tel’îni,
 Figânı bunca hayatın çevirmemişti seni!
 Meramın: Ölmeyebilmek, fena değil bu karır...
 Fakat hayat için elzem hayatı istihkar.
 Hayat odur ki: Nihâyet bahası hûn olsun,
 Senin hayat-ı sefilin: Bahâ-yı namusun!
 Deden ne türlü yaşarmış... Adamsan öyle yaşa:
 “Eğer hümâ-yı zafer konmak istemezse başa,
 Haram olur sana kuzgun üşürmemek leşine!”
 Nasıl, bu sözleri tutmak gelir mi hiç işine?
 Mezelletin o kadar yâr-ı canısın ki, yazık
 “Ucunda yoksa ölüm” her belâya göğsün açık!

 Dilenci mevkii, milletlerin içinde yerin!
 Ne zevki var, bana anlat bu ömrü derbederin?
 Şimale doğru gidersin: Soğuk bir istikbal,

* Gazi-i muhterem Tiryaki Hasan Paşa rahmetullahi aleyh (Şairin notu).

Tiryaki Hasan Paşa (1530-1611) Kanije Savunması ile meşhurdur. 9 Eylül 1601’de başlayan savaşta Kanije Kalesi’ni yüz bin kişilik Avusturya ordusuna karşı savunmuş ve kaleyi teslim etmemiştir. Sultan Üçüncü Ahmet bu büyük başarıyı vezirlik rütbesi ile taltif etmiştir.

Cenuba niyyet edersin: Açık bir istiskal!
Aman Grey! Bize senden olur olursa meded...
Kuzum Puankare! Bittik... İnâyet et, kerem et!"
Dedikçe sen, dediler karşıdan: "İnâyet ola!"
Dilencilikle siyaset döner mi, hey budala?
Siyasetin kanı: Servet, hayatı: Satvettir,
Zeb n-k ş Avrupa bir hak tanır ki: Kuvvettir.
Donanma, ordu yürürken muzafferden ileri,
 zengi öpmeye hasretti Garb'ın elçileri!
O ihtişamı elinden niçin bıraktın da,
Bugün yatıp duruyorsun ayaklar altında?
"Kadermiş!"  yle mi? Hâşâ, bu söz değil doğru:
Bel nı istedin, Allah da verdi... Doğrusu bu.
Talep nasılsa, tabi , netice öyle çıkar,
Meşiyetin sana zulmetmek ihtim li mi var?
"alış!" dedikçe şeriat, çalışmadın, durdun,
Onun hesabına birçok hurafe uydurdun!
Sonunda bir de "tevekkül" sokuşturup araya,
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya!

Bırak çalışmayı, emr et oturduğun yerden,
Yorulma,  yle ya, Mevlâ ecîr-i h sın iken!
Yazıp sabahleyin evden çıkarken işlerini,
Birer birer oku tekmi  edince defterini;
Bütün o işleri Rabbim görür: Vazifesidir...
Yükün hafifledi... Sen şimdi doğru kahveye gir!
Çoluk ocuk s r n rm ş sonunda a kalarak...
H da vek l-i um run değil mi? Keyfine bak!
Onun haz ne-i in' mı kendi veznendir!
Havale et ne kadar masraf n olursa...Verir!
Sil h  kullanan Allah, hududu bekleyen O;
Levazımın bitivermiş, değil mi? Ekleyen O!
ekip kumandası altında ordu ordu melek;

Senin hesabına küffârı hâk-sâr edecek!
 Başın sıkıldı mı, kâfi senin o nazlı sesin:
 “Yetiş!” de, kendisi gelsin, ya Hızr’ı göndersin!
 Evinde hastalanan varsa, borcudur: Bakacak;
 Şifâ hazinesi derhal oluk oluk akacak.
 Demek ki: Her şeyin Allah... Yanaşman, ırgadın O;
 Çoluk çocuk O’na ait: Lalan, bacın, dadın O;
 Vekil-i harcın O; kâhyan, müdür-i veznen O;
 Alış seninse de, mes’ûl olan veriştin O:
 Denizde cenk olacaktı... Gemin O, kaptanın O;
 Ya ordu lâzım imiş... Askerin, kumandanın O;
 Köyün yasakçısı; şehrin de baş muhassılı O:
 Tabib-i aile, eczacı... Hepsisi asılı O.

Ya sen nesen? Mütevekkil! Yutulmaz artık bu!
 Biraz da saygı gerektir... Ne saygısızlık bu!
 Hüda’yı kendine kul yaptı, kendi oldu Hüda;
 Utanmadan da tevekkül diyor bu cürete... Ha?
 Yehûd Üzeyr’e, Nasârâ Mesih’e İbnu’lîlâh
 Demekle unsur-u tevhîd olur giderse tebâh;
 Senin bu kopkoyu şirkin sığar mı imana?
 Tevekkül öyle tahakküm demek mi Yazdan’a?
 Kimin hesabına inmiş, düşünmüyor, Kur’ân...
 Cenâb-ı Hak çıkacak, sorsalar, muhatab olan!
 Bütün evâmire ilân-ı harb eden şu sefih,
 Mükellefiyeti Allah’a eyliyor tevcih!

Görür de hâlini insan, fakat bu derbederin;
 Nasıl günahına girmez, tevekkülün, kaderin?
 Sarılmadan en ufak bir işinde esbaba,
 Muvaffakiyyete imkân bulur musun acaba?
 Hamâkatin aşılıyor hadd-i itidâli, yeter!
 Ekilmeden biçilen tarla nerde var? Göster!
 “Kader” senin dediğin yolda Şer’a bühtandır;

Tevekkülün, hele, hüsran içinde hüsrandır.
Kader fer iz-i imana dahil...  menna...
Fakat yok onda senin sapmış olduğun man .
Kader: şeraiti mevcud olup da meydanda,
Zuhura gelmesidir m mkin t n a'y nda.
Niçin, nasıl geliyormuş... O büsbütün meçhul;
Biz ihtiya ımızın suretindeniz mes' l.
Kader nedir, sana düşmez o sırrı istikn h;
Senin vazifen itaat ne emrederse  l h.
O, sokmak istediğin, şekle girmesiyle kader;
Bütün ev miri şer'in olur bir anda heder!
Neden ya, Hazret-i Hakk'ın Resûl-  Muhterem'i,
Bu bahsi men ediyor m minine, boş yere mi?
Kader deyince ne anlardı dinle bak Ashâb:

Ebû Ubeyde'ye imdada eylemişti şitâb,
Maiyyetindeki askerle bir zaman Faruk.
-Tereddüt etme sakın, çünkü vaka pek mevs k-
Tar k-ı şam'ı tutup doğru "Surg"a indi  mer.
Ebû Ubeyde hemen koştu almasıyla haber.
Halife, hazret-i serdara: ' Nerededir ordu?
Ne yaptınız? Yapacak şey nedir?' deyip sordu.
Ebû Ubeyde: "Veba var!" deyince askerde;
Tev biiyle  mer durdu kalkacak yerde.
"Vebaya karşı gidilmek mi, gitmemek mi iyi?"
Muhâcirîn-i kiramın soruldu hep re'yi.
Bu zümreden kimi: "Maksad mühim, gidilmeli" der:
"Hayır, bu tehlikedir" der, kalan Muhacirler.
Halife böyle muhalif görünce efk r ;
 ağırd : Aynı teredd dde buldu Ens r'ı.
Dağıtt  hepsini, lâkin sıkıldı... Artık ona,
Muhâcirîn-i Kureş'in m sinn olanlarına
M r ca'at yolu kalmıştı; sordu onlara da.
Bu fırka işte bilâ-kayd-ı ihtilâf arada:

“Vebaya karşı gidilmek hata olur” dediler;
 “Yarın dönün!” diye ashâba emri verdi Ömer.
 Ale’sseher düzülürken cemâatiyle yola,
 Ebû Ubeyde çıkıp: “Yâ Ömer, uğurlar ola!
 Fırarınız kaderu’llâhtan mıdır şimdi?”
 Demez mi, Hazreti Faruk döndü: “Doğru, dedi,
 Şu var ki bir kaderu’llâhtan kaçarken biz,
 Koşup öbür kaderu’llaha doğru gitmedeyiz.
 Zemini otlu da, etrafı taşlı bir derenin
 İçinde olsa deven yâ Ebâ Ubeyde, senin;
 Tutup da onları yalçın bayırda sektirsen,
 Ya öyle yapmayarak otlu semte çektirsen,
 Düşün: Kaderle değildir şu yaptığın da nedir?”
 Ömer bu sözde iken İbn-i Avf olur zahir,
 Hemen rivâyete başlar hadis-i tâûnu*
 Ebû Ubeyde tabîi susar duyunca bunu.
 Muhâcirîn-i Kureyş’in, kibâr-ı Ashâb’ın,
 Şeriat’in koca bir rüknü: İbn-i Hattâb’ın;
 Kader denince ne anlardı hepsi, anladın a...
 Utanmadan yine kalkışma Hakk’a bühtana.

 Tevekkülün, hele, manâsı hiç de öyle değil.
 Yazık ki: Beyni örümcekli bir yığın cahil,
 Nihâyet oynayarak dine en rezil oyunu,
 Getirdiler, ne yapıp yaptılar, bu hale onu!
 Yazık ki: Çehre-i memsûha döndü çehre-i din;
 Bugün kuşatmada İslâm’ı bir nazar: Nefrin.
 Tevekkül inmek için tâ bu şekl-i mübtezele,
 Nasıl uyuttunuz efkârı, bilsem, ey hazele?
 Nasıl durur aceb alnında şer-i masumun,
 Bu simsiyah izi hâlâ o levs-i meş’ûmun?
 Tevekkül öyle yaman bir şiâr-ı imandı,

* “Veba olan yere girmeyin, veba olan yerden çıkmayın” (Şairin notu).
 Bu hadis-i şerifi Akif Arapça aslı ile veriyor, biz burada anlamı ile yetindik..

Ki kahraman-ı fezâil denilse şayandı.
Yazık ki: Ruhuna zerk ettiler de meskeneti;
C zama döndü, harâb etti gitti memleketi!
Tevekkül olmasa kalmaz faziletin nâmı...
Getir hayaline bir kerre Sadr-ı İslâm'ı:
O b -nihâye f y zun yarım asırlık bir
Zaman içinde tecell si hangi sayededir?
Bu müddetin ne ki akvama nisbeten hükmü,
Bir inkılâba yetişsin?.. Bu hiç görülmüş m ?
Zaman içinde zaman tayy olunmak imkânı
G r lmedik e tahayyür bırakmaz insanı!
Zal m-ı şirki yarıp fı kırınca din-i mübîn,
Yayıldı sine-i Bath 'ya bir hayat-ı nev n.
Bu inkılâbı henüz, ruhu duymadan Garb'ın,
Kuşattı satveti dünyayı bir avuç Arab'ın!
Dayandı bir ucu t  Sedd-i Çin'e; diğer ucu,
Aşıp bulut gibi, binlerle yükselen burcu,
Uzandı ansızın İspanya'nın eteklerine.
Hicaz'ı Çin'i düşün nerde? Nerededir Pirene!
Nedir bu harikanın sırrı? Hep tevekküldür:
Ki itim d-ı zaferden gelen tahammüldür.
Tevekkül olmayan görsün yürekte azme refik!
Durur mu şevkine pervane olmadan tevfik?
Cenabı Hak ne diyor bak, Resûl-  Ekrem'ine:
"Bütün ser iri kalbin ihata etse, yine
Danış sahabene dünyaya ait işler için;
Rahim ol onlara... Sen, çünkü, r h-u rahmetsin.
Hata ederseler aldırma, affet, ihsan et;
Sonunda hepsi için iltim s-ı gufran et.
Verip kararı da azm eyledin mi... Durmayarak.
Cenabı Hakk'a tevekkül edip yol almaya bak."*

* Onları ba ışla, ba ışlanmalarını dile ve yapılacak işlerde onların görüşlerini al. Sonra bir kere karar verdin mi, artık Allah'a dayan" ( airin notu).

Al-i İmran Suresi'nin 159.  yetini Akif, Arapça aslı ile veriyor. Biz burada anlam olarak veriyoruz.

Demek ki: Azme sarılmak gerek mebâdide;
 Yanında bir de tevekkül o azmi te'yîde.
 Hülâsa, azm ile memûr olursa Peygamber;
 Senin hesabına artık, düşün de bul, ne düşer!
 Şeriat'ın ikidir en muazzam erkânı;
 Kimin ki öyle müzebzeb değildir imanı;
 Ayırmaz onları, bir addedip tevessül eder...
 Açıkça söyleyelim: Azm eder, tevekkül eder.
 Ne din kalır, ne de dünya bu anlaşılmazsa...
 Hem anlayın bunu artık, hem anlatın nâsa.
 Bu anlaşılmalı... Yahut uzat bacaklarını,
 Pamuklu şilteyi buldun mu, anma hiç yarını!
 Ne olsa, pufla yataktan açılma tek bir adım;
 İçin sıkıldı mı, gelsin boşuk boşuk "Bakalım
 Cenabı Hak ne yapar?" viridi, yorgan altından!
 Cenabı Hak ne yapar, bilmiyor musun o zaman:
 Araştırır "Bakalım bir, kulum ne yaptı?" diye...
 Kıvrır da şilteyi öyleyse bak ilerlemeye.

Senin şu hâlini Sadi ne hoş hikâye eder...
 İşittiğin olacaktır ya... Neyse, dinleyiver:
 Kalenderin biri köyden sabahleyin fırlar,
 Arar nasibini; avdetle kırdaki akşamlar
 Fakat güneş batarak ortalık karardıkça
 Görür ki: Yerde yatılmaz, hemen çıkar ağaca.
 Herif ağaçta iken bir iniltidir, işitir...
 Bakar ki: Bir kötürüm tilkinin yanık sesidir.
 Zavallı, pösteki olmuş, bacak yok işleyecek;
 Boğazsa işlemek ister... Ne yapsın... İnleyecek!
 Biraz geçince, kavi dişlerinde bir ceylân,
 İner yakındaki vadiye karşıdan arslan.
 Yukarda çıkmaz, olur, şimdi, yolcunun nefesi;
 Tabiatıyla durur hastanın da inlemesi!
 Yeyip şikârını arslan, dalınca ormanına;

Sürüklenir, yanaşır tilki sofranın yanına;
Doyar efendisinin artığıyla, sonra yatar.
Herif düşünmeye başlar eder de hale nazar:
“Cenabı Hak ne kadar merhametli, görmeli ki:
Açım! Demekle amel-m nde bir topal tilki,
Ayağına gönderiyor rızkın en mükemmeli...
O halde çekmeli insan çalışmadan elini,
Değer mi koşmaya akşam sabah, yalan dünya?
Dolaşmayan dolaşandan akıllı... Gördün ya:
Horul horul uyuyor kahpe tilki senden tok!
Tevekkül etmeli  yleyse şimdiden tezi yok.
Yazık bu  na kadar çektiğim sıkıntılara....”

Sabah olunca, herif dağ başında bir mağara
Tasarlayıp, ebedî itikâfa niyyet eder.
Birinci gün bakınır. Yok ne bir gelir ne gider!
İkinci gün basar  klık, erir erir süzülür;
   nc  gün uyuşur bir sinek olur büzülür.
Ölüm m  uyku mu, her neyse akıbet uzanır;
Fakat işittiğı bir sesle silkinir, uyanır:
“Dolaş da yırtıcı arslan kesil behey miskin!
Niçin yatıp, kötürüm tilki olmak istersin?
Elin kolun tutuyorken  alış, kazanmaya bak,
Ki artığınla ge insin senin de bir yatalak.”

Ömer, tevekkülü elbet bilirdi bizden iyi...
Ne yaptı “Biz m tevekkilleriz” diyen kümeyi?
Dağıttı, kam ıya kuvvet, “Gidin, ekin!” diyerek.
Demek tevekkül eden, önce mutlaka ekecek;
Demek tevekküle pek sığmıyormuş, anladın a,
Sinek düşür gibi d ş mek şunun bunun kabına.
Bakın ne hale getirmiş ki cehlimiz dini:
Hurafeler bürümüş en temiz, men biini.
Değil hak ik  Ş r’in, bugün bed hiyy t

Bilâ-münâkaşa ikrar olunmuyor... Heyhat!
 Kitab'ı, Sünnet'i, İcmâ'ı kaldırıp attık;
 Havâssı maskara yaptık, avamı aldattık.
 Yıkıp Şeriat'i, bambaşka bir bina kurduk;
 Nebi'ye atfile binlerce herze uydurduk!
 O hali buldu ki cür'et: "Yecûzu fı't-tergîb..."*
 Karar-ı erzeli fetva kesildi... Hem ne garîb,
 Hadisi vaz' ediyorken sevab uman bile var!
 Sevabı var mı imiş, bir zaman gelir, anlar!
 Cihanı titretiyorken nidâ-yı "Men kezebe..."**
 İşitmiyor mu, nedir, bir bakın şu bî-edebe:
 Lisan-ı pâk-i Nebi'den yalanlar uyduruyor;
 Sıkılmadan da "sevâb işledim" deyip duruyor!
 Düşünmedin mi girerken şeriatin kanına?
 Cinâyetin kalacak zanneder misin yanına?
 Sevap ümid ediyor ha! Deyin ki namerde:
 "Sevabı sen göreceksin huzûr-u mahşerde!
 Tependе gezdirecek ra'd-ı intikamını Hak,
 Ki yıldırımları beyninde kaynayıp duracak.
 Yakandan inmeyecek dest-i kahır hüsranın...
 Nasıl iner ki, önünden kaçıp da nîrânın,
 Cîvar-ı nur-u nübüvvette mültecâ bulsan;
 Bu türlü kurtuluş imkânı yok ya... Kurtulsan;
 Şu izdihamın elinde -ki belki bir milyar
 Nüfus-u hasiredir- kaçmak ihtimali mi var?
 Bugün fesadına kurban olan zavallıların
 Vebali boynuna yüklenmesin mi yoksa, yarın?
 Kolay mı ümmeti idlâl edip sefil etmek?
 Kolay mı dini hurâfât içinde inletmek?
 Niçin kitâb-ı İlâhî'yi pâyimâl ettin?
 Niçin şeriatı murdar elinle kirllettin?

* İbadete teşvik maksadıyla olursa hadis uydurmak caizdir mânasında.... (Şairin notu).

** "Kim benim ağızmdan bile bile hadis uydurursa varacağı yer cehennemdir" mealindeki hadisi şerif (Şairin notu).

Çıkıp tepinmeye yok muydu başka bir saha?
Nedir bu salladığın çifte, Kâbetullah'a?
Herif! Şu millet-i masûme'den ne isterdin,
Ki doğru yol diye tuttun, dalâli gösterdin!"

Zavallı çırpınıyor boyladıkça hüsrânı...
Kenara kaçmaya olsaydı bari dermanı.
Yazık ki çıkmak ümidiyle kalkarak ayağa,
Kımıldadıkça gömülmekte büsbütün batağa!
Zaman zaman bakıp etrafa dış gıcırdattı;
Muhiti çünkü yürürken o muttasıl battı!
Fakat bugün acınır bir nazarla bakmakta:
Omuzda çünkü bataklık şimdi, cansa gırtlakta.
Henüz, g m lmedi biçarenin cılız, boyunu;
Koşup halâs ediniz, bari son deminde onu.
Fakat, halâsı için en emin tariki tutun;
Şu pis bataklık bir kerre mahvedin, kurutun.
Kolay değil bu da, lâkin, büyük vukuf ister;
Düşünce yoksulu, zıppıktı müctehidler eğer,
Dalarsalar o rezil içtihada bermut d;
Olur zavallının atisi büsbütün berbad!

Sakırgadan daha iğrenç öbek öbek t r d ,
Vücud-u milleti son günler öyle bir b r d :
Ki davranıp o tufeyl ti ansızın koğacak
Olursa kurtulacak belki... Yoksa, bit boğacak!
Eğer vücudunu bir parçacık g zetseydin;
Eğer teharet-i vicdana dikkat etseydin;
Bu hale gelmeye kalmazdı orta yerde sebep.
Bataklık da, bit de o murdar ataletinden hep!

Zavallı milletin idraki tarumar olalı:
Muhit-i ilme giren yok, diyâr-ı fen kapalı;
Sanayiinin adı batmış, ticaret öylesine,
Ziraat olsa da... Âdem nebi us l  yine!

Hülâsa, hepsi çalışmak, yorulmak istiyecek.
 Fakat çalışmak için önce şart olan: İstek.
 O yoksa, hangi vesileyle biz ilerleyelim?
 Sıkıntısız mütefennin, üzüntüsüz âlim,
 Ne tatlı şey! Buna bir çare yok mu? Hah! Bulduk:
 Tokatlıyan'da yarın, toplanır beş altı kopuk,
 Birer kadeh biradan sonra davranır erken,
 Omuzlayıp kırarız bâb-ı içtihadı hemen.
 Kırılmadan açılır şey değil, kilid müthiş!
 Gelin, omuzlayalım... Bir omuzlamaktadır iş.
 Cesaretin medenî şekli işte böyle olur;
 Uzun düşünmeye gelmez, kararımız bozulur.
 Süveyş'i yardı herif... Akdeniz'le Şap denizi
 Bitişti. Öyle ya, bizler de kendi fikrimizi
 Çıkarmış olsak eğer, şimdi kuvveden fi'le,
 Kucaklaşır medeniyetle din tamamıyla.
 Süveyş'in ağzına heykel nasıl dikilmişse,
 Bekâ-yı nâmını te'yîd için "de Lesseps"e;
 Bizim de hakkımız, elbette, içtihadı yaran
 Kanal boyunca birer heykel istemek o zaman!

Bakın ne günlere kaldık: Ya beş, ya altı kopuk,
 Yamaklarıyla beraber ki hepsi kılkuyruk.
 Utanmadan çıkıyor, içtihadı kalkışıyor!
 Bu hale karşı tahammül hakikaten pek zor.
 Harîmi şer'-i mübînin ahır değil... Oradan
 Çekil de kendine bir saha bul, behey nadan!
 Kilitli bir kapı var orta yerde anlasana:
 Harem-sarây-ı Şeriat değil dalan dalana.
 Nasıl ki her kapının ayrı bir anahtarı var,
 Onun da var. Bunu idrak eder birinci nazar.
 Nedir mi? Anlatayım: Sizde olmayan irfan.
 Biraz, haya edin öyleyse şaklabanlıktan!
 Kilitlidir kapı "ümmî duhât" için, amma
 Kıyâm-ı haşre kadar ictihâd eder "ulemâ".
 Evet, şerâiti mevcud olunca insanda;

Ne kaldı men edecek içtihadı, meydanda?
İle'l-ebed yetişir müctehit bu ümmetten;
 u var ki: Çıkmalı ferd -yı n ra zulmetten.
Kiy s-ı f side bir kerre eyleyin dikkat:
S vey 'i açtı herif... Doğru... Neyle açtı fakat?
Omuzlamakla mı? Heyhat! Öyle bir fenle,
Ki bir ömür telef olmuş o fenni tahsile.
D   nm yor bu kopuklar ki: müctehid geçinen,
Zamanının olacak mukted sı irf nen.
Kitab'ı, Sünneti, İcmâ'ı sağlam anlayacak;
Hil fı yoklayacak, ihtiy c  kollayacak.
Ne içtihadı yapar, yoksa bir alay -zımmi
-Kadar nasibe-i fikh si olmayan-  mmi?
Kuzum, eşek nalı yapsan: Bir usta  ingenenin
Yanında, uğra acaksın, başında mengenenin.
Peki! Liy kat-i fitr si  demin sade,
Kif yet eylemiyorken bu en hasis i de,
Ya ictihada nasıl kalkıyor bu sersemler?
O içtihadı ki: Dünya kadar ulûm ister!
Sokarsa burnunu herkes düşünmeden her i e;
Kalır selâmet-i milliyyemiz öbür geli e!
Neden vez fi taksime hiç yana mıyoruz.?
Olursa bir kişinin koltuğunda on karpuz,
Öbür geli te de mümkün değil sel metimiz!
Yazık, yazık ki, bu yüzden bütün fel ketimiz..
İçin reculleri kimlerse çıksın orta yere;
Ne var ne yok, bilelim, hiç değilse bir kerre.
Sabahleyin m tefelsif, ikindi üstü fak h
Sular karardı mı pek yosma bir ed b-i nezih;
Yarın müverrih; öbür gün siyasetin kurdu;
Bakarsın: Ertesi gün ictih da pey vurdu....
Hülâsa bukalemun fitratında züppelerin
Elinde maskara olduk... Deyin de hükmü verin!

Fakat bu maskaralıklar devam edip gitmez.;
 “Adam, benim neme lâzım!” demekle iş bitmez..
 Tecellüd eylesinden yılıp da zındığın,
 Ağırca alması, bir fitnedir ki, siddîkin:
 Cenabı Hakk’a sığınmış o heybetiyle, Ömer*
 Emin olun, bizi me’yus eden felâketler,
 Vazife hissine bigânelik belâsı bütün:
 Küçük, büyük “ne vazifem!” desin de iş yürütün!
 O hale geldi ki millet vazifesizlikten:
 Vazife hissi de kâfi değil, bugün cidden.
 Evet, onun daha fevkinde ihtiyaç artık...
 O ihtiyâç ise: Milletçe bir fedâkârlık...

Şu fikrasıyla, hakikat, Cenab-ı Mevlânâ,
 Nigâh-ı ibrete açmış cihan kadar manâ:
 “Delik deşik evinin, bir zavallı hâne-harap,
 Görürde halini, her gün eder şu yolda hitap:
 “Yıkılma hû! Beni evvelce etmeden agâh;
 Çoluk çocuk biteriz sonra hep, maâzallâh!”
 Bu hasbıhal ile yıllar gelir, geçer... Derken,
 Gelir bakar ki bir akşam: O âşiyân-ı kühen
 Yıkılmış, altına almış zavallı aileyi!
 Görünce karşıdan âdemceğiz bu hâileyi,
 Yığınla taş kesilen yurdunun harabesine
 Döner de der ki: “Meğer aldanırmışım, desene!
 Ne oldu bunca niyazım, ey âşinâ-yı kadîm?
 Çocuklarım olacakken ben oldum isteyelim!
 Sakın yıkılma, haber vermeden demez miydim?
 Bu muydu senden, a zâlim, bu muydu ümmidim,
 Hukuku, ahdi gözetmek nedir, sakın bilme!
 Yazık, yazık sana sarf ettiğim emeklerime....”
 O taş yığınları bir hatifi lisan olarak;
 Zavallı âdeme der: “Haksız, infiali bırak!

* Hz. Ömer der ki: “İnançsızların atılganlığından ve inananların gevşekliğinden Allah’a sığınırım (Şairin notu). Akif, Hz. Ömer’in bu anlamlı sözünü Arapça aslı ile veriyor. Biz burada anlam olarak verdik.

Geçip de karşıma feryâd eder misin şimdi?
Haber mi vermedim, amma kulak veren kimdi!
Duvarlarımda yarık sandığın ağızlardan,
Birer zebân-ı tezell m uzattım, ey nadan!
Fakat çamurla kapardın da her gün ağızımı sen,
Ziyade söyleyemezdim susardım artık ben....”

Hikâye halimizin aynıdır, değil mi? Evet!
 u farkı var yalınız: Bizde yok değil kuvvet.
Yığın yığın sakat tıyla geçmiş edv rın,
Yıkılmış olsa da bir hayli kısmı div rın,
Bina-yı milleti il  eden temel sağlam.
Demek ki kurtuluruz biz bugün olursak adam.
Onun da çaresi elbirliğiyle gayrettir.
Çalışmanın o kadar feyzi var ki: Hayrettir!
Hezimetin sonu ölmek değildir elbette.
D   enler oldu zamanıyla aynı akıbeta;
Fakat bugün yaşıyorlar, hem eskisinden iyi:

Nasılsa g  b edip kamilen muharebeyi,
Esaret altına girmişti bir büyük millet.
Zevi’luk l arasından seçilme bir heyet
D    nd : Milleti il ya çare hangisidir?
D k ld  ortaya  r -yı encümen bir bir;
Siyaseten kimi kurtarmak istemi  kalanı;
Demi  ki diğeri: “Asker halâs eder vatani”
O der: “Donanmaya vardır bugün e edd-i lüzum.”
Bu der: “Hayır, daha ehemdir iktis b-ı ulûm.”
Kiminde sanata rağbet, kiminde nakde heves;
Hülâsa, her kafadan başka başka çıkmış ses.
Bir ihtiyar yalınız, dinleyip bid yette;
“Mahalle mektebi lâzım!” demiş, nih yette.
Zavallının sözü pek anla ılmamı  ilkin:
“Bunak!” diyen bile olmuş d    nmeden; lâkin,

Herif, bu söz ne demektir, güzelce şerh etmiş;
Deminki lâfları pek vâkıfâne cerh etmiş.

Sonunda: “Kuvvetimiz, şüphesiz, ilerlemeli;
Fakat düşünmeli her şeyde önceden temeli.
Teammüm etmesi lâzım maarifin mutlak:
Okur yazarsa ahali, ne var yapılmayacak?
Donanma, ordu birer ihtiyâc-ı mübrimdir,
O ihtiyâcı, fakat, öğretene muallimdir!”
Deyip karârını vermiş ki, aynen icraya,
Konunca ortaya çıkmış, bugünkü Almanya.

“Sedan’da orduyu teslim eden Fransızlar,
-Ki her zaman o vukuatı yâd edip sızlar-
Ne der, bilir misiniz? Hem de öyledir inanın:
“Muallim ordusudur harbeden Prusyalı’nın;
Muallim ordusu, lâkin, asıl muzaffer olan!”
Bu sözden almalıdır, hiç değilse, ibret alan.
-Ne çare! İbrete hâlâ heveslidir çoğumuz;
Yetişmemiş gibi dünyaya ibret olduğumuz!-
Şu cehlimizle musibet mi kaldı uğramadık?
Mahalle mektebi lâzım, düşünmeyin artık!
Mahalle mektebi olsaydı bizde vaktiyle;
Ya uğrasaydı kalanlar güzelce ta’dile;
Yarım pabuçla gezen, donsuz üç buçuk zibidi,
Bir Arnavutluk’u isyana kaldırır mı idi?
Bugün ânâsır-ı İslâm’ı bir denî cereyan
Sürüklüyor ki: Bakın nerden eyliyor nebean.
Felâketin başı, hiç şüphe yok, cehaletimiz;
Bu derde çare bulunmaz, -ne olsa- mektepsiz..
Ne Kürt elifbeyi sökmüş, ne Türk okur ne Arap;
Ne Çerkes’in, ne Laz’ın var bakın, elinde kitap!
Hülâsa, milletin efradı bilgiden mahrum.
Unutmayın şunu lâkin: “Zaman: zaman-ı ulûm!”
Zaman zaman-ı ulûm olmasaydı böyle, yine

-Kemâl-i şevk ile madem atılmışız dine-
Okur yazar olacaktık sıy neten dîni:
Onun maarife vabeste,       te'm ni.
Zavallının yüzü yok cehle, anlaşılmadı mı?
Demek ki atmalıyız, ilme doğru ilk adımı.
Mahalle mektebidir i te en birinci adım;
Fakat bu hatveyi ilkin tasarlamak lâzım.
Muallim ordusu derken,  ekirge orduları
 ıkarsa ortaya, artık hesap edin zararı!
"Muallimim" diyen olmak gerektir imanlı;
Edebli, sonra liyakatli, sonra vicdanlı.
Bu dördü olmadan olmaz: Vazife      , büyük;
Atıp da yazmayı bez bağlamakla dünkü hödük;
Ya kal ın altına yüksek topuklu, eğri burun,
Fotin çekip filiz olmakla her zamanki odun;
H da rızası için, "ehliyim için" demesin!
Demi  de olsa, denilsin: "Kuzum, nenin nesisin?
Diyorsanız.: "Yine, hâlâ bu, olmasın mekt p!"
Ne zirzop isteyin artık, ne büsbütün mecz p!
O: Y kletir kocaman bir sığır bulur da yeri;
Bu: Ar 'ı fer i yıkar salladıkça  ifteleri!
Bizim  ocuklara gelmez, ne öyle  ifte giden;
Ne böyle Ar 'a kadar  ifte sallayan yerden!
Evet ul munu asrın  eb ba  ğretelim;
Mukaddesata fakat, çokça ihtiram edelim.
Eğer hayatını kasdeyliyorsanız, vatanın:
Bakın, anâsır-ı  l m'ı hangi rabitanın
Devamı bağlayabilmi  bu müşterek vatana?
Kapılmayın onu ihmal edip salâh umana!
O rabıtaıyla bu millet bulur bulursa felâh;
O, bir çözüldü m , her şey biter ma zall h.
Eğer hayatına kasdeyliyorsanız.... Başka!
Fakat bu mesele, bilmem ki, kaldırır mı  aka?
Hayır, hayat-ı vatandır umûm için gaye;
"Vatan!" deyip giriyor her giren m cahedeye.

Bu “her girenle” tabî, tutunca it damarı,
 Mukaddesata kadar saldıran beş on çomarı,
 Hesaba katmayı hiçbir zaman düşünmüyorum:
 O tasmatsızlara insan demekte mazûrum.
 Vatan muhabbeti, millet yolunda bez-i hayat;
 Hülâsa, aile hissiyle cümle hissiyat;
 Mukaddesatı için çırpınan yürekte olur.
 İçinde leş taşıyan sineden ne hayr umulur?
 Vatan felâkete düşmüş... Onun hamiyet-i cûş
 Eder mi zannediyorsun? Herif: Vatan-ber-dûş!
 Bulunca kendine bir yer, doyunca kör boğazı,
 Kapandı gitti, bakarsın ki, nekbetin ağzı.
 Fakat, sen öyle değilsin: Senin yanar ciğerin:
 “Vatan!” deyip öleceksin semâda olsa yerin.
 Nasıl tahammül eder hür olan esaretine?
 Kör olsun ağlamayan, ey vatan, felâketine!

Cemaat, elverir artık, bu uykudan uyanın,
 Hüda rızası için, dünkü hâdisâtı anın!
 Kimildamaz yine gelmezsek intibaha bugün,
 İkinci uyku ne dehşetli bir ölüm, düşünün!
 Ölüm kolay... Diyebilsek sonunda: “Kurtulduk!
 Bu intihar öteden, üç yüz elli milyonluk,
 Zavallı Âlem-i İslâm için elîm olacak!
 Biz olmasak bu kadar hânümân yetim olacak!
 Gıcırdamakla beraber serîr-i şevketimiz,
 Bu dini kurtaran ancak bizim hükümetimiz..

Tunus'ta, Fas'ta, Cezayir'de, Çin'de, İran'da,
 Cava'yla, hıttâ-i Hindî'de, belki Afgan'da,
 Sibirya, Hiyve, Buhara, Kırım muhitinde,
 Yaşarken ehl-i salîbin nüfuzu altında;
 Zavallı Âlem-i İslâm eğer salîbe henüz

Sarılmıyorsa, kolundan çeken: Bu kudretiniz..^{*}
Bu kudret^{**} olmasa: Dünya tanassur eyleyecek...
O halde, Şimdi bizim hakkımız değil  lmek.
Yetişmiyor mu ki dünya evinde çektiğimiz,
Yarın da yüklenelim âlemin günahını biz?
Hem intihara  zenmek ne sermedi hüsrân!
Bucak bucak savuŐun, m sl mansanız bundan.
Hayata karşı nedir, söyleyin, bu yılgınlık?
Reis-i ailenin intiharı: Çılgınlık!
H k metin^{***}, o henüz payidar olan arşın
Sükûtu müthiş olur... D Őmesin aman, yapıŐın!
Nedir bu tefrika yahu! Utanmıyor musunuz?
Geçen fec yi'e hâlâ inanmıyor musunuz?
G m lmek istemeyenler boyunca hüsrana;
Nifakı g mmeli artık mezar-ı nisy na.
Unuttunuz mu ne korkunç edepsiz olduğunu?
EŐip de geçmiŐi hortlatmayın Şu mel' nu!

Demin, huŐ a varan bir kıy m-ı haşyetle,
Huzûr-ı Halik'a durmuŐtunuz cemaatle.
Yarınca kubbeyi "Allahu ekber!" ikrarı;
Boşandı yerlere Hakk'ın sem -yı esrarı.
Önümde cûşa gelen safların tel tumunu
Görünce andım o deryaların tez humunu:
Ki dalgalar gibi, ummân-ı sermediyyette,
Birer sücûd ile g m-n m olur nih yetle!
Suf f ayakta iken, dalgalar ayakta idi;
Hurûş edince hatibin nida-yı tahm di:
Serildi yerlere "yekpare" bir cihân-ı ham Ş,
Ki imtid d-ı mek birdi, öyle dışa-d Ş!

* Eserin ilk dört baskısında "Hil fetiniz" biçimindeki ifade, 1924 baskısında "Bu kudretiniz" Şekline dönüŐtürülmüŐtür. Bu değişikliği Lozan sonrası Türkiye'nin içine girdiği yeni Şartlarla açıklamak lâzım gelir.

** Bu ifade yerine 1924 öncesi baskılarda "Hilâfet" kavramının kullanıldığı görülmektedir.

*** "H k met" in ifadesi 1924 öncesi baskılarda, "Hilâfetin" biçiminde. 3 Mart 1924'te "Hilâfet ilga edilmiş, meydana gelen havaya bakarak da Mehmet Akif, eserinde bu tür değişikliklere baŐvurmuŐtur.

O mevce mevce uzanmış duran hazâirden,
 Duyuldu vurduğu binlerce sinenin birden!
 Mezarların bu yürekler dayanmaz ahengi;
 Yüreklerin de hazin inkisâr-ı yek-rengi;
 Getirdi cuşişe ummân-ı sermediyyeti de;
 Hitâma erdi nihâyet o sermedi secde:
 Zemine ra'se veren bir derin sada geldi;
 Deminki dalgaların, şimdi hepsi yükseldi!

Bu herc ü merc-i ubûdiyyetin tevâlisi;
 Sükûtu cebhelerin, sonradan teâlisi,
 Namazda hem beni gözyaşlarıyla ağlattı;
 Hem öyle ağlanacak bir hakikat anlattı,
 Ki dinlemezseniz, elbette mahvolur millet:
 Sizin felâketiniz: Tarumar olan “vahdet”
 Eğer yürekleriniz, aynı hisle çarparsa;
 Eğer o his gibi tek, bir de gayeniz varsa;
 Düşer düşer yine kalkarsınız, emin olunuz...
 Demek ki birliği temin edince kurtuluruz...
 O halde vahdete hâil ne varsa çiğneyiniz...
 Bu ayrılık da neden? Bir değil mi her şeyiniz?
 Ne fırka herzesi lâzım, ne derd-i kavmiyyet;
 Bizim diyanete sığmaz sekiz dokuz millet!
 Bütün bu tefrikalar, etsenizdi istiknâh.
 Görürdünüz, nereden geldi... Yâ ibâdallâh!
 Huzuru Hak'ta nasıl toplu durdunuzdu demin?
 Günâhtır, etmeyin artık, ayıptır eylemeyin!
 Şu ihtirasa uyup az mı verdiniz kurban?
 Şikâk için mi eder, sade kalbiniz daraban?
 Neden uhuvvetiniz, böyle münhasır namaza?
 Çıkınca avluya herkes niçin boğaz boğaza?
 Ne müslümanlığıdır, anlamam ki, yaptığınız?
 Çıkar yol olmayacak, korkarım, bu saptığınız!
 Görünce fesli, atılmak, tasarlayıp bıçağı;

Görünce Şapkalı, sinmek, deęiŐtirip sokağı;
Gönüller ayrı oluŐ, sineler bir olsa bile...
Nifak al meti bunlar, kuzum, tamamıyla: *
Nifaka buğz ediniz, h lisen li-vechill h;
Halâs eder sizi ihl sınızla belki  l h.
M nafiğin sonu gelmez, söner sefil ocağı...
Bugün t terse henüz, gelmemiş demek ki  ağı!
Nedir ki, verdiği yangınla memleket de biter,
Saçak tutuşmadan evvel basılmamıŐsa eğer.
Yanında yaş da yanar, çaresiz, yanan kurunun...
Diyor Kitâb-ı  l h : “O fitneden korunun,
Ki sade sizdeki erbâb-ı zulmü istilâ
Eder de, suçsuz olan kurtulur değil asla....” **
Hesab edin ne kadar big nahın aktı kanı...
Beş on vatansız için n ra yakmayın vatani!
H da rızası için kaldırın nifakı... Günah!
Alev saçaklara sarsın mı, y  ib d-Allah?
Sararsa hangimizin hânümânı kurtulacak?
O bir tutuŐmaya görsün, ne od kalır, ne ocak!
Neden beş altı vatansız beş altı kundakçı,
Yığın yığın buluyor arkasında yordak ı?
Niçin hakir oluyor, sonra durmayıp öteden,
“KoŐun! diyen, bu cehennem henüz, kıvılcım iken.”
Ne intibaha çalışmak, ne itil ya emek;
Cihan yıkılsa bizim halk, uyanmadan gidecek!
Onun kıyamı için S r’u beklemek lâzım!
Bu duygusuzluğa bir çare yok mu, Allah’ım?

Zavallı köylüye, ilkin, epeyce s vm Őler;
 ŐitmemiŐ... Bu sefer bir odunla dövmüŐler.

* “Kendi aralarında çekiŐmeleri Őiddetlidir. Sen onları toplu sanırsın, oysa kalpleri dağınıktır.” (Şairin notu).
HaÇ Suresi, 14. ayetin bir bölümü.

** “Ve  yle bir fitneden sakının ki, içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz.” (Şairin notu).
Enfal Suresi 24. ayetin bir kısmı.

Birer davul kadar olmuş da budlarındaki şiş,
 “Davul çalınmada, zannım, aşağıki evde!” demiş.
 İnince, derken, odunlar budur, deyip beyni,
 “Davul bizim eve gelmiş!” demiş sonunda, hani?
 Bizim de hâlimiz, aynıyle köylünün hâli!
 Harîm-i Şer’-i mübinin, zemin-i İslâm’ın,
 Birer birer yıkılırken husûn-u iclâli;
 Yerinden oynadı yerler de, bizler eyyamın
 Tekallübâtına bigâneyiz hayal ettik,
 Kımıldamaksızın imanı küfre çiğnettik!
 Kımıldamak yine yok bizde cebr-i mâfâta;
 Kim uğramıştı, unuttuk, geçen beliyâtâ!

Bizim muhiti, bizim halkı seyredince nazar;
 Görür ki: Beyni bozulmuş yığın yığın kafa var.
 Düşünceler mütehâliftir istikamette;
 Şu var ki, hepsi nihâyet bulur sakâmette!

Birinci zümreyi teşkil eden zavallı avam,
 Biraksalar edecek tatlı uykusunda devam.
 Bugün nasibini yerleştirtince kursağına;
 “Yarın” nedir? Onu bilmez, yatar dönüp sağına.
 Yıkılsa arş-ı hükümet^{*}, tıkılsa kabre vatan,
 Vazifesinde değil: Çünkü “hepsi Allah’tan!”
 Ne hükmü var ki esasen yalancı dünyanın?
 Ölürse, yan gelecek cennetinde Mevlâ’nın.
 Fena kuruntu değil! Ben derim, sorulsa bana:
 “Kabul ederse cehennem ne mutlu, amca, sana!”

İkinci zümreyi teşkil eden cemaat ise,
 Hayata küskün olandır ki: Saplanıp ye’sse.
 “Selâmetin yolu yoktur... Ne yapsalar boşuna!”
 Demiş de hırkayı çekmiş bütün bütün başına.

* Aslı “arş-ı hilâfet” olan bu ifade, eserin 1924 baskısında değişikliğe uğramıştır.

Bu türlü bir hareket mahz-ı küfr olur; zira:
Taleble  mir olurken bir  yetinde H da;
Buyurdu: “Kesmeyiniz, r h-u rahmetimden  mid;
Ki m  rik n olur ancak o nefhadan nevmîd.”
Bu bir; ikincisi: Ye’sin ne olsa esbabı,
Onun at let-i k lliyyedir ki icabı,
Teress b tını etmiştik önceden tahlil.
   nc  zümreyi kimlerdir eyleyen teşkil?
Evet,  eb b-ı münevver denen  u nesl-i sefih.
-Fakat nezihini borcumdur eylemek tenz h-
Bu züppeler acaba hangi cinsin efradı?
Kadın desen, geliyor arkasından erkek adı;
Hayır kadın değil, erkek desen nedir o kılık?
Demet demetken o sa lar, ne muhtasar o bıyık?
Sadası bayku a benzer, h r mı saksa ana;
Hülâsa, z bbe demiştim ya, artık anlayana!
Fakat bu kukla herif bir büyük seciyye taşır.
Ki haddim olm yarak, “aferin!” desem yara ır.
Nedir mi? Anlatayım: Öyle bir metaneti var
Ki en savulmayacak ye’si tek birayla savar.
Sinirlerinde teessür denen fenalık yok,
Tabiatında utanmakla aşinalık yok.
Bilirsiniz hani, insanda bir damar varm  ,
Ki yüzsüz olmak için mutlaka o  atlarm  ,
Nasıl a “Rabbim utandırmas n!” duası alan,
Bu arsızın o damar zaten eksik alnından!
Cebinde gördü m     tane  il kuru , nazl m,
Tokatlıyan’da satar mutlaka, gider de  al m.
Eğer dolandırabilmi se istenen parayı;
Görür mahalleli t  karnavalda maskarayı!
Beyoğlu’nun o mülevves muhit-i fahi ine
Dalar gider, takılıp bir sefilenin peşine.
“Haya, edeb gibi sözler r s m-i fasidedir;
Vatanla aile, hatta, kuy d-i zaidedir.”

Diyor da hepsine birden kuduzca saldırıyor...
 “Ayıp değil mi?” demişsin... Aceb kim aldırıyor
 Namaz, oruç gibi şeylerle yok alış verişi;
 Mukaddesat ile eğlenmek en birinci işi.
 Duyarsanız “kara kuvvet” bilin ki: imandır.
 “Kitab-ı köhne”de -hâşâ- Kitâb-ı Yezdan’dır.
 Üşenmeden ona Kur’ân’ı anlatırsan eğer,
 Şu ezberindeki esmayı muttasıl geveler:
 “Kurûn-u mâziyeden kalma cansız evrâdî
 Çekerse, doğru mu yirminci asrın evlâdî?”
 Nedir alâkası yirminci asr-ı irfanla
 Bu şaklaban herifin? Anlamam ayıp değil a!
 Metâ-ı fazlı mı varmış elinde gösterecek?
 Nedir meziyyeti, görsek de bari öğrensek.
 Hayır! Mehâsin-i Garb’ın birinde yok hevesi;
 Rezâil, oldu mu lâkin, şiarıdır hepsi!

Bütün kebâire tiryaki bir kopuk tanırım...
 -Ne oldu bilmiyorum şimdi, sağ değil sanırım-
 Kumar, şenâatin aksamı, irtikâb, içki...
 Hülâsa defter-i amâli öyle kapkara ki:
 Yanında leyl-i cehennem, sabâh-ı cennettir!
 “Utanmıyor musun? Ettiklerin rezalettir!”
 Denirse kendine, milletlerin ekâbirini
 Sayardı göstererek hepsinin kebâirini:
 “Filân içerdi... Filân fuhşa münhemikti...” diye,
 Mülevvesâtını bir bir ricâl-i maziye
 İzafe etmeye başlardı paye vermek için.
 “Peki! Fezâili yok muydu söylediklerinin?”
 Diyen çıkarsa “müverrihlik etmedim!” derdi.
 Şu zübbeler de bugün, aynı ruhu gösterdi.
 Fransız’ın nesi var? Fuhşu bir de ilhâdî;
 Kapıştı bunları “yirminci asrın evlâdî!”
 Ya Alman’ın nesi var zevki okşayan? Birası;

Unuttu ayranı, ma't ha döndü kahrolası!
Heriflerin, hani, dünya kadar bed yii var:
Ul mu var, edebiyatı var, sanayii var.
Giden bir avuç olsun getirse memlekete;
Döner muhitimiz, elbet muhit-i marifete.
Kucak kucak taşıyor olmadık mes v yi;
Be enmesek, "medeniyyet!" diyor; inandık, iyi!
"Ne var, biraz da maarif getirmiş olsa..." desek;
Emin olun size "hammallık etmedim?" diyecek.

Ne kaldı arkaya? Dördüncü kısmın efradı.
Bu zümrenin de sef het hayat-ı mutadı.
Hem itiy dını hiçbir zaman değiştiremez;
O nazlı sineye, zira, acıklı Şey giremez!
Geçen kıyamet için "fırtınaydı, geçti" diyor,
Diyor da zevkine, vur patlasın, devam ediyor.
-Bugün Florya mı? A'l ! Yarın ne var?

-Konser...

"Sular" da pek ömür amma, açık değil, dediler.
-Açılmamış diye evlerde kalmak olmaz ya!
-Hakikat  yle! Ne yapsak? Gider misin Mama'ya?
-Ne var ki?

- Orta oyun var. Gelir misin? Haydi!

-Kavuklu Hamdi mi? Gerçek... O sa  değil...

-Abdi.

-Hayır hayır? Bana lâzım değil ne Abdi, ne Şey...
-Nedense pek asabisin bugün Feridun Bey!
-Değil, bu tatsız oyunlar çekilmiyor: monoton!
-Peki! Ne yapmalı? Sen bari söyle... Bak: Saat on.
-Evet ne yapmalı? Dur dur! Ne Üsküdar ne Mama...
Tiyatro olmalı, yahut güzelce bir sinema.

Demek tiyatro severmiş benim sevimli beyim...
O halde ben ona tam altı sahne arzedeyim:
Ki her birinde de işsin bütün bütün ahenk;
Zemini yeknesak olsun, edası reng -renk!

Edirne kal'asıdır gördüğün hisar-ı mehîb;
 O zirvesinde biten simsiyah ağaç da: Salîb!
 Murâd-ı Evvel'i sırtında gezdiren tepeler.
 Nasıl rûkû ediyor Ferdinand'a bak. bu sefer!
 Bizim midir sanıyorsun şu yükselen bayrak?
 Çeken: Savof...Lala Şahin değil kuzum, iyi bak!
 Edirne...İşte o İslâm'ın âhenîn sûru;
 Edirne...İşte o Şarkın cebîn-i mağruru;
 İkinci arş-ı teâlîsi Al-i Osman'ın;
 Birinci mevki-i feyyazı, belki dünyanın;
 Edirne...İşte o İstanbul'un demir kilidi;*
 Sefil ayakları altında Bulgarin şimdi!
 Muzaffer ordusu hakkıyla intikam alıyor:
 Çoluk çocuk, kadın erkek, ne bulsa parçalıyor.
 Bu katli ama da razıyım ihtiram olsa,
 Harîm-i dini de geçtik, harîm-i namusa!
 Şu dört minareli câmi ki yoktu hiçbir eşi;
 Ki parlıyordu Hilâl'inde sanatın güneşi;
 Salibi sineye çekmiş de bekliyor... Nevmîd!
 Ezan sadâsı değil duyduğun tanîn-i medîd!
 O şanlı mabedi Sultan Selîm-i mağfûrun,
 Ki ihtişamına benzerdi subh-u mahmurun,
 Nasıl gurûb edivermiş ki: Bir ziya, bir nûr.
 O kanlı bezlerin altından olmuyor manzûr!
 Ne sinesinde Hüda var, ne hatırında Nebi...
 Zalâm-ı küfre gömülmüş boyunca lâşe gibi!
 Birer mezâr-ı müebbed kesilmiş evlere bak:
 Beş ayda kırk bini sönmüş ki yanmıyor tek ocak!
 Sokak sokak dolaşan sayha: Vâpesîn feryâd;
 Derin derin duyulan ses: Enîn-i istimdâd.
 Dışarda kendisi mahkûm, içerde namusu...
 Esiri öldürüyor, bak ki, zulmün en koyusu!

* "İstanbul'un demir kilidi" ifadesi, 1924 öncesi baskılarda "Hilâfetin demir kilidi" biçimindedir.

Meriç'le Tunca'nın üstünde gördüğün kümeler
Nedir bilir misin? Enk z-ı târumâr-ı beşer!
Sarayı 'ndeki biçareler ki hepsi kadın...
Kenara vurmu  olan kismıdır bu ecs dın!
Nazarlarında s nen gözlerin s n k nazarı;
Kulaklarında civarın enîn-i muhtazarı;
Kucaklarında birer na's-ı pare pare defin...
Ecelle uğra ıyor bir yığın kemik... Ne hazin!
Yalın ayak, ba  açık, bir paçavra sırtında;
Bu tamtakır adanın tamtakır muhitinde;
Acından  lmeye mahkûm olan zavallıları,
Sular bıraksa da Bulgar bırakmıyor dışarı!
Ne kurtulur, ne ölür... Derde bak, felâkete bak:
Hayat? O hakkı değildir. Ölüm? Ölüm de yasak!

- Nedir  u kar ıki vadiyi bir alev bürüyor;
Fakat yılan gibi yerlerde kıvranıp yürüyor?
Nedir mi? K kremesinden de bellidir: Arda...
Ya imtid d-ı meh bince yükselen her ada?
Mez r-ı s bihi binlerce gövdenin, kafanın!
Bu kıpkızıl derenin reng-i  te ini, sakın,
 fak bulutlarının zilli olmasın? Heyhat!
Sev hilinde onun söndürüldü öyle hayat:
Ki aktı sel gibi aylarca h n-i mazlumu!

*

- Bu kanlı perde nedir?
- Hangi kanlı perde,  u mu?
G m lcine'yle havalisidir ki, bir canavar
Bu mel netleri yapmaz, -meğ r ki Bulgarlar!
Ne ihtiyar seçiyor bak, ne kimsesiz tanıyor;
Be  altı günde otuz bin adam boğazlanıyor!
Pomakların de ilip süngülerle vicdanı;
Alınmak isteniyor t  içinden imanı!

Birer birer oluyor ırzı, mâlı, yurdu heder...
 Gidince hepsi elinden: “Ya Bulgar ol, ya geber!
 Şu, göğsü baltaların en körüyle parçalanan,
 Şu, beyni taşların altına uğrayıp kafadan;
 Karın, çamurların üstünde, inleyen canlar;
 Şu, bir yığın kömür olmuş, kül olmuş insanlar;
 Ki gazlı bezle, o olmazsa, yağlı katranla
 Yakıldı Bulgar’a şâyeste bir soğuk kanla;
 “Salibe secdeye varmak Hüda’ya isyandır”
 Deyip Hüda’sına kurban olan şehîdandır.
 “Ya Bulgar ol, ya geber!” sade hainin dediği...
 Tanassur etmeye koyvermiyor ahaliyi,
 Bahanesiyle imam görmüyor mu, çıldırarak,
 Kuduzca saldırıyor intikam için ite bak!
 Sarıklarından asılmışların hesabı mı var?
 Yetişmiyor gibi yer, bir de gökyüzünde mezar!

Siz, ey başındaki destarı etmeyip de feda,
 Onunla âlem-i lâhûta yükselen şühedâ!
 Ne mutlu sizlere: Dünyada çok ölüm gördüm;
 Tahattur etmiyorum böyle kahraman bir ölüm.
 Cihanda habl-i îlâhîye i’tisâma, sizin
 Şu kahramanlığınızda yegâne levh-i güzîn!
 Siz, ey vücuduna elvermeyip de hâk-i mezar,
 Nesîm-i safa gömülmüş ricâl-i berhurdâr!
 Biz almasak bile a’dâdan intikamınızı;
 Hüda ki defter-i ebrâra yazdı namınızı,
 Günün birinde şu dağlardan indirir elbet.
 O intikamı alır kanlı canlı bir millet!

*

– Nedir uzakta nümâyân olan şu ıssız ova?
 Ki pek hazin duruyor?

– Bilmiyor musun? Kosova!

Nasıl bilirdin! Evet, bilmesen de hakkın var:
Bırakmamış ki taş üstünde taş, kuduz canavar!
Yol uğratıp da bu sahradan önce ge mişsen;
Görür müsün, bakalım, bir nişane geçmişten?
Ne olmuş onca mefahir? Ne olmuş onca diyar?
Nasıl da bitmiş o saymakla bitmeyen  s r!
O, Yıldırım gibi sâhib-kıranların, ebedî
Sad -yı kahrı fezasında çınlayan vadi,
Bir inkılâb ile, Yâ Rab, nasıl harâb olmuş?
Ki çırpınıp duruyor her taşında bin baykuş!
Murad-ı Evvel'i koynunda saklayan toprak,
Kimin ayakları altında inliyor, hele bak!
Kimin elinde bıraktık... Kimin emanetini!
O Padişah-ı şehîd'in huzûr-u heybetini,
Sonunda  iğneyecek miydi Sırb'ın orduları,
  ip   ip gelerek önlerinde bandoları?
Sen, ey şehîd-i muazzam ki r h-u feyyazın
Duyar, neler çekiyor yerde kalmış enkazın!
O ruhtan bize bir nefha olsun indiriver...
Ki başka türlü uyanmaz bu gördüğün  l ler....
- Nedir şu karşıda birçok karaltılar yürüyor?
Muzaffer ordu ah liyi şimdi  ld r yor.
N f s-u m slime çokmuş da gayr-ı m slimeden,
 dare müşkil olurmuş tevaz n eylemeden.
Demek tevaz n  cindir bu müslüman kesmek;
O hasıl oldu mu artık adam kesilmeyecek!
Tevaz n olmadı besbelli: Her taraf yanıyor;
Odun kıyar gibi binlerce sine doğranıyor!
Ne reng-i muzlime girmiş o yemyeşil Kosova!
şimale doğru bütün Pirzerin,  pek, Yakova,
Feza-yı mahşere dönmüş g r v-i matemden...
Hem  yle arsa-i mahşer ki: Yok şefâat eden!
Ne bir yaşındaki masûm   in beşikte hayat;
Ne seksenindeki mazlum   in eşikte necat:

O, baltalarla kesiktir; bu, süngünlerle delik...
 Öbek öbek duruyor pıhtı pıhtı kanla kemik!
 Bütün yıkılmış ocak, başka şey değil görünen;
 Yüz elli bin bu kadar hânümânı buldu sönen!
 Siz, ey bu yangını ihzar eden beş altı sefil,
 Ki ettiniz, bizi Hırvat'la Sırb'a karşı rezîl!
 Neden hükümete* Kur'ân'la bağlı Arnavud'u
 Ayırdınız da harab ettiniz, bütün yurdu?
 Nasılmış anlayınız, iddia-yı kavmiyyet?
 Ne yolda mahv oluyormuş bakın ki millet!
 Siz, ey bu zehri en evvel kusan beyinsizler!
 Kaçıp da kurtuluruz sandınız.... Fakat, ne gezer!
 Bugün belânızı bulmuş değilseniz, mutlak,
 Yarınki sâikalar beyninizde patlıyacak!

Şişip şişip gidiyorsun, değil mi, ey Vardar?
 Ya boğduğun kadının, erkeğin hesabı mı var!
 Mezarı olmuş iken bunca na's-ı mevvâcın,
 Cenaze yutmaya hâlâ mı doymaz emvâcın?

Ne oldu yâdına her gün hutur eden o nukûş?
 Nedir bu göğsüne çökmüş sevâd-ı cûşacûş?
 Neden kısıldı muhitinde çağlıyan nagamât?
 Bir âşinâ sesi duysaydım ölmeden... Heyhat!
 O kanlı canlı yiğitler ki: Zıll-i bîdârı,
 O anlı şanlı gelinler ki: Nûr-u didarı,
 Uyurdu nâz ile âgûş-u mihribânında;
 Koşar gezerdi senin dûş-u imtinânında;
 O kahraman babalar, anneler ki: Sahilini
 Dönerdi, her biri evlâdının tutup elini...
 O gölgelerle beraber birer hayal-i tebâh,
 Birer hayal-i defin oldu şimdi... Öyle mi? Âh!

Selânik'in, Siroz'un, bak o nâmdâr ovası,
 Kimin elinde bugün, hangi haydudun yuvası?
 Zemin öyle boyanmış ki, hûn-u İslâm'a:

* "Hükûmete" ifadesi, eserin 1924 öncesi baskılarında "Halifeye" biçimindedir.

664

*

Bilir misin duyulan hangi yurdun inlemesi?..

.....*

İkinci oldu mu yahu? Nedir bu “salli!” sesi?

Evet... İkinci... Gelin bari bir dua edelim.

Kabul eder diyelim... Hakk’a iltica edelim:

Yâ Rab, bizi kahretme, helak eyleme...

- Âmin...

Tâ ibret olup kalmayalım âleme...

- Âmin...

Yetmez mi celâlinle göründüklerin artık?

Kurban olayım, biz bu tecellîden usandık!

Bir fecr-i ümîd etmeli ferdâları temin...

Göster bize, yâ Rab, o güzel günleri...

- Âmin...

Ferdâlara kaldıksa eğer... Nerde o ferdâ?

Hâlâ mı İslâm’ı ezen mâtem-i yeldâ?

Hâlâ mı bu âfâka çöken perde-i hunin?

Nârın yetişir... Bekliyoruz, nurunu...

- Âmin...

Müstakbel için sîne-i millette emel yok!

Bir ukde var ancak, o da: “Tevfik-i ezel yok!”

Sensin edecek “var!” diye vicdanları tatmin.

Çok görme İlâhî, bize bir nefhanı...

- Âmin...

Kur’ân ayak altında sürünsün mü, İlâhî?

Âyâtının üstünde yürünsün mü, İlâhî?

Haç Kabe’nin alnında görünsün mü, İlâhî?

Çöksün mü nihâyet yıkılıp koskoca bir din?

Çektirme İlâhî, bu kadar zilleti...

- Âmin...

Ve'l-hamdulillâhi Rabbi'lâlemîn

* Vâiz, bu yeni sahne-i fecâati tasvire başlamak üzere idi ki, müezzinin ikinci vaktini ihtâr eden “Salli” sesi kubbeye aksetti. Lâkin yarım saatten beri teessür, nedâmet yaşları dökmekte olan cemaatin içinden pek azı bu sadâyı işitebildi. (Şairin notu).

HATIRALAR 1917

H nedan-ı Hilâfetin erk n-i muazzamasından
Ömer Faruk Efendi Hazretlerine takd me-i tazimimdir. *

Akif, 1913 sonu 1914 başlarında gittiği Mısır'da, ehamlar/ Piramitler diyarında.

Soldan sağa sırası ile, davet sahibi Abbas Halim Paşa, Mehmet Akif, yine İstanbul'dan Miralay Nuri, Hamdullah Suphi'nin akrabalarından Halim, büyük ressamlarımızdan Halil Paşa ve İttihat Terakki dönemi ş ra-yı devlet azalarından Kadri Bey. Bu ziyaretin ardından *El-Uksur* 'da şiiri doğdu.

Savaş içinde Akif Almanya'ya gitti, oradan *Berlin Hatıraları* ile; *Necid ve Medine*'ye gitti, oradan da *Necid   llerinden Medine*'ye adlı eserleri ile döndü.

* Son Halife Abdülmecid Efendi'nin oğlu  mer Faruk Efendi (1898-1969), Hilafet'in kaldırılmasının ardından 1924'te yurt dışına gönderilen hanedan  yeleri arasında yer almaktadır. 28 Mart 1969'da Kahire'de vefat etmiştir. *Hatıralar*'ın ilk baskılarında yer alan bu ithaf ifadeleri, 1928'den itibaren kaldırılmak durumunda kalmıştır.

AKİF'İN FİKİR ROMANLARI III BERLİN HATIRALARI

Büyük Savaşın Romanı ve Şiiri Hatıralar

Akif'in *Hatıralar*'ı ya da Akif ve hatıra!.. Akif'in şiirini yakından tanıyanlar açısından "hatıra" kavramı ne kadar yabancı geliyor insana? Çünkü Akif şiirlerini yazarken, belki bütün şiir tarihimizde, hatıralarına başvurmak ihtiyacını duymayan nadir şairlerimizden biridir. Yahya Kemal'i, Rıza Tevfik'i, Haşim'i, Tanpınar'ı, hatta Necip Fazıl'ı düşündükçe, Akif'in geçmişe dönük yanlarını şiirinde kullanmak taraftarı olmadığı sonucuna ulaşmak zor olmuyor. Daha doğrusu Mehmet Akif edebiyatımızda, kendine ait bir geçmişin hasreti ile yanıp tutuşan bir yazar olarak çıkmaz karşımıza. O daha ziyade halde yaşar, dolayısıyla da şimdiki zamanın şiirini söyler. Şimdiki zaman ve gelecek, onun sanatının ağırlık merkezini teşkil eder. Dolayısıyla ister Millî Mücadele, ister Mütareke, isterse de Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında yazdığı şiirler, onların hemen bütünü mevcut bir duruma veya halet-i ruhiyeye teka-bül eder. Biz de ilgili şiirleri şimdiki zamanda duyulmuş acı ve hüsranslar, ümit veya aşklı söyleyişler olarak okur hissederiz.

Fakat Akif'in ilk baskısı 1917'de, ikinci baskısı da ilk Mütareke yılında (1918) yapılan *Hatıralar*'ı, bu bakımdan farklı bir eser olarak çıkıyor karşımıza. Hiç olmazsa eserin adı böyle bir intiba bırakıyor üzerimizde ve buna şaşıyoruz. Yani Akif'le geçmiş zaman ve hatıralar etrafında dönüp dolaşan bir şiirin alâkasını kurmakta zorlanıyoruz.

Ancak bu demek değildir ki Akif hatıraları bulunmayan, zaman zaman bile olsa şahsi hatıralarını şiirinde kullanmayan birisidir. Kuşkusuz onun da iyi kötü bir çocukluk dönemi, okul hatıraları ya da iyi ve güzel geçmiş zamanları yok değildir. Fakat o şiirini yazarken, şahsi geçmişine yerli yersiz başvurup duran biri değildir. Kasedettiğimiz bu çerçevede bir şey dolayısıyla. Meselâ onun *Fatih Camii*, *Amin Alayı* ve *Hüsrân-ı Mübin* gibi şiirleri doğrudan hatıralara yaslanır. Ancak bu tür şiirleri o kadar azdır. İşte bir vesile bulup da hatıralarını konu edindiği şiirleri, ilk dönemlerinde kısmen bulunsan bile, onlar

zaman içinde azaldıkça azalmış sonra da görülmez olmuştur. Nitekim *Süleymaniye Kürsüsünde*'de ve *Hakkın Sesleri*'nde, bu tür şiirleri ile hemen hemen hiç karşılaşma imkânı bulmuyoruz.

İşte aradan şunca zaman geçtikten sonra Akif yeni bir eser neşrediyor ve onun adını da *Hatıralar* koyuyor. Bu bakımdan eser, sırf bu noktadan bile olsa dikkatimizi çekmekten geri kalmıyor. Nitekim *Hatıralar*'ı okuyup bitirince, esere niçin böyle bir ad verildiğini yeni baştan düşünmek durumunda kalıyoruz.      eseri teşkil eden şiirlerin bildiğimiz cinsten hatıralarla, hatıraya dayalı metinlerle fazla bir alâkası kurulamıyor. Meselâ kitabın ilk bölümünde yer alan altı şiir, *Hakkın Sesleri*'nde girdiğı yeni yolun devamı niteliğindedirler. Bir ayet veya hadisın başlık yerine kullanıldığı, ya da altta yer alan şiirlerin o ayet ve hadisın tefsiri niteliğine büründüğü altı parça şiir böyledir. Bu altı şiirin dışında, onlara pek benzemeyen *Uyan* başlıklı bir şiir daha bulunmaktadır. Almanya'da yazılan ve havası itibariyle de bir marşı andıran *Uyan'a*, *İstiklâl Marşı* bölümünde de yer verdiğimizi kaydedelim.

Peki ya diğ r şiirleri?

Diğ r şiirleri denilince de, geriye zaten    büyük şiir kalıyor. Onlar da, 1913 sonu 1914 başlarında gittiğı ve Mısır intibalarını anlattığı harika şiiri *El-Uksur'da* (63 beyit); dört yüz beyitlik hacmi ile tahkiyeli bir eser niteliğı taşıyan *Berlin Hatıraları* ve kitaba 1918'deki ikinci baskısı sırasında dahil edilme imkânı bulan meşhur şiiri *Necid   llerinden Medine'ye* (102 beyit).

İşte kitabın ana gövdesini teşkil eden yukarıdaki    uzun şiiri okuyunca, esere *Hatıralar* adının verilmesini kısmen anlar gibi oluyoruz. O da her    şiirin, bazı seyahatlerin ardından yazılmış olmaları. Fakat gene de eserde hatıra kavramının ge tiğı tek şiir *Berlin Hatıraları*. Demek ki şair, Berlin seyahati sırasında yazmaya başladığı eserine hatıra kavramını daha bir uygun görmüş, eserini de böyle adlandırmış demek durumunda kalıyoruz.

El Uksur'da ise Akif'in en ilginç şiirlerinden biridir. Nitekim şair Kahire'nin altı yüz kilometre kadar güneyinde, Firavunlar döneminden kalma Luksor harabelerini dolaşıyor, oralardan çeşitli intibalar ediniyor ve neticede de bu harika şiir ortaya çıkıyor. Akif'in *Gölgeler* 1'de de *Firavun ile Yüzyüze* adını taşıyan gene ilginç bir şiiri vardır. İki şiir de çok güçlü, fakat birbirinden de o kadar farklıdır.

Necid   llerinden Medine'ye şiirinde de yine bir seyahat söz konusu. 1915 yılı mayıs-ekim aylarında şair, İngilizlerin tahrik ettiğı Arap kabilelerini yatıştırmak amacıyla Necid bölgesine gitmiş, meşakkatli bir çöl yolculuğunun ardından da Medine'ye ulaşmıştır. Çöl,   l şartları ve   l n kendinde meydana getirdiğı imajlarla birlikte, Hazreti Peygamberin Ravza'sını ziyaret

sırasında duyduğu iç ürpertilerin anlatıldığı bu şiir de çok dikkat çekicidir. Edebiyatımızda çöl, nur ve Hazreti Peygamber arasında kurulan ilişkilerin kaynağı bütünüyle bu şiirdir. Aynı şekilde Falih Rıfkı'ya ilham veren eserlerinde başında gelir. Çünkü Falih Rıfkı'nın *Ateş ve Güneş'i* ile *Zeytin Dağı*'nda yaptığı çöl tasvirlerinin altında *Necid Çöllerinden Medine'ye* şiirinin yattığı unutulmamalıdır.

Görüldüğü gibi Akif hatıralarından söz ederken ne uzak bir geçmişten, ne de herhangi bir çocukluk zamanından söz ediyor değil. Bilâkis bulunduğu yerden ayrıldığı ya da uzak bir diyara veya ülkeye gittiği zaman, oralarından edindiği intibaları böyle bir kavramla adlandırmak ona kâfi gelebiliyor.

Fakat ne olursa olsun biz şimdi, çok eski zamanların hatırlanması biçiminde düşünüyoruz o kavramı. O uzak zamanlara hem kendi şartlarından, hem de bugünün şartlarından bakılması ile hasıl olan bir derinlik arıyoruz o tür metinlerde. Edebiyatımızda ilk olarak Abdülhak Şinasi Hisar'ın denediği, bilâhare ondan yola çıkarak Sait Faik, Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Tanpınar'ın daha da geliştirdiği bu tekniği Akif'ten beklemek kuşkusuz uygun düşmez. Çünkü felsefenin ve psikolojinin, buradan doğan bazı imkânların edebiyatta kullanılması için, daha uzun zamanların geçmesi gerekmektedir. Ancak *Fatih Camii* şiirinde, bütün bu engelleri Akif'in nasıl olup da aşabildiğine şaşırma-mak kabil olmuyor. Çünkü çocuklukta ve olgun yaşlarında aynı camiyi iki kez ziyaret eden şair, her iki zamanı bir arada ve iç içe yazmayı becerebiliyor. Dolayısıyla bu uygulama edebiyatımız bakımından ilginç bir denemedir ve ilktir. Hem de *Bursa'da Zaman*'dan otuz kırk yıl kadar daha önce...

Bizim burada söylemek istediğimiz Akif şiirinin bütün olup bitenleri, eski ve yeni bütün intiba ve imajları şimdi içinde yaşadığımız bir zamana taşınması, hemen her şeyi şu anda cereyan ediyormuş gibi bir havaya büründürmesidir. Yani onun şiirinde eski ve yeni aynı düzlemde buluşur, aradaki mesafeler de sıfıra münce olur. Dolayısıyla biz her hangi bir Akif şiirini okurken, geçmişteki bir durumdan veya hatıradan söz ediliyormuş gibi bir intiba edinmeyiz.

Berlin Hatıraları Etrafında

Fakat bu izahları geniş tutarak, *Akif* şiirinden ve ilgili eserden fazla da uzaklaşmamak gerekir. Çünkü şiir denilen şey, kendini ne doğrudan hatıralara ne de herhangi bir kaideye ve şarta bağlı hissetmez. Daha doğrusu şiir gücünü, kullandığı malzemeden almaz. O tür şeylerin karşılığı değildir şiir. Şiir kalpte veya ruhta teşekkül eden bir hal olup, kendini dile dönüştürürken türlü durumlar şiire ister istemez girmiş olur. Şiiri bizzat kendisi olarak değil de, mevzusu ve materyali itibarıyla tanımlamaya ve bu yoldan onu tarife ve

kategorilere ayırmaya kalkışanların varabileceği bir yer yoktur. İŖte okları romanda da yapıyor bunu. Onu tarzlara, türlere ayırmak için akla kararı seçiyorlar. Yüzyıl Ŗartı koŖuyorlar, ona Sanayi Devrimi veya Aydınlanma ağı diyorlar; bu Ŗekilde de iŖin mahiyetinden uzaklaŖıp gidiyorlar.

Nitekim o tür sınıflamalara girmeyen eserlerden biri bulunuyor elimizin altında: *Berlin Hatıraları*!.. Bu da kitaba *Hatıralar* adının verilmesini sağlayan asıl metinlerdir. Onun yukarıda hatıra niteliği taŖıyan bir eser olup olmadığını sorgulamıŖtık. KuŖkusuz bize göre bir hatıra değil. Fakat ne o zaman? Akif Cihan SavaŖı vesilesiyle TeŖkilat-ı Mahsusa heyeti ile birlikte Almanya'ya gittiği, oraları gördüğü ve anlattığı için, esere *seyahatname* mi dememiz gerekecek? İlk anda mümkün gibi gözüken bu ihtimalin, eser okunduğu zaman ne kadar yersiz kaçacağı kolayca anlaŖılır.

Bu ihtimalleri yoklarken *Berlin Hatıraları* için, doğrudan Ŗiir demekten kaındığımızın fark edildiğini de sanırız. Evet, Akif onu vezinli kafiyele, beyitler halinde devam eden manzum bir eser olarak yazmıŖ. Dolayısıyla belki Akif'in, fakat genel geçer okuyuculardan çoğunun, ona Ŗiir nazarıyla baktığından kuŖkumuz bulunmuyor. Buna rağmen bu tür kanaatleri hemen benimseyivermekte bir fayda görmüyoruz. Çünkü eser okununca onda güzel Ŗiir parçalarıyla karŖılaŖıyoruz; fakat eserde Ŗiiri aŖan bazı yanlar da bulunuyor ki, iŖte onların göz ardı edilmesine gönlümüz bir türlü razı olmuyor.

Nitekim eski klasik Ŗairler gazel ve kasideler yazdığı gibi, Ŗiirlerini *Divan* adı verilen kitaplarda topladığı gibi; bunun dıŖında ayrıca hikâyeler anlatır, tarihî metinler yazar, uzun seyahatlerini de acelesiz bir itina ile yazar ve anlatırlardı. Belki bilerek, belki bilmeyerek Akif de öyle yapıyor. Bildiğimiz Ŗiirlerinin dıŖında, böyle uzun metinler kaleme alıyor. Aynen Fuz l'nin Ŗiirlerinin yanı sıra, bir de *Leylâ ile Mecnûn* yazması gibi!.. Dolayısıyla Akif'in Ŗiirlerinin yanı sıra, bir de böyle uzun metinler kaleme almasının sebebi üzerinde durmak gerekir.

Demek istiyoruz ki *Berlin Hatıraları*'nda Ŗiirin dıŖında kalan, belki Ŗiiri de aŖan bazı yanlar var. İŖte eserin asıl bu yanının tebarüz ettirilmesi gerekiyor. Bundan sonra da ona dileyen Ŗiir desin, dileyen hatıra veya seyahatname!..

Bir defa *Berlin Hatıraları*'nda, varlığını derinden derine hissettiren bir kurgu ve tahkiye söz konusu. Okuyanların çoğu bunu kolayca fark edememeler bile!.. Fark edilmemesinin sebebi de eserin Ŗimdiye kadar, edebiyat-sanat dıŖı çevreleri tarafından değerlendirmeye tabi tutulması. Akif'in yaptığı Almanya ve Türkiye karŖılaŖtırmaları, oradaki veya buradaki sosyal hayat göstergeleri vs. yani eseri okuyanların oradan çıkarabildikleri genelde hep bu tür karŖılaŖtırmalar oluyor.

Dolayısıyla eserin sırf bu açılardan değerlendirilmesi, sayısız tekrarlara bir yenisini daha eklemekten öteye geçmez. Ayrıca Akif'in sanat ve edebiyatın büsbütün dışına çekilerek, sırf sosyal veya siyasi fikirlere indirgenmesi olur bu.

Nitekim bazıları da bu esere şairin yazdığı, fakat *Hatıralar*'a dahil etmekten sarf-ı nazar ettiği eksik beyitler bakımından yaklaşıyorlar. Yok, orada Tefik Fikret'e şöyle demiş, yok böyle demiş cinsinden tekrarlar. Evet onlar o günün kavgaları ve gerçek!.. Fakat Akif kendini ilânihaye, o kavgaların sürdürücüsü biçiminde telâkki etmiyor, etmek de istemiyor. Kaldı ki bu tür anonimleşmiş bilgi tekrarları ile, edebî eserin ruhuna inmek ne dereceye kadar mümkündür? Dolayısıyla işin bu tarafının takipçisi Akif değil, daha ziyade de Eşref Edip'tir. Onun da nihayet bir gazeteci ve yayıncı olduğunu, yüksek şiirle herhangi bir alâkasının bulunmadığını söylememiz gerekir. Çünkü bunca yıl Akif'in yanında bulunmuş, bunca yıl dostluğuna mazhar olmuş birinin, Akif'in eserlerine ve sanatına dair eli yüzü düzgün kaç yazısı var? Asıl ona bakmak lâzım. Yani Eşref Edip, Akif'i ne kadar sever ve takdir ederse etsin, onun şiire ve sanata yaklaşımı çok daha farklıdır.

Kaldı ki Akif'i sevenlerin çoğu da, kendi müktesebatları seviyesinden bakıyorlar bu tür meselelere. Bu bakımdan Mithat Cemal ile Eşref Edip'in Akif değerlendirmeleri arasındaki fark, göz ardı edilebilir mi? Yani Eşref Edip'in dikkati genelde hep aktüalliteye ve materyale dönük kalmakta, Akif'in şiiri ve eserleri üzerine yeteri derecede yoğunlaşamamaktadır. Nitekim Eşref Edip olmasa, Akif hakkındaki bilgilerimiz ne kadar noksan kalırdı? Bunun şuurunda olarak konuluyoruz kuşkusuz.

Akif'in En Farklı Duran Eseri

Eserin kendine ve Akif'e dönülecek olursa, daha baştan şunu söylenmesi gerekiyor. Bildiğimiz, tanıdığımız Akif'ten daha farklı biri var bu eserde... Aynı şekilde *Berlin Hatıraları*'da bambaşka bir eser!.. Orada ne bir hatıra izi ve yazımı var, ne de bir *seyahatname* niteliği. Dolayısıyla bildiğimiz cinsten eserlere benzemiyor "*Berlin Hatıraları*". Dahası öyle komplike bir yapısı var ki *Berlin Hatıraları*'nın, mevcut haliyle ne *Süleymaniye Kürsüsünde*'ye, ne *Fatih Kürsüsünde*'ye, ne de Akif'in en başarılı eserlerinden biri kabul edilen *Asım*'a benziyor. Orada ayrıca ne Süleymaniye ve Fatih vaazlarında olduğu gibi kalabalığa hitap eden biri, ne de *Asım*'da olduğu gibi iki kişinin bitmez tükenmez eleştiri ve özeleştireli.

Yani yukarıdaki eserlerde anlatıcı ve dinleyici kişileri biz somut bir düzlemde algılama imkânına sahipken, insana veya topluma telkin edilen fikirleri de açıktan açığa takip edebilirken, Akif, *Berlin Hatıraları*'nda o türden bir

anlatmanın büsbütün dışına çıkıyor. Adeta tek bir kişinin anlatımına kendini kilitliyor, ona tahminlerin ötesinde bir derinlik kazandırıyor. Yani Akif yeni eserinde ders vermiyor, nasihat etmiyor. *Mahalle Kahvesi* veya *Hasta*'da olduğu gibi realist sahneler çizmeye de kalkışmıyor. Bilâkis  yle bir şey yapıyor ki, o döneme kadar edebiyatımızda ne kimse tarafından denenmiş, ne de bir başkası tarafından yapılmış değil!.. Eserde kuşkusuz Çanakkale'de, Almanya'da, İstanbul'da var. Ancak bunlar doğrudan müşahede anlatımları biçiminde değil. Tam tersine, dışta cereyan etmiş sayısız teferruatın zihinde bıraktığı tortular ve bunların sonradan sonraya yazıya dökülmesi gibi bir durum söz konusu. Dolayısıyla *Berlin Hatıraları*'nın neredeyse dörtte   l k bölümü, doğrudan zihni mülâhazalardan ibarettir diyebiliriz.

Meselâ çoğu büyük romanları,  ağdaş hikâye tavırlarını bilirsiniz. Roman kahramanlarından biri, arada bir söz söyler. O s z n sizin-bizim nazarımızda, fazla bir kıymeti bulunmayabilir. Fakat o bir veya yarım cümle, muhatabın zihnini altüst etmeye, ondaki sayısız hatırayı su yüzüne çıkarmaya kâfi gelebilir. Ya da ilgili söz cümlesi başı sonu belirsiz, uçsuz bucaksız m l hazalara kapılar aralayabilir. İşte  ağdaş romancıların, roman kişilerini böyle şuuru, şuuraltı ve hatıraları ile i  içe, derinleştirerek yazma temayülleri bilinen bir husustur. Aynı usul  hik yeciler de uygular. Duyulmuş bir sesi, görülen bir nesneyi, ya da  oklarının dikkatini çekmemiş herhangi bir davranışı, uyandırdığı çağrışımlarla birlikte uzun uzadıya anlatmaları, yazmaları gibi... Yani hep intibaları yazmak; dıştaki gerçeği değil, i te birikmiş olanı ve akışı yazmak gibi bir tutum.

Nitekim *Berlin Hatıraları*'nda  n plandaki hikâye kişisinin sahip olduğu eski yeni bir müktesebat, Balkan Savaşı'ndan bu yana yaşanmış türlü acılar, halen devam eden Cihan Savaşı, savaşın insan ve milletler üzerinde bıraktığı türlü tahribat, mensubu olduğu millete ve hayata dair bin bir düşünce, bir de savaş şartlarında yazıcının gittiği Almanya'ya dair bazı intibaları. İşte bütün bunlar doğrudan müşahedeler, o ana ait intiba ve uyarımlar olarak değil de dönüştürülerek mülâhaza kıvamına erdirilerek anlatılmaya ve yazılmaya çalışılıyor.

Daha doğrusu Akif'e veya metindeki kişiye s ylenivermiş, yarım yamalak bir cümlenin ardından s k n eden sayfalar dolusu mülâhaza... Dolayısıyla *Berlin Hatıraları* insicamlı, başı sonu belli bir hikâyenin anlatımı değildir. O şehirden bu şehre yapılmış seyahatlerin yazımı hiç değil. Bilâkis anlatıcı kişi rolünü üstlenen hikâye karakterinde teşekkül etmiş bir birikim, içi dolu ve taşmaya hazır bir şuurun uçsuz bucaksız m l hazaları anlatılıyor burada.

Bu mülâhazalar vasıtasıyla tek kişinin evreni öyle bir genişliğe erdiriliyor ki, eseri okuyup bitirdiğimizde sanki Fuzûlî'nin *Leylâ ile Mecn nu*'nu, ya

da Taşlıcalı Yahya'nın *Yusuf ile Züleyha*'sını okumuş gibi kendimizi yorgun hissediyoruz. Zaten biz böyle yoğun bir tesiri ya klasik mesnevilerin okunmasından ya da on dokuzuncu veya yirminci yüzyılın büyük romanlarından edinebiliriz. Bunun sırrı roman veya mesnevi kişisini alabildiğine derinleştirerek yazmakta, onun gerçeğini dünyanın merkezi haline getirmekte toplanır. Dolayısıyla *Berlin Hatıraları*'nda da böyle bir durum söz konusu. Nitekim bu eseri okurken biz savaşı ve savaşın acımasızlığını ruhtaki yansımalarından takip eder, duyulmuş acılar suretinde öyle derinden hissedimiz.

Yani demek istiyoruz ki *Berlin Hatıraları*, az çok *tahkiyeli* bir metindir. Fakat orada nakledilen hikâye realitede değil, tam tersine ruhta ve zihinde cereyan etmektedir. Dolayısıyla *Berlin Hatıraları*'nı, *Süleymaniye* ve *Fatih Kürsüsünde*'den farklı kılan yanlardan biri burada aranmalıdır. Daha önemlisi de Akif bu eserinde, karşısındaki bir muhabata veya kalabalığa bir şey anlatmıyor. Bilâkis orada anlatıcı kişi, kendi kendine konuşuyor. Belki konuşmuyor bile, içinden geçiriyor. Dolayısıyla onun yaptığı konuşmak değil içinden geçirmek, düşünmek, hatırlamak, daha doğru bir ifade ile de mülâhaza geliştirmek gibi bir uygulama.

Bu mülâhazalar zihinden tezahür ederken, ister istemez ete kemiğe de bürünüyor, parça parça veya kesik kesik hikâye kırıntılarına da dönüşebiliyor. Ya da bu mülâhazalar kendi aralarında sıraya girip, ayrı ayrı sahneler teşkil edebiliyor. İşte bu halin hem hikâye kişisi (anlatıcı kişi), hem de eserin yazıcısı veya düzenleyicisi açısından ayrı bir tahlili icap etmektedir.

Eserde Realite Düzlemi, Mülâhaza Düzlemi

Söylediğimiz hususun daha iyi anlaşılması için, şu noktanın tebarüz ettirilmesi gerekir. Meselâ sözünü ettiğimiz sınırsız mülâhazaların dışında, *Berlin Hatıraları*'nın realitede cereyan eden kısımları nereleridir? Akif Almanya'ya gittiğine, eser de orada cereyan ettiğine göre!

Nitekim eserin daha başında yanındaki kişi, Akif'e veya onu temsil eden kişiye şöyle bir söz söylüyor: "Biraz kahveye çıksak!.." İşte bu cümlelerin ardı gelmiyor. Buna karşılık, kendine kahveye çıkmak teklif edilen kişiyi o söz, İstanbul'a ve mahalle kahvesine taşıyor. Halen bulunduğu Berlin, mahalle kahvesi derken de mülâhazaların kapısı aralanıveriyor. Sözü kendine getirerek lügat merakından, bildiği kelimeler için bile lügate bakmak iptilâsından, kelimelerle nesneler arasındaki gizli ilişkilerden vs. söz etmeye başlıyor.

Yani bir yandan zihin çalışıyor, öbür yandan da çağrışımlar çağrışımları kovalıyor. Elimizin altındaki metin böyle bir usul ile gitgide genişliyor. Hikâye kişisi Almanya'da bulunuyor ya!.. Kaldığı yer dolayısıyla otel, bindiği vasıta dolayısıyla şimendifer, geçtiği yol, cadde vasıtasıyla da sokak etrafında sayı-

sız mülâhaza geliştiriyor. Bu kavramların bizdeki del letleri, bilâhare de bulunduğu  lke Almanya’daki somut karşılıkları!.. Bütün bunlar dediğimiz gibi doğrudan realitenin tasviri ve anlatımı biçiminde değil, bilâkis zihinde birikmiş intibalardan yola çıkan mukayeseler, mülâhazalar biçiminde veriliyor. Fakat bazen eski hatırlamaların realist sahnelere dönüştürüldüğü de oluyor. Bunların çok az ve sınırlı olduğunu kaydedelim.

İşte metin böyle böyle sayfalar dolusu mülâhazalarla ilerlerken (sekiz-on sayfa sonra) ne oluyor biliyor musunuz? Eserin başında, yanında bulunan kişinin, Akif’i temsil eden anlatıcı kişiye söylediği bir söz vardı ya: “Biraz da kahveye çıksak!.. demişti arkadaşım.” İşte aradan bunca zaman veya sayfa geçtikten sonra, o s z n cevabı ortaya çıkıyor: “Biraz da kahveye çıksak... demiştiniz, nerde?” Bu sefer de ötekisi cevap veriyor: “Sizi bir parça yordum galiba.”

şimdi burada ne olmuş oluyor düşünelim biraz!

Birincisi, anlatıcı kişi ve arkadaşı demek ki, uzun süredir yolda yürümekte imişler. Otelde veya yolda, arkadaşının söylediği “Biraz da kahveye çıksak” sözünün ardından, ne kadar zaman geçmiş bilmiyoruz. “Sizi bir parça yordum galiba.” sözünü gene arkadaşı söylediğine göre, buradan uzunca bir yol yürüdükleri veya uzunca bir zaman geçtiği sonucuna ulaşılabiliriz. Bu son söze, yani “Biraz da kahveye çıksak demiştiniz, nerede?” sözüne kadar olan sürede, demek ki sessizlik içinde yürümüş oluyorlar. Nitekim bu süre zarfında aralarında başka bir konuşmanın geçmediği, metinden rahatlıkla anlaşılabilir.

İşte iki arkadaşın yürüyüş halleri, bu hikâyenin realitede cereyan eden kısmını teşkil etmektedir. Buna karşılık iki hitap cümlesinin arasında kalan kısımlar, zihinde cereyan eden mülâhazalardan başka bir şey değildir. Yani onlar sessizlik içinde yürüyorlar ve yol boyunca da zihin durmaksızın hatırlıyor, mukayeseler yapıyor, muhakemelere başvuruyor. Hikâye kişisi görüyor, g r d ğ  şeyler algılamaya dönüşüyor, İstanbul veya Almanya’daki karşılıklarını üretiyor, ya da bunlar sayısız çağrışımlarla i  içe geçerek bir nevi düşünce hamulesine dönüşüyorlar. Neticede de bunlar evrile  evrile, zihnî mülâhazalar biçiminde sayfalara dökülüyor.

Dolayısıyla buradan da zihin hayatı dolu dolu bir hikâye kişisine ulaşıyoruz. Fakat söylediğimiz gibi hikâyenin veya hikâye kişisinin göze batan bir eylemi de yok. Hik yede belirgin bir hareket olmadığı gibi, onun sona doğru evrilip gelişen bir yanı da bulunmuyor. Buna karşılık durmaksızın mülâhaza, ruhta veya zihinde cereyan eden sayısız gelişme söz konusu. Bu bakımdan *Berlin Hatıraları*’nda “yol boyu geliştirilen mülâhazaların”, eserin neredeyse üçte birlik bir bölümünü doldurduğu rahatlıkla s ylenabilir.

Eser buna benzer iki aşama/bölüm daha kaydediyor. Birincisi, bize kendi hikâyesini anlatan kişi ile arkadaşının oturdukları Berlin kahvehanesinde, şiddetle sökün etmeye başlayan yeni mülâhaza dalgaları!.. Nitekim biraz önce kahveye girmişler, kalabalığı ve mekânı daha geniş bir perspektiften görebilmek için de kenarda bir yere oturmayı tercih etmişlerdir. Haliyle oturdukları bu kahve bölümünün de, hikâyenin realitede cereyan eden kısımlarına dahil edilmesi icap eder.

Bu bölümlerde Alman kahvesine ilişkin tasvir ve intibalar öne çıkıyor. Fakat orda da kalınmıyor. Çünkü karşılarındaki boş masaya bir Alman aile oturmuş, bu da onların dikkatini celbetmekten geri kalmamıştır. İşte o sırada Alman kadın bir şey görmüş veya hatırlamış olmalı ki mendilini gözüne götürüyor. Anladığımız kadarıyla Alman kadın asker evladını savaşta kaybetmiş, bunun için ağlamaktadır. Ölen çocuk, savaş, kadının sessiz ağlaması ve mendilini yüzüne gözüne götürmesi hikâye kişisine ziyadesiyle dokunmuş, tek taraflı diyaloglarla o kadınla içten içe konuşmaya başlamıştır bile:

Ne var hicab edecek bunda ey zavallı kadın?
Değil mi bir anasın sen, ölen de evlâdın!
O haklı girye-i hicranı hapse kalkışmak,
Hüdâ bilir ki hatadır... Günaha girme bırak!
Bırak merâret-i ruhun buram buram insin...
Boşanmadan dinecek bir belâ mıdır ye'sin?
Seyirci farz ediyorsan muhiti matemine;
Yabancı hangi nazardır bükâ-yı mahremine?
Nihâyet arkadaşım var, değil mi, sonra da ben!..
Vebali boynuna olsun, eğer bu zanda isen!

Kadının ağlayışını gizlemeye kalkışması üzerine, “beni ve arkadaşımı yabancı sanma, bizden çekinme” demek isteyen hikâye kişisi, içinden geçen tek taraflı diyaloglarla, bu sefer de kendilerini Alman kadına anlatmaya kalkışıyor. Bütün bunlar gerçekte cereyan eden konuşmalar değil. Yani zihinden geçen, söylenmek istenip de söylenemeyen hisler veya tasavvurlardır. Nitekim konuşma devam ediyor, fakat bu sefer de kadına kendilerini izah şeklinde:

Mesâibin ezeli aşinası varsa biziz,
Cihanda bir günümüz geçmemiş felâketsiz!
Sürûra kalsa da bigâne müslüman yüreği,
Bilir teessür-ü mâsum önünde inlemeyi.
Onunla söyleşilir en acıklı hicranlar,

Ki her figanı açık bir lisan kadar anlar.
O halde anlaşılarak paylaşın mel linizi.
İşitmek istiyorum,       hasbih linizi.

Yukarıdaki şiir c mlerinde söylenmek istenen aşığı yukarı şöyledir:

“Ey ağılayan kadın, bizi yabancı sanma. Felâket ve musibetlerin ezelden aşınası varsa, biz işte onlarız.       cihanda bir günümüz bile fel ketsiz geçmemiştir. Müslüman y reğı, haddi aşan sevinç gösterilerine bigâne kalsa bile, masumiyeti ortada olan teess rler karşısında gene de inlemeyi bilir. Dolayısıyla en acıklı hicranlar üzerine onunla/bizimle konuşulabilir.       Müslüman y reğı her türlü figanı açık bir lisan gibi anlar, ona nüfuz etme ve paylaşma kabiliyetini haizdir. O halde!.. Duydu unuz mel li bize anlatarak paylaşın, bizimle paylaşmayı deneyin. Kaldı ki ben de/biz de sizin hasbih linizi uzun uzun dinlemek istiyoruz.”

Bu sözler, savaşıta asker çocuğunu kaybetmiş Alman kadına bir tür dertleşme daveti değıil de nedir? Ancak bu dertleşmenin gerçekte yapılip yapılmadığını maalesef bilemiyoruz. Önümüzdeki metinde ise böyle bir durum söz konusu değıildir. Ancak buna rağımen de “hasbih l”, tek taraflı bile olsa sürüyor, sürdürülüyor.       kitabın başında, “biraz da kahveye çıksak” c mlerinin harekete geçirdiğı m l hazalarda olduğı gibi, burada da Alman kadın aynı fonksiyonu oynuyor. Kadının ağılaması karşısında duyduğı teess rler, kadının yerine kendini koyarak hissetmekler, Almanları veya Almanların yükseliş sebebini ona anlatmaklar, daha neler neler?

Sonra geri dönüp bu sefer de bizi, İslâm memleketlerini, millet olarak çektiğimiz bitmez tükenmez harp felaketini bütün teferruatı ile o kadına sayıp d kmekler. Bizim veya şark milletlerinin geri kalış sebepleri, bizde uygulanan eğıitim, müzik, edebiyat ve sanata dair eleştirel mülâhazalar. Zafiyetimizin sebeplerine inmek yerine, milliyetimizi ve dinimizi horlamaya kadar vardır n “hayâ züğürdü” sınıfların durumu. İşte onlardan biri Mehmet Rauf, *Zambak* (1910) adıyla, fuşu azdır n kitaplar yazmaya kalkışmış; diğıer biri olan Tevfik Fikret’de “mel’ n berât-ı isyan”ını (*Tarih-i Kadim*) gizli gizli dağııtmaya kalkışmıştır. (*Berlin Hatıraları*’nın bu bölümünde, kitaba dahil edilmemiş uzunca bir kısım bulunmaktadır (49 beyit). Tevfik Fikret’e ilişkin değıerlendirmeler orada yer alıyor. Biz de Akif’in uygulamasını esas alarak, o kısımları metne dahil etmedik ve sonda ek olarak vermeyi tercih ettik.

Tekrar edecek olursak kadının kederli yüz ifadesi, onu izleyen kişinin içini oynatmaya kâfi gelmiştir. Gerçekte değıilse bile tasavvur düzleminde, bitmez tükenmez bir “hasbih l”in kapıları bu yüzden aralanmış, savaşın evrensel tra-

jedisi de sayfalar boyu akmaya başlamıştır. Karanlık bir gece yolculuğu gibi nerede son bulacağı belli olmayan ızdıraplı bir ağıt gibi durmaksızın boşanan mülâhazalar. O korkunç savaş, farklı farklı kıtalarda cereyan ediyor olsa bile, biz onu vuku bulduğu coğrafyalardan değil, acılar içinde kıvranan bir kalbin aynalarından takip ediyoruz. Yani her şey o kalbe yansıyor, ona akse diyor. Sonra da yeni aks-i sadalar biçiminde bu sayfalara dökülüyor.

İşte bu bölümler, *Berlin Hatıraları*'nın asıl gövdesini teşkil etmektedir. Büyük Savaş, savaşın vehametini, millet ve toplum olarak çektiğimiz çilenin derinliğini kavramak bakımından, edebiyatımızda *Berlin Hatıraları*'nı hatırlatan bir başka eserin daha bulunduğunu söylemek zordur. Dolayısıyla bir savaş ancak böyle yazılabilir veya anlatılabilir demek durumunda kalıyoruz. Yıllardır Millî Mücadele'nin romanını yazmaya çalışan, fakat her seferinde de bir karikatüre ulaşanlara, bu vesile ile *Berlin Hatıraları*'nı okumaları tavsiye olunur.

Bu bakımdan *Berlin Hatıraları*'nda Akif'in geliştirdiği anlatma tekniğinin farkında olunması gerekir. Çünkü Akif ilgili eserde doğrudan savaşı anlatmıyor bize. Bilâkis savaşın ruhtaki yansımaları üzerine yoğunlaşıyor. Yani savaş anlatırken, aynı zamanda asıl insanı yazmış ve anlatmış oluyor.

Berlin Hatıraları'nın Finali: Akif'in İlk Çanakkale Denemesi

Berlin Hatıraları'nda yol boyu geliştirilen mülâhazaların (birinci bölüm) ve Alman kadınla yapılan tek taraflı "hasbıhal"ın (ikinci bölüm) yanı sıra, bir de final bölümü bulunuyor. Bu haliyle kendi içinde üç aşamalı bir yapı arz eden eser, kademe kademe yükselen piramidal bir görünüm kazanıyor. Yani herhangi bir vukuatin veya hikâyenin sona doğru evrilmesi gibi bir final değil bu. Tam tersine satıhtan göklere doğru bir yükselişi andırıyor. Ayrıca eserin bu tarzda kurgulanması, herhangi bir romancı ve hikâyeci tavrını değil, bilâkis *klasik mesnevilere* vakıf bir şair tavrını ortaya koyuyor. Buradan da Akif'in hem edebî nesir ve tahkiye sanatının imkânlarını, hem de ruhları diriltiren yüksek şiirin imkânlarını bir araya getirebildiği kanaatine ulaşıyoruz.

Kaldı ki Akif'teki bu yüksek terkip gücüne sırf *Berlin Hatıraları*'nda, ya da özellikle bu eserin son bölümünde şahit oluyor değiliz. *Safahat*'taki manzum hikâyelerin hemen bütününde, *Necid Çöllerinden Medine*'ye şiirinde ve bilhassa da *Asım*'da yer alan *Çanakkale* bölümüne geçişte, *Bülbül*'de, dahası *Leylâ*'da, Mısır dönemi şiirlerinden *Sait Paşa İmamı*'nda ve *Sanatkâr*'da da şahit oluyoruz. Şiiri, içten içe gelişen bir hikâyenin üzerine bindirir gibi yapmak, oradan da bir finale doğru yükselmek... İlerler gibi gözükürken de ilerlememek!.. Bilâkis o anda yerlerden göklere doğru urûc etmek. Daha doğrusu da yüksek, inşirahlı hislerin kaynağına ermek... Eski klasik *miraci*-

ye şairlerinin yaptığı gibi mesafelerde ilerlemek değil, onun da ötesinde ruhun evc-i b l larına doğru kanat çırpamak!.. Dolayısıyla Akif bu noktada, edebiyatımızda emsali bulunmayan bir sanatkârdır. Ondaki bu yüksek final suurunun farkında olanlar o kadar azdır ki, doğrusu buna şaşıp kalıyoruz.

Bu izahların ardından aynı uygulamayı Akif'in, *Berlin Hatıraları*'nda nasıl gerçekleştirdiği ister istemez merakı mucip bir sorudur. şöyle ki eserin sonlarına doğru savaşın bıraktığı ızdıraplar safha safha anlatılırken, bir ara konu kendiliğinden daha tahsis  bir alana doğru kaymaya başlıyor. Orası "beş altı pen enin" yani İttifak Kuvvetinin yüklendiği, Marmara'ya geçiş yolu üzerindeki Çanakkale'dir. şte Almanya'da bulunan şairin, kahvede hâlâ daha devam eden savaş m l hazaları sırasında, hatırına birden bire Çanakkale düşüyor. Acaba ne haldedir şimdi oralar? Hilâl'in izi silinmiş midir? Bir İngiliz bezi midir, yoksa göklerde dalgalanan?

Kahvede oturan kişi, bu tür kaygılar arasında kıvranırken, bir de bakıyoruz, uzaktan uzağa Çanakkale'ye seslenmeye başlamamış mı?

Hüdâ rızası için söyle, pek perişanım!

Uzakta (Almanya'da) olmama rağmen civar-ı zârından,

Civarım inliyor âvâz-ı ihtiz zından!

Buradan anlıyoruz ki o, Çanakkale ve Gelibolu civarında devam eden savaşın iniltilerini, bir canlının son feryatlarını andıran o sesleri duyar hale gelmiştir. Dahası bu sesler, bulunduğu mekânı (kahveyi) bile doldurmuş, civarlar savaşın acılı iniltilerinden geçilmez olmuştur.

Dolayısıyla savaşın akıbeti hakkında önce zihinde doğan bir merak ve endişe, sonra da uzaklardaki Çanakkale'ye merakını gidermek yolunda sorular!.. Bilâhare de uzaklarda cereyan eden savaşın seslerini, çok yakınında imiş gibi duymaya başlamaklar... Bunun bir adım daha ötesi var: Uzaktaki  atışma seslerini duymaya başlayan kulak hassasiyetini, yine uzakları görür hale gelmiş bir başka hassasiyet daha takip ediyor. Yani şair savaşın cereyanını ta Almanya'dan, Alman kahvesinden izleyebilir hale geliyor. Uzaktan görmeye dönüşen bu hal, yüksek bir kalp açıklığı olarak karşımıza çıkıyor. Sanki   le çekilmiş Mecnûn, bir ara Leylâ'nın uzaklarda olduğunu unutmuş ve hemen yanı başında imiş gibi onunla konuşmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu tür bir aşkınlık derecesinin yazımı, modern edebiyatımız açısından bir ilktir. Özellikle de dönem edebiyatı açısından:

Şu anda cepheni görmekteyim: Ateş yağıyor;
 Bulutların biri binlerce yıldırım sağlıyor!
 Nigâhı bin bu kadar mil mesafeden kavuran
 Alevleriyle beraber o seyle karşı duran
 Karartılar nedir? Asker mi, taş mı, gölge midir?
 Hüdâ rızası için, seçmiyor gözüm, bildir.

Bu meraklı izleme giderek ayrıntılara uzanıyor. Artık savaş en yakın plandan izlenebilir hale gelmiştir. İşte hikâyenin ruhta cereyan eden kademeli geçişleri arasında, Almanya'da bir kahvede bulunduğunu unutan kişi, sonunda savaşın ritmine kendini bırakıveriyor. Endişe, ürperti, heyecan ve daha ziyade de savaşa dair yüksek temenniler. Bir de bu duygularla iç içe yakarışlı dua sahneleri. O bu halde iken ta oralardan, yani Çanakkale'deki askerlerden birinin sesi yankılanıyor ufuklarda: "Korkma..." diye hitap eden bir haykırıştır bu!.. Hem de doğrudan doğruya Alman kahvesinde oturan, savaşın kaygısı ile yanıp tutuşan hikâye kişisine yönelik bir hitap!..

Korkma!..
 Cehennem olsa gelen göğsümüzde söndürürüz,
 Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz yürürüz
 Düşer mi tek taşı sandın, harîm-i nâmûsun?
 Meğer ki harbe giren son nefer şehîd olsun.
 Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa,
 Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa,
 Bu altımızdaki yerden bütün yanar dağlar
 Taşıp da kaplasa âfâkı bir kızıl sarsar,
 Değil mi cephemizin sinesinde iman bir,
 Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir,
 Değil mi şînede birdir vuran yürek... Yılmaz!
 Cihan yıkılsa emin ol, bu cephe sarsılmaz.

İşte uzaklardan duyduğu bu gür sadâ karşısında şaşırıp kalan hikâye kişisi, ne yapıyor biliyor musunuz? "Demek kurtulacak, demek yıkılmayacak!.. Emellerimin kıblesi ayakta kalacak!.. Demek ölmüyoruz!.." biçiminde mukabelelere kalkışıyor. Daha ilginç olanı ise, Berlin sokaklarında beraber yürüdüğü ve kahvehanede de beraber oturduğu Türk arkadaşına, aradan nice zamanlar geçtikten sonra ikinci defa sesleniyor:

- "Haydi arkadaş gidelim!.."

Peki nereye gidecekler? Vazife icabı, h k met görevlisi olarak geldikleri Almanya'dan, kendi memleketleri olan İstanbul'a veya doğrudan doğruya *Çanakkale Cephesi'ne!*..

Romanlar, Mesneviler Berlin Hatıraları

Neticeye gelecek olursak neler söyleyebiliriz? Bizim burada yaptığımız, *Berlin Hatıraları*'na dönük yeni bir okuma denemesidir. Eseri dönemin siyasetine, dönemin moda fikirlerine ve sosyolojik materyal zenginliğine boğmadan yaptığımız bir izah denemesi. Kuşkusuz eserin o tür yönleri de yok değildir. Fakat edebî eserleri sırf ihtiva ettiği materyal ile değerlendirmek ne dereceye kadar doğrudur?      edebî eserler asıl gücünü geliştirdikleri sanat tutumundan alır ve daha ziyade de bu yönüyle temayüz ederler. Dolayısıyla biz de *Berlin Hatıraları*'nın sırf siyasî-tarihî ve sosyolojik görüşlerden ibaret olmadığını, bunun dışında eserin edebî bir yanının da bulunduğunu  ne çıkararak istedik. Bunu belirlerken de eserde şiirin yanı sıra, belki ondan da ziyade hikâye boyutunun varlığına işaret ettik. Kaldı ki eserin bu yönünü  ne çıkararak, onda mevcut olan şiirin, siyasi veya sosyolojik fikirlerin varlığını inkâr anlamına da gelmektedir.

Sonuc olarak *Berlin Hatıraları*'nı bu haliyle, Akif'in en önemli eserlerinden biri telâkki ediyoruz. Nitekim eserin son derece sıkı bir kurgusu vardır ki, onun hacim olarak k    l ğ ne fazla aldanmamalıdır.

Eserle ilgili söyleyebileceğimiz diğer bir husus da şudur: Metinde bazen "hikâye kişisi", bazen "metnin anlatıcısı", bazen da "Akif" deyip geçtiğimiz muzdarip kişiyi, hemen Akif'in kendisi ile  zdeşleştirmemekte fayda vardır. Akif eseri yazan, düzenleyen, kurguyu planlayan sanatkârdır. Diğer kişiyi ise, Akif'in icat ettiği farklı bir "hikâye kişisi" olarak düşünmek, her halde daha isabetli olur. Onun bakış açısı, onun psikolojisi, onun içten i e devam eden m l hazaları!.. Bütün bunları düzenleyen, planlayan, o kişinin bir nevi monologu andıran i  konuşmalarını ayarlayandır sanatkâr. O kişi ile Akif'i hemen aynileştirivermek, oradaki fikir ve hisleri hemen Akif'e tahvil edivermek çok kolay olduğu gibi bu da sanki bir marifetmiş gibi sunulmaya kalkışılmamalıdır. Piyasada yaygın olan bu tarz yaklaşımların en büyük zaafı, Akif'in sanatkâr tarafını perdelemekten öteye ge memeleridir. Nitekim Akif ve *Safahat*  alışmalarının hemen tamamı bu sığlığın içinde yüzüyor ve tekdüze, sathi bir Akif kişiliği üretmekte de birbiriyle yarışıyorlar.

Berlin Hatıraları'nın diğer bir başka özelliği de, Akif'in ondokuzuncu yüzyıl Batı romanını iyi tanıdığını ortaya koymasıdır. Fakat onun bu imkânı nesirde değil de, şiirde kullandığı ortaya çıkıyor. Eserin orijinal kurgusu, istihalesi ve ulaştığı final tarzı, insana parmak ısırtacak kadar güzeldir. Bunu fark etmek için Dönemin Türk romanını ve hikâyesini tanımak ve bilmek gerekir. Hangi eseri veya kimi okursanız okuyun, bu seviyede bir hikâye veya roman kurgusu ile kolay kolay karşılaşılmaz. Kaldı ki onların tamamen yakını Maupassant tarzı, batılı realistlerin yerli uyarlamalarından öteye geçmez. Buradaki amacımız kuşkusuz ne Ömer Seyfettin'i, ne Refik Halit'i, ne de Yakup Kadri'yi değersiz kılmak değil, tam tersine Akif'in ve bu eserin onlardan farkına ve derinliğine bir vurgudur.

Tek İnsan'ı Yazmak ve Necid Çölleri'nden Çöle İnen Nur'a

Ancak bu eserin gücü, sırf Akif'in Batı romanını iyi bilmesi ile izah edilemez. Çünkü onda Batılı romantiklerden ve realistlerden daha farklı yanlar var. O da Akif'in çok kişiyi yazmak, o kişiler arasındaki suni, yüzeysel ilişkilere bel bağlamak taraftarı olmamasıdır. Merak, ihtilâf, sürükleyicilik gibi, hikâye ve romanın bu taraflarına itibar etmemek!.. O sanatını dikkat edilirse (tahkiyeli eserlerini kastediyoruz), genelde tek insanın üzerine bina ediyor. Tek insanı yazmak, onun içini doldurmak ve yazmak!.. Ona bir aşk, tefekkür ya da idealizm yüklemek gibi.

İşte Akif'in bu yanı, kimselerin fark etmediği şekilde, klasik edebiyat geleneğimizin bir devamı niteliğindedir. Gazellerden değil *mesnevî*lerden, *Leylâ ile Mecnûn* ve *Hüsn ü Aşk*'lardan sürüp gelen bir tesir... Dikkat edilirse o tür eserlerde, hep bir "iç insan" yazılır veya anlatılır. Hem de içleri dolu dolu bir insan!.. O tür eserlerde hikâye kişileri, aşklarından başka bir şey düşünmezler. Her an da hasretlerini, cezbeye kapılmış gibi derinden duyarlar. Yani aşklarının Mecnûn'u gibi, sürekli *vird ü zeban* ederler. O eserlere dikkat edilirse, başlangıç kısımlarındaki uzun girizgâhlardan sarfı nazar, yarıdan çok fazlası iç mülâhazalardan ibarettir. Yani o klasik hikâye figürleri, sadece *içsel-varlıklar* olarak mevcuttur. Zaten burdan da o çıkıyor ki, Batılı veya Doğulu her büyük eserin değeri burdaki bir başarıya bağlı. Yani marifet, dış tasvirde ve hikâye anlatmakta değil, insanın iç zenginliğini ortaya çıkarmakta ve onu bir nevi aşkınlığa erdirmekte toplanır. Meşrutiyet veya Cumhuriyet romanının farkına varmadığı husus burada yatar. Ya da genel geçer edebî modalara takılıp kalmaklar!.. Onların da şekil şartlarını önemsemek, doğan boşluğu gene moda fikirlerle doldurmaya kalkışmak gibi.

Akif'e gelince o insana, insanın içini ve zihnini doldurmaya ziyadesiyle önem veriyor. Fakat bunu neyle yapacak? Burada *Necid   llerinden Medine'*ye ya da diğer *manzum-hik yeleri* hatırmıza geliyor. Ara ara böyle örnekler veriyor zaten. Fakat Meşrutiyet sonrasının karmaşası ve Balkan bozgunu Akif'in  uurunu alt üst ediyor. Onu dinî, sosyal ve siyasal program arayışlarına sevk ediyor. Bu noktada duyduğu ihtiyaç ve arayış oldukça yüksektir. Dolayısıyla Akif, hasretini çektiği g l devirlerinin b lb l  olmayı değil, zaruretini duyduğu ideal ve sorumlulukların meşakkatli yolunu tercih ediyor. Bu ideali ve sorumluluğu, bir a k derecesine yükseltiyor. Yani Akif'in idealleri bir nevi *Leylâ'*ya dönüşüyor, kendini de bu idealin Mecnûn'u konumuna yerle tiriyor. Akif'in şiirini ve sanatını böyle bir eksene oturtmasını kınamak, ya da bu noktadan onu saplantılı savunmalara kalkışmak!..  şte abes olan burası. Asıl sorulması, sorgulanması gereken bundan ziyade, bu noktada Akif'in geliştirdiği sanat tutumunun kavranması ve tebarüz ettirilmesi değil midir?

Toparlayacak olursak *Hatıralar'*da Akif'in dört grup şiiri bulunuyor. *Hakkın Sesleri'*nin devamı mahiyetinde yazdığı  iirler. Yani ba larına âyet ve hadisler yerle tirdi i parçalar. Onlarda, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı sırasında duyduğu acı ve h sranları anlatıyor. *Berlin Hatıraları'*na yukarıda geni li ine temas ettik. *El-Uksur'da* ise Akif'in çok farklı bir  iiridir. Hatta *Safahatlarda* bir  rne i bulunmamaktadır diyebiliriz.  lgili şiirin  ifrelerinin çözülmesi için ayrı bir yazı gerekir. Fakat, kitaba ikinci baskısı sırasında giren *Necid   llerinden Medine'*ye için ise, ne söylemek gerekir? Tek söylenebilecek olan, bu şiiri okumayanların, Akif'i yeterince tanıyamayacaklarıdır. Türkçenin bu seviyede kaç şiiri vardır bilemiyoruz.

Bir başka husus da  u: Çöl bu seviyede, ilk defa yazılıyor edebiyatımızda. Ayrıca   lde bir vaha keşfetmek gibi, çölden Hazreti Peygambere ermek ve ona doğru yükselmek!.. Çöl'le Hazreti Peygamber'i ilişkilendirmek, bu tarz ilişkiler kurmak yani. Dolayısıyla ilgili şiirin meziyet ve tesirlerinden ikisine işaret edelim: Birincisi bu eserin ileride, Necip Fazıl'ın *  le  nen Nur'u* için, hareket noktası teşkil edeceği.  kincisi de Falih Rıfkı'nın insanın içini dı ını yakan *Ateş ve Güneş'*i ile *Zeytin da ı'*na bakan bir yanı. Her iki eseri okuyun ve o kavurucu çöl yangınlarının kaynağına doğru buradan ilerleyin. Yani   l  ilk keşfeden iki kişiden biridir Akif. Peki ya diğeri kimdir?

YÂDINDA DEĞİL*

“Takat getiremeyeceğimiz yükü bize yükleme Allah’ım...”

Bakara Suresi 286. âyet

Ey bunca zamandır bizi te’dîb eden Allah;
 Ey âlem-i İslâm’ı ezen, inleten Allah!
 Bizler ki senin va’d-i İlâhîne inandık;
 Bizler ki bin üç yüz bu kadar yıl seni andık;
 Bizler ki beşer bir sürü mabûda taparken,
 Yıktık o yaman şirki, devirdik ebediyyen;
 Bizler ki birer hamlede evhâmı bitirdik,
 Mabelere Mabûd-i Hakiki’yi getirdik;
 Bizler ki senin ismini dünyaya tanıttık...
 Gördükse mükâfatını yâ Rab, yeter artık!
 Çektirmedişin hangi elem, hangi ezâdır?
 Her ânı hayatın bize bir rûz-u cezâdır!
 Ecdadımızın kanları seller gibi akmış...
 Maksatları dininle beraber yaşamakmış.
 Evlâdı da kurban olacakmış bu uğurda...
 Olsun yine, lâkin bu ıssık yoksulu yurda,
 Bir nûru nazar yok mu ki baksın bacasından?
 Bir yıldız, İlâhî? Bu ne zulmet, bu ne zindan.
 Hâlâ mı semamızda gezen leyle-i memdûd?
 Hâlâ mı görünmez o seher-pâre-i mev’ûd?
 Ömrün daha en canlı, hararetli çağında,
 Çalkanmadayız ye’s ile hirman batağında!
 Kâm aldı cihan, biz yine ferdâlara kaldık...
 Artık bize göster ki o ferdâyı: Bunaldık!

* *Sebilürreşat*, 1 Kanunusani 1330/ 14 Ocak 1915, c. 13, nr. 322, s. 73.

Şiirin *Sebilürreşat*’taki yayımının altında “Berlin” ifadesi dikkati çekmektedir. Bu kayıt ister istemez şiirin Berlin’de yazılmış olabileceğini hatıra getiriyor. Nitekim Mehmet Akif, Büyük Savaş içinde, 1915 başlarında görevli olarak Almanya’ya gitmişti. Şiirin bu şartlar altında yazıldığı veya tamamlandığı düşünülmelidir. Şiirde Balkan Savaşı’nın hemen ardından Cihan Savaşı’na geçiş ve Sarıkamış Savaşlarına dair işaretler bulunmaktadır. Şiirin aslında başlık yoktur, böyle bir başlığı biz uygun gördük.

Bir emrine ecdadı da, ahfâdı da kurban...
Olmaz mı bu millet daha te'yîdine şâyan?
Hüsran yine biçarenin âmâlini sardı;
Atisi nigâhında karardıkça karardı.
Balkan'daki yangın daha k l bağlamamışken,
Bir başka cehennem çıkıversin... Bu ne erken!

Lâkin bu cehennem onu yıldırđı mı? Asla!
 l ya seğırtip duruyor namını hâlâ.
Kum dalgalarından geçiyor öyle şit ban:
G ya o saba, getiğı çöller de hıy ban.
Kar kütlelerinden iniyor öyle yaman ki:
Bir ağılayan akmakta yarıp taşları sanki.
Kızgın günün altında bey b nı dolaştı;
Yalçın buzun üstünde sekip dağıları aştı.
Artık gidiyor: Hakk'a varan bir yolu tutmuş,
Allâh'a bakan gözleri dünyayı unutmuş.
C ş eyleyedursun geriden nevha-i hüsran...
Yâdında onun şimdi ne matem, ne de hicran!
Yâdında değıl l nesinin hüzn-  el mi!
Yâdında değıl yavrusunun tavr-ı yet mi;
Yâdında değıl doğıduğı, ter d kt ğı toprak;
Yâdında kalan hatıra bir şey, o da ancak:
Gökten ona "yüksel!" diyen ecdad-ı şeh di!
Artık o da yükseldi fakat yerde ümidi:
Bir böyle şehidin ki m k f tı zaferdir,
Vermezsen  l h  dökülen h n-u hederdir!

Berlin, 14 Ocak 1915

UYAN*

Baksana kim boynu bükük ağlayan?
Hakk'ı hayatın senin ey müslüman!
Kurtar o biçareyi Allah için,
Artık ölüm uykularından uyan!

Bunca zamandır uyudun, kanmadın;
Çekmediğin kalmadı, uslanmadın.
Çiğnediler yurdunu baştan başa,
Sen yine bir kerre kımıldanmadın!

Ninni değil dinlediğin velvele...
Kükreyerek akmada müstakbele,
Bir ebedî sel ki zamandır adı;
Haydi katıl sen de o coşkun sele.

Karşı durulmaz, cereyan sîne-çâk...
Varsa duranlar olur elbet helâk.
Dalgaların anlamadan seyrini,
Göz göre girdâba nedir inhimâk?

Dehşet-i maziyi getir yâdına;
Kimse yetişmez yarın imdadına.
Merhametin yok diyelim nefesine;
Merhamet etmez misin evladına?

“Ben onu dünyaya getirdim...” diye,
Kalkışacaksın demek öldürmeye!
Sevk ediyormuş meğer insanları,
Hakk-ı übüvvet de bu caniliğe!

* *Sebilürreşat*, 3 Rebiülahir 1333/ 5 Şubat 1330/ 18 Şubat 1915, c. 13, n. 327, s. 111.

Dergi yayımında şiirin altında birlikte “Berlin” kaydı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla şiirin Berlin’de yazıldığına ve tamamlandığına hükmedilebilir. “Uyan” adı altındaki şiirin, kitaptaki diğer şiirlerden farkı ortadadır. Nitekim şiir bu haliyle, Balkan Harbi’nin başladığı bir sırada yazılan “Cenge Giderken” marşını hatırlatmaktadır. Bu özelliği sebebiyle “Uyan”ı, *İstiklâl Marşı* bölümüne de aldık.

Doğru mudur ye's ile olmak tebâh?
Yok mu gelip gayrete bir intibâh?
Beklediğın subh-u kıyamet midir?
Gün batıyor, sen arıyorsun sabâh!

Gözleri maziye bakan milletin,
 mr  tem disi olur nekbetin.
Karşına m stakbeli dikmiş H da,
Görmeye, lâkin daha yok niyyetin!

Ey koca Şark, ey ebedî meskenet!
Sen de kımıldanmaya bir niyyet et.
Korkuyorum, Garb'ın elinden yarın,
Kalmayacak çekmediğın mel'anet.

Hakk-ı hayatın daha çiğnenmeden,
Kan dökerek almalısın merd isen.
Çünkü bugün ortada hak sahibi,
Bir kişidir: "Hakkımı vermem!" diyen.

Berlin, 18 Şubat 1915

NE İRFANDIR*

*“Ey müslümanlar, Allah’tan nasıl
korkmak lâzımsa öylece korkunuz...”
Âl-i İmran Suresi 102. âyet*

Ne irfandır veren ahlâka yükselik, ne vicdandır;
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yüreklerden çekilmiş farz edilsin havfı Yezdân’ın...
Ne irfanın kalır tesiri, katiyyen, ne vicdanın.
Hayat artık behîmîdir... Hayır, ondan da alçaktır;
Ya hayvan bağılıdır fitratla, insan hür-ü mutlaktır.
Behâim çıkmaz amma hilkatın sabit hududundan,
Beşer hâlâ habersiz böyle bir kaydın vücudundan!
Meğer kalbinde Mevlâ’dan tehâşî hissi yer tutsun...
O yer tutmazsa hiç mânâsı yoktur kayd-ı namusun.
Hem efradın, hem akvamın bu histir, varsa vicdanı;
Onun tatili: İnsaniyyetin tevkî-i hüsrânı!
Budur hilkatte câri en büyük kanunu Hallâk’ın:
O yüzden başlar izmihlâli milletlerde ahlâkın.
Fakat, ahlâkın izmihlâli en müthiş bir izmihlâl;
Ne millet kurtulur zira, ne milliyet, ne istiklâl.
Oyuncak sanmayın! Ahlâk-i millî, rûh-u millîdir;
Onun iflâsı en korkunç ölümdür: Mevt-i küllîdir.
Olur cemiyet artık çaresiz pââmâl-i istilâ
Meğer kaldırmış olsun, rûh-u sani indirip, Mevlâ.
Evet bir ba’sü badel-mevte imkân vardır elbette...
Bunun temini, lâkin, bir yığın edvara vabeste!

* *Sebilürreşat*, 20 Ağustos 1330/ 2 Eylül 1914, c. 12, nr. 309, s. 389.

Şiirin Millî Mücadele yıllarında, *Allah Korkusu* adıyla tekrar yayımlandığı görülmüyor. Bkz. *Sebilürreşat*, 30 Nisan 1337/ 30 Nisan 1921, c. 19, n. 478, s. 93. Şiirin aslı başlıksızdır, böyle bir başlığı biz uygun gördük.

O cemiyyet ki vicdanında hâkim havf-i Yezdan'dır;
Bütün dünyaya sahiptir, bütün akvama sultandır.
Fakat, efradı Allah korkusundan bî-haber millet,
Çeker, milletlerin menfûru, kıbtiler kadar zillet;
Meâlî meyli hiç kalmaz, şehâmet büsbütün kalkar;
Ne hâkimlik tanır artık, ne mahkûm olmadan korkar.
Şeref hırsıyla istihkar-ı mevt etmişken ecdadı,
Bırakmaz öyle bir pâkîze neslin şimdi ahfadı,
Hayat uğrunda istihfafa şayan görmedik hüsrân!
Gebersin tekmeler altında razı... Çıkmasın, tek can!
Yürekler en mülevves, en sefil âmâl için çarpar;
Sinirler en muhal endişeden titrer durur par par!
Olur cemiyyet efrâdınca şahsî menfaat "mabûd!"
Sorarsan kimse bilmez var mı "hak" nâmında bir mevcud.
O, doymak bilmeyen mabûda kurbandır haya hissi,
Hamîyyet, âdemîyyet hissi, ulvi hislerin hepsi!
Bu hissizlikle cemiyyet yaşar derlerse pek yanlış:
Bir ümmet göster, ölmüş manevîyyatıyla, sağ kalmış?

20 Ağustos 1330

MÜSLÜMANLIK NEREDE?*

*“Kim müslümanların derdini kendine
mal etmezse onlardan değildir.”
Hadis-i Şerif*

Müslümanlık nerde! Bizden geçmiş insanlık bile..
Âlem aldatmaksa maksad, aldanana yok, nafile!
Kaç hakiki müslüman gördümse: Hep makberdedir;
Müslümanlık bilmem amma, galiba göklerde dir!
İstemem, dursun o pââyânsız mefâhir bir yana..
Gösterin ecdada az çok benzeyen bir kan bana!
İsterim sizlerde görmek ırkınızdan yâdigâr,
Çok değil ancak, necîb evlada lâayık tek şîâr.
Varsa şâyet söyleyin, bir parçacık insâfınız:
Böyle kansız mıydı -hâşâ- kahraman eslâfınız?
Böyle düşmüş müydü herkes ayrılık sevdasına?
Benzeyip şîrâzesiz bir mushafın eczasına,
Hiç görülmüş müydü olsun kayd-ı vahdet târumâr?
Böyle olmuş muydu millet can evinden rahnedâr?
Böyle açıktan boğazlar mıydı kardeş kardeşi?
Böyle adet miydi, bî-perva, yemek insan leşi?

İrzimizdir çiğnemen, evlâdımızdır doğranan!
Hey sıkılmaz ağlamazsan, bari gülmekten utan!
“His” denen devletliden olsaydı halkın behresi:
Pâyitahtından bugün taşmazdı sarhoş naraşî

* *Sebilürreşat*, 13 Haziran 1329/ 26 Haziran 1913, c. 10, nr. 25, s. 253.
Şiirin aslı başlıksızdır. Böyle bir başlığı biz uygun gördük.

Kurt uzaklardan bakar, dalgın görürmüş merkebi,
Saldırmış ansızın yaydan boşanmış ok gibi.
Lâkin aşk olsun ki aldırılmaz da otlarmış eşek,
Sanki tavşanmış gelen, yahut kılıksız köstebek!

K r sayarmış bir tutam ot fazla olsun yutmayı...
Hasmı, derken  ullanırmış, yutmadan son lokmayı....

Bir hakikattir bu, şaşmaz, bildiğin üslûba sok:
Halimiz merkeble kurdun aynı, asla farkı yok.
Burnumuzdan tuttu düşman, biz boğaz kaydındayız!
Bir bakın: Hâlâ mı hâlâ ihtiras ardındayız!
Saygısızlık elverir... Bir parça olsun arlanın:
Vakti çoktan geldi, hem geçmektedir arlanmanın!
Davranın, haykırmadan n k s-u izmihl liniz...
Öyle bir buhrana sapmıştır ki, zira haliniz:
Zevke dalmak şöyle dursun, vaktiniz yok mateme!
Davranın, zira g l n  olduk bütün bir âleme,
Bekleşirken gökte yüz binlerce ervâh, intikam;
Yerde kalmış, na'şa benzer kavm için durmak haram!
Kahraman ecdadınızdan sizde bir kan yok mudur?
Yoksa:  stikb linizden korkulur, pek korkulur!

26 Haziran 1913

BU ÂLEM*

*"Kimin bu dünyada gözü kapalı ise ahirette de
kapalı, hatta oradaki şaşkınlığı daha ziyade."
İsrâ Suresi, 72. âyet*

Nihâyet neyse idrâk ettiğin şey ömr-ü fâniden;
Onun bir aynıdır mutlak nasibin ömr-ü sâîden.
Hatadır ahiretten beklemek dünyada her hayrı:
Öbür dünya bu dünyadan değil, hem hiç değil ayrı.
Sen ey sersem ki "üç günlük hayatın hükmü yok" der de,
Sanırsın umduğun âmâdedir ferdâ-yı mahşerde;
Ne ekmiştin ki mahsûl istiyorsun bir de ferdâdan?
Senin meşru olan hakkın: Bugün hüsrân, yarın hüsrân!
Eğer maksûdu ancak ahiret olsaydı Yezdân'ın;
Ne hikmet vardı ibdâında hiç yoktan bu dünyanın?
"Ezel"den ayrılan rûhun nişîmen-gâh-ı bâkisi
"Ebed"ken, yolda eşbâhın niçin olsun mülâkisi?
"Elest"in arkasından gelmesin Cennet, Cehennem de,
Neden ervâha tekrar imtihan olsun bu âlemde?
Demek: Dünya değil pek öyle istihfâfa şâyeste:
Demek: Bir feyz-i bâki var, bu fâni ömre vâbeste!
Diyorlar: "Kâinâtın aslı yoktur, çünkü fânidir."
Evet, fânidir amma, bir nazardan câvidânidir.
Süreksizmiş hayat... Olsun! Müebbed zevki, hüsrânı;
Onun bir sermediyettir bu haysiyyetle her ânı.
"Cihanın aslı yoktur, çünkü fânidir" diyen sersem,
Ne der "Öyleyse hilkat pek abes bir şey çıkar" dersem?
Nedir dünyaya gelmekten garaz, gitmek midir ancak?
Velez bir anlamak hırsıyla olsun yok mu uğraşmak?

* *Sebilürreşat*, 16 Teşrinievvel 1330/ 29 Ekim 1914, c. 12, nr. 312, s. 437.

Şiirin aslı başlıksızdır. Böyle bir başlığı biz uygun gördük.

Ganimettir hayatın, iğtin  m et, durma erkenden,
Yarın milyonla fery  d olmasın enf  s-ı ma'd  den!
Bu   lem imtihan meydanıdır erv  h i  in m  d  m,
Demek: İnsan değilsin eylemezsen durmayıp ikd  m.
Neden ge  sin sefaletlerle, haybetlerle ezm  nın?
Neden azmin s  reksiz, yok mudur All  h'a im  nın?
  alış, d  nyada insan ol, elindeyken hen  z d  nya;
  b  r d  nyada insanlık değilmi   yağma, g  rd  n ya!
Dilinden ahiret hi   d    m  yor ey m  sl  man, l  kin,
Onun hakkında   t  l bir heves mahs  l   idr  kin!
Bu Mecn  n  ne vehminden   if  y  b olmadan,   ayed
Gidersen b  yle sıfır  'l yed, kalırsın sonra sıfır  'l yed!
Hay  l  t arkasından ko  tuğun yetmez mi hey   aşkın?
Senin h  l   hakikatten nedir iğm  z i  in hakkın?
Bu   lem     yle bir r  y   imi  , yahut muvakkatmi  ...
Evet ukb  da anlarsın ne m  thi   bir hakikatmi  !

29 Ekim 1914

BİZ Kİ*

“Müslümanlık huyun güzelliğinden ibarettir.”

Hadîs-i Şerif

Biz ki yarmıştık şuûnun en büyük ummânını;
 Çiğnemiştik yükselen emvâc-ı bî-pâyânını;
 Biz ki edvârın, kurûnun, hâdisâtın rağmına,
 Hakim olmuştuk bütün bir âlemin eyyâmına;
 Şimdi tek bir dalganın pâmâl-i izmihlâliyiz!
 Şimdi sahillerde mahkûmiyyetin timsaliyiz!
 Böyle bir sadmeyle altüst olsun en müthiş gemi...
 Dehşetin tesîri hâlâ sarsıyor endişemi!
 Öyle salgındır felâket, öyle ânidir ölüm:
 Hem görür göz, hem aceb rüya mıdır, der gördüğüm?
 Nerde rüya! Gördüğün aynıyle vâkidir senin.
 Gayr-ı vâki’ noktalar: Ancak o mühlik sadmenin,
 Bir dışardan, bir kaza, bir nâgihânî olması;
 Bir de -en yanlış kanâat- âsümânî olması.
 Dahilidir sadme... Hariçten değil... Asla değil!
 Sonra, olmaz ez-kazâ dünyada bir şey, böyle bil!
 Nâgihânî lâfzının manâsı yoktur, herzedir:
 En beyinsizler bu istikbâli zira kestirir.
 Gökten inmez bir de hiçbir şey... Bütün yerden taşar;
 Kendi ahlâkıyla bir millet ölür, yahut yaşar.

* *Sebilürreşat*, 20 Haziran 1329/ 3 Temmuz 1913, c. 10, nr. 251, s. 269.
 Şiirin aslı başlıksızdır. Böyle bir başlığı biz uygun gördük.

Çiğnenirsek biz bug  n, çiğnenmek istihk  kımız:
Ç  nk   izzet nerde, bir bak, nerededir ahl  kımız.
M  sl  manlık p  k s  retten ibaretken, yazık!
Şöyle saplandık ki levsıyy  ta: H  l   çıkmadık!
Zulme tapmak, adli tepmek, hakka hi   ald  rmamak;
Kendi   s  deyse, d  nya yansa, ba   kald  rmamak;
Ahd   nakzetmek, yalan s  zden teh     etmemek;
Kuvvetin meddahi olmak, aczi hi   s  yletmemek;
M  btezel bir  ok merasim: İnhin  lar, yatmalar,
  aklabanlıklar, riyalar, muttasıl aldatmalar;
Fırka, milliyet, lisan namıyle daim ayrılık;
En samimi kimseler beyninde en cidd   a  ık;
Enseden arslan kesilmek, cebheden yaltak kedi...

.....

M  sl  manlık bizden evvel b  yle zillet g  rmedi!
Halimiz bir inhil  l etmi   v  cudun halidir;
R  h-u izmihl  limiz ahl  k  n izmihl  lidir.
Sade bir s  z d  r fakat hikmetlerin en m  cmeli:
Bir hal  s imk  n   var: Ahl  kımız y  kselmeli.
Yoksa pek korkun   olur katmerle  ip h  sranımız...
Ç  nk   hem d  nya gider, hem din, e  er yapmazsanız.

3 Temmuz 1913

HAKİKİ MÜSLÜMANLIK*

*"O müminlere indallah ecr-i azîm var ki:Birtakım kimseler kendilerine
'Düşmanlarınız sizin için kuvvetlerini topladılar; onlardan korkmalısınız'
dedikleri zaman bu haber imanlarını artırır da:
'Allah'ın nusreti bize kâfidir, o ne güzel muhafızdır' derler."
Â-i İmran Suresi 173. âyet*

Şehamet dini, gayret dini ancak müslümanlıktır;
Hakiki müslümanlık en büyük bir kahramanlıktır.
Cebânet, meskenet dünyada, sığmaz rûh-u İslâm'a...
Kitâbullâh'ı işhâd eyledim -gördün ya- davâma.
Görürsün, hissedersin varsa vicdanınla imanın:
Ne müthiş bir hamâset çarpıyor göğsünde Kur'ân'ın!
O vicdan nerdedir lâkin? O iman kimde var? Heyhat!
Ne olmuş, ben de bilmem, pek karanlık şimdi hissiyat!
O imandan velev pek az nasib olsaydı millette,
Şu üç yüz elli milyon halkı görmezdin bu zilletle!
O iman itihad isterdi bizden, vahdet isterdi...
Nasıl "bünyân-ı mersûs" olmamız lâzımsa gösterdi.
Peki! Bizler ne yaptık? Kol kol olduk, târumâr olduk...
Nihâyet bir denî sadmeyle düştük, hâk-sâr olduk!
O iman kuvvet ihzâriyle emretmişti... Lâkin, biz
"Tevekkelnâ" deyip yattık da kaldık böyle en aciz!
O iman, farz-ı kat'îdir diyor tahsîli irfânın...
Ne câhil kavmiyiz biz müslümanlar, şimdi dünyanın!
O iman hüsn-ü hulkun en büyük hâmisi olmuşken...
Nemiz vardır fezâilden, nemiz eksik rezâilden?
Demek: İslâm'ın ancak nâmı kalmış müslümanlarda;
Bu yüzdenmiş demek, hüsrân-ı millî son zamanlarda,
Eğer çiğnenmemek isterseler seylâb-ı eyyâma;
Rücû etsinler artık müslümanlar Sadr-ı İslâm'a.

* *Sebilürreşat*, 4 Eylül 1330/ 17 Eylül 1914, c. 12, nr. 310, s. 405.

Şiirin aslı başlıksızdır. Böyle bir başlığı biz uygun gördük.

O devrin y  d-ı n  r  n  ru b  p  y  n Ő  h  mettir;
Mef  h  r onların tarihidir;   mmet o   mmettir.
Ki bir yandan cel  detler sa  ıp d  nyayı titretmiŐ ;
  b  r yandan da insanlık nedir d  nyaya   ğretmiŐ .
Değ  lmiŐ  b  yle mahk  miyyetin tims  l-i p  m  li!
Ő ev  h  kten tenezz  l eylemezmiŐ  arŐ -ı icl  li.
  Tevekk  l   vasf   ancak onların hakkında manidar:
Ki etmiŐ  hepsi d  nyalar kadar   l  m   istihk  r.
  ekinmezmiŐ  Ő ed  id yağsa, asla iktih  mından;
Zeminlerden   l  m fiŐ k  rsa d  nmezmiŐ  meramından.
  Hakiki m  sl  manlık en b  y  k bir kahramanlıktır  
DemiŐ tim... İŐ te devam onların hakkında sadıktır.

17 Eyl  l 1914

EL UKSUR'DA *

*Emîr Abbas Halim Paşa Hazretlerine***

Hava ağırdı, fakat, pek dokunmuyordu sıcak;
 Gurûba vardı esasen yarım saat ancak.
 Yakındı sahile mihmânı olduğum mesken;
 Yavaş yavaş iniverdim ağaçlı bir tepeden.
 O, Nîl'i koynuna çekmiş yeşillenen vadi,
 -Ki yok hazan safahâtında ömrünün ebedî
 Önumde, zümrüde benzer, yığın yığın mevecât,
 Saçıp saçıp uzuyor: Sanki bir serâb-ı hayat!
 Şu imtidâda bakın, var mı yâl ü bâline eş?
 Bu yâl ü bâli bütün gün kucaklayan o güneş,
 Ki Nîl'i şarkına almış da garba geçmişti;
 Ufukta son lemeâtıyla parlıyor şimdi...
 Fakat ziyasına hâlâ tahammül imkânsız.
 Solumda bir büyücek hurma var ki yapıylnız...
 Zemini haylice mâil de olsa, çaresi ne?
 Büründüm artık onun zıll-i pâre pâresine.

Bu noktadan ne müheyyic fezaya doğru nazar!
 Birer kanat iki sahilde yükselen ovalar:
 Nigâh uzandı mı bir kerre dût-u sâhirine,
 Hayal uçup gidiyor başka âlemin birine!
 Zemine şimdi, o gündüz alev saçan âfâk,
 Ilık ılık döküyor, bir hava-yı istiğrâk.
 Gülümsüyor yüzü artık muhit-i reyyânın,

* *Sebilürreşat*, 23 Kanunusani 1330/ 11 Şubat 1915, c. 13, nr. 326, s. 103.

"*El-Uksur*, Kahire'nin 600 kilometre kadar cenubunda, Nîl'in sahil-i şarkisine düşen bir mevkidir. Ki eski Mısırlılar'dan kalma pek çok asara malik olduğu için seyyahlarca maruftur. Aşağıda ismi gelecek "Karnak" ise bizim At Meydanı'ndaki dikili taşlarla doludur." (Şairin Notu)

** Kendisine şiir ithaf edilen Abbas Halim Paşa (1866-1934), İttihat ve Terakki dönemi sadrazamlarından Sait Halim Paşa'nın kardeşidir. Nitekim Osmanlı Devleti Birinci Cihan Savaşı'na onun sadrazamlığı döneminde iştirak etmiştir. Aynı dönemlerde kardeşi Abbas Halim Paşa'da İttihat ve Terakki kabinelerinde bakandır. Akif, Abbas Halim Paşa'nın çocuklarına özel dersler vermiştir. Bu yüzden aileyi yakından tanımaktadır. Nitekim Akif, *El-Uksur*'da şiirinde anlattığı bölgelere Abbas Halim Paşa ile gittiği gibi, Millî Mücadele'den sonraki Mısır yaşantısı da gene ilgili paşanın daveti ile gerçekleşmiştir. Akif'in ilk Mısır ziyareti 1914 yılı Ocak ve Şubat aylarında gerçekleşmiş, oradan da yukarıdaki şiirin ilhamları ile dönmüştür. *Sebilürreşat*'taki kayıtlara göre Akif, 5 Ocak 1914'te İstanbul'dan hareket etmiş, dönüş haberi de aynı derginin 5 Mart 1914 tarihli 286. sayısında duyurulmuştur.

Muhâtı      , semadan inen bu  a layanın.
Deminki samta bedel hande çınlıyor yer yer:
Gülümsüyor koca vadi gülümsüyor tepeler;
Gülümsüyor suyu tırmanmak isteyip öteden,
Uzun kürekli kayıklarla bir büyük yelken;
Gülümsüyor beriden gölgeler döküp N l'e,
Otel binaları etvâr-ı imtin n yle;
Gülümsüyor kıyılardan be  altı hatve kadar
  erde, ipli sırlıklarla işleyen kuyular;
Gülümsüyor suyu k rbayla aktaran fellâh;
Gülümsüyor bunu ömründe görmeyen seyyah;
Gülümsüyor  alıllıklarla örtülen dereler;
Gülümsüyor sayısız tarlalarla me cereler;
Gülümsüyor karılar, ba larında topraktan,
G   m kılıklı birer kap, dönerken ırmaktan;
Gülümsüyor derelerden balık tutan, çıplak,
Çoluk  ocuk suyu kepçeyle aktarıp durarak...

Sabahleyin dola ıp gördüğüm o heykeller;
Ki sermediyyete çılgın zavallı h rs-ı beşer,
-Kul ba nak edecek yerde y d-ı rahmetini-
Fezaya kazmak için zill-i b -ker metini;
Dikip de her kayadan bin hayata seng-i mezar,
Bu korkuluklara vah etle vermiş istikr r;
Ki secdeler edecekmi  ayaklarında zemin;
Ki ar ı titretecekmi  alınlarındaki   n!
Fakat zaman denilen dest-i kibriyâ-yı meh b
Bu kahramanları etmiş ki öyle bir te'd b:
Ne enf-i nahveti kalmış kırılmadık, ne kolu!
Civ r-ı ibreti enkâz-ı l  esiyle dolu.
Ne  ehrelerde meh bet, ne cebhelerde gurur;
Silik hut tuna   km   bütün meâl-i f t r.
Adaletin bu kadar b -aman tecellisi
Nigâh-ı z ire vermekte merhamet hissi.

Evet, mezarı o heykellerin uzaktı bana;
 u var ki m n'atif oldukça gözlerim o yana,
Gülümsüyor diyorum onların da çehreleri.
Gülümsüyor koca bir mabedin uzakta yeri.

Gülümsüyor sağa baktıkça karşıdan Karnak;
Gülümsüyor râşe-nümâsiyle oynuyor emvâc.
Gülümsüyor, dağınık başlarında altın tac,

Semaya fırça vuran hurmalar sevâhilden.
Oturmuş olduğum âsûde sath-ı mâilden,
Biraz yukardaki çardak biçimli gölgeliği,
Nasılsa görmek için kalkayım, dedim... Ne iyi!
Fransız, İngiliz, Alman, on üç kadar seyyah,
Üçer beşer küme olmuşlar: İnliyor akdâh!
Birinciler gülüyor... Çünkü ceyb-i meşhûnu,
Yerinden oynatıyor kâinat-ı medyûnu.
“Sedan” düşündürecek olsa olsa maskarayı...
Refah unutturur insana en derin yarayı.
İkinciler gülüyor, hem de hakkıdır, gülecek:
Cihan bir emrine âmâde... “Öl” desin, ölecek.
Tutuşturup bütün akvâmı karşıdan bakıyor!
Çelikte taş vuruşurken herif çubuk yakıyor!
Üçüncüler gülüyor, çünkü zûr-u bâzûsu,
Ne derse “doğru!” denen bir kefil-i nâmûsu;
Beşer ki kuvveti bahşetmiyor henüz hakka;
Ne çare var onu kuvvetle almadan başka?
Zebun musun? Yalnız ağlamak senin hakkın...

Evet, bu sâha-i cûşun, bu cûş-u ezvâkın
İçinde ben, yalnız ben zavallı gülmüyorum...
Oturmuş ağlıyorum, ağlasam da mazûrum:
Vatan-cüdâ gibiyim ceddimin diyârında!
Ne toprağında şu yurdun, ne cûybârında,
Bir âşina sesi, yahut bir âşina izi var!
Sadâma beklediğim aksi vermiyor ovalar,
Bileydim ey koca Şark, ey cihân-ı dûrâdûr.
Senin nerendeki evlâdının nasibi huzûr?
Başın belâlara girmiş; elin, kolun pâmâl;
İçinden esti mi bir gün hevâ-yı istiklâl?
Görür müyüm diye karşımda müslüman yurdu,
Bütün diyârını gezdim, ayaklarım durdu...
Yabancı sesleri geldikçe reh-güzârımdan,
Hep inkisâr-ı emel taşıtı rûh-u zârımdan!

Vatan-cüdâ olayım sînesinde İslâm'ın?
Bu akıbet, ne el m intikaamı eyyâmın!
Benim ki yaşıyım artı düşük kolum, kanadım;
Bu intik mı  alıssın da alsın evlâdım.

Ufukta şimdi güneş sönmek üzre sallanıyor;
 u var ki çehresi hâlâ parıl parıl yanıyor.
Biraz geçince, ş   t-ı v pes niyle,
Dikildi geldi de karşımda, ansızın N l'e,
Sularla esnemeyen bir am d-i nûrânûr.
Fakat bu zıll-i m b h , bu intib -ı vakuur
-Ki çok zaman kalacak sandım imtid dından-
Beş on dakikada N l'in silindi y dından!
Yazık, o gölge de milyarlar zıll-i n -y ba,
Katılmak üzre atılmış meğer bu girdâba!

*

Görünmüyor güneş artık, önünde perde cib l;
O şimdi başka ufuklardan etti arz-ı cem l.
Acıklı ruhunu ma rib haz n haz n döktü;
Zemine ş m-ı gar b n yavaş yavaş   kt .
De işt   ehresi N l'in: Önümde az kumral;
Deminki zıll-i s t nun yerinde pek koyu al;
Biraz ilerde, fakat, adeta karanlıktı.
Bu reng-i mateme dağlar da âşinâ çıktı:
Karardı baktım uzaktan dumanlı cepheleri.
Rid sı ma ribin artık kucaklamıştı yeri.
Demin gülümseyen  f k  t lledik e zılâl,
Uyandı r h-u gar bimde bir hayal-i muhâl:
Cihan-ı s miti karşımda a lıyor sandım...
O g lgelikten inip n ra doğru tırmadım.

28 Ocak 1914*

15 Şubat 1915

* Şiirin altındaki birinci tarih yazıldığı, ikincisi ise *Sebilürreşat*'ta yayımlandığı tarihi göstermektedir.

BERLİN HATIRALARI AKİF'İN FİKİR ROMANLARI III*

*Binbaşı Ömer Lütfi Bey kardeşimize***

“Biraz da kahveye çıksak...” demişti arkadaşım.
O doğru söylemiş amma ben eğri anlamışım:
Mahalle kahvesi nerden de geçti zihnimden?
Bakılsa geçmemeliymiş... Bilir miyim onu ben?
Mahalle kahvesi... Berlin... Münasebet mi dedin?
Fakat rica ederim, dinleyin, inâyet edin:
Fakîriniz en açık bir söz olsa, mecburum,
Kafamda bulduğum eşyayı aktarır dururum.
Onun bir örneği geçmişse âkıbet elime,
Derim ki: “Ha! Bu demekmiş o duyduğum kelime.”
Otel denildi mi bilfarz, o muteber kâmûs
Ne söylüyor bakarım bir: Evet, lügat me’nûs;
Kütükte mahlâsı han, sinni lâ-akal yetmiş!
Zavallı âhir-i ömründe irtidâd etmiş;
Şu var ki midesi ilhâdî etmemiş temsil!
Ne müslüman, ne frenk, öyle bir vücut-u sefil.

* *Berlin Hatıraları* Akif’in Birinci Dünya Savaşı’nı anlattığı eseridir. Hacındeki küçüklüğün aksine büyük bir eserdir. Dolayısıyla bu eser okunmadan ve anlaşılmadan, Akif’in evrensel çaptaki algılamalarına nüfuz edilemez.

Berlin Hatıraları’nın sonundaki “Berlin” 5 Mart 1331/15 Mart 1915 kaydına dikkat edilirse, eserin Berlin’de yazıldığı veya yazılmaya başlandığı anlaşılır. Nitekim Akif, savaş içinde Teşkilat-ı Mahsusa heyeti ile birlikte Almanya’ya gitmişti. 1914 yılı aralığının birinci yarısında başlayan Almanya seyahati, 1915 Mart ortalarına kadar da devam etmişti. Savaş içinde müttetikimiz Almanya’yı ziyareti, Akif’in Batı’yı daha yakından tanınması için bir vesile teşkil etmiştir. Bu büyük eserin *Sebilürreşat*’taki tefrikası on sayı devam ediyor. Burada ilk ve son sayıların künyelerini vermekle iktifa ediyoruz.

Sebilürreşat, 23 Cemaziyelevvel 1333/ 26 Mart 1331 (8 Nisan 1915), c. 13, n. 334, s. 167 (İlk bölüm).

Sebilürreşat, 29 Zilkade 1336/ 5 Eylül 1334 (5 Eylül 1918), c. 15, n. 368, s. 61 (Son bölüm).

Eserin yayımının uzun sürelere yayılması bu arada dikkat çekicidir. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi, eserin beşinci ve altıncı tefrikaları arasında Akif’in altı aylığına Arabistan seyahatine çıkması; ikincisi de *Sebilürreşat*’ın yayımının 360. sayıdan itibaren yirmi ayboyunca kesintiye uğramasıdır. İste yirmi aylık bu kapalı dönemden sonra dergiyeniden çıkmaya başlamış ve *Berlin Hatıraları*’nın tefrikası da 363. sayı ile (23 Şevval 1336/1 Ağustos 1334/ 1 Ağustos 1918) tekrar gerçekleştirilmiştir. Fakat bu gecikmeler arasında Akif’in, 1917 Eylül-Ekim aylarında, *Berlin Hatıraları* da içinde olmak kaydıyla *Hatıralar*’ı kitap olarak yayımladığı görülmektedir.

** Ömer Lütfi Bey, Almanya’ya giden Teşkilat-ı Mahsusa heyetinde görevli bir subaydır. Muhtemelen de *Berlin Hatıraları*’nda Akif’e yoldaşlık eden kişi olmalıdır. Yani hikâyeye göre otelde beraber kaldıkları, Alman kahvesine de beraber gittikleri kişi. Akif, o sırada devam etmekte olan Çanakkale Savaşı’na ilişkin gelişmelerden de gene onun vasıtası ile haberdar olabilmektedir. Akif’le Ömer Lütfi Bey’in yakınlığı hakkında Eşref Edip önemli bilgiler vermektedir. Bkz. (*Mehmet Akif*, İstanbul 1962, s. 107-110).

Yıkanma yok, tuvalet yok! Yazın belinde amur;
Eteklerinden inerken kabuk tutar yağımur!
Değıil mi uçkuru sarkan bunakların bir eşı?
Bakındı cumbaya: Bizar eder durur g neşı,
O nemli yorganı sallandırıp da pencereden!
Yatak takımları şâyân-ı merhamet cidden:
Kadife haline geçmiş patiskadan yastık...
Ne istihale geçirmiş hesab edin artık!
Benek benek yayılıp kehle intib  atı,
Benekli basmaya dönmüş o çarşafın suratı!
Kırık s rahide bekler yosunlu bir mayi,
Ki derd-i c 'a gelir   yemek kadar nâfi'.
Bir ekmeğıin yeri dolmazmış olmadan iki su;
Bunun beş ekme  olur belki bir kadeh dolusu.

şimendifer deyiniz... Buldum işte  rneğıini:
 şenmeden çevirip nâzenin tekerleğıini,
-Yakınsa bindiğıiniz noktadan eğıer kasaba-
Kader m s ade ettikçe işleyen araba.
Samatya lordu müfettiş; Tatavla kontu m dir,
Zavallı milletin efrâdı orta yerde esir!
"Bilet mahallı" midir ismi pek de bilmiyorum,
Basık tavanlı, rutubetli, isli bir bodurum,
Ayakta esneyen âvâre yolcularla dolu.
Bileti nerde mi? Kumpanyanın o nazlı kulu
Ver -yi perdeden etmez ki halka doğıru nigâh...
Ne var telâş edecek? Beklesin ib dull h...
Açıldı perde nihâyet, şu var ki cendereye
Kısılmak istemiyorsan sokulma pencereye!
İtiş kakış olağıan şey, dövüş s v ş de caba!
- Bileti, mösyö, tren kaçta kalkacak acaba?
- Ayağıımı ezdin adam... Patlıyor musun ne zorun?
- Vurursam ağızına....

- Yahu! Gürültünüz ne? Durun!

- Yavaş be!

- Çüş be! Gözün kör mü?

- Pardon!

- İllâllah!

Nasıl ki çıktı şu "Pardon" eşeklik oldu mübah!

- Ne lâftır ettiği Allahça söyleyin yakışır?

- Uzatma!

- Tut ki uzattım?..

- Herif de amma hışır!

- Suç öldüründe değildir ki derseler...

- Hele bak!

- Nedir ki, bir de ki baktım?

- Susun belâ çıkacak!

- Ufaklık olmalı!

- Yok, mösyö!

- Yoksa git! Bozdur!

- Dikilme nafile, sinyör ne derse kaanundur!

- Tren kaçır a kuzum...

- Haydi! Dinlemez ben lâf!

- Tren kaçır diyorum, dinlemem diyor: Ne tuhaf!

- Kızarsa ağzı bozuktur fena bi şey söyler;

Bozarlar onluğı verdin mi? Koş da bozduruver!

Tütüncü "on para az!" der... Musibetin büyüğü:

Herif simitçi ararken tren çalar düdüğü!

Sokak deyin meselâ:... Şimdi baktığım lügate

Müraca'at yine lâzım mı? Lâzım elbette.

Evet, o bir helezondur ki kutru altı karış;

Ya tülü? Bilmiyorum, her ne söylesem yanlış.

Muvaffak olmanın imkânı yok ki tahmine:

Biraz gidip dalıyor haydi evlerin birine!

Otel meğer o değilmiş, şimendifer de keza...
Sokak mı benzeyen az çok? Aman canım, hâşâ!
Meğer oteller olurmuş saray kadar mamûr.
Adam girer yaşarmış içinde, mest-i huzûr.
Beş altı yüz odanın her birinde pufla yatak...
Nasib olursa eğer, hiç düşünme yatmana bak!
Sokakta kar yağadursun, odanda faslı bahar,

Dışarda leyle-i yeldâ, içerde nısf-ı nehâr!
 Hıyat-ı nûrunu temdid edip her âvîze,
 Fezada nescediyor bir sabâh-ı pâkîze,
 Havayı kızdırarak hiss olunmayan bir ocak;
 Ilık ılık geziyor, her tarafta aynı sıcak.
 Gürül gürül akıyor çeşmeler, temiz mi temiz;
 Soğuk da isteseniz var sıcak da isteseniz.
 Gıcır gıcır ötüyor ortalık titizlikten,
 Sanırsınız ki zemininde olmamış gezinen.
 Ne kehle var o mübarek döşekte hiç, ne pire;
 Kaşınma hissi muattal bu itibâra göre....
 Unuttum ismini... Bir sırnaşık böcek vardı...
 Çıkar duvarlara, yastık budur, der atlardı.
 Ezince bir koku peyda olurdu çokça iti...
 Bilirsiniz a canım... Neydi? Neydi? Tahta biti!
 O hemşerim, sanırım, çoktan inmemiş buraya,
 Bucak bucak aradım, olsa rast gelirdim ya!

 Şimendifer de meğer başka türlü bir şeymiş:
 Hemen binip uçuyorsun... Aman bayıldığım iş!
 Mesafe kaydı mekân kaydı bilmiyor insan;
 Dakikanın boyu: Sâat. Ne ihtisâr-ı zaman!
 Evet, kucaklıyor eb'âdı berk olup nâgâh,
 Haritanın üzerinden nasıl geçerse nigâh!
 Şehirlerin yapışık sanki hepsi birbirine:
 Tutup da pencereden fırlatılsa bir iğne,
 Düşer ya "tık" diye her halde mevkifin damına,
 Ya şehrin ismi olan levhanın gelir camına!
 Düdük sadasına hasret kalır işitmezsin...
 Bizimki durduğu yerden öter durur, miskin!
 Kavurma zenbili yüklenmek itiyâdı da yok...
 Nedir kâğıttaki, peynir mi? Açma koynuna sok...

Lokanta keyfine âmâde, istedikçe yanaş....
Lisan da istemiyor: Bir işaret et, anlaş.
Yok  yle heybeye dirsek verip ımızganmak:
Yataksa emre m heyy  içerde... Hem ne yatak!
Uzandığın gibi dünyadan insil h ederek;
Dolaş semaları artık düşünde yelyepelek!

Sokak dedikleri neymiş? Feza-yı b -p y n,
Ki tayyedilmesinin yoktur ihtim li yayan.
Demek, ves it-i nakliyye n m  tahtında,
Havada, yerde, yerin çok zamanlar altında
Uçup duran o hav rık bir ihtiyâc-ı şedid.
Piyade harcı mı, hâşâ, bu imtid d-ı medid!
Bakın nasıl da mücellâ ki ferş-i nevvâr,
Zemine indiriyor gökyüzünden envâr!
Bu imtid dı nazar şöyle dursun ist b,
Öbür kenara geçerken düşer kalır bitâb!
Şu var ki: Düştüğü yerden  amurlanıp kalkmaz...
Çamur bu beldede adet değil ne kış, ne de yaz...
Geçende haylice kar yağıdı Berlin'in içine;
Bıcık bıcık olacakken takır takırdı yine!
Merak edip soruverdim, "bırakmayız" dediler!
- Bırakmayın, güzel amma yağar durursa eğ r?
"Bırakmayız!" sözü aynen tekerrür etmez mi!
Evet, bu sözde nümâyân heriflerin azm .

Bizim diyara biraz kar düşünce zor kalkar.
Mahalle halkı nihâyet kalırsa pek muztar,
"Lodos du sına çıkmak gerek..." denir, çıkılır.
Cenab  Hak da lodos gönderir, fakat bıkılır:
Çamur yığınları peyda olur ki m hliktir...
"Aman don olsa..." deriz... Şüphe yok, temizliktir,

Donun kırılması varmış, düşünme artık onu:
Yağar erir, buz olur... Neyse, yaz değil mi sonu?

Kalenderin zifir olmuş su görmedik yakası...
Bakıp da bir titiz insan demiş ki:

– Kahrolası!

Nedir o gömleğinin hali, yok mu bir yıkamak?
– Değil mi kirlenecektir sonunda? Keyfine bak!
– Su kıtlığında değilsin ya... Hey müseyyib adam,
İkinci defa yıkarsın...

– Fakîriniz yapamam:

Cenabı Hak bizi dünyaya muttasıl gömlek
Sabunlayın, diye göndermemiş bulunsa gerek!

Hikâye bizleri teyide en güzel düstûr.
Süpürge sohbeti bitmez ki: Bahs-i dîrâdûr.
Sokak süpürmek için gelmedik ya bizler de....

*

– Biraz da kahveye çıksak... demiştiniz, nerde?
– Dolaştırıp sizi bir parça, galiba yordum.
Uzak değil maamafih...

– Yorulmadım, sordum.

– Şu dört yol ağzını tuttuk mu, korkmayın...

– A'lâ!

– Gözüktü işte!

–Aman nerde? Görmedim hâlâ....

–Görürsünüz, hele bir parça yaklaşın yanına...

–Bu, kahve... Öyle mi? Yahu nedir bu?

Vay canına... Bizim “Düyûn-u Umumiyye’den de heybetli!

Ne var ki, öyle sevimsiz değil bunun şekli.

– Bırak şu heykel-i iflâsı! Yok mu başka misâl?

-Bırakmadık mı? Fakat anlıyor mu istiskal?

Demiş  ocuk: "Baba, artık ateh getirmi sin!"

Hayasız o lana biçare ihtiyar ne desin:

"O kendi geldi ayol, ben getirmedim yoksa!"

Bu i  de tıpkı o... Kim "gel" demişti menh sa?

Bırakmak isteyedur sen, bırakmıyor ki seni...

Nasıl! Ödünç alarak bol tutar mısın keseni?

- Dalıp da milletin  l m-ı b nih yesine,

Çevirme bahsi, birader, yılan hik yesine!

Tenezz h etmeye çıktık, unutma...

- Doğru, evet!

- Bu, kahve... Öyle mi? Lâkin hakikaten hayret!

Feza içinde feza... Bir harîm-i nûrânûr,

Ki as m n-ı ker minde bin güneş manzûr!

Ne selseb l-i ziya karşımızda c  a gelen,

Ziya değil, seherin ruhudur ta ıp dökülen.

Ley le karşı o t f n-ı fecri görmelisin:

H da bilir  a ırırısın, donar kalır hissin!

Neden b b rleneyim, ben de öyle oldumdu;

Ziyanın  l  s  aklımda; çünkü, bir mumdu.

Bizim hesap ile milyonlar oynuyor arada...

 dare kandili miky sı pek güdük burada!

Gözüm kama tı bid yette, döndü durdu ba ım;

Rezil olurdum eğer olmasaydı arkadaşım.

Ne bastı ım yeri gördüm, ne gittiğim tarafı;

Nasıl yıkılmıyabildim, bu i te en tuhafı!

Tuhaf değil, d   yorken yeti ti iskemle;

Geni   bir nefes aldım çekip ili memle.

Bakınmak istedim etrafa, anladım pek zor:

Asılmış enseme hain kafam, kımıldamıyor!

Hayır!  nadının esb bı yok değil, varmış;

Ben anlamazmışım amma o çok şey anlarmış:
 Meğerse davet edermiş bizim fesin ibiği,
 O yıldırım gibi enzârı bir siperden iyi!
 Kararı bende kılarmış yığınla berk-i nigâh,
 Uzak yakın nereden çaksa... Hem maazallâh,
 Zemine sarkamasaymış... Tutup da püskülümü;
 Tepemde kışlıyacakmış... Görür müsün ölümü!
 Demek ki: Hiç daha fes girmemiş bu memlekete...
 Bizimkiler ne giyermiş, külâh mı? Elbette!
 Çenemle gömleğimin irtibâtı bir aralık,
 Çözülmesiyle, kafam şöyle doğrulup azıcık,
 Ne var ne yok diye etrafı etti istikşâf.
 Civarı yoklayadursun bizim alık keşşâf;
 İlerde bir masa gördüm, dedim ki arkadaşâ:
 - Biraz siperde otursak... Geçer miyiz o başa?
 - Neden?

- Görülmeyi sevmem de...

- Pek güzel, gidelim,

Benim de vahdete kesretten az değil meylim.

Evet, görünmeyerek halka, pek deminki kadar
 Kolaydı şimdiki yerden muhite medd-i nazar.
 Nasıl, ziyada uçarken, şu var ki bir yarasa,
 Gelen karaltıya dağ taş değmez de çarparsa;
 Benim sinirli nigâhım da çarpıp irkilecek,
 Ne olsa "pat!" diye bir kerre... Hay alık keleş!
 Çoluk çocuk, kadın erkek... Hülâsa bulduğuna,
 Sataşmadan geri durmaz bakındı mecnûna!

*

Önümde yükseliyor bînihâye çıplak alın,
 Ki her birinde yazılmış görün de ibret alın,
 Cihana karşı cidâlin meâl-i gâlibini.

O i'timad ile millet bütün met libini,
Bugün değilse, yarın çare yok halâs edecek.
M c hedeyle tevekkül... Ne kahraman meslek!

Boşalmasıyla o esnada    beş iskemle,
Oturdu karşıma bir kır sakallı  demle,
Ridâ-yı m teme girmiş felâket arkadaşı;
Sevimli bir de küçük kız... Ya beş, ya altı yaşı.
Reis-i  ilenin pek vakuur olan hüznü,
Biraz da reng-i tecell d le kaplıyor yüzünü.
Kadın da öylece göstermek istiyor temk n;
S n k nazarları lâkin b k  kadar gam-gün!
Zehirli bir düğüm olmuş dudaklarında keder,
  z lm yor, onu ancak   zerse girye çözer!
Solunda erkeğinin ibtis m-ı cebr si,
Sağında yavrusunun inşir h-ı fitr si,
 n nde nâmütenahi nazar-r b  safahat,
Enîn-i r hunu bir türlü etmiyor isk t;
Görünmüş olmalı bir şey ki, sonradan gözüne;
Götürdü mendili biçare ansızın yüzüne.
- Ne var hicâb edecek bunda ey zavallı kadın?
Değil mi bir anasın sen, ölen de evladın?
O haklı girye-i hicr nı hapse kalkışmak,
H da bilir ki hatadır... Günaha girme, bırak!
Bırak mer ret-i rûhun buram buram insin...
Boşanmadan dinecek bir belâ mıdır ye'sin?
Seyirci farzediyorsan muhiti matemine;
Yabancı hangi nazardır b k -yı mahremine?
Nihâyet arkadaşım var, değil mi, sonra da ben?
Vebali boynuna olsun, eğer bu zanda isen!
Mes ibin ezel  aşın sı varsa, biziz:
Cihanda bir günümüz geçmemiş fel ketsiz!

Sürûra kalsa da bîgâne müslüman yüreği;
 Bilir teessür-ü masûm önünde inlemeyi.
 Onunla söyleşilir en acıklı hicranlar,
 Ki her figânı açık bir lisan kadar anlar.
 O halde anlaşılarak paylaşın melâlinizi.
 İştirmek istiyorum, çünkü, hasbihâlinizi.

Senin nedir bakalım gizli gizli feryâdın?
 Evet; boyunca beraber yetişmiş evladın,
 Henüz bahar-ı hayatında pâymâl olarak,
 Fidan vücudunu yutmuş yabancı bir toprak;
 Ki nerde belli değil... Bilmek istesen de muhâl.
 Olanca yâdı bugün bir çamurlu, kanlı hayal!
 O yâdı ruhuna gömdün ki bir vazîfendir.
 “Unut!” demek açılan kabri görmemektendir.
 Hayır, demem... Bilirim pek vefâlıdır o mezar.
 Fakat, düşün, niye etmiş hayatı istihkaar?
 Düşün, neden bu çocuk yaktı gitti annesini?
 Evet, yaşatmak için ümmehâtın akdesini,
 “Fedâ-yı cân edeceksin!” demiş “vatan” hissi...
 Demek: Heder değil oğlun, vatan fedaîsi.
 Bilir misin ne kadar anne var bugün, yasta,
 Tunus’ta, sonra Cezayir’de, sonra Kafkas’ta?
 Götür de kalbine bir kerre ey kadın elini;
 Düşün zavallıların sernüvişt-i erzelini!
 Ne ibtilâ! Ne musibet! Cihan cihan olalı,
 Bu ızdırabı, eminim ki, çekmiş olmamalı.
 Hesaba katmıyorum şimdilik bizim yakada
 Sönen ocakları; lâkin zavallı Afrika’da,
 Yüz elli bin kadının tütüyor bugün bacası.
 Ne körpe oğlu denilmiş, ne ihtiyar kocası,
 Tutup tutup getirilmiş -Fransız askerine

Siperlik etmek için- saff-ı harbin önlerine.
O  mmeh t , o zevc t  bir d    nmelisin:
Kimin hesabına  lm  , desin de inlemesin,
Anarken oğlunu, biçare, yahut erke ini?
     in hesabına?..  Bir söz ki: Parçalar beyini!
Bakınca kasdolunan g yenin  en  atine,
Ne olsa  ıldır r insan için fec  atine.
Ne milletin  erefiy in, ne kendi   n n için!
Fedâ-y  c n edeceksin ad vv-u c n n için!
Geber ki sen: Baba yurdun, harîm-i nâmûsun
Yabancı  k eler altında  i nenip dursun!
Gebermek istemiyorsun değil mi? Bak ne olur:
Rehin bıraktı ın efrâd-ı ailen tutulur,
B r r b r r ezilir. Hem nasıl ves itle:
Yanardı havsalar  imkân olaydı tahlile.
Biraz da geçmeyi ister misin bizim yakaya?
Al i te bir günü matemsiz olmayan Asya!
O eski mabed-i irfan, o mehd-i  brah m;
O  imdi, boynu b k lm   zavallı hâk-i yetim!
Zaman-ı r    n  andıkça a lasın dursun,
 kiz ves yeti altında  ngiliz'le Rus'un,
S l k benizli vas ler ne emdiler kanını,
Mecali kalmadı artık çıkardılar canını!
Bütün haz ini Hind'in, o muhteşem yurdun,
Gider de h rs n  teskine     aki lordun;
Zavallı yerliyi kıtlık zaman zaman kemirir;
Bu, kan tükürmeye baksın... O, muttasıl semirir!
Hukuk-u millete hâkim deni bir istibdâd.
Hayat , ruhu soyulmuş yığın yığın ecsâd
Verir de hepsini kalmazsa hiç mi hiç parası;
Damarlarındaki son damlanın gelir sırası...
Ki saklı durmayacak, ister istemez akacak,

Gidip efendisinin düşmanıyla çarpışarak.
 O, can alıp veredursun, bilir misin bu ne der?
 “Ölürse hizmet eder, öldürürse hizmet eder!”
 Ya çünkü her iki suret lehinde caninin.

Şimale doğru çıkarsan vasiyy-i sâninin,
 Neron rezilini mahcûp eden, şenâatini
 Görür de zaptedemezsin sâdâ-yı lânetini.
 Ne dul bıraktı ne öksüz o hânüman yıkıcı...
 Nasıl da keskin, ahâliye karşı kör kılıcı!
 Şuûn-u câriyeden köy basıp, şehir yakmak...
 Sefilin ordusu katil, hükümetiyse yatak!
 Hazarda sulhü tahassürle yâd eden teba
 Sürüldü süngüler altında harbe son defa;
 Yıkıldı arkada milyonla bî-günahın evi.
 Yetim iniltisidir şimdi inleyen cevvi!

Değil mi bir anasın sen? Değil mi Almansın!
 O halde fikr ile vicdana sahib insansın.
 O halde “Asyalıdır, ırkı başkadır...” diyerek,
 Benât-ı cinsin olan ümmehâtı incitecek
 Yabancı tavrı yakışmaz senin faziletine...
 Gel iştirak ediver şunların felâketine.
 Ya “Paylaşıldı mı artar durur sürûr-u beşer;
 Kederse, aksine: Ortakla eksilir” derler.
 Bilir misin ki senin Şark’a meyleden nazarın,
 Birinci defa doğan fecridir zavallıların?
 Hüda’yı bir tanımak töhmetiyle suçlu olan,
 Şu hânümânı yıkık üç yüz elli milyon can,
 Nedense, mevte olurken biner biner mahkûm,
 Çıkıp da etmedi bir ses bu hükme karşı hücum!
 Nedense duymadı Garb’ın o hisli vicdanı,

Hur   u sîne-i as arı inleyen bu kanı!
Nedense, ar a kadar yükselen enîn-i beşer
Sizin semalara akseyledik e oldu heder!
Nedense, vahdet-i  sl m'ı tarumar edeli,
Büyük tanındı, mukaddes bilindi zulmün eli!
Zemin-i  ark'ı mez lim kasıp kavurduk a;
O kıpkızıl yüzü h kin fezaya vurdukça;
Gur b seyreden âvâre bir tem    -ger
Kadar da olmadı dünya nas bed r-ı keder!
Keder de söz m  ya? Alkışlıyordu cell dı,
Utanmadan koca yirminci asrın evladı!
Evet,  en ate el  ırpıyordular hepsi...
Senin elinde yok ancak bu alkışın levsı,
O n siyen -ki p r z bilmeyen bir  y ne
Ber atiyle, bütün kavminin ber atine,
 ehadet etmededir-  ark'a doğru dönmeli ki:
Sizin de Garb'ınızın h t r t-ı n -p ki,
Biraz silinsin onun hiç değilse y dından,
Hanım, muh tinizin alçak itiy dından,
-Ki zor görünce yılı mak, zebûnu ezmekti-
Benât-ı cinsini bilsen neler neler  ektili!
Onun netice-i ikazıdır ki: "Avrupalı"
Denince rûhu sa ır, kalbi his için kapalı,
Müebbeden bize düşman bir  mmet anlardık.
Hayır, bu ananenin hakkı yok, deyip artık,
Benât-ı cinsine göstermek isterim seni ben...
Yabancı durma ki pek   in sınız kalben.
O annecikler için duydu un hur feyi at!
Düşünme dest-i mus f t   ark'a doğru uzat.
Ne hisli v lidelerdir bizim kadınlarımız!
Yazık ki anlatacak yok da yanlış anladınız.
Yazık ki onları tasvir eder birer umacı,

Beş on romancı, sıkılmaz beş on da maksatçı.
 Nedir bu anlaşılamazlık? Gelin de anlaşıңыз;
 Lisan-ı müşterek olmaz mı kendi göz yaşınız?
 Nasîb-i zârına düşmez bu işte fazla keder;
 Öbür taraf seni hatta kederlerinden eder.
 İnanmıyor musun? Öyleyse bir hesap ediniz:

Siz elli yıl oluyor, belki, harbe girmediniz.
 Geçen muharebeden şanlı bir celâdetle
 Çıkınca verdiniz evlad-ı memleket elele;
 Çalıştınız gece gündüz, didindiniz o kadar,
 Ki hâyuhûy-u tekâmülle cenge döndü hazar!
 Sükûn-u mutlak olan sulha verdiniz hareket;
 Zamanı, tayy-i vakâyide geçtiniz, hayret!
 Bu seyri alması kâbil mi dîger akvâmın?
 Koşarsalar da giderler izinden eyyâmın.
 Nüfusunuz iki kat arttı, ilminiz on kat;
 Uçurdunuz yürüyen fenne taktınız da kanat.
 Zemini satvetiniz tuttu, cevvi sanatınız;
 Yarın müsahharınızdır, bugün değilse, deniz.
 Terakkiyâtınız artık yetiştirdi bir yere ki:
 Maârif oldu umûmun gıdâ-yı müştereki.
 Havâssınız yazıyorken avâmınız okudu,
 Yazanların da okutmaktı, çünkü maksûdu.
 Unutmuyordu beyinler süzerken âfâkı,
 Nasîb-i nûrunu topraktan isteyen halkı.
 Semaya çıkmak için yüksek olmalıydı zemin...
 Bu itilâyı siz evvelce ettiniz temin.
 Belirdi yurdunuzun sînesinde şâhikalar.
 Evet, bu şâhikalar, belki başkasında da var;
 Fakat, sizinkilerin arkasında yok yer yer,
 Derin derin uçurumlar, cehennemî dereler.
 Neden mi? Kendi değil sivrilip çıkan yalınız,

Zeminle bir gidiyor daima şevâhikınız.
“Beyin”le “kalb”i hem-âheng edip de işleteli,
Atıldı vahdet-i milliyye sakfının temeli
O vahdet işte bütün ihtiya mınızdaki sır,
Cihana ra e veren ses onun sad larıdır.
Te ett t eyleyerek gayeniz, bizimki gibi,
Tehall l etmeye koyvermiyor bu terk bi.
D   ncelerdeki mebd  bir olmasın varsın...
Değil mi gayesi bir hepsinin, ne korkarsın?
Bakılsa dairenin nısf-ı kutru n -ma’d d;
Fakat um muna bir nokta m nteh -yı hudûd.
Ne ittih d-ı muazzam ki: Bunca milyonlar
  inden en sıkı nisbetle binde altı çıkar
O gayeden bilerek inhir f eden hisler,
Ziyade olsa da hatta, tel  a yoktur yer.
Bizim düşünceler amma sizinkinin aksi.
Demin beraber iken şimdi ayrılır hepsi!
Bu itib r ile baktıkça: Aynı merkezden,
 ıkıp da n -mütenahi muhite doğru giden
K meyle hatlara benzer ki muttasıl açılır...
Bizim de işte budur inhil limizdeki sır.
O r b t yla giderken sizin te   niz;
Bu tefrikayla perişan bizim ah  imiz.

Sizin i itti iniz bir terâne, bir perde;
Be ikte, sonra e iklerde, sonra mektepte.
Hülâsa her çatının altı aynı sesle dolu.
Bütün    nu bir âhenge rapteden bu yolu
Tutunca, gitgide mekteple kışla, fabrika, fen
Se ilmez oldu, hakikat, harîm-i aileden.
Bu ittih d  tabîi yaşatmak isterdi...
Asıl kem lini millet o işte gösterdi:
D   nd  hangi semadan hayatın indiğini;

Düşündü rûh-u umûmiyi emziren dini.
 Sonunda gördü ki: Ümmette müşterek vicdan
 Tahassüsâtını almakta aynı menbadan;
 Kurursa bir gün o menba ne his kalır, ne hayat;
 Bekâ-yı din ile kâim hayat-ı cem'ıyyât;
 Mukaddesâtını tesbite uğraşıp durdu...
 Mücerredât-ı kesîfeyle bir cihan kurdu.
 Alınca şekl-i teayyün vatan heyûlâsı,
 Budur revâbit-ı milliyyenin en âlâsı,
 Deyip sarılmada asla tereddüd etmediniz.
 Nasılsa mektebiniz tıpkı öyle mabediniz.
 Ne çan sadâsı boğar sanatın terânesini,
 Ne susturur medeniyet bu ahiret sesini.
 Muhitiniz ne acâib muhit-i velveledâr:
 Ki her gürültüsü bir başka intibâha medâr!
 Sanâyiin ne var âfâkı tutsa demdemesi?
 Bedâyiin de münevvim değil ki zemzemesi.
 Ne mûsikînize girmiş uyuşturur negamât;
 Ne şî'rinizden olur târumâr fikr-i hayat.
 Onun lisân-ı semavisi rûha söylerse.
 Bununki rûh-u meâlîyi nefheder hisse.
 Gelip de görmeli sanatta gaye var mı imiş?
 “Hayır” denir mi ki: Her gayenizde en müthiş,
 En ince sanatın esrârı yükselip duruyor,
 Sizinki yüksele dursun biraz da gel bizi sor!

Beşikte her birimiz bir teranedir işitir,
 Ki bestekârı tabiat değil de ananedir.
 Evet, bu ananenin tellerinde mazimiz
 Terennüm etse o parlak sesiyle râzıyız.
 Fakat mefâhir-i ecdadı nakleden “ana” tel,
 Bakılmayıp da asırlarca kalmadan mühmel,
 Ya büsbütün sağır olmuş, ya öyle paslanmış:

Ki hangi perdeye vursan, çıkan sada yanlış.
Bu tel ki Yıldırım'ın d sit n-ı satvetini
Başında besteleyip, ceddimin sah vetini
Zafer havasına doymaksızın uyutmazdı;
Bugün uyuşturuyor "ninni"lerle ahf di!
Eşikten atlamak isterseler hayata yarın,
Beşikte duyduğu sesler gelir, bu yavruların
Dokur ufukları üstünde bir ser b-ı kesif,
Ki yırtarak çıkabilmek ümidi hayli zaif!
Geçer şeb bımızın en güzide eyyâmı
Hayatı anlayarak atmadan bu evh mı!
Hayatı anlamıyor... Çünkü görmüyor, okuyor;
Zavallı kırkına gelmiş de ağzı s t kokuyor!
Okutma: Bitti; okut: Serseri-i şi'r  hayal!
Okutmasan da, okutsan da aynı istikbâl!
Hesap edilse: Cehalet kadar çıkar mühlik,
Maârif oldu mu bir yerde sade müstehlik.
Ulûm-u h zıradan beklenen men fiidir.
Demek, birincisi ilmin: Hayata nâfi'idir.
O halde bizdekiler sadra hiç değil ş fi.
Fünûn-u m sbeteden istifademiz menfi;
Ne kaldı? Bir edebiyatımız mı? V -esef !
Bırak ki ettiği yoktur bir ihtiy ca vefâ;
Ya r h-u milleti afsunluyor, uyuşturuyor;
Ya sinelerdeki hislerle çarpışıp duruyor!
şarap kokar bütün esl fın en temiz gazeli.
Beş altı yüz sene "sâki" hevâ-yı m btezeli,
Sinir bırakmadı Osmanlılarda gevşemedik!

Muhitin üstüne meyhaneler kusan bu gedik,
Kapanmak üzre iken başka rahneler ıktı;
Ayakta kalması lâzım ne varsa hep yıktı.
"Değil mi bir tükürük alna çarpacak te'dib,

Ne hükmü var?” diye üç beş haya züğürdü edib,
 Bitirmek istedi ahlâkı, arı, namusu;
 Çıkardı ortaya, gezdirdi saksılar dolusu,
 Hevâ-yı fuhşu kudurtan zehirli “Zanbak” lar!*

.....

**

“Okur yazar” denilen eski baş belâsından,
 Olunca ümmet-i merhûme büsbütün me’yûs;
 Muhit-i fikrine çullandı kanlı bir kâbûs.
 Çekilse: Arkada mazi denen leyâl-i azâb;
 Atılsa: Önde bir âti ki dalga dalga serâb!
 Ne gökte yıldıza benzer ufak bir aydınlık;
 Ne yerde göz kadar olsun ışıldayan bir ışık.
 Adem bulutları döktükçe gölge tûfânı.
 Kefenli gezmede mevtin hayal-i üryânı!
 Bağırarak istedi, lâkin duyulmuyordu sesi.
 Bunaldı... Çünkü tıkanmıştır büsbütün nefesi.
 Nihâyet oldu bu rüyâdan öyle bir bîdâr:
 Ki hepsi gitmiş elinden, ne yâr var, ne diyâr!
 Çatırdamakla bütün hânümânının temeli:
 Alev saçaklara sarmış... Yerinde yok Rumeli!
 Şaki çarıkların altında hurdehâş iman.
 Hüda’yı titretiyor eyledikçe istîmân!
 Domuz çobanları “Balkan”da hanedan-ı vakûr!
 O hanedanlar, o beyler bütün bütün makhûr.
 Reis-i aileler kâmilan şehid olmuş:
 Kapanmış evlere dullar, yetimler dolmuş.
 Zemin-i câmidi seyyâl bir alevdir bürüyor:
 Bütün sular durarak pıhtı pıhtı kan yürüyor.

* Mehmed Rauf’un 1910 senesinde gizlice yayımladığı roman. Mehmet Rauf ilgili eserin müstehcen unsurlar ihtiva etmesi sebebiyle tevkif edilmiş, bilâhare de ordudan atılmıştır.

** Bu kısımda 98 mısra eksiktir. Bu 98 mısrayı, bölümün sonunda ek metin olarak veriyoruz. Buraya yerleştirmememizin sebebi, Akif’in uygulamasına sadık kalmak arzusudur. Çünkü ilgili bölüm *Sebilürreşat*’ta yayımlansa bile, Akif bu kısımları kitabına dahil etmek istememiştir. Tevfik Fikret’in ölümünden sonra Akif’in artık bu tür şeylere ihtiyaç duymadığı anlaşılmaktadır.

Değ  l ki mahremi olsun yabancı enz  r  n.
Bu ihtim  li tasavvurdan   rken ebk  r  n.
A  ılmad  k yeri yok Ő imdi, hepsi meydanda:
Rida-y   ismeti bir yanda, kendi bir yanda.
Har  minin eŐ iğinden uzanmam  Ő  baŐ lar
-  zerlerinde muh  f  z b  l  k b  l  k canavar-
S  r  klenip karak  Ő larda Varna s  hiline.
Sefinelerle taŐ ınmakta Rusya dahiline.

Bu, yanmad  k yeri kalm  Ő sa, kağŐ am  Ő  yurda.
Meğ  rse Avrupa kundak sokar dururmuŐ  da,
“Uyan Ş u uykudan, etraf   yang  n aldı, yetiŐ !”
Demek l  z  munu hi  bir beyin d  Ő  nmezmiŐ .
UnutmuŐ um, bunu olmuŐ tu hissedenden ger  ek...
  ık  p da: “ortada fol yok, yumurta yok” diyerek!
Sizin de varsa da pek kanlı bir hezimetiniz;
Bizimkiler ona benzer mi; nerde! Nisbetsiz.
Fransız ordusu galibdi v  k  a “Yena”da;
Fakat yenilmediniz, bence siz Napolyon’a da:
Zafer değ  l de nedir şöyle bir per  Ő anlık,
Ki buldu verdiğ  i gayretle vahdet Almanlık?
“Sedan”da harikalar g  steren bu vahdettir;
Demek, o kanlı hezimet de bir sa  dettir.
Bizim fel  ketimiz b  yle olmuyor asla:
Muhiti ye’s ederek her taraftan istil  ,
Ne intibaha, ne ikd  ma vermiyor meydan.
Bunun da hikmeti: Millette bir değ  l vicdan.
Vatan g  l  nce, bizim muhterem vatandaŐ lar
Tahamm  l etmez olur, ekŐ i   ehreler baŐ lar!
Mes  ib etmeye g  rs  n zavall   m  lk   zebun;
Asık suratlıların hepsi m  nbas  t, memnun!
Nasıl bu memleket   tiden olmas  n nevm  d?
Ufuklarında s  n  k bir ziya, cılız bir   mid

Belirmesiyle, bakarsın deminki baykuşlar,
 Meşîmesinde fezanın o nûru boğmuşlar!
 Koşarken Avrupa ta'cîle ihtizârımızı;
 İçerde bir sürü hain kazar mezarımızı!
 “Gebermek istemeyiz biz!” desek de kim dinler?
 Kımıldasan, “Ezeriz, mahvolursunuz!” derler!
 Kımıldamaz da durursan, işittiğin nakarat:
 “Çalışmayanlar için yok cihanda hakk-ı hayat.”
 Sözün hülâsası: Beyhudedir boğuştuğumuz;
 Çalışsak da, çalışsak da mevte mahkûmuz!
 Ne söyleyip duruyor, görmedin mi İngiliz'i:

 “Üzûlmeyin, yaşamaktan kesin ümidinizi!
 “Hakikat ortada, manâsı var mı evhâmın?
 “Bilirsiniz ki: Mısır, kâinât-ı İslâm'ın
 “O sıska gövdesi üstünde adeta kafası;
 “Diyâr-ı Hind ise, göğsünde kalb-i hassâsı;
 “Sizinkiler de, kımıldanmak isteyen koludur.
 “Ki boş bırakmaya gelmez, ne olsa korkuludur!
 “Biz İngilizler olup hâli önceden müdrik;
 “O beyne pençeyi taktık, o göğse yerleştik.
 “O halde bir kolu kalmış ki bizce çullanacak,
 “Yolundadır işimiz bağladık mı kısıvrak!
 “Hem öyle zorla değil, çünkü “fıkr-i kavmiyyet”
 “Eder bu gâyeyi teshile pek büyük hizmet.
 “O tohm-u lâneti baştan saçıp da orta yere,
 “Arap'la Türk'ü ayırdım mı şöyle bir kerre,
 “Ne çarpınır kolu artık, ne çırpınır kanadı;
 “Halifenin de kalır sâde bir sevimli adı!
 “Donanmamızla verip, sonra, Şark'ı velveleye,
 “Birinci hamlede bayrak diker Çanakkale'ye;
 “İkinci hamleye Dârü'l-Hilâfe! der çekeriz!”

İşit de ağla! Fakat biz ne mazhariyyetsiz,
Ne bahtı kapkara milletmişiz ki dünyada;
Şu beyni kurtaralım der, koşarken imdada;
Beş altı pençe bir olmuş boğazlamakta bizi!
Silindi gitti Hilâl'in şu anda belki izi,
Zavallı Marmara'nın şerha şerha bağrından!
Bir İngiliz bezidir, belki, şimdi dalgalanan
Bizim Çanakkale âfâk-ı târumârında,
O Dâr-ı Saltanat'ın bâb-ı şerm-sârında!

Sen ey Boğaz ki, uzattın da âhenin kolunu,
Zavallı yurdumu tehdid eden deniz yolunu,
Cihana karşı asırlarca bağladın durdun;
Açık değil ya henüz rehğüzâr-ı mesdûdun;
Yerinde kaldı ya kıblem hârîm-i imanım?
Hüda rızası için söyle, pek perişanım!
Uzakta olmama rağmen civâr-ı zârından,
Civarım inliyor âvâz-ı ihtizârından,
Şu anda cebheni görmekteyim: Ateş yağıyor;
Bulutların biri binlerce yıldırım sağlıyor!
Nigâhı bin bu kadar mil mesafeden kavuran,
Alevleriyle beraber, o seyle karşı duran,
Karaltılar nedir, asker mi, taş mı, gölge midir?
Hüda rızası için, seçmiyor gözüm, bildir.
Ne taş, ne gölge, ne asker... Serâb, korkuyorum,
Yığınla kül kesilen sırtlarında manzûrum!
Taş olsa, çünkü erir; gölge olsa parçalanır;
Taşar gelir de bu tûfan, önünde sed mi tanır!
Durun.... Kimıldanıyor gördüğüm hayaletler...
Bakın: İlerledi... Asker! Hüda bilir, asker!
Evet, gözüm seçiyor şimdi bir bir efrâdı:
Muazzam ordumuzun en muazzam evladı,
Ki pâk alınları İslâm için son istihkâm,

Hûda rızası için ey mücâhidîn-i kirâm!
 Sebatı kesmeyiniz, çünkü, sade sizde ümid;
 Dönerseniz ebediyyen söner gider Tevhid,
 Harîm-i hak yıkılır savletiyle evhâmın.
 O elde tuttuğunuz yer hayat-ı İslâm'ın
 Yegâne ukdesidir. Yâd ayak basarsa eğer,
 Olur meâlimi dinin bir anda zîr ü zeber!
 Ümidi sizde kalan üç yüz elli milyon can
 -Ki hasta göğsünü yıkmakta şimdiden halecan-
 Kopup damarları şîrâzesiz kitaba döner;
 Kalır sahâifi yerlerde rast gelen çiğner!
 Minareler sökülür sinesinden âfâkın;
 Fezaya söylemez artık lisânı Hallâk'ın!
 Onüç, onüç buçuk asrın ne varsa kalbinde,
 Hayat-ı maziymizden, şu ân için, zinde;
 Boğar da hepsini bir bir tutup tutup nisyan,
 Bütün mefâhirimiz bir serâb olur o zaman!
 Göçer hazîre-i tarihe beyti Mevlâ'nın;
 Çürür gider ayak altında göğsü Kur'ân'ın!
 Bilirsiniz ki, hemen, yüz yüz elli yıldır, biz,
 Ne varsa elde verip muttasıl çekilmedeyiz!
 Ömer'lerin, Yavuz'un biz vefasız evladı,
 Siyânet eylemedik yâdigâr-ı ecdadı.
 Ne yâr-ı candı o, lâkin biz olmadık ona yâr;
 Sonunda parçalanıp yurdumuz, diyar diyar,
 Küçüldü öyle ki: Yoktur yaşatmak imkânı,
 Dönüp de arkaya nâmûsu, dini, vicdânı!
 Evet, bu hisler için bir mezâr olur ancak,
 Kalırsa elde nihâyet beş on karış toprak!
 Enîn içinde vatan... Kıymayın şu mazlûma,
 Hûda rızası için ricat etmeyin...

- Korkma!

Cehennem olsa gelen, g  s m zde söndürürüz;
Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz!
D  er mi tek ta ı, sandın, harîm-i nâmûsun?
Me er ki harbe giren son nefer  ehid olsun.
 u kar ıımızdaki mahşer kudursa,  ıldır sa;
Denizler ordu, bulutlar donanma ya dır sa;
Bu altımızdaki yerden bütün yanarda lar,
Ta ıp ta kaplasa      bir kızıl sarsar;
Değil mi cephemizin sinesinde iman bir;
Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir;
Değil mi sinede birdir vuran yürek... Yılmaz!
Cihan yıkılsa, emin ol, bu cebhe sarsılmaz!
Nasıl ki yarmadan      p re p re d  er,
H da'yı bo mak için saldıran c n n-u beşer,
Nasıl ki n r-u hakikatla çarpışan evh m;
Olur  er re-i gayretle    bet g m-n m,
 u kar ıımızdaki mahşer de öyle ha r olacak.
Yakında kurtulacaktır bu cebhe...

- Kurtulacak?..

Demek yıkılmıyacak k ble-gâh-ı  m lim...
Demek ki  lm yoruz...

Haydi arkadaş gidelim!

18 Mart 1915

NECİD ÇÖLLERİNDEN MEDİNE'YE

*Şerif Ali Haydar Paşa Hazretlerine**

Nâr-ı beyzâ mı nedir, öğle zamanında güneş?
 Tepesinden döküyor beynine âfâkın ateş!
 Yıdırım yağmuru şeklinde inen huzmesine,
 Siper olmuş yanıyor çöldeki çıplak sîne.
 Sanatın sırrını ressam-ı Ezel'den okuyan;
 Rûh-u masûmu bütün hilkatı kendinde duyan,
 Şimdi yerlerde şafak, şimdi köpük, şimdi buhar;
 Şimdi tûfân-ı ziya, şimdi bulutlarda bahar,
 Şimdi mahmûr-u tefekkür, uzanan enginler,
 Şimdi yalçın kayalar, şimdi oyulmuş inler,
 Şimdi dalgın dereler, şimdi zılâl ummânı,
 Şimdi bir vâha çizen; şimdi bütün elvânı,
 Toplayıp mavi elekten geçirirken, üryan
 Kumların üstüne bin türlü bedâyi dokuyan,
 O güzel sîne, o çöl, şimdi ne korkunç oluyor:
 Bir cehennem ki uzanmış, dili çıkmış, soluyor!
 Ne zemininde sezersin, ne fezasında hayat;
 Âh bir reng-i hayat olsa da görsem... Heyhat!
 Benzi külden de uçuk... Nerde o masmavi sema?
 Yine biçarenin üstünde o müzmin hummâl
 Yorulup titremeden, sanki, dalarken mahmûm,
 Gizli nevbet gibi neredense çıkıp şimdi semûm,
 Deşiyor bağrını cevvin, eşiyor aktarıyor,
 O zaman işte muhîâtâtı alevler tarıyor;
 Bir avuç gölgeyi minnetle veren kuytuların,
 Yalıyor, paçalıyor göğsünü binlerce fırın!

* Şerif Ali Haydar Paşa, Osmanlı dönemi Mekke emirlerinin sonuncusudur. Eski Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in Birinci Dünya Savaşı'nda, İngilizlerin kışkırtması sonucu Osmanlı'ya isyanı üzerine (1916), yerine Şerif Ali Haydar Paşa emir olarak atanmış ve bu görevi imparatorluğun sonuna kadar devam etmiştir. İşte Akif, isyan eden kabilelere nasihat için gittiği Arabistan seyahati sırasında, yeni Emir Şerif Ali Haydar Paşa'nın misafiri olmuştur. Yeni Mekke Emirinin bir başka özelliği de, Akif'in hakkında şiirler yazdığı büyük bestekar Şerif Muhittin Targan'ın babası olmasıdır.

Ne soluk var, ne de ses... Bâdiyenin hali harap!
Çağlıyor sade ufuklardaki âvâre serap;
Bir de çan seslerinin dalgalanan tekrârı...
Geceden girdiği dehşetli mugaylân-zârı,
Gündüzün geçmek için kafil  olmuş develer,
Eğrilip b ğr lerek, yangına d  m   ejder
Izdırabıyla, ne m z'ic uzanıp kıvranıyor!
İniyorken yanıyor, tırmanıyorken yanıyor.
Ya o sırtındaki yüzlerce heyûlâ-yı beşer,
Ate in dalgalar üstünde yüzen bir mahşer,
Ki bu enginleri tayyetmek için  alkanarak,
Gidiyor bulmaya, heyhât, yeşil bir toprak!
Yok mu, ey bağrı yanık   ! Ebedî p y n n?
Nerdedir v hası, y  Rab, bu ser bist n n?
Necd'in a'mâkına dalmı , iki aydan beridir,
Koca bir kafil  Mecnun gibi h ib, hâsir,
Ko uyor, merhamet et, b diyeden b diyeye,
G r r m, bir gün olur "Hayme-i Leylâ"yı diye!
Ne devam etmeye takat, ne karâr etmeye yer;
Bir ılık gölge,  l h ... O da olmazsa eğer,
Kalmıyor sâhil-i maksûda v s l imk n .

Yeniden c  a gelirken bir alev t fanı,
Kar ıdan "Kubbe-i Hadr " edivermez mi zuhûr?
O nasıl heykel-i dîdâr, o nasıl cebhe-i nûr!
Öyle bir Tür ki: Her lemha-i istiğr k ,
Olmadan   k-i tecell , süzüyor Hallâk' !
Ebedî fecrini gördükçe perişan lâhût;
Zill-i memd duna düştükçe g ne ler mebhût!
Sanki feyf -yı taharr de yanan ervâha,
S yeler dökmek için Sidre'den inmiş v ha.
O cehennem gibi v dide bu cennet ne güzel!

En büyük şi'r tezâdın mıdır, ey hüsn-i Ezel?
Sana bir mısra-ı bercestedir etmiş ki sünûh:
Duyar amma varamaz yükselen ahengine rûh.

Menâha'dan geçiyorduk, ikindi olmuştu.
Çıkınca karşıma Cânân'ımın yeşil yurdu,
Gözüm karardı, atıldım harîm-i câzibine;
Yarıp cemâati, düştüm direklerin dibine.
Sonunda bir yere, lâkin, gömünce varlığını.
Ridâ-yı haşyete hisseyledim sarıldığımı.
Yavaş yavaş o demin duyduğum derin heyecan
İçimde dondu da bir ra'se koptu ruhumdan:
Ki hilkatimdeki her zerre ayrı ürperdi!
Önümde sîneye çekmiş huşû'u titrerdi,
Zemin zemin kabaran saflarıyla gûnâgûn
Zılâl-i câmide halinde, bir cihân-ı sükûn!
Evet o koskoca âlem... Tunuslu, Afganlı,
Transvalli, Buharalı, Çinli, Sûdanlı.
Habeşli, Hîve'li, Kaşkarlı, yerli, Hersekli,
Serendib'in, Cava'nın Mağrib'in bütün şekli:
Hülâsa, attığı kollar, muhît-i garbîden.
Cihan cihan dolaşıp, müntehâ-yı şarka giden,
O dûdmân-ı kerîmin sayılmaz evlâdı.
Huzûr içinde bırakmış bu mahşer-âbâdı!

Ne manzaraydı İlâhî, o hercû merc-i samût!
Ki vecde geldi temâşâdan ansızın melekût:
Hurûş edip beşi birden yanık minarelerin.
Hüda'yı bağrına basmış yığın yığın beşerin
Gömülmüş olduğu ummanı dalgalandırdı;
Deminki mahşeri inletti. Sûr'u andırdı!
Birinci "Eşhedü enlâilâhe illâ'llâh"

Nidalarıyle dönerken semaya doğru cib h,
Duyuldu Merkad-i Pâk'in de, aynı ikr r ,
Derin derin gelen  v zelerle tekrarı.
Bütün o makese dönmüştü cebheler Şimdi;
Onun sadâları artık muhite h kimdi.
İkinci mevc-i Őeh detle aynı aks-i medîd,
H da'y  etti zeminden için için tevhîd.
   nc  oldu Őeh det ki: Tuttu eb' d ,
Muhammed'in ebediyyet-g z n olan yâdı.
Ne gulguleydi o y d n peyinde dalgalanan!
Nasıl uyanmad  bilmem ki uykudan C nan?
Muhiti bunca zamandır ki inliyor, az mı?
Kiy m-ı Haşr'e kadar yoksa hiç uyanmaz mı?
Nasıl sığar ki İlâhi, hayale, idrâke:
Şu h b-g h  der ę ő eden demir Őebeke,
-Yerinden oynamayan dağ kadar vücudunda-
Bütün bu c ő ő i  rpermelerle duysun da;
O Mihrib n-ı Ezel, r h-u n zen niyle,
Uyanmas n koca bir mahŐerin en niyle?

Minareler yeniden "L -il he illâ'l h"
Teranesiyle coőarken ayaklan p nâgâh,
Göründü yerdeki saflar huzûr-u Mevlâ'da;
Yayıldı velvelesiz bir inilti eb' da.
Önümde  mmet-i mazl mesiyle peygamber;
G z mde sel gibi yaşlar, içimde titremeler;
Ne ihtiya ıma sahib, ne itiy d ma r m,
Bu girdib d-ı ib d ortasında b - r m;
Sularla engine düşmüş sefine-p re gibi,
Ki Şimdi üste çıkar, Şimdi bulmak üzre dibi,
İner iner silinir, Şimdi t  uzaklarda,
Yavaş yavaş kabaran dalgalarla kalkar da,

Ayân olur yeniden öyle çalkalanıp durarak;
 Zemin-i acze kapandım sonunda müstağrak!
 Ayılmışım ki: O dehşetli girdibâd, o hurûş,
 Sükûna münkalib olmuş da, bekliyor medhûş.
 İnince yerlere mahfilden akıbet bir enîn,
 Boşandı gitti o binlerce sîneden “âmîn!”
 Boyun bükük, kol açık âsümâne, göz kapanık;
 Ne inliyor o cemâat, ne inliyor artık!
 Fezayı dolduran eller ki Hakk’a yalvarıyor;
 Yarıp da loşluğu bir müttekâ-yı nûr arıyor!
 Bu başka başka lisanlar, bu herc ü merc âvâz,
 Birer niyâz idi Mevlâ’ya... Hem de aynı niyâz!
 Evet, şu önde duran ihtiyar Serendibli,
 Ya arka saflara düşmüş zavallı Mağribli;
 Dalıp dalıp gidiyorken sema-yı merhamete,
 Gerek bu âleme ait gerekse ahirete,
 Ne istesin ki, beraberce ben de istemeyim?
 Şu ben ki... Her birinin ayrı ayrı kardeşiyim.
 Ezelde kaynaşan ervâha ayrılık var mı?
 Cihan yıkılsa bu vahdet yerinden oynar mı?
 Olunca minberimiz, Arş’ımız, Hüda’mız bir;
 Benim de beklediğim nûr, onun da gâyesidir.
 O nûru gönder İlâhî, asırlar oldu yeter!
 Bunaldı milletin âfâk-ı bir sabah ister.
 İnâyetinle halâs et ki, dalga dalga zalâm
 İçinde kaynamasın çarpınıp duran İslâm!
 Bu secde-gâha yanan yürekler için;
 Bütün solukları feryâd olan şu mahşer için;
 Harîm-i Kâbe’n için; sermedî Kitâb’ın için;
 Avâlimindeki âyât-ı bî-hesabın için;
 Nasîbi dâimi hüsrân kesilmiş ümmet için;
 Şu hâk-i pâke bürünmüş sema-yı rahmet için;

Biraz ufukları g  ls  n cih  n-ı İsl  m'ın!
Hud  du yok mu bu bitmez, t  kenmez   l  mın?
O      , üçleme h  kim yeg  ne kudret iken,
Bir inkıl  b ile mahr  m olunca azminden,
Esaretin ne kadar   ekli varsa katlandı...
Vatanlarında garib oldu kendi evl  d  !
O azmi sen vereceksin ki eylesin sereyan,
Soluk benizlere kan, inleyen g    slere can.
O ruhu ver ki İl  h  , kıy  m edip dinin,
Zemine feyzini yaysın hayat-ı mazinin...

Hen  z dua ediyordum ki, 'Y   Ras  lall  h!"
Nidası k  kreyerek, bir kanatlı tayf-i siyah,
Basıp e  ikleri tutmu   yığ  nla g  lgelere,
S  z  ld   u  taki "Bab  's-Sel  m"   n  nde yere.
Meh  b sayhası h  l   fezada     nlard  ,
Ki y  kselip yeniden, yardı ge  ti eb'  d  .
D    nce Ravza-i Peygamber'in ayaklarına;
Sarıldı g    s  ne   arpan demir ku  aklarına.
Dikildi cephe-i d  d  r   n  nde, m  sta  rak.
Diyordu inleyerek:

- Y   Neb  ,   u h  lime bak!

Nasıl ki ba  rı yanar, g  n kızınca, sahr  n  n;
Benim de ruhumu yaktık  a yakt   hicran  n!
Har  m-i p  kine can atmak istedim durdum;
Gerildi kar  şıma yıllarca ailem, yurdum.
"Tahamm  l et!" dediler... Hangi bir zamana kadar?
Ne bitmez olsa tahamm  l, onun da bir sonu var!
G  z  mde t  tt   bu andık  a yandı  ım toprak;
  n  mde durmad   artık, ne h  n  m  n, ne ocak...
Yıkıldı hepsi... Ben a  tım diyar-ı S  dan'ı,
     ay "Tih  me!" deyip     gnedim bey  b  n  .

Kemiklerim bile yanmıştı belki sahrada;
 Yetişmeseydin eğer, yâ Muhammed imdada:
 Eserdi kumda yüzerken serin serin nefesin;
 Akar sular gibi çağlardı her tarafta sesin!
 İradem olduğu gündür senin iradene râm,
 Bir an için bana yollarda durmak oldu haram.
 Bütün heyâkil-i hilkatle hasbîhâl ettim;
 Leyâle derdimi döktüm, cibâli söyledim!
 Yanıp tutuşmadan aylarca yummadım gözümü...
 Nücûma sor ki bu kirpikler uyku görmüş mü?
 Azâb-ı hecrine katlandım elli üç senedir...
 Sonunda alınma çarpan bu zâlim örtü nedir?
 Beş altı sineyi hicran içinde inleterek,
 Çıkan yüreklere hüsrân mı, merhamet mi gerek?
 Demir nikâbını kaldır mezâr-ı pâkinden;
 Bu hasta ruhumu artık ayırma hâkinden!
 Nedir o meş'ale? Nûrun mu? Yâ Rasûlallâh....

.....
 Sükûn içinde bir an geçti, sonra bir kısa "ah!"...
 Ne gördüm, oh... Serilmiş zemine Sûdanlı...
 Başında, ağlayarak bir zavallı Seylânlı,
 Öpüp öpüp kapıyor elleriyle gözlerini...

Bitince harice nakliyle gaslı, tekfini,
 "Bakî" a gitti şehîdin vücud-u fânisi;
 "Harem'de kaldı fakat, rûh-u câvidânîsi.

4 Temmuz 1918

EK*

Fakat bu ırzını dell la vermiş alçaklar
Muhiti levse henüz bulmayınca âmâde:

"--Diy setin edebî şekli sökmüyor sade...
Bir  yle felsefe lâzım ki susturup halkı,
Birer birer kırıversin kuy du ahl k .
Mukaddesatını millet bırakmıyor hâlâ
Fezayı köhne bir Allah'tır etmiş istilâ!
O indirilmelidir arş-ı Kibriy 'sından,
Ki biz de kurtulalım şunların riyasından!
Ne istesen yapamazsın elin kolun bağlı
Taassubun rolü hâlâ ne müthiş, anlamalı!
Mahalle halkı evimden gelir, yabancı kovar
Evet, hayat-ı hususiyyemin de k hyası var!
Karım dekolte çıkarmış gelenlerin yanına
Peki, nedir dokunan bunda komşunun kanına?
O penbe göğsü verirken tabiatın keremi,
Aceb ne fikr ile vermişti, gizlesin diye mi?
Kadın sevilmek içindir, bu felsefî düstur
Teamm m ettiği gün kalmaz ortalıkta f tur.
Yegane  mili zira, bu günkü meskenetin
şudur ki, sosyete yok bir yerinde memleketin.
O olmadıkça da insan bu inkil ba güler,
 oğaldı farzediniz her tarafta sosyeteler...

* *Sebilürreşat*, 29 Ağustos 1334/29 Ağustos 1918, c. 15, nr. 367, s. 41
Necip Fazıl Kısakürek, "Mehmet Akif'ten 100 Yeni Mısra", *Büyük Doğu*, 26 Temmuz 1952, n. 70
Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İstanbul 1973, s. 258-262

Mehmet Akif'in beşinci kitabı *Hatıralar*'da yer alan *Berlin Hatıraları*'ndan bir bölüm. Bu bölüm (49 beyit), şiirin *Sebilürreşat*'taki yayımında mevcut iken; eser kitaba dönüştürülürken bizzat şairi tarafından hariç tutulmuş, bundan sonraki baskılar da öylece devam edilmiştir. Son *Safahat* baskılarında ise ilgili bölüm, bazen *Berlin Hatıraları*'na dahil edilerek bazen da ek şiirler bölümünde dipnotlarla izah edilerek verilmektedir. Akif'in, *Hatıralar*'a dahil etmek istemediği bu bölüm, Tefvik Fikret tarafından kaleme alınan *Tarih-i Kad m*'e (28 Nisan 1905) bir cevap niteliğindedir.

Hayat-ı aşka henüz mübtedi giren erkek,
 Muvaffakiyyet ümidiyle çok şey öğrenecek;
 Komilfo olmayı bir kerre önceden kuracak;
 Zekâsı inceleyecek, azmi artacak duracak;
 Giyinmek öğrenecek bir zaman olup belki...
 Giyinmek iş mi dedin, onda sökreler var ki...
 Bu incelikleri idrake yükselince şebâb,
 Zuhûra başlayacak orta yerde istirkâb:
 On onbeş erkeği birden esir eden kadını
 Dezarme etmeye herkes olanca sanatını,
 Olanca nakdini arz etmek ihtiyacıyla,
 Aman deyip koşacak, elde yoksa tahsile.
 Nedir o serveti Garb'ın ya bankalar dolusu?
 Tabiatıyla olur çünkü işliyor balo'su.
 Kadın sefahate vurdukça erkeğin sâyî
 Çoğalmıyor mu?.. Bu düstûru iktisâdîyi
 Kabul edeydik eğer, biz de böyle kalmazdık.
 Bütün bu şeyleri kaç kerre söyledik yazdık!
 Fakat kim anlıyacak? Borne gördüğün kafalar
 Geniş düşünmenin imkânı yok, hemen patlar!
 Birinci sözleri Allah, ikinci işleri din,
 Üçüncü hamlede vicdana, Hakk'a, Şer'e yemin!
 Devirmedikçe bu evhamı fikrimiz yaşamaz;
 Ne yapsa, çünkü muhataplarıyla anlaşılamaz.
 Şu var ki yıkmak için riske etmenin yolu yok:
 Hükûmetin liberal tavrı daima ekivok.
 Muhiti entoleran görmesiyle, mevkii
 Halâs için tutacaktır uvertöman dini.
 Ya hapse kalkacak artık, ya sürmek isteyecek...
 O halde diplomatik bir tarik alıp yürüsek...

Rober Kolej'deki d h -i sanatın kalemi
Vurur bu darbeyi isterse...      haddine mi
H k metin ona kalkıp da itiraz etmek?
Herifte bandıralar  ifte, tek de olsa direk!
Ya nazlanırsa, evet nazlanırsa yalvarırız...
Niyaza pek yüzü yoktur, hemen kanar yalınız
Dehaların çoğu ekzantrik denir ya hani,
Bu personajda da var bir c n n kılıklı mani...
Nedir mi arzedeyim, gülmeyin fakat: namus!
Sakın bu  ifte hec dan çıkan sad -yı ab s,
Ki boş beyinleri buldukça   t r r  ın  ın!
Sevimli   iri göstermesin titiz, hırçın.
Onun sarıldığı âheng-i l fzadır, yoksa
Sı ar mı fitrat-ı      kayd-i n m sa?
Fransa halkını tasviri var ya Bismark'ın;
Bunun da hali o tarife benzemez mi bakın:
G r lmemi  bu herifler kadar garib unsur...
Liberte namına serd et uzunca bir diskur;
Sonunda hepsini d v kimse itiraz edemez;
Liberte anladık amma bu yaptığın ne demez!
Bizim edibe de bir g rledin, deminki sesi,
Ku  adedir size artık h r m-i ailesi..."
Deyip de zangoc'a ba  vurdular. O mecnun da
Mukaddesatına halkın, ib da, Mabûd'a,
Savurdu pencereden havruz u ratırcasına,
Gelip gelip tıkanan levsi pis kar hasına!
Bo andı yerlere k fr n bir öyle murdarı:
Ki ba layıp ebediyet ipiyle     
Süpürge yapsalar imkânı yok temizleyemez!
Bütün cihanı dola  Garb'ı,  ark'ı her yeri gez...
Görür müsün bakalım böyle bir kuduz ilh d,
Ki fer i  i neyerek ar a hırlasın heyhat!

Cinâyetin bu şenâat kadar mülevvesini
İşitmek istemez insan, değil ki görmesini.
Sizin çocuklarınız dini belliyor ilkin;
Esas-ı terbiyeniz mahvı adeta şirkin.
Bizim çocuklar için şimdi ilmihal oldu,
Gömüp de hufre-i mâziye hayy-i Mâbûd'u,
Ne var ne yoksa mukaddes, onunla bitti demek!
Şebâba hak veririm çünkü üç beyinsiz inek
Yazıp dağıttı o mel'un berât-ı isyanı;
Sabilerin yüreğinden kopardı imanı!
Okuttu sonra da, "sanat mukayyed olmayacak"
Deyip hayadan, edebden bütün bütün "mutlak"
Paçavralar ki nigâh ürperir temasından!

Ağustos 1918

ASIM 1924

Kardeşim Fuat Şemsi'ye *

Asım Akif'in en çok konuşulan, en çok tartışılan eseridir. 1919'da Mütareke yıllarında yazımına başlanan eser, araya giren uzun fasıllar nedeniyle 1924'te tamamlanabildi.

Eserin 1924'te çıkışı  zerine, Mithat Cemal Kuntay'ın verdiği bir yemekte, soldan sağa sırası ile Süleyman Nazif, Cenap şehabettin, Abdülhak Hamid, Sami-paşazade Sezai, Mehmet Akif ve ayakta Mithat Cemal Kuntay... Hemen hepsi de Akif'in yüksek sanatının takdirk rları arasında yer alıyordular.

* Fuat şemsi İnan (1886-1974), Maarif Nezareti eski Orta  ğretim Genel M d rlereindir. Akif'i çok seven, açık ve doğru sözlülüğü  le de Akif'in kendisini çok sevdiği birisidir. Cumhuriyet döneminden sonra Mısır'da yaşamaya başlamış olan Abbas Halim Paşa'nın Türkiye'deki variatını yöneten kişidir. Fuat şemsi İnan, vefatının ardından Akif'in naaşını mezarına yerleştiren kişidir aynı zamanda.

AKİF'İN FİKİR ROMANLARI IV ASIM

Asım İçin Yepyeni Bir Yol ya da Fatih Kürsüsünden Asım'a Geçiş Denemesi Mütareke Karanlığında Nesl-i Evvel, Nesl-i Hâzır, Nesl-i Ahir

Asım genellikle fikri muhtevası ile üzerinde çok durulmuş bir eserdir. Fakat bu muhtevaya girmeden önce eseri biraz olsun tanımak gerekir. Nitekim bir odada oturmuş, iki kişi kendi aralarında konuşuyor. İki farklı karaktere ve iki farklı kuşağa mensup konuşmacılar öyle sıcak, öyle hararetli bir sohbete dalmışlar ki, onların konuşmasını takip ihtiyacı ile eseri bitirdiğimizin farkına bile varmıyoruz. Eser boyunca da dikkatimiz sürekli onların üzerinde: Ne söylüyor, ne konuşuyor, ne tür sonuçlara ulaşacaklar diye de bayağı merak ediyoruz.

Eserde Akif'in karşılığı olarak düşünülmüş Hocaşade lakabıyla anılan birisi var. Bir de Akif'in babası müderris Tahir Efendi'nin talebesi Köse İmam!.. Köse İmam yaşlı ve Abdülhamit dönemi kuşağına mensup. Hocaşade ise ona göre daha genç ve bir sonraki bir kuşağına mensup. Fakat eserde geçtiği şekliyle, onun da yaşı kırktan aşağı değil. Köse İmam, Akif'in karşılığı olarak düşünülmüş kırk altı yaşındaki Hocaşade'yi, "nesl-i hâzır"a mensup birisi olarak nitelendiriyor. Dolayısıyla iki farklı kuşağın temsilcileri bir araya gelmiş konuşuyorlar, tartışıyorlar. Devirleri, devir farklılıklarını, İkinci Meşrutiyet'in ilânını, Harb-i Umumi'yi, Mütareke/işgal dönemini, eğitimden tarıma türlü toplumsal ve ekonomik problemleri ve savaş sonunun nereye varacağına dair kaygılarını vs.

Fakat bu konuşmalar tahminlerin ötesinde canlıdır: İnceden inceye espriler, iğnelemeler, bazen de çok hafif bir argoya varıp dayanabilen diyaloglar!.. Bu tür iğneli ifadeler de daha ziyade Köse İmam'ın diyaloglarında şahit oluyoruz. Yaşlı imama nazaran daha bir dikkatli ve üslûplu bulduğumuz Hocaşade'nin de ondan kalır bir yanı yok hani... Nitekim kuşluk vakti

onu evinde ziyarete gelen Köse İmam, yaşı huysuzluğu ile Hocasade'ye elini vermek istemiyor. İşte o anda, Hocasade'nin Köse İmam'a mukabelesine bakın ve onun hakkında da iyi kötü bir fikir edinin:

Bütün İstanbul'un ağızında gezen elleriniz,
Bize n z etmese olmaz mı efendim? Veriniz.

Buna karşılık Köse'nin cevabının da ondan kalır bir yanı yok:

D kt ğ n dillere bittim, seni çok sözlü seni!
Ayda âlemde olsun aramazsın Köse'ni.
Bu herif öldü m , sağı kaldı mı derler de ayol,
Yoksa yaşılanmaya görsün, adamın hali yaman
Ne fena günlere kaldık aman Allah'ım aman!..
Nes-i hâzır denilen şey pek acayip bir şey:
Hoca rahmetliye bak, oğluna bak, hey gidi hey!..

İşte *Asım* adlı *mesnevi-roman* böyle rahat, inişli-çıkışlı diyaloglarla devam edip gidiyor.

Asım'da Tahkiye Tekniğı, Final Kaygısı

Fakat *Asım* bütünüyle bu sıcak oda sohbetinden ibarettir de denemez.   n k  eseri sona doğıru iten-çeken, sonuca doğıru sevk eden bir yan da bulunuyor. Köse İmam'ın oğılu Asım'a son zamanlarda bir hal olmuş, babasını bile dinlemez hale gelmiştir. İşte Köse İmam'ın asıl sıkıntısı budur ve sabahın erken saatinde Hocasade'nin evine bunun için gelmiştir. Ancak Köse İmam, Asım problemini hemen açmıyor, a amıyor Hocasade'ye. Araya sayısız mevzu, hikâye giriyor, uzun fikir sohbeti de daldan dala atlayarak devam edip gidiyor. İster istemez de konuşulacak asıl mevzu, eserin sonuna doğıru sürekli tehir edilmiş gibi bir hava doğıyor.

Bizim eseri okurken edindiğimiz intiba bu olmakla beraber, eğer iyi düşünülecek olursa, bu tehirin Köse İmam veya Hocasade'den ziyade, eseri kaleme alan sanat arın tercihi ile ilgili olduğunu anlamak zor olmaz. Çünkü Akif'in mesnevi-romanlarını kurgularken metnin ilerleyişini iyi hesap ettiğini, hikâyenin akışına kendini bırakıvermediğini biliyoruz. Özellikle de bu tür eserlerini Akif'in, başarılı finallerle bitirmek istediğı bilinen bir husustur. Meselâ *Berlin Hatıraları* veya *Fatih Kürsüsünde* buna güzel birer örnek teşkil

eder. Orada eserin sonunda, hikâye kişisi Berlin’de bir kahvede otururken, Çanakkale’deki askerlerle trans halindeki konuşmasına geçişte olduğu gibi. Bize son derece doğal gelen ve hiçbir yapmacıklık tesiri de bırakmayan o finalin, nihayet bir kurgu olduğunu ve önceden planlandığını hatırdan çıkarmamak icap eder.

İşte aynen orada olduğu gibi, Akif’in *Asım*’da anlatacağı şeyleri de iyi planladığını, sıraya soktuğunu düşünebiliriz. Kaldı ki sırf *mesnevi-romanlar* için geçerli değil bu uygulama. Akif’in hemen bütün *manzum-hikâyelerin* de karşılaştığımız yaygın bir tutumdur. Akif’in, anlatma veya hikâyeleştirme dediğimiz tekniğe ne derece önem verdiğini ortaya koyuyor bu denemeler.

Dolayısıyla yazarı Akif eserini planlarken, Köse İmam’ın *Asım*’dan şikâyetlerini bir yanıyla askıya almış, diğer yanıyla da eserin sonuna doğru tehir etmiş oluyor. Tahkiye sanatını kullanmayı iyi bilen romancıların çoğu da böyle yapmaz mı zaten? Tabii ki bu anlatış biçiminin o yıllara mahsus bir teknik olduğunu, şimdilerde ise daha yeni tekniklerin devreye sokulduğunu unutmuyarak söylüyoruz bütün bunları.

Kapalı Odadan Geniş Âleme Açılmak

Öyleyse *Asım* meselesini askıya alan sanatçı, bizi bu arada daha farklı mevzularla yüz yüze getirmek isteyecek demektir. Nitekim öyle de oluyor. Dikkatimizi ileriye dönük tutan *Asım* mevzusu bir yana, Köse İmam ile Hocaşade, daha farklı mevzuları konuşmaya başlamışlardır bile. Meselâ *Asım*’ın kendine verdiği sıkıntının dışında, Köse İmam mahallesinde oturan emekli bir paşadan da rahatsızdır. Evindeki Rum hizmetli ile ikinci eş olarak nikâh kıymak isteyen görgüsüz bir paşa bu. O ısrar ediyor, Köse direniyor ve buradan da savaş içinde bozulmuş aile yapılarına, ahlâk düşkünlüğüne vs. ulaşıyoruz.

Köse bunları anlatmayı bitirir bitirmez de sözü Hocaşade devralır. Nitekim o da birkaç gün evvel Kartal’da bir düğüne gitmiştir. Aman Allah’ım nedir o manzaralar? Kartal köyleri bitmiş, hastalık, yoksulluk kol gezmiyor muymuş? Seksenlik bir ihtiyara neden rastlanmazmış oralarda? İnsan yaşının sınırı sanki kırkta sona eriyormuş gibi bir intiba. Dolayısıyla “İslam’ın civan unsuru Türk”ün hastalıktan, kıtlıktan, yoksulluktan içine düştüğü durum gerçekten yürekler parçalayıcıdır. Meğer Hocaşade, 30-40 sene önce de gelmişmiş buralara. O eski yıllardaki sürü sürü davarlar, gürbüz delikanlılar (onları hep *Asım*’a benzetiyor Hocaşade), önemli güreş müsabakaları, camiye sığmayan cemaatler!.. Hani nerede şimdi? Nüfus da üremiyor, çoğalmıyormuş artık Kurna ve civarı köylerde. Yani buradan öyle bir sonuca ulaşıyoruz ki, savaş içinde sırf şehir (İstanbul) değil, kırsal bölgeler de tamamiyle

  k  nt  ye u  ramıştır. Aynı yokluk, aynı   aresizlik şehri ve k  y   baştan sona kuşatmış gibi bir manzara. B  t  n bunlar da uzun s  rm  ş *Harb-i Umumi*'nin neticelerinden başka bir şey değildir.

Tabii buna karşılık K  se İmam'ın da s  yleyecekleri vardır. O da "Kır A  ası" denilen bir zorbanın hik  yesini anlatıyor. Kır A  ası, k  yl  n  n omuzuna binmiş bir zebanidir ki sormayın!..

İşte b  yle b  yle Hocasade'nin evi, içe kapalı bir mek  n olmaktan   ıkıyor ve İstanbul'a,   eşitli Anadolu illerine, kırsal kesimlere doğru durmaksızın a  ılıyor. Yani biz Asım'ın hik  yesini takibe hazırlanmışken, o ara zamanda, yerine g  re   nceden ger  ekleşmiş seyahat intibaları, yerine g  re hatıra nakilleri ile, daha geniş bir   lemin içinde buluyoruz kendimizi. Nitekim daha geçen yıl Hocasade Konya'ya gitmiş, orada şehir bir yana nahiye ve k  ylere de gitmiş, sayısız intibalarla geri d  nm  şt  r. Dikkatini en   ok   eken de eğitimle ilgili problemlerdir. K  yl  ye uyum sağlayamayan öğretmenler, işin mahiyetine n  fuz edemeyen valiler vs. m  şahedelerini hik  yeleştirerek nakletmeyi iyi beceren Hocasade, buradan eğitim meselesine geçiş yapıyor: Medrese ve diğer okul mezunları arasındaki farklılık,   atışma vs. Her iki tarafın hata ve noksanları, ikinci Meşrutiyet'ten sonra   ok konuşulan *ıslah-ı med  ris* problemi gibi. Aynı ıslaha, diğer okullar da muhtaç değil miymiş zaten?

Dolayısıyla Hocasade'nin evinde s  z   birbirinin a  zından ala ala, değişik hayat sahneleri anlatıla anlatıla buradan geniş bir   lem teşekk  l ediyor. Her yerde aynı acı, her yerde aynı dert, hayatın b  t  n  n   kuşatmış gibi bir manzara!

Kaldı ki okuduğumuz hik  yenin bu iki kahramanı, sırf m  şahedelerini anlatmakla yetinmiyorlar.    nk   farklı bir şey daha yapıyor, hatıralarını naklediyor ve uzak geçmişlerine uzanıyorlar. Hem K  se İmam, hem Hocasade ikisi birden Abd  lhamid'e muhaliflermiş!.. Ayrıca K  se, Abd  lhamid D  neminde Erzurum'a s  rg  n g  nderilmiş. Yanında da pervasız Mandal Hoca!.. Trabzon'a kadar gemi ile gitmişler, orada da onları vali H  seyin K  zım Kadri karşılamıştır.

Bu arada K  se, Hocasade'ye g  re biraz daha farklı. O hem Abd  lhamid'e, hem de Meşrutiyet  ci nesillere, ikisine birden karşı. Nitekim onlar her şeyi alt  st etmiş, bozmuşlardır. Nesl-i H  zır zaten inkıl  ptan başka bir şey bilmezmiş. Vurmak, kırmak, yıkmaktır onların işi: "*İnkıl  b   mmetinin şanı yakıp yıkmaktır*" c  mlesi, onun bir fikr-i sabitidir zaten. Ne kadar severse sevsin, Hocasade de nihayet *nesl-i h  zır*dan biri değil midir?

Köse'nin Erzurum sürgününü anlatmasından önce, Hüseyin Kâzım Kadri eserde bir yerde daha geçiyor. Hocaade anlatıyor bu sefer: Onun köylüyü uyandırmak, eğitmek yolundaki çabaları, hazırladığı yayınları vardır. Ayrıca Hocaade ile birlikte, Balkan Harbi sırasında kurulan *Müdafaa-i Milliye* heyetinde beraber bulunmuşlardır. Dolayısıyla Hüseyin Kâzım Kadri'nin çalışmalarını çok takdir ediyor Hocaade. Nitekim Ali Vahit Üryani'nin çıkardığı *Köy Hocası* dergisini de, Akif'in çok beğendiğini biliyoruz. Hakkında çeşitli yazılar da yazmıştır. Halkı uyandırmaya, eğitmeye dönük hizmetlere Akif'in verdiği önem ortaya çıkıyor buradan.

Nesl-i Ahir Üzerine Konuşmalar

Fakat fikir yüklü bu intiba ve hatırlamalar, elimizin altındaki romanı ne kadar beslerse beslesin, eserin evrenini ne kadar genişletirse genişletsin, hep bir açmazla karşı karşıyayız. Bunca anlatmadan bir ferah doğmadığı gibi, kolay bir çıkışa da ulaşamıyoruz. İşte bu yüzden Köse İmam sürekli kızıyor, sinirleniyor ve istikbale dönük karanlık tablolar üretiyor. Akif şiirinde zaman zaman karşılaştığımız başını alıp gitmekler, ya da terki diyar etmek gibi hislere kaptırıyor kendini.

Bırak oğlum, azıcık derdini döksün şu bunak
Bana dünyada ne yer kaldı, emin ol ne de yâr
Ararım gitmek için başka zemin, başka diyar
Bunalan ruhuma ister bir uzun boylu sefer.

Köse İmam'a kuşkusuz şartların, bezginlik ve bıkkınlığın söylediği sözlerdir bunlar. Ayrıca bu onda geçici bir haldir ve sadede gelmekte de gecikmez. Asım'ın yanı sıra, zihninden çıkmak bilmeyen soruları tekrar tekrar gündeme getirir. Köse İmam, işte bu halet-i ruhiye içinde soruyor:

Şimdi oğlum kızacaksın ya, fakat boş ne desen;
Bu rezalet beni meyus ediyor âtiden
Hale baktıkça adam kahr oluyor, elde değil;
Bizi kim kurtaracak, var mı ki bir başka nesil?

Köse İmam'ın sorusuna Hocaade, hiç tereddüt etmeden: "*Asım'ın nesli hocam!..*" diye cevap veriyor. Tabii ki bu cevap, Köse'nin tepesine cinlerin toplanmasına yetip de artıyor. Çünkü o ne soruyor, Hocaade ne cevap veriyor? Onun şikâyeti Asım'dan olduğu halde de, Köse İmam'ın bu cevaba şaşırması mümkün müdür? İşte bu noktada Köse İmam, *mesnevi roman* boyunca

aşınası olduğumuz refleks tepkilerden birine daha başvuruyor ve “Nerdeeee?..” biçiminde bir hayıflanma ile iktifa ediyor. Bunun  zerine Hocasade sözü tekrar alarak, “Hayır haksızsın!.. Galiba bu günlerde oğluna hırsın pek fazla” diyerek onu yatıştırırmaya  alışıyor. Fakat Köse İmam *nesl-i  hire* (gelecekteki nesil) yönelik bu beklentileri bir hayal, uzun boylu bir hayal olarak görmekten yanadır. Çünkü onun psikolojisi hem olumsuz düşünmeye daha bir yatkın, hem de böyle tarihî bir rolün Asım ve nesli (nesl-i  hir) tarafından  stlenilebileceğine inanmamaktadır.

Köse İmam’ın bozgun ruh halinin aksine, Hocasade görüşünde ısrar ediyor ve *Asım kuşağının* Harb-i Umumi içinde oynadığı tarihî role vurgu yapıyor. O nesil savaş içinde büyük yararlılıklar göstermiş ve kimi gazi olmuş, kimi de şehit düşmüştür. Dolayısıyla o neslin oynadığı rol unutulamaz ve unutulmamalıdır da!.. İşte Hocasade, Asım ve neslinin *Umumi Harp* içindeki fedak rlıklarını dile getirirken, Köse İmam’a verdiği cevaplar kademe kademe yükseliş kaydediyor ve sonunda da bildiğimiz *Çanakkale şehitleri* şiri-ne ulaşıyoruz. Hocasade’nin, Asım’ın neslini anlatırken ürettiği bu hem lirik, hem epik şiir, burada doğrudan doğruya onun fikirlerine ve psikolojisine tekabül ediyor.

 anakkale şehitleri ve Asım’ın Nereleri şiir, Nereleri Tahkiye?

 anakkale şehitleri’ni biz müstakil bir şiir olarak okumaya alışık olduğumuz için, hadisenin bu yanını pek fazla düşünmeyiz. Ona Akif’in her hangi bir şiiri, ama oldukça başarılı bir şiiri gibi muamele ederiz. Alıştığımız tarz budur çünkü. Dolayısıyla metnin akışı içinde ilgili parçanın, hikâye kişilerinden birinin konuşması, o kişinin psikolojisini veya fikirlerini yansıtan bir diyalog parçası olduğunu hatıra bile getirmeyiz. İşte *Asım*’da, aynen *Çanakkale şehitleri*’nde olduğu gibi nice güzel parçalar vardır. Onlar da kuşkusuz böyle müstakil şiirler gibi okunmaya müsaittirler. Fakat metnin akışı içinde, o parçaların şiirin dışında, daha başka rolleri bulunduğunu da unutmamak kaydıyla!.. Ya bir tiyatro tiradı gibi, ya da her hangi bir romanda karşılaşabileceğimiz yüksek aşk ifadeleri gibi... Ayrıca *Asım* için olduğu kadar, Akif’in diğer *mesnevi romanları* için de geçerlidir bu söylediklerimiz.

Aynı değerlendirmeyi bir başka açıdan daha sürdürelim:

Mesela Akif, *Asım*’ı manzum olarak değil de, bildiğimiz nesirler biçiminde kaleme almış olsaydı!.. Aynı hikâyeyi, aynı konuşmaları mensur olarak yazsaydı yani. Bu yeni metinlerde veya diyaloglarda karşımıza çıkan şiirli parçalara, biz o zaman ne diyecektik? Onlara şiir demek hatırıma gelecek

miydi? Diyebileceğimiz de nihayet, hikâye veya roman kişilerinin psikolojilerini yansıtan tahliller veya pasajlar gibi bir şey olurdu. Buradan şu husus ortaya çıkıyor dolayısıyla. Gerçek şiirle, onun manzum veya mensur tarafını birbirine karıştırmamak!.. İkinci bir husus da, şiir değeri yüksek bu tür pasajların, roman veya hikâye kişilerinin zihin ve ruh dünyasından bağımsız düşünülmemesi gerektiği. Dolayısıyla *Asım*'ı böyle okumak, böyle düşünmek mecburiyetindeyiz.

Bunları söylerken amacımız, işi gücü Akif'e böhlan etmek olanlara hak vermek değil kuşkusuz. Bilâkis onların farklı hususları birbirine nasıl karıştırdıklarına bir vurgudur. Ayrıca da Akif'in yüksek şiir gücünün yanı sıra, hikâyecici bir yanının bulunduğu bir işarettir. Dolayısıyla bir hikâyenin hemen her satırı, her pasajı şiir olmaz. Tahkiyeli anlatımlar yer yer ve zaman zaman bazı yükselişler kaydeder, ihtiyaç halinde de şiirli noktalara doğru evrilir, yükselirler. Kaldı ki bunu tayin eden bizzat hikâyenin akışıdır. Hikâye kişilerinin ruhlarında duydukları yükseliş anlarıdır. Yani anlatıcılar, şiirli durumlara böylesi zamanlarda başvururlar. Bu bazan şiirle de yapılmayabilir. Fakat onun yerini tutan bir başka şey ne ise, onu sanatçı kendi sezgileriyle arar ve bulur. Nitekim Akif de bu tür imkânları zaman zaman deniyor.

İşte bütün bunlar, bu alelâde şeyler sanki bilinmezmiş gibi, Akif'e hiç beklemediği noktalardan vurmaya deneyenlere ne demek gerekir bilemiyoruz. Bir metne, ya da tarih önünde sınav vermiş büyük bir sanatkâra saygı ile yaklaşmak varken, öyle yapmamak!.. Ayrıca her özgün metnin şifreleri kendi içinde gizli değil midir? Bilhassa onu tespit etmek gerekmez mi? Bunu yapmayıp da, fırsat bu fırsat deyip *Molla Kasım* rollerine soyunmak ne revadır?

Bu bakımdan şunu daima hatırdan tutmak lâzım gelir: Türk nesrini nasıl tek bir üslûba indirgemek mümkün değilse, Türk şiiri de gene tek bir şiire ve tarza indirgenemez. Şiir duygusu özü itibarıyla belki tek olsa bile, her sanatkâr duyarlılığı onu farklı farklı algılar veya süzer. Hele de devirler değiştikçe, buradan doğacak farklılıkları düşünün... Dolayısıyla şiirin değişmesi, özellikle de şiir dilinin değişmesi kadar tabii bir şey olamaz. Ayrıca da hiçbir büyük sanatkâr bir diğerine indirgenemez. Bir şiir bugün moda olur, ötekinin modası geçebilir. Fakat bu "öteki şiir" gene de yok olmaz. Belki kendine mahsus mutena bir yere çekilir gibi bir şey olur. Bunlara böyle bakmak varken, önümüze bakmak varken; sürekli takıntılı yaşamının anlamı nedir? Dolayısıyla sorunun Akif'te olmadığı sonucuna ulaşmak hiç de zor olmamaktadır.

Üzerine eğildiğimiz *Asım*'dan kısmen uzaklaştığımızın farkındayım. Fakat hem Akif için bu izahların yapılması, hem de iki de bir Akif'le oynamaya

kalkışanların tutarsızlığının açığa çıkarılması icap ediyordu. Siyasi kanaatleri ve islami anlayışı bakımından Akif'i göklere çıkarıp da, onun şiirine karşı itimadını yitirmiş kesimler için de geçerli bu söylediklerimiz.

Yani Akif'in bu tür manzum eserlerinin neresi şiirdir, neresi tahkiyeli anlatımlardan ibarettir? Bunun ayırımına varılamaması sebebiyle yapıyoruz bir de bu izahları. Tabii ayırımı böyle yapınca, Akif'in müstakil tahkiye denemeleri üzerinde de yeterince durmak gerekir. Nitekim biz bu çalışmamız boyunca, *Süleymaniye* ve *Fatih K rs lerinde* olsun, *Berlin Hatıraları*'nda olsun bunu yapmaya, Akif'in bu yönünü açığa çıkarmaya çalıştık. Kuşkusuz bu yaptıklarımız yeterli sayılamaz.       onları daha bir detaylandırmak, gerekçelerini beslemek ayrıca da metinleri tartışa tartışa sonuca ulaşmak gerekebilir. Fakat bunu yapmaya ilgili bölüm metinlerinin ne amacının, ne de çerçevelerinin müsait kaçmadığı ortadadır. Ama ne olursa olsun, Akif ve *Safahat* için, yeni "bir okuma kılavuzu" ortaya koyduğumuzdan emin bulunuyoruz.

Yanık Defter Sayfalarından Asım'a Geçiş

Tekrar konumuza dönelim. Hocasade, Asım ve neslinin Umumi Harp içindeki rolünü tebarüz ettirmek isterken, *Çanakkale şehitleri*'ni şiirini okumuştu biliyorsunuz. Daha doğrusu da spontane, irticali bir surette böyle bir izah yolu denemişti. Tabii ki ilgili şiirli parçanın, insanın içini yakan, kavuran bir yanının bulunduğunu söylemeye bile gerek yoktur. Fakat bu izahların, Köse İmam üzerinde bıraktığı tesir nedir dersiniz? Oğlu ya da onun nesli hakkındaki kanaatlerinde bir değişiklik beklenebilir mi? Bu tür sorulara bir cevap teşkil etmese bile, Hocasade'nin açıklamaları karşısında içine düştüğü psi-kolojiyi gene de tespit edebiliyoruz:

Bırak Allah'ı seversen, yine berbat oldum!

O yanık defteri kapa, zira doldum...

Tıkanıp durmadayım, baksana nevbet nevbet

Zaten asabıma hakim değilim, merhamet et

Köse İmam'ın *yanık defter* dediği şeyin, Birinci Büyük Savaş olduğu açıktır. "O yanık defteri kapa" derken, "a ma" demek istediğini herhalde anlamak zor olmamalıdır. Peki  yle de, eserin Harb-i Umumi öncesinde veya Fatih yangını evvelinde, Hocasade'nin evinde cereyan ettiğine dair Akif'in eski açıklamaları nerede kaldı? İşte Hocasade'nin konuşmayı *yanık defter*  ze-

rinden sürdürmesi beklenirken, başka bir şey oluyor ve Köse İmam'ın probleminin öne doğru çekildiği görülüyor. Yani Hocaşade *Asım* meselesini açmaya, açtırmaya karar veriyor. Eserin başından beri Köse İmam'ın ve bizim beklediğimiz de bu değil mi zaten?

Hocaşade: Bakayım şimdi, senin neydi o müşkil derdin,

Ki sabahtan beridir söylemedin, söylemedin?

Köse İmam: Asım'ın hali fena; pek mütehevvir ama pek...

Ne nasihattan alır şey, ne azar dinleyecek.

Hocaşade: Atak oğlandır esasen... Demek azdırdı işi...

Köse İmam: Bilmem azdırdı mı, lâkin hoşâ gitmez gidişi.

Hocaşade: Ramazan vakası varmış, o nedir?

Köse İmam: Anlatayım:

Babıali Baskını ve Asım

Köse İmam da işte anlatmaya başlıyor: Meğer Asım İstanbul'da, bir nevi Ali kıran baş kesenliğe soyunmamış mı? Kimisine Köse İmam'ın da şahit olduğu sayısız vaka. En başta da, Hocaşade'nin kulağına kadar gelmiş olan Ramazan taşkınlığı. Üsküdar iskelesinde bir Ramazan günü, oruç tutan kalabalığın üzerine sigara dumanı savuranlara Asım'ın sert müdahalesi. Karşı tarafın bir çete grubu olduğu da meydanda. Fakat Asım onları gene de haklamasını biliyor. Ancak bu tür kavgalar büyük riskleri de barındırdığı için, Köse İmam ister istemez tedirgin oluyor. Nasihat etse, oğlunu caydırmaya çalışsa da faydası yok. Çünkü Asım, Müslüman halkı hiçe sayan bu tür saygısız tutumlara tahammül edemiyor ve derhal müdahaleye kalkıyor.

İstanbul'da toplumsal ahlâkın iyice bozulduğunu, Köse İmam'ın anlatmalarından kolayca çıkarabiliyoruz. Nitekim bu olumsuz gidişten hem kendisinin ve Hocaşade'nin derin kaygılar duyduğu meydanda. Dolayısıyla vücutça gelişkin, inancı ve ahlâkı yerinde olan Asım, savaş sonunda geldiği Mütareke İstanbul'unda bu tür manzaralara tahammül edememektedir. Ortalık bütünüyle sahipsiz kalmış gibi, o tür durumlara müdahale eden resmî görevliler de görülüyor. Haliyle Asım ve bir grup arkadaşı bu boşluktan bir sonuç çıkararak, türlü hadiselerin üzerine üzerine gidiyorlar. İş burada kalsa neyse!.. Meğer Asım, Köse İmam'ın ifadesiyle, "etrafına bir hayli de çılgın toplayarak" Babıali'yi/hükûmeti basmaya karar vermemiş mi? İşte Asım'ın ve etrafındaki "çılgın grup"un bu son planından haberdar olan Köse İmam sabahı zor etmiş, Hocaşade'nin evine de bunun için erkenden damlamıştır.

Babıali Baskını, İttihat  lılardan kalma bir nevi h  k  met devirme tekni  dir. Acımasız, kanlı, her t  rl   suiikasti de g  ze alarak ger  ekle  tirilen bir darbe tekni  i... İ  te K  se İmam asıl bundan korkmu  , kendi o  lu Asım   zerinde s  zlerinin tesirsizli  ini de d     nerek, Hoca  ade'den yardım istemeye bunun i  in gelmi  tir. Fakat eserin bu son kısımlarına do  ru, beklenmeyen bir geli  me oluyor ve Asım'ın da o anda Hoca  ade'nin/babasının evine geldi  i g  r  l  yor. Hem de K  se İmam ile Hoca  ade'nin, kendisi hakkında konu  tu  u bir sırada. Bunun   zerine K  se İmam izin isteyerek Hoca  ade'nin evinden ayrılıyor.

Bu yeni b  l  mlerde dikkat edilirse Hoca  ade, teferruata kendini kaptırmıyor. Do  rudan do  ruya "h  k  met darbesi" ya da "inkıl  p" tartı  ması ile konuya giriyor. Eseri okuyan veya uzak yakın bir fikri bulunanların kolayca hatırlayabilece  i gibi, Mısırlı d     n  r Muhammed Abduh ile Cemaleddin Efgani arasında ge  en bir konu  mayı nakille i  e ba  lıyor.

Muhammed Abduh, Akif, Tasavvuf

Bu konu  mada dikkatimizi   ekmesi gereken, Cemaleddin Efgani ile İstanbul gelene  ine v  kıf birisi olan Abduh arasındaki yakla  ım farkıdır.   okları tarafından bilinmese bile, Muhammed Abduh zaman zaman İstanbul'a gelip gitmi  , İstanbul ve İstanbul ramazanları   zerine gıpta edilecek metinler kaleme almı   bir   limdir. Gene bu b  y  k   limin yazd  ı hatıralarında, aile k  klerinin ve ailev   lakaplarının "T  rk-m  n  " oldu  unu vurgulamak ihtiyacını duyması dikkati   ekecek bir durumdur:

"Beldemizin sakinlerinden bazı kimselerin ailemizi T  rkmen ailesi diye isimlendirdiklerini (...) Babama bunun sebebini sordu  umda   unları s  yledi: Nesebimiz, sonunda bir T  rkmen ata'ya dayanır. O ki  inin ailesinden bir grup, T  rkmen   lkesinden buraya geldi ve Behire m  diriyyetinin   adırlarına yerle  ti." (Muhammed Abduh, *Tevhid Risalesi*, Fecr Yayınevi, Ankara 1986. Eserin ba  ında Prof. Dr. Sabri Hizmetli tarafından kaleme alınmı   69 sahifelik geni   Abduh biyografisi).

Ayrıca Abduh'un kendi ruhunda, derin tasavvufi i  tiyaklar duyan biri olması da   nemlidir. Fakat i  inde ya  ad  ı y  zyıl ve İsl  m toplumlarının zaruri ihtiya  ları, Abduh'u bu yolda ilerlemekten geri tutacaktır. Dolayısıyla asıl bu ihtiya  ları telafi edecek ve insan zihnini a  acak arınmı   yeni bir İsl  m tel  k-kisine ermek, bunu yazmak ve anlatmak gerekmez miydi? Nitekim Akif'in de

aynen onun gibi düşündüğünü burada kaydetmemiz gerekir. Fakat Akif bu görüşe Abduh'u tanımakla veya Abduh'u okuyarak ulaşmış değildir. Ondan çok daha önceki yıllara uzanır Akif'teki uyanışın tarihi.

Çünkü Akif babasının Nakşiliğine, Adana-Halep-Şam dönemlerinde ortak dostlarıyla yaptığı yoğun *Mesnevi* okumalarına, Hersekli Arif Hikmet'in meclislerindeki yüksek tasavvufi neşveye ve Ahmet Naim gibi bazı arkadaşlarının, muhtemelen 1913'ten itibaren tasavvufi ilişki kurmalarına rağmen, o bundan geri durmuş ve ihtiyata çekmiştir kendisini. Yani kendi tabiatı mutasavvifâne yaşamaya daha bir meyilli olduğu halde de, aksi yönde bir hareket takibini lüzumlu görmüştür. Ayrıca bu onda, daha *Sıratı Müstakim*'i çıkarmadan evvel vardı bir karara dayanıyordu. Henüz bu sıralarda da Akif ne Efgani'yi ne de Muhammed Abduh gibi diğer düşünürleri okumuş, tanımış değildi. Dolayısıyla Akif ve neslinin bu yöndeki tekâmül ve tercihlerini iyi anlamak, bunu bazı dış tesirlerle izah kolaycılığına da hemen kapılmamak gerekir. Nitekim bu tür kolaycılıklar son derece sathi kaçmakta, bizim kendimizi ve kendi düşünce geleneğimizi kavramamıza da büyük bir engel teşkil etmektedir.

İşte Akif'in daha 1900 başlarında şahsında ve şiirinde geçirdiği değişimin altında böyle bir evrilme yatıyor. Eskiden son derece âşıkâne şiirler yazan Akif, bunları kademe kademe geride bırakıyor, toplumsal vicdanı harekete geçirmeyi deneyen yeni şiirler yazmaya da bunun için başlıyordu. *İlk Safahat* bölümünden de takip edilebileceği gibi, o eski şiirlerini kitaba dönüştürmekten bu yüzden vazgeçiyordu.

Efgani ve Abduh Ne Diyor; Akif veya Hocazade Ne?

Dolayısıyla Akif ne kadar takdir ederse etsin, kendinden ne tür tercümeler yaparsa yapsın, Abduh ve Efgani karşısında kendisini bir müptedi gibi hissetmez. Onların nice fikir ve tecrübelerini bir imkân olarak kullanır. İşte Abduh ve Efgani arasında geçen *inkılâp tartışmasını* Asım'a naklederken, Akif'i bundan dolayı kendinden emin bir hava da görüyoruz. Yani son derece özgün, içinde hiçbir kompleks ve edilgenlik barındırmayan yerli bir duruş halinde!.. Dolayısıyla bu bölümü birlikte okuyalım, söyleyeceklerimizi de onun ardından sürdürelim:

Hocazade: Şimdi Asım, edebiyatı bırak bir tarafa,
Daha ciddi işimiz var, geçelim bir başka lâfa.
Galiba söyledğim yoktu! Evet, hiç yoktu:
Mısır'ın en muhteşem üstadı Muhammet Abduh

Konuşurken neye dairse Cemâleddin'le,
Der ki tilmizine Afgan'lı: "Muhammet (Abduh) dinle!
İnkılâb istiyorum, başka değil, hem çabucak!..
Öne bizler düşüp İslâm'ı da kaldırmazsak,
Nazariyat (teori) ile bir şeyler olur zannetme.
O berâhini (delilleri) de artık yetişir, dinletme!
M. Abduh: Şüphe yok, hakk-ı semûhileri var üstadın.
Gidelim bir yere, hatta şu bizim Sudan'a,
Yeni bir medrese tesis edelim Urbân'a (araplara)
Daha üç beş de faziletli mücahit alalım.
Nesli tezhip ile, ilâ ile meşgul olalım.
Çıkarıp görelim hâsılı şeyhim, yer yer
Oradan âlem-i İslâma Cemaleddin'ler!..
C. Afgani: Fakat bu yirmi yıl ister ki, kolay görmüyorum.
Yirmi günlük işe bak sen!..
M. Abduh: Kulunuz mazurum!..

Cemaleddin Efgani ile Muhammed Abduh'un konuşmaları işte bu kadar.
Fakat Hocaşade, yukarıdaki önermeler karşısında Asım'ın ne düşündüğünü
sormak yerine, doğrudan kendi çıkardığı sonuçları ifade ederek sürdürüyor
konuşmasını:

Kıssadan hisse çıkarsak mı, ne dersin Asım?
Anlıyorsun ya... Zararı yok, daha iyi anlaşalım:
İnkılâb istiyorum ben de, fakat Abduh gibi!..
Yoksa ellerinde kör alet efeler tertibi,
Bâbîâli'leri basmak, adam asmakla değil,
Çek bu işten ihvânını, kendin de çekil..
Gezmeyin ortada oğlum, sokulun bir sapaya,
Varsa imkânı, yarın *avdet edin Avrupa'ya!*..

Dolayısıyla elimizin altındaki metinde, inkılâba ihtiyaç duyan kişi sayısı iki
değil dört oluyor. Cemaleddin Efgani, Muhammed Abduh, Asım ve tabii bir

de Hocazade'nin kendisi. Bu dört kişi arasında da, kaba taslak şöyle bir eşleştirme yapılabilir. Cemaleddin Efgani ile Asım ve ihvanının yaklaşımı birbirine denk düşüyor. Aynı şekilde Abduh'u onayladığına göre, Hocazade ile Abduh'un tutumu arasında da bir nevi ortaklık söz konusu.

Fakat bu ortaklık ilk anda, çok dıştan bir eşleştirmeye dayanıyor. Vele ki Hocazade, "İnkılab istiyorum ben de, fakat Abduh gibi" demiş olsa bile!.. Çünkü Abduh faktörüne Hocazade, Cemaleddin Efgani tarzı yaklaşımlardan Asım'ı caydırmak maksadıyla başvuruyor. Ayrıca bu iknada muvaffak da oluyor. Ancak Hocazade'nin Asım'ı yönlendirdiği istikamet, öyle sanılır ki Abduh'unkinden farklıdır. Zira Abduh, Sudan gibi dış tesirlerden uzak ve belki güvenli de olan bir bölgede, kabiliyetli bir sınıfın yetiştirilmesi fikrinde-dir. Aynen Cemaleddin Efgani örneğinde olduğu gibi, orada yeni bir öncü sınıf yetiştirilecek ve onlar da muhtemelen âlem-i İslâm'ın orasına burasına gönderileceklerdir. Yani Abduh tebliği ve toplumların uyarılması ihtiyacını öne çıkarırken, Efgani düşüncesinin eylemi öncelikli kıldığı meydandadır. Nitekim Abduh'un tebliğci tutumu bugün İslâm dünyasında bayağı bir yaygınlık kazanmıştır.

İşte Abduh'la Hocazade arasında, bu noktalarda kısmen bir benzerlik söz konusudur. İnsanın eğitilmesi, doğru bir din anlayışının ortaya konması, bilâhare de bütün insanlığı şamil bir uyarma faaliyeti. Fakat metnin gelişen bölümlerinde, Hocazade'nin bununla iktifa etmediği görülmektedir. Çünkü Abduh'un önem verdiği arınmış İslâm telâkkisine ulaşmak fikri, Asım ve ihvanı için zaten ikmal edilmiş bir meseledir. Onların eğitilme ve tebliğ gibi bir sorunu bulunmamaktadır. Dolayısıyla Hocazade Asım'ı, Efgani ve Abduh'un önerilerini aşan, onlardan çok daha ileri ve ayağı yere basan hedeflere doğru sevk etmektedir.

Öyleyse Hocazade'nin Asım ve ihvanı için, çizdiği çerçeve ve gösterdiği istikamet nedir?

Bir defa Efgani, hemen şu anda başvurulacak bir eylem önerirken, Abduh tarzının da yirmi yıla balığ olacağı anlaşılmakta güçlük çekilmiyor. Fakat Hocazade, bu metinlerin yazıldığı Dönemi esas alacak olursak (1919-1924), üç asrı aşan bir zaman diliminden söz ediyor. Onun için de probleme hemen daima bir nesil veya devir meselesi olarak yaklaşıyor. İkincisi de, Akif'in bütün eserlerinde şahidi olduğumuz gibi yerli, kendimizi merkez alan yaklaşım-

lardan yana olduğu biliniyor. Nitekim Asım’la konuşurken kendimizi merkez alışı şuradan belli ki, “Biz b  y  k bir milletin evl  d  y  z oğlum. Millet olarak her t  rl   fazilete h  iz olduğumuz halde de, bu fazilet son (    asr  n gelişen ilmiyle) bir t  rl   eşleştiremedi. Bu y  zden de millet ve   mmet her ge  en g  n cehle batt  . B  nye kuvvetini bu y  zden yitirdi. Dolayısıyla hasm  m  zın kuvvet kaynakları bilmek, tanımak durumunday  z” diyor.

Hocazade bir başka sayfada da, Asım’a gene ş  yle s  zler s  yl  yor:

G  receksin ki bu millette fazilet en uzun,
En derin k  klere yaslanmakta, hem sonra onun
Bir m  barek suyu var, hi   kurumaz: Din-i m  b  n!..
Hadisat etmesin oğlum seni asla bedbin!..
  ki balta ayırmaz bizi mazimizden.
Ağac  n k  kleri madem ki derindir cidden,
Dal   kopmuş ne olur, g  vdesi gitmiş ne zarar?
O, bakars  n,   st  ndeki edv  r   yarar,
Y  kselir, f  şk  r  r   f  k-   perişan  m  za
Yine bin v  ha serer kavrulan iman  m  za.

(...)

Bu cihetten hani, hi   y  lmas  n oğlum g  z  n  z;
Sade Garb’  n ilmine d  ns  n y  z  n  z.
O   ocuklarla beraber (ihvan), gece g  nd  z didinin
Giden     y  z senelik ilmi sık elden edinin
Fen diyar  ndan sızan n  m  tenahi pınarı
Hem i  in, hem getirin yurda o n  fi suları.
Aynı menbaları ihy   i  in artık burada
Kafanız işlesin oğlum, kanal olsun arada.

Yukarıda beyitlerden Hocazade’nin, evrensel   aplı bir   sl  m şuurunun yanı sıra, nasıl bir milliyet idraki ile de dopdolu olduğu g  r  l  yor. Milleti derin toplumsal

şuuraltı olarak algılamaya dönük bu yorumlarda, uzun vadeli bir düşünüş tarzının izlerini yakalamamak mümkün değildir. Yani Akif'in refleks tabiatının aksine, düşüncelerinde bir acelecilik sezilmiyor ve onu daima uzun vadeli düşünmeye yatkın görüyoruz. Probleme her vesile ile bir nesil problemi olarak yaklaşmasının altında da bu yatıyor. Aynı şekilde Garp ile Şark arasındaki mesafeleri asırlarla ifade etmiyor mu? Yukarıdaki alıntıların bir yerinde milletimizde mevcut yüksek şuurun uzun sürecek türlü zulüm devirlerine rağmen (Mütareke ve işgal dönemi de dahil) yerden bitkilerin fışkırması gibi fışkırıp yükseleceğini söylemiyor mu?

Sonuç Yerine: Mütareke Karanlığında Yeni İstikbal Arayışı

Öyleyse Hocaşade ve Akif'in asıl kaygısı, *üç yüz yıllık geriliğimizin* nasıl telâfi edileceği hususudur. İşte Akif veya Hocaşade, Asım ve arkadaşlarını böyle köklü bir hedefe doğru yöneltiyor. Onlara böylesine önemli tarihî bir rol yüklüyor. Dolayısıyla böyle bir düşünüş biçiminin ne Efgani ile, ne de Abduh'la kolay kolay ilişkisi kurulamaz diye düşünüyoruz. Nitekim Abduh'un Sudan'da kurmayı düşündüğü medresenin programına vakıf olabilsen, oradaki eğitimin dinî ilimlerle sınırlı olması büyük bir ihtimaldir. Böyle bir kanaate bizi sevk eden de kuşkusuz, Abduh okumalarıdır. Bu arada elimizin altındaki *mesnevi romanın* son sayfasına bakılırsa, Asım ve arkadaşlarının tamamı, "*müsbet ilim*" tahsil etmiş gençlerden müteşekkildir. Bunun manası da, Hocaşade'nin hadiseye sırf bir din meselesi olarak bakmadığı, ayrıca hadisenin kendi realitemize dönük yanlarının da bulunduğu gerçeğidir. İşte bu çift yönlü problemin halli noktasında Hocaşade veya Akif, Asım ve nesline tarihî bir görev yüklüyor.

Bütün bu söylediklerimiz, ayrıca *Asım* adlı eserin muhtevası, Akif'in eğitim meselesine ne kadar önem verdiğini ortaya koyuyor. Aynı probleme *Süleymaniye Kürsüsünde* ve *Fatih Kürsüsünde* de eğildiğini, orada daha köklü izahlar geliştirdiğini hatırlamak gerekir. Akif'in 1908'den itibaren Darülfünun'da, bilâhère yeni teşkil edilen medreselerde de hocalık yaptığı bilgileri-miz arasındadır.

Bu tecrübelerin ışığında Akif ve dergisi *Sebilürreşat*, *ıslah-ı medâris* (medreselerin yenilenmesi, yeniden teşkili) tartışmalarına katılmaktan geri durmamıştır. İşte ilgili tartışmalardan çıkardığımız sonuca göre Akif, din eği-

timi ile m  spet ilimlerin eēitiminin birbirinden ayrıştırılması fikrinde deēildir.        ona g  re, din ile m  spet ilim programlarının birbirinden ayrı y  r  t  lmesi, dinin aleyhine sonu  lar vermektedir. B  yle bir uygulama ile din ilimden kopuyor, m  spet ilim eēitimi alanlar da giderek laikle  mek tehlikesine maruz kalıyorlar. Onun i  in Akif'in *islah-ı med  aris* tarti  malarına, genelde b  yle yakla  tığını s  ylemek durumundayız. Nitekim ne bug  nk     l  hiyat ve   mam Hatip eēitimi, ne de *son     y  z yıllık* medrese eēitimi, Akif'in d         gibi bir sisteme dayanmamaktadır.

Bu arada eēitimde ya  anan bu t  r ikiliēin zararını, Osmanlı aydınları daha ondokuzuncu y  zyıl ba  larından itibaren fark etmi   bulunuyorlardı. Fakat ne   kinci Mahmut, ne Tanzimat y  netimleri, ne de Sultan Abd  lhamid bu probleme bir ne  ter vuramadı. Daha doērusu da *ilmiye sınıfını* kar  ılarına almaya cesaret edemediler. Maalesef ilmiye/medrese sınıfı i  inde de, bu ihtiyacın   uuruna varan kuvvetli bir irade doēmadı.

Bu eser, bir muhâvereden ibarettir ki Harb-i Umûmi içinde ve Fatih yangınından evvel, Hocaade'nin Sarıg zel'deki evinde geçer. E h s-ı muh vere şunlardır:

HOCAZADE : Merhum Hoca Tahir Efendi'nin oğlu.

KÖSE İMAM : Merhum Hoca Tahir Efendi'nin  akirtlerinden.

ASIM : Köse İmam'ın oğlu.

EMİN : Hocaade'nin oğlu.

ASIM*

Vay Hocam! Vay g  z  m  n n  ru efendim buyurun!
Hangi r  zg  rdır atan sizleri?.. L  tfen oturun.
M  tehassirdik efendim, ne in  yet! Ne kerem!
  pmedik affediniz...

-   ok ya  a... L  kin... Veremem.

- B  t  n İstanbul'un a  zında gezen elleriniz,
Bize n  z etmese olmaz mı efendim? Veriniz.
- D  kt  ğ  n dillere bittim, seni   ok s  zl   seni!
Ayda,   lemde bir olsun aramazsın K  se'ni.
Bu herif   ld   m  , sa   kaldı mı, derler de ayol.
Baba dostuysam e  er kalkıp ararlar bir yol.
Yoksa ya  lanmaya g  rs  n, adamın h  li yaman...
Ne fena g  nlere kaldık, aman Allah'ım aman!
"Nesl-i h  zır" denilen   ey pek ac  ib bir   ey:
Hoca rahmetliye bak, o  luna bak, hey gidi hey...
- Amma tekdir ediyorsun, canım ilkin adamı...
Bir sel  m ver bakalım, b  yle Sel  msız'dan mı?
- Sel  mun aleyk  m.

- Aleyk  m sel  m...

Barı  tık, y  z  n g  ls  n artık, imam.

- Hele dur,   fkemi tek milleyeyim...

-Tekmille!

Zaten eksik bir o kalmı  tı: Hud  yi sille...

- Sanki d  vsem ne yaparsın? Hocayız biz, d  veriz...

* *Asım*, Mehmet Akif'in   nemli eserlerinden biridir. Eserin ilk yarısı on yedi b  l  m halinde, M  tareke d  neminden itibaren *Sebil  rre  at*'ta tefrika edilmeye ba  lanmış, yayım arada uzun kesintilere u  ramı  , sonunda da 1924 A  ustosunda kitap olarak ne  redilmi  tir. Bin 46 beyitlik hacme sahip olan *Asım*'ın a  a  ı yukarı 540 beyiti *Sebil  rre  at*'ta tefrika edilmi  , geriye kalan 603 beyitlik kısmı da yayım sırasında do  rudan kitaba dahil edilmi  tir. Eserin 1928'deki yeni baskısında, Akif'in   nemli bazı tashihlere ba  vurdu  u g  r  lmektedir.   zet olarak burada   unu s  ylemek m  mk  nd  r. Akif, *Asım*'ın yazımına M  tareke giri  inde ba  lamı   olsa bile (18 Eyl  l 1918),   airin İstanbul'dan Ankara'ya ge  i  i, Milli M  cadele d  nemi  nde   e  itli Anadolu illerini ziyareti gibi sebeplerle s  re uzamı   ve altı yıllık bir s  reye balı   olmu  tur. Eserin ba  ına koydu  u bir notta Akif, "Bu eser bir muhavere ibarettir ki, Harb-i Umumi i  inde ve Fatih yangınından evvel, Hoca zade'nin (kendisi) Sarıg  zel'deki evinde ge  er" demi   olsa bile, yazıldı  ı d  nem bakımından eserin İttihat ve Terakki, M  tareke ve Milli M  cadele d  nemlerine bakan yanlarının bulundu  u hatırdan   ıkarılmamalıdır. Bu sebeple de eser   ok ince bir dikkatle okumayı zaruri kılmaktadır.

Gül biter aşk ile vurduk mu...

- İnandım, câiz.

- Pek cılız çıktı bu “câiz”, demek imânın yok?

- Dayak “âmentü”ye girdiyse, benim karnım tok.

Gül değil, kıl bile bitmez sopa altında!

- Hele!

- Öyle olsaydı, şu karşıdaki yalçın kelle,

Fark olunmazdı Kızanlık'taki güllüklerden!

Bu dayak faslı da aç karnına bilmem nerden?

Dur ki çay demleyeyim. Nargile gelsin, kerem et.

- Söyle gelsin hadi, zahmetse de...

- Hâsâ rahmet.

- Enfiyen var ya?

- Tabîi.

- Çekilir boydan mı?

- Burun aldatmaya kâfi.

- Bu nedir Cerman mı?

- Karışık.

- Neyse, zarûrette pek a'lâ gidecek.

Hocazâdem, bakalım, bir de bizimkinden çek.

- Yerli mahsûlüne benzer mi desem?..

- Kendisidir.

- Sen de tiryaki değilsin ya, pek âlâ yetişir.

- Baban olsaydı da görseydi, işin vardı.

-Neyi?

- Çektiğin murdarı.

- Sevmezdi evet, böyle şeyi.

- Neydi rahmetlide lâkin o temizlik, vay vay!

Azıcık benzemiş olsaydı ya mahdûmu da...

-Ay?

Şu babamdan nerem eksik, hadi, göster bakayım?

- Ama hiddetleneceksen ne suyum var, ne sayım?

Yok, eğer mum gibi dosdoğru cevap istersen:

Babanın kestiği tırnak bile olmazsın sen.

- Ne nezaketli beyan! Hey gidi mum, tıpkı odun!

- Böyle hiddetlenecektin, neye razı oldun?

- Oldum amma bu kadar doğrunun olmaz ki tadı...

"Selâmün aleyküm behey k r kadı!"

Seni çok sözlü dedin, yemedi; takdir ettin,

Yine az geldi...

- Hayır, söylemedim, s ylettin.

- Başladın şimdi de tahk re... Kızılmaz mı Hoca?

- Z ppelik yok!

- O ne? Ben züppe miyim?

- Oldukça.

- V kia çok severim, her ne desen ald rmam;

Bu, fakat hazmolunur parça değil... P r ol  mam!

- Sen de p r ol.

- Ama kızdım.

- Ne tuhaf şeysin be:

Bir sözümden kızıyorsun.

- Kime derler züppe?

- Sana derler.

- Niye?

- Hem benzemedin merh ma;

Hem neden benzemedin dersin, efendim, sorma

O ne hiddet, o ne şiddet!  alışıp benzesene!

 lme vakfettiği dirsek babanın: Elli sene....

- Biz de az çok pala s rtt k...

- Sana cahil demedik,

Yalınız züppe dedik... Bak yine baktın dik dik.

Hoca rahmetli yetişmişti, düşün hem, nereden?

Kimin oğluydu baban? Kimdi unuttun mu deden?

 pek'in köylüsü,  mmi, yarı vahşi bir adam...

- B ri yamyam de! Ne m ni'ki, evet ak yamyam!

- Dinle oğlum...

- Ne nezahet bu Hocam? Hayranım!

- L f  ağzımda bıraktın be kuzum, dur be canım...

- Cümle bitseydi, eminim ki, dedem gitmişti...

Dar yetiştim!

- Ne o, sırtlarda mı olduk şimdi?

- Neyse bahsinde devam et bakalım...

- İşte baban,

Bir şey öğrenmedi elbette o ümmi babadan.
 Ne kazanmışsa, bütün kendi kazanmış, kendi.
 Zâtı devletleri, lâkin azıcık çöplendi.
 Sen dua et babadan topladığın mirasa,
 Hep onun himmetidir üç satır ilmin varsa.
 - Üç satır hem de, İlâhi ne tükenmez irfan!
 - Hadi üç yüz satır olsun mütehammilse kafan!
 Hoca'nın kâ'bına yükselmen için dağlar var.
 - Tırmanırsam?

- Hadi tırman bakalım, işte duvar.

- Göreceksin.

- Bu bacaklarla mı?

- Hay hay!

- Belli!

Yaşınız kaçtı paşam, elli mi?

- Yoktur elli.

- Aştınız kırkı ya?

- Kırk altıyı bulduk.

-Âlâ...

Yüzü bulsan, yine "hâlâ mı bu mektup, hâlâ!"
 Arzı olmazsa hayatın ne çıkar tûlünden?
 Hani kırk altı yılın eldeki mahsûlünden?
 Hangi bir fende teâli edebildin, evlât?
 Hangi sanatta rûsûhun göze çarpar? Anlat!
 Ulemâdan mı sayıldın? Fukahâdan mı?

- Hayır.

- Ya siyasi mi nedin? Kendine bir meslek ayır.

- Şâirim.

- Olmaz olaydın: O ne yüzler karası!

Bence dünyadaki işsizlerin en maskarası.

- Af edersin onu!

- İmkânı yok etmem, ne demek!

Şi're meslek diye oğlum, verilir miydi emek?

Âh, vaktiyle gelip bir danışaydın Köse'ne,

Senin olmuştu bugün belki o kırk altı sene.

- Ama pek hırpaladın şi'ri...

- Evet, hırpaladım:

Çünkü merkep değilim, ben de mürekkep yaladım,

Ben de tarih okudum; âlemi az çok bilirim.

“ uar ” dendi mi, birden bire oynar sinirim.

İyi gün dostu herifler, o ne yordak ı g r h,

O ne m stekreh adamlar! Hani bakmak mekr h.

Dalkavukluktaki idmanları sermayeleri...

Onlar azdırdı, evet, başlıca pespayeleri.

Bu sıkılmazlara “medh et!” diye, mangır sunarak,

Ne er zil adam olmuş, oku tarihi de bak!

Edebiyyata edesizliği onlar soktu,

Yoksa, din perdesi altında bu isyan yoktu:

Sürdüler Türk'e “tasavvuf” diye olgun  ırayı;

Muttasıl  imdi “hakikat” kusuyor Sıdkı Dayı!

Bu cihan boş, yalnız bir rakı hak, bir de  arab;

Kible: Tezg h ba ı, meyhaneci oğlan mihrab.

Git o “divan” mı, ne karn'ağrısıdır, a  da onu,

Kokla bir kerre, kokar mis gibi “Sandıkburnu!”*

Beni söyletme, neler var daha!

- Tekmilleyiver...

Sade pek sövme ki, peygamberimiz şi'ri sever.

- V k a “inne mine- - i'ri...” büyük bir nimet;**

Dikkat etsen: Yine sevdikleri, lâkin, hikmet.

Ben ki Att r ile Sadi'yi okur, hem severim;

Başka vadileri tutmu lara ancak s verim.

Hem senin şi're m daf ' çıkışın manasız:

* Yenikapı'da tarihî meyhanelerin olduğu yer ( airin notu).

** Hadîs-i  erif: “Inne min-e - i'ri le hikmeten ve inne min-el bey n  le sihren.” Manas : Öyle  iir vardır ki hikmettir; öyle şiir vardır ki sihirdir ( airin notu).

Sana şâir diyen, oğlum, seni gördüm yalnız:

Kimi “Mevlid”-çi diyor...

– Âh olabilsem, nerde!

Yetişilmez ki: Süleyman Dede yükseklerde.

– Kimi bid’atçı diyor... Duyduğum en çok bunlar.

– Daha var mıydı, İmam?

– Var ya, unuttum: Baytar.

– Keşke baytarlık edeydim...

– Yine et mümkünse.

– Yapamam.

– Belki yapardın be...

– Unuttum be Köse!

– Keşke zihninde kalaymış, ne kadar lâzımmış;

Beni dinler misin evlât? Yine kabilse çalış;

Çünkü bir tecrübe etsen senin aklın da yatar,

Bize insan hekiminden daha lâzım baytar.

– Hele bir çek bakalım!

– Sen de bizimkinden çek.

– Hani çay gelmedi yahu?

–Ay, unuttuk, gerçek.

– Gitme, seslen yalnız, nerde Emin yok mu?

–Emin!

Nerdesin? Baksana, çay demleyeceklerdi demin...

– Demlemişler baba.

– Sen gelsene oğlum, buraya...

El öperlerdi, unuttun mu?

– Hayır.

– Oldu mu ya?

– Demin öptüm, baba...

– Öptün mü, git öyleyse hadi.

Hele yâ Rabbi şükür, çay da nihayet geldi.

Şeker istersen eğer bulduralım?

– Dört yüz mü?

– Aldığım yok, yaşasın İzmir’in âlâ üzümü;

Hem ucuz, hem daha lezzetli.

-   kirdeksiz de.

- Buyurun.

- Başla canım, var mı merâsim bizde?

- Hocam, evvelce   z  m   Ğnenecek,   st  ne   ay...

   elim aşkına rind  n-ı H  d  'nın!

- Hay hay!

*

- Hoca, keşfet bakayım, şimdi bu harbin sonunu?

- Onu Allah bilir amma, acaba var mı sonu?

- Ne demek! N  -m  tenahi mi bu? Elbette biter;

Tarafeynin biri ancak deyiversin ki: Yeter!

- Aklım ermezse de evl  t, bu işin bitmesine,

  ki şeyden biri l  zım...

- O nedir?

- Dinlesene:

  ngiliz yok mu, o hain ya doypup patlamalı;

Yahut a  kalmalıdır... Yoksa bizim fal kapalı.

Açma sen şimdi o yaprakları, oğlum beni sor:

Başımın derdi b  y  k,   aresi yok... Olsa da zor.

-   aresiz dert olamaz, s  yle hocam, dinliyorum?

-Bir değil...

- Tut ki bin olmuş, ne demek, mecburum.

Sana hizmet, babamın ruhuna rahmettir ayol.

- Hocaz  dem, bilirim hepsini, berhurdar ol.

OĞlanın h  lini evvelce mi a sam?.. L  kin,

Komşunun derdi dururken bunu açmak   irkin.

- OĞlanın hali nedir, s  yle? Mer  k etmedeyim...

- Hele dursun da o, ilkin şunu bir nakledeyim:

M  tekait paşalardan biri,     beş sene var,

D  şt   bilmem ne taraftansa bizim semte kadar.

Kimde az   ok getirir bir satılık mal varsa,

Kapatıp yaptı beleşten sekiz ev, d  rt arsa.

Herifin hali bidayette zararsızcaydı;
 Son zamanlarda, ne olduysa, namazdan caydı.
 Ne cemaatte, ne mescidde bugün komşu paşa.
 - Olağan şey, sofuluk çıkmadı, besbelli başa.
 - Derken incelmeye, gencelmeye kalkıştı...

- Aman!

- Ne aman dinledi, gittikçe hovardam, ne zaman.
 Saç sakal tuttu ne hikmetse acaip bir renk;
 Kalafatlandı bıyıklar, iki batman bir denk!
 Çehre allıklı sabunlarla mücellâ her gün;
 Fes yıkık, kelle çıkık, kaş yılışık, göz süzgün;
 İğne, boncuk, yakalık, tasma, yular... Hepsi tamam;
 Koçyiğit sanki bunak!

- Sen de mi şairdin imam?

- Kuşkulandım paşadan, gizlice gittim hanıma;
 Dedim örtün de kızım, gel bakalım, gel yanıma.
 Zevcinin tavrı acaipleşiyor zannederim,
 Sen ne dersin buna bilmem, bana sor, bak ne derim:
 İşçiniz, sofracınız var mı?

-Evet.

-Kim?

-Eleni.

- Şimdi sav.

- Hiç mi sebepsiz?

- A kızım, dinle beni:

Böyle şeylerde sebep, hikmet aranmaz... Çabucak
 Savabilmektedir iş... Yoksa rezalet çıkacak:
 Paşa azmış...

-Acaba üstüme gül koklar mı?

- Onu bilmem, gülü koklar mı kocan, yoklar mı?
 Beni söyletme kızım, git de hemen sav karıyı.

*

Çok zaman geçmedi, gördüm ki bizim soytarıyı,
Geliyor “ilmühaber yaz” diye, Neymiş bakalım?

- Bir izinnâme.

- İzin nâme mi? Hay hay, lâzım...

Evlenen hangisi? Beyler mi, kerimen mi paşa?

- Onların vakti değil.

- Kim ya?

- Benim.

- Sen mi? Yaşa!

Tam da vaktin, hani gün geçmeye gelmez, davran!

- Hoca eğlenme hemen yazmana bak, işte paran!

- Ay o murdar kâğıdın pek mi büyük hatırı ki,

Beni ürker diye tutmuş sayıyorsun bir... iki?..

Kaç paran varsa büküp katla da indir cebine,

Yazamam nafile.

- Elbet yazacaksın, sana ne?

- Hiç adam haline bakmaz mı be? İnsaf azıcık!

- Çok şükür halime. Nem var? Yüzüm ak, alnım açık.

İyi bak sen bana bir kerre!

- Hayır, kendin bak;

Bence bir kellen açık, bir de sakal diplerin ak.

- Ama sen halt ediyorsun! Sakalımdan sana ne?

- Ne mi? Ondan beleş eğlence mi var seyredene?

Gülüyor kahvede el, çarşıda bakkal,  akkal;

Olma beyhude, a ızlardaki bir parmak bal;

 atlasan sofracı Rum'dan karı olmaz adama.

- Kim haber verdi bileydim?..

- Ne bunak şeysin ama!

Kim haber verdi, nedir? Sormaya var mıydı lüzum?

Yedi in herzeyi k r gördü, sa ır duydu kuzum.

Söyletir çarçabuk insan, meğer olsun pek alık,

Boşbo az şey, o senin yosma sakal, haspa kılık!

- Artık elverdi imam, kellemi kızdırma da yaz.

- Bana bak: Hiçbir imam böyle rezalet yazamaz.

- Ay, rezalet de diyor sünnete!

- Sünnet mi?

- Ya ne?

- Öyle şey yok...

- Ne demek!

- Dinle, be hey divane:

Öyle sünnet denemez, her zaman, evlenmek için;

Vakt olur, sünneti geç vacib olur erkek için;

Vakt olur, sünnet olur...

- Söylediğim çıktı, tamam!

- Vakt olur, bir de bakarsın ki olur böyle: Haram.

- Kimseden dinlememiştim bu senin fetvayı...

Ne tuhaf!

- Sende tuhafılık, kısa kes davayı.

Çoluğun var, çocuğun var, haremın namuslu;

Yaşın altmış beşi bulmuş, otur artık uslu.

Neren eksik be adam, böyle ne var çıldıracak?

Karı derdiyle yıkılmaz bu kadar yıllık ocak.

- O nasıl söz? Ben ocak yıkmaya evlenmiyorum.

- Hiç o seksen kapı gezmiş, o kaşarlanmış Rum,

Sofracıyken seni koymuş da bu canım kılığa,

Hanımım derse, dökülmez mi fındıkcılığa?

Karı kıvrak, paşa hazretleri, şallak mallak;

Biri hakkıyla edepsiz, biri şartınca salak;

Evelallah döneceksin çabucak maskaraya;

Vuracaksın iki üç dalgada baştan karaya!

Artık evler gidiyor cilveyi kırdıkça madam...

Oynasın kumda çocuklar!

- Ne vazifen be adam?

Avukattan da beter, ay ne kadar herze-vekil!

- Defol ordan!

- Haydi yaz kâğıdımı!

- Yazmam be, çekil!

-Yazacaksın!

- Yıkıl ordan, sana yok ilm  haber;
Meğer emretmeli r  yama girip peygamber.
- Yazma sittin sene, pampin, yap elinden geleni;
Yedi g  n sonra duyarsın: Hanım olmuş Eleni!
- Hocazadem, s  z   çıksın da nihayet herifin,
Bana kah kah diye g  ls  n m  ? Nasılmış keyfin!
- Akdi kim yaptı?

- Açıkg  z m   ararsın ki? Dolu...
Yalınız g  steren olsun; Paranın nerde yolu.
O değil, şimdi asıl çattı bel  nın b  y  Ğ :
Haber aldım karı kandırmış o sersem h  d  Ğ ,
Alıyormuş b  t  n eml  kini.

- Ger  ek mi?

- Evet.

Buna bir çare d  ş  n, gitmesin evler, kerem et.
O  ocuklar ne olur sonra?

- Perişan. Ya hanım?

- O da rahmetli anamdan daha safmış be canım!
S  yledim s  yledim aldırmadı "vurdum duymaz!"
Sonra mel'un karı kurnaz mı, hakikat kurnaz;
Herif eşsek mi dedin, eşhed  -bill  h eşsek;
AĞzı karnındaki u kur d  Ğ m  nden gevşek!
Bir kırıtsın, iki dil d  ks  n o fettan kahbe!
 are yok, salyası sarkıp diyecek: Verdim be!

Hanım akşam, bize gelmişti namazdan sonra...

Yolda biçâre şaşırmış, hadi girmiş çamura.
Ne kıyafet, ne hazin manzara, g  rsen yavrum!
Kendi ağlar, kızı ağlar... Ne deyim, bilmiyorum.
Ciğerim sızladı baktım da, fakat f  ide ne?
Kaderin cilvesi, kurban olayım halledene!
Gamsız insanlara eğlence gelirmiş yaşamak;
Y  reğin hisli mi, işkencedesin, t  li'e bak!
şimdi oğlum, herifin hacrine bir çare!

- Kolay.

- Süfehâdan sayabilsek?

- Sayacaksın, hay hay!

Bir adam malını israf ile etmişse heder,
Ona hükkâm-ı şeriat "süfehâdandır" der.
Sade-dil ebleh olup, kâr ederim vehmiyle,
Ahz ü i'tâyâ çıkıp aldanan eşhâsa bile,
"Süfehâ" nâmını vermekte, evet, şer'-i şerif.
Gelelim meselenin halline: Madem bu herif,
Kendi infâkına muhtac olan evlâdlarının,
Cümlesinden geçerek, derdine bir pis karının,
Heder etmekte bütün mâlini... Elbet ya bunak;
Yahut aldanmaya gayetle müsait avanak.
İki surette de hakim bunu hacr etse, eder.
Şimdi lâzım gelen ancak size bir ilmühaber.
İhtiyar heyeti, muhtar, hepiniz toplanınız;
Yazınız çarçabuk... Etraflıca olsun yalınız;
Sonra, hiç beklemeden gönderiniz mahkemeye.
- İş mühim... Korkarım etraflı yazılmazsa diye,
Şunu sen yazsana oğlum?

- Bakarız, dur da biraz...

Daha âlâsı mı: Ben söyleyeyim, kendin yaz...
İmam uslûbuna uydurması artık senden!
Hadi bir Besmele çek, başlayalım istersen.
Hele ilkin takıver gözlüğü.

- Hay hay, takayım;

Yalınız, sen bana bir parça kâğat ver bakayım.
- Hokka ister mi?

- Divit var ya.

- Peki, işte kâğat.

Evvelâ ortaya bir "Hû" mu atarlar? Hadi at,
Başla: "Bâdî-i"

* Metinde burdan itibaren Köse İmam ile Hocaade'nin müştereken hazırladıkları bir ilmühaber/dilekçe örneği ile karşılaşılmaktadır. Köse İmam söyleyecek, Hocaade de onun söylediklerini kaleme alacaktır. Bir iş yapılırken hem o işin, hem de ona ilişkin konuşmaların bir arada yazımı esasına dayanan bu bölüm, edebiyatımız bakımından bir ilk denemidir. Edebiyat tarihimizde Asım'a gelinceye kadar, buradaki gibi bir yazma tekniği ile karşılaştığımızı söyleyemeyiz. Nitekim Akif'in edebiyatımız açısından ilk olmak özelliğini haiz, daha böyle nice denemeleri mevcuttur.

İkincisi de, emekli paşanın her türlü malını Rum Eleni'nin üzerine geçirmesine mani olmak için, Köse İmam ile Hocaade'nin müştereken hazırladıkları mahkeme ilmühaberini (dava dilekçesi) burada şöylece toparlamak mümkündür. Topluca okunabilmesi için metni aşağıda aynen veriyoruz:

- Evet, "İlm haber oldur ki"
- "Mahallemizde"  abuk yaz!
- Şaşırmaım, dur ki:
- "Filân sokakta"
- Yavaş söyle, oldu.
- "K in olan
Fil nca hanede... s kin... fil nca oğlu... filân..."
Düşünme! "Her ne kadar"
- Oldu, söyle sen...
- "Ma't h"
- Peki.
- "Değilse de"
- Lâkin, kalem kırıldı be, t h!
- Öbür kalemle yaz artık, ne makta var ne  akı.
"İaşesiyle" bitirdin mi?
- Söyle.
- "İnf k 
- Tamamen üstüne ait ve..." Haydi! "Efrâdı
Kes r..."
- Evet, azıcık dur...
- "İy l   evlâdı"
- Peki.
- "Bulunduğu..."
- Dur dur!
- Yoruldun anlaşılan?
- Yorulmadım, hadi sen...
- "Halde uhdesinde olan"
- Yazıldı, bitti mi? "Bilcümle m l   mülkü"
- Evet!
- "Ahîren aldığı..." Yazdın mı?.. Durma şimdi.
- Fakat...
- Ne var ki?

"B di-i ilmühaber oldur ki, mahallemizde filân sokakta k in olan, fil nca hanede s kin...fil nca oğlu filân.... Her ne kadar ma'tuh değilse de iaşesiyle inf k  tamamen üstüne ait ve efrâdı kes r... evlâd   iy li bulunduğu halde, uhdesinde olan bilcümle m l ve mülkü ahiren aldığı/istink h ettiği Rum cemaatinden fil nenin üstüne etmek diler ve böyle mâlini beyhude yolda imh ya kıyam eder. Ve arzedildiği vecih üzre emr-i inf k  kendine mahsûs ve m hhasır bulunan küçük büyük bütün evl tlarıyla zevcesini her cihet e pek mahrum ve ihtiyaç içinde ölmeye mahkûm bırakır. M m ileyhin şer-i şerif canibinden lüzumu hacrine dair işbu ilmühaber mahallemizce bi't tanzim huzuru hâkim-i şer'ye takdim kılındı."

- “Aldığı” kâfi mi? İstemez mi nikâh?

- O halde şöyle yazarsın: “Ahîren istinkâh”

- Bu oldu.

- “Ettiği”... Kız neydi?

- Söyledik ya kuzum,

İşitmedin mi demin?

- Haklısın, devam et: “Rum.

Cemaatinden” efendim “filânenin” yazıver.

- Yazıldı.

- “Üstüne etmek”

- Edeydi keşke!

-“Diler.

Ve böyle malini beyhude yolda imhâya

Kıyâm eder”

- Yavaş ol! Koş diyen de olmadı ya!

- “Ve arz edildiği vech üzre emr-i infâkı”

Ne itina bu! Yesâri misin, nesin

- Tıpkı?

- Yazındı: “Kendine mahsûs ve münhasır bulunan”

Adam cızıktırır, bakma hüsn-ü hatta filân.

“Küçük büyük bütün evlâtlarıyla zevcesini”

Yazıldı bitti ya?

- Sabret, düzeltelim şu sini...

Düzeldi.

- Yaz bakalım: “Her cihetce pek mahrûm

Ve ihtiyaç”

- Evet oğlum, yazıldı, bekliyorum.

- “İçinde ölmeye mahkûm”

- Eder mi?

-Yok “bırakır”

- Yazıldı.

- “Olmağın”

- A'lâ!

- Fenâ mı yoksa?

- Hayır,

Fena olur mu ya?

- "Mumâileyhin"

- İşte bu çok!

- Ne çare!

"Şer'-i şerif c anibinden" oldu mu?

-Yok...

Biraz yavaşça.

- Peki... Haydi, şimdi bağlayıver:

"L z m-u hacrine d ir" yaz... "İşbu ilmühaber",
Mahallemizce" mi dersin? Dedinse "bi't-tanzîm
Huzûr-u hâkim-i şer' ye" sec'i bas: "Takd m
Kılındı."

- Aferin oğlum, imam da böyle yazar.

- Onu bilmem, şu bitirdik ya nihayet zor zar.

- Acaba hacri muvafık görecekler mi ki?

-Eyy...

H kimin reyine, vicdanına kalmış bir şey.

Sen de g r kendini bir kerre.

- Peki, evlâdım,

Göreyim... Başka ne yapsam ki, şaşırdım kaldım.

Bittim artık, bilemezsin ne kadar bittiğimi;

 h görsem şu cihandan yıkılıp gittiğimi!

Ne gebermez, ne kütük b nyeki hiç kağşamamış!

Bunu Rabbim, bana sağlık diye nerden yamamış?

İstemem, kendinin olsun!

- Ne diyorsun? Hele bak!

- Bırak oğlum, azıcık derdini döksün şu bunak.

Bana dünyada ne yer kaldı, emin ol, ne de y r;

Ararım göçmek için başka zemin, başka diyar,

Bunalan r huma ister bir uzun boylu sefer;

Yaşamaktan ne çıkar günlerim oldukça heder?

Bir güler çehre sezip g ld ğ u yoktur yüzümün;

Geceden farkını görmüş değilim g nd z m n.

Seneler var ki harâb olmadığım gün bilmem;
 Gezerim abdala çıkmış gibi sersem sersem.*
 Dikilir karşıma hep görmediğim bilmediğim;
 Sorarım kendime: Gurbette mi, hayrette miyim?
 Yoklarım taşları, toprakları: İzler kan izi;
 Yurdumun kan kusuyor mosmor uzanmış denizi!
 Tüter üç beş baca kalmış... O da seyrek seyrek...
 Âşına bir yuva olsun seçebilsem, diyerek...
 Bakınırken duyarım gözlerimin yandığını:
 Sarar âfâkımı binlerle sıcak kül yığını.
 Ne o gömgök dereler var, ne o zümrüt dağlar;
 Ne o çıldırmış ekinler, ne o coşkun bağlar.
 Şimdi kızgın günün altında pinekler, bekler,
 Sade yalçın kayalar, sade ıpıssız çöller.
 Yurdu baştanbaşa viraneye dönmüş Türk'ün;
 Dünkü şen-şâtır ocaklar yatıyor yerde bugün.
 Gündüz insan sesi duymaz, gece görmez ışık,
 Yolcu haykırsa da baykuş gibi, çığlık çığlık.
 "Bu diyârın hani sâhipleri?" dersin; cinler,
 "Hani sâhipleri?.." der, karşığı dağdan bu sefer!
 Nerde Ertuğrul'u koynunda büyötmüş obalar?
 Hani Osman gibi, Orhan gibi gürbüz babalar?
 Hani bir şanlı Süleyman Paşa? Bir kanlı Selim?
 Âh, bir Yıldırım olsun göremezsin, ne elîm!
 Hani cündîleri, şâhin gibi, ceylân kovalar,
 Köpürür, dalgalanır, yemyeşil engin ovalar?
 Hani tarihi soruldukça, mefâhir söyler,
 Kahramanlar yetişen toprağı zengin köyler?
 Hani orman gibi âfâkı deşen mızraklar?
 Hani atlar gibi sahrayı eşen kısraklar?
 Hani ay parçası kızlar ki koşar oynardı?
 Hani dağ parçası milyonla bahâdır vardı?

* "Abdala çıkmak", Orta oyununda abdal oyununu oynamaktır. (Şairin notu).

✱

774

Göğsü tokmak gibi küt küt vuruyor hışlıyarak.
 Zurna hımhım mı nedir, söylemiyor bir türlü;
 Üfleyen çingenenin rengi mezar, kendi ölü.
 Güneş oldukça kızışmış, beni yormuştu sıcak;
 Hele bir gölge bulup altına çektim çabucak.
 Tam demiştim: Azıcık yaslanayım, dinleneyim...
 Biri tıksırdı ta ensemde... Acaip, bu da kim?
 Ne göreydim... Kelebek tarlası olmuş da içi,
 Soluyup sümkürüyor sırtıma bir yaşlı keçi!
 “Ama bak, aklıma gelmezse de hürmet talebi;
 O kadar fazla samimiyyeti sevmem, çelebi;
 Sakalından çekerim, sonra, karışmam... Hadi git!”
 Nerde! Aldırmadı... Sordum, baş ödölmüş bu yiğit...^{*}
 Hele sen geç yiğidim, geç bakalım, başka ne var?
 Bir çelimsiz sopa, boynunda üç arşın astar.
 Pehlivanlar hani? derken, söküvermez mi Hocam,
 Birbirinden daha biçare sekiz çıplak adam?
 Âh o soygunluğu rüyada gören korkardı:
 Çünkü gömlek gibi etten de soyunmuşlardı!
 Bir delik torbaya girmiş kimi, kispet yerine;
 Çekivermiş kimi, bir lîme çuval dizlerine.
 Kiminin giydiği çakşır, kiminin bez şalvar;
 Kiminin uçkuru boynundan asılmış, donu var.
 Acaba yağ sürünürler mi desem, yağ nerede?
 Bereket versin onun madeni varmış derede:
 Sağ omuzlarda birer, başları kertikli ağaç,
 Kadın erkek, suyu aktarmada bakraç bakraç.
 Sonra, nerdense gelip “yağlanınız haydi!” sesi,
 Çöktü meydanda duran kaplara artık hepsi.
 Palaz ördek gibi, bandıkça avuçlar bandı
 Meşin ıslar gibi, kavruk deriler ıslandı.
 Bu merâsim de bitip, başlayacak dendi güreş,

* “Ödül” güreşlerde, yarışlarda galip tarafa verilen mükâfat. İmlâ-yı kadîmi: Öndül (Şairin notu).

Çarpınıp çırpınarak çıktı nihayet iki e .
Daha ilk elde boşansın mı alınlardan ter,
O g   sler sana   ts n m  k r kten de beter?
Baktım: Altından o bir  ifte perişan ba rın,
Solu anlar gibi kalkıp iniyor  ifte karın!
Sonradan dizlere bir titremedir   km   t ;
Hele çok s rmeyerek dördü de cansız d   t .
 ki biçare serilmiş, yatıyorken yerde,
     n artık!” dediler, lâkin o derman nerde!
G re in böylesi hiç görmediğim bir şeydi;
Orta, ba  hepsi de bunlar gibi  v reydi.

*

Kar ıdan tentesinin nısfı hasır, nısfı aba.
Bir tekerlekleri alçak, yana yatmı  araba;
Yerliden az kaba. Maltız ke isinden çok ufak.
 ki mahzun öküzün seyrine münkâd olarak;
Ne yanık mersiyeler söyletiyor dingiline!
Bunu gördüm, acımak geldi içimden geline:
Sana baksın da kızım, bahtın utansın ... Ne deyim?
O senin, kimdi, bugün nerde yatar bilmediğim,
Ninenin r huna       a ıyorken melekût,
Tertemiz na ını gufran ile örten tabut,
 u gelinlik arabandan daha     neydi.
Geçti rüyâ gibi, Allah’ım, o günler neydi!
 u bayırlarda ki vaktiyle bütün ba lardı
Sesi dünyayı tutan bir bereket  a lardı.
Ya  u vadi ki çırılçıplak uzanmı , b tap.
Hiç yazın böyle fezasında tüter miydi ser b?
Şimdi      alev p s k r yor her  atlak.
Yarılıp hasta dudaklar gibi, yer yer toprak.
-De me oğlum, yaradır, hem de yürekler yarası...

-Neydi, yâ Rabbi. Otuz kırk sene evvel burası?
 Dağlar orman, tepeler bağ, ovalar hep tarla:
 Koca merâ dolu baştan baş sağmallarla.
 İğne atsan yere düşmez: O ekin bir tufan:
 Atlı girsen gömülür buğdayın altında kafan.
 Köylünün kırları tutmuş, yayılırken davarı.
 Sökemezsin, sarar âfâkını yün dalgaları!
 Dolaşır sal gibi göllerde hesapsız manda.
 Fil sanırsın, hani, bir çıksa da görsen karada.
 Geniş alnıyla yarar otları binlerce öküz,
 Besiden her birinin sırtı, bakarsın dümdüz.
 Ne de ıslak patı burnundaki mosmor meneviş!*

Hadi gelsin bakalım damların altında geviş.
 Diz çöker buldu mu yaslanmaya kâfi meydan;
 Sürünür toprağın üstünde o kat kat gerdan.
 Çifte gözler süzülür, tek çene durmaz çiğner;
 İki yandan yere şeffaf iki ipliktir iner.
 Bunların ağdalanır, maç maç öterken sakızı,
 Öteden bir sürü gürbüz, demevî köylü kızı,
 Tarayıp hepsini evlât gibi, bir bir kınalar.
 Tepeden kuyruğu dikmiş, inedursun danalar,
 Dalar etrafa köyün damgalı yüzlerce tayı;
 İnletir at sesi, kısrak sesi gömgök ovayı.

Gündüzün kimse görünmez: Kadın erkek çalışır;
 Varsa meydanda gezen tostopaç oğlanlardır.
 Akşam olmaz mı, fakat, toplar ahaliyi ezan,
 Son cemâat yeri, hattâ, adam almaz bazan.
 Güneş âfâka henüz arz-ı vedâ etmişken,
 Yükselir Kâbe'ye doğrulmuş alınlar yerden.
 Önce bir dalgalanır, sonra eder hepsi karar;
 Örülür enli omuzlarla birer canlı hisar.
 Bu yaman safların ahengi hakikat müthiş;
 Sanki yalçın kayalar yanyana perçinlenmiş,

* Sığırların burunları üstündeki ıslaklık, nişane-i sıhhattir. Geviş getirmeleri de öyledir (Şairin notu).

Öyle bir cephe kesilmiş ki: M selsel iman,
Hangi imana dokunsan taşacak itm n n.
 h o yekparelik eyy m  hayal oldu bugün;
Milletin hâlini g r, sonra da maziyi düşün.
Kim bu yalçın kayalar sarsılacaktır derdi?
Öyle sarsıldı ki edv ra tezelz l verdi!

*

Köylünün bir şeyi yok, sıhhati, ahl k  bitik;
Bak o sırtındaki mintan bile tiftik tiftik.
Bir kemik, bir deridir ölmedi kaldıysa diri;
Nerde evvelki ref h n acab  onda biri?
Dam     k, arsa rehin, bahçeyi “icra” ister;
Bir kalem borca bedel faizi defter defter!
Hiç bakım g rmedi inden mi nedendir, toprak
Verilen tohmu da inkâr edecek, öyle  orak,
Bire dört aldığı yıl köylü, emin ol kudurur:
Har vurur bitmeyecekmiş gibi, h rman savurur.
U ramaz, gün kavuşur, çiftine yahut evine;
Sabah iskambil atar kahvede, akşam domine.
Muhtasar, gayr-ı m f d ilmi kadardır dini;
Ne ev mir, ne nev h , seçemez hiçbirini.
Namazın semtine bayramları uğrar sade;
Hiç su görmez yüzünün düşmanıdır seccade.
Hani,    beş kişiden fazla musalli arama;
Mescit ambarlık eder, başka ne yapsın imama!
Okumak bahsini geç... Çünkü o defter kapalı,
Bir redif z biti mektepleri debboy yapalı.
Sıtma, fuhş, i ki, kumar türlü fec yi’ salgın...
Sonra s ylenmiyecek şekli de var hastalığın.
Bir taraftan bulanır levse hesapsız nam s;
Bir taraftan serilir toprağa milyonla nüfus.
Hadi ald rmayalım y kseledursun vefey t,

Nerde noksanı telâfi edecek taze hayat?
 Evlenip aile teşkili bugün zor geliyor;
 Görüyorsun ya nikâhlar ne kadar seyreliyor!

*

Eskiden zurnalar öttükçe feza inlerdi;
 O ne dehşetli düğünler, o ne derneklerdi!
 Kurulur meydana harman gibi kırk eli sini,
 Tablalar yığmaya başlar koyunun beslisini.
 Ense kat kat taşıp etrafa dökülmüş yakadan;
 Göğsün ebadı kabardıkça gerilmiş camadan;
 Başta âbânî sarık, tende hilâlî gömlek;
 Belde Lâhûr şalı, üstünde o som sırma yelek;
 Dizde kaytan çevirilmiş çuhadan sıkma potur;
 Amcalar lök gibi, bağdaş kurarak halka olur.
 Sofranın hâlesi şeklinde duran, kutru geniş,
 Boyu çepçevre kılaptanla zarif işlenmiş,
 Eni az peşkiri herkes götürür dizlerine.
 Çorbadan sonra etin türlü sü kalkıp yerine
 Hamurun türlü sü devlet gibi kondukça konar.
 Sekiz on yerde güğümler mütemadi kaynar.
 Taze şerbet sunulur taze kesilmiş karla;
 Buzlu ayransa döner ortada bakraçlarla.
 Öğle olmaz mı, cemaatle kırlarlar namazı.
 Güreşin gümler o esnada mehîb ince sazı:
 Oturur besli davullar yere, şişman şişman,
 Perde göstermeye başlar kabalardan, o zaman
 Öyle inler ki zemin: Kalb-i feza “küt! küt!” atar;
 Zurnanın tizleri dersen, yedi iklimi tutar!
 Şimdi hayvanlı yayan, kız kadın, oğlan erkek;
 Kuşatır ip çekilen meydanı yüzlerce öbek.

Bir taraftan da iner n -mütenahi araba...
İner amma o kadar süslü ki dersin: "Acaba,
 u beyaz tenteler altında birer hacle mi var?"

 ekilir derken  d ller: Sekiz on seçme davar.
İki ba  manda, birer tay, dana, top top dokuma..
Hele pe kir gibi pe ke leri artık sorma.
Ya  kazanlarla durur, tartısı yok, ölçüsü hiç;
Hani ister sürün, ister d k n, istersen i !
Bunların hepsi biter, bir heyecandır belirir;
Ne tem      o, titrer durur insan tir tir.
Birbirinden daha mevzun iki      ft end  m,
Atılıp sahneye  ahin gibi etmez mi hır  m;
Ses soluk çıkmaz olur, herkesi ürperme alır;
O geniş yer de nefeslerle beraber daralır,
Çünkü meyda da değil, seyre bakanlarda bile,
Âsım'ın dengi hey  kil seçilir yüzlerle.
Şimdi sa  kolda, gümüş kaplı birer pazu-bent,
Boynu miskayla donanmış, o yarım deste levent,
 nce pe rev yaparak, sonra tutu mazlar mı,
G re  artık kızı ır, hasmını tartar hasmı.
Uzanır  imdi g   sler, kavu ur, şimdi yine
Dalga çarpar gibi çarpar gerilip birbirine.
Kimi tek  apraza girmiş, mütemadi sürüyor;
Kimi   r zeyi tartıp alıvermi , yürüyor.
Kimi sarmayla çevirsem diye sardıkça sarar;
Kimi kılçık düşünür, atmak için fırsat arar.
Adal  gövdeler altında o biçare  ayır,
Serilir toprağa, hem bir daha kalkar mı? Hayır!
Bu, elenseyle d   rm   de hemen  ullanıyor;
O da kurtulmak için türlü oyun kullanıyor.
Kimi almış pa a kasnak, o açar, hasmı döner;
Kimi k ndeyle giderken topuk eller de yener.
Kimi cüretli olur  ifte dalar, hem de kapar;
Kimi baskın çıkarak kazkanadından çarpar.

Seyreden halkı da bir gör: O ne candan hizmet;
 O ne rikkatli adamlar, o ne masum ümmet!
 Yarılan başları çevreyle boğanlar mı dedin...
 Göz silenler mi dedin, incik oğanlar mı dedin...
 Yağ süren başka, saran başka, çözenler başka;
 Su veren başka, güğümlerle gezenler başka.
 Şan şeref duygusu millette nasıl yüksekse,
 Merhamet hissi de öyleydi, değil miydi Köse?
 Ne o? Bir şey demedin...

- Geçmişe mazi derler!

- Doğru, lâkin...

- Bırak oğlum, gelecekte ne haber?

- Onu Allah bilir ancak.

- Azıcık kul da bilir.

- Bilemez, çünkü görünmez.

- İyi amma sezilir:

Oruç sıcaklara gelmiş, Kır Ağası bakmış ki: *
 Sabahlar akşam olur şey değil, bu, tiryâki;
 Bütün gün esnemedi, hiddet etmeden bıkmış;
 Al atla bağdaşarak "yâ sefer!" demiş çıkmış.
 Takım rahat, pala uygun, gaza mübarek ola:
 Tavuklu, hindili köylerde haftalarca mola.
 Refîki arpayı bulmuş, keser, ferîh ü fahûr;
 Bu dört öğün yiyip ister sonunda bir de sahur!
 Bedâva sofraya düştün mü, hoş geçer Ramazan; **
 Misâfirim diye insan mukîm olur bazan.
 Nasılsa bir gece bir düş görür bizim yolcu;
 Sabâhı bekleyemez, yok ya hâinin orucu;
 Uyandırır ne kadar köylü varsa, der: Çabucak,
 Gidin bulun bana bir şöyle zorlu düş yoracak. ***

* Metnin bundan sonraki bölümünde Köse İmam, Kır Ağası'nın hikâyesini anlatmaktadır. Bu bölüm, Akif'in Kastamonu'da bulunduğu bir sırada, Açık Söz gazetesinde de yayımlanmıştır. Bkz. "Kır Ağasının Rüyası", Açık Söz, 5 Teşrinisani 1336/ 5 Kasım 1920, s. 1

** Bâd-ı heva" kelimesini söylediği gibi okuyacağız: Bedava (Şairin notu)

*** "Düş yormak", rüya tabir etmek (Şairin notu).

Çarıkçı Emmi'yi sağlık verir cemaat de,

- Fakat sahurda yatar, kalkamaz bu saatte.

Biraz sabırlı olun...

- Şimdi isterim, gelecek:

Ben  yle bekleyemem, kalkamaz demek ne demek?

Çarıkçı Emmi gelen halkı uğratır kapıdan.

İkinci defa gelirler:

- Ocağına düştük, aman,

Herif l f anlamıyor, gel de sonra yat, haydi!

- Sabah sabah bu ne düştür be? Görmez olsaydı!

Henüz yatağma uzandım... Bakındı aksiliğe...

Gebermediydi ya!

- Sen git de söz geçir deliye!

Ne söylesen kızıyor... Hak şaşırmasın kulunu.

Adamcağız çıkar evden, tutar köyün yolunu,

Ki uyku sersemi tak der zavallının canına;

Düşer gelince nihayet Kır Ağasının yanına.

- Aman be emmi!

- Ne var?

- D ş yorar mısın?

- Be adam,

Biraz nefesleneyim, dur ki, yorgunum...

- Duramam.

- Neden?

- Fenama gider beklemek de...

- Vah, vah, vah,

- Bilir misin ki ne gördüm...

- Hayırdır inşallah!

- Yemek yiyip yatıverdim, tamam yarıydı gece,

Bir  yle hayvana bindim ki, seçmedim iyice.

- Peki, o bindiğin atmıydı, anlasak, neydi?

- Bilir miyim? Yalınız dört ayaklı bir şeydi...

Katır mı desem? eşek mi desem?

 k z m  desem? inek mi desem?

Al at mı desem? idiç mi desem?

Koyun mu desem? çepiç mi desem?

- Güzel!

- Biraz yürüdük...

- Geçtiğin nasıl yerdı?

- Nasıl mı yerdı?.. Unuttum, görür müsün derdi?

Yokuş mu desem, iniş mi desem?

Uzun mu desem, geniş mi desem?

Çorak mı desem, çayır mı desem?

Sulak mı desem, hayır mı desem?

- Tamam! İlerde ne gördün?

- İlerde bir kocaman

Karaltı vardı...

- Peki ismi yok mu?

- Bilmem aman!

Ağaç mı desem, kütük mü desem?

Duvar mı desem, höyük mü desem?

Ağıl mı desem, hamam mı desem?

Yıkık mı desem, tamam mı desem?

- Ya sonra,

- Karşıma, baktım dikildi...

- Kim?

- Bir adam...

- Tanıştınız mı?

- O, bilmem tanır mı, ben tanımam...

Babam mı desem, kızım mı desem?

Hasım mı desem, hısım mı desem?

Çıftı mı desem, gâvur mu desem?

Şudur mu desem, budur mu desem?..

- Uzatma, sen buluyorsun belânı Allah'tan...

Bu elde bir; yalnız pek seçilmiyor ne zaman...

Bugün mü desem, yarın mı desem?

Uzak mı desem, yakın mı desem?

Yazın mı desem, güzün mü desem?

G z n m  desem, yazın mı desem?..
- Ne kadar doğru Hocam, hayra yorulmaz bu gidiş.
- Sen o rüyaya hakikat deyiver, tam bizim iş.
Herifin hâlini gördün ya, bugün millet de,
Aynı meslekte, o fitratte, o m hiyette.
Tanımaz bindiği mahlûku, sürer k r k r ne;
Tanımaz gittiği yer hangi taraf, gördüğü ne?
Fikri yok, duygusu yok, sanki yürür bir kötürüm;
Bu da sağlıksa eğer bence müreccahtır ölüm.
   beyinsiz kafanın sevkine şaşkın gibi r m;
Kırba  altında bütün gün, ne tezall m, ne kıyam.
Tuttun oğlum, bana m zileri tasv r ettin;
Köylünün hâlini bilmez diyerek dinlettin.
Hasta meydanda, tedaviye de cidden muhtaç;
Yalınız görmeliyim nerde hekim? Nerde il  ?
Nes-i hâzır ki sarık gördü m , terz l ediyor,
Defol iskat ı diyor, cerci diyor, leş i diyor...
Hocazâdem, ne s l km ş o meğer vay canına!
Diş bilermiş senelerden beri T rk n kanına.
Emiyor fırsatı bulmuş yapışıp, hem ne emiş!
Kene bir şey mi aceb, ah o ne doymaz şeyimiş!
Ne o kızdın mı?

- Hayır, anlarım amma keneyi,
Sağdınız siz de asırlarca o sağmal ineği.
- Hakkımızdır sağarız: Kahrını çektik o kadar,
Besledik...

-Y ?

- Ne demek?

- Beslediniz, hakkın var!

Hanginiz bir tutam ot verdi, bırak beslemeyi?
- Yok mudur medresinin k yl de olsun emeği?
- Mektebin, belki... Fakat medresenin, hiç ummam.
- Kızarım ha!
- O senin hakk-ı sar hindir imam.

- Halka yol gösterecek bir kılavuz var: Ulemâ:

Kalanın hepsi de boş.

- Boştur, efendim, amma...

- Neymiş amması, beyim?

- Yok, şu sizin medreseler,

Asrın icâbına uymakta inat etmeseler...

- Gidin ıslâh edin öyleyse!

- Hakikat, lâzım.

- Fıkra gelsin mi ne dersin?

- Hadi, gelsin bakalım.

- Son zamanlarda hükümet, şımarık bir deliyi,*
Götürür bir yere vali diye bağlar.

- Ne iyi!

- Herifin ilk işi "Tekmil hocalar gelsin!" der.

Ki tabîi bu adamlar da icabetle gider.

Önce tebrik ile takdim için az çok durulur;

Sonra "meclis" denilir, bir koca divan kurulur,

Şimdi kürsüye abansın da senin Vali Bey,

Nutka gelsin mi adam zannederek kendini?..

-Eyy?

- Ne demiş?

- Yok, ne geçirmiş diye sor! Manâsız

Bir yığın râbîta müştâkı perakende lâfız,

Bir etek yâve saçar, bir sürü cinnet savurur;

Bu da yetmez gibi peştahtaya üç kerre vurur,

Der ki:

"Yirminci asır, fenlere zihniyyetler

Verebilmekle tebellür ve tefâhürler eder.

Vakıa halet-i ruhiyyesi var akvâmın;

Bu prensiple, fakat, maşeri pek i'zâmın,

Belki ferdiyyeti sarsar biraz aksü'l ameli...

Sade şe'niyyet-i asarı durup dinlemeli.

* Bu vaka beş altı sene evvel cereyan etmiştir (Şairin notu).

İçti adı galeyanlar da mühimdir ya, asıl,
İksit d  cereyanlardır olan müstahsil.
Bunu temin edemezlerse nihâyet hocalar,
İskol stikle sanayi yola gelmez, bocalar.
İlk adımdır atacaktır bunu elbette ilim;
Parprensip, gelin, ıslâh-ı med aris diyelim.”

- Parprensip mi? Bayıldım be!

- Fransızcama mı?

Ya heriften de mi e  ek sanıyordun imamı?

- Birden e  ek deme, biçare henüz müsvedde...

Ne yetişkinleri var, dursun o sağlam  edde.

- Hangi müsvedde? Ne müsveddesi? Bir bilmece ki...

- Merkebin...

-Ey?

- M tek mil soyu olmaz mı?

- Pek ?

- İşte hilkatten o surette çıkarken beyazı;

Böyle birden bire müsvedde de fırlar bazı!

Neyse geç fıkraya.

- Nerdeydik? Evet,  imdi nutuk

Biter amma yayılır meclise bir durgunluk.

-       iml ya gelir herze değil duyduğu şey!

- Sonra kalkar hocalardan biri, der:

- Vali Bey,

 u hit beyle tavanlardan uçan efkârı,

Tutamazlarsa küçük görmeyiniz huzz rı.

Siz ki yirminci asırlardasınız, baksanıza,

Bizim on d rd ne d n basmı  olan asrımıza!

Altı yüz yıl mı, evet, tam o kadar lâzım ki,

Kabil olsun o büyük nutkunuzun idraki.

Sade “ıslâh-ı med aris” mi ne, bir şey dediniz...

Onu anlar gibi olduksa da izah ediniz:

Acaba hangi zaruret sizi sevketti buna?

Ya fesâd olmalı meydanda ki ıslâh oluna.
 Bunu bir kerre kabul eylemeyiz, reddederiz.
 Sonra, biçare medâris o kadar sahipsiz,
 O kadar baştan atılmış da o haliyle yine,
 Düşüyor, kalkıyor amma gidiyor hizmetine.
 Halkın irşadı mıdır maksad-ı tesîsi? Tamam:
 Şehre müftî veriyor, minbere mihraba imam.
 Hutabânız oradandır, oradan vâiziniz;
 Oradandır hocanız, kaysınız, hafızınız.
 Adli tevzî edecek hakime fıkıh öğretene;
 Hele köy köy dolaşp köylüyü insân eden o.
 Şimdi bir mesele var arz edecek, çünkü değer:
 Bunların hepsine az çok yetişen medreseler,
 Bir zaman müftekır olmuş mu aceb harice? Yok.
 İyi amma, a beyim, şöyle bakınsak, bir çok
 Bir alay mekteb-i âlî denilen yerler var;
 Sorunuz bunlara millet ne verir? Milyonlar.
 Şu ne Mülkiyye, Bu? Tıbbiyye. Bu? Bahriyye. O ne?
 O mu? Baytar. bu? Ziraat. Şu? Mühendishâne.
 Çok güzel, hiçbirinde sözüm yok; yalnız
 Ne yetiştirdi ki şunlar acaba? Anlatınız!
 İşimiz düştü mü tersaneye, yahut denize,
 Mutlaka, adetimizdir, koşarız İngiliz'e.
 Bir yıkık köprü için Belçika'dan kalfa gelir;
 Hekimin hâzıkı bilmem nereden celbedilir.
 Mesela bütçe hesabâtını yoktur çıkaran...
 Hadi mâliyyeye gelsin bakalım Mösyö Loran
 Hani tezgâhınız nerde? Sanayi nerde?
 Ya Brüksel'de, ya Berlin'de, ya Mançester'de!
 Biz ne müftü, ne imam istemişiz Avrupa'dan;
 Ne de ukbâda şefâat dileriz Rimpapa'dan.
 Siz gidin bunları ıslâha bakın peyderpey;
 Hocadan, medreseden vazgeçiniz, vali bey!"

*

Ne dedin fıkrama?

– Âlâ! Beni habtettin imam!

– Yola gel şöyle biraz, neydi o sözler?

– Be Hocam,

Sana biz medresenin hizmeti hiç yok demedik;

Bir bedahet bu ki inkâra çalışmak delilik.

Halkı irşâd edecek var mı ya sizden başka?

Onu insan bile saymaz mütefekkir tabaka!

Köylüden milletin evlâdı kaçarken yan yan,

Sizdiniz köydeki unsurla beraber yaşıyan.

Ruhunuz halkımızın, köylümüzün ruhuna denk;

S z n z bir,  z n z bir, o ne mes’ t  henk!

Biz bu ahengi harab etmeyecektik, ettik;

Kapanır türlü değil açtığımız kanlı gedik.

Ne kadar benziyoruz şimdi sakat bir duvara...

Vahdetin tertemiz alnında ne çirkin bu yara!

Hadi iş g r bakalım, var mı ki imkân? Nerde!

 kilik, azmine hâil kesilir her yerde.

Ne desek dinlemiyor, nâfile bir kimse bizi.

– Uydurun siz de, beyim, halka biraz kendinizi.

– Haklısın.

– Aykırı gitmekle bu yol hiç çıkmaz.

– Konya’daydım...

– Haberim yok, ne zaman?

–Bildir yaz.

şehri az çok bilir etrâfını pek bilmezdim;

Bari bir köyleri görsem, diye çıktım, gezdim.

Yolda duydum ki: Filan nahiyenin   n ,

   gün evvel koyuvermiş hoca bilmem fil nı;

Herkes evlâdını almış, kapatılmış mektep.

Çok fena şey! Hele bir anlayalım, neydi sebeb.

Hiç işim yok, bu da oldukça mühim doğrusu ya,

Gidecek yolcu da var, akşama indik oraya.

Yatsıdan sonra ahali “bize va’zet” dediler;
 Çektiler altıma bir cıllığı çıkmış minder.
 Tahta sordum, silinip çevre kadar yenlerle,
 Geldi, tâ göğsüme yaslandı fakat bir rahle.
 Evvela hamdeleden, salveleden başlayarak,
 Girmeden maksada dîbâceyi serdim çabucak.
 İlme kıymet veren âyâtı, ehâdisi bütünü,
 Okudum, hasılı bülbül gibi öttüm ben o gün.
 Sonra, te’yîd-i îlâhî olacak besbelli,
 Öyle bir maskara ettim ki o hain cehli,
 Hani kendim de beğendim.

- Adam anlat, ne dedin?

- Biri aklımda değil.

- Öyle mi?

- Baktım, sadedin

Tam zamanıydı, ahâliye çevirdim yüzümü;
 Açtım artık bu sefer ağzımı, yumdum gözümü:
 Hiç muallim kovulur muymuş, ayol, söyleyiniz?
 O sizin devletiniz, nimetiniz, her şeyiniz.
 Hoca hakkıyla beraber gelecek hak var mı?
 Sizi mîzâna çekerken bunu sormazlar mı?
 Müslüman, elde asa, belde divit, başta sarık;
 Sonra, sırtında, yedek, şaplı beş on deste çarık;
 Altı aylık yolu, dağ taş demeyip çiğneyerek,
 Çin-i Maçin'deki bir ilmi gidip öğrenecek.
 Hiç düşünmek de mi yoktur, be adamlar, bu ne iş?
 En büyük tâlî'i Mevlâ size ihsan etmiş.
 Hem de ta olduğunuz mevkie göndermişken;
 Teptiniz kendi gelen nimeti sersemlikten!
 Çok zaman geçmeyecektir ki bu nankörlüğünüz,
 Ne felâketlere meydan verecektir görünüz!
 Köylerin yüzde bugün sekseni, hatta, hocasız;
 Siz de onlar gibi cahil kalarak anlayınız!

Bir hata oldu, deyip Şimdi peŐimansınız a...

Ne  ıkar? Gitti giden, kıydınız evl dınıza...

Buna benzer daha bir hayli savurdum, estim,

Ses nefes hepsi tükenmişti, nihayet kestim.

Sanıyordum ki duadan koca mescid inler...

Umduğum çıkmadı hiç: Pek yavaş amin dediler.

 ekiverdim o zaman ben de hemen Fatih 'yı.

Yatacağımız odanın sâhibi Mestanlı Dayı,

Getirirken beni, sağ elde fener, mescidden;

“G r l g r l okuyor hep, g r l g r l okuyor;

Yanıl da bir deli oğlan, baban mezarda mı, sor!”

Deyivermez mi, ne dersin?

– Ama pek hoş cidden.

– Bunu duydum zehir içmiŐ gibi sersemleŐtim...

Eve geldik, herifin kalbini artık deŐtim.

Ne de çok Şey biliyormuŐ be Hocam, köylü meğer!

–  yledir:

– Sen de ŐaŐarsın, hani söylersem eğer.

Anladım: Bilmiyecek tilki onun bildiğini.

– Hadi naklet bakalım Şimdi Şu bilgi liğini?

– Dedi:

“Fetvayı veren mahkeme, yanlış gerçek,

İki davacı ne söylerse bütün dinleyecek.

O zaman kestiği parmak acımaz,  menna...

Ama hep bir tarafın ağzına bakmak, o fenâ.

Benim arkamdaki düşman bana mevlid mi okur?

Dur ki ben söyleyeyim bir de, kuzum, sen hele dur!

Köylü c hilse de hayvan mı demektir? Ne demek!

Kim teper nimeti? İnsan meğer olsun eŐŐek.

Koca bir n hiye titreŐtik, odunsuz yattık;

O büyük mektebi gördün ya, kışın biz  attık.

Kimse evlâdını cahil komak ister mi ayol?

Bize lâzım iki Şey var: Biri mektep, biri yol.

Niye Türk'ün canı yangın, niye millet geridir;
 Anladık biz bunu, az çok, senelerden beridir.
 Sonra baktık ki hükümetten umup durdukça,
 Ne mühendis verecekler bize artık ne hoca.
 Para bizden, hoca sizden deyi verdik... O zaman,
 Çıkagelmez mi bu soysuz, aman Allah'ım aman!
 Sen oğul, ezbere çaldın bize akşam kararı...
 Görmeliydin o muallim denilen maskarayı.
 Geberir, camie girmez, ne oruç var ne namaz;
 Gusül abdestini Allah bilir amma tanımaz.
 Yerde izler bırakır gezdi mi bir çiş kokusu;
 Ebenin teknesi, ömründe pisin gördüğü su!
 Kaynayıp çifte kazan, aksa da çamçak çamçak,
 Bunu bilmem ki yarın hangi imam paklayacak?
 Huyu dersin, bir adamcıl ki sokulmaz adama...
 Bari bir parça alışsaydı ya son son, arama!
 Yola gelmez şehirin soysuzu, yoktur kolayı.
 Yanılıp hoşbeş eden oldu mu, tınmaz da ayı,
 Bir bakar insana yan yan ki, uyuz olmuş manda,
 Canı yandıkça, döner öyle bakar nalbanda.
 Bir selâm ver be herif! Ağzın aşınmaz ya... Hayır,
 Ne bilir vermeyi hayvan, ne de sen versen alır.
 Yağlı yer çeşmeye gitmez; su döker el yıkamaz;
 Hele tırnakları bir kazma ki insan bakamaz.
 Kafa orman gibi, lâkin o bıyık hep budandır;
 Ne ayıptır desen anlar, ne tükürsen utanır.
 Tertemiz yerlere kipkirli fotinlerle dalar;
 Kaldırımdan daha berbat olur artık odalar;
 Örtü, minder bulanır hepsi, bakarsın, çamura.

Su mühendisleri gelmişti... Herifler gâvur a,
 Neme lâzım bizi incitmediler zerre kadar;
 İnan oğlum, daha insafli imiş çorbacılar!
 Tatlı yüz, bal gibi söz... Başka ne ister köylü?
 Adam aldatmayı âlâ biliyor kahbe dölü!
 Ne içen vardı, ne seccadeye çizmeyle basan;

Ne deyim dinleri b  t  lsa, herifler insan.
Hiç ayık gezd  gi olmaz ya bizim farmasonun...
  ki y  zler suyu, ahl  kını bir bilsen onun!
  imdi ister beni sen haklı g  r, ister haksız,
Şöyle devlet gibi, nimet gibi l  flar bana v  z!
  lmi yuttursa hayır yok bu musibetlerden...
Bırakın o  lumu, cahilli  ge r  z  yım ben.”

- Hakkı var.

- Pek g  zel amma, bu i  in yok ki sonu.

Kapad  k mektebi, kovduk diyelim farmasonu,
Ba   boş k  yl  n  n evl  d  n   kimler yedecek?
Adam ister ona insanlı  ı telk  n edecek.

Bunu nerden bulalım? Kimlere   smarlayalım?
  nce ka   tezg  hımız var, bakalım, bir sayalım...

- Pek uzun boylu hes  b etme, nedir mesele ki?
Herkesin bild  gi   ey: Medrese bir, mektep iki.

-   şte arz eyliyorum z  t-ı faz  l  nenize:
  kisinden de hayır yok bu   er  itle bize.

- Galiba sen yeniden kızdıracaksın K  se’yi;
S  yle, mirasyedi bey, kimdi yıkan medreseyi?
Biz miyiz, siz misiniz? Sizsiniz elbet...

- Elbet!

- Yıktınız kazmaya kuvvet, ne de s  ratle!

- Evet.

- Bir h  nermi   gibi ikr  r ediyor a  zıyla...

-     nk   mektep yapacaktık onun enkaazıyla.

-     nk   mektep yapacakm   .... Ne kolay s  ylemesi!

S  yle, mirasyedi bey, kimdi yıkan medreseyi?
Biz miyiz, siz misiniz? Sizsiniz elbet...

- Elbet!

- Yıktınız kazmaya kuvvet, ne de s  ratle!

- Evet!

Bir k  mes yapt  ğ  n  z var mı ki, bir kaz k  mesi?

- Ink  l  b   mmetinin     n   yak  p yıkmaktır.

- Size çılgın demiyen varsa, kuzum, ahmaktır.
Yıkma insanlara yapmak gibi kıymet mi verir?
Onu en çolpa herifler de, emîn ol, becerir.
Sade sen gösteriver “işte budur kubbe!” diye;
İki ırgadla iner şimdi Süleymaniyye.
Ama gel kaldıralım dendi mi, heyhat, o zaman,
Bir Süleyman daha lâzım yeniden, bir de Sinan.
Bunların var mı sizin listede hiç benzeri, yok.
Ya ne var? Bir kuru dil, siz buyurun, karnım tok!
Ötmeyin nâfile baykuş gibi karşımda, susun!
- Mürtecisin be imam?
- Mürteciyim, hamd olsun.
- Hele bak hamd ediyor!
- Hamd ediyorsam, yeridir:
Şafi’î’nin mi, kimindir o şiir?
- Hangi şiir?
- Hani “Peygamber’in evlâdını candan sevmek,
Râfızîlikse...”
- Evet,
- “Yerde beşer, gökte melek,
Râfızîdir bu, desin hepsi de hakkımda benim,
Ben oyum, işte...” diyor...
- Bildim, evet.
- Kâili kim?
- Şâfi’î zannederim, neyse, fakat maksadınız?
Şunu lûtfen bana teşrîh ediniz, anlatınız.
- Yıkılan yurduma cennet diyemem, ma’zûrum;
Hani mamûre? Harabeyle benim neydi zorum?
Heybe sırtında “âdâlet” dilenirken millet,
Müsterîh olmanın imkânı mı var, insaf et?
“Yaşasın!” macunu âlâ idi, yut, keyfine bak!
Tutmuyor şimdi fakat, bin yala parmak parmak.
- Niye tiryakisi oldun bu kadar sen de ayol?
Tutmuyor, çünkü alıştın... Yemeyeydin bol bol.
Hem bizim macunu pek hırpalamak doğru mu ya?
- Dur canım! Ben kızarım böyle vakitsiz şakaya...

Sözü tek mil edeyim...

– Sonra bitir, dinle biraz:

Bir yutar, beş yutar, afyonkeşi afyon tutmaz;
Der ki: Toprak mı, ne zikkim bu, varıp anlamalı.
Açılır kurna başından, sıyırır peşte malı,
Nalının sırtına atlar, sürerek doğru gider,
Hangi attarsa, bulur: “Tutmadı yahu, yine!” der.
G lmeden çatlayadursun biriken  arşı, pazar;
“Bu kadar tuttuğu yetmez mi kuzum?” der attar.

Siz de artık uzun etmektesiniz, hem pek uzun;
   saat esnemedен dinlediğim nutkunuzun,
“Yaşasın!” macunu peymâne-i ilh mı bütün,
Hani, sarhoş kuşa döndün, mütemadi  tt n!
– Bırak oğlum, yeter artık, şakanın vakti değil.
– Sen de  yleyse, bizim macuna baş kesmeyi bil!
– Sade bir “bal” deyivermekle ağız tatlansa,
Arı uçmuş diye, kaçmış diye hiç çekme tasa.
Ağlasın milletin evlâdı da bangır bangır.
Durma hürriyyeti aldık diye, sen t rk   ağır!
Zulmü alkışlayamam, z limi asl  sevemem;
Gelenin keyfi için ge miş e kalkıp s vemem.
Biri ecd dıma sadırdı mı, hatt  boğarım...
– Boğamazsın ki!

– Hiç olmazsa yanımdan koğarım.

   buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;
Hele hak nâmına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir  şıkım istikl le,
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın l le.*
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum.
Kanayan bir yara gördüm m  yanar t  ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim,  ifte yerim.
Adam aldırma da geç git, diyemem, aldırırım.

* “L le” boyuna vurulan zincir (Şairin notu).

Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırim.
 Zâlimin hasmıyım amma severim mazlûmu...
 İrticâin şu sizin lehçede manâsı bu mu?
 - Yok canım!

- Yok deme!

- İfrat ediyorsun Köse...

-Yâ?

İşte ben mürteciyim, gelsin işitsin dünyâ!
 Hem de baş mürteciyim, patlasanız çatlasanız!
 Hadi kanûnunuz assın beni, yâhud yasanız!
 - Yasa yok şimdi.

- Neden, bitti mi?

- Çoktan bitti.

- Dede Cengiz ya?

- Bırak, derdimi deştin: Gitti!

- Getirirler yine lâzımsa...

- Hayır, gitti gider.

- Deme oğlum!

- Ya bizim düşmanımızmış o meğer...

Dedenizdir diye bir kahbe çifıtmış yamayan...

- Size hâ?

- Öyle ya, çok geçmedi, lâkin aradan,

Geldi bir başka gâvurcuk, dedi "Cengiz'le, ayol,

Bu hısımlık nereden çıktı ki, siz Türk, o Moğol...."

- Sonra?

-Hiç!

- Hiç mi?

- Sönüp gitti o kızgın piyasa.

- Hem de bir püfle!

- Evet, şimdi ne hâkan, ne yasa!

- Kimse ma'kul kefareymiş, o herif.

- Sorma Köse'm...

- Çok şükür sizde de pek yok, değil amma sersem!

- İğnellersin şu benim nesl-imi yüz buldukça,

Sana elmas gibi hürriyeti kim verdi, Hoca?

Ne yaman şeydi unuttun mu o istibdadı?

Hep fecâyi'di hayatın hele hiç yoktu tadı.
Milletin benzi sararmış, işitilmezdi refah;
Her nefes dört elifin sırtına binmiş bir “âh!”
O ne g  nler...

- Beni kızdırmaya s  yler mahsus,
Yeter artık!

- Niye?

- Ezber bilirim hepsini, sus!

- Ne tuhafısın? Bana d  kt  rmeyecesin içimi...
- Yok paşam, sizde tuhaflık, o benim haddim mi?
- M  stebiddin de gem almaz soyu çıktın, git git,
Sen ki h  rriyyet i  in nefy olunurdun, a tirit!
İ  i yok, Ő imdi muh  lifli  e sarmış derdi...
- Hoca rahmetli keramet gibi s  z s  ylerdi...
- B  ri tuttun mu?

-Ne m  mk  n? O zaman nerde akıl?

- Sonradan geldi  i s  bit mi efendimce, nasıl?
- D  verim ha!

- Hadi d  vm  Ő  kadar ol!

- Dur be adam,

Dinle, zevzekli  i terk et!

- Sana terk ettim, imam!

- Ne diyordum be?..

- Ya g  rd  n m   kafan aynı kafa!

“Hoca rahmetli” dedin, şöyle giriştindi lâfa.

- Evet, o  lum, Hoca sevmezdi, bilirdim sarayı;
Ama s  vmezdi de hoşlanmadı  ından dolayı.
Vardı bir duygusu besbelli ki...

- Bilmem, varmış...

Padişah dendi mi,   okluk dil uzatmazlarmış!

- Hi   unutmam, Hocas  dem ki, sıcak bir g  nd  ,
Bah  edeydik, bana bir par  a baban k  sk  nd  .
- Sana d  şk  nd   babam, k  st      olmazdı ama...
- Boşbo  azsın diye kızmıştı.

- Ker  met!

- Sorma!

Büsbütün kızdırayım bari, dedim...

– Yâ? Çok iyi:

Çivi, bir an'anedir bizde, sökermiş çivi.

– “Ortalık şöyle fenâ, böyle müzebzeb işler,

Ah o Yıldız'daki baykuş ölüvermezse eğer,

Âkıbet çok kötü...” dîbâce-i ma'lûmuyla,

Söze girdim.

– Kızıyor muydu?

– Hayır.

– Tekmille!

– Bırakan var mı ki? Rahmetli hocam doğrularak,
Dedi:

“Oğlum, bu temenni neye benzer, bana bak:

Eşeklerin canı yükten yanar, aman, derler,

Nedir bu çektiğimiz derd, o çifte çifte semer....

Biriyle uğraşıyorken gelir çatar öbürü:

Gelir ki taş gibi hâin, hem eskisinden iri.

Semerci usta geberseydi... Değmeyin keyfe!

Evet, gebermelidir inkisâr edin herife.

Zavallı usta göçer bir gün âkıbet, ancak,

Makâmı öyle uzun boylu nerde boş kalacak?

Çırak mı, kalfa mı, kim varsa yaslanır köşeye;

Takım biçer durur artık gelen giden eşeğe.

Adam meğer acemiymiş, semerse hayli hüner;

Sırayla baytarı boylar zavallı merkepler.

Bütün o beller, omuzlar çürür çürür oyulur;

Sonunda her birinin sırtı yemyeşil et olur.

“Giden semerciyi derler, bulur muyuz şimdi?

Ya böyle kalfa değil, basbayağ muallimdi.

Nasıl da kadrini vaktiyle bilmedik, tuhaf iş:

Semer değilmiş o rahmetlininki devletmiş!”

Nasihatim sana: Herzeyle iştigâli bırak

Adamlığın yolu nerdense, bul da girmeye bak!

Adam mısın: Ebediyyen cihanda hürsün, gez;

Yular takıp seni bir kimsecik sürükleyemez.

Adam değil misin, oğlum: G n ll s n semere;
K f r savurma boyun kestiğin semercilere.”

*

- Sen işin yoksa devir amları paldır küldür;
Neslimin şöyle dönüp bakması hatta züldür.
Gözüm ensemdedir değil, görmeliyim ben  n m ;
Kestik attık hele mazi denilen k r düğümü!
Ne zamandan beridir bağlıyız artık bıktık;
Demir aldık o sizin ananelikten çıktık.

- Pupa yelken aılın şâyet oturmazsa gemi!
Bu tenezzüh cici bey, doğruca Kağt ne’ye mi?
- Hayır, enginleri bir bir geçerek, gayemize.
- Hele bir kerre ıkın Marmara’dan Akdeniz’e!
Fıkra gelsin mi?

- İşin fıkracılık zaten, imam!
Korkarım am devirirsin yine...
- Bilmem am mam!

“Bocalarken bakar üstündeki kaptan acemi,
Sarılır bir kayanın boynuna biçare gemi.
“Bu nedir Bey Baba, bittik mi, ne olduk?” derler;
Kimi evrâd okur üfler, kimi l havle eker.
“Yok canım!” der Hacı kaptan, biriken yolculara:
“Su tükenmiş, haberim yok, buyurun işte kara!”
Siz de oğlum, bu maharette, bu c rettesiniz:
Gemi yüzdürmek için kalmadı meydanda deniz!
- Dinle bir fıkra da benden bakalım şimdi.

- Olur.
- “Devr-i s bıkta, kaza teknesi, bir köhne vapur,
Akdeniz hattına tahsis edilir bol keseden.
Eski kaptan “Gidemem der, getirin varsa giden.”
Yeni kaptan gelerek, doğru çıkar mevkiine.
Adamın tâli’i oldukça güzelmiş ki yine,
Yel  f rs n, su götürsün diye bekletmez pek,
Gece kalkar bu adem postası İzmir diyerek.

Göksu'daymış gibi fış fış yüzedursun miskin...

Denizin neşesi âlâ, hava enfes... Lâkin,

Bir taraftan verivermez mi nihayet patlak,

Tekne körkandil olur, yolcular allak bullak.

Şimdi biçare süvariye ne dur var, ne otur;

Dinlenir, farz ederek birçok emirler savurur:

“Getirin hartayı!” der; baksana maşaallah:

Şile, Bartın, Kızılırmak... Güzelim, Bahr-i Siyâh!

- Akdeniz yok mu?

- Hayır yok.

- Bu nasıl kaptanlık?

- Haklısın Bey Baba, göndermediler, çok yazdık.

Eğilir sonra bakar: İbresi yok bir pusula...

Yürümez ezbere, yahu, gemi, eyvahlar ola!

Bora estikçe eser, dalgalar azdıkça azar...

“Getirin ibreyi!” der, bulmanın imkânı mı var?

“İbre yok, Bey Baba, bilmem ne getirsek?” derler...

O da: “Öyleyse şehadet getirin!” der bu sefer.

*

Verdiğin tek silik onluktu, behey aksi imam,

Olacak söz mü dokuz kubbeli, çinçinli hamam?

Bize devlet diye teslim olunan şey neydi?

Çarpacak sahil arar, kupkuru bir tekneydi!

On sekiz mil mi gideydik? Batırırdık...

- Lebbey?

Batmadık bir yeriniz kaldı mı, bilmem, cici bey?

“Devr-i sâbık” mı dedin şimdi?.. Elindeyse, çevir,

Ensesinden tutup eyyâmı da gelsin o devir.

Milletin beş parasız onda, emin ol, yedisi!

Gündüzün aç dolaşır, akşama kırk ev kedisi!

Yatırın âlemi çavdar karışık mezbeleye:

Ne bu? Ekmek! diye dünyayı verin velveleye.

Hastalık, kehle, sefâlet saradursun, kol kol.

Sade siz seyre bakın!

- Harb-i Umûmi bu, ayol!

- Devr-i sâbıkta gebermezdi adam böyle zelil,
Diri bir yanda uzanmış, ölü bir yanda sefil.

- Niye hürriyyet için sürgüne gittindi?

- Evet,

Gittim amma bu değil beklediğim hürriyyet.

Zaten ilan edilirken i i  akmıştım ya...

 atlasan hayra yorulmazdı o miskin rüya!

Ne herifler, ne kılıklar, ne nutuklardı, d   n!

- D   n r, arz ederim sonra!

- Unutmam, bir gün,

Babi li yoku undan çıkıyordum, baktım:

Yolu boydan boya tutmuş eli bayraklı takım.

Geziyor ba ların üstünde genizden bir ses.

  melip, salya s m k, ağlayadursun herkes,

Ben görür görmez öten zurnayı bir irkildim...

Ay, Zuhûri'ye çıkan maskara! Bildim... Bildim...

Değişen bir yeri yok, dinleyemem kim ne dese.

Yine bir kıl keçe altında kapanmış ense;

Yine yıllarca hamamsız ki boyun musmurdar;

Yine parmak gibi, âfâka batan tırnaklar;

Yine merd ne geçirmiş gibi yatkın bir yüz,

Ki haya namına tek arıza bilmez, dümdüz!

Yine bir tatsız alın, yassı burun, basma  ene...

Hep o, hiç başka değil, gördüğüm evvelki sene.

- Kimdi, anlat  unu?

- Kuzguncuk'a geçtim bir gün,

Molla'nın k  k ne yakla madan etmez mi s k n,

Belki k rkelli köpek, havlayarak, nerdense...

- Ama hiç saklama: Korkup da oturdun mu Köse?

- Köse dünyada senin söylediğin haltı yemez;

Parçalar belki, fakat üstüme itler siyemez.

- Hadi  yleyse, Hocam, sell-i as  et de yana !

- Saldıran yoktu ki... Derken kocaman bir karaba ,

Kar ıdan ba ladı ses vermeye...

- Lâkin bu yaman.

Konağın bekçisi besbelli...

- Değilmiş, dur aman!

O içerden, bu yiğitler de dışardan ürüdü;
 Bir ağız kavgasıdır aldı, tabî'i, yürüdü.
 Karabaş sustu neden sonra, köpekler yattı;
 Şimdi âfâkı gümüş kahkahalar çınlattı.
 Kapıdan bir göreyim, şöyle, dedim, vay canına:
 Adam olmuş karabaş, geçti beyin ta yanına.
 Ben şaşırılmış bakıyordum ki sadâlar dindi;
 Karabaş salta dururken dönerek silkindi,
 Oldu bir zilli köçek, oynadı hop hop göbeği;
 Hani varmış gibi karnında beş aylık bebeği!
 Karabaş sonra Zuhûri'ye de çıksın mı sana?
 Hem nasıl, taş çıkarır, belki, Burunsuz Hasan'a.
 Ne Arap kaldı, ne Laz, ne Çerkes, ne Pomak,
 Öyle bir kesti ki taklidleri, bittim...

- Hele bak!

Çok köpoğluymuş!

- Evet, pek de utanmaz şeydi...

- Parsa çok muydu?

- Bırak, toplansın oğlum, değdi...

Kaçıranlar bile olmuş, o kadar gülmüştük.
 İşte yavrum, bu omuzlarda gezen dilli düdük,
 Havlayan, zil takınan, sonra Zuhûri'ye dalan,
 O bizim soytarının kendi değil miydi?

- Yalan!

- Karabaş gel! diyecektim...

- Dememiştin ya, sakın?

- Ne dedim, bilmiyorum, ta öteden bir çapkın,
 Gâlîba sezdi ki, yekten dedi: "Halt etme sofı!
 Gördüğün fesli: Senin milletin feylesofu.
 Bu ve emsâli dehâlar tutuyor memleketi.
 Sen bu şenlikleri gördünse kimin ma'rifeti?"
 Dedim: "Ezberleyelim, saysana oğlum, bir bir,
 Şu dehâlar dediğin kaç kişidir, kimlerdir?"
 "İçtimaî biri, dehşetli siyâsi öbürü;
 Hele maliyyecimiz yok mu, bu ilmin pîri."

Sayı dolmuştu, fakat bende tükenmişti sıfır;
D n işin yoksa fırlıdak gibi artık fır fır.
Böyle bir korku geçirmiş değilim  mr mde;
Benzedim gitti o gün neşvesi kaçmış Kürd'e.
- Yine bir fıkra mı yerleştireceksin araya?

- Hani vaiz geçinen maskara şeyler var ya,
Der ki bir t nesi peştahtayı yumruklayarak:
Dinle dünya nenin üstünde durur, hey avanak!
Yerin altında öküz var, onun altında balık;
Onun altında da bir zorlu deniz var kayalık.
Öteden Kürd atılır:

- Doğru mu dersin be hoca?

- Ne demek doğru mu dersin? Gidi cahil amuca!
Sözlerim basma değil, yazma kitaptan tekmi!;
Kim inanmazsa kızıl kâfir olur böylece bil.
- Rahatım yok benim  yleyse bugünden sonra;
G m l p kurtulayım bari hemen bir çukura.
- Ne zorun var be adam?

- Anlatayım dur ki hocam:

Ben bu dünyayı görürdüm de sanırdım sağlam.
Ne  r km ş o meğer sen şu benim bahtıma bak:
Tutalım şimdi öküz durdu, balık durmayacak;
Diyelim haydi balık durdu biraz buldu da yem,
Ya deniz?... Hiç dibi yokmuş bu işin...  rt ki  lem!

*

Ne dedin fıkrama?

- Gayetle fena.

-Vay?

- Dinle:

Memleket mahvoluyor, baksana, bedbinlikle.
Ben ki ecd da s ven maskaralardan değilim,
Anarım hepsini rahmetle... Fakat m nfailim.
- Niye?

– Zerk etmediler kalbime bir damla ümîd.
 Hoca, dünyâda yaşanmaz, yaşamaktan nevmid.
 Daha mektepte çocuktuk, bizi yıldırır hayât;
 Oysa hiç korku nedir bilmiyecektik, heyhât!
 Neslim ürkekmiş, evet, yoktu ki ürkütmeyeni;
 “Yürü oğlum!” diye teşcî’ edecek yerde beni
 Diktiler karşıma bir kapkara müstakbel ki,
 Öyle korkunç olamaz hortlasa devler belki!
 Bana dünyaya çıkarken “batacaksın!” dediler...
 Çıkmadan batmayı öğren, ne kadar saçma hüner!
 Ye’si ezber bilirim, azmi yüzünden tanımam;
 Okutan böyle okutmuştu, beğendin mi İmam?
 – Çattı, lâkin, o yalan bellediğin istikbâl.
 – Hadi çatmış diyelim, kimlere ait ki vebâl?
 Bir ışık gösteren olsaydı eğer, tek bir ışık,
 Biz o zulmetleri bin parça edip çıkmıştık.
 İki üç yüz senedir serpemiyor bizde şebâb;
 Çünkü bîçârenin atisine imanı harab.
 Hissi yok, fikri bozuk, azmini dersin: Meflûc...
 Hani ruhunda o haksızlığa isyan, o hurûc?
 Karşıdan zinde görürsün, sokulursun ki: Yarım...
 Yandık ecdadımızın nârına, hâlâ yanarım!
 Ye’si tekfir eden imanıma olsun ki yemin,
 Bize telkîn-i ümîd etmediler, yoksa bu din,
 Yine dünyalara yaymıştı yeşil gölgesini;
 Yine hakkın sesi boğmuştu dalâlin sesini.
 Müslümanlık bu değil, biz yolumuzdan saptık,
 Tapacak bir putumuz yoktu, özendik, yaptık!
 Göreyim gel de büyük bildiğin Allah’ı kayır...
 Hani, tevîk-i İlâhî’ye kanan var mı? Hayır.
 Ya senin âlem-i İslâm’ın inanmış ye’si;
 Din-i resmîsi odur, vazgeçemez kim ne dese!
 Önce dört kıt’ayı alt üst eden iman-ı metîn;
 Sonra, dört yüz bu kadar milyon adam, hepsi cebîn!

Şarka in, mağribe yüksel g remezsın galeyan...
Nasıl olmuş da uyuşmuş bütün  mmetteki kan?
Niye tutmuş da bu şevket. bu şehâmet dini,
Benden ims k ediyor ceddime bezl ettiğini?
Yaşamak hakk-ı sar him mi? Evet. Bir mantık,
Bunu inkâr edemez, çünkü bed h  artık.
Bir bed het de bu  yleyse: " alışmak borcum."
Yok iradem ki, fakat, dipdiri bir mefl cum!
- Ya kabahat yine mazide mi?..

- Bilmem, kimde...

Bir  ıfıt sillesi kaç yıldır  ter beynimde:
Dedi: "Farz et senin Asyan yedi yüz milyonmuş;
Ne  ıkar? Davranamaz hiç ki, serâpâ donmuş.
V k  biz bir avuç unsuruz amma boğarız,
Kimi dünyâda görürsek hareketsiz, cansız."
Ah o din nerde, o azmin, o sebatın dîni;
O yerin gökten inen dini, hayatın dini?
Bu nasıl dar, ne kadar basmakalıp bir görenek?
Müslümanlık mı dedin?.. T vbeler olsun, ne demek!
Hani Kur'ân'daki ruhun şu hey l da izi,
Nasıl  sl m ile birleştiririz kendimizi?
Ye'si tedric ile zerk etmiş edenler dine...
O ne mel'un açı, hiç benzemiyor, hiçbirine!
Dikkat et: bin senesinden beri, a's b  harâb,
Yatıyor koskoca bir âlem-i iman, b t b
P ht  hâlinde yürekler, cevel nsız kanlar;
Çevirip yastığı tekrar uyuyor kalkanlar!
Gözünün gördüğü yok beynine çarpan güneşi....
-  yi amma nasıl ikaz edeceksin bu leşi?
- Leş değil.

- Leş mi değil?

- Dip diri... Dalgın, yalnız...

şimdi kurtarmak için azmedelim, kurtarırız:
Verelim gel de şunun kalbine bir canlı  m d.

- Ne kolay! Sa'y-i medîd ister ayol, sa'y-i medîd!
 - Eklerim ben de mesaiyi tutar birbirine,
 Al kuzum, istediğin sa'y-i medîd oldu yine.
 Var mı bir başka sözün söyleyecek?

- Elbet var:

Hani, tevîki hesap etmedin, onsuz ne çıkar?
 - Ama kul neyle mükellefti ki, tevîk ile mi?
 Hiç değil, sa'y ile; tevîk, o: Hudâ'nın keremi.
 Sarıl esbâba da çık, işte tarık, işte refik;
 Ne vazîfen senin olmazmış, olurmuş tevîk?
 Oturup dil dökecek yerde gidip döksene ter!
 Bin çalış gayen için, bir kazan ömründe yeter.
 Mütebâki o dokuz yüz emeğin yok mu, Hocam?
 - Daha doksan dokuz ister, ne demek, etsene zam!
 - Hadi ettik... Bir olmaz, biri hatta zayi;
 Ya onun gayede tek hissesi var, hem şayi'.
 Dinle üç beş sene evvel geçen oldukça mühim,
 Bir ufak hâdiseden bahsedeyim...

- Dinliyelim.

- Hüseyin Kâzım'ı elbette bilirsin?

- Lebbey?*

- Kadri Bey zade canım?

- Hâ! Şu bizim Kâzım Bey.

- O, zirâatle çok uğraştı, bilir çiftçiliği...
 - Gördüm: Âsârı da var köylü için... Hem pek iyi.
 - Bir zamanlar hani, tenvir edelim halkı diye.
 Toplanırdık ya... - Evet, "*Hey'et-i İrşâdiyye*."
 - O senin söylediğin canlı eserler, sanırım,
 Yeni bitmişti ki, gösterdi de bir gün Kâzım,
 Dedi: "Meclisce münâsipse basılsın da hemen,
 Okusun taşralılar gönderelim meccanen."
 Biz bu teklifi beğendik, aramızdan sade,

* Arapçadaki Lebbey (buyrun, emredin) ibaresi. Türkçeleştirilerek "Efendim" manasında kullanılmış.

İtirâz etti şu suretle Recâizâde:

“G  zel yazılmış eserler ve ş  phesiz ki m  fid;
Fakat, basılsa okurlar mı? Bence azdır   mid.
Evet, beş on kişi ancak okur tenevv  r eder;
Bizim mes  rif-i tab’iyye olmayaydı heder.”

Dedik: “Cevabını versin m  ellifin kendi.”

Kabul edildi bu tekl  fimiz, peki, dendi.

– Ne s  ylemiş bakalım;        pek g  zel s  yler?

– S  z aldı, başladı K  zım:

– “Efendiler, beyler,

şu bahsi ge  miş eserler nedir? Zir  idir.

M  d  fa  tımı   yleyse pek tab’  dir,

Alıp da nakledivermek b  t  n tabiatten.

B  t  n tabiate h  kim şu  n-u kudretten.

Bilirsiniz ki: Hud  yi biten en ince nebat,”

D  ker de her sene milyonla canlı tohm-u hayat,

G   erse şöyle g   er hilkatın baharından.

Yab  ni hardala m  mk  n m   olmamak hayran?

Ya bir papatyaya kabil mi etmemek h  rmet?

Ne vergi vermedelerdir?     ek başından, evet,

Zeminin aldığı tohmun yek  nu: Milyarlar!

Demek, tabiatı icbar eden av  mil var,

Bu ihtiya  ma, bu v  si, bu m  dhiş isr  fa;

O, iktis  dı bırakmazdı yoksa bir tarafa.

İşin hakikati: Hilkat ne k  r arar, ne zarar;

Bek  -yı nesle bakar, hep, bek  -yı nesl-i sorar.’

Neden mi?        hay  tın yeg  ne g  yesidir;

O gaye olmasa, d  nya bir ahiret kesilir.

Sa  ıp savurmada fıtrat b  t  n haz  inini,

Meramı gayesinin b  ylelikle tem  ni.

Ya   nceden biliyor, binde kim bilir ne kadar

Ziy  na uğrayacak sonradan bu milyarlar?

Kolay değil, kimi, int  ş i  in zemin bulamaz;

Zemin bulur kimi, lâkin nedense doğrulamaz.
 Bu çiğnenir, onu kurt yer, öbür zavallıyı kuş;
 Bakarsınız: Çoğu bitmiş sonunda, mahv olmuş,
 Sebat edip de, fakat kurtulan tohum pek azı.
 Demek, saçarken eteklerle saçmadan garazı,
 Şu çimlenen bir avuç tohumu devşirip, ancak
 Bekâ-yı nesle varan gayesinde kullanmak.
 Demek, tabiat edermiş zaman zaman isrâf...
 Hayır, tabiate müsrif demek bilâ-insâf,
 Hata değil de nedir? Çünkü hayr için veriyor.

Efendiler, bize fitrat nümune gösteriyor,
 Diyor ki: Gayeniz uğrunda bezledin emeği;
 Düşünmeyin hele hiçbir zaman esirgemeyi.
 Efendiler, bu eserler de şimdi bastırılır,
 Biner biner saçılır yurda, çünkü lâzımdır.
 Buyurdular ki: Fakat bastırıp dağıttık mı,
 Zıyan olup gidecek, hem büyükçe bir kısmı.
 Efendiler, bilirim ben de, çok bu işde ziyân;
 Şu var ki: savrulan efkârı toplayıp okuyan,
 Velez pek az kişi olsun zuhûr eder mutlak.
 Bizim de gayemiz ancak o nesl-i kurtarmak.”

*

– Hakikaten diyecek yok be! Aferin Kâzım!
 – Zavallı Ekrem o gün “hakka ser-fürû lâzım”
 Deyip rücû’ edivermişti.

–Aferin, Ekrem!

– Şimdi oğlum, sana bir vak’ da ben söylersem?
 – Dinlerim, söyle Hocam,
 – Aferin evlâd sana da!
 – Hele bir aferin olsun diyebildin bana da!

*

- Kadir Bey sağdı, Trabzon'da henüz valiydi.
Yine bir dolduran olmuştu ki Abdülhamid'i,
Karakoldan dediler: "şimdi İmam, Erzurum'a!"
Bir de kış, bir de kıyametti ki artık sorma!
Tıktılar, alyaka bir tekneye; sırtım gevşek,
Abam arkamda değil, sonra ne yorgan ne d şek.
Titredim beş gece dört gün...

- Ne de çok! Beş gece mi?

- Hoca dem, hele bin türlü meşakkatle gemi,
Bizi bir sahile aktardı "Trabzon" diyerek.
Henüz inmiş bakınırken: "Bunu V l  görecek,
G t r n şimdi öbür L z'la beraber konağa;
Durmayın!" emrini vermez mi bir oldukça ağa?
Yeniden doğmuşa döndüm. Aradan geçti biraz,
Söktü Mandal Hoca'dır gürleyerek...

- Ay, o mu L z?

- Yeni Cami'deki vaiz, bileceksin belki?
- Bileceksin ne demek, Mandal'ı kim bilmez ki?
Tacı yok, tahtı da yok, kendine m lik sultan.
G liba öldü ki hiç gördüğümüz yok?

- oktan!

Ne güzel söyledin oğlum, Hoca sultandı evet.
Yoktu dünyada esir olduğu hiçbir kuvvet.
Hele sen yoldaşımın halini görseydin o gün,
Eskisinden de per sandı...

- Tabî, sürgün.

- Başta bir dalgalı fes, ta tepesinden o ibik,
Cuk oturmuş bakıyor; mavi beş on kat iplik,*
Sapı yok püskülü tutmuş da, dışından ibiğe,
Bağlamış sımsıkı "Artık bu da kopmaz ya!" diye.

* Cuk oturmak, aşık oyununda aşık kemiğinin ayakta durmasıdır. Aşığı cuk oturmak, işi yolunda gitmekten kinaye olur (şairin notu).

Önü çökmüş sarığın, arka taraf vermiş bel;
 Çağlıyor püsküle baktım, üzerinden tel tel.
 Saçak altında o gözler uzanan kaşlardan;
 İki şimşek dolu gök sanki, yanarsın baksan!
 Sonra, hendekler açılmış gibi kat kat bir alın;
 Hani, bin parça olur, düşmeyegörsün, nazarın!
 İri burnundan inip savruluyor çifte duman,
 El ayak bağlı, solurken bu kıyılmaz arslan.
 Karayel indiredursun tipi, yağmur, kar, kış;
 Hoca çıplak, yalınız çok senelerden kalmış,
 Yanı yırtmaçlı bir entarisi var sırsıklam,
 Akıyor dört eteğinden hani biçare adam.
 Lâkin aldırıldığı yok: Hem sövüyor, hem yürüyor;
 Göğsünün kılları donmuş, o ateş püskürüyor!
 Oflu “hâinlere lânet!” dağıtırken bol bol,
 Kime benzetti ki, bilmem, beni “berhudâr ol”
 Diyerek okşadı; artık ne kadar hoşlandım,
 Bilemezsin... Sıcacık bir aba giydim sandım.
 - Bakalım şimdi makamında görün Kadri Bey'i;
 Zorlu valiydi herif...

- İlme de vardır emeği.

Evet, oğlum, Hoca Mandal'la tutunduk el ele,
 Evvelâ Kâzım'ı gördük; bizi hürmetlerle,
 Alarak durmadı vâlîye haber gönderdi;
 Geliniz, emrini vâlî de serîan verdi.
 Kâzım önden, hadi bizler de peşinden daldık.
 - Vay İmam, sen yine düştün mü bu kışlarda? Yazık!
 Ya Hocam, sen niye ta Yıldız'a çıktın bu sefer?
 Otur anlat, bakalım, çünkü fenâ söylediler.
 - Kim fenâ söyledi?

- İstanbul'a sormuştuk da...

Oflu tedrîc ile bağdaş kurarak koltukta,

Dedi:

– oktan beridir vardı benim bir derdim:

Gideyim, zalimi ikaz edeyim, isterdim.

O, bizim câmi uzaktır, gelemez, m ni ne?

Giderim ben, diyerek, vardım onun c miine.

Kafes ardında hanımlar gibi saklıydı Hamid,

Koca Şevketli! Hakikat bunu etmezdim  mid.

Belki kırk elli bin askerle sarılmış Yıldız;

O sil h rler; o al fesli herifler sayısız.

Neye m l olmada seyret, herifin bir namazı:

Sade altmış bin adam kaldı namazsız en azı!

Hele tebz ri a an masrafı dersen, sorma.

Gördüğüm maskaralık gitti de artık zoruma,

Dedim ki: “Bunca zamandır nedir bu gizlenmek?

Biraz da meydana çıksan da hasbih l etsek.

Adam mı, cin mi nesen? Yok ne bir gören, ne eden;

Ya   n k  saklanıyorsun bucak bucak bizden.

Değil mi saklanıyorsun, demek ki: Korkudasın;

Ya   n k  korkan adamlar gerek ki saklansın.

Değil mi korkudasın var kab hatin mutlak....”

Bir de baktım, canavarlar pusulardan çıkararak,

Ko tular, tekmeye kuvvet kimi, dipçikle kimi,

Serdiler her tarafından delinen postekimi.

– Sonra?..

– Ben hissimi kaybetmi im artık...

– Vah! Vah!

– Sanki bir korkulu rüya idi... Ferd sı sabah,

Deniz üstünde bulup kendimi  a tım bu i e,

Dedim ki: “Anlatırım ben, Hamid öbür geli e.

Adam daldıkça Lazistan kıyısından takalar,

Kurtuluş yok, seni Mandal yine bir gün yakalar!”

Kadri Bey hem beni, hem v izi taty b etti;

Aba giydirdi ki bizlerce birer hil’atti.

Sonra birçok paralar verdi...

- Cebinden mi?

- Evet.

Oflu reddetti, ben aldım...

- İyi olmuş...

- Elbet.

- İşte gördün ya Hocam, millet için lâzım olan,
Hoca Mandal'daki iman gibi sağlam iman.
Titretirsin yine dünyayı, emin ol, tir tir;
Hele sen Şark'a o imanda beş on sîne getir.
Züppe valiye çatan hangi müderrisse, ona,
Sorarım ben ki: Açık gördüğü bir hak yoluna,
Kellesinden geçecek molla yetiştirmiş mi?
Oturup sadece, mektepleri tenkit iş mi?
Kuru lâftan ne çıkar? Tıngır elek, tıngır saç...
Mektebin açsa eğer, medresen ondan daha aç!
Bu da muhtaç, o da yıllarca mugaddî yemeğe.
"Neye boynun bu kadar eğri demişler, deveye,
A kuzum, hangi yerim doğru demiş. "Söz de budur.
Sen işin yoksa, filân mesleğe ver payeyi, dur.
O filân meslek, evet, bizde filândan yüksek;
Bir bıçak sırtı kadar farkı, fakat ölçersek...
Beni gördün ya, şu ben kaç paralık şairsem,
Senin ilmin de odur, nâfile uğraşma Köse'm.

"Bekçi hırsız yakalar bağda, koşar der ki beye,

- Bağladım haydudu, zor zar, ayağından direğe.

- Ayağından mı dedin? Kolları meydanda demek!

Ulan, aptal mı nesin? Şimdi çözer...

- Kim çözecek?

- Hele bak! Kendi çözer elleri boştıysa...

- Paşam,

Hiç telâş etme!

- Neden?

- Çünkü bizim köylü adam.

- Ne  ıkar? Gitti gider...

- Gitmesinin var mı yolu?

Tut ki, ben bilmemişim bağlanacakmış da kolu;
Ayağından ipi gev etmeyi akletmez o da."

Biz de bir k yl leriz, yanlamışız bir yurda.
Öyle hiç kendini aldatmaya kalkışmamalı,
Hangimiz, başka met   ? Hepimiz Tırhallı!
Medresen var mı senin? Bence o çoktan yürüdü.
Hadi göster bakayım Şimdi de İbn r-R    ?
İbni S na niye yok? Nerde Gazali görelim?
Hani Seyyid gibi, R zi gibi    be   lim?
En büyük f zılınız: Bunların    rından,
Belki on Őerhe bakıp, bir kuru man  çıkaran.
Yedi yüz yıllık eserlerle bu dinin h   ,
İhtiy c tını kâbil mi telâfi? Asla.
Doğrudan doğruya Kur'ân'dan alıp ilh mı,
Asrın idr kine söyletmeliyiz İslâm'ı.
Kuru dava ile olmaz bu, fakat ilm ister;
Ben o kudrette adam görmüyorum, sen göster?
Koca ilmiyyeyi aktar da, bul    tane fakih:
Zevk-ı fikh si bütün, fikri açık, ruhu nezih?
Sayısız hadise var ortada tatbik edecek;
Hani bir tane "usûl  limi", yahu bir tek?
Böyle âvâre düşünceyle yaşanmaz, heyhat,
"M lte  " fikh nızın namı, us l n "Mir' t",
Ya anır, zannediyorsan, Baba C fer'liksin,
Nefes ettir, çabucak, kendine, olsun bitsin!
Ölüler dîni değil, sen de bilirsin ki bu din.
Diri doğmuş, duracak dipdiri, durdukça zemin.
Niye israf edelim bir sürü ikn iyy t?
Hoca, madem ki bu din: Din-i beşer, din-i hayat,
Be erin hakka refik olmak için vicdanı,
Be eriyyetle beraber yürümektir Şanı.

Yürümez dersin eğer, ruhu gider İslâm'ın;
O yürür, sen yürümezsen, ne olur encâmın?

Oflu'nun ilmi de olsaydı o imana göre,
Şimdi baştan başa tevhid ile dolmuştu küre.
O nasıl kalp o nasıl azm, o nasıl itmînân?..
İşte tevfik-i İlâhî'ye yürekten inanan;
İşte "lâ havfe aleyhim" diye Kur'ân-ı Hakîm,*
Bu velî zümreyi etmektedir ancak tekrîm.
Hâlik'in nâ-mütenâhî adı var, en başı: Hak.
Ne büyük şey kul için hakkın elinden tutmak!
Hani, ashâbı kirâm, ayrılalım derlerken,
Mutlakâ "Sûre-i ve'l-Asr"ı okurmuş, bu neden?
Çünkü meknûn o büyük surede esrâr-ı felâh;
Başta iman-ı hakîki geliyor, sonra salâh.
Sonra hak, sonra sebat. İşte kuzum insanlık.
Dördü birleşti mi yoktur sana hüsrân artık.
Müslüman hakka zahîr olmaya her an mecbûr,
Sarsılır varlığı, göstermeye başlarsa fûtûr.
Hele zulmün galeyânında bu mecbûriyyet,
Daha şiddetli olur başkalarından elbet.
Çünkü hak öyle zamanlarda kalır tehlikede,
Çaresizdir onu kurtarmaya bakmak sade.
Bir adam dursa da bir zalim imamın yüzüne,
Adli emretse, bu zalim de onun hak sözüne,
İnkıyâd eyleyecek yerde tutup kıysa ona,
O mücâhid yazılır ta şühedânın başına.

Hamza'dan sonra gelen şanlı şehid ancak odur.
Hak için can verenin payesi elbet bu olur.
Hakkı bir zâlîme ihtar, o ne şâhâne cihâd!
"En büyüktür" dedi Peygamber-i pâkîze-nihâd.
Hak zelîl oldu mu millet de, hükümet de zelil.
"Hangi ümmette ki müşkildir edilmek tahsil,

* Nazm-ı celildeki (lâ-havfe) Fâ'nın fethiyle - Yakup kıraatine göre okunmalıdır (Şairin notu).

Acizin hakkı kavilerden... O, kuvvetlenemez.”*

- Ne güzel söz bu! Ş m l yle beraber m cez.

- Ömer’in hutbesi aklında mı bilmem?

- Bilmem..

- “Eyy he’n-n s, ederim taptığım Allâh’a kase,

Yoktur asl   u cemaatte ki hiçbir âciz.

Benim indimde sizin olmaya en k diriniz,

Bir kavinizde olan hakkını kurtarmam için.

Bir kavi kimse de yoktur ki bu ümmette, bilin!

En zaif olmaya nezdimde, tutup kendinden,

Acizin hakkını isr r ile isterken ben.”

Ömer’in i te, Hocam, çizdiği meslek buydu.

- Lâkin akv line ef’ li bihakkın uydu.

- Sallanan çünkü kılı lardı; ne kuyruk, ne kavuk!

Öyle bir devr-i  eh mette kolaydır ululuk.

Senin etrafını alsın ki yığınlarca sefil,

Kimi idmanlı edebsiz, kim talimli rezil.

Kiminin fitratı  z de haya kaydından;

Kiminin iffeti ikbaline etten kalkan.

O kumarbaz, bu har m ,  unu dersin, ayyaş,

Sonra mecm u m zevvir, m tebasb s, kallâş...

Bu muhitin bakalım şimdi içinden  ıkabil;

Ne yaparsın? Ömer olsan, yine halin m  kil.

Uğramaz doğru adam semtine lâkin, heyhât

Gece gündüz seni idl le müvekkel ha erat!

Kulağın hak söze artık ebediyyen hasret;

Kustuğun herze: Ya hikmet, ya büyük bir nimet!

Yutan olmazsa dedin, öyle mi? Beyhude merak;

Dalkavuklar onu hazmetmeye candan m  tak!

Geğirirsin herifin burnuna, oh der, ne nefis!

Aksırır n, vay efendim, bu ne âheng-i selis!

T k r rs n o mülevves yüze “hak t ” diyerek;

Sırtır: “Sorma, samimiyyetimiz pek yüksek.”

  yorsan sof , sarhoş sana herkes s k ...

“  retin hürmeti hâlâ mı? O sizler bak !”

Irza d  mansan eğer, aileler hep mahrem...

“Ne büyük vah et esasen bu sel mlıkla harem!”

* İmam Ali’den rivayet olunan bir hadis-i  erifin meailidir ( airin notu).

Bir muhâlif hava yok, dinlediğin aynı sadâ:
 “Zât-ı sâminize millet de, hükümet de feda.”
 Menfaattir seni tehdid edecek tek mevcûd,
 Çünkü çıksan da nebîyim diye, hasmın mabûd!*

*

Sofusun farz edelim, şimdi de boy boy tesbih...
 Dalkavuklar bütün insan kesilir, lâ-teşbih!
 Taylâsan, cübbe, kavuk, hırka, hep esbab-ı riya,
 Dış yüzünden Ömer’in devri muhîtin güya.
 Kimi sâim, kimi kâim, o tavanlar, yerler,
 “Kul hüva’llâhu ehad” zemzemesinden inler.
 Sen bu coşkunuğa istersen inan, hepsi yalan,
 “Hüve”nin mercii artık ne “ehad”dır, ne filân.
 Çünkü madem yürüyen sade senin, saltanatın,
 Şimdilik heykeli sensin tapılan menfa’atin.
 Kanma, hey kukla kıyafetli adam, hey sersem,
 Herifin ağzı “samed”, midesi yüzlerce “sanem!”
 Sen de bir tekmede buldun mu, nihayet yerini,
 Ne kılıktaysa gelen, hepsi hüviyyetlerini,
 Aynı mahiyette aktarma ederler çabucak.
 Sana her gün sekiz on kerre söverler mutlak.
 Hani dillerde gezen nâmın, o hiçten şerefine?
 Ne de sağlamış, evet, anlasın aptal halefin:
 “Âh efendim, o ne hayvan, o nasıl merkepti!
 En hayır-hâhı idik, bizleri hatta tepti.
 Bu haya der, bu edeb der, verir evhâma vücud;
 Bilmez aptal ki, değil hiçbiri zaten mevcud.
 Din, vatan, aile, millet, ebediyyet, vicdan.
 Sonra haysiyyet-i zâtiyye, şeref şöhrat, şan,
 Daha bir hayli hurâfâta herif olmuş esir.

* Hasmın, yani menfaat (Şairin notu).

Sarmısak beynine etmez ki hakâik tesîr.
Böyle ankâ gibi medl l  yok esm ya kanar;
Adamın sabrı tükenmek değil, esm sı yanar.
Kız, kadın hepsi haremelerde bütün gün mahp s,
 u tel kkiyle bakın, en kötü vah et: Namus!
Herifin sofrada  ampanyası hâlâ: Ayr n,
Bari yirminci asırdan sıkıl artık, hayvan!
 çelim sıhhat-i s m nize... Hay hay içeriz!
Biz efendim, senin uğrunda bu candan geçeriz,
 çelim... Durmayalım... Afiyet olsun...  erefe....”
Sonra nevbetle, uzunboylu, söverler selege.

Halefin farz edelim şimdi öbür mektepten.
Dalkavuklar yeni bir maske takarlar da hemen,
Ku atırlar yine etrâfını; “S bh nall h!
Bu ne fitrat, bu ne vicdân-ı meâlî- g h!
Zât-ı uly ları Hakk’ın bize in’ mısınız,
Kimsiniz, söyleyiniz, Hazret-i M s  mısınız?
Hele Fir’avn’ın elinden yakamız kurtuldu;
Hele mahv olmadan evvel sizi millet buldu.
 h efendim, o herif yok mu, kızıl k firdi;
Çünkü bir şey tanımaz, her ne desen m nkirdi.
Ne edeb der, ne hayâ der, ne fazilet ne vakar;
Geçirir le  gibi, mut d  değil istiğfar.
Aksırır sonra, f t r etmeyerek, burnumuza...
Yutarız, çare ne, mümkün mü i işmek domuza?
Savurur balgamı ta alnımızın ortasına,
T k r rm   gibi ta lıktaki tükrük tasına!
Hezeyan, sorsanız, Allah; hezeyan, Peygamber;
Din, vatan, aile, millet gibi yüksek hisler,
Ahmak aldatmak için söylenilir  eylermi ...
Bu hur f t  hakikat diye kim dinlermi ?

Âkil oymuş ki: Hayatın bütün ezvâkından,
 Durmayıp hırsını tatmine edermiş iman.
 Ahiret fikri yularmış, yakıştırmış eşeğe;
 Hiç kanar mıymış adam böyle beyinsizce şeye?
 Hele ahlâka sarılmak ne demekmiş hâlâ?
 Çekilir miymiş, efendim, gece gündüz bu belâ?
 Zevki hakmış adamın, başkası hep bâtılmış...
 Çok tuhafmış bunu insanlar için anlamayış....
 Ah efendim, daha söylenmeyecek işler var...
 Çünkü namusa musallattı o azgın canavar.
 - İyi amma niye sarmıştınız etrafını hep?
 - Hakk-ı devletleri var, arz edelim neydi sebep:
 Tepeden tırnağa her gün donanıp sırsıklam,
 Hani yuttuksa o tükrükleri, faslam faslam,
 Vatan uğrunda efendim, vatan uğrunda bütün.
 Biz o zilletlere katlanmamış olsaydık dün
 Memleket yoktu bugün, yoktu iyâzen-billâh...
 Öyle üç balgam için millete kıymak da günah.
 Herif ancak bizi bir parçacık olsun saydı;
 Başiboş kalmaya gelmezdi, eğer kalsaydı
 Mülkü satmıştı ya düşmanlara, ondan da geçin,
 Yıkmadık aile koymazdı Hüda hakkı için.
 Bulunur pek çok adam cengi koşup can verecek;
 Harb-in en müşkili haysiyyeti kurban etmek...
 Bu fedâiliği bir bir göze aldirmıştık.
 Ama Hâlik biliyor, bilmesin isterse balık.*
 Ey veliyyü'n-niâm, artık size bizler köleyiz;
 Yalınız emrediniz siz, yalınız emrediniz.”
 - Şimdi oğlum, kızacaksın ya, fakat boş ne desen;
 Bu rezâlet beni me'yûs ediyor âtiden.

* “İyiliği et denize at, balık bilmezse Hâlik bilir” diye bir meselimiz vardır (Şairin notu).

Hâle baktıkça adam kahroluyor elde değil;
Bizi kim kurtaracak, var mı ki bir başka nesil?

- Asım'ın nesl-i, Hocam...

- Nerde!

- Hayır, haksızsın....

Galiba oğlana pek fazla bugünler hırsın?

- Asım'ın nesl-i... diyorsun. Ne uzun boylu hayal!

- Asım'ın nesl-ine münkâd olacak istikbal.

Sana vicd nımı a tım okudum, dinlesene;

S yleten ba kasıdır, bakma Hocam, söyleyene.

- Ne keh net bu?

- Bilirsin ki değil mut dım.

- Güzel amma, ne faziletleri var evlâdım?

- Ne fazilet mi? Çocuklar ko uyor, a  çıplak,

Cepheden cepheye arslan gibi hiç durmayarak.

Yine vardır bir ölüm korkusu arslanda bile;

Yüzgöz olmuş bu çocuklar  l m n  ahsıyla!

Cephenin her biri bir kıtada, etrafı deniz;

Kara dersin daha dehşetli: Ne yol var, ne de iz.

Harek t n görüyorsun ya, Hocam, en kolayı,

Yalnayak Kafkas'ı tutmak, ba  açık S n 'yı!

Yapılır zannediyorsan, bakalım, sen de soyun...

Kıta kapmak, k  e kapmak değil artık bu oyun.

ŞU BOĞAZ HARBİ NEDİR? VAR MI Kİ DÜNYADA EŞİ?

Şu boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
 En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,
 Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya
 Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.
 Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!
 Nerde -gösterdiği vahşetle "Bu, bir Avrupalı"
 Dedirir- yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
 Varsa gelmiş, açılıp mahpesi, yahut kafesi!
 Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvâm-ı beşer,
 Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer.
 Yedi iklimi cihânın duruyor karşında,
 Ostralya'yla beraber bakıyorsun: Kanada!
 Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
 Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.
 Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ.
 Hani, tâ'una da züldür bu rezîl istîlâ!
 Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-u asîl.
 Ne kadar gözdesi mevcûd ise hakkıyla, sefîl,
 Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşısına;
 Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.
 Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...
 Medeniyet denilen kahpe, hakikat, yüz­süz.
 Sonra mel'undaki tahrîbe müvekkel esbâb,
 Öyle müthiş ki: eder her biri bir mülkü harâb.
 Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;
 Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı;
 Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
 Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
 Yerin altında cehennem gibi binlerce lâğam,
 Atılan her lâğamın yaktığı: yüzlerce adam.
 Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
 O ne müthiş tipidir: Savrulur enkâz-ı beşer...

Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
Boşanır sırtlara, v d lere, sağnak sağnak.
Saçıyor zırha bürünmüş de o n merd eller,
Yıldırım yayılımı t fanlar, alevden seller.
Veriyor yangını, durmuş da açık s nelere,
Sürü halinde gezerken sayısız tayy re.
Top tüfekten daha sık, g lle yağan mermiler...
Kahraman orduyu seyret ki bu tehdide güler!
Ne  elik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'a mı g ğ s ndeki kat kat  man?
Hangi kuvvet onu, hâşâ, edecek kahrına r m?
     te'sis-i îlâhî o metîn istihkâm.

Sarılır, indirilir mevki-i m stahkemler,
Beşerin azmini tevkif edemez sun'-u beşer;
Bu g ğ slerse Hudâ'nın ebedî serhaddi;
"O benim sun'-u bed 'im, onu çiğnetme" dedi.
Asım'ın nesl-i... diyordum ya... nesilmiş gerçek:
 şte  iğnetmedi n m sunu,  iğnetmeyecek.
  hed  gövdesi, bir baksana dağlar taşlar...
O, r k  olmasa, dünyada eğilmez başlar,
Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna, y  Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecd d inerek  pse o p k alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevh di...
Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"G melim gel seni tarihe" desem, sığmazsın.
Herc   merc ettiğin edv ra da yetmez o kitab...
Seni ancak ebediyyetler eder ist  b.
"Bu, taşındır" diyerek K 'be'yi diksem başına:
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ nam yle.
Kanayan l hdine  eksem bütün ecr miyle;
Mor bulutlarla açık t rbene  atsam da tavan,

Yedi kandilli Süreyya'yı uzatsam oradan;
 Sen bu âvîzenin altında, bürünmüş kanına,
 Uzanırken, gece mehtâbı getirsem yanına,
 Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
 Gündüzün fecr ile âvîzeni lebrîz etsem;
 Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
 Yine bir şey yapabildim diyemem hatıranâ.

Sen ki, son ehl-i salîb'in kırarak savletini,
 Şarkın en sevgili sultânı Salâhaddîn'i,
 Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayran...
 Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsrân,
 O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;
 Sen ki rûhunla beraber gezer ecrâmı adın;
 Sen ki, asâra gömülse taşıyacaksın... Heyhât,
 Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât...
 Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
 Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber.

- Bırak Allah'ı seversen, yine berbâd oldum!
 O yanık defteri artık kapa, zira doldum...
 Tıkanıp durmadayım, baksana, nevbet nevbet...
 Zaten asâbıma hâkim değilim, merhamet et.
 - Bakayım şimdi, senin neydi o müşkil derdin,
 Ki sabahtan beridir söylemedin, söylemedin?
 - Asım'ın hâli fena: Pek mütehevvir, ama, pek!
 Ne nasihatten alır şey, ne azar dinleyecek.
 - Atak oğlandır esasen... Demek azdırdı işi...
 - Bilmem azdırdı mı, lâkin hoşâ gitmez gidişi.
 - Ramazan vakası varmış, o nedir?

- Anlatayım...

O zamandan beri zâten ne suyum var, ne sayım!
 - Ne demek?

- Çıkmıyorum, sanki, beraber dışarı.

Bu, zıdır; âlemin evlâdını dersen, haşarı;
Görecek hayli mürüvvet daha var! Ben yapamam..
- Ramazan vakası, y hu! Şunu anlat, be adam!
-  sk dar'dan geliyorduk, ikimiz: Asım, ben.
Saat on bir sularındaydı... Vapur beklerken,
Yolcular Bafra'yı tellendirivermez mi sana?
Kaçiver, belli ki  ingar çıkacak, durmasana!
Hayır oğlum, nasıl olduysa, apıştım kaldım.
Çocuğun tavrı değişmişti. Dedim: "Bak, Asım,
Dalaşırsan bu heriflerle  zersin babanı."
İçlerinden biri, hem şüphesiz, en kaltabanı,
   nefes p fleyerek burnuma: "Sen söyle, Hoca!
Niye ba lanmalı hayvan gibi hâlâ oruca?"
Deyivermiz mi, tabi  senin o lan tokadı,
Herifin yırtılacak ağzına kalkıp yamadı.
Galiba pek canı yokmuş ki yuvarlandı le i..
Asıl itler gerideymi , koşarak dördü, be i.
Ansızın serdiler evl dımı karşımda yere
Ben  aşırmı , "aman oğlum!" demi im bir kere.
Hele yâ Rabbi şükür, toplanıp o lan birden,
Kömür almış deve kalkar gibi doğruldu hemen.
O nasıl cehd idi kurtulmak için anlamalı:
Silkinip attı belinden asılan dört  uvalı!
Dedim: Artık sizi haklar bu zıdır şimdi durun,
Ne a ız kaldı yi itlerde, hakikat, ne burun;
Kime indiyse, n z l inmi e benzetti onu!
Bu sevimsiz  akanın hayli firaklıydı sonu:
Hani, salh ne civarında durup seyre bakan,
Karaba lar görülür: Yüzleri kan, gözleri kan;
Bu  omarlar da o vaziyete gelmişlerdi.
Hepsinin hakkını Allah için o lan verdi!
Hele bir tanesinin beyni da ılmı tı, eğer
İçi sulh etmemiş olsaydı gelen dört asker.
- Anlasaydık,  u neden sonrakinin fazla payı?
- Ya tabancayla hücum etti uzaktan bu dayı.

Bereket versin o askerlere, davâ bitti;
Sedyeler geldi, polislerle herifler gitti.

- Sizi haksız çıkaran yoktu ya?

- Olsun mu? Tuhaf!

Afedersin Hocazâdem, ne kadar saçma bu lâf!

Haklı, haksız diye taksimi kim etmiş ki kabûl?

Bu cihan baksana, baştan başa: âkil, me'kûl.

Kuvvetin sırtını kimmiş, göreyim okşamayan?

Ne zaman altta kalırsan, o zaman derdine yan!

"Beşerin adli masal, hak zıdırındır yalınız;

Dövülen mahkemelerden kovulur, çünkü cılız!"

Bizim oğlan bunu vird etmiş, okur her yerde...

- Doğru söz, sonra tabî, efelik var serde!

- Efelik, çok güzel amma, sonu çıkmaz bu yolun;

Etme oğlum, şuna bir parça nasihatte bulun.

Çünkü ben korkuyorum, söylemiş olsam tekrar,

Yüzgöz olduk, edecek mesele isyanda karar.

- Ne demek? Hiç sana isyan mı edermiş Asım?

- Bence her mümkünü vaktiyle düşünmek lâzım.

- Hocam, evlâdına benzer bulamazsın arasan,

Görmedim ben bu kadar dörtbaşı mamûr insan.

Ne büyük hilkat o Asım, ne muazzam heykel!

Onu, bir şi'r-i hamâset gibi, ilhâm-ı ezel,

Sana sunduysa, açıp ruhunu teşrîhe çalış...

Galiba oğlanı yanlış görüyorsun, yanlış!

Yalınız göğsünün eb'âdı sandın yüksek?

İn de a'mâkına bir bak, ne derinmiş o yürek!

Dalgalandıkça içinden taşan iman denizi,

Dökülen hisleri gör: İncilerin en temizi.

Gövde yalçın kayadan abide, lâkayd-ı ecel;

Sanki hiç duygusu yok... Bir de fakat ruhuna gel;

O ne ifrat ile rikkat! Hani, etsen ta'mîk,

Bir kadın ruhu değildir o kadar belki rakîk.

Sonra, irfanı için söyleyecek söz bulamam;

Oğlanın bildiği, öğrendiği her şey sağlam.

Boynu dehşetli evet, beyni de lâkin zinde;

Kafa enseyle beraber gidiyor seyrinde.
Çölde ben hayli g  r  şt  m bu sefer Asım'la;
Hoca, temin ederek s  ylerim   m  nımla:
  gtin  m etmeye baktım   ocu  n sohbetini;
Pek yakından tanıdım     n   hususiyetini.
Ne g  re  tirmediyim kaldı, ne ko  sturmadi  m;
Ne de "her   eyde sıfırsın!" diye co  sturmadi  m.
  l  n,   s  de muh  tinde ge  en g  nlerimiz,
Bana g  sterdi tamamıyla ki: O  lun e  siz.
B  -ten  hi safah  tıyla herif ayrı cihan;
B  -ten  h   safahatında da, l  kin insan.

Hi   unutmam, b  y  cek bir zafer olmuş da nasib,
Asker etmi  ti g  re  şlerle yarışlar tertib.
"Hadi Asım!" dedik, "olmaz" dedi, biz dinlemedik;
Bularak bir de kalın, pırpıta benzer dizlik,*
Yaralıymı   demedik,     ki  i tuttuk soyduk;
  ıktı meydanda gezen hasmına bi  are   ocuk.
Neydi o  landaki end  mın o   hengi fakat!
Belli her uzvu i  in ayrı   alı  mı   hilkat.
Ya kemikler ne sal  betli ya etler ne katı:
Tepeden tırna  a, g  ya, dolamı  lar halatı,
  ki     katlı b  k  p bir   ınarın g  vdesine.
Hele ta  mı   d  k  l  rken o muazzam s  ne,
Şöyle b  riz adel  tın ebedi dalgaları,
Ki yorar arızalar seyrine dalmı   nazarı.
  ok geni   dersin omuzlar, boy o nisbette uzun,
O ne mevzun kafadır sonra, ne sa  lam o boyun!
Ufarak bir kapı, sırtın kabaran eb'  dı,
  arpı  p durmada n    r iki m  thi   kanadı.
Enseden ta bele sarkan o derin hat, o yarık,
Arzı umkunda nihan t  l-   m  cerred artık!
Bel nis  bında, omuzlar gibi ta  kın   atılar,
Adal   baldırının kutru hemen boynu kadar.
  ki   am b  lmesi kol, kim tutacak, kim b  kecek?

* Pehlivanların g  re  şte dizlerine   ektikleri tamamıyla me  in ise kispet, yarı yelken bezi yarı me  in ise "pırpıt" derler (  airin notu).

O bileklerle o ellerse demirden daha pek.
 Yaralar başkaca endâmına heybet veriyor,
 Bir şehâmetli temâşâ ki vücud ürperiyor.
 Vakıa hasmı da gürbüz delikanlıydı ama,
 Asım'ın savleti kuvvet mi sorar hiç adama?
 Silkiyor dut gibi biçareyi sağdan soldan.
 Ne o? Çapraz mı? Hemen gir ki senindir meydana.
 Ay! Herif sıyrılıyor, hem ne kolaylıkla, bakın!
 Aman Asım, bu güreş olmasın uydurma sakın?
 Hele anlat şu işin neyse hakiki rengi?
 Yenemezmiş onu: Bir kerre değilmiş dengi,
 Bir de biçare adam pek müteazzım şeymiş,
 Kahrolurmuş kederinden tutarak yenseymiş.
 Sonra, lâyük mı imiş yerlere sermek şimdi,
 Böyle düşmanla bütün gün dövüşen bir yiğidi?"

*

- Anladık, hepsi de âlâ, diyecek yok... Lâkin,
 Şu benim derdime bir çare bulaydık ilkin.
 Ramazan vakası her gün, Hocaâdem her gün,
 Hele günler bereketliyse hemen üç beş öğün!
 Adeta çılgına dönmüş... Bu cünûnun da başı:
 Yanarak gömdüğü binlerce şehîd arkadaşı.
 Sanırım son yarasından da biraz huylanıyor..
 Sonra, ahvâle tahammül mü dedin, gayet zor.
 Ne dolaplar dönüyor, beynini sarsar duysan!
 Bence beyhudedir, oğlum, bu nehirler gibi kan.
 O, demin "Harb-i Umûmi" dediğin maskaralık,
 Karagöz'den de beter, kıymeti yok beş paralık.
 Perde sıyrıldı, işin kalmadı hiçbir hüneri,
 Her bakan sezdi karanlıkta sinen çehreleri.
 Yutulur herze mi pîr aşkına mahrûmiyyet?
 Çekti yıllarca, fakat, çekmiyor artık millet.
 Hele sen gel de "hamiyyet!" diye aptal kandır;
 Cam yanmış dedenin son sözü "illâllah"tır.

Ben sefaletten ölürken seni sıkmazsa refah,
Hak erenler buna ummam ki desin. eyvallah!
Şöyle bir bak: Ne harâb ortalı ın manzarası...
Ama hiç de me sakın,    nk  yürekler yarası.
Hani insan sesi  a lardı  u v dilerde...
Sor ki âfâka o âlemler, o demler nerde?
Yemye il yurda çöken kapkara toprak rengi;
Dindi binlerce hayatın ezel  âhengi.
Yok civarımda bugün a  yatanın p y n ;
Her perişan yuva bir aile kabristanı!
Beni öldürmede oğlum, bu harâb ıssızlık:
Hangi viraneyi e sen kopuyor bin  ı lık!
Hasta binlerle, bakan yok; diriler çırçıplak;
  ler kaskat  olmuş, hani kim kaldıracak?
Bir taraftan bu fec yi kemirirken yurdu,
Bir taraftan da elin bir sürü doymaz kurdu,
Di liyor na sını sırtlan gibi biçarelerin;
Yolu ummam ki bu olsun ko ulan son zaferin!
Girdiniz harbe heriflerle “zar ri!” diyerek;
Bu rezâlet de zar ri mi, kuzum, bir bilsek?
- Ama sen pek uzun ettin, Hocam, artık sadede!
Bahsimiz nerde, senin söylediğin şey nerede?
-   te, oğlum, çocuğun r hunu sarsan esb p;
Muttasıl kıvranıyor, kalbi yıkık, beyni har p.
Hangi bi  renin  l m n  etsin ta’d l;
Kimin imdadına ko sun? O kadar çok ki sefil....
Hangi matemli evin derdine çıksın ortak?
Bir yığın k l kesilen, baksana, binlerce ocak!
Hangi yardım dilenen aczi tutup kaldırsın!
Hangi mel’un çetenin boynunu ilkin kırsın?
Bizim ev mahkeme; hâkim, bereket versin, acar
Gecedен hükmü verir, gündüzün icraya ko ar!
- Neme lâzım, herifin pek amel  şey bileği!
- Ama hiç sorma bizim çektiğimiz g ileyi:
Ak am olmaz mı, kızın benzi u uktur mutlak...
A beyim gelmedi hâlâ... diye korkak korkak,

Dikilir karşıma... Lâhavle derim, sabrederim;
 Beni kim tesliye etsin ki, ben ondan beterim!
 Çullanır beynime yüzlerce mehîb endişe;
 Bütün asâbımı sarsar bakamam hiçbir işe.
 Saat artık bilemem altı mı, yahut yedi mi;
 Heyecan, geldi mi oğlan; halecan, gelmedi mi.

Çileden çıkmışım akşam, dedim:

- “Âsım, bana bak!

Yol yakinken geri dön, nâfile çıkmaz bu sokak.
 Koşuyorsun be çocuk, çarpacak alnın duvara;
 Dağılır sonra kafan, etme, çekil bir kenara.
 Ne demir leblebi meslek bu, Ebû Zer vâri?
 Ömer’in zabıta memûru geleydin bâri!
 Sen o meyhaneyi basmakla mükellef miydin?
 Ya kumarbazları manâsı nedir tehdidin?
 Toplanıp cünbüş ederken elin evlâdı gece,
 Hangi bir hakla gidip hepsini dövdün delice?
 Nara atmış diye sarhoşları, tut sen kovala...
 Bari git bekçi yazıl, aylık alırsın budala!
 Neye cebren ayırırsın kocasından kadını?
 Komşular baksana, “Kel kâhya” komuşlar adını!
 Balık almış, ne olur? Sonra yedirmiş, ne çıkar?
 Sanki hiç beslememiş kendisi vaktiyle zağar.
 Sana bir şey dememiş, kısmış oturmuş dilini;
 Oğlum niçin, seriyorsun herifin pestilini?..”

Söyleyen ben değilim şimdi, bizim Asım Bey:
 “Harekâtım sizi bîzâr ediyormuş... Çok şey!
 Babacığım, öyle değil, dinlemeyin rast geleni;
 Dinleyin suçlu muyum, haklı mıyım, bir de beni
 Herkes aç bekliyor kaldırımın sırtında...
 Siz gidin, perdelerin hepsini kaldırtın da...
 Alenî işret edin, âleme göstermek için!
 Be adamlar! Azıcık saygı sayın, gizli için.
 Meze tûfanına dalmış, kulaç atmaktasınız;

Yutkunan halka bakın, pencerelerden, sayısız.
Paranız yok ya, Şu ben var diyeyim, bol keseden;
Hakkınız nerde sefih olmaya, dünyâ açken?
Hadi yahu, yetişir... Çok bile i tikleriniz;
Durmak olmaz dağılın, belki uzaktır yeriniz...
Hani aldırmasalar bari, “defol git!” dediler...
Dedim: “Artık kime aitse defolmak o gider.”
Kollarından tutarak hepsini attım bir bir;
Söyleyin varsa kabahat, acaba bende midir?

Gelelim Şimdi kumarbazları tehdide! Evet,
Bütün evlerde ıŐıksız bunalırken millet,
O kulüpten sırtan Őenliđe insan duramaz:
YanıyormuŐ dediler, haftada bir sandık gaz!
Ben bu isr fı tabi   ekemezdim artık;
TaŐıdım söylenilen petrol  sandık sandık.
Bir ufak ölçü, dedim... Buldu nihayet bakkal;
Aldı herkes gazı, g lyağ gibi, miskal miskal!
Ne donanmıŐtı sokak, doğrusu Őehr yindi!
Sormayın parçalanan zulmeti:    gün sindi!
Babacığım, işte kumarbazlara zulm m bu kadar;
Bir de  ks zler için bin lira aldım zor zar.

Gelelim c nb Őe insaf ediniz vakti midir?
Yahut insan gibi eğlense herifler ne denir?
Muhtekir k filesiymiŐ, ne edeb var, ne haya.
A , sefil inleyerek can veredursun dünya,
Yine siz dinlemeyin, anlamayın, matemini,
S r n artık serilen yurdunuzun son demini!
Sağda yüzlerce ölen, solda hesapsız sürünen,
Karşıdan bunlara g lmek ne demektir alenen?
Durmayın, derdime ortak görünün kalkın da,
Demiş olsam bilirim, v s’un z n fevkında.
Ağlamak çok kişinin zevki değilmiş, lâkin,
Gülmemek herkes için, zannederim, pek mümkün.
Komşulardan sıkılın, pesten atın naraları;

Büsbütün sustururum sonra, çıkarsam yukarı!
 Son sözümdür size... Beyhude fakat, nerde duyan?
 Taştı kusmuk gibi her pencereden bin hezeyan.
 Pek tabî'î ki durulmazdı..."

- Dur oğlum, yetişir!

- Lütfedin, bitmedi...

- Bir dinle de, olmazsa, bitir.

Bana anlat bakayım şimdi: Şu biçare ocak,
 Zorbalar saltanatından ne zaman kurtulacak?
 Hiç bu mantıkla, a divâne, hükûmet mi yürür?
 Bir cemâat ki erenler işi yumrukla görür,
 Kafa bitmiş demek artık, çekiver kuyruğunu!
 Kuvvetin hakkı mıdır enselemek bulduğunu?
 Bize Asım, ne şunun yumruğu lâzım, ne bunun;
 Birinin pençesi ister yalınız: Kânûnun.
 Ver bütün kudreti kânûna ki vahdet yürüsün...
 Yoksa millet değil ancak dağınık bir sürüsün...
 Memleket zaten ayol, baksana: Allak bullak,
 Sen de hissinle yürürsen batırırsın mutlak.
 Ya kuzum, zabtiye ruhuyla hükûmet sürenin,
 Yeri altındadır, üstünde değildir kürenin!
 - Babacığım, öyle değil...

- Dinlemem artık, hadi git!

*

Hocazâdem, sen asıl derdi bizim kızıdan işit:
 Senin aptal daha bir hayli de çılgın bularak,
 Bâbiâli'yi...

- Aman?..

- Basmayı kurmuş...

- Hele bak!

Acaba kim ki ayartan?.. Ama zannetmem pek...

- Deme oğlum, bana tekmîlini anlattı Melek.

Kız biraz azmine engel herifin, yoksa fena...

Hem basar, hem de asar, çok deli şey, amenna!

- Söyle, pek kanlı oyundur, yanılıp oynamasın,

- Beni hiç saydığı yok nafile... Bir sen varsın,
Bir de hemşîresi var zabt edecek şimdi onu.
Aman oğlum, bana terketmeyiniz Mecnûn'u!
- Yok canım, vazgeçer elbette, bu gerçek mi deli?
- Bilemem, korkuyorum kız beni ikaz edeli.
İş o evvelki vek yi gibi olsaydı, evet
Belki bir parça teselliye bulurdum cüret.
Lâkin, oğlum, görüyorsun: Kurulan perde yaman;
Hani baştan başa kan, dış yüzü kan, i yüzü kan!
Bir damar patlamasın, sel götürür memleketi;
Yoksa göstermeye Rabbim o el m akıbeti.
- Yine ifrata kapıldın sanırım...

Hiç de değil,

Sen şu vaz'iyete bir baksana: Cidden müşkil.

- Hadi müşkil diyelim, çaresi hiç yok mu ki?

-Var.

- Nedir  yleyse tel şın, heyecanın bu kadar?
- Heyecan yok, yalınız, meselenin ihm li,
Bence pek doğru değildir. Evet, insan hâli.
Ya nihayet kızı saymaz da bu ma't h oğlan,
Yeniden k mete kalkarsa, ne olmaz o zaman?
Kopacak fitneyi, oğlum, hele bir kerre düşün;
Sanırım ayn-ı hatadır beni müfrit görüşün.
Hayır, ifr t ma h kmetmene razı değilim;
Ben de oldukça metinim, hele pek mu'tedilim.
Ne yakın der, ne uzak der, ne soğuk der ne sıcak,
Bu ocuk harbe gider, kaç senedir, zıplayarak.
Ne zaman "gitme!" dedim? "Koş!" diyerek gönderdim;
Gönderirken de "gider, bir daha gelmez" derdim;
Unutulmuş gibi artık bırakırdım peşini,
Avuturdum, oturur, evde kalan kardeşini.
H n manlar  k yor, zelzele yalnız bana mı?
Ortalık can çekişirken aamam ben yaramı.
Anlamam oğlum için çekmeyi zaten helecan;
Elin evlâdı nedir? Hepsî civan, hepsî de can.
"Parçalanmış senin Asım" dediler bi'd-defe t,

Babayım, elbet içim parçalanırken, heyhât,
Her zaman sîneye çektim, biliyorsun ya?

- Evet.

- Çünkü gâyetle tabîidir o müşkil gayret:
Kaplamiş yurdumun âfâkını madem, şühedâ...
Varsın olsun kalanın uğruna Asım da fedâ.
“Hem gazâ, hem de şehâdet, ne saâdet bu!” derim;
Ciğerim yansa da söndürmek için cehd ederim.
Ama “kâtil” deseler oğlumu, yâhut “maktûl”
O zaman işte benim akıbetim pek meçhul.
Var mı bir çare ki dünyada, gidip baş vurayım?
Hangi hüsrânımı “sen dur!” diyerek susturayım?
Kendi vicdânım olur önce gelir davacı...
Görüyorsun ya: Tecellüdle savulmaz bir acı!
Babanın canı için merhamet et, evlâdım,
Pek harâbım, bana bir parçacık olsun yardım.
Yalnız sensin elimden tutacak, yaş yetmiş...
Ah o vaktiyle ölenler ne de tâli’li imiş!
Rabbimin cilvesi bunlar ya, fakat hayrânım...
Geberip gitmediğim, başka nedir isyânım?
Aman oğlum, “hadi tahsilini ikmâl ediver”
De de, Mecnûnu zaman geçmeden evvel gönder.
Çünkü...

- Dur dur.... Ne haber? Yoksa misâfir mi, Emin?

- Asım ağbeyimi getirdim...

- İyi ettin, gelsin.

- Bize gitmek düşüyor şimdi.

- Selâmetle, Hocam...

Hiç merâk etme... Bu akşam kalabilsen?

- Kalamam.

*

- Seni çoktan beridir, gördüğümüz yok, Asım,
Nerdesin? Yerde misin? Gökte misin? Gel, bakalım!
Yalnızsın?

- Yalnız geldim, efendim, bu sefer.

- Getireydin, a canım, ş nları...
- Bilseydim eğer...
- Aferin, doğrusu, cevherli çocuklar, belli!
İftih r etmeli gördükçe bu gürbüz nesl-i.
- Ben de ş kr nımı arz etmeliyim ş mdi size,
Böyle en sevgili y r nımı takdirinize.
Amca Bey, gördünüz, Allâh için insan ş yer...
Ama bir türlü ısınmaz, ne sebeptense peder.
- Aklı ermez babanın, sen nene lâzım, bana bak!
- Yeni yazdıklarınız nerde efendim, okusak?
Aradım kimsede yok...
- Varsa da    dört eserim,
Zât-ı s m nizi ho n d edemez zannederim:
Demev  zevkiniz elbet demev  şî'r ister!
- Asabi olsa da razıyız, efendim, bizler...
- Bir miz c istemiyorsak o da: Lenf ilik;
Çünkü milletler için, doğrusu, gâyet mühlik.
- Edebiyyatımız Allah'a em net desene!
Babanın o lusun Asım, ne kadar olsa yine.
- Pek tarafd arı değildir pederim...
- Sorma, fena!
-  deb  nâmına kim varsa, bilâ-istisn ,
Hepsinin r hunu ş d etti bugün...
- Etmeyiniz!
- Dedim: Artık bu kadar s vmeye lâyık değiliz.
Sen de kimsin? deyivermez mi, ne oldum; bilsen?
Bense şâir ge inirdim, hele bir bak ş na sen!
Komşunun hâline g lmek ne fena ş y!
- Elbet:
- Yok ki dünyada cezasız kalacak bir hareket.
- Evet oğlum, yalnız ibret alanlar nerde?
Edeb  sohbet olurmuş büyücek bir yerde.
Neden  s rımızın hepsi çelimsiz? derler;
Bu zem n üstüne herkes iki    söz söyler.
Bulunur neyse, nihayet balığın belkemi i:
Ş rk'ın    bin senedir, gün sayarak beklediği,

O muazzam, o yaman şâir-i dahîyi zaman,
 Çıkarıp vermemiş âgûşuna yurdun el'an.
 Rûh-u millîmizi tatmin edemezmiş bir edîb,
 Gelmeden sahne-i eyyâma o dâhî-i mehîb.
 Geceler hâmile, mâdem, çocuk er geç doğacak.
 Ama sen şimdi işin girdiği son safhaya bak:
 Hangi saz şâiri, bilmem, bunu almış da haber;
 "Neciyim ben?" diye, günlerce tepinmiş ter ter!
 Sonra durmuşsa da, hâlâ dediler, gayzı yaman;
 Dut yemiş bülbüle dönmüş, giderek, kahrından.

Buna gülmüştüm, evet, gülmeyecektim oğlum,
 Çarçabuk adl-i îlâhî dedi: "Dur şimdi, kulum,
 Sen ki, vah vah diyecek yerde, gülersin kah kah;
 İşte fi'l, işte ceza, çek bakalım!" Eyvallah.
 Babanın yok mu davuldan beter îkâzı, hani,
 Tıpkı rüyâdan ayılmışlara benzetti beni!
 – Yok efendim, bu kadar şiddeti etmem ya ümid,
 Maamâfih pederin hakkı değildir tenkid.

– Şimdi Asım, edebiyatı bırak, bir tarafa;
 Daha ciddi işimiz var, geçelim başka lâfa.
 Gâlibâ söylediğim yoktu? Evet, hiç yoktu:
 Mısır'ın en muhteşem üstâdı Muhammed Abduh,
 Konuşurken neye dairse Cemâleddin'le;
 Der ki tilmîzine Afganlı:

– "Muhammed, dinle!

İnkılâb istiyorum, başka değil, hem çabucak,
 Öne bizler düşüp İslâm'ı da kaldırmazsak,
 Nazariyyât ile bir şeyler olur zannetme...
 O berâhîni de artık yetişir dinletme!
 Çünkü muhtâc-ı tezâhür değil istidâdın..."
 – "Şüphe yok, hakk-ı semûhîleri var üstâdın...
 Gidelim bir yere, hatta şu bizim Sûdân'a;
 Yeni bir medrese tesis edelim urbâna.
 Daha üçbeş de fazîletli mücâhit bulalım.

Nesli tehz b ile,  l  ile meşgul olalım.
Çıkarıp gönderelim, hâsılı Şeyhim, yer yer,
Oradan  lem-i  sl m'a Cemâleddin'ler."
- "Bu fakat, yirmi yıl ister ki kolay görmüyorum...
Yirmi günlük i e bak sen!"
- "Kulunuz m z rum."

Kıssadan hisse çıkarsak mı, ne dersin Asım!
Anlıyorsun ya, zarar yok, daha iyi anla alım:
 nkılab istiyorum ben de, fakat Abdu gibi...
Yoksa, ellerde k r âlet efeler tertibi,
Bab l 'leri basmak, adam asmakla değil.
 ek bu içten bütün ihv n n , kendin de  ekil.
Gezmeyin ortada, oğlum, sokulun bir sapaya,
Varsa imk n , yarın avdet edin Avrupa'ya.
- Amca Bey!
- N file Asım, seni hiç dinlemeyiz...
Çünkü sen bir ki isin, biz bakalım öyle miyiz?
Ben... Baban... Sonra Melek... Tutturamazs n ne desen...
Hadi tahsilini ikmale tez elden, hadi sen!
Çünkü milletlerin ikbâli için, evl d m,
Marifet, bir de fazilet...  ki kudret l z m....
Marifet, ilkin, ahâliye saâdet verecek
Bütün esb b  taşır; sonra fazilet gelerek,
O birikmiş duran esb b  alır, memleketin
Hayr-ı il sına tahsis ile sarf etmek için.
Marifet kudreti olmazsa bir ümmette eğer,
Tek faziletle te l  edemez, za'fa d  er.
 btid il ğe mahsûs olan âvâre s k n,
  ker a's b na. Artık o da bundan memnûn!
Marifet farz edelim, var da, fazilet mefkûd...
Bir felâket ki cemâatler için, n -mahdûd.
Be erin r hunu tesm m edecek karha budur;
Ne mus bettir o: T unlara rahmet okutur!
Bizler, edvâr-ı faziletleri cidden parlak,
Bir büyük milletin evl d y z, oğlum, ancak,
O fazilet son    asrın yürüyen ilmiyle,
Birle ip gitmedi; battıkça da  mmet cehle,

Bûnyevi kudreti günden güne meflûc olarak,
 Bir düşüş düştü ki: Davransa da, sarsak sarsak.
 Garb'ın emriyle yatıp kalkmaya artık mahkûm.
 Çünkü hâkim yaşatan şevket-i fenden mahrûm.
 Biz evet, hasmımızın kudret-i irfânından,
 Binasîbiz de o yüzden bu şerefsiz hüsrân.
 Sonra, a'sâra süren haybeti çekmekle, bugün,
 O fazilet bile hissiz, hareketsiz, ölgün.
 Şimdi, Asım, bana müfrit de, ne istersen de,
 Marifetten de cüdâ Şark o faziletten de.
 Lâkin ister misin, oğlum, mütesellî olmak:
 İçtimâî bütün âmillere, kudretlere bak.
 Bunların her birinin kuvveti, maziye inen,
 Kökü mikdârı olur; çünkü bu âmillerden,
 En derin köklüsü en sağlamı, en hâkimidir.
 Şimdi, sen bizdeki kudretleri eşsen bir bir,
 Göreceksin ki: Bu millette fazilet en uzun,
 En derin köklere yaslanmada; hem sonra onun,
 Bir mübarek suyu var, hiç kurumaz: Din-i mübin.
 Hâdisat etmesin oğlum, seni asla bedbin...
 İki üç balta ayırmaz bizi mazimizden.
 Ağacın kökleri madem ki derindir cidden,
 Dalı kopmuş, ne olur? Gövdesi gitmiş, ne zarar?
 O, bakarsın, yine üstündeki edvârı yarar,
 Yükselir, fışkırıp, âfâk-ı perîşânımıza;
 Yine bin vâha serer kavrulan îmanımıza.
 Vâkiâ ortada yüzlerce mesâvî yüzüyor;
 Sen bu kâbusu bütün şerre değil, hayra da yor.
 -Çünkü yoktur birinin kalb-i cemâatte yeri;
 Arasan: Hepsi beş on maskara ferdin hüneri!
 Bu cihetten, hani hiç yılmasın, oğlum, gözünüz;
 Sade Garb'ın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz.
 O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin;
 Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin!
 Fen diyarında sızan nâ-mütenâhi pınarı,
 Hem için, hem getirin yurda o nâfi suları.
 Aynı menbaları ihyâ için artık burada,
 Kafanız işlesin, oğlum, kanal olsun arada.

Sen geçenlerde demiştin ki:

“Yazık hâlâ biz,

Dünkü ilmin bile big nesiyiz, cahiliyiz.

İşte fıkd nı bu ihmâl edilen marifetin,

Nesli bir acze düşürmüş ki, bugün memleketin,

Bir yığın kuvveti var, hem ne tabi’i de, henüz

Biz o kuvvetlere eller gibi hakim değiliz!

Yarının ilmi nedir, halbuki? Gayet müdhiş:

“Maddenin kudret-i zerriyyesi” uğraştığı iş.

O yaman kudrete hâkim olabilsem diyerek,

Sarf edip durmada birçok kafa binlerce emek.

Onu bir buldu mu, artık bu zemin: Başka zemin....

Çünkü bir damla kömürden edecekler temin.

Öyle milyonla değil, n -mütenâhi kudret....”

İbret al kendi özünden, aman oğlum, gayret!

Bir yılın var daha zannımca?

– Evet.

– Bak, ne kolay!

Lâkin ihv n-ı kir mın?

– oğunun altışar ay.

– Hep giderler ya, beraberce?

– Giderler, malûm.

– Hepsinin mesleği sağlam mı?

– Evet, müsbet ulûm.

– İnkıl bın yolu mâdem ki bu yoldur yalınız,

“Nerdesin hey gidi Berlin?” diyerek yollanınız.

Altı ay, bir sene gayret size eğlence demek...

Siz ki yıllarca neler ekmediniz, hem gülerek!

Hani, bir ömre bedeldir şu geçen her gününüz;

Bir gün evvel gidiniz, bir saat evvel dönünüz.

şark’ın  g şu açıktır o zaman işte size;

O zaman varmanın imkânı olur g yenize;

O zaman dinlerim artık seni, Âsım bol bol...

– Yarın akşam gideriz.

–  yle mi? Berhudar ol.

Ağustos 1924*

* *Asım*’ın sonuna (22 Zilhicce 1337/18 Eylül 1335) tarihinin konulduğu görülmektedir. Bu tarih ilk baskıda yoktur. İkinci baskıya konulmuştur (1928). Ayrıca bu tarih kitabın yazımının sona erdiği bir zamana değil, tam tersine *Sebilürreşat* ’ta yapılan ilk tefrikanın zamanına işaret etmektedir. Onun için biz bu tarihi değiştirmeyi, onun yerine de *Asım*’ın kitap olarak yayımlandığı tarihi koymayı uygun bulduk.

GÖLGELER 1

1933

Şark'ın dâhi-i sanatı
Şerif Muhiddin Beyfendiye hâtıra-ı tazim.

Şerif Muhiddin (1892-1967) büyük bir ud ve viyolonsel virt  z d r. Akif'in sanatına hayran olduğu ve Mısır döneminde de onun icralarını dinleyerek yüksek zevklere erdiği deha çapında bir sanatk rdir. Kendisi İstanbul'da doėmuŗ, 1908 Meŗrutiyeti'nde Darulf nuna girmiŗ ve oradan mezun olmuŗtur. Akif'in eserlerini besteleyen Ali Rifat  ağatay'ın, Şerif Muhiddin'in hocası olduğunu bu vesile ile hatırlatalım. Hal böyle olmakla beraber, Şerif Muhiddin, Büyük Savaŗ sonrasında babasının Arap memleketlerindeki em retleri dolayısıyla İstanbul'dan ayrılmak durumunda kalmıŗ, bilâhare de uzun süre Amerika'da yaŗamıŗ ve sanatını oralarda icra etmiŗtir. Bu uzun ayrılık yıllarında Şerif Muhiddin zaman zaman Türkiye'ye gelir, sanat ve musiki çevreleriyle buluŗurdu.

GÖLGELER / 1

Son Şaheser

Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi Şiirleri

Akif'in En Talihsiz Eseri: Gölgeleler

Gölgeleler Mehmet Akif'in en son eseridir. *Asım*'a göre yayımı bir hayli gecikmiş ve nihayet şairin Mısır'da bulunduğu bir sırada neşir imkânı bulabilmiştir. Şair *Safahat*'ı 1911'de, *Süleymaniye Kürsüsünde*'yi 1912'de, *Hakkın Sesleri*'ni 1913'te, *Fatih Kürsüsünde*'yi 1914'de, *Hatıralar*'ı 1917'de ve *Asım*'ı da 1924'te yayımladığı halde, *Gölgeleler*'in kitaba dönüşmesi epey bir gecikmiş, aradan geçen dokuz yılın ardından nihayet 1933'te yayımlanma imkânı bulabilmiştir.

İşte bu uzun araya bakarak, *Gölgeleler*'in talihsiz bir yayın olduğuna hükmetmek gerekiyor. Çünkü *Gölgeleler*'in Mısır'da yayımı dolayısıyla, onun çıkışından Türk edebiyat ve sanat çevreleri habersiz kalmış, haberi olanlar da dar bir çevreden öteye geçememiştir. Yani *Gölgeleler* çıksa bile, ıssız bir insanlığa hitap eder gibi, yankısız bir eser olarak kalmıştır. İşte bu yüzden *Gölgeleler*, Akif'in ilk kitabı *Safahat* gibi, ya da bir önceki eseri *Asım* gibi etrafında canlı bir alâka doğurmamış, hak ettiği tenkit ve değerlendirmelerden de maalesef mahrum kalmıştır.

Belki bu noktada eserin Mısır'da basılması dolayısıyla, Türkiye'de ondan rahat rahat söz edilmesine imkân bulunmadığı ileri sürülebilir. Fakat bu kanaat ne kadar doğru olursa olsun, *Gölgeleler*'in talihsizliğini gene de ortadan kaldırmaz. Çünkü şöyle geriye dönüp bakıldığında, edebiyatımızda doğrudan *Gölgeleler*'i merkez alan değerlendirmelerin yokluğu karşısında insan şaşırıp kalıyor. Eserin çıktığı yılların şartlarını, o şartlarda Akif'i öne çıkar-

manın g      n  k       anlıyoruz; fakat ge  en bunca zamana kar  ılık *G      *'i merkez alan   alı  malarla yeteri derecede tesad  f edilememesini ise anlamakta g         ekiyoruz. Akif'in *  stikl  l Mar  ı*, *B  lb  l*, *Leyl  *, *Gece*, *Hicran*, *Secde* gibi   iirlerine ne kadar   nem verildi  ini de bilerek s  yl  yoruz bunları.   airin   ahsını ve ma  duriyetini   ne   ıkarmaktan,     yle veya b  yle kendi i  inde bir b  t  n te  kil eden eser   zerine e  ilmeye fırsat bulunamaması ile izah ediyoruz bu durumu. Yani hemen herkes tek tek   rnekler   zerinde duruyor,   airin ki  ili  ine ziyadesiyle vurgu yapıyor (ku       daha fazlasına l  yiktir Akif) fakat eserin bir b  t  n olarak de  eri nedir, onun edebiyatımızdaki yeri neresidir diye d              ve eser bu a  ıdan maalesef de  erlendirilmemi   olarak kalıyor. Dolayısıyla *G      *'in talihsizli  inden s  z ederken, sırf eserin Mısır'da basılmasını ve yankısızlı  ını de  il, h  l   daha s  r  p giden bir l  kaydiyi de kastetmi   oluyoruz.

Fakat *G      *'in bir talihsizli  i daha bulunmaktadır. O da gene eserin yayınının gecikmesinden kaynaklanan bir ba  ka sorundur. D      nebiliyor musunuz? M  tareke ve Mill   M  cadele zamanlarına kar  ılık olarak yazılmı   nice   iirler, aradan on-on be   yıl ge  tikten sonra kitaba d  n    me imk  nı bulabilmi  !.. Bu zaman zarfında rejim de  i  ti  i gibi, dil ve alfabe de de  i  mi  !.. Aradan ge  en on-on be   yıl zarfında, insan ve toplumun yanı sıra edeb   zevkler alt  st olmu  . Daha do  rusu bu s  re zarfında devirler batmı     ıkmı  , nice inkıl  plar vuku bulmu  . Yani   ok kısa gibi g  z  ken bu on be   yıl zarfında, T  rkiye'de asırlara bedel de  i  iklikler ya  anmı  .

Daha garibi ise,   airin yurda d  n     ile *G      * de T  rkiye'ye gelmi   olsa bile, onun yeni harflerle basımına gene de imk  n bulunamamı  . Akif hasta yata  ında yapt  i tashihlerle, *G      *'i yeni ba  tan yayımlamak istedi  i halde...          air kendini toparlayamıyor, yapt  i hazırlık   ylece kalakalıyor. Netice olarak da i  te g  rd      n  z gibi, *G      *'in talihsizli  i s  r  yor da s  r  yor.

Fakat ne zamana kadar dersiniz? 1943 yılı sonuna do  ru   mer Rıza Do  rul'un himmetine mazhar olarak, yeni harfli ilk toplu *Safahat* baskısında kendisine yer bulana kadar!.. Yani 1918'de yazılmaya ba  lanmış   iirler, 1920'leri merkez alacak olursak,     yle b  yle 23 yıllık bir aradan sonra ancak kitapla  ma imk  nına kavu  uyor.

Belki buna da       r demek gerekiyor?        *Safahat*'ın yayımı bir yıl daha gecikecek olsa, belki buna da imk  n bulunmayabilecekti. Zira T  rkiye 1944 ba  ından itibaren   nemli sarsıntılar ge  irmi  ,   kinci D  nya Sava  ı'nı   ngiliz-Rus-Fransız-Amerikan blo  unun kazanaca  ının kesinle  mesi   zerine,   nce Fevzi Pa  a Genelkurmay Ba  kanlı  ı g  revinden alınmı  , bil  hare de bahar aylarında Remzi O  uz Arık'ın *Millet*, Nihat Atsız'ın *Orhun*, Necip Fazıl'ın *B  y  k Do  u* ve Orhan Seyfi'nin *  ınaraltı* dergileri kapatılmak durumunda

kalmıştı. Bir yandan yeni bir iktidar değişikliğinin (İnönü döneminin), öbür yandan da savaşın sağladığı kısmi bazı yumuşamaların sonu gelip çatmış, her türlü dini-millî dergi ve kitap yayımının önüne de setler çekilmiştir. Dolayısıyla Necip Fazıl, Remzi Oğuz Arık, Nihal Atsız ve Orhan Seyfi'nin çıkardığı dergilerin kapatılmasının ardında bu tür bir siyasi kırılma söz konusu idi. Bunun altında yatan sebep de, Türkiye'de çıkan dini-millî yayın organlarının, Almanların savaşı kazanacağı veya kazanması yolunda yayınlar yapmasıdır. İşte o tür dergi ve gazeteleri hükümet kapatarak, kendisinin böyle bir politika takip etmediğine müttefikleri inandırmak, muhtemel bazı dış tehditleri de bu yoldan bertaraf etmek istemişti. Dolayısıyla *Safahat* baskısındaki altı aylık bir gecikme, onun yayımını da tehlikeye sokabilirdi demek istiyoruz. Bu ara dönemin 1947'ye kadar devam edeceği düşünülecek olursa, bunun bir yandan *Safahat*, öbür yandan *Gölgeler* için nasıl bir sonuç doğuracağı meydandadır. Neyse ki böyle bir durum doğmamış, *Gölgeler* 1943 yılının sonuna doğru kitap olarak yayımlanma imkânı bulabilmişti.

Bu bakımdan bir yandan *Safahat*, diğer yandan Akif'in son eseri *Gölgeler* için bu yeni baskıyı her bakımdan önemsemek gerekmektedir. Çünkü şairin merakla beklenen *Gölgeler*'i, Türk okuyucusu ile ilk defa karşılaşma imkânı bulacaktı. Akif'e ve eserine karşı duyulan susuzluğa bakın ki eser kısa sürede tükenmiş, artan talebi karşılamak üzere de yeni yeni baskılara lüzum duyulmuştu. Zira *Gölgeler* 1933'te Mısır'da basılmış olsa bile, Türk okuyucusu aradan bir on yıl daha geçtikten sonra onunla karşılaşma imkânı buluyordu. Yani Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yazımına başlanmış bu şiirler, aradan geçen zamanın uzunluğunu düşünün ki, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru ancak kitaba dönüşebiliyordu.

İşte *Gölgeler*'in yayımındaki bu uzun dönemli gecikmenin, eserin aleyhine sonuçlar doğurduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Çünkü edebi eserler de kendi mevsiminin meyveleri veya modaları gibidirler. Haiz oldukları edebi değerlerin dışında, onların zamana ve mevsime bağlı kısımları bulunur. Vezin ve dil değişir, devirden devire sanat ve şiir anlayışları altüst olur, dahası eser doğduğu şartlardan büsbütün soyutlanmış gibi bir şey olur. Yani saksısından koparılmış çiçekler gibi, eserler de taravetini ve rahiyasını kaybedebilir. Bu yüzden olmalıdır ki, kendi zamanında şiirlerini kitaplaştırma imkânı bulamamış Cenap Şahabettin, cesareti her geçen gün kırıla kırıla, şiirlerinin toplu basımını göremeden vefat etmişti. Dolayısıyla Akif nezdinde *Gölgeler*'in de böyle bir kaderi söz konusudur. Şairin vefatının üzerinden yedi yıl gibi bir zaman geçtikten sonra, sanki Akif'in yeni bir eseri keşfedilmiş gibi garip bir hava içinde ortaya çıkıyordu *Gölgeler*.

Gölgeler’deki Gecikmenin Doğurduğu Mahzurlar

Nitekim Akif ve Süleyman Nazif’in aradan çekilmesi ile Cumhuriyet’in ilk yılları, ilk hece kuşağı ile dopdolu hale gelmiş (Faruk Nafiz, Orhan Seyfi vs.), 1930’lardan itibaren de onların yerini Necip Fazıl, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Ahmet Kutsi Tecer, Ziya Osman Saba ve Cahit Sıtkı gibi yeni bazı isimler almıştı. Bilâhare de ikinci büyük savaş ortamında Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet’in öncülüğünü yaptığı, *Garip hareketi* denilen yeni bir şiir ortaya çıkmıştı. Öbür yanda da Fazıl Hüsnü, Behçet Necatigil ve Arif Nihat Asya gibi kuvvetli isimler!.. Yani durmaksızın şiir değişiyor, yeni yeni şiir anlayışları ortaya çıkıyor, edebiyata da ardı sıra yeni kuşaklar dahil oluyordu. Hele bir de savaş müttefiklerin kazanacağıının kesinleşmesi üzerine, fikir, sanat ve şiir çevreleri galip Batı ile temasa geçmek, yeni şiir anlayışları ile karşılaşmak için öyle beklerken, sanat ve edebiyat kamuoyunun yenice yayımlanan *Gölgeler’e* yüzünü döndürmesi ne derece mümkündü? Dolayısıyla yeni dönemin *Gölgeler’e* bakışı ister istemez nostaljik kaçmış; Akif’in hakkı teslim edilse bile, *Gölgeler* kendisinden beklenen yankıya ne yazık ki mazhar olamamıştı.

Gölgeler için işaret edilmesi gereken asıl noksanlık ise şurada toplanmaktadır:

Eser zamanında kitap olarak yayımlanamadığı için, dönemin edebiyat tarihlerinde kendinden söz edilmek şansını maalesef bulamamıştır. İsmail Habip Sevük’ten Ag h Sırrı Levent’e, Mustafa Nihat  zen’e kadar!.. Kuşkusuz o eserlerde Akif hep vardır. Fakat unutmayalım ki eski dönemi, ya da 1924’te yayımladığı *Asım’a* kadar olan dönemi ve birkaç şiiri ile!.. Akif maalesef Mütareke dönemi veya Millî Mücadele dönemi edebiyatını tek başına dolduracak bir isim olduğu halde, eserinin zamanında yayımlanamaması yüzünden adeta kendi döneminden sürgün, yeri başkaları tarafından doldurulmuş, belki hakkı da yenmiş bir yetim gibi duruyor edebiyatımızda. Demek istiyoruz ki hem Birinci Büyük Savaş dönemi edebiyatı, hem Mütareke dönemi edebiyatı, hem de Millî Mücadele dönemi edebiyatı, merkezine Akif’i yerleştirmeden doğru dürüst yazılamazdı. İşte bizdeki edebiyat tarihleri böyle sağlam bir zemin üzerine inşa edilemediği için Akif, *İstiklâl Marşı*, *Bülbül* veya *Çanakkale şehitleri* dışında, neredeyse ilk kitabı *Safahat*’taki manzum hikâyelere, ya da *Asım-Hal k* tartışmalarına indirgenerek, talihsiz bir soyutlamaya hapsedilmiş gibi bir intiba bırakıyor.

Bütün bunları ifade ederken maksadımız devirden-dönemden şikâyet değil, bilâkis eserin yayımındaki gecikmenin nelere mal olabildiğine bir işarettir. Dolayısıyla Akif'in kendisi ne düşündü bilmiyoruz? Fakat keşke *Asım*'ın yanı sıra o yıllarda, Mütareke ve Millî Mücadele dönemi şiiirlerini kitaplaştırmayı öne çekse, ne kadar daha isabetli olurmuş diye düşünmeden yapamıyoruz.

Mütareke Dönemi Edebiyatı ve Öncü Bazı İsimler

Çünkü *Asım* neresinden bakarsanız bakın, Mütareke şartlarında doğmuş, mevcut veya geçmiş bir dönemin eleştirisine dayalı bir eserdir. Bitmiş bir savaşın (Birinci Dünya Savaşı), geçmiş bir iktidarın (İttihat ve Terakki) ve dağılmış bir imparatorluğun (Osmanlı İmparatorluğu) enkazı üzerine geliştirilmiş, geriye dönük bir eleştiril.. Tabii ki o eleştiril, o devirleri müştareken yaşamış Köse İmam ve Hocasade'nin bakış açıları üzerinden yapıılıyor. Fakat işte şimdi, daha farklı ve yeni bir dönem söz konusu. Dolayısıyla Mütareke şartlarından Millî Mücadele'ye geçişimizi anlatan Akif'in son şiiirleri, *Asım*'a göre daha ruhlul eserler olduğu için, onların bu dönemde yayımlanması her bakımdan isabetli olabilirdi. Ne yazık ki Akif bunu düşünemedi ve eseri de zamanında yayımlanmamış olarak kaldı. Dolayısıyla edebiyatımızın dengeleri açısından stratejik bir kayıp doğdu buradan. Eğer Akif eserini zamanında yayımlayabilse idi, Millî Mücadele dönemi edebiyatının ruhunu ve merkezini bu eser teşkil edecek, dönem edebiyatının yazımı da daha farklı olabilecekti.

Dahası Akif şiiirlerini kitaplaştırtırken, onların yazım ve yayın tarihlerini esas aldığı için, bu şiiirler ister istemez büyük savaşın nihayetinden Millî Mücadele'ye geçişimize ve onun müncer olduğu son anlara kadar, sanatkâr bir kalbin geçirdiği her türlü istihaleyi takip imkânı bulacaktık. Ayrıca bu kalp, sırf kendi bireyi adına konuşan biri olmadığı ve milletimizin şuuraltında birikmiş nice hislere de tercüman olduğu için, eser daha ayrı bir kıymet ifade edecekti. Çünkü şimdi daha iyi fark ediyoruz ki, Türk edebiyatında her iki dönemin ruhunu birden ve bir istihale olarak veren fazla bir eserimiz bulunmamakta imiş!..

Dolayısıyla Mehmet Akif, İstanbul'un işgal edildiği ve koca bir imparatorluğun tasfiyeye maruz bırakıldığı yıllarda, işgali göğüsleyen en ruhlul eserleri kaleme alan iki isimden biri olmaktadır. Bu öncü ve yürekli isimlerden biri Mehmet Akif ise, diğeri de Süleyman Nazif'ten başkası değildir. Süleyman Nazif'in *Batarya ile Ateş* (1917), *Firak-ı Irak* (1918), *Asitan-ı Tarihten* (1919), *Hitabe* (1920), *Malta Geceleri* (1924) gibi eserlerinde ve *Daussıla, Dicle ve Ben, Çal Çoban Çal, Son Nefesimle Hasbihal* (*Hakimiyeti Milliye*, 1 Kanunuevvel 1920) gibi şiiirleri hep bu acıyı dile getirir. Aynı şekilde Mehmet Akif de *Şark* (1918), *Umar mıydın?* (1918), *Hüsrân* (1919), *Yeis Yok* (1919), *Azimden*

Sonra Tevekkül (1919) gibi şiirlerini yine bu yıllarda yazıp söylemiştir. Akif'in, Süleyman Nazif'in yukarıda zikrettiğimiz *Son Nefesimle Hasbihal*'i üzerine, daha o Malta'da iken Süleyman Nazif'e (1921) şiirini kaleme aldığını bu vesile ile hatırlatmış olalım. Sonra bunlara *Ordunun Duası* (1920), *Bülbül* (1921), *İstiklâl Marşı* (1921) ve *Leylâ* (22 Nisan 1922) gibi şiirler eklenecektir.

Bu bakımdan Akif ve Süleyman Nazif'in eserleri başta olmak üzere, Fa-tih Rifk 'nın Filistin'den ve   l n s cağından damıtarak getirdiği *Ateş* ve *Güneş*'i, Mütareke dönemi edebiyatımızı başlatmak gibi bir öncülüğü haizdirler. Fakat Süleyman Nazif'in işgal sans r n  de aşarak yayımladığı *Kara Bir Gün* (9 Kasım 1918) makalesinin, bezgin İstanbul şartlarındaki tesirini behemehal anmak durumundayız. Çünkü gerek Akif'in önemli bazı şiirleri, gerek Süleyman Nazif'in *Kara Bir Gün* makalesi ve bazı şiirleri, gerekse Falih Rifk 'nın *Ateş* ve *Güneş*'i şu bakımdan da önem arz ederler. Bu eserler hem Yunanla-rın İzmir'e çıkışına (15 Mayıs 1919), hem Mustafa Kemal'in Samsun'a hareketi-ne, hem de İstanbul'da düzenlenen Sultanahmet mitinglerine her bakımdan tekaddüm ederler. Gene bu    isim ve eserleri, İstanbul'da toplanan *Saltanat şuraları*'na da, İstanbul ve Ankara meclislerinin aldığı *Misak-ı Millî* kararlarına da tekaddüm ederler. Dolayısıyla bu öncülük rolünü onlardan esirgememek, millî vicdanın işgal karşısındaki ilk reaksiyonlarını bu eserler ve isimler  ze-rinden takip edebildiğimizi kabul etmek gerektirecektir.

İşte bu kervana sonradan sonraya yeni bazı isimler daha eklendi. Bun-ların başında da Ses (3 Mayıs 1920), İstanbul'u *Fetheden Yeniçeriye Gazel*, *Akıncı* (Hakimiyet-i Milliye, Teşrinisani 1922), 26 Ağustos 1922, *Açık Deniz* (Tavus, 1 Nisan 1925) gibi şiirleri ve *Dergâh*'ta çıkan sayısız makalesi ile Yah-ya Kemal gelir. Faruk Nafiz meşhur *At* şiiri ile, Ruşen Eşref, Abdülhak şinasi Hisar, Yakup Kadri, Hamdullah Suphi ise onları arkadan takip ederler.

Yani işgal ve esaret şartlarında kademe kademe gelişen, insanı ve top-lumu derinden kavrayan, ruhları yeni baştan diriltten ve inşa eden bir psi-koloji her şeye rağmen mevcut; fakat bu ruhun edebî eserlere aksetmesi sanıldığı kadar süratli değildir. Bunda kuşkusuz yayımlanacak eserlerin işgal sansürüne takılması kadar, ülke olarak yaşadığımız kaosun da büyük bir payı bulunmalıdır. Özellikle de insana ve aydınlara, işgal şartlarını unutturacak derecelere varan siyasi kin ve husumetler!.. Ya da toplum ve aydınların işgali göğüslemek yerine, haddi açacak derecelere varan İttihat ve Terakki yargı-lamalarına kendini ziyadesiyle kaptırmaları gibi. Maalesef bunun bir İngiliz politikası olduğunun farkına varamıyordu aydınlara ve politikacılar. Çünkü İngilizler önüne geleni Malta'ya sürerken bile, bundaki amaç sezilmiyor ve sağdan soldan alkış sesleri y kselebiliyordu.

Ancak İzmir'in Yunanlar tarafından işgali (15 Mayıs 1919) ile, hemen ar-dından gerçekleştirilen *Sultanahmet Mitingi*'nin (23 Mayıs 1919) ve bu arada

Anadolu’da yenice başlayacak olan Millî Mücadele’nin, Mütareke dönemi edebiyatı bakımından ciddi bir sıçrama teşkil ettiği ortadadır. Özellikle de Ankara’da Meclisin açılması ile, İnönü ve Sakarya Savaşları’nın kazanıldığı haberinin İstanbul kamuoyu üzerindeki yansımalarının payı bunda büyüktür.

İşte bu ortam da dönemin edebiyatı kendiliğinden ikiye ayrıldı: Birinci ve ağırlıklı grup, işgal şartlarına kendini adapte ederek işi mizaha, komediye, tulûatçılığa döken, kaygısız ve sorumsuz yazışlar. Bu çevreleri Yakup Kadri, *Sodom ve Gomore* adlı eserinde geniş geniş anlatıyor. Fakat tam da bu sırada *Darülbedayi*’nin oynadığı rol üzerinde durulmaya değer. Çünkü Türk yazarlarını işgal şartlarında mizaha ve komediye, her türlü tulûatçılığa, tercüme veya adaptasyon bataklığına teşvik eden merkez *Darülbedayi* olmaktadır. Haliyle de bu saha o yıllar için edebiyatımızın yüz karası bir dönemini teşkil eder. İşte öbür yanda da işgal karşısında toplumun maneviyatını onarmaya çalışan yerli ve millî bir edebiyat!..

Bu bakımdan Akif’in dönem şiiri içindeki yerini tayin için, ilgili dönemin edebiyatını yeni baştan ele almak, mevcut ayrışmayı da iyi teşhis gerekir. Ne var ki çokları böyle yapmayarak, Akif’i tekleştirmek gibi bir tutum takınıyorlar. Kabul etmek gerekir ki bu tutum yanlıştır. Çünkü Akif’i mübalâğa edelim derken, onu şartlarından soyutlamaya kadar vardırabiliyorlar işi. Bu bakımdan dönem şartları ve edebiyatı ile ilişkilendirilmeden yapılan Akif izahları karşısında, ihtiyatlı bir tutum takınmak lüzumu kendiliğinden doğuyor. Ayrıca şunu tekrar vurgulamamız gerekir: 1918’de başlayan Mütareke dönemi edebiyatı ile Millî Mücadele dönemi edebiyatının merkezine Mehmet Akif’i ve Süleyman Nazif’i yerleştirmek, dönem edebiyatındaki ayrışmayı da yeni baştan tanzim etmek!.. Çünkü edebiyatın da kendine göre bir akışı, sürekliliği vardır. Kim nereden başlıyor, kiminle devam ediyor gibi. Hangi akım veya nesil nasıl doğmuş ve nereye bağlanabilir gibi. Kendine bu tür sorular sormadan yapılan izahlar, maalesef Akif’i kendi döneminden ve şartlarından tecrit ederek, onu adeta enderi nadirattan bir varlığa dönüştürmektedirler.

Mütareke Dönemi Şartlarında Akif ve *Sebilürreşat*

Akif’in başında bulunduğu *Sebilürreşat*’ın Mütareke dönemi yayınları bu bakımdan ibretlerle doludur. Ayrıca Akif’in düşüncelerini kavramak için, dönemin *Sebilürreşat*’ı en iyi kaynak mesabesinde. Bu arada derginin “İcmal-i Hadisat” sütunlarının takibi bilhassa önem arz eder. Nitekim 2 Kanunisani 1335/1919 tarihli 385’inci sayıda yer alan “İcmal-i Hadisat” bölümünde, İstanbul’da çok sayıda yeni partilerin kurulduğundan söz edilmekte, bu partilere sözcülük eden basın yayın organlarının sayısındaki artışa da özellikle işaret edilmektedir. Bu gazetelerin “millî menfaatler noktasında birbiri ile ahenksiz lâflar” ettiklerinden bahseden yazıdaki şu ifadeler ne kadar manalıdır:

“Birkaçı da sırf gayrimüslimlerin avukatı kesilerek, temcit pilavı gibi Ermeni ve Rumlar hakkındaki tehcir ve taktik meselelerini vird-i zeban etmektedir. Müslümanlar hakkında yapılan haksızlıkları mesk tane bırakmaktadırlar”.

Sebilürreşat’ın işgal altındaki bir ülkede, İttihatçı h k metin yaptıklarından hesap sorulmasına karşı rahatsızlık duyduğu ortadadır. Nitekim bir hafta sonraki * cma-i Hadisat* sütununda, bu husustaki görüşlerini şöyle ifade ediyor dergi:

“Payitahtta hüküm-ferm  olan ahvali tetkik edecek olursak göreceğiz ki, yevm  matbuatın    n (haberler) kısmını dolduran tehcir, tedkik-i seyyiat (suçluların araştırılması), Divan-ı Harb-i mahsûs, isk n-ı muhacir n-i gayri M slime ve i  e g r  t lerinden ibarettir ki, henüz hiçbiri müsbet bir neticeye iktiran etmemiş, bilâkis pek çok dedikoduların meydan almasına sebebiyet vermiştir. İcraat ve faaliyet namına bizim m sl mancasına (!) h k metimizden talep ede e imiz şey adalet, kadir- inaslık, temin-i mai et-i millet, takrir-i asayi  ve emniyettir.”

Aynı sayıda dine karşı basın yoluyla yapılan saldırıların artışına da dikkat çekilerek, Mütareke dönemi h k met makamlarının uyarılmaya çalışıldığı gözden kaçmamaktadır. (*Sebilürreşat*, 9 Kanunsani 1335/1919, c. 15, nr. 386).

İki sayı öncesinde ise *Sebilürreşat*’ın sayfaları, İngiliz sansürü tarafından adeta delik deşik edilmiştir. Nitekim 384’ nc  sayıda, *İngiliz Siyaseti* başlıklı bir yazı, sansür baskısı ile çıkarılmıştır. Bu yazı hacminin iki buçuk sayfayı bulduğu açıkça anlaşılıyor.

Bu arada *Sebilürreşat*’ın “manda meselesi” hakkındaki politikasının tespiti de gerekir. Akif hakkında yazıp  izenlerden çoğunun, sayfalarını bile çevirmek zahmetine katlanmadı ı *Sebilürreşat*’tan konu ile ilgili  u satırları aktaralım.    yıldız imzası ile çıkan bu yazının Mehmet Akif tarafından kaleme alınmış olduğundan hiçbir şüphe bulunmamaktadır:

“Diğer bir devletin himaye ve ves yetine giren veyahut o devletin hakimiyetine vekil tayin eden bir devletin istikl linden bahsetmek abestir. Çünkü hakimiyet ve istiklâl bir küldür. Hiçbir surette tecezzi (bölünme) kabul etmez. Ves yet altında bulunan bir devlet istikl linden vazgeçmiş, hakk-ı hakimiyetini ves yetinde bulunduğu devlete terk etmiş demektir (...) *Türk için istiklâlsiz hayat mustahildir (imk nsızdır). Tarih de gösteriyor ki, Türk istiklâlsiz ya amamı tır. Arkasında iki bin be y z seneyi mütecaviz  anlı bir*

tarih-i istiklâli bulunan bir millet için, tereddüt edilemez ki istiklâl hayattır. Binaenaleyh bu millet istiklâlsiz yaşayamaz (...) Anadolu'nun en ücra köşesinde şuûnata (gelişmelere, haberlere) lâkayt ve mütevekkil görünen Türk köylüsünün kalbi bile, her şeye rağmen aşk-ı istiklâl ile titrer (...) İstiklâlimizden fedakârlık etmek bizim için ne kadar tahammülsüz bir vaziyet ise, milli hudutlarımız dahilindeki vatanımızın yeni ve muhteris milletlere peşkeş edildiğini işitmek de o derece vicdan-hıraştır." (Manda Meselesi (imza yerine üç yıldız), *Sebilürreşat*, 21 Ağustos 1335/ 1919, c. 17, nr. 437-438, s. 174)

Mütareke dönemindeki tabloyu gözümüzün önünde canlandırabilmek için, 1 Ağustos 1919 tarihli *Akşam* gazetesinde çıkan bir değerlendirmeye de yer verelim burada:

"*Hürriyet ve İtilâf* İngiltere'yi istiyor. *Milli Ahrâr* mandaya taraftar değil, eğer müzâheret mevzu bahis olursa, bazı kayıt ve şart altında Amerikan müzâheretine taraftar. *Sulh ve Selâmet* aynı fikirdedir. *Tasvir-i Efkâr, Vakit, İstiklâl* Amerikan mandası istiyor. *Memleket* (Milli Ahrâr'ın gazetesi ve başında da İsmail Hami Danişment bulunuyor) ne Amerikan mandası isteriz ne Avrupa!.. Kul olmak için, ellere iş görmek için doğmadık diyor. *Alemdar* (Refi Cevat Ulunay) İngiltere, İngiltere, İngiltere diyor. *Sabah*, hükümet ne isterse onu istiyor. *Tercüman*, Amerikan müzâhereti!.. *İkdam*'ın ne istediği belli değil. *Tarık*, Amerikan müzaheret!.. *İfham*, iktisadî istiklâl ve Amerikan müzaheret!.. *Yeni Gazete*, Amerikan müzaheret!.. *Zaman* henüz belli değil. Türkçe İstanbul, İngiltere... *İleri* (Celal Nuri), en iyisi memleket bütünlüğünün korunması."

Akşam, 1 Ağustos 1919

İşte böylesine çürümüş, cıvık cıvık bir ortamda *Sebilürreşat*'ın yayımının nasıl bir önem arz ettiğini kavramak zor olmamalıdır. Dahası böyle kaypak ve tehlikeli bir zeminde dergi yönetmenin, dergide başyazı yazmanın güçlüğü-nü de!.. Fakat nihayet karşımızdaki kişi de Akif gibi birisidir. Onun *Asım*'da, Köse İmam'ın oğluna verdiği nasihatleri bu bakımından hatırlamak gerekir: Sakin olmak, mantıklı ve gerçekçi davranmak, ayrıca tehevvue kapılmayarak sağduyudan uzaklaşmamak. İşte Akif de yazılarında bunu yapmaya çalışıyor. Sözü dosdoğru söyleyecek, mevcut realitenin üzerine örtmeyecek, aynı zamanda da iltibasa mahal vermeyerek tarzda bir dil geliştirecek.

Dolayısıyla bu noktada Akif'in tespitlerden biri şu olmaktadır:

İşgal edilmiş İstanbul şartlarında, imparatorluğun yıllardır sürdürdüğü sömürgecilik karşıtı politikaların yargılanması dönemi başlamıştır. İttihatçılar üzerinden gerçekleştirilen bu yeni yargılama, önce işgalci g  ler ve azınlık çevrelerde, yabancı okullarda, işbirlikçi basın-yayın organlarında ve bil ha-re de kısır ve ufuksuz yerli politika zeminlerinde u  vermiştir. *İslâmcılık* ve *Turancılık* gerekçe gösterilerek sürdürülen eleştiri o derece yoğunlaşmıştır ki, ne kadar İttihatçılar üzerinden konuşulursa konuşsun, vardığı nokta Türk milletini inandığı dinin evrensel sorumluluklarından soyundurmak ve onu bir tür  z r dilemeye zorlamaktan başka bir anlam taşımamaktadır. *Divan-ı Harbi  rfi*'de cereyan eden Ermeni tehirci yargılamaları da aynı şekilde!

Nitekim o şartlarda İstanbul halkı ve aydınları, silâh bıraktırılmış, orduları tasfiye edilmiş bir ülkenin teslimiyetine a layacağı yerde, İttihatçı kadroların h k meti terk ederek yurt dışına kaçışının bayramını yapıyorlardı. Ortalıkta kol gezen onlarca gazete ve dergi hilâfet ve saltanatın, Boğaz'daki İngiliz kruvaz rlerinin tehdidi altına girdiğinin ne yazık ki bilincine eremiyor, bilâkis İngilizleri Türk halkını İttihatçıların tasallutundan kurtarmaya gelmiş ortak cephe unsurlar gibi takdim ediyorlardı.

İngiliz yönetimi aydınları, dinî çevreleri ve basın kuruluşlarını neredeyse ih tası altına almış gibiydi. Politik husumetlerin gözleri k r, kulakları sağır ettiğ  böyle bir ortamda, ikinci derecede İttihatçıların Malta'ya sürgün edilmesi karşısında duyulan memnuniyet, işgalci İngiliz kuvvetlerinin  rettiğ  sonuçtan başka bir şey değildi. Peki bu kadroları Malta'ya sürgüne gönderen irade hangi irade idi? İngiliz işgal kuvvetleri ülkenin asıl icra gücü haline gelmişlerdi de, onun için mi bu kadroları sürgün ediyorlardı? Yani o sıralarda bazı aydın çevreler çöken bir imparatorluğun acısını duymuyor, bırakın geniş imparatorluk topraklarının elden çıkmasını, esir düşmüş bir payitahtın ve baskı altına alınmış saltanat ve hil fetin düştüğü durumun bile farkına varamıyorlardı.

O sıralarda hemen herkes, İngilizlere karşı verilecek mücadelenin im-k nsızlığı duygusu içinde idi. Yönetim gücünü ve meşruiyetini işgal kuvvetlerinin insafına terk etmiş, çıkmakta olan sayısız dergi ve gazete de mevcut İngiliz stratejisinin tahrik ve motivasyonlarına kendilerini teslim edivermişti. Gizliden gizliye kurdurulan İngiliz taraftarı, muhibbi derneklerle, bunların sözcülüğünü yapan bazı basın kuruluşları kısa zamanda ülke kamuoyunu, yani gerçek iktidarı ele geçirmiş gibiydiler. İngiliz istihbaratı bu basını dilediğ  biçimde kullanıyor, istediğ  istikametlere de rahatlıkla sevk edebiliyordu. İşte böyle boğucu bir ortamda Akif, rayından sapmış vicdanları uyarmak için yeni yeni makaleler, şiirler yazıyor, onun mısralarından da ruhları derinden kavrayan acılı ağıtlar yükseliyordu.

Nitekim Mütareke şartlarında Akif'in şöyle bir davranışına şahit oluyoruz. O da Hasan Basri Çantay'ın Egeli Rumlara karşı verdiği mücadeleye destek amacıyla, Balıkesir'e kadar gitmesi hadisesidir (Ocak 1920). Bundan önce de Hasan Basri yürüttüğü mücadele için, kamuoyu oluşturmaya çalışmakta ve Ses adlı bir gazete çıkarmaya hazırlanmaktadır. İşte Akif, Hasan Basri Çantay'ın Mütareke başlarında çıkardığı Ses için, aşağıdaki şiiri bu amaçla yazıp gönderiyor:

Düşman sesi duymak istemezsen
Kardeş sesidir, uyan bu Ses'ten
Kalkınca görür ki akşam olmuş
Vaktiyle uyanmayan bu Ses'ten

(17 Ekim 1918)

Akif'in Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi Şiir Verimi

Mütareke dönemi atmosferi üzerine niçin bu kadar geniş durduğumuz düşünülebilir. Belirtelim ki bunun iki sebebi bulunuyor. Birincisi, *Gölge/ler*'in ilk bölümünde yer alan şiirlerin böyle bir atmosfer içinde yazılmaları. İkincisi de Millî Mücadele dönemine intikal ederken Akif'in, bu tür bir atmosferin içinden nasıl sıyrılıp yükseldiğini vuzuhlu bir algılamaya dönüştürmek için. İşte *İstiklâl Marşı* gibi bir şaheser, böyle bir buhran ve yılgınlık döneminin ardından doğan bir isyan çığlığıdır. Yani Mütareke dönemi şartlarını tanımadan, Akif'in ileriki yıllarını kavramak pek de mümkün olamayacağı için...

Bu arada *Gölge/ler* gözden geçirilirse, şairin Mütareke döneminde yazdığı şiirlerin toplamının sekizi bulunduğu görülür. Kitaptaki sıraya göre değil, yayımlandıkları tarihlere göre bu şiirleri şöylece sıraya sokmak mümkündür: Önce *Şark* (19 Eylül 1918), *Alınlar Terlemeli* (3 Ekim 1918), *Hâlâ mı Boğuşmak* (Aralık 1918), kitaptaki ilk şiir olan *Hüsrân* (16 Ekim 1919), *Yeis Yok* (30 Ekim 1919) ve son olarak da *Azimden Sonra Tevekkül* (13 Kasım 1919) gibi... İşte bu sekiz şiirden beş tanesi, mağlûbiyetle sona eren Cihan Savaşı'nın hemen ardından kaleme alınırlar. 1918 Eylülü ile 1918 aralığı arasında. Diğer üç tanesi ise 1919 yılında!.. Fakat 1919'da yazıldığı halde, ihtiva ettiği anlam ve psikolojiye bakarak *Hüsrân* başlıklı şiiri 1918'de yazdığı eserler arasında dahil etmek mümkündür.

Akif'in Mütareke döneminde yazdığı şiirler, sırf bu sekiz şiirden mi ibarettir? Bu hususu düşünürken, *Gölge/ler*'de *Kıtalar* bölümünde yer alan ve *Resmim İçin* başlığını taşıyan iki kıtası dikkatimizi çekiyor: "Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince" ve "Bir canlı izin varsa şu toprakta silinmez" mıs-

ralarıyla başlayan iki kıtası... İşte Akif'in o iki kıtası da Mütareke döneminde kaleme alınmış parçalarıdır. (*Utarid*, 13 Kanunisani 1335/1919, nr. 2, s. 21) Fakat altlarında herhangi bir tarih kaydı da bulunmadığı için, bu iki şiir fazlaca dikkati çekmemiştir. Böylece Akif'in Mütareke Dönemi şiirlerinin sayısı ona yükselmiş olur. Tabii bunlara, Hasan Basri  antay'ın Ses gazetesi için yazdığı spot d rtl   de eklemek lâzım gelir.

Ancak Akif'in Mütareke dönemi şiirlerinin bunlardan ibaret olmadığını da d   n mek gerekir. Çünkü onlardan bazılarının,  urda burda dağınık kalmış olmaları mümkündür. Meselâ bu tarzda, güzel bir parçası daha bulunuyor elimizin altında. 1918'de Abdülhak Hamid ve Ziya Gökalp'le bir arada bulunduğu bir sırada, genç Kemani Sadi I ılay'a takdim ettiği d rtl   gibi:

Bütün eşya Hüdâ'yı zikreden bir sırr-ı hikmettir
Kemanın b -g m n Allahu ekberden ibarettir.
Hul sumla seni tes' d edersem çok mudur Sadi
Tecelli eyleyen Kudret elinde başka halettir.

İşte bu şiiri de ilâve edecek olursak, Akif'in o karanlık, bo ucu Mütareke şartlarında yazdığı şiirlerin sayısı kendiliğinden on ikiye yükselir. Bu da fena bir rakam sayılmaz. Fakat Akif'in bu döneminin *Asım*'ın yazımı ile doldurdu unu ayrıca hatırlatalım.

Buna karşılık Akif'in Millî Mücadele döneminde yazdığı şiirlerin sayısı, Mütareke yıllarına göre biraz daha az gözüküyor. Tabii ki *Gölgeler*'deki parçaları kastediyoruz bu sayı ile... Bunlardan ilki Ankara'da, Tacettin Dergâhı'nda yazdığı *Süleyman Nazife* adlı önemli şiirdir (15 Nisan 1921). Ardından da on beş-yirmi gün sonra kaleme aldığı meşhur *Bülbül*'  gelir (7 Mayıs 1921). Tabii bunlara bir yıl sonra yazdığı (8 Nisan 1921), fakat havası itibariyle bambaşka bir şiir olan *Leylâ*'yı da eklemek gerekir. Bu arada *Leylâ*'nın öyle bir özelliği vardır ki o hep gözden kaçırılmaktadır. Yani *Leylâ*'nın bir yönüyle 1918 yılı şiirlerine, bir yönüyle de 1925 ba larında yazdığı *Gece*, *Hicran* ve *Secde*'ye bakan bir yanı bulunur. Daha ziyade de bu ikinci gruptakileri haber veren yanı ağır basmaktadır *Leylâ*'nin.

Akif'in bu döneme denk d    n şiirleri, kuşkusuz bunlardan ibarettir denilemez. Kronolojik sırayı esas alarak bölüme yerle tirdi imiz *Nasıl Dört İngiliz* başlıklı kıtası, 1920-1921'e denk d   n iki ayrı beyiti, Mecliste İkinci Grup liderlerinden Ali   kr  Bey'in çıkardığı *Tan* gazetesi için yazdığı *A aran Tan Yeridir* kıtası (20 Ocak 1922) bu arada zikredilebilir. Akif'i en iyi yansıtan şiirlerden biri olan kıtada * ark/Doğu* ve istikbale dönük ümitleri yansıtmak üzere kullandığı "*a aran tan yeri*" imgesi bilhassa dikkat çekicidir:

Garbın üç yüz sene var gündüze dönmüş gecesi
 Sen de ey Şark uyuyorsun o zamandan beridir.
 Kararan başka sular, şimdi senin nevbet uyan!..
 Doğuyor beklediğin gün: Ağaran tan yeridir.

Sonra bunlara, Balıkesir'in Yunanlılar tarafından işgalinin ikinci yılı dolayısıyla kaleme aldığı (Büyük Taarruz'dan iki ay evvel), *Karesi* başlıklı şiiri de (30 Haziran 1922) eklemek gerekir:

O yeşil toprağın ey yüzler ağartan Karesi
 Şimdi binlerce şehidin kanayan makberesi.

Sana hasret kalan evlâdın için dünyada
 Varsa kahr olmadan ârâm edecek yer neresi?
 Hani gök kubbenin altında görülmüş mü eşin?
 Dağların bağ, hele vadilerin altın deresi!

Ey benim her taşı bir mabed-i iman yurdum,
 Seni er-geç bana mutlak verecektir Mâbud'um.

Gene aynı sıralarda Akif'in, Samih Rifat'la birlikte kaleme aldığı bir mezar taşı kitabesi, İkbâl'den çevirdiği bir dörtlüğü ve Şerif İçli tarafından bestelenmiş tasavvufî bir parçası daha bulunmaktadır. Bir de gene bu sıralarda, daha açık bir ifade ile Ankara'dan İstanbul'a naklettiği yalnızlık zamanlarında Hafız Asım'a okuduğu, Abdülhak Hamid'in *Kürsi-i İstiğrak*'ından ve Ali Ekrem'in *Feryad*'ından yola çıkarak yazdığı, fakat metin olarak elimizde bulunmayan iki şiiri daha bulunmaktadır. İşte bütün bu şiirleri Akif'in Millî Mücadele döneminde yazdığı düşünülürse, ilgili döneme denk düşen şiirlerin sayısı artar da artar. Hele bir de bunlara *Ordunun Duası* ile *İstiklâl Marşı* gibi parçaları eklenecek olursa!..

Dolayısıyla Akif'in Mütareke döneminde yani Millî Mücadele'ye destek vermek üzere Ankara'ya geçmeden evvel yazdığı on üç şiire, Millî Mücadele sırasında yazdığı bir o kadar şiir de eklenecek olursa, *Gölgele*'e dahil edilebilecek parçaların sayısı artar da artar.

Akif'in Mısır'a Yerleşmeden Önceki Şiirleri

Kuşkusuz Millî Mücadele dönemine bir sınır çizmek de gerekir. Bu sınır kimilerine göre Birinci Meclisin kapatılması, kimilerine göre İstanbul'un İngilizler tarafından tahliyesi ve Ankara tarafından teslim alınması, kimilerine göre de

Lozan'ın imzalanması veya hemen ardından Cumhuriyet'in ilânı gibi tarihler olabilmektedir. Fakat biz Akif'in Birinci Meclisin kapatılmasının ardından İstanbul'a döndüğünü biliyoruz. Tabii aynı şekilde Eşref Edip ve *Sebilürreşat*'la birlikte... Akif işsiz güçsüz, emekli maaşı da bulunmayan birisidir. Onun bu dönemine *İstiklâl Marşı* bölümü vesilesiyle genişliğine temas ettiğimiz için tekrar üzerinde durmayacağız. Fakat Akif için sıkıntılı, buhranlı bir dönemin başladığını da unutmuyarak.

Akif'e göre kazanılmış bir zaferin ardından, daha büyük ve aydınlık günler beklenirken aksi olmuş, şartlar büsbütün değişmiş, dışa karşı verilen mücadele birden istikamet değiştirerek içe dönük bir nitelik kazanmıştır. Taکیpler, tutuklamalar, suikastlarla devam eden daha farklı ve yeni bir dönem.

İşte bu döneminde Akif'i, *Hakkın Sesleri* döneminde olduğu gibi yeni bir "şok"a girmiş gibi görüyoruz. *Hakkın Sesleri* döneminde olduğu gibi etrafı büsbütün boşalmış, kadim dostları çevresinden çekilip gitmişlerdir. Akif sanki çölde bir Mecnûn gibidir bu döneminde. Kimseleri görmek istemediği gibi, kimselere de görünmek istemeyen, şartlardan dehşete düşmüş birisi olarak tekrar tabiatın aguşuna sığınmış bir Akif vardır karşımızda. Sürekli ölümü düşünen, İstanbul'un tarihî mezarlıklarında uzun vakitler geçiren, ruhundaki asıl, derin şiire dönüş hazırlığı içinde yepyeni bir Akif'tir bu.

Barındırmaz mısın koynunda, ey toprak derim, yer pek
Döner imdâdı gökten beklerim, heyhât gök yüksek
Bunaldım kendi kendimden, zaman ıssız mekân ıssız
Ne vahşetlerde bir yoldaş, ne zulmetlerde tek yıldız!
Cihet yok: Sermedî bir seddi var karşında yeldânın
Düşer hüsrâna, kalkar ye'se çarpar serseri alnın.
Ocaksız vâhalar, çöller, sağır vâdiler, enginler
Aran: Beynin döner boşlukta, haykır: Ses veren cinler!
.....
İlâhî yok mu âfâkında bir ferdâya benzer nûr?

İşte Akif şiirinin, Millî Mücadele döneminin ardından gelen ve belki Millî Mücadele'nin encâmı sayılabilecek şartlarda doğan yeni ve farklı bir dönemi daha bulunmaktadır. Bu şiirlerden bir haylisi Mısır'a gidip geldiği sıralarda (meselâ Hilvan'da) yazılmış olsalar bile, onlar gene de Mısır şartlarının doğurduğu şiirler olarak düşünülmemelidir. Çünkü onlar hem *Leylâ* ile başlayan yeni şiir döneminin devamı niteliğini haizdirler, hem de çoğu gene *Sebilürreşat*'ta yayın imkânı bulmuş şiirlerdir. Ayrıca şairin Mısır'a yerleşme kararı

öncesinde doğduğu ve yazıldığı için, onları Mısır Dönemi ile değil de, Türkiye şartları ile ilgili eserler olarak değerlendirmek daha uygun düşmektedir.

Bu bakımdan Akif'in kışları geçirmek üzere Mısır'a gittiği bir sırada yazdığı *Firavun ile Yüzyüze* (29 Aralık 1923), *Şehitler Abidesi İçin* (27 Aralık 1924), *Vahdet* (22 Ocak 1925), *Gece* (5 Ocak 1925), *Hicran* (10 Ocak 1925), *Secde* (15 Ocak 1925), *Hüsam Efendi Hoca* (4 Şubat 1925) ve altında tarih kaydı bulunmayan *Mevlidin Nebi* şiiri kendi aralarında ayrı bir grup teşkil ederler.

Gölgeler'de, bu gruptaki şiirlerin hemen ardından gelen *Kıtalar* bölümündeki *Resmim İçin* adlı iki kıtanın ise, Mütareke döneminde kaleme alındığına daha önce işaret etmiştik.

İşte Mütareke döneminden başlayarak, bütün bu şiirleri biz iki ana grupta toplamayı, *Gölgeler*'i de birbirinin devamı iki ayrı kitap olarak düzenlemeyi uygun bulduk. Buradaki kastımız, Akif'in şiir tarihini daha vuzuhlu hale getirmekten başka bir şey değildir. Fakat yaptığımız çalışma sırf bununla da sınırlı kalmadı tabii ki. Her iki *Gölgeler* bölümüne, *Safahat* dışında kalmış şiirlerden uygun olanları, kronolojik sıraya da dikkat ederek dahil etmeyi denedik. Bu ilâve şiirleri geniş dipnotlarla da besleyerek, yazıldığı şartlarla bağlantılarını kurmaya özel bir gayret sarf ettik. Gene bu arada *İstiklâl Marşı* bölümünde kendilerine yer verdiğimiz, belki bir tekrar niteliği taşısa bile *İstiklâl Marşı* ile *Ordunun Duası*'nı da aynı bölüme koymayı uygun bulduk.

Dolayısıyla *Gölgeler* 1'de asıl kitapta mevcut olan 21 şiire 15 parça daha eklenince, sayı böylece otuz beş-otuz altıya kadar yükselmiş oldu.

Gölgeler!.. Fakat Neden Gölgeler?

Buraya kadar yaptığımız izahlarda, ilgili esere *Gölgeler* adının verilmesine dair herhangi bir açıklama yapmadığımız dikkatinizi çekmiş olmalıdır. Hakkaten bu tür bir adlandırma nereden ileri geliyor? Ya da bunun altında yatan sebep ne olabilir? İşte bu açıdan eserdeki şiirleri gözden geçirirken "gölge", "gölgeler" gibi kavramlar bizi karşılamakta gecikmiyor. Nitekim şairin Mütareke dönemine ait iki kıtasında, "gölge" kavramının birer defa geçtiği görülüyor. Fakat şu açıktır ki ilgili kavramın, Akif'in dönem şiiri üzerinde fazla bir etkisi söz konusu değildir.

Demek istiyoruz ki Akif'in Mütareke ve Millî Mücadele dönemi şiirleri daha ziyade insanı ve toplumu uyarmaya dayalı, birlik ve bütünlüğe davet eden parçalardır. Bu şiirlerde savaş sonu şartların olumsuz havası genişliğine tasvir edilse bile, bu olumsuzluğun aşılabileceği, aşılması gerektiği yolunda-

ki telkinlerden geri durulmamakta, dolayısıyla işgal karşıtı bir mücadelenin lüzumu hatırlatılıp durmaktadır. Yani “gölge” kavramı, Akif’in dönem şiirleri için, ortak bir payda teşkil etmek kabiliyetinden uzaktır. Daha ileri giderek denilebilir ki, Akif eserini Millî Mücadele yıllarında veya *Asım*’ın çıktığı 1924 senesinde yayımlasa idi, ona böyle bir ismi uygun g rmeyebilirdi. Daha ziyade de insanı diriltten, uyaran, başarıyı tebci eden bir adla onu takdim etmek isteyebilirdi.

Böyle olduğu halde de Akif’in eserine, niçin bu adı verdiği doğrusu d ş n lmeye değerdir. İşte eserin *Gölgeler* gibi bir adlandırmaya muhatap olmasını, biz şairin daha ziyade Mısır yılları ile, özellikle de 1930 civarı psikolojisi ile izahtan yanayız. Yani bu kavramı, *Gölgeler*’i oluşturan şiirlerin toplamından çıkan bir sonuç olarak değil, bilâkis şairin 1930’lar civarında ve daha ziyade de yaşlılık, yalnızlık ve çaresizlik zamanlarının doğurduğu bir sonuç olarak değerlendiriyoruz. Nitekim Akif 10 Kasım 1931 tarihli bir kıtasında, kendi sesini ve sözlerini “h ib”/ ümitsiz, bezgin ve meysus olarak vasıflandırıyor.

Dolayısıyla Akif bu son yıllarında, derinden derine duyduğu bir ölüm arzusu içinde görülüyor. Belki de ölmeden evvel ölmek,  l me hazır hale gelmek gibi bir duygudur bu. İşte bu duygu, *Gölgeler* yayımlandığı sıralarda, Akif’teki en hakim psikolojidir. Belki o sıralarda, belki biraz daha sonra yazdığı şiirlerde de “gölge” temasının, giderek artış kaydettiğine şahit oluyoruz:

şu serilmiş gölgeme imrenmedeyim
Ne saadet, hani ondan bile mahrumum ben.
Daha bir müddet eminim ki hayatın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeye mahk mum ben.

  z de artık yükümün kördüğüm olmuş bağını
Bana çok görme ilâhî bir avuç vatan toprağını.

 zet olarak söylemek gerekirse “gölge” mazmunu, Akif’in Mütareke ve Millî Mücadele dönemi şiirinden ziyade, Mısır dönemine ait bir psikolojiyi yansıtmaktadır.

Söylediklerimizi doğrulamak bakımından, *Gölgeler*’deki şiirlerin yazılış tarih ve muhtevalarına bakmayı deneyelim.

Meselâ 19 Eylül 1918 tarihli *şark* şiiri, Birinci Büyük Savaş’ın bittiği ve evrensel çaptaki mağl biyetin kesinleştiği bir sırada yazılmıştır. Derinden derine akan evrensel bir ağıt gibi hissedilen *Umar mıydın?* (24 Ekim

1918), Rusyalı Müslüman Türklerden Ataullah Bahaeddin'in *Bayram-da Niçin Ağladım?* yazısı üzerine ve savaşı yürüten Osmanlı hükümetinin istifasının hemen ardından (Talat Paşa kabinesinin istifası); *Hâlâ mı Boğuşmak?* (Aralık 1918) İstanbul'un İngilizler tarafından resmen işgalı, Meclis-i Mebusanın feshi ve Süleyman Nazif'in *Kara Bir Gün* (23 Kasım 1918) makalesinin hemen ardından yazılmış şiirlerdir. Kitabın ilk şiiri *Hüsran* ise (16 Ekim 1919), Üçüncü *Sultanahmet Mitingi* (10 Ekim 1919) sırasında... Fakat mesela *Yeis Yok* (30 Ekim 1919) ve *Azımden Sonra Tevekkül* (13 Kasım 1919) gibi şiirlerin havası biraz daha değişiktir ki, onlar da gene Sultanahmet Mitingleri'nin ya da *Saltanat Şuraları*'nın ardından gelirler.

Millî Mücadele dönemine ait ilk şiiri olan Süleyman Nazif'e yaklaşımı ise daha ilginçtir. O sırada Süleyman Nazif Malta'da sürgündedir. Orada yazdığı bir şiir her nasılsa Türkiye'ye ulaşmış, *Hâkimiyet-i Milliye*'de yayımlanmış, Akif de o şiiri oradan görerek okumuştur. Nazif'in esaret altındaki sabrını ve direncini ifade eden mısraları Akif'e ziyadesiyle dokunmuştur:

Ruhum benim oldukça bu imanla beraber
Üç yüz sene, dört yüz sene, beş yüz sene bekler.

İşte Akif okuduğu şiirden hareketle, Malta'da sürgünde bulunan Süleyman Nazif'e ve dolayısıyla diğer sürgünlere ve Millî Mücadele kamuoyuna topluca hitap etmeyi dener:

Ey tek kara gün dostu, bu hicran-zede yurdun!
Sen milletin âlâmini dünyaya duyurdun,
En korkulu günlerde o müthiş kaleminle...
Takdis ederiz nâminı... Lâkin beni dinle:
Azmin, emelin heykel-i zî-rûhu iken dün
Bilmem ki bugün, ye'se nasıl oldu da düştün?

Türkiye'deki genel Akif algılaması şairin manzum hikâyeciliği, *Çanakkale* ve *İstiklâl Marşı* gibi şiirleri, ya da Mısır dönemi dolayısıyla uğradığı mağduriyetler etrafında dönüp dolaştığı için, *Gölgeler*'in Mütareke dönemine bakan tarafı hep ihmal edilmiştir. Hatta Akif'in *Asım*'ı bile bu açıdan değerlendirilmemiş, eser doğduğu şartlardan soyutlanarak, Efgani ile Abduh arasındaki metodik bir tartışmaya kilitlenip kalmıştır. Daha ötede Süleyman Nazif ile Cenap Şahabettin'in, eserin edebî değeri üzerindeki vurguları da yeteri derecede dikkate alınmamıştır. Dahası Akif'in *Hakkın Sesleri*'nde ortaya koydu-

  u şiirin *Gölgeler*'deki devam haline, aradaki bağlantılara hemen hemen hiç dikkat çekilmemiştir.

Nitekim Akif'in Mütareke ve Millî Mücadele döneminde yazd  ı şiirleri, *Hakkın Sesleri*'nde ortaya koydu  u sanatın devamı mahiyetindedirler. İnsanın, toplumun ve daha genel anlamda da İslâm'ın ve İslâm diyarlarının içine düştüğü binbir   maz karşısında, dilh n olmuş bir ruhun a ıtları akar bu şiirlerde. Mensubu oldu  u millet ve din adına her türlü acıyı sinesine çekmiş bir vicdanın duydu  u ızdırıp, insanın rikkatine dokunur dolayısıyla. İnsanı uyarmak, birliğe ve bütünlüğe çağırmak; ayrıca da sanki bir şeyler yapılmı ı, kurtuluşun tekrar müyesser olaca  ı biçiminde kuvvetli teb ir tlar bu şiirin hemen her mısraından bo anır durur.

İşte bu şiirlerde Akif'in üzeri  rt lm   iki yanı ile kar ıla ılmaktadır: Bunlardan birincisi, işgal şartlarında toplumu uyarmaya, birlik ve bütünlüğe, toplu davranışlara davet eden yanıdır. Dolayısıyla sadece İstanbul'un değil, bütün İslâm dünyasının sömürge durumuna d     n  vurguladı  ı *Umar mıydın?* şiirinde, bakın nasıl söylüyor:

Görünmez a ına bir çehre olsun rehg zarında
Ne gurbettir çöken İslâm'a İslâm'ın diyarında
Umar mıydın ki...

Yukarıdaki "umar mıydın?" sorusunu şiir boyunca tekrar ede ede, korku   k-ları geçiren toplumsal katmanları uyarmak için elinden geleni yapmaya çalışır. Şiirin sonlarına doğru da, asıl s yleyece ini s yl r:

Samimi ya larından co tu ruhum, hercümerc oldu
Fakat mâtem halâs etmez cehennemler saran yurdu
Cemaat intibah ister, uyanmaz gizli ya larla
 alı mak... Başka yol yok, hem nasıl? Canlarla, ba larla
Alınlar terlesin, derhal iner mev' d olan rahmet
Nasıl hâsir kalır "Tevfiki hakettim" diyen millet
 l h ... Bir müeyyed, bir kerim el yok mu, tutsun da
 ıkarsın Şark'ı zulmetten, götürsün fecr-i maksûda

Gene mesela 1918'de yazd  ı *Alınlar Terlemeli*'de, halka veya aydınlara hitap ederken, "Zimam'ın hangi ellerdeyse artık onlarınsın sen!.." demeye kadar vardırı r i i. Yani sana bir yular ba lamı lar. Onu kim ba lamı  veya kim çekiyorsa, sen artık onlara aitsin. Bu tür mısraların, halkı İngiliz işgaline karşı

isyana davet eden yanları o kadar açıktır. Açıktır ki, şiirin sonlarına doğru yapılan “hürriyet” vurguları, bunu büsbütün açığa çıkarır:

Desen bir kerre “insan”ım... Kanan kim, hem niçin kansın
Hayır... hürriyet’in, hakk’ın masun kaldıkça insansın...
Bu hürriyet, bu hak bizden bugün aheng-i sây ister,
Nedir üç dört alın... Bir yurdun alnından boşansın ter.

Akif Okumaları / Akif’in Tesir ve Tefsirleri **Necip Fazıl, Hilmi Ziya, Nazım Hikmet, Nurettin Topçu**

İşte *Gölgeler* olsun, kitap olarak çıkmadan önce yayımlanmış bu tür şiirler olsun; dönemin aydınları, gençleri ve türlü okuyucu grupları üzerinde öyle derin tesirler meydana getirdi ki tahmin olunamaz. Mesela bu sıralarda askeri öğrenci olan Necip Fazıl’ı ve Nazım Hikmet’i düşünün!.. Hocaları da yüksek bir Akif hayranlığı ile temayüz eden İbrahim Aşki Efendi’dir. Nitekim onun, Akif hakkında çok nezih, içten ifadelerle dolu birkaç yazısını hatırlıyorum. Böyle bir adam, özellikle de Mütareke ve işgal yıllarında öğrencilerine Akif’i okutmadan durabilir mi? Dolayısıyla Akif şiirinin ciddi bir okuyucusu olan, fakat zamanla üzeri de küllenen Necip Fazıl’ın, *Sakarya Türküsü*’ndeki mısraını hatırlayın: “Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!..”

İşte tek partili yıllarda kendini ve insanı böyle algılayan Necip Fazıl’ın, ilgili motifi ta Mütareke yıllarından Akif’in *Gölgeler*’inden taşıyıp getirdiğini hatırlaması elbette gerekmez. Nitekim Akif’in *Alınlar Terlemeli*’sinde aynı mısranın, “Bugün bir serseri, bir derbedersin kendi yurdunda”; ya da *Bül-bül*’de “Bugün hânümansız bir serseriyim yurdunda” biçimindeki kullanışları size manalı gelmiyor mu? Aynı motifin *Hakkın Sesleri*’nde de (1913) sayısız kere tekrar edildiğini bilmiyor muyuz?

Burada Türkçenin özgün şairlerinden Necip Fazıl’ı bilhassa seçtiğimi ifade edeyim. Çünkü Necip Fazıl şiirinin, kendi dışındaki tesirlerden genelde azade geliştiği bilinir. Fakat buna rağmen de bu bilinç dışı tesir dalgalarının, “Ayağa kalk Sakarya” çağrılarına kadar varıp dayandığını ihmal edebilir miyiz? İşte mesela *Atıyı Karanlık Görerek*’ten parlak bir örnek:

Âlemde ziya kalmasa, halk etmelisin halk
Ey elleri böğründe yatan şaşkın adam kalk!..

Bunları söylerken maksadım, kuşkusuz Necip Fazıl gibi büyük bir şairi Akif'e indirgemek değil, bilâkis bir zamanlar Akif'i nasıl bir dikkatle okuduğuna dair bir işarettir. Bunun dışında Akif'in, aynen Necip Fazıl'da olduğu gibi, nice Türk şair ve düşünürü tarafından dikkatle okunduğuna bir vurgudur. En başta da Yahya Kemal, Arif Nihat Asya ve Nazım Hikmet tarafından. Akif okumasının Yahya Kemal  zerindeki bir yansımaya ise, *Fatih Camii* şiiri ile *Süleymaniye'de Bayram Sabahı* vesilesi ile işaret etmiştik.

Bu arada Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* ve *Küçük Ağa Ankara*'da romanlarının üzerine oturtulduğu ikilemin, doğrudan doğruya *Safahat* ve özellikle de *Gölgeler*'den kuvvet aldığı düşünülmelidir. Ayrıca *Küçük Ağa*'daki "Salih" tipi, Akif'in uyarmaya çalıştığı Mütareke dönemi yılınlarından biri değil midir?

Bilhassa da 1924 yıllarında çıkan *Anadolu* dergisinde, *destan* türüne yönelik ilginin hareket noktası, adı konmasa bile gene Akif olmamalı mıdır? Bilhassa da Cenap Şehabettin'in *Asım* vesilesiyle geliştirdiği yeni eleştiri; bu kanaatimize daha bir kuvvet veriyor. Bu görüşten hareketle de Hilmi Ziya, *Anadolu* dergisinde *destan* türünün önemi üzerine sayısız makaleler yazmış, Türk şairlerini bu yönde eserler vermeye teşvik edip durmuştur. İşte Akif'i takip ederek gerek Millî Mücadele, gerek daha sonraki yıllarda edebiyatımızda, romanlık mevzuları şiirle, *destan* havası içinde yazmanın modası böyle başlamıştır. şiire destansı bir hava vererek, Millî Mücadele'yi de destanlaştırarak anlatmak biçimindeki yazmaları, başka türlü izah imkânı var mıdır? İkinici Dünya Savaşı'nın başladığı sırada aynı usul bu sefer Fazıl H sn  ile Arif Nihat'ta, Orhan şaik'te, hatta Necip Fazıl'da (epiğe yönelmek bakımından) bu sebeple nüksetmiş değil midir? Fakat bu tür destan denemelerini ne Ziya Gökalp'in, ne de Orhan Seyfi'nin masalsı destanları ile (*Peri Kızı* ile * oban* hikâyesi gibi) karıştırmamak da icap eder.

Ancak bu tesirlerin daha ilginç olanına ise Nazım Hikmet'te tesadüf etmekteyiz. Bu şiirlerin yazıldığı, yayımlandığı ve eleştirilerinin yapıldığı sıralarda, aynen Necip Fazıl gibi Deniz Askeri Lisesinde  ğrenci olan Nazım Hikmet'in de Akif'i ciddi olarak okuduğu, hissettiği şüphesizdir. Nitekim Nazım Hikmet'te *Kuva-yı Milliye Destanı*'nı yazmak, özellikle de onu destan tarzında yazmak ve anlatmak fikri gene bu yıllara doğru uzanır gider. Ayrıca aynı eserinde Nazım'ın, Akif'i "*Büyük şair, inanmış adam*" olarak yüceltmeleri gözden kaçırılabilir mi? Fakat Nazım'daki bu Akif takdirk rlığını anlamayan, dahası kıskanan ve üzerini örtmek isteyen bazı işg zarların, *Kuva-yı Milliye Destanı*'nda geçen Akif y celtmelerini değiştirerek, "Büyük Şair"i "büyük adam"a çevirdikleri de hatırlanmalıdır. Amaç da o takdir ifadeleri ile Akif'in bağlantısı-

nı koparmak, bunun üzerini örtmek değil de nedir? Ne var ki eserin son baskılarında, bu tür tahriflerden vazgeçildiği, eserin aslına rücu edildiği görülüyor. Sonra Nurettin Topçu'daki aşklı duyuş ve algılamalar, dahası öyle bir üslûp da bizi ister istemez Akif'e ulaştırmaktan geri kalmıyor. Nurettin Topçu'nun Divan edebiyatına dair düşünceleri de gene Akif'in devamı mahiyetindedirler. Akif ile Nurettin Topçu arasındaki mutavassıt kişinin, Hüseyin Avni Ulaş olduğu unutulabilir mi?

Akif'te Şark/Doğu Algılaması ve Doğurduğu Bazı Sonuçlar

Akif'in edebiyat ve düşünce hayatımızdaki tesirlerine işaret ederken, onun üzeri örtülmüş iki yanı ile karşılaşılmaktadır. Bunlardan birincisi, "Akif'in işgal şartlarında insanı ve toplumu uyarmaya, birlik ve beraberliğe, toplu davranmaya davet eden yanıdır" demiştik. Akif'in bu yanı o kadar önemlidir ki, Mütareke dönemi marksistleri bile onu ancak geriden takip edebilir. Çünkü *Sovyet İhtilâli*'nin tesirleri daha İstanbul'a kadar uzanmadığı gibi, yurdu terk etmiş İttihatçı kadrolarla Sovyet önderlerinin İngiltere karşıtı, antiemperyalist tutum birliği de henüz kuvveden fiile çıkmış değildir. Nitekim Nazım Hikmet, Şevket Süreyya, Mustafa Suphi, Vedat Nedim Tör gibi isimlerin, Rusya'daki marksist cazibeye kapılarak, Moskova'ya gitmeleri için müsait şartlar henüz daha oluşmamıştır. Dolayısıyla işgal karşıtı uyanış hareketleri henüz organize olmamış, ortalıkta da Mehmet Akif'le Süleyman Nazif dışında uyarıcı sesler pek fazla duyulmamaktadır.

Fakat bu nokta, hadisenin gene de bir yanı!.. Çünkü Akif'in toplumu uyarmaya ve örgütlü davranmaya çağıran tarafının yanı başında, bir başka özelliği daha bulunmaktadır. O da yaptığı çağrılarının, mesafelere sığmayan bir genişliğe ve derinliğe sahip oluşudur. Yani Akif'in "zimâmdarlara" yani işgalci güçlere karşı uyarıları, sırf İstanbul halkı ve Anadolu ile sınırlı gözükmemektedir. Çünkü o mücadele için yaptığı çağrılara bir sınır çizmiyor, mesafeleri alabildiğince geniş tutuyor. Nitekim Akif'in bu husustaki yaklaşımı, genel bir *Şark kavramı* ile izah edilebilir. Bu kavram imparatorluk topraklarının ve makarr-ı hilâfet olan İstanbul'un işgalinin ardından, Akif tarafından o kadar sık tekrar edilir hale geldi ki şaşırp kalıyoruz. Aynı kavram, Mütareke dönemini takip eden Millî Mücadele şiirlerinde olsun, Mısır dönemi şiirlerinde olsun (Şerif Muhittin'le ilgili şiiri ve *Sanatkar*'da olduğu gibi) aynı sıklıkla ve vurgularla tekrar edilip durmaktadır.

Meselâ Akif'in Mütareke döneminde kaleme aldığı ilk şiirinin Şark (19 Eylül 1918) adını taşıması bu bakımdan manidardır. Savaş mağlûbiyetle bitmiş, işgal gerçekleşmiş ve Akif'te de kök duygular (*Hakkın Sesleri*'ne ait giriş metnine bakılabilir) yeniden nüksetmeye başlamıştır. İşte bu sıralarda Akif

bütün, geniş bir “Şark  lemi” tablosu veya algılaması üretmeye  alışıyor. Onun  izdiği Şark tablosu, meşhur bir Anadolu türküsünü hatırlatır gibidir:

Aslı gurbet harap etmiş k y m 
Bülbül gitmiş baykuş konmuş gel hele,
Ben ağayım, ben paşayım diyenler
Kapıları kilitlemiş gel hele!

....

Yanarım da ben bu derde yanarım
Bizim eli bulanacak ararım.

Nitekim Akif’in duyduğu da buna benzer bir harabiyet manzarasıdır: Harap iller, yerlere yatmış han manlar... Yıkılmış köprüler, yolcusuz hanlar, buruşmuş  ehreler, bükülmüş beller, kaynamaz kanlar. Ekinsiz tarlalar, küflü harmanlar. Sonra başsız ümmetler (bu kavrama dikkat l tfen). Daha acısı da emek mahrumu günler, fikr-i ferd  bilmez akşamlar vs.

Bu manzaralar karşısında Akif’in duyduğu acıyı varın siz hesap edin!.. “Duyan yok, ses veren yok, bin perişan yurda baş vurdum” diyen şair, sonunda sözü nereye getiriyor?

Ne yapsın n -ümid olsun mu Şark’ın intibahından
Perişan ruhumuz h ib dönerken b rg hından?
Bu haybetten usandık biz, bu hüsrân artık elversin!
 l hi! Nerde bir nefhan ki donmuş hisler  rpersin,
Serilmiş sineler kabusu artık silkip üstünden,
Hayat elbette hakkımdır desin, dünya “değil” derken...

Gene aynı şekilde müthiş bir şiir olan *Umar mıydın*’da, Mütareke ve işgal acıları arasında, Şark’ı zulmetten çıkarıp fecr-i maksuda ulaştıracak çareler, temenniler peşinde gözüküyor şair. Bu arada *Bülbül*’de olduğu gibi, yani Millî Mücadele yıllarında da Şark’a karşı sorumluluk duygusu aynen devam etmektedir:

Ne h sr ndır ki Şark’ın ben vefasız, kansız evlâdi,
Serâpâ Garb’a  iğnettım de çıktım hâk-i ecdadı.
Hayalimden geçerken şimdi, fikrim herc  merc oldu,
Selâhaddin-i Eyy bi’lerin, Fatih’lerin yurdu.

Sonra bu Şark vurguları *Leylâ*'da (Nisan 1922) daha da artıyor:

Orada Şark'ı istilâ etmiş, bitmez tükenmez gecelerden (Kandillerin katran döktüğü gecelerden) söz ediyor şair. Sonra bir an geliyor onun perişanlığını, sevdadan sevdaya sürüklenmiş, şeydâ bir aşığın durumuna benzetiyor. Buradan ani ve şiddetli bir sıçrama ile de, İslâm dünyasını muradına erememiş “nâkâm bir Mecnun” gibi algılamaya başlıyor. İşte o Mecnun gönüllerin tek tesellisi, bütün dünyada tek bir Leylâ'sı vardır. O da İslâm'ın âtisinden, geleceğinden başka bir şey değildir. *Leylâ*'da son derece şiddetli ve özgün imgeli sıçramalar gerçekleştiren Akif, asıl bundan sonra daha lirik bir coşu veriyor:

Gel ey Leylâ, gel ey candan yakın cânân uzaklaşma
 Senin derdinle canlardan geçen Mecnun'la uğraşma!
 Düşün: Biçarenin en kahraman, en gürbüz evlâdı
 Kimin uğrunda kurbandır ki, doğrandıkça doğrandı?
 Şu yüz binlerce sönmüş yurda yangınlar veren kimdi?
 Şu milyonlarca öksüz, dul kimin koynundadır şimdi?
 Kimin koynundadır serden geçip berdâr olan canlar
 Kimin uğrundadır Leylâ o makteller, o zindanlar?
 Helâl olsun o kurbanlar, o kanlar, tek sen ey Leylâ
 Görün bir kerecik, ye's etmeden Mecnûn'u istilâ...

Kuşkusuz Akif'in sık sık kullandığı *Şark* kavramının, İslâm veya İslâm dünyası ile yakın bir alakası vardır. Nitekim birkaç şiirinde, 350-400 milyonu bulan İslâm âleminde söz etmesi bunun bir işaretidir. Fakat bu şiirlerin geneline bakınca, Akif'teki *Şark* algılamasının sırf İslâm âlemi ile sınırlı olmadığını, bunun sömürge durumuna düşmüş bütün Asya ve Afrika, yerine göre Avrupa (Balkan) ülkelerini kapsadığı sonucuna ulaşmak zor olmuyor. İçinde kuşkusuz esir Müslüman Türk ülkelerinin de yer aldığı, fakat onları da aşan bir genişlik içinde bir *Şark âlemi*!.. İşte bu geniş âlemi ifade ederken Akif, genelde ayrı ayrı ülke isimleri zikretmiyor, fakat onların ortak bir özelliğine vurgu yapmaktan da geri durmuyor: Esaret, istiklâl, bağımsızlık ve hürriyet ihtiyacı gibi!..

Bütün bu izahları şunun için yapıyoruz: Türk düşünce ve sanat hayatında, ileride patlamalara yol açacak *Şark/Doğu* algılamasının başlangıç kaynağını tespit bakımından. Akif'in özellikle de *Gölgeler*'inde, “Şark” kavramının oynadığı tarihi rolü belginleştirmek bakımından. Ayrıca Akif'e mahsus bu *Şark* algılamasının, Yahya Kemal'deki *Lâle Devri* veya *Hafız'ın Kabri* gibi kullanımlarla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Kaldı ki Yahya Kemal millî

tekevv n m z  temellendirirken Şark kavramını daha tahsisî kullanıyor ve onu Osmanlı geçmişimizle sınırlı tutmaya  alıyor. Fakat Akif ise kendimizi merkez almak kaydıyla daha evrensel, daha küresel sorumlulukların peşinde gözüküyor.

İşte merkezinde Akif'in yer aldığı bu *Şark* algılaması, Mütareke yıllarından itibaren öyle geniş tesirler meydana getirdi ki, Dönemin geniş nesilleri, ruhları saran ve kuşatan bu tür duygular arasında yetiştiler. Fakat bazen büyük fikirlerin de battığı, üzerinin örtüldüğü görülebiliyor. Aynen büyük devletler ve imparatorluklarda olduğu gibi. Nitekim Akif'in Şark'a ait hissettiği evrensel acı da öyle oldu ve zamanla da hatırlanmaz hale geldi. Fakat Dünya Ekonomik Buhranı'nın (1929) Türkiye'yi derinden sarstığı bir aşamada, *Şark/Doğu tasavvuru* yeniden gündemimize avdet eder gibi bir hal oldu. Hem de aynen Akif'te olduğu gibi, Batı karşısında kendi kimliğimizi yeniden arama ve bulma sancılarıyla i  içe!..

İşte bu şartlarda *Şark/Doğu algılaması* Türkiye merkezli olarak, bir yandan şevket Süreyya tarafından 1930'larda *Asyacılık* biçiminde tedavüle sokulurken; öbür yandan da yine kendimizi merkeze alacak şekilde diğer bir *Şark/Doğu* algılaması, Akif'in yurda dönüşü ile yeniden tartışılır hale geldi. Yani Akif'in yurda dönüşü ve vefatı ardında hız kazanan tartışmalar, Türk aydınlarının maruz kaldığı derin kimlik buhranını aşma noktasında büyük bir imkâna dönüştü. Nitekim Necip Fazıl'da başlangıçta *Asyacılık* ve bilâhare Büyük *Doğuculuk*, Nurettin Topçu'da *Yarınki Türkiye* gibi kavramlarla karşılaşmamız, bu tartışmaları takip eden önemli gelişmelerdir. Gene meselâ Peyami Safa'nın *Hangi Batı?* sorusunu veya ayrıştırmasını da benzer şekilde düşünmek mecburiyetindeyiz. Gerçi Peyami Safa'nın Batı'yı kendi içinde, birbirinden farklı iki ayrı algılamaya indirgemesi yeni değil eskidir. Fakat mevcut ayrışmayı bu derecede keskinleştirmesi ve böyle hatırdan kalacak spot bir cümleye dönüştürmesi, gene de 1940 başlarından daha gerilere götürülemez.

HÜSRAN*

Ben böyle bakıp durmıyacaktım, dili bağlı,
İslâm'ı uyandırmak için haykıracaktım.
Gür hisli, gür imânlı beyinler coşar ancak,
Ben zaten uzun boylu düşünmekten uzaktım!
Haykır! Kime, lâkin? Hani sahipleri yurdun?
Ellerdi yatanlar, sağa baktım, sola baktım;
Feryadımı artık boğarak, na'sını tuttum.
Bin parça edip şi'rime gömdüm de bıraktım.
Seller gibi vadiyi enînim saracakken,
Hiç çağlamadan, gizli inen yaş gibi aktım.
Yoktur elemimden şu sağır kubbede bir iz;
İnler Safahat'ımdaki hüsrân bile sessiz!

İstanbul, Ekim 1919

* *Serveti Fünun*, 16 Teşrinievvel 1335/ 16 Ekim 1919, c. 56, nr. 1931.
Sebilürreşat, 23 Teşrinievvel 1338/ 23 Ekim 1919, c. 18, nr. 445, s. 26.

Gölgeler'e girerken *Hüsrân* başlığı uygun görülen şiir, *Serveti Fünun*'daki yayımında *İthaf Kıtası* adını taşımakta idi. Aynı şiir *İthaf Kıtası* başlığı ile, bir hafta sonra *Sebilürreşat*'ta da yayımlandı. Şiirin *Sebilürreşat*'taki yayımının altına, şöyle bir not düşüldüğü görülmektedir:

"Akif Beyefendi'nin, Şerif Muhiddin Beyefendi'ye hediye ettiği Külliyyat-ı Âsârına yazdığı kıtadır ki, *Serveti Fünun*'un son nüshasında intişar etmiştir."

ŞARK*

Musallat, hiç göz atırmaz da Garb'ın kanlı kâbûsu,
Asırlar var ki, İslâm'ın muattal beyni, b z su,
“Ne gördün, Şark'ı çok gezdin?” diyorlar. Gördüğüm:

Yer yer,

Harab iller; serilmiş hânümanlar; başsız ümmetler;
Yıkılmış köprüler; çökmüş kanallar; yolcusuz yollar;
Buruşm ş ehreler; tersiz alınlar; işlemez kollar;
Bükülmüş beller; incelmiş boyunlar; kaynamaz kanlar;
Düşünmez başlar; ald rmaz yürekler; paslı vicdanlar;
Tegall bler, esaretler; tehakk mler, mezelletler;
Riyalar; türlü iğrenç ibtil lar; türlü illetler;
Örümcek bağlamış, tütmez ocaklar; yanmış ormanlar;
Ekinsiz tarlalar; ot basmış evler; küflü harmanlar;
Cemaatsiz imamlar; kirli yüzler; secdesiz başlar;
“Gaz ” namıyla dindaş öldüren biçâre dindaşlar;
İpissiz  şiy nlar; kimsesiz köyler; çökük damlar;
Emek mahr mu günler; fikr-i ferda bilmez akşamlar....

Geçerken, ağladım geçtim; dururken, ağladım durdum;
Duyan yok, ses veren yok, bin perişan yurda başvurdum.
Mezarlar, ahiretler, yükselen karşında d r d r;
Ne topraktan güler bir yüz, ne göklerden güler bir nûr!
Derinlerden gelir feryadı yüz binlerce  l m n;
Ufuklar bir kızıl enber, bükük boynunda İslâm'ın!
Göğüsler h rlayıp durmakta, zincirler daralmakta;
Bunalmış kalmış   yüz elli milyon cansa g rtlakta!

* *Sebilürreşat*, 19 Eylül 1334/ 19 Eylül 1918, c. 15, nr. 370, s. 101.

şiirin *Sebilürreşat*'taki yayımı, *Kişi Hissettiği Müddetçe Yaşar* başlığı iledir ve buradaki şeklinde farklıdır. Bu fark dolayısıyla ilgili parçayı ayrı bir eser olarak telakki ettik. Bkz. Bundan sonra gelen şiir.

İlâhi! Gördüğüm âlem mi insaniyettin mehdî?
 Bütün umrânı târihin bu çöllerden mi yükseldi?
 Şu zâirsiz bucaklar mıydı vahdâniyyetin yurdu?
 Bu kumlardan mı Allah'ım, nebiler fişkırıp durdu?
 Henüz tek berk-i iman çakmadan cevvinde dünyanın,
 Bu göklerden mi, yâ Rab, coştı, saġnak saġnak, edyânın?
 Serendib'ler şu sahiller mi? Cûdi'ler bu daġlar mı?
 Bu iklimin mi İbrâhîm'e yol gösterdi ecrâmı?
 Haremler, Beyt-i Makdis'ler bu topraktan mı yoġruldu?
 Bu vadiler mi dem tuttukça bîhûş etti Dâvud'u?
 Hirâ'lar, Tûr-u Sinâ'lar, bu âfâkın mı şehkârı?
 Bu taşlardan mı, yer yer, taştı Rûhullâh'ın esrarı?

*

Cihanın Garb'ı vahşet-zâr iken, Şark'ında, Karnak'lar,
 Herem'ler, Sedd-i Çin'ler, Tâk-ı Kısra'lar, Havernak'lar,
 İrem'ler, Sûr-u Bâbil'ler semâ-peymâ değil miydi?
 O maziler, İlâhi, bir yıkık rüyâ mıdır şimdi?
 Ne yapsın, nâ-ümîd olsun mu Şark'ın intibâhından,
 Perişan ruhumuz, hâib dönerken bâr-gâhından?
 Bu haybetten usandık biz, bu hüsrân artık elversin!
 İlâhi! Nerde bir nefhan ki, donmuş hisler ürpersin,
 Serilmiş sîneler, kâbûsu artık silkip üstünden,
 "Hayat elbette hakkımdır!" desin, dünya "deġil" derken?

İstanbul, 19 Eylül 1918

KİŞİ HİSSETTİĞİ NİSBETTE YAŞAR*

Şair Eşref

Asırlardır ki insâniyyetin olmuş da mahkûmu,
Asırlar var ki İslâm'ın hederdir hûnu mazlûmu...
Ne gördün, Şark'ı hep gezdin deyip sor... Gördüğüm her yer
Yıkılmış hânümanlar, devrilip gitmiş hükümetler,
Serâb olmuş kanallar, dümdüz olmuş burc u bârûlar,
Dökülmüş âbrûlar, haps edilmiş zinde bâzûlar
Bükülmüş beller, incelmış boyunlar, coşmayan kanlar

Düşünmez başlar, aldırılmaz yürekler, paslı vicdanlar;
Kasap görmüş koyundan beş beter yılgın cemâatler,
Tezellüller, tazarrular, esâretler, şenâatler...
Örümcek bağlamış tütmez ocaklar yanmış ormanlar
Ekinsiz tarlalar, ot basmış evler, küflü harmanlar,
Cemâatsiz imamlar, kirli yüzler, secdesiz başlar,
Gazâ nâmıyla dindaş öldüren biçâre dindaşlar,
İpissiz âşıyanlar, kimsesiz köyler, çökük damlar,
Mesâisiz sabahlar, fikr-i ferdâ bilmez akşamlar...

* *Sebilürreşat*, 19 Eylül 1334/ 19 Eylül 1918, c. 15, nr. 370, s.101

Mehmet Akif'in *Gölgeler* (1933) adlı eserindeki Şark başlıklı şiirin aslı ve ilk şekli olan bu parça, *Safahat*'ta yer almamaktadır. Şair bilâhare bu şiir üzerinde çalışmalar yapmış ve onu *Gölgeler*'deki son şekline kavuşturmuştur. Fakat her iki şiir okunduğunda görülmektedir ki, *Kişî Hissettiği Müddetçe Yaşar* müstakil bir hüviyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca şiirin doğuşunda, şaire hareket noktası teşkil eden sebep bu parçada mevcut olmakla, bu şiirin Akif'in *Safahat* dışında kalmış eserleri arasında zikredilmesi lüzumlu hale gelmektedir.

Bu meydana Akif'in *Umar mıydın*, *Ses*, *Alınlar Terlemeli*, *Şark* (*Kişî Hissettiği Müddetçe Yaşar*) şiirlerinin hemen aynı dönemde kaleme alındığını söyleyelim. Yani Cihan Savaşı'nın acı bir mağlubiyetle sona ermesinin ve büyük bir imparatorluğun tasfiye edilmesinin hemen ardından gelen günlerde... İttihatçılar'ın teker teker yurdu terk ettiği, ülkenin her tarafından işgal edildiği ve Mondros Mütakeresinin (30 Ekim 1918) imzalandığı karanlık ve bezgin zamanlarda... İşte bu şartlar altında, yeni dönemin ruhunu kuran birkaç yazışla karşılaşıyoruz edebiyatımızda: Önce Akif'in *Gölgeler*'in baş kısımlarında yer alacak olan ve kendi döneminde *Sebilürreşat*'ta yayımlanan şiirleri, yazıları... İkincisi Süleyman Nazif'in *Firak-ı Irak* (1918) ve devamı şiir ve nesirleri... Üçüncüsü de, Filistin Cephesi'nden yenice dönmüş genç muharrir Fatih Rıfı'nın *Ateş* ve *Güneş* (1918) adlı eserine giren ve girmeyen yazıları... Bu üç yazar ve şair, Mütakere dönemi edebiyatımızın yüz akı isimleri arasında yer alırlar. Bilâhare bunlara yeni isimler ilâve olunacaktır.

İşte bu şartlarda yani işgal edilmiş İstanbul şartlarında, imparatorluğun yürüttüğü sömürgecilik karşıtı politikaların yargılanmasının da önü açılmış oldu. İttihatçılar üzerinden geliştirilen bu yeni eleştiri önce işgalci güçler ve azınlık çevrelerde, yabancı okullarda ve bilâhare de kısır ve ufuksuz yerli politika zeminlerinde baş gösterdi. Mevcut eleştiri öylesine yoğun ki, ne kadar İttihatçılar üzerinden konuşursa konuşsun, vardığı nokta Türk milletini, inandığı dinin evrensel değer ve açılımlarından soyundurmak ve onu bir nevi özürlü dilemeye zorlamaktan başka bir anlam taşımıyordu. Nitekim bu sıralarda Robert Kolej'de verilen bir konferansta cahil bir kız çocuğu konuşturulmuş ve Akif'e yönelik ağır eleştirilerde bulunmuştur. Burada Büyük Savaş döneminin sırf siyasî önderlerini değil, onların yanı sıra, sanat ve fikir önderlerinin de gözden düşürülmesinin hedeflediği anlaşılıyor. Nitekim Akif bu eleştirilerden çok alınmış ve yukarıdaki şiiri yazmıştır. İlgili şiir *Sebilürreşat*'taki ilk yayımın dışında, ikinci kere olarak 1961'de Eşref Edip tarafından yeni baştan yayımlanmıştır. Bkz. *Sebilürreşat*, 9 Aralık 1961, c. 14, nr. 329, s. 50

Geçerken ağladım geçtim, dururken ağladım durdum,
 Bütün bunlardı zirâ gezdiğim âlemde meşhûdum.
 Mezaristan kesilmiş rehgüzârım hüzn-ü dûrâdûr...
 Ne topraktan güler bir yüz, ne göklerden güler bir nûr!
 Zeminden yükselir feryadı yüz binlerce âlâmın;
 Ufuklar kıpkızıl bir halkadır boynunda İslâm'ın!
 Göğüsler hırlayıp durmakta zincirler daralmakta;
 Bunalmış kalmış üçyüz elli milyon cansa gırtlakta!

Ne yapsam, neyle kurtarsam şu yatmış inleyen halkı
 Deyip, ezberde olsun gezdiğim vâki midir Şark'ı?
 Benim beynim sağır yahut gözüm körmüş... Peki lâkin,
 Senin görgün yolundaymış da, keskinmiş de idrâkin,
 Ne gördün söyle evlâdım, ne duydun, lûtfen izah et?
 Hayır, hacet de yok izaha, pek meydanda mahiyyet!
 O mâhiyyet fakat iğrenç, o mâhiyyet fakat çirkin
 Niçin dersin, sıkılmak hiss-i insânîsi yok ilkin!
 Evet beynim sağırdır... Kâinâtım çünkü hep feryât
 İşitmem başka bir ses milletim eylerken istimdât
 Gözüm görmez evet, zira muhitim kapkaranlıktır;
 Fakat sinemde imanım müebbet fecri sâdıktır.
 Kör olmaz ağlayan gözler, sağırlaşmaz tutuşmuş beyn;
 Yaşarmaz gözle yanmaz beyni hilkat addeder bir şeyn!
 Geçilmez kahkahadan her taraf yangın içindeyken...
 Yanan bir sineden, lâkin ne istersin, nedir öfken?
 Beraber ağlamazsın, sonra kör dersin, sağır dersin
 Bu hissizlikten insanlık hem iğrensin, hem ürpersin!
 Ne ibret, yok mu bir bilsen, kızarmak bilmeyen çehren?
 Bırak tahsili evlâdım, sen ilkin bir hayâ öğren...

19 Eylül 1918

ALINLAR TERLEMELİ*

Cihan altüst olurken, seyre baktın, öyle durdun da,
Bugün bir serseri, bir derbedersin kendi yurdunda!
Hayat elbette hakkın, lâkin ettir haykırıp ihk k;
Sağırdir kubbeler, bir ses duyar: D v -yı istihk k.
Bu milyarlarca davadan ki inler dağlar, enginler;
Oturmuş, ağlayan âvâre bir mazlûmu kim dinler?
Emeklerken, sabi tavrıyla, topraklarda sen hâlâ,
Beşer doğrulmuş, etmiş, bir de baktın, cevvi istilâ!
Yanar dağlar u urmuş, gezdirir beyninde dünyanın;
Cehennemler batırmış, y zd r r kalbinde deryanın;
Eşer a'm k , izler keşfeder edvâr-ı hilkatten;
Deşer  f k , bir şeyler sezer esrâr-ı kudretten;
Zemin mahkûmu olmuştur, zaman mahkûmu olmakta;
O heyhât istiyor hâkim kesilmek bu'd-u mutlakta!

*

Tabiat bin  elik b z ya sahipken, cılız bir kol,
Ne k hir saltanat sürmekte, gel bir bak da hayran ol!
Hayır, bir kol değil, binlerce, milyonlarca kollardır.
Yek- heng olmuş, işler, çünkü birleşmekte muztardır:
Bugün ferd  mes inin nedir mahs l ? Hep hüsrân;
Birer beyhûde yaştır damlayan tek tek alınlardan!
Cihan artık değişmiş, infir d n var mı imk n ,
G  p mam relerden boylasan hatta bey b n ?
Yaşanmaz böyle tek tek, devr-i h z r: Devr-i cemiyyet.
Gebermek istemezsen, yoksa izmihlâl için niyyet,
“şu vahdet târumâr olsun!” deyip saldırma ölüm'a;

* *Sebilürreşat*, 3 Teşrinievvel 1334/ 3 Ekim 1918, c. 15, nr. 372, s. 137.

Sebilürreşat, 12 şubat 1336/ 12 şubat 1920, c. 18, nr. 458, s. 183.

Sebilürreşat, 10 Mart 1337/ 10 Mart 1921, c. 19, nr. 471, s. 21.

Son iki neşir, tekrar yayımıdır. Akif, 1920 ocağında, Balıkesir Zağnos Paşa Camii'ndeki konuşmasında *Alınlar Terlemeli* şiirini de okumuştur. Ardından ilgili vaazın dergideki yayımı ile birlikte bu şiir de tekrar yayımlanmıştır.    nc  yayım ise, gene aynı dergide (Ankara Dönemi), * stikl l Marş*'nın yazıldığı sıralarda yapılmıştır. şiire bu yayım sırasında, *Cemaatten Uzaklaşma* başlığının konulduğu görülüyor. Aynı şiirin ilk yayımındaki adı da *Hasb hal* şeklinde idi. Fakat şair *Gölgeler*'in yayımı sırasında, şiirin başlığını tekrar değiştirmiş, bu sefer de *Alınlar Terlemeli* şeklini tercih etmiştir.

Uzaklaşsan da imandan, cemaatten uzaklaşma.
İşit, bir hükm-ü kat'î var ki istinâfa yok meydan:
“Cemaatten uzaklaşmak, uzaklaşmaktır Allah’tan.”
Nedir imân kadar yükselterek bir alçak ilhâdı,
Perişan eylemek zaten perişan olmuş âhâdı?
Nasıl yekpare milletler var etrafında bir seyret?
Nasıl tevhîd-i âheng eyliyorlar, ibret al, ibret!

Gebermek istiyorsan, başka! Lâkin korkarım, yandın;
Ya sen mahkûm iken, sağlık, ölüm hakkın mıdır sandın?
Zimâmın hangi ellerdeyse, artık, onlarınsın sen;
Behîmî bir tahammül, varlığından hisse istersen!
Ezilmek, inlemek, yatmak, sürünmek var ki, âdettir;
Ölüm dünyada mahkûmîne en son bir saadettir.
Desen bir kerre “insanım!” kanan kim? Hem niçin kansın?
Hayır, hürriyyetin, hakkın masûn oldukça insansın.
Bu hürriyyet, bu hak bizden bugün âheng-i sa'y ister:
Nedir üç dört alın? Bir yurdun alnından boşansın ter.

İstanbul, 3 Ekim 1918

UMAR MIYDIN?*

“Odama girdim; kapıyı kapadım; ağlamaya başladım:

*O gün akşama kadar İslâm’ın garibliğine,
müslümanların inhitâtına ağladım, ağladım...”*

Sebilürreşat,

*Şimal müslümanlarından At ullah Beh eddin***

Görünmez âşinâ bir c hre olsun reh z rında;
Ne gurbettir çöken İslâm’a İslâm’ın diyarında?
Umar mıydın ki: Mabedler, ibadetler yetim olsun?
Ezanlar arkasından ağlasın bir nesl-i me’y sun?
Umar mıydın: Cemâat bekleyip durdukça minberler,
Dikilmiş dört direk görsün, serilmiş bir yığın mermer?
Umar mıydın: Tavanlar yerde yatsın, rahned n b t b?
Eşiklerden yosun bitsin, örümcek bağlasın mihrâb?
Umar mıydın: O, taş taş devrilen, bünyân-ı mers sun,
şu viran kubbelerden böyle son feryadı dem tutsun?

İşit: On dört asırlık bir cihânın inhid mından,
Kopan ra’dın, ufuklar inliyor hâlâ devamından!
Civarın, manzarın, cevvin, muhitin, her yerin matem;
Kulak ver: Çarpıyor bir matem in kalbinde bin  lem!
Ne hüsrandır ki: Doldursun bugün tevhîdin enk zı,
O, h kinden neb ler fışkıran, ikl m-i feyy zı!
Gezerken tavr-ı istilâ alıp meydanda bin münker,
şu milyonlarca imân “nehye kalkışsam” demez,  rker!
 m rlerdir bir alçak zulme miskin inkıy dından,
Silinmiş emr-i bi’l-mar fun artık ismi y dından.

* *Sebilürreşat*, 24 Teşrinievvel 1334/ 24 Ekim 1918, c. 15, nr. 375, s. 197.
Açık Söz (Kastamonu) 15 Teşrinisani 1336/ 15 Kasım 1920, nr. 95.

** şiirin, Açık Söz’deki tekrar yayımı sırasında, Akif’in Kastamonu’da bulunduğu düşünülmelidir. şiirin ithaf edildiği kişi olan Ataullah Bahaeddin ise, *Süleymaniye Kürsüsünde* adlı eserinde konuşturulan * lem-i İslâm* yazarı Abd rreş t İbrahim’in bir eşidir. Yani Akif’in dayanışma içinde bulunduğu Rusyalı Türklerden bir diğeri. Nitekim işgal/mütareke şartlarında, Ataullah Bahaeddin’in *Sebil reşat*’ta yayımlanmak üzere verdiği bir yazı Akif’e çok tesir etmiş ve şiiri de bunun üzerine yazmıştır. *Umar mıydın?* şiiri ile Ataullah Bahaeddin’in yazısı, *Sebilürreşat*’ın aynı sayısında yayımlanmıştır. Dolayısıyla *Umar Mıydın?* şiirinin, Ataullah’in yazısının derjiye gelişinin hemen ardından s ratle ve bir  rpıda yazıldığı düşünülebilir.

Haya sıyrılmış, inmiş: Öyle yüzsüzlük ki her yerde...
 Ne çirkin yüzler örtermiş meğer bir incecik perde!
 Vefa yok, ahde hürmet hiç, emanet lâfz-ı bî-medlûl;
 Yalan râic, hıyânet mültezem her yerde, hak meçhûl.
 Yürekler merhametsiz, duygular süfli, emeller hâr;
 Nazarlardan taşan mana ibâdullâhı istihkâr.
 Beyinler ürperir yâ Rab, ne korkunç inkılâb olmuş:
 Ne din kalmış, ne imân, din harab, imân türâb olmuş!
 Mefâhir kaynasın gitsin de, vicdanlar kesilsin lâl...
 Bu izmihlâl-i ahlâkî yürürken, durmaz istiklâl!

*

Sen ey biçâre dindaş, sanki bizden hayr ümid ettin;
 Nihâyet, ye'se düştün, ağladın ağlattın, inlettin.
 Samimi yaşlarından coştı ruhum, herc ü merc oldu;
 Fakat, matem halâs etmez cehennemler saran yurdu.
 Cemâat intibah ister, uyanmaz gizli yaşlarla!
 Çalışmak.... Başka yol yok, hem nasıl? Canlarla başlarla.
 Alınlar terlesin, derhal iner mev'ûd olan rahmet,
 Nasıl hâsir kalır "tevfîki hakkettim" diyen millet?
 İlâhi! Bir müeyyed, bir kerim el yok mu, tutsun da,
 Çıkarsın Şark'ı zulmetten, götürsün fecr-i maksûda?

İstanbul, 24 Ekim 1918

SES*

Düşman sesi duymak istemezsen
Kardeş sesidir, uyan bu Ses'ten
Kalkınca görür ki akşam olmuş,
Vaktiyle uyanmayan bu Ses'ten

17 Ekim 1918

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 332
Hasan Basri Çantay, *Mehmet Akif Hangi Şairleri Severdi?*, *Hareket*, Ocak 1948, nr. 11, s. 8

Akif'in böyle bir kıtasının bulunduğuna ilk dikkati çeken Mithat Cemal ile Hasan Basri Çantay olmuştur. Çantay, Nurettin Topçu'nun çıkardığı *Hareket* dergisinde neşrettiği "Mehmet Akif Hangi Şairleri severdi?" başlıklı yazısının kenarında, çerçeve içinde, Akif'in pek de bilinmeyen iki kıtasını yayımladı. "Düşman Sesi Duymak İstemezsen" mısrası ile başlayan bu dörtlüğün altına, Hasan Basri Çantay'ın ş u notu düştüğü görülüyor: "Bu kıta Mütareke devrinde Balıkesir'de tarafımdan çıkarılan Ses gazetesi için ihda edilmişt r."

Fakat daha sonra Ses gazetesi üzerine yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır ki, ilgili dörtlüğün herhangi bir sayı için değ l, baştan sona bütün sayılar için, "Ses" başlığının altında bir uyarma ve ikaz spotu olarak kullanılmak üzere yazdırıldığı anlaşılmaktadır.

Hasan Basri Çantay'ın sahib-i imtiyazı ve mesul m d r  olduğu, hususi ve müstakil gazete Ses'in ilk sayısı 17 Teşrinievvel 1918'de çıkmış ve 13 Mart 1919 tarihine kadar da devam etmiştir. Hasan Basri Çantay, bu kıta ile ilgili olarak bil h re *Akifname*'sinde daha geniş bilgiler vermektedir:

"Uğursuz Mütareke'nin il n  sırasında idi. Türkiye'nin mühim dimağları İtilaf devletlerinin (İngiltere-Fransa) işgaliyle felce uğratılıyordu. Ben Balıkesir'de Ses gazetesini çıkaracaktım, haykıracaktım. Bu münasebetle Akif'ten bir kıta istedim, şunu yolladı (yukarıdaki dörtlük). Sehl-i m mteniye pek güzel bir misal olan bu kıta, 17 Teşrinievvel 1918'den 13 Mart 1919 tarihine kadar intışar eden, fakat ondan sonra Ermeni ve Rumların mütemadi takipleri yüzünden kapatılan gazetenin başında bir "tac-ı sanat" ve hamiyet gibi parladı durdu." Bkz. *Akifname*, İstanbul 1966, s. 24

Bu arada ilgili şiirin büyük savaşın bitiminin hemen ardından yazıldığını ve *Umar mıydın*, *Alınlar Terlemeli* ve *şark* gibi şiirlerin kaleme alındığı ilk işgal zamanlarının bir hatırası olduğunu unutmamak gerekir. Dahası, savaşın acı bir mağlubiyetle sona erdiği, fakat Yunanlıların da henüz Ege bölgesini işgal etmediğı bir aşamada.... İşte bu dönemlerde Akif, Balıkesir'le yakından ilgilidir ve işgal dışı bir alan teşkil eden Balıkesir'de mücadele cephesini desteklemeye devam etmektedir. Akif'in bu sırada Darül-Hikmet l İslamiye azası bulunduğunu ve bu tavrı ile işgal politikalarını göğüslemeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

İçinde Ses adının iki defa geçmesi ve Ses'e adeta Mütareke karanlığında bir sembol değerinin yüklenmesi dolayısıyla, ilgili kıtayı Ses başlığı ile sunmayı uygun gördüğümüzü ifade edelim.

SADİ İŞILAY'A*

Bütün eşya Hüda'yı zikreden bir sır-ı hikmettir
Kemanın bî-gümân Allah u ekber'den ibarettir.
Hulûsumla seni tes'îd edersem çok mudur Sadi
Tecelli eyleyen kudret elinde başka hâlettir

1918

* Sadi İşılay Anlatıyor: "Mehmet Akif ve Leylâ Hanım'ın İltifatları", *Vatan*, 19 Eylül 1953.

Safahat'ta bulunmayan bu şiiri Akif, Mütareke yıllarında Sadi İşılay'a yazıp armağan etmiştir. Sadi İşılay'ın anlattığına göre Üsküdar'da, *Toygar Rufai Dergâhı* Şeyhi Hazım Efendi'nin vefatının kırkıncı günü dolayısıyla tekkede mevlit okutulmaktadır. Mevlide iştirak edenler arasında da Mehmet Akif, Ziya Gökalp, Abdülhak Hamit gibi önemli isimler bulunmaktadır. Mevlidin ardından orada bulunanlar, Sadi İşılay'dan keman icrasını rica ederler. İcra edilen parçalar dinleyenlerin üzerinde büyük bir tesir hâsıl eder. Daha o anda, müziğin icrası esnasında, eline geçirdiği bir sigara paketinin üzerine Akif yukarıdaki şiiri yazar ve onu, geleceğin büyük bestekârı Sadi İşılay'a armağan eder. O sırada Sadi İşılay henüz daha yirmi yaşındadır.

Şiirin kaleme alındığı dönemin şartları şöyledir: Büyük Savaş süresince, İngiliz ve Fransız sömürgeciliğine karşı evrensel İslam politikalarını; Ruslara karşı da esir Türk illerinin uyandırılması temelli stratejileri devreye sokan imparatorluk, nihayetinde muvaffak olamamış ve İstanbul'un işgali ardından da İslâmcılık ve Turancılık gibi düşünce ve politika akımları savaş suçu kabul edilmiş, öncülerinin çoğu da mahkûm edilmişti. İşte bu gelişmeleri bilahare Malta sürgünleri takip edecektir. Dolayısıyla Üsküdar'da, *Toygar Rufai Dergâhı*'nda Akif ve Ziya Gökalp gibi öncü isimlerin bir araya gelmiş olmaları anlamlıdır. Her iki ismin, öncülüğünü yaptıkları büyük hülyalar artık sona ermiş, Malta sürgünü öncesinde loş bir dergâhın inzivasında icra edilen Süleyman Çelebi'nin *Mevlîd*'inin ve kemanı Sadi İşılay'ın uhrevî nağmelerinin ruhaniyetine sığınmak durumunda kalmışlardır. Sadece Akif ve Ziya Gökalp değil, onlara benzer daha niceleri bu yıllarda derin bir yalnızlığın içine düşmüş, çevreleri de hemen tümüyle boşalvermişti. Nitekim Akif'teki yalnızlık ve bezginlik hallerini, ilgili dönem şiirlerinden rahatlıkla çıkarabiliyoruz. Bu bakımdan Akif'in, az ileride gelecek iki dörtlülüğü dikkat çekicidir. Ölümünden önceki şiirlerinde sıkça karşımıza çıkan "gölge" kavramı ile, ilk defa onun bu yıllarında karşılaşma imkanı bulduğumuzu ifade edelim:

"Toprakta gezen gölge'ne toprak çekilince"

(.....)

"Ey gölge'den ümmid-i vefa eyleyen insan"

gibi... Bilahere "gölge" kavramı Akif'te (Mısır'da) giderek daha bir ağırlık kazanacak ve *Safahat*'ın son cildi *Gölgeler'e* (1933) ad olmak seviyesine yükselecektir.

MEHMET ALİ'YE*

Bir nüsha-i kübrâ idin, oğlum, elimizde:
Sen benden okurdun seni, ben senden okurdum.
Yüksekliğin idrakimi yorgun bırakınca,
Kalbimle yetişsem diye, şairliğe vurdum.
Şi'rın başı hilkatteki âheng-i ezelmış...
Lâkin, ben o ahengi ne duydum, ne duyurdum!
Yıktım koca bir ömrü de, baykuş gibi, geçtim,
Kırk beş yılın eyyâm-ı harâbında oturdum.
Sen, başka ufuklar bularak, yükseledurdun;
Ben, kendi harabemde kalıp, çırpınadurdum!
Mağmûm iki üç nevha işittiyse işitti;
Bir hoşça sadâ duymadı benden hele yurdum.

İstanbul, 4 Temmuz 1918

* *Serveti Fünun*, 23 Teşrinievvel 1334/ 23 Ekim 1918, c. 56, nr. 1432.
Çağlayan (Balıkesir), 15 Teşrinisani 1341/ 15 Kasım 1925, nr. 3.

Mehmet Ali (Ratip), Akif'in kendisine özel dersler verdiği birisidir. Bu şiir Akif'in beğendiği, çalışkan bir öğrencisi olduğu anlaşılan Mehmet Ali'nin, Paris'e yüksek tahsil için gidişi vesilesiyle kaleme alınmıştır. Akif'in aynı kişiye, "Evlâdım Mehmet Ali'ye yadigar-ı vedadımdır." ithafıyla, ilk çıkan kitabı *Safahat'ı* da armağan ettiğini unutmamak gerekir. Gene aynı şekilde Akif'in Mütareke şartlarında, Asım adlı hikâye kahramanını da Almanya'ya tahsile gönderdiği hatırlanmalıdır.

Çağlayan'ın ilgili şiiri yayımlanmasına gelince, herhalde bu yayım Hasan Basri Çantay vasıtasıyla gerçekleşmiş olmalıdır. Çünkü ilk Meclisin feshinin ardından Çantay, Balıkesir'e yerleşmişti. Fakat *Çağlayan*'ın şiiri *Bir Mersiye* başlığı ile neşretmesine ise bir mana verilememektedir.

HÂLÂ MI BOĞUŞMAK*

*"Birbirinize de girmeyin ki,
maneviyâtınız sarsılmasın, devletiniz gitmesin?"
Enfâl Suresi, 46. âyet*

Sen! Ben! desin efrâd, aradan vahdeti kaldır;
Milletler için işte kıyamet o zamandır.
Mazilere in, mahşer-i edvârı bütün gez:
Kânûnu İlâhi, göreceksin ki değişmez.

Tarih, o bizim eştığımız kanlı harabe,
Saklar sayısız lâhd ile milyonla kitabe.
Taşlar ki biner parçadır üstünde zeminin,
Mânâ-yı perişanı birer nakş-ı cebînin!
Eczasını birleştirebildinse elinle.
Şimdi gel, o elfâz-ı perâkendeyi dinle:
"Her hufre bir ümmet, şu yatanlar bütün akvâm;
Encâma bu âhengi veren aynı serencâm!"
Ey zâir-i âvâre, işittin ya! Demek ki:
Birmiş bütün ümmetlerin esbâb-ı helâki.

Lâkin, bilemem, doğru mudur eylemek işhâd
Mazileri, mazideki milletleri? Heyhât!
Bir nesle ki eyyâmı asırlarca vekaayi'
Etmek ne demek, vaktini tarih ile zâyî'?
Boştur, hele ibret diye a'mâkı tecessüs,
Âyât-ı İlâhi dolu âfâk ile enfüs.
Bunlarda tecelli eden esrâra bakanlar,
Ümmetler için rûh-u bekâ nerededir, anlar.
Bilmem neye bel bağlayarak hayr umuyorduk,

* *Sebilürreşat*, 26 Kanunuevvel 1334/ 26 Aralık 1918, c. 15, nr. 384, s. 349.

Şiir, *Hakkın Sesleri* ve *Hatıralar*'daki çoğu şiirler gibi başlıksız yayımlanmıştır. Başına konulan ayetin, aynı zamanda şiire başlık olarak düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla *Hala mı Boğuşmak* başlığı, *Gölgeler*'e dâhil edilirken konulmuş olmaktadır.

Bizler ki o âyâta bütûn göz yumuyorduk.
Dünyada nasihat mi olur Şark'a müessir?
Binlerce musibet, yine hâib, yine hâsir!
Ey millet-i merhûme, güneş battı... Uyansan!
Hâlâ mı, hükümetleri, dünyaları sarsan,
Seylâbelerin sesleri, âfâkın enîni,
A'sâra süren uykun için gelmede ninni?
Efrâdı hemen milyar olur bir sürü akvâm,
Temîn-i bekaa nâmına eyler durur ikdâm.
Bambaşka iken her birinin ırkı, lisanı,
Ahlâkı, telâkkileri, iklimi, cihanı,
Yekpare kesilmiş tutulan gaye için de,
Vahdetten eser yok bir avuç halkın içinde!
Post üstüne hem kavgaların hepsi nihâyet;
Hâlâ mı boğuşmak? Bu ne gaflet, ne rezalet!

"Hürriyeti aldık!" dediler, gayba inandık;
"Eyvâh, bu bâzîçede bizler yine yandık!"
Cemiyete bir fırka dedik, tefrika çıktı;
Sapsağlam iken milletin erkânını yıktı.
'Tûran ili" nâmıyla bir efsane edindik;
"Efsâne, fakat, gaye" deyip az mı didindik?
Kaç yurda veda etmedik artık bu uğurda?
Elverdi gidenler, acıyın eldeki yurda!

İstanbul, Aralık 1918

RESMİM İÇİN*

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince
Günler şu heyulâyı da ergeç silecektir
Rahmetle anılmak, ebediyyet budur amma
Sessiz yaşadım kim beni nereden bilecektir?

13 Ocak 1919

* *Utarid*, 13 Kanunusani 1335/ 13 Ocak 1919, nr. 2, s. 21

Mehmet Akif'in Mütareke döneminde kaleme aldığı ve *Gölgeler*'e de dahil ettiği bu ve bundan sonra gelen kıtası, ilk olarak *Utarid* dergisinde yayımlanmıştır. Fevziye Abdullah dahil, bu iki kıtadan söz eden çoğu araştırmacılar, genellikle *Utarid*'in künyesini noksan olarak vermektedirler. Daha açığı, derginin sayısını ve yılını verirken çıktığı ayı zikretmemektedirler. Bunun sebebi, *Utarid*'in iki ve üçüncü sayılarında tarih ve ay gibi hususların zikredilmemesidir.

Haftalık yayımlanan *Utarid*'in ilk sayısı 6 Kanunusani 1335, dördüncü sayısı 30 Kanunusani 1335/1919 tarihlerini taşıdığına göre, Akif'in bu iki şiirinin çıktığı ikinci sayının, 13 Kanunusani 1335/1919'da yayımlanmış olması icap eder. Bu arada iki parçanın *Utarid*'de, 1920 yılında yayımlandığını ifade edenler de bulunmaktadır ki, bu tarih büsbütün yanlıştır. Bu iki kıtanın yayımlandığı *Utarid*'in künyesi şu şekilde düzeltilmelidir. *Utarid*, 13 Kanunusani 1335/13 Ocak 1919, nr. 2, s. 21. Söylediğimiz hususlarla ilgili olarak değerli araştırmacı Dr. Yunus Ayata'nın *Dergi Semasında Bir Yıldız/Utarid* adlı çalışmasına bakılabilir (Salkım Söğüt Yayınları, Ankara 2007).

Burada gene bir hususa daha işaret edelim: Dergide bu şiirlerden ilkinin adı *Bir Resmin Arkasına*; diğerinin adı da *Yine Bir Resmin Arkasına* şeklindedir. Bu ve bundan sonraki kıtanın özelliği, Mütareke'nin ilk döneminde Akif'in içinde bulunduğu halet-i ruhiyeyi açığa vurmuş olmalarıdır. Her iki şiirde de "gölge" kavramı öne çıkmaktadır ki, bu durum Akif'in ilgili dönemde duyduğu derin yalnızlık hislerinin dışı vurumundan başka bir şey değildir. Dolayısıyla *Gölgeler* adlı eserin derin köklerine işaret eden bu kavramla, bilahere Akif'in Mısır döneminde ve özellikle de 1930 sonrası şiirlerinde daha sık karşılaşma imkânı bulunabilecektir.

RESMİM İÇİN*

Bir canlı izin varsa şu toprakta silinmez
Ölsen, seni sırtında taşır toprağın altı
Ey gölgeden ümmid-i vefa eyleten insan
Kaç gün seni hatırlayacaktır şu karaltı?

13 Ocak 1919

* *Utarid*, 13 Kanunusani 1335/ 13 Ocak 1919, nr. 2, s. 21.

Utarid'de yayımlanan kıta için, bir önceki şiirin dipnotuna bakılabilir. *Safahat*'ta *Resmim İçin* başlığıyla yer alan kıtanın, Mütareke dönemi dergilerinden *Utarid*'deki adı ise daha farklı olup şöyledir: *Yine Bir Resmin Arkasına*. Bu ve bundan önceki kıta *Gölgeler*'in "Kıtalar" bölümündedirler. Biz yazıldığı dönemin şartlarıyla ilişkisini tebarüz ettirebilmek ihtiyacıyla, bu kıtaları tarih olarak daha öne çekmeyi uygun gördük.

YEİS YOK*

*“Dalâle düşmüşlerden başka kim
Allah'ın rahmetinden ümidini keser?”
Hicr Suresi, 56. âyet*

Lâkin, hani bir nefhası yok sende ümidin!
“Ölmüş” mü dedin? Ah onu öldürmeli miydin?
Hakkın ezeli fecri boğulmazdı, a zalim,
Ferdâların artık göreceksin ki ne muzlim!
Onsuz yürürüm dersin, emin ol ki yürünmez.
Yıllarca bakınsan, bir ufak lem’a görünmez.
Beyninde uğuldar durur emvâcî leyâlin;
Girdâba vurur alnını, koştukça hayalin!
Hüsran sarar âfâkını, yırtıp geçemezsin.
Arkanda mı, karşında mı sahil, seçemezsin.
Ey yolda kalan yolcusu yeldâ-yı hayâtın!
Göklerde değil, yerde değil, sende necâtın:
Ölmüş dediğin ruhu alevlendiriver de,
Bir parça açılsın şu muhitindeki perde.
Bir parça açılsın, diyorum, çünkü bunaldın;
Nevmîd olarak nûr-u ezelden donakaldın!
Ey, Hakk’a taparken şaşırın, kalb-i muvahhid!
Bir sîne emelsiz yaşar ancak, o da: Mülhid.
Birleşmesi kabil mi ya tevhîd ile ye’sin?
Hâşâ! Bunun imkânı yok, elbette bilirsin.
Öyleyse neden boynunu bükmüş, duruyorsun?
Hiç merhametin yok mudur evlâdına olsun?
Doğduk, “yaşamak yok size!” derlerdi beşikten;
Dünyayı mezarlık bilerek indik eşikten!

* Tasviri Efkâr, 26 Teşrinievvel 1335/ 26 Ekim 1919.

Sebilürreşat, 30 Teşrinievvel 1335/ 30 Ekim 1919, c. 18, nr. 446, s. 37.

Açık Söz (Kastamonu), 18 Teşrinisani 1336/ 18 Kasım 1920, nr. 96 (Tekrar Yayımı).

Sebilürreşat, 21 Mart 1337/ 21 Mart 1921, c. 19, nr. 472, s. 29 (Tekrar Yayımı)

Şiir başlangıçta, Sebilürreşat’ta başlıksız olarak yayımlanmıştır. Açık Söz’deki yayımı ise Akif’in Kastamonu’da bulunduğu bir sırada gerçekleştirmiştir. Şiirin Açık Söz’deki adı ise, Yeis Küfürdür şeklindedir.

Telk  n-i hay  t etmedi asla bize bir ses;
Yurdun ezeli ya  cısı bayku   gibi herkes,
Ye'sin bulanık ruhunu zerk etmeye baktı;
Mel'un a   bir nesli uy  şturdu, bıraktı!
"Devlet batacak!"          beyrinde   ter de,
Millette bek   hissi ezilmez mi ki? Nerde!
"Devlet batacak!"    te bu   ld  rd     eb  b  ;
Git yokla da bak, var mı k  mildanmaya t  b  ?
  f  kına y  klense de binlerce meh  lik,
Batmazdı bu devlet, "batacaktır!" demeyeydik.
Batmazdı, hayır batmadı, hem batmayacaktır;
Tek sen uluyan ye'si gebert, azmi uyandır.
K  fi ona can vermeye bir nefha-i im  n;
Davransın   midin, bu ne haybet, bu ne hirman?
Mazideki hicranları susturmaya ba  la;
Evl  dına sa  lam bir emel m  yesi a  la,
Allah'a dayan, sa'ye sarıl, hikmete r  m ol...
Yol varsa budur, bilmiyorum ba  ka   ıkar yol.

  stanbul, 26 Ekim 1919

AZİMDEN SONRA TEVEKKÜL*

"Bir kerre de azmettin mi, artık Allah'a dayan..."

Âl-i İmrân Suresi, 159. âyet

- "Allah'a dayanmak mı? Asırlarca dayandık!
Düştükse bu hüsrâna, onun nârına yandık!
Yetmez mi çocukluktaki efsaneye hürmet?
Hâlâ mı reşîd olmadı, hâlâ mı bu ümmet?
Dersen ki: Ufuklarda bir aydınlık uyansın;
Maziye ateş vermeli, baştan başa yansın!
Şaşkınlık olur köhne telâkkileri ihyâ;
Şeydâ-yı terâkki, koşuyor, baksana dünya.
Elverdi masal dinlediğim bunca zamandır;
Ben kanmıyorum, git de sen aptalları kandır"

- "Allah'a değil, taptığın evhâma dayandın;
Yandınsa eğer, hakk-ı sarîhinde ki yandın.
Meflûc ederek azmini bir felc-i iradî,
Yattın, kötürümler gibi, yattın mütemâdî!
Madem ki didinmez, edemez, uğraşamazsın;
İksîr-i bekâ içsen, emin ol yaşamazsın.
Mevcûd ise bir hakk-ı hayat ortada, şâyet,
Mutlak değil elbette, vazifeyle mukayyed.
Takyîd-i İlâhî ki: Bilâ-kayd ona münkâd,
Kalbinde cihanlar darabân eyleyen eb'âd.
Lâkayt olamazdın, biraz insafın olaydı,
Duydukça bütün sîne-i hilkatten o kaydı.

"Allah'a dayandım!" diye sen çıkma yataktan...
Mânâ-yı tevekkül bu mudur? Hey gidi nâdan!
Ecdadını zannetme, asırlarca uyurdu;

* *Sebilürreşat*, 13 Teşrinisani 1335/ 13 Kasım 1919, c. 18, nr. 448, s. 61.

Şiir başlıksız olarak yayımlanmış, fakat dergideki münderecat kısmında bu adın kullanıldığı görülmektedir.

Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu?
   kıtada, yer yer, kanayan izleri şahit:
Dinlenmedi bir gün o büyük nesl-i mücahit.
 lemd  “tevekkül” demek olsaydı “at let”,
Mir s-ı diyanetle ya ar mıydı bu millet?
 oktan kürenin me ’al-i tevh di s nerdi;
Kur’ân duramaz, nezd-i  l hi’ye dönerdi.

“Dünya ko uyor” söz m ? Beraber ko acaktın;
Heyhât, bütün azmi sen arkanda bıraktın!
Madem ki uyandın o medîd uykularından,
Bir parçacık olsun, hadi, hiç yoksa kımıldan.
Ensendekiler “le ” diye    ner seni sonra;
Ba’sin de kalır ta gelecek nefha-i S r’a!
   ner ya, tabi , ne d   ns n de bıraksın?
Bir parça kımıldan diyorum, mahv olacaksın!
Dünya ko uyorken yolun üstünde yatılmaz;
Davranmayacak kimse bu meydana atılmaz.
M stakbeli bul, sen de ko anlarla bir ol da;
M ziyi fakat, yıkmaya kalkı ma bu yolda.
Ahl fa döner, korkarım, esl fa h c mu:
M zisi yıkık milletin  tisi olur mu?

Ey yolcu, uyan! Yoksa çıkarsın ki sabaha:
Bir kupkuru çöl var; ne   ık var, ne de v ha!

 stanbul, 13 Kasım 1919

NASIL DÖRT İNGİLİZ*

Nasıl dört İngiliz dünyayı oynatmakta hayrettir
Bunun elbette var bir sırrı derler. İngiliz der ki:
Sefil efradı şâyet ırkımın cüretli şeylerse,
Necip evlâdı onlardan cerîdir elli kat belki.

1920

* "İlk Meclis/ Birinci Dönem Milletvekillerinin Gelecekte Beklentileri Anketi", TBMM Kültür ve Sanat Kurulu Yayınları, Ankara 2004, s. 85

M. Emin Erişirgil, *İslâmcı Bir Şairin Romanı*, Ankara 1956, s. 204

Akif'in *Safahat*'ta bulunmayan bu iki beyitinden ilk söz eden Mehmet Emin Erişirgil oldu. Erişirgil'in ifade ettiğine göre şiir, Ferit Kam'ın kızı ile evlenen Hayrettin Karan'a yazılmış ve hediye edilmiştir. *Sebilürreşat*'ta yazı yazarların tutuklanacağına dair şayiaların çıktığı ve Şeyh Sait olayının ağır siyasi baskılara dönüşmek üzere olduğu günlere işaret eden Erişirgil, bu şiirin yazıldığı şartlara ilişkin şunları söylüyor:

"Akif'in, insanlarda sevdiği şey kahramanlık, iğrendiği şey de korkaklıktı. Daha dün denebilecek bir zamanda çok sevdiği, selim duygusuna çok inandığı arkadaşının (Ferit Kam) kızı Süheyla Hanım evlenirken, onun kocası Hayrettin Bey'e şunları yazmamış mıydı?" diyor ve yukarıdaki beyiti zikrediyor.

Erişirgil'in "daha dün denilebilecek bir zamanda" ifadesini nasıl anlamalıdır? Burada kastedilen devir kuşkusuz Mütareke veya onunla iç içe seyreden Millî Mücadele dönemi olmak gerekir. Nitekim yaptığımız tetkikler de onu ortaya koyuyor ve ilgili iki beyitin dayandığı daha eski kaynaklara erişmek imkânı bulunuyor.

Meşer 23 Nisan 1920'de açılan ilk Mecliste, milletvekillerinin Yeni Türkiye'nin geleceğine ilişkin tasavvurlarını tespit etmek üzere, kendileriyle ayrı ayrı mülâkatlar yapılmış. Bu mülâkatların TBMM arşivinde mevcut olduğunu fark eden araştırmacılar, konuyu Meclis Başkanlığı yapan Bülent Arıncı'ya intikal ettirmişler ve ardından da yukarıda künyesini verdiğimiz eserin yayımı gerçekleştirilmiştir. Kimisi kısa, kimisi geniş 315 milletvekilinin görüşlerini ihtiva eden eser, Millî Mücadele'nin bu ilk yıllarında, Türkiye siyasi elitinin içinde bulunduğu atmosferi yansıtmaları bakımından önemlidir. İşte yukarıda zikrettiğimiz iki beyit, Akif'in sözünü ettiğimiz mülâkata verdiği cevap mahiyetindedir. Yani Akif, milletvekilleri ile mülâkatları gerçekleştiren Necmettin Sahir'e (Sılan), nesir biçiminde değil de manzum bir surette cevap vermiş olmaktadır. Burada dikkati çekmesi gereken husus şudur: Akif bu beyiti, önce TBMM'de gerçekleştirilen mülâkat için kaleme almış, daha sonra da düğünü sırasında, Ferit Kam'ın damadı Hayrettin Karan'a armağan etmiş olmaktadır.

İKİ BEYİT*

Ne milletin şeref'iy  n ne kendi şanın için
Fedayı can edeceksin ad -yı canın için

Geber ki sen baba yurdun, har mi namusun
Yabancı  k eler altında  i nenip dursun

Kastamonu, 1920

* Mehmet Akif Ersoy, *Kuran'dan Ayetler*, İstanbul 1944, s. 145
Feyziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İstanbul 1945, (*Safahat*'ta bulunmayan şiirler bölümü)

Yukarıdaki iki beyit, Milli Mücadele yıllarında Akif'in, Kastamonu ve ilçelerinde verdiği vaaz-konferanslar sırasında kullanılmıştır. Bu vaaz-konferanslar, *Sebilürreşat*'ın 465-467 nci sayılarında yayımlanmıştır. İlgili iki beyitin *Safahat*'ta bulunmadığı hususuna, ilk defa dikkati çeken Feyziye Abdullah Tansel'dir.

KASİDE*

İlâhî! Din için feryâd eden bir âh için olsun,
Bu dinin izzeti için yükselen ervâh için olsun,
Gazâsında seni tekbir eden efvâh için olsun,
Uyandır bizleri, bundan gerû âgâh için olsun,

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun,
Gözet namus-u Kur'ânı Resûlullah için olsun.

Revâ mı, şân-ı imanı sefahatle heba kılmak,
Revâ mı bâğ-ı tevhîde, hazân-ı küfr ile solmak,
Revâ mı şevket-i İslâm, mezelletle zevâl bulmak,
..... (hatırlanamamıştır)

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun
Gözet namus-u Kur'ân'ı Resûlullah için olsun

* Suat Kemal Akünal, "Akif'in Bugüne Kadar Basılmamış Bir Kasidesi ve Birkaç Söz", *Chiron* (Veteriner Fakültesi Öğrenci Derneğinin Dergisi), 27 Aralık 1947, nr. 1, s. 9-10

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi öğrencileri tarafından Mehmet Akif'in on birinci ölüm yıl dönümü dolayısıyla çıkarılan *Chiron* adlı dergide, hem Akif'le ilgili yazı ve hatıralara yer veriliyor, hem de 1947 yılının 27 Aralık'ta düzenlenen Akif'i anma programı sunuluyor. İlgili dergide asıl önemli olan, "Akif'in Bugüne Kadar Neşredilmeyen Bir Kasidesi ve Birkaç Söz" başlığını taşıyan Suat Kemal Akünal'ın yazısı olmaktadır. Nitekim yukarıda verdiğimiz *Kaside* de, Suat Kemal Akünal'ın yazısı içinde verilmektedir. Akünal ilgili *Kaside*'nin yazılışı ve kendisine intikali hususunda şunları söylemektedir:

"Merhumun (M. Akif) Yunan istilası için yazmış olduğu aşağıdaki kaside hiçbir yerde neşredilmemiştir. Bu muhteşem kaside, bizzat Akif tarafından, o kara günlerde kendisinden ayrılmayan dostu, veteriner hekim Mahmut Karındaş'a hediye edilmiştir. Bu kasideyi bize vermek lütfunda bulunan sayın meslektaşımız Karındaş'a minnettarlığımızı sunmayı bir borç biliriz. Memleketin isyan mintıklarında Akif vaiz, Mahmut Karındaş okuyucu olarak (beste şeklinde) vilâyet vilâyet, cami cami dolaşarak *mevlid* bahirleri arasında okunan bu kaside, Mahmut Karındaş'ın kendisine has sesinin ton, ahenk ve tesiriyle gönüllü alaylar teşkiline sebep olmuştur."

Suat Kemal Akünal'ın yakından tanıdığı anlaşılan Mahmut Karındaş, eski tiyatro sanatçılarımızdan Altan Karındaş'ın babasıdır. Mehmet Akif'le meslektaş olan Mahmut Karındaş, Askeri Veteriner Okulunu 1919 yılında bitirmiş, işgal yıllarında İnebolu üzerinden Kastamonu'ya geçmiş (1920) ve muhtemelen Akif'le dostluk ilişkileri bu sırada gerçekleşmiştir. Daha sonra da Mahmut Karındaş'ın, Akif'le birlikte çeşitli Anadolu illerini birlikte dolaştıkları anlaşılmaktadır.

Revâ mı, bunca mescitler ola küffâra meyhane!
Revâ mı türbe tekke ola, aynı umûm hâne,
Revâ mı kızlar, o ullar ola teslim Yunan'e
Revâ mı bunca İslâmlar sükût etsin mehin ne,

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun
Gözet namus-u Kur n'ı Resûlullah için olsun

Revâ mı ehl-i tevhid, aksakallı ihtiya bir p r,
Tutulsun pençe-i zulme, vurulsun boynuna zincir,
Gelini dest-i düşmanda, hem oğlu t mi-i şimşir,
Edildi ehl-i imanın harîm-i ismeti tahkir

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun
Gözet namus-u Kur n'ı Resûlullah için olsun

Medet y  fahr-i  lem!.. Bir günahkâr ümmetin geldi,
Bu derde   re - söz ancak seni buldu, seni bildi
Bugün gülzâr-ı tevhîdin haz n g lleri soldu,
Değil bu abd-i kemter, bütün  mmet sefil oldu

Uyan ey âlem-i İslâm, uyan Allah için olsun
Gözet namus-u Kur n'ı Resûlullah için olsun

1920

ORDUNUN DUASI*

Yılmam ölümden, yaradan, askerim
Orduma gazi dedi peygamberim.
Bir dileğim var, ölürüm isterim:
Yurduma tek düşman ayak basmasın.

Amin desin hep birden yiğitler
Allahu ekber gökten şehidler
Amin! Amin! Allahu ekber!

Türk eriyiz, silsilemiz kahraman
Müslümanız, Hakk’a tapan müslüman
Putları Allah tanıyanlar, aman
Mescidimin boynuna çan asmasın.

Amin desin hep birden yiğitler,
Allâhu ekber gökten şehidler.
Amin! Amin! Allâhu ekber!

Millet için etti mi ordum sefer
Kükremiş arslan kesilir her nefer
Döktüğü kandan göğe vursun zafer
Toprağa bir damlası boş akmasın.

* Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. I, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 633-634

Akif’in, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kendisine rica ile yazdırılan ve Meclisin 12 Mart 1921 tarihli içtimasında kabul edilen *İstiklâl Marşı* öncesinde kaleme aldığı diğer bir marş güftesi. Eşref Edip, Mehmet Akif’le ilgili eserinde bu marştan söz ederken;

“Üstad bunu halk dili ile yazmıştır. Ali Rifat Bey tarafından bestelenmiş ve bu eser Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyasetince kabul olunarak orduya tamim olunmuştur” diyor.

Ordunun Duası, *İstiklâl Marşı*’nın bestelenmesine kadar milli marş olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Amin desin hep birden yiğitler,
Allâhu ekber gökten şehidler.
Amin! Amin! Allâhu ekber!

Ey ulu peygamberimiz nerdesin?
Dinle, minâremde öten gür sesin!
Gel bana yâr ol ki cihan titresin,
Kimse dönüp süngüme yan bakmasın.

Amin desin hep birden yiğitler,
Allâhu ekber gökten şehidler.
Amin! Amin! Allâhu ekber

1920

İSTİKLÂL MARŞI*

Kahraman Ordumuza

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

* *Sebilürreşat*, 17 Şubat 1337/ 17 Şubat 1921, c. 18, nr. 468, s. 305

Açık Söz (Kastamonu), 21 Şubat 1337/ 21 Şubat 1921, nr. 123

Hakimiyet-i Milliye, 14 Mart 1337/ 14 Mart 1921, nr. 132

Ceride-i Resmiye (Resmi Gazete), 21 Mart 1921

Millî Mücadele'nin, daha Sakarya Meydan Muharebesi kazanılmadan evvel ulaştığı yüksek ruh halinin ifadesi. İmparatorluğun düştüğü noktadan başlayan yeni ve büyük bir hamlenin ruhlarda meydana getirdiği büyük dalgalanma. Evrensel bir tasfiye savaşının ve teslim şartlarının ardından, ruhları bir galeyan gibi saran büyük bir meydan okuma denemesi... Millet olarak istikbalimizi yeni baştan inşaaya dönük tarihi projeksiyon. Bir devrin battığı noktada, milletimizin bilinçaltını harekete geçiren büyük mistifikasyon denemesi.

Şair sanki, eserinin anlamını daha o zamandan kavramış olarak, onu *Safahat*'a dahil etmek istemiyor. Savaş şartlarında "kahraman ordumuza" ithaf edilen eser ihtiva ettiği büyük şümülû dolayısıyla, şairin kendi milletine armağanı olarak da kabul edilmek gerekir. Taceddin Dergâhı'nın loş duvarları arasında kaleme alınan ve doğrudan şairin "zâde-i tab'ından" doğan bu eser önce *Sebilürreşat*'ta, sonra Kastamonu'da yayımlanan *Açık Söz* gazetesinde neşredildi. *Açık Söz*, büyük şairin eserini okuyucularına şu cümlelerle takdim etti:

"Şair-i muazzam ve muhterem Mehmet Akif Beyefendi üstadımız, *İstiklâl Marşı* ünvanlı bedia-i nefiselerinin ilk neşri şerefini gazetemize lutûf buyurdular. (*Sebilürreşat*'taki neşirden henüz haberdar olmadıkları anlaşılıyor). Her mısradaki Türk ve İslâm ruhunun ulvî ve mübarek hisleri titreyen bu abide-i sanatı, kemali hümet ve muhabbetle derc ediyoruz."

İstiklâl Marşı bilâhare, ilk Meclisteki kabulünün ardından *Hakimiyet-i Milliye*'de yayımlandı (14 Mart 1337/ 14 Mart 1921) Gazetenin *İstiklâl Marşı*'nı, şu ifadelerle takdim ettiği görülüyor: "Büyük Millet Meclisinin 12 Mart 1337/ 12 Mart 1921 tarihli içtimasında takdirat-ı mahsûsa ile kabul olunan *İstiklâl Marşı*'nı derc ediyoruz."

İstiklâl Marşı bu haliyle Akif'in *Üçüncü Ordu*'ya (1908), *Cenk Şarkısı* (1912), Birinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı *Uyan* (1915), *Çanakkale Şehitleri* (Asım'ın içinde) ve *Ordunun Duası*'ndan sonra (1920) ulaştığı en yüksek merhaleyi teşkil etmektedir.

Ben ezelden beridir h r yaşıadım, h r yaşıarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış, şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Garb'ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma... Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vaad ettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastiğın yerleri toprak diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatani.
Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatani.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün vârimı alsın da Hüdâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne n -mahrem eli;
Bu ezanlar -ki şehâdetleri dinin temeli-
Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım;
Her cer hamdan, İlâhi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır r h-u mücerred gibi yerden na'sım!
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımdan hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

17 Şubat 1921

SÜLEYMAN NAZİF'E*

*"Ruhum benim oldukça bu imanla beraber
Üç yüz sene, dört yüz sene, beş yüz sene bekler."
Malta, Süleyman Nazif***

Beş yüz sene bekler mi? Nasıl bekleyeceksin?
Ruhun da asırlarca bu hüsrânı mı çeksin?
Karşımda duran dehşeti -güyâ- edip imâ,
"Hüsrân" deyiverdim, hani birdenbire, amma,
Mahşer gibi âfâkımı sarmış zulûmâtın,
Teşrihine kâmûsu yetişmez kelimâtın!
Kaç yüz senedir bekliyoruz, doğmadı ferda:
Artık yetişir çektiğimiz leyle-i yeldâ.
Bir nefha-i rahmet de mi esmez? diye, sînem
Yandıkça, semadan boşanıp durdu cehennem!
Lâkin, bu alev selleri artık dinecektir;
Artık bize nâr inmeyecek, nûr inecektir.

Ey, tek karagün dostu, bu hicran-zede yurdun!
Sen milletin âlâmını dünyaya duyurdun,
En korkulu günlerde o müdhiş kaleminle...***
Takdis ederiz nâmını... Lâkin, beni dinle:
Azmin, emelin heykel-i zî-rûhu iken, dün

* *Sebilürreşat*, 15 Nisan 1337/ 15 Nisan 1921, c. 19, nr. 476, s. 69.

Akif şiirini yazdığı sırada, Süleyman Nazif Malta Adası'nda esirdi. Mütareke/İşgal döneminde, İttihat ve Terakki ileri gelenleri ile birlikte Malta Adası'na sürgün edilmişti. Aynı sürgünler arasında Akif'in kendisinden tercüme yapıldığı Sait Halim Paşa'nın yanı sıra, Ziya Gökalp gibi bazı isimler de bulunuyordu. Süleyman Nazif İttihatçı olmadığı, hatta İttihatçılara muhalif olduğu halde, onun da Malta'ya sürgün edilmesi oldukça dikkat çekicidir. Bunun sebebi, Süleyman Nazif'in işgal acılarını, işgal karşıtı duyguları öne çıkaran bir edebiyat geliştirmesi, ayrıca İngilizlere ve Fransızlara karşı açık bir politika takip etmesidir. Süleyman Nazif bu dönemde Hürriyet ve İtilaf taraftarlığına da tenezzül etmemiştir. Dolayısıyla Süleyman Nazif ile Mehmet Akif, Mütareke döneminde ortak duygu ve politikalar içinde görünmektedirler.

** Süleyman Nazif'e ait olan bu beyit, Malta'da esir iken yazdığı *Son Nefesimle Hasbıhal* adlı parçasının son kısmıdır. Nazif'in büyük ruhunun akislerini yansıtan şiir, bilmediğimiz bir yolla da Ankara'ya kadar ulaşmıştır. Ardından da *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde yayımlanmıştır. Bkz. 1 Kanunuevvel 1336/ 1 Aralık 1920, nr. 82. Dolayısıyla Akif bu şiirden, bu yayım vasıtasıyla haberdar olabilmıştır.

*** "Nazif kahraman bir vatanperverdir. Bu hakikat kendisinin birkaç defa hayatını istihrarıyla sabittir" (Şairin notu). Bu notla Akif, Süleyman Nazif'in Malta'ya gitmeden önce yazdığı *Kara Bir Gün* yazısına işaret etmektedir. Bu yazı, işgal kuvvetleri üzerinde bir bomba gibi patlamış, işgal karşıtlığının önu de ancak böyle açılabilmiştir. Bkz. *Hadisat*, 23 Kasım 1918, nr. 63.

Bilmem ki bug  n, ye'se nasıl oldu da, d  şt  n?
Çoktan beridir bekledi... Bekler... diye millet.
A'sâra mı s  rs  n bu sefalet, bu mezellet?
İsl  m ilinin sade esaret mi nasibi?
Sen yoksa, unuttun mu o m  zi-yi meh  bi?
Etrafa bakıp sarsılacak yerde   midin,
Vicdanını, imanını bir dinlemeliydin.
Garb'ın ebed   gayzı ederken seni me'y  s,
"İsl  m'a g  z a  tırmayacak dersin, o k  b  s"
M  d  m ki Hakk'ın bize vadettiğ i haktır,
şark'ın ezel   fecri yakındır, doğ acaktır.
Hiç bunca şeh  din yatarak g  vdesi yerde.
Derya gibi kan s  ne-i hilkatte t  ter de,
Yakmaz mı bu t  fan, bu duman, git gide Arş'ı?
Hissiz mi kalır l  cce-i rahmet buna karşı?
İsy  n bize r  ci'se de, bir b  yle tem  ş  ,
Sığ maz sanırım, adl-i İl  hisine, h  ş  !

İsl  m'ı evet, tefrikalar kastı kavurdu;
Kardeş bilerek bilmeyerek, kardeşi vurdu.
Can gitti vatan gitti, bı  ak dine dayandı;
L  kin, o zaman silkinerek birden uyandı.
Bir g  r ki: Bug  n can da onun, kan da onundur;
D  nya da onun, din de onun, ş  n da onundur.
Bin par  a olan vahdeti bağ larken uhuvvet.
G  rsen, ezel   r  b  ta bir buldu ki kuvvet:
Saldır  sa da kırk Ehl-i Sal  b ordusu, kol kol
D  rt y  z bu kadar milyon esir olmaz, emin ol.

Ankara, Taceddin Derg  hi, 15 Nisan 1921

BÜLBÜL*

*Basri Bey oğlumuz***

Bütün dünyaya küskündüm, dün akşam pek bunalmıştım;
 Nihâyet, bir zaman kırlarda gezmiş, köyde kalmıştım.
 Şehirden kaçmak isterken sular zaten kararmıştı;
 Pek ıssız bir karanlık sonradan vâdiyi sarmıştı.
 Işık yok, yolcu yok, ses yok, bütün hilkat kesilmiş lâl...
 Bu istiğrâkı tek bir nefha olsun etmiyor ihlâl.
 Muhitin hali “insaniyyet”in timsalidir, sandım;
 Dönüp mâzîye tırmandım, ne hicranlar, neler andım!
 Taşarken haşr olup beyninden artık bir müselsel yâd,
 Zalâmın sînesinden fıskıran memdûd bir feryâd,
 O müstağrak, o durgun vecdi nâgâh öyle coşturdu:
 Ki vâdiden bütün, yer yer eninler çağlayıp durdu.
 Ne muhrık nağmeler, yâ Rab ne mevcâmevc demlerdi:
 Ağaçlar, taşlar ürpermişti, güya Sûr-u Mahşerdi!

- Eşin var, âşiyânın var, baharın var, ki beklerdin;
 Kıyâmetler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin?
 O zümrüd tahta kondun, bir semâvî saltanat kurdun;
 Cihanın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez, senin yurdun.
 Bugün bir yemyeşil vâdi, yarın bir kıpkızıl gülşen,
 Gezersin, hânümânın şen, için şen, kâinâtın şen.
 Hazansız bir zemîn isterse, şâyet rûh-u ser-bâzın,
 Ufuklar, bu'd-u mutlaklar bütün mahkûm-u pervâzın.

* *Sebilürreşat*, 7 Mayıs 1337/7 Mayıs 1921, c. 19, n. 479, s. 105.

** Hasan Basri Bey (1887-1964), İlk Mecliste Karesi/Balıkesir milletvekili. Üç önemli eseri ile tanınır. Birincisi, Akif'in ortaya çıkmayan mealinin ardından hazırlıklarına giriştiği *Kur'an-ı Hakîm ve Meal-i Kerim*'i, ikincisi de gene Akif'in vefatının ardından hazırladığı, fakat yayımını gerçekleştirmediği *Akıfname* adlı eseridir. Eser, vefatından sonra yayımlanabildi (İstanbul, 1966). *Akıfname*'nin aslına uygun yeni baskısı tarafımızca yayına hazırlandı (İst. 2020). Üçüncü eseri de üç ciltlik *Hadis Mealleri*'dir (1958).

Değ  l bir kayda, s  ğmazs  n –kanatland  n mı– eb’  da;
Hayat  n en muhayyel g  yedir ahr  ra d  nyada.
Neden   yleyse matemlerle eyy  m  n per  şandır?
Ni  in bir damlacık g  ğs  nde bir umman hur  şandır?
Hayır, m  tem senin hakk  n değ  l... M  tem benim hakk  m:
Asırlar var ki, aydınl  k nedir, hi   bilmez   f  k  m!
Tesell  den n  sibim yok, hazan ağlar bahar  mda;
Bug  n bir h  n  mansız serser  yim   z diyar  mda!
Ne h  srandır ki: Şark’  n ben vef  sız, kansız evl  dı,
Ser  p   Garb’a   ğnett  m de   kt  m h  k-i ecd  dı!
Hayalimden ge  cerken Ő imdi; fikrim herc    merc oldu,
Sel  hadd  n-i Eyy  b  ’lerin, Fatih’lerin yurdu.
Ne zillettir ki, n  k  s inlesin beyninde Osm  n’  n;
Ezan sussun, fez  lardan silinsin y  dı Mevl  ’n  n!
Ne hicrand  r ki, en Ő evketli bir m  z   ser  b olsun;
O kudretler, o satvetler har  b olsun, t  r  b olsun!
       bir kubbe kals  n m  bedinden Yıldırım Han’  n;
Ő en  atlerle   ğnensin muazzam kabri Orhan’  n;
Ne haybettir ki, vahdet-g  h   dinin devrilip, taşı taşı
S  r  ns  n Ő imdi milyonlarca me’v  sız kalan dindaŐ !
Y  k  lm  Ő  h  n  manlar yerde iŐ kenceyle kıvrans  n;
SerilmiŐ  g  vdeler, binlerce, y  z binlerce doğrans  n!
DolaŐ s  n, sonra,   sl  m’  n harem-g  h  nda n  -mahrem...
Benim hakk  m, sus ey b  lb  l, senin hakk  n değ  l m  tem!*

Ankara, Taceddin Derg  h  , 7 Mayıs 1921

* Bu manzume yaz  l  rken Yunan istil  s   alt  ndaki topraklar  m  za, hususiyile Bursa’ya dair el  m haberler geliyordu (Ő airin notu).

AĞARAN TAN YERİDİR*

Garbın üç yüz sene var gündüze dönmüş gecesi
Sen de ey Şark uyuyorsun o zamandır beridir
Kararan başka sular, şimdi senin nevbet uyan
Doğuyor beklediğin gün: Ağaran Tan yeridir.

20 Ocak 1922

* Ahmet Demirel, *Ali Şükrü Bey'in Tan Gazetesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1996, s. 12

Beşir Ayvazoğlu, 1924/ *Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi*, İstanbul 2006, s. 33

Mehmet Akif'in yakın dostlarından Ali Şükrü Bey'in, 20 Kanunusani 1338/20 Ocak 1922-8 Nisan 1339/8 Nisan 1923 tarihleri arasında Ankara'da yayımladığı günlük *Tan* gazetesinde (68 sayı) başlık altında yer alan dörtlük.

Ali Şükrü Bey, ilk Mecliste ikinci grubun liderlerindendi ve İstanbul'dan Ankara'ya da Mehmet Akif'le beraber gitmişti. Mehmet Akif ile Ali Şükrü Bey arasındaki yakın dostluğa dikkat çeken Beşir Ayvazoğlu; "Bu dörtlüğün Akif tarafından yazıldığına dair bir kayıt yoksa da, sesine ve üslûbuna bakarak, ona ait olduğu tereddütsüz söylenebilir" diyor.

Ali Şükrü Bey'in gazetesi *Tan*'ın adı ile ilgili de bir şeyler söylenmesi gerekiyor.

Bilindiği gibi "tan" kavramı, politika ve düşünce dünyamız bakımından yaygın bir kullanımdır ve genellikle de sosyalist gelenekle yakından ilgilidir. Ancak bu kavramın doğuşu ve yankıları ile, ilk defa Mütareke döneminde karşılaştığımızı unutmamak icap eder. Nitekim büyük savaş içinde Rusya'da devrim gerçekleşmiş (1917) ve Lenin hareketi de İngiliz-Fransız ittifakından Rusya'yı geri çekmişti. Dahası antiemperyalist, sömürgecilik karşıtı politikaları da kademe kademe öne çıkarmıştı. İşte Rusya'nın bu yeni politikaları, özellikle İstanbul'un ilk işgal yıllarında ziyadesiyle dikkati çekmiş ve Ruslarla yeni ittifak arayışlarını da su yüzüne çıkarmıştı.

Bu tür bir düşüncenin ilk önce İttihatçı kadrolar arasında baş gösterdiğini ve onların teşviki ile de kademe kademe fikir ve politika zeminlerinde yankı bulmaya başladığını kaydedelim. Bu kesimlerin genellikle, İttihatçılarla ilişkili sınıflar olduğu unutulamaz. Dolayısıyla İstanbul'un işgali (1918) ile Millî Mücadele'nin son yıllarına kadar (1923), Türk aydınlarının Rus devrimi ile ilişkili çıkışlı ilişkileri söz konusudur. İşte bu süre zarfında İstanbul ve Anadolu'da, Rus devriminin örnek alınmasını isteyen, ya da işgal kuvvetlerine karşı Rus devrimci sınıfları ile iş birliğini öneren sayısız dergi ve gazete yayımlanmıştı. Bu dergi ve gazetelerin adları, bu bakımdan manidardır. Ya "tan", "şafak", "yıldız", "kurtuluş", "istikbal" gibi yüksek bir gelecek vaat eden kavramlar, ya da yeni bir sınıf bilinci oluşturmaya dayalı işçi, amele, halk, toplum vs. gibi kavramlar... Dolayısıyla Ali Şükrü Bey'in kendisi ve arkadaşları Mehmet Akif sosyalist olmamakla beraber, ağır işgal şartlarından bir çıkış arayışı olarak, böyle bir kavramı onların da yadırgamadığı anlaşılmaktadır.

Bu arada Akif'in kendisine ait asıl kavramın "Şark/Doğu" olduğunu da hatırlatalım. Şark hem dünyanın doğu yönünü, hem de İslam ve Asya milletlerini topluca ifade eder. Bu kavram 1930 başlarında, *Kadro*'cu Şevket Süreyya'da Asyacılık şekline inkılap etti. Akif ve Şevket Süreyya kanalıyla devam eden kavram, bilâhare Necip Fazıl'da *Büyük Doğu* şekline dönüşerek yeni baştan canlilik kazandı.

HÜSEYİN AVNİ İÇİN ŞÂİR*

* *Hareket* (Nurettin Topçu), Nisan 1948, nr. 14, s. 15

Birinci Meclis döneminde gösterdiği cel detle herkesi hayran bırakan Hüseyin Avni Ula 'ın vefatının (1948) ardından, *Hareket* dergisi onun hakkında özel sayılar yayımlıyor. *Hareket*'in Nisan 1948 sayısında, Hüseyin Avni hakkındaki çeşitli yazılara ilâve olarak, bir de anket düzenleniyor. Bu ankete cevap verenler arasında Cahit Okur, Fındıko lu Ziyaettin Fahri, Adnan Adıvar, M. Kemal  ke, Asaf Muammer, Kâmil Miras ve Kemal Fikret Arık gibi isimlerin yanı sıra, Hasan Basri  antay'ın varlığı bilhassa dikkati çekiyor. Hasan Basri  antay verdiği cevapta, Hüseyin Avni hakkında Mehmet Akif'in yazdığı bir k tadan söz ediyor. Hüseyin Avni'ye ve Mehmet Akif'e ilgi duyanların, bu kayıp k taya dikkatlerini çekmek düşüncesiyle, onu burada özellikle zikrediyoruz. Nitekim Hasan Basri  antay, Akif'in kayıp  iiriyle ilgili olarak  u hususları kaydediyor:

 Birinci devrede gösterdiği cel dete, herkes gibi * stikl l Marşı*  airi Akif de meftundu. Bir gün bana kapalı bir zarf gösterdi. İçinde bir kıta vardı ve üzerinde de,  Bu zarf Avni Beyin irtihalinden sonra evl tları ve ailesi tarafından a ılacaktır  ibaresi yazılı idi. Konu tuk:

- Üstad, zarfın kapalı olması, bu k tadan Hüseyin Avni Bey'in haberdar edilememesi, neden?
- Sözlerini İlham-ı Rabbani ile söyleyen bu zatın, kendisinden haberdar olarak be eriyete dönmesine kıyamadım.
- Ne olur kıtayı ben okuyayım.
- Sizden canımı esirgemem. Fakat bu kıtayı size de g stermeyece im.

Aradan yıllar geçti, Avni'ye sordum:

- Ne oldu o zarf?

Dedi ki:

- Kasamda saklıyordum. Bir baskın ve arama sırasında (tek parti dönemi) aldılar, bir daha da vermediler."

Akif bilindiği gibi *Sıratı Müstakim*'de yayımlanan  Mahalle Kahvesi  adlı şiirini de Hüseyin Avni'ye ithaf etmiştir. Dolayısıyla Hüseyin Avni Bey'de mevcut olan Akif takdir ve sevgisinin damadı Nurettin Topçu'ya bu kanaldan intikal ettiğini belirtelim.

LEYLÂ*

“Barındırmaz mısın koynunda, ey toprak?” derim, “yer pek”
 Döner, imdâdı gökten beklerim, heyhât “gök yüksek”.**
 Bunaldım kendi kendimden, zaman ıssız, mekân ıssız;
 Ne vahşetlerde bir yoldaş, ne zulmetlerde tek yıldız!
 Cihet yok: Sermedî bir seddi var karşında yeldânın;
 Düşer hüsrana, kalkar ye’se çarpar serseri alnın!
 Ocaksız vahalar, çöller; sağır vadiler, enginler;
 Aran: Beynin döner boşlukta; haykır: Ses veren cinler!
 Şu viran kubbe, yıllardır, sadâdan dûr, ışıktan dûr.
 İlâhi, yok mu âfâkında bir ferdâya benzer nûr?
 Ne bitmez bir geceymiş! Nerden etmiş Şarkı istilâ?
 Değil canlar, cihanlar göçtü hilkatten, bunun hâlâ,
 Ezer kâbûsu, üç yüz elli, dört yüz milyon imanı;
 Boğar girdâbı her devrinde milyarlarca sâ mânâ!
 Asırlardır ki, İslâm’ın bu her gün çiğnenen yurdu,
 Asırlar geçti, hâlâ bekliyor ferdâ-yı mev’ûdu!
 O ferda, istemem, hiç doğmasın “ferdâ-yı mahşer”se...
 Hayır, kudretli bir varlıkla müminler mübeşşerse;
 Bu kat kat perdeler, bilmem, neden sıyrılmasın artık?
 Niçin serpilmesin hâlâ, ufuklardan bir aydınlık?
 O “aydınlık” ki, sönmek bilmeyen ümmîd-i işrâkı.
 “Vücûdundan peşîman, ölmek ister” sandığın Şark’ı,
 Füsünkâr iltimââtiyle döndürmüş de şeydaya;
 Sürükler, bunca yıllardır, o sevdadan bu sevdaya.

* *Sebilürreşat*, 8 Nisan 1338/ 8 Nisan 1922, c. 20, nr. 496, s. 14.

** Muztar kaldığımız anlarda müracaat ettiğimiz bir meselimiz vardır. Yer pek, gök yüksek (Şairin notu).

Hayır! Şark'ın, o hodg  m olmayan Mecn  n-u n  k  mın,
B  t  n d  nyada bir Leyl  'sı var: At  si İsl  m'ın.
Nasıldır m  siv   bilmez; onun fanisidir ancak;
Bug  n, y  dıyla m  sta  rak, yarın, y  dında m  sta  rak!
Gel ey Leyl  , gel ey candan yakın canan, uzaklaşma!
Senin derdinle canlardan ge  en Mecn  n'la u  raşma!
D  ş  n: Bi   renin en kahraman, en g  rb  z evl  dı.
Kimin u  rundadır kurbandır ki, do  randık  a do  randı?
Şu y  z binlerce s  nm  ş yurda yangınlar veren kimdi?
Şu milyonlarca   ks  z, dul kimin boynundadır şimdide?
Kimin boynundadır serden ge  ip berd  r olan canlar?
Kimin u  rundadır Leyl  , o makteller, o zindanlar?
Hel  l olsun o kurbanlar, o kanlar, tek sen ey Leyl  ,
G  r  n bir kerrecik, ye's etmeden Mecn  n'u ist  l  .

Ni  in hilkat zem  ninden hen  z y  ksekte perv  zın?
Şu topraklarda, ş  yet, yoksa hi   imk  n-ı i'z  z  n.
Şafaklar ferş-i r  h  n, fecr-i sadıklar   er   ındır;
Hil  lim, g  klerin kalbinde yer tutmuş, ota  ındır;
Ezanlar nevbetindir: İnetir eb'  dı haşyetten;
Cih  zındır   lemler, kubbeler, inmiş meşiyetten;
Cem  atler k  lendir. K  be'ler haclen... Gel ey Leyl  ,
Gel ey candan yakın c  nan ki g   blerdesin, h  l  !
Bu n  z  n elverir Leyl  , in artık in ki b  l  dan,
M  ebbed bir bahar insin şu yanmış yurda Mevl  'dan.

Ankara, Nisan 1922

KARESİ*

O yeşil toprağın ey yüzler ağartan Karesi
Şimdi binlerce şehidin kanayan makberesi.

Sana hasret kalan evlâdın için dünyada
Varsa kahr olmadan ârâm edecek yer neresi?

Hani gök kubbenin altında görülmüş mü eşin?
Dağların bağ, hele vadilerin altın deresi!

Ey benim her taşı bir mabed-i iman yurdum,
Seni er-geç bana mutlak verecektir Mâbud'um.

30 Haziran 1922

* *Yeni Gün*, 30 Haziran 1338/ 30 Haziran 1922.

Hasan Basri Çantay, "Mehmet Akif Hangi Şairleri Severdi?", *Hareket*, Ocak 1948, nr. 11, s. 8

Şiir, Balıkesir'in Yunanlılar tarafından işgalinin ikinci yılı dolayısıyla kaleme alınmıştır. Yazılış tarihi, Büyük Taarruz'un başlamasından (26 Ağustos 1922) iki ay öncesine denk düşmektedir. Sakarya Savaşı'nın kazanıldığı, fakat Büyük Taarruz'un ise başlamadığı ve Balıkesir'in henüz işgal altında bulunduğu sıralarda... Şiirde geçen Karesi'nin, Balıkesir'in eski adı olduğu unutulmamalıdır. İşte bu işgal yıllarında, askerde ve halkta, kurtuluş heyecanını sürekli canlı tutmak arzusu hemen her çevrede yaygındır. Akif'in bu kıtası, Yunus Nadi'nin *Yeni Gün* adıyla 2 Eylül 1334/ 1918'de çıkarmaya başladığı gazetenin, 30 Haziran 1338/1922 nüshasında ilk defa olarak yayımlanmıştır.

Bu güzel şiire ilk dikkatimizi çeken kişi Hasan Basri Çantay olmaktadır. Çantay'ın, *Hareket* dergisinde yayımladığı şiirin altına şöyle bir not düştüğü görülüyor: "Bu şiir Ankara'dan, Balıkesir'in işgali sene-i devriyesindeki o matemli günlerde yazılıp bize ihda edilmiştir."

Aynı şiir bilâhare *Akifname*'de de yayımlandı.

KİTABE*

Vatan yolunda vazifem ayakta   lmekti
Bu gaye uğruna koştum, didindim, uğraştım
Hayatımın sonudur, takatim var mı demedim
Dikenli yollara d  şt  m diyarlar aştım
Nih  yet eriştim o b  -f  t  r   l  me
Şehadet etmede gurbet ayakta   ld  ğ me

1922

* Ali Fuat Cebesoy, *Siyas   Hatıralar*, İstanbul 1960, c. 2, s. 37

İsmail Kara, "Mehmet Akif'in Samih Rifat'la Ortak Bir Şiiri", *Hareket*, Ağustos 1990, c. 1, s. 8

Mehmet Akif'in Samih Rifat'la ortaklaşa kaleme aldıkları bu paçayı Ali Fuat   ebesoy, 1960 yılında yayımlanan *Siyas   Hatıraları*'nın ikinci kısmında (s. 37) zikrediyor. Cebesoy, şiirin kaleme alınışı ile ilgili olarak ş   bilgileri vermektedir:

"Babamın (İsmail Fazıl Paşa) Ankara'ya gelişini ve oradaki hayatını pek yakından bilen dostlarından mebus ve ş  ir Mehmet Akif ve Samih Rifat beyler birlikte yazdıkları bu kitabeyi, mezar taşına yazılmak   zere bana vermişlerdi. Ben de bunu sanatk  r bir hattata yazdırdım. Kitabe ş  udur" diyor ve yukarıdaki mezar taşı kitabesini naklediyor.

Mehmet Akif'le Samih Rifat'ın ortaklaşa kaleme aldığı şiiri, edebiyat   evrelerinin g  ndemine taşıyan İsmail Kara oldu. Yukarıdaki şiirden anlaşıldığı kadarıyla, Samih Rifat ile Mehmet Akif'in, İsmail Fazıl Paşa ile ortak bir dostluğ  s  z konusudur. Bu dostluğ un mahiyetini bilemiyoruz. Fakat burada asıl   nemli olan Mehmet Akif'le, Samih Rifat arasındaki yakınlıktır. İkisi arasındaki yakınlığın   ok eski olduğ unu ve *Resimli Gazete* (1896) yıllarına kadar varıp dayandığ ını kaydedelim. O yıllarda *Resimli Gazete*'nin iki y  neticisi mevcuttu. Birincisi İbn  lemin'in kardeşi Edip Bey; ikincisi de doğ rudan Samih Rifat... Bu y  neticilik inişli   ıkışlı ve devrevidir.

FERYAT ve KÜRSÎ-İ İSTİĞRAK*

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 1, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 277-278

Akif'i Milli Mücadele sonlarına doğru tanıyan ve özellikle de şairin Mısır'a yerleşmesi zamanlarına kadar onu bir an bile yalnız bırakmayan Hafız Asım, Eşref Edip'e mahfuz bazı hatıralar nakletmektedir. Hafız Asım'ın verdiği bilgilere göre, Akif'in şimdiye kadar bilmediğimiz, hemen hiç yayımlanmamış ve çevresinde bulunan dostlarına dahi sözünü etmediği gizli bazı şiirleri mevcuttur. Akif bu şiirlerden birini, Asım'la Eyüp Sultan'da kıldıkları bir namazdan sonra yürüyerek gittikleri Gümüşsü Mezarlığı'nda ona okumuştur. Dinlediği şiire hayran kalan Asım, hemen onu kaydetmek istemiş, fakat şair buna asla izin vermeyerek, Asım'ın elindeki kâğıt kalemi çekip almıştır. Bu şiirlerden ilki (Asım'ın dinlediği), Ali Ekrem'in "Feryad"ından, ikincisi de Abdülhak Hamid'in "Kürsî-i İstiğrak"ından yola çıkılarak kaleme alınmıştır. Bu iki şiirdeki ilham ve doğuşlar Akif'in çok hoşuna gitmiş, onlardan hareketle de kendine mahsus yeni şiirler kaleme almıştır. Nihayet bir şiirden veya şairden hareket ettiği için, Akif bu tür eserlerini açığa vurmak istememekte, fakat anladığımız kadarıyla da onlara çok yüksek bir değer atfetmekte ve sevmektedir. İşte Akif, Birinci Meclisin kapatıldığı, çevresinin de alabildiğine boşaldığı (Ferit Kam, Ahmet Naim ve daha niceleri dâhil buna) bu yalnızlık dönemlerinde, yeni dostu Asım'a veya eski dostlarından Muallim Vahyî'ye, İstanbul mezarlıklarında, kendini tabiata ve ölüme yakın hissettiğini ortaya koyan sözler söylemekte, şiirler okumaktadır. Akif'in politikadan, çevreden ve toplumdan kendini tecrit edilmiş hissettiği böyle bir zamanda okuduğu şiirleri kaydetmek isteyen Asım'a, Akif'in söylediği üç-beş cümle aynen şöyledir:

"Bu şiir yazılmaz. Bunlar benim kendime mahsus şiirlerim. Onlardaki ilhamlara bayılırım. Ne olurdu, bu ilham ondan evvel (Ali Ekrem) bana gelseydi de, bu şiiri ben yazsaydım, derim. Sonra oturur, bu mevzuda bir şiir yazarım. Kendi nazmım, kendi ahen-gimle. Fakat bunu (bunları) kimseye okumam ve neşretmem. Çünkü o ilham benim değildir. Bunlar böylece gizli kalır ve benimle beraber ölür gider."

Asım'ın, "Üstad bu yolda yazılmış ve hiç kimseye okunmamış başka şiirleriniz var mı?" sorusuna da, Akif şöyle bir cevap veriyor: "Evet, *Kürsî-i İstiğrak*'ı da yazdım. (Böyle) birkaç tane daha var." Netice olarak burada söylenmesi gereken husus şudur: Akif'in *Leylâ*, *Gece*, *Hicran*, *Secde* gibi şaheserlerini doğuran şartlar bu zamanlardır. Politikadan, dünyevi kaygılardan ve dost çevrelerden kendini soyutlanmış hissettiği yapayalnız zamanları... Abdülhak Hamid'in *Kürsî-i İstiğrak*'ı ve diğer benzer bir şiiri *Külbe-i İştîyak*'ı için, *Hep Yahut Hiç* adlı şiir kitabına bakılabilir. Ali Ekrem'in *Feryad*'ı için de şiirlerine bakılabilir.

FİRAVUN İLE Y  Z Y  ZE*

Fahrunnisa Emire Hatice Hanımefendi Hazretlerine

  u bağlı yelkeni        de, nehri atlayarak,
Biraz da kar  iki v  diye doğru yollansak.
G  ne     ocuk: Yoracak h  li yok, sular durgun;
Gelin gecikmeyelim, tam zam  nı yolculuğun.
K  rekler i lesin   yleyse, durmadan gideriz.
Fakat, bu “Nil-i M  b  rek” mezar kadar hissiz:
B  t  n sev  hili boğmu  , g  merken emv  cı,
Ne vardı bir acı duysaydı?     le dursun acı
Huz  r içinde, sanırsın ki ninniler duyuyor:
Sem  y   altına sermi  , derin derin uyuyor!
Hen  z har  m-i zıl  linde bir cihan saklar,
O, belki yetmi   asırlık meh  b Karnak’lar;
Alınların biriken kanlı, terli h  sr  n  :
  u Teb har  besinin dalga dalga umr  n  ;
  u, sermediyyeti h  l   sayıklayan,   s  r,
Ki h  y u h  y-u med  diyle inlemi  ti civ  r...
Bug  n, s  tunlarının k  sk  n ihtiya  m  yle,
Ne ser-nig  n oluvermi  , aman bakın N  l’e!
Yana  tık şöyle mi?   l  ! Geni   de bir kumsal;
Hemen basıp   ıkalım a  masın kenardaki sal.
Zemin epey batıyor: Yolcu ge  memi     okluk...
  u hurmalıkları tuttuk mu, oh kurtulduk...
Meğ  r hi   şöyle değilmi  , ne inkis  r-ı hay  l;
A  ınca v  hayı, bir kumdur etti istikb  l!
Batar,   ıkar gideriz,     resiz, yorulsak da.
Evet belirmede yer yer, birer sevimli ada;
Nedir ki arkası umran fil  n değil, heyh  t

* *Tevhid-i Efkar*, 20 Kanunuevvel 1340/ 20 Aralık 1924.

Servet-i F  nun, 25 Kanunuevvel 1340/ 25 Aralık 1924, c. 25, n. 631, s. 97.

O, çöl dedikleri aylarca bitmeyen nakarat!
 Daraldı gitgide vâdi, demek yakınlaştık.
 Harâbeler sökedursun, yavaş yavaş, artık
 Göründü işte sütunlar, kırık dökük, yer yer
 Göründü yerlere bî-tâb düşmüş âbideler;
 Göründü kaç sıra mabed ki kaplamış yurdu;
 Göründü bir çoğunun pâre pâre mabûdu!
 Sağında nâ-mütenâhî yıkıntı dalgaları;
 Solunda hangi harîminse tek kalan duvarı;
 Önünde, gövdesi kırk elli parça, heykeller;
 İlerde burnu kopuk başlar, arkasız beller.
 O yanda kumlara yüzlerce dev kadîdi batır;
 Bu yanda toprağı bin müstahâse yırtar atar.
 Harab emellerin enkazı savrulur şurada;
 Yıkık sarayları çiğner geçer nigâh arada...
 Hülâsa, bir, ebedî kevni yok, zemîn-i fesâd,
 İçinde haşre kadar haşrolur durur ecsâd!
 Sıkıştı gitgide, vâdî, nihâyet oldu boğaz.
 Güneş çocuk değil artık, şu var ki pek yaramaz:
 Sonunda cevvi tutuşturmak istedikçe hele.
 Çekilmiyordu bu en nazlı günlerinde bile!
 Aman bakın, ne perişan şu toprağın hâlî:
 Bucak bucakdeşerek, toprak olmuş ensâli,
 Çukurlarıyla, hayır, leşleriyle yutmuşlar!
 Kefen soyanlar adammış, bu fareler canavar!
 Delik deşik kayalıklar, delik deşik sağ sol:
 Mezar araştırıyor her tarafta bir sürü kol.
 Sürüklenir sıralanmış paçavra enkaazı,
 Zuhûr eder diye, altında mumyalar bazı;
 Didiklenir, elenir, kül kemik, bütün kümeler...
 Nedir bu acz-i beşer karşısında hırs-ı beşer?
 Büküldü tuttuğumuz yol cenuba doğru biraz;
 Güneşse rüşdüne rağmen bütün bütün yaramaz:

 n nde damla kadar gölge sezmesin alevi,
Bir  n içinde, bakarsın, adımlayıp cevvi,
Ne kuytu der, ne siper, parçalar geçer mutlak;
Nasıl ki par alamı : Her taraf  ırılı ıplak!
Asıl belâsı: Bu gittikçe kıvrılan dirsek,
Uzun sürerse, eminim, devam edilmeyecek:
Kireç yakılmaya mahsus ocakların bir e i,
Kürek kürek saçıyor k llenip duran güneşi!
Hayır, sürekli değil bitti, hem yaman bitti;
Gelin de sahneyi bir seyredin, gelin  imdi:
Geçit biraz dönerek garba sarkacak yerde,
Gerildi ansızın     a bir kızıl perde:
Ne ihtiyaç-ı il  h ! Ne saltanat! Ne cel l!
Eteklerinde zem n, devre devre izmihlâl.
Bu cebhe fecr-i ezelden  r lm   olsa gerek;
Gur b alevleri, yahud tehacc r eyleyerek,
Har s emelleri tehd de etmek üzre devam,
Fez da alnını  atmı  bu sermedî ehram!*Evet, mur kabe halinde bir sükût-u mehib,
 ıkıp har be-i edv ra yaslanan bu hatîb.
Ne bir hit be, hayır yükselen, ne bir minber,
O çünkü çok daha yüksek, o bir derin makber!
Bu kıpkızıl kayanın ba rı kaç yerinden oyuk!
Sırayla birçok isim var... Tes   fen okuduk:
  kinci Amnofis       ! Hemen girip görelim...
E ikte lo tu kovuk, şimdi büsbütün muzlim.
 u varki sürmedi, sıyrıldı perdeler n    ,
 evirdi d  meyi, besbelli, arkadan fell  h.
Işık güzel, azıcık yol  etin, fakat bu da hiç;
I  n fen sı: I erden gelen sıcak m z ic...
Ne   re!  nmeli, madem ki sormadan girdik...

* *El-Uksur*'da V  di-i M  l k dedikleri vadinin nihayetinde bir kızıl da  var ki, sinesi Firavun mezarlarıyla dolu. Hilkatın bu eserini, Kahire civarındaki ehramlarla karı tırmamalı (  airin notu).

Aşağıya doğru zeminin devamı haylice dik...
 Hayır, kapanmayabilmek hüner değil o kadar:
 Adımda bir basamak var ki taştan oymuşlar.
 Yavaş yavaş iniyorken uzandı bir köprü...
 Önünde var ya delilin, tevekkül et de yürü!
 Geçer miyiz, geçeriz, haydi şimdi bismillâh!
 Kazâ savuştu ya, lâkin ne söylüyor fellâh:
 Meğer zifir mi zifir, bir belâlı kan kuyusu.
 Bu takma köprünün altında tutmamış mı pusul!
 Demek ki: Çalmak için muhteşem kemiklerini,
 İkinci Amnofis'in kim delerse makberini;
 -Nüfûza uğraşıyorken yolun serâirine-
 Basınca eğreti konmuş kapakların birine,
 Cehennem dibi buymuş, deyip tekerlenecek!
 Aman çabuk geçelim, yer tekin değilmiş pek...
 Demin kalan basamaklar yetiştiler tekrar,
 Beraber etmeye baktık aşağıya doğru firar.
 Sitâre mevkibi halinde kafiyle ziya,
 Geçit boyunca dizilmiş, pırıl pırıl, güyâ:
 Kovanda habsedilen bir yığın ateş böceği,
 Delip halâs olayım der, bu sermedî geceyi....
 Duvarların, tavanın her yerinde bî-pâyan,
 Tekerrürüyle tevâlî eden rumûz-i beyan.
 Nedir leyâle bürünmüş o renk renk eşkâl?
 Kimin hesabına zulmette oynayan bu hayâl?
 Kimin? nedir? diye, lâkin kolayladık geçidi;
 Direkli bir yere çıkmaktayız, bakın şimdi,
 Harîm-i hâsına geldik demek ki Fir'avn'ın;
 Gürültü etmeyelim, bî-huzûr olur, amanın!
 Fakat, bu sahne, dağın sînesine pek müdhiş:
 Açık sema gibi yıldızlı, mavi bir meneviş,
 Parıldayıp duruyor, kaplamış bütün sakfı.
 Duvarların görünen sağlı, sollu, her tarafı,

-Memâtı hep akabâtıyla gösterir yollu-
Ecinni ordusu şeklinde bin hurafe dolu.
Nasıl ki aynı hik y t  söylüyor tekm l,
 u perde perde sütunlar da i te ber-tafs l.
Peki, o nerde? diyorduk, hemen zuhûr etti,
Benekli kırmızı benziyle parlayan lâhdi.
Açıktı  st , kapak, şimdi bir kalın camdı;
Başında d ğme de varmış ki, asrın evlâdı
Koşup b k nce, ziyâ huzme huzme fıskırarak,
Göründü, kalkamaz olmuş, zavallı bir hortlak!
Ad letin ne  eh metli bir tecellisi,
 u, le  görür gibi görmek  kinci Amnofis'!
Bu Fir'avun ki, civarından  rk yordu beşer;
Bu Fir'avun ki, saraylar, sütunlar, âbideler,
Bütün hay tını ezberletirdi  f ka;
Bu Fir'avun ki e ilmi se boynu bir hakka.
O sade kendi bek sıydı, kendi nefsiydi;
Bu Fir'avun ki, o zillın hayâl-i te'b di,
Dumanlı beynin sardıkça, artık efr da,
Muh l olurdu huzur ihtimali dünyada;
Bu Fir'avun ki, cehennemdi yerde kâbûsu,
Cehennem olmaktan evvel vücûd-u menh su;
Bu Fir'avun ki, beşer korkudan büküp belini,
Hu  ' içinde tav f eylemi ti heykelini;
Bu Fir'avun, bu görünmez kaza, bu saklı belâ,
Ki bir zaman tapılıp dendi: "Rabbune'l- 'l ...."
Ne intik m-ı  l hi, ne sermedî hüsran:
Gelen geçenlere ibret, yatar sefil,  ryan!
Soyulmadık eti kalmış, bilinmiyor kefeni;
Açıkta, mummyası hâlâ dağılmayan, bedeni.
Bu  ehre miydi ki titrerdi kar sında zemin?
Bunun mu handesi âfâka tarh ederdi enin?
Hayır, bu  ehre değil şimdi, bir sicill-i azâb:

Bütün hutûtu perişan, bütün meâli harâb.
 Birer siyâh uçurum gürleyen, çakan gözler;
 O yıldırımların artık yerinde yeller eser!
 Ölüm derinleşe dursun çökük şakaklarda,
 Dügümlü bir acı hüsrân, henüz dudaklarda,
 Nedir düşündüğü, bilmem, o seyrelen sakalın;
 Bir ıztırâb-ı mehîbin zebûnu lâkin alın.
 Yanık kütüklere dönmüş karın, kasık, el, ayak;
 Yakında küllenerek hepsi tarumâr olacak.
 Şu gördüğüm mü nihâyet, bu leş mi akıbetin?
 Bunun mu uğruna milyonla rûhu inlettin?
 Şeâmetin ne de etmiş ki cevvi istîlâ:
 Hayatın ayrı felâket, memâtın ayrı belâ!
 Evet, sen eyleyemezdin sütun sütun feveran,
 Boşanmasaydı o ter bîgünâh alınlardan.
 Zehirli ot gibi fışkırdı heykelin, yer yer
 Sulandı çünkü şu vâdi beşer kanıyla, beşer!
 Zemîne sığmadı bir türlü, korkarım, cesedin;
 Yazık ki murdarı toprak bulup da örtemedin!
 Değer mi dağları tırnakla, dişle oydurarak,
 İçinde bir leş için muhteşem saray kurmak?
 Nedir bu kokmuşa dünyada olmadık tekrîm?
 Niçin nasibi değil rûhunun, bu nâz ü naîm?
 Meramın ölmeyebilmekse, ölmek mümkün:
 Saçıp savurduğun enfâs-ı ömrünün, lâkin
 Dedin de birkaçı olsun Hudâ yolunda fedâ,
 Şu mavi kubbeye gömdün mü bir sürekli sadâ?
 Ölüm saçarken o şimşekli gözler âfâka,
 Eğildi baktı mı toprakta can veren halka?
 Şu duygusuz yüreğin susturup leâmetini,
 Yanık yüreklere sundun mu yâd-ı rahmetini?

Geçen hayât-ı sefilin ki hep çamur, hep kan!
Deşildi, taştı da bir gün sam m-i y dından,
O levs  gördün, utandın, terinle o dun mu?
A armıyorsa, nedâmet selinde bo dun mu?
Hayır, hayâ denilen renk o  ehreden ne uzak!
Yumuldu gitti g z n, kirpi in ya armayarak!
Sı ındı mummyaya ciyfen, yegâne ş heserin;
Fakat, sı ındı mı gufr na r h-u derbederin?
Hayatının de iversem birinci perdesini,
Kulaklarım duyacak çıplak etlerin sesini.
O etlerin ki alev püsküren sıcaklarda,
Tüter dururdu, inen kırbacınla kalkar da!
Yorulmak onlar için bir bilinmedik haktı,
O etlerin ki bütün hakkı par alanmaktı!
G z mde canlanıyor, şimdi, devr-i muhteşemin;
Nasıl hay leti kumlardan u radıysa, demin.
Fakat, nasibini almış ki her tarafta ib d,
Yetim iniltisi, ancak, kesilmeyen feryâd!
Ne h n manları yıktın yıkılmadan şuraya?
Ne  şianları ezmi ti, kim bilir ş  kaya?
Dokunsam a layacak, söylemez ki kaç kanı var,
Uzandığın çukurun, karşıdan bakan ş  duvar.
Ne yüzle s yleyebilsin: Şerîk-i hüsrânı!
Bileydim, ey koca Mısır'ın il h-ı  ryanı!
Mezara, heykele  it bütün bu velveleler,
Bek n için mi hakikat? Mer mın oysa, heder:
Evet, bütün be erin hakkıdır bekâ emeli;
Fakat bu hakkı ne ta tan ne le ten istemeli!

Hilvan, 29 Aralık 1923

ŞEHİTLER ABİDESİ İÇİN*

Gök kubbenin altında yatar, al kan içinde
Ey yolcu, şu topraklar için can veren erler.
Hakk'ın bu velî kulları taş türbeye girmez;
Gufrâna bürünmüş, yalnız Fatiha bekler.

Hilvan, 27 Aralık 1924

* Şehitler Abidesi daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamıştır. İlk defa onunla *Gölgeler*'in neşri vasıtasıyla karşılaşıyoruz.

İKBAL'DEN*

Heyecana verdi gönülleri
Heyecanlı sesleri gönlümün.
Ben o nağmeden m teheyyicim
Ki yok ihtimali terenn m n.

* *Safahat /Gölgeler'de Sanatkâr* başlıklı şiir.

Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 23
Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 264

Akif'in, asrımızın Cel leddin-i R m 'si olarak nitelediğı Muhammet İkbâl'den yaptığı bir tercüme. İlgili kıta ile ilk defa, *Gölgeler'de* (1933) yer alan *Sanatkâr* başlıklı uzun şiirin içinde karşılaşıyoruz. Bu durum onun, apayrı bir eser olmasını ortadan kaldırmıyor. Tercümenin zamanı 1933'ten çok eski olup, Milli Mücadele yıllarına kadar uzanması ihtimali yüksektir. Bu tercüme denemesi Akif'in, Hint şairi Muhammed İkbâl'le ilk karşılaşması olup, bundan böyle Akif'in tasavvuf ve şiir anlayışında bazı yenilenmelere şahit olabileceğiz. Nitekim bu yoldan Akif'te İkbâl okumaları dönemi başlayacak, Ankara ve ilk Mısır yıllarında bu şiirle ciddi biçimde meşgul olacaktır.

Akif'in kış aylarını Mısır'da, yazları da İstanbul'da geçirmeye başladığı 1923-1925 yılları bu bakımdan önemlidir. Birinci Meclisin son dönemi ve Şeyh Sait vakası dolayısıyla Takrir-i Sükûn tedbirlerinin devreye sokulduğı; yani henüz Akif'in Mısır'a kesin olarak yerleşmediğı bu ara dönemde, Akif'in yepyeni bazı şiirleri ile karşılaşma imkânı buluyoruz. *Leyla* (1922), *Firavun ile Yüzyüze* (1923), *Gece* (1925), *Hicran* (1925), *Secde* (1925) gibi... Akif'in bu vecidli ve istiğraklı şiirlerini, hemen herkes onun Mısır dönemi şartları ile izah etmektedirler ki biz bu kanaatte değıliz.

VAHDET*

Huzeyfetü'l-Adevî der ki:

–“Harb-i Yermuk’ün,
Yaman kızıştığı bir gündü, pek sıcak bir gün.
İkindi üstü biraz gevşeyince, sanki, kıtâl,
Silâhı attım elimden, su yüklenip derhal,
Mücâhidin arasından açıldım imdada,
Ağır yarayla uzaklarda kalmış efrâda.

Ne ma’rekeydi ki çepçevre, göğsü kandı yerin!
Hudâ’ya kalbini açmış, yatan bu gövdelerin,
Şehidi çoksa da, gâzisi hiç mi yok?.. Derken
Derin bir inleme duydum... Fakat, bu ses nerden?
Sırayla okşadığım sineler bütün bî-rûh...
Meğerse amcamın oğluymuş inleyen mecrûh.
Dedim: “Biraz su getirdim, içer misin, versem?”
Gözüyle “Ver!” demek isterken, arkadan bir elem,
Enîne başladı. Baktım: Nigâh-ı merhameti
“Götür!” deyip bana imaa ses gelen ciheti.
Ne yapsam içmeyecek, boştu, anladım, ibrâm;
O yükselen sese koştum ki: Âs’ın oğlu Hışam.
Görünce gölgemi birden kesildi nevhaları;
Su istiyordu garibin dönüp duran nazarı.
İçirmek üzre eğildim, üçüncü bir kısa “âh!”,
Hırıltılarla boşanmaz mı karşıdan, nâgâh!
Hışam’ı gör ki; O halinde kaşlarıyla bana,
“Ben istemem, hadi git ver, diyordu, haykırana.”

* *Sebilürreşat*, 22 Kanunusani 1341/ 22 Ocak 1925, c. 25, nr. 635, s. 16.

Akif bu şiiri *Gölgeler*’e dahil ederken, sonuna 12 Kanunusani 1340/ 12 Ocak 1924 tarihini koymuş. Yani şiirin yazıldığı tarihi belirtmek ihtiyacıyla bu tarihi koyuyor. Şiir ise künyesinde görüldüğü gibi bir yıl sonra yayımlanıyor. Araştırmacı M. Ertuğrul Düzdağ, bundan hareketle bazı mülâhazalar geliştiriyor ve *Vahdet*’in 12 Ocak 1924’te değil de, belki 12 Ocak 1925’te yazılmış olabileceği sonucuna varıyor. Bu mülâhazayı esas alarak biz de şiirin sonundaki 12 Ocak 1924 tarihini, 12 Ocak 1925 olarak düzeltmeyi uygun bulduk. Bkz. *Safahat* (Edisyon kritik), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1987, s. 408-409, *Vahdet* başlıklı şiir ve dipnotu.

Epey zaman aradım âh eden o muhtazarı...
Yetiştim, oh, kavuşmuştu Hakk'a son nazarı!
Hişam'ı bari bulaydım dedim, hemen döndüm:
Meğer şikârına benden çabuk yetişmiş ölüm!
Demek, bir amcamın oğlunda vardı, varsa ümid...
Koşup hizasına geldim: O kahraman da şehid."

*

Şark'ın ki mefahir dolu, mâzi-i kemâli,
Yâ Rab, ne onulmaz yaradır şimdiki hali!
Şirazesi kopmuş gibi, manzûme-i imân,
Yaprakları yırtık, sür  n  r yerde perişan.
"Vahdet" mi şîârıydı? G  r  n şimdi gelin de:
Her parçası bir mel'abe eyyâmın elinde!
Tarihine mev'  d-u ezelken "ebediyyet",
Ey, tefrika zehriyle şaşırılmış giden,   mmet!
"Nisyan"a çıkan yolda mı kaldın g  mr  h?
L  -havle ve l  -kuvvete ill   bill  h!

Hilvan, 12 Ocak 1924

GECE*

Üstad-ı hakîmim Ferid Beyefendiye

Bütün kandillerin tehlîle dalmışlar... Şaşırdım ben:
 Nasıl mabed ki sun'un, sermedî bir secde gök kubben!
 Kapanmış, titiyor dünyaların haşyetle karşında;
 Melekler, sanki baş kesmiş durur dâmân-ı Arş'ında.
 Ne rengâreng ubûdiyyetle, yâ Rab, hercümerc âfâk:
 Karanlıklar, ışıklar, Gölgeler, lebriz-i istiğrak.
 Bu istiğrâk uyandırmaz mı, devrettikçe ekvânı.
 Perişan rûhumun inler harâb evtâr-ı imânı.
 Perişan: Çünkü yükselmiş değil feryâd-i gümrâhım;
 Şu mahşer mahşer envârın biraz yol verse, Allah'ım!
 Evet, milyarlar âlem vecde gelmiş bu'd-u mutlakta;
 Benim biçâre gölgem çırpınır bir damla toprakta!
 Samimidir bütün gûş ettiğin âvâz hilkatten,
 Niçin gözyaşlarım haybetle dönsün sermediyyetten?

Diyorlar, hep senin şemsinden ayrılmış, bu ecrâmı...
 İlâhi, onların bir ân için olmasa ârâmı;
 Nasıl dursun, benim biçâre gölgem, senden ayrılmış?
 Güneşlerden değil yâ Rab, senin sinenden ayrılmış!
 Henüz yâdımdadır bezminde medhûş olduğum demler;
 O demlerdir ki yâdından kopar beynimde bin mahşer!
 Tutundun kibriyâdan bir nikâb, uçtun nigâhımdan.
 İlâhi, bin tecellî berk ururken kible-gâhımdan,
 Vurur mihrâbdan mihrâba alnım şimdi hüsrânla;
 Teselli bulmanın imkânı yok ferdâ-yı gufranla.
 Serilmiş, secdem inler durur yerlerde mirâc;

* *Sebilürreşat*, 8 Kanunusani 1341/ 8 Ocak 1925, c. 25, nr. 633, s. 129.

Şiirin sonundaki yazım tarihi ile yayım tarihi arasında bir uyumsuzluk bulunmaktadır. Akif sonradan bu şiirin son bendini bütününüyle yenilemiştir. Eski şekli için, bundan sonra gelen *Ezelden Aşınanım* adlı parçaya ve dipnotuna bakılabilir. Bu arada *Gece*, *Hicran* ve *Secde* gibi şiirler Mısır/Hilvan'da kaleme alınmış olsalar bile, onlardaki yüksek inşirah hallerini Mısır şartları ile izah etmemek gerekir. Bu hal Akif şiirinin *Leylâ* ile başlayan yeni bir dönemine işaret etmektedir. Nitekim Akif'in Türkiye'den kesin ayrılışını müteakip bu vecitli hal sona erecektir.

EZELDEN AŞINANIM*

Ezelden âşınanım ben, ezelden hem-zebânımsın
Beraber ahde bağlandık, ne olsan yârı canımsın
Ne olsam zerrenim, kalbimde hâlâ çarpar esrarın
Gel ey cânan, gel ey can, kalmasın ferdaya didârın

8 Ocak 1925

* *Sebilürreşat*, 8 Kanunusani 1341/ 8 Ocak 1925, c. 25, nr. 633, s. 129

Mehmet Akif'in tabiatında mevcut olan yüksek aşk halini, tasavvufi bir vecde dönüştürerek ifade etmeye çalıştığı bu iki beyti, Türk musikisine aşına çevrelerin malumudur. Buna karşılık değerli bestekâr Şerif İçli tarafından da hüseyini makamında bestelenmiş olan bu beyitlerin, ne zaman ve nerede yayımlandığı ise aynı derecede malûm değildir. Hemen ifade edelim ki Akif'in böyle müstakil bir şiiri bulunmamaktadır. Zira bu beyitler, Akif'in Mısır/Hilvan'da yazıp, "Üstad-ı hakimim Ferit Beyefendi'ye" ithafıyla *Sebilürreşat* dergisinde yayımladığı Gece başlıklı şiirinin üçüncü ve son bendinde yer almaktadır. Ne var ki Akif Gece'yi, *Safahat*'ın yedinci kitabı *Gölgeler*'e dercederken (1933), bu şiirin üçüncü bendini teşkil eden son yedi beyitten bütünüyle sarf-ı nazar etmiş, o bölümü yeniden yazmayı denemiştir. Dolayısıyla yukarıdaki iki beyit, Gece'nin *Sebilürreşat*'taki yayımında mevcut, fakat aynı şiirin *Gölgeler*'deki son şeklinde ise mevcut değildir.

İşte biz bu durumu ve müstakil bir besteye dönüşmüş halini de nazarı itibara alarak, yukarıdaki iki beyiti, Akif'in daha ayrı bir şiiri olarak kabulden yana olduk. Buna ilâve olarak, Şerif İçli tarafından bestelenmeye değer görülen iki beyitin de içinde yer aldığı Gece'nin, *Sebilürreşat* yayımındaki son bendini buraya olduğu gibi aktarıyoruz. Bunu yaparak da, Gece'nin ilk ve son şeklinde birbirinden farklı olan bentlerin, birbiriyle mukayesesine imkân sağlamış oluyoruz.

Gel ey Mâbudu gâib, çok zamanlar var cüdâyız biz
Çöküktür mabedim, dinim harab-âbaddır sensiz!
Bu vahdetgâhı vahşetzâr eden hicran tükenmez mi
Unutmaz nâzeninim, nâzeninler eski hem-bezmi
Ezelden aşınanım ben, ezelden hem zebânımsın
Beraber ahde bağlandık, ne olsan yârı canımsın.
Ne olsam zerrenim, kalbimde hâlâ çarpar esrarın
Gel ey cânan, gel ey can, kalmasın ferdaya didarın.
Çekildin, bir yıkık rüyaya dönmüş kâinatımdan,
Peşimanım vücudumdan, peşimanım hayatımdan
Gel ey mihrab-ı imanım, gel ey mescûd-u vicdanım
Senin yâd olduğum sinende olsun varsa pâyânım.

HİCRAN

-Bu bir mabedse, çırçıplak yakışmaz, sonra gâyet loş;
Gelen: Mabûd; ışık bul, yaygı bul, git başka yerden, koş!

Hemen bir kandil aldım komşulardan, bir de seccade;
Dedim: "Gel şimdi mihm nım, saadet-g hın âmâde."

Ne yanıılmış hes bım: Hiç kapımdan geçmez oldun bak!
 l hi! S kt m attım, i te h crem şimdi  ır ıplak:
Ne  f kında tek kandil, ne mihr bında seccade;
Ezelden bildiğın toprak, bütün varlıktan  z de.
Serilmiş secdelerdir bekleyen yerlerde mihmanı;
Bu  ryan  ule dersin, sinemin p yansız imânı.
 l hi! Bir hata ettimse, elvermez mi h sr nım?
Güneşler doğıdu, aylar doğıdu, ben hâlâ periş nım!
Çakar şimşeklerin karşımda, yırtar, çiğner  f k ;
Henüz ruhum, fakat, bir yağımurun bin canla m şt k .
Sen ey dilber ki, serpildik e handen, fışkırır yer yer,
Semalardan, zeminlerden şafaklar, l leler, g ller;
 u  ks z yurda bir gülmez misin? Hâlâ yetimindir;
Bütün yangınd  indirdiklerin, bir gün de n r indir.
Hayır, ben handeden geçtim, cel lin etmesin tehdid,
A ar haşyetle donmuş her s c dum renk renk ümmîd.

 l hi! Pek bunaldım, nerde n run? Nerde gufr n n?
Cehennem gezdirip dursun mu  f k mda hicran n?
Evet gafletti sunum, lâkin insan gaflet etmez mi?
Yıkandım bir  m rd r döktüğüm yaşılarla, yetmez mi?
Gel artık, mâsivâ yok, şimdi yurdum Allah yurdumdur:
T ten h cremde im nım, yatan yer yer, s c dumdur.
Ne irfanımda bir iz var, ne vicdanımda, ey Yezdân,
O seccadeyle kandilden sinen bigâne ruhundan.

İlâhi sînemin çınlar durur yâdınla eb'âdı,
Ne yapsın âbidin sensiz bu viran vahşet-âbâdı?
Nedir manâsı, Mabûd olmadıktan sonra, mihrabın,
Rükû'un, haşyetin, vecdin, bütün bîçâre esbâbın?
Harâb enkâz-ı imândır, yatar haybetle yerlerde,
Ne bekler, sen geçerken pâ-y-mâlin olmayan secde?
Bütün cevviyle, ecrâmıyle insin, târumâr olsun.
Nedir manâsı bir kalbin ki, âfâkında sen yoksun!
Güneşler geçti, aylar geçti, artık gel ki mihmânım,
Şuhûdundan cüda imânla yoktur kalmak imkânım.

Hilvan, 10 Ocak 1925

SECDE

Şuhûdundan c  d  dır,   ok zamanlar var ki im  nım;
Bu vahdet-z  ra -g  ya- geldim amma bin peşim  nım:
Huzur imk  nı yok, d  nyayı etmiş cezben istil  ;
Ne h  srandır   l  hi, mabedim,   ep  evre, v  veyl  !
Derinlikler, kovuklar, kuytular, şell  leler, yarlar,
Bulutlar, yıldırimlar,    ller, enginler, sular, karlar,
G  neşler, G  lgeler, aylar, şafaklar... Hepsi     lıkta;
Gelir tarrakalar   aktık  a ecr  mın karanlıkta!

Sab   da  larda S  r   fler, coşar vadide bin mahşer;
Denizler y  kselir, seller d  ner, taşlar sema eyler.
Ufuklar   alkanır, kaynar ziya gird  bı g  klerde;
Asırlar devrilir:   amlar,   ınarlar,   ırpınır yerde.
B  t  n zerr  t   sun'un bir m  ebbed neşveden sarhoş:
Sa  ım sarhoş, solum sarhoş,   l  hi, ben ne yapsam boş!
  m  rlerdir, g  z  m yollarda, h  l   beklerim h  l  ,
Şuh  d imk  nı yok, coştuk  a hilkatten bu v  veyl  .

*

Hayır! Bir başka ruh esmiş ki, akşam sermediyyette:
Uyandım fecre baktım, titriyor par par meşiyyette.
O coşkun naralar b  tab; o taşkın zerreler mahm  r;
O t  fanlardan ancak terliyor, maşrıkta tek bir n  r.
O g  mg  k kubbe, S  n  -rengi tutmuş bir avu   toprak:
Işıklar p  sk  r  rken, şimdi haşyetlerle m  sta  rak!
O ecr  m,   h o g  zler şöyle f  niler ki Mevl  'da,
D  n  p bir kerre olsun bakmıyorlar artık eb'  da.
Denizler, dalgalar, da  lar, a  a  lar, G  lgeler dalgın...
  l  hi!   rperen tek g  lge yok ba  rında   f  k  n.
Saba durgun, sular durgun, g  l  n durgun hayalinde,
Ne manidar o g  kler kudretin bir vahyi halinde!

Bu vahdet-zâra dün baktım: Ne meyhaneydi cûşâcûş!
Bugün rindânı gördüm: Başka bir peymâneden bî-hoş.
Bütün dünya serilmiş sunduğun vahdet şarabından;
Ben'im mest olmayan meczûbun, Allah'ım, benim meydan!
Bırak, hâsir kalan seyrinde miracım devam etsin;
Rükûum yerde titrerken, huşûum Arş'ı titretsin!
İlâhi! Serseri bir damlanım, yetmez mi hüsrânım?
Bırak, taşsın da coştursun şu vahdet-zârı imanım.
Bırak, hilkatte hiç ses yok, bırak meczubunun feryad...
Bırak, tehlîlim artık dalgalansın, herçi-bâd-âbâd!

.....

Kıyılmaz lâkin Allah'ım, bu gaşyolmuş yatan vecde...
Bırak, "hilkatle olsun varlığım yekpare bir secde!"

Hilvan, 15 Ocak 1925

MEVLİD-İ NEBİ*

Ne lâh ti geceymişsin ki teksin sermediyyette;
Meş menden doğan ferdaya hayranım, ne ferdadır!
Işık namıyla vicdanlarda ondan başka birşey yok;
O bir sönsün, hayat artık müebbed leyl-i yeld dır.
Perişan sözlerimden bıkma, hoş g r y  Res lallah,
Kulun şeyd dır amma, açtığın vadide şeyd dır!

* Daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamıştır.

HÜSAM EFENDİ HOCA*

Nasılsa ismini duymuş ki bendegânından,
 Hüsam efendiyi aldirmek istemiş Sultan.
 İradeler geledursun, o, itizar ederek,
 Saray civarına yaklaşmamış, değil gitmek.
 Bu izz ü nâz üzerinden epey zaman geçmiş;
 Günün birinde, Beşiktaş taraflarında bir iş,
 Sürüklemiş o havaliye Mesnevi-hânı.
 Duyunca vakayı Abdülmecid'in erkânı,
 "Çağırtalım mı?" demişler; "evet" demiş Hünkâr;
 Takım takım yola çıkmış hemen silâhşorlar.

Hüsam Efendi henüz Dolmabahçe'lerde iken,
 Gelip yetişmiş adamlar, üçer beşer geriden.
 - Efendimiz bizi gönderdi, çok selâm ediyor;
 "Görüşmek istiyorum, kendi istemez mi?" diyor.
 Uzun değil ki Saray, işte dört adımlık yer;
 Hemen dönün, gidelim, hiç düşünmeyin bu sefer!
 Dönün, rica ederiz...

- Dinleyin, sabırlı olun:

Ben elli beş senedir teptiğim yegâne yolun,
 Henüz sonundan uzakken, tükendi gitti ömür;
 Tutup da bir geri döndüm mü, yandığım gündür!

Hilvan, 4 Şubat 1925

* Daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamıştır.

..—{ }—..

GÖLGELER 2
Mehmet Akif'in
Mısır Dönemi Şiirleri
1933

..—{ }—..

Şark'ın dâhi-i sanatı
Şerif Muhittin Beyefendiye hâtıra-ı tazim.*

Kendi fotoğrafları için Akif şöyle söylüyor:
“Bundan bir ay evvel Merc'e gitmiştim. Merhum Prens Hasan'ın kerimleri
resmimi çıkardılar. Gölgesi yerlere serilmiş, kendisi ayakta durabilmek için
asasına dayanan bu zavallı ihtiyarın hali bana dokundu. İki-üç kıta söyledim.” Emine
Abbas Halim'e yazdığı mektubundan (1936).

GÖLGELER 2

Mehmet Akif'in Mısır Dönemi Şiirleri

Akif'in Mısır'a gidişinin sekizinci, dokuzuncu yılında yayımlanan *Gölgeler*'de (1933) Mütareke, Millî Mücadele, Millî Mücadele ile Mısır'a gidiş tarihi arasında kalan bir kaç sene ve Mısır döneminde yazdığı şiirler yer almaktadır. Yani Büyük Savaşın ağır bir mağlûbiyetle sona erdiği 1918 yılından, 1933'e kadar geçen on beş yıllık s reye ait şiir verimi bu kitapta toplanmaktadır.

 z ne ve akışına dokunmamak kaydıyla şairin on beş yıllık şiir verimini biz iki ana bölüme ayırmayı, dolayısıyla *Gölgeler*'i de iki ayrı kitap olarak düzenlemeyi uygun bulduk. Bunun sebeplerini kitabın giriş bölümüne koyduğumuz metinlerde ve *Gölgeler* 1'in başına yerleştirdiğimiz metinlerde izah ettiğimiz için, burada aynı hususu yeni baştan ele almayı lüzumlu görmüyoruz. Fakat kısaca ifade etmek gerekirse bunun sebebi, Akif'in şiir tarihinin daha vuzuhlu şekilde algılanmasını sağlamaktır. Kaldı ki her iki dönemde yazılan şiirler, şairin şiir tutumu ve psikolojisi bakımından önemli bazı farklılıklar arz etmektedir. İ te hem bu farkın tebarüz ettirilmesi, hem de Mısır döneminde ait şiirlerin zamana bağlı tarafının daha iyi kavranması bakımından, yaptığımız uygulamanın faydalı sonuçlar doğuracağı  mit edilmektedir.

Nitekim bizim yaptığımız ayrıma göre, *Gölgeler*'de mevcut 41 şiirin on dokuzu Mısır döneminde aittir. Kalan kısımları ise kitabın birinci bölümüne dahil edilmiş bulunuyor. Fakat yapılan çoğu çalışmalarda, 41 şiirden sadece on birinin Mütareke ve Millî Mücadele döneminde ait olduğunu ileri sürenler de vardır. Buradaki  elişki, Millî Mücadele sonu ile şairin Mısır'a yerleşmesi arasındaki şiir veriminin hangi döneme ait olduğu hususunda yaşanan bir karmaşadan ileri gelmektedir.

* Şerif Muhittin (1892-1967) büyük bir ud ve viyolonsel virt  z d r. Akif'in, sanatına hayran olduğu ve Mısır döneminde de onun icralarını dinleyerek yüksek zevklere erdiği deha çapında bir sanatkârdır. Kendisi İstanbul'da doğmuş, 1908 Meşrutiyeti'nde Dar lf n na girmiş ve oradan mezun olmuştur. Akif'in eserlerini besteleyen Ali Rifat  ağatay'ın, Şerif Muhittin'in hocası olduğunu bu vesile ile hatırlatalım. Hal böyle olmakla beraber, Şerif Muhittin büyük savaş sonrasında babasının Arap memleketlerindeki emaretleri dolayısıyla İstanbul'dan ayrılmak durumunda kalmış, bilâhare de uzun süre Amerika'da yaşamış ve sanatını oralarda icra etmiştir. Bu uzun ayrılık yıllarında Şerif Muhittin zaman zaman Türkiye'ye gelir, sanat ve musiki çevreleriyle buluşurdu.

Bizim tercihimiz, bu ara döneme ait şiirlerin çoğunun *Sebilürreşat*'ta yayımlanması ve şairin de Mısır'a kesin yerleşme kararından önce kaleme alınmaları ciheti ile, onların her şeye rağmen Türkiye dönemi ile ilişkilendirilmesinden yanadır. Meselâ bu açıdan düşünülürse *Gece*, *Hicran*, *Secde* gibi şiirleri, Mısır şartları doğurmuş değildir. Mevsimlik olarak Mısır'da kaldığı bir sırada kaleme alınan bu şiirler, her şeye rağmen şairin Türkiye şartlarında içine girdiği yeni ruh halinin ifadesi olarak değerlendirilmelidir. Hatta bu noktada *Firavun İle Yüz Yüze*'yi dahi bile böyle düşünmek icap eder. Çünkü bu şiir Mısır'dan, Firavun'lardan söz ediyor olsa bile, muhtevasına sindirilmiş derin bazı telmihler, onun Türkiye'ye dönük olduğunu ortaya koymaya yeter de artar bile. Kaldı ki bu şiirin *Tevhid-i Efkâr* (20 Aralık 1924) ve *Servet-i Fünun*'da (25 Aralık 1924) yayımlandığı da unutulmamalıdır.

Dört Yılda 12 Mısra

İşte ayrımı böyle yapınca, *Gölgeler* 2'deki şiirlerin sayısında, ister istemez ciddi bir azalma söz konusudur. Ayrıca bu azalmayı normal de karşılamak gerekir. Çünkü şair Mısır yıllarında ilhamlarının azaldığını, kendini yeterince şiire veremediğini ifade edip duruyor. Nitekim Mahir İz'e yazdığı bir mektubunda bakın neler söylüyor:

“Gülme komşuna gelir başına! Meşhur Yahya Kemal gibi felek bizi de kıta'cı etti: Dört yılda on iki mısra... Neyse Allah beterinden esirgesin”.

(17 Aralık 1929)

Öyleyse burada zikredilen dört yıla dikkat etmek gerekir. Bu dört yıl hangi dört yıldır? Mektubun yazılış tarihi esas alınacak olursa, bu süre 1926 ile 1929 (dahil) arasında kalan dört yıldan başkası olamaz. İşte bu dört yıl zarfında Akif, yaza yaza ancak on iki mısra yazabilmiş.

Dolayısıyla Mahir İz hocaya yazılan mektubun ortaya koyduğu gerçek şudur: Akif Mısır'a gittikten sonra şiir verimi alabildiğine düşmüştür. Şair buna kendisi de bir mânâ verememekte, kolay kolay izahını da yapamamaktadır. Fakat görüldüğü gibi, kendisinde hasıldan bu halini itiraftan geri durmamaktadır.

Evet, bu hal Akif için bir gerçek. Mektubunda ifade ettiği gibi!.. Ne var ki bu durumun biraz izahı da gerekiyor. Onun bu ifadelerden kastı, eskiden olduğu gibi uzun, gürül gürül akan şiirler yazamamasıdır. Goethe kendi şiirinden söz ederken, “Ben o şiirleri kovalardan su boşaltır gibi yazdım” diyordu? Bir çırpıda ve belki galeyan halinde bir yazış olmalıdır Goethe'nin söylediği. İşte Akif'in asıl şikâyet ettiği, kaybettiği bu imkândır. Eskiden ruhunda derin

inşirâhlar meydana getiren ilhamların azalması. *Çanakkale Şehitleri*'ni, *Hüsran*'ı, *Şark*'ı veya *Hicran*'ı yazan Akif, kendine o tarz şiirler yazdıran ilhamların azalmasından şikayet ediyor. Böyle ifade etmese veya edemese bile, kasdettiği herhalde bu olmalıdır diyoruz.

Dolayısıyla şiirindeki tıkanmanın farkında olan şair, “Gülme komşuna gelir başına” diyor. “Meşhur Yahya Kemal gibi, felek bizi de *kıta*'cı etti” diyor. Ayrıca da “Dört yılda on iki mısra...” derken, aynı şeyi söylemiş oluyor. Yalnız burada, şiirini Mütareke yıllarından tanıdığı Yahya Kemal'e dönük küçük bir eleştirisi söz konusu.       o yıllarda Yahya Kemal, ağızlarda dolaşan bazı r bai, kıta ve tamamlanmamış beyitleriyle tanınırdı. *Ses, Açık Deniz* gibi büyük soluklu eserlerini henüz daha yazmış sayılmazdı.

Öyleyse burada şu soruyu sormamız gerekiyor. Akif gerçekten 1926 - 1929 arasında kalan dört yılda, sırf on iki mısra mı kaleme almıştır? On iki mısra, yani topu topu    kıta mı söylemiştir? İşte hemen herkes yukarıdaki mektuptan nakiller yapıyor, fakat bu sözlerin irdelemesi cihetine pek gitmiyor. *Gölgele*'in bütünü gözden geçirilirse, ya da bizim *Gölgele* 2 olarak düzenlediğimiz bölümdeki şiirlere bakılırsa, durumun hiç de öyle olmadığı kolayca anlaşılır.

Nitekim bizim yaptığımız tespitlere göre Akif, sırf 1928 yılında    ayrı şiir kaleme almıştır: *Tebrikiye*, *Bir Gece* ve *Safahat İçin!* Mesela 1928 yılında harf inkılabından hemen önce basılan *Safahat*'ın kendine ulaşması üzerine yazdığı *Safahat İçin* kıtası. Aynı yıl harf inkılabı vuku bulunca, *Safahat*'ın düştüğü talihsiz durum şairi derinden yaralamış, eserinin kendinden önce eskidiğı,   kt    gibi bir duygu ile de aşağıdaki kıtasını söylemiştir.

Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın
Derdim, sana baktıkça a biçare kitabım
Kim derdi ki sen   k de, senin arkana kalsın
U runda harab eylediğim ömr-  harabım

Nitekim 1928 yılından 1930 yılı başına kadar olan dönemde Akif'in yazıp söylediğı şiirler sırası ile şöyledir: *Kissadan Hisse* (kıta), *Tebrik* (kıta, 1927), *Tebrik* (kıta) *Safahat İçin* (kıta, 1928), *Resmim İçin* (kıta, 1929), *Sadi'den Tercüme* (Kıta), * ocuklara* (kıta, 1929), *Bir Gece* (1928) ve *Bir Arıza* (1929) gibi. Bunların son ikisi normal   ekte şiirler, diğ rleri ise bildiğimiz kıtalar biçimindedir. Burada gözümüze  arpan, Akif'in ilk Mısır yıllarında küçük, kıta tarzı şiirlerle iktifa ettiğı gerçeğidir. Nitekim verdiğimiz listedeki şiirlerden 28 Ağustos 1928 de yazılan *Bir Gece* ile, 1929'da kaleme alınan *Bir Arıza*'da Akif'in şiiri tekrar uzamaya başlamış gibi bir hava vermektedir.

Peki Akif, 1927 ile 1929 arasında sırf bu dokuz şiiri mi kaleme almıştır? *Gölgele*'e bakılırsa görünen odur. Fakat biz *Gölgele*'in her iki bölümüne, şairin kitabına dahil etmediği, orda burda dağınık kalmış bazı şiirlerini de yerleştiriyoruz. İşte şairin sözünü ettiği dört yıl zarfında yazılmış, fakat eserine dahil edilmemiş bazı şiirleri daha mevcut elimizin altında. Onlardan biri, “Yâ Rab senin üç türlü kulun var” mısrası ile başlıyor, diğer biri de 5 Temmuz 1928 tarihli yeni bir *Tebrikiyesi*'dir. Gözlerden kaçmış harika bir şiirdir o. Gene Akif'in Mısır dönemine ait olup, *Safahat*'a da girmemiş diğer bir parçası daha mevcuttur. O şiir, Mısır'da kaldığı ilk yıl yazılıyor. Dolayısıyla Akif'in, ilk Mısır dönemi şiirlerinden biri olarak kabul edebiliriz o parçayı. 1926 yılında Akif'in kızı Suat Hanım'ın doğumu olmuş, doğan kız toruna da Ferda adı konulmuştur. İşte bu kız torunu için Akif yeni ve farklı ilginç bir şiir deniyor. Biz de Akif keşke daha böyle şiirler yazsa imiş demekten kendimizi alamıyoruz.

Ferda kadın, Ferda kadın
Ben görmeden sevdim seni,
Sen galiba gördün beni
Pek ihtiyar hoşlanmadın.

(.....)

Yok yok... adın cidden güzel
Aydan güzel, günden güzel
Ay gün nedir? Senden güzel
Hatta derim benden güzel
Zira yarın dünden güzel.

Söylediklerimizi toparlayacak olursak, Mısır'da geçirdiği ilk dört yıl zarfında Akif, sırf on iki mısra ile iktifa etmemiş demektir. Nitekim *Gölgele* 2'de zaten mevcut olan dokuz şiire, bu son örnekler de ilâve edilirse, sayı kendiliğinden on ikiye çıkar. Yani Akif dört yıl boyunca on iki mısra değil, tamı tamına on iki ayrı şiir yazmış demektir.

İsterseniz buradan yola çıkarak, bir şey daha hatırlatalım. O da şudur: Akif *Gölgele*'i kitap olarak yayımladıktan sonra da (1933) şiirler yazıyor. Genelde de gene kıta tarzı parçalar!.. İşte Akif'in 1933'ten sonra kaleme aldığı o parçalar da *Gölgele*'e yerleştirilmiş bulunmamaktadır, *Kasr-ı Gülşen* (1935), *Viranelerin Yıscısı* (1935), *Resmimin Arkasına* (1935), *Kendim İçin* (1936) ve *Arkamda Serilmiş Yere* gibi. Dolayısıyla bu şiirleri de *Gölgele* 2'nin sonuna ilâve ettiğimizi hatırlatalım. Netice olarak söylemek gerekirse, *Gölgele* 2'ye;

1930  ncesi döneme ait   , 1933 sonrasına ait altı ve aralara da Şarkın *Ye-g ne Dahi-i Sanatına* (1930) ve * kinci Mektup* (1932) gibi iki şiir ilâve edilmiş bulunmaktadır. Böylece de *Gölgeler* 2'deki şiirlerin sayısı kendiliğinden yirmi sekize ulaşabilmektedir.

Tekrar başa dönecek olursak, Akif'in Mahir  z'e yazdığı mektupta söyle-diği gibi Yahya Kemal'in durumuna düşmediği, ayrıca dört yıl boyunca on iki mısra ile iktifa etmediği de ortadadır. Öyle olmadığı halde de Akif, Mahir  z'e niçin böyle bir söz söylemiş oluyor değil mi?

Bize göre Akif o sözü, "şöyle böyle" veya "aşağı yukarı" anlamında s y-lemiş olmalıdır. Fazla şiir yazamadığı, daha doğrusu da içindeki asıl şiiri ya-zamadığı ve kıta tarzı şiirlerle iktifa etmek durumunda kaldığı gibi bir ifade... Nitekim bu on iki şiirden *Bir Gece*, *Bir Arıza* ve *Ferda Kadın* dışındakiler kıta şeklinde yazılmışlardır.  şte bir izah biçimi böyle. Fakat şöyle de düşünülemez mi? Akif Mısır'a gittikten sonra yazdığı parçaların tamamını, Türkiye'deki ede-biyat muhitlerine gönderiyor değil. Mesela *Ferda Kadın* torunu için yazılmış ve kızı Suad'a gönderilmiştir. Dolayısıyla şiir kapalı aile muhiti içinde kaldığı için, edebiyat çevrelerine mal olma imkânı d ş n l mez. *Bir Arıza* da nihayet özel mektup şeklinde kaleme alınmış bir parçadır. Ayrıca kıtalardan bazıları da Mısır'da yazıldıkları halde, Türkiye'ye gönderilmemiş olabilirler. Hal böyle olunca Akif'in Türkiye'ye, mektuplarına ekleyerek gönderdiği şiirlerin sayısı    -beşi geçmemektedir.  şte Akif o "on iki mısra" ile, az sayıdaki bu şiirlerini, yani kıtalarını kastetmiş olmalıdır diye düşünülebilir.

Akif'in Şiir Verimi Mısır'da Geriledi mi?

Fakat ne olursa olsun Akif'in o sözleriyle, Mısır döneminde şiir veriminin d -ş ş n  kastettiği de açıktır. Çünkü Akif'i Mütareke ve Millî Mücadele yılların-dan tanıyan çevrelerin, ondan daha gümrah, aşklı eserler beklediği bilinen bir husustur. Mütareke yıllarında ruhları derinden saran, yaralı bir vicdanın diliyle de evrensel ağıtlara dönüşen Akif'in şiirleri, Millî Mücadele zaman-larında iyice yükselmiş, millet olarak istikbalimizin ifadesi olup çıkmışlardı. Ayrıca *Leylâ*'dan itibaren de onun şiiri daha başka bir havaya bürünmüştü. Dolayısıyla Akif şiirinin Mısır'da, ulaştığı bu yüksek seviyeden devam edece-ėi fikri hemen herkeste ortak bir beklenti idi.

Bir başka husus da Akif'in Mısır'a gitmeden önce, *Asım* (1924) gibi bir şaheser ortaya koymasıdır. Bu eser yayımlandığı sırada, dönemin edebiyat üstatlarının dikkatini çekmekten geri kalmamıştı. Dolayısıyla bir yandan S -leyman Nazif, diğer yandan Cenap şahabettin gibi şiir ve nesir virt  zlerinin takdirine mazhar olmuş *Asım* gibi, daha yeni ve hacimli eserler beklemek

gerekmez miydi Akif'ten? Ayrıca dost meclislerinde ifade ettiği bir taahhüdü değil miydi, *Asım*'ın devamını yazmak? Yani *Asım* ilim tahsil etmek için gittiği Almanya'dan geri dönecek, Millî Mücadele'ye iştirak edecek, Akif de *Asım*'ı merkez alarak Millî Mücadele'yi yeni baştan kaleme alacaktı. *Asım*'ın devamı veya ikinci cildi gibi yepyeni bir şaheser ortaya koyacaktı.

İşte dostları Akif'ten, ya Mütareke ve Millî Mücadele döneminde yazdığı şiirler gibi aşkly eserler bekliyor; ya da *Asım* gibi veya onun devamı sayılabilecek daha yeni eserler. Nitekim dostları ve hayranları yazdığı mektuplarla Akif'e bunları soruyor, fakat ondan tatminkâr bir cevap da alamıyorlardı. Dolayısıyla Akif bu tür soru ve beklentilere yukarıdaki şekilde cevap veriyordu. Durum böyle olunca Akif'in Mısır'daki şiir veriminin düştüğünü, ya da büyük formda eserler veremediğini kabul etmemiz gerekmektedir.

Toparlayacak olursak Mehmet Akif şiir verimindeki düşüşe işaret ederken, bunu genellikle ilhamlarındaki azalma ile izah ediyor, yeterince de detaylandırmak taraftarı olmuyor. Fakat bu tür üstü örtülü açıklamalarla yetinilemeyeceği de ortadadır. İşte Akif'teki bu hali ciddiye almak, altında-üstünde yatan sebeplere de nüfuz etmek gerekir.

Bu noktada da elimizin altında bir imkân olarak, Akif'in Türkiye'deki dostlarına ve kızlarına yazdığı bazı mektuplar bulunuyor. Bu mektuplar iyi tetkik edilirse, hem Akif'in Mısır'daki hayatına ve psikolojisine, hem de onu şiirden alıkoyan sebeplere kısmen nüfuz edilebilir diye düşünüyoruz. Nitekim bu mektupları eksik bile olsa Yusuf Turan Günaydın, *Mehmet Akif'in Mektupları* (Ebabil Yayınları, Ankara, 2009) adıyla toplamış bulunmaktadır. Bu konuda yapılmış diğer bir çalışma ise şu adı taşıyor: *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları!..* Bu son mektuplar Akif'in kızı Suat Hanım'dan, vefakâr bir Akif dostu olarak tanıdığımız M. Rüyan Soydan'a intikal etmiş, bilâhare de Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi tarafından kitap olarak yayımlanmış bulunmaktadır (Kasım 2010).

İşte yukarıdaki iki kaynak tetkik edilirken, Akif'in kapalı kalmış Mısır yıllarına, günlük hayatına, aile ilişkilerine, ekonomik durumuna ve özellikle de uzakta kaldığı memleketi Türkiye'ye yönelik hasretine dair sayısız bilgi edinilebilmektedir. Dolayısıyla Akif'i şiirden uzaklaştıran sebepleri bu mektupların muhteviyatından çıkarmak mümkündür diye düşünüyoruz. Öyleyse sırasına göre, farklı farklı ihtimallerin üzerinde durmaya çalışalım:

1. Meal Çalışması ve Mehmet Akif Şiiri

Bilindiği gibi Akif 1925 Ekim sonunda Türkiye'den ayrılır ayrılmaz, Kur'an meali üzerine çalışmaya başlamıştır. Başlangıçta çok hevesli olmasa bile bu

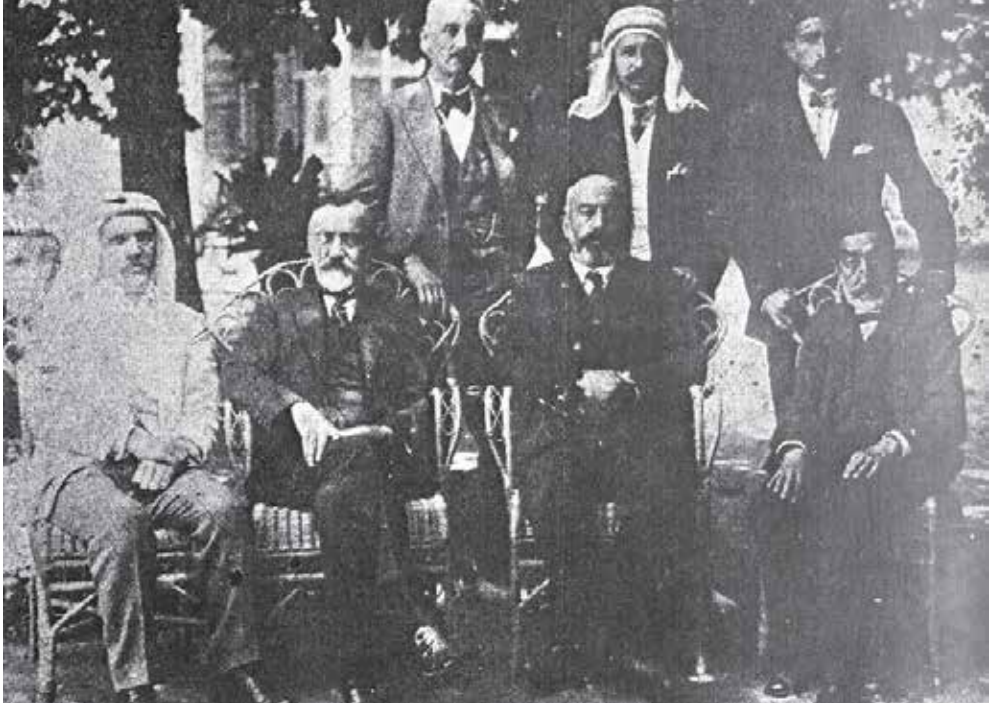
g  revi, yeni kurulan Diyanet İ  leri Ba  kanlı   yetkililerinden Ahmet Hamdi Akseki'nin, kendisini *İstikl  l Mar  sı*'nı yazmaya ikna eden b  y  k dostu Hasan Basri   antay'ın ve Dar  lf  n  n hocalarından arkada  ı Ahmet Naim'in ısrarları   zerine kabul etmi  tir. B  y  k Millet Meclisinin aldı  ı bir kararla (25   ubat 1925) daha Akif Mısır'da iken omuzlarına y  klenen bu g  rev, hemen her   evre tarafından   nemsenmi   ve bu i  i en iyi Akif'in yapabilece  i hususunda da ortak bir kanaat h  sıl olmu  tu. Dolayısıyla     ayaklı b  y  k bu projeye g  re Akif bir *Kur'an Meali*, Elmalılı Hamdi Yazır yeni,   a  da   bir *Kur'an Tefsiri* hazırlayacaktır. Bir de bunlara paralel olarak muteber bir hadis k  lliyyatı   alı  ması yapılacaktır ki, o g  revi de Akif'in yakın dostu Ahmet Naim   stlenecektir.

Dedi  imiz gibi Akif'in T  rkiye'de bulunmadı  ı bir sırada ortaya   ıkan Kur'an meali hazırlama g  revi,   airin T  rkiye'ye d  n    nde kendisine intikal ettirilm  , ardından da Akif 1925 Ekim'inde T  rkiye'den kesin ayrılı  ını ger  ekle  tirmi  tir. Fakat   ok dar bir   evre dı  ında kimsenin, bu ayrılı  ın son ve kesin oldu  u hakkında bir bilgisi bulunmamaktadır. Dahası   o  u   evreler Akif'in rahat   alı  abilmek ve kaynaklara daha kolay ula  mak i  in Mısır'a gitti  i kanaatindedir.

İ  te Akif'in meal   alı  masına ili  kin me  g  liyetini, Mısır'dan yazdı  ı mektuplar vasıtasıyla rahat rahat takip edebiliyoruz. Mesel   Mahir İz'e yazdı  ı 25 Ocak 1926 tarihli mektubunda meal   alı  masında "yarıya geldi  ini, kalan yarısını da   abuk bitirebilece  ini" s  yl  yor. D  rt yılda ancak on iki mısra yazabildi  ini s  yledi  i 17 Aralık 1929 tarihli mektubunda ise, "Terc  me bitti, ama tebyizi (temize   ekilmesi) bitmedi. Bakalım o mu benden   nce bitecek, yoksa ben mi ondan evvel bitece  im" diyor. Bu c  mlelerden,   zerindeki vazifeye ne derece ehemmiyet verdi  ini, onun dı  ında herhangi bir i  le me  gul olmaya fırsat bulamadı  ını anlamak zor olmuyor.

Fakat 1930 ba  larından itibaren T  rkiye'den kendisine ula  an bazı haberler   zerine, Akif'in kafası iyiden iyiye karı  mı  tır. Bu haberler genellikle ezanın T  rk  ele  tirilece  i, namazların T  rk  e meallerle kıldırılaca  ı   eklindeki duyumlar olmaktadır. Kendisine ula  an haberlerden olduk  a rahatsız olan Akif, yaptı  ı   alı  manın hayra vesile olmayabilece  i kanaati ile,   zerindeki vazifeyi Diyanet İ  leri Reisli  ine iade i  in yollar aramaya kalkı  ır. Bu husustaki kararını E  ref Edip'e bir mektupla da bildirdi  i bilinmektedir.

"Kur'an terc  mesinin Hamdi Efendi Hoca'ya devri i  in nasıl bir ka  ıda yazmak l  zımsa, yazın da bir suretini bana g  nderin, imza edeyim. Nereden tasdik ettirilecek ise ettireyim diye, evvelce yazmı  tım. Sen hi   aldırmadın. Sen   imdi yine ondan bahsediyorsun. Bu i  i ihmal etme. Sonra   ok m    kil vaziyette kalırız. (E  ref Edip'e 5 Ocak 1931 tarihi mektubu)

Nitekim Akif'in şifahi duyum ve öngörülerini vuku bulmuş, 1931 yılından itibaren de bu yöndeki denemeler peyderpey su yüzüne çıkmaya başlamıştır.

Dolayısıyla Akif'in Türkiye'den kesin ayrılışı bir yana, asıl yıkımı işte o sırada yaşadığı anlaşılıyor. Yani üzerindeki resmi görev vesilesiyle istediği an Türkiye'ye dönebilecekken; görev devri ve daha ziyade de bitirdiği meali çeşitli ısrarlara rağmen Türkiye'ye göndermeyi kabul etmemesi yüzünden... İşte bu kopma Akif'e ziyadesiyle ağır geldi ve çaresizliğini de asıl o zaman duymaya başladı denilebilir.

Netice olarak diyebiliriz ki, Akif meal çalışması sırasında dikkatini dağıtmak istememiş, şiire de yeterince zaman ayıramamıştır. Nitekim Fuat Şemsi İnan'a yazdığı bir mektubunda şöyle diyor:

"Elimdeki tercüme işinden dolayı şiirle uğraşamıyorum (...) Ne olduysa bizim şairliğe oldu. Korkuyorum aruzu küstüreceğiz diye. Dua et de şairliğim bitmeden tercüme bitsin."

nasıl ödeyecek? Dahası hanımı bir tür ağır sinir hastası iken! Bin bir çeşit evhamlar içinde yüzüyor kadıncağız. Türkiye’de kalan evli kızlarını merak ediyor, onları özlüyor. İki de bir Türkiye’ye gidip gelmek istiyor; ya da kızlarını Mısır’a, yanına aldirmek istiyor. Dolayısıyla bu külfetlerin altından Akif kalkamıyor. Kimselere bir şey diyemiyor. Sağdan soldan borçlanmaktan başka bir çare bulamıyor. Borçlarını da zamanında ödeyemediği için daha bir yıkılıyor.

Çöken bir imparatorluğun, Mütareke’nin, Millî Mücadele’nin yükünü omuzlarında taşıyan, yükün ağırlığı karşısında bana mısın demeyen Akif, işte böylece gün gün eriyor ve tükeniyor. Onun bu halinin maalesef kimseler farkına varmıyor. Her türlü acıyı içine atan, şahsi ihtiyaçları noktasında kimselere açılmayan Akif, geri dönüş şartlarının imkânsızlığı da buna eklenince, adeta kendi köşesinde büzülüp kalıyor. Dolayısıyla Akif’in bu noktada yaşadığı trajik açmazı asla unutmamak icap eder.

Nitekim Eşref Edip’in Mısır’da görülecek bir işi onu çileden çıkarmaya yetmiş, kendisine yazdığı bir mektupta, Hilvan’dan Kahire’ye gidip gelmek için bile parasının bulunmadığını itiraf mecburiyetinde kalmıştır. Daha fenası ise, Mısır’da çevre şartlarını tüketmesi sebebiyle olmalı, Girit’te sürgün yaşayan Kuşçubaşı Eşref’ten borç para istemeye kadar vardirmiştir işi. Düşünebiliyor musunuz, Akif’in içine düştüğü geçim darlığının derecesini? Dolayısıyla velinimet paşanın bu iç yarasına, yeteri derecede vakıf olmadığını hatırlatmak isterim.

Bu şartlarda, evinin ihtiyaçlarını bile karşılamaktan aciz biri şiir yazabilir mi? Yani “Koyun can derdinde, kasap et derdinde” dendiği gibi, Akif’in trajik açmazlarını bilmek ve şerh etmek varken, onun üzerinden söz söylemeye kalkmak hiç de yakışık alacak şey değildir. Daha buna benzer sayısız sebep yüzünden gün gün eriyen, ölümü arzular hale gelen, fakat Mısır gibi sömürge şartları altındaki bir ülkede de ölmek istemeyen, derinden derine ruhunda çöreklenmeye başlamış Türkiye hasreti ile yanıp tutuşan Akif’i anlamak gerekmez mi? Bu bakımdan şairin 1922’de duymaya başladığı ruh darlığı, Mısır şartlarında yeni baştan avdet etmiş gibidir:

Barındırmaz mısın koynunda ey toprak derim, yer pek
Döner imdadı gökten beklerim, heyhât gök yüksek
Bunaldım kendi kendimden, zaman ıssız mekân ıssız
Ne vahşetlerde bir yoldaş, ne zulmetlerde tek yıldız!
Cihet yok: Sermedî bir seddi var karşında yeldânın
Düşer hüsrân, kalkar ye’s e çarpar serseri alnın!

Evet muntazam, mamur şehirlerde refah ile ömür sürmeyi herkes arzu eder. Fakat bu arzunun tatmini için, arasıra fedakârlık da zaruridir. Bugün yüzlerce milyon efrad-ı beşere hakim bulunan İngilizleri gözümüzün önüne getirelim. Acaba heriflerin bu kudretleri, bu muvaffakiyetleri tesadüfen mi oluvermiş? Yoksa milletçe bir çok mesaiye, bir çok şedâide katlanmak sayesinde mi elde edilmiş? Londra'da doğmuş, nâz u naîm içinde büyümüş, ebeveyninin milyonları sayesinde her türlü ihtiyaçtan fersahlarca uzak bir lordun oğlu kalkıyor Sudan'lara, Afrika'nın en yaşanmaz, en cehennemî bucaklarına giderek gençliğinin en kıymetli çağlarını, İngiltere hesabına o kumlara gömüyor. Vatani uğruna çektiği tahammülsüz meşakkatleri hiçe sayıyor. Daha doğrusu kendisi için şeref biliyor. Biz biçarelerse İstanbul'dan çıkıp Bursa'ya gitmeyi felâket telâkki ediyoruz. (...)

Dünyada ne mesut kimseler vardır ki, saadetlerinden haberleri yoktur. Kendilerini bedbaht sanır dururlar. Galiba Suad Hanım da yavaş yavaş onların sürüsüne katılacak. Bugün dünyanın garbı, şarkı, cenubu, şimali gûnagûn buhranlarla kıyamete dönmüş; yüzlerce milyon beni âdem sefaletin, işsizliğin, ümitsizliğin pençeleri altında kıvranıyor, mahşer meydanı gibi kimse nefsin-den başkasıyla katiyyen meşgul değil; hiçbir ferdin diğerine dönüp bakacak hali yok... İşte o zavallıları göz önüne getirmeli de, insan bir yeyip bin şükretmeli. Hamd olsun, bizlerin hiçbir şeyimiz eksik değil. Bizler bugün en bahtiyar adamlarız.

Bunu hiçbir zaman unutmaya gelmez. Şair, "Şükr-ü nimet dahi bir nimettir" diyor ki, en beğendiğim sözlerdendir. Evet, elindeki nimetin kadrini bilerek, ona müteşekkir olmak ayrıca bir nimettir. Allah'tan bu ikinci nimeti istemeli. Zira o olmadıkça saadetin imkânı yok."

Akif'in kızı Suad'a yazdığı 19 Nisan 1934 tarihli mektubu.

İşte en zor şartlarda dahi fışkırıp yükselmeye hazır duran Akif'in bu aşkın ve idealist yanları, ne yazık ki Mısır şartlarında geri plana itildi. O büyük idealist, hayat galesinin altından kalkamadı ve zor şartların altında ezildi. Bu yüzden de iyiden iyiye kabuğuna çekildi. Eski yüz yıllardan kalma münzevi bir derviş gibi, kendi kendini tüketmek, unutturmak istedi adeta.

3. Vatan-cüdâ Yaşamak ve Akif

Akif'in şiirsiz inziva halini sırf ekonomik sebeplere bağlamak da yeterli olmayabilir. Nitekim Mithat Cemal'in yazdığına göre, İngiliz sömürge yönetimi altındaki Mısır'da Ermeni, Rum ve Yahudi çevreler ekonomik bakımdan çok güçlenmişlerdir. İstanbul'un Mütareke yıllarını hatırlatan bu manzaranın Akif'i, derinden yaralayacağı aşikârdır. Ni-

tekim Kahire  arşılarını dolaşmak, bu sebeple Akif için ezaya dönüşmüş, bu manzaraları görmemek için kendini hayatın gerisine çekmekten başka bir çare bulamamıştır. Mithat Cemal, şairin karşılaştığı bu zehirli hava için, Akif'in Asım  akir'e gönderdiği bir mektuptan şöyle bir pasaj aktarıyor.

  Mısır'a hariçten gelen Rumlar, Yahudiler, Ermeniler, İtalyanlar, Moskoflor, bidayette yüz kuruş  sahip değilken, şimdi müthiş sermaye esh b  olmuşlar. Her biri de memlekete hakim vaziyette bulunuyorlar. Sonra meselâ bizim taraflardan gelen birtakım hemşerilerimiz var ki, ne  z bill h!.. Benim Hilvan itikafıma, zannediyorum ki bu hazin manzaraları görmek istemeyişimin de büyük bir yardımı olmuştur."

Asım  akir'e yazdığı, 23 Haziran 1935 tarihli mektubu.

Burada daha ilginç olanı ise şudur: Yozgatlı İhsan Efendi ve birkaç yakını dışında, Türkiye'den Mısır'a gelenlerle de Akif'in fazla bir ilişkisinin bulunmaması. İngiliz işgali altındaki bir ülkede, kendi ülkesi hakkında ileri-geri konuşulmasını asla hoş karşılamamış, bunu bir türlü havsalası da almamıştır. Hangi şartlarda kim için, ne için konuşulacak? Bunlar ona son derece manasız gelmiş, bu yüzden de eski şeyh lisl mlardan Mustafa Sabri Efendi'nin muhittinde bulunmak istememiştir. S kut halinde kalsa bile, ona ve çevresine karşı mesafeli davranmasının sebebi budur. Dolayısıyla Mısır şartları Akif üzerinde boğucu bir tesir bırakırken, babasının  ğrencisi Yozgatlı İhsan Efendi'nin

(Köse İmam gibi) Kahire'deki yurt binası, ona küçük bir Türkiye penceresi açmaktan geri kalmamıştır. Nitekim bu İhsan Efendi, 1936'da Akif Türkiye'ye dönerken, kendisine Kur'an mealini emanet ettiği kişi olmaktadır.

Bu bakımdan Akif'i Mısır'a ve güya hürriyete sığınmış biri olarak değil; aksine uzaktaki bir itikafhaneye çekilmiş biri gibi düşünmek gerekmektedir.

"Mısır'a (Kahire) bir kere inip, Şeyh Rifat'ı dinlediğimi uzun uzadıya anlatmıştım. Ondan sonra hiç gitmedim, gitmek de istemiyorum. İnzivayı pek seviyorum. Sabahları akşamları ikâmetgâhımın kumluk avlusunda birer saat geziniyorum."

Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, s. 129.

Yani Akif'in *Leylâ*'sındaki şartlar yeni baştan tahakkuk etmiş gibi idi derken, işte bu inziva halini kastetmiş oluyoruz:

Vatan-cüda gibiyim ceddimin diyarında
Ne toprağında şu yurdun, ne cûy-u bârında
Bir aşına sesi yahut bir aşına izi var
Sadama beklediğim aksi vermiyor ovalar.

İşte bütün bu sebepler ve şartlar Akif'i ruh bakımından sarsmış, onu adeta eylemsiz biri haline getirmiştir. Bir iş görememenin, bir amaç doğrultusunda çalışamamanın verdiği acı, ona tahminlerin ötesinde ağır gelmiştir. Akif'in bu husustaki psikolojisini, kendisine açabildiği tek bir kişi görüyoruz. Tabii ki mektuplarına bakarak söylüyoruz bunu. O da Cihan Savaşı yıllarında Necid Çöllerine beraber gittiği Kuşçubaşı Eşref'ten başkası değildir. Türkiye'deki dostlarına gönderdiği mektuplara, bu tür mülâhazalar kaydetmediğine bil-hassa dikkat edelim. Ayrıca bu sıralarda Eşref Kuşçubaşı'nın, Girit'te sürgün yaşadığı unutulmamalı. Dolayısıyla Akif'in Kuşçubaşı Eşref'e yazdığı mektupların ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bu yüzden aşağıdaki satırların dikkatle okunması gerekir.

"Evvelleri senelerce koşuyor, ben henüz ne dünya için, ne ukbâ için bir hayırlı iş göremedim diye müteessir oluyordum. Halbuki yaşımın artık elli sekiz, elli dokuza vardığını gördükçe, "Ne âlâ! Yakında tası tarağı toplayacağım" diyorum, hem de seviniyorum. Evet insan halin her türlü şedâidine katlanır, amma istikbalde bir ışık görmek şartıyla!.. Yoksa yarının daha karanlık, öbür günün ondan da berbat olacağını gün gibi görürken, yaşamak pek arzu olunur bir şey değil. *Sebilürreşat*'ı çıkarırken, şuraya buraya koşarken, oldukça müteselli idim. "Hisseme düşen vazifeyi ifa ediyorum; insan çalışmak ile mükellef, muvaffak olmakla değil" diyordum. Lakin şimdi elim ayağım bağlı oturdukça büsbütün sinirleniyorum. "Senin *Sebilürreşat*'ın çıksa,

her hafta şiirler yazsan, makaleler yazsan, bağırsan çağırsan, bu cereyanların istikametini mi değiştireceksin, şiddetini mi azaltacaksın?” suali pek haklı olmakla beraber, ben bu ataleti hiç sevmiyorum, hiç hoş görmüyorum. Hikâye meşhurdur ya, karıncaya “nereye gidiyorsun?” demişler; “Hicaz’a” demiş. “Hiç bu bacaklarla Mekke’yi bulabilir misin?” m l hazasını ileri sürmüşler. O da “Hiç olmazsa yolunda ölürüm ya!” cevabını vermiş.

Gaye uğrunda çalışmak, didinmek, nihayet  lmek!.. Ah o ne güzel meşgale, o ne hoş eğlence, o ne mesut h time imiş. Ben onu şimdi adam akıllı hissediyorum. Acaba yine o günler gelecek mi? Yine gayemiz uğrunda canımızla başımızla çalışabilecek miyiz?  ıkmadık canda  mit var derler, değil mi kardeşim? Allah büyük, elbette bizim âtıl-b tıl oturmak-tan kurtulacağımız günler gelecektir.”

Eşref Kuş başı’na yazdığı 18 Mayıs 1931 tarihli mektubu.

İşte biz asıl Akif’i kızına yazdığı o mektupta ve Eşref Kuş başı’na içini açtığı bu mektupta buluyoruz. Ayrıca Türkiye’deki dostları ile mektuplaşmalarında, bu tür derûni meselelerin yazımına girişmediğini görüyoruz. Mısır’daki çevresine karşı da Akif’in bu yanını hep kapalı tuttuğu kanaatindeyiz. Dolayısıyla içindekileri hep bastırmış bir halde yaşamanın ve ciddi, güvenilir muhataplar bulamamanın verdiği can sıkıntısını siz düşünün... Bir yandan fakru zaruret, bir yandan hanımının hastalığı, öbür yandan da kendine lâyık muhataplar bulamamanın verdiği derin sıkıntılar arasında Akif gün gün eridi, zayıfladı ve sonunda da hasta oldu.

Fakat bizim amacımızın, Akif’in Mısır dönemi şiir verimindeki düşüşün sebeplerini aramak olduğunu da unutmayalım. Dolayısıyla böyle bir hayat gâilesi altında Akif, şiir için lâzım gelen atmosferi kolay kolay yakalayamadı. Daha doğrusu şiir ondan biraz uzaklaşır gibi bir hal oldu. Akif bunun acısını içinde hep duydu, fakat dostlarına da izahını kolay kolay yapamadı. Yalnız burada bir hususun tefriki de gerekiyor. Akif, meal çalışması sırasında kendini farklı meşgalelerle bölmek istemedi, bu doğrudur. Ancak *Kuran*’la meşguliyetin, içindeki şiiri bastırdığı gibi bir düşünce bize makul gelmiyor. Çünkü bu mümkün olamazdı. *Kur’an*’ın baştan sona şiir, belâgat ve hikmet olan muhteviyatının, böyle aksi bir tesir üretmesi düşünülebilir mi? Dolayısıyla Akif burada asıl sebebi örtmüş oluyor ve meali bitirmek, meal çalışmasını b lmemek gibi sebepleri  ne çıkıyor. Maddi muzay kanın kendinde meydana getirdiği ruh bozgunları ile hanımının hastalığı, çocuklarının sorunları ve bir amaca yönelik olarak  alışamamanın verdiği binbir i  sıkıntısı!.. İşte bütün bunlar Akif’i, can sıkıntıları arasında mecalsiz bira-

kıp evine kapatıyor. Dahası zihnini şiire teksif edememesi gibi durumlar da gene buradan doğuyor.

Bu hep böyle mi devam etti denilirse, geneli itibari ile evet demek gerekiyor. Fakat Akif'in Mısır dönemi şiiri üç ayrı aşama kaydettiği için, ilgili sorunun şiir dönemleri nazarı itibara alınarak cevaplandırılmasının daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Akif'in Mısır'da Geçirdiği Üç Ayrı Şiir Dönemi

Birinci Şiir Dönemi: Türkiye'den ayrılışından (1925 Ekimi) meal çalışmasını tamamladığı ve Türkiye'ye göndermemeye karar verdiği tarihe kadar olan dönem (1930). Bu dönemde genellikle kıta tarzında şiirler yazıyor. Büyüklük formu, geniş soluklu eserlere zaman ayıramıyor bu döneminde Akif.

İkinci Şiir Dönemi: Meal çalışmasının bitiminden, *Gölgeler*'i kitap olarak çıkardığı 1933 yılına kadar devam eder. Yani yaklaşık üç yıllık bir süre!.. Bu döneminde Akif'in şiiri epey bir değişiklik gösterir. Neredeyse eski havasını yakalamış gibi bir hava verir. *Derviş Ahmed*'i (1 Eylül 1930), Şerif Muhittin'le ilgili *Şarkın Yegâne Dâhi-i Sanatına*'yı (18 Eylül 1930), *Sait Paşa İmamı*'nı (15 Haziran 1931) ve *Sanatkâr*'ı (22 Ağustos 1933) bu döneminde kaleme alır. Bu şiirlerden Derviş Ahmet'te Neyzen Tevfik'i, diğer üçünde ise yoğun müzik dinlemelerinin kendinde meydana getirdiği yüksek inşirahları ifade eder. Bu arada *Resmim İçin*, *Nefs-i Nefis*, *Yaş Altmış*, *Nevruz'a*, *Tek Hakikat*, *Hayat Arkadaşıma* ve *Nerdesin* (19 Kasım 1932) gibi yedi kıtasını da gene bu dönemde yazar. *Resmim İçin* (10 Kasım 1931) kıtasının ilk mısrası tashih edilmiş olarak Şerif Muhittin'e gönderilen bir başka örneği (1932) ile, Fuat Şemsi'ye mektupla ulaştırılan ve Faruk Nafiz'in *Anayurt* dergisinde yayın imkânı bulan *İkinci Mektup* şiiri de bu döneme ait eserlerdendir. Dolayısıyla Akif'in bu dönemde kaleme aldığı parçaların sayısı on ikiyi bulur.

Üçüncü Şiir Dönemini ise, *Gölgeler*'in yayımından (1933) vefatına kadar olan süre içinde yazdığı şiirler teşkil eder. Akif bu son döneminde hem ağır hastadır, hem de kıta tarzı şiire tekrar geri dönmüş gibidir. *Gölgeler*'e girmiş son şiiri *Sanatkâr*'ın ardından gelen *Rubai* ve beş kıtası bu arada zikredilebilir. Bunlar da sırası ile *Rubai*, Abbas Halim Paşa'nın vefatı (10 Ocak 1935) sonrasında yazdığı *Kasr-ı Gülşen* (20 Haziran 1935), Hatay ziyareti sırasında söylediği *Viranelerin Yaşçısı* (Ağustos 1935), bir başka *Resmimin Arkasına* (1935), *Kendim İçin* (Şubat 1936) ve son şiiri olarak da *Arkamda Serilmiş Yere* (1 Şubat 1936) gibi parçalardır. Dolayısıyla *Gölgeler*'de yer bulamayan bu altı şiirin de kitaba dahil edildiğini hatırlatalım. Bu halde de *Gölgeler* 2'deki şiirlere, üç dönemin toplam olarak, on bir parça daha ilâve edilmiş olmaktadır.

Yani kitaptaki mevcut on yedi şiire, on bir yeni şiirin daha ilâvesi ile bu sayı kendiliğinden 28'e çıkacak demektir.

Akif'i Yeniden Diriltten Sesler

*Gölgeler 2'*de yer alan ikinci dönem şiirlerin merkezine, *Safahat'*a dahil edilmiş bile olsa, *Şarkın Yegâne Dâhi-i Sanatına* adlı parçayı yerleştirmek mümkündür. Şerif Muhittin nağmelerinin Akif'te meydana getirdiğ  çağrışım-lardan doğan şiirin altındaki tarih, 18 Eylül 1930'u gösteriyor. Neyzen Tevfik'in bilmem ka c ncı tevbesini bozmasının anlatıldığı ve Akif şiirleri arasında en ilgin lerinden biri olan Derviş Ahmet'e rağmen bu görüşü ileri sürüyoruz. Ay-rıca Derviş Ahmet adlı parça, Şerif Muhittin'le ilgili şiire göre on sekiz gün daha önce yazıldığı halde de!..

Her iki şiirin ve bilâhare yazılacak olan *Sait Paşa İmamı'nın* (18 Haziran 1931) ortak bir  zelliğ  bulunmaktadır. O da musikinın Akif üzerinde bıraktığı tesirlerden yola çıkmaları. Dolayısıyla dönem şiirinde dikkatimizi çeken a ı-lımın altında, doğrudan müzik ve müzik dinlemeleri yatmaktadır denilebilir. Yani Akif bu süre zarfında yoğun müzik dinlemeleri ile meşgul olmuş, bu dinlemelerin sağıladığı ilhamlardan da yukarıdaki şiirler doğmuştur. Dolayı-sıyla bu şiirlerden *Derviş Ahmet'te*, bir musiki dehası olan Neyzen Tevfik'in trajik iptil larından; *Şarkın Yegâne Dâhi-i Sanatına'da* Şerif Muhittin'in udun-dan çıkan nağmelerin şairin kendinde, Şark'ın dalgın ufuklarında ve viran kubbelerde meydana getirdiğ  diriltici tesirlerden; *Sanatkâr* başlıklı uzun şiirde de gene Şerif Muhittin nağmelerinin Garpl  müzik çevreler üzerinde bıraktığı uyarıcı intibalardan söz edilmektedir.

Hal böyle olunca Akif'in bu sıralarda, herhangi bir sanatk rı değıl ve me-sel  çok takdir ettiğ  bir sanatkâr olan Mısır'lı Rifat'ı değıl de, doğrudan Şerif Muhittin'i dinlediğ  sonucuna ulaşımak zor olmamaktadır. Peki daha önceleri değıl de, neden bu sıralarda vuku buluyor Şerif Muhittin dinlemeleri?

Bunun birkaç türlü izahı yapılabilir: Ya bu sıralarda Şerif Muhittin'in Amerika'dan g nderdiğ  plaklar Akif'in eline yenice ulaşımış, ya da Şerif Mu-hittin'in Amerika'dan Mısır'a döneceğine dair Akif'e bir mektup veya haber gelmiş olmalıdır. Ya da Şerif Muhittin tam da bu sıralarda Mısır'a gelmiş, bu eski dostu ile uzun sohbetlere girişmiş, onun icralarını doğrudan veya plak-lar vasıtası ile tekrar tekrar dinlemiş olmalıdır. Nitekim sıraladığımız ihtimal-lerden birini, *Şarkın Yegâne Dâhi-i Sanatına* adlı eser kısmen  ne çıkarır gibi gözüküyor. Yani sanatkârın Amerika'dan gelişinden önce plaklarının geldiğ ,

bu dinlemelerin de bu vesile ile gerçekleştiği haber verilir gibidir. Çünkü, ilgili şiirin girişinde Akif'in, Şerif Muhittin için şöyle bir davet gerçekleştirdiği anlaşılıyor:

Yanık bağrımda yıllardır kanar mızrabının yâdı
Gel ey bîçare Şark'ın, Şark'a küsmüş evlâdı!

Şiirin ilk mısrasında Akif, Şerif Muhittin'in uda vurduğu mızrabların, yanık bağrında meydana getirdiği acıdan, kanamadan söz ediyor. Fakat bu kanama ve hasıl ettiği acıdan herhangi bir şikâyet söz konusu değil. Kaldı ki kalpte duyulan kanamanın ve ızdırabın şifası, gene o sesleri tekrar tekrar dinlemekten başka bir şey değildir. Öyleyse bunun yolu, uzaklarda bulunan yani Şark'ın Şark'a küsmüş, Amerika gibi uzak diyarlara gitmiş sanatkârını buraya davetten, onun müziğini tekrar tekrar dinlemekten geçecektir.

Dolayısıyla şiirin bu ilk beytinde, ciddi bir tereddütle karşı karşıya kalıyoruz. O da "bağrı yanık" kişinin Şerif Muhittin mi, yoksa çağrıyla yapan Akif mi olduğu? Bize göre burada bahsi geçen "bağrı yanık" kişi, kuvvetle muhtemeldir ki Akif'ten başkası değildir. Şiir böyle düşünüldüğü ve böyle okunduğu takdirde mana daha bir yerine oturmakta; davet eden ve davet edilen, davet sahibinin şifa ihtiyacı daha vuzuhlu bir hale gelmektedir.

Sanatkâr başlığını taşıyan kitabın son şiiri ile, *Şarkın Yegâne Dahi-i Sanatına*'nın ikisinin birden, Şerif Muhittin'den ve onun müziğinden söz etmesi sebebiyle, Akif bu şiirlerin ikisini birden kitabına dahil etmek istememiştir. Dolayısıyla sarfı nazar ettiği parçanın önce yazdığı şiir olduğu anlaşılıyor. Akif'in bu noktadaki tercihinin, bu müziğin kendi üzerinde bıraktığı intibaları yansıtan ilk şiirden yana değil de, Batılı çevreler üzerinde bıraktığı tesirleri öne çıkaran *Sanatkâr*'dan yana olduğu görülüyor. Ancak her iki şiirin birden, Akif'in şaheserleri arasında yer aldıkları hatırdan çıkarılamaz.

Mısır döneminde ister Türkiye hasreti ile, ister yaşadığı ağır ekonomik muzâyakalar yüzünden, isterse de hanımı ve çocukları dolayısıyla düştüğü ruhi sıkıntılar sebebiyle olsun, Akif'in ne halde olduğu yukarıdaki bölümlerde genişliğine izah edildi. Tabî bu arada Şark'ın istikbali demek olan *Leylâ*'nın, ne kadar uzaklara düştüğü de ortadadır. İşte böyle bir haleti ruhiye içinde, şiirden koptuğu gibi bir vehme kapılan Akif'i, Şerif Muhittin'in ud nağmeleri yeni baştan diriltiyor. Bizim karşımıza da bildiğimiz, tanıdığımız o eski Akif yeniden çıkıyor.

Yani müzik Akif'e bir şifa gibi tesir ediyor. Onda, içinde yaşadığı şartları aşmak gibi yüksek tesirler meydana getiriyor. Mızrabının hatıraları "yanık bağrında" yıllardır kanamakta olan Akif, onu veya müziğini bu yüzden çağırıyor. O gelsin ve tekrar  almaya başlasın demek istiyor. Eğer o  almaya başlarsa; şark'ın yerlere çökmüş viran kubbeleri (gökleri) tekrar yükselecek, şairin maneviyat evreni de alabildiğine genişleyecektir. Çünkü şairi boğar hale gelen işgal, mağlûbiyet, sömürgecilik gibi şartlar bu ezgiler vasıtasıyla telâfi edilecek; şark'ın dalgın, yarı uykuda gibi bir tesirler bırakan mesafeleri de (ufuklar) genişledikçe genişleyecektir. Gene onun mızrabı vurmaya başlarsa, şark'ın t r b olmuş bütün emelleri (idealleri) mezarlarından silkinerek kalkacak, muhitin ağlamaklı ruhundan da yeni yeni hayat hamleleri kanat  ırpırmaya başlayacaktır. Dahası o anda bütün feza katmanlarının, "Lebbeyk" nidalarıyla çalkalandığı bile duyulabilecektir.

Dolayısıyla yürekler "  l kesilmiş"  yle beklerken, şark'ın şarka küsmüş evlâdı sen nerdesin? Bu çöllerin susuzluğunun gitmesi için şöyle böyle bir yağmur değil, tufanlar gibi boşanan şiddetli yağmurlar gerekir. Bu da ancak senin sanatın ve nağmelerinle mümkündür:

Bu   l tufanlar ister cev -i san'attan ki  rpersin
Sen ey dahisi şark'ın, yoksa yağmur mu beklersin?
O müthiş ud'unun birden  akıp göğsünde bin mahşer,
Denizler püsküren her nevh dan yağmazsa şimşekler,
Bu zulmetler kimıldanmaz, bu kavrulmuş zemin kanmaz,
Nasıl kansın ki vadi, öyle yağmurlarla ıslanmaz.

....

Zaman artık senin... Gel sen de yükselt öyle bir v ha
Bu ıssız çölde h ib inleyen binlerce ervâha.

....

Gel ey peygamberin fevka'l beşer fitratta evlâdı
Uyansın gel ki mızrabınla şark'ın dalgın eb' dı...

Tul u Mahşere Kalmış Güneşler

Dolayısıyla bütün bu izahlardan, müziğin Akif için derin bir ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşıyoruz.   m r boyu meşgul olduğu *Kur'an*  alışmalarından,

dinlediği *Kur'an* tilâvetlerinden, Neyzen Tevfik'in neyinden veya Asım Şakir ile Hafız Kemal'in mevlit ve ilâhi okumalarından bildiğimiz musiki iptilâsı, Akif şiirinin en belirgin yanlarından biri olduğu anlaşılıyor. Yani Akif şiiri için musiki, en iyi uyarıcılarından biri olmaktadır. O bazen tabiattan, bazen bül-bülden-baykuştan (Bülbül şiirinde olduğu gibi), bazen de göklerden (*Fatih Kürsüsündeki* gibi) böyle sesler işitir. Şiiri de duyduğu ezgilerle birlikte göklere kanat çırpıp durur. Yani onun şiiri sırf toplumsal sorunlara kilitli değildir. Nitekim Hafız Kemal'den sık sık okumasını istediği:

Ciğer ki odlara yandı kebâbı neyleyeyim,
Gözüm ki kâne boyandı şarabı neyleyeyim,
Ne bana yaradı cismim, ne yâre yâr oldu,
İlâhi, ben bu bir avuç türabı neyleyeyim?

Hüzzam ilâhi ile, Asım Şakir'den dinlemeyi âdet edindiği *Melâmet Hırkası*'nı bu bakımdan hatırdan tutmak gerekir. Ve tabii Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'ini, asla ihmal etmemek kaydıyla...

Ben melâmet hırkasını deldim geçirdim eğnime
Taşa çaldım şişe-i namus u ârı kime ne?
Sofiler secde ederler mescidin mihrabına
Dost eşiği kıblegâhım, yüz sürerim kime ne?

İşte Şerif Muhittin'in ud icraları, Mısır yıllarında Akif üzerinde böyle yüksek tesirler meydana getiriyor ve ona yeni yeni şiirlerin kapısını aralıyor. Dolayısıyla Neyzen Tevfik'in tevbe bozmasını, eski Yunan trajedilerini andırır şekilde yazmayı denemesi buradan ileri geldiği gibi, *Sait Paşa İmamı* da gene bu türden nağmelerin uyandırdığı akislerle doludur. Son iki şiirin bir başka özelliği de, dinlediği musikinin Akif'i kısmen bile olsa hatıralarına döndürmesidir. Nitekim *Sait Paşa İmamı* çocukluğunda dinlediği, sadece sesi ile hatırladığı meçhul bir imam, bir musiki üstadıdır. Maalesef bu şiir de Akif'in hakkı yenmiş, hatırlanmaz olmuş, takdir görmemiş şiirlerinden biridir. Bu vesile ile ona burada dikkati çekmek münasip düştü. Hem Akif'in bu yönüne tekrar bir vurgu, hem de müziği şiire nasıl dönüştürdüğüne dair bir örnek olması bakımından.

Bu arada *Gölgele*'deki son parça *Sanatkâr*'ın altında, 22 Ağustos 1933 tarihi okunsa bile, o şiir de bizi gene 1930'a doğru çekiyor.

Şu macerayı işittim birinden, üç sene var
Olur ki dinleyecek bir meraklı kimse çıkar.

   sene öncesine yani, Şarkın Yegâne Dahi-i Sanatına adlı parçanın yazıldığı (1930) tarihe doğru!.. Buradan anlıyoruz ki Sanatkâr, Akif'in Şerif Muhittin'le yaptığı sohbetler sırasında doğmuş bir şiirdir. Şiirden anladığımızı göre, Şerif Muhittin'in Amerika'da verdiği konserler oldukça ilgi görmüş, Batının büyük musiki  statları onun sanatını takdirden geri kalmamıştır. Şerif Muhittin verdiği konser sonrasında kaldığı yere trenle giderken, kompartımana biri kız diğeri erkek iki genç girer. Meğer bu iki genç de, Şerif Muhittin'in verdiği konserden yenice ayrılmışlarmış!.. İşte bu tren yolculuğu sırasında gençlerle Şerif Muhittin arasında, icra edilen konser üzerine önemli bir sohbet cereyan ediyor. Şerif Muhittin'in icra ettiği musiki; dil ve makam yapısındaki farklılığa rağmen, oradaki büyük üstatlar gibi trendeki gençler üzerinde de derin tesirler meydana getirmiştir.

Verdiği konserin tesiri karşısında şaşkına dönen Şerif Muhittin'den ziyade, Mısır'da kendini dinleyen Akif'in bundan çıkardığı netice bize daha önemli geldi. Belki Akif, Şerif Muhittin'den dinlediği hikâyeyi kısmen değiştirmiş de olabilir. Fakat ne olursa olsun, Şerif Muhittin'den dinlediği hikâye Akif'i mest etmiş, ayrıca insanı şaşkına  eviren ilginç çağrışımına yol açmıştır. Dolayısıyla asıl Akif, derin Akif bu şiir vasıtasıyla bir kere daha karşımıza çıkıyor. *Sanatkâr*'da Şerif Muhittin'e izafe edilen nice intiba ve imajın doğrudan Akif'e ait olduğunu unutmamak, şiiri de böyle okumak ve yorumlamak lâzım gelir.

Bu bakımdan Akif'i çok sevdiğini sanıp da, bir kere bile *Safahat*'ı baştan sona okumamış, dolayısıyla Akif şiiri ile en ufak bir alâka peyda etmemiş sınıflara bu şiir ve aşağıdaki beyitler ne ifade eder bilmiyoruz. Şerif Muhittin, bir manada da doğrudan Akif'in kendisi konuşuyor,  yleyse kulak verelim:

Yetim ufukları okşar durur şu anda şafak
Şafak s k nce de, yıldızlar okşayıp duracak:
Acıklı sineyi dersin güneşlidir yarına
Fakat benim gecemin simsiyah gündüzüne
Şu kubbeden ne ziya var ilaç Çin, ne sad 
Bütün nasibi o ıssız, o sermedi yeldâ...
Har m-i kalbime indim mi, titrerim tir tir
Adım başındaki iz çünkü bir gurub izidir.
Evet gurub izi, lâkin adem misali derin,
Tulû'u maşsere kalmış batan g neşlerimin...
Neden fakat heyecanın? Nedir yüzündeki yaş?

Sonunda yolcunu incitme, ey güzel yoldaş!
 Hüda bilir ki dayanmaz taş olsa bir sîne
 O gözlerinde dönen sağnağın dökülmesine.
 Hayır... Yakar beni derdimle âşına çıkman
 Bırak ben ağlayayım, sen çekil de karşımdan
 Belâ mı kaldı ki dünya evinde görmediğim?
 Bırak şu yaşları, hiç yoksa görmeden gideyim.

Sonuç Olarak

İşte bir yandan *Gölgeler*'in yayımındaki tarihî tehirlere sebebiyle, bir yandan da Akif okumalarına Türkiye'de konan anlamsız sınırlar yüzünden, yukarıdaki şiirler hiç mi hiç dikkati çekmemiş olarak öyle ıssız kalıyorlar. Onlara ne edebiyat tarihlerinin, ne de Akif'le meşgul gözükken çevrelerin hiç mi hiç dikkat etmediği görülüyor. Dahası Akif'ten bazen şiir, bazen mektup yayınlayanlar da sırf belge tevsiki ile yetiniyor, bunun ötesine bir türlü geçmiyorlar. Şairlerimizin de maalesef Akif'in şiiri ile fazla bir alâkası kalmamış gibidir. Çünkü onların çoğunda, Akif'in şiirine karşı aşırı bir itimat kaybı söz konusu!.. Acıdır ki bu itimat kaybı, kendi okumalarından çıkardıkları bir sonuç olmayıp, aksine anonim ve nesilden nesile intikal edip gelen küflü bir tortudan başka bir şey değildir.

Dolayısıyla Akif'in en şanssız yanının, şairlerimizin ilgisizliğinde aranması gerektiğini söylememiz gerekiyor. Çünkü gerek şairlerimiz, gerekse diğer Akif çalışanları onun hep fikir, din anlayışı ve Batı medeniyetine karşı olan tarafı ile, biyografi tarafı ile meşgul oluyor; fakat şiir değeri, Türk şiirine getirdiği yenilik ve kendinden sonra gelen nesiller üzerinde meydana getirdiği tesire hiç mi hiç vurgu yapmıyorlar. Ayrıca bunu aramıyor, sormuyor ve düşünmüyorlar. Hatta buna ihtimal de vermiyorlar. Dolayısıyla adı bu kadar göklere çıkarılan ve adeta bayraklaştırılan bir şairin, köklerinden sökülmiş bir bitki gibi, ortalıkta dolaştırılıp durmasını yadırgamamak kabil olmuyor.

SAFAHAT İÇİN*

Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın
Derdim, sana baktıkça, a bîçâre kitabım!
Kim derdi ki: Sen  k de senin arkana kalsın,
Uğrunda harâb eylediğim ömr-  harâbım?

1928

* Akif'in Mısır döneminde yazd ğ  şiirlerden biri.

Daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamıştır. Böyle bir kıtanın varlığından, Akif'in Mahir İz'e yazd ğ  17 Aralık 1929 tarihli mektubu vasıtasıyla haberdar olunabildi. Mektuptan anlaşıldığına göre Akif bu kıtayı, eski harfli 1928 baskısı *Safahat* cildinin kendisine ulaşması üzerine kaleme almıştır. Nitekim mektubunda aynen ş nları ifade ediyor:

"Geçen kış Eşref Edip *Safahat*'ı yeniden bastır m ş; ciltli olarak bana da göndermişti.  tesine berisine baktıktan sonra mahzun oldum, ş  kıtayı söyledim..."

Akif mektubunda açıkça ifade etmese bile harf inkılabının ardından, *Safahat*'ın artık okunmaz bir kitap haline gelişine bakarak söylüyor bu kıtayı. Ömür ve tesirinin benden uzun olacağını sandığım *Safahat*'ımın hali, i te ortada demek istiyor. Çünkü o çökmüş, okunmaz hale gelmiş, fakat uğrunda ömrünü harap eden şair ise eserinin ardına kalmış... Şairin duyduğ  acı işte bu trajediyi doğuruyor. Fakat bu der n  izdiraba vakıf olan Cenab-ı Allah, *İstiklâl Marşı*'nın ardından Akif'i bu milletin başına yeni baştan ta etti. Dolayısıyla Akif'in âlem-i isl ma da ta olacağı günler bekliyoruz. Şairin kendi eserine yönelik hissiyatını ortaya koyması bakımından bu kıtayı sırası dışında, bölümün başına koymayı tercih ettik.

FERDA KADIN*

Ferda kadın, Ferda kadın!
Ben görmeden sevdim seni,
Sen galiba gördün beni
Pek ihtiyar, hoşlanmadın

Ferda kadın, Ferda kadın!
Ey yavrumun yavrusu
Pek tatlı şeysin doğrusu
Lâkin neden çirkin adın?

Yok yok.. adın cidden güzel
Aydan güzel, günden güzel
Ay gün nedir? Senden güzel
Hatta derim: Benden güzel
Zira “yarın” “dün”den güzel.

1926

* Selim Gökçe, “Mehmet Akif’in Aile Fotoğrafları ve Torunu Ferda’ya Yazdığı Şiir”, *Türk Edebiyatı*, Aralık 2008, n. 422, s. 22-24
Mehmet Akif Ersoy’un Aile Mektupları (Haz. Mehmet Rüyan Soydan), Mehmet Akif Üniversitesi Yayımı, Ankara 2010, s. 183-186

Mehmet Akif, *Ferda Kadın* başlıklı şiirini Mısır’a yerleştiği ilk yıl, yani 1926 yılı içinde kaleme alıyor. Akif Mısır’da iken Türkiye’de kalan kızı Suat’ın doğumu gerçekleşiyor ve yeni doğan kız/toruna Ferda adı veriliyor. Doğum haberini alan Akif, oğlu Mehmet Emin’le birlikte çekti oldukları bir fotoğrafın arkasına, torunu Ferda’ya hitaben yazdığı yukarıdaki şiiri ekleyerek gönderiyor. Şiirin dışında fotoğrafın arkasına Akif, “Anı’l gıyâb tanıdığım Ferda Hanım’a”; oğlu Mehmet Emin de, “Pek sevgili Suat ablama, kardeşiniz M. Emin” notlarını düşüyor. İlgili şiirin ve notların kaleme alındığı tarih ise 20 Şevval 1345/1926’dır. Ayrıca şiirin sonundaki imza da dikkat çekici: Mehmet Akif/Deden.

Henüz daha yeni doğmuş bir kıza/toruna hitaben kaleme alınan şiir, Akif’in şiirleri arasında en farklı duranlardan biridir. Keşke Akif, daha böyle şiirler kaleme alsaydı demekten kendimizi alamıyoruz. Akif’in Mısır döneminde yazdığı ilk şiiri *Ferda Kadın* ile, ileride yer alacak olan *Çocuklara* şiiri arasındaki fark oldukça dikkat çekicidir.

KISSADAN HİSSE*

Geçmişten adam hisse kaparmış... Ne masal şey!

Beş bin senelik kıssa, yarım hisse mi verdi?

Tarihi “tekerrür” diye tarif ediyorlar;

Hiç ibret alınsaydı tekerrür m  ederd ?

* Şiir daha önce her hangi bir yerde yayımlanmad .

TEBRİK*

Dört taraftan akın etmiş de, nasıl çepçevre
Saracaklarsa yarın Kâbe'yi hüccâcî kirâm;
Öyle sarsın paşamın ömrünü, Hak'tan dilerim,
Tutunup el ele yüzlerce mübarek bayram.

1927

* Daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamıştır. Akif, Mahir İz'e Mısır'dan gönderdiği 12 Ağustos 1313/12 Ağustos 1927 tarihli mektubunda, yukarıdaki kıtadan söz ediyor ve bu kıtayı Abbas Halim Paşa için yazdığını kaydediyor. Mektuptan anlaşıldığına göre vâkı Kurban Bayramı tebrikiyesi, Akif'in velinimetî hakkında yazdığı ilk şiir olmaktadır.

TEBRİK *

Gökten ay parçası halinde o rahmet g neşı,
İndi âfâka bu akşam, bu mübarek akşam.
Ebedî kandili yandıkça Hüdâ'dan dilerim,
Parlasın dursun o iman senin alnında paşam....

1927

* Bu kıta daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamıştır.

Akif bu kıtayı *Gölgeler*'e dâhil ederken şöyle bir not düşüyor. "Velinimetim Emir Abbas Halim Paşa Hazretlerine."

RESMİM İÇİN*

Dış yüzüm böyle ağardıkça ağarmakta, fakat
Sormayın iç yüzümün rengini, yüzler karası!
Beni kendimden utandırdı hakikat şimdi
Bana hiç benzemeyen suretimin manzarası.

1929

* Daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamıştır.

Akif Mısır'dan Mahir İz'e yazdığı 17 Aralık 1929 tarihli mektubu ile bu kıtayı da gönderiyor.

SADİ'DEN TERCÜME*

Bahar olmuş  emenler, lâleler, g ller bütün bitmiş;
Gülüm bir sensin ancak bitmeyen hâlâ şu topraktan.
Rebî'i bir bulut şeklinde ağlarken mezarında,
Nihayet  yle yaş d ksem ki, artık sen de fışkırsan!

* Daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamıştır.

TEBRİK*

Tanrı'nın yurdunu sarmış da yanan sînesine,
 Yine mahşeri inler ki bu gün imanın:
 Ne ayaklarda, ne başlarda, ne vicdanlarda
 Kaydı dünya denecek lîmesi yok dünyanın
 Oh ! Bir nûru mücerred ki bulutsuz, üryân
 Gördüğüm parçası manzûme-i bî-pâyânın.
 Dönüyor vecd ile bir lâhza karar eylemeden,
 Vech-i bâkî'sine dalmış dönüyor Rahmân'ın

İşte bir böyle tecelli dilerim ben sana da:
 Ki tamam olmak için Rabbine itminânın,
 Sinmesin, kalbini imanla dönen duygulara
 En ufak gölgesi dünya ile mâfihânın.

5 Temmuz 1928

* M. Uğur Derman, "Mehmet Akif'ten Mektuplar", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, 4 Ekim 1976, yıl 5, nr. 4, s. 14-15

Mehmet Akif'in ilk Mısır yıllarında üzerine titreyen ve yalnızlık hissetmemesi için de her türlü tedbire başvurmaktan geri kalmayan Abbas Halim Paşa için kaleme aldığı bir başka şiiri. Bu şiir, Akif'in Mısır'dan Mahir İz'e gönderdiği 5 Temmuz 1344/1928 tarihli mektubu vasıtası ile Türkiye'ye ulaşabilmiştir. Mehmet Akif'in Mahir İz'e gönderdiği bu tür mektuplar, bilâhare Uğur Derman'a intikal etmiş ve kendisi tarafından *Kubbealtı Akademi Mecmuası*'nda yayımlanmışlardır. Tebrîk başlıklı şiirin diğer bir özelliği, onun Kurban Bayramı vesilesi ile yazılmış olmasıdır. Türkiye'ye, Türk kültür ve sanatına bağlılık şuuru içinde gördüğümüz Abbas Halim Paşa'nın Kurban Bayramını tebrik sadedinde söylenen şiir, Akif'in Mısır dönemi verimleri arasında yer almaktadır. Her nedense Akif bu güzel şiiri, 1933 yılında yayımladığı *Safahat*'ın yedinci cildi *Gölgeler*e dâhil etmek istememiştir. Bu hususa bilhassa dikkat etmek gerekir.

ÇOCUKLARA*

Ne odunmuş babanız: Olmadı bir baltaya sap!
Ona siz benzemeyin, sonra ateştir yolunuz.
Meşe halinde yaşanmaz, o zamanlar geçti;
Gelen incelmış adam devri, hemen yontulunuz.
Ama dikkatli olun: Bir kafanız yontulacak;
Sakın aldanmayın: İncelmeye gelmez kolunuz!

1929

* Çocuklara adlı kıta Gölgele'nden önce her hangi bir yerde yayımlanmamıştır. Bu kıta, Akif'in Mahir İz'e gönderdiği 17 Aralık 1929 tarihli mektubu ile Türkiye'ye ulaştırılmıştır. Mektuptan anlaşıldığına göre Akif Mısır'da, çocukları Emin ve Tahir'le birlikte fotoğraf çekirmiş ve altına da ilgili kıtayı kaydetmiştir. Şiirin mektuptaki şekli biraz daha farklı ve kısa görünüyor.

Ne odunmuş babanız, olmadı bir baltaya sap!
Ona siz çekmeyiniz, sonra ateştir yolunuz.
Meşe halinde yaşanmaz, o zamanlar geçti;
Pek de incelmeyiniz, sadece biraz yontulunuz.

YÂ RAB*

Yâ Rab, senin üç türlü kulun var, bu muhakkak;
Bir kısmına her şeyleri bol bol veriyorsun.

Bir kısmına lâkin keremin muktesit olmuş
Nur istese bilfarz, ona petrol veriyorsun.

Bir kısmı da aç kalmak için bağlı kapıda,
Ekmek dese bîçare hemen yol veriyorsun.

* Akif'ten naklen, Mahir İz Bey'in sık sık tekrar ettiği beyitler... Mahir İz'in hem öğrencisi hem de yakın dostu olan değerli hattatlarımızdan Uğur Derman Bey'in tespit ettiği bu beyitlerin ne zaman kaleme alınmış olabileceğini kestiremiyoruz. Mahir İz hocanın Akif'le münasebetlerinin Milli Mücadele ve takibi yıllara münhasır bulunması, ilgili dönemi hatıra getiriyor olsa bile, biz gene de şiiri Mısır dönemi eserleri arasında zikretmeyi uygun buluyoruz.

BİR ARİZA*

Ey bâdı saba, uğrayacaksın ya şimale?
Bilmem, bir işim var, sana etsem mi havale?
Vakta ki sekiz yüz mili bir nefhada geçtin;
Vakta ki bizim yerleri rüya gibi seçtin;
Dikkatle bakın: Marmara'nın göğsüne yatmış,
Sırtındaki örtüyse bütün zümrüde batmış,
Bir, Heybeli derler, -bileceksin- ada vardır,
Etrafı da az çok ona benzer adalardır...
Gördün ya? Evet, şimdi bu sahilde biraz dur;
Herkes gibi Abbas Paşa'nın köşküne başvur.
Sen yolcu adamsın, bakan olmaz ki kusura...
Arz ettirerek ismini, çıktın mı huzûra,
Hilvan'lıların hepsinin ihlâsını, ilkin
Bir bir sayıver. Bitti mi defter, de ki:

“Lâkin,

Mevzûn düşürür saçmayı bir saçma adam var,
Manzûm sayıklar gibi manzûme sayıklar!
Zannım, mütekâid şuarâdan olacak ki:
Hiçbir yenilik yok, herifin her şeyi eski.
Hâlâ ne sakaldan geçebilmiş, ne bıyıktan;
Âsârı da memnun görünür köhne kılıktan.
Hicrî-kamerî ayları ezber sayar amma,
Yirminci asır zihnine sığmaz ne muamma!
Mamûre-i dünyayı dolaştıysa da yer yer,
Son son, “Hadi sen, kumda biraz oyna!” demişler.

* Velinimetim Emir Abbas Halim Paşa Hazretlerine (Şairin notu).

Bir Arıza (mektup) daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamıştır. İlgili mektubu Akif, Abbas Halim Paşa'nın Türkiye'de bulunduğu bir sırada yazıyor ve ona gönderiyor. Mektubun bir başka örneği ile ileriki sayfalarda karşılaşma imkânı bulacaksınız. *Bir Arıza'yı Gölgele*'de dahil eden Akif, her nedense *İkinci Mektubu* kitabına almak istememiştir. Şiirdeki mukayese ve sitemlerin muhatabı doğrudan Abbas Halim Paşa olmaktadır. Dolayısıyla Abbas Halim Paşa, diğer bir bilgide, ilgili mektubun Avrupa postaları vasıtasıyla gönderildiği ve bir karmaşa dolayısıyla Abbas Halim Paşa'ya ulaşmadığı şeklindedir. Daha doğrusu da mesele Akif'e böyle izah ediliyor bundan kendine bir pay çıkarmış olmalıdır veya biz öyle düşünüyoruz.

Yahu! Sorunuz bir: Bakalım tâkatı var mı?
Kaynarken adam oynamak ister mi? Sarar mı?
Heybeli iklimine kıştan çekilenler,
Ey Afrika temmuzunu efsane bilenler!
Ey yağ gibi üç çifte kayıklarla kayanlar,
Ey Maltepe'den Pendik'i bir hamle sayanlar!
Ey çamların altında serilmiş, uzananlar!
Ey her nefes aldıkça ömürler kazananlar!

Siz, camları örter sakınırken cereyandan;
Biz, bodruma sarkar da kaçarken galeyandan!
Siz, mercanın âlâsını attıkça şişerken;
Biz, kumda çirozlar gibi piştikçe pişerken!
Siz, Marmara âfâkını dürbünle süzerken;
Biz, poyrazı görsek diye, damlarda gezerken!
Siz yelkeni açmış, suyun üstünden akarken;
Biz küplere binmiş, size hasretle bakarken!
İnsaf ediniz: Kopmayacak şey mi kıyamet?
Elbette kopar. Dinle Paşam, ceddine rahmet:

Ben Heybeli'den vaz geçerim şimdilik, ancak
Üç beş gün için pek hoş olur Remle'de kalmak.

Hilvan, Ağustos 1929

BİR GECE*

On dört asır evvel, yine bir böyle geceydi,
Kumdan ayın ond rd , bir  ks z  ıkıverdi!
Lâkin o ne h srandı ki: Hissetmedi gözler;
Kaç bin senedir, halbuki, bekle medelerdi!
Nerden görecekler? G remezlerdi tabi :
Bir kerre, zuhûr ettiği çöl en sapa yerd ;
Bir kerre de, mam re-i dünya o zamanlar
Buhranlar içindeydi, bugünden de beterd .
Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta;
Di siz mi bir insan, onu kardeşleri yerd !
Fevz  bütün  f k n  sarmıştı zeminin,
Salgınd , bugün  ark'ı yıkan tefrika derdi.

Derken büyümüş, kırkına gelmişti ki  ks z,
Ba larda gezen kanlı ayaklar suya erdi!
Bir nefhada insanlığı kurtardı o ma's m,
Bir hamlede kayzerleri, Kısra ları serdi!
Aczin ki, ezilmekti bütün hakkı, dirildi;
Zulmün ki zevâl aklına gelmezdi, geberdi!
 lemlere rahmetti, evet,  er'-i m b ni,
 ehb lini adl isteyen yurduna gerdi.
Dünya neye sahipse, onun vergisidir hep;
Medy n ona cem'iyyeti, medy n ona ferdi.
Medy ndur o ma's ma bütün bir be eriyet...
Yâ Rab, bizi mah erde bu ikr r ile ha ret.

Hilvan, 28 Ağustos 1928

*  iir daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamı tır.

Akif, Mahir İ e gönderdiği 15 Rebiülevvel 1347 tarihli mektubu ile yukarıdaki  iiri Türkiye'ye ula tırıyor.

NE ESER NE DE SEMER*

Ölen insan mıdır, ondan kalacak şey: Eseri;
Bir eşek göçtü mü, ondan da nihayet: Semeri.”

Atalar böyle buyurmuş diye, binlerce alın
Ne tehâlûkle döker, döktüğü biçâre teri!
Şu beka hırsına akl erdiremem bir türlü,
Sorsalar, bence, temâyüllerin en derbederi,
Hadi, toprakta silinmez bir izin var, ne çıkar
Bağlı oldukça telâkkiye hakiki değeri?
Dün, beyinlerde kıyamet koparan “hikmet”i al,
Bugünün zevkine sor: Beş para etmez ciğeri!
Gündüzün, başların üstünde gezen “şâheser”in,
Gece, şayet arasan, mezbeledir belki yeri!
İsteyen almaya baksın boyunun ölçüsünü,
Geri dur sen ki, peşîman atılanlar ileri.
Bilirim: “Hep de semermiş!” diyecek istikbâl,
Tekmelerken şu kabarmış sıra kümbelteleri.
O ne çok bilmiş adamdır ki, gider sessizce,
Ne esermiş ne semer, kimsenin olmaz haberi!

Hilvan, 21 Mart 1930

* Şiir daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamıştır.

DERVİŞ AHMET*

“Bir  m rd r içiyorsun, bırak artık şunu!” der;
Derviş Ahmet bu hidayetle hemen tevbe eder.
Ama bir tevbe ki: Binlikleri çarpar duvara;
Tas,  anak, testi perişan, serilir tahtalara.
Rakı t fanı, su girdâbı alırken odayı;
Anaforlarla dönerken mezeler firdolayı;
Bir kerametle dedem postu oturtup sedire,
Oradan mest-i zafer, bakmaya başlar seyire.
Başlar amma, pek uzun boylu seyirden bıkılır...
Derviş Ahmet de bizim,   leye varmaz sıkılır.
Kalkar olmaz, yatar olmaz, döner olmaz dediği;
Neyle doldursa o bir türlü kapanmaz gedi i?
Zikreder, vahdete girsem diye zorlar, giremez;
H   eker, sîne d ver, hiçbiri e lendiremez.
Saatin  mr  soluktan da kısayken hani d n,
O ne yıllar devirir, saniye geçtikçe bugün!
Devrilen devrile dursun, dedem “illâllah!” der;
Camı sarsar, damı sarsar tepinirken ter ter!
Bu kadar velvele oynatsa yerinden ya biraz,
Ne harun şey ki zaman hiç yürümez, hiç tınmaz!

Derviş Ahmet bu sefer, “ben yürürüm!” der mi sana!
“Aman Ahmed’im, bana baksana!
Bozacak mısın yine tevbeni?
Kıracak mısın, yeniden beni?
Sakın Ahmed’im, gideyim deme.”

Cezbe kuvvetlice gelmiş ki dışardan dedeme,
Bu içinden kabaaran sesle hiç irkilmeyerek,
Hak erenler yola bir d  me d  er: Yelyepelek!

* Neyzen Tevfik’in,    bin dört yüzüncü t vbesinden istifası münasebetiyle ( airin notu).

 iir daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamı tır. Fakat  air eserini, Neyzen Tevfik’in bu sıralarda yaptığı Mısır ziyaretinin ardından kaleme alıyor. Neyzen Mısır’da bulunduğu sırada Akif’in evinde misafir kalmıştır.

“Derviş Ahmet! Gidiyorsun ya, sakın sapma sola!
İşte bak? dirseğe geldin, göreyim şimdi: Mola!

Bu gidiş hayır değil Ahmed'im,
Dayan Ahmed'im, dikil Ahmed'im!
Aman Ahmed'im, göreyim seni.
Dayan Ahmed'im, göreyim seni!”

Lâkin aldırıyor Ahmet, cereyanlar müthiş;
Karnı irkilse, bacaklar gidecek, hem ne gidiş!
“Ne o? Meyhaneye geldin mi? Sakın girme, dayan!

Aman Ahmed'im, sonu pek yaman!
Kuzum Ahmed'im, gireyim deme!
Mola istemem, vereyim deme!
Asıl Ahmed'im, kasıl Ahmed'im!
Bu geçit bela, asıl Ahmed'im!
O ne batmalar, ne boğulmalar!”

Asılır boş, kasılır boş, dedem en sonra dalar.
“Bari meyhaneye düştün, be mübarek derviş,
İçmeden geç ki desinler: Dede Sultan ermiş!
Hadi Ahmed, hadi yavrum, hadi son bir gayret....”

.....

“Lâkin Ahmet, bu ne gayret, ne tahammül hayret!
Sen kurul lök gibi meyhaneye, ser postu otur;
Yan, tutuş, sonra dayan: Dağ gibi dur, taş gibi dur!
Dağ demiş, taş demişim, doğru mu lâkin? Ne gezer!
Onu bir zelzele sarsar, bunu bir dalga ezer.
Seni kaç zelzeledir yokladı, hiç sarsamadan;
Koca arslan, hani övmüş de yaratmış yaradan!
Öyle bir tevbe geçirdin ki, hakikat değdi;
Az belâ mıydı seher vakti, o tûfan neydi?
Çiğnedin dalgayı, girdâbı çıkardın daraya;

Postu C d 'ye yanaştırdın, atıldın karaya.
Sallamış tekme i bir mülke, diyorlar Edhem;
Yumruk atmış mı yarım binliğe? Hiç zannetmem!
Hak erenler iyi bak kendine, miktarını bil:
Sendedir n şh -i kübrâ, okumuşlarda değil!
Sen ne cevhersin a devletli, ne cansın bilsen!
Aba altındaki sultanlara sultansın sen.
Sen ki Kevser dağıtan Haydar'a kulsun ancak,
Sana ısmarlamayan, kimlere ısmarlayacak?..

.....
Hadi evlât, Dede Sultan ne içer bir sor ki...
Doldurun dervişe benden iki binlik, Yorgi!

Hilvan, 1 Eylül 1930

ŞARKIN YEGÂNE DÂHİ-İ SANATINA *

Yanık bağrında yıllardır, kanar mızrabının yâdi
 Gel ey biçâre Şark'ın şark'a küsmüş gitmiş evlâdi.
 Zaman ıssız, mekân ıssız, görünmez kimse meydanda,
 Gel ey dâhi-i gaib sanatın pek bîkes arkanda.
 Bütün cevvinde ölgün ruhu inler bir derin ye'sin,
 Bu viran kubbe yüksek bir figân ister ki ses versin.
 Evet yüksek, senin udun kadar yüksek figân ister;
 Gel ey Dâvûd-u sanat, Sûru mahşer'den nevâ göster!
 Uyansın gel ki, mızrâbınla Şark'ın dalgın eb'âdi
 Kıyametler koparsın, her telin bin sesle feryadı.
 Tûrâb olmuş emeller silkinip çıksın mezarından
 Hayat emvâcı fışkırsın muhitin rûh-u zârından.
 Gönüller cezbelensin, cezbelere Mevlâ'ya tırmansın,
 Fezalar kudretin lebbeyk tûfanıyla çalkalansın.
 Gel ey peygamberin fevka'l beşer fıtratta evlâdi,
 Bugün biçâre sanat bekliyor bir senden imdadı.
 Gezen lâkayt ayaklardır bugün kudsî harîminde,
 Nasıl nâmahrem izler var görürsün Şark'a bir in de.
 Melez, soysuz, şerefsiz parçalardan başka şey yok hiç
 Ne düşük zevk-i millî; besteler piç, şâheserler piç.

* Taha Toros, Mehmet Akif'te Sanat ve Sanatkâr Övgüsü, *Tarih ve Toplum*, Mart 1987, n. 39, s. 146

Şerif Muhittin (1892-1967) büyük bir ud ve viyolonsel virtüözüdür. Akif'in sanatına hayran olduğu ve Mısır döneminde de onun icralarını dinleyerek yüksek zevklere erdiği deha çapında bir sanatkârdır. Kendisi İstanbul'da doğmuş, 1908 Meşrutiyeti'nde Darülfünuna girmiş ve oradan mezun olmuştur. Akif'in eserlerini besteleyen Ali Rifat Çağatay'ın, Şerif Muhittin'in hocası olduğunu bu vesile ile hatırlatalım. Hal böyle olmakla beraber, Şerif Muhittin, Büyük Savaş sonrasında babasının Arap memleketlerindeki emaretleri dolayısıyla İstanbul'dan ayrılmak durumunda kalmış, bilâhare uzun süre Amerika'da yaşamış ve sanatını oralarda icra etmiştir. Bu uzun ayrılık yıllarında Şerif Muhittin zaman zaman Türkiye'ye gelir, sanat ve musîki çevreleriyle buluşurdu.

Akif'in Şerif Muhittin'in sanatını takdir bir yana, onun Garp dünyasında ulaştığı yüksek başarılar dolayısıyla bu şiiri kaleme aldığı biliniyor. Fakat işin garibi; aynen Abbas Halim Paşa için yazdığı tebrikiye gibi, doğrudan Şerif Muhittin için kaleme aldığı bu harika şiirini de Akif, *Gölgeler*'e dâhil etmek istememiştir.

Mehmet Akif'in, Şerif Muhittin'e hitaben manzum mektup suretinde kaleme aldığı böyle bir şiirinin bulunduğu ilk olarak Eşref Edip söz etti ve eserin yedi beyitlik ilk bölümünü 1938'de yayımladı (Bkz. *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1 Asarî İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 651). Bilâhare damadı Ömer Rıza Doğrul, Latin harfleri ile *Safahat*'in ilk neşrini gerçekleştirdiği sırada (1943), eserin sonuna koyduğu *Safahat* dışında kalmış 16 şiirle birlikte, *Şerif Muhittin*'e başlığı ile bu şiiri de yayımladı. Ömer Rıza'nın yayımladığı şiirin 19 beyiti ihtiva ettiği görülmektedir. Hâlbuki Eşref Edip, şiirin aslının 21 beyit olduğunu söylemekte idi. Ne var ki aradan geçen uzun yılların ardından, şiirin 21 beyitlik tam metninin yayımlanması mümkün olabildi. Yakın dönem Türk edebiyatçılarına ait belge yayımları ile tanıdığımız Taha Toros, Şerif Muhittin'in kardeşi Şerif Abdülmecid'den temin ettiği şiirin asıl metnini, 1987 yılında *Tarih ve Toplum* dergisinde yayımlama imkânı bulabildi. Bu son yayımdan öğrendiğimize göre, şiirin asıl adı *Şarkın Yegâne Dâhi-i San'atına* biçimindedir.

Asalet rûhu bin fetretle sarsılmış harab olmuş,
Yürekler   l kesilmiş, duygular yer yer serab olmuş,
Bu   l t fanlar ister, cevvi-i sanattan ki  rpersin,
Sen ey d hisi Şark'ın, yoksa ya mur mu beklersin?
O müthiş udunun birden  akıp g  s nde bin mahşer,
Denizler püsküren her nevhadan ya mazsa şimşeler,
Bu zulmetler kımıldanmaz, bu kavrulmuş zemin kanmaz;
Nasıl kansın ki vadi, öyle ya murlarla ıslanmaz.
Ne terler döktü alnından büyük cedd'in, ne u raştı,
O terlerdir ki serpildik e kumdan v halar taştı.
Bütün gözler kararmışken beh miyyetle, k franla
Nasıl yükseldi yurdun kalbi l h ti bir imanla.
Nasıl fışkırdı  mm  sineler'den öyle hisler ki,
Hayal etmezdi insaniyyetin biçare idraki.
Zaman artık senin... Gel sen de yükselt öyle bir v ha,
Bu ıssız çölde h ib inleyen binlerce ervâha.
O peygamberdi lâkin... Doğru, peygamber değilsin sen
Fakat bir sanatın var, şüphesiz âyât-ı kudret'ten.
Ne m thişt r o âyet: kaydı yok yâdında eyyâmın
O coşkunlukta tebliğin, o taşkınlıkta ilhamın!
Gel ey peygamberin fevka'l beşer fıtratta evlâdı,
Uyansın, gel ki mızrabınla Şark'ın dalgın eb'adı.

18 Eylül 1930

SAİT PAŞA İMAMI*

Coşar âvîzeler artık, köpürür kandiller;
 Bu ıfık çağlayanından bütün âfâk inler!
 Yalının cephesi, Ülker gibi, baştan başa nûr;
 Nîm açık pencereler reng ü ziyadan mahmûr.
 Al yeşil, mavi fenerlerle donanmış kıyıları;
 Serv-i sîmînler atılmış suya, titrer par par.
 Dalgalardan seken üç çifte kayıklar sökerek
 Süzülür sahile, şahin gibi yüzlerce kürek.
 Bir taraftan bu akın yüksele dursun karaya;
 Bir taraftan dökülür öndeki saflar Saray'a.
 Rıhtımın taşları, zümrüt gibi İran halısı:
 Suda bitmiş çemen, üstünde de Sultan Yalısı!

Renk renk açmış o başlar, biriken mahşere bak:
 Fes, arâkiye, sarık, yazma, bürümcük, yaşmak,
 Taylesan, takke, nazarlıklı hotoz, âbânî
 Mavi boncuk, oyanın türlüşü, dal dal yemeni...
 Ama bir çokları davetli değilmiş, kime ne?
 Bu açılmaz kapılar, şimdi açık her gelene.

Avlu, dış bahçe, harem bahçesi, taşlık, yer yer
 Medd ü cezrin ebedî sâhası: Boy boy siniler,
 Ki donandıkça o başlarla hemen çepçevre,
 Tablalar, ay dede çıkmış gibi başlar devre!
 Yayılır baygın, ılık bir buğu, bir tatlı duman;
 Çözülür büsbütün âvâre sinirler o zaman.
 Kafalar tütsüyü aldıkça döner mest-i hayat;
 İki el bir baş için, kim kime artık? Heyhat!

* "Ahlâkı da sesi gibi ilâhi olan bu adamı çocukluğumda bir kere dinlemiştim. Sait Paşa'nın kim olduğunu ise bilemiyorum." (Şairin notu).

Şiir, *Gölgeler* öncesinde her hangi bir yerde yayımlanmamıştır.

Orta katlar, sofalar, belli ki davetlilere:

Sofralar tahtanın   st  nde değil bir kerre;

Bir de olduk  a, merasimle m  kellef huzz  r;

Sonra, kalkıp oturanlar b  t  n ash  b-ı vakar.

Yatsı bir hayli ge  er,   ifte ezanlar verilir;

Yazma seccadeler artık yere, boy boy serilir.

Doğrulur kibleye herkes, kılınır Şimdi namaz;

Derken   min   ekilip arz edilir Hakk'a niyaz.

- BaŐlayın mevlide...

- L  kin, hani? Mevlid-han yok!

- Sordurun!

- Hi   de g  ren bir kişi, bir tek can yok!

-   sk  dar'dan gelecek s  zde, olur Şey mi ki bu?

Bari s  z verme...

-Adam sen de, bırak mecz  bu!

- Bence aynıyle keramet delinin gelmediği:

Şu il  h  cilerin hepsi okur ondan iyi.

- Bilemem.

- Dinlediniz Şimdi...

- Evet,   ok y  ksek...

Ama hazretle kıyas etmeye gelmez.

-Ne demek?

- O ana   b  lb  le eş beslemez artık yuvalar.

- Pek u  urdun, a beyim!

- Yok, ben u  urmam, o u  ar.

Sade bir gelse... fakat gelmedi, bilmem ki neden?

- Beklemek nafile, h  l   ne gelen var ne giden!

- Harem ağasında haber...

- Anlayabilsek, ne diyor?

-Okuyun, beklemeyin emrini tebliğ ediyor.

Galiba Valide Sultan gazab etmiş hocaya...

- Gazab ettiyse,   anak tuttu herif doğrusu ya.

Bir saray halkını -sultanla beraber- hi  e say;

Bunca davetliyi, davetsizi beklet bir alay;

“Oyun ettim size; hey sersem adamlar!” diye gül!
 Çekilir nağme değil... Neymiş, anaçmış bülbül!
 – Kim bilir, özü mü var?
 – Dinleyemem varsa bile!

Başlanır Mevlid’e mutâd olan âdâbiyle;
 Önce tevhîd okunur, gaşy ile dinler herkes.
 O güzel, sonra müessir, sekiz on parlak ses,
 Kimi yerlerde ilâhî, kimi yerlerde durak;
 Kimi yerlerde cemaatle beraber coşarak,
 Kalan üç bahri terennümle, çekerken “âmin!”
 Ta uzaklarda çakar zulmet içinden bir enîn.
 Gecenin kalbi durur; ürperir inler cinler;
 Açılan pencereler, göz kulak olmuş, dinler.
 O enîn karşığı sahilden açılmaz mı biraz,
 Sûr-u mahşer gibi sesler çıkarır, şimdi Boğaz!
 Tutuşur, cebhe-i Sinaya döner, sîne-i cev:
 Sanki yüzlerce yanık ney savurur, yer yer alev!
 Kayalardan, kıyılardan bir ateştir çağlar:
 Lâhn-i Dâvud ile inler yine güya dağlar!
 Âh o kudsi nefes eşbâha ederken sereyan,
 Karalar vecd ile pür-cûş, sular pür-galeyan
 Dem çekip, dem tutarak etmeye başlar feryad,
 Boğaz’ın her tarafından bir İlâhi inşâd:
 “Sultân-ı Rusûl, Şâh-ı Mümecced’sin, efendim!
 Bîcârelere devlet-i sermedsin, efendim....
 Menşûr-u “Le amrûk’le müeyyedsin efendim!
 Divân-ı İlâhî’de ser-âmedsin efendim!
 Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed’sin efendim!
 Hak’tan bize Sultân-ı Müebbed’sin efendim!”*

.....

* Said Paşa İmamı’nın uzaklardan okumaya başladığı ezgili musiki parçası, Şeyh Galib’in meşhur *Müseddes-i Na’t-i Şerif-i Nebvî*sidir. Peygamber Efendimiz’i senâ amacıyla çok sık okunur. Eserin bütünü görmek için Şeyh Galip Divanı’na bakılabilir. Muzaffer Özak Hoca da hazırladığı *Gülzâr-ı Arifân*’ında (İst. 1969, 3. baskı), Şeyh Galib’in bu naat-ı şerifine özel olarak yer veriyor.

Kesilir gitgide, tedr  c ile sesler artık,
Aktarır sahile mevlid'ciyi bir k  hne kayak.
Koşarak, doğruca m  beyne alır karşı çıkan;
"Nerde kaldın hoca? der, Valide Sultan o zaman,
Sen de kalleşlik edersen, bize eyvahlar ola!"

- Hen  z akşamdı ki, gelsem diye d  şt  m de yola,
Y  r  d  m haylice... Derken, hele sen kismete bak..."
  teden karşıma bir yaşıca hatun çıkararak,
"Azıcık dursana oğlum!" dedi. Durdum n   ar.
- G  ğs  n imanlıya benzer, sana bir hizmet var,
Ama reddetme ki, zaten beni mahvetmiş   l  m;
Bir perişan anayım, dağ gibi evl  t g  md  m!
Kızımın canı i  in, bari bu kırk  ncı gece,
Ş  yle bir mevlit okutsam diyorum, kendimce.
Nasıl etsem? Okuyan   ok ya, benim yufka elim...
Hocasın elbet okursun; hadi oğlum gidelim.

Ne olur bir yorulursan, hadi bekletme, g  nah!
Sen benim yavrumu ş  ad et ki, r  z  en li'll  h,
  ki d  nyada az  z eylesin Allah da seni.

Hatunun s  zleri divaneye d  nd  rd   beni;
Ne Saray kaldı hayalimde, ne sultan ne fil  n;
"  ile dolsun y  r     yleyse dedim, oldu olan!"
Size y  zlerce adam mevlid okur benden iyi,
Ama b    are kızın bağrı yanık anneciği,
Yoklasın merdini, n  -merdini insan diyerek,
Eli y  zlerce hey  l  ya değip boş d  necek!
Fukaranın seneler belki siler g  z yaşıını;
Hangi taş pekse, hemen vurmaya baksın başını,
Elin evl  dına yanmaz parasız bir kimse!
  aresizdim sizi bekletmede, beklettimse...
- Hoca der Valide Sultan, beni ağlatma, yeter!
Yeniden mevlid okursun bize, d  v   da biter.

Hilvan 15 Haziran 1931

RESMİM İÇİN*

Beni rahmetle anarsın ya, işitsen bir gün
Şu sağır kubbede hâib sesimin dindiğini?
Bu heyûlâya da bir kerrecik olsun bak ki
Ebediyyen duyayım kabrime nûr indiğini.

10 Kasım 1931

* Daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamıştır.

Akif yukarıdaki kıtasını, çektiği bir fotoğrafın arkasına kaydederek Şerif Muhittin Targan'a gönderiyor (6 Recep 1351). Fotoğrafın üzerine de "Müştâkın Mehmet Akif" notunu düşüyor. Şiirin ilk mısrası o kartta az biraz değişik:

"Beni rahmetle anarsın işitirsen bir gün".

NEFS-İ NEFİS*

Beşerin taptığı bir kendisinin heykelidir;
Dinlemem, etse de Allah'ı bütün gün takdîs.
Ben bu mel'un putun uğrunda geberdim, hâlâ
Kabaran kokmuş içimden: "Yaşasın nefs-i nefis!"

Hilvan, 12 Temmuz 1932

* Daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamıştır.

Bu haliyle şiirle ilk defa *Gölgeler*'in Mısır basımında (1933) karşılaşma imkânı buluyoruz.

İKİNCİ MEKTUP*

Ey bâdı saba, ahde vefa böyle mi sizde
Yelkenle koşarken hani kırlarda, denizde,
Hatırlamadın Heybeli'den geçmeyi, heyhat...
Güya edecektin, hani takdim-i tahiyyât
Hilvan'lıların sevgili Abbas'ına bizden?

Ey bâdı saba kurtulamazsın elimizden
Biz neyse, fakat şairimiz var ki belâdır;
Söz dinletemezsin ukalâdır, sukalâdır.
Asrın hani yüz kible değiştirse şuunu,
Tek ibre bilir kendisi ancak, o da burnu.
Bin söyle, onun doğrusudur vechesi şaşmaz,
Her hatvede sürçer, yıkılır, sulha yanaşmaz.
Düşkünse bugün, kimse değil kendisi bâdı
Beyninde sekiz bin senedir köhne mebâdi;
Er-geç tutacak bunları dünya diye bekler;
Zulmette pinekler gibi avare sinekler.
Yahu, bu tuzaklarla beşer avlanacak mı?
Yirminci asır akbabalardan da bunak mı?
İdrake bakın.. Sonra ömür atmışa gelmiş
Aklın yeri başmış, yaş olaymış ne güzelmiş.

* Faruk Nafiz Çamlıbel, "İkinci Mektup", *Anayurt*, 2 İkinci Teşrin 1933, nr. 2, s. 4 (Hâmiş kısmı eksik, 30 beyit)
Eşref Edib, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 652,
Hasan Basri Çantay, *Akıfname*, İstanbul 1966, s. 214-216
Sabit Ayasbeyoğlu, "Mehmet Akif'in Safahat'ta Bulunmayan Bir Şiiri", *İslâm Medeniyeti*, 15 Nisan 1968, n. 9, s. 19-23
Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Fuat Şemsiye Mısır'dan Gönderdiği Mektuplar", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Aralık 1979, n. 12, s. 19-21.

Akif'in bu mektup şiiri, edebiyat ve sanat çevrelerince özel bir ilgi ile takip edilmiş ve zaman içinde muhtelif yayımlara esas teşkil etmiştir. Ne var ki burada asıl söyleyebileceğimiz, şiirin ilk yayımının, Cumhuriyet'in onuncu yılında şair Faruk Nafiz Çamlıbel tarafından gerçekleştirildiği hususudur. Bilindiği gibi Akif'in Mısır dönemi şiirleri, o yıllar için Türkiye'de genellikle kapalı kalmış sayılır ve öyle bilinir. Onun için bu dönem şiirlerinin yayımı, genellikle şairin yurda dönüşünün ardından başlatılır. Hâlbuki Faruk Nafiz'in, Cumhuriyet'in onuncu yılında çıkarmaya başladığı *Anayurt* dergisi, bu alanda bir istisna teşkil etmektedir. Unutmamak gerekir ki hem Akif'i çok seven hem de Akif'in kendisini çok sevdiği şair Faruk Nafiz; aynı yıl içinde bir yandan *Onuncu Yıl Marşı*'nı kaleme alırken, öbür yandan da dergisinde Akif'in yeni şiirini yayımlamaktan geri durmamaktadır. Bu arada *Anayurt*'ta, *İkinci Mektup* başlığı ile verilen bu uzun şiir, okuyucuya şu ifadelerle takdim ediliyor:

"Mehmet Akif Bey, bâd-ı saba vasıtasıyla, Mısır'dan Heybeli'de oturan hem büyüğü, hem muhibbi muhterem bir zata iki-üç sene evvel manzum bir mektup göndermişti. Bu mektupta Mısır'ın sıcak yazından şikâyet ederek, o zatın müsaadesiyle, Remle'de biraz istirahat etmek istemişti. Bâd-ı saba mektubu götürmemiş olacak ki, şair son ikinci mektubu ile hem bunu, hem de kendi sanat telâkkisini izah ediyor." Dolayısıyla Faruk Nafiz'in yayımına, bu vesile ile ilk defa dikkati çekmiş bulunuyoruz.

Yetmez gibi vaiz kesilip ettiği kem k m,
İster edebiyata kadar, bulsa tahakküm.
H ly  mı dedin, hem de ne divanece h ly 
Ahlâk ile zincirleyecek san'atı g ya...

Bir yosma ki çıplak daha m n s, daha dilber,
Endi e-i n mus ile  rt nse ne derler!
Endi e-i san'atla eder hulki tahammül,
Endamını rüya gibi  rterse de bir t l.
Bir t l ki  afaklarla seherler gibi  effaf
Bir t l ki, durulmuş suların kalbi kadar saf,
Bir t l ki es r  mi nedir tür ile p du,
 rterken açar büsbütün âvâre vücudu.

Artık bunu ölçüp bi ecek terzi, tabi 
Dört pe li giyen  ulha değil, zevk-i bediî...

Ey zevk-i bedi ye kıyan şair-i Mecnûn...*
İfl s-ı kariha'yla bunaldın mı? Oh olsun.
Kumlarda sürün, inlere gir, dağlara tırman
Kabil mi senin bir daha ilham'a kavu man!
Evr d oku, efsunlu mürekkepli sular i 
Bin bekle, bin uğraş.. o peri gelmeyecek hiç!
Lâkin gelecek evlere  enlik sıra devler,
Bakkal, kasap, eczacı, hekim, kahveci, berber
Ev sahibi, ekmekçi, manav, sebzeci, fulcu
Silkip dökecek her biri koynundaki borcu.
Sen dil dökeceksin, edebilsem diye heyhat
Kar ındaki y ranla bir ay sonra mülâkat.
Beyhude o diller, o nefesler, o emekler
Y ran seni terk etmeyecek, gitmeyecekler.

* Şiirin bütünü, özellikle de bu bendi, Akif'in Mısır şartlarını açıklamaya yeter de artar bile... Hem  iirde ilhamlarının azalmasından söz ediyor Akif, hem de borçlu ve çaresiz yaşamanın ne demek olduğundan... Akif'in çaresizliğini Paşa'ya açmak zaruretini duyması, doğrusu insana giran geliyor. Fakat Akif hakkında yazanlardan hiçbiri de, bu d   n    parmak basmıyor. *Gölgeler* 2'nin giriş metninin bu açıdan tekrar okunmasında fayda vardır. Orada bu  iirden söz etmeye i imiz el vermemi ti. Peki bu durum karşısında Paşa'nın gerekçesi nedir? "Pamukların bu sene d    n olması..."

Ey san'ata zincir düşünen şair-i evham!
 Hasret misin ilhama, evet al sana ilham:
 En seçme zebânileri karşında cahimin,
 Boy boy geze dursun kimi kâfir, kimi mümin.
 Döndükçe nazarlar sana şimşek gibi çaksın
 Kurtul görelim, şimdi nasıl kurtulacaksın!
 Feryadına kimdir koşacak, kim kimi dinler
 Burhan diye inlerken ufuklarla zeminler.
 İhvân-ı Safânın kimi medyun, kimi müflis;
 Gök kubbenin altında ne tek his, ne de mûnis!
 Bir tane Paşam var, o da gördün ya pamuklar
 Düşkün diye, gitmiş Yakacık'larda uyuklar!

HAMİŞ:

Ey bâd-ı saba, öyle değil sen beni dinle:
 Son cümleyi yazdınsa, çizip kendi elinle
 Hâmiş de, kenar bir yere çek, söyleyeyim yaz:
 Elbet Paşa'mın nüsha-i sânisini bulunmaz.
 Tek nüsha çıkarmış, çıkarırken onu hilkat;
 Tezhîbi de, tehzîbi de bambaşka hakikat.
 Şîrâzesi din, dini salâbetle mücehhez,
 Servetçe düşer belki, fakat kendisi düşmez.
 Allah'a dayanmış, onu sağlam bilir ancak
 Bilmez ne demektir pamuk ipliğine dayanmak.

16 Temmuz 1932

YAŞ ALTMİŞ*

Hüdâ razı değil, halk istemez, hilkat “gebersin!” der;
Şu benden hoşlanan kim? Yoksa hâşâ, ben mi hoşnûdum?
Hayatımdan inerken bir bir, altmış perde karşımda,
Utanmak bilmedim kendimden olsun, esnedim durdum!
O inmiş perdeler tekrar açılsın, aynıdır tesir;
Bu hayvanlıkla artık ben de insandan mı ma’dûdum?

Hilvan, 4 Ağustos 1932

* Şiir daha önce her hangi bir yerde yayımlanmadı.

NEVRUZ'A*

İhtiyar amcanı dinler misin, oğlum Nevruz?
Ne büyük söyle, ne çok söyle; yiğit işte gerek.
Lâfı bol, karnı geniş soyları taklit etme;
Sözü sağlam, özü sağlam adam ol, ırkına çek.

Hilvan, 15 Kasım 1932

* Şiir daha önce her hangi bir yerde yayımlanmadı.

Nevruz, Mısır'da yaşayan Türk ailelerinden birine mensup bir genç olmalıdır. Akif'in Nevruz'a yaptığı tavsiyeler açıktır ki yerli halkta gördüğü olumsuz bazı davranışları takbih amacını taşımaktadır. Belki buna Akif'in ders verdiği üniversite çevreleri de dâhil olabilir. Kendisine böyle taş gibi sözler söyleten şartlardan Akif kim bilir ne kadar sıkılmıştır?

NERDESİN?*

Lâ-mek  nlarda mısın nerdesin, ey g  ib İl  h?
D  nerim enf  s  ,   f  k   ezelden beridir.
Serpilip kubbene donmu   o   lık damlaları,
Seni yer yer arayan ya  larımın izleridir!

Hilvan, 19 Kasım 1932

* Şiir daha   nce her hangi bir yerde yayımlanmadı.

TEK HAKİKAT*

Tek hakikat var evet bellediğim dünyadan,
Elli altmış sene gezdimse de şaşkın şaşkın:
Hepimiz kendimizin bağı yanık âşıkıyız;
Sade ilânı çekilmez bu acâib aşkın!

Hilvan, 17 Temmuz 1933

* Şiir daha önce her hangi bir yerde yayımlanmadı.

HAYAT ARKADAŞIMA *

Seni bir n  ra   ıkarsam diye koştum durdum
Ey b  t  n dalgalı   mr  mde, hayat arkadaşıml!
Dağ mıdır karşı gelen, taş mı hep aştım lâkin
Buruşuk alnıma   arpan bu sefer kendi taşım!

* Akif'in eşı i  in kaleme aldığı kıtanın her hangi bir yerde yayımına tesad  f edilmemiştir.

Ayrıca Akif'in nadir, tarihsiz şiirlerinden biri.

SANATKÂR*

*Mister Archibald Bullok Roosevelt Cenaplarına***

Şu macerayı işittim birinden, üç sene var
Olur ki dinleyecek bir meraklı kimse çıkar.

Zevali beş geçe, Boston'dan ayrılınca tren,
Vagonda volta vuranlar dağıldılar birden.
Demek sekiz kişilik hücre, şimdi sade benim...
O halde yan gelirim, dinlenir başım beynim.
Dışarda vecd ile dönsün sema, ufuk, toprak
Gömüldüğüm köşe sabit değil mi, sen şuna bak!
Aman ne zümrüt ağaçlar.... Ne dalga dalga ekin....
Çiçek mi, ev mi?.. Ne köyler: Şehir kadar zengin....
Yolun güzelliği lâkin.... Aman ne manzaralar....
Ne çok da fabrika....

Derken, içim yavaşça dalar;
Deminki hatıralardan ne iz kalır, ne de yer.

Batar çıkarken uzaklarda ben zavallı meğer,
Bizim sekiz kişilik hücre durmamış yalnız:
Meğerse karşıma doğmuş ki bir civan yıldız,
Nazar -kamaştığı berkiyle bî-mecâl-i şühûd-
Yanında -âşığı hiç şüphe yok- sevimli, kibar.
Bütün hutûtu yüzün gösterir ki sanatkâr;
Uzunca boylu, ağırbaşlı, bir necib erkek.

* Şiir daha önce her hangi bir yerde yayımlanmamıştır.

** Vaktiyle Amerika'da iki defa reisicumhur intihab edilen meşhur Roosevelt'in oğludur. Afrika'daki münzevinin (Akif kendini tavsif ediyor) böyle, Yeni Dünya evlâdından birine eser ithafına kalkışması garip görünmesin. Şerif Muhittin Beyefendi Newyork'ta iken, bu asil genç kendisine karşı ihlasın, mihman-perverliğin, biz şarklıları bile hayran edecek derecesini gösterdi. Bunun için gıyabı minnettariyım (Şairin notu).

Bu  ifte kumrular  rkerse, pek yazık diyerek,
K şemde ben yine sessizce bir zaman t nedim;
Lüzumu hiç bile yokmuş ya, sonradan denedim!
Bulutlu gözleri sevgilide, dalıp gitmiş kendisi
Feza yıkılsa, kızın ruhu belki duymayacak!
Bu     nsa vak r alnı çizgi çizgi f t r
Derin bakışları dalmı  semaya d r d r.
O  imdi cevvi süzerken, yanında Leylâ'sı,
Gözünde kurduğu  tilerin hey l sı,
Senin bu gölge v cudunla nerden u ra acak?
Unut da kendini artık, ne söylüyor kıza bak:
- Emir! O sonraki    parça yok mu, pek müthiş;
Bu  aheserleri ömründe sahne dinlememi .
Nasıl, bulutlara yangın verir de yaz güneşi,
Yakarsa gökleri  im eklerin seri ateşi;
Senin de  almadı parmakların, tutu turdu,
Ziya adımları altında haykıran udu!
Ne hisle inledi kar ında sineler, bilsen
K meyle tellere birden alev dökerken sen!
Kanar, yanar gibi yüzlerce bülbülün kalbi,
O perde perde tüten nevha neydi, yâ Rabbi!
Evet, bizim medenî Garb'ın ilk i itti i ses,
  l n yanık y re inden kopup gelen bu nefes,
Nidâ-yı Hak gibi edv r  ha reden bu hitab.

Hudâ bilir ki, inerken o yıldıırım mızrab,
Gelirdi hep bana: "Mısr'ın, Irak'ın, İran'ın,
Tih me'nin, Yemen'in, Gazne'nin, Buh ra'nın,
Hülâsa, Hind ile Sindin ser b-ı m zisi,
Duman duman, tütüyor her har beden hissi!"
- Fakat, bu sözleri aczim nasıl benimseyecek?
Teşekkür etmeye insan hicab eder...

- Ne demek?

Tevazuun da olur bir nis b , haddini bil!

- Benimse ancak odur bildiğim.

- Hiç öyle değil!

Dehânı gizlemenin artık ihtimali mi var?

Bugünkü konseri hayretle dinleyen kafalar,

Ki sanatın yaşayan belli başlı devleridir

Ne manzaraydı: nihayet eğildiler bir bir!

Zaman zaman kopan alkışların içinde, hele

Godoski'nin seni tebrik edip de hürmetle *

"Emir! O kudrete eş varsa, nerde bilmiyorum

Ne muhteşem çalıyorsun! Seninle mağrurum.

Bütün senâların üstündesin, bugün" demesi,

O şaheser ki, tutulmuştu herkesin nefesi!

- Sever fakiri de...

- Yok yok, değişmedikçe şiâr,

Fakiri hiç seven olmaz: "Dolar sever bu diyar."

Senin diyarını bilmem, o başka olsa gerek?

- Hayır, bir at başıdır varsa farkımız, pek pek!

- O halde, aynı kopuklarmışız, felâkete bak!

- Fakat, Godoski'yi lâıyk değildi hırpalamak.

Bırak, uzaklara hâkim dehâ-yı san'atını,

Görür yakındakiler ruhunun asaletini.

Onun da yoksa duyan kalbi sînesinde eğer,

Vücûd-u hilkate bir mideden kefen çekiver!

- Peki öbürleri! Onlar da sanki dostun mu?

- Değil.

- Ne söylediler sonradan, unuttun mu?

"Bu türlü bir viyolonsel işitmedikti, Emir!"**

Büyük dehalar eder, böyle nadiren teshîr,

Küçük dehaları sarsan bu kanlı canlı sazi,

Şu var ki harika âlemde udunun tarzı.

Evet bizim çello gayet belâlı, çok müşkil,

* Zamanın en büyük musiki-şinaslarından olmakla beraber, piyano üzerinde en muazzam sanatkar (Şairin notu).

** Viyolonsel yahut çello. Kemandan dört kere daha büyük, on dört kere daha güç bir sazdır. (Şairin notu)

Fakat kemalini bulmuş, bu lâkin öyle değil:
Bütün tekamüle asi bir iptidai saz;
O  ağlayan gibi sesler bu sineden taşamaz,
Ne olsa nafile.... derken, muhiti susdurdun:
Göründü n -mütenâhi zaman zaman udun.”
Peki! Cemile mi bunlar?

– Nedir ya?

– Merhamet et,
Riyaya benzeyecek, korkarım ki mahviyyet!
Dehana sahib ol artık...

– Dehayı, şimdi bırak,
Kemale yaklaşabilmek hayali benden uzak!
– Nedir bu, aynı soğuk perdelerde aynı karar?
– şudur ki: Y kselemez kollarıyla sanatkâr;
Deha için kanat ister; benimse yok kanadım.
– Senin mi yok kanadın? Hızlı söyle, anlamadım!
Demin, şev hik-ı sanat bulunca p y n ,
Nasıl s z ld n aşarken hudûd-u imk n ?

Ne türlü yol bulabildin bu seyri temd de?
Yayan dolaşmadın elbette lâ-ten hide!
Kanatsızım demen, artık tuhaf değil mi biraz?
Biraz kanat da o, yâdımda çırpınan iki saz.
Aceb, hayali tararken sem -yı ilh m ,
Cenahı dört açılır böyle bir deha var mı?
Nebilerin damarından damarlarındaki kan;
O kanda bir galeyan: şark’a en temiz heyecan.
Peyinde, her biri a’s ra hâkim ecd d n;
 n nde, şimdiden âtiyi peyleyen y d n
şu yurda geldi mi bilmem, senin kadar mes’ d?

– Saadet  yle mi? Yok yok, ser ba verme vücud!
Çocukluğumda evet, bahtiyar idim cidden,
Har m-i ailenin farkı yoktu cennetten.
Eşikten atladığım gün değişti, lâkin cev
Kuşattı parçalanan şark’ı bir duman, bir alev.

Durur mu, almış ateş hânümânı bir kere?
Bütün mefâhiri tarihimin serildi yere;
Harabe kalmadı hatta o şanlı maziden!

Meğer, bu haybetin altında kıvranırken ben,
Kopar kopar da gidermiş o lîme lîme diyar!
Dönünce arkama baktım: Ne yer durur, ne de yar.
Yabancı ellere geçmiş, birer birer hepsi
Kalan şu kubbede, hâsir bir ümmetin ye'si....
- O ye'si inletiyordun, değil mi, uduna sen?
- Değil ki udu bütün kâinatı inletsen,
Figâna söyletebilmek bir ızdırabı, hayâl!
Diyordu şairi Hind'in o feylesof İkbâl:

“Heyecana verdi gönülleri,
Heyecanlı sesleri gönlümün;
Ben o nağmeden müteheyyicim:
Ki yok ihtimali terennümün. “

Benim de kalb-i harabımda duyduğum hicran,
Henüz duyulmadı mızrâbımın lisanından.
O bir “semûm”, onu nerden duyursun üç beş “âh”
Duyurmuyor ki, demin pek görünmedin âgâh,
Neşideler okudun bilakis saadetime!
Gücenme hayret edersem bu mazhariyyetime!
Gücenme, anla nihayet ki bir belâ-zedeyim,
Kader dedikleri unsurla pençeleşmedeyim.
Kolum kafam, gece gündüz didişmeden bîtâb;
Ayaktayım henüz amma, serildi gitti şebâb.
Serildi, hem de nasıl bir zamanda, haybete bak:
Zafer hayalini geçtim, halâs ümidi uzak!
Helâki boyladı âtiye attığım her adım;
Değilse hangi hezimet çıkar ki, uğramadım
Yığınla kül kesilen yurdumun hayaleti mi
Vatansız ümmetimin derbeder sefaleti mi

Hazan yeliyle harab  ks z  şiyanim mı
Fezaya savrulan âvâre h n m nım mı
Yerinde yeller esen mabedim mi, t rbem mi
Civan   l kadar  ssiz harîm-i K bem mi
  in   in kanayan dinimin serilmesi mi
Bu his harabesi üstünde baykuşun sesi mi
Hülâsa, görmediğim cilve hangi faciadır
Yarınki perdeyi bilmem, o şimdilik bir sır;
Fakat bu g nk n  dinlersen, ihtisar edeyim:

Sularla engine düşmüş bir eski teknedeyim;
Hayata avdetimin, galiba yok imk n .
Nedir ki ailemin en muazzez erk n ,
Yanımdalar ya, ne olsak beraberiz... derken
Kopan borayla bizim tekne ayrılır da hemen,
Birbir birer dağılır her çatırdayan kemiğ .

Kaza sürükleye dursun hayal olan gemiyi...
- Hayır hayali de yok, g r ki şimdi meydanda!
Şu ben ne uğraşırım kaldığım bu ummanda?
Tutunduğum iki biçâre tahta parçasıdır,
Nasıl bu dağ kesilen dalgalarla  arpışılır?
Bulutların yayılır perde perde kâbûsu;
  ker fezalara artık ley lin en koyusu.
Sağım solum,  n m arkam yığın yığın zulmet;
Ne gaye belli ne mevki, ne veche var ne cihet.
Döner döner  ıkamam, ye's   inde kıvranırım;
Mezara canlı giren bir zavallıyım sanırım!
Zaman olur, kabaran dalgalarla savrulurum;
Zaman olur, açılan bir cehennemî uçurum,
 ner benimle beraber fezayı inleterek;
Zaman olur, bulut altında gizlenen şimşek
Deşer de zulmeti, bir sahne gösterir ki inan
Bütün bütün beni bizâr eder hayatımdan:
  Kaderle pen eleşilmez, ecelse beklediğim,
Şu tahta parçalarından tecerrüd etmeliyim...

Yeter boğuştuğum artık..." derim... Hayır duramam,
Taş olsa baş vururum, intihara baş vuramam!
Batar çıkar, giderim...

- Söyledim ya, şimdi Emir,
Nebilerin kanı ruhunda hükmeden tesir.
- Evet, batar çıkarım galiba ilerlemeden,
Senin "kanat" dediğin tahtalarla hâlâ ben!
O tahtalar ki, bir onlar elimde varsa kalan,
Yıkık şebâbımın enkâz-ı târumârından.

- Gurûbu seyredecektik demin, değil mi? Yazık
O pempelik bile mağribde bir hayal artık!
Yetim ufuklara çökmüş de akşamın hüznü,
Acıklı sîneye dönmüş, çevir de bak yüzünü.

"Yetim ufuklar"ı okşar durur şu anda şafak,
Şafak sönünce de, yıldızlar okşayıp duracak;
"Acıklı sîne"yi dersin, güneşlidir yarına.
Fakat benim gecemin simsiyah ufuklarına,
Şu kubbeden ne ziya var ilâç için, ne sadâ,
Bütün nasibi o ıssız, o sermedî yeldâ!
Harîm-i kalbime indim mi, titrerim tir tir,
Adım başındaki iz, çünkü bir gurub izidir.
Evet gurub izi, lâkin adem misâli derin,
Tulû'u mahşere kalmış batan güneşlerimin....
Neden fakat, heyecanın? Nedir yüzündeki yaş?
Sonunda yolcunu incitme, ey güzel yoldaş!
Hüda bilir ki dayanmaz, taş olsa bir sîne,
O gözlerinde dönen sağnağın dökülmesine.
Hayır! Yakar beni derdimle âşinâ çıkman,
Bırak ben ağlıyayım, sen çekil de karşımdan.
Belâ mı kaldı ki dünya evinde görmediğim?
Bırak şu yaşları, hiç yoksa görmeden gideyim!

Hilvan, 22 Ağustos 1933

RUBAİ*

İman ki livâü'l hamdi peygamberdir
Altındakine zıll-i safâ g sterdir.
Dünyada bu sancağın altına yazılan
Hep namzed-i saltanat-ı mahşerdir.

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Fuat Şemsi'ye Mısır'dan Gönderdiği Mektuplar", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Aralık 1979, yıl. 15, n. 12, s. 7-8

Mehmet Akif'in *Safahat* dışı kalmış şiirlerini tespit hususunda gayret gösterenlerin başında rahmetli Eşref Edip, Mithat Cemal ve Fevziye Abdullah Tansel gelmektedir. Akif hakkındaki çalışmalarını ara vermeksizin ömrünün sonuna kadar sürdüren Fevziye Abdullah son olarak şairin Fuat Şemsi'ye gönderdiği mektuplar üzerine eğiliyor. Tansel, Fuat Şemsi'nin evraklarını tetkik ederken karşılaşıyor bu rub i ile. Tansel daha bunun gibi, Akif'in hemen hiç yayımlanmamış bazı şiirleri bulunduğundan söz etse bile, onların neler olduğunu maalesef bilemiyoruz.

KASR-I GÜLŞEN*

Kasr-ı Gülşen'sin evet, lâkin gönüller şen değil.
Durduğum mazine hürmet, yoksa neşvemden değil.
Var mı loş sinende cânandan kalan nûr izleri?
Ey yeşil yurt, istenen senden odur, sinen değil...

20 Haziran 1935

* Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1, Asarî İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 133
Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939
Taha Toros, Mehmet Akif'te Sanat ve Sanatkâr Övgüsü, *Tarih ve Toplum*, Mart 1987, nr 39, s. 17-19

Akif ve şiiri hakkında bildiğimiz çoğu detayları kendisine borçlu olduğumuz Mithat Cemal, yukarıdaki kıtanın yazılışı hakkında bazı bilgiler veriyor. Mısır'da yaşayan ve her yaz Türkiye'ye bir nevi "yaylamak" için gelip gitmeyi adet edinen Abbas Halim Paşa'nın vefatının ardından Akif, hoşça vakitler geçirdiği Hilvan'daki tarihi köşkün önünden geçerken duygulanıyor ve bu kıtayı kaleme alıyor. Abbas Halim Paşa'nın vefatı (10 Ocak 1935) sonrasında şairle ilgisini geliştiren kızı Emine Abbas Halim'e Akif'in yazdığı 23 Haziran 1935 tarihli mektupta, şiirin hikâyesi şöyle naklediliyor:

"Üç gün evvel, vaktiyle Goncagül Bacı'nın oturduğu evin önünden geçiyordum. Yarı açık duran kapının sağ tarafında bir levha gördüm ki, üzerine temiz bir yazı ile "Kasr-ı Gülşen" kelimeleri yazılı idi. Gerek levhanın meâli, gerek durup da içerisine göz gezdirdiğim bahçesinin hali bana pek dokundu. İlk seneleri, yani bundan on-on iki yıl mukaddemleri, merhum paşa hazretleriyle buraya sık sık gelir, ağaçlar altında sohbetler ederdik. Zeynep ve Melek hanımefendiler o zamanlar birer küçük çocuktular. Biz de gâh onların oyunlarını seyrederdik, gâh kendimiz kalkar oynardık. O eski hatıralar, bu yeni isim bana şu kıtayı söyledi."

Yeşillikler arasında gönüllere ferahlık veren bir köşkle, kendi ruhu arasındaki tezadı vurgulayan şairin hali, doğrusu dikkate değer. Yaşlılık, hastalık, kimsesizlik ve bir nevi Türkiye hasreti ile yanıp kavrulan şairin muhitinden soyutlanmışlığı okunuyor bu mısralarında.

Taha Toros'un Akif'in kendi el yazısı ile yayımladığı şiirin altında ise 4 Eylül 1935 tarihi göze çarpmaktadır. Bu son örnek, Akif tarafından şiirin yeni bir istinsahı olmalıdır diye düşünüyoruz.

VİRANELERİN YASÇISI*

Viranelerin yasçısı baykuşlara döndüm,
Gördüm de hazanında bu cennet gibi yurdu.
G l devri'ni bilseydim onun bülbül olurdum;
Yâ Rab, beni evvel getireydin ne olurdu?

Ağustos 1935

* Hayri Yazıcı, " st d Mehmet Akif Cennet Gibi Yurdunda", *Son Posta*, 22 Haziran 1936
Dr. S k t , "Mehmet Akif'e Ait Bir Hatıra", *Yedi Gün*, 31 Mart 1937, c. 9, n. 212, s. 21

Mehmet Akif'in derin yurt özlemi ile yanıp tutu tu u ve hastalığının da oldukça ağır seyrettiği bir sırada, Antakya'da dilinden d k l veren mısralar. Şiir bu haliyle, Antakya'yı ve Amanos Dağları'nı sık sık ziyaret eden ve orada hasret kaldığı güzel Türkçe özlemini gidermeye  alı an Refik Halid'in duygularına kısmen komşu d  y yor. Fakat dikkat edilirse, Akif'teki ruh hali daha derin ve acıdır. Nitekim bir nevi hava değişimi ve hastalığı sebebi ile Lübnan'a gelen ve o sırada Antakya'da bulunan eski   rencisi Ali İlmi Fani ile Bereket-zade Cemil Bey tarafından çehre davet edilen Mehmet Akif, Mısır'ın bilinen şartlarından oldukça farklı bu tabiat dekoruna rağmen, gene de memnun ve hoşnut değil, acıdır. Çünkü Hatay yaylaları ve Asi Nehri'nin serin suları değil, çektiği acılı ve sancılı hastalık değildir sanki onu meşgul eden. Henüz Fransız işgali altında bulunan  ehir, anla ıldı ı kadarıyla ve özellikle de Türkiye'ye yakınlığı dolayısıyla, Mehmet Akif'i üzeri kapanmış bir yaraya, derin Türkiye ve tarih sancısına yeni baştan sevk etmiş görünüyor. Bu izahları  unun için yapıyoruz ki bu şiir büyük bir ihtimalle Akif'te Türkiye  zleminin, Türkiye'ye dönüş arzularının derine harekete geçmeye ba ladı ı yeni bir işaret fi e inden başka bir şey değildir.

Nitekim  air bundan sonra bir yolunu bulup, Türkiye'ye d nebilme  için çırpınıp duracaktır. Onun, " ok görme İlâhi bana bir avuç vatan toprağını" tarzındaki derin tazarrularının bu son yıllarına ait olduğunu biliyoruz çünkü. Yani Akif'te daha Abbas Halim Paşa zamanında parasızlık, kimsesizlik, yalnızlık ve muhitinden soyutlanmı lık duyguları arasında önce derin bir ölüm arzusu, sonra her nasıl olursa olsun, yurduna dönmek ve orada ruhunu teslim etmek i tiyakı açıkça okunabiliyor. Mehmet Akif'in tebdil-i hava için gittiği Antakya'da, onu yalnız bırakan bir gençlik grubunun varlığı ile birlikte, yukarıdaki tarihi kitanın do u una şahitlik eden bir hatıradan ise şunlar aktarılıyor:

"İki sene evvel tebdil-i hava için Antakya'ya gelmişti.  i erlerinden muzdaripti.  mitsizdi. Bir gün Asi nehri boyunca gezerken, birkaç genç onu teselliye  a ırıyordu. Bir aralık Antakya'yı nasıl bulduğunu sorduk. Durdu, d  nd . Kararan sulara, morla an da lara, gölgelenen ovalara baktı, baktı:

" ok güzel... Yalnız havada, üzerime çöken bir ağırlık var dedi ve sonra bize  u kıtayı (yukarıdaki kıtayı) okudu. Ne demek istediğini pek iyi anlamı tık, gözlerimiz dolmuştu".

RESMİMİN ARKASINA*

Hepsi göçmüş, hani yoldaşlarının hiçbiri yok
Sen mi kaldın yalnız kafileden böyle uzak?
Postu sermekse meramın yola serdirmezler
Hadi gölge'ne beraber silinip gitmene bak.

Aralık 1935

* Feridun Kandemir, Mehmet Akif (röportaj), *Yedi Gün*, 1 Temmuz 1936

Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 653
Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütü Kitabevi, İstanbul 1939, Kitabın ek kısmı.

Mithat Cemal'in verdiği bilgilere göre Akif bu kıtasını, Abbas Halim Paşa'nın kızı Emine Abbas'a gönderdiği 16 Kanunisanı 1936 tarihli mektubuna ilave etmiştir. Şiir, elindeki bastona dayanmış, yaşlı şairin bitkinliğini tespit eden bir fotoğrafla doğrudan ilgilidir. Gölgesine imrenen, yani ayakta zor duran şairin bu son yılları, gerçekten insana acı veriyor. Onun yaşadığı bu yalnızlık; şartlarından ve döneminden soyutlanmışlık, dahası derinden derine hissedilen bir nevi ölüm arzusu bu şiirlerinden açıkça hissedilebiliyor. Şairin damadı Ömer Rıza Doğrul ise bu kıtanın, Ahmet Naim Bey'in vefatının ardından söylenmiş olabileceği biçiminde bir başka kanaat ileri sürüyor. Ne var ki Mehmet Akif'in Emine Abbas Halime müteveccihen yazılmış mektubu (16 Kanunisanı 1936) durumu vuzuha kavuşturmaya kâfi görünüyor:

"Bundan bir ay evvel Merc'e gitmiştim. Merhum Prens Aziz Hasan'ın kerimleri resmimi çıkardılar. Gölgesi yerlere serilmiş, kendisi ayakta durabilmek için asasına dayanan bu zavallı ihtiyarın hali bana dokundu. İki-üç kıta söyledim. Efendimize takdim ettiğim resmin arkasındaki büsbütün başka türlüydü. Beğenmediler, kendim de çok hoşlanmadım, değiştirdim. Böylece kabul buyurursanız ayrıca minnettar olurum."

Bu arada, Akif'in şiirleri üzerine çalışmalar yaptığını bildiğimiz Ertuğrul Düzdağ, bu şiirin daha Akif hayatta iken, *Ayda Bir* dergisinde yayımlandığını söylemektedir. Ertuğrul Düzdağ'ın Fevziye Abdullah'ı kaynak göstererek verdiği bu bilgi doğru değildir. Bilindiği gibi *Ayda Bir*'de Akif'in iki şiiri yayımlandı ki, aralarında böyle bir şiir bulunmamaktadır. *Ayda Bir*'de "*Kendim İçin*" başlığı ile yayımlanan Akif'in şiiri bu değil, "Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim" mısrası ile başlayan altı mısralık bir başka şiiridir.

KENDİM İÇİN*

Şu serilmiş görünen gölge'ne imrenmedeyim
Ne saadet, hani ondan bile mahrumum ben.
Daha bir müddet eminim ki hayatın yükünü,
Dizlerim titreyerek çekmeye mahk mum ben.

    de artık yükümün k rd   m olmuş ba ını,
Bana çok görme ilâhî, bir avuç toprağını...

 ubat 1936

* *Ayda Bir Mecmuası*, 1  ubat 1936, n. 6, s. 8

Mehmet Akif  ld , *Kurun*, 28 ilkanun 1936

İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Akif'i Bugün Topra a Verdik, *Haber*, 28 birincikanun 1936

Uyanı /Servet-i Fünun, 31 ilkanun 1936, c. 81/17, nr. 421, s. 86

Akif'in Mısır'da bulunduğu yıllarda, onunla ilgili her türlü gelişmeyi takip eden bir muhit, her şeye rağmen mevcuttu. Aynen Refik Halid'in durumunda olduğu gibi... Mısır'da ne yapıp ettiğinden tutun da, neler yazıp  izdi ine kadar hemen her mesele büyük bir merakla takip edilirdi. Bu söylediklerimizle, onu ziyadesiyle seven çevrelerin al kalarına bir vurgu yapmış oluyoruz. Nitekim bu tür al kaların neticesi, Akif'in Mısır'da kaleme aldığı bazı  iirleri Türkiye'ye kadar ulaşıyor ve zamanın dergilerinde de yayımlanabiliyordu. Cumhuriyet'in onuncu yılı civarında Faruk Nafiz'in bu yoldaki gayretleri mal mdur. Bilâhare Faruk Nafiz'in bu yoldaki gayretlerine diğer gazete ve dergilerin de eklendiği görülüyor.

Nitekim Akif'in yukarıdaki parçası *Kurun*, *Haber* ve *Uyanı *'ın yanı sıra Orhan Seyfi'nin Eylül 1935'te çıkarmaya ba ladı ı *Ayda Bir* dergisinin  ubat 1936 tarihini taşıyan sayısında da yayımlandı. Burada dikkati çeken husus ilgili  iirin, Akif'in Türkiye'ye d n   nden altı ay kadar önce yayımlanmış olmasıdır. Yani Akif'in bazı  iirleri ya mektuplar, ya da Mısır'a gidip gelen özel bazı ziyaretçileri tarafından İstanbul'a kadar ta ınıyor ve dönemin dergilerinde yayımlanabiliyordu. Bu vesile ile bir başka hususa daha işaret edelim: Bu şiirlerin yayımı dolayısıyla, onları yayımlayan dergi ve yöneticileri herhangi bir baskıya maruz kalmıyorlardı.

Bu arada Akif'in *Safahat*'a dahil edilmemiş, ya da *Gölgeler*'in (1933) yayımından sonra kaleme alınmış şiirlerini parça parça ne re çalışanlar, bu şiirin adını *Resmim İçin* biçiminde veriyorlar. *Ayda Bir*'de yayımlanan şiirin oradaki adı *Kendim İçin* şeklindedir. Bu da  unu ortaya koyuyor ki Akif'le ilgili çalışmaların bir haylisi, kaynak kriti i bakımından zaafarla yüklüdür.

ARKAMDA SERİLMİŞ YERE*

Arkamda serilmiş yere bir mazi var,
Karşımdaki müstakbelim ondan da harap.
Hâl ortada, bir çöl ki sudan vaz geçtim
Yok ye'simi aldatmaya bir damla serap.

* *Ayda Bir Mecmuası*, 1 Temmuz 1936, n. 11, s. 16

Şair Orhan Seyfi Orhon'un yayımladığı Akif'in ikinci bir şiiri. Bu şiirin yayımlandığı tarih, Akif'in Mısır'dan Türkiye'ye avdetinin hemen ardına tesadüf ediyor. Akif Haziran 1936 ortalarında Türkiye'ye döndüğüne göre, şöyle böyle on beş gün sonra, *Ayda Bir* Mecmuasının Temmuz 1936 tarihli on birinci sayısı yayımlanıyor ve bu kıta da derginin ilgili sayısında çıkıyor. Bu vesile ile, yaşlı ve son derece hasta bir vaziyette Türkiye'ye avdet eden büyük şaire, *Ayda Bir* mecmuasının anlamlı bir jestte bulunmak istediği anlaşılıyor.

Nitekim dergi Akif'in bu şiirini yaşlı ve çökmüş, hasta şairin bir fotoğrafı ile birlikte veriyor. Fotoğraf altında da aynen şöyle bir cümle yer alıyor: "Büyük vatan şairi Mehmet Akif..." *Ayda Bir*, bu ifadelerin de altında, şairin yurda dönüşü ve hastalığı ile ilgili: "On yıldır ayrı kaldığı vatanına dönüp rahatsız bulunan üstadımıza sağlık dileriz" temennilerinde bulunuyor. İşte bu fotoğraf, fotoğraf altı spotu, yurda dönüş ve sağlık haberinin ardından da bu şiir veriliyor. Fakat burada asıl olan, şiirin "Rubai" başlığı ile sunulmuş olmasıdır. Ancak şiir rubai tertibi ile değil, kıta düzeni ile kaleme alınmış bir parçadır.

Ayda Bir'e Akif'in şiirlerinin, hangi kanallar vasıtası ile ulaştırılmış olabileceği de önemli bir meseledir. Burada hatıra ister istemez Akif'in en yakın dostlarından biri olan (hatta belki de Akif'i en iyi anlayan) Mithat Cemal Kuntay geliyor. Çünkü Mithat Cemal, *Ayda Bir*'in yazı ailesi içinde yer alıyor, dergide şiirlerini yayımlıyor ve 1939 yılında çıkacak olan *Üç İstanbul* romanına ilişkin, daha bu yıllarda kendisi ile röportajlar yapıyor. Dolayısıyla ilgili şiirlerin Mithat Cemal vasıtası *Ayda Bir*'e ulaştırıldığı ve bu yayının böylece gerçekleştirilmiş olabileceği düşünülebilir.

KAYNAKÇA

1. Mehmet Akif Ersoy'un Eserleri (Şiir)

- Safahat**, Amadi Matbaası, İstanbul 1911
Süleymaniye Kürsüsünde, Gündoğdu Matbaası, İstanbul 1912
Hakkın Sesleri, Gündoğdu Matbaası, İstanbul 1913
Fatih Kürsüsünde, Amadi Matbaası, İstanbul 1914
Hatıralar, Gündoğdu Matbaası, İstanbul 1917
Asım, Gündoğdu Matbaası, İstanbul 1924
Gölgeler, Matbatüş şebab, Kahire 1933

2. Mehmet Akif Hakkında Eserler

- AYATA, Yunus, **Dergi Semasında Bir Yıldız/Utarid**, Salkım Söğüt Yayınları, Ankara 2007
AYVAZOĞLU, Beşir **1924/ Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi**, İstanbul 2006
BİLGİLİ, Kaya, **Yakınçağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Makaleler**, c. II, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1980
CEBESOY, Ali Fuat, **Siyasî Hatıralar**, İstanbul 1960
ÇANTAY, Hasan Basri, **Akıfname**, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1966
DOĞRUL, Ömer Rıza, **Safahat**, İnkılâp Kitabevi, 1950 İstanbul
DÜZDAĞ, Ertuğrul, **Safahat**, İz yayıncılık, İstanbul 2009
ERİŞİRGİL, M. Emin, **İslâmcı Bir Şairin Romanı**, Ankara 1956
ERSOY, Mehmet Akif, **Kuran'dan Ayetler**, İstanbul 1944
FERGAN, Eşref Edip, **Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri**, c.I, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938
FERGAN, Eşref Edip, **Mehmet Akif**, (Haz. Fahrettin Gün), Beyan Yayınları, İstanbul 2010
FERGAN, Eşref Edip, **Mehmet Akif**, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939
FERGAN, Eşref Edip, **Mehmet Akif, Hayatı ve Eserleri**, Sebülreşad Neşriyatı, İstanbul 1962.
HAVERÎ, Abbas **Fecr**, İstanbul 1313/1897.
İlk Meclis/Birinci Dönem Milletvekillerinin Gelecekte Beklentileri Anketi, TBMM Kültür ve Sanat Kurulu Yayınları, Ankara 2004
KUNTAY, Mithat Cemal, **Mehmet Akif**, İş Bankası Kültür

Yayınları, İstanbul 1986

- KUNTAY, Mithat Cemal, **Mehmet Akif/İstiklâl Şairi**, İlkü Kitabevi, İstanbul 1944
KUNTAY, Mithat Cemal, **Türkün Şehnâmesinden**, Tasvir Neşriyatı, İstanbul 1945
ÖZALP, Hakan, **Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları**, Mehmet Akif Üniversitesi Yayını, Ankara 2010
ÖZGÜL, Metin Kayahan, **Resmin Gölgesi Şiire Düştü**, YKY, İstanbul 1997
ÖZGÜNAY, Mehmet Nazım (Florinalı Nazım), **Defter-i Meşâhir**, İstanbul 1934
ŞAHİNİNER, Necmettin **Mehter ve Mehter Marşları**, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1977
TANLI, Süleyman Şevket, **Yeni Güzel Yazılar 3**, İstanbul 1927
TANSEL, Fevziye Abdullah, **Mehmet Akif Ersoy**, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973
TURİNAY, Necmettin, **Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/ Safahat**, TOBB Yayınları, Ankara 2011
YILDIRIM, Tahsin, **Millî Mücadele'de Mehmet Akif**, Selis Kitaplar, İstanbul 2007
3. Mehmet Akif Hakkında Yazılar
ADLI, Ayşe, "Akif'in Albümünden Bir Sima: Ispartalı Hakkı", **Aksiyon**, nr. 786, 28 aralık 2009
AKÜNAL, Suat Kemal, "Akif'in Bugüne Kadar Basılmamış Bir Kasidesi ve Birkaç Söz", **Chiron** (Veteriner Fakültesi Öğrenci derneğinin Dergisi), nr. 1, 27 aralık 1947
AYASBEYOĞLU, Sabit, "Mehmet Akif'in Safahat'ta Bulunmayan Bir Şiiri Üzerine", **İslâm Medeniyeti**, nr. 9, 15 nisan 1968,
AYKUT, Şeref, "Akif Edirne'de", **Yedigün**, 19 kanunusani 1937, nr. 201
AYVAZOĞLU, Beşir, "Türk Şiir Krallığı Nasıl ve Niçin Doğmuştu?", **Zaman**, 9 ağustos 2007
1453 İstanbul Kültür Başkenti, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayını, aralık 2010
Cemal Kutay'a Göre Mehmet Akif, **Zaman**, 27 aralık 1999
ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz, "İkinci Mektup", **Anayurt**, nr. 22, ikinci teşrin 1933
ÇANTAY, Hasan Basri, "Akif'e Dair Hatıralar", **Fetih** gazetesi, 27 aralık 1957

- ÇANTAY, Hasan Basri, Mehmet Akif Hangi Şairleri Severdi?, **Hareket**, nr. 11, ocak 1948
- DERMAN, M. Uğur, "Mehmet Akif'ten Mektuplar", **Kubbealtı Akademi Mecmuası**, yıl 5, nr. 4, 4 ekim 1976
- DİLİPAK, Abdurrahman, Mehmet Akif ve İzmihlâl, **Akif**, 11 temmuz 2011
- DOĞRUL, Ömer Rıza, Manzum Bir Mektup, **Selâmet**, c. 4, nr. 99, 24 ağustos 1949
- GÖKÇE, Selim, "Mehmet Akif'in Aile Fotoğrafları ve Torunu Ferda'ya Yazdığı Şiir", **Türk Edebiyatı**, nr. 422, aralık 2008
- GÖKÇEK, Fazıl, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri I", **Yedi İklim**, c. 10, nr. 72, mart 1996
- GÖKÇEK, Fazıl, "Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II", **Yedi İklim**, c. 10, nr. 73, nisan 1996
- İŞILAY, Sadı, "Mehmet Akif ve Leylâ Hanım'ın İltifatları", **Vatan**, 19 eylül 1953
- İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Akif'i Bugün Toprağa Verdik, **Haber**, 28 birincikanun 1936
- KAHRAMAN, Alim, "Mehmet Akif'in Gençlik Dönemine Ait Bilinmeyen Bazı Şiirleri ve Bir Mektubu", **İlmî Araştırmalar**, nr. 6, İstanbul 1998
- KARA, İsmail, "Mehmet Akif'in Samih Rifat'la Ortak Bir Şiiri", **Hareket**, c. 1, ağustos 1990
- KISAKÜREK, Necip Fazıl "Mehmet Akif'ten 100 Yeni Mısra", **Büyük Doğu**, nr. 70, 26 temmuz 1952
- KOÇ, Mustafa, "Mehmet Akif Ersoy'un Meçhul Kalmış Şiiri", **Dergâh**, c. 29, nr. 339, s. 23, mayıs 2018
- KUTAY, Cemal, "Mehmet Akif'te Sanat ve Sanatkâr Övgüsü", **Tarih ve Toplum**, nr. 39, mart 1987
- Mehmet Akif Öldü, **Kurun**, 28 ilkanun 1936
- Mehmet Akif'in Saklı Şiiri Ortaya Çıktı, **Yeni Şafak**, 15 aralık 2010.
- MİRAS, Kâmil, "Kur'an Tercümesi Hakkında Tarihi Hatıralar ve İlmî Hakikatler", **Sebilürreşat**, c. 2, nr. 38, nisan 1949
- ÖZTÜRKÇÜ, İbrahim, "Mehmet Akif'in Bilinmeyen Birkaç Şiiri Etrafında", **Türk**

Edebiyatı, nr. 518, aralık 2016

SÜKÜTİ, Dr., "Mehmet Akif'e Ait Bir Hatıra", **Yedi Gün**, c. 9, nr. 212, 31 mart 1937

ŞAFAK, Yakup, "Yazma Mecmualar Arasında Mehmet Akif Beyle İlgili Birkaç Not", **Yedi İklim**, c. 26, nr. 285, aralık 2013

ŞEKER, Şemsettin, "Büyük Şaire Saygıyla", **Dil ve Edebiyat**, nr. 3, mart 2009

TANSEL, Fevziye Abdullah, "Mehmet Akif'in Fuat Şemsiye Mısır'dan Gönderdiği Mektuplar", **Tarih ve Edebiyat Mecmuası**, nr. 12, aralık 1979

TURAL, Sadık Kemal, "Mehmet Akif'in Bir Şiiri", **Türk Yurdu**, aralık 1987

YAZICI, Hayri, "Üstad Mehmet Akif Cennet Gibi Yurdunda", **Son Posta**, 22 haziran 1936

4. Süreli Yayınlar

Açık Söz (Kastamonu)
Anayurt
Ceride-i Resmîye (Resmî Gazete)
Chiron
Çağlayan (Balıkesir)
Dergâh
Dil ve Edebiyat
Gayret
Haber
Hadisat
Hakimiyet-i Milliye
Hareket
Hazine-i Fünûn
İkdam
İlmî Araştırmalar
İslâm Ansiklopedisi
İslâm Medeniyeti
Kadro
Kubbealtı Akademi Mecmuası
Kurun
Mecmua (Müntehâbât-ı Eş'âr)
Mektep
Musavver Fen ve Edep
Musavver Malûmat
Resimli Gazete
Sebilürreşat
Selâmet
Servet-i Fünun
Sıratı Müstakim
Son Posta
Şehbal
Tan
Tanin
Tarih ve Edebiyat Mecmuası
Tasvirî Efkar
Tevhid-i Efkar
Türk Edebiyatı
Türk Kültürü
Türk Yurdu

İNDEKS

A

- Abbas Halim Paşa 56, 60, 90, 670, 701, 742, 936,
943, 953, 954, 957, 960, 967,
991, 992, 993
- Abbas Haverî 155
- Abdülaziz Çaviş X
- Abdülhamid, Sultan II 22, 24, 72, 74, 82, 92, 112,
117, 236, 250, 504, 508, 566,
746, 758, 810
- Abdülmecid Efendi 670
- Abdürreşit İbrahim 332, 508, 509, 513, 514, 515, 873
- Acem Şahı* XVI, 429, 596
- Acem Şahına* XV, 302
- Acz* 139, 171, 182, 183
- Açık Deniz* 23, 563, 847, 930
- Açık Söz* 104, 783, 873, 882, 892, 998
- Adana X, 5, 116, 117, 156, 158, 160, 164, 166,
167, 169, 175, 177, 181, 191, 205, 206,
248, 372, 753
- Adıvar, Adnan 899
- Adlı, Ayşe 274, 997
- Afyon 352, 796
- Ağaran Tan Yeridir* 853, 854, 898
- Ahret Yolu* XVI, 484
- Ahmet Haşim 20, 54, 55, 82
- Ahmet Mithat Efendi 269, 356, 609
- Ahmet Naim 62, 120, 236, 242, 269, 352, 369,
566, 605, 606, 753, 904, 934, 993
- Ahmet Ratip Paşa 356
- Akif'e Dair Hatıralar* 257, 998
- Akif Edirne'de* 37, 136, 149, 155, 157, 997
- Akif'in Albümünden Bir Sima: Ispartalı Hakkı*
274, 997
- Akif'in Bugüne Kadar Basılmamış Bir Kasidesi ve*
Birkaç Söz 888, 997
- Akifname* 46, 122, 123, 124, 153, 206, 226, 875,
896, 902, 975, 997
- Akif ve Sanat* 73
- Aksekili, Ahmet Hamdi 294, 299
- Aksiyon* 7, 997
- Akünel, Suat Kemal 100, 347, 888
- Âlem-i İslâm* 11, 13, 508, 509, 600, 609, 755,
873, 950
- Alınlar Terlemeli* XVII, 852, 859, 860, 869, 871, 875
- Ali Bey Hanı 157
- Ali Rıza Efendi 127, 352
- Ali Şevki Hoca 268, 345
- Ali Şevki Hoca'nın Kaydettiği Şiirler* XV, 268, 345
- Ali Şükrü Bey 853, 898
- Allah* 4, 29, 73, 95, 97, 100, 101, 102, 125, 129,
130, 131, 133, 138, 139, 146, 148, 149,
153, 154, 168, 172, 193, 194, 199, 202,
206, 207, 208, 211, 214, 215, 216, 225,
226, 234, 249, 259, 260, 262, 278, 281,
292, 312, 318, 333, 336, 347, 348, 390,
410, 413, 418, 431, 443, 448, 458, 464,
484, 491, 539, 544, 569, 570, 573, 574,
578, 580, 583, 585, 587, 588, 590, 607,
616, 625, 638, 639, 642, 649, 656, 657,
687, 689, 691, 692, 699, 736, 737, 744,
745, 750, 760, 766, 778, 783, 785, 793,
805, 818, 823, 824, 834, 868, 872, 876,
882, 883, 884, 888, 889, 890, 916, 917, 919,
922, 929, 936, 939, 942, 950, 972, 974, 977
- Allah Korkusu* 691, 692
- Allah'tan Utan* XV, 292, 390, 583
- Almanya X, 5, 75, 84, 97, 99, 583, 612, 613, 651,
670, 672, 674, 676, 677, 678, 682, 683,
684, 687, 705, 877, 933
- Amasya 293
- Amin Alayı* XVI, 490, 671
- Anayurt 943, 975
- Ankara X, 6, 28, 32, 64, 65, 66, 79, 80, 85, 89, 90,
100, 210, 268, 347, 370, 752, 760, 847,
848, 853, 854, 861, 871, 880, 886, 888,
894, 895, 897, 898, 901, 902, 903, 913,
933, 951, 997
- Antakya 992
- Arap Hoca 169, 206
- Arca, Zeki 89
- Arel, Hüseyin Sadettin 89
- Arık, Kemal Fikret 899
- Arık, Remzi Oğuz 27, 844
- Arınç, Bülent 886
- Arkadaş* 86, 272, 414, 555, 614, 683, 728, 893, 898, 934
- Arkamda Serilmiş Yere* 931, 943
- Asım* XVII, 568, 598, 601, 613, 614, 675, 681,

- 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749,
750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757,
760, 771, 820, 822, 823, 824, 825, 826,
827, 829, 831, 832, 833, 834, 835, 836,
837, 838, 842, 845, 846, 850, 853, 854,
857, 858, 861, 877, 892, 904, 932, 933,
940, 946, 947, 997
- Asr-ı Saadet* 27, 34, 52
- Asya, Arif Nihat 15, 369, 370, 371, 372, 845, 861
- Aşık Garib'e Dönmek* XIV, 157
- Ataman, Ahmet Muhtar 89, 157
- Ataullah Bahaeddin 508, 858, 873
- Atay, Falih Rıfki 356
- Ateş ve Güneş* 673, 686, 847, 869
- Âtiyi Karanlık Görerek* XVI, 578
- Ayasbeyoğlu, Sabit 975
- Ayata, Yunus 880
- Ayda Bir* 993, 994, 995
- Aydemir, Şevket Süreyya 15, 27, 862, 865, 898
- Aykut, Şeref 136
- Ayvazoğlu, Beşir 300, 898
- Azım* 417, 538
- Azimden Sonra Tevekkül* 344, 846, 852, 858
- B**
- Bağcı, Rıza 32
- Bahar* XVI, 588
- Bak Şu Güzel Kız* XIV, 153
- Balıkesir 6, 57, 341, 852, 854, 871, 875, 877, 896,
902, 998
- Balkanlar IX, X, 22, 25, 27, 93, 95, 290, 334, 557,
560, 561, 562
- Balkan Savaşları 23, 24, 25, 26, 68, 95, 333, 357
- Batarya ile Ateş* X
- Batıcı 236
- Bayram* 23, 315, 370, 371, 404, 506
- Baytar Mektebi 110, 128, 136, 596
- Baytar Miralayı İbrahim Bey 119
- Bebek Yahut Hakk-ı Karar* XVI, 494
- Bedâiyü-l Acem* 212
- Bedreka-i İrfan* 118, 171, 181, 184
- Bereket-zade Cemil Bey 992
- Berlin X, XVI, 26, 38, 51, 75, 97, 98, 99, 514,
565, 613, 670, 672, 673, 674, 675, 676,
677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684,
685, 686, 687, 688, 689, 690, 705, 710,
736, 744, 745, 750, 789, 838
- Berlin Hatıraları* X, XVI, 26, 38, 51, 75, 97, 99,
514, 565, 613, 670, 672, 673,
674, 675, 676, 677, 678, 680,
681, 682, 684, 685, 686, 705,
736, 744, 750
- Besem, Nuri 160
- Beyatlı, Yahya Kemal X, 20, 22, 23, 41, 52, 54, 82,
115, 369, 370, 371, 372,
506, 560, 563, 671, 847,
861, 864, 929, 930, 932
- Beyazıt 25, 559, 601
- Beyni Var* XV, 331
- Beyrut 26
- Bilgegil, Kaya 37, 131, 133, 134, 135, 137, 156
- Bin Selâm* XV, 353
- Bir Arıza* 930, 932, 960
- Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi* 898, 997
- Bir Gece* 124, 389, 930, 932
- Bir Hasbıhalden* 118, 171, 226, 266
- Birinci Dünya Savaşı 6, 23, 26, 79, 92, 97, 104,
357, 504, 510, 671, 686,
705, 729, 844, 846, 892
- Bir Kaç Kıta* 480, 481, 482, 483
- Bir Manzum Mektuptan* XIV, 202
- Bir Mektup* XIV, 214, 998
- Bir Mektuptan* XIV, XV, 175, 248, 940
- Bir Mektuptan Beyitler* XIV, 175
- Bir Mersiye* 877
- Bir Mezar Taşına Yazılmış İdi* XVI, 476
- Bir Mezar Taşının Kitabesi* 479
- Bir Ömür Böyle Geçti* 373
- Bir Resmin Arkasına* XVI, 477, 880, 881
- Bir Resmin Arkasına Yazılmış İdi* XVI, 477
- Bir Şâkirt Lisanından* XV, 287
- Bir Zamanlar* 316
- Biz Ki* 198, 586, 697
- Bolayır, Ali Ekrem 269, 356, 365, 442 854, 904
- Bombay 27
- Bostan* 187, 189, 190, 237, 243, 429, 431
- Bölükbaş, Rıza Tevfik 74, 115, 360, 671

Bu  lem 147, 192, 382
Bu Da Bir Mezar Taşı İ in Yazılmış İdi XVI, 479
Bu ra, Tarık 15, 861
Bulgar 95, 334, 662, 663
Bursalı Hafız Emin XIV, 150
Bu U ursuz Gecenin XVI
Bülbül 137, 138, 204, 215, 233, 408, 412, 453,
588, 589, 791, 896, 897, 971, 992
Bütün Hayalim XV, 267
Büyük Doğu 19, 367, 736, 844, 898, 998
Büyük Duygu 326, 499
Büyük Savaş 510, 687, 750, 841, 845, 869, 876, 967
Büyük şaire Saygıyla 998
Büyük Taarruz 854, 902

C -  

Canan Yurdu XVI, 49, 58, 358, 368, 451
Cavid, Hüseyin 301
Cebesoy, Ali Fuat 903
Cemile 123, 494, 495, 496, 986
Cenge Giderken 361, 689
Cenk şarkısı 25, 38, 51, 68, 70, 71, 72, 73, 74,
75, 77, 92, 95, 97, 104, 289, 333,
503, 892
Ceride-i Resmiye 104, 892, 998
Ceziret l Arab 339
Chiron 100, 347, 888, 997, 998
Cihan Savaşı 75, 90, 338, 339, 561, 563, 674, 676,
687, 701, 852, 869, 941
Cinkılıç, Ahmet Celâlettin 89
Cumhuriyet 34, 67, 69, 75, 367, 566, 606, 685,
742, 845, 855, 975, 994
Çağatay, Ali Rifat 841
 a lar, Yusuf 38, 269
 a layan (Balıkesir) 341, 877, 998
 alışmak Sonra Dinlenmek XV, 273
 amlibel, Faruk Nafiz 38, 54, 55, 373, 845, 847,
943, 975, 994, 998
 anakkale 4, 12, 26, 27, 28, 54, 71, 75, 76, 88, 92,
95, 97, 99, 104, 289, 333, 357, 367, 372,
553, 555, 557, 597, 598, 614, 676, 681,
682, 684, 705, 726, 745, 748, 750, 845,
858, 892, 930

 anakkale Destanı 12
 anakkale Savaşı 705
 anakkale şehitleri 26, 27, 54, 71, 75, 76, 88, 92,
95, 104, 289, 333, 367, 372,
553, 555, 557, 597, 598, 748,
750, 845, 892, 930
Çantay, Hasan Basri 4, 37, 46, 57, 110, 122, 123,
124, 153, 206, 226, 257, 369

 ınar, Vasıf 89
Çin 576, 731, 791, 868
 oban  eşmesi 54, 55
Çocuklara 4, 447, 652
Çukur  eşme 157

D

Darülfünun IX, X, 25, 52, 53, 74, 269, 356, 365,
757, 934
Darül-Hikmet l İslamiye 875
Daryal, Abdülmecid 304
Daryal, Vecihe 304
Dergâh 40, 129, 138, 147, 431, 847, 998
Dergi Semasında Bir Yıldız/Utarid 880, 997
Derman, U ur 38, 957, 959
Derviş Ahmet 943, 944, 964, 965
Destur XIV, 125
Devr-i H zır 871
Devr-i S bık 800, 801, 802,
Devr-i S lis 378,
Dıranas, Ahmet Muhip 55, 845
Dikran Cuhaciyan 80
Dilipak, Abdurrahman 342
Dil ve Edebiyat 266, 267, 998
Dini Felsefi Muhasebeler 517
Din-i Beşer 814,
Dirvas XVI, 358, 456, 457
Doğrul, Ömer Rıza 34, 35, 36, 40, 69, 70, 119,
160, 166, 295, 393, 429,
567, 843, 967, 993
Doğu Türkistan 27, 509
Donizetti Paşa 79, 82
Durmayaım 292, 568, 818
Düşman 623, 694, 718, 792, 890
Düyûn-u Umumiye 158

Düzdağ, Ertuğrul 32, 36, 38, 39, 40, 46, 62, 132, 175, 200, 223, 226, 245, 248, 258, 270, 274, 276, 280, 285, 286, 914, 993

E

Ebüzziya Tevfik 80

Edebiyatı Cedide 273

Edirne X, 5, 37, 95, 114, 116, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 143, 146, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 160, 200, 205, 225, 250, 270, 285, 333, 369, 372, 612, 661, 997

Edirneli Sadi 158

Edirne Paşa Konağı 136

Elçioğlu, İzzettin Hümayi 89

El-Hakku Ya'lû 171

El-Uksur 670, 672, 686, 701, 907

El-Uksur'da 670, 672, 686, 701, 907

Emine Abbas (Prenses) 991

Emir Seyfüddev 316

Endülüs 52, 541, 562

Enternasyonal 84, 86

Enver Paşa 72, 79, 339

Ergenekon 87

Erişirgil, Mehmet Emin 268, 886

Erdoğan, Recep Tayyip 269

Erozen, Celâl Sahir 268, 361, 365

Ersoy, Mehmet Akif V, 37, 46, 125, 129, 132, 155, 164, 167, 210, 235, 243, 248, 258, 293, 317, 335, 736, 887, 913, 933, 951, 997, 998

Ertuğrul, İsmail Fenni 89

Eski Dünya 821

Esselâm XIV, 160

Ey Gaziler Marşı 73

Ey Leylâ XV, 350, 864, 901, 917

Ezanlar 49, 58, 157, 296, 358, 368, 505, 570, 873, 901

Ezeliden Aşınanım XVII, 918

Ezgi, Subhi 89

F

Fahreddin Razi 171, 196

Fani, Ali İlmi 992

Farsça Mısra XIV, 123

Fatih IX, XVII, 7, 22, 25, 33, 38, 40, 49, 53, 78, 115, 157, 169, 206, 268, 288, 298, 368, 369, 370, 371, 374, 388, 405, 502, 505, 506, 507, 514, 517, 522, 559, 560, 574, 596, 598, 599, 600, 601, 602, 604, 606, 607, 609, 610, 613, 614, 615, 616, 671, 673, 675, 677, 743, 744, 750, 757, 759, 760, 842, 847, 861, 863, 869, 897, 947, 997

Fatih Camii 22, 49, 169, 206, 268, 288, 368, 369, 370, 371, 374, 505, 506, 507, 559, 600, 601, 671, 673, 861

Fatih Kürsüsünde IX, XVII, 33, 38, 40, 298, 502, 514, 517, 522, 596, 598, 599, 600, 601, 602, 604, 606, 607, 609, 610, 613, 614, 675, 677, 744, 757, 842, 997

Fatih Medresesi IX, 22

Fatma Zahide 304

Fazlı Yegül'e Mektup XV, 270, 276, 280

Fecr 138, 280, 335, 384, 401, 415, 418, 571, 667, 823, 859, 863, 874, 901, 907

Fecr-i Ati 73, 74, 359, 360, 361, 362, 364, 365, 562, 563

Ferda Kadın XVII, 931, 951

Fergan, Eşref Edip 24, 34, 36, 37, 69, 91, 95, 102, 111, 113, 122, 127, 132, 144, 169, 171, 177, 181, 184, 186, 191, 196, 200, 202, 206, 211, 212, 214, 223, 225, 226, 235, 243, 244, 248, 293, 294, 299, 301, 305, 306, 310, 312, 314, 315, 317, 323, 327, 333, 335, 345, 369, 508, 567, 596, 675, 705, 855, 869, 890, 904, 913, 934, 937, 950, 967, 990, 991, 993, 997

Feride 494, 495, 496

Ferit Vecdi X

Feryad Ve Kürsî-i İstiğrak XVII

Fetih 22, 79, 559

Fındıkoğlu, Ziyaettin Fahri 899

Filibe 143, 146
Filibeli Ahmet Hilmi 269
Filistin Cephesi 869
Firak-ı Irak X, 846, 869
Firavun 672, 856, 907, 913, 929
Firavun ile Yüzyüze 672, 856, 913,

G

Garb 573, 587, 611, 634, 638, 642, 659, 690,
718, 737, 738, 756, 837, 863, 867, 868,
893, 895, 897, 984
Gayret 6, 177, 200, 219, 228, 276, 287, 304, 337,
386, 400, 513, 521, 523, 529, 530, 570,
603, 609, 610, 699, 833, 838, 856, 965, 990
Gayret'i Tebrik Sadedinde XIV, 143
Gazali 118, 171, 191, 192, 195, 196, 814
Gazel 111, 118, 128, 131, 135, 143, 150, 156,
170, 225, 231, 358, 478
Gece 23, 116, 123, 124, 130, 213, 258, 267,
271, 313, 321, 375, 377, 389, 394, 397,
419, 424, 468, 494, 531, 555, 801, 816,
842, 853, 856, 904, 913, 916, 918, 929,
930, 932, 963
Ge enler Varsa XVI, 571
Ge inme Bel s  297, 298
Gen lik D nemi Ş irleri 566
Giriftzen Asım 89
G k ek, Fazıl 32, 38, 40, 171, 177, 181, 184, 186,
189, 190, 191, 196, 202, 204, 205,
206, 211, 212, 214, 223, 225, 226,
245, 431
Gökçe, M. Selim 951
Gökmen, Fat n 517
Gölgeler IX, 14, 33, 35, 38, 47, 48, 51, 52, 53, 54,
55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 66, 67, 68,
69, 120, 341, 343, 344, 349, 350, 351,
459, 514, 571, 702, 856
G l Saatleri 54
Gönülden Sesler 54
Gördüm Ki 221, 341, 419, 768, 991
Gören, Asım Şakir 157, 940, 946, 947
Görünmez Kaza XV, 250, 909
Guatelli Paşa 80

G l-Bülbül XVI, 480
Gülistan 123, 186, 240, 241, 243, 393, 431
Gülzâr-ı Arif n 971
G m lcine 612, 662
Gün, Fahrettin 244, 997

H

Haber 185, 260, 434, 468, 469, 650, 770, 994, 998
Hadisat 756, 848, 849, 894, 998
Hadis Mealleri 896
Hafız'ıma 205, 225
Hafız Mehmet 146
Hakiki Müslümanlık XVI, 699
Hakimiyet-i Milliye 104, 847, 892, 998
Hakim Senai 243, 244
Hakîm Senai'den 243
Hakkın Sesleri IX, XVI, 33, 74, 337, 514, 552, 553,
554, 555, 556, 557, 558, 559, 560,
561, 562, 564, 565, 591, 672, 686,
842, 855, 859, 860, 862, 878, 997
Hâlâ M  Bo u mak XVII, 852, 858
Halep X, 116, 117, 156, 158, 160, 165, 167, 175,
177, 181, 205, 248, 753
Hâlık-ı Hürriyet'e XV, 312
Halil Edip 117, 118, 226, 251, 252, 253, 254
Halkalı X, 125, 127, 377, 596
Halkalı Baytar Mektebi 596
Hamidiye Marşı 80
Hami  977
Hangi Ş irleri Severdi 875, 902, 998
Hareket 13, 36, 41, 87, 259, 304, 365, 372, 413,
490, 513, 515, 516, 547, 553, 555, 558,
560, 567, 578, 603, 607, 608, 609, 610,
620, 628, 658, 678, 686, 701, 719, 753,
834, 861, 869, 904
Hareket Ordusu 92, 289
Harf Devrimi 34
Hasb hal XV, XVI, 274, 317, 408, 492, 602, 649,
680, 681
Hasır XVI, 391, 778
Hasta XV, XVI, 352, 377, 676, 786, 828
Hasta Yata ında 67, 843
Hatay 943, 992

Hatıralar IX, XVI, 33, 51, 74, 75, 77, 97, 257, 337, 340, 352, 564, 565, 670, 671, 672, 674, 675, 686, 705, 736, 842, 878, 903, 997, 998

Hayat Arkadaşıma XVII, 943

Hayret 139, 146, 178, 179, 183, 195, 197, 200, 207, 209, 217, 219, 227, 228, 266, 270, 335, 414, 458, 624, 626, 712, 719, 965, 987

Hazım Efendi 876

Hazine-i Fünûn 114, 131, 132, 998

Hep Yahut Hiç 904

Hersekli Arif Hikmet 117, 119, 251, 255, 256, 258, 359, 753

Heybeli 960, 961, 975

Hicaz X, 87, 356, 580, 642, 942

Hicran 216, 321, 451, 554, 573, 688, 735, 858, 894, 917, 918, 987

Hiç Bilenlerle Bilmeyenler XVI, 582

Hikmet Ne Ezelde XV, 257

Hilâfet 250, 577, 654

Hilâl 76, 560, 561, 570, 661, 682, 726

Hilvan 60, 855, 911, 912, 915, 916, 917, 918, 920, 922, 924, 937, 940, 960, 961, 962, 963, 966, 972, 974, 975, 978, 979, 980, 981, 989, 991

Hindistan 85, 332, 533

Hint 13, 27, 509, 510, 913

Hoca Vasfi Efendi 313

Hocazade 345, 613, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 759, 760, 771, 846

Hurûşa Gelip XV, 288

Huyugüzel, Ömer Faruk 32

Hürriyet 6, 7, 65, 72, 73, 80, 82, 84, 88, 93, 106, 290, 393, 400, 431, 434, 440, 441, 505, 525, 536, 850, 894

Hürriyet Kasidesi 72, 81, 299

Hürriyet ve İtilaf 894

Hüsâm Efendi Hoca XVII, 924

Hüseyin Avni İçin Şiir XVII, 899

Hüseyin Daniş 269, 356

Hüsran 22, 140, 357, 445, 610, 635, 640, 654, 688, 692, 695, 733, 735, 815, 823, 837, 863, 866, 868, 871, 909, 910, 937

Hüsran-ı Mübîn XVI, 483

I - İ

İspartalı Hakkı 73, 74, 77, 82, 116, 269, 274, 361, 566, 605, 997

Sadi Işılay'a XVII, 57, 58, 853, 876

İbni Fârız 236

İçli, Şerif 58, 854, 918

İkbal'den XVII, 854, 913

İkdam 142, 349, 350

İki Beyit 247, 288, 302, 886, 887, 918

İkinci Arıza 60

İkinci Mahmut IX, 22, 79, 82, 758

İkinci Mektup 56, 60, 932, 943, 975, 998

İkinci Meşrutiyet 24, 74, 75, 92, 289, 308, 364, 366, 743, 746

İlâhi Bu Mu Gâyet? XV, 297

İlk Safahat 32, 35, 317, 566, 590, 753

İlk Meclis/Birinci Dönem Milletvekillerinin Gelecekte Beklentileri Anketi 58, 886, 997,

İlmi Araştırmalar 143, 146, 149, 998

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal 122, 123, 226, 266, 605

İnan, Fuat Şemsi 742, 935, 943, 990

İnebolu 100, 347, 888

İnsan X, 11, 20, 22, 116, 136, 139, 140, 152, 158, 201, 251, 252, 253, 254, 260, 261, 270, 271, 318, 363, 365, 368, 369, 386, 405, 421, 425, 436, 461, 468, 472, 479, 484, 493, 519, 528, 531, 546

İpekli Hoca Tahir Efendi 574

İslâm Ansiklopedisi 35, 999

İslâmcı Bir Şairin Romanı 46, 886, 997

İslâm Medeniyeti 975, 997, 999

İsmail Fazıl Paşa 903

İsmail Hakkı 89, 269, 356, 566, 567, 605, 609

İstanbul IX, X, 6, 22, 23, 24, 27, 28, 33, 37, 39, 40, 46, 56, 59, 60, 72, 78, 79, 80, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 95, 97, 102, 111, 115, 116, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 132, 143, 144, 146, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 160, 164, 167, 169, 171, 175, 177, 181, 184, 186, 191, 196, 200, 202, 205, 206, 211, 212, 213, 214, 223, 225, 226, 235, 243, 244, 248, 250, 258, 261, 266, 268, 269, 270, 273, 274, 276, 280, 285, 286, 289, 293, 294,

295, 299, 300, 301, 302, 304, 305, 306,
310, 312, 314, 315, 317, 323, 326, 327,
332, 333, 335, 338, 339, 345, 363, 380,
386, 431, 433, 502, 508, 509, 510, 511,
514, 517, 523, 534, 536, 559, 560, 561,
562, 563, 568, 596, 605, 606, 661, 670,
676, 677, 678, 684, 701, 705, 736, 744,
745, 746, 751, 752, 760, 811, 841, 846,
847, 848, 850, 851, 854, 855, 858, 859,
862, 866, 868, 869, 872, 874, 875, 876,
877, 879, 883, 885, 887, 890, 896, 898,
903, 904, 913, 914, 928, 936, 938, 939,
967, 975, 991, 993, 994, 995, 997, 998

İstanbul Kültür Başkenti 269, 998

İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel 847

İstibdâd 94, 291, 433, 449, 716

İstigrak 49, 118, 171, 177, 358, 368, 854, 904

İstiklâl Marşı X, 3, 4, 5, 11, 12, 13, 15, 25, 26, 28,
29, 34, 35, 38, 41, 42, 47, 48, 51,
54, 59, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71,
74, 75, 76, 77, 78, 80, 83, 85, 86,
87, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 99, 102,
104, 108, 112, 164, 289, 308, 333,
352, 367, 372, 553, 555, 557, 596,
597, 672, 689, 842, 845, 847, 852,
854, 855, 856, 858, 871, 890, 892,
899, 934, 950, 994, 998

*İstiklâl Marşı Şairi Mehmet Akif'i Bugün Toprağa
Verdik* 994, 998

İşgal X, 6, 85, 100, 347, 504, 555, 558, 743, 757,
846, 847, 848, 849, 851, 857, 859, 860, 862,
863, 869, 873, 875, 888, 894, 898, 902, 946

İthaf Kıtası XV, 343, 865

İtiraf 362, 364, 937, 938

İttihat ve Terakki Cemiyeti 502, 517

İz, Mahir 38, 235, 243, 244, 351, 929, 932, 934,
950, 953, 955, 957, 958, 959, 962

İzmir 6, 155, 156, 160, 164, 342, 765, 801, 847

İzmirli İsmail Hakkı 269, 356, 566, 567, 605, 609

J

Japonya 332, 509, 510

K

Kadıköy 269

Kadri, Hüseyin Kâzım 25, 746, 747, 807

Kadro 898, 999

Kahire 33, 670, 672, 701, 907, 937, 939, 940,
941, 997

Kahraman, Alim 143, 146, 149

Kalküta 27

Kam, Ferit 904

Kandemir, Feridun 993

Kandilli Rasathanesi 502, 517

Kaniye Savunması 637

Karaağaç 150, 225

Karabekir, Kâzım 89

Kara Bir Gün 847, 858, 894

Kara, İsmail 903

Karakoç, Sezai 7, 15, 52

Karan, Hayrettin 886

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 563, 685, 847, 848

Karay, Refik Halid 992, 994

Karesi XVII, 854, 896, 902

Karındaş, Mahmut 100, 347, 888

Kartal XV, 345, 745, 776

Kartal Köyü XV, 345

Kasr-ı Gülşen XVII, 931, 943, 991

Kastamonu 100, 104, 213, 293, 313, 345, 347,
783, 873, 882, 887, 888, 892, 998

Kayıp Şiirler XIV, 124

Kaynak, Sadettin 89

Kazan 540, 793, 807

Keçezizade İzzet Molla 150

Kemalü'l Hikme 258

Kendim İçin XVII, 931, 943, 993, 994

Kır Ağasının Rüyası 783

Kırım 24, 27, 508

Kısakürek, Necip Fazıl 998

Kıssadan Hisse XVII, 754, 836

Kişi Hissettiği Müddetçe Yaşar 867, 869

Kitabe XVII, 903

Kocakarı İle Ömer XVI, 442

Koca Ragıp Paşa 316

Koç, Mustafa 129

Korkma 3, 75, 99, 104, 683, 728, 892

Kosova IX, 22, 575, 612, 663, 664
Kör Neyzen XVI, 427
Köse İmam 468, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 750, 751, 752, 759, 771, 783, 846, 850, 940
Köylü Kızların Şarkısı 153
Kubbealtı Akademi Mecmuası 957, 998, 999
Kuntay, Mithat Cemal 997
Kur'an'a Hitap 144, 566
Kuran'dan Ayetler 887, 997
Kur'an Tercümesi Hakkında Tarihi Hatıralar ve İlmi Hakikatler 352, 998
Kurun 994, 998, 999
Kurban Bayramı XV, 306, 953, 957
Kuşadalı Ali Rıza Efendi 127, 352
Kuşçubaşı, Eşref Sencer 339
Kutay, Cemal 273, 339
Kutlu, Mustafa 304
Küfe 23, 268, 295, 358, 360, 365, 499, 505
Küplüce Camii İçin Tarih XV, 304

L

La Marseillaise 80, 82
Lâzife XIV, 170, 210, 615
Letâif-Araptan 316
Leyla 350, 913
Leylâ vü Mecnun 19
Leyle-i Berat-I Mağfiret- Âyât XV, 247
Leyle-i Mevlidi'n Nebî XV, 310, 323
Leyle-i Miraç 223, 245, 247, 327
Leyle-i Veladet 171
Liberal 737
Lisle, Rouget de 83, 85

M

Madran, Ahmet Yekta 89
Mahalle Kahvesi 23, 110, 358, 360, 365, 459, 505, 676, 899
Mahşer 75, 99, 144, 336, 402, 403, 457, 521, 541, 664, 683, 728, 730, 731, 733, 821, 878, 900, 916, 921, 939, 946, 967, 968, 971
Mahşer ve Naat XIV, 169
Maksad-ı Hallâk XV, 298
Malatya 164, 165

Malta Adası 894
Malta Geceleri X, 846
Manzum Bir Mektup 160, 975
Marksist 84, 862
Marseillaise 80, 82, 83
Mazhar-ı Didar XV, 286
Meal 53, 173, 606, 632, 934, 935, 942, 943
Mecidiye 80
Mecmua (Müntehâbât-ı Eş'âr) 251, 253, 999
Mehmed Rauf 723
Mehmet Akif Bey'le Halil Edip'in Mülâtefeleri/1 251
Mehmet Akif Bey'le Halil Edip'in Mülâtefeleri/2 253
Mehmet Akif V, IX, X, 11, 15, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 33, 34, 35, 37, 42, 46, 47, 63, 65, 66, 70, 71, 77, 80, 82, 83, 85, 90, 91, 92, 95, 97, 100, 102, 104, 111, 114, 115, 120, 121, 122, 124, 125, 127, 128, 129, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 143, 144, 146, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 157, 158, 160, 164, 167, 169, 170, 171, 177, 181, 184, 186, 189, 190, 191, 196, 200, 202, 204, 205, 206, 210, 211, 212, 214, 223, 225, 226, 235, 236, 238, 240, 241, 243, 244, 245, 247, 248, 250, 251, 253, 258, 266, 268, 269, 270, 273, 276, 279, 287, 288, 289, 292, 293, 294, 298, 299, 300, 301, 302, 304, 305, 306, 310, 312, 314, 315, 316, 317, 323, 326, 327, 328, 329, 330, 333, 335, 337, 338, 339, 340, 342, 344, 345, 347, 349, 350, 351, 356, 359, 364, 370, 429, 433, 474, 494, 503, 507, 553, 555, 562, 563, 564, 567, 596, 597, 605, 606, 614, 654, 670, 671, 687, 705, 736, 742, 760, 842, 846, 848, 849, 862, 869, 875, 876, 880, 887, 888, 890, 892, 894, 898, 899, 902, 903, 904, 913, 918, 928, 933, 941, 951, 957, 967, 973, 975, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 997, 998
Mehmet Akif'e Ait Bir Hatıra 992, 998

- Mehmet Akif'in Aile Mektupları* 951
Mehmet Akif Ersoy'un Meçhul Kalmış Şiiri 129, 998
Mehmet Akif Hayatı, Seciyesi, Sanatı 596
Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri 95, 102, 111, 127, 312, 314, 315, 323, 327, 333, 890, 913, 967, 975, 991, 993, 997
Mehmet Akif'in Aile Fotoğrafları ve Torunu Ferda'ya Yazdığı Şiir 951, 998
Mehmet Akif'in Bilinmeyen Birkaç Şiiri Etrafında 170, 210, 998,
Mehmet Akif'in Bir Şiiri 345, 998
Mehmet Akif'in Mektupları 933
Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri I 171, 177, 181, 184,
Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II 186, 189, 190, 191, 196, 202, 204, 205, 206, 211, 212, 214, 225, 226, 998
Mehmet Akif'in Gençlik Dönemine Ait Bilinmeyen Bazı Şiirleri ve Bir Mektubu 143, 146, 149, 998
Mehmet Akif'in Safabat'ta Bulunmayan Bir Şiiri Üzerine 997
Mehmet Akif'te Sanat ve Sanatkâr Övgüsü 273, 967, 991, 998
Mehmet Akif'in Saklı Şiiri Ortaya Çıktı 269, 998
Mehmet Akif'in Fuat Şemsiye Mısır'dan Gönderdiği Mektuplar 975, 998
Mehmet Akif'in Şiir Külliyyatı 77
Mehmet Akif İstiklâl Şairi 164, 997
Mehmet Akif Öldü 994, 998
Mehmet Akif'ten 100 Yeni Mısra 736, 998
Mehmet Akif ve İzmihlâl 342, 998
Mehmet Akif ve Leylâ Hanım'ın İltifatları 876, 998
Mehmet Ali VI, 302, 341, 356, 429, 877
Mehmet Ali'ye 341, 877
Mehmet Tahir Efendi 22
Mehter Marşı XIV, 78
Mekke-i Mükerreme 342
Mekke-Medine X, 26
Mektep 37, 114, 129, 144, 171, 620, 790, 792, 794
Menekşe, Ömer 304
Merhum İbrahim Bey 49, 167, 248, 267, 358, 368
Merzifonlu Cudi Efendi 293
Mesnevi 26, 33, 50, 66, 97, 119, 144, 175, 177, 184, 238, 311, 512, 513, 677, 681, 685, 744, 745, 747, 748, 757
Meşrutiyet X, 24, 55, 73, 74, 75, 92, 112, 154, 268, 289, 294, 308, 312, 364, 366, 429, 504, 508, 509, 511, 557, 685, 686, 743, 746
Mevlâna IX, 11, 20, 27, 28
Mevlid XVI, XVII, 765, 876, 947, 970, 971
Mevlid-i Nebi XVII, 923
Meyhane XVI, 395
Mezarlık XVI, 400, 882
Mısır IX, X, XVII, 10, 18, 27, 29, 34, 38, 42, 47, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 66, 67, 90, 91, 157, 344, 351, 358, 444, 597, 609, 670, 672, 681, 701, 725, 742, 753, 835, 841, 842, 844, 854, 855, 856, 857, 858, 862, 876, 880, 904, 911, 913, 916, 918, 925, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 947, 948, 950, 951, 953, 955, 957, 958, 959, 964, 967, 974, 975, 976, 979, 990, 991, 992, 994, 995, 998
Mısır Dönemi Şiirleri 56, 57, 59, 60
Miftahu'l Gayb 197
Millet 5, 6, 11, 12, 13, 15, 54, 65, 67, 71, 72, 78, 79, 82, 85, 86, 87, 92, 93, 94, 260, 263, 289, 290, 291, 303, 308, 309, 312, 327, 328, 335, 357, 383, 400, 414, 431, 433, 434, 490, 511, 516, 525, 526, 527, 529, 533, 538, 544, 545, 547, 563, 569, 577, 579, 582, 583, 584, 585, 587, 612, 618, 622, 635, 646, 649, 650, 652, 653, 655, 663, 665, 680, 681, 688, 691, 692, 693, 697, 714, 721, 736, 756, 786, 789, 793, 795, 813, 815, 817, 818, 827, 830, 831, 849, 850, 859, 874, 879, 885, 895, 932
Millet-i Merhume 312, 525, 539, 545, 577, 579, 622
Milli Mücadele 3, 4, 6, 48, 120
Milli Mücadele'de Mehmet Akif 339, 997
Miras, Kâmil 352
Mösyö Lanke 80
Muallim Naci 41, 74, 115, 116, 119, 120, 129, 153, 196, 256, 358, 368, 370, 371, 560
Muammer, Asaf 899

Muhafazakâr 25, 35, 115, 117, 236, 242
 Muhammet Abduh 753
 Muhammet İkbâl 913
Muhatabe-i Şem ü Pervane 238
 Muhiddin-i Arabî 255
Musahabe XV, 308
Musavver 144, 158, 999
Musavver Fen ve Edebiyat 144, 999
 Mustafa Sabri Efendi 605, 940
 Mustafa Suphi 862
Müdafaa-i Milliye Cemiyeti 25
 Müftüoğlu, Ahmet Hikmet 269
Müslümanlık Nerede? 693
 Mütareke X, XVII, 6, 38, 48, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 66, 120, 124, 206, 257, 357, 358, 367, 553, 554, 563, 614, 671, 742, 743, 751, 757, 760, 843, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 852, 853, 854, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 865, 875, 876, 877, 880, 881, 886, 894, 898, 928, 930, 932, 933, 937, 939
Mütenebbi'den XV, 316

N

Namık Kemal 22, 72, 73, 74, 80, 81, 82, 117, 299, 338, 361, 371, 561
Nasıl Dört İngiliz XVII, 853
Nazım XIV, 156, 474, 860, 861, 862, 997
Nazım Parçaları XVI, 474
 Necid X, 26, 27, 340, 729
Necid Çölllerinden Medine'ye X, 26, 27, 340, 729
Ne Eser Ne De Semer XVII, 963
 Nefi 316
Nefs-i Nefis XVII, 974
Ne İrfandır XVI, 691
Nerdesin? 103
Neşîde-i Giryân XV, 301
Neşve-i Muhyiddin XV, 255
Nevmîd-i Visâl XIV, 242
 Nevruz XVII, 979
Nevruz'a XVII, 979
Ne Yalan Söyleyeyim? XV, 285
 Neyzen Tevfik 150, 157, 251, 943, 944, 946, 947, 964

Nida-yı İbtihâl 206

O - Ö

O Bikes Ümmete XV, 340
O Gözlerden 235, 522
O Güzel Teranelerden XIV, 204
 Okurer, Cahit 899
Okuyanlara 373
 Olgun, Tahir 128
Onuncu Yıl Marşı 975
Ordunun Duası 38, 48, 51, 54, 59, 68, 70, 76, 77, 90, 92, 95, 97, 102, 104, 289, 847, 854, 856, 890, 892
 Orhon, Seyfi Orhan 995
 Orta Asya IX, 5, 24, 27, 332, 509
Osmaniye Marşı 80
 Osmanlı Devleti 136, 701
Osmanlı Edebiyatı XV, 256
 Osmanlı-Rus Savaşı 22
 Ozler, İsmail Safa 89, 115, 119, 120, 196
 Öke, M. Kemal 899
 Ömer Faruk Efendi 670
 Ömer Lütfi 705
 Ömer Seyfettin 23, 25, 115, 365, 515, 562, 563, 685
 Özak, Muzaffer 971
 Özgül, Metin Kayahan 158
 Özgünay, Mehmet Nazım (Florinalı Nazım) 300, 997
 Öztoprak, Sedat 89
 Öztürkçü, İbrahim 170, 210

P

Pakistan 27, 85
 Pars, Mehmet Baha 89
Pek Hazin Bir Mevlid Gecesi XVI, 590
Piyale 55

R

Ratip, Mehmet Ali 877
Ramazan 50, 314, 315, 327, 502, 751, 783, 823, 824, 827
Ramazan Geldi 50
Ramazan Hürmetine XV, 314
 Ran, Nazım Hikmet 860, 861, 862

Rauf Yekta 89
Recaizade Mahmut Ekrem 25, 117, 370, 371
Remzi Oğuz Arık 27, 844
Resim Arkası Şiir XIV, 151
Resmim İçin XVII, 880, 881, 955, 973
Resmimin Arkasına XVII, 931, 943
Resimli Gazete 504, 111, 116, 117, 118, 119, 120, 167, 170, 171, 175, 177, 181, 184, 186, 189, 190, 191, 196, 200, 202, 204, 205, 206, 210, 211, 212, 213, 214, 223, 225, 226, 236, 237, 243, 245, 247, 248, 251, 253, 266, 310, 313, 317, 327, 358, 359, 360, 903, 998, 999
Resmin Gölgesi Şiire Düştü 158
Ressam Haklı 474, 475
Reşadiye Marşı 80
Revnakoğlu, Cemalettin Server 169
Rizeli Taşcıoğlu Süleyman Efendi 133, 134, 135, 137, 155
Rouget de Lisle 83, 85
Rubai XVII, 943, 995
Rûh-u Sanat XV, 329

S - Ş

Sadi 876, 956
Sadi'den Tercüme 171, 210, 238, 270, 930
Safahat IX, X, 4, 7, 11, 12, 13, 14, 15, 22, 23, 24, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 59, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 75, 77, 92, 97, 104, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 118, 119, 121, 125, 132, 144, 166, 167, 170, 171, 175, 177, 200, 202, 210, 214, 223, 226, 235, 245, 248, 250, 255, 258, 266, 267, 268, 270, 274, 276, 279, 280, 285, 286, 289, 295, 297, 298, 299, 301, 302, 305, 306, 307, 308, 310, 312, 313, 314, 315, 317, 326, 328, 335, 342, 345, 350, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 371, 372, 373, 374, 377, 386, 391, 393, 395, 400, 404, 421, 427, 429, 431, 433, 440, 442, 448, 451, 459, 474, 483, 484, 498, 499, 503, 504, 505, 506, 512, 514, 515, 516

Safahat Hakkında XV, 326
Safahat İçin 40, 515, 949
Safa, Peyami 115, 865
Sahih-i Buhari Muhtasarı Tercüme ve Şerhi 352
Sait Halim Paşa X, 90, 511, 513, 514, 599, 701, 894
Sait Paşa İmamı XVII, 681, 943, 944, 947
Samih Rifat 117, 854, 903, 998
Sanatkâr 119, 166, 175, 273, 295, 505, 601, 684, 749, 846, 903, 944, 983, 986
Santuri Etem Efendi 89
Sarıgüzel IX, 150, 759, 760
Sarıkamış Savaşları 687
Saz, Leylâ 89
Sebilürreşat 567, 569, 571, 574, 578, 580, 582, 584, 586, 588, 590, 591, 614, 687, 689, 691, 693, 695, 697, 699, 701, 704, 705, 723, 736, 757, 760, 838, 848, 849, 850, 855, 865, 867, 869, 871, 873, 878, 882, 884, 886, 887, 892, 894, 896, 900, 914, 916, 918, 929, 941, 998, 999
Secde 27, 49, 58, 60, 177, 368, 369, 575, 655, 733, 893, 916, 920, 922, 947
Selâhaddin Eyyubi 72
Selâmet 137, 162, 274, 516, 527, 542, 547, 850, 998, 999
Selanik 72, 92, 289
Selimiye Destanı 370
Selma XVI, 411
Semerkant 27, 509, 528
Ser-i Bâlin-i Cânanda Gazel XIV, 149
Serveti Fümün 120, 212, 236, 237, 238, 240, 241, 242, 243, 270, 341, 343, 865, 877, 999
Ses 54, 55, 150, 157, 204, 299, 304, 383, 389, 427, 436, 457, 466, 481, 489, 491, 529, 532, 557, 585, 589, 629, 650, 661, 718, 720, 730, 802, 863, 867, 870, 871, 883, 896, 914, 922, 967, 971, 984
Sevük, İsmail Habip 34, 845
Seyfi Baba 23, 358, 362, 365, 421, 423
Seyhan 191, 193
Sıratı Müstakim IX, 7, 24, 37, 48, 50, 71, 73, 92, 111, 121, 128, 170, 210, 213, 223, 243, 255, 256, 258, 266, 279, 288, 292, 295, 296, 297,

- 298, 299, 301, 305, 306, 307,
308, 310, 311, 312, 313, 314,
315, 316, 317, 323, 327, 328,
329, 330, 331, 332, 361, 369,
374, 377, 381, 386, 389, 391,
395, 400, 404, 408, 411, 414,
419, 421, 425, 427, 429, 433,
440, 442, 448, 451, 453, 456,
459, 468, 474, 475, 476, 477,
478, 479, 480, 481, 482, 483,
484, 488, 490, 492, 494, 498,
503, 505, 508, 517, 567, 606,
753, 899, 999
- Sibirya 24, 27, 509, 653
- Sirkeci Hanı 157
- Siyânet-i Hak Gibi* XV, 311
- Siyasî Hatıralar* 903, 997
- Sodom ve Gomore* 848
- Son Baharda* 301
- Son Nefesimle Hasbıhal* 894
- Son Posta* 992, 998, 999
- Sosyalist 35, 898
- Soydan, M. Rüyan 38, 938, 951
- Su Kasidesi* 19
- Sultanahmet Mitingi 847, 858
- Sultan Reşat 80
- Suphi Paşazade Ayetullah 80
- Surer, Mustafa 89
- Sus Ey Divane* 558, 569
- Sükûti, Dr (Ali İlmi Fani) 992
- Süleyman Çelebi 11, 66, 876, 947
- Süleyman Efendi 37, 130, 131, 133, 134, 135,
136, 137, 155, 156
- Süleymaniye Cami 25, 329, 332, 506, 509, 518
- Süleymaniye'de Bayram Sabahı* 370, 371, 506, 861
- Süleymaniye Kürsüsünde* IX, 33, 40, 50, 328, 329,
330, 331, 332, 502, 503,
504, 505, 506, 509, 510,
511, 512, 513, 514, 515,
517
- Süleyman Nazif X, 25, 46, 50, 66, 553, 614, 742,
845, 846, 847, 848, 853, 858,
862, 869, 894, 932
- Süleyman Nazif'e* 66, 553, 847, 853, 858, 894
- Şafak, Yakup 998
- Şahiner, Necmettin 338
- Şair* 3, 4, 5, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 35, 42,
49, 50, 52, 53, 55, 56, 71, 85, 87, 92, 113,
116, 118, 119, 121, 123, 126, 127, 136, 144,
146, 155, 175, 176, 186, 225, 242, 247, 255,
262, 263, 273, 279, 289, 292, 297, 329, 331,
352, 358, 359, 360, 361, 364, 366, 367, 499,
505, 506, 508, 512, 515, 842, 861, 869, 892,
929, 939, 995
- Şair Huzurunda Münekkit* XVI, 478
- Şam 5, 26, 116, 117, 119, 156, 157, 158, 160,
167, 169, 175, 177, 181, 205, 214, 248, 456,
- Şark* X, 11, 12, 27, 35, 98, 260, 270, 280, 350, 364,
414, 416, 417, 419, 432, 459, 460, 507,
510, 516, 517, 522, 533, 542, 547, 553,
555, 557, 561, 570, 573, 587, 605, 607,
610, 634, 680, 690, 703, 717, 718, 719,
726, 738, 757, 813, 834, 837, 838, 841,
846, 852, 853, 854, 857, 859, 862, 863,
864, 865, 867, 868, 869, 870, 874, 875,
879, 895, 897, 898, 900, 901, 915, 927,
930, 944, 945, 946, 962, 967, 968, 986
- Şarka Bakmaz Garbı Bilmez* XVI, 586
- Şarkın Yegâne Dâhi-i Sanatına* XVII, 943, 944
- Şark (Kişi Hisettiği Müddetçe Yaşar)* 869
- Şazeli Dergâhı 153, 157
- Şehabettin, Cenap 25, 742
- Şehbal* 269, 356, 999
- Şehitler Abidesi* XVII, 856, 912
- Şehitler Abidesi İçin* 856
- Şehzadebaşı İlmiye Kulübü 293, 294, 299, 606
- Şeker, Şemseddin 266, 267
- Şem ü Pervane* 238
- Şen, Bimen 89
- Şerif Ali Haydar Paşa 729
- Şerif Hüseyin 339
- Şeyh Galib 120, 200, 971
- Şeyh Salih Şerif et-Tunusi 97
- Şifa Yurdu 352
- Şişli 352
- Şu Boğaz Harbi Nedir? Var Mı Ki Dünyada Eşi?* 821

T

- Tacettin Derg hi 65, 853
Ta Ezelden XV, 338, 604
Tagore, Rabindranath 85
Tahir Efendi İçin Tarih 122
Takrir-i Sükûn 34, 913
Takriz Kıtası XIV, 155
Tan 15, 48, 51, 55, 79, 144, 175, 183, 225, 292, 335, 368, 390, 431, 504, 553, 558, 567, 583, 585, 591, 602, 657, 691, 785, 849, 853, 854, 872, 898, 939, 953, 971
Tanin 50, 359, 361, 362, 364, 365, 999
Tanlı, Süleyman Şevket 997
Tanpınar, Ahmet Hamdi 845
Tanrı Buyru u 34
Tanrıöver, Hamdullah Suphi 77, 88, 89, 361, 362, 363, 364, 365
Tansel, Fevziye Abdullah 37, 46, 125, 132, 144, 155, 164, 167, 235, 243, 248, 258, 293, 317, 335, 345, 736, 880, 887, 975, 990, 993, 997, 998
Targan, Şerif Muhittin 56, 729, 973
Tarancı, Cahit Sıtkı 55, 845
Tarhan, Abdülhak Hamid 119, 370, 371
Tarihi Kadim 51
Tarih ve Edebiyat Mecmuası 975, 990, 998, 999
Tasavvuf 112, 559, 764, 913
Tasviri Efkâr 882, 999
Ta  io lu, Ali 133, 156
Taşkent 27, 528
Tebrik 143, 315, 930, 957
Tek Hakikat XVII, 943
Terakki X, 24, 26, 74, 80, 90, 122, 127, 168, 249, 294, 299, 426, 502, 508, 510, 517, 605, 606, 612, 670, 701, 760, 846, 847, 894
Terc-i Bend XIV, 127
Tercümedir 211, 212
Terkib-i Bend 133, 137, 143, 146, 156, 175
Te kil t-ı Mahsusa 339
Tevfik Fikret 41, 51, 82, 115, 364, 372, 598, 675, 680, 723, 736
Tevhid-i Efkar 905, 999
Tevhid Yahut Feryat 505

- Tıfl-ı Naim* 158
Tiryaki Hasan Paşa 637
Topçu, Nurettin 459, 860, 862, 865, 875, 899
Toros, Taha 967, 991
Toyg r Rufai Derg hi 876
Tunuslu Şeyh Salih 339
Tural, Sadık Kemal 345
Turan 87, 933
Turanc  510, 851, 876
Tur Da ı 87
Turinay, Necmettin 997
T rk  35, 510
T rk l   n Esasları 35
Türk Edebiyatı 170, 210, 365, 951, 998, 999
Türkistan 11, 27, 509, 528
Türk Kültürü 345, 999
Türk Şiir Krallığı Nasıl ve Niçin Do mu tu? 300, 998
T rk n Şehnâmesinden 92, 289, 997
Türk Yurdu 345, 998, 999

U -  

- Uçuk, Cahit 62
Ula , Hüseyin Avni 459, 862, 899
Ulvi, Abdurrahim 158
Umar Mıydın? XV, XVII, 342, 846, 858, 859, 873
U aklı, Ömer Bedrettin 373
Utarid 853, 880, 881
Uyan 75, 77, 92, 95, 97, 100, 101, 104, 280, 289, 303, 347, 348, 885, 888, 889, 892
Uz, Kâzım 89
   Beyinsiz Yüzünden XVI, 574
   İstanbul 433, 596, 995
   nc  Ordu'ya XIV, 92, 892
Ümmet 101, 186, 195, 209, 250, 260, 262, 264, 306, 308, 314, 348, 417, 449, 459, 536, 692, 700, 718, 723, 732, 733, 756, 783, 836, 878, 884, 889, 915
Üngör, Etem Ruhi 89
 sk dar 127, 153, 660, 751, 824, 876, 970
 sk dar Valide Camii 153
Üsküp 23
Üstad Mehmet Akif Cennet Gibi Yurdunda 992, 998
- V
- Vahdet* 19, 20, 173, 178, 179, 231, 521, 573, 580,

620, 622, 631, 655, 693, 699, 718, 720,
724, 733, 831, 871, 897, 917, 921, 922
Vatan 3, 4, 6, 13, 23, 29, 53, 72, 73, 80, 81, 82,
83, 87, 95, 162, 221, 308, 332, 333, 369,
416, 430, 498, 511, 538, 540, 555, 556,
560, 561, 562, 563, 572, 579, 589, 653,
657, 715, 721, 728, 817, 818, 819, 857,
895, 992, 995
Vatan Yahut Silistre 81
Vehbî ve Lûtfiyye'si 279
Viranelerin Yaşçısı XVII, 931, 943

Y

Ya Bu Âlemde XIV, 212, 237
Yâd Eylediğin XIV, 241
Yâdında Değil XVI, 687
Yakacık 345, 434, 977
Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine
Araştırmalar 37, 137
Yalçın, Hüseyin Cahit 115
Yanık Defter 750, 823
Yâ Rab 21, 132, 140, 145, 146, 179, 180, 217,
222, 230, 265, 314, 323, 327, 381, 382,
383, 385, 404, 410, 451, 452, 479, 959
Yarası Olmayan Gocunmasın XV, 335
Yarınki Türkiye 865
Yaş Altmış XVII, 943
Yazıcı, Hayri 992
Yazma Mecmualar Arasında Mehmet Akif Beyle
İlgili Birkaç Not 251, 998
Yedi Gün 136, 992, 993, 997, 998
Yedi İklim 171, 177, 181, 184, 186, 189, 190, 191,
196, 202, 204, 205, 206, 211, 212,
214, 223, 225, 226, 251, 253, 287
Yedi Meşale 54
Yegül, Fazlı 200, 270, 274, 276, 280, 285, 286
Yeis Küfürdür 882
Yeis Yok X, 846, 852, 858
Yemişçi İhtiyar XVI, 498
Yeni Cami 506, 507, 515, 518
Yeni Gün 902
Yeni Güzel Yazılar 345, 997
Yeni Şafak 269, 998
Yıldırım, Tahsin 339
Yıldız X, 65, 87, 448, 522, 799, 811, 812, 880, 997

Yine Bir Resmin Arkasına 880, 881
Yok Başka İstedğim XV, 332
Yok Yere Bu İzdırab XV, 269
Yöntem, Ali Canip 34
Yunanistan 150, 225
Yunus Emre 66
Yuşa Tepesi 213

Z

Zağnos Paşa Camii 871
Zalim Perde XV, 349
Zaman IX, 11, 21, 26, 29, 33, 48, 52, 53, 54, 57,
65, 72, 80, 87, 89, 92, 106, 115, 116, 118,
120, 124, 127, 130, 144, 154, 158, 160,
161, 162, 163, 171, 173, 175, 181, 184,
185, 187, 191, 193, 199, 203, 212, 215,
225, 226, 228, 232, 233, 237, 239, 241,
250, 259, 261, 262, 263, 267, 268, 270,
272, 274, 275, 280, 299, 302, 309, 318,
319, 322, 335, 345, 359, 365, 367, 368,
370, 376, 378, 391, 402, 410, 411, 414,
415, 416, 417, 420, 422, 423, 424, 427,
432, 433, 435, 436, 442, 443, 444, 446,
448, 451, 457, 462, 466, 470, 475, 484,
489, 490, 496, 512, 518, 523, 525, 527,
529, 533, 539, 555, 563, 571, 579, 586,
591, 603, 604, 605, 609, 610, 612, 614,
615, 618, 620, 622, 625, 628, 631, 632,
633, 634, 635, 636, 640, 642, 643, 645,
646, 647, 651, 653, 660, 671, 672, 673,
674, 678, 699, 702, 704, 709, 716, 727,
729, 737, 747, 748, 749, 752, 755, 767,
768, 769, 781, 785, 789, 790, 791, 792,
793, 795, 798, 809, 825, 831, 832, 833,
834, 838, 841, 843, 844, 855, 871, 885,
893, 895, 896, 900, 909, 915, 917, 918,
924, 928, 935, 937, 939, 943, 959, 964,
967, 969, 972, 975, 984, 985, 986
Zenci Musa XV, 339
Zerdeci, Tevfik 153
Zevk-i Hayal 117, 118, 119, 171, 175, 186
Ziya Gökalp 35, 57, 87, 513, 514, 599, 853, 861,
876, 894